श्रीपद्ममहापुराणम्

THE PADMAMAHĀPURĀṆAM

सृष्टि खण्ड SṚṢṬI KHAṆḌA

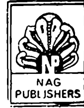
खेमराज श्री कृष्णदासेन सम्पादितस्य मुम्बई श्री वेङ्कटेश्वरस्टीम मुद्रणालयेन प्रकाशितस्य पुनर्मुद्रणम्

श्रीपद्ममहापुराणम्

THE PADMAMAHĀPURĀṆAM

प्रथम भाग : [सृष्टि खण्ड]

देहलीस्थेन प्रो० डा० चारुदेवशास्त्रिणा प्रणीतया भूमिकया सनाथितम्
नागशरणसिंहसम्पादितश्लोकानुक्रमण्या च संहितम्

NAG PUBLISHERS

11-A/U.A. (POST OFFICE BUILDING) JAWAHARNAGAR, DELHI-

This publication has been brought out with the financial assistance from the Government of India, Ministry of Education & Culture.

1. 11A/U.A. (Post Office Bldg.) JAWAHARNAGAR, DELHI-7
2. 8A/U.A. 3, JAWAHARNAGAR, DELHI-110007
3. JALALPURMAFI (Chunar, Mirzapur), U.P.

With Introduction, Verse-Index and Textual Corrections
1984
PRICE : Rs. 215.00 (Set of four Vol.)

(PRINTED IN INDIA)
Published by Nag Sharan Singh for Nag Publishers, Jawahar Nagar, Delhi-7
Text printed at Gian Offset Printers, 308/2, Shahzada Bagh, Dayabasti Delhi-35 and
Introduction and Index at Amar Printing Press, 8/25, Vijay Nagar, Delhi - 9

ओं नमः परमात्मने ।

नमः सहशिष्याय भगवते कृष्णद्वैपायनाय व्यासाय ।

मत्कृतां भूमिकां दृष्ट्वा नारदीये विवेचिकाम् ।
प्रासदन्सूरयो भूरि मां च तेनोदहर्षयन् ॥ १ ॥

पार्श्वेऽपि तां तथाभूतां प्रणिनीषामि यत्नतः ।
आत्मनः परितोषाय विनोदाय विदामपि ॥ २ ॥

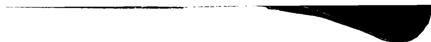
अष्टाशीतिसमश्चाहं कृशोऽपि पलिती जरी ।
कृत्ये कष्टे प्रवृत्तो यत् तत्र हेतुरनुग्रहः ॥ ३ ॥

कारुण्याब्धेः परेशस्य गुरूणामाशिषोऽपि वा ।
अन्यथा निःसहायस्य कथं मे स्यादुपक्रमः ॥ ४ ॥ (युग्मम्)

दैवीं वाचमुपासीय कुर्वीय च क्रियाः[1] शुभाः ।
सन्ततं, मे वरं देयाद् वरेशः परमेश्वरः ॥ ५ ॥

---

१. क्रियाः शास्त्रार्थनिबन्धनीः कृतीः ।

भूमिका

पुराणमहिमा

पुराणं सर्वशास्त्राणां प्रथमं ब्रह्मणा स्मृतम् (१।१।४५)। बहुशास्त्रं समभ्यस्य बहुवेदान् सविस्तरान्। पुंसोऽश्रुतपुराणस्य सम्यग्याति न दर्शनम् (५।१०६।१३)॥ पिशाचाः प्रायशो नाम ब्रह्मराक्षसनामकाः। वेद-मन्त्रस्य वेत्तारो दृश्यन्ते न पुराणवित् (५।११५।४५)॥ पुराणविमुखो नैव सर्वः सर्वं हि पश्यति (४६)॥

पुराणश्रवणस्य फलम्

पुराणं शृणुयान्नित्यं महापापदवानलम् (३।६१।५६)। पुराणं सर्व-तीर्थेषु तीर्थं चाधिकमुच्यते। यस्य पादैकश्रवणाद्धरिरेव प्रसीदति (६०)॥ यथा सूर्यवपुर्भूत्वा प्रकाशाय चरेद्धरिः। सर्वेषां जगतामेव हरिरालोकहेतवे (६१)॥ तथैवान्त.प्रकाशाय पुराणावयवो हरिः। विचरेदिह भूतेषु पुराणं पावनं परम् (६२)॥ तस्माद्यदि हरेः प्रीतेरुत्पादे धीयते मतिः। श्रोतव्य-मनिशं पुंभिः पुराणं कृष्णरूपिणः (६३)॥

पाद्मम् इति समाख्यायां हेतुः

एतदेव महापद्ममद्भुतं यन्मयं जगत्। तद्वृत्तान्ताश्रयं तस्मात्पाद्म-मित्युच्यते बुधैः (३।१।२६)॥

पाद्मस्य पुराणस्य परिमाणम्

सृष्टिखण्ड इदं परिमाणमुक्तम्—सहस्रं पञ्चपञ्चाशत् पञ्च-खण्डैः समन्वितम्। तत्रादौ सृष्टिखण्डं भूमिखण्डं ततः परम्। स्वर्गखण्डं ततः पश्चात्ततः पातालखण्डकम्। पञ्चमं ततः ख्यातमुत्तरं खण्डमुत्तमम् (१।१।५४-५५)॥ स्वर्गखण्डे (३।१।२३) तु सप्त खण्डान्युक्तानि। तत्र ब्रह्मखण्डं क्रियासारखण्डं चेति द्वयमतिरिक्तम् इति विसंवादः। श्लोक-संख्यायां तूभयत्र संवादः। पर्वशोऽप्यस्य विभागो लक्ष्यते—पञ्चभिः पर्वभिः प्रोक्तं संक्षेपाद्व्यासकारितात्। पौष्करं प्रथमं पर्व यत्रोत्पन्नः स्वयं विराट् (१।१।५६)॥ द्वितीयं तीर्थपर्व स्यात्सर्वग्रहगणाश्रयम्। तृतीयपर्वग्रहणा राजानो भूरिदक्षिणाः (६०)॥ वंशानुचरितं चैव चतुर्थं परिकीर्तितम्।

पञ्चमे मोक्षतत्त्वं च सर्वतत्त्वं निगद्यते (६१) ।।

समुद्रमन्थने बीजम्

समुद्रमन्थनं नाम सृष्टिखण्डे (१।४।६-३३) इत्यत्राख्यायते । तत्सार इहोपाख्यायते—आत्रेयो रोषण ऋषि दुर्वासा विद्याधरीहस्ते सुगन्धाढ्यां मालां दृष्ट्वा साभिलाषस्तामाह—इमां मे देहि, जटाजूटे करिष्यामीति । सा च प्रमनास्तस्मै तां प्रदिदेश । स च शिरसि तां बद्ध्वोन्मत्तप्रेतवद् रराज, आत्मानं चोवाद—नाहं कामविचक्षणः, क्षुभ्यति च मे मनः, तेन स्वं सौभाग्यं प्रदर्शयन्नन्यत्र यामि । अथ मेदिनीं परिभ्रमन् स दिवौकसां पति महेन्द्रमैरावतमारूढं व्रजन्तमद्राक्षीत्, भ्रमदुन्मत्तषट्पदां तां मालामुन्मत्तवत्तस्मिंश्चिक्षेप । स चेन्द्रस्तामादाय गजमूर्धनि प्रास, वारणश्च गन्धाघ्राणेन मदान्धस्तामिमां पृथ्वीतले निचिक्षेप । तद् दृष्ट्वा महतीयं मेऽवमानना देवराजेनैश्वर्यमदमत्तेन कृतेति मत्वा भृशं चुकोप शशाप च—मूढ, यतो दृप्तस्त्वं मामेवमवहेलयसि ततस्त्रैलोक्यं नष्टलक्ष्मीकं भविष्यतीति । इन्द्रश्च शापभीतो गजस्कन्धादवरुह्यामर्षणं तं मुनिमनुनेतुं येते, परं प्रकृतिवक्रोऽसौ कस्यानुनयं ग्रहीष्यति । ततो मुनिः स्वमध्वानं प्रतस्थे, महेन्द्रश्चाप्यमरावतीम् । ततो निःश्रीकं सशक्रं त्रिभुवनं जज्ञे । न केचिद् दानानि ददुः, न केचिदीजिरे, न केचित्तपांसि तेपिरे । सुराश्चासुरैर्विजिग्यिरे । एवं दुःसंस्थिता विषममापन्नाः सुराः समेत्य पितामहं शरणमुपेत्य सर्वं वृत्तं यथावदाचचक्षिरे, पितामहश्च सुरैः सङ्गत्य क्षीरार्णवे शयानं भगवन्तं पुण्डरीकाक्षं पुरुषोत्तममुपसद्योदाजहार—उत्तिष्ठ विष्णो, शीघ्रं देवानां हितं कुर्विति । सपदि प्रबुद्धः करुणावरुणालयः कमलापतिः स्माह—मा भैष्ट, भवतां करिष्यामि तेजस आप्यायनम् । यद् ब्रवीमि तदनुष्ठीयताम् । दैत्यैः सम्भूय सर्वा ओषधीः समाहृत्य मन्दरं मन्थानं कृत्वा वासुकिं च नेत्रम्, मथ्यतां क्षीरोदधिः, ततः समुद्भूतेनामृतेन पीतेन बलिनो यूयं भविष्यथेति ।।

दक्षयज्ञे रुद्रस्यानिमन्त्रणे हेतुः

शृणु वत्से यथातथम् (१।५।३५) । येनाद्य कारणेनेह पतिस्ते न निमन्त्रितः । कपालपात्रधृक् चर्मी भस्मावृततनुस्तथा (३६) ।। शूली मुण्डी च नग्नश्च श्मशाने रमते सदा । विभूत्याङ्गानि सर्वाणि परिमार्ष्टि च नित्यशः (३७) ।। व्याघ्रचर्मपरीधानो हस्तिचर्म-परिच्छदः । कपालमाला शिरसि खट्वाङ्गं च करे स्थितम् (३८) ।। कट्यां वै गोनसं बद्ध्वा लिङ्गेऽस्थ्नां वलयं तथा । पन्नगानां तु राजानमुपवीत च वासुकिम् (३९) ।। भ्रमति चानेन सततं क्षितौ (४०) ।। त्रिनेत्रश्च त्रिशूली च गीतनृत्यरतः सदा । कुत्सितानि तथान्यानि सदा ते कुरुते पतिः (४१) । त्रपाकरो भवेन्मह्यं देवानां सन्निधिः कथम् । कीदृक् च वसनं तस्य केतनं प्रतिनार्हति (४२) ।।

रुद्रेण ब्रह्मणः शिरसः कर्तनम्

ब्रह्मणः पञ्चमं वक्त्रमूर्ध्वमासीन्महात्मनः। ततो ब्रह्माऽभवन्मूढो रजसा चोपबृंहितः। ततोऽयं तेजसा सृष्टममन्यत मया कृताम् (१।१४।९०-९१)॥ मत्तोऽन्यो नास्ति वै देवो येन सृष्टिः प्रवर्तिता। सहदेवा सगन्धर्वा पशुपक्षिसमाकुला (९२)॥ एवं मूढः स पञ्चास्यो विरिञ्चिरभवत् पुनः। साङ्गोपाङ्गेतिहासांश्च सरहस्यान् ससङ्ग्रहान्। वेदानधीते वक्त्रेण पञ्चमेनोर्ध्वचक्षुषा (९५)॥ तस्यासुरसुराः सर्वे वक्त्रस्याद्भुतवर्चसः। तेजसा न च प्रकाशन्ते दीपाः सूर्योदये यथा (९६)॥ स्वपुरेष्वपि सोद्वेगा ह्यवर्तन्त विचेतसः। न कश्चिद् गणयेच्चान्यं तेजसा क्षिपते परान् (९७)॥ नाभिगन्तुं न च द्रष्टुं पुरस्तान्नोपसर्पितुम्। शेकुश्च तत्र संत्रस्ताः पद्मयोनिं महाप्रभुम् (९९)॥ गच्छामः शरणं शम्भुं निस्तेजसोऽस्य तेजसा (१००)॥ (उपेत्य च तमित्थं प्रार्थयामासुः) यदस्माकं महद् वार्यं तेज ओजः पराक्रमः। तत्सर्वं ब्रह्मणा ग्रस्तं पञ्चमास्यस्य तेजसा (१०४)॥ जायते तु यथापूर्वं तथा कुरु महेश्वर (१०५)॥ इत्थं विनीतवत्प्रार्थितः शन्तातिः शिवस्तत्र जगाम यत्राहङ्कारविमूढात्मा विरिञ्चिरास, मोहेन परवांश्च भूतेशं भवं नाभिजज्ञौ। इत्थं लब्धावसरस्त्रिपुरारिस्तस्यातितेजस्वि वक्त्रमभिलक्ष्याट्टहासं हसित्वा वामाङ्गुष्ठनखाग्रेण कदलीगर्भमिव करुहैस्तच्छिरश्चकर्त॥

ब्रह्महत्याफलम्

ब्रह्मशिरश्छेदेन शिवो ब्रह्महा बभूव। ब्रह्महत्यादूषितं तं वर्णयन्नाह-ब्रह्महत्याभिभूतोऽसौ भ्रमंस्त्राणं न विन्दति (१।१४।१६५) त्रपान्वितः कपालं तु पश्यन्हस्तगतं सदा। करौ विधुन्वन्बहुशो विक्षिप्तश्च मुहुर्मुहुः (१६६)॥ यदाऽस्य धुन्वतो हस्तौ कपालं पतते न तु। तदास्य बुद्धिरुत्पन्ना (निष्कृतिं करवाणि वै) (१६७)॥

को नाम ब्राह्मणः

येन पूर्णमिवाकाशं भवत्येकेन सर्वदा। शून्यं येन समाकीर्णं तं देवा ब्राह्मणं विदुः (१।१५।३६७)॥ येन केन चिदाच्छन्नो येन केन चिदाशितः। यत्र-क्वचन-शायी च तं देवा ब्राह्मणं विदुः (३६८)॥ अहेरिव जनाद्भीतः सुहृदो नरकादिव। कृपणादिव नारीभ्यस्तं देवा ब्राह्मणं विदुः (३६९)॥ विमुक्तः सर्वसङ्गेभ्यो मुनिराकाशवत् स्थितः। विष्णुप्रियकरः शान्तस्तं देवा ब्राह्मणं विदुः (३७८)॥ निवारितसमारम्भं निर्नमस्कारमस्तुतिम्। अक्षीणं क्षीणकर्माणं तं देवा ब्राह्मणं विदुः (३८०)॥ इह सामान्यो ब्राह्मणो न लिलक्षयिषितः किन्तर्हि मोक्षाश्रमं समाश्रितो ब्राह्मणो यतिः। ब्राह्मण एव चतुर्थ आश्रमेऽधिक्रियत इति ब्राह्मणस्य यतेश्चाभेदमभिमत्येयं लक्षणोक्तिरिति वेद्यम्।

गोपकन्या सौन्दर्यम्

इह सृष्टिखण्डे षोडशेऽध्याये यदाभीर्याः सौन्दर्यमुपवर्णितं तद-नुत्तमं काव्यमिति रसिकजनास्वादाय समस्य विन्यस्यते—नीलाभ्रकनका-म्भोजविद्रुमाभां सदर्शताम् (?)। त्विषं बिभ्रतीमङ्गैः केशगण्डेक्षणा-धरैः। मन्मथाशोकवृक्षस्य प्रोद्भिन्नां कलिकामिव (१३७)॥ (इन्द्रो ददर्श-त्यनुषङ्गः)। (इदं च चिन्तयामास—) प्रदग्धहृच्छयेनैव नेत्रवह्निशिखो-त्करैः। धात्रा कथं हि सा सृष्टा प्रतिरूपमपश्यता (१३८)॥ कल्पिता चेत् स्वयं बुद्ध्या नैपुण्यस्य गतिः परा। उत्तुङ्गाग्राविमौ सृष्टौ यद्धि मे पश्यतः सुखम् (१३९)॥ पयोधरौ नातिचित्रं कस्य संजायते हृदि। रागोपहतदेहो ऽयमधरो यद्यपि स्फुटम् (१४०)॥ तथापि सेवमानस्य निर्वाणं सम्प्रयच्छति। वहद्भिरपि कौटिल्यमलकैः सुखमर्प्यते (१४१)॥ दोषोपि गुणवद् भाति भूरि सौन्दर्यमाश्रितः। नेत्रयोर्भूषितावन्तावाकर्णाभ्याशमागतौ (१४२)॥ कारणाद् भावचैतन्यं प्रवदन्ति हि तद्विदः। कर्णयो र्भूषणे नेत्रे नेत्रयोः श्रव-णाविमौ (१४३)॥ कुण्डलाञ्जनयोरत्र नावकाशोस्ति कश्चन। न तद् युक्तं कटाक्षाणां विधाकरणं हृदि (१४४)॥

प्रतिज्ञाभङ्गे तत्तत्पापप्रसङ्गः

यूथपरिभ्रष्टा नन्दा नाम गौ र्वने तृणलिप्सया विचरन्ती कदाचिद् व्याघ्रस्य संमुखे स्थिता। व्याघ्रश्च तामभ्यद्रवदवोचच्च—तिष्ठ तिष्ठ रे धेनुके, विधात्रा विहितो मे भक्षस्त्वमुपस्थितासीति। रोमहर्षणं निष्ठुर-मिदं वचो निशम्य गोष्ठस्थं स्वं वत्सं स्मरन्ती स्नेहाक्ता तद्दर्शने निराशा तं व्याघ्रं सगद्गदमगादीत्—क्षन्तुमर्हसि मे नाथ, नात्मानं शोचामि, जानामि क्षणभङ्गुरं जीवितमिति। प्रथमे वयसि वर्तमानाया मम प्रथम-जातः पुत्रकः क्षीरपायो नाद्यापि तृणमत्ति। स गोकुले बद्धो मां प्रतीक्षते क्षुधार्तः। तं शोचामि। तं स्तनं पाययित्वा मूर्धन्युपाघ्राय सखीभ्यः परि-दाय हिताहितं चोपदिश्यावश्यं प्रतिनिवर्त्स्यामि, तदा त्वं मां यथेष्टं भक्ष-यिष्यसीति। कः प्रत्ययस्त्वं प्रत्यागमिष्यसीति व्याघ्रेणानुयुक्ता सा तं तैस्तैः शपथैः प्रत्याययति। प्रतिज्ञां चेदतीयां शास्त्रोक्तानीमानि पापानि मयि सन्त्विति। एतै र्वाक्यैः पापस्वरूपं निरवशेषं निरूपितं भवतीति तानीह सङ्ग्रहेणानुक्रम्यन्ते—यत्पापं ब्रह्मवध्यायां मातापितृवधेषु च (१।१८।३२०)। तेन पापेन लिप्येऽहं यद्यहं नागमे पुनः। यत्पापं लुब्धकानां तु म्लेच्छानां गरदायिनाम् (३२१)॥ तेन पापेन लिप्येऽहं यद्यहं नागमे पुनः। गोषु विघ्नांश्च ये कुर्युः स्वपन्तीं ताडयन्ति च (३२२)॥ तेन पापेन लिप्येऽहं यद्यहं नागमे पुनः। सकृद् दत्वा तु यः कन्यां द्वितीये दातु-मिच्छति (३२३)॥ तस्य पापेन लिप्येऽहं यद्यहं नागमे पुनः। यस्त्वनर्हान् बलीवर्दान् विषमे वाहयेत् पुमान् (३२४)॥ कथायां कथ्यमानायां विघ्नं कारयते तु यः। तेन पापेन लिप्येऽहं यद्यहं नागमे पुनः (३२५)॥ गृहे यस्या-

गतं मित्रं निराशं प्रतिगच्छति। तस्य पापेन लिप्येऽहं यद्यहं नागमे पुनः (३२६)॥

अगस्त्येन समुद्रस्य पाने हेतुः

वृत्रवधाभितप्ता दितिजा समेत्य मन्त्रयाञ्चक्रिरे, उपायांश्च चिन्तयाञ्चक्रिरे, जगद्-विनाशे च घोरां मतिं शिश्रियिरे। ते रात्रौ क्रोधाविष्टा यत्र तत्र मुनीनामाश्रमानुज्जासयमासुः, शतसहस्रशश्च तापसान् पातयामासुः। एवं नक्तं कदनं कुर्वन्तः प्रविविशुरर्णवं दिवा। न चैतानवाबुधन्मनुजा मुनयोऽपि वा भीताश्च प्राद्रवन् दिशो दश। महेष्वासाः शूरा अपि ये केचन समुद्रसंश्रितांस्तान्नानुजग्मुः। इत्थं कदर्थिताः प्राणान् परीप्सवस्ते त्रिदशा आपन्नानुकम्पिनं भगवन्तं चक्रपाणिं शरणं ययुः, आत्मत्राणं च बिभिक्षिरे। वेदाहं प्रजानां क्षयकारणम्। समुद्रस्य जलराशेः शोषणेऽभ्युपायश्चिन्त्यताम्। इत्युक्तास्ते तपोराशिं ज्वलन्तमिवादित्यं भगवन्तं मैत्रावरुणिमगस्त्यमभिगम्योचिरे—त्रायस्व दितिजैः पीडितान्नः, त्वं नो गतिरसि। वरमेकमद्भुतं वृण्महे पिबार्णवं महात्मन् समुद्रम्। पीते च तस्मिन्नशरणान्दैतेयान्सहेलं हनिष्यामः सानुबन्धान्। एवं प्रश्रितं प्रार्थितो दयार्द्रचेता मुनिपुङ्गवोऽगस्त्यः सन्निहितर्षिस्तोम ऊर्मिमन्तं निरवशेषं पपौ, निर्वैवार च दिविजवर्गः (१।१९।१३६-१७२)॥

नारदकृता हिमवत्प्रशस्तिः

अहो धर्मोचितस्तेऽस्ति संनिवेशो महागिरे। पृथुत्वं मनसा तुल्यं कन्दराणां तवानघ (१।४५।१२२)॥ गुरुत्वं ते गुणौघानां स्थावरादतिरिच्यते। प्रसन्नता च तोयस्य मुनिभ्यश्चाधिका तव (१२३)॥ न लक्षयामः शैलेन्द्र कुत्राविनयता स्थिता। नानातपोभिर्मुनिभिर्ज्वलनार्कसमप्रभैः (१२४)॥ पावनैः पावितो नित्यं त्वं कन्दरसमाश्रयैः। अवमत्य विमानानि स्वर्गवासविरागिणः (१२५)॥ पितुर्गृह इवासीना देवगन्धर्वकिन्नराः (१२६)॥

गजाननस्योत्पत्तिः

कदाचिद् गन्धतैलेन गात्रमभ्यज्य शैलजा। चूर्णैरुद्वर्तयामास मलेनापूरितां तनुम् (१।४५।४४५)॥ तदुद्वर्तनकं गृह्य नरं चक्रे गजाननम्। पुरुषं क्रीडती देवी तच्चाक्षिपदम्भसि (४४६)॥ जाह्नव्या शिवया सख्या ततः सोऽभूद् बृहत्तनुः। कायेनातिविशालेन जगदापूरयत्तदा (१२६)॥

शङ्करस्य पार्वत्या समं नर्मालापः

वक्रोक्तिः काव्यजीवितमित्येके। सा च चेतश्चमत्कारी पदघटनाविशेषः, यं चर्चयन्नेव चित्रीयते विदग्धो जनः। न हि बहवो वक्रोक्तेरीशते नाम। अत्र पुराणैकदेशे स्थितां सरसां नर्मालापविषयां वक्रोक्तिमुदाहरामः—

शङ्कर उवाच

शरीरे मम तन्वङ्गि सिते भास्यसितद्युतिः। भुजङ्गीवासिता शुभे संश्लिष्टा चन्दने तरौ (१।४६।१)॥ चन्द्रातपेन सम्पृक्ता रुधिराम्बर-संवृता। रजनीवासिते पक्षे दृष्टिदोषं ददासि मे (२)॥

देव्युवाच

स्वकृतेन जनः सर्वो जाड्येन परिभूयते। अवश्यमर्थी प्राप्नोति खण्डनं शशिमण्डन (४)॥ तपोभिर्दीर्घचरितैर्यां त्वां प्रार्थितवत्यहम्। तस्या मे नियतस्त्वेष ह्यदमानः पदे पदे (५)॥ नैवास्मि कुटिला शर्व विषमा न च धूर्जटे। सविषस्त्वं जगत्ख्यातो व्यक्तदोषाकराश्रयः (६)॥ त्वं हि मुष्णासि दशनान् (पूष्णः) नेत्रहन्ता भगस्य च। आदित्यस्त्वां विजानाति भगवान् द्वादशात्मकः (७)॥ मूर्ध्नि शूलं जनयसि स्वैर्दोषैर्मामधिक्षिपन्। यस्त्वं मामात्थ कृष्णेति महाकालोऽसि विश्रुतः (८)॥ यास्याम्यहं परित्यक्तुमात्मानं तपसा गिरिम्। जीवन्त्या न मया कृत्यं धूर्तेन परिभूतया (९)॥ कापालिकेन क्षुद्रेण श्मशाने नित्यवासिना। विभूत्या लिप्तस्वाङ्गेन मातृमध्यस्थचारिणा (१०)॥

शर्व उवाच

अगात्मजाऽसि गिरिजे नाहं निन्दापरस्तव। चाटूक्ति बुद्ध्या तु मया कृत उन्मादसंश्रयः (१२)। नर्मवादी भविष्यामि(=भवामि) जहि कोपं शुचि-स्मिते। शिरसा प्रणतेनैव रचितस्ते मयाञ्जलिः (१४)॥ सत्यं सर्वैरवयवैस्तनोषि सदृशं पितुः। हिमाचलस्य शृङ्गस्थमेघजालाकुलं मनः (१९)॥ तथा दुरवगाह्येभ्यो गहनो हि तवाशयः। काठिन्यमश्मसारेभ्यो वनेभ्यो बहुलं गता (२०)॥ कुटिलत्वं निम्नगाभ्यो दुःसेव्यत्वं हिमादपि। सङ्क्रान्तं सर्वमेवैतत् तन्वङ्गि हिमभूधरात् (२१)॥

देव्युवाच

स्यात्सर्वं दोषदानेन निन्दायां गुणिनो बलात्। तवापि दुष्टसम्पर्कात् सङ्क्रान्तं सर्वमेव हि (२३)॥ व्यालेभ्योऽनेकजिह्वत्वं भस्मनोऽस्नेह-वृत्तिता। हृत्कालुष्यं शशाङ्कोत्थं दुर्बोधत्वं विषादपि (२४)॥ किं चात्र बहुनोक्तेन अलं वाचां श्रमेण ते। श्मशानवासान्निर्भीस्त्वं नग्नत्वात्तव न त्रपा। निर्घृणत्वं कपालित्वाद् दया ते विगता चिरम् (२५)॥ इत्युक्त्वा मन्दिरात्तस्मान्निजगाम हिमाद्रिजा (२६)।

गणानामेकतमेन वीरकेण क्व मातर् यासीति पृष्टा साऽऽह—

कृष्णेत्युक्ता हरेणाहं स्तम्भितास्म्यवमानिता। साहं तपः करिष्यामि येन गौरीत्वमाप्नुयाम्॥

क्षुद्वेदना

महत्यामनावृष्टौ भिक्षामलभमानाः कृच्छ्रेण ऋषयो राज्ञः प्रतिग्रह-मप्रतीच्छन्तः प्रसङ्गात् क्षुद्वेदनां वर्णयन्ति। सा वर्णना हृदयग्रहणीया

प्रत्यक्षरं सत्येति संगृह्यते—

शक्तिखड्गगदाभिश्च चक्रतोमरसायकैः (१।१६।२७८)। बाधिते वेदना या तु क्षुधया सापि निर्जिता। श्वासकुष्ठक्षयाष्ठीलीज्वरापस्मार-शूलकैः (२७६) ॥ व्याधिभिर्जनिता सापि क्षुधाया नाधिका भवेत्। हिरण्याङ्गदकेयूरमुकुटोज्ज्वलकुण्डलाः (२८०)॥ क्षुधायां न विराजन्ते तत्र ये संस्थिता नराः। यथा भूमिगतं तोयं रविरश्मि विकर्षति (२८१)॥ तद्वच्छरीरज, नाड्यः शोष्यन्ते जठराग्निना। न शृणोति न चाघ्राति चक्षुषा नैव पश्यति (२८२)॥ दह्यते क्षीयते मूढः शुष्यते क्षुधयार्दितः। न पूर्वां दक्षिणां चापि पश्चिमां नोत्तमामपि (२८३)॥ न चाधो नैव चोर्ध्वं च क्षुधाविष्टोहि विन्दति। मूकत्वं बधिरत्वं च जडत्वमथ पङ्गुता २८४)॥ भैरवत्वममर्यादं क्षुधायाः संप्रवर्धते। जनकं जननीं पुत्रान्भार्यां दुहितरं तथा (२८५)॥ भ्रातरं स्वजनं चापि त्यजति क्षुधयार्दितः। न पितॄन् पूजयेत् सम्यग्देवं चापि गुरुं तथा (२८६)॥ ऋषीनुपागतांश्चापि क्षुधाविष्टो न वन्दते (२८७)॥

एकादश रुद्राः

निर्ऋतिश्चैव सन्ध्यश्च तृतीयश्चाप्ययोनिजः। मृगव्याधः कपर्दी च महाविश्वेश्वरश्च यः (१।४२।८४)॥ अहिर्बुध्न्यश्च भगवान् कपाली चैव पिङ्गलः। सेनानीश्च महातेजा रुद्राश्चैकादश स्मृताः (८५)॥

द्वादशादित्याः

इन्द्रो विष्णु र्भगस्त्वष्टा वरुणोंशोऽर्यमा रविः। पूषा मित्रश्च वरदो धाता पर्जन्य एव हि (१।१४२।१०१)॥ इत्येते द्वादशादित्या वरिष्ठास्त्रिदिवौकसाम् (१०२)॥

विश्वेदेवाः

विश्वेदेवाश्च विश्वायां धर्माज्जाता इति स्मृताः (१।४२।६३)॥ दक्षश्चैव महाबाहुः पुष्करस्तम एव च। चाक्षुषश्च ततोऽग्निश्च तथा भद्रमहेश्वरौ (६४)। विश्वान्तकवसु र्बालो निकुम्भश्च महायशाः। रुरुदुश्चातिसिद्धौजा भास्करप्रमितद्युतिः (६५)॥

शशलक्ष्म

लोकच्छायामयं लक्ष्म तवाङ्कः शशविग्रह (१।४३।१२८)॥ कालिदासो प्येतत्संवादिनमर्थमाह रघौ—छाया हि भूमेः शशिनो मलत्वेनारोपिता शुद्धिमतः प्रजाभिः।

चन्द्रमसः स्थितिः

न विदुः सोम ते मायां ये च नक्षत्रयोनयः। त्वमादित्यपथाद् ऊर्ध्वं ज्योतिषां चोपरि स्थितः (१।४३।१२६)॥ तदिदं वैज्ञानिका न सहन्ते। किमिदमज्ञानविजृम्भणमुत स्तुत्यातिशयोक्तिः।

कालनेमे र्दानवस्य भयदं रूपम्

भास्कराकारमुकुटः शिञ्जिताभरणाङ्गदः। मन्दराद्रिप्रतीकाशो महारजतसंवृतः (१।४३।१७१) ॥ शतप्रहरणोदग्रः शतबाहुः शताननः। शतशीर्षः स्थितः श्रीमाञ्शतशृङ्ग इवाचलः (१७२) ॥ कक्षे वहति संवृद्धो निदाघ इव पावकः। धूम्रकेशो हरिश्मश्रु र्दन्तुरो विकटाननः (१७३) ॥ त्रलोक्यान्तरविस्तारं धारयन् विपुलं वपुः। बाहुभिस्तुलयन्व्योम। क्षिपन्पद्भ्यां महीधरान् (१७४) ॥ ईरयन्मुखनिश्वासै र्वृष्टिकारान् बलाहकान्। तिर्यगायतरक्ताक्षं मन्दरदोग्रवर्चसम् (१७५) ॥ दिधक्षन्तमिवायातः सर्वान् देवगणान्मृधे। तर्जयन्तं सुरगणांश्छादयन्तं दिशो दश (१७६) ॥

षड् आततायिनः

अग्निदो गरदश्चैव धनहारी च सुप्तगः। क्षेत्रदारापहारी च षडेते ह्याततायिनः (१।५०।५८) ॥

का नाम पतिव्रता

पुत्राच्छतगुणं स्नेहाद्राजानं च भयादथ। आराधयेत्पतिं शौरिं या पश्येत्सा पतिव्रता (१।५२।५७) ॥ कार्ये दासी रतौ वेश्या भोजने जननीसमा। विपत्सु मन्त्रिणी भर्तुः सा च भार्या पतिव्रता (५८) ॥ भर्तुराज्ञां न लङ्घयेद् या मनोवाक्कायकर्मभिः। भुक्ते पत्यौ सदा चात्ति सा च भार्या पतिव्रता (५९) ॥ नैव मत्सरमायाति न कार्पण्यं न मानिनी। मानेऽमाने समानं च या पश्येत् सा पतिव्रता (६१) ॥ सुवेषं वा नरं दृष्ट्वा भ्रातरं पितरं सुतम्। मन्यते च परं साध्वी सा च भार्या पतिव्रता (६२) ॥

न स्त्री स्वातन्त्र्यमर्हति

पिता रक्षति कौमारे भर्ता रक्षति यौवने। पुत्राश्च स्थाविरे भावे न स्त्री स्वातन्त्र्यमर्हति (१।५४।२३) ॥ अरक्षणाद्यथा पाकः श्वकाकवशगो भवेत्। तथैव युवती नारी स्वच्छन्दा दुष्टतां व्रजेत् (२५) ॥

षट्सु कन्या न देया

अत्यासन्नेऽतिदूरस्थे चात्याढ्ये चातिदुर्गते। कुलहीने च मूर्खे च षट्सु कन्या न दीयते (१।५४।६७) ॥

सदाचारः

आचारः परमो धर्म इत्युक्तम्। स आचारः किंलक्षणस्तत्राह—

न भुञ्जीतैकवस्त्रेण न स्नायादेकवाससा। न धारयेत् परस्यैवं स्नानवस्त्रं कदाचन (१।५१।८६) ॥ संस्कारं केशदन्तानां प्रातरेव समाचरेत्। गुरूणां च नमस्कारं नित्यमेव समाचरेत् (८७) ॥ हस्तपादे मुखे चैव पञ्चार्द्रो भोजनं चरेत्। पञ्चार्द्रकस्तु भुञ्जानः शतं वर्षाणि जीवति

(८८) ॥ देवतानां पुरो राज्ञां स्नातकाचार्ययोरपि । नाक्रामेत् कामतश्छायां विप्रस्य दीक्षितस्य च (८६) ॥ गोविप्रावग्निविप्रौ च विप्रौ द्वौ दम्पती तथा । तयो र्मध्ये न गच्छेत स्वर्गस्थोपि पतेद् ध्रुवम् (६१) ॥ न क्षौरं कारयेद् धीरः कुजस्याह्नि कदाचन। मलं न धारयेद् दन्ते नखं न वदने क्षिपेत् (६७) ॥ पतितं कुष्ठसंयुक्तं चाण्डालं च गत्राशिनम् । निर्धूतं ज्ञानहीनं च दूरतः परिवर्जयेत् (१०२) ॥ शयनं चार्द्रपादेन शुष्कपादेन भोजनम्। नान्धकारे च शयनं भोजनं नैव कारयेत् (१२४) ॥

दुर्वाससः शापेन धर्मराजस्य त्रैरूप्येण जन्म

भरतानां कुले जातो धर्मो भूत्वा युधिष्ठिरः । विदुरो दासीपुत्रस्तु अन्य चैव वदाम्यहम् । यदा राजा हरिश्चन्द्रो विश्वामित्रेण कर्षितः । तदा चाण्डालतां प्राप्तः स हि धर्मो महामतिः (२।१२।१२७, १२८) ॥

वृत्रासुरोत्पत्तिः

हिरण्याक्षादिषु दितिपुत्रेषु चक्रपाणिना हतेषु देवाः स्वं स्वमास्पदं प्रतिलेभिरेऽतिमात्रं च मुमुदिरे । दितिस्तु शुचा परीता पतिं कश्यपमुपेत्य प्रार्थयाञ्चक्रे--हतपुत्रा दीनास्मि जाता, पुत्रं मय्युत्पादय सर्वतेजोहरं देवराजसमप्रभम् । बाढं त्वयीत्थम्भूतः पुत्रो जनिष्यत इत्युदीर्य तस्या मूर्ध्नि स्वकरं निधाय मेरुं गिरिं तपसे प्रतस्थे । अत्रान्तरे दिति गर्भमादधे वर्षशतात्यये च पुत्रं सुषुवे । कश्यपश्च प्रतिनिवृत्तस्तस्य बल इति नाम चक्रे विधिवच्च तमुपनिन्ये । ततो बलस्तिग्मं तपस्तेपे, ब्रह्मचर्यं च साग्रं वर्षशतमुवास । तप्ततपाः संशितव्रतो महातेजाः स मातरं ददर्श । हर्षप्रकर्षपर्यन्तं गता माता तमभिसम्बोध्याह—वैरं निर्यातय पुत्र, प्रथमं पाकशासनं शातय, ततो गरुडवाहनं ततोऽन्यांश्च दैवतान् । मातुराज्ञां शेषामिव शिरसाऽऽदाय सन्ध्यार्थं जलधिमुपशिश्रिये । अत्रान्तरे विदितवृत्तान्तो महेन्द्रो महतीं चिन्तामापन्नस्तद्वधार्थमुद्येमे । तत्रैवोपेत्य परमं जपं जपन्तं परमं तत्त्वं च चिन्तयन्तं दिव्येनाशनिना सहसा जघान जहर्ष च । भूयोपि दुःखसागरे निमग्ना दितिः करुणं क्रन्दन्ती पतिं कश्यपमुपेयाय दुःखं च स्वव्यक्तिं निनाय । क्रोधेन प्रज्वलन्निव स महामुनिरिन्द्रस्य वधार्थाय पुत्रमेकमुत्पादयामीति ब्रुवन् जटामेकामवलुच्य शुचावग्नौ प्रचिक्षेप। ततो हुताशनकुण्डाद् घोरः कृष्णाञ्जनसवर्णो दंष्ट्राकरालवक्त्रः खड्गी चर्म्मी कश्चित्सत्त्वः समुत्तस्थौ । समुत्तिष्ठन्नेव च निजगाद—कस्मादहमुत्पादित इति । एवं पृष्टः कश्यपः प्रत्याह--पुत्र मम च दित्याश्च मनोरथं पूरय, जहि महेन्द्रं दुरात्मानमिति । योऽयं जज्ञे स एव वृत्रो न चान्यः ।

सेयं पौराणी कथा किन्निबन्धना किम्प्रमाणा वेति मीमांस्यम् । तैत्तिरीयिणस्त्वन्यथाऽऽचक्षते । दुष्टः शब्दः स्वरतो वर्णतो वा मिथ्याप्रयुक्तो न तमर्थमाह । स वाग्वज्रो यजमानं हिनस्ति यथेन्द्रशत्रुः स्वरतो-

ऽपराधात् इत्यत्र व्याकरणमहाभाष्य एषाऽऽरात् प्रत्यवमृष्टा। अत्रेत्थमामनन्त्यैतिह्यम्—विश्वरूपे स्वे पुत्रे इन्द्रेण हते तस्य घातायाभिचारयागं प्रकुर्वाणस्त्वष्टा स्माह—इन्द्रशत्रुवर्धस्व। अत्रानवधानात्स स्वरेऽपाराध्यत्। शत्रुशब्दं शातयितर्यर्थेऽभिप्रयन्नपि षष्ठीसमासमनाश्रित्यान्तोदात्त चाकृत्वा बहुव्रीहिसमाश्रयेणाद्युदात्तमुदीरयामास। तेन जायमानस्य धातुकस्य सत्त्वस्येन्द्रः शातयिता घातकः सम्पेदे, अनिष्टं च महदापेदे।

वृत्रवधकथा

इह पुराणे वृत्रवधकथाऽप्यन्यथाऽऽख्याता। तत्रापि मूलं मृग्यम्। अयमत्र कथासारः। वृत्रवधे सचिन्तो भीतभीतो महेन्द्रः सप्तर्षीन्प्रेषयति वृत्राय। ते तमुपेत्यैवं सन्दिशन्ति—देवराजस्त्वया समं मैत्रीमिच्छति, तत्कथं न कुरुषे। वैरं समुत्सार्य सन्धास्यै, यदि तत्र कपटप्रयोगो न स्यात्। प्रत्ययो मे दीयतामिति वृत्रोऽगदीत्। इन्द्रं प्रति निवृत्ताः सप्तर्षयः प्राहुः—प्रत्ययं वृत्रोऽभिवाञ्छति, स प्रदीयतामिति। छद्मना चेत् प्रवर्तिष्ये ब्रह्महत्यादोषेण लेप्स्य इत्यृषीन् समदिशद् वृत्राय। एवं प्रलोभ्य विश्वास्य च तं दिवं प्रत्यागमेन न्यमन्त्रयत महच्च तं सममानयत, अर्धं च स्वं पदं समार्पयत। जिह्मवृत्तिं च नाहापयत। सततं तद्वधमचिन्तयत। येन केनोपायेन स हन्तव्य इति सततं चिन्तयति। अप्सरसामुत्तमां रम्भां च तद्विमोहाय प्रयुङ्क्ते। सखीसमेता सा कमनीयं नन्दनं काननं प्रविशति सविभ्रमं च क्रीडति, दोलारूढा च सखीभिः समं गायति। वृत्रोपि कतिपयैर्दानवैः सहचरितो विहर्तुकामस्तत्रैवायाति। सा च ततो नातिदूरेऽलक्ष्या सती भ्रमति। अथ वृत्रस्तद्गीतमाधुर्येण हृतचेताः पञ्चशरशराहतस्तत्रैवोपैति पृच्छति च कात्रभवती, केन सम्प्रेषिता किमर्थमिहागतेति। अहमस्मि रम्भा नामाप्सराः क्रीडार्थं वनमिदमुत्तमं प्रविष्टेति सा प्रत्याह। ततो वृत्रः स्वं प्रत्याययति। त्रिलोक्यां सर्वस्य विदितो वृत्रो नाम दानवोऽहम्, तवैव तु कथमविदितः। इन्द्रेण दत्तार्धराज्यः परं मैत्रकं गत इह प्राप्तः। त्वां दृष्ट्वा कामाकुलितोस्मि जातः, भज मां भजमानम्, त्वं हि मे शरणमसीति मितं व्याहरद् वचः। अद्यैव ते वशगा भविष्यमि यदि यद् यदहं वक्ष्यामि तत्तदेव त्वं करिष्यसि। अयं मे कामः—सुरापानं कुरुष्व पीयस्व मधुमाधवीमिति रम्भोक्तिमाकर्ण्य वृत्रो वक्ति—पुत्रोहं ब्राह्मणस्यापि वेदवेदाङ्गपारगः। सुरापानं कथं भद्रे करिष्यामि विनिन्दितम् इति। अथ रम्भया स बलात् सुरां पायितः, अतिमोहं च सम्प्रापितः। ततश्छिद्रान्वेषी छाद्मिको लब्धावसर इन्द्रो ज्ञानभ्रष्टं वृत्रं वज्रेणैकपदे हन्तीति वृत्रवधकथा। वृत्रो जायमान एव ननाशेति तु तैत्तिरीयिणः।

मरुतां समुत्पत्तिः

मरुतो नाम देवाः संख्ययैकोनपञ्चाशद् इन्द्रस्य सहायाः प्रसिद्धाः। तेषामिन्द्रः प्रभुरीशः तस्मात्स मरुत्त उच्यते मरुत्वानिति च। बलवता-

मुतमस्य तस्य नाच्छलं कृत्यमस्ति। मरुतामुत्पत्तावपि च्छलप्रयोगः स्थितो यथान्यत्र। एषाऽत्र तत्कथा सङ्गृह्यते पुराणस्था (१।७)—बलवृत्रयोरिन्द्रेण हतयो र्दुःखिनी दितिः पुनरपि पतिं कश्यपं प्रार्थयते—पुत्रघातकस्येन्द्रस्य घाताय पुत्रान्तरमुत्पाद्यतां येनाहं सफलं सपुष्पं तस्मिन्वैरं निर्यात्य सुखिनी स्यामिति। कश्यपश्च तां सान्त्वयन्नाह—पुत्रं ते दास्यामि यो दुरात्मानं महेन्द्रं हनिष्यति, वर्षशतं त्वं व्रतस्था भवेति। ततो दितेः शिरसि करं न्यस्य मेरुं निर्जगाम तपसे महीयसे। सापि पुत्रार्थिनी महत्तपश्चचार। इन्द्रोपि सर्वमुदन्तमुपलेभे चिन्तां चातुलां लेभे। पञ्चविंशतिवर्षो विप्रवेषो भूत्वा दितेरन्तिकमियायान्तरं प्रतीक्षमाणः। कस्त्वमिति दित्या पृष्टः स आह—मातर् वेदविद् धर्मज्ञो वाडवोऽहं त्वच्छुश्रूषया त्वामुपेतस्ते तपसि सहायो भविष्यामीति। नित्यमुपचर्यमाणा विविधं चाराध्यमाना दितिरिन्द्रं धर्मपुत्रं विजानती तस्मिन्नितरां तुष्यति विस्रम्भते च। विस्रब्धा सती कदाचित्तमभिसम्बोध्याह—मयि पुत्रे जाते इन्द्रे च निधनं नीते तेन मे पुत्रेण साकं राज्यं करिष्यसीति। एवमस्त्विति प्रीयमाणः स्माह महेन्द्रः। नित्यं चान्तरं प्रेप्सुरभूत्। अथ पूर्णेऽब्दशते स चिरप्रतीक्षितमन्तरं विवेद। एकदा दितिःपादशौचमकृत्वा शयनीयमध्यशेत। शयनीयान्ते शिरः कृत्वा व्याकुलमूधजा विह्वला निद्रामुपैत्। तत इन्द्रो वज्रपाणिः कुक्षिं प्रविश्य वज्रेण तीक्ष्णेन सप्तधा विचकर्त गर्भम्। उदरे कृत्तः स गर्भोऽरुदत्। शतक्रतुश्चावोचन्मा रोदीरिति। रुदन्तं तं गर्भं मा स्म रुद इति भूयो ग्रवादीत्। रोदनं च न व्यरंसीत्। ततो भूयः सप्तधाऽकर्तीत्। एवमेकैकं सप्तधाऽच्छेत्सीत्, तेन त एकोनपञ्चाशज्जज्ञिरे। यस्मादिन्द्रेण मा रुदतेत्युक्तास्तस्मान्मरुतो नाम संववृतिरे, इन्द्रमेव च संशिश्रियिरे॥

स्त्रीणां सुभगंकरणा गुणाः

रूपमेव गुणः स्त्रीणां प्रथमं भूषणं शुभे। शीलमेव द्वितीयं च तृतीयं सत्यमेव च (२।३४।३०)॥ आर्जवत्वं चतुर्थं च पञ्चमं धर्ममेव वरानने (३१)॥ शुद्धत्वं सप्तमं बाले अन्तर्बाह्येषु योषिताम्। अष्टमं हि पितुर्भावः शुश्रूषा नवमं किल (३२)॥ सहिष्णुर्दशमं प्रोक्तं रतिश्चैकादशं तथा। पातिव्रत्यं तथा प्रोक्तं द्वादशं वरवर्णिनि (३३)॥

न जातु कश्चिददोषो नाम

अत्र निदर्शनान्युदाहरति पुराणकारः—ब्रह्महत्या प्रयुक्तोऽसौ देवराजोपि पश्य भोः। देवैः सार्धं महाभागो भुङ्क्ते लोकत्रयं महान् (२।३४-२०)॥ गौतमस्य प्रियां भार्यामहल्यां गतवान्पुरा। परदाराभिलाषी स देवत्वे परिवर्तते (२१)॥ ब्रह्महत्योपमं कर्म दारुणं कृतवान्हरः। ब्रह्मणस्तु कपालेन चाद्यापि परिवर्तते (२२)॥ देवा नमन्ति तं देवमृषयो वेदपारगाः। आदित्यः कुष्ठसयुक्तस्त्रैलोक्यं च प्रकाशयेत् (२३)॥ लोका नमन्ति तं देवं देवाद्याः सचराचराः। कृष्णो भुङ्क्ते महापापं भार्ग-

वेण पुरा कृतम् (२४) ।। गुरुभार्यां गतश्चन्द्रः क्षयी तेन प्रजायते । भवि-ष्यति महातेजा राजराजः प्रतापवान् (२५) ।। पाण्डुपुत्रो महाप्राज्ञो धर्मात्मा स युधिष्ठिरः । गुरोश्चवै वधार्थाय अनृतं स वदिष्यति (२६) ।। एतेष्वेव महत्पापं वर्तते च महत्सु च । वैगुण्यं कस्य वै नास्ति कस्य नास्ति च लाञ्छनम् (२७) ।।

वेनस्य क्षत्रियत्वप्राप्तिः

वेनो नामात्रितनयादङ्गाद् धर्मसुतायां सुनीथायां जज्ञे । जन्मना वेदवेदाङ्गविद् विप्रो बभूव । सहजेन तेजसा दित्रि दिवाकर इव बभौ । चाक्षुषवैवस्वतयोर्मन्वन्तरयोः सन्धौ लोकोऽयं प्रजापालविरहेण भृशम-सीदत् । तत्र ऋषयः समेत्य मन्त्रयाञ्चक्रिरे धर्मज्ञं जयपण्डितं वेनमुप-लभ्य तं पृथ्वीराज्येऽभिषिषिचुः । स च धर्मतः प्रजाः स्वाः प्रजा इव चिरं शशास यावदस्य सुशङ्खर्षैः शापान्मतिविपर्ययो नाभूत् ।

दाने पात्रापात्रयोर्विमर्शः

ब्राह्मणं सुकुलोपेतं वेदाध्ययनतत्परम् । शान्तं तपोयुक्तं शुक्लमेव विशेषतः (२।३९।१०) ।। प्रज्ञावन्तं ज्ञानवन्तं देवपूजनतत्परम् । सत्यवन्तं महापुण्यं वैष्णवं ज्ञानपण्डितम् (११) ।। धर्मज्ञं मुक्तलौल्यं च पाखण्डैस्तु विवर्जितम् । एवं पात्रं समाख्यातमन्यदेवं वदाम्यहम् (१२) ।। एवमेतै-र्गुणै र्युक्तं स्वसृपुत्रं नरोत्तम । एतं पात्रं विजानीहि दुहितुस्तनयं ततः (१३) ।। जामातरं महाराज भावैरेतैश्च संयुतम् । गुरुं च दीक्षितं चैव पात्रभूतं नरोत्तम (१४) ।। वेदाचारसमोपेतस्तृप्ति नैव च गच्छति (१५) ।। वर्जयेत् किल तं विप्रं तथा काणं सुघूर्त्तकम् । अतिकृष्णं महाराज कपिलं परिवर्जयेत् । (१६) । कर्कटाक्षं सुनीलं च श्यावदन्तं विवर्जयेत् । नीलदन्तं तथा राजन्पीतदन्तं तथैव च (१७) ।। गोदन्तं कृष्णदन्तं च बर्बरं चातिपांसुलम् । हीनाङ्गाधिकाङ्गं च कुष्ठिनं कुनखं तथा (१८) ।। दुश्चर्माणं महाराज खल्वाटं परिवर्जयेत् । अन्यायेषु रता यस्य जाया विप्रस्य कस्यचित् (१९) । तस्मै दानं न दातव्यं यदि ब्रह्मसमो भवेत् । स्त्रीजिताय न दातव्यं शाखारण्डे महामते (२०) ।। व्याधिताय न दातव्यं मृतभोजिषु भूपते । चोराय न दातव्यं स यद्यग्निसमो भवेत् (२१) ।। वेद-शास्त्रसमायुक्तः सदाचारेण वर्जितः । श्राद्धे दाने च राजेन्द्र नैव युक्तः कदा भवेत् (२३) ।।

गीतस्तुतिः

गीतं सर्वरसं प्रोक्तं गीतमानन्ददायकम् । शृङ्गाराद्या रसाः सव गीतेनापि प्रतिष्ठिताः (२।४६।२६) ।। शोभामायान्ति गीतेन वेदाश्चत्वार उत्तमाः । गीतेन देवताः सर्वास्तोषमायान्ति नान्यथा (२७) ।।

गार्हस्थ्यस्य सर्वातिशायिता

पुण्यभार्याप्रयोगेण गार्हस्थ्यं सम्प्रजायते । गार्हस्थ्यात्परमो धर्मो

द्वितीयो नास्ति भूतले (२।५९।१६) ॥ गार्हस्थ्यं चैव समाश्रित्य सर्वे जीवन्ति जन्तवः। तादृशं नैव पश्यामि अन्यमाश्रममुत्तमम् (१८) ॥ नास्ति भार्या-समं तीर्थं नास्ति भार्यासमं सुखम्। नास्ति भार्यासमं पुण्यं तारणाय हिताय च (२४) ॥

मातापितृशुश्रूषा

वेदैरपि च किं विप्र पिता येन न पूजितः। माता न पूजिता येन तस्य वेदा निरर्थकाः (२।६३।१९)। यज्ञैश्च तपसा विप्र किं दानैः किं च पूजनैः। प्रयाति तस्य वैफल्यं न माता येन पूजिता (२०) ॥ न पिता पूजितो येन जीवमानो गृहे स्थितः। एष पुत्रस्य वै धर्मस्तथा तीर्थं नरेष्विह (२१) ॥ एष पुत्रस्य वै मोक्षस्तथा जन्मफलं शुभम्। एष पुत्रस्य वैयज्ञो दानमेव न संशयः (२२) ॥

सृष्टिखण्डे किञ्चिदधिकमुक्तम्। तदपीह संगृह्यते प्रतिपाद्यस्य कात्स्न्याय—पिता धर्मः पिता स्वर्गः पिता हि परमं तपः। पितरि प्रीति-मापन्ने प्रीयन्ते सर्वदेवताः (१०) ॥ सर्वतीर्थमयी माता सर्वदेवमयः पिता। मातरं पितरं तस्मात्सर्वयत्नेन पूजयेत् (११) ॥ मातरं पितरं चैव यस्तु कुर्यात् प्रदक्षिणम्। प्रदक्षिणीकृता तेन सप्तद्वीपा वसुन्धरा (१२) ॥ जानु-नी च करौ यस्य पित्रोः प्रणमतः शिरः। निपतन्ति पृथिव्यां सो अक्षयां लभते दिवम् (१३) ॥

गर्भस्थस्य जन्तोः क्रमिकोऽङ्गाद्युपचयः

शुक्रस्य सहरक्तस्य एकाहात्कललं भवेत्। पञ्चरात्रेण कलले बुद्बुदत्वं ततो भवेत् (२।६६।३०) ॥ मांसत्वं मासमात्रेण पञ्चधा जायते पुनः। ग्रीवा शिरश्च स्कन्धश्च पृष्ठवंशस्तथोदरम्। (२।६२।३१) ॥ पाणी पादौ तथा पार्श्वौ कटिर्गात्रं तथैव च। मासद्वयेन पर्वाणि क्रमशः संभवन्ति च (३२) ॥ त्रिभिर्मासैः प्रजायन्ते शतशोऽङ्कुरसन्धयः। मासैश्चतुर्भि-र्जायन्ते अङ्गुल्यादि यथाक्रमम् (३३) ॥ मुखं नासा च कर्णौ च मासै-र्जायन्ति पञ्चभिः। दन्तपङ्क्तिस्तथा जिह्वा जायते तु नखाः पुनः (३४) ॥ कर्णयोश्च भवेच्छिद्रं षण्मासाभ्यन्तरे पुनः। पायुर्मेढ्रमुपस्थं च शिश्नश्चा-प्युपजायते (३५) ॥ सन्धयो ये च गात्रेषु मासं जायन्ति सप्तभिः। अङ्ग-प्रत्यङ्गसम्पूर्णं शिरः केशसमन्वितम् (३६) ॥ विभक्तावयवं स्पष्टं पुनर्मासेऽष्टमे भवेत्। पञ्चात्मकसमायुक्तः परिपक्वः स तिष्ठति (३७) ॥ मातुराहारवीर्येण षड्विधेन रसेन च। नाभिसूत्रनिबद्धेन वर्धते स दिने दिने (३८) ॥

भावशुद्धिः परं शौचम्

भावशुद्धिः परं शौचं प्रमाणं सर्वकर्मसु (२।६६।८६) ॥ अन्यथाऽऽ-लिङ्ग्यते कान्ता भावेन दुहिताऽन्यथा। मनसा भिद्यते वृत्तिरभिन्नेष्वपि वस्तुषु (८७) ॥ अन्यथैव सती पुत्रं चिन्तयेदन्यथा पतिम् (२।६६।८८) ॥

को नाम व्याधिः, कतिविधश्च मृत्युः

वातपित्तकफदोनां वैषम्यं व्याधिरुच्यते (२।६६।११६) ॥ रोगैर्नानाविधैर्याति देही दुःखान्यनेकधा। तानि च स्वात्मवेद्यानि…(१२१)॥ एकोत्तरं मृत्युशतमस्मिन्देहे प्रतिष्ठितम्। तत्रैकः कालसंयुक्तः शेषाश्चागन्तवः स्मृताः (१२२)॥ ये त्विहागन्तवः प्रोक्तास्ते प्रशाम्यन्ति भेषजैः। जपहोमप्रदानैश्च कालमृत्युर्न शाम्यति (१२३)॥ पीडितं सर्वरोगाद्यैरपि धन्वन्तरिः स्वयम्। स्वस्थीकर्तुं न शक्नोति कालप्राप्तं न चान्यथा (१२६)॥ नौषधं न तपो दानं न माता न च बान्धवाः। शक्नुवन्ति परित्रातुं नरं कालेन पीडितम् (१२७)॥

तृष्णा दुःखा च लाघवकरी च

…नरणात्प्रार्थनाद् दुःखमधिकं हि विवेकिनाम् (२।६६।१३८)॥ क्षणिकं मरणे दुःखमनन्तं प्रार्थनाकृतम्। जगतां पतिरर्थित्वाद्विष्णुर्वामनतां गतः (१३६)॥ अधिकःकोऽ परस्तस्माद्यो न यास्यति लाघवम् (१४०)॥ न नरं प्रार्थयेद् भूयस्तृष्णा लाघवकारणम्। आदौ दुःखं तथा मध्ये दुःखमन्ते च दारुणम् (१४१)॥

जरायाः पञ्च हेतवः

शीतमध्वा कदन्नं च वयोतीताश्च योषितः। मनसः प्रातिकूल्यं च जरायाः पञ्च हेतवः (२।७८।२६)॥

कालमहिमा

अन्तर्जलचरो मत्स्यः सोपि जालेन बध्यते २।८१।३३॥ मरुत्समानवेगोपि मृगः प्राप्नोति बन्धनम्। योजनानां सहस्रेपि आमिषं वीक्षते खगः (३४)॥ स कण्ठलग्नपाशं च न पश्येद् दैवमोहितः। स वैषम्यकरः कालः कालः सम्मानहानिदः (३५)॥ परिभावकरः कालो यत्र कुत्रापि तिष्ठतः (पुरुषस्य)। नरं करोति दातारं याचितारं च वै पुनः (३६)॥ भूतानि स्थावरादीनि दिवि वा यदि वा भुवि। सर्वं कलयते कालः कालो ह्येक इदं जगत् (३७)॥ अनादिनिधनो धाता जगतः कारणं परम्। लोकान्कालः स पचति वृक्षे फलमिवाहितम् (३८)॥ त्रयः कालकृताः पाशाः शक्यन्ते नातिवर्तितुम्। विवाहो जन्म मरणं यदा यत्र तु येन च (४०)॥

अपरिहार्यः कर्मविपाकः

यथा धेनुसहस्रेषु वत्सो विन्दति मातरम्। तथा शुभाशुभं कर्म कर्तारमनु गच्छति। उपभोगादृते तस्य नाश एव न विद्यते (२।८१।५३-५४)॥ प्राक्तनं बन्धनं कर्म कोऽन्यथा कर्तुमर्हति। सुशीघ्रमपि धावन्तं विधानमनुधावति (५५)॥ शेते सह शयानेन पुरा कर्म यथा कृतम्। उपतिष्ठति तिष्ठन्तं गच्छन्तमनुगच्छति (५६)॥ करोति कुर्वतः कर्मच्छाये-

वानु विधीयते । यथा च्छायातपौ नित्यं सुसम्बद्धौ परस्परम् (५७) ।। पीड-यन्ति नरं पश्चात् पीडितं पूर्वकर्मणा । येन यत्रोपभोक्तव्यं सुखं वा दुःखमेव वा(५६) ।। स तत्र बद्ध्वा रज्ज्वा वै बलाद् दैवेन नीयते (६०) ।। तैलक्षयाद् यथा दीपो निर्वाणमधिगच्छति ।। कर्मक्षयात्तथा मृत्युस्तत्त्वविद्भिरुदाहृतः (२।८१।६४-६५) ।। स्वकृतं भुज्यते वैश्य काले काले पुनः पुनः । एकः करोति कर्माणि एकस्तत्फलमश्नुते (३।३१।८) ।। अन्यो न लिप्यते वैश्य कर्मणाऽन्यस्य कुत्रचित् (६) ।। विनाशहेतुः कर्मास्य सर्वे कर्मवशा वयम् । कर्मदायादका लोके कर्मसम्बन्धिबान्धवाः (२।९४।१०) ।।

को ब्रह्महा भवति

ब्राह्मणं यः समाहूय याचमानमकिञ्चनम् । पश्चान्नास्तीति यो ब्रूयात्स वै ब्रह्महा नृप (२।६७।५१) ।। यस्तु विद्याभिमानेन निस्तेजयति वै द्विजम् । उदासीनं सभामध्ये ब्रह्महा स प्रकीर्तितः (५२) ।। मिथ्यागुणैरथा-त्मानं नयत्युत्कर्षतां पुनः । गुरुं विरोधयेद्यस्तु स च वै ब्रह्महा स्मृतः (५३) ।। क्षुत्तृषातप्तदेहानामन्नभोजनमिच्छताम् । यः समाचरते विघ्नं तमाहु-र्ब्रह्मघातकम् (५४) ।।

देवत्रय्या एकत्वम्

त्रयाणामपि देवानामन्तरं नास्ति शोभने । ब्रह्मा समर्चितो येन शङ्करो वा वरानने (२।८८।४३) ।। तेनाहम् (हृषीकेशः) अर्चितो नित्यं नात्र कार्या विचारणा । एतौ ममाभिन्नतरौ, नित्यं चापि त्रिरूपवान् (४४) ।।

दानस्य माहात्म्यम्

दानान्न दुष्करतरं पृथिव्यामस्ति किंचन···(२।९४।४३) ।। परि-त्यज्य प्रियान् प्राणान् धनार्थं लोभमोहिताः । प्रविशन्ति नरा लोके समुद्र-मटवीं तथा (४४) ।। सेवामन्ये प्रपद्यन्ते श्ववृत्तिरिति या स्थिता । हिंसा-प्रायां बहुक्लेशां कृषिं चैव तथा पुनः (४५) ।। तस्य दुःखार्जितस्यापि प्राणेभ्योपि गरीयसः । अर्थस्य पुरुषव्याघ्र परित्यागः सुदुष्करः (४६) ।। विशेषतो महाराज तस्य न्यायार्जितस्य च (४७) ।।

के निरयगामिनः

कैः कर्मभिर्नरा नरकं यान्तीति सुबाहुना नृपतिना पृष्टो मुनि-र्जैमिनि निरयगामिनः साकल्येनाह—नास्तिका भिन्नमर्यादाः कन्दर्पविषयो-न्मुखाः । दाम्भिकाश्च कृतघ्नाश्च ते वै निरयगामिनः (२।९६।३) ।। ब्राह्मणेभ्यः प्रतिश्रुत्य न प्रयच्छन्ति ये धनम् । ब्रह्मस्वानां च हर्तारो नरा निरयगामिनः (४) ।। सुकूपानां तडागानां प्रपाणां च परन्तप । सरसां दूषकाश्चैव ते वै निरयगामिनः (८) ।। प्रव्रज्यादूषका राजन्ये चैवाश्रम-दूषकाः । सखीनां दूषकाश्चैव ते वै निरयगामिनः (१०) ।। काष्ठै र्वा शङ्कुभि र्वापि शूलैरश्मभिरेव वा । ये मार्गमुपरुन्धन्ति ते वै निरय-

गामिनः (१४) ॥ नियमान् पूर्वमादाय पश्चादजितेन्द्रियाः । अतिक्रामन्ति चाञ्चल्यात्ते वै निरयगामिनः (१६) ॥

के स्वर्गगामिनः

मुनिशार्दूलः स एव प्रसङ्गात्स्वर्गगामिनो लक्षयन्नाह—सत्येन तपसा क्षान्त्या दानेनाध्ययनेन च । ये धर्ममनुवर्तन्ते ते नराः स्वर्गगामिनः (२।९६।२१) ॥ मातापित्रोश्च शुश्रूषां ये कुर्वन्ति सदाहताः (२४) ॥ सर्वहिंसानिवृत्ताश्च साधुसङ्गाश्च ये नराः । सर्वस्यापि हिते युक्तास्ते नराः स्वर्गगामिनः (२५) ॥ शुश्रूषाभिस्तपोभिश्च गुरूणां मानदा नराः । प्रतिग्रहनिवृत्ता ये ते नराः स्वर्गगामिनः (२७) ॥ ये याचिताः प्रहृष्यन्ति प्रियं दत्त्वा वदन्ति च । त्यक्तदानफलेच्छाश्च ते नराः स्वर्गगामिनः (३२) ॥ ये परेषां श्रियं दृष्ट्वा न वितृप्यन्ति मत्सरात् । प्रहृष्टाश्चाति नन्दन्ति ते नराः स्वर्गगामिनः (३५) ॥ ये नराणां वचो वक्तुं न जानन्ति विप्रियम् । प्रियवाक्यैकविज्ञातास्ते नराः स्वर्गगामिनः (३७) ॥ असत्येष्वपि ये सत्याः ऋजवोऽनार्जवेष्वपि । रिपुष्वपि हिता ये च ते नराः स्वर्गगामिनः (४०) ॥ ये चापि भयसंत्रस्तान्ब्राह्मणांश्च तथा स्त्रियः । सार्थान्वा परिरक्षन्ति ते नराः स्वर्गगामिनः (४४) ॥ भूमिं यः प्रतिगृह्णाति यश्च भूमिं प्रयच्छति । उभौ तौ पुण्यकर्माणौ नियतं स्वर्गगामिनौ (६।३३।३३) ॥

प्रकृते विषये पातालखण्डे षण्णवतितमेऽध्याये पुनः प्रक्रान्तम् । आवृत्तौ किं प्रयोजनमिति न विद्मः ।

भारतस्य वर्षस्येयत्ता

प्रागायता (हे) महाप्राज्ञाः षडेते रत्नपर्वताः । अवगाढा ह्युभयतः समुद्रौ पूर्वपश्चिमौ (३।३।२१) ॥ हिमवान् हेमकूटश्च निषधश्च नगोत्तमः । नीलश्च वैदूर्यमयः श्वेतश्च शशिसन्निभः (२२) ॥ सर्वधातुपिनद्धश्च शृङ्गवान्नाम पर्वतः । एते वै पर्वता विप्राः सिद्धचारणसेविताः (२३) ॥ तेषामन्तरविष्कम्भा योजनानि सहस्रशः ।... इदं तु भारतं वर्षम् (२५) ॥

तीर्थफलभागिनः

यस्य हस्तौ च पादौ च मनश्चैव सुसंयुतम् । विद्या तपश्च कीर्तिश्च स तीर्थफलमश्नुते (३।११।९) ॥ प्रतिग्रहादपावृत्तः संतुष्टो नियतः शुचिः । अहङ्कारनिवृत्तश्च स तीर्थफलमश्नुते (१०) ॥ अकल्किको निराकारोऽलध्वाहारो जितेन्द्रियः । वियुक्तः सर्वदोषैर्यः स तीर्थफलमश्नुते (११) ॥ आत्मोपमश्च भूतेषु स तीर्थफलमश्नुते (१२) ॥

इदमिह चिन्त्यम्—यो हि प्रागेव संयतेन्द्रियोऽन्तः शुचिरनहङ्कृत आत्मारामो नित्यसन्तुष्टोऽदाम्भिकोऽकल्मषः स्वर्गाय राध्यत्यपवर्गाय वा, तेन तीर्थाटनेन किं नु प्राप्यम् । नेमाः पुराणकारोक्तयः क्षोदक्षमाः, रभसोक्तय इमाश्चिन्त्यप्रयोजनाः ।

पञ्च ह्रदाः

इह स्वर्गखण्डे षड्विंशेऽध्याये तीर्थमाहात्म्यप्रसङ्गेन पञ्चह्रदास्तीर्थ-

भूता उदाहृताः। क्षत्रमुत्साद्य रामेण भार्गवेण कुरुक्षेत्रे पञ्च ह्रदा रुधिरस्य पूर्णा निर्मिताः। तत्र तेन पितरस्तर्पिताः पितामहाः प्रपितामहाश्च। पितृभक्त्या प्रीतास्ते पितरस्तं वरेण च्छन्दयामासुः। भार्गवश्च प्रगृहीताञ्जलिरूचे—यदि मय्यनुग्राह्यताऽस्ति तर्ह्ययमेव वरो मे दीयताम्—क्षत्रोत्सादेन पापेन रोषवशात्कृतेन यन्मे क्षरितं तपस्तत्पुनराप्यायताम्, ह्रदाश्चेमे तीर्थायन्तां विश्वस्मिन्नस्मिन् विश्रूयन्तामिति। रुधिरपूर्णानां तेषां तीर्थत्वं कथं स्यात् कथं च तत्राप्लुप्तानां स्वर्गसौख्यं स्यादिति नेक्षितम्। अनघजनकदनकृतशोणितशोणा इमे गभीरास्तटाकाः स्पर्शमात्रेणापि दूषकाः स्युरिति तीर्थत्वप्रार्थना कथमुपपत्तिमती स्यादिति नेषदपि चिन्तितम्। मन्ये संरम्भकलुषितस्य भार्गवस्याद्याप्यस्वस्थं मनः।

नित्यं स्नानम्

प्राणिनां जीवनं वारि प्राणा वारिणि संस्थिताः। नित्यं स्नानेन पूयन्ते येऽपि पातकिनो नराः। प्रातः स्नानं हरेद् वैश्य बाह्याभ्यन्तरजं मलम् (३।३१।५३-५४)॥ प्रातः स्नानेन निष्पापो नरो न निरयं व्रजेत्। स्नानं विना तु यो भुङ्क्ते मलाशी स सदा नरः (५५)॥

पञ्च गुरवः

यो भावयति या सूते येन विद्योपदिश्यते। ज्येष्ठो भ्राता च भर्ता च पञ्चैते गुरवः स्मृताः (३।५१।३६-३७)॥

अनभिवाद्यः क्षत्रियो ब्राह्मणेन

नाभिवाद्याश्च विप्रेण क्षत्रियाद्याः कथञ्चन। ज्ञान कर्मगुणोपेता यद्यप्येते बहुश्रुताः। ब्राह्मणः सर्ववर्णानां स्वस्ति कुर्यादिति श्रुतिः (३।५१।४९-५०)॥

कः कस्मै पन्थानं दद्यात्

पन्था देयो ब्राह्मणाय स्त्रियै राज्ञे विचक्षणे। वृद्धाय भारभग्नाय रोगिणे दुर्बलाय च (३।५१।५४-५५)॥ मानवे धर्मशास्त्रे चक्री (=रथारूढः) स्नातकश्चेति द्वावतिरिक्तौ कीर्तितौ याभ्यां पूर्वं पन्था देयः। अत्र च वृद्धशब्देन मनूक्तो दशमीस्थो ग्राह्यः। राजस्नातकयो र्युगपत्समवेतयोः स्नातको मानमर्हतीति च मनौ विशेषः।

विण्मूत्रविसर्गस्य प्रदेशविशेषे प्रतिषेधः

छायाकूपनदीगोष्ठचैत्याम्भःपथिभस्मसु। अग्नौ चैव श्मशाने च विण्मूत्रं न समाचरेत्। न गोमये न काष्ठे वा महावृक्षेऽत्र शाद्वले। न तिष्ठन्न च निर्वासा न च पर्वतमण्डले। न जीर्णदेवतायतने वल्मीके न कदाचन (३।५२।३९—)॥ न ससत्त्वेषु गर्तेषु न गच्छन्न समाचरेत्। तुषाङ्गार कपालेषु राजमार्गे तथैव च (४०)॥ न क्षेत्रे न बिले वापि न तीर्थे न चतुष्पथे। नोद्यानेऽपां समीपे वा नोषरे न पराशये (४१)॥ प्रत्यादित्यं प्रत्यनलं प्रतिसोमं तथैव च (५४)॥

ब्रह्मचारिणो धर्माः

एवं दण्डादिभिर्युक्तः शौचाचारसमन्वितः । आहूतोऽध्ययनं कुर्याद् वीक्षमाणो गुरो र्मुखम् (३।५३।१) ॥ नित्यमुद्यतपाणिः स्यात् साध्वाचारः सुसंयतः । आस्यतामिति चोक्तः सन्नासीताभिमुखं गुरोः (२) ॥ नोचैः शय्यासनं चास्य सर्वदा गुरुसन्निधौ । गुरोस्तु चक्षु विषये न यथेष्टासनो भवेत् (४) ॥ नोदाहरेदस्य नाम परोक्षमपि केवलम् (=निरुपपदम्) । न चास्यानुकुर्वीत गतिभाषितचेष्टितम् (५) ॥ गुरोर्यत्र परीवादो निन्दा वापि प्रवर्तते । कर्णौ तत्र पिधातव्यौ गन्तव्यं वा ततोऽन्यतः ६) ॥ न पादौ प्रसारयेदस्य संनिधाने कदाचन । जृम्भितं हसितं चैव कण्ठप्रावरणं तथा (११) ॥ लौकिकं वैदिकं वापि तथाध्यात्मिकमेव वा । आददीत यतो ज्ञानं तं न द्रुह्येत् कदाचन (२४) ॥ गुरुपत्नी तु युवती नाभिवाद्या तु पादयोः । कुर्वीत वन्दनं भूम्यामसावहमिति ब्रुवन् (३३) ॥ सृष्टिखण्डे चेदमधिकं पठ्यते—कर्मातिरेकेण गुरोरध्येतव्यं बुभूषुणा । … जघन्यशायी पूर्वं स्यादुत्थायी गुरुवेश्मनि (१।१५।२८७-८८) ॥

वेदोपाकरणकालः

श्रावणस्य तु मासस्य पौर्णमास्यां द्विजोत्तमाः । आषाढ्यां प्रोष्ठपद्यां वा वेदोपाकरणं स्मृतम् (३।४३।५६) ॥

गृहस्थस्य धर्माः

वेदं वेदौ तथा वेदान् वेदाङ्गानि तथा द्विजः । अधीत्य चाधिगम्यार्थं ततः स्नायाद् द्विजोत्तमः (३।५४।१) न जीर्णमलवद्वासा भवेद् वै विभवे सति । न धर्मं ख्यापयेद् विद्वान् न पापं गूहयेदपि (१६) ॥ येनास्य पितरो याता येन याताः पितामहाः । तेन यायात् सतां मार्गं तेन गच्छन्न दुष्यति (१९-२०) ॥ न राज्ञः प्रतिगृह्णीयान्न शूद्रात्पतितादपि (३।५५।३) ॥ शूद्रराज्ये च न वसेन्न पाखण्डजनै र्वृते (२१) ॥ न कुर्याद् बहुभिः सार्धं विरोधं बन्धुभिस्तथा । आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् (३३) ॥ वेदनिन्दां देवनिन्दां प्रयत्नेन विवर्जयेत् (३६) ॥ नेक्षेतोद्यन्तमादित्यं शशिनं वाऽनिमित्ततः । नास्तं यन्तं न वारिस्थं नोपसृष्टं न मध्यगम्(४३-४४) ॥ न नग्नां स्त्रियमीक्षेत पुरुषं वा कदाचन (४५) ॥ नाश्नीयाद् भार्यया सार्धं नैनामीक्षेत चाश्नतीम् (४८) ॥ न हीनानुपसेवेत न च तृष्णामतिः क्वचित् । नात्मानं चावमन्येत दैन्यं यत्नेन वर्जयेत् (५४) ॥ न लौकिकैः स्तवैर्देवांस्तोषयेद् वाक्पतेरपि (६४) ॥ न वह्निं मुखनिःश्वासै ज्वलियेन्नाशुचि र्बुधः (८१) ॥ न भिन्द्यात्पूर्वसमयमभ्युपेतं कदाचन (८२) ॥ न वार्यपि प्रयच्छेत्तु नास्तिके हैतुकेपि च (३।५७।६८) ॥ अविद्वान् प्रतिगृह्णीयाद् भस्मी भवति काष्ठवत् (६९) ॥

त्रिविधाः संन्यासिनः

ज्ञानसंन्यासिनः केचिद् वेदसंन्यासिनोऽपरे । कर्मसंन्यासिनस्त्वन्ये

त्रिविधाः परिकीर्तिताः (३।५९।५) ।। यः सर्वत्र विनिर्मुक्तो निर्द्वन्द्वश्चैव निर्भयः । प्रोच्यते ज्ञानसंन्यासी आत्मन्येव व्यवस्थितः (६) ।। वेदमेवाभ्यसेन्नित्यं निराशीर्निष्परिग्रहः । प्रोच्यते वेदसंन्यासी मुमुक्षुर्विजितेन्द्रियः (७) ।। यस्त्वग्निमात्मसात्कृत्वा ब्रह्मार्पणपरो द्विजः । ज्ञेयः स कर्मसंन्यासी महायज्ञपरायणः (८) ।। त्रयाणामपि चैतेषां ज्ञानी त्वभ्यधिको मतः । न तस्य विद्यते कार्यं न लिङ्गं वा विपश्चितः (९) ।।

यतिधर्माः

जीर्णकौपीनवासाः स्यान्नग्नो वाऽध्यात्मतत्परः (३।५९।१०) ।। ब्रह्मचारी जिताहारो ग्रामादन्नं समाहरेत् । अध्यात्मरतिरासीन्निरपेक्षो निराशिषः (११) ।। आत्मनैव सहायेन सुखार्थं विचरेदिह । नाभिनन्देन्मरणं नाभिनन्देत जीवनम् (१२) ।। कालमेव प्रतीक्षेत निर्देशं भृतको यथा । नाध्येतव्यं न वक्तव्यं श्रोतव्यं न कदाचन (१३) ।। मुण्डी शिखी वाथ भवेत् त्रिदण्डी निष्परिग्रहः । काषायवासाः सततं ध्यानयोगपरायणः (१५) ।। ग्रामान्ते वृक्षमूले वा वसेद् देवालयेपि वा (१६) ।।

भक्तेः फलम्

अनायासेन मरणं विनायासेन जीवनम् । अनाराधितगोविन्दचरणस्य न जायते (३।६१। ९२-९३) ।। दुस्तरं च तरन्त्येव हरिभक्तितरिस्थिताः (३।६१।७५) ।।

षड् जयन्त्यः

जन्माष्टमी च नवमी चैत्रे मासे सिता शुभा । कृष्णा चतुर्दशी कुम्भे मेषे शुक्ला चतुर्दशी (४।४।६) ।। दुर्गाष्टम्याश्विने शुक्ला द्वादशी श्रवणान्विता । महापुण्याश्च शुभदा जयन्त्यः षट् प्रकीर्तिताः (४।४।७) ।। विष्णुभक्तिपरा नित्यं जयन्तीव्रतमानसाः । ते धन्यास्ते कुलीनास्त ईश्वरास्ते च पण्डिताः (४।४।४३) ।।

अपुत्रत्वे हेतुः

पूर्वजन्मनि यो मर्त्यो वर्तनं ब्राह्मणस्य च । हरेद्वा हारयेदत्र पुत्रहीनो भवेत् किल (४।५।७) ।। पूर्वजन्मनि या नारी परबालकघातनम् । करोति कपटेनैव बालहीना भवेद् ध्रुवम् (१०) ।। जले निमग्नं बालं यो दृष्ट्वा या न समुद्धरेत् । इह जन्मन्यपुत्रो वै साऽपुत्री च भवेद् ध्रुवम् (१३)।। पूर्वजन्मनि यो मर्त्यो निराशं चातिथिं द्विज । कुर्यात्क्रोधेन दण्डं च पुत्रहीनो भवेद् ध्रुवम् (१६) ।।

मातृचरणशुश्रूषाशून्यस्य रामस्यानुतापः

मातर्मया त्वच्चरणौ चिरकालं न सेवितौ । ततः क्षमस्वापराधं भाग्यहीनस्य मामकम् (५।४।३४) ।। किं कुर्वे जनकाज्ञातो गतो वै दण्डकं वनम् (३६) ।।

रामराज्यम्

प्रजाः पुत्रानिव स्वीयाँलालयँल्लोकनायकः (५।५।२१) यस्मिञ्छासति लोकानां नाकालमरणं नृणाम् । न रोगादि पराभूति र्गृहेषु च महीयसी(२२)। नेतिः कदापि दृश्येत वैरिजं भयमेत्र च । वृक्षाः सदैव फलिनो मही भूयिष्ठ-धान्यका (२३) ।। पुत्रपौत्रपरीवारसनाथीकृतजीवनाः । कान्ता संयोगज-सुखै र्निरस्तविरहक्लमाः (२४) ।। नित्यं श्रीरघुनाथस्य पादपद्मकथो-त्सुकाः । कदापि परनिन्दासु वाचस्तेषां भवन्ति न (२५) ।। कारवोपि कदा पापं नाचरन्ति मनस्यहो । रघुनाथकराधातदुःखशङ्काभिशंसिनः (२६) ।। सीतापतिमुखालोकनिश्चलीभूतलोचनाः । सुपुष्पकृत्रिमोद्यानाः सुस्वादुफलपादपाः (२७) । सपद्मिनीककासारा यत्र राजन्ति भूमयः । सदम्भा[1] निम्नगा यत्र न यत्र जनता क्वचित् (३२) ।। कुलान्येव कुलीनानि[2] वर्णानां न धनानि च । विभ्रमो[3] यत्र नारीषु न विद्वत्सु च कर्हिचित् (३३) ।। नद्यः कुटिलगामिन्यो न यत्र विषये प्रजाः । तमो[4]युक्ताः क्षपा यत्र बहुले[5]षु न मानवाः । रजो[6]युक्ताः स्त्रियो यत्र न धर्मबहुला नराः (३५) ।। धनैरनन्धो[7] यत्रास्ति जनो नैव च भोजने । अनयः[8] स्यन्दनो यत्र न चैव राजपूरुषः (३६) ।। दण्ड[9]: परशुकुद्दालवालव्यजनरा-जिषु । आतपत्रेषु नान्यत्र क्वचित्क्रोधोपरोधजः (३७) ।। अन्यत्राक्षिक-वृन्देभ्यः क्वचिन्न परिदेवनम् । आक्षिका एव दृश्यन्ते यत्र पाशकपाणयः[10] (३८) ।। जाड्य[11] वार्ता जलेष्वेव स्त्रीमध्या[12] एव दुर्बलाः । कठोर-हृदया यत्र सीमन्तिन्यो न मानवाः (३९) ।। ओषधेष्वेव यत्रास्ति कुष्ठ-योगो[13] न मानवे । वेधो यत्र सुरत्नेषु शूलं मूर्तिकरेषु वै (४०) ।। कम्पः सात्त्विकभावोत्थो न भयात् क्वापि कस्य चित् । सञ्ज्वरः कामजो यत्र दारिद्र्यं कलुषस्य च । दुर्लभत्वं सदैवस्य सुकृते न च वस्तुनः (४१) ।। इभा एव प्रमत्ता वै युद्धे वीच्यो जलाशये । दानहानि[14] र्गजेष्वेव तीक्ष्णा एव हि कण्टकाः (४२) ।। बाणेषु गुणविश्लेषो बन्धोक्तिः पुस्तके दृढा । स्नेह-त्यागः खलेष्वेव न चैव स्वजने जने (४३)।।

अत्र पुराणकारोऽतिसुन्दर्या परिसङ्ख्ययाऽलङ्कृतया कथ्यं कथयन् कवि-कुञ्जरान्बाणादीनाह्वयत इव ।

अश्वरक्षणे नियुक्ताय शत्रुघ्नाय रामस्यानुशासनम्

ये योद्धारः प्रतिरणगतास्ते त्वया वारणीयाः । वाहं रक्ष स्वक-गुणगणैः संयुतः सन्महोर्व्याम् (५।१०।५६) ।। सुप्तान् भ्रष्टान् विगत-

---

१. शोभनजलाः, दम्भयुक्ताः । २. कुलजानि, कौ पृथिव्यां लीनानि, निहितानि निखातानि । ३. विलासः, भ्रान्तिः । ४. अन्धकारः, तमोगुणः । ५. वहुलः कृष्ण-पक्ष । ६. रजः पुष्पमार्तवम्, रजोगुणः । ७. अनन्नः । ८. अविद्यमाननायकः, नीतिरहितः । ९. यष्टिः, निग्रहः । १०. अक्षः, बन्धनरज्जुः । ११. शैत्यम्, मौर्ख्यम् । १२. कटिः । १६. कुष्ठो रोगविशेषः, ओषधिविशेषश्च । १४. दानं मदस्रुतिः ।

वसनान्भीतभीतांस्तु नग्नान्। तान्मा हन्याः सुकृतकृतिनो ये नः शंसन्ति कर्म (५७)॥ विरथा भयसंत्रस्ता ये वदन्ति वयं तव। ते त्वया नहि हन्तव्या शत्रुघ्न सुकृतैषिणा (५८)॥

भार्यया कान्तिमत्या भारतेः पुष्कलस्य समुद्धर्षणम्

नाथ ते विजयो भूयात्सर्वत्र रणमण्डले। शत्रुघ्नाज्ञा प्रकर्तव्या हयरक्षा यथा भवेत् (५।१२।२)॥ स्मरणीया हि सर्वत्र सेविका त्वत्पदानुगा। कदापि मानसं नाथ त्वत्तो नान्यत्र गच्छति(३)॥ परमायोधने कान्त स्मर्तव्याऽहं न जातु चित्। सत्यां मयि तव स्वान्ते युद्धे विजयसंशयः (४)॥ पद्मनेत्र तथा कार्यमूर्मिलाद्या यथा मम। हास्यं नैव प्रकुर्वन्ति मां वीक्ष्य करताडनैः (५)॥ इयं पत्नी महाभीरोः सङ्ग्रामे प्रपलायितुः। कातरा यदि युध्यन्ति शूराणां समयः कुतः (६)॥ इत्येवं न हसन्त्युच्चैर्यथा मे देवराङ्गनाः। तथा कार्यं महाबाहो रामस्य हयरक्षणम् (७)॥ योद्धा त्वमादौ सर्वत्र परे ये तव पृष्ठतः। धनुष्टङ्कारबधिराः क्रियन्तां बलिनः परे (८)॥ तव प्रोद्यत्कराम्भोजकरवालभिया बलम्। परेषां भवतात् क्षिप्रमन्योन्यभयसङ्कुलम् (९)॥ कुलं महदलङ्कार्यं परान् विजयता त्वया। गच्छ स्वामिन्महाबाहो तव श्रेयो भवत्विह (१०)॥ इदं धनुर्गृहाणाशु महद् गुणविभूषितम्। यस्य गर्जितमाकर्ण्य वैरिवृन्दंभयातुरम् (११)॥ इमौ ते त्विषुधी वीर बध्यैतां शं यथा भवेत्। वैरिकोटिनिष्पेषबाणकोटिसुपूरितौ (१२)॥ कवचं त्विदमाधेहि शरीरे कामसुन्दरे। वज्रप्रभामहादीप्तिहतसन्तमसं दृढम् (१३)॥ शिरस्त्राणं निजोत्तंसे कुरु कान्त मनोहरम्। इमे वतंसे विशदे मणिरत्नविभूषिते (१४)॥

च्यवनाश्रमवर्णनम्

यत्र गावस्तु हरिणा (=सिंहेन) पाल्यन्ते पालनोचिताः। मूषका न खनन्त्यस्मिन्बिडालस्य भयाद् बिलम् (५।१४।१८)॥ मयूरैर्नकुलैः सार्धं क्रीडन्ति फणिनोऽनिशम्। गजैः सिंहैर्नित्यमत्र स्थीयते मित्रतां गतैः (१९)॥ एणास्तत्रत्य नीवारभक्षणेषु कृतादराः। न भयं कुर्वते कालाद्रक्षिता मुनिवृन्दकैः (२०)॥ गावः कुम्भसमोधस्का नन्दिनीसमविग्रहाः। कुर्वन्ति चरणोत्थेन रजसेलां पवित्रताम् (२१)॥

तीर्थेषु वपनविधे हेतुमत्ता

मनुष्याणां च पापानि तीर्थानि प्रतिगच्छताम्। केशानाश्रित्य तिष्ठन्ति तस्माद् वपनमाचरेत् (५।१९।२१)॥

तीर्थे पादचारादिना गमने फलभेदः

पादचारी गतिं कुर्यात्तीर्थं प्रति महोदयः (५।१९।२६)। यानेन गच्छन्पुरुषः समभागफलं लभेत्। उपानद्भ्यां चतुर्थांशं गोयानेन गोवधादिकम् (२७)॥ व्यवहर्ता तृतीयांशं सेवयाष्टमभागवान्। अनिच्छया व्रजंस्तत्र तीर्थमर्धफलं लभेत् (२८)॥

सीताहरणकालः

ततो (वनवासस्य त्रयोदशे वर्षे) माघासिताष्टम्यां मुहूर्ते वेदसंज्ञिते । राघवाभ्यां विना सीतां जहार दशकन्धरः (५।३६।२३-२४) ॥

सुबाहुसुतेन चित्राङ्गेण समं युद्धे पुष्कलस्य प्रतिज्ञानम्

बाणेनानेन चेत्त्वां वै न कुर्यां प्राणवर्जितम् । सतीं सन्दूष्य वनितां शीलाचारसुशोभिताम् (५।२७।३१)॥ यो लोकः प्राप्यते लोकैर्यमस्य वशवर्तिभिः । स लोको मम वै भूयात् सत्यं मम प्रतिश्रुतम् (३२) ॥ यदि रामाङ्घ्रियुगलं निष्कापट्येन चेतसा । उपासितं मया तर्हि मम वाक्यं भवत्वृतम् (४०) ॥ यदि स्वमहिलां भुक्त्वा नान्यां जानामि चेतसा । तेन सत्येन मे वाक्यं सत्यं भवतु सङ्गरे (४१) ॥

रुक्माङ्गं प्रति पुष्कलस्य वचः

संनिहितस्ते मृत्युरिति ध्वनयन्पुष्कलो वीरमणिसुतं रुक्माङ्गमाह—स्वर्गं प्राप्नुहि वीराग्र्य सर्वदेवैश्च सेवितम् (५।४१।२३) ॥ त्वादृशाः पृथिवीयोग्या न भवन्ति नृपोत्तमाः । शतक्रतुसमा योग्यास्तद् गच्छस्व सुरालयम् (२४) ॥

पुष्कलस्य रामे भक्तिः

हनूमान् पुष्कलं ज्ञापयति वृद्धो वीरमणी राजा शिवे दृढाभक्तिः शिवश्च स्वं लोकं विहाय तस्य पुरीमधिवसति तेन त्वया दुर्जयोसाविति तेन सम्प्रहारं परिहरेति । ततः पुष्कलः प्रत्यूचे—मच्चिन्तां मा स्म कृथाः । सविस्रम्भं चाह—शिवो भक्त्या वशीकृत्य स्वपुरे स्थापितोऽमुना । परमस्याशु हृदये न तिष्ठति महेश्वरः (४।४२।१७)॥ सदाशिवो यमाराध्य परमं स्थानमागतः । स रामो मन्मनस्त्यक्त्वा न क्वापि परिगच्छति (१८) ॥ यत्र रामस्तत्र विश्वं सर्वं स्थास्नु चरिष्णुः च । तस्मादहं जयिष्यामि रणे वीरमणिं नृपम् (१९) ॥

भक्तवत्सलस्य रुद्रस्य भक्तार्थं रणोद्यमः

वीरभद्रेण गणेन संस्थापिते पुष्कले शत्रुघ्नेन समं योद्धुं साक्षादुपतस्थे महेश्वरः । येन साक्षाद् मदपमानकृद् दक्षो न्यग्भावितो दैत्यपुरवास्तव्याश्च निषूदितास्तस्मै मे युद्धं देहीति शत्रुघ्नमाजुहुवे । भीषणं विक्रान्तवच्च तावेकादशाहं सम्प्रजह्राते । अन्ते शत्रुघ्नो मोहमापेदे विजिग्ये च देवदेवेशः (५।४३)॥ तदसहमान आञ्जनेयः परं प्रकुपितो रामभक्त्या बलवत् प्रयुक्तो जयिनापि तेन चिरं सङ्ग्रामयाञ्चक्रे, शिलया महत्या तस्य रथं ताडयामास तं च शकलानि चकार । विरथो हताश्वो हतसारथिश्च शिवो नन्दिपृष्ठमारुरोह । वह्निमालाज्वालामुद्वमन्तं त्रिशिखं त्रिशूलं हनूमति प्रचिक्षेप तच्च हस्तेनादाय वज्राङ्गो बभञ्ज तिलशः क्षणात् । ततो महादेवस्तरसा शक्तिं करेणादाय कपीन्द्रवक्षसि

प्रास, येन स वैक्लव्यमाप, सहसा च तद् व्यथामतीत्योल्बणं वृक्षं रुद्रोरसि प्रजहार, येन प्रहृतास्तत्रस्थाः फणीन्द्राः सन्त्रेसुरुज्जवाश्च पातालमुपेयुः। मुक्ते तस्मिन्नगे परं संरब्धः पिनाकी तस्मिन्मुसलं महाकायं पातयामास, मारुतिश्च तन्महता वेगेन वञ्चयामास। एवं शिलादिवर्षेण सम्पराये वर्तमाने पावनिर्नन्दिनं भीषयामास चन्द्रं च शकलीचकार। एवमत्यन्त-विह्वलः कोपनो महेशस्तद्वीर्येण परं परितोषं गतो वरेण तं छन्दयामास। वरं वृणुष्व, प्रीतो स्मि ते विक्रमेणेति (५।४४) ॥

सुरथस्य रामदिदृक्षया हयनिग्रहः

हिमवत उपत्यकायां कुण्डलनाम्नि नगरे परमधार्मिको रामभक्तः सुरथो नाम भूपो बभूव। सप्त मासान् निरवग्रहं विचरन्हयो यदा तन्नग-रोपकण्ठमाससाद तदा राजसेवकास्तत्र तत्र पर्यटन्तस्तं मनोहरं तुरङ्ग-मं लक्षयित्वा राजानं निवेदयामासुरयं निगृह्यतामिति। ज्ञायतां कस्याय-मश्व इत्युक्तास्ते भाले पुरटपत्रं विलोक्य तदनुवाच्य तं ज्ञापयामासुर्महा-राजस्य त्रिभुवनचन्द्रस्य श्रीरामचन्द्रस्यायमश्वमेधीयो हय इति। इति विज्ञाय स परं प्रहर्षमाप हयं निग्रहीष्यामश्चेद्रामदर्शनं पुण्यतमं सुदुराप-माप्स्याम इति च मेने। ततः स्वभटान् व्यादिक्षद् गृह्यतां हय इति। शत्रु-घ्नश्च हयहरणं श्रुत्वा दशनैरोष्ठं सम्पिषन् सृक्किणी च लेलिहान उवाच केन वीरंमन्येन हृतो मेऽश्व आत्मनो वधमिच्छता। सुमतिं मन्त्रिणं च पप्रच्छ कस्येदं पुटभेदनमिति। स आह सुरथस्य परमधार्मिकस्येति। कथ-मत्र कर्तव्यम् इति मन्त्रिणा संमन्त्र्याङ्गदं दौत्येन सम्प्रैषयच्छत्रुघ्नः, इदं च समदिशत्, अर्पयाश्वं ज्ञानतोऽज्ञानतो वा हृतं नोचेच्छत्रुघ्ननिर्मुक्त-नाराचैः क्षतविग्रहः। पृथ्वीतलमलं कुर्वञ्शयिष्यसे विशीर्षक इति॥ इति दूतवाक्यमाकर्ण्य भूपतिराह—सत्यं ब्रूषे दूत, मया धृतोऽश्वः। नाहं शत्रुघ्नादिभयान्मोक्ष्ये, रामश्चेद् स्वयम् आगत्य दर्शनं मे दास्यते, तच्चरणौ नत्वा सुतसहितोऽश्वं दास्यामीति। क्षत्रियाणामयं धर्मो स्वामिनापि विरुध्यते धर्मेण युद्धमभीष्यते तत्रापि रामदर्शनमिच्छताऽभी-ष्यतेतराम्। भूयोपि विविधं भीषितः सुरथः स्वं निश्चयं न जहौ। दशभिः सुतैः समेतस्य तस्य पुष्कलादिभिस्तुमुलमायोधनं बभूव, महच्च कदनं सम्बभूव। सुरथसुतश्चम्पको हतः, महावीरः पवनसुतश्च बद्धः। तं बद्धं सुरथ आह—स्मर श्रीरघुनाथं त्वं दयालुं भक्तपालकम् (५।५३।१०)। यथा त्वां बन्धनात् सद्यो मोचयिष्यति सुष्ठुधीः। नान्यथाऽयुतवर्षेण मोच-यिष्यामि बन्धनात् (५।५३।११)। इत्थं प्रचोदितः पवनात्मजो रामेऽनन्य-मना भूयो भूयो भक्तवत्सलं भगवन्तं रामं मनसा जगाम बन्धनान्मां मोच-येति च विनीतवन्ममार्ग। एवं स्मृतो रामो विमानमारुह्य सपद्युपाजगाम बन्धनाच्च तं मुमोच॥ श्रीरामभद्रमायान्तं वीक्ष्यासौ सुरथः क्षणात्। नतयः (=नतीः) शतशश्चक्रे भक्तिपूर परिप्लुतः (५।५३।२२) ॥ इदमुत्तमं निदर्शनं भक्तेरहेतुकायाः संविदश्चाहार्यायाः, वाचां च स्थाने प्रयुक्ततायाः ॥

लवेन हयस्य ग्रहः

गतः प्रातः क्रियां कर्तुं समिधस्तत्क्रियार्हकाः। आनेतुं जानकी सूनुर्वृतो मुनिसुतैर्लवः (५।५४।१)। ददर्श तत्र यज्ञाश्वं स्वर्णपत्रेण चिह्नितम्। कुङ्कुमागरुकस्तूरीदिव्यगन्धेन वासितम् (२)। विलोक्य जातकुतुको मुनिपुत्रानुवाच सः। अर्वा कस्य मनोवेगः प्राप्तो दैवान्ममाश्रमम्(३)।। आगच्छन्तु मया सार्धं प्रेक्षन्तां मा भयं कृथाः। इत्युक्त्वा लवस्तूर्णं वाहस्य निकटे गतः (४)।। गत्वा मुनिसुतैः सार्धं वाचयामास पत्रकम्। भालस्थितं स्पष्टवर्णराजिराजितमुत्तमम् (६)।। विवस्वतो महान् वंशः सर्वलोकेषु।। विश्रुतः (७)।। सूर्यवंशध्वजो धन्वी धनुर्दीक्षागुरुर्गुरुः।। यं देवाः सासुराः सर्वेनमन्ति मणिमौलिभिः (८)।। तस्यात्मजो वीरबलदर्पहारी रघूद्वहः।। रामचन्द्रो महाभागः सर्वशूरशिरोमणिः (९)।। करोति हयमेधं वै ब्राह्मणेन सुशिक्षितः। रावणाभिधविप्रेन्द्रवधपापापनुत्तये (११)।। मोचितस्तेन वाहानां मुख्योऽसौ याज्ञिको हयः। महाबलपरीवारो महाबलसुरक्षितः (१२)।। तद्रक्षकोऽस्ति तद्भ्राता शत्रुघ्नो लवणान्तकः। हस्त्यश्वरथपादातसङ्घसेनासमन्वितः (१३)। यस्य राज्ञ इति श्रेष्ठो मानो जायेत्स्वकान्मदात्। शूरा वयं धनुर्धारिश्रेष्ठा वयमिहोत्कटाः (१४)।। ते गृह्णन्तु बलाद् वाहं रत्नमालाविभूषितम् (१५)।। ततो मोचयिता भ्राता शत्रुघ्नो लीलया हठात्। शरासनविनिर्मुक्तवत्सदन्तकृतव्यथात् (१६)।। ये क्षत्रियाः क्षत्रियकन्यकायां जाताश्च सत्क्षेत्रकुलेषु सत्सु। गृह्णन्तु ते तद्विपरीतदेहा नमन्तु राज्यं रघवे निवेद्य (१७)।।

इति संवाच्य कुपितो लवः शत्रुधनुर्धरः। उवाच मुनिपुत्रांस्तान् रोषगद्गद्भाषितः (१८)। पश्यत क्षिप्रमेतस्य धृष्टत्वं क्षत्रियस्य वै। लिलेख यो भालपत्रे स्वप्रतापबलं नृपः (१९)।। को सौ रामः कः शत्रुघ्नः कीटाः स्वल्पबलाश्रिताः। क्षत्रियाणां कुले जाता एते, न वयमुत्तमाः (२०)।। इदानीं क्षत्रियत्वादि दर्शयिष्यामि सर्वतः। यदि क्षत्रियभूरेव भविष्यति च शत्रुहा (२२)।। ग्रहीष्यति मया बद्धं वाहं यज्ञक्रियोचितम्। नो चेत् क्षत्रियत्वमुन्मुच्य कुशस्य चरणार्चकः (२३)।। अधुना मद्धनुर्मुक्तैः शरैः सुप्तो भविष्यति। अन्ये ये च महावीरा रणमण्डलभूषणाः (२५)।।

केनचित्पौरेण कान्तया सहालापे राममहिम्नो वर्णनम्

साक्षाद्राम इवासि ममेति कान्तयोक्तः कश्चित्कस्रो रामस्य च स्वस्य चान्तरं निदर्शयन्नाह—पतिव्रतानां तद्योग्यं स्वकान्तो राम एव हि (५।५५।३४)।। परं क्वाहं मन्दभाग्यः क्व रामो भाग्यवान् महान्। क्व चाहं कीटवतुच्छः क्व ब्रह्मादिसुरार्चितः(३५)।। खद्योतः क्व नु नभोरत्नं शलभः क्व नु पामरः। गजारिः क्व मृगेन्द्रो सौ शशकः क्व नु मन्दधीः [३६]।। क्व च सा जाह्नवी देवी क्व च रथ्याजनमुत्पथम्। क्व मेरुः सुरसंवासः क्व गुञ्जापुञ्जकोऽल्पकः [३७]।।

रामाचारं विनिन्दन्त्यो रजकस्य गिरः

मामन्तरेण प्रजाः किं चिन्तयन्तीति निश्चेतुं रामः षडपसर्पान्प्रेरयति।

ते पृथक्त्वशः प्रजासु चरन्ति तत्र तत्र प्रवर्तमानान्विस्रम्भालापान् शृण्वन्ति । तेषु पञ्च तु सर्वत्र रामप्रशस्तिपराणि वाक्यानि निशाम्यन्ति प्रसीदन्ति च । षष्ठस्त्वेको रजकोक्तीराकर्णयन्दुःख्यति । रजकः कश्चिदेकरात्रं परगृहोषितां प्रत्यागतां भार्यामाक्रोशति पादघातं चाहन्ति । कर्कशं च निब्रवीति गच्छ त्वं मद्गृहात्तस्य गेहं यत्रोषितासि नक्तम्, नाहं गृह्णामि त्वां दुष्टां मद्वचनविलङ्घिनीम् (५।५५।६९) ॥ तदाऽस्य माता प्रोवाच मा त्यजेनां गृहागताम् । अपराधेन रहितां दुष्टकर्मविवर्जिताम् (७०) ॥ मातरं प्रत्युवाचायं रजकः क्रोधसयुतः । नाहं राम इव प्रेष्ठां गृह्णाम्यन्यगृहोषिताम् (७१) ॥ स राजा यत्करोत्येव तत्सर्वं नोतिमद् भवेत् । गृह्णामि नो भार्यां परवेश्मनि संस्थिताम् (७२) ॥ पुनः पुनरुवाचेदं नाहं रामो महीश्वरः । यः परस्य गृहे संस्थां जानकीं वै ररक्ष सः [७३] ॥

रामस्य कीर्तिः प्रियतमा

वंशे वैवस्वते राजा न कश्चिदयशःक्षतः । मत्कीर्तिरद्य कलुषा गङ्गा यमुनया गता (५।५६।४३) ॥ लोकापवादात् त्यक्ष्येहं जानन्नपि विपापिनीम् (५।५८।३५) ॥ स्वयशः कारणेऽहं स्वं देहं त्यक्ष्याम्यशोभनम् । त्वामपि भ्रातरं त्यक्ष्ये लोकापवादाद् विगर्हितम् (३६) ॥ किमुतान्ये गृहाः पुत्रा मित्राणि वसु शोभनम् । स्वयशःकारणे सर्वं त्यजामि किमु मैथिलीम् (३७) ॥ न तथा मे प्रियो भ्राता न कलत्रं न बान्धवाः । यथा मे विमला कीर्ति र्वल्लभा लोकविश्रुता (३८) ॥

दोहदपूर्तिमिषेण वनाय विसृष्टायाः सीतायाः प्रस्थाने दुर्निमित्तानि

लक्ष्मणं प्रतिगच्छन्ती देहल्यां चास्खलत्तदा (५।५८।५९) ॥ अविचार्य तदौत्सुक्याल्लक्ष्मणं प्रियकारिणमुवाच कुत्र स रथो येन मां प्रापयिष्यसि (६०) ॥ स निःश्वसन्रथं हैमं जानक्या सह निर्विशन् । सुमन्त्रं प्रत्युवाचासौ चालयाश्वान् मनोजवान् (६१) ॥ आहतास्तेन कशया वाहास्तस्यापतन्पथि (६३) ॥ स्वामिश्चलन्ति नो वाहा प्रयत्नेन परिचालिताः । किं करोमि न जानेऽत्र कारणं वाहपातने (६४) ॥ तदास्फुरद् दक्षनेत्रं जानक्या दुःखशंसकम् (६६) ॥ तदैव पक्षिणः पुण्याः कुर्वन्ति परिवर्तनम् (६७) ॥ तदा साशङ्का साऽऽह—रामे भूयाद्धि कल्याणं भरते वा तथानुजे । तत्प्रजासु च सर्वत्र मा भवन्तु विपर्ययाः (६९) ॥ सा गच्छन्ती मृगान् वामं परिवर्तनकारकान् । अपश्यद् दुःखसंघातकारकान् समभाषत (७१) ॥ अद्य यन्मे मृगा वामं वर्तयन्ति तदिष्यते । श्रीरामचरणौ मुक्त्वा गच्छन्त्या युक्तमेव तत् (७२)॥ महिलानां परो धर्मः स्वभर्तृचरणार्चनम् । तन्मुक्त्वाऽन्यत्र यान्त्या यद्भवेद्युक्तमेव तत् (७३) ॥

पुष्कलेन लवाय स्वरथे निवेदिते लवस्योक्तिः

रथस्थेन पादचारिणा समं न योद्धव्यमिति साङ्ग्रामिकं नयं स्मरन्पुष्कलो लवाय रथं निवेदयति तत्र लवस्य क्षत्रियोचिता उदात्ता गिरः—

त्वया दत्ते रथे स्थित्वा युद्धं कुर्यामहं रणे । तदा मे पापमेव स्याज्जयः सन्दिग्ध एव हि (५।६१।२४)।। न वयं ब्राह्मणा वीर प्रतिग्रहपरायणाः । वयं तु क्षत्रिया नित्यं दानकर्मक्रियारताः (२५) ।। इदानीं त्वद्रथं कोपाद् भनज्मि प्रत्यहं भवान् । पादचारी भवत्येव पश्चाद्युद्धं करिष्यति (२६) ।।

लवकृतं शत्रुघ्नसैन्यनिबर्हणम्

सेनान्यां कालजिति लवेन निहते सति शत्रुघ्नसैन्यास्तं परिवव्रुर्महच्च जन्यमजनि । तदित्थं वर्णयति कविः पुराणकारः—लवस्तान् स्वशराघातैः पलायनपरान्व्यधात् । (५।६०।४८) ।। छिन्ना भिन्नाङ्गकाः केचिद् गताः केचिद्रणाङ्गनात् । संनिवार्याखिलान् योधान् विजगाह चमूं मुदा (४९) ।। वराह इव निःश्वस्य प्रलये सुमहार्णवम् । गजा भिन्ना द्विधा जाता मौक्तिकैः पूरिता मही (५०)।। पतितास्तत्र दृश्यन्ते वीरा रणविशारदाः । सुस्राव शोणितसरिद्धयमस्तककच्छपा (५४) ।। महाप्रवाहलसिता वैरिणां भयकारिका । केषां चिद् बाहवश्छिन्नाः केषां पादा विकर्तिताः (५५) ।।

कुशस्य शत्रुघ्नसंमुखे स्थितस्य प्रतिश्रवः

त्रिभिः शरैश्चेत्त्वां न पातयामि—यो मनुष्यवपुः प्राप्य दुर्लभं पुण्यकोटिभिः । तन्नाद्रियेत संमोहात् तस्य मेऽस्त्वत्र पातकम् (५।६३।६९) ।।

जिताहवौ कुशलवौ प्रति पतिदेवतायाः सीताया उदारं वचनं तयोश्च नीतिमत् प्रतिवचनम्

युवाभ्यामनयः सृष्टो हृतो रामहयो महान् (५।६४।६७) ।। अनेके पातिता वीरा इमौ बद्धौ कपीश्वरौ । पितुस्तव हयो वीरौ यागार्थं मोचितोऽमुना (६८) ।। तस्यापि हृतवन्तौ किं वाजिनं मखसत्तमे । मुञ्चतं प्लगावेतौ मुञ्चतं वाजिनां वरम् (६९) ।। क्षाम्यतां (=क्षम्यतां) भूपते भ्राता शत्रुघ्नः परमकोपनः । जनन्यास्तद्वचः श्रुत्वा ऊचतुस्तां बलान्वितौ (७०) ।। क्षात्रधर्मेण तं भूपं जितवन्तौ बलान्वितम् । नास्माकमनयो भावी क्षात्रधर्मेण युध्यताम् (७१) ।। वाल्मीकिना पुरा प्रोक्तमस्माकं पठतां पुरः । दुष्यन्तेन समं युद्धं भरतेन कृतं पुरा (७२) ।। कण्वस्याश्रमे वाहं धृत्वा यागक्रियोचितम् । तस्मात् सुतः स्वपित्रापि युध्येद् भ्रात्रापि चानुजः (७३) ।। गुरुणा शिष्य एवापि तस्मान्नो पापसम्भवः । त्वदाज्ञातोऽधुना चावां दास्यावो हयमुत्तमम् (७४) ।।

अदृष्टमहिमा

अदृष्टमेव कार्येषु सर्वशोप्यनुगच्छति । ईशनीयाः कुतो नैतदन्वीयुः सुखदुःखयोः (५।६६।८०) ।: धनुर्भङ्गे मतिभ्रंशे कैकेय्या, मरणे पितुः । अरण्यगमने तत्र हरणे तव, वारिधेः (८१) ।। तरणे, रक्षसां भर्तुर्मारणेपि रणे रणे । सहायीभवने मह्यमृक्षवानररक्षसाम् (८२) ।। लाभे तव,

प्रतिज्ञाया: सत्यत्वे च सतीमणे (=सीते)। पुन: स्वबन्धुसम्बन्धे राज्यप्राप्तौ च भामिनि (८३)॥ पुन: प्रियावियोगे च कारणं यदवारणम्। प्रसीदति तदेवाद्य संयोगे पुनरावयो: (८४) ॥ इति वाल्मीक्याश्रमसंस्थायै सीतायै तद्दर्शनकामो रामो लक्ष्मणं सन्दिशति ।

वासुदेवस्य सविशेषं प्रियाः

रुक्मिणी सत्यभामा च नाग्नजिती सुलक्षणा (५।७०।३२) ॥ मित्रविन्दाऽनुविन्दा सुनन्दा जाम्बवती प्रिया। सुशीला चाष्टमहिला वासुदेवप्रियास्ततः (३३)।।

मथुरामाहात्म्यम्

अहो न जानन्ति नरा दुराशया: पुरीं मदीयां परमां सनातनीम्। सुरेन्द्रनागेन्द्रमुनीन्द्रसंस्तुतां मनोरमां तां मथुरां पुरातनीम् (५।७३।४३)॥ काश्यादयो यद्यपि सन्ति पुर्यस्तासां तु मध्ये मथुरैव धन्या। यज्जन्ममौञ्जीव्रतमृत्युदाहै र्नृणां चतुर्धा विदधाति मुक्तिम् (४४) ॥ यदा विशुद्धास्तप आदिना जना: शुभाशया ध्यानधना निरन्तरम्। तदैव पश्यन्ति ममोत्तमां पुरीं न चान्यथा कल्पशतैर्द्विजोत्तमा: (४५) ॥

तुलसीमाहात्म्यम्

या दृष्टा निखिलाघसङ्घशमनी स्पृष्टा वपुः पावनी, रोगाणामभिवन्दिता निरसनी सिक्तान्तकत्रासिनी। प्रत्यासत्तिविधायिनी भगवतः कृष्णस्य संरोपिता, न्यस्ता तच्चरणेविमुक्तिफलदा तस्यै तुलस्यै नमः (५।७८। ६८) ।।

नैत्यकं चरितं हरेः

नारदेन पृष्टा वृन्दा नैत्यकं हरेश्चरितमित्थमाह—मध्ये वृन्दावने रम्ये पञ्चाशत्कुञ्जमण्डिते। कल्पवृक्षनिकुञ्जे तु दिव्यरत्नमये गृहे (५।८३।१९)॥ निद्रितौ तिष्ठतस्तल्पे निबिडालिङ्गितौ मिथ:। (राधाकृष्णौ) मदाज्ञाकारिभि: पश्चात्पक्षिभि र्बोधितावपि(२०)॥ गाढालिङ्गनजानन्दमाप्तौ तद्भङ्गकातरौ। न मन: कुरुतस्तल्पात्समुत्थातुं मनागपि (२१) ॥ ततश्च सारिकासङ्घै: शुकाद्यै: परितो मुहुः। बोधितौ विविधैर्वाक्यै: स्वतल्पादुदतिष्ठताम् (२२) ॥ गच्छत: स्वस्वभवनं भीत्युत्कण्ठाकुलौ तत: (२४) ॥ कृत्वा कृष्णो दन्तकाष्ठं बलदेवसमन्वित: (२५) ॥ मात्रानुमोदितो याति गोशालां सखिभिर्वृत: (२६) ॥...· दुग्ध्वा गा: काश्चिद् दोहयित्वा जनै: परा:। आगच्छति पितुर्वाक्यात्स्वं गृहं सखिभिर्वृत: (३५) ॥ अभ्यङ्ग मर्दनं कृत्वा दासै: संस्नापितो मुदा। धौतवस्त्रधर: स्रग्वी चन्दनाक्तकलेवर: (३६) ॥ मुहुराकारितो मात्रा प्रविशेद् भोजनालयम्। अवलम्ब्य करं सख्युर्बलदेवसमन्वित: (३९) ॥ भुङ्क्ते विविधान्नानि भ्रात्रा च सखिभिर्वृत:। हासयन् विविधैर्हास्यै: सखींस्तैर्हसति स्वयम् (४०) ॥ इत्थं भुक्त्वा तथाचम्य दिव्य-

खट्वोपरि क्षणम् । विश्रम्य सेवकं दत्तं ताम्बूलं विभजेन्नदन् (४१)।। गोपवेषधरः कृष्णो धेनुवृन्दपुरः सरः ।···पितरं नत्वा···वनं व्रजेत् (४२-४३) ।। वनं प्रविश्य सखिभिः क्रोडयित्वा क्षणं ततः । विहारैं विविधैस्तत्र वने क्रीडते मुदा (४४)।। वञ्चयित्वा ततः सर्वान् द्वित्रैः सखिभि वृ तः । सङ्केतकं व्रजेद्धर्षात् प्रियासन्दर्शनोत्सुकः (४५) ।। सापि कृष्णं वनं यातं दृष्ट्वा स्वगृहमागता । सूर्यादिपूजाव्याजेन कुसुमाहृतये तथा (४६) ।। वञ्चयित्वा गुरून्याति प्रियसङ्गेच्छया वनम् । इत्थं तौ बहुयत्नेन मिलित्वा कानने ततः (४७)।। विहारैर्विविधैस्तत्र दिनं विक्रीडतो मुदा । दोलायां समारूढौ सखिभिर्दोलितौ क्वचित्(४८)।। क्वापि वेणु करस्रस्तं प्रिययापह्नुतं (=प्रच्छन्नं) हरिः । अन्वेषयन्नुपालब्धो विप्रलब्धप्रियागणैः (४६) ।। हसितैं र्बहुधा ताभिर्हासितस्तत्र तिष्ठति । वसन्तवायुना जुष्टं वनखण्डं मुदा क्वचित् (५०) ।। प्रविश्य चन्दनाम्भोभिः कुङ्कुमादिजलैरपि निषिञ्चत्तो यन्त्रमुक्तैस्तत्पङ्के लिम्पतो मिथः (५१) ।। उपविश्यासने दिव्ये मधुपानं प्रचक्रतुः । ततो मधुमदोन्मत्तौ निद्रया मीलितेक्षणौ (५७) ।। मिथः पाणी समालम्ब्य कामबाणवशंगतौ । रिरंसू विशतः कुञ्जं स्खलद्वाङ्मनसौ पथि (५५)।। सख्यो पि मधुभिर्मत्ता निद्रया पीडितेक्षणाः (५६) ।। अभितो मञ्जुकञ्जेषु सर्वा एव शिश्यिरे । पृथगेकेन वपुषा कृष्णो पि युगपद्विभुः (५७) ।। सर्वासां सन्निधिं गच्छेत् प्रियया प्रेरितो मुहुः (५८) ।।.... पणीकृत्य मिथो हारचुम्बनाश्लेषपरिच्छदान् (७१) ।। अक्षैर्विक्रीडतः प्रेम्णा नर्मालापपुरः सरम् (७२) ।। सङ्गम्य सखीन्कृष्णो गृहीत्वा गाः समन्ततः । आगच्छति व्रजं हर्षान्नादयन्मुरलीं मुने (८२) ।। सभागृहं व्रजेत् तैश्च जुष्टं वन्दिजनादिभिः (६४) ।।

ईश्वरस्वरूपम्

उपनिषत्सु यदृषिदृष्टमीश्वरस्वरूपं स्थितं तच्छायानुकारीह तदुपन्यस्तं शब्दतोऽर्थतश्च साधारणम् इति तदत्र संगृह्यते प्रणतजनप्रमदाय—योगयुक्ता महात्मानः परमार्थपरायणाः । यं न पश्यन्ति मुग्धास्तु सर्वज्ञं सर्वदर्शकम् (५।८४।८७) ।। हस्तपादविहीनस्तु सर्वत्र परिगच्छति । सर्वं गृह्णाति त्रैलोक्यं स्थावरं जङ्गमं पुनः (८८) ।। नासामुखविहीनस्तु घ्राति भक्षति भूपते । अकर्णः शृणुते सर्वं सर्वसाक्षी जगत्पतिः (८६) ।। अरूपो रूपसम्बद्धः पञ्चवर्गवशंगतः । सर्वलोकस्य यः प्राणः पूज्यते स चराचरैः (६०)।। अजिह्वो वदते सर्वं वेदशास्त्रानुगं तथा । अत्वचः स्पर्शमेवापि सर्वेषामेव विन्दति (६१) ।

मानस्यादिर्नानारूपा भक्तिः

विविधा भक्तिरुद्दिष्टा मनोवाक्कायसम्भवा (५।८५।४) ।। लौकिकी वैदिकी चापि भवेदाध्यात्मिकी तथा । ध्यानधारणया बुद्ध्या वेदानां स्मरणं हि यत् (५) ।। विष्णुप्रीतिकरी चैषा मानसी भक्तिरुच्यते । मन्त्रवेदसमुच्चारैरविश्रान्तविचिन्तनैः (६) ।। जाप्यैश्चारण्यकैश्चैव वचिकी भक्तिरुच्यते ।

व्रतोपवासनियमैः पञ्चेन्द्रियजयेन च (७) ॥ कायिकी सर्वानिर्दिष्टा भक्तिः सर्वार्थसाधनी । भूषणै र्हेमरत्नाङ्कैश्चित्राभिर्वाग्भिरेव च (८) ॥ वासः प्रतिसरैः सूत्रैः पावकव्यजनोच्छ्रितैः । नृत्यवादित्रगीतैश्च सर्वबल्युपहारकैः (९) ॥ भक्ष्यभोज्यान्नपानैश्च या पूजा क्रियते नरैः । नारायणं समुद्दिश्य भक्तिः सा लौकिकी मता (१०) ॥ ऋग्यजुः सामजात्यानि संहिताऽध्ययनानि च । क्रियन्ते विष्णुमुद्दिश्य वैदिकी भक्तिरुच्यते (११-१२) ॥

वैशाखमाहात्म्यम्

यथोमा सवनरीणां तपतां भास्करो यथा । आरोग्यलाभो लाभानां द्विपदां ब्राह्मणो यथा (५।८२।६४)॥ परोपकारः पुण्यानां विद्यानां निगमो यथा । मन्त्राणां प्रणवो यद्वद् ध्यानानामात्मचिन्तनम् (६५) ॥ सत्यं स्वधर्मवर्तित्वं तपसां च यथा वरम् ॥ शौचानामर्थशौचं च दानानामभयं यथा (६६) ॥ गुणानां यथा लाभक्षयो मुख्यो गुणः स्मृतः । मासानां प्रवरो मासस्तथाऽसौ माधवो मतः (६७) ॥ यथा न वारिधिसमो लोके कोपि जलाशयः । तथा मासो न वैशाखसदृशो माधवप्रियः (५।८६।१९) ॥

सूक्ष्मा धर्मगतिः

धर्मस्य गतयः सूक्ष्मा दुर्ज्ञेया ह्यीश्वरैरपि । मुह्यन्ते चात्र विद्वांसः...... (५।८७।४) ॥ विश्वामित्रादयो राजन्धर्मा धिक्येन बाहुजाः । ब्राह्मण्यं समुपायाताः सूक्ष्मा धर्मगतिस्ततः (५) ॥ अजामिलोपि भूपाल दासीपतिरिति श्रुतः । धर्मपत्नीपरित्यागो नित्यं पापपथे स्थितः (६) ॥ म्रियमाणः सुतस्नेहात्प्रोच्य नारायनेति च । तद्व्याजनामग्रहणात्पदं लेभे सुदुर्लभम् (७)॥ अनिच्छयापि दहति स्पृष्टो हुतवहो यथा । तथा दहति गोविन्दनाम व्याजादपीरितम् (८)॥ कानीनस्य मुनेः पौत्रा भ्रातृजायाभिगामिनः । गोलकस्य च वै पाण्डोः पुण्डाः कुण्डाः स्वयं तथा (९) ॥ ते पञ्चापि भूपाल पाण्डवा द्रौपदीरताः । तेषां च पुण्यश्लोकत्वं सूक्ष्मा धर्मगतिस्ततः (१०) ॥ विचित्राणि च भूतानि विचित्राः कर्मशक्तयः (११) ॥ कदाचित्सुकृतं कर्म कूटस्थं यदवस्थितम् । केन चित्कर्मणा भूयः शुभेन परिवर्धते (१२) ॥ फलं ददाति सुमहत् कस्मिन्नपि च जन्मनि । सूक्ष्मो धर्मोऽतिगहनो मीयते न यथा तथा (१३) ॥ नैतस्य फलदानस्य श्रूयते भूप निश्चयः । यत्किञ्चित्सुकृतं कर्म च्छन्नं पापान्तरैरपि (१४) ॥ तदागत्य कुतः क्वापि स्वं फलं च प्रयच्छति । कृतस्य नेह नाशोऽस्ति पुण्यस्य दुरितस्य च (१५) ॥

सतां शीलम्

पवित्रयन्ति जननीमवनीमपि ते नराः । परतापच्छिदो ये तु चन्दना इव चन्दनम् (५।१०१।३५) ॥ परोपकृतये ये तु पीड्यन्ते कृतिनो हि ते । सन्तस्त एव ये लोके परदुःखविदारणाः (३६) ॥ आर्तानामार्तिनाशार्थं प्राणा येषां तृणोपमाः । तैरियं धार्यते भूमिर्नरैः परहितोद्यतैः (३७) ॥ मनसो यत्सुखं नित्यं तत्स्वर्गो नरकोपमः । तस्मात्परसुखेनैव सुखिनः

साधवः सदा (३८) ॥ वरं निरयपातोऽत्र वरं प्राणवियोजनम्। न पुनः क्षणमार्तानामार्तिनाशमृते सुखम् (३९) ॥ ऐश्वर्यस्याभिजात्यस्य गुणानां सुकृतस्य च। सन्तः फलं हि गण्यन्ते (गणयन्ति) यद्गीतपरिरक्षणम् (५। १०२।२) ॥

अष्टादशोपपुराणानि

आद्यं सनत्कुमाराख्यं नारसिंहमतः परम्। तृतीयमाण्डमुद्दिष्टं दौर्वाससमथैव च (५।११५।९४) ॥ नारदीयं तथान्यच्च कापिलं मानवं तथा। तद्वदौशनसं प्रोक्तं ब्रह्माण्डं च तथा परम् (९५) ॥ वारुणं कालिकाह्वानं माहेशं साम्बमेव च। सौरं पाराशरं चैव मारीचं भार्गवाह्वयम् (९६) ॥ कौमारं च पुराणानि कीर्तितान्यष्ट वै दश ॥ अष्टादशपुराणानां व्याकर्ता तु भवेन्मनुः (९७) ॥

सुखदुःखसमाहारः संसारः
(युधिष्ठिरनारदसंवादः)

तमुवाच ऋषिर्दुःखं त्यज त्वं पाण्डुनन्दन। सुखदुःखसमाहारे संसारे कः सुखी नरः (६।३।३) ॥ ईश्वरोपि न स्थायी पीड्यते देहसंचयैः (अवतारेषु नानाविग्रह परिग्रहात्)। न दुःखरहितः कश्चिद् देही दुःखसहो यथा (४) ॥ शरीरं सवितुर्यस्माद्राहुस्तद् ग्रसते बली ॥ राहोरपि शिरश्छिन्नं शौरिणामृतभोजने (५) ॥ सोपि शार्ङ्गधरो देवः क्षिप्तः सागरगह्वरे। जालन्धरेण वीरेण निहतः सोपि शम्भुना (६) ॥

जालन्धरनाम्नः पुरस्य वर्णनम्

गङ्गासागरसङ्गमेन जालन्धरस्य वीरस्योत्पत्तिराख्यायते। मन्निवासोचितं मे स्थानं देहीति स जातमात्रस्तातं सागरं प्रार्थयामास। इत्थं प्रार्थितः स पुत्रप्रणयेन ततोऽपससर्प जले च स्थलं दर्शयाम्बभूव। सोऽयं देशो योजनशतं विस्तीर्णः शतत्रयं चायतो बभूव। जालन्धरनाम्नैव च तं प्रथयामास। ततोस्मिन्पीठे दैत्यवर्येण मयेन नगरं निर्मापयामास जालन्धरम्। तदित्थमुपवर्णयति कविः पुराणकारः—प्राकारगोपुरद्वारं सोपानगृहभूमिकम् (६।४।१९) ॥ यत्रेन्द्रनीलसम्बद्धप्रासादतलसंस्थिताः। मेनिरे जलदोद्योगं ताण्डवस्थाः शिखण्डिनः (२०) ॥ यत्र प्रवालमाणिक्यभवनोत्था मरीचयः। सेव्यन्ते शकुनैश्चूतरुचिराङ्कुरशङ्कया (२१) ॥ यत्र काञ्चनहर्म्येषु त्विषो वह्निषु कातराः। विलोक्य प्रपलायन्ते दावशङ्काः शिखण्डिनः (२२) ॥ यत्र स्फटिकशालोत्थप्रभासंमिश्रिता दिशः। विभान्ति मन्दरोद्भ्रान्ताः सफेनार्णवसन्निभाः (२३) ॥ यत्र वातायानोद्धूतधूपधूमस्य लेखया। नभो बभूव तद्गङ्गाकालिन्दीसङ्गमोपमम्। (२७) ॥ यत्रानेकगृहोद्भूतप्रभया सकलं नभः। विभातीन्द्रायुधाकीर्णः शरन्मेघ इवोन्नतः (२८) ॥ यत्रानिशं भ्रमभ्रान्ताः सूर्यवाहाः प्रपीडिताः। विश्रामं यान्ति मध्याह्ने प्रासादशिरसि स्थिताः (२९) ॥

जालन्धरेण क्षीरोदधिमन्थनकारणज्ञानाय शक्रं प्रति राहोर्दूतस्य सम्प्रेषणं तयोरुक्तिप्रत्युक्ती च

राहुमुखेन जालन्धरस्य वचनम्—पितृव्यो मम दुग्धाब्धिस्त्वया कस्माद् विलोडितः। मन्दराद्रिविधानेन हृतः कोशो महाधनः (६।५।१४) ॥ श्रीचन्द्रामृतनागांश्च तन्मणिं विद्रुमादिकम्। देहि सर्वं तथा स्वर्गं शीघ्रं त्यज पुरन्दर (१५) ॥ किं केकीव शिखण्डमण्डिततनुः सारीव किं सुस्वरः, किं वा हन्त शकुन्तबालकपितुः कर्णामृतस्यन्दनः। किं वा हंस इवाङ्गनागतिगुरुः किं कीरवत् पाठकः, काकः केन गुणेन काञ्चनमयेऽलङ्कारितः पञ्जरे (१६) ॥ स त्वं मद्वचनात्तूर्णं कुरु सर्वं यथोचितम्। तं क्षमापय भूपालं यदि जीवितुमिच्छसि (१७) ॥ शृणु दूत समासेन सिन्धोर्मथनकारणम्। पुरा हिमवतः सूनुर्मैनाको नाम मे रिपुः (१८) ॥ स कुक्षौ विधृतस्तेन सागरेण जडेन च। दग्धं चराचरं येन वह्निना हयरूपिणा (२०) ॥ स चापि विधृतस्तेन सागरेण दुरात्मना। धर्मद्विषां दानवानामसौ वा आश्रयः प्रभुः (२१) ॥ नित्यं दधि घृतं क्षीरं दानवेभ्यः प्रयच्छति। अत एवायमस्माभिर्दुर्वारेण विलोडितः (२२) ॥

जालन्धरस्य राज्यमपरः स्वर्गः

समुद्रतनये राज्यं भुवो राजन्प्रशासति। न कश्चिन्म्रियते मर्त्यो नरकं कोपि न व्रजेत् (६।६।१८) ॥ न कलिः प्रणयादन्यो न भोगादपरः क्षयः। न बन्ध्या दुर्भगा नारी नालङ्कारविवर्जिता (१६) ॥ कुरूपा दुर्गता दुष्टाऽयशस्या न च दृश्यते। न तत्र विधवा नारी न कश्चिन्निर्धनो जनः (२०) ॥ दातारः सन्ति सर्वत्र न प्रतिग्राहिणः क्वचित्। पुण्या जनाः प्रयच्छन्ति द्विजेभ्यो ह्यात्मनो धनम् (२१) ॥ रूपयौवनशालिन्यः सीमन्तिन्यो गृहे गृहे। गोक्षीरं दधि सर्पिश्च यत्र निर्जरसो जनाः (२२) ॥ मङ्गलं तत्र सर्वेषां न क्वचिद् वधबन्धनम्। मरणं न च हिंसास्ति न कश्चित् केन बाध्यते (२३) ॥ ऋणं न दृश्यते राजन् धनिनः सन्ति सर्वतः। सन्तुष्टाः सर्वसस्याढ्याः प्रजाः सर्वत्र पार्थिव (२४) ॥ केलीक्षुदण्डप्रभवश्च दुग्धरसोतिस्वादुतरो गृहे नृणाम्। शुश्राव नारीनरयो हितं वचो न चापहर्ताऽध्वनि गच्छतां सदा (२५) ॥ पतन्त्यखण्डा नभसो यतस्ततो धाराश्च कर्मारविमिश्र सर्पिषः। संमिश्रिताः शर्करया परिश्रिताः समुद्रसूनोः स्मरणान्मुखे नृणाम् (२६) ॥

शूलिनो गेहे किं रत्नजातमस्ति यदर्थं तेन युध्येतेति जालन्धरस्य नारदे प्रश्नः, तत्प्रत्तं तदुत्तरं च

किमस्ति शूलिनो गेहे रत्नजातं महामुने। तन्ममाचक्ष्व सकलं नास्ति युद्धं निरामिषम् (६।११।२) ॥ भूति गात्रे वृषो जीर्णः फणिनोङ्गे विषं गले। भिक्षापात्रं करे, पुत्रौ गजाननषडाननौ (३) ॥ इत्यादि विभवस्तस्य यदन्यत् तन्निबोध मे। तनया गिरिराजस्य विशाला ह्युन्नतस्तनी

(४) ।। दग्धस्मरोपि भगवान् यस्य रूपेण मोहितः। महेशो यद्विनोदाय कुरुते नित्यकौतुकम् (५) ।।

राहो दूतस्य शम्भवे जालन्धरसन्देशः

ईश्वरोऽसि कथं लोके भिक्षाभोजी प्रतिष्ठितः। संगोपयसि योगीन्द्र गौरीं रम्यां प्रयच्छ मे (६।११।४७) ।। स्कन्दलम्बोदराभ्यां त्वं पुत्राभ्यां सहितोऽधुना। भिक्षापात्रं गृहीत्वा तु भ्रम नित्यं गृहे गृहे (४८) ।।

जालन्धर नाम्नोऽन्वर्थता

इहैवोत्तरखण्डे षण्णवतितमे ऽध्याये जालन्धरस्योपाख्यानं पुनरुक्तम्। किञ्चिदतिरिक्तं चोक्तम्। जातमात्रस्य बालस्य निनादेन स्वर्गश्च सत्यलोकश्च बधिरीकृतौ। तच्छ्रुत्वा शतधृतिः स्वयं तत्रोपेयाय बालं च समुद्रोत्सङ्गे निशामयामास। समुद्रश्च तं प्रार्थयामास जातकर्मादिः संस्कारोऽस्य क्रियतामिति। एवं वदति पितरि समुद्रजो ब्रह्माणं कूर्चे जग्राह। कूर्चं धुन्वतोऽस्य नेत्राभ्यां जलं सुस्राव, तज्जलं सं बालो नेत्राभ्यां विदधारेति ब्रह्मोक्तेन जालन्धर इति नाम्ना प्रथामाप।

कैलासस्य रामणीयकम्

दिव्यकेसरमन्दाररजःपुञ्जपरिश्रिताः । शीताम्बुशीकरासारैः प्रभुग्ना वान्ति वायवः (६।१२।३२) ।। यत्र सिद्धाङ्गनापीनस्तनोत्तुङ्गतरङ्गिणः। मन्दारमकरन्दाढ्याः सुन्दरा वान्ति वायवः (३३)। प्राप्नुवन्ति सुराः प्रीतिं स्वबिम्बालोकहर्षिताः (३५) ।। यत्र चन्दनकस्तूरीगन्धोन्मत्तालिसंचयाः। विभान्ति दग्धकन्दर्पनिवार्णाङ्गारसन्निभाः (३७) ।। यत्राङ्गनानां सकलं विलोक्य सौरभ्यमत्युत्तमकान्तिमित्रम्। मन्ये परित्यक्तमनोविनोदा कस्तूरिका गाहति कालिमानम् (३८) ।। क्वचित्प्रवरगैरिकासमसमुल्लतत्पङ्कजं लवङ्गदलसन्निभासनचलच्चकोरं क्वचित्। क्वचिदिगरिसरित्तटोतरणिवत् स्फुरत्कुण्डलं चलन्निचुलमञ्जरीविनयनप्रभृङ्गं क्वचित् (३९) ।। क्वचिद् दलितकोकिलाकुलितनूतनचूताङ्कुरं कुरङ्गकुलसेवितं प्रबलशालिमूलं क्वचित्। क्वचित्प्रवरसुन्दरैः सुरवधूपदैः पावनं वनं नयति विक्रियामिह मनो मुनीनामपि (४०) ।।

यत्र देशकालयो वर्ज्या रतिः

महाविषादे पतिते भये च कृते समाधौ वमने महाज्वरे। श्राद्धे प्रयाणे गुरुवृद्धसन्निधौ रतिं बुधाः शङ्कर वर्जयन्ति (६।१४।४३) ।।

काशीमाहात्म्यम्

किं सत्तीर्थमसेवि किं द्विजकुलं पूजादिभिः सत्कृतम्। येन प्रापि सदाशिवस्य शिवदा सा राजधानी स्वयम् (६।२३।३७) ।। किं भीत्या दुरितव्रजात् किमु मुदा पुण्यैरगण्यैः कृतैः, किं विद्याभ्यसनान्मदेन जडतादोषाद् विषादेन किम्। किं गर्वेण धनोदयादधनतातापेन किं भोजनैः, स्नात्वा श्रीमणिकर्णिकापयसि चेद् विश्वेश्वरो दृश्यते (४१) ।।

तुलस्या गुणगरिमा

यत्र यत्र गृहे ग्रामे वने वा तुलसी भवेत् (६।२५।२६) ॥ गृहे तस्मिन्न दारिद्र्यं नायोगो बन्धुसम्भवः (अयोगः=वियोगः) । न दुःखं न भयं रोगस्तुलसी यत्र तिष्ठति (३०) ॥ तुलसीगन्धमाघ्राय यत्र गच्छति मारुतः (३३) ॥ दिशो दश च ताः पूता भूतग्रामश्चतुर्विधः । यस्मिन्गृहे मुनिश्रेष्ठ तुलसीमूलमृत्तिका (३४) ॥ सर्वदा तत्र तिष्ठन्ति देवताश्च शिवो हरिः (३५) ॥

वृक्षरोपी नरकं न याति

अतीतानागतौ चोभौ पितृवंशौ महामुने (६।२८।१३) ॥ तारयेद् वृक्षरोपी च तस्माद् वृक्षांस्तु रोपयेत् । पुत्रपौत्रा भवन्त्येते पादपा नात्र संशयः (१४) ॥ पुष्पैः सुरगणान्सर्वान् पत्रैश्चापि तथा पितॄन् । छायया चातिथीन्सर्वान्पूजयन्ति महीरुहान् (१५-१६) । दशकूपसमा वापी दशवापीसमो ह्रदः । दशह्रदसमा कन्या दशकन्यासमो द्रुमः (१।४४।४५५) ।

नीलवृषस्य लक्षणम्

लोहितो यस्तु वर्णेन पुच्छाग्रे यस्तु पाण्डुरः । श्वेतः खुरविषाणाभ्यां स नीलो वृष उच्यते । नीलपाण्डुर लाङ्गूलः (६।३३।२२-२३) ॥

ब्रह्मस्वहरणे महती विनष्टिः

ब्रह्मस्वे नो रतिं कुर्यात् प्राणैः कण्ठगतैरपि । अग्निदग्धाः प्ररोहन्ति ब्रह्मदग्धो न रोहति (६।३३।४२) । ब्रह्मस्वेन च पुष्टानि अङ्गानि च मुहुर्मुहुः । कार्यकाले विशीर्यन्ते सिकताभित्तयो यथा (४४) ॥ न विषं विषमित्याहुर्ब्रह्मस्वं विषमुच्यते (४५) ॥ विषमेकाकिनं हन्ति ब्रह्मस्वं पुत्रपौत्रकम् । लोहचूर्णं चाश्मचूर्णं विषं संजरयेन्नरः (४६) ॥ ब्रह्मस्वं त्रिषु लोकेषु कः पुमाञ्जरयिष्यति (४७) ॥

जागरस्य नवधात्वम्

…जागरं नवधा मतम् । सशास्त्रं जागरं यच्च नृत्यगान्धर्वसंयुतम् (६।:८।५४) ॥ सवाद्यं तालसंयुक्तं सदीपं मधुभिर्युतम् । उच्चारैस्तु समायुक्तं यथोक्तैर्भक्तिभावितैः (५५) ॥ प्रसन्नं तुष्टिजननं संमूढं लोकरञ्जनम् । गुणैर्द्वादशभिर्युक्तं जागरं माधवप्रियम् (५६) ॥

गोदावरीस्थस्य प्रतिष्ठानस्य वर्णनम्

यत्र गोदावरीतीरशीकरैरवशीतलैः । हंसाः पत्रपुटैः कीर्णे हरन्ति यमिनां श्रमम् (६।१८०।३) ॥ स्फुरत्पद्मावलीकोशपरागसुरभीकृतम् । श्लाघ्यं गोदावरीतोयं येन ते निर्जरा जनाः (४) ॥ धिक् सुधामोषधीशस्य विकृत्क्षयविधायिनीम् । महाराष्ट्रवधूकानां मज्जन्तीनां मुनीश्वराः (५) ॥ स्पृशन्ति यत्र वक्त्राणि फुल्लपङ्कजशङ्कया । यत्र खेलन्महाराष्ट्राः क्वणत्कङ्कणसुन्दराः (६) ॥ हरन्ति ध्वनयोऽलीनां मनांस्यपि तपस्विनाम् । अत्युच्चसौधशिखरविहारि वनितामुखम् (७) ॥ पश्यन्-

नुदिनं यत्र क्षीयते मृगलाञ्छनः । अत्युच्च-सौधवलभीमहामणिमरीचिभिः (८) ॥ चुम्ब्यन्ते मुनिगन्धर्वैं दूर्वाचन्दनचञ्चलैः । यस्मिन्नाधूयमानानां पताकानां समीरणैः (९) ॥ गतश्रमा रवेर्याने भवन्ति रथवाजिनः । राशीकृतैर्मलयजैरसंख्यातैर्वणिग्गणैः (१०) यस्मिन्नुपलशेषोऽसौ लक्ष्यते मलयाचलः । पुञ्जीकृतानि दृश्यन्ते यत्र मुक्ताफलान्यपि (११) ॥ नगरीदेवताहास्यस्तबका इव सर्वतः (१२) ॥ नित्यमध्वरधूमेन श्यामला कल्पशाखिनः । असाधारणदातृत्वं पश्यन्त इव लज्जया (१४) ॥ स्वल्पमात्रमपि क्वापि न पदं प्रापुरीतयः । नीतयः प्रसरन्ति स्म यस्मिन् (ज्ञानश्रुतौ राज्ञि) शासति मेदिनीम् (१७) ॥ वापीकूपतडागानां छद्मना योऽनुवासरम् । हृदयस्थानीव मेदिन्या निधानानि व्यलोकयत् (१८) ॥

काश्मीरनगरसुषमा

यत्राभ्रंलिहगेहानां पङ्क्तयः शङ्खपाण्डुराः । ता जाता धूर्जटेः स्पष्टा अट्टहासदशा इव (६।१८०।६९) ॥ यत्र काश्मीरमाश्रित्य नित्यं वसति भारती । नो चेद् युगपदेवेदं कथं लिखति वाङ्मयम् (७२) ॥ विश्रामन्त्याः सरस्वत्याश्चिरं यत्र मदालसाः । मृणालचञ्चवो हंसा वाहनानि चरन्त्यमी (७३) ॥ कलाविशेषं प्रहिता यत्र बोद्धुं विरिञ्चिना । तारा इव विराजन्ते हंसा याताः समन्ततः (७४) ॥ उपन्यासै द्विजातीनां यत्र न श्रूयते स्फुटम् । मूकोपि निर्जरो वाचा पदकल्लोलडम्बरः (७६) ॥ जन्माभ्यासवशादेव पठन्ति बटवः स्वयम् । यत्रोपाध्यायसान्निध्यमाश्रित्य सकलाः कलाः (७९) ॥ यत्र ब्राह्मणपत्नीनां कपोलफलकं मुहुः । स्पृशन्समीरणो वाति मन्दं शापभयादिव (८१) ॥

भक्तिः

इह वयं भक्तिमधिकृत्य बह्वधस्तादवोचाम । पौराणिकानां भक्तिः प्रधानमिति भक्तिं पुनर्रूपयति पुराणकारोऽवितृप्यन्निव—येषां चित्ते भवेद् भक्तिः सर्वदा प्रेमरूपिणी (६।१९४।१६) ॥ ते न पश्यन्ति कीनाशं स्वप्ने प्यमलमूर्त्तयः । न प्रेतो न पिशाचो वा राक्षसो वाऽसुरोऽपि च (१७) ॥ भक्तियुक्तमनस्कानां स्पर्शने दर्शने प्रभुः (१८) ॥ हरिर्हि साध्यते भक्त्या प्रमाणं तत्र गोपिकाः (१९) ॥ दुर्वासा दुःखमापन्नः पुरा भक्तिविनिन्दकः । अलं वृत्तैरलं तीर्थैरलं योगैरलं मखैः (२१) ॥ अलं ज्ञानकथालापैर्भक्तिरेकैव मुक्तिदा (२२) ॥

शुकेन परीक्षिते भागवतश्रावणस्य कालः

श्रीकृष्णनिर्गमात् त्रिंशद्वर्षाविधिगते कलौ । भाद्रशुक्लनवम्यां वै कथारम्भं शुकोऽकरोत् (६।१९८।७०) ॥

नारायणशब्दनिरुक्तिः

नारा इत्यात्मनां सङ्घास्तेषां गतिरसौ पुमान् (६।२२६।५०) ॥ त एव

चायनं तस्य तस्मान्नारायणः स्मृतः। सर्वं हि चिदचिद्वस्तु श्रूयते दृश्यते जगत् (५१)॥ योऽसौ व्याप्य स्थितो नित्यं स वै नारायणः स्मृतः (५२)॥ नराज्जातानि तत्त्वानि नाराणीति विदुर्बुधाः (५३)॥ तान्येव चायनं तस्य तेन नारायणः स्मृतः (५४)॥

तामसा ऋषयः

काणादं गौतमं शक्तिमुपमन्युं च जैमिनिम् (६।२३५।२६)॥ कपिलं चैव दुर्वासं मृकण्डुं च बृहस्पतिम्। भार्गवं जामदग्न्यं च दशैतांस्तामसानृषीन् (विदुः) (२७)॥

तामसानि पुराणानि

मात्स्यं कौर्मं तथा लैङ्गं शैवं स्कान्दं तथैव च। आग्नेयं च षडेतानि तामसानि निबोध मे (६।२३६।१८)॥

उमायाः कृष्णे पारदार्यशङ्का, शङ्करकृतः समाधिश्च

पार्वतो शशङ्के—धर्मसंरक्षणार्थाय जगत्यामवतीर्य सः। परदाराभिगमनं कथं कुर्याज्जनार्दनः (६।२४५।१७६) शङ्करः समादधे—स्वशरीरे परेष्वङ्ग भेदो नास्ति शुभानने। सर्वं जगच्च तस्याङ्गं पृथगत्र न विद्यते (१७५)॥ स्त्रीपुंभेदो न वै तस्य पुरुषस्य महात्मनः। नैसर्गिकस्य भर्तृत्वादात्मेशत्वाज्जगत्पतेः (१७६)॥ तथापहृतपाप्मत्वसामर्थ्याद् व्यापिनः प्रभोः। दोषोऽत्र नास्ति सुभगे देवस्य परमात्मनः (१७७)॥

विष्णोर्धाम

अत्र षष्ठे खण्डेऽष्टाविंशत्युत्तरद्विशततमेऽध्याये शिवायै समुत्सुकायै शिवेन विष्णोर्धाम मितैरक्षरै ऋक्छायाश्रयेण वर्णितम्। तत्र कीदृशो वाग्योगः, कियच्च शब्दतोऽर्थतश्च साम्यमिति कुतूहलि स्याच्चेतः सचेतसामिति स सन्दर्भो यथातथमिहोद्ध्रियते टिप्पणैश्च विमर्शपरैरभिसम्बध्यते—हरेः पदं वर्णयितुं न शक्यं मया च धात्रा च मुनीन्द्रसङ्घैः। यस्य पदे ह्यच्युत ईश्वरो यः सो अङ्ग वेद यदि वा न वेद (६०) (ऋ० १०।१२९।७)॥ यदक्षरं वेदगुह्यं यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः (ऋ० १।१६४।३९)। यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति ये तद्विदुस्त इमे समासते (ऋ० १।१६४।३९) (६७)॥ तद्विष्णोः परमं धाम सदा पश्यन्ति सूरयः। अक्षरं शाश्वतं दिव्यं देवि (=पार्वति) चक्षुरिवाततम् (ऋ० १।२२।२०) (६८)॥ विष्णोः पदे हि परमे पदे तत्सशुभाह्वयैः। यत्र गावो भूरि शृङ्गा (ऋ० १।१५४।६) आसते सुसुखाः प्रजाः (७१)॥ आदित्यवर्णं तमसः परस्ताज् (वा० सं० ३१।१८), ज्योतिरच्युतम् (७३)॥ यतः स्वसारो युवती भूलीले विष्णु वल्लभे। अत्र पूर्वे ये च साध्या विश्वे देवाः सनातनाः (७५)॥ ते ह नाकं महिमानः सचन्ते (ऋ० १।१६४।५०) शुभदर्शनाः। तत्र विज्ञानिनो विप्रा जागृवांसः समिन्धते (ऋ० १।२२।२१) (७६)॥ यत्नर्निवर्त्या समस्याश्लोकपूर्तिरेषा भात्यनुकार्यार्थसम्बन्धविनिर्मुक्ता। नारदीये पुराणे जैमिनेरुपज्ञा यो वेदपादस्तवः स्थितस्तस्य षोडशीमपि कलां नार्हतीयं

वाचोयुक्तिः । ते व ऋक्पादाः स्वार्थं परित्याजिताः प्रकृतेषु पद्येषु हठात् प्रक्षिप्ता इवानङ्गभूता अनन्विताः किञ्चिदुद्वेगाय भवन्ति । बह्वत्र चिन्त्यम् । यस्य पदे ह्यच्युत ईश्वरो य इत्यादौ पद्ये यस्येत्यनेन प्रकृतो वर्ण्यो हरिरेव परामृश्यते । अच्युतो हरिरेव । तेन हरेः पदे हरिरित्युक्तिर्न सङ्गता भवति । ऋचि तु इयं विसृष्टिर्यत आबभूव सोऽस्या अध्यक्षो पीमां वेद न वा वेदेति विशयः । विसृष्टिश्च कर्मेति व्यक्तमुदितम् । इह पुराणे तु हरिरसौ किं वेद न वा वेदेत्याकाङ्क्षा न पूर्यते । तेन नेदं साध्वनुकरणम् । ऋचो अक्षरे परमे व्योमन् इत्यस्य स्थाने पुराणे यदक्षरं वेदगुह्यमिति पठितम्, तेन किमृचा करिष्यतीत्यनेनान्वयो विघटितः । गाव इत्यनेन रश्मय उच्यन्त इति यास्कः, तेन सुसुखाः प्रजा इत्यनेनान्वयदुर्घटता व्यक्ता । तत्र विज्ञानिनो विप्रा जागृवांसः समिन्धते इति पुराणपाठे तत्रेत्यस्थाने । ऋचि यदिति श्रूयते । युज्यते तत्, इन्धेः सकर्मकत्वस्य प्रसिद्धेः, क्वचिद् दैवादिकत्वस्य परिग्रह एवाकर्मकत्वात् । ञिइन्धी दीप्ताविःयर्थनिर्देशस्तु भ्रमकः । आदित्यवर्णमित्यादेर्याजुषस्य मन्त्रस्य विष्णुधामवर्णनेऽनुपकारित्वं विस्पष्टम् । तत्र वेदाहमेतं पुरुषं महान्तमित्युपक्रमान्महान् पुरुषो लिलक्षयिषितो न तु विष्णोः परमपूरुषस्य पदं धाम ।

इन्द्रकृतो विष्णुस्तवः

अन्यत्रापि (६।२४५।१८९-२०६) इह ऋगंशगुम्फनेनेन्द्र उपश्लोकयत्युपेन्द्रम् । तद् द्रष्टव्यम् । दाशतय्यां हिरण्यगर्भइत्यादि प्राजापत्यं सूक्तमाम्नायते दशर्चम् । तस्येत्यमनुकरोति पुराणकारः—अग्रे हिरण्यगर्भस्त्वं भूतस्य समवर्तत । त्वमेवैकः पतिरसि पुरुषस्त्वं हिरण्मयः (१८९) ।। पृथिवीं द्यामिमां देव धृतवानसि नित्यदा । आत्मदः फलदो यश्च स्यादेवं जगदीश्वरः(१९०)।। अवाप्तं तच्च त्रिदशैः प्रकाशं जगतां पतेः । अमृतं चैव मृत्युश्च छाया तव सनातन (१९१) ।। तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् । हेमवन्त इमे यस्य समुद्भूता हिरण्मयाः (१९२) ।। समुद्रा रसना यस्य वाहुस्तस्यैव केशव । इमा दिशः प्रतिदिशो वायुर्यस्य तवाव्यय (१९३) ।। तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् । येन त्वया समारूढा पृथिवी वर्धता पुनः(१९४)।। स्वर्लोकः स्तम्भितो येन त्वया ब्रह्मन्महेश्वर । त्वमन्तरिक्षे रजसो वसानः सर्वगोऽव्ययः (१९५) ।। तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् । यं क्रन्दसी राजमने तप्तभासे गुणान्विते (१९६) ।। अभ्यैक्षेतां च मनसा अवश्यं श्रीश्च सर्वदा । यत्रास्ते सूर उदितो विभाति परमे पदे (१९७) ।। तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् । यदापो बृहती विश्वब्रह्ममायं जनार्दनाः (१९८) गर्भं दधाने सर्गेऽत्रजनयन्ती रघौघकृते । समवर्तत देवानामसुरेकोऽव्ययो विभुः (१९९) ।। तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् । या आपो महिना दक्षं पर्यपश्यत्प्रजापतिम् (२००) ।। यज्ञं दधानास्तत्रादौ जनयन्ती हविः पुमान् । यो देवेष्वेक एवासीदधिदेवः परात् परः (२०१) ।। तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम् । मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या अव्ययः पुमान् (२०२) ।।

यो दिवं सत्यधर्मा जजानाव्यय ईश्वरः। यश्चन्द्रो बृहतीरापो जजान सकलं जगत् (२०३) ॥ तस्मै देवाय भवते विधेम हविषा वयम्। एतानि विश्वजातानि बभूव परिता प्रति (२०५) ॥त्रयाणां पतयः स्याम तव कारुण्यवोक्षणात्। हिरण्मयाख्यः पुरुषो हिरण्यश्मश्रुकेशवान् (२०६) ॥ तद्वै देवस्य सवितु र्वरेण्यं भग उत्तमम्। सदा धीमहि ते रूपं धियो यो नः प्रभाति हि (२०८) ॥

अत्रानुकार्यानुकरणयो र्महान् विसंवादः। प्रतिपद्यमर्थानन्वयः। सोऽयमपपाठनिबन्धनः प्रायेण, क्वचिदभिसन्धिकृतोऽज्ञानकृतोऽपि वा। प्रथमे पद्ये समवर्ततेति हिरण्यगर्भे कर्तरि युक्तः प्रथमपुरुष ऋचि। अत्र तु युष्मदुपपदे न युक्तः। द्वितीये ऋक्स्थं 'बलदा' इत्युपेक्ष्य फलद इति धृतम्। तत्कस्मात्। चतुर्थे हेमवन्त इत्यनर्थको न्यासः, हिरण्मया इत्यनेनैव गतार्थत्वात्। ऋचि तु हिमवन्त इति पाठः स्थितः। पञ्चमे दिशः प्रतिदिशो वायुरित्युक्तम्। तत्र वायुरिति जघन्यः पाठः। दिशां प्रतिदिशां तेनारादपि साम्याभावात्। ऋचितु 'बाहू' इति सुतरां समीचीनः। षष्ठे येन (त्वया) समारूढा पृथिवीति पठ्यते। येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढा इति ऋग्वर्णः। पृथिव्या विष्णुना समारोहणं तु न क्वचिदन्यत्र श्रूयते। सप्तमे स्वर्लोकः स्तभितो येनेत्युक्तम्। ऋचि तु लोकद्वयोपन्यासः स्वश्च नाकश्च। तदिदमन्तरमन्तर्धापितं पुराणकारेण। अष्टमेऽन्तरिक्षे रजसो वसान इत्यास्थितम्। रजसो विमान इत्याम्नायस्थपाठस्त्वनवबोधाग्निराकृतः। नवमे (मनसा) रेजमने इत्यृक्पदार्थमनवगत्य 'राजमाने' इति पाठोऽङ्गीकृतः। तदिदमज्ञानविजृम्भणम्। एकादशे यदापो बृहती विश्वब्रह्ममायम् इतिस्फुटं पाठभ्रंशः। ऋचि विश्वमायन् इत्यवदातः श्लिष्टार्थकः पाठः। द्वादशे जनयन्तीरित्यस्य कर्म नोक्तम्। ऋचि तु जनयन्तीरग्निम् इति सर्वथा सङ्गतं वचः। गर्भं दधाना इत्यृक्पाठः, स च निर्दुष्टः। त्रयोदशे सर्वमाकुलं न किमप्यनाकुलम्। यश्चिदाप इत्यृचि। यइति प्रजापतिं प्रत्यवमृशति। आप इति कर्मणि द्वितीया। वेदेऽनभ्यन्तरः पुराणकारो दक्षशब्देन पुराणप्रसिद्धं प्रजापतिमभिप्रैति। य आप इति पठित्वा प्रथमान्तं च तदभिमत्य पर्यपश्यदित्येकवचनान्तायाः क्रियाया अनौचित्यं न पश्यति। ऋषि त्वप उद्दिश्य दक्षं दधाना इत्युक्तम्। यश्चन्द्रो बृहतीरप इत्यप्यपपाठः। आपश्चन्द्रा इत्यृग्वर्णः। चन्द्रा आह्लादिकाः। चन्द्र इत्येकवचनान्तोऽपपाठो लेखकप्रमादजः। अन्त्ये एतानि विश्वजातानि बभूव परिता प्रति इत्यपार्थकं पदकदम्बकम्। लिपिकरप्रमाद एवायम्। त्रयाणां पतयः स्यामेत्यपि पूर्वेण समोऽपार्थकः पदसंनिपातः। ऋचि तु वयं स्याम पतयो रयीणामित्यर्थवान् प्रसन्नः पदचयः॥

रामनामशतकम्

इह पुराणेऽष्टोत्तरं रामनामशतकं स्थितम् (६।२५४।३०-४७)। विष्णुनामसहस्रमपीह। तच्च सर्वस्य विदितमिति तत्र विषये वचनं नापे-

क्ष्यते। रामनामशतके तु जायते विवक्षा। तेषु बहूनि तद्विक्रमसामर्थ्यादिनिबन्धनानि, अल्पानि तु तच्छीलप्रतिबद्धानि। तानि यथा—जितेन्द्रियः शरण्यः, ब्रह्मण्यः, स्मितवक्त्रः, मितभाषी, पूर्वभाषी,सुन्दरः, महोदार इत्यादीनि।

धनप्रशंसा

धनाद्धर्मः प्रभवति धनाच्च विपुलं यशः। धनात्कुलमवाप्नोति भवेत् किं वा धनादृते (७।४।२५)॥ धनहीनं जनं दृष्ट्वा सखापि वा पलायते। मेघः शरद्यम्बुहीनः खण्डं खण्डं नयेन्महत् (२६)॥ खादितुं प्राप्यते यावत्तावदेव हि बान्धवाः। धनं यस्य कुलं तस्य बुद्धिर्यस्य निवर्तते (२८)॥ ज्ञेयः स मूर्खः सुतरामधिकस्याधिकं फलम् (२९)॥

अतिथिपूजा

गृहिणां परमो धर्मः प्रोक्तश्चातिथिपूजनम् (७।२५।२६)। वहन्त्यतिथिपूजायां दक्षतां गृहिणो यदि। तदा प्रयोजनं तेषां किमन्यैः पुण्यकर्मभिः (१३)॥ यस्य न श्रूयते नाम न च गोत्रं न च स्थितिः। अकस्माद् गृहमागच्छेत्सोऽतिथिः प्रोच्यते बुधैः (३१)॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वापि वैश्या वा वृषलास्तथा। गृहागता हि पूज्या हि विष्णुवत् तत्त्वदर्शिभिः (३२)॥

अपवृक्तं पुराणप्रतिपाद्यपरीक्षणम्। कालोऽयं शब्दतोऽपीदं पुराणं लेशतः परिच्छेत्तुम्। सन्त्यत्र हृद्या उपमोत्प्रेक्षाः, सन्ति च हृदयङ्गमाः शतशः सूक्तयः, याः सान्निध्यमात्रेण काव्यशरीरं मण्डयन्ति चिन्तिताश्च रसिकजनचेतो हरन्ति। अनुप्रासोपि क्वाचित्कः प्रकृतिमधुरो वमतीव कर्णयो र्मधुधाराम्। इतीदं कृत्स्नमुदाहरणैः समर्थयिष्यामः। दूषणान्यपि कानिचिद् विजृम्भन्ते वाग्विषयाण्यृतिङ्कराणि। न वयमभिप्रेमः शाब्दिकान्दुन्वन्तोऽपप्रयोगा वाचं दूषयन्तः स्थिता इति। ते यथा पुराणान्तरेषु तथेहापीति न तान् गणयामः। लिङ्व्यत्ययादयो नानोल्बणा व्यतिक्रमाः प्रचुराः प्रबन्धं दूषयन्तः श्रवणशूलायन्ते। तांस्तावदनुक्रमेण निदर्शयिष्यामः। मधुरेण समापयेदिति परस्तादुपमाद्यलङ्करणानि सुभाषितानि च।

लिङ्गव्यत्ययः

भोजयित्वोपकरणांस्तेभ्यो दत्त्वा विसर्जयेत् (१।५५।६)। उपकरण नपुंसकं न पुमान्। ग्रहणे वाऽधुना चास्य अलोभं नष्टमेव मे (१।५५।३२)। यथा लोभः पुमांस्तथा नञ्तत्पुरुषोऽलोभोपि। काममभावेऽव्ययीभावे नपुंसकत्वं निर्दिष्टम्। तस्य तस्य भवन्त्येव मित्राः सर्वत्र भामिनि (२।७।६)। मित्रशब्दः सूर्यवचन एव पुमान्नान्यत्र। बलहीनाथ दीनापि व्यापिता वलिना तदा (२।८।५६)। वलिः स्त्री। अन्येन क्रियते क्लेशमन्येनापि प्रभुज्यते (२।१२।१११)॥ घञन्तः क्लेशः पुमान्। पालितं लोभमेवैकं त्यक्त्वा धर्मं सदैव हि (२।१७।४२)। सुखेन स्थीयतामत्र गृहोऽयं तव सुव्रत (२।१८।१८)। एकवचनान्तस्य गृहशब्दस्य पुंस्त्वं मर्मस्पृगिव भवति

यस्माद् भया: प्रवर्तन्ते (२।१६।१६) । भयं नियमेन नपुंसकम् । तस्यैव तेजसा दग्धा भस्मतां यान्ति किल्बिषा: (२।३६।५१) । पापं किल्बिष कल्मषमित्यमर: क्लीबे पठति । कपिलादो महाराज सर्वसौख्यान् प्रभुञ्जति (२।४०।१५) । स्वार्थंष्यञन्तं सौख्यं क्लीबम् । कन्दमूलान् सुभक्षन्ति निर्भयास्तव तेजसा (२।४२।३६) । इन्द्रियाणां बलं वर्गं जितं येन महात्मना (२।४६।३६)। वर्ग: पुमान् । ओषध्यो मन्त्रदेवाश्च निमित्ता: स्युर्न संशय: (२।५१।२१) । निमित्तं नपुंसकम् । तद्वच्च वायुभक्षं तु कृतं तेन महात्मना (२।६१।२८) । भक्ष: पुमान् । उपकाररता: पुण्या धन्यास्ते कीर्तिभाजना: (२।७४।१६) । भाजनमित्यजहल्लिङ्गं नपुंसकम् । दैव: प्रभुर्हि भूतानां सुखदु:खोपपादने (२।८१।६०) । दैवं भागधेयं नपुंसकम् । ब्रह्महत्यादिका: पापा: प्रलयं यान्ति नान्यथा (२।८६।५७) । पापमंहो भवति । अर्श आदित्वादच्येव पुमान् अहंस्वीत्यर्थश्चेत् । भिक्षार्थं तस्य भागानि प्रकुर्वन्ति च भूपते (२।६५।२८) । भाग: पुंसि नियत: । सर्वान्दोषान्परित्यज्य संयम्य विषयेन्द्रियान् (२।१२४।१४) । इन्द्रियस्य पुंसि प्रयोगोऽत्याहितमिव । विलम्बे बहुविघ्नं स्यात् (४।२६।२४)।। अत्रर्थे के विघ्नशब्दो नियतं पुमान् । तदा शप्तोऽतिदु:खार्तो जग्राहाङ्घ्रिचाशुशुक्षणि: (५।१४।४१) । अङ्घ्रि: पुमान् । चरणस्तु क्वचिन्नपुंसकमपि । अब्दानि त्रीणि सलिले (५।१२।६६) । अब्द: पुमान् सर्वस्य विदित: । सृष्टिस्थित्यादिना युक्तास्तिष्ठन्ति यस्य वैभवा: (५।६६।११२) । भावेऽणि वैभवं नपुंसकम् । जागरं नवधा मतम् (६।३८।५४) । भावे घञि पुंसि जागर: । जागतरकारो वेति अकारे कृत्प्रत्यये टापि जागरेति स्त्रियामपि । आरोपित: स वै शूल्यां कर्मणा तेन दु:खित: (६।१४१।३६) । अस्त्री शूलं रुगायुधम् इत्यमर: । शूला स्यात्पण्ययोषिति इति च मेदिनी । तेन शूलोत्यपशब्द: । तदाङ्गाराणि बहुशो मुखे चास्य निचिक्षिपु: (६।१६७।१५) । अथ न स्त्री स्यादङ्गार इत्यमरवचनादङ्गारमित्यपि साधु । विवासनं च रामस्य वत्सराणि चतुर्दश (६।२४२।१८५)। वत्सर: पुमान् । संवत्सरो वत्सरोऽब्दइत्यमरे पुंसि पाठात् । महापराधमेतत्ते वत्सापहरणं मया (६।२४५।१२२) । घञन्तोऽपराध: पुमान् । तव नामानि कर्माणि गुणानि शाश्वतानि च (६।२५०।६३) । गुणानीति भयदोऽपभ्रंश: । चतुर्मुखमुखा अपि देववृन्दा: (७।१६।३३) । वृन्दं नपुंसकम् । स्त्रियां तु संहति वृंन्दं निकुरम्बं कदम्बकम् इत्यमरे पाठ: ।

पुरुष व्यत्यय:

य इह क्वाचित्क: पुरुषव्यत्ययो लक्ष्यते स दु:खाकरोति न: । स कस्मादिति न विजानीम: । कांश्चिदेव प्रदेशान्स्थूलोच्चयेन निर्दिशाम:—तत्तदेव मया दत्तं यद्भवानर्थितोसि मे (१।३०।१२५) । यूयं तिष्ठन्तु गच्छन्तु यद्भव्यं तत्तु नान्यथा (२।४३।४१) । यदि तुष्टोसि देवेश यदि देयो वरो मम । आदिकृच्चैव सर्वेषां यक्षाणामधिपो भवेत् (३।१६।१०) । स्थानि-

न्यस्मद्युपपदे उत्तमपुरुषो युज्यते। भवेयमिति तु वाच्यम्। तस्माद् व्रज महावीर शत्रुघ्नसविधे भवान् (५।४२।११)। शेषे प्रथम इति व्रजत्विति तु युक्तम्। उभयोः किं मया कार्यं तत्तथ्यं ब्रूहि मे भवान् (५।५६।५८)। कथं त्वं निष्कृपस्याहो राज्ञोऽहार्षीद्धयोत्तमम् (५।६३।११)। अग्रं हिरण्यगर्भस्त्वं भूतस्य समवर्तत (६।२४५:१८९)। समवर्त इति प्राप्ते।

लङादेः स्थाने लिङ्

इह पुराणे यत्र तत्र लङः स्थाने लिङ्प्रयोगो दृश्यते भूयसा, यत्रानद्यतनापरोक्षकाला क्रिया विवक्षिता भवति ताच्छील्यं च दिद्योतयिषितम् (क्वचिल्लटः स्थानेऽप्यनिच्छार्थकेभ्यो धातुभ्यः)। सोऽयमस्थाने लिङ् प्रयोगः सप्तापि खण्डानस्य पुराणस्य व्यश्नुते। कांश्चित्तु प्रदेशानुदाहरामः—अनेन क्रमयोगेन नित्यमेव प्रसादयेत्। सोमशर्मा सुधर्मात्मा पितरौ परिपूजयेत् (२।४।२९)। प्रासादयत्, पर्यपूजयदिति प्राप्ते। प्रसादनं परिपूजनं चाशीलयदित्यर्थः। सोमशर्माणमाहूय पिता कुत्सति निष्ठुरः। निन्दितैर्निष्ठुरैर्वाक्यैस्ताडयेन्मुष्टिभिस्तदा (२।४।३०)॥ पूर्वार्द्धे लट्, उत्तरार्धे च लिङ् इति स्पष्टं लिङ्ङस्थाने। गीतं गायन्ति गन्धर्वाः स्तुवन्ति स्तावकाः स्तवैः। मन्त्रपाठैस्तदा विप्रान्माता स्नेहैन पूजयेत् (२।१४।३१)॥ शयने याति धर्मात्मा तदा कृष्णं प्रचिन्तयेत् (२।२१।३२)। प्रेषिता नैव गच्छेत्सा विघ्नमेव समाचरेत् (२।३०।५६)। अगच्छत्, समाचरदिति च प्राप्ते। स वै शान्तो जितात्मा च ताडयन्तं न ताडयेत् २।३३।१०)। अताडयदिति प्राप्ते। गतेषु तेषु देवेषु पिप्पलो द्विजसत्तमः। ब्रह्मण्यं साधयेन्नित्यं विश्ववश्यं प्रचिन्तयेत् (२।६१।३६)॥ असाधयत् प्राचिन्तयदिति च प्राप्ते। यथा सूर्यवपुर्भूत्वा प्रकाशाय चरेद्धरिः। सर्वेषां जगतामेव हरिरालोकहेतवे (३।६१।६१)। चरतीति प्राप्ते। तथैवान्तः-प्रकाशाय पुराणावयवो हरिः। विचरेदिह भूतेषु··· (३।६१।६२)॥ इहापि चरतीति पूर्ववत् प्राप्ते। न कोपि तत्र ह्रीयेत जीयेत महाबलः (५।४३।३३)। अह्रीयत अजीयतेति च प्राप्ते। वसेद्राजा सुषेणाख्यः सोमवंशसमुद्भवः (७।५।१९६)। भूतानद्यतनी क्रिया विवक्षितेति लङ्यवसदिति स्थाने स्यात्।

अस्थान उपसर्गयोगः

गत्वोवाच ततः सा च वरोऽस्मत्तो विगृह्यताम् (१।५६।४८)। अस्थाने विः। विपूर्वो ग्रहिर्वियोजने आयोधने वा रूढः। अगारजठरे कृत्वा स चैनां प्राक्षिपत्क्षपाम् (१।५७।५)। प्रो विप्रकर्षमाह। केवलः क्षिपिः प्रयुज्यतां धात्वन्तरं क्षपयति वा। ततस्तं प्राह सा विप्रं वृद्धं प्रलालसम् (१।५७।८)। सोऽत्यर्थं लालसा द्वयोर् इत्यमरे तदा नर्व नाम्ना तृतीयचरणगतस्तर्षः परामृश्यते। अतिरिक्तस्तर्षो लालसोच्यते। अर्श आदित्वादचि तर्षवानपि लालसो भण्यते। प्रशब्दस्तर्ह्यस्थान एवेत्यभ्युपेयम्। यदा यदाऽसुरोऽस्माकं बाधां परिदधाति भोः (५।५।१५)। परिधानं परिवेष्टनं

प्रावरणं भवति। विस्तु प्रयोज्यः। यदादिष्टं नृपेणेह तीर्थयात्रां समिच्छता (५।१६।४३)। इषेरिच्छार्थकस्य सम्पूर्वत्वं न क्व चिदन्यत्र लक्ष्यते। न हि यः कश्चिद् धातुर्येन केनाप्युपसर्गेण शक्यो योक्तुम्। व्यवहारो हि वारयति। इति संवाच्य कुपितो लवः (५।५४।१८)। अपूर्वो ब्रुवः समा योगः। स्तनन्धयन्तं निजगौ वाक्यं सुमनोहरम् (५।५५।२२) निपूर्वो गायतिरिहैव श्रूयते। मूढोऽहङ्कारसंयुक्तो द्विजानां परिनिन्दकः (६।१३६।१०)। वुञि केवलो निन्दिः प्रयुज्यते प्रायेण। आचार्येणापि (३।२।१४६ सूत्रे) केवलान्निन्दे वुञ् शिष्टः। दुष्टात्मा मवजीवप्रबन्धकः (६।१६०।३०)। केवलो बध्नातिर्बन्धने नियन्त्रणेऽर्थे प्रयोगमवतरन्दृष्टः। प्रपूर्वस्त्वर्थान्तरमाचष्टे। आस्थितः स्वगृहे नक्तं दूयमानेन चेतसा (६।१५१।४४)। आङ्पूर्वस्तिष्ठतिः सकर्मक आश्रयणे परिग्रहणे प्रतिज्ञाने वा वर्तते। तेन स्थित (=अवस्थितः) इत्येव साधु। बलिं संददते तु यः (६।१६२।३)। प्रदानमादानं व्यादानं परिदानम् इत्यादयस्तु विश्रूयन्ते प्रयोगाः, सन्दानं त्विहैव श्रोतव्यं भवति। व्यलभत द्विजमेतत्तीर्थप्रसादात् (६।२१०।७०)। केवलोलभिस्तु प्रयोज्यः। विपूर्वस्य प्रयोगाभावात्। कामं वञ्चनेर्थे विप्रपूर्वः प्रसिध्यति। कतिभिर्वासरैः सा तु पूर्णाहारा व्यजायत (६।२२०।३८)। अस्थाने विः। विपूर्वो जनिः प्रसवे गर्भविमोचने रूढः। एकदा तस्य काकस्य भार्याण्डद्वयमालयै। प्रतिमुच्य गता (६।२२२।४)। अस्थाने प्रतिः। प्रतिमुचिस्तु ग्रहणे बन्धने वा वर्तते। विश्वार्णवं निम्नमिमं विबोर्य (७।१०-७७)। अवतीर्येति वक्तव्यम्। वितरतिस्तु दाने रूढः।

व्यवहारातिक्रमोऽर्वाचीनव्यवहारानुकारश्च

अस्तीह कश्चिच्छिष्टशीलितः परम्परीणोऽभिधेयाभिधानप्रकारविशेषः, यो वागात्मा। यस्मिन्नतिक्रान्ते वाक् स्वरूपात्प्रच्यवते। इह पुराणे क्वचित्प्राचीनः स ह्यापितो नूतनश्च भाषान्तरप्रभावप्रसूतः समास्थित इति तस्य दिङ्मात्रमुदाहरामः—प्रश्नभारो महानेषः (१।१६।४०)। एष प्रश्नो महान् भार इत्येवं व्यवहारोनुगतो भवति। प्रश्ने महाभारत्वमारोप्यते। व्यासेनैव विधेयत्वं व्यक्ततरं भवति। अहं कथं सखीनां तु दर्शयिष्यामि वै मुखम् (१।१७।१४७)। एषोर्वाचीनो व्यवहारः। अहं कथं सखीनामभिमुखी भविष्यामीति तु पुरातनः। दैननन्दिनीं पितॄणां तु पूजाम् (१।३३।१२१)। दैनन्दिनीत्यसम्प्रदाय आगन्तुकः शब्दः। पूर्वं तु प्रात्यहिकी, आन्वाहिकीति वा व्यवहरन्ति पुरा। मृतानां पृष्ठतः कश्चिद् गतो नैव च दृश्यते (१।३३।१२८)। मृताननुगच्छन्न दृश्यत इति, मृताननुगतो वा न दृश्यत इत्येवं व्यवहारः पुराणः पुरस्कृतो भवति। मुखं प्रेक्ष्य सदा कालं वर्तते तव सुन्दरि (१।३४।२६)। कालमिति व्यतिरिक्तं व्यवहारं दूषयति। अनन्वयश्च। सदेति सप्तम्यर्थे दाप्रत्ययः। कालमित्यत्यन्तसंयोगे द्वितीया। सवनस्यापरां सन्ध्यां कर्तुं मन्दाकिनीं गतः (१।४५।३६३)। सन्ध्यामुपासितुमित्येव पुरातनो व्यवहारः। दिव्यं वर्षशतं यातं तपन्त्यां देवमातरि (२।

५।७८)। अस्थाने भावलक्षणा सप्तमी। यस्याऽनिर्ज्ञातकाला क्रिया कस्य चिदन्यस्य निर्ज्ञातकालया क्रियया लक्ष्यते तत्र सप्तमीति यस्य च भावेन भावलक्षणम् इति सूत्रार्थः। अत्र तु तपन्त्या देवमातुरिति शैषिक्या षष्ठ्या वक्तव्यम्। तस्माद् विरज्य शरणं तव आगतो स्मि (२।२२।२४)। शरणं त्वामागतोस्मीति वक्तव्यम्। शरणं रक्षितारमाह। एष शिष्टव्यवहारः। षष्ठीप्रयोगस्तु भाषान्तरप्रभावजोऽर्वाक्कालः। गलदश्रुचलन्नेत्रा परिरेभे पतिं निजम् (५।१२।२१)। इत्युक्त्वा तां निजां पत्नीम् (५।१२।२३)। सम्बन्धिशब्देषु प्रयुज्यमानेषु सम्बन्धवाचकाः स्वादयो न दीयन्ते। एष व्यवहारः। मातरं नमति, पितरं नमतीत्युच्यते न तु स्वां (निजां) मातरं स्वं पितरं नमतीति। या यस्य माता तां नमति, यो यस्य पिता तं नमतीति गम्यते। आधुनिकास्तु सम्बन्धवाचकं रोचयन्ते व्यवहारं चोच्चरन्ते। न जगाम तपः कर्तुं रेवां लोकैकपावनीम् (५।१४।४६)। चरतेः प्रयोग एव शिष्टामिष्टः। चेन्मत्तः प्राणिनां सौख्यं भवेदिह तदा पुनः (५।हु०।३९)। चेच्छब्दो वाक्यादौ न प्रयुज्यते, पूर्वं वाक्ये चेच्छब्दे प्रयुक्ते सत्युत्तरवाक्ये तदाशब्दो न दीयत इति पुरातनो व्यवहारस्तं प्रास्मरन्नर्वाचीनाः। एवं धेनुं पूजयतो गतास्तु दिवसा घनाः (५।३१।२।२३)। घना बहुलाः। अत्रार्थे हिन्द्यां प्रचरति प्रयोगो न संस्कृते। उपयेमे विवाहेन रम्यां सीतामयोनिजाम् (५।३६।१६)। उपयेमे इत्येव व्यवहारः। उपयमिरात्मनेपदी विवाहविशिष्टं स्वकरणमाह न स्वकरणमात्रमिति काशिका। दृष्ट्वा षाणान् निजविमोचितान् (५।४२।३६)। निजशब्द आत्मीयार्थो न त्वात्मार्थं इति पूर्वे वाग्योगविदः। तत्र लग्ना विरेजुस्ते त्रिकूटशिखराणि किम् (५।४२।३७)। किंशब्द इवार्थे। अत्रार्थेऽयमव्यवहृतचरः। शरणं पालय मुने कालो मे निर्गमिष्यति (५।१०९।७१)। यास्यतीत्य स्यस्थाने ऽधुनातनः प्रयोगः। जीवितायामथो पत्न्याम् (५।११०।१२)। प्राचीनास्तु जीवन्त्याम्, जीवायामिति वा स्म प्रयुञ्जते। जीवितम् इति नपुंसके भावे क्तान्तमिच्छन्ति प्रायेण। भोगार्थं किं प्रयच्छामि तुभ्यं भावुक कथ्यताम् (६।१२।१३) भावुक इति सहृदयेऽर्थे प्रयोगो यथा हिन्द्याम्। संस्कृते तु भावुकं कल्याणमाह। भावुकं भविकं भव्यम् इति कोषश्च। ततः संन्यासमादाय (६।२१६।२०)। आदानं परतः कस्यचिदर्थस्य ग्रहणं भवति। इहाङ्पूर्वस्य ददातेः प्रयोगोऽसमीचीनः। तमालक्ष्य समीपस्थं स जनः प्रहरप्रदः (६।२१७।२०)। द्वौ यामप्रहरौ समाविति प्रहरशब्दो यामपर्यायः प्रसिद्धः। प्रहरप्रद इति नियतं भाषान्तरप्रभावजो नूत्नः कल्पितः शब्दः। कृष्णास्तमाक्रोशं श्रुत्वा तूष्णीमुवास (६।२५२।४३)। तस्थाविति वक्तव्यम्। उवासेति प्रयोगोऽर्वाक्तनः।

संस्कृते यत्रैकेन धातुना क्रियोच्यते तिङा प्रत्ययेन सहायेन, तत्रार्वाक्तनीषु भाषासु करोतिना कृत्प्रत्ययान्तेन कर्मणा सहचरितेन सोर्थोभिधीयते। तामिमां शैलीमनुकरोति पुराणकारः, अर्वाचीनतां च स्वस्य वाचः प्रसाधयति। इत्थम्भूतानां प्रयोगाणां दिङ्मात्रमुदाहरामः—कृपां कृत्वा

ममोपरि (५।६।१५) मां कृपयन्निति वक्तव्ये। भोगं कुरु सत्तपःफलम् (५।१३।६) भुङ्क्ष्वेति वक्तव्ये। पर्णानां भक्षणं चरन् (=कुर्वन्) (५।१२।६५)। (पर्णानि) भक्षयन्निति वक्तव्ये।

हृदयङ्गमा उपमोत्प्रेक्षाः

शोभन्ते धातुसंकाशैरङ्कुरैः प्रावृता द्रुमाः। कुलीनैरिव निश्छिद्रैः स्वगुणैः प्रावृता नराः (१।१५।२९-३०)॥ पवनाविद्धशिखरैः स्पृशन्तीव परस्परम्। आजिघ्रन्तीव चान्योन्यं पुष्पशाखावतंसकाः (३०-३१)॥ नागवृक्षाः क्वचित्पुष्पैर्द्रुमवानीरकेसरैः। नयनैरिव शोभन्ते चञ्चलैः कृष्णतारकैः (३१-३२)। अतिमुक्तकवल्लीभिः पुष्पिताभिस्तथा द्रुमाः। उपगूढा विराजन्ते स्वनारीभिरिव प्रियाः (३६-३७)॥ अन्योन्यमर्चयन्तीव पुष्पैश्चैव फलैस्तथा। मारुतावेगसंश्लिष्टैः पादपाः सालबाहुभिः (३९)॥ कदम्बपुष्पस्य जयं घोषयन्तीव षट्पदाः। क्वचित्पुष्पासवक्षीबाः सम्पतन्ति ततस्ततः (४७)॥ जातीचम्पकवत्पुष्पैः शाखालग्नैः शुकैः शुभैः। केतकीव बलाकाभिरशोभत सरिद्वरा (१।१८।९३)॥ कोकिलाभिः समालेव फेनकैः पुष्पितेव सा। हरेणेव यथा गङ्गा प्लक्षेणेव हि सा तथा (९४)॥ भवतैव विनिर्मितमादियुगे सुरहेतिसमूहवरं कुलिशम्। दितिजस्य शरौघमवाप्य गतं शतधा मतिभेदमिवाल्पविदः (१।४१।३५-३६)॥ तयोश्चम्वोस्तदानीं तु बभूव स समागमः। द्यावापृथिव्योः संयोगो यथा स्याद्युगपर्यये (१।४३।२०५)॥ अस्त्रैरन्ये विनिर्भिन्ना रक्तं वेमुर्हता युधि। क्षरज्जलानां सदृशा जलदानां समागमाः (१।४३।२१९)॥ नृत्यन्तमिव चोर्मिभिर्वल्गन्तमिव वायुना। हसन्तमिव फेनौघैः स्खलन्तं कन्दरेषु च (समुद्रम्) (१।१९।१९७-९८)॥ नराः प्रभञ्जनोद्धूता मुक्तकेशा निरोजसः। पतन्तोऽत्र समीक्ष्यन्ते वेताला इव भूगताः (५।२४।५०)॥ ते बाणाः पपुरेतस्य रुधिरं बहु दारुणाः। पीत्वा पेतुः क्षितौ कूटसाक्षिणः पूर्वजा इव (५।२७।२७)॥ शिरोधरां चकर्ताशु पद्मनालमिव क्षणात् (५।२७।४५)। अनेकवाणनिर्भिन्नस्रवद्रक्तकलेवरः: पुष्पितः किंशुक इव शुशुभे रणमध्यगः (५।६२।२५)॥ गौरिव श्रोत्रहीनस्य लोलाक्षीव विचक्षुषः। परासोः पुष्पमालेव श्रीः कदर्यस्य निष्फला (६।७।२१)॥ यथाङ्गनानां सकलं सौरभ्यमत्युत्तमकान्तिमित्रम्। मन्ये परित्यक्तमनोविनोदा कस्तूरिका गाहति कालिमानम् (६।१२।३८)॥ ततः सम्पूरयामास मुखं शुम्भस्य पत्रिभिः। यथा पर्णचयैर्वातो मन्दरस्येव कन्दरम् (६।१३।८)॥ ऋते सुतमृणी लोके पितॄणां धनवानपि। सजलो पि विना वर्षं चातकानां यथा घनः (६।२०१।२२) उदयस्थेन पुत्रेण वर्धते स्वयशः पितुः। निर्मलद्विजराजेन नीरं नीरनिधेरिव (२५)॥ धनिनो न विमुञ्चन्ति वन्धवोऽन्ये च ये जनाः। मधुमत्सुमनोयुक्तं पादपं मधुपा इव (३९)॥ धनाभावेन गृहिणां कृशत्वमुपजायते। सर्वतो ग्रीष्मसमये नभसां सरसामिव (४०)। दुष्टस्वभावं न मुञ्चन्ति दुष्टाः सत्सङ्गमादपि। गङ्गाम्बु सङ्गमेनापि क्षारतामिव नीरधीः (६।२१५।

४०) ।। साधवोपि न मुञ्चन्ति स्वभावं दुष्टसङ्गताः। वृता विषाग्नियुक्सर्पैः श्रीखण्डा इव शीतताम् (४३) ।। कुतश्चित्कारणात् साधोः क्रुद्धस्य प्रकृतिः क्षमा। हुताशनप्रतप्तस्य शीतत्वमिवाम्बुनः (५०) ।। क्षुधाग्निना सुमहच्छरीरं गय दह्यते। यथैव ज्वलितो वृक्षः कोटरस्थेन वह्निना ७।२०।६०) ।। नारायणयशोगीतं प्रतिकण्ठं विनिः सृतम्। श्रुत्वा मूढा न नृत्यन्ति श्वानो वीणाक्वणं यथा (७।२२।१३०) ।। सन्तो हर्षं समायन्ति श्रुत्वा गीतं जगत्पतेः। समस्तपापविध्वंसं वीणाक्वाणं यथा मृगाः (७।२२।१३१) ।।

अनुप्रासच्छटा

पक्वं कुङ्कुमकिञ्जल्कपुञ्जपिङ्गजटासटम् (१।४५।२२६) । प्रेङ्खत्कपोलपर्यन्तचुम्बिलम्बिजटाचयम् (२३८)। बन्ध बन्ध ग्रसच्छिन्धि भिन्धि भिन्धीति वादिनः (५।२०।६४)। केवलं काम कलना-ललना ललितस्थितः (५।६६।२)। कलकण्ठ-कलालापकल्लोलितदिगन्तरे (६।१८४।१६)। चण्डमुण्डभुजादण्डखण्डदोर्दण्डमण्डिते (६।१८६।३०)।

सुभाषितावलिः

रविर्हि रश्मिजालेन दिवा हन्ति बहिस्तमः। सन्तः सूक्तिमरीच्योघैश्चान्तर्ध्वान्तं हि सर्वदा इति नारदीये पुराणे (४।३७)। सन्ति नाम विरलाः केचन प्रवाचः कवीन्द्रा येऽविप्लुतार्थाः सार्त्राश्चेतोहराः प्रस्तावप्रस्तव्या गिरः सन्दृभन्ति। तादृशश्चेह पुराणेऽनल्पाः समुल्लसन्ति विप्रकीर्णाः। ता इमा विचार्य विचार्य सङ्गृह्णीमो रलिकजनास्वादाय विनेयविनयाय च—भारतं (=महाभारतं) भानुमान् विष्णुर्यदि न स्युरमी त्रयः। ततोऽज्ञानतमोन्धस्य काऽवस्था जगतो भवेत् (१।१।४२) ।। एको मुनिस्ताम्रकराग्रहस्तो ह्याम्रेषु मूले सलिलं ददाति। आम्राश्च सिक्ताः पितरश्च तृप्ता एका क्रिया द्व्यर्थकरी प्रसिद्धा (१।११।७५) ।। यज्ञं कृत्वा पशुं हत्वा कृत्वा रुधिरकर्दमम्। यद्येवं गम्यते स्वर्गो नरकः केन गम्यते (१।१३।३२३) ।। गोपीमन्थनशब्देन बालवत्सरवेण च। गवां हुंकारशब्देन अलक्ष्मीः प्रतिहन्यते (१।१८।३१३) ।। प्रायः कृतार्थो लोकोऽयं मन्यते नोपकारिणम्। वत्सः क्षीरक्षयं दृष्ट्वा परित्यजति मातरम् (३३३—३३४) ।। आत्मैव वञ्चितस्तेन यः परं वञ्चयिष्यति (३३८)। न विश्वसेदविश्वस्ते विश्वस्ते नातिविश्वसेत् (३६७)। यथा हि पथिकः कश्चिच्छायामाश्रित्य तिष्ठति। विश्रम्य च पुनर्याति तद्वद् भूतसमागमः (३७१-३७२) ।। लोको वदति वाक्यानि चन्दनं किल शीतलम्। पुत्र-गात्रपरिष्वङ्गश्चन्दनादतिशीतलः (३७८-३७९) ।। राजन्प्रतिग्रहो घोरो मध्वास्वादो विषोपमः (१।१९।२३४)। यस्य धर्मार्थमर्येहा तस्यानाहा गरीयसी। प्रक्षालनाद्धि पङ्कस्य दूरादस्पर्शनं वरम् (१।१९।२५१-२५२) ।। सर्वत्र सम्पदस्तस्य सन्तुष्टं यस्य मानसम्। उपानद् गूढपादस्य तस्य चर्मावृतेव भूः (१।१९।२५८-५९) ।। कामानभिलषन्मोहान्न नरः सुखमेधते। श्येनालयतरुच्छायां व्रजन्निव कपिञ्जलः (१।१९।२६३-६४) ।। तपो यज्ञस्तथा दानं दमादेव

प्रवर्तते । किमरण्ये त्वदान्तस्य दान्तस्यापि किमाश्रमे (१।१६।३१३) ।। वनेपि दोषाः प्रभवन्ति रागिणां गृहेपि पञ्चेन्द्रियनिग्रहस्तपः । अकुत्सिते कर्मणि यः प्रवर्तते निवृत्तरागस्य गृहं तपोवनम् (३१५) ।। सुखं च दान्तः स्वपिति सुखेन प्रतिबुध्यते । समः सर्वेषु भूतेषु मनो यस्य प्रबुध्यते (३१६) ।। न रथेन सुखं याति न हयेन न दन्तिना । यथात्मना विनीतेन सुखं याति महापथे (३२०) ।। न तु कुर्याद्धरिः स्पृष्टः सर्पो वाप्यतिरोषितः । अरिर्वा नित्यसंक्रुद्धो यथात्मा दमवर्जितः (३२१) ।। न यमं यममित्युहुरात्मा वै यम उच्यते । आत्मा वै यमितो येन स यमस्तु विशिष्यते (३२२) ।। दमेन हीनं न पुनन्ति वेदा यद्यप्यधीताः सह षड्भिरङ्गैः । साङ्ख्यं च योगश्च कुले च जन्म तीर्थाभिषेकश्च निरर्थकानि (३३८) ।। अपमानात्तपोवृद्धिः संमानाच्च तपः क्षयः । अर्चितः पूजितो विप्रो दुग्धा गौरिव गच्छति (६४०) ।। आक्रोशेन समो लोके सुहृदन्यो न विद्यते । यस्तु दुष्कृतमादाय सुकृतं स्वं प्रयच्छति (३४२) ।। एकः क्षमावतां दोषो द्वितीयो नोपपद्यते । यदिमं क्षमया युक्तमशक्तं मन्यते जनः (३५०-३५१) ।। श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैतत् प्रधार्यताम् । आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् (३३५-३५६) ।। अवमाने वधः प्रोक्तः पुत्र संभावितस्य तु (१।४४।१३) । प्रायः प्रसादे कोपेऽपि सर्वं हि महतां महत् (१।४५।२१३) । असद्ग्रहस्य का कीर्ति र्व्यसनस्य क्व यन्त्रणा । विपरीतार्थबोद्धारः सत्पथे केन योजिताः (३४२) ।। कुलजन्मवयोरूपविभुत्वैः सहितोऽपि यः । वरस्तस्यापि नाहूय सुता देया ह्ययाचतः (३६८) ।। यथोन्मादादिदुष्टस्य मतिरेव हि सा भवेत् । इष्टानेव पदार्थान् वै विपरीतान् हि मन्यते (३५४) ।। कस्य नो मनो विशृङ्खलं जगति हि कन्यकापितुः (१।४५।४४२) । शिशुः कष्टो भुजङ्गमः (१।४६।१६५) । विप्रपादतलोद्धृष्टिक्षती भवति यः करः । स करः श्रीकरो नाम अन्यः कर्मकरः करः (१४८।११०) ।। न विप्रपादोदककर्दमानि न वेदशास्त्रप्रतिघोषितानि । स्वाहास्वधास्वस्तिविवर्जितानि श्मशानतुल्यानि गृहाणि तानि (१२२) ।। जन्मनः ब्राह्मणो ज्ञेयः संस्कारै र्द्विज उच्यते । विद्यया याति विप्रत्वं त्रिभिः श्रोत्रियलक्षणम् (१२६) ।। नदीनां जाह्नवी श्रेष्ठा प्रमदानां प्रतिव्रता । मनुष्याणां प्रजापालो देवानां च जनार्दनः (१।५२।५१) ।। संसारे यस्य सत्पुत्रा भक्तिमन्तः सदैव हि । सुशीला ज्ञान-सम्पन्नाः सत्यधर्मरताः सदा । संभवन्ति गृहे तस्य यस्य विष्णुः प्रसीदति (२।१६।५५—५६) ।। पुत्रिण्यश्चैकपुत्रेण नार्यो लोके भवन्ति हि (२।६।३) । उन्नता गिरिदुर्गेषु वृक्षाः सन्ति सुपुष्पकाः । पतन्ति वातवेगेन समूलास्तु घनास्तथा । सत्यधर्मविहीनास्ते तथा यान्ति यमक्षयम् (२।१०।१६-१७) ।। लोभः पापस्य बीजं हि मोहो मूलं च तस्य हि (२।११।१६) । धनं धान्यं कलत्रं तु पुत्रपौत्रमनन्तकम् । स भुङ्क्ते मर्त्यलोके वै यस्य विष्णुः प्रसन्नवान् (२।१७।५७) ।। यथा वह्निप्रसङ्गाच्च मलं त्यजति काञ्चनम् । तथा सतां हि संसर्गात् पापं त्यजति मानवः (२।३३।२१)।। एकैव सार्थिका चिन्ता धर्मस्यार्थे विचिन्त्यते (२।३३।२८) । द्वितीया सार्थिका चिन्ता योगिनां धर्मनन्दिनि ।

अन्या निरर्थिका चिन्ता तां नैव परिकल्पयेत् (२।३३।३०)।। कायनाशकरी चिन्ता बलतेजः प्रणाशिनी। नाशयेत् सर्वसौख्यं तु रूपहानिं निदर्शयेत् (३१)।। तृष्णां मोहं तथा लोभमेतांश्चिन्ता हि प्रापयेत्। पापमुत्पादयेच्चिन्ता चिन्तिता च दिने दिने (३२)। गङ्गातोयेन सम्पूर्णः कुम्भ एव प्रदृश्यते। सुराया बिन्दुना लिप्तो मद्यकुम्भः प्रजायते (२।३४।६)।। आचारेण विना मर्त्यो ज्ञानहीनो यति यथा (२।४२।४३)। कैवर्तेन विना नौर्वा सम्पूर्णा परिसागरे। न भात्येव यथा सार्थः सार्थवाहेन वै विना (४४)।। द्वयोश्च सिंहयो र्मध्ये जलं पिबति सूकरः। द्वयोः सूकरयो र्मध्ये सिंहो नैव पिबत्यपः (२।४३।६१-६२)।। पृथक्छय्या यदा नारी तदा सा पुंश्चली मता (२।५०।४५)। अग्नेः शिखां कः परिसंस्पृशेद्वै तरेद्धि कः सागरमेव मूढः। गले तु बद्ध्वा सुशिलां भुजाभ्यां को वा सतीं वश्यति (=वशयति) वीतरागाम् (२।५५।१३)।। न तत् सुखाय मन्तव्यं परमार्थेन पण्डितैः। मृतोपमश्च यः शेते सर्वकार्यविनिर्गतः (२।६६।१४८)।। अर्थस्योपार्जने दुःखं दुःखमर्जितरक्षणे (१५१)। नाशे दुःखं व्यये दुःखमर्थस्यैव कुतः सुखम्। चौरेभ्यः सलिलेभ्योऽग्नेः स्वजनात्पार्थिवादपि (१५२)। भयमर्थवतां नित्यं मृत्यो र्देहभृतामिव। खे यथा पक्षिभिर्मांसं भक्ष्यते श्वापदै र्भुवि (१५३)।। जले च भक्ष्यते मत्स्यैस्तथा सर्वत्र वित्तवान् (१५४)। कुटुम्बचिन्ताकुलितस्य पुंसः श्रुतं च शीलं च गुणाश्च सर्वे। अपक्वकुम्भे निहिता इवापः प्रयान्ति देहेन समं विनाशम् (१६२)।। राज्येऽपि हि कुतः सौख्यं सन्धिविग्रहचिन्तया। पुत्रादपि भयं यत्र तत्र सौख्यं हि कीदृशम् (१६३)।। न ह्यस्ति सर्ववित्कश्चिन्न वा मूर्खोऽपि सर्वतः। यावद्यस्तु विजानाति तावत्तत्र स पण्डितः (१७६)।। एवं वस्त्रयुगं राज्ञां प्रस्थमात्राऽम्बुभोजनम्। यानं शय्यासनं चैव शेषं दुःखाय केवलम् (१७९)।। प्रत्यूषे तूर्यनिर्घोषः समं पुरनिवासिभिः। राज्येऽभिमानमात्रं हि ममेदं वाद्यते गृहे (१८१)।। सर्वमाभरणं भारः सर्वमालेपनं मलम्। सर्वं प्रलपितं गीतं मृत्युरपहृतचेष्टितम् (१८२)।। नरैः पुण्यफलं स्वर्गे मूलच्छेदेन भुज्यते। न चान्यत् क्रियते कर्म सोऽत्र दोषः सुदारुणः (१८६)।। पञ्चैतानीह सृज्यन्ते गर्भस्थस्यैव देहिनः। आयुः कर्म च वित्तं च विद्या निधनमेव च (२।८१।४७)।। यथा मृत्पिण्डतः कर्ता कुरुते यद् यद् इच्छति। तथा पूर्वकृतं कर्म कर्तारमनुगच्छति (४८)।। मरणे यादृशो भावः प्राणिनां परिजायते। तादृशाः स्युस्तु सत्वास्ते तद्रूपास्तत्परायणाः। तद्गुणास्तत्स्वरूपान्ते भावभूता भवन्ति हि (२।१२३।४६-४७)।। अचिन्त्याः खलु ये भावास्तान्न तर्केण साधयेत्। (३।३।१२) योजयेदित्यन्यत्र पाठः। तावदेव नयधी र्विराजते तावदेव जनताभयं भवेत्। तावदेव धृतचित्तता भृशं तावदेव गणना कुलस्य च (३।२२।४०)।। तावदेव तपसः प्रगल्भता तावदेव शमसेवनं नृणाम्। यावदेव ललनेक्षणासवै र्माद्यते द्रुतमदैर्न पूरुषः (४१)।। तावद् विद्या प्रभवति तावज्ज्ञानं प्रवर्तते। तावत्सुनिर्मला मेधा सर्वशास्त्रविधायिनी। तावज्जपस्तपस्तावत् तावत्तीर्थनिषेवणम् (३।६१।१६।१७)।। तावच्च

गुरुशुश्रूषा तावद्वितरणे मतिः। तावत्प्रबोधो भवति विवेकस्तावदेव हि (१७)॥ तावत्सत्यं सङ्गरुचिस्तावत्पौराणलालसा। यावत् सीमन्तिनीलोलनयनान्दोलन नहि (२८)॥ या जिह्वा रघुनाथस्य नामकीर्तनमादरात्। करोति, विपरीता या फणिनो रसनासमा (५।१६।३६)॥ गुरवः कृपया युक्ता भाषन्ते सेवकेऽखिलम् (५।३६।२)। रामस्मारी कदाप्येव न भवेद्रिपुतो भयी (५।५५।६४)। सूर्यो जगत्प्रकाशाय समुदेति जगत्यहो। उलूकानां रुचिकरो न भवेत्तत्र का क्षतिः (५।५८।११-१२)॥ फलं हि साधनायत्तं हेतुः फलवशो न तु (५।६६।६६)। संसारे स्मिन् क्षणार्धोपि सत्सङ्गः शेवधिर्नृणाम्। यस्मादवाप्यते सर्वं पुरुषार्थचतुष्टयम् (५।८४-२४)॥ यजन्ति ये यथा देवान् देवा अपि तथैव तान्। छायेव कर्मसचिवाः साधवो दीनवत्सलाः (२७)॥ नास्ति चिन्तासमं दुःखं कायशोषणमेव हि (५।८७।४७)। सन्तः प्रतिष्ठा दीनानां दैवादुद्भूतपाप्मनाम्, आर्तानामार्तिहन्तारो दर्शनादेव साधवः (५।६४।२२)॥ न तृप्तिरशनादन्या न गुरुर्जनकादपि। न पात्रमन्यद् विप्रेभ्यो न देवः केशवात् परः (४६)॥ न गङ्गया समं तीर्थं न दानं सुरभीसमम्। न गायत्र्या समं जाप्यं न द्वादश्या समं व्रतम् (५०)॥ न भार्यया समं मित्रं न धर्मो दयया समः। न स्वातन्त्र्यसमं सौख्यं गार्हस्थ्यान्नाश्रमो वरः (५१)॥ न सत्यात्पर आचारो न सन्तोषात्परं सुखम् (५२)। यत् कृष्णप्रणिपातधूलिधवलं तद्वर्ष्म तद्वच्छुभम्, ते नेत्रे तपसार्जिते सुरुचिरे याभ्यां हरिर्दृश्यते। सा बुद्धि विमलेन्दुशङ्खधवला या माधवव्यापिनी, सा जिह्वा मृदु भाषिणी नृप मुहुर्या स्तौति नारायणम् (५।६५।१७)॥ उन्नता गिरिदुर्गेषु वृक्षाः सन्ति सुपुष्टकाः। पतन्ति वातवेगेन समूलास्तु घना अपि (५।६६।१३६)॥ सत्यधर्मविहीनास्ते तथा यान्ति यमालयम्। सामान्यं सर्वजन्तूनां बलं धर्मस्तु केवलः (४०)॥ व्यसनस्य च मृत्याश्च व्यसनं कष्टमुच्यते। व्यसन्यधोऽधो व्रजति स्वर्गाम्यव्यसनी नृप (५।६६।३१)॥ धर्मं शनैः संचिनुयाद् वल्मीकमिव पुत्तिकाः। धर्मेण हि सहायेन तमस्तरति दुस्तरम् (५।६६।१६)॥ विनयो रत्नमुकुटं सत्यधर्मौ च कुण्डले। त्यागश्च कङ्कणो येषां किं तेषां जडमण्डनैः (२८)॥ अविश्राममनालम्बमपाथेयमदेशिकम्। मृतः कान्तारमध्वानं कथमेको गमिष्यसि (२३)॥ भूतिभिर्नष्टदृष्टाभि नृत्यन्ते न महाशयाः। नागताभिर्न याताभिर्नदीभिश्चीयतेऽम्बुधिः (३०)॥ ध्यानमेव कृते श्रेष्ठं त्रेतायां यज्ञ एव च। द्वापरे चार्चनं तिष्ये दानं च हरिकीर्तनम् (५।११४।३६५)॥ अन्नं हि प्राणिनां प्राणाः प्रत्यक्षं सर्वदेहिनाम् (५।११७।-३४)। गीरिव श्रोत्रहीनस्य लोलाक्षीव विचक्षुषः। परासोः पुष्पमालेव श्रीः कदर्यस्य निष्फला (६।७।२१)॥ महात्मानो न गृह्णन्ति हिंसमानान् रिपूनपि। सपत्नीं प्रापयन्त्यब्धिं सिन्धवो नगनिम्नगाः (२२)॥ सुजनो न याति विकृतिं परहितनिरतो विनाशकालेऽपि। छिन्नोपि चन्दनतरुः सुरभयति मुखं कुठारस्य (२३)॥ दैवं परं विनश्यति तनुरपि न श्री र्निवेदिता सत्सु। अवशिष्यते हिमांशोः सैव कला शिरसि या शम्भोः (२४)॥

ते साधवो भुवनमण्डलमौलिभूता ये साधुतामनुपकारिषु दर्शयन्ति। आत्मप्रयोजनवशात् कृतच्छिन्नदेहाः पूर्वोपकारिषु खलोपि हितानुरक्तः (२५) ॥ मुनीन्द्रास्तं न शंसन्ति यस्त्यजेच्छरणागतम् (६।८।५६)। गृह्णन्तीति ग्रहाः सर्वे ग्रहाः पीडाकराः स्मृताः (६।३४।४०)। न लिङ्गं धर्मकारणम् (६।८०।१०६)। अवैष्णवो हतो विप्रो हतं श्राद्धमयोगि च। अब्रह्मण्यं हतं क्षत्रमनाचारं हतं कुलम् (६।१२५।१९) ॥ सदम्भश्च हतो धर्मः क्रोधेनैव हतं तपः। अदृढं च हतं ज्ञानं प्रमादेन हतं श्रुतम् (२०) ॥ उपजीव्या हता कन्या स्वार्थे पाकक्रिया हता। शूद्रभिक्षो हतो यागः कृपणस्य हतं धनम् (२२) ॥ अनभ्यासहता विद्या हतो राजा विरोधकृत्। जीवनार्थं हतं व्रतम् (२३) ॥ असत्या च हता वाणी तथा पैशुन्यवादिनी। सन्दिग्धश्च हतो मन्त्रो व्यग्रचित्तो हतो जपः (२४) ॥ हतमश्रोत्रिये दानं हतो लोकश्च नास्तिकः। अश्रद्धया हतं सर्वं कृतं यत् पारलौकिकम् (२५) ॥ कर्पूरागरुभारं हि उष्ट्रो वहति नित्यशः। मध्यगन्धं न जानाति तथा विष्णुबहिर्मुखाः (६।१३१।५१) ॥ मृगाः शालं हि जिघ्रन्ति कस्तूरीगन्धमिच्छवः। स्वनाभिस्थं न जानन्ति तथा विष्णुं बहिर्मुखाः (५२) ॥ उपदेशो हि मूर्खाणां वृथा वै नगनन्दिनि। तथैव विष्णुभक्ते हि उपदेशो बहिर्मुखे (५३) ॥ बुद्धिं परेषां दास्यन्ति लोके बहुविधा जनाः। स्वयमाचरते सोपि नरः कोटिषु दृश्यते (६।१३२।३५) ॥ यत्कर्म विष्णुदेवत्यं नहि गर्भस्य कारणम् (८४)। सर्वेषामेव भावानां भावशुद्धिः प्रशस्यते (९२)। स्वकरे कङ्कणं बद्ध्वा दर्पणैः किं प्रयोजनम् (९९)। स्वधर्मेणागतं द्रव्यं शुक्लद्रव्यं तदुच्यते (११०)। रज्जुबद्धाश्च पशवः प्रभुणा स्वेच्छया यथा। नीयन्ते कर्मबन्धेन मनुजा अपि भूतले (११६-११७) ॥ पङ्केनैव यथा पङ्कं रुधिरं रुधिरेण वै। हिंसया कर्मणा कर्म कथं क्षालयितुं क्षमः (१४०-१४१) ॥ अनपत्यः सुखी नित्यं कुपुत्रो दुःखदायकः (६।१९६।७४)। न चेन्द्रस्य सुखं किञ्चिन्न सुखं चक्रवर्तिनः। विरक्तस्य सुखं तात मुनेरेकान्तशीलिनः (७९) ॥ कर्मणां च लयो मोक्षः सुखदुःखप्रदायिनाम्। तदुत्पत्तिस्तु बन्धः स्यादित्यसौ शास्त्रनिर्णयः (६।२०४।२३) ॥ निधनं पुरुषं लोके सर्वे मुञ्चन्ति बान्धवाः। न मुञ्चन्ति सखायस्तु तद्दुःखेन दुःखिताः (६।२०७।६६-६७) ॥ समस्तसम्पत्समवाप्तिहेतवः समुत्थितापत्कुलधूमकेतवः। अपारसंसारसमुद्रसेतवः पुनन्तु मां ब्राह्मणपादपांसवः (६।२५५।५१) ॥ ज्ञानं सम्प्राप्य संसारे यः परेभ्यो न यच्छति। ज्ञानरूपो हरिस्तस्मै प्रसन्न इव नेक्षते (७।३।१८) ॥ यस्मिन्दिने मुनिश्रेष्ठ श्रूयते न हरेः कथा। तद्दिनं दुर्दिनं मन्ये घनच्छन्नं न दुर्दिनम् (७।१।३०-३१) ॥ निःश्रेयसं दानलभ्यं बललभ्या तु मेदिनी (७।३।२९)। परेण दत्तः सन्तापः सदा तिष्ठति नोत्तमे। सलिलं सन्तप्तं क्षणाच्छीतलतां व्रजेत्… (७।५।८५) ॥ सरोजिनीगुणं वेत्ति भृङ्ग एव न दर्दुरः (७।५।१०५)। कार्ये सिद्धे श्रमो न स्यादसिद्धे श्रम एव हि (११४) ॥ वनं परित्यज्य कृशानुभीत्या जलं प्रविष्टा नलिनी सुखार्थम्। सन्दह्यते तत्र हिमानलेन यद्यस्य

कर्म न तदन्यथा स्यात् (१५५) ।। चकोरपेयं पीयूषं गगने रोहिणीपतेः । किं शक्नुवन्ति तत् पातुं वायसा बलिनोऽपि च (७।७।८६-८७) ।। पुत्रप्रयोजना भार्याः पुत्राः पिण्डप्रयोजनाः (७।६।८६) । न प्राप्नोति सुखं जातु नीचसङ्गान्महानपि । प्रेतसङ्गान्महादेवो नग्नो भग्नविभूषणः (७।६।१०२-१०३)।। मनस्येकं वचस्येकं कर्मण्येकं महात्मनाम् । मनस्यन्यद् वचस्यन्यत्कर्मण्यन्यद् दुरात्मनाम् (७।६।१०८-१०६) ।। पापेभ्यः पुण्य कर्माणि न रोचन्ते कदापि च । न रोचते मक्षिकाभ्यः सुगन्धि चन्दनं यथा (७।१७।२१५-२१६) ।। यस्मिन् सिन्धौ शशी जातस्तत्र क्ष्वेडोद्भवोऽपि च (७।१६।१२) ।

इत्यवसिता सुभाषितावलिः ।

आदेरान्तं परामृश्य पुराणं पाद्मसंज्ञकम् ।
आदेयं व्यक्तिमानीतमनादेयमुपेक्षितम् ।। १ ।।

अर्थः परीक्षितः सर्वः शब्दश्चेहापि लेशतः ।
अर्थः प्रधानमाख्याने शब्दस्तत्रोपसर्जनम् ।। २ ।।

पुराणेऽस्मिन्यथान्यत्र वाग्भ्रंशे नाम सत्यपि ।
इत्युपेयं क्वचित्कोणे स्थितं काव्यमनुत्तमम् ।। ३ ।।

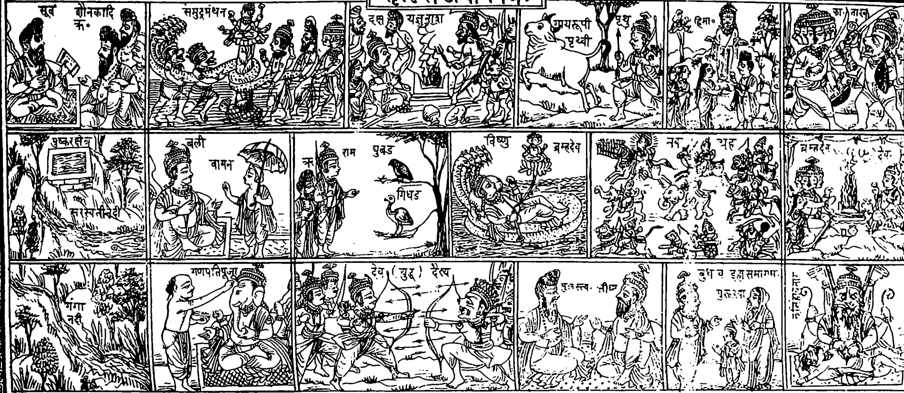
मया वद्धेन तीर्थेन ह्युदाहारेण यत्नतः ।
प्रवेक्ष्यन्ति सुखं सन्तो गभीरां पाद्मनिम्नगाम् ।। ४ ।।

कीदृशीयं कृतिर्मे स्याद् गुण्याऽगुण्या च नोमयी ।
कृष्टयोऽत्र कषायन्ते तूष्णीकामास्महे वयम् ।। ५ ।।

इति श्री चारुदेवशास्त्रिणः कृतिषु पाद्मे पुराणे भूमिकेयं पर्यवसिता ।
शुभं भूयादध्यापकानामध्यायकानां च ।

॥ अथ श्रीपाद्मे महापुराणे प्रथमं सृष्टिखण्डं प्रारभ्यते ॥

सृष्टिखंडाचीं चित्रें.
सूत
समुद्रमंथन
गायरूपी पृथ्वी
पृथु
बली
वामन
राम
घुबड
गिधड
विष्णु
ब्रम्हदेव
गंगा नदी
गणपतिपूजा
देव (युद्ध) दैत्य

॥ श्रीः ॥

अथ पद्मपुराणस्थविषयानुक्रमणिका प्रारभ्यते ॥

अ० प० विषयाः

प्रथमं सृष्टिखण्डम् ॥ १ ॥

१— १ मंगलाचरणम्, लोमहर्षणेनोग्रश्रवसऋषीन्प्रतिसर्वधर्मकथनायाज्ञादानम्, नैमिषारण्योत्पत्तिप्रस्तावः, नैमिषारण्यंप्रतिगतस्योग्रश्रवसस्तत्रत्यमहर्षिभिःसहसंवादः, पुराणश्रवणायशौनकप्रार्थना, सूतोत्पत्तिवर्णनम्, व्यासजन्मकथानिरूपणम्, पुराणप्रशंसायां पाद्मपुराणस्याधिकप्रशंसावर्णनम्, तत्रत्यमुख्यविषयवर्णनम्. श्लोकांकाः ६७ ॥

२— २ सूतकृतमंगलाचरणम्, सृष्टिखंडस्थविषयवर्णनम्, पुराणप्रशंसा, गंगाद्वारेपुलस्त्यभीष्मसंवादः, पुलस्त्येनब्रह्मणःसृष्टिप्रकारवर्णनम्, महदादिसकलसृष्टिवर्णनम्. श्लोकांकाः ११९ ॥

३— ४ कालपरिमाणम्, प्रलयेजलनिमग्नायाः पृथिव्याउद्धारणाय वाराहरूपस्य जलंप्रविष्टस्य भगवतःपृथ्वीकृतस्तुतिवर्णनम्, भगवत्कृतपृथिव्युद्धरणम्, ब्रह्मदेवकृत नवविधसृष्टीनांसंक्षेपेणवर्णनम्,सुरादिस्थावरांतचतुर्विधप्रजानांविस्तरेणसृष्टिवर्णनम्, मुखाद्यवयवविशेषाद्ब्राह्मणादिवर्णोत्पत्तिवर्णनपुरःसरंयज्ञनिष्पत्त्यर्थमोषध्यादिवर्णनम्, सृष्टप्राणिनांस्थानवर्णनम्, मानससृष्टिकथनेभृग्वाद्युत्पत्तिरुद्रोत्पत्तिः, स्वायंभुवोत्पत्तिः, स्वायंभुवप्रजासर्गवर्णनम्, भृगोर्लक्ष्म्युत्पत्तिवर्णनम्, श्लोकांकाः २०६ ॥

४— ७ समुद्रमंथनप्रस्तावेदुर्वाससइंद्रायशापप्रदानवर्णनम्, देवदैत्यैरेकत्रमिलित्वासमुद्रमन्थनम्,मथ्यमानात्समुद्रात्सुरभ्यादिरत्नोत्पत्तिः,लक्ष्म्युत्पत्तिसमनंतरंलक्ष्म्याविष्णुवरणम्, अमृतोत्पत्तौदेवानाममृतप्राशनम्, पुनर्भृगोःख्यात्यांलक्ष्म्युत्पत्तिः,नर्मदातीरेलक्ष्मीपुरयाचनावसरेभृगुणाविष्णोःशापदानम्, ब्रह्मणापुनःसृष्टिकरणम्, नारदेनब्रह्मणःसृष्टिस्वरूपवर्णनम्, ब्रह्मणानारदायवरप्रदानम्. श्लोकांकाः १३७ ॥

५— १० दक्षयज्ञविध्वंसकथानकम्, तत्र दक्षेणयज्ञे समारब्धे सति सत्याः दक्षेणसहसंवादः, दक्षकृतसतीसांत्वनम्, सत्या देहत्यागः, दक्षकृत शंकरस्तुतिः, शिवेनदक्षायवरप्रदानम्, सतीनिमित्तं शिवस्य गंगाद्वारे चिताकरणम्, हिमवदुत्पन्नायाः पार्वत्याः शिवेनसहविवाहः. श्लोकांकाः ९५ ॥

६— ११ दक्षात्प्राक्संकल्पदर्शनस्पर्शजन्यासृष्टिः, दक्षादूर्ध्वं मैथुनतःसृष्टिः,हर्यश्वानां शबलाश्वानांचनारदोपदेशेन मोक्षपथाश्रयणम्, विश्वदेववसुरुद्रादित्यदैत्यानामुत्पत्तिः, तत्रदैत्योत्पत्तौ संक्षिप्तबाणचरित्रम्, दानवशुक्रादिगरुडादिसमुत्पत्तिः. श्लो० ७२ ॥

७— १२ मरुदुत्पत्तिकथानकवर्णनम्, तत्र दितिव्रतकरणम्, कश्यपाद्गर्भप्राप्तिवर्णनम्, गर्भिणीधर्माः, व्रतलोपे सतींद्रेण दित्याः कुक्षौप्रविश्य वज्रेण गर्भस्यैकोनपंचाशत्खंडकरणम्, तेषांजीवतांगर्भखंडानां मरुदित्यभिधाकरणम्, तन्निरुक्तिश्च,

अ०	प०	विषयाः
		प्रतिसर्गवर्णनेपृथुप्रभृतीनामाधिपत्यवर्णनम्, स्वारोचिषौत्तामितामसरैवतचाक्षुषवैवस्वतसावर्ण्यरौच्यमेरुसावर्णिऋभुऋतुधामाविष्वक्सेनानां चतुर्दशमनूनामुद्देशेनतत्तदंतरवर्णनम्. श्लोकांकाः ११५॥
८—	१४	पृथुराजकथानकम्, तत्र संक्षिप्तपृथूत्पत्तिसमनंतरं पृथुना वत्सपात्रपयोदोग्धृभेदेन पृथिवीदोहनम्, दोहनोत्तरं पुरग्रामादिव्यवस्थाकरणपूर्वकं पृथिव्याः पृथुदुहितृत्ववर्णनम्, सूर्यवंशवर्णनम्, यमयमुनोत्पत्तिः, सावर्णिमनूत्पत्तिः, छायायाः सूर्यपत्न्याः संक्षिप्तचारित्रम्, संज्ञाया वडवारूपधारणम्, सूर्यतेजःशातनम्, सूर्यमूर्त्तेः पादावयवाकरणेहेतुः, अश्विनीकुमारोत्पत्तिः, शनेर्ग्रहत्ववर्णनम्, यमुनातपत्योर्नदीत्वम्, विष्टिघोरयोः कालत्वम्, वैवस्वतमनुवंशवर्णनम्, वैवस्वतपुत्रस्येलस्यशंभूपवनगमनात्स्त्रीत्वप्राप्तौबुधेन सहसंयोगः, इक्ष्वाकादीनामिलभ्रातॄणांशिवाराधनम्, तदाराधनतुष्टशंकरेण वरप्रदानादिलस्य मासप्राप्यपुरुषत्वमासप्राप्यस्त्रीत्ववर्णनम्, इलात्पुत्रोत्पत्तिः, इलावृतवर्षनामधेयम्, इलस्यवंशवर्णनम्, इक्ष्वाकुवंशवर्णनम. श्लोकांकाः १६१ ॥
९—	१७	पितृवंशानुचरितम्, तत्रमायाव्यभिचाराद्भूलोके मत्स्ययोनिजसत्यवतीत्वप्राप्तिः पितृणांश्राद्धश्राद्धीयद्रव्यश्राद्धकालश्राद्धस्थानश्राद्धविधिवर्णनम्, अनुपनीतविधुरयोः साधारणश्राद्धविधिः, शूद्रस्यामंत्रकंश्राद्धम्, आभ्युदयिकश्राद्धम्. श्लोकांकाः १९२ ॥
१०—	२०	एकोद्दिष्टश्राद्धविधिः, वर्णानुपूर्व्येण जननाशौचशावाशौचनिर्णयः, अस्थिसंचचयनादिप्रेतकर्म, लेपभाक्सपिंडपितृगणनिर्णयः, विप्रादिभोजनेन पितृगणतृप्तिविषयकशंकानिराकरणम्, श्राद्धविषये कौशिकसुनुकथानकम्. श्लोकांकाः१२७
११—	२३	श्राद्धयोग्यप्रशस्तदेशवर्णनम्, सत्यदयेंद्रियनिग्रहशमानामपि तीर्थत्वम्,श्राद्धयोग्यप्रशस्तकालवर्णनम्. श्लोकांकाः ९९ ॥
१२—	२४	सोमवंशवर्णनम्, तत्र चंद्रोत्पत्तिः, चन्द्रकृतयज्ञवर्णनम्, चंद्रेणताराहरणे कृते सतिबृहस्पतियाञ्चयाप्यदत्तायां तस्यां रुद्रकृतयुद्धोत्तरं चंद्रेणबृहस्पतये तारादानम्, चंद्रवीर्यात्तारायां बुधोत्पत्तिः, बुधात्पुरूरवसोजन्म,पुरूरवसश्चरित्रम्, पुरूरवसः पुत्रादिवंशवर्णनम्, बृहस्पतिकृतं रजिपुत्रमोहनम्, कार्तवीर्यनामस्मरणमाहात्म्यम्. श्लोकांकाः १४० ॥
१३—	२७	क्रोष्टुवंशविस्तारवर्णनम्, तत्र वंशानुवंशस्थस्त्रीपुरुषाणां संक्षिप्तचरित्रवर्णनपुरःसरंस्यमंतकमणिसंक्षिप्तचरित्रम्, कुंतीतः पांडवोत्पत्तिवर्णनम्, देवक्यांकृष्णोत्पत्तिवर्णनम्, वसुदेवदेवकीनंदयशोदानां पूर्वजन्मवर्णनम्, कृष्णसंतानवर्णनम्, पृथिव्यां भगवदवतारकारणवर्णने देवपराजितदैत्यप्रार्थितशुक्रकृतदैत्योत्कर्षार्थकतपश्चर्याकरणम्, दैत्यानां शुक्रमातृकृतरक्षणे विष्णुकृतशुक्रमातृवधवर्णनम्,भृगुणाविष्णवेशापदानम्, भृगुणास्वपत्नीसंजीवनम्,इंद्रेणस्वकन्यायाजयंत्याःशुक्रसमीपेसेवार्थं प्रेषणम्, जयंत्याशुक्रशुश्रूषणम्, शुक्रस्य शिवेनवरप्रदानम्,जयंत्यासह शुक्रस्य शतवर्षपर्यंतम् गुप्तागारेऽदृश्यतयानिवासः, बृहस्पतिना शुक्रवेषेण दैत्यमोहनम्, बृहस्पतिशुक्रयोः सरोषवचनानि, शुक्रस्य दैत्यान्प्रतिशापः, गुरुणा दैत्यान्प्रति धर्मभ्रंशकरोपदेशदानम्, बृहस्पतिसाहाय्यार्थं विष्णुनामायामोहसमुत्पादनम्, दिगंबरेण मायामोहेन दैत्यान्प्रति जैनधर्मोपदेशः, दानवानां मायामोहमोहितानां गुरुणा दिगंबरजैनधर्मदीक्षादानम्, गुरोः देवलोकंप्रति गमनोत्तरमिंद्रेण दैत्योपहासकरणम्, पुनः शुक्रेण दैत्यानां बोधनोत्तरं दैत्यानां त्रैलोक्यहरणोद्योगः. श्लोकांकाः ४१३ ॥

अ० प० विषयाः

१४— ३४ अर्जुनकर्णयोरुत्पत्तिकथनपुरःसरं वैरकारणकथनम्, तत्र शिवकृतशिरश्छेदक्रुद्धब्रह्मस्वेदात्पुरुषोत्पत्तिः, तस्माद्भीतस्य शिवस्य विष्णोः समीपेगमनं प्रार्थनाच, स्वेदजविरूपाक्षयाचितेन विष्णुना स्वदक्षिणभुजसमर्पणम्, विरूपाक्षेण विष्णुभुजच्छेदनोत्तरं तद्रक्तेनतस्य भिक्षापात्रपूर्तिः, मथ्यमानात्तद्रक्तात्पुरुषोत्पत्तिः, स्वेदजरक्तजयोः पुरुषयोर्युद्धवर्णनम्, विष्णवाज्ञया सूर्यशुक्राभ्यां तयो रक्षणपुरःसरं द्वापरांते पृथायां कर्णार्जुनरूपेणोत्पत्तिवर्णनम्. शिवकृतब्रह्मशिरश्छेदकारणम्, ब्रह्महत्याभीतशंकरकृतब्रह्मस्तोत्रवर्णनम्, ब्रह्माज्ञया शिवकृतविष्णुस्तोत्रम्, शिवं प्रति विष्णुना ब्रह्महत्याप्रायाश्चित्तकथनम्, शिवकृततीर्थक्षेत्रपर्यटनम्, पुष्करे शिवकृतकापालिकव्रतम्, ब्रह्मणा शिवाय वरप्रदानम्, कपालमोचनतीर्थस्योत्पत्तिः, संक्षेपतो वाराणसीक्षेत्रमाहात्म्यम्, शंकरस्य वाराणसीं प्रति गमनम्. श्लोकांकाः २१३ ॥

१५— ३७ मेरोरुपरि वैराजभवने कांतिमत्याख्यसभायां ब्रह्मदेवस्य चिंताकरणोत्तरं पृथिव्यां प्राक्स्थानं प्रति गत्वा तत्र वृक्षवरप्रदानप्रसंगेन तत्र वासवर्णनम्, विष्णुना सह सर्वदेवानां गमनम्, देवेभ्यो ब्रह्मणोपदेशकरणम्, पुष्करतीर्थोत्पत्तिकारणवर्णनम्, पुष्करक्षेत्रवासविधिवर्णनम्, त्रिविधभक्तिभेदवर्णनम्, पुष्करमरणनिवासफलम्, पुष्करस्थितानामाचारव्रतानुष्ठानवर्णनम्, ब्राह्मणानां लक्षणानि, आश्रमधर्मवर्णनम्. श्लोकांकाः ३९१ ॥

१६— ४४ ब्रह्मदेवकृतयज्ञवर्णनम्, तत्र ब्रह्मदेवकृतगोपकन्यारूपगायत्रीपरिणयनम्, तत्रेंद्रेण गोपकन्यानयनोत्तरं विष्णुसंमत्या ब्रह्मणा तत्परिणयनम्, ब्रह्मणा सहस्रयुगपर्यन्तयज्ञकरणम्. श्लोकांकाः १९१ ॥

१७— ४७ ब्रह्मदेवकृतयज्ञे शिवस्य भिक्षोद्देशेनागमनम्, सदस्यकृतोपहासक्रुद्धेन शिवेन कपालोद्धरणम्, तत्र भूयोभूयो भवनाश्चर्यम्, ब्रह्मरुद्रसंवादः, उपहासकरब्राह्मणेभ्यः शिवशापवर्णनम्, अन्येभ्यो वरप्रदानम्, गोपकन्यया सह यज्ञकृद्ब्रह्माणं प्रति सावित्रीकृतनिर्भर्त्सनम्, ब्रह्मणा सावित्रीसमीपे स्वापराधक्षमापनम्, ब्रह्मविष्ण्वादिदेवान्प्रति सावित्रीशापः, पर्वते सावित्र्या निर्गमनम्, विष्णुना सावित्रीस्तोत्रकरणम्, सावित्र्या विष्णवे वरदानम्, गायत्र्या ब्रह्मव्रतकथनम्, सावित्रीदत्तशापस्योच्छापकरणंच, गायत्र्या सर्वदेवेभ्यो देवीभ्यश्च वरप्रदानम्, रुद्रकृतगायत्रीस्तोत्रम्, गायत्र्या रुद्राय वरदानम्. श्लोकांकाः ३३१ ॥

१८— ५३ ब्रह्मदेवकृतयज्ञस्य विस्तरेण वर्णनम्, विष्णुदानववैरवर्णनम्, पुष्करस्नानादृषीणां मुख्यवैरूप्यनाशनपुरःसरं सुमुखत्वप्राप्तिः, प्राचीसरस्वतीचरित्रम्, तत्र मंकणकब्राह्मणस्य चरित्रम्, प्राचीसरस्वतीमाहात्म्यवर्णनम्, सर्वदेवप्रार्थनयावडवाग्निं गृहीत्वा नदीरूपेण सरस्वत्याःक्षारोदसमुद्रगमनेनान्तर्धानेन पुष्करं प्रति गमनम्, पुष्करस्यसरस्वतीमाहात्म्यम्, पुष्करक्षेत्रसंनिहितखर्जूरीवनेसरस्वत्युद्भवः, तस्या नंदाभिधानकरणे प्रभंजनराजकथानकम्, खर्जूरीवनान्नंदायागमनम्, सरस्वत्यां स्नानदानादिप्रशंसावर्णनम्. श्लोकांकाः ४७३ ॥

१९— ६१ ऋषिभिर्यज्ञोपवीतैः पुष्करस्य तीर्थविभागकरणम्, ब्रह्मणाऋषिभ्यो वरप्रदानम्, पुष्करक्षेत्रस्य माहात्म्यवर्णनम्, पुष्करस्थब्रह्मप्र्याद्याश्रमवर्णनम्, अगस्त्यप्रभावकथनम्, वृत्रासुरवधाश्रितकथानकम्, तत्र कालेयभीतदेवप्रार्थितब्रह्माज्ञया देवानां दध्यंचमृषिंप्रति प्रार्थना, दधीचा देवेभ्यो निजास्थिदानम्, तेनास्थ्ना वज्रनिर्माणम्, तेनवज्रेण शक्रेण वृत्रहननम्, वृत्रहत्याभीतस्य शक्रस्य सरःप्रवेशः, कालेयासुराणां देवत्रस्तानां समुद्रप्रवेशः, कालेयकृतोपद्रववर्णनम्, देवकृतविष्णुस्तोत्रम्, विष्ण्वाज्ञसदेवानामगस्त्याश्रमं गत्वागस्त्यप्रार्थनम्, अगस्त्येन विंध्यनामनवर्णनम्, अगस्त्यकृतसमुद्रप्राशनम्, देवकृतकालेयवधः, ब्रह्मणा भागीरथीकृतसमुद्रस्थल

अ०	प०	विषयाः
		पूरणस्यकथनम्, पुष्करक्षेत्रेश्राद्धादिविधिवर्णनम्, अवर्षणदुर्भिक्षत्रस्तऋषिभिर्मृतकुमारप्रेतपचने राज्ञःसंवादः, प्रतिग्रहदोषः,सुवर्णपूर्णौदुंबरदर्शने तद्ग्रहणविषये निषेधविषये च वासिष्ठप्रभृतिमुनीनामभिप्रायाः; शांतिप्रशंसावर्णनम्, द्रव्यसंग्रहतृष्णयोर्दोषः, संतोषप्रशंसा, कामदोषवर्णनम्, अप्रतिग्रहफलम्, बुभुक्षितानामवस्थावर्णनम्, अन्नप्रशंसा, अन्नदानस्य प्रशंसावर्णनम्, दमादिवर्णनम्, शांतस्य लक्षणानि, शांतिक्षमाप्रशंसा, मध्यपुष्करप्रशंसा. श्लोकांकाः ३६९॥
२०——	६७	मध्यपुष्करमाहात्म्यवर्णनम्, तत्र पुष्पवाहननृपत्याख्यानम्, विभूतिद्वादश्यादिषाष्टिव्रतलक्षणकथनम्, स्नानतर्पणादिविधिः. श्लोकांकाः११२॥
२१——	७१	धर्ममूर्तिराजकथानकम्, धान्यपर्वतादीनां दानविधिः,विशोकद्वादशीव्रतम्, गुडादिदशविधधेनुदानविधिः, धान्यादिदशविधशैलदानविधिः, सौरधर्मवर्णने विशोकशर्कराकमलमंदारशुभाख्यानां सप्तमीनां व्रतविधानादिवर्णनम्. श्लोकांकाः ३१९॥
२२——	७६	भूरादिसप्तलोकानामाधिपत्यप्राप्त्युपायवर्णनप्रसंगेऽग्निमारुतयोरिंद्रकृतसमुद्रशोषाज्ञाया अपरिपालनादिंद्रदत्तशापेन पृथिव्यां जन्मवर्णनम्, संक्षिप्ततयागस्त्यचरित्रवर्णने ब्रह्मादिकृतवरप्रदानम्, अगस्त्यार्घ्यदानविधिः, पार्वत्या शिवं प्रत्यात्मनःसावित्र्यपेक्षयाधिक्यप्राप्तिप्रश्ने शिवोक्तरससकल्याणिनीपापनाशिनीगौरीतृतीयाव्रतविधानम्, रुद्रस्य गौरीसभाश्वासनोत्तरं ब्रह्मणो यज्ञं प्रति गमनम्, रुद्रं प्रति स्वधर्मख्यापनाय विष्ण्वाज्ञा, सारस्वतव्रतविधानवर्णनम्. श्लोकांकाः ९४ ॥
२३——	७९	वैष्णवधर्मवर्णनम्, भीमस्यवैष्णवधर्मप्रवर्तकत्ववर्णनम्, माघशुक्लपक्षेभीमद्वादशीव्रतविधानवर्णनम्, वर्णाश्रमोत्पत्तिवर्णनम्, तत्र वेश्याधर्मवर्णनप्रस्तावे श्रीकृष्णपत्नीनांदाशोपभुक्तानां द्वारिकायां दाल्भ्यमहर्षिणा सह संवादे दाल्भ्येनसमुद्रमंथनसमुद्भूतवेश्याभ्योभगवदुक्तकल्याणिनीवेश्याव्रतविधानवर्णनम्. श्लोकांकाः १४२ ॥
२४——	८२	श्रावणकृष्णपक्षीयद्वितीयायामशून्यशयनव्रतविधानवर्णनम्, अंगारकचतुर्थीव्रतविधानम्, तत्रादौवीरभद्रस्यमंगलग्रहत्वप्राप्तिवर्णनपुरःसरंव्रतविधिवर्णनम्. श्लोकांकाः ६१ ॥
२५——	८३	आदित्यशयनव्रतविधानवर्णनम्, तत्रोमामहेश्वरार्चाप्रकारः. श्लो० ॥ ३७ ॥
२६——	८४	रोहिणीचंद्रशयनव्रतविधानम्. श्लोकांकाः ३१ ॥
२७——	८४	तटाकारामकूपवापीसरोवराविधानवर्णनम्. श्लो० ६० ॥
२८——	८५	वृक्षारोपणविधिवर्णनम्, तत्राश्वत्थादिवृक्षाणां पृथक्पृथक्फलवर्णनम्. श्लो० ॥ ३२ ॥
२९——	८६	सौभाग्यशयनव्रतविधानवर्णनम्, तत्रसौभाग्याष्टकोत्पत्तिकथनपुरःसरंललिताराधनविधानवर्णनम्. श्लो० ५८ ॥
३०——	८७	पुष्करक्षेत्रेविष्णुपदपद्धतिकारणप्रश्नेवामनावतारचरित्रवर्णनम्, तत्र बाष्कलिदैत्यत्रस्तदेवप्रार्थितब्रह्मध्यातविष्णुना तद्भयनिवारणार्थमदितिगर्भप्रवेशेसत्यदित्यामुखान्निर्गतवाणीवर्णनम्, वामनोत्पत्तिसमारंभवर्णनम्, वामनस्य शुक्रेण सह बाष्कलिपुरंप्रतिगमनम्, तत्र वामनार्थेंद्रेणपादत्रयभूमियाचनायांबाष्कलींद्रसंवादः, वामनकृतबलिवंचनम्, बलेः पातालप्रवेशः. श्लोकांकाः २०२ ॥
३१——	९०	नागतीर्थवर्णनम्, तत्र ब्रह्मणा सर्पान्प्रति जनमेजयाद्दाहो भविष्यतीति शापदानम्, सर्पकृतप्रार्थनयाब्रह्मणा जरत्कन्यातनयादास्तीकाद्रक्षणं भविष्यतीत्युच्छापदानम्, पुष्करक्षेत्रे नागागमनतो नागतीर्थोत्पत्तिवर्णनम्, श्रावणपंचम्यां नागतीर्थे स्नानं श्राद्धादिमाहात्म्यम्, शिवदूतीचरित्रवर्णनम्, तत्र रुरुदैत्यत्रस्तदेवानां नीलगिरौतपःस्थितांदेवींप्रतिगमनम्, देवप्रार्थनयादेवीवदनादनेकदे-

अ०	प०	विषयाः
		वीनामुत्पत्तिः, देवीगणदैत्यगणयुद्धवर्णनम्, ततो देव्याः शिवदूत्याःपुष्करेदेवीगणैःसहस्थितौबुभुक्षितदेवीगणप्रेरणया शिवदूतीप्रेरितरुद्रकृतस्वरूपवच्छागवृषणकल्पिततद्भोजनप्रकारवर्णनम्, शिवकृतशिवदूतीस्तोत्रम्, शिवदूत्यारुद्राय वरदानम्, स्तोत्रमहिमाच. श्लो० १५४ ॥
३२	९३	प्रेतपंचककथानकम्, तत्र पृथुब्राह्मणस्यपुष्करक्षेत्रेपंचप्रेतैः सहसमागमे पृथुनाप्रेतत्वनिवर्तककर्मकथनम्, प्रेतत्वकरकर्मकथनम्, पृथुसंभाषणात्प्रेतमुक्तिः, पंचप्रेतकथाफलम्, अंतरिक्षपुष्करास्थितौदाक्षिणापथस्थमहर्षिप्रार्थनया तस्यभूमावागमनम्, पुष्करेस्नानाद्यर्थंकार्तिकीपौर्णिमादिप्रशस्तयोगवर्णनम्, उदुंबरवनादिभ्यःप्रादुर्भूतयासरस्वत्यःपुष्करतीर्थपूरणम्, सरस्वत्याः पंचस्रोतोभिधानम्, सरस्वतीतीरमाहात्म्यवर्णनम्, सरस्वत्याः प्राङ्मुखत्वेकारणवर्णनम्, पुनःपश्चिमायांगमनम्. शुद्धावटतीर्थमाहात्म्यम्, प्राचीनेश्वरदेवाग्रतआदितीर्थमाहात्म्यम्; ब्रह्मादिभिरनेकसखीसमुत्पत्तिपुरःसरंताभिः सहसरस्वत्याः पश्चिमायां गमनम्. श्लो० १५६ ॥
३३	९६	मार्कंडेयोत्पत्तिकथानकवर्णनम्, पुष्करक्षेत्रसमीपेमार्कंडेयाश्रमवर्णनम्, अवियोगवापींप्रतिरामचंद्रस्यगमनेमार्कंडेयेनसहसमागमः, मार्कंडेयाश्रमेरामस्यस्वप्ने दशरथदर्शनम्, ऋष्याज्ञयारामेणश्राद्धकरणम्, श्राद्धेसमागतानांद्विजानामंगे सीतायाः प्रत्यक्षंदशरथदर्शनाल्लज्जाकारणकथनम्, रामादीनांज्येष्ठपुष्करेगमनपूर्वकंमासपर्यंतंस्थितिः, तत्रलक्ष्मणस्यमतिविपर्ययाल्लक्ष्मणकृतविरोधवर्णनम्, अजगंधशिवंप्रतिरामादीनांगमनेरामकृताजगंधशिवस्तोत्रवर्णनम्, अजगंधरुद्रकृतरामप्रशंसा, लक्ष्मणस्यपश्चात्तापेरामेणपुष्करक्षेत्रस्थजनानांमतिवैपरीत्यपुरःसरस्वार्थतत्परतावर्णनम्. श्लो० १८५ ॥
३४	९९	ब्रह्मकृतयज्ञकालर्त्विग्दक्षिणादिसर्वकृत्यवर्णनम्, ब्रह्माज्ञयालक्ष्मीसहितविष्णुनासावित्रीमोहनम्, गौर्यासहाशिवेनसावित्रीप्रार्थनम्, सावित्र्याब्रह्मसमीपंप्रत्यागमनम्; गायत्रीसावित्र्योःसंवादः, यज्ञांतस्नानेब्रह्मणासर्वदेवेभ्योवरप्रदानम्, विष्णुकृतब्रह्मस्तुतिः, रुद्रकृतब्रह्मस्तोत्रम्, ब्रह्मणास्वस्यनिवासस्थानकथनम्, ब्रह्मस्थानमाहात्म्यवर्णनम्, पुष्करादितीर्थेविविधदानमहिमा, पुष्करेगुरुदीक्षादिसविस्तरविधिवर्णनम्, ग्रहाणांसौम्यत्वकरणोपायविधिः, श्वेतराजकथानकप्रसंगेननानाविधदानादिमहिमा. श्लो० ४१८ ॥
३५	१०६	अन्नदानमाहात्म्यवर्णनप्रस्तावाद्रामकथानकवर्णनम्, तत्र रामेणरावणंनिहत्यराज्यशासनेक्रियमाणेऽगस्त्यादिकृतप्रशंसनम्, रामेणभीमनामकतपस्विशूद्रापचारान्मृतस्यब्राह्मणपुत्रस्यसंजीवनार्थं भीमशूद्रंहत्वाब्राह्मणबालसंजीवनम्. श्लो० १०० ॥
३६	१०८	रामस्यागस्त्याश्रमंप्रतिगमनम्, रामागस्त्यसंवादः, प्रतिग्रहविषयविवेके अक्षयराजकथानकम्, अगस्त्यदत्ताभरणस्यरामेणग्रहणम्, अगस्त्यस्यआभरणरत्नादिप्राप्तिप्रश्नेऽगस्त्येनश्वेतराज्ञोनिजशवभक्षणप्रभृतिवृत्तांतनिवेदनपुरःसरसंवादवर्णनम्, अगस्त्येनश्वेतराज्ञःसकाशाद्रत्नकंकणप्रतिग्रहवर्णनम्. श्लो० १३१ ॥
३७	११०	दंडकारण्योत्पत्तिवर्णनेदण्डराजकथानकम्, रामस्यसंध्योपासनादि, गृध्रोलूकयोर्गृहविषयकविवादेरामकृतनिर्णयवर्णनम्, गृध्रस्यपूर्वजन्मवृत्तांतः, रामस्यायोध्यांप्रत्यागमनोत्तरंराजसूययज्ञविषयकविचारेप्रस्तूयमानेभरतेनयुक्त्यातस्मान्निवर्तनम्, रामस्यकान्यकुब्जेवामनस्थापनप्रतिज्ञा. श्लो० १७१ ॥
३८	११३	विभीषणवृत्तजिज्ञासया भरतेनसह विमानमारुह्य रामचंद्रस्यदक्षिणापथगमनम्, तत्र च भरतपुत्रराष्ट्रनिरीक्षणानंतरं दक्षिणस्यां दिशि पूर्वं वनवाससमयेऽ

अ० प०	विषयाः
	ध्युषितस्थलानां भरताय दर्शनम्, किष्किंधायां सुग्रीवादिसंगमः , ततः सुग्रीवं गृहीत्वा लंकां प्रति गमने समुद्रतीरादिप्रदेशेषुवृत्तवृत्तांतवर्णनम्, लंकायां विभीषणसंगमः, चतुर्थे दिवसे केकसीनाम्न्या विभीषणमातृ रामदर्शने केकसीरामसंवादः, सरमारामसंवादः, रामेण विभीषणाय नीतिशिक्षणम्, विभीषणेन रामाय नानालंकारसमेतश्रीवामनमूर्तिसमर्पणम्, रामेण तां मूर्तिंगृहीत्वा विमाने स्थापयित्वाऽयोध्याभिमुखं गमनावसरे विभीषणप्रार्थनया समुद्रनिवद्धसेतोस्त्रिधा भंगकरणम्, रामेश्वरमहादेवस्य श्रीरामकृतस्तुतिः, शिवरामयोः संवादः, पुष्करे विमानप्रतिवंधे जायमाने सुग्रीवेण प्रतिबंधककारणान्वेषणे विमानादुत्तीर्य श्रीरामेण ब्रह्मस्तवनम्, ब्रह्मरामसंवादः, ततो मथुरायां शत्रुघ्नराज्ये गमनम्, ततो महोदयपर्वणि गंगातीरे वामनं प्रतिष्ठाप्य तस्य द्रव्येण वृत्तिं कल्पयित्वा सुग्रीवस्य किष्किंधां प्रति प्रेषणम्, इत्थं वामनप्रतिष्ठावर्णनम्. श्लो० १९४ ॥
३९—११६	भीष्मस्य पुलस्त्यं प्रति विष्णोर्नाभिपद्मोत्पत्तिपूर्वकं जगत्सृष्टिविषयः प्रश्नकरणम् पुलस्त्येन सृष्टिवर्णने प्रस्तूयमाने परब्रह्मतत्त्वनिर्देशपुरःसरं कृतादियुगतत्कालसंध्यंशादियुगधर्मादिसृष्टितत्संहारवर्णनम्, संहारकालीनभगवत्स्थितिवर्णनम्,एकार्णवे प्रसुप्तस्य भगवतो मुखं प्रविष्टेन मार्कंडेयमुनिना भगवतो जठरेऽनेकविधप्रपंचदर्शनम्, भगवता सह मार्कंडेयस्य संवादे भगवतास्वात्मनो माहात्म्यवर्णनम्, ततः परमेश्वराद्भूतसंभवः पद्मसंभवश्च. श्लो० १५४ ॥
४०—११९	पद्ममध्याद्ब्रह्मण उत्पत्तिकथनम्, पद्मस्य पृथिवीत्ववर्णनपूर्वकं पद्मकेसराणां हिमवदादिपर्वतत्वम्, पद्मपत्रानुसारेण देशवर्णनम्, मधुकैटभोत्पत्तिः, मधुकैटभविनाशकथनम्, कपिलयोगाचार्योत्पत्तिपूर्वकदक्षादिप्रजापत्युत्पत्तिवर्णनम्, प्रजापतिभ्यः सकाशात्प्राजापत्यानामुत्पत्तिः, तारकामयसंग्रामवर्णनम्.श्लो० १९६॥
४१—१२२	देवसैन्यानां तारकासुरसैन्यैः सह तुमुलयुद्धे संप्रवृत्ते उर्वस्योरोः सकाशादौर्वानलोत्पत्तिकथानकवर्णनपुरःसरं कालनेमिवधवर्णनम्, कालनेमिप्रमुखदैत्यवधानंतरं ब्रह्मकृतविष्णुस्तुतिः, विष्णुनेंद्रादिभ्यो वरदानादिपूर्वकब्रह्मलोकगमनवर्णनम्. श्लो० ३२० ॥
४२—१२७	शंकरमाहात्म्यवर्णनारंभः, तत्र दित्या वज्रांगपुत्रोत्पत्तिः, वज्रांगेन दित्याज्ञयेंद्रं बद्ध्वा मातुः समीपं प्रत्यानयनोत्तरं ब्रह्मकश्यपवचनादिंद्रमोचनम्, ब्रह्मणा तदर्थं वरांगीनामकन्यामुत्पाद्य वज्रांगायपत्न्यर्थे कन्यादानम्, वज्रांगस्य वरांग्या सह तपोवनं गत्वा तत्र ब्रह्मणः प्रीतये तपश्चरणम्, तत्तपस्तुष्टेन ब्रह्मणा तस्मै वरप्रदानम्, इंद्रत्रस्तायां वरांग्यां वज्रांगात्तारकासुरोत्पत्तिः, तपस्विनेतारकासुराय ब्रह्मणा वरप्रदानम्, तारकासुरस्य देवैः सह महायुद्धम्, तत्र देवानां पराजयवर्णनम्. श्लो० १११ ॥
४३—१२९	इन्द्रविटंबना,सवेदवकृतब्रह्मस्तोत्रम्, ततो ब्रह्मणा शंकरसुतात्तारकासुरवधं कथयित्वा रात्रिदेवींप्रति शंकरसुरतभंगविषयेऽनुज्ञाकरणपुरःसरं वरप्रदानम,हिमाचलपत्न्यां मेनायां पार्वतीजन्मकथनानंतरं नारदेन पार्वत्याः सामुद्रिकलक्षणस्पष्टीकरणम्, देवराजाज्ञप्तमदनविद्धमहेश्वरकृतमदनदाहः, रतिकृतमहेशस्तोत्रम्, महेशेन मदनस्यानंगत्ववरदानम्, पार्वतीकृततपश्चर्या, ऋषिपार्वतीसंवादे शंकरेतरंपतिं न करिष्यामीति पार्वतीप्रतिज्ञा, शिवपार्वतीविवाहः, गणेशवर्णनम, वीरकगणस्य पार्वत्या पुत्रीकरणम्, पार्वतीशरीरे ब्रह्माज्ञप्तरात्र्याःप्रवेशः, पार्वत्याअसितांगत्ववर्णनम्. श्लो० ५१६ ॥
४४—१३९	कृष्णवर्णायाः पार्वत्याः शंकरेण विनोदकरणम्,पार्वत्या शंकरभर्त्सना, शिवकृतभर्त्सनारुष्टायाः पार्वत्या हिमाचलं प्रति गमनम्, वीरकगणस्यद्वाररक्षार्थनियो

अ॰ प॰ विषयाः

जनम्, शिवंमत्याडिदैत्यस्यपार्वतीरूपंधृत्वायोनौवज्रदंतं प्रवेश्य वीरकगणं सर्परूपेणवंचयित्वा गमनम्, तस्य पार्वतीरूपधरस्याडिदैत्यस्यवामपार्श्वेपार्वती-वामपार्श्ववत्पद्मचिह्नमनिरीक्ष्य पार्वत्यभावं निर्णीयशिवकृताडिदैत्यवधः, वायुमुखाच्छिवस्मपारदारिकत्वश्रवणतः क्रुद्धयातपःस्थितयापार्वत्याद्वारपालननियुक्त-वीरकगणशापदानम्, क्रोधेनसिंहोत्पत्तिः, तन्मुखं प्रति प्रवेष्टुकामायाःपार्वत्या ब्रह्मणाविर्भूयनिवारणम्, ब्रह्मवरेण पार्वत्या निजदेहकार्ष्ण्यकररात्रित्यागः, रात्रिदेव्याश्चब्रह्मणा एकानंशेति कौशिकीति च नामकरणपूर्वकं विंध्याद्रिं प्रति-प्रेषणम्, स्वमंदिरं प्रति प्राप्तायाः पार्वत्या वीरकेण निवारणे पार्वतीकृतवीरक शापपश्चात्तापः, वीरकगणकृतपार्वतीस्तोत्रम्, पार्वतीशिवसमागमः, कार्तिकेयोत्पत्तिवर्णनम्, देवकृतकार्तिकेयस्तुतिः, कार्तिकेयकृततारकासुरवधः. श्लो॰ २१८ ॥

४५—१४२ श्रीनृसिंहावतारवर्णनम्. तत्र हिरण्यकशिपुसभास्थानवर्णनम्, नृसिंहहिरण्यकशिपुयुद्धे महोत्पातवर्णनम्, नरहरिणा हिरण्यकशिपुविदारणम्, ब्रह्मकृतनरहरिस्तुतिः, क्षीरोदोत्तरकूलेभगवता नृसिंहरूपं स्थापयित्वास्वस्थानंप्रति गमनवर्णनम्. श्लो॰ ११७ ॥

४६—१४६ अंधकासुरकथानकम्. तत्र शिवकृतादित्यस्तुतिः, अंधककृतं शिवस्तोत्रम्, अंधकासुरस्य गणत्वप्राप्तिः, ब्रह्मकथितासंवादे ब्राह्मणानां प्रशस्तिः, ब्राह्मणलक्षणक थनम्, गायत्रीमाहात्म्यम्, गायत्रीजपविधिः, गायत्रीजपफलवर्णनम्. श्लो॰ २०८ ॥

४७—१५० अधमब्राह्मणलक्षणम्, पंचविधस्नानानि, अधमब्राह्मणवधेऽपिपापकथनम्, नष्टब्राह्मण्यपुनःप्राप्तिवर्णनम्, तत्रैकस्यब्राह्मणपुत्रस्यकथा, तत्प्रसंगेन गरुडकथानकम्, प्रतिदिक्षु यवनोत्पत्तिवर्णनम्, यवनानामस्पृश्यत्वेऽपि कलौ यवनस्पर्शं करिष्यंतीति वर्णनम्, गरुडाय विष्णुदत्तवरदानादिप्रसंगवर्णनम्, मात्राज्ञया गरुडेनेंद्रं पराजित्य स्वर्गादमृतानयनम्, कद्रूवै पीयूषं दत्त्वा मातुर्विनतादासीत्वान्मोचनम्, इंद्रेण कद्र्वाः सकाशादमृताहरणम्. श्लो॰ १७३ ॥

४८—१५३ कश्यपोपदेशेन चांडालपतितद्विजस्य सदाचाराचरणेन स्वर्गप्राप्तिः, ब्राह्मणपीडनादौ नानाविधदुःखप्राप्तिवर्णनम्. आततायादिब्राह्मणवधेऽपापत्वम्, ब्राह्मणानामुपजीव्यवृत्तिवर्णनम्, स्ववृत्त्योपजीवनाभावे क्षत्रियादिवृत्त्यधिकारकथनम्, तुलायामसत्यकरणे नरकवणनम्, सत्यस्य स्तुतिः, वाणिज्यकष्टलब्धधनस्य दानेनाक्षयत्वप्राप्तिः, वैश्यवृत्त्योपजीवनाभावेकृपिकर्मतदाचारवर्णनम्, ब्रह्मणो मुखाद्वेदाग्निगोद्विजोत्पत्तिवर्णनपुरःसरं गोमाहात्म्यम्, गोपूजाविधिः, कपिलादि गोदानविधिः, गोदानस्य फलम्. श्लो॰ १९५ ॥

४९—१५६ ब्रह्मतेजोवर्द्धनार्थकनित्यकर्मवर्णनम्, स्वर्गागतानां नरकागतानां च नराणां लक्षणम्, धर्मबीजपापबीजप्रसूतनरलक्षणम्. श्लो॰ १३४ ॥

५०—१५८ पित्रर्चाप्रशंसायां मूकाख्यानम्, पित्रनादरेकृतेसति पापम्, पत्यर्चाप्रशंसायां पतिव्रताख्यानम्, पतिव्रतालक्षणवर्णनम्, सर्वजनसमत्वप्रशंसायां तुलाधारकथानकम्, मित्राद्रोहप्रशंसायामद्रोहककथानकम्, विष्णुभक्तिप्रशंसायां वैष्णवाख्यानम्, पुत्रस्यकर्तव्यनिरूपणम्, श्राद्धस्यमाहात्म्यं फलं च, वाराणस्यादि क्षेत्रेषु श्राद्धस्यविशेषफलकथनम्, पर्वविशेषेषु श्राद्धविधिः, नांदीश्राद्धविधिः, गणेशस्याग्रपूजावर्णनम्, चूडामणियोगवर्णनम्, पितुः पुत्रेणकर्तव्यवर्णनम्, मृतस्यप्रथमादिदिनकर्तव्यकर्मनिर्णयः, आशौचकालनिर्णयः श्राद्धप्रशंसा, श्राद्धासमर्थस्य कर्तव्यनिर्णयः. श्लो॰ ३१३ ॥

अ० प०	विषयाः
५१—१६४	पतिव्रतामाहात्म्यवर्णनम्, तत्रसैव्यापतिव्रतायाः पतिशुश्रूषाकथानकम्, माण्डव्यमुनिकथा, सूर्यानुदयवित्रस्तब्रह्मादिदेवैस्तस्याः सांत्वनपूर्वकं तत्पतेःकामसुंदररूपवरप्रदानाश्वासनात्तया सैव्यया सूर्योदयायानुमोदनम्, सूर्योदयः, तत्पतेरुज्जीवनम्, पतिव्रतामाहात्म्यश्रवणपठनफलम्. श्लो० ८८ ॥
५२—१६५	माण्डव्यस्यशूलारोपणे पतिव्रतापतेः कुष्ठप्राप्तौचकारणवर्णनम्. दुष्टस्त्रीदोषवर्णनम्, कुलहीनस्त्रीविवाहनिषेधः, पतिव्रतास्त्रीत्यागेन निरयः, रजस्वलादिगमनेनरकः, अगम्यागमनेदोषः, पत्यासहगमनविषयेनिर्णयः, विधवाधर्माः, कन्यादानविधिफलवर्णनम्, शुल्कग्रहणनिषेधः, अपात्रवराय कन्यादानेदोषः, दासीदानविधिः. श्लो० १०३ ॥
५३—१६७	तुलाधारचरित्रम्, सत्यस्यप्रशंसा, निर्लोभत्वप्रशंसायां शूद्रकथानकम्, वित्तकामदयासंतोषालोभाहिंसाप्रशंसावर्णनम्. श्लो० ७७ ॥
५४—१६८	कामस्यदुर्जयत्वकथनेऽहल्येंद्रचरित्रम्. श्लो० ५१ ॥
५५—१६९	कामदुर्जयत्वकथने परमहंसचरित्रम्, ब्रह्मणोरेतसः सकाशाद्लौहित्यस्योत्पत्तिपूर्वकं तीर्थराजत्ववर्णनम्, लौहित्यतीर्थे परशुरामस्य स्नानमात्रेण क्षत्रवधजनितपापक्षालनम्. श्लो० ५६ ॥
५६—१७०	कामाख्याने गंधर्वादिस्त्रीभिः सहशिवक्रीडा, क्षेमंकर्याख्यानम्, मूकादीनां वैकुण्ठागमनकथनम, पंचाख्यानसमाप्तिवर्णनम्. श्लो० ४५ ॥
५७—१७१	जलदानमाहात्म्यवर्णनम्, निर्जलदेशेपुखातादिफलम्, जलदानविषयेधनिसुतकथानकम्. श्लो० ४६ ॥
५८—१७२	अश्वत्थादिवृक्षरोपणविधानफलवर्णनम्, प्रपाविधिः, धर्मघटदानविधिः. श्लो० ५६ ॥
५९—१७३	सेतुबंधनफलम्, पङ्कादौ निर्गमाय पाषाणादिमार्गकरणफलम्, कंटकादिविद्धदुर्मार्गशोधनफलम्, तत्राख्यानफलम्. गोप्रचारफलम्, गोचारविघ्नकरस्य दण्ड्यत्ववर्णनम्, विष्ण्वादिदेवताप्रासादकरणफलम्, दीपाद्यनेकदानानि, देवलकवृत्तिवर्णनम्, स्वयंभूलिंगार्चनफलम्, देवमंडपकरणफलम्, श्रोत्रियगृहनिर्माणफलम्, रुद्राक्षमाहात्म्यवर्णनपुरःसरं रुद्राक्षधारणविधिफलवर्णनम्, तत्ररुद्राक्षोत्पत्तिविषयकाख्यायिकाकथनम्. श्लो० २११ ॥
६०—१७६	धात्रीमाहात्म्यवर्णनम्, तत्रामलकीस्नानधात्रीफलभक्षणफलवर्णनम्, वारादिविशेषेणधात्रीफलभक्षणनिषेधः, प्रेताख्यायिका, तुलसीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १४२ ॥
६१—१७९	तुलसीस्तोत्रवर्णनम्. श्लो० ४३ ॥
६२—१७९	गङ्गामाहात्म्यकथनम्, तत्रगङ्गायांस्नानादिविधिवर्णनम्, गङ्गायाभुव्यागमनपूर्वकत्रिस्रोतस्त्वकारणवर्णनम्. श्लो० १२५ ॥
६३—१८२	गणपतेरग्रपूज्यतावर्णनम, तत्रपार्वतीप्रेमकथा, गणेशद्वादशनामस्तोत्रम्. श्लो० ३१ ॥
६४—१८२	गणपतेरन्यत्स्तोत्रम्. श्लो० ११ ॥
६५—१८२	नांदीमुखादिषु प्रथमं गणेशपूजनवर्णनम्, गणेशपूजाविधिः, गणेशस्याग्रपूजायाअकरणाद्देवासुरसंग्रामे देवानांपराजयेदेवानांशंकरसमीपंप्रत्यागमनम, शंकरोपदेशेन देवैर्गणेशस्तोत्रपूर्वकपूजाकरणम, देवेभ्योगणेशेन वरप्रदानम्, गणेशाज्ञया देवानांविष्णुंप्रतिगमनम, विष्ण्वाज्ञयादेवानामसुरैःसहसंग्रामे चित्ररथकृतकालेयवध. श्लो० १२० ॥
६६—१८४	जयंतेन कालेयवधः. श्लो० १९ ॥

अ० प० विषयाः

६७—१८५ इंद्रेणबलनमुचिवधः. श्लो० ५१ ॥
६८—१८६ इंद्रेणनमुचिवधः. श्लो० ९ ॥
६९—१८६ षडाननेन तारेयवधः. श्लो० २३ ॥
७०—१८७ यमेनदेवांतकदुर्धर्षदुर्मुखवधः. श्लो० २१ ॥
७१—१८७ इंद्रेण अन्यनमुचिवधः. श्लो० २८ ॥
७२—१८७ विष्णुनामधुदैत्यवधः. श्लो० ३७ ॥
७३—१८८ इंद्रेण वृत्रासुरवधः. श्लो० ४० ॥
७४—१८८ गणेशेन त्रैपुरिवधः. श्लो० ४५ ॥
७५—१८९ देवदैत्यानांद्वंद्वयुद्धम्, तत्रहिरण्याक्षपराजितदेवप्रार्थनया विष्णोर्हिरण्याक्षेण सहयुद्धम्, हिरण्याक्षस्यपातालगमने विष्णुनावाराहरूपंधृत्वा हिरण्याक्षस्यवधकरणम्, देवकृतविष्णुविजयस्तोत्रम्. श्लो० १०२ ॥
७६—१९१ रणेमृतानां दैत्यानामुत्तमगतिप्राप्तिः, रणपराङ्मुखानांचनीचगतिप्राप्तिवर्णनम्, मनुष्ययोनिगतदैत्यानांस्वभावतोदैत्यत्ववर्णनम्, दैत्यवंश्यानामपि प्रह्लादादीनांसौम्यस्वभावत्वपूर्वकदेवत्वप्राप्तिवर्णनम्, एकेनापिवैष्णवपुत्रेण कोटिकुलोद्धारवर्णनप्रसंग आख्यायिका, मनुष्येष्ववतीर्णानां देवानांलक्षणानि, मनुष्येष्ववतीर्णानांकर्णादीनां दैत्यत्ववर्णनम्, भीष्मद्रोणाश्वत्थामकृपणधर्मभीमार्जुननकुलसहदेवगान्धारीकुन्तीद्रौपदीनां देवत्वम्, पृथिव्युद्धारकपृथिवीक्षयकृतांच लक्षणवर्णनम्. श्लो० १४२ ॥
७७—१९३ सूर्यमाहात्म्यवर्णनम्, तत्रसूर्यदर्शनात्पातकनिरसनम्, संक्रान्त्यादिषु दानादिविधिः, तुलाद्यनेकदानानि, सूर्यव्रतानि, अर्कसप्तमीव्रतविधिः. श्लो० १०५ ॥
७८—१९५ सूर्यस्यानेकव्रतवर्णनम्, सूर्यस्तोत्रम्. श्लो० ६५ ॥

अ० प० विषयाः

७९—१९६ सूर्यमाहात्म्यप्रसंगाद्भद्रेश्वरनामकमध्यदेशनृपतिकथानकम्. श्लो० ३७ ॥
८०—१९६ सूर्यपूजाविधिः, सोमस्यच पूजाविधिः, चंद्रार्थदानानि. श्लो० २९ ॥
८१—१९७ शंभोःसकाशाद्भौमग्रहस्योत्पत्तिवर्णनम्, अंगारकचतुर्थ्यां भौमपूजनविधिवर्णनम्. श्लो० ४९ ॥
८२—१९८ बुधगुरुशुक्रशनिराहुकेतूनांपूजाविधिवर्णनम्, नवग्रहमंत्राः, कृतत्रेताद्वापर-कलियुगानुक्रमेण तपोज्ञानयज्ञदानानांप्रशंसा, अभयदानस्य सर्वदानापेक्षया महत्त्वम्, शूद्रस्यमुख्यत्वेनदान वर्णनम्, पद्मपुराणसृष्टिखण्डपठनश्रवणफ-लम्. श्लो० ४५ ॥

इति पद्मपुराणांतर्गतसृष्टिखण्डस्यविषयानुक्रमणिका
संपूर्णा ॥ १ ॥

॥ अथ द्वितीयभूमिखण्डस्थविषयानुक्रमणिका ॥

१— १ ऋषीणांसूतंप्रति प्रह्लादचरित्रजिज्ञासया प्रश्नः, सूतेन सर्वानृषीन्प्रति ब्रह्मव्याससंवादवर्णनम्, ब्रह्मव्याससंवादे शिवशर्मब्राह्मणाख्यानवर्णनम्, शिवशर्मणापुत्रपरीक्षणवर्णनम्. तत्र माययापत्नीमरणेएकपुत्रद्वारातस्याःखण्डकरणम्, द्वितीयपुत्रद्वारामायाकल्पितान्यस्थ्यानयनम्. श्लो० ५८ ॥
२— २ तृतीयपुत्रद्वारा मृतपुत्रसंजीवनम्, चतुर्थपुत्रायस्वर्गलोकादमृतानयनायाज्ञाकरणम्. श्लो० २७ ॥
३— २ इंद्रलोकं प्रतिगच्छतःशिवशर्मपुत्रस्य विष्णुशर्मणोमध्येमार्गमिंद्रप्रेरणया मे-

अ० प० विषयाः

निकाकृतविघ्नज्ञानम्, मेनिकानिराशीकरणम्, इंद्रकृतानेकविघ्नभस्मीकरणपूर्वकमिंद्रं प्रति शापदानायोद्यमः, शापभयभीतेनेंद्रेणविष्णुशर्मणेऽमृतकुंभदानम्, कुंभमादायविष्णुशर्मणः पितरंप्रत्यागमनम्, शिवशर्मणा मायागोपितपत्न्या उज्जीवनमिषेण प्रकटीकरणम्, मातापितृसंतोषात्सुतानां तेषां चतुर्णामपि दाहवर्जितगोलोकप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ७२ ॥

४—— ३ शिवशर्मद्विजेन कनिष्ठपुत्रस्यसोमशर्मणः सत्वपरीक्षणम्. तत्र सोमशर्मणः समीपेकुंभंदत्वातीर्थयात्रामिषेणबहिर्गत्वादशवर्षपर्यंतं पत्न्यासहतपश्चरित्वामायया ऽऽत्मनः पत्न्याश्वशरीरंकुष्ठरोगग्रस्तं विधायपुत्रसमीपंप्रत्यागमनम्, सोमशर्मणा गृहागतमातापितृशरीरशुश्रूषणेन नानाविधक्लेशसहनम्, पित्राऽमृतकुण्डस्थामृतमपहृत्य पुत्रंप्रतिपूर्वं स्वदत्तामृतकुंडयाचनम्, पुत्रेणरिक्तकुंभंदृष्ट्वा स्वतपोबलेन तस्मिन्नमृतमापूर्य पितुःसमीपंप्रत्यानयनम्. श्लो० ६० ॥

५—— ५ शिवशर्मकृता पुत्रप्रशंसा, शिवशर्मणः सभार्यस्यविष्णुलोकावाप्तिः, सोमशर्मणः शालिग्रामक्षेत्रेतपस्तपतो दैत्यभयेनमरणोत्तरं प्रह्लाददैत्यत्वप्राप्तिवर्णनम्, प्रह्लादस्य वासुदेवेनसह युद्धे मरणम्, प्रह्लादहननेकमलानामतन्मातृरोदनम्, नारदेनकमलायाःसांत्वनम्, प्रह्लादस्येंद्रत्वप्राप्तिप्रभृतिचरितस्यसंक्षेपतोवर्णनम्, देवादिप्रार्थनयावासुदेवनेदेवान्प्रति इंद्रो भविष्यतीतिकथनम्, कश्यपाददित्यामिंद्रोत्पत्तिः, इंद्राभिषेकः. श्लो० १११ ॥

६—— ६ इंद्रस्यस्वाराज्यश्रियंदृष्ट्वा दनुदुःखम्, दित्याविलापकरणं च, कश्यपेनदिति सांत्वनम्. श्लो० ३३ ॥

७—— ७ कश्यपेनदित्यैपंचमहाभूतेंद्रियैः सहात्मनोमैत्र्या ज्ञानविवेकतिरस्कारपूर्वकंतैः सहगर्भागारं प्रतिप्रवेशवर्णनम्. श्लो० ८३ ॥

अ० प० विषयाः

८—— ९ देहदुःखानुभवोद्विग्नस्यात्मनो वैराग्येणसहसमागमः, वैराग्यस्यात्मनासहसंवादः, वीतरागोपदेशेनात्मनोविवेकप्रसंगः, विवेकद्वाराज्ञानसमागमः, ज्ञानिनात्मानंप्रतिस्वस्यप्राक्तनस्वरूपवर्णनम्, ध्यानादिसमाश्रये ज्ञानेनात्मन उपदेशकरणम्. श्लो० १०५ ॥

९—— १० ध्यानाश्रयेणात्मनो देहबंधविनिर्मुक्तिपुरःसरंस्वरूपावगतिवर्णनम्. कश्यपेनेत्थमात्मोपदेशेनदित्याः सांत्वनम्. श्लो० २० ॥

१०—— ११ हिरण्यकशिप्वादिदैत्यानांपितरं कश्यपंप्रत्यागत्य स्वकष्टविनिवेदनम्, कश्यपेनतान्प्रति देवानां जयकारणवर्णनम्, दैत्यान्प्रति कश्यपेन तपस्याकरणायाज्ञाकरणम्, बलिप्रभृतिदैत्यानां परस्परं मंत्रं कृत्वा तपःकरणम्. श्लो० ५० ॥

११—— १२ सुव्रतचरित्रवर्णनम्. तत्र रेवातीरवर्तिवामनक्षेत्रवासिसोमशर्मब्राह्मणाय तस्य पत्न्यासुमनानाम्न्यासांसारिकदुःखप्रदर्शनोपदेशकरणपुरःसरं ऋणसंबंध्यादिचतुर्विधपुत्राणां लक्षणवर्णने प्रथमंन्यासापहारकपुत्रलक्षणकथनम्. श्लो० ४६ ॥

१२—— १२ ऋणसंबंधिपुत्रलक्षणवर्णनम्, रिपुपुत्रलक्षणम्, लाभप्रदपुत्रलक्षणम्, उदासीनपुत्रलक्षणम्, सुमनयेत्थंपुत्रलक्षणकथनोत्तरं पतिसांत्वनम्, पत्युःसोमशर्मणः पुत्रप्राप्तयेऽत्युत्कटेच्छांदृष्ट्वा सुमनयापत्येपुत्रप्रशंसापूर्वकं धर्माख्यानकथनेदुर्वासआख्यायिकावर्णनम्, दुर्वाससाधर्मस्य राजत्वदासीपुत्रत्वचाण्डालत्वरूपशापदानम्, दुर्वाससःशापेनधर्मस्य त्रिविधावतारवर्णनम्. श्लो० १२८ ॥

१३—— १४ ब्रह्मचर्यतपःसत्यदाननियमक्षमाशौचाहिंसाशांत्यस्तेयदमशुश्रूषाणां लक्षणानि. श्लो० ३५ ॥

१४—— १५ सोमशर्मप्रश्नोत्तरं सुमनया स्ववृत्तांतनिरूपणम्, धर्ममृत्युलक्षणवर्णनम्. श्लो० ४७ ॥

अ० प० विषयाः

१५— १६ पापिमरणलक्षणवर्णनम्. श्लो० २२ ॥

१६— १६ पापिनांमरणोत्तरं नानाविधक्लेशयोनिवर्णनम्. श्लो० २१ ॥

१७— १७ सुमनोपदेशेन सोमशर्मणः पुत्रप्राप्त्युपायजिज्ञासयावसिष्ठंप्रति गमनम्, वसिष्ठसोमशर्मसंवादेवसिष्ठेन सोमशर्मणः पूर्वजन्मवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ५८ ॥

१८— १८ सोमशर्मणोब्राह्मणत्वकारणवर्णनम्, वसिष्ठोपदेशात्सोमशर्मणा गृहंप्रत्यागत्य भार्यायै निजमनोरथकथनम्, भार्ययातत्प्रशंसनम्. श्लो० ४२ ॥

१९— १९ सुमनयासह सोमशर्मणोरेवाकपिलासंगमतीर्थे तपःकरणम्, तपोविघ्नभीतेन सोमशर्मणा नृहरिस्मरणम्,भगवतआविर्भावः,सोमशर्मकृतविष्णुस्तोत्रम्. श्लो०७५

२०— २० हरिणा सोमशर्मणे वंशतारकपुत्रवरप्रदानम्, अमरकंटकेआश्रमं विधायबहुकालपर्यंतमुभयोर्निवासः, कदाचिन्मुनौस्नानंविधायाश्रमाभिमुखेसति शक्रेण तदाश्रमांगणं समागत्यसुमनायाः समर्हणवर्णनम्, आश्रमागतमुनिंप्रतिसुमनया सर्वदेवदेवीगणकृतस्वसमर्हणचरित्रवर्णनम्,अनंतरं कियताकालेनसुमनायां सोमशर्मणः सकाशात्सुव्रतनामपुत्रोत्पत्तिः, उभयोरपि सोमशर्मसुमनयोः पुत्रपौत्रधनसमृद्धिसौख्यवर्णनम्. श्लो० ६० ॥

२१— २१ सुव्रताख्यानकथनम्, तत्रबाल्यादारभ्यसुव्रतस्यक्रीडादिष्वपि कृष्णावधानम्, सुव्रतस्यनर्मदादक्षिणतटवर्तिसिद्धेश्वरमहादेवसमाश्रयपुरःसरंतपःकरणम्. श्लो० ३७ ॥

२२— २२ सुव्रतस्य पूर्वजन्मचरित्रवर्णनम्, तत्रप्राग्जन्मनितस्य सुव्रतस्यरुक्मांगदराजस्य संध्यावलीभार्यायां धर्मांगदनाम्ना प्रसिद्धिः, द्वितीयजन्मनि सोमशर्मणःसुमनायां सुव्रतनाम्ना प्रसिद्धिः तस्यचतपस्तुष्टेनविष्णुनावरप्रदानम्, सुव्रतेन

अ० प० विषयाः

विष्णुस्तोत्रकरणम्, सुव्रतस्यैंद्रपदप्राप्तिः, व्यासेनधर्मांगदादिविपयेसमयसंशयापनुत्त्यर्थंप्रश्नेकृतेब्रह्मणापुनःसृष्टिक्रमानुकथनेनतत्संशयनिराकरणम्. श्लो० ४९ ॥

२३— २३ सृष्टिसंहारकारणवर्णनम्, तत्र हिरण्यकशिपोर्नृसिंहरूपेणवधः, वाराहरूपेण हिरण्याक्षवधः, पुत्रवधसंतप्ताया दित्याः पतिसमीपेखेददर्शनपुरःसरंसर्वलक्षणसंपन्नपुत्रयाच्ञा, कश्यपवरेणदित्यागर्भधारणानंतरंबलनामकपुत्रप्रसवः, बलस्यसर्वसामर्थ्यसंपन्नत्वंवीक्ष्यशक्रेणसागरोपकण्ठेसंध्यासनोपगतस्यतस्यवज्रेणहननम्. श्लो० ४५ ॥

२४— २३ इंद्रात्पुत्रवधंश्रुत्वादुःखितयादित्या कश्यपायपुत्रवधेनिवेदितेकश्यपेनशक्रंप्रतिक्रोधादग्निकुण्डेजटाप्रक्षेपाद्वृत्रासुरोत्पादनम्, वृत्रासुरमसह्यंमत्वाशक्रेणमहर्षिद्वारावृत्रासुरंप्रतिसंधिकरणपुरःसरमर्धासनसमर्पणोत्तरं रंभयातदुन्मादनम्. श्लो० ५१ ॥

२५— २४ रंभासक्तस्यवृत्रस्यरंभाऽऽग्रहेणमधुपानम्, मधुपानप्रमत्तस्यवृत्रस्यशक्रेणवज्रेणहननम्. श्लो० २६ ॥

२६— २५ शक्रेणवृत्रवधाद्दुःखितयादित्याकश्यपप्रार्थनयाशक्रवधार्थंगर्भधृत्वामेरुपर्वतेकश्यपेनसहतपस्याकरणार्थंगमनम्, तत्रेंद्रेणवेषांतरंविधायतत्तपश्छिद्रान्वेषणार्थंतस्याःशुश्रूषाकरणम्, पादाशौचरूपतत्तपश्छिद्रंसमीक्ष्येंद्रेणतदुदरेप्रविश्यवज्रेण तद्गर्भस्यैकोनपंचाशत्खंडकरणम्, तेषांमरुन्नामकरणकारणवर्णनम्. श्लो० ३२॥

२७— २५ पृथुनासर्ववर्गेपुराज्यासनेराजवर्गस्थापनम्. श्लो० ३१ ॥

२८— २६ पृथुचरित्रवर्णनम्, तत्र वेनस्यौद्धत्यवर्णनम्, ऋषिभिर्वेनस्यसव्योरुमंथनम्, तस्मान्निषादोत्पत्तिः, वेनस्यदक्षिणपाणिमंथनात्पृथूत्पत्तिः, सर्वैर्मिलित्वा पृथो रा-

अ०	प०	विषयाः
		ज्याभिषेककरणम्, पैतामहे यज्ञे सूतमागधयोः पृथुस्तवनायानुज्ञायां पृथुचरित्रसंबंधं विदित्वातत्कृतं पृथुस्तवनम्, पृथुनाविविधोपायैः पृथिवीदमने पृथिव्याः पृथुप्रार्थनम्. श्लो० १२१ ॥
२९	—२८	धरणीप्रार्थनया पृथुना पृथिव्याः समीकरणपुरराष्ट्रादिप्रतिष्ठापनपुरःसरं विविधवत्सदोग्धृदुग्धकल्पनयादोहनम्. श्लो० ९१ ॥
३०	—२९	वेनस्य पापांशनिर्गमनानन्तरं शुद्धिविषये संशयानानांमहर्षीणां प्रश्नोत्तरम्, सूतेन वेनस्य चरित्रवर्णनम्, तत्र सत्संगमाहात्म्यवर्णने लुब्धकशफरप्रोरितिहासवर्णनम्, मातामहदोषेण वेनस्य पापबुद्धित्ववर्णनम्, तत्र सुनीथाया वेनमातुः सुशंखनामकगंधर्वतनयापचारेण पापाचारमयपुत्रप्राप्तिरूपशापप्राप्तिः, अत्रिपुत्रस्यांगस्येंद्रसंपत्तिं दृष्ट्वातत्सदृशपुत्रप्राप्तिविषयकाभिलाषवर्णनम्. श्लो० ८५ ॥
३१	—३१	अंगस्यात्र्युपदेशेनेंद्रसदृशपुत्रावाप्तये तपस्याकरणायमेरुपर्वतं प्रति गमनम्. श्लो० १९. ॥
३२	—३१	मेरुपर्वते गंगातीरेऽगस्य तपःकरणात्प्रादुर्भूतवासुदेवस्यांगेन स्तोत्रकरणम्, तत्स्तुतिसंतुष्टेन भगवतांगाय शक्रसमपुत्रप्राप्तिरूपवरप्रदानम्. श्लो० ७५ ॥
३३—	३३	सुनीथाचरित्रम्, सुशंखगंधर्वताडनाल्लुब्धकुपुत्रशापया सुनीथया पितृकृतप्रतिबोधेनखिन्नयानिर्जनवनंप्रतिगमनम्, तत्र तत्सखीभिरागत्य चिंतापरित्यागविषये तस्या उपदेशकरणम्. श्लो० ३५ ॥
३४—	३३	सुनीथयासखीभ्यो निजदुष्कर्मनिरूपणानंतरं सखीभिर्ब्रह्मेंद्रहरादित्यकृष्णचंद्रयुधिष्ठिराणां दोषित्ववर्णनपुरःसरंसुनीथायाः प्रशंसाकरणपूर्वकं मोहनीविद्योपदेशकरणम्, सखीभिः सह भ्राम्यन्त्या सुनीथयानंदनवने तपस्यतोऽत्रिपुत्रस्यांगस्यदर्शनम्. श्लो० ४७ ॥
३५—	३४	रंभामुखादंगवृत्तंश्रुत्वातदाप्तये सुनीथायानिश्चयः. श्लो० १५ ॥
३६—	३४	रंभासहायेन मेरुपर्वते सुनीथया गायनप्रभावादंगवशीकरणम्, अंगसुनीथयोर्गांधर्वेण विधिना विवाहः, सुनीथायामंगाद्वेनाख्यपुत्रोत्पत्तिः, सुनीथयातस्य भाविदुष्कर्म विचिंत्य मुहुर्मुहुस्तस्मै धर्मोपदेशकरणम्. श्लो० ५७ ॥
३७—	३५	धर्मेणप्रजांपालयतो वेनस्यपापोदयसमये छद्मलिंगधारिणा पापपुरुषेण सहसंवादे धर्मश्रद्धाविध्वंसः. श्लो० ६१ ॥
३८—	३६	पापपुरुषोपदेशेन नास्तिक्यबुद्धिप्रादुर्भावाद्वेनस्यवैदिकधर्मकर्मपरित्यागपुरःसरमुन्मार्गवर्तनेमातापित्रादिवंद्यजनातिरस्करणम्, ऋषिभिर्धर्मोपदेशेनवेनबोधकरणम्, ऋषीणांवेनेननिरादरकरणम्, कुपितमहर्षिभयाद्वेनस्यवल्मीकेनिलयनम्, ऋषिभिर्वेनंबलादानीय तस्मान्निषादपृथूत्पादनवर्णनम्. श्लो० ४१ ॥
३९—	३७	रेवातीरे तृणबिंदोराश्रमेवेनस्य तपस्याकरणम्, तत्तपस्यासंतुष्टवासुदेवेनाविर्भूयवेनायस्वरूपकथनम्, दानमाहात्म्यवर्णनंच, दानोपयोगिकालदेशवर्णनम्. श्लो० १२७ ॥
४०—	३९	नित्यनैमित्तिकदानफलवर्णनम्. श्लो० ४६ ॥
४१—	४०	भार्यातीर्थवर्णनप्रस्तावेवाराणसीस्थकृकलवैश्यपत्न्याः सुकलानाम्न्याः पातिव्रत्यचारित्रवर्णनम्, तत्र पत्यौ तीर्थयात्रां प्रयाते सति सुकलया दृढतरपातिव्रत्यपालनम्, सखीभिः सुकलायाः शरीरशोषणान्निवर्तनविषयेविज्ञप्तिकरणेऽपि सुकलयाताभ्यः पतिव्रताधर्मकथनपूर्वकेतिहासकथनम्. श्लो० ८४ ॥

अ०	प०	विषयाः
४२—	४२	पातिव्रत्यविषये सुदेवायाश्चरित्रवर्णनम्, तत्र सुदेवयापत्न्या सहेक्ष्वाकुभूपस्य मृगयार्थमरण्यगमने तत्र वराहयूथपतेः सपरिवारजनेन नृपेण सह योद्धुं रणभूमिं प्रत्यागत्य युद्धकरणार्थं परस्परमंत्रकरणम्. श्लोकांकाः ७५ ॥
४३—	४३	इक्ष्वाकुभूपस्यसैनिकैः सह मेरुपर्वते गंगातीरे महायुद्धे लुब्धकसैनिकानां वराहाणां च महायुद्धेलुब्धकानांबहूनां वराहाणांचनाशः. श्लोकांकाः ८२ ॥
४४--	४५	इक्ष्वाकुणा वराहयूथपतिहननम्. श्लोकांकाः १११ ॥
४५—	४५	स्वपतिं हतं दृष्ट्वा तत्पत्न्याशूकर्या लुब्धकैः सहमहायुद्धकरणे झार्झरेण तस्याअंगे शरवेधकरणम्, तया शूकर्यामहावेगेन झार्झरवधकरणम्, झार्झरकृतखड्गघातेन शूकर्या मह्यांपतनम्. श्लोकांकाः ३२ ॥
४६—	४६	भूमौपतितायाः श्वसंत्याः शूकर्याः सुदेवयाशीतलजलेनमुखसेचनम्, तत्सिक्तजलसंपर्कात्सूकर्यामानुषीवाण्या सुदेवाप्रशंसनम्, इक्ष्वाकुमतमादाय सुदेवया पृष्टे सति शूकर्या स्वभर्तुः शूकरस्यात्मनश्च पूर्वजन्मचरित्रवर्णनम्, तत्रादौभर्तुश्चरित्रवर्णने तस्यपूर्वजन्मनिगंधर्वस्य गीतपंडितस्य पुलस्त्यमुनित्रासनादृषिशापेन शूकरजन्मप्राप्तिवर्णनम्. श्लोकांकाः ६६ ॥
४७—	४७	शूकर्या आत्मनः पूर्वजन्मचरित्रवर्णने कलिंगदेशीयश्रीपुरनगरवास्तव्यवसुदत्तब्राह्मणतनयायाः सुदेवानाम्न्यादुराचारदूषितायाः पतिवंचनादिवर्णनम्, तत्पतिना शिवशर्मणातस्याः परित्यागः, सुदेवामात्रातात्पितरंवसुदत्तंप्रति अपत्यशिक्षणप्रकारवर्णनम्. श्लोकांकाः ६५ ॥
४८—	४८	वसुदत्तभार्यया भर्तारंप्रति निरर्गलकन्यादोषवर्णनप्रसंगेन वैदर्भदेशीयोग्रसेनराजतनयाया माथुरोग्रसेनराजभार्यायाः पद्मावतीनाम्न्याः पतिं विनापितृगृहमागतायाउच्छृंखलतयोपवनभूमिपुविक्रीडनवर्णनम्. श्लोकांकाः २७ ॥
४९—	४८	कदाचिद्वनक्रीडाहृतचेतसस्तस्याः कस्यचित्सरसस्तीरे गोभिलेन दैत्येन दर्शनम्, तत्कामपरितप्तेन गोभिलेन माययातत्पतिरूपंविधायतस्या धर्षणवर्णनम्. श्लोकांकाः ५४ ॥
५०—	४९	दैत्यंप्रति शप्तुकामांतां प्रति गोभिलेनदैत्येनपतिव्रतानां पुंश्चलीनांच कर्मवर्णनपुरःसरं तस्याः पद्मावत्याः पुंश्चलीत्वनिर्णयकरणम्, उदरे गर्भस्थापनकथनंच. श्लोकांकाः ६३ ॥
५१--	५०	पित्रादिभिर्ज्ञातदोषायाः पद्मावत्याः पतिगृहंप्रतिप्रेषणम्, तद्गर्भात्कंसोत्पत्तिः, एवंवसुदत्तेन पत्नीमुखात्कन्यादोषंश्रुत्वा सुदेवायाः कन्यायाः परित्यागः, सुदेवायाः पर्यटंत्या अदृष्टवशात्पतिगृहंप्रति गमनम्. श्लोकांकाः ५३ ॥
५२--	५१	तत्र पतिगृहेमंगलानाम्न्याः स्वसपत्न्याः पातिव्रत्यदर्शनेनव्रीडितायाः सुदेवायारात्रौपश्चात्तापेन मरणम्, यमलोकेऽनेकदुःखप्राप्तिपूर्वकंशूकरीजन्मप्राप्तिवर्णनम्. शूकर्या सुदेवानाम्न्याइक्ष्वाकुराजभार्यायाः समीपे स्वोद्धारायैकदिनपातिव्रत्यपुण्ययाचनायामिक्ष्वाकुप्रेरणया सुदेवयातस्या एकदिनपातिव्रत्यपुण्यदानाच्छूकरीयोनितउद्धरणम्, सुदेवानाम्न्याब्राह्मणकन्यायाः स्वर्गारोहणम्. श्लोकांकाः ४६ ॥
५३—	५२	सुकलायाः पातिव्रत्यभंगार्थं समुद्युक्तस्येंद्रस्य श्रमवैफल्यम्, तत्र तन्मोहनायेंद्रेणकंदर्पायाज्ञाकरणम्, इंद्रस्य पुरुषरूपंधृत्वाकंदर्परतिप्रभृतिमोहनवर्गमादायसुकलासमीपंप्रत्यागत्यतन्मोहनायविविधोपायविधानम्, इंद्रप्रेषितयादू-

अ०	प०	विषयाः
		त्यासुकलांप्रति पातिव्रत्यभंगार्थं चातुर्येणापदेशेकृतेऽपितस्याः पुरुषांतरेऽप्रीतिदर्शकशरीरविकारवर्णनम्. श्लोकांकाः १०९ ॥
५४	५४	इंद्रस्यस्वयं सह रतिकंदर्पाभ्यां सुकलासमीपंप्रतिगमने सुकलयातंदृष्ट्वा स्वगृहमध्ये प्रवेशकरणम्. श्लोकांकाः २५ ॥
५५	५४	सुकलासाधने शक्रमदनयोः साध्यासाध्यत्वविषये विवादानंतरं मदनेन सुकलांप्रति क्रीडादूतीप्रेषणम्, मदनस्यस्वयंशक्रेण सह गमनंच. श्लोकांकाः २५ ॥
५६	५५	तन्मदनेंद्रचरित्रं दृष्ट्वा सत्यधर्मादीनांपरस्परं संवादः, धर्मेण सत्यसंरक्षणार्थमुपायचिंतया भर्त्रागमनसूचकशकुनकरणाय प्रज्ञायाः प्रेषणम्, प्रज्ञया शकुनशब्दकरणोत्तरं शकुनार्थजिज्ञासया सुकलया ब्राह्मणसमीपंगत्वाब्राह्मणमुखात्तन्निर्णयनम्. श्लोकांकाः ३७ ॥
५७	५६	क्रीडया मदनदूत्या सुकलां प्रत्यागत्य तांवाक्यैर्मोहयित्वा तयासहोपवनं प्रति गमनम्, मदनस्येंद्रदेहे प्रवेशः, श्लोकांकाः ३८ ॥
५८	५६	इंद्रसुकलयोः संवादे सुकलयेंद्रस्य निराशीकरणम्, इंद्रादीनां स्वस्वस्थानं प्रति गमनम्. श्लोकांकाः ४३ ॥
५९	५७	तीर्थयात्रांकृत्वा गृहं प्रति प्रयातुकामस्य कृकलस्य मध्येमार्गं धर्मेणपितृवंधनदर्शनम्, धर्मकृकलसंवादे धर्मेण पातिव्रतामाहात्म्यकथनम्. श्लोकांकाः ३४॥
६०	५८	कृकलवैश्येन धर्मोपदेशाद्गृहमागत्यपत्नीहस्तेनान्नं विपाच्य श्राद्धकरणेतत्पितृमुक्तिवर्णनम्, सुकलाचरित्रमाहात्म्यम्. श्लोकांकाः ३२ ॥
६१	५८	पितृतीर्थवर्णनम्, तत्र पितृभक्तस्य कुंडलब्राह्मणपुत्रस्यसुकर्मणः कथानकवर्णनम्, पिप्पलब्राह्मणस्यतपस्यया विश्ववश्यत्वप्राप्त्यामहागर्वः, सारसवचनात्पिप्पलस्य सुकर्माणं प्रत्यागमनम्. श्लोकांकाः ६० ॥
६२	५९	सुकर्मपिप्पलसंवादः, सुकर्मणेंद्रादिदेवानयनम्, अर्वाचीनपराचीनगतिज्ञानवर्णनम्, सुकर्मणा स्वकर्मवर्णनम्, पितृभक्तिमाहात्म्यवर्णनम्. श्लोकांकाः ८२ ॥
६३	६१	मातपितृतीर्थमाहात्म्यम्. श्लोकांकाः २९ ॥
६४	६१	मातापितृतीर्थमाहात्म्यवर्णने नहुषस्य ययातेश्च चरित्रवर्णनम्, इंद्रेण स्वपदभ्रंशशंकयाययातिनृपंप्रतिस्वर्गमानेतुं मातलिदूतप्रेषणम्, मातलिययातिसंवादः, शरीरोत्पत्तिविनाशादिवर्णनम्. श्लोकांकाः ९५ ॥
६५	६३	शरीरदोषवर्णनम्. श्लोकांकाः ९ ॥
६६	६३	प्रथमतः शरीरोत्पत्तिपूर्वकशरीरवर्णनम्, गर्भावस्थायां जीवचेष्टितम्, शरीरस्याशुचित्वम्, विविधसुखदुःखादिविवेकः. श्लोकांकाः २३५ ॥
६७	६७	मर्त्यलोकेमनुष्यकृतानां सुकृतदुष्कृतकर्मणां विपाकः. श्लोकांकाः ११५ ॥
६८	६९	सुकृतकर्मफलकथनम्. श्लोकांकाः १७ ॥
६९	७०	विविधशिवधर्मकथनम्. श्लोकांकाः ३९ ॥
७०	७०	महादारुणयमलोकपीडावर्णनम्. श्लोकांकाः ११ ॥
७१	७१	देवलोकसंस्थानवर्णनम्. श्लो० २७ ॥
७२	७१	ययातिना स्वशरीरप्रशंसापूर्वकं स्वर्गागमनास्वीकरणम्, मातलेरिंद्रंप्रतिगमनम्.
७३	७२	मातलौ स्वर्गं गते सति ययातिना स्वराज्ये विष्णुसेवाज्ञोद्घोषणम्. श्लो० १७॥
७४	७२	नृपाज्ञाश्रवणोत्तरं सर्वैः प्रजाजनैर्भागवतधर्मस्वीकरणम्. श्लो० २९ ॥

अ० प० विषयाः

७५— ७३ वैष्णवधर्माचरणेन ययातेः सदा तारुण्यं तत्प्रजानां च मृत्युराहित्यवर्णनम्. श्लो० ३५ ॥

७६— ७३ अमृत्युभूतलं दृष्ट्वा यमधर्मस्य स्वर्गं प्रति गमनोत्तरमिंद्राय ययातिकर्मनिवेदनपुरःसरं ययातेः स्वर्गानयनाय प्रार्थनम्, इंद्राज्ञया कामदेवस्यगंधर्वादिभिः सह नाटककरणार्थं ययातिं प्रति गमनोत्तरं तस्य सभास्थले संगीतकारम्भणम्. श्लो० ३३ ॥

७७— ७४ नृत्यगीतपरवशतयाऽशौचलेशमात्रेण ययातेः शरीरे जराप्रवेशः, जरामजानतोययातेर्मृगयार्थं कस्यचित्सरसस्तीरं प्रति गमनम्, तत्रातिमधुरगानश्रवणाकृष्टमनसो ययातेर्विशालानामसखीमुखादश्रुविंदुमत्या वृत्तांतश्रवणम्, आत्मनो भावं दर्शयितारं ययातिं प्रति विशालया जरागृहीतत्वकथनम्, जरापरित्यागं कृत्वाऽस्यामनोरथं पूरयिष्यामीति प्रतिज्ञाय ययातेः स्वपुरं प्रत्यागत्य पुत्रान्प्रत्याज्ञाकरणम्. श्लो० १०८ ॥

७८— ७६ पितुराज्ञां श्रुत्वा त्रिभिः पुत्रैस्तदाज्ञाप्रत्याख्याने ययातिना तान्प्रति शापदानम्, चतुर्थपुत्रात्पूरोः सकाशात्तारुण्यं गृहीत्वा जरां तस्मै दत्त्वा ययातेरश्रुविंदुमतीं प्रति गमनम्. श्लो० ६४ ॥

७९— ७७ शर्मिष्ठादेवयानीसपत्नीभ्यां क्लेशो न भविष्यति सर्वथा त्वन्मनोरथान्पूरयिष्यामीति प्रतिज्ञां कृत्वाऽश्रुबिंदुमत्या गांधर्वविवाहेन वरणम्, अश्रुविंदुमत्या दोहदपूरणकामनया ययातिनापूरुद्वारा संभारानानीयाश्वमेधयज्ञकरणम्, अश्रुबिंदुमत्या ययातिसमीपेस्वर्गप्रति जिगमिषया प्रार्थनाकरणम्. श्लो० ४० ॥

८०— ७८ शर्मिष्ठादेवयान्योर्वर्तनवर्णनम्, सर्वलोकानां सर्वसुखावाप्तिवर्णनम्. श्लो० १९॥

अ० प० विषयाः

८१— ७८ इंद्राज्ञया मेनिकाप्सरसोऽश्रुविंदुमतीं प्रत्यागमनम्, मेनिकाबोधितयाऽश्रुविंदुमत्या ययातिं प्रति स्वर्गगमनायाग्रहकरणम्, ययातिराज्ञोऽन्तर्मनसि चिंताकरणम्. श्लो० ७४ ॥

८२— ७९ अश्रुविंदुमत्याः स्वर्गगमनायात्याग्रहं दृष्ट्वा ययातिनापूरुपुत्राय नीत्युदेशं कृत्वा राज्यं समर्प्य तस्मै तारुण्यं दत्त्वा जराग्रहणम्. श्लो० २८ ॥

८३— ८० राज्ञो ययातेः सर्वप्रजाश्वासनपुरःसरं वहुभिः प्रजाजनैः सहतयाश्रुविंदुमत्या च सहेंद्रादिलोकान् गत्वा पश्चाद्वैष्णवलोकं प्रति गमनम्, सहनीतप्रजाजनैः सह ययातेर्विष्णवाज्ञया विष्णुलोकावस्थानम्. श्लो० ८३ ॥

८४— ८१ एवं पितृसेवां कृत्वा पूरोराज्यप्राप्तिरूपफलावाप्तिः, सुकर्मणा निवेदितंपितृतीर्थमाहात्म्यं श्रुत्वापिप्पलस्यविलज्ज्यगमनम्. श्लो० २१ ॥

८५— ८२ गुरुतीर्थमाहात्म्यवर्णनेच्यवनचरित्रम्, च्यवनस्य द्विजस्य तीर्थयात्राप्रसंगेन पर्यस्यनर्मदादक्षिणकूलओंकारेश्वरं समागत्यवटच्छायायांस्थितिः, तत्र कुंजलनामशुकस्यचतुर्भिः पुत्रैःसहसंवादः, तत्र ज्येष्ठपुत्रमुज्ज्वलंप्रतिपित्रावार्ताश्रवणायप्रश्नेकृतेसतितेनप्लक्षद्वीपस्थदिवोदासराजपुत्र्यादिव्यादेव्याविवाहसमयेएकविंशत्यधिकशतभर्तृमरणदोषनिरूपणम्. श्लो० ७६ ॥

८६— ८३ कुंजलेनतस्यादिव्यादेव्याःपूर्वजन्माचरितदुष्कर्मकथनम्, राजपुत्रीत्वप्रापकसिद्धसेवनसुकर्मवर्णनंच, दिव्यादेवीवरजीवनायतद्दुरितभंगायचभगवद्ध्यानवर्णनम्. श्लो० ९६ ॥

८७— ८५ अशून्यशयनव्रतकथनम्, कृष्णशतनामाख्यस्तोत्रवर्णनम्. श्लो० ३९ ॥

८८— ८५ पित्राज्ञयोज्ज्वलपुत्रेणप्लक्षद्वीपंगत्वादिव्यादेवींप्रतिपित्रुद्दिष्टव्रतस्तोत्रादिकथ

अ०	प०	विषयाः
		नम्, तदुक्तरीत्या दिव्यादेव्या व्रताचरणेन स्तोत्रजपेन च पापनिरसनपुरःसरं भगवत्प्रसादाद्दिव्यलोकावाप्तिवर्णनम्. श्लो० ५४ ॥
८९—	८६	द्वितीयपुत्रं समुज्ज्वलाख्यं प्रति वार्ताश्रवणाय कुंजलेन प्रश्ने कृते सति समुज्ज्वलेननर्मदातीरेऽघौघोद्धारपूर्वककृष्णहंसकथावर्णनम्. श्लो० ५१ ॥
९०—	८७	कुंजलेन कृष्णहंसकथानकावसरे तीर्थचरित्रवर्णनम् , तत्रेंद्रेण सर्वतीर्थानि समाहूय प्रयागादीनां चतुर्णां महातीर्थानां प्रशंसाकरणम्. श्लो० ५४ ॥
९१—	८८	ब्रह्महत्याऽगम्यागमनदोषदूषितस्य शक्रस्य मालवदेशेसुरैःस्नापनंकृत्वावाराणस्यादितीर्थेषु स्नापनेन शुद्ध्यनंतरंशक्रेण मालवदेशाय चतुर्भ्यस्तीर्थेभ्यश्चवरप्रदानम्, विदुरक्षत्रियचंद्रशर्मब्राह्मणवेदशर्मब्राह्मणवंजुलवैश्यानां चतुर्णां महापापकृतामेकत्र संघीभूय कालंजरगिरिं प्रति गमनम्. श्लो० ४० ॥
९२—	८९	तत्रकस्यचित्सिद्धस्योपदेशेनैतेषां चतुर्णांवाराणस्यादितीर्थेषु स्नानान्मुक्तिः,तेषां च पातकस्पर्शेनपुष्कराघतीर्थप्रयागवाराणसीतीर्थानां पापलेपेन कृष्णत्वप्राप्तिः, हंसरूपेण चात्मनःपावनेच्छया प्रतितीर्थं भ्रमणम्,तत्संपर्केण च सर्वेषामपि कृष्णवर्णत्वम्, तैः सहहंसरूपेणभ्रमणंच,सर्वेषांरेवाकुब्जासंगमेस्नानमात्रेणपातकान्मुक्तिः,ब्रह्महत्यागुरुहत्यासुरापानागम्यागमनानां हंसरूपाणां तत्र संगमे स्नानेन भस्मता, रेवाकुब्जासंगममाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३७ ॥
९३—	९०	तृतीयपुत्रेण विज्वलेन निजवृत्तनिवेदनावसरे मेरुपृष्ठवर्त्यानंदकानने कस्यचित्सिद्धस्यचसपत्नीकस्य विमानेनागत्य सरस्तीरवर्तिनिजनिजशवमांसभक्षणचमत्कारवर्णनम्, तद्भक्षणकाले च कयोश्चित्स्त्रियोस्तत्संमुखं स्थित्वा हास्यकरणवर्णनम्. श्लो० ५३ ॥
९४—	९०	कुंजलेन तदुत्तरकथनम्, तत्रादौ कर्ममाहात्म्यकथनम्, अनंतरं चौलदेशीयसुबाहुराजवृत्तांतवर्णनम्, सुबाहुना जैमिनिसमीपे धर्मश्रवणार्थं प्रश्ने कृते सति जैमिनिना दानधर्मकथनम्. श्लो० ६१ ॥
९५—	९२	जैमिनिना स्वर्गगुणवर्णनपुरःसरं दानस्यातिश्रैष्ठ्यवर्णनम्. श्लो० ३२ ॥
९६—	९२	नरकगामिनां स्वर्गगामिनां च वर्णनम्. श्लो० ५२ ॥
९७—	९३	भार्यया सह सुबाहुनृपस्य दानमकृत्वा तपस्तप्त्वा तत्तपःप्रभावेण विष्णुलोकं प्रति गमनेऽपि विष्णोरदर्शनम्, उभयोरपि क्षुधाव्याकुलत्वम्, वामदेवमहर्षिसमागमोत्तरं वामदेवेन दानमाहात्म्यकथनोत्तरं स्वंस्वं कायं नित्यपुष्टं भुक्त्वा कालमतिक्रमेथामितिकथनम्, विविधदानफलवर्णनं च, तद्वचनमाकर्ण्य सुबाहोः सहभार्यस्य स्वस्वशवभक्षणम्, तत्रप्रज्ञाश्रद्धयोः स्त्रियोर्हास्यकथनम्. श्लो० ११४ ॥
९८—	९५	कुंजलाद्वासुदेवस्तोत्रं गृहीत्वा विज्वलेन तत्र गत्वा सभार्यं सुबाहुं प्रति तस्यवासुदेवस्तोत्रस्यश्रावणम्. श्लो० ७४ ॥
९९—	९७	वासुदेवस्तोत्रश्रवणात्सभार्यस्य सुबाहोःक्षुत्तृण्निवृत्तिपूर्वकं विष्णुदर्शनपुरःसरं विष्णुलोकावाप्तिः, श्रीवासुदेवस्तोत्रस्य सविधानफलवर्णनम्. श्लो० ४५ ॥
१००—	९८	विज्वलेन पितरं प्रत्यागत्य स्तोत्रमाहात्म्यकथनम्, वेनेनराज्ञा विष्णुप्रशंसनम्. श्लो० १९ ॥
१०१—	९८	कुंजलस्य चतुर्थपुत्रेण निजवृत्तनिवेदने कैलासपर्वतपरिसरे गंगातीरस्थितस्त्रीनेत्राश्रुपतितबिंदुसमुत्पद्यमानकमलानि समादाय केनचिन्मुनिवेषधारिणा पुरुषेण शिवार्चनकरणवर्णनम्. श्लो० ५७ ॥

अ० प०	विषयाः
१०२—९९	कुंजलेन कमलवृत्तवर्णनारंभे पार्वतीदोहदपूरणेच्छया महादेवस्य पार्वत्या सह नंदनवने कल्पवृक्षतले स्थितिः, पार्वतीं प्रति महादेवेन कल्पवृक्षगुणवर्णनोत्तरं पार्वत्या चिंतनमात्रे कृते सत्यकस्मात्स्त्रीरत्नोत्पत्तिः, पार्वत्या तस्याः स्त्रिया अशोकसुंदरीनामकरणम्, नहुषपत्नीत्ववरदानं च. श्लो० ७४ ॥
१०३—१००	हुंडदैत्येन कामुकतयाऽशोकसुंदरीं प्रति पतिव्रतावेषच्छलेन वंचयित्वा स्वगृहं प्रत्यानयनम्, अशोकसुंदर्या तद्विनाशाय गंगातीरे तपःकरणम्, आयुराजेन पुत्रप्राप्तये भार्यया सह अत्रिपुत्रस्य दत्तात्रेयस्य सेवाकरणम्, तत्सेवासंतुष्टाद्दत्तात्रेयात्पुत्रप्राप्तिरूपवरलाभः. श्लो० १३९ ॥
१०४—१०३	आयुराजादिंदुमत्यांगर्भप्राप्तिः, गर्भिण्येंदुमत्यासुस्वप्नप्रदर्शनम्, शौनकेन तस्य स्वप्नस्य शुभफलवर्णनम्. श्लो० २४ ॥
१०५—१०३	इंदुमत्याः प्रसवसमये तत्पुत्रं नहुषं प्रति हुंडदैत्येनापहृत्य स्वगृहं प्रत्यानयनम्, तस्य सूदेन सैरंध्र्या च कृपालुतया तं न हत्वा रात्रावेव वसिष्ठाश्रमे पर्णकुटीद्वाराग्रे निक्षेपणम्, वसिष्ठेन प्रभाते तं स्वीकृत्य नहुषेतिनामकरणम्, नहुषेण वसिष्ठाद्धनुर्विद्याग्रहणम्. श्लो० ६४ ॥
१०६—१०४	पुत्रापहरणेन आयुराजेंदुमत्योः शोकवर्णनम्. श्लो० १९ ॥
१०७—१०५	नारदेनागत्य नहुषवृत्तांतं कथयित्वा आयुराजेंदुमत्योः सांत्वनम्. श्लो० १६॥
१०८—१०५	वसिष्ठादेशेन नहुषस्य हुंडदैत्यहननोद्यमः. श्लो० ३५ ॥
१०९—१०५	नहुषवधाश्वासितमनसाहुंडेनाशोकसुंदरीं प्रति गत्वा नहुषमरणवृत्तांतनिरूपणादशोकसुंदर्याः शोकवर्णनम्, विद्वरकिंनरेण तस्याः सांत्वनम्. श्लो० ६३ ॥
११०—१०७	नहुषस्य वसिष्ठादिमहर्षिदत्ताशीर्ग्रहणपुरःसरं शक्रप्रहितरथमारुह्य सर्वदेवदत्तायुधानि गृहीत्वा हुंडदैत्यनिवासं प्रत्यागमनम्. श्लो० २५ ॥
१११—१०७	तत्रतत्र नहुषस्यागमेन मंगलगायनाद्युत्सवः. श्लो० १५ ॥
११२—१०७	गंधर्वैर्नहुषमुद्दिश्यकृतं गायनं श्रुत्वाऽशोकसुंदर्यास्तपसश्चलनम्. श्लो० ८ ॥
११३—१०८	रंभासखीं गृहीत्वाऽशोकसुंदर्या नहुषदर्शनाय गमनम्, नहुषस्य हुंडवधप्रतिज्ञां श्रुत्वाऽशोकसुंदर्या हर्षः. श्लो० ४८ ॥
११४—१०८	नहुषेण सह योद्धुं हुंडदैत्यस्य सैनिकैः सहागमनम्. श्लो० ३० ॥
११५—१०९	नहुषेण हुंडसैनिकान्हत्वा हुंडवधः. श्लो० ४५ ॥
११६—११०	अशोकसुंदरीं गृहीत्वा नहुषस्य वसिष्ठाश्रमं प्रत्यागमनम्, वसिष्ठेन तयोर्विवाहकरणोत्तरं पितृमंदिरं प्रत्यागमनम्, मातापित्रोरत्यानंदवर्णनम्. श्लो० ३३॥
११७—११०	इंद्रादिभिर्देवैर्नागपुरे नहुषस्य राज्याभिषेककरणम्, अंगेंदुमत्योर्हरिलोकप्राप्तिः. श्लो० ३३ ॥
११८—१११	अश्रुबिंदुकमलाख्यानवर्णने हुंडपुत्रस्य विहुंडस्य कथानकवर्णनम्, तत्र विहुंडेन पितृवधामर्षेण सुरमानवादिजगज्जिघांसयोपद्रवकरणम्, उपद्रुतदेवशरणवत्सलेन विष्णुना मोहिनीरूपं धृत्वा तं प्रति विमोहनम्, सप्तकोटिकामोदपुष्पाण्यानीय शिवपूजनं कुरु ततोऽहं ते भार्या भविष्यामीति विहुंडस्य समीपे प्रतिज्ञाकरणम्, विहुंडस्य शुक्रात्कामोदकुसुमसंभवमभिज्ञाय तदानयनायोद्यमवर्णनम्. श्लो० ४० ॥
११९—११२	कामोदायाः समुद्रमंथनादुत्पत्तिवृत्तांतवर्णनम्, विष्णुप्रेषितनारदेन अहमेव कामोदपुष्पाणि तव हस्ते यथा पतिष्यंति तथा यतिष्य इत्युक्त्वा विहुंडस्य कामोदां प्रति गमनप्रतिषेधनम्. श्लो० ४३ ॥
१२०—११२	नारदस्य कामोदपुरं प्रति गत्वा कामोदया सहसंभाषणावसरे स्वप्नावस्थावर्णनम्. श्लो० ५० ॥

अ० प० — विषयाः

१२१—११३ विष्णोर्भृगोः शापतो दशावतारधारणक्लेशकथावर्णनेन नारदेन तस्याः शोकोत्पादनम्, शोकनिर्विण्णायाः कामोदाया दुःखाश्रुबिंदुभ्यो निर्गंधपुष्पोत्पत्तिः, तैः पुष्पैर्विहुंडकृतशिवार्चना, ब्राह्मणवेषधारिण्या देव्या हुंकारमात्रेण विहुंडस्य वधः. श्लो० ५२ ॥

१२२—११४ कुंजलपक्षिणा सह च्यवनब्राह्मणस्य संवादे कुंजलेनात्मवृत्तान्तवर्णनम्, तत्र काश्यपवंशप्रसूतविद्याधरब्राह्मणतृतीयपुत्रस्य धर्मशर्मणो मूर्खस्य यदृच्छया केनचित्सिद्धेन सह समागमवर्णनम्. श्लो० २९ ॥

१२३— ११५ सिद्धाज्ज्ञानप्राप्तिः, शुकयोनिप्राप्तिकारणवर्णनम्, गुरुतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्, वेनं प्रति विष्णुनेत्थमुक्त्वेप्सितवरप्रदानपूर्वकमंतर्धानवर्णनम्. श्लो० ६२ ॥

१२४— ११६ वेनकृतपृथुप्रशंसा, पृथुना प्रजाशासनम्. श्लो० २६ ॥

१२५— ११६ वेनस्याश्वमेधादियज्ञकरणपूर्वकं विष्णुलोकं प्रतिगमनम्, पद्मपुराणपठनपाठनश्रवणविधिपूर्वकफलकथनम्. श्लो० ५१ ॥

इति पाद्मपुराणान्तर्गतभूमिखंडस्यविषयानुक्रमणिका संपूर्णा ॥ २ ॥

॥ अथ तृतीयस्वर्गखंडस्थविषयानुक्रमणिकाप्रारंभः ॥

१—१ नैमिषारण्यवासिशौनकादिमुनीन्प्रति सूतमहर्षिणाऽऽगत्याऽऽदिखंडापरपर्याय स्वर्गखंडकथनारंभवर्णनम्.श्लो० ३१ ॥

२—१ अव्याकृतब्रह्मणः सकाशात्सिसृक्षासमये महाभूतादिब्रह्मांडोत्पत्तिवर्णनम्. श्लो० ३४ ॥

अ० प० — विषयाः

३—२ द्वीपभूविभागवर्णने सुदर्शनद्वीपवर्णनम्, तत्रमेरुपर्वतपरिसरप्रांतवर्णनपुरःसरं दक्षिणप्रदेशवर्त्तिसमीपस्थद्वीपखंडवर्षविभागवर्णनम्. श्लो० ७५ ॥

४—३ मेरुपर्वतस्योत्तरप्रदेशवर्णनम्. श्लो० २६ ॥

५—३ मेरुपर्वतस्य दक्षिणप्रदेशवर्णनम्. श्लो० १९ ॥

६—४ विस्तरेण भारतवर्षवर्णनम्, तत्र भारतवर्षस्थकुलपर्वतमहानदीदेशवर्णनम्. श्लो० ६५ ॥

७—५ भारतवर्षस्थकालनिर्णयपुरःसरं लोकस्थितिवर्णनम्. श्लो० १५ ॥

८—५ जंबूद्वीपविष्कंभपरिमाणम्, शाकद्वीपवर्णनम्. श्लो० ३९ ॥

९—६ घृततोयसमुद्रप्रभृतिसर्वावशिष्टद्वीपविभागवर्णनम्. श्लो० ४१ ॥

१०—७ पृथिवीस्थतीर्थवर्णनम्. तत्रनारदयुधिष्ठिरसंवादे नारदेन तीर्थमाहात्म्यविषये गंगाद्वारे दिलीपस्यवसिष्ठेन सहसमागमकथनम्. श्लो० २५ ॥

११—७ वसिष्ठदिलीपसंवादे वसिष्ठेनदिलीपंप्रति पुष्करतीर्थमाहात्म्यकथनम्. श्लो०३६॥

१२—८ जंबुमार्गदुलिकाश्रमागस्त्याश्रमकन्याश्रमधर्मारण्यययातिपत्तनमहाकालकोटितीर्थभद्रवटतीर्थनर्मदातीर्थानां माहात्म्यकथनम्. श्लो० १३ ॥

१३—८ नर्मदातीर्थमाहात्म्यविजिज्ञासया युधिष्ठिरप्रश्नोत्तरं नारदेनसविस्तरं तन्माहात्म्यवर्णनम्, तत्रामरकंटके जनेश्वररुद्रकोटिमहेश्वरमाहात्म्यवर्णनम्, क्षेत्रपालमाहात्म्यम्, रुद्रकोटौ जालेश्वरमहिमा, नर्मदादक्षिणतीरवर्णनम्, तत्रकपिलाविशल्यकरणामाहात्म्यम्. श्लो० ५४ ॥

१४—९ ज्वालेश्वरतीर्थोत्पत्तिवर्णनम्, तत्र बाणभयत्रस्तमहर्षिप्रार्थनया महादेवेन नारदस्य त्रिपुरंप्रतिप्रेषणम्, नारदेन त्रिपुरे बाणासुरंप्रति गत्वानौपम्याख्याया बाणपत्न्याव्रतदानोपदेशेन मनोहृत्वास्वस्थानंप्रतिगमनम्. श्लो० ३७॥

अ०	प०	विषयाः
१५--	१०	हरस्यप्रेरणया वह्निना त्रिपुरदहनम्, वाणासुरेण शिवस्तोत्रकरणोत्तरं शंकरेण बाणासुरायवरप्रदानम्, दग्धयोः पुरयोर्मध्यादेकस्य पुरस्य श्रीशैलेपातनम्, द्वितीयस्यामरकंटकेपातनम्, अमरकंटकपतितपुराज्ज्वालेश्वरोत्पत्तिः, तन्माहात्म्यं च. श्लो० ८२ ॥
१६--	११	कावेरीनर्मदासंगममाहात्म्यवर्णनम्, तत्रकुबेराख्यानम्. श्लो० १९॥
१७—	१२	नर्मदोत्तरतीरस्यपत्रेश्वरतीर्थमाहात्म्यम्, गर्जनमेघरावब्रह्मावर्त्तांगारेश्वरकपिलातीर्थकांचीतीर्थकुंडलेश्वरपिप्पलेश्वरविमलेश्वरपुष्करिणीमाहात्म्यपूर्वकनर्मदास्तोत्रकथनम्. श्लो० २२ ॥
१८—	१२	शूलभेदतीर्थभीमेश्वरतीर्थादित्येश्वरमल्लिकेश्वरवरुणेश्वरनीराजेश्वरकोटितीर्थागस्त्येश्वररविस्तवशक्रतीर्थर्षितीर्थनारदतीर्थदेवतीर्थामरकंटकतीर्थवामनेश्वरद्वितीयर्षितीर्थवटेश्वरभीमेश्वरवारणेश्वरसोमतीर्थपिंगलेश्वरसुरभिकेश्वरनारकेश्वरकोटिकेश्वरगंगावतरणनंदितीर्थद्वीपेश्वरव्यासतीर्थैरंडीतीर्थेक्षुनदीसंगमतीर्थस्कंदतीर्थांगिरसतीर्थलांगलतीर्थवटेश्वरसंगमेश्वरभद्रतीर्थांगारेश्वरायोनिसंगमपांडवेश्वरकंबोतिकेश्वरचन्द्रभागाशक्रतीर्थब्रह्मावर्ततीर्थकपिलतीर्थनर्मदेश्वरतीर्थादित्यायतनतीर्थमासेश्वरनागेश्वरतपोवनकुबेरभवनकालेश्वरतीर्थमरुत्तालयनारदतीर्थाहल्यातीर्थसोमतीर्थस्तंभतीर्थयोधिनीपुरस्थविष्णुतीर्थतापसेश्वरामोहकतीर्थसिद्धेश्वरगणपतिलिंगजनार्दनकामतीर्थाधोनतीर्थसिद्धेश्वरक्षेत्रपालदंडपालकुसुमेश्वरमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १२२ ॥
१९—	१४	भार्गवेश्वरतीर्थमाहात्म्यम्, शुक्रतीर्थोत्पत्तिवृत्तांतमाहाम्यवर्णनम्. श्लो० ३६॥
२०—	१५	नरकतीर्थास्थिविलयतीर्थगोतीर्थकपिलातीर्थर्षितीर्थगंगावदनतीर्थगंगाराहर्कसंगमदशाश्वमेधिकतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्, रुद्रवेदीतीर्थोत्पत्तिविषये भृगुकृतशिवस्तोत्रवर्णनम, भृगुक्षेत्रमाहात्म्यम, नर्मदास्थितवृषतीर्थमाहात्म्यम्, गौतमेश्वरतीर्थधौतपापतीर्थैरण्डीतीर्थहिरण्यद्वीपतीर्थकनखलतीर्थेशतीर्थवाराहतीर्थसोमतीर्थद्वीपेश्वररुद्रकन्यादेवतीर्थशिखितीर्थभृगुतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ८२ ॥
२१--	१६	विहगेश्वरतीर्थनर्मदेश्वराश्वतीर्थपैतामहतीर्थसावित्रीतीर्थमनोहरतीर्थमानसतीर्थक्रतुतीर्थत्रिदशज्योतिदशकन्यातीर्थस्वर्गविन्दुतीर्थाप्सरेशनरकतीर्थभारभूततीर्थाटवीतीर्थशृंगतीर्थैरण्डीनर्मदासंगमतीर्थनर्मदोदधिसंगमवर्तिजमदग्नितीर्थदिशलेश्वरकेशिनीतीर्थसागरेश्वरमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५२ ॥
२२--	१७	नर्मदामाहात्म्यवर्णने प्रमोहिन्यादिगंधर्वकन्यानामितिहासवर्णनम्, तत्र तासांगौरीसमाराधनायाच्छोदसरोवरं गत्वागौरीमभ्यर्च्य स्नानार्थमागतस्य मुनिपुत्रस्यवीक्षणम्, तद्दृष्ट्वातासां कामावस्थावर्णनम्, तस्यमुनिपुत्रस्य स्वाश्रमगमनानंतरंतासांविक्लवावस्थावर्णनम्, द्वितीयदिवसे पुनस्तस्मिन्सरोवरे तेनमुनिसूनुनासह तासांसंगमसंवादेच गंधर्वकन्याभिस्तदंगवेष्टनम्, तत्कृत्यक्रुद्धेन मुनिपुत्रेण गंधर्वकन्यानां पिशाचत्वशापदानम्, ताभिश्चतस्य पिशाचत्वशापदानम्, तासांतस्यच पिशाचरूपेणावस्थानम्. श्लो० १०८ ॥
२३—	१८	यदृच्छागतलोमशमुनिना सहपिशाचीगणसहितस्य पिशाचस्यतस्य द्विजपुत्रस्यसंवादः, लोमशेननर्मदास्नानेन तस्यतासांच पैशाच्यान्मोचनम्. श्लो० ३३॥
२४--	२०	अन्यतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्, तत्रदक्षिणसिंधुचर्मण्वत्यर्बुदाचलपिंगातीर्थसरस्वतीसागरसंगमतीर्थवरदानतीर्थद्वारवतीपिंडारकसिंधुसागरसंगमशंकुकर्णेश्वरतिमितीर्थवसुधारासिंधूत्तमवसुतीर्थब्रह्मतुंगकुमारीतीर्थशक्रतीर्थरेणुकातीर्थपंचनदभीमास्थानगिरिकुंजविमलतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३८ ॥

अ०	प०	विषयाः
२५	२०	काश्मीरस्थतक्षकनागभवनवितस्तातीर्थमलदरुद्रास्पदतीर्थमणिमत्तीर्थदेविकातीर्थकामाख्यतीर्थयजनयाजनब्रह्मवालकतीर्थदर्घिसत्राविनाशनतीर्थचमसोद्भेदशिवोद्भेदनागोद्भेदशशयानकुमारकोटिरुद्रकोटिसरस्वतीसंगमतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३९ ॥
२६	२१	कुरुक्षेत्रमचार्णकपारिप्लवतीर्थशाकिनीतीर्थसर्पनीविपंचनदकोटितीर्थाश्विनीतीर्थवाराहतीर्थजयिनीस्थसोमतीर्थैकहंसतीर्थमुंजावटजयानदीरामह्रदवंशमूलतीर्थलोकोद्धारतीर्थश्रीतीर्थकपिलातीर्थगोभवनतीर्थगंगातीर्थकावितीर्थलवर्णकद्वारपालब्रह्मावर्तसुतीर्थककाशीश्वरतीर्थमातृतीर्थशीतवनस्नानलोकार्तितीर्थस्वर्णलोमापनयनतीर्थदशाश्वमेधिकतीर्थमानुषतीर्थब्रह्मानुस्वरतीर्थसप्तर्षिकुंडकापिलकेदारकापिष्ठलकेदारसर्वकतीर्थरुद्रकोटिकूपह्रदेलास्पदतीर्थकलशीतीर्थरामजन्मतीर्थपुंडरीकतीर्थत्रिविष्टपतीर्थफलकीवनदृषत्पानसर्वदेवतीर्थपाणिख्यातमिश्रकतीर्थव्यासवनमनोजवतीर्थमधुवनीकौशिकीदृषद्वतीसंगमव्यासस्थलीऋणांतकूपवेदीतीर्थाहःसुदिनतीर्थमृगधूमरुद्रपदशूलपाणिमहेश्वरकोटितीर्थवामनकतीर्थविष्णुपदपवनह्रदामरह्रदशालिसूर्यसरस्वतीस्थश्रीकुंजतीर्थनैमिषकुंजमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १०६ ॥
२७	२३	कन्यातीर्थसोमतीर्थसप्तसारस्वततीर्थौशनसतीर्थकपालमोचनतीर्थाग्नितीर्थविश्वामित्रतीर्थपृथूदकतीर्थमधुस्रवतीर्थसरस्वत्यरुणासंगमावकीर्णतीर्थशतसहस्रकतीर्थसाहस्रकतीर्थरेणुकातीर्थविमोचनतीर्थपंचवटतैजसवारुणतीर्थकुरुतीर्थस्वर्गद्वारनरकरुद्रवेदीतीर्थास्थिपुरस्थगंगाह्रदतीर्थस्थाणुवटवदरीवनवसिष्ठाश्रमेंद्रमार्गादित्याश्रमसोमतीर्थदधीचतीर्थकन्याश्रमसंनिहितीतीर्थमचक्रुकद्वारपालमाहात्म्यवर्णनम्, कुरुक्षेत्रसीमावर्णनंच. श्लो० ९६ ॥
२८	२५	धर्मतीर्थकलापवनसौगंधिकवनेशानाध्युषिततीर्थसुगंधाशतकुंभापंचयज्ञत्रिशूलपात्रतीर्थराजगृहशाकंभरीदेवीसुवर्णतीर्थधूमावतीधरातीर्थगंगाद्वारसप्तगंगात्रिगंगशक्रावर्तकनखलकपिलावटनागराजतीर्थकपिलतीर्थशंतनुस्थापितललितकातीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३४ ॥
२९	२५	यमुनातीर्थस्नानमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५१ ॥
३०	२६	यमुनातीर्थमाहात्म्यवर्णनेहेमकुंडलवैश्यपुत्रयोःश्रीकुंडलविकुंडलयोरितिहासवर्णनम्, तत्रतयोरुन्मार्गगामिनोर्मरणानंतरमेकस्यनरकाज्ञापरस्यस्वर्गाज्ञाकथनम्. श्लो० ४१ ॥
३१	२७	विकुंडलपृष्टेन देवदूतेनविकुण्डलस्यपूर्वजन्मवृत्तांतवर्णनम्, यमलोकाप्रापकानेकसत्कर्मकथनम्, विकुंडलेनभ्रातुः श्रीकुंडलस्य नरकान्मुक्तिकामनयापृष्टेसति देवदूतेनतंप्रति स्वकीयातीताष्टमजन्मकृतपुण्यदानोपदेशेतज्जन्मवृत्तांतवर्णनम्, विकुंडलस्य श्रीकुंडलं सुकृतदानेन संतार्य तेनसहस्वर्गगमनम्. श्लो० २१० ॥
३२	३१	सुगंधतीर्थरुद्रावर्ततीर्थगंगासरस्वतीसंगमकर्णह्रदकुब्जाम्रकारुंधतीवटसामुद्रकब्रह्मावर्तयमुनाप्रभवदर्वीसंक्रमणतीर्थसिंधुप्रभवदेवीतीर्थर्षिकुल्यावरिप्रमोक्षविद्यातीर्थमाहेश्वरतीर्थवेतसिकासुंदरिकातीर्थब्राह्मणिकातीर्थनैमिषतीर्थगंगोद्भेदसरस्वतीवाहुदारजनीविमलाशोकगोप्रतारसरयूगोमतीस्थरामतीर्थशतसाहस्रकतीर्थोर्ध्वस्थानकोटितीर्थकपिलाह्रदमार्कण्डेयतीर्थगोमतीगंगासंगममाहात्म्यम्. श्लो० ४४ ॥
३३	३१	विस्तरेणवाराणसीमाहात्म्यवर्णनम्, तत्र मेरुशृंगेदेवीपृष्टेन महादेवेनवाराणसीक्षेत्रमाहात्म्यकथनम्. श्लो० ६५ ॥
३४	३३	वाराणसीस्थानां विमलोंकारपंचायतनमत्स्योदरीतटस्थोंकारेश्वरकृत्तिवासेश्वरमध्यमेश्वरविश्वेश्वरोंकारेश्वरकंदर्पेश्वराणांमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २५ ॥

अ० प० विषयाः

३५— ३३ वाराणसीस्थकपर्दीश्वरपिशाचमोचनतीर्थमाहात्म्यकथनम्. श्लो० ५० ॥

३६— ३४ वाराणसीस्थमध्यमेश्वरमाहात्म्यम्. श्लो० १३ ॥

३७— ३४ वाराणसीस्थप्रयागतीर्थविश्वरूपतीर्थतालतीर्थकाशतीर्थार्षभतीर्थसुनीलतीर्थगौरीतीर्थप्राजापत्यतीर्थस्वर्गद्वारतीर्थजंत्रुकेश्वरधर्मतीर्थगयातीर्थमहानदीतीर्थनारायणतीर्थवायुतीर्थज्ञानतीर्थवाराहतीर्थयमतीर्थसंमूर्तिकतीर्थाग्नितीर्थकलशेश्वरनागतीर्थकापिलसोमेशब्रह्मतीर्थभूतेश्वरधर्मसमुद्भवतीर्थगंधर्वतीर्थवाह्नितीर्थदौर्वासिकतीर्थव्योमतीर्थचंद्रतीर्थचितांगदेश्वरतीर्थविद्याधरेश्वरतीर्थकेदारतीर्थोग्रतीर्थकालंजरतीर्थसारस्वतप्रभासरुद्रकर्णह्रदकोकिलमहालयतीर्थहिरण्यगर्भतीर्थगोप्रेक्षतीर्थोपशांतेश्वरव्याघ्रेश्वरत्रिलोचनतीर्थलोलार्कोत्तरतीर्थकपालमोचनतीर्थशुक्रेश्वरतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १९ ॥

३८— ३५ गयातीर्थाक्षयवटब्रह्मारण्यस्थब्रह्मसरोवरब्रह्मयूपधेनुकतीर्थगृध्रवटोद्यत्पदसावित्रपदयोनिद्वारफल्गुतीर्थधर्मपृष्ठब्रह्मतीर्थराजगृहयक्षिणीतीर्थमणिनागतीर्थगौतमवनाहल्याह्रदश्रीतीर्थजनककूपविनाशनतीर्थगंडकीतीर्थध्रुवतपोवनकर्मदानदीविशालानदीमाहेश्वरीधारामाहेशपदतीर्थकोटिनारायणशालग्रामस्थानवटेश्वरपुरवामनभरताश्रमकौशिकीनदीचंपकारण्यगोविंदतीर्थकन्यावसथनिष्ठावासतीर्थवसिष्ठाश्रमदेवकूटकौशिकह्रदवीराश्रमस्थकुमारनंदिनीकूपकालिकाकौशिक्यरुणासंगमोर्वशीतीर्थकुंभकर्णाश्रमकोकामुखर्षभद्वीपौद्यानकतीर्थब्रह्मतीर्थचंपातीर्थदंडार्पणतीर्थलाविढिकातीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७३ ॥

३९— ३६ संध्यातीर्थविद्यातीर्थलौहित्यतीर्थकरतोयानदीगंगासागरसंगमगंगाद्वीपवैतरणीनदीविरजतीर्थशोणज्योतिरथ्यासंगमशोणनर्मदासंगमर्षभतीर्थकोशलास्थकालतीर्थपुष्पवतीवदरिकातीर्थमहेंद्राचलस्थरामतीर्थमतंगकेदारश्रीपर्वततत्रत्यदेवह्रदर्षभपर्वतकावेरीसमुद्रतीरस्थकन्यातीर्थगोकर्णतीर्थगायत्रीस्थानसंवर्तवापीवेणानदीगोदावरीनदीवेणासंगमवरदासंगमब्रह्मस्थूणाकुब्जावनकृष्णावेणासंगमोद्भूतदेवह्रदजातिमात्रह्रदशरभंगाश्रमशूर्पारकरामतीर्थसप्तगोदावरीदेवपथतुंगकारण्यमेधावनकालंजरचित्रकूटस्थमंदाकिनीगुहस्थानकोटितीर्थयशःस्थानस्यचतुःसमुद्रकूपशृंगवेरपुरमुंजवटप्रयागत्रिवेणीसंगमभोगावतीनामवासुकितीर्थहंसप्रपतनदशाश्वमेधिकगंगामाहात्म्यवर्णनानंतरंवसिष्ठस्यांतर्धानवर्णनम्, नारदस्ययुधिष्ठिरंप्रातितीर्थमाहात्म्यंकथयित्वांतर्धानवर्णनम्,युधिष्ठिरस्यमहर्षिभिःसहतीर्थयात्राकरणम्. श्लो० १२७ ॥

४०— ३८ प्रयागस्य विशेषमाहात्म्यजिज्ञासया शौनकादिप्रश्ने सूतेन धर्ममार्कंडेयसंवादवर्णनम्. श्लो० ४० ॥

४१— ३९ प्रयागक्षेत्रसीमादिमाहात्म्यकथनम्. श्लो० २२ ॥

४२— ३९ प्रयागतीर्थेमरणदानादिमाहिमा. श्लो० २४ ॥

४३— ४० तीर्थयात्राविधिपूर्वकप्रयागस्यतत्तत्स्थलमाहात्म्यवर्णनम्, तत्रवटमूलेगंगायमुनासंगमेप्राणत्यागमाहात्म्यम्, कंबलाश्वतरनागसामुद्रतीर्थप्रतिष्ठानहंसप्रपतनतीर्थोर्वशीपुलिनकोटितीर्थभोगवतीदशाश्वमेधिकतीर्थगंगामाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५७ ॥

४४— ४१ प्रयागस्थमानसतीर्थर्णमोचनतीर्थमाहात्म्यम्. श्लो० २२ ॥

४५— ४१ प्रयागस्थगंगायमुनयोर्माहात्म्यम्. श्लो० ३६ ॥

४६— ४२ प्रयागस्यपूज्यत्वकथनम्. श्लो० ॥ २६ ॥

अ०	प०	विषयाः
४७—	४१	सर्वतीर्थेभ्यः प्रयागस्याधिक्यवर्णनम्. श्लो० २० ॥
४८—	४३	प्रयागस्यप्रजापतितीर्थत्वकथनम्. श्लो० १५ ॥
४९—	४३	युधिष्ठिरेणमार्कंडेयाय महादानदानम्; मार्कंडेयस्य स्वाश्रमंप्रतिगमनम्, वासुदेवेनप्रयागमाहात्म्यानुमोदनम्. श्लो० १७ ॥
५०—	४३	विष्णुभक्तिप्रशंसनम्. श्लो० ॥ ३९ ॥
५१—	४४	कर्मयोगवर्णनेवर्णाश्रमसामान्यधर्मकथनम्.
५२—	४५	कर्तव्यनिषिद्धकर्मकथनम्. श्लो० ४७ ॥
५३—	४६	ब्रह्मचारिधर्मकथनम्. श्लो० ९० ॥
५४—	४८	गृहस्थधर्मकथनम्. श्लो० ४० ॥
५५—	४९	गृहस्थाचारनीतिवर्णनम्. श्लो० ९४ ॥
५६—	५०	भक्ष्याभक्ष्यनिर्णयः. श्लो० ४६ ॥
५७—	५१	दानधर्मवर्णनम्, विविधदानमाहात्म्यकथनम्. श्लो० ७८ ॥
५८—	५३	वानप्रस्थाश्रमाचारधर्मकथनम्. श्लो० ३६ ॥
५९—	५३	यतिधर्मकथनम्. श्लो० ३१ ॥
६०—	५४	यतिनियमविधानकथनम्. श्लो० ४३ ॥
६१—	५५	सर्वधर्मेभ्योऽपिसंसारदुःखकथनपूर्वकं विष्णुभक्तेराधिक्यवर्णनम्. श्लो० १०३ ॥
६२—	५६	पाद्मपुराणमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २५ ॥

इतिस्वर्गखंडानुक्रमणिका संपूर्णा ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थब्रह्मखंडस्थविषयानुक्रमणिका प्रारभ्यते ॥ ४ ॥

अ०	प०	विषयाः
१—	१	कलिकालीनलोकोद्धरणायप्रश्नेसूतेनव्यासजैमिनिसंवादवर्णनम्, विष्णुभक्तिवैष्णवलक्षणवर्णनम्. श्लोकांकाः ३४ ॥
२—	१	हरिमंदिरलेपनमार्जनादिमाहात्म्यदंडकनामकचोरवृत्तांतकथनम्. श्लो० ३७ ॥
३—	२	कार्तिकमासमाहात्म्यवर्णनम्, तत्र कार्तिकव्रतनियमकथनम्. दीपदानमाहात्म्ये वैकुंठब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्, दीपप्रोद्बोधनेन मूषिकस्योद्धारवर्णनम्. श्लोकांकाः ३५ ॥
४—	३	जयन्तीव्रतमाहात्म्यकथनम्, तत्र जयंतीपदार्थम्, जयंतीदिने भोजननिषेधः, जयंतीव्रतकारिणांमाहात्म्यम्. श्लोकांकाः ५३ ॥
५—	३	स्त्रीणां पुत्राद्यर्थवंध्यात्वकन्याप्रसूत्वक्लीवसंतानत्वमृतपुत्रात्वकारणविषयकप्रश्नेतत्तत्प्रापककर्मविपाकवर्णनम्, श्रीधरब्राह्मणस्य चरितम्. श्लोकांकाः ३८ ॥
६—	४	विष्णोर्ब्राह्मणस्यच मंदिरलेपनादिमहिमा तत्र वारांगनायाश्चरित्रम्. श्लोकांकाः ३७ ॥
७—	५	भाद्रपदशुक्लपक्षेराधाजन्माष्टमीमाहात्म्यम्, तद्व्रतप्रभावेणकलावेश्यासमुद्धारः, श्लोकांकाः ४४ ॥
८—	६	समुद्रमथनकथानकवर्णनम्. तत्र शक्रंप्रति दुर्वाससःशापः, विष्णोरनुज्ञया देवकृतसमुद्रमथनारंभवर्णनम्. श्लोकांकाः २३ ॥
९—	६	विष्णुनाकूर्मरूपंधृत्वामंदरोद्धरणम्, विषोत्पत्तौ शंकरेण विषप्राशनम्, अलक्ष्म्युत्पत्तिः, तस्यानिवासाय स्थाननिर्देशः. श्लोकांकाः २२ ॥

अ० प० विषयाः

१०— ६ ऐरावतादीनामुत्पत्तिः, द्वादश्यां महालक्ष्म्युत्पत्तिः, अलक्ष्म्युद्दालकविवाहानंतरं विष्णुकृतलक्ष्मीपरिणयनम्, अमृतोत्पत्तौ विष्णुना मोहिनीरूपंधृत्वादैत्यविमोहनंकृत्वादेवानाममृतदानम्, राहोः शिरश्छेदनम्, चंद्रसूर्यग्रहणेस्नानदानादिमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २५ ॥

११— ७ गुरुवारव्रतमाहात्म्यवर्णनम्, तत्र भद्रश्रवोराज्ञः श्यामलानाम्यास्तत्कन्यायाश्चवृत्तांतकथनम्. श्लो० ८६ ॥

१२— ९ ब्राह्मणप्राणरक्षणपुण्यकथनेदीननाथराजवृत्तान्तवर्णनम्, तत्र दीननाथराज्ञा गालवंप्रति पुत्रप्राप्त्युपायप्रश्ने गालवेन नरमेधयज्ञकथनम्. श्लो० ६४ ॥

१३— १० कृष्णजन्माष्टमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. तत्र दिलीपंप्रतिवसिष्ठेन संक्षेपतः श्रीकृष्णजन्मबाललीलादिकथनम्, जन्माष्टमीनिर्णयः, चित्रसेनराजवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ८५ ॥

१४— ११ ब्राह्मणमाहात्म्यवर्णनम्, ब्राह्मणपादोदकमाहात्म्यम्, तत्र भीमनामकशूद्रवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ३३ ॥

१५— १२ एकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. तत्रैकादशीदिनेऽन्नभोजने दोषः, एकादशीनिर्णयः, महारूपापत्नीसमेतस्य वल्लभनामकवैश्यस्यवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ६० ॥

१६— १३ पौर्णमासीदिने विष्णुपूजनमाहात्म्यम्, आश्विनपौर्णमास्यां विष्णोर्लाजादिदानम्. श्लो० २९ ॥

१७— १४ विष्णुपादोदकमाहात्म्यम्. तत्रसुदर्शनब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० २८ ॥

१८— १४ अगम्यागमनप्रायश्चित्तकथनम्. श्लो० २४ ॥

१९— १५ अभक्ष्यभक्षणप्रायश्चित्तकथनम्. श्लो० ३० ॥

२०— १४ कार्तिकमाहात्म्यवर्णनम्, तत्र नानाप्रकारनियमकथनम्, राधादामोदरपूजनकथनम. कलिप्रियासहितस्य शंकरनृपलस्य वृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ३४ ॥

२१— १६ कार्तिकमासव्रतविधाननियमकथनम्. श्लो० ३५ ॥

२२— १७ तुलसीधात्रीमाहात्म्यकथनम्. श्लो० ४२ ॥

२३— १७ विष्णुपंचकापरपर्यायकार्तिकांतिमपंचादिनमाहात्म्यम् तत्र दंडकचौरवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ३३ ॥

२४— १८ पृथिव्याद्यनेकविधदानमाहात्म्यफलवर्णनम्. श्लो० ५८ ॥

२५— १९ नारदसनत्कुमारसंवादे भगवन्नाममाहात्म्यवर्णनम्. नामापराधकथनम्, पुराणश्रवणफलकथनम्. श्लो० ३७ ॥

२६— २० प्रतिज्ञापालनस्यफलम्, प्रतिज्ञात्यागेदोषः, अत्रार्थे सुंदरश्वपचवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ४२ ॥

इति ब्रह्मखंडस्थविषयानुक्रमणिकासंपूर्णा ॥ ४ ॥

अथ पंचमपातालखंडस्थविषयानुक्रमणिका प्रारभ्यते ॥ ५ ॥

१— १ शौनकादिऋषीन्प्रति सूतेन शेषवात्स्यायनसंवादद्वारा रामाश्वमेधचरित्रकथनारंभः. तत्र रामस्य रावणं हत्वाऽयोध्यायामागमनाय लंकातो विमानमारुह्य परावृत्तिः, रामागमनायभरतकृतसूर्यप्रार्थना, रामस्य विमानमध्यात् नंदिग्रामदर्शनम्. श्लो० ४५ ॥

अ०	प०	विषयाः
२	—१	रामप्रहितस्यमारुतेर्भरतं प्रत्यागमनम्, रामभरतसमागमः, रामस्यायोध्यां प्रत्यागमनम्. श्लो० ४० ॥
३	—२	रामस्यायोध्यायां प्रवेशः, मातृदर्शनम्, रामागमनप्रहृष्टपौरनारीणां परस्परं संवादः. श्लो० ३४ ॥
४	—३	रामवियोगाद्राममातुर्विलापकरणम्, रामेणमातृदर्शनपूर्वकं मातृभिः सह संवादकरणम् , रामचंद्रस्य राज्याभिषेकः, राज्याभिषिक्ते रामे प्रजानां सुखवृत्तवर्णनम्. श्लो० ५४ ॥
५	—४	सर्वदेवकृतरामस्तुतिः, देवेभ्योरामकृतवरप्रदानम्, रामराज्यस्यव्यवस्थितिप्रकारकथनम्. श्लो० ५० ॥
६	—५	रामेणागस्तिस्वागतकरणम्, अगस्तिना रावणादिजन्मवृत्तांतवर्णनम्, कुबेरजन्म, कुबेरसंपत्त्या परितप्तया रावणादिमात्रा रावणादीनां धिक्करणम्,रावणादिभिर्मातृसमीपे कुबेराधिकसंपत्तिप्राप्त्यर्थं प्रतिज्ञाकरणम्. श्लो० ४३ ॥
७	—५	रावणकुंभकर्णविभीषणानामत्युग्रतपःकरणेन संतुष्टाद्ब्रह्मणः सकाशाद्वरप्राप्तिः, तत्प्रभावपरितप्तदेवैः कृतया प्रार्थनया भगवतो रामादिरूपेणावतरणकथनम् , रामस्यब्राह्मणरावणवधश्रवणोत्तरं मूर्छाप्राप्तिः. श्लो० ३८ ॥
८	—६	ब्रह्मवधपरितप्तस्यरामस्य पश्चात्तापकरणम्, ब्रह्मवधविषण्णं रामं प्रति कुंभयोनिना मुनिना सांत्वनम्,अश्वमेधविधिजिज्ञासया रामस्यागस्तिं प्रति प्रश्नः. श्लो० ३७ ॥
९	—७	अगस्तिनाऽश्वलक्षणकथनम्, मंदुरायायज्ञयोग्याश्वपरीक्षणम्, अश्वमेधयज्ञाय महर्षिजनामन्त्रणम्, रामस्य महर्षीन्प्रति वर्णाश्रमधर्मविषयकप्रश्नकरणम्. ऋषिभिर्वर्णाश्रमधर्मकथनम् . श्लो० ६७ ॥
१०	—८	वसंततौ महर्षिगणैः सह रामस्य यज्ञमण्डपं प्रत्यागमनम्, यज्ञदीक्षास्वीकारः, दिग्विजयार्थमश्वस्य सज्जीकरणम्, सुवर्णनिर्मितसीतयासह रामस्य वसिष्ठाज्ञया कुंडमंडपादिकरणम्, अश्वमूर्धनिस्वमुद्राचिन्हितसुवर्णपत्रबंधनम्, अश्वरक्षायै शत्रुघ्नं प्रत्याज्ञाकरणम्, प्रयाणावसरे शत्रुघ्नं प्रति रामकृतशिक्षाकथनम्. श्लो० ७४ ॥
११	—१०	पुष्कलाख्यस्य भरतपुत्रस्य भरतभ्रातुः शत्रुघ्नस्य पार्ष्णिग्राहरूपेण प्रेषणायाज्ञाकरणम्, शत्रुघ्नेन मातुराज्ञाग्रहणम्, जानकीभ्रात्रा लक्ष्मीनिधिना शत्रुघ्नमुद्दिश्यरामस्य विनोदकरणम् , शत्रुघ्नेनप्रयाणकालीनशुभशकुनदर्शनम्. प्रयाणावसरे पुष्कलस्य भार्यांप्रति शीलरक्षणोपदेशकरणम्. श्लो० ८३ ॥
१२	—११	पुष्कलपत्न्या स्वपतिं विजययात्रोत्सुकं वीक्ष्य तदभिनंदनम् , यज्ञियाश्वस्य परिजनैः सह नगरान्निःसृत्याहिच्छत्रापुरीं प्रत्यागमनम्, सुमंत्रेणाहिच्छत्रापुरीवृत्तांतकामाक्षादेवीचरित्रवर्णनपूर्वकंसुमदराजचरित्रवर्णनम् . तत्र सुमदस्य तपःकुर्वतस्तपोभंगायेंद्रेण कामायाज्ञाकरणम्, रंभया सह कामस्य सुमदतपोवनंप्रत्यागमनम्, सुमदस्यताः स्वर्युवतीर्दृष्ट्वा चिंताकरणम्. श्लो० ८६ ॥
१३	—१३	सुमदाप्सरःसंभाषणम्, रंभाद्यप्सरसां कामस्य च सामर्थ्यक्षयः, सुमदस्य कामाक्षादेवीदर्शनम्, सुमदकृतदेवीस्तुतिः कामाक्षादेव्या सुमदाय वरप्रदानम्, सुमदस्यशत्रुघ्नेनसहसमागमः, अहिच्छत्रापुर्यां शत्रुघ्नस्य प्रवेशः, सुमदेन शत्रुघ्नाय सर्वस्वसमर्पणम्. श्लो० ६७ ॥
१४	—१४	सुमदस्य शत्रुघ्नेन सह संवादः, अश्वेन सह शत्रुघ्नस्य च्यवनाश्रमं प्रति गमनम्, च्यवनसुकन्यावृत्तान्तवर्णनम्, तत्र तपःकुर्वतश्च्यवनस्य सुकन्याख्यया [illegible]

अ०	प०	विषयाः
१५	१५	सुकन्यया स्वपतिशुश्रूषणम्, अश्विनीकुमाराभ्यां संतुष्टाभ्यां च्यवनस्य सुरूपकरणम्, सुकन्यया सह च्यवनस्य विमानं निर्मायानेकविधभोगवर्णनम्. श्लो० ५४ ॥
१६	१६	शर्यातियज्ञं प्रति गतयोः सुकन्याच्यवनयोः शर्यातिना सुकन्याभर्त्सनम्, सुकन्यापतिसुरूपत्ववृत्तांतकथनम्, शर्यातिकृतयज्ञेऽश्विनीकुमारयोश्च्यवनेनशक्रवज्रंस्तंभयित्वा यज्ञभागदानवर्णनम्, शत्रुघ्नाश्वस्यच्यवनाश्रमंप्रतिगमनम्, तदाश्रमस्थमहर्षिगणकृतरामप्रशंसा, शत्रुघ्नेन हनूमद्द्वारा च्यवनंप्रत्ययोध्यायां प्रेषणम्, रामेणच्यवनस्य स्वागतकरणम्. श्लो० ५४ ॥
१७	१७	शत्रुघ्नस्याश्वेन सह वाजीपुरं प्रति गमनम्, वाजीपुरनरेशेन विमलेन शत्रुघ्नाय सर्वस्वसमर्पणम्, नीलपर्वतं प्रति गमनम्, नीलपर्वतमाहात्म्यकथनम्, तत्प्रसंगेन च रत्नग्रीवराजवृत्तांतवर्णनम्, तत्र रत्नग्रीवं प्रति केनचिद्ब्राह्मणेन नीलपर्वतमाहात्म्यकथनम्. श्लो० ८२ ॥
१८	१९	नीलपर्वतवासाच्चतुर्भुजस्वरूपप्राप्तिवर्णनम्, तत्र भिल्लवृत्तांतः. श्लो० ३० ॥
१९	१९	नीलगिरियात्राविधिवर्णनम्, रत्नग्रीवस्य नीलगिरिं प्रतिगमनम्, श्लोकांकाः ६० ॥
२०	२०	गंडकीशालग्राममाहात्म्यवर्णनम्, तत्र पुल्कसशवरवृत्तांतः. श्लो० ९३ ॥
२१	२२	रत्नग्रीवेण नीलगिरिं गत्वा तत्र पुरुषोत्तमस्तोत्रकरणम्, तस्य स्तोत्रकरणानंतरं केनचित्संन्यासिवेषिणागत्यागामिदिने भगवद्दर्शनकथनम्. श्लो० ४८ ॥
२२	२३	तस्मिन्दिने स्वप्ने रत्नग्रीवेण भगवद्दर्शनम्, अपरेद्युर्मध्याह्ने साक्षाद्भगवद्दर्शनम्, रत्नग्रीवेण भगवत्पूजापूर्वकं स्तुतिकरणम्, रत्नग्रीवाय भगवत्प्रसादाच्चतुर्भुजत्वप्राप्तिपूर्वकवैकुंठलोकप्राप्तिवर्णनम्, अश्वस्य नीलपर्वतसमीपे गमनम्, शत्रुघ्नकृतभगवद्दर्शनम्. श्लो० ६३ ॥
२३	२४	हयस्य सुबाहुराजपालितचक्रांकनगरं प्रत्यागमनम्, सुबाहुराजात्मजेनदमनेनाश्वबंधनम्, प्रतापाग्र्यदमनयोर्युद्धम्, दमनकृतप्रतापाग्र्यवधवर्णनम्. श्लो० ८८
२४	२६	दमनपुष्कलयोर्युद्धम्, तत्र पुष्कलस्य जयवर्णनम्. श्लो० ६० ॥
२५	२७	सुबाहोः सैन्येन सह युद्धभूमिं प्रत्यागमनम्. तत्सेनाध्यक्षेण निजसैन्यानां क्रौंचव्यूहविन्यासकरणम्. श्लो० ३५. ॥
२६	२८	शत्रुघ्नं प्रति सुमतिनाम्ना मंत्रिणा सुबाहुराजस्य बलपराक्रमकथनम्, लक्ष्मीनिधिसुकेत्वोर्युद्धे सुकेतोर्वधवर्णनम्. श्लो० ६९ ॥
२७	२९	चित्रांगपुष्कलयोर्युद्धे चित्रांगवधवर्णनम्. श्लो० ४८ ॥
२८	३०	चित्रांगवधात्सुबाहुराज्ञःपुत्रशोकः, सुबाहुहनूमतोर्युद्धम्, मूर्च्छागतस्य सुबाहुराजस्य स्वप्ने रामदर्शनम्, सुबाहुना पूर्ववृत्तांतस्मरणम्. श्लो० ७५. ॥
२९	३१	सुबाहुशत्रुघ्नसमागमः, सुबाहुना सह अग्रेऽश्वस्य नानादेशेषु प्रयाणम्. श्लोकांकाः ५३ ॥
३०	३२	अश्वसमेतस्यशत्रुघ्नस्य तेजःपुरं प्रति गमनम्, तत्रत्यस्यऋतंभरनृपस्य वृत्तांतवर्णनम्, तस्यापत्यकामनया जाबालिंप्रति प्रश्नः,जाबालिना गोमाहात्म्यकथने जनकवृत्तांतवर्णनम्, जनकेन नरकस्थप्राणिमोचनम्. श्लो० ७७ ॥
३१	३४	जनकस्य नरकमार्गगमनकारणवर्णनम्, गोपूजाविधिकथनम्, ऋतंभरर्तुपर्णसमागमः, ऋतुपर्णोपदेशादृतंभरस्य रामस्मरणेनसुरभ्यापुत्रवरप्रदानम् श्लो० ५७ ॥

अ०	प०	विषयाः
३२—	३५	सत्यवद्राजवृत्तांतवर्णनम्, शत्रुघ्नसत्यवतोः समागमवर्णनम्. श्लो० २६ ॥
३३—	३५	विद्युन्मालिराक्षसेनाश्वहरणम्, विद्युन्मालिनो वधाय शत्रुघ्नसैनिकैः प्रतिज्ञाकरणम्. श्लो० ६३ ॥
३४—	३६	विद्युन्मालिनोवधः. श्लो० ८१ ॥
३५—	३८	रेवातीरे आरण्यकाश्रमेऽश्वस्यागमनम्, आरण्यकेनस्वचारित्रवर्णनम्. श्लोकांकाः ७१ ॥
३६—	३९	आरण्यकेन स्वस्मै लोमशमहर्षिप्रोक्तसमयसमेतरामचरित्रवर्णनम्. श्लोकांकाः ९३ ॥
३७—	४१	आरण्यकस्यायोध्यामागत्य रामदर्शनंकृत्वा महानंदेन मस्तकस्फोटान्मुक्तिवर्णनम्. श्लो० ६७ ॥
३८—	४२	नर्मदाह्रदेऽश्वस्य निमज्जनम्, नर्मदाह्रदे शत्रुघ्नपुष्कलहनूमतांप्रवेशानंतरं योगिन्या शत्रुघ्नाय मोहनास्त्रदानम्,जलमध्याद्बाहप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ६३ ॥
३९—	४३	अश्वस्य देवपुरं प्रतिगमनम्, वीरमणिराजपुत्रेण रुक्मांगदेन हयग्रहणम्, शिवेन सह वीरमणेर्मंत्रकरणम्. श्लो० ५७ ॥
४०—	४४	वीरमणिनासह युद्धाय शत्रुघ्नस्य निश्चय, वीरमणिवृत्तांतः. श्लो० ५७ ॥
४१—	४५	रुक्मांगदस्य पुष्कलेन सह युद्धम्, तत्र पुष्कलस्य जयवर्णनम्. श्लोकांकाः ३३ ॥
४२—	४६	पुष्कलेन वीरमणिना सह तुमुलयुद्धकरणम्, वीरमणिपराभवः, पुष्कलस्य विजयश्च. श्लो० ७८ ॥
४३—	४७	वीरभद्रेण युद्धे पुष्कलस्य वधकरणम्, वीरभद्रशत्रुघ्नयुद्धम्, शत्रुघ्नस्य पराभववर्णनम्. श्लो० ६२ ॥
४४—	४९	शिवेन सह हनूमतो युद्धम्, हनूमत्संग्रामसंतुष्टेन शिवेन युद्धभूमिरक्षणे कृते सति हनूमता द्रोणाचलानयनायगमनम्,द्रोणाचलसंनिधौ देवैः सह हनूमतो युद्धम्. श्लो० ८० ॥
४५—	५०	द्रोणाचलाद्देवदत्तमृतसंजीवनीमानीय युद्धे मृतानांपुष्कलादीनांसंजीवनम्, पुनर्युद्धे शंकरकृतशत्रुघ्नपराभवे शत्रुघ्नेन रामस्मरणम्, युद्धभूमौरामस्यागमनम्. श्लो० ६० ॥
४६—	५१	शंकरेणसह श्रीरामस्यसमागमः, वीरमणिप्रभृतीनामानंदवर्णनम्, वीरमणेः शत्रुघ्नेन सहाश्वरक्षणार्थं प्रयाणम्. श्लो० ३८ ॥
४७—	५२	हेमकूटपर्वतेऽश्वगमनम्. तत्र शिलायां वाहस्य गात्रस्तंभः, शत्रुघ्नपृष्टेन शौनकेनाश्वगात्रस्तंभकारणकथनम्. श्लो० ५५ ॥
४८—	५३	शत्रुघ्नाय शौनकेन नानाकर्मविपाकवर्णनम्, अश्वस्यमुक्तिवर्णनम्. श्लोकांकाः ७६ ॥
४९—	५४	सुरथराजपालितकुंडलपुरेऽश्वस्य गमनम्, सुरथेनाश्वस्य ग्रहणम्, सुरथराजस्यराज्यरीतिवर्णनपूर्वकसुरथवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ६९ ॥
५०—	५५	शत्रुघ्नेन सुरथं प्रति दौत्येनांगदप्रेषणम्, अंगदसुरथसंवाद. श्लो० ५७ ॥
५१—	५६	चंपकाख्येन राजपुत्रेण सह पुष्कलस्य युद्धम्, चंपकेन पुष्कले बद्धे सति हनूमता युद्धे चंपकं पराजित्यपुष्कलस्य मोचनम्. श्लो० ७१ ॥
५२—	५८	सुरथहनूमतोः संवादपूर्वकंभयंकरं युद्धम्, रामास्त्रेण सुरथकृतहनूमद्बंधनम्, सुरथेन सह पुष्कलस्य युद्धम्, सुरथशत्रुघ्नयुद्धे शत्रुघ्नपराभववर्णनम्. श्लो० ६९ ॥
५३—	५९	[illegible]

अ० प० विषयाः

स्यागमनम्, सुरथरामसमागमानंतरं सर्वेषां मोचनम्, अश्वस्यवाल्मीक्याश्रमंप्रतिगमनम्. श्लो० ३७ ॥

५४— ६० वाल्मीक्याश्रमे लवेनाश्वबंधनम्, लवेनशत्रुघ्नसैनिकानामश्वरक्षणकराणां हस्तच्छेदनम्. श्लो० ३७ ॥

५५— ६० वात्स्यायनस्य सीतात्यागविविदिषयाप्रश्ने शेषेणतद्विषयकवृत्तवर्णनम्, तत्र रामंप्रतिसीतयादोहदकथनम्, प्रजाप्रेमजिज्ञासयानगरेरात्रौचारगमनम्, चारैः पुरे जनमुखाद्यतस्ततोरामकीर्तिश्रवणम्, रजकमुखादपकीर्तिश्रवणं च. श्लो०७९॥

५६— ६२ प्रातःकालेचारैःसभामागत्यरामायरजकोक्तिकथनम्, रामस्यापकीर्तिश्रवणजन्यमूर्छावर्णनम्, भरतेनसहसंवादवर्णनम्. श्लो० ६४ ॥

५७— ६३ सीतायाभर्तृवियोगकारणकथनम्; रजकस्यपूर्वजन्मवृत्तांतः. श्लो० ६७ ॥

५८— ६४ भरतस्य सीतात्यागाज्ञाऽस्वीकारे शत्रुघ्नायाज्ञाकरणम्, तेनाप्यस्वीकारे लक्ष्मणाय सीतात्यागाज्ञाकरणम्, दोहदपूरणं मिषं कृत्वा सीताया वने गमनम्, सीताकृतगंगादर्शनम्. श्लो० ७८ ॥

५९— ६६ गंगामुत्तीर्य परपारतीरे सीताया लक्ष्मणेन सहसंवादः, सीतायास्त्यागः, सीताकृतशोकः, वाल्मीक्याश्रमं प्रति सीताया गमनम्, तस्मिन्नाश्रमे सीतायाः कुशलवपुत्रोत्पत्तिवर्णनम्. श्लो० ८६ ॥

६०— ६७ कालजिन्नाम्नः शत्रुघ्नसेनाध्यक्षस्यलवेनसह युद्धम्, युद्धेकालजितो मरणम्. श्लो० ६७ ॥

६१— ६९ लवस्य पुष्कलेन सह युद्धम्, हनूमताच सह युद्धे हनूमतो मूर्च्छयापतनम्. श्लो० ६२ ॥

६२— ७० शत्रुघ्नेन सह घोरयुद्धे लवस्य मूर्च्छापतनम्. श्लो० ४७ ॥

६३— ७१ लवस्यपतनात्सीतया शोककरणम्; कुशस्यमहाकालपुरादाश्रमं प्रत्यागमनम् शत्रुघ्नकुशयोर्युद्धम्, शत्रुघ्नस्य मूर्छनाप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ७९ ॥

६४— ७२ कुशेन हनूमत्सुग्रीवौ विजित्य बद्ध्वा स्वाश्रमं प्रति नीत्वा सीतायै तौ प्रदर्श्य युद्धवृत्तांतनिवेदनम्, सीतया स्वकीयपातिव्रत्यप्रभावाद्रामसैन्यसंजीवनम्; सीतानुज्ञया कुशलवाभ्यां शत्रुघ्नाग्रेऽश्वस्य त्यागकरणम्. श्लो० ८० ॥

६५— ७४ अश्वेन सह शत्रुघ्नादीनामयोध्यां प्रत्यागमनम्, सुमतिमन्त्रिणा रामाय जैत्रयात्रावृत्तांतकथनम्. श्लो० ८० ॥

६६— ७५ रामस्य वाल्मीकिमहर्षिणा सह संवादः, सीताया आनयनाय लक्ष्मणप्रेषणम्, सीतालक्ष्मणसंवादः, कुशलवयोः सीताज्ञया लक्ष्मणेन सहायोध्यायामागमनम्; वाल्मीकिप्रेरणया कुशलवाभ्यां श्रीरामचरित्रगायनम्, रामेण तयोः स्वपुत्रौ ज्ञात्वांकारोपणम्, वाल्मीकिपूर्ववृत्तांतवर्णनम्, रामेण सीतायाः स्मरणम्. श्लो० १८२ ॥

६७— ७८ सीतामानेतुं पुनः प्रहितेन लक्ष्मणेन सह सीतायाः श्रीरामयज्ञमंडपे आगमनम्, रामसीतासमागमानंतरं सुवर्णसीतां परित्यज्य प्रत्यक्षसीतया सह यज्ञकर्मकरणम्, यज्ञपरिसमाप्तिवर्णनम्, तत्र यज्ञियाश्वस्य रामस्पर्शेनोद्धारे कर्पूरेण देवेभ्यो हविर्भागदानम्. श्लो० ८७ ॥

६८— ८० रामस्य यज्ञांतस्नानम्, रामाश्वमेधपठनश्रवणमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३८ ॥

६९— ८१ श्रीकृष्णचरित्रवर्णनम्, तत्र वृन्दावनादिषोडशदलात्मकश्रीकृष्णक्रीडाकिंजल्ककथनपूर्वकक्रीडास्थानवर्णनम्, श्रीकृष्णस्य सौंदर्यकथनम्, वृंदावनमाहात्म्यकथनम्. श्लो० ११८ ॥

७०— ८३ श्रीकृष्णपार्षदगणवर्णनम्, ऋषीणां गोपीत्वप्राप्तिकारणकथनम्, जन्मांतरी

अ० प० विषयाः

यपुण्यवर्णनंच, राधामाहात्म्यम्, राधाकृष्णपरिचरानेकगोपीवर्णनम्, गोपीगणमध्यवर्तिश्रीकृष्णस्वरूपवर्णनम्. श्लो० ६५ ॥

७१—८४ नारदस्य राधाकृष्णयोर्वृंदावनेदर्शनपूर्वकमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १०३ ॥

७२—८६ श्रीकृष्णस्य श्रेष्ठसुंदरीगणकथनम्. श्लो० १५४ ॥

७३—८९ श्रीकृष्णस्वरूपवर्णनपुरःसरं मथुरामाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५६ ॥

७४—९० अर्जुनस्य राधास्वरूपदर्शनपूर्वकस्त्रीत्वप्राप्त्या श्रीकृष्णसंगवर्णनम्, भगवन्महिमवर्णनंच. श्लो० २०४ ॥

७५—९३ नारदस्य स्त्रीत्वप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ५५ ॥

७६—९४ श्रीकृष्णस्यसंक्षिप्तं गद्यमयं मध्यतएवचरित्रम्. श्लो० ९ ॥

७७—९५ श्रीकृष्णतीर्थवर्णनम्, श्रीकृष्णस्य स्वरूपवर्णनम्, गुणवर्णनंच. श्लो० ६५ ॥

७८—९६ वैष्णवशुद्धिपूर्वकंशालग्रामशिलालक्षणादिकथनम्. श्लो० ४६ ॥

७९—९७ वैष्णवानांतिलकधारणाद्यनेकविधिवर्णनम्. श्लो० ६८ ॥

८०—९८ कलियुगेहरिनाममाहात्म्यवर्णनम्, हरिपूजाविधिवर्णनम्. श्लो० ६९ ॥

८१—९९ श्रीकृष्णमन्त्रार्थवर्णनम्. श्लो० ६६ ॥

८२—१०१ मंत्रदीक्षाविधिवर्णनम्. श्लो० ९१॥

८३—१०२ वृंदावनेश्रीकृष्णस्य दैनंदिनीयलीलावर्णनम्, तत्रराधयासह विलासादिवर्णनम्, वृंदावनमाहात्म्यपरिसमाप्तिः. श्लो० ११७ ॥

८४—१०५ अथ वैशाखमाहात्म्यम्, तत्रनारदांबरीषसंवादः, वैष्णवधर्मकथनम्, विष्णुध्यानप्रकारवर्णनंच. श्लो० १०९ ॥

८५—१०७ भक्तिलक्षणभेदवर्णनम्, सर्वमासेषुवैशाखस्यमहत्त्ववर्णनम्. श्लो० ७७ ॥

८६—१०८ वैशाखमासव्रतविधानकथनम्. श्लो० ४७ ॥

अ० प० विषयाः

८७—१०९ वैशाखस्नानमाहात्म्ये देवशर्मब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्, तत्रसुमनयाभार्ययाऽनपत्यत्वतप्तस्यपत्युः सांत्वनार्थं संसारस्वरूपवर्णनम्, अनेकविधपुत्रवर्णनम्. श्लो० ८५

८८—१११ ऋणसंबंध्यादिपुत्रकथनपूर्वकं संसारनिःसारतावर्णनम्. श्लो० ३२ ॥

८९—१११ पुत्रप्राप्तये सुमनयादेवशर्माणंप्रतिवसिष्ठसंनिधौप्रेषणम्, देवशर्मणोवसिष्ठप्रतिगमनम्, वसिष्ठदेवशर्मसंवादे वसिष्ठेनदेवशर्मणः पूर्वजन्मवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ६९ ॥

९०—११२ देवशर्मणो विप्रत्वप्राप्तिकारणवर्णनम्, संतानप्राप्तये वैशाखमासव्रतानुष्ठानोपदेशवर्णनम्, देवशर्मणःस्वगृहंप्रत्यागमनम्. श्लो० ५८ ॥

९१—११३ सुमनया सहदेवशर्मणः गंगावर्तिकनखलतीर्थे वैशाखनियमसेवनतो विष्णुप्रीत्यासुतप्राप्तिः श्लो० १४ ॥

९२—११४ वैशाखसेवनफलम्, अत्रविषये दिवोदासराजपुत्र्या दिव्यादेव्याःकथानकवर्णनम्, तत्रतस्यादिव्यादेव्याविविधवरमरणानुतप्तेन दिवोदासेन जातूकर्ण्यं प्रति तत्पतिमरणकारणजिज्ञासयाप्रश्नेकृतेसति जातूकर्ण्येन तस्याःप्राक्तनजन्मचरित्रवर्णनम्, पूर्वजन्मनिदुश्चरित्रायास्तस्याः कस्यचित्सिद्धस्यसेवापुण्येन राजपुत्रीत्वप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० १२३ ॥

९३—११६ वैशाखमासेरेवास्नानोपदेशवर्णनम्. श्लो० १५ ॥

९४—११६ पापप्रशमनस्तोत्रमाहात्म्यवर्णने मुनिशर्मणोब्राह्मणस्य प्रेतपंचकस्यच कथानिरूपणम्; पापप्रणाशनस्तोत्रकथनंच. श्लो० १५९ ॥

९५—११९ वैशाखमासीयसंक्षिप्तविधिवर्णनम्, अंबरीषस्यपूर्वजन्मवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० १५० ॥

अ० प०	विषयाः
९६—१२२	वैशाखेमाधवार्चनमाहात्म्यम्, यमब्राह्मणसंवादे यमेननारकिणांपापवर्णनम्, स्वर्गिणां पुण्यवर्णनंच. श्लो० १४२ ॥
९७—१२५	विविधव्रतनियमस्नानदानादिवर्णनम्. श्लो० १०७ ॥
९८—१२७	वैशाखमासे विष्णुपूजाविधानवर्णनम्, तत्रधनशर्मब्राह्मणस्य प्रेतोद्धारकथानकवर्णनम्, वैशाखस्याधिक्यवर्णनम्. श्लो० १२८ ॥
९९—१२९	महीरथराजवृत्तांतवर्णनम्, तत्रमहीधरकश्यपसंवादे कश्यपेन शरीरानित्यतादिसविस्तरशरीरस्वरूपवर्णनम्. श्लो० ९३ ॥
१००—१३१	कश्यपेन महीधरस्य वैशाखे स्नापनम्, स्तोत्रश्रावणं च, महीधरस्य नियमाचरणपुरःसरं मृत्युवर्णनम्. श्लो० ३१ ॥
१०१—१३१	महीधरदेवदूतसंवादेयमलोकस्थानेकविधपापिपापविपाकनिरूपणम्. श्लो ०५७
१०२—१३२	महीधरप्रदत्तेन वैशाखमासीयैकदिवसनियमानुष्ठानपुण्येन नारकिसमुद्धारवर्णनम्, महीधरस्य परमपदावाप्तिः. श्लो० ३२ ॥
१०३—१३३	विष्णुमूर्तिध्यानवर्णनपुरःसरं वैशाखमाहात्म्यसमाप्तिवर्णनम्. श्लो० ५७ ॥
१०४—१३५	अश्वमेधक्रतोरनंतरं शंभुब्राह्मणरूपेण शंकरस्यायोध्यां प्रत्यागमनम्. रामेण विभीषणबंधवार्ताश्रवणम्, पौराणिकलक्षणवर्णनम्, शकुनयोग्यपुराणकथनम्, पुराणश्रवणविधिकथनम्, पुराणमध्याच्छकुनेन विभीषणबंधनकारणज्ञानम्, रामेण विमानमारुह्य श्रीरंगे गत्वा विभीषणस्य मोचनम्, विप्रावज्ञापापजनितदुःखवर्णनम्. श्लो० १७० ॥
१०५—१३८	शंभुब्राह्मणमुखनिर्गतज्वालयाकस्यांचिद्ब्राह्मण्यामुपद्रुतायां तन्मोचनमिषेण रामस्य लोकालोकात्परतो नारायणपुरं गत्वा तत्र नारायणेन सह संवादः, रामस्य लक्ष्म्या सह संवादः, रामस्य गौतमीतटवर्तिभरद्वाजाश्रमं प्रत्यागमनम्, तत्र श्राद्धदिनेसंप्राप्ते श्राद्धकर्तृभोक्तृनियमश्राद्धकालनिर्णयवर्णनम्, शिवलिंगस्थापनपूजनविधिवर्णनम्, शिवलिंगमाहात्म्यकथनम्, भस्ममाहात्म्यवर्णनम्, तत्र धनंजयब्राह्मणपुत्रस्य करुणस्य तत्पत्न्याः शुचिस्मितायाश्चवृत्तांतवर्णनम्, भस्मस्नानमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २३१ ॥
१०६—१४२	भस्ममाहात्म्यवर्णने कस्यचिच्छुनो मुक्तिः, शुनः पूर्वजन्मवृत्तांतवर्णनम्. पत्या सह गमनकर्तृस्त्रियाः माहात्म्यवर्णनम्, तत्राप्ययाचरित्रम्. श्लो० ११२ ॥
१०७—१४४	भस्ममाहात्म्यवर्णने कश्यपात्मृषिवृत्तांतः, तत्र वीरभद्रचेष्टितम्. श्लो० ९५ ॥
१०८—१४६	भस्मनिर्माणविधानम्, भस्मग्रहणधारणपुण्यनिरूपणम्. श्लो० ७९ ॥
१०९—१४७	शिवलिङ्गार्चनमाहात्म्यवर्णनम्, तत्रेक्ष्वाकुब्राह्मणचरित्रवर्णनम्, शिवलिंगार्चननियमाः. श्लो० ११२ ॥
११०—१४९	अग्निमुखाभिधशिवगणवृत्तांतवर्णनम्, तत्राग्निमुखवीरभद्रसंवादे कारांकिकराज्ञः कस्याश्चिद्वेश्यायाश्चवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ९८ ॥
१११—१५१	शिवनाममाहात्म्यवर्णनम्, तत्र विधृताभिधनृपचरित्रवर्णनम्. श्लो० ५४ ॥
११२—१५२	शिवनाममाहात्म्यवर्णने देवरातसुतायाः कलाया वृत्तांतवर्णनम्, गौरीकृतसोमवारव्रतवर्णनम्, तत्र शिवचेष्टितम्. श्लो० १४७ ॥
११३—१५५	पुराणश्रवणमाहात्म्यम्, पौराणिकपूजाविधानवर्णनम्, तत्रदिलीपवृत्तांतः. श्लो० ५६ ॥
११४—१५६	रामेण विमानस्थविप्रवृत्तांतजिज्ञासया प्रश्नेकृते सति गौतमगृहवृत्तांतवर्णनम्, तत्र गौतमगृहे बाणादीनामागमनम्, ब्रह्मविष्णुशिवादीनां चागमनम्, विष्णुशिवकृतजलक्रीडा, गौतमगृहे सर्वदेवकृतभोजनम्, हनूमत्कृतशिवलिंगपूजा-

अ० प० विषयाः

विधिः, चतुर्युगधर्माः, कलियुगे दानप्रशंसा, हरिकीर्तनपुराणश्रवणमाहात्म्यकथनम्, पुराणपठनश्रवणाधिकारिवर्णनम्, गौतमब्राह्मणवृत्तांतः. श्लो० ४९४ ॥

११५—१६५ पठनकर्तॄणां लक्षणानि, पुराणश्रवणपुराणवाचनविधिः, पुराणसंख्यापूर्वकमहापुराणोपपुराणपरिगणनम्. श्लो० ९७ ॥

११६—१६७ जांबवदुक्तपुराकल्पीयरामायणकथावर्णनम्. श्लो० ३०५ ॥

११७—१७४ भरद्वाजाश्रमात्सुदेवगृहं गत्वा तत्र सभायां स्थित्वा गौतमगृहचरित्रजिज्ञासया रामेणप्रश्ने कृते सति शंभुब्राह्मणेन रामंप्रति गौतमगृहवृत्तांतकथनम्, तत्रन्यायार्जितधनेन देवपूजादिमाहात्म्यवर्णनम्, अत्र विषये मंकणकपुत्रस्याकथस्य वृत्तांतवर्णनम्, रामकृतकौसल्यामासिकश्राद्धविधिः, श्राद्धकाले कस्यचिदभ्यागतस्यागमनम्, तेनातिथिनारामसीतयोः सत्वपरीक्षणम्, अन्यायार्जितद्रव्येण देवपूजाकर्तुः किल्बिषप्राप्तिः, अत्रार्थे रूपकराक्षसस्य वृत्तांतवर्णनम्, उपहतद्रव्येण पूजानिषेधः, तत्र चेकितानिब्राह्मणवृत्तांतः, उपहतघंटाकारणवर्णनम्, तत्र मन्दस्यवृत्तांतवर्णनम्, पातालखंडश्रवणफलवर्णनम्, पुराणवाचकपूजाकथनम्. श्लो० २४२ ॥

इति पाद्मेपुराणपातालखंडस्थविषयानुक्रमणिका संपूर्णा ।

अथ पाद्मपुराणोत्तरखण्डस्थविषयानुक्रमणिका.

१— १ महेशनारदसंवादे धर्मबीजसमुच्चयवर्णनम्. श्लो० ७० ॥

२— २ नारदोमापतिसंवादे बदरीनारायणमाहात्म्येरुद्रप्रसादवर्णनम्. श्लो० १८ ॥

अ० प० विषयाः

३— २ युधिष्ठिरनारदसंवादे जालंधरोत्पत्तिवर्णनम्, तत्र ब्रह्मण आगमनवर्णनम्. श्लो० ५२ ॥

४— ३ जालंधरोपाख्याने वृंदाविवाहः, जालंधरस्याभिषेकवर्णनंच श्लो० ५२॥

५— ४ क्षीरोदधेर्मथनकारणज्ञानायजालंधरेण शक्रंप्रतिदूतप्रेषणम्, दैत्यसैन्यानां देवसैन्यैः सह युद्धवर्णनम्. श्लो० ९३ ॥

६— ६ विष्ण्वादीनां कालनेम्यादिभिः सह द्वंद्वयुद्धम्, इंद्रवलयोर्द्वंद्वयुद्धे इंद्रकृतमुद्गरप्रहारेण वलदैत्यस्यांगविशरणम्, तेनतदंगेभ्यो रत्नाद्युत्पत्तिः, इंद्रेणवलस्य वधकरणम्, तत्पन्याः प्रभावत्याः पत्याज्ञयानदीरूपप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ४१ ॥

७— ७ जालंधरेणेंद्रपराभवकरणम्, विष्णुजालंधरयोर्युद्धम्, विष्णुकृतजालंधरसेनावधः, जालंधरेणद्रोणाचलानयनम्, जालंधरकृतवाणप्रहारेण विष्णोर्मूर्च्छाप्राप्तिः, लक्ष्मीप्रेरणया कृतनमस्कारस्य जालंधरस्य विष्णुनावरदानम्, जालंधरप्रार्थनया विष्णुना तद्गृहे वासकरणम्. श्लो० ८६ ॥

८— ८ जालंधरस्य सकलदेवपराजयपूर्वकंसौराज्यप्रतिष्ठापनम्. श्लो० २६ ॥

९— २ सर्वदेवप्रार्थनयाशंकरेण सर्वदेवतेजोमयचक्रनिर्माणम्. श्लो० ३८ ॥

१०— ९ नारदमुखाज्जालंधरेणपार्वतीसौंदर्यं निशम्य शंकरंप्रति राहुदूतप्रेषणम्, राहुणाशंभवे जालंधरसंदेशकथनम्, अत्रांतरेशिवजटाजूटात्कीर्तिमुखगणोत्पत्तिः, राहोः प्रत्यागमनम्. श्लो० ५३ ॥

११— १० जालंधरस्य युद्धार्थयात्रावर्णनम्, नंदिप्रमुखैः शिवगणैर्जालंधरसैन्यपराभवकरणम्. श्लो० ६८ ॥

१२— १२ शुंभादीनां नंद्यादिभिः सह युद्धम्, तत्र नंद्यादीनां पराजयः, शंकरेण दैत्यपराभवकरणम्. श्लो० ६४ ॥

अ० प० विषयाः

१३— १३ शिवजालंधरयोर्घोरसंग्रामः, मायाशंकरस्यजालंधरस्यपार्वतीं प्रत्यागमनम्, पार्वत्या सह तस्य संवादः, पार्वतीकृतचिंतावर्णनम्. श्लो० ५१ ॥

१४— १४ विष्णुना जालंधरकृतपार्वतीच्छलं परिज्ञायवृंदाहरणविषयकोद्योगकरणम्, स्वप्ने वृंदयाकालीकृतपतिशिरोभक्षणदर्शनम्, दुःस्वप्नदर्शनानुतप्तायावृंदायावन-गमनम्, तत्र राक्षसदर्शनंच. श्लो० ७१ ॥

१५— १५ विष्णुना तापसवेषधारणम्, राक्षससकाशाद्वृंदायाः परिमोचनम्, व्याधभी-तायावृंदायास्तापसस्य विष्णोराश्रमगमनम्, विष्णुवचनाच्चित्रशालायां वृंदाया गमनम्. मायाजालंधरेण विष्णुना वृंदारतिकरणम्, सुरतान्ते वृंदया विष्णुं ज्ञात्वातद्भर्त्सनम्, वृन्दयाविष्णवे भार्याहरणरूपशापदानम्, वृंदया योगबलेन शरीरत्यागपूर्वकं ब्रह्मपदंप्रतिगमनम्, वृंदादेहस्य तत्सख्या दहनकरणम्, वृंदादेहत्यागस्थलस्यवृंदावनत्वप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ७२ ॥

१६— १७ मायाशिवस्य जालंधरस्य परीक्षार्थं पार्वत्याऽग्रे सखीप्रेषणम्, सखीदर्शना-ल्लिङ्गनमात्रेणैव जालंधरवीर्यच्युतिं सखीमुखाज्ज्ञात्वा नायं शिवइति निश्चित्य पार्वत्याः कमलकोशे प्रवेशः, तत्सखीनांचभृंगरूपेणकमलपरिसरे भ्रमणम्, चंडमुंडप्रेषितरक्तलोचनदूतमुखात्स्वभार्याया वृंदाया विष्णुकृतपातिव्रत्यभंग-वार्ताश्रवणानंतरंजालंधरस्य संग्रामं प्रत्यागमनम्. श्लो० ३९ ॥

१७— १७ जालंधरस्य शंकरेण सह युद्धम्, जालंधरसैनिकानां वीरभद्रादिभिः सह युद्धम्, शुक्रेण मृतदैत्यानांपुनरुज्जीवनम्. शंकरेण कृत्योत्पादनम्, कृत्ययास्व-योनौ शुक्रस्यस्थापनम्. श्लो० ८९ ॥

१८— १९ दैत्यानां शिवगणैः सह युद्धवर्णनम्, जालंधरेण मायया पार्वतीं निर्माय तस्याः शिवसंमुखेवधकरणाच्छंकरस्य मोहप्राप्तिः, ब्रह्मकृतबोधेन शिवेन दैत्य-मायां विज्ञाय जालंधरस्यवधकरणम्, जालंधरस्य शिवसायुज्यमुक्ति-प्राप्तिः, कैलासोत्तरदिशिस्थितस्यनगरस्य जालंधररक्तपातेनशोणितपुरत्वप्राप्तिव-र्णनम्, शंकरस्याज्ञया योगिनीभिस्तत्पुरपतितमांसभक्षणम्, शंकरेण योगिनीनां वरप्रदानम्, जालंधरवधाख्यानश्रवणफलम्, वृंदाप्रसंगेन तुलसीप्रशंसा. श्लो० १५५ ॥

१९— २२ श्रीशैलमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १८ ॥

२०— २२ हरिद्वारमाहात्म्यवर्णनम्, तत्र गंगोत्पत्तिकथाप्रसंगेन सगरवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ४२ ॥

२१— २३ गंगायाः पृथिवीतले गमनवृत्तांतवर्णनपुरःसरंहरिद्वारप्रशंसावर्णनम्. श्लो० २८

२२— २३ गंगामाहात्म्यवर्णनम्, तत्र गंगायमुनाप्रयागकाशीस्तोत्राणि, गयाप्रशंसा. श्लो० ४९ ॥

२३— २५ तुलसीशालग्राममाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४६ ॥

२४— २६ प्रयागतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २३ ॥

२५— २६ तुलसीत्रिरात्रव्रतविधिमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४३ ॥

२६— २७ दानेषुमुख्यस्यान्नदानस्य प्रशंसा, अन्नदाने पात्रापात्रनिरीक्षणप्र-योजनम्. श्लो० २१ ॥

२७— २७ पानीयदानतडागाद्युत्सर्गवृक्षारोपणसत्यतपोऽध्ययनपात्रदानपृथ्व्यादिदानानां प्रशंसा, इतिहासपुराणपठनविधिफलवर्णनंच. श्लो० ५८ ॥

२८— २८ इतिहासपुराणपठनप्रशंसावर्णने धरापालवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ४३ ॥

अ०	प०	विषयाः
२९	२९	गोपीचन्दनमाहात्म्यम्, तस्यविलेपनविधानवर्णनम्. श्लो० २६ ॥
३०	३०	कार्त्तिकशुक्लैकादश्यां दीपव्रतविधानवर्णनम्, तत्फलवर्णनंच, तत्रसिद्धाश्रमस्थकपिलब्राह्मणस्य तद्गृहस्थमार्जारस्यच वृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ११८ ॥
३१	३२	हरिश्चंद्रसनत्कुमारसंवादे जन्माष्टमीव्रतविधानवर्णनम्. श्लो० ४५ ॥
३२	३२	पृथ्वीदानवस्त्रदानयोःप्रशंसा, गयागमनप्रशंसा, नीलवृषलक्षणकथनम्, दत्तायाः पृथिव्याः पुनर्हरणेदोषवर्णनम्, हिरण्यार्थेऽसत्यवचने ब्राह्मणधनहरणेच दुर्गतिप्राप्तिः, पात्रेदानस्यप्रशंसा, वाप्यादीनामुत्सर्गेफलम्, जलदानमाहात्म्यम्, भूमिधेनुस्त्रीणां बलाद्धृत्वापुनरदाने ब्रह्महत्याप्राप्तिः, दीपदानस्यफलम्, विवाहयज्ञादिषुविघ्नकरस्यदुर्गतिवर्णनम्, फलमूलभक्षणप्रायोपवेशनतः स्वर्गलोकावाप्तिः, नित्यस्नानाग्निप्रवेशरसत्यागोपवासभूमिशयनकरणांतत्तत्फलावाप्तिवर्णनम्. श्लो० ७१ ॥
३३	३४	दशरथेनवसिष्ठवचनाद्रथमारुह्य रोहिणीपृष्ठे स्थित्वाशनिसंमुखे संहारास्त्रेयोजितेसति शनिनादशरथाय वरत्रयप्रदानम्, दशरथेन शनिस्तोत्रकरणम्, शनिस्तोत्रपठनफलवर्णनम्. श्लो० ५१ ॥
३४	३५	माधवजाह्नवीसंवादे त्रिस्पृशैकादशीव्रतविधानम्, तत्रत्रिस्पृशैकादशीलक्षणकथनम्. श्लो० ९५ ॥
३५	३६	उन्मीलिन्येकादशीव्रतविधानवर्णनम्. श्लो० ६८ ॥
३६	३८	पक्षवर्द्धन्येकादशीव्रतविधानकथनम्. श्लो० ३२ ॥
३७	३८	एकादश्यां जागरणस्य फलविधानलक्षणवर्णनम्. श्लो० ९२ ॥
३८	४०	जयाविजयाजयंत्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्, मार्गशीर्षकृष्णपक्षे एकादश्युत्पत्तिकथानकवर्णनम्, तत्र मुरदैत्यवधार्थं विष्णुदेहादेकादशीकन्याप्रादुर्भावः, तथा मुरदैत्यवधकरणम्. विष्णुनातस्यैवरप्रदानवर्णनम्. श्लो० ११८ ॥
३९	४२	मार्गशीर्षशुक्लपक्षमोक्षदैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४७ ॥
४०	४३	पौषकृष्णपक्षसफलैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४९ ॥
४१	४४	पौषशुक्लपक्षपुत्रदैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५३ ॥
४२	४५	माघकृष्णपक्षषट्तिलैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५२ ॥
४३	४६	माघशुक्लपक्षजयैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५४ ॥
४४	४७	फाल्गुनकृष्णपक्षविजयामाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३२ ॥
४५	४७	फाल्गुनशुक्लपक्षामलक्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६७ ॥
४६	४९	चैत्रकृष्णपक्षपापमोचन्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४९ ॥
४७	५०	चैत्रशुक्लपक्षकामदैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३९ ॥
४८	५०	वैशाखकृष्णपक्षवरूथिन्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २५
४९	५१	वैशाखशुक्लपक्षमोहिन्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३९ ॥
५०	५२	ज्येष्ठकृष्णपक्षापरैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २० ॥
५१	५२	ज्येष्ठशुक्लपक्षनिर्जलैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६४ ॥
५२	५३	आषाढकृष्णपक्षयोगिन्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३४ ॥
५४	५४	आषाढशुक्लपक्षदेवशयन्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३७ ॥
५४	५४	श्रावणकृष्णपक्षकामिकैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २९ ॥
५५	५५	श्रावणशुक्लपक्षपवित्रारोपण्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४४ ॥
५६	५६	भाद्रपदकृष्णपक्षाजैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २३ ॥

अ०	प०	विषयाः
५७—	५६	भाद्रपदशुक्लपक्षपद्मैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४१ ॥
५८—	५७	आश्विनकृष्णपक्षेंदिरामाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३६ ॥
५९—	५८	आश्विनशुक्लपक्षपाशांकुशैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २८ ॥
६०—	५८	कार्तिककृष्णपक्षरमैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५४ ॥
६१—	५९	कार्तिकशुक्लपक्षप्रबोधिन्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६८ ॥
६२—	६१	पुरुषोत्तममासकृष्णपक्षकमलैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४३ ॥
६३—	६२	पुरुषोत्तममासशुक्लपक्षकामदैकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २२ ॥
६४—	६२	चातुर्मास्यव्रतविधिमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १२१ ॥
६५—	६४	चातुर्मास्यव्रतोद्यापनविधिवर्णनम्. श्लो० २० ॥
६६—	६५	यमाराधनम्, वैतरणीव्रतम्, तत्रमुद्गलवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ८५ ॥
६७—	६६	गोपीचन्दनमाहात्म्यकथनम्. श्लो० १३ ॥
६८—	६६	वैष्णवलक्षणमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २० ॥
६९—	६७	श्रवणद्वादशीव्रतविधानकथनम्. तत्रमरुदेशस्थप्रेतकथानकवर्णनम्. श्लो० ७५
७०—	६८	नदीत्रिरात्रव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३२ ॥
७१—	६९	भगवन्नाममाहात्म्यवर्णनम्. तत्रपार्वतीशिवसंवादे विष्णुसहस्रनामस्तोत्रवर्णनम्. श्लो० ३३१ ॥
७२—	७५	विष्णुसहस्रनाममाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १७ ॥
७३—	७५	रामरक्षास्तोत्रवर्णनम्. श्लो० १२ ॥
७४—	७६	धर्मप्रशंसापूर्वकदानधर्ममाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २६ ॥
७५—	७६	गंडिकातीर्थमाहात्म्यम्. श्लो० २६ ॥
७६—	७७	आभ्युदयिकौर्ध्वदेहिकस्तोत्रवर्णनम्. श्लो० ४२ ॥
७७—	७७	ऋषिपंचमीव्रतविधानम्, तत्र देवशर्मब्राह्मणस्य बलीवर्दत्वप्राप्तिप्रभृत्याख्यायिकाकथनम्. श्लो० ६२ ॥
७८—	७९	अपामार्जनस्तोत्रवर्णनम्. श्लो० ९१ ॥
७९—	८०	अपामार्जनस्तोत्रपाठविधिकथनम्, तत्फलमाहात्म्यवर्णनंच. श्लो० १६ ॥
८०—	८१	विष्णुमाहात्म्यवर्णनम्, विष्णुमंत्रमाहात्म्यवर्णनम्, पुंडरीककथानकवर्णनम्, तत्र नारदेन सह पुंडरीकस्य समागमः, नारदेन पुंडरीकाय शास्त्रसिद्धांतरहस्योपदेशकरणम्, पुंडरीकस्य नारदोपदेशं श्रुत्वा भगवदाराधनेन भगवतःप्रत्यक्षदर्शनम्, पुंडरीककृतभगवत्स्तुतिः, भगवतः प्रसादात्पुंडरीकस्यमोक्षवर्णनम्. श्लो० १६९ ॥
८१—	८४	गंगामाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४२ ॥
८२—	८५	वैष्णवलक्षणवर्णनम्, वैष्णवप्रशंसा, विष्णुमूर्तिपूजनफलवर्णनम्. शालग्रामपूजनफलवर्णनम्. श्लो० ३९ ॥
८३—	८५	सर्वमासविधिवर्णनम्, तत्र चैत्रशुक्लैकादश्यां दोलामहोत्सवविधिवर्णनम्. श्लो० ३४ ॥
८४—	८६	चैत्रशुक्लद्वादश्यांदमनकमहोत्सववर्णनम्. श्लो० ३१ ॥
८५—	८७	वैशाखज्येष्ठाषाढेषु भगवतोजलशयनमहोत्सववर्णनम्. श्लो० ३० ॥
८६—	८७	श्रावणे पवित्रारोपणविधिवर्णनम्. श्लो० ४१ ॥
८७—	८८	चैत्रादिमासक्रमेण चंपकादिपुष्पैर्विष्णुपूजनवर्णनम्, तत्फलकथनं च. श्लो० २७ ॥
८८—	८९	कार्तिकमाहात्म्यारंभः, तत्र नारदस्य कृष्णदिदृक्षया द्वारकायामागमनम्, नारदेन कृष्णाय कल्पवृक्षपुष्पोपहारदानम्, कृष्णेन सत्यभामां विस्मृत्या-

अ०	प०	विषयाः
		न्यखीभ्यो विभज्य पुष्पदानम्, पुष्पालाभरुष्टायाः सत्यभामायाः कल्पद्रुमदानाय तया सह गरुडमारुह्य स्वर्गंप्रति गत्वेंद्रं विजित्य स्वर्गात्कल्पद्रुममानीय सत्यभामाया अंगणेतस्यरोपणम्, सत्यभामया तुलापुरुषदानकरणम्, श्रीकृष्णसत्यासंवादे सत्यभामया महाभाग्यशालित्वप्रापककारणजिज्ञासया प्रश्ने कृते सति कृष्णेन तस्याः पूर्वजन्मवृत्तांतवर्णनम्, तत्र मायापुरीस्थदेवशर्मब्राह्मणकन्यायाश्चरित्रम्. श्लो० ४५ ॥.
८९—	९०	तस्या गुणवत्याः कार्तिकसेवनात्सत्यात्वप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ३० ॥
९०—	९०	पृथुनारदसंवादे शंखासुराख्यानवर्णनम्, तत्र शंखासुरकृतवेदहरणवर्णनम्, विष्णुना कार्तिकप्रशंसाकरणम्, श्लो० ६१ ॥
९१—	९१	विष्णुना मत्स्यावतारं धृत्वा शंखासुरवधकरणम्, प्रयागोत्पत्तिमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३० ॥
९२--	९१	कार्तिकव्रतिनां नियमवर्णनम्. श्लो० ३२ ॥
९३—	९२	कार्तिक स्नानार्घ्यादिवर्णनम्. लो० ३२ ॥
९४—	९३	कार्तिकमास्यनुष्ठेयानां नियमानां वर्णनम्,कार्तिकव्रतवतां प्रशंसा. श्लो०२८॥
९५--	९३	कार्तिकव्रतोद्यापनविधानवर्णनम्. श्लो० ३१ ॥
९६—	९४	तुलसीमाहात्म्यवर्णनप्रसंगेन जालंधरोत्पत्तिवर्णनम्. श्लो० ३३ ॥
९७—	९४	जालंधरदैत्यकृतदेवपराजयपूर्वकममरावतीविजयवर्णनम्. श्लो० ३३ ॥
९८—	९५	जालंधरदैत्यभयत्रस्तदेवकृतसंकष्टनाशनविष्णुस्तोत्रम्, विष्णोर्जालंधरेणसह युद्धम्, विष्णोर्जालंधरेणसह युद्धे संतुष्टस्य तस्मैवरप्रदानम्, तद्याचितवरपूर्तये लक्ष्म्या सह विष्णुना जालंधरगृहेवासकरणम्, जालंधरस्य राज्यस्थितिवर्णनम्. श्लो० २९ ॥
९९—	९६	जालंधरेण नारदमुखात्पार्वत्याः सौंदर्यातिशयं निशम्य शिवं प्रति राहोर्दौत्येन प्रेषणम्, शिवभ्रूमध्यात्कीर्तिमुखगणोत्पत्तिवर्णनम्, कीर्तिमुखपूजावश्यकत्वकथनम्, कीर्तिमुखोत्सृष्टस्य राहोर्बर्बरदेशेपतनम्. श्लो० ३४ ॥
१००--	९६	शंकरेण सर्वदेवतेजोभिः सुदर्शनचक्रनिर्माणम्, शिवगणानां दैत्यगणैः सह संग्रामः. श्लो० ३२ ॥
१०१—	९७	नंद्यादीनां शिवगणानां कालनेम्यादिभिः सह द्वंद्वयुद्धवर्णनम्, तत्र शिवगणानां पराजयवर्णनम्. श्लो० ३१ ॥
१०२--	९७	शिवेन दैत्यपराभवकरणम्, शिवजालंधरयुद्धम्, जालंधरेण गांधर्वमायया शंकरं मोहयित्वा शिवरूपं धृत्वा पार्वतीसमीपं प्रति गमनम्, पार्वत्या तस्य दानवत्वं परीक्ष्याकस्मादन्तर्धाय मानसोत्तरंप्रतिगमनम्, पार्वतीमदृष्ट्वा जालंधरस्य रणांगणं प्रत्यागमनम्, पार्वतीकृतस्मरणेन विष्णोस्तत्समीपं प्रत्यागमनम्, तद्वृत्तांतंश्रुत्वा विष्णुना वृंदापातिव्रत्यभंगाय प्रतिज्ञाकरणम्. श्लो० ३२ ॥
१०३--	९८	वृंदया दुःस्वप्नं दृष्ट्वोद्विग्नया वनांतरे भ्रमणम्, तत्र राक्षसोपद्रुताया वृंदायाः तापसवेषधारिणा विष्णुना राक्षसौ निवार्यरक्षणम्, मायया गगनात्कपिभ्यां जालंधरशिरःकबंधानयनम्, वृंदायाःस्वपतिशिरःकबन्धनिरीक्षणेन शोककरणम्, विष्णुमायया जालंधरवेषं धृत्वा वृंदायाः पातिव्रत्यभंगकरणम्, कदाचिद्वृंदया जालंधररूपधारिणं विष्णुं विज्ञाय तस्य भार्याहरणरूपशापं दत्वाग्नौ प्रवेशनम्, विष्णोस्तच्चिताभस्मावगुण्ठनम्. श्लो० ३१ ॥
१०४--	९९	शंकरेण युद्धे जालंधरस्य वधकरणम्, जालंधरस्य शिवसायुज्यप्राप्तिः, शिवाज्ञयादेवैर्वृंदामोहितविष्णुमोहविनाशायाद्यमायास्तोत्रकरणम्, आदिमा-

अ०	प०	विषयाः
		याज्ञया गौरीलक्ष्मीस्वराभिर्देवेभ्यः स्वस्वबीजदानम्, वृंदाचितास्थाने देवैर्गौर्याज्ञया तद्बीजारोपणम्. श्लो० २९ ॥
१०५	९९	तद्बीजत्रयोत्पन्नानां स्त्रीरूपधारिणीनां धात्रीमालतीतुलसीनां दर्शनेन विष्णोर्भ्रांतिनिरासः, मालत्या बर्बरीनामप्राप्तिकारणवर्णनम्, धात्रीतुलस्योर्माहात्म्यम्. श्लो० २९ ॥
१०६	१००	कलहाचरित्रवर्णनम्, धर्मदत्तब्राह्मणेन सह राक्षसीत्वं प्रति प्राप्तायाः कलहाया मध्येमार्गं समागमः, धर्मदत्तेन तस्या उपरि तुलसीमिश्रजलसेचनम्, कलहया धर्मदत्ताग्रे स्वपूर्वजन्मवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ३१ ॥
१०७	१०१	धर्मदत्तेन द्वादशाक्षरमन्त्रं जपित्वा तदङ्गे तुलसीमिश्रजलप्रक्षेपात्कलहाया दिव्यदेहावाप्तिवर्णनम्, वैकुंठं प्रति कलहां नेतुमागताभ्यां विष्णुदूताभ्यां धर्मदत्तं प्रति कलहयान्याभ्यां च स्त्रीभ्यां सह दशरथोभविष्यसीति वरप्रदानम्. श्लो० २६ ॥
१०८	१०१	धर्मदत्तविष्णुगणसंवादे विष्णुव्रतमाहात्म्यवर्णनम्, तत्र विष्णुदासविप्रचोलराजयोः कथानकवर्णनम्. श्लो० ३० ॥
१०९	१०२	विष्णुदासविप्रचोलराजयोर्भगवन्निरतिशयभक्त्या वैकुंठप्राप्तिवर्णनम्, मुद्गलगोत्रोद्भवानां शिखाहीनत्वकारकणवर्णनम्. श्लो० ३३ ॥
११०	१०२	जयविजयद्वारपालयोः पूर्वजन्मवृत्तान्तवर्णनम्, कलहाया विष्णुगणैर्वैकुण्ठप्रापणम्. श्लो० ३२ ॥
१११	१०३	कृष्णावेण्याद्यनेकनदीनां माहात्म्यवर्णनम्, तत्र कृष्णावेण्योरुत्पत्तिवर्णनम्, तत्र ब्रह्मदेवकृतयज्ञवर्णनम्. श्लो० ३१ ॥
११२	१०४	एकादशीमाघकार्तिकतुलसीद्वारकानां भगवत्प्रियत्वम्, संसर्गवशात्पुण्यपापांशप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ३० ॥
११३	१०४	कार्तिकव्रतप्रशंसायां धनेश्वरविप्रवृत्तांतवर्णनम्, धनेश्वरस्यकार्तिकव्रतिसंसर्गः. श्लो० ३४ ॥
११४	१०५	धनेश्वराय यमेन नरकदर्शनानंतरं धनेश्वरस्य धनयक्षेति नाम्ना कुबेरानुगत्वप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० २९ ॥
११५	१०५	सत्यभामायै कृष्णेन कार्तिकमाहात्म्यमुक्त्वा सायंसंध्योपासनार्थं जननीगृहंप्रति गमनम्, अश्वत्थवटप्रशंसाकरणम्. श्लो० २९ ॥
११६	१०६	अश्वत्थवृक्षस्यास्पृश्यत्वकारणवर्णनेऽलक्ष्मीवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० २८ ॥
११७	१०७	शिवषडाननसंवादे कार्तिकस्नानमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३२ ॥
११८	१०७	कार्तिके तिलधेन्वादिदानवर्णनम्, कार्तिकव्रतिनां परान्नवर्जनादिविविधनियमवर्णनम्, विष्णुपूजनफलवर्णनम्. श्लो० ६० ॥
११९	१०९	माघमासस्नानमाहात्म्यम्, शूकरक्षेत्रमाहात्म्यवर्णनम्, मासोपवासव्रतविधानवर्णनम्. श्लो० ५३ ॥
१२०	११०	शालिग्रामशिलार्चनविधिमाहात्म्यवर्णनम्, शालिग्रामशिलायां वासुदेवादिमूर्तिलक्षणवर्णनम्, कार्तिकमासे शालिग्रामपूजाफलवर्णनम्. श्लो० ९२ ॥
१२१	१११	धात्रीवृक्षच्छायायां पिण्डदानमाहात्म्यवर्णनम्, केतकीप्रभृतिभिः पूजनस्य फलवर्णनम्, दीपदानविधिवर्णनम्. तत्र गोपवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ३७ ॥
१२२	११२	दीपावलीदिनपंचके त्रयोदश्यादिद्वितीयान्तेकर्तव्यकृत्यनिर्णयः, दीपावलीमहोत्साहेराज्ञां कर्तव्यवर्णनम्, यमद्वितीयामाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १०३ ॥

अ० प० विषयाः

१२३—११४ मासोपवासविधिमाहात्म्यकथनम्. श्लो० ४२ ॥

१२४—११५ प्रबोधिन्येकादशीमाहात्म्यवर्णनम्, भीष्मपंचकव्रतमाहात्म्यवर्णनम्, कार्तिकमाहात्म्यश्रवणपठनफलवर्णनम्. श्लो० ९६ ॥

१२५—११६ माघमासमाहात्म्यारंभः, माघमाहात्म्यजिज्ञासया सूतं प्रति मुनीनां प्रश्नः, सूतेनोमामहेश्वरसंवादेनमाघमाहात्म्यकथनम्. तत्र दिलीपस्य मृगयार्थं वनप्रवेशवर्णनम्, तत्प्रसंगेन वनशोभावर्णनम्, मृगयां विधाय पुरं प्रत्यावृत्तस्य दिलीपस्य हारीतेन मुनिना सह समागमः, हारीतानुज्ञया दिलीपस्य वसिष्ठं प्रत्यागमनम्, वासिष्ठदिलीपसंवादः, माघमासे प्रातःस्नानदानमाहात्म्यवर्णनम्. तत्र मणिकूटपर्वतस्थव्याघ्रमुखविद्याधरस्य भृगुमहर्ष्युपदेशेनमाघशुक्लैकादश्यां स्नानात्सुमुखत्वप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० १७१ ॥

१२६—१२०माघस्नानमाहात्म्यवर्णने कार्तवीर्यदत्तात्रेयसंवादवर्णनम्. तत्र दत्तात्रेयेण शरीरानित्यतादिरहस्यकथनपुरःसरं माघस्नानमाहात्म्यवर्णनम्, तत्प्रसंगेन कुब्जिकाब्राह्मणीचरित्रसुंदोपसुंदवधवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ८८ ॥

१२७—१२१ माघस्नानविधिवर्णनम्, तत्र कांचनमालिन्यप्सरसाराक्षसस्य धर्मोपदेशकरणम्. तदुपदेशेनराक्षसस्य स्वर्गप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० १७७ ॥

१२८—१२५ माघस्नानमाहात्म्यवर्णने गंधर्वकन्यानां वेदनिधिमुनिपुत्रस्याग्निपस्यच परस्परं शापदानेन पिशाचत्वप्राप्तौ दैववशाल्लोमशसमागमः, लोमशेन माघमासस्नानमाहात्म्यकथनम्, तत्रावंतिदेशस्थवीरसेनराजवृत्तान्तनिरूपणम्, पिशाचमोचनेतिहासवर्णने प्लक्षप्रस्रवणस्थदेवद्युतिविप्रचरित्रवर्णनम्, देवद्युतिना विष्णुस्तोत्रकरणम्. श्लो० २९६ ॥

१२९—१३० द्राविडदेशस्थचित्रनामकभूपतेरधर्माचारतया पैशाच्यप्राप्तौ देवद्युतिना सहसमागमः देवद्युतिना तस्य प्रयागे माघस्नानाज्ञाकरणपूर्वकंमाघस्नानमाहात्म्य कथनम्, तत्र केरलस्थवसुनामकब्राह्मणवृत्तांतकथनम्, तस्य वसुब्राह्मणस्य प्रेतत्वप्राप्तौ केनचित्कार्पटिकेन सहसमागमः, कार्पटिकाय केरलपिशाचेन स्ववृत्तांतनिवेदनम्, तत्र सारसवानरवृत्तांतवर्णनम्, तत्र सारसेनवानराय निज वृत्तांतकथनम्, प्रेतप्रार्थनयाकार्पटिकेनमनसिविचार्य प्रेतायगंगाजलप्रदानम्, तेनगंगाजलप्राशनेन केरलवसुपिशाचस्यमुक्तिः,प्रयागमाहात्म्यश्रवणाद्द्राविडदेशपतेश्चित्रराजस्यमोक्षः, लोमशवचनात्पिशाचीनांपिशाचस्यच व्योममार्गेणभूगतलोमशेनसहप्रयागं प्रतिगमनम्, लोमशेन तेभ्यःप्रयागदर्शनपूर्वकंप्रयागमाहात्म्यकथनम्; प्रयागे लोमशवचनाद्गंधर्वकन्यानां मुनिपुत्रस्य पैशाच्यान्मुक्तिः, लोमशवचनेनतासां गंधर्वकन्यानामग्निपेन सह विवाहः. श्लो० २२८ ॥

१३०—१३५ विष्णुभक्तिमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १९ ॥

१३१—१३६ शालिग्रामशिलामाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २९ ॥

१३२—१३६ विष्णुस्मरणमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १५३ ॥

१३३—१३९ जंबूद्वीपस्थविविधतीर्थवर्णनम्. श्लो० ४० ॥

१३४—१४० वेत्रवतीनदीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३१ ॥

१३५—१४० साभ्रमतीनदीमाहाम्यवर्णनम्. श्लो० १३५ ॥

१३६—१४३ साभ्रमतीप्रवाहागतनंदिकुंडकपालकुंडमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १९ ॥

१३७—१४३ साभ्रमत्याःसप्तस्रोतोमाहात्म्यवर्णनम्, श्वेतातीर्थमाहात्म्यवर्णनंच. श्लो० २३ ॥

१३८—१४४ वकुलासंगमे गणतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १५ ॥

१३९—१४४ अग्निपालेश्वरमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४६ ॥

अ०	प०	विषयाः
१४०	१४५	साभ्रमतीहिरण्यासंगममाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १६ ॥
१४१	१४५	मधुरादित्यमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४५ ॥
१४२	१४६	कपितीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १३ ॥
१४३	१४६	सप्तधारतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २६ ॥
१४४	१४६	ब्रह्मवल्लीतीर्थवृषतीर्थखंडहृदगोहृदमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २९ ॥
१४५	१४७	साभ्रमतीहस्तिमतीसंगमेश्वरतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. तत्रसोमेश्वरमाहात्म्यकथनंच. श्लो० १६ ॥
१४६	१४७	रुद्रमहालयतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ८ ॥
१४७	१४७	खड्गतीर्थखड्गधारेश्वरमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७ ॥
१४८	१४८	मालार्कतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ९ ॥
१४९	१४८	चन्दनेश्वरमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११ ॥
१५०	१४८	जांबवततीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १४ ॥
१५१	१४८	इन्द्रग्रामतीर्थधवलेश्वरतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १०० ॥
१५२	१५०	बालापेंद्रतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४४ ॥
१५३	१५१	दुर्धर्षेश्वरतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २३ ॥
१५४	१५१	खड्गधारेश्वरतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७२ ॥
१५५	१५३	दुग्धेश्वरतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४० ॥
१५६	१५३	चंद्रभागानदीवर्तिचंद्रेश्वरमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५१ ॥
१५७	१५४	पिप्पलादतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११॥
१५८	१५४	पिचुमंदार्कतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १४ ॥
१५९	१५४	सिद्धक्षेत्रकोटराक्षीतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १३ ॥
१६०	१५४	वामनतीर्थराजमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५ ॥
१६१	१५४	सोमतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १७ ॥
१६२	१५५	कापोतिकतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १८ ॥
१६३	१५५	गोतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५ ॥
१६४	१५५	कश्यपहृदमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ९ ॥
१६५	१५५	भूतेश्वरतीर्थघटेश्वरतीर्थवैद्यनाथतीर्थविजयितीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १०॥
१६६	१५६	पांडुरार्यातीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ८ ॥
१६७	१५६	चंडेशतीर्थगाणपत्यतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ८ ॥
१६८	१५६	वार्त्रघ्नीनदीमाहात्म्यवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ७१ ॥
१६९	१५७	वाराहतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११ ॥
१७०	१५७	साभ्रमतीसंगमतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५ ॥
१७१	१५८	संगमस्थसत्तीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४ ॥
१७२	१५८	नीलकंठतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४ ॥
१७३	१५८	दुर्गासाभ्रमतीसमुद्रसंगमतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६ ॥
१७४	१५८	श्रीनृसिंहव्रतनृसिंहतीर्थमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ९७ ॥
१७५	१५९	भगवद्गीताप्रथमाध्यायमाहात्म्यवर्णनम्, तत्र विष्णुलक्ष्मीसंवादे सुशर्मवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ५४ ॥
१७६	१६१	गीताद्वितीयाध्यायमाहात्म्यम्, तत्रदेवशर्मवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ६२ ॥
१७७	१६२	गीतातृतीयाध्यायमाहात्म्यवर्णने जडब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ६० ॥

अ० प०	विषयाः
१७८—१६३	गीताचतुर्थाध्यायमाहात्म्यवर्णने वाराणसीस्थभरतकृतावलंबनतोबदर्योः कन्यात्वप्राप्तिवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ३८ ॥
१७९—१६४	गीतापंचमाध्यायमाहात्म्यवर्णने पुरुकुत्सपुरस्थपिंगलब्राह्मणतत्पत्नीवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० २४ ॥
१८०—१६४	गीताषष्ठाध्यायमाहात्म्यवर्णने गोदावरीतीरवर्तिप्रतिष्ठानपुरस्थज्ञानश्रुतिराजरैक्यमहर्षिवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० १०४ ॥
१८१—१६६	गीतासप्तमाध्यायमाहात्म्यवर्णने पाटलिपुत्रस्थशंकुकर्णब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ३४ ॥
१८२—१६६	गीताष्टमाध्यायमाहात्म्यवर्णने आमर्दकपुरस्थभावशर्मब्राह्मणवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ३२ ॥
१८३—१६७	गीतानवमाध्यायमाहात्म्यवर्णने माहिष्मतीपुरीस्थमाधवब्राह्मणवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ६० ॥
१८४—१६८	गीतादशमाध्यायमाहात्म्यवर्णने काशीपुरीस्थधीरधीविप्रवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ९९ ॥
१८५—१७०	गीतैकादशाध्यायमाहात्म्यवर्णने मेघकरनगरस्थसुनंदब्राह्मणवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ११० ॥
१८६—१७२	गीताद्वादशाध्यायमाहात्म्यवर्णने कोल्हापुरस्थसिद्धसमाधिवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ६२ ॥
१८७—१७३	गीताद्वादशाध्यायमाहात्म्यवर्णने तुंगभद्रानदीतीरवर्तिहरिपुरस्थहरिदीक्षितब्राह्मणपत्न्यादुराचारायावृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ६१ ॥
१८८—१७४	गीताचतुर्दशाध्यायमाहात्म्यवर्णने शशशुनीवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ४५ ॥
१८९—१७५	गीतापंचदशाध्यायमाहात्म्यवर्णने गौडदेशीयनरसिंहराजस्यतत्सेनिकस्य सरभभेरुंडस्यच वृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ४६ ॥
१९०—१७६	गीताषोडशाध्यायमाहात्म्यवर्णने गुर्जरमंडलान्तर्गतसौराष्ट्रिकपुरस्थखड्गबाहुराजवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ३४ ॥
१९१—१७६	गीतासप्तदशाध्यायमाहात्म्यवर्णने खड्गबाहुनृपसुतभृत्यस्य दुःशासनस्य वृत्तांतवर्णनम्. श्लो० २७ ॥
१९२—१७७	गीताष्टादशाध्यायमाहात्म्यवर्णने इंद्रवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ६३ ॥
१९३—१७८	श्रीमद्भागवतमाहात्म्यवर्णनम्, तत्र सूतशौनकसंवादे नारदसनत्कुमारसंवादः, नारदेन भक्तिज्ञानवैराग्यवृत्तांतकथनम्, तत्र कलिदोषेण ज्ञानवैराग्ययोर्वार्द्धक्यम्, भक्त्याश्च वृंदावनप्रभावेण यौवनम्, भक्तिनारदसमागमे भक्तयानारदाग्रे स्वदुःखवृत्तांतनिवेदनम्. श्लो० ८४ ॥
१९४—१७९	नारदेन भक्तिं सांत्वयित्वा तद्दुःखनिवारणार्थमुपायं चिंतयित्वा नारदस्य सनकादिसमीपं प्रत्यागमनम्, सनकादिभिर्ज्ञानवैराग्ययोर्बलप्राप्तये भागवतालापकरणोपदेशकरणम्, तत्र भागवतस्य श्रेष्ठचवर्णनम्. श्लो० ७४ ॥
१९५—१८१	कुमाराणामुपदेशान्नारदस्य गंगाद्वारसमीपस्थक्रामदापुरे भृग्वादिभिः सहगमनम्, कुमारैर्भागवतमाहात्म्यवर्णनम्, भागवतसप्ताहपठनमाहात्म्यवर्णनम्, भगवतोद्धवाय भागवतोपदेशकरणम्, नारदाद्यैर्भागवतसप्ताहकरणम्, तत्र भक्तेरागमनम्, कुमारैर्भक्तेः स्थानदानम्. श्लो० ७८ ॥
१९६—१८२	भागवतमाहात्म्यवर्णने गोकर्णवृत्तांतवर्णनम्, तत्र तुंगभद्रानदीतीरवर्ति

अ० पृ० विषयाः

कोहलपुरस्थस्यात्मदेवब्राह्मणस्य-पुत्राप्राप्तिखिन्नतयावनंगतस्य सिद्धेनसह समागमः, सिद्धेन तस्मै पुत्रप्राप्त्यर्थं फलदानम्, आत्मदेवेन धुंधुलीनाम्न्यै फलसमर्पणम्, धुंधुल्याप्रसूतिदुःखभीतया पतिं वंचयित्वा गुर्विणीवेषं विधाय अंगणस्यायागोः फलदानम्, स्वभगिन्यां प्रसूतायांतस्याः पुत्रमादायस्वस्याः प्रसूतिप्रसिद्धिकरणम्, तस्य पुत्रस्य धुंधुकारिनामकरणम्, मासत्रयानंतरं धेनोः सकाशाद्गोकर्णपुत्रप्रसूतिः, धुंधुकारिणा पितृपीडनम्, गोकर्णपुत्रेणात्मदेवस्य सांत्वनम्, गोकर्णोपदेशादात्मदेवस्य वनंगत्वा सत्संगेन मुक्तिप्राप्तिः. श्लो० ८६ ॥

१९७—१८४ धुंधुकारिपीडितायाधुंधुल्याःकूपेपतित्वामरणम्, गोकर्णस्य तां निर्हृत्यतीर्थयात्रार्थं गमनम्, धुंधुकारिणो वेश्याभिर्धनलोभेनवधकरणम्, तस्य पैशाच्यप्राप्तिश्च, कदाचित्तीर्थयात्रां विधाय गृहं प्रत्यागतेन गोकर्णेन स्वभ्रातुः पैशाच्यवस्थानिरीक्षणम्, तदुपरिगोकर्णेन तीर्थजलप्रक्षेपात्तस्य वागुत्पत्तौ पिशाचेनात्मवृत्तांतवर्णनम्, धुंधुकारिणोमुक्त्युपायार्थं गोकर्णेन ब्राह्मणविज्ञापनम्, ब्राह्मणैस्तन्मुक्त्युपायचिंतनाय सूर्यस्तुतिकरणम्, सूर्येण द्विजान्प्रति धुंधुकारिणो विमुक्तये भागवतसप्ताहाज्ञाकरणम्, सूर्याज्ञया गोकर्णद्वारा भागवतसप्ताहे संपूर्णे धुंधुकारिणो मोक्षप्राप्तिः, भागवतसप्ताहश्रवणायागतानामन्येषां द्विजानां विष्णुसारूप्यमुक्तिप्राप्तिपुरःसरं गोलोकप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ११४ ॥

१९८—१८६ सप्ताहपठनश्रवणविधिवर्णनम्, नारदसनत्कुमारादिसंवादे प्रचलति सत्यकस्मात्तत्रशुकागमनम्, शुकागमनोत्तरं विष्णुशंकरादीनामागमनम्, प्रह्लादादिकृतनृत्यगीतादिसमारंभः, तत्र भक्तिज्ञानवैराग्याणां नवरूपप्राप्तिपुरःसरं नर्तनम्, सप्ताहयज्ञेन प्रसन्नेन भगवतावरप्रदानम्, शौनकस्य भागवतस्य निर्माणत आरभ्य सप्ताहप्रवृत्तिकालविषयकशंकायांनिर्माणकालावधिसप्ताहप्रवृत्तिकालकथनम्, नैमिषारण्ये शौनकमहासत्रे तीर्थयात्रां पर्यटतो वलरामस्यागमनम्, वलरामेणोच्चासनस्थस्य सूतस्याविचार्यवधकरणम्, मुनीनां वचनमाकर्ण्य बलरामेण सूतपुत्रस्योग्रश्रवसः शास्त्रकथनविषयकसूचनम्, वलरामेण मुनीनां सुखाय बल्वलासुरस्य वधकरणम्, रोमहर्षणपुत्रेणोग्रश्रवसासूतेनावशिष्टपुराणकथनम्, व्यासेन सप्तदशपुराणानि विरच्याप्यतुष्यद्धृदयेन नारदोपदेशाद्भागवतपुराणनिर्माणम्, भागवतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १२१ ॥

१९९—१८८ कालिंदीमाहात्म्यवर्णने नारदपर्वतयोः शिबिराजस्य संवादे नारदेनेंद्रकृतयज्ञवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ४७ ॥

२००—१८९ इंद्रयागसमाप्तिवर्णनपूर्वकं शिवशर्मब्राह्मणगृहे इंद्रजन्मवर्णनम्, तस्य विष्णुनामकरणम्, तस्य विष्णुशर्मणः पित्रासहेंद्रप्रस्थमागत्य तत्र पूर्वजन्मनि कृतस्य यागस्य स्मरणम्, पित्रे सर्वपूर्ववृत्तांतं निवेद्यतत्रत्यतीर्थदर्शनम्, इंद्रवाक्याच्छिवशर्मणा निगमोद्बोधकतीर्थे स्नानार्थमुद्योगकरणम्, तत्रभिल्लसिंहयोर्मुक्तिदर्शनम्. इंद्रप्रस्थक्षेत्रमाहात्म्यम्. श्लो० ११८ ॥

२०१—१९१ शिवर्मणो निगमोद्बोधकतीर्थे स्नानमात्रेण जातिस्मरत्वप्राप्तिः, शिवशर्मणाऽऽत्मनः पूर्वजन्मवृत्तान्तवर्णनम्, तत्र शरभवैश्यस्यगृहेदेवलर्षिगमनम्, देवलेन शरभं प्रतिपुत्रप्राप्त्युपायकथनम्. श्लो० १०४ ॥

२०२—१९३ दिलीपसुदक्षिणाभ्यां पुत्रप्राप्त्युपायजिज्ञासया वसिष्ठाश्रमं प्रतिगमनम्, वसिष्ठेन तस्मै गोसेवाज्ञाकरणम्. श्लो० ५८ ॥

अ० प०　　विषयाः

२०३--१९४ दिलीपेन गोसेवाकरणम्. तत्कृतांसेवांगवा मायया सिंहमुत्पाद्यपरीक्ष्य तस्मै पुत्रप्राप्तिकरवरप्रदानवर्णनम्. श्लो० ६९ ॥

२०४--१९६ शरभस्यचण्डिकाराधनम्, चंडिकावचनाच्छरभस्येंद्रप्रस्थं प्रत्यागत्य निगमोद्बोधकतीर्थे स्नानदानादिना पुत्रप्राप्तिः, वार्द्धक्येशरभस्येंद्रप्रस्थंप्रति गमनम्, तत्र तस्य ज्वरप्राप्तौ केनचित्पांथेन शिबिकामानाय्य तस्यामारुह्य तेनैव सह स्वगृहं प्रत्यागमने मध्येमार्गेकेनचिद्राक्षसेन सह समागमः, तेन राक्षसेन तदीयवाहभक्षणम्, शरभसमीपवर्तिनिगमोद्बोधकतीर्थजलप्राशनेन तस्य राक्षसस्य पूर्वजन्मवृत्तान्तस्मरणम्, शरभराक्षसयोःसंवादः, वाहानांपथिकस्यच कुबेरलोकावाप्तिः, राक्षसेन शरभं पृष्ठमारोप्येंद्रप्रस्थंप्रति प्रत्यावृत्त्यागमनम्, इंद्रप्रस्थेशरभंप्रतिपुत्रस्यागमनम्, तत्रतीर्थेशरभवैश्यस्यमरणाद्वैकुंठलोकावाप्तिः, पुत्रस्यच रक्षसासहेंद्रप्रस्थे स्थितिकरणम्. श्लो० १४३ ॥

२०५--१९८ इंद्रप्रस्थे निगमोद्बोधकतीर्थपंकनिमग्नायागोरुद्धरणं कुर्वतोराक्षसस्यांवुहस्तिना जलमध्येनयनान्मृत्युप्राप्त्यनंतरंमुक्तिः, शरभपुत्रस्य तत्रतीर्थे वासवर्णनम्, दुर्वासःशापाच्छरभपुत्रस्य शिवशर्मत्वप्राप्तिः, शिवशर्मणो निगमोद्बोधकतीर्थेदेहत्यागान्मुक्तिप्राप्तिः. श्लो० ५१ ॥

२०६--१९९ इन्द्रप्रस्थस्थद्वारकामाहात्म्यवर्णनम्, तत्रकांपिल्यनगरवासिपुष्पेपुब्राह्मणचारित्रम्,तद्रूपमुग्धपौरस्त्रीणांविषभक्षणात्पैशाच्यप्राप्त्यनंतरं राक्षसीत्वप्राप्तिः. श्लो० ६३॥

२०७--२०१ तासामुद्धारवर्णनप्रसंगेन विमलविप्रवृत्तांतवर्णनम्, विमलस्येंद्रप्रस्थस्थनिगमोद्बोधकतीर्थस्नानात्पुत्रवरप्राप्तिः, तत्तीर्थादाश्रमंजिगमिषोर्मध्येमार्गेमित्रप्राप्तिः. श्लो० ६९ ॥

२०८--२०२ विमलस्यतेन मित्रेणसह पुनरिंद्रप्रस्थस्थद्वारकांप्रतिगत्वास्नानेन विष्णुभक्तिप्राप्तिवर्णनम्. मार्गेव्रजतोविमलस्य कमंडलुगतजलपानाद्राक्षसीनांमुक्तिवर्णनम्. श्लो० ६८ ॥

२०९--२०३ इंद्रप्रस्थस्यकोशलामाहात्म्यवर्णने मुकुंदद्विजवृत्तान्तवर्णनम्. तत्र मुकुंदस्य नापितचौरेणवधे कृतेवेदायनस्यारगुरोगमनम्, वेदायनेनतन्मातुः शोकापनोदनायात्मस्वरूपवर्णनम्. श्लो० ५९ ॥

२१०--२०४ मुकुंदस्यकोशलातीर्थेऽस्थिपतनाद्विमानमारुह्य मार्गप्रसुप्तयोर्वेदायनगुरुकनिष्ठभ्रात्रोःसमीपंप्रत्यागमनम्, गुरुप्रश्नेसति मुकुंदेनस्वानुभूतयमयातनावर्णनम्, कोशलातीर्थेऽस्थिपतनकारणवर्णनम्. श्लो० ७० ॥

२११--२०६ चंडकनामकचौरनापितस्यब्राह्मणवधाद्राजाज्ञया शिरश्छेदोत्तरं सर्पत्वप्राप्तिः, मातृपित्रास्थिपेटकं गृहीत्वागच्छतः कस्यचिद्ब्राह्मणस्यसर्पवासदेशस्थितौ सर्पणास्थिपेटकेप्रवेशकरणम्, ब्राह्मणेन कोशलायामस्थिविसर्जनेकृते सतितत्साहचर्येण सर्पस्यापिविसर्जनम्, कोशलाप्रभावेण सर्पस्यमोक्षावाप्तिः. श्लो० ५० ॥

२१२--२०६ नारायणाश्रमगामिवटूनांतत्रैववासः, कस्यचिद्वटोर्नारायणाश्रमंगच्छतोनारायणेन विप्रवेषंधृत्वानिवर्तनम्, तस्यविष्णुवचनात्कोशलातीर्थे परावृत्त्यागमनम्. तत्रतनुत्यजां तेषांभगवत्प्रसादान्मुक्तिप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ५५ ॥

२१३--२०८ मधुवनस्थविश्रांतितीर्थमाहात्म्यवर्णनम्, तत्रकिरातनगरस्थकुशलब्राह्मणपत्नीवृत्तान्तवर्णनम्, तत्र तस्यादुश्चरित्रेण गोधात्वप्राप्तिः, तत्पुत्रस्यतदुद्धरणार्थं पितुराज्ञाग्रहणम्. श्लो० ८२ ॥

२१४--२०९ पितृवाक्यात्पुत्रेण मातरमुद्दिश्यश्राद्धकरणम्, तेनतस्यमातुःपितामहादीनांच मुक्तिप्राप्तिः, तस्यापितुर्विष्णुलोकगमनम्. श्लो० १११ ॥

अ०	प०	विषयाः
२१५	२११	तस्यमुनिपुत्रस्य स्वैरिण्यांजन्मग्रहणकारणवर्णनम्, तत्र चंद्रकृतबृहस्पतिभार्याहरणवृत्तांतवर्णनम्, तत्रबुधेन तस्यकुण्डत्वप्राप्तिरूपशापदानम्. श्लो० ५८
२१६	२१२	मधुवनस्थबदरिकाश्रममाहात्म्यवर्णनम्, तत्रमगधदेशस्थदेवदासब्राह्मण चरित्रवर्णनम्. तत्र कलिंगराजवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० १०१ ॥
२१७	२१४	इंद्रप्रस्थांतर्गतहरिद्वारमाहात्म्यम्, तत्रकालिंगश्वपचवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ४९
२१८	२१५	इंद्रप्रस्थस्थपुष्करमाहात्म्यवर्णनम्, तत्रपुण्डरीकवृत्तान्तवर्णनम्, तद्भ्रातुर्भरतस्यपुष्करसेवया विमानावाप्तिवर्णनम्. श्लो० ५४ ॥
२१९	२१६	भरतपुंडरीकयोःसंवादे भरतेनात्मपुण्यंवर्णयित्वा स्वर्गप्रतिगमनम्. पुंडरीकस्यपुष्करसेवनप्रभावेनतद्गृहेविष्णोःस्थितिः,पुंडरीकस्यमुक्तिप्राप्तिवर्णनम्.श्लो०५२
२२०	२१७	इंद्रप्रस्थस्थप्रयागतीर्थमाहात्म्यवर्णने नर्मदातीरवर्त्तिमाहिष्मतीस्थमोहिनीवेश्यावृत्तान्तवर्णनम्, तस्याश्चमरणावसरे प्रयागजलपानाद्द्रविडदेशराजस्यवीरवर्मणोभार्यात्वप्राप्तिः. श्लो० ५४ ॥
२२१	२१८	सखीगृहस्थितपुस्तकनिरीक्षीणात्तस्याः पूर्वजन्मस्मृतौ भर्त्रासहेंद्रप्रस्थस्थप्रयागतीर्थगमनम्, तत्र वीरवर्मतत्पत्नीभ्यां हरिहरस्तोत्रकरणम्, तत्प्रभावात्तयो वैंकुंठावाप्तिवर्णनम्. श्लो० ५३ ॥
२२२	२१९	इंद्रप्रस्थस्थकाशीमाहात्म्यवर्णनम्, तत्रत्यशिंशपातरुस्थितकाकसर्पयोर्वृत्तांतवर्णनम्, इंद्रप्रस्थस्थगोकर्णतीर्थमाहात्म्यवर्णने कर्कटभिल्लभार्याया जरानाम्न्याश्चरित्रकथनम्, इंद्रप्रस्थस्थशिवकांचीमाहात्म्यवर्णने हेरंबनामकब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्, नारदस्यशिबिंप्रतिशक्रप्रस्थमाहात्म्यमुक्त्वा स्वर्गेगमनम्, इंद्रप्रस्थमाहात्म्यश्रवणफलम्, युधिष्ठिरेणेंद्रप्रस्थं गत्वा तत्रराजसूययज्ञकरणम्. भीमकुंडमाहात्म्यकथनम्. श्लो० ९० ॥
२२३	२२१	नारायणमहामंत्ररत्नोपदेशवर्णनम्. श्लो० ८० ॥
२२४	२२२	शिवपार्वतीसंवादे भगवद्भक्तिमाहात्म्येसुदर्शनादिमाहात्म्यवर्णनपूर्वकमंकनमाहात्म्यकथनम्. श्लो० ८० ॥
२२५	२२३	ऊर्ध्वपुण्ड्रमाहात्म्यविधिवर्णनम्. श्लो० ५९ ॥
२२६	२२४	मंत्रतदर्थोपदेशविधिमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ९३ ॥
२२७	२२६	सविस्तरं मंत्रार्थोपदेशवर्णने त्रिपाद्विभूतिवर्णनम्. श्लो० ८० ॥
२२८	२२७	सविस्तरं मन्त्रार्थोपदेशवर्णने परमव्योमादिवर्णनम्. श्लो० १०७ ॥
२२९	२२९	देवसर्गवर्णने विष्णुव्यूहभेदवर्णनम्. श्लो० १८० ॥
२३०	२३२	विष्णोर्मत्स्यावतारकथावर्णनम्. श्लो० ३१ ॥
२३१	२३३	कूर्मावतारकथावर्णनम्. तत्र दुर्वाससःशापादिंद्रलक्ष्मीविनाशे विष्णुना देवान्प्रति समुद्रमंथनायाज्ञाकरणम्. श्लो० ४८ ॥
२३२	२३४	विष्णोराज्ञया देवदानवैर्मथने समारब्धेसति समुद्रान्महाविषप्रभृतिलक्ष्म्यंतरत्नोत्पत्तिवर्णनम्. श्लो० ७० ॥
२३३	२३५	देवादिभिरेकादश्युपवासकरणवर्णनम्. श्लो० १९ ॥
२३४	२३६	द्वादशीमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३९ ॥
२३५	२३६	पाषंडिलक्षणवर्णनम्. शिवस्य कपालभस्मास्थिधारणकारणवर्णनम्. श्लो० ६४॥
२३६	२३८	तामसादिशास्त्रपरिगणनम्. श्लो० २७ ॥
२३७	२३८	वराहावतारकथावर्णनम्. श्लो० २९ ॥

अ० प० — विषयाः

२३८—२३९ नृसिंहप्रादुर्भावकथावर्णनम्. श्लो० १५५ ॥

२३९—२४२ वामनप्रादुर्भाववर्णनम्, तत्र बलिदैत्यपराभूतदेवप्रार्थनयाभगवतोऽदितिगर्भ-प्रवेशः श्लो० ३१ ॥

२४०—२४२ वामनेन बलेर्भूग्रहणादिवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ६० ॥

२४१—२४३ जामदग्न्यावतारकथावर्णनम्. श्लो० ८१ ॥

२४२—२४५ श्रीरामावताररामायणकथावर्णनम्. तत्र रामस्य जन्मप्रभृतिरावणवधोत्तरकालीनायोध्याप्रवेशांतकथावर्णनम्. श्लो० ३६९ ॥

२४३—२५२ रामस्य राज्याभिषेकादिविश्वरूपदर्शनांतचरित्रवर्णनम्. श्लो० ५३ ॥

२४४—२५३ रामस्य राज्योपभोगपूर्वकसंपूर्णचरित्रवर्णनम्. श्लो० ५३ ॥

२४५—२५४ श्रीकृष्णावतारकथावर्णनम्. तत्र श्रीकृष्णस्यजन्मादिकंसवधांतकथावर्णनम्. श्लो० ३९२ ॥

२४६—२६२ कृष्णस्योपनयनादिवृत्तवर्णनपूर्वकं मुचुकुंदमोक्षणांतकथावर्णनम्. श्लो० ७० ॥

२४७—२६३ द्वारकाप्रवेशरुक्मिण्यादिहरणवैदर्भसेनाविध्वंसनवर्णनम्. श्लो० ४२ ॥

२४८—२६४ रुक्मिणीविवाहवर्णनम्. श्लो० १९ ॥

२४९—२६४ सत्यापरिणयनवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० १११ ॥

२५०—२६६ अनिरुद्धविवाहप्रसंगेन बाणासुरसंग्रामवर्णनम्. श्लो० २१ ॥

२५१—२६८ पौण्ड्रकवासुदेवनिग्रहणम्, तत्सुतस्य दंडपाणेः कृष्णमुद्दिश्य कृत्यापचारे सतिकृष्णप्रेरितचक्रदर्शनेन कृत्ययापरावृत्य वाराणसीनामकदंडपाणिपुरीदहनम्. श्लो० २८ ॥

२५२—२६८ जरासंधं भीमद्वारा निहत्य तेनबंदीकृतानांपार्थिवानां मोचनम्. इंद्रप्रस्थेशिशुपालवधः, दंतवक्रस्य युद्धेवधानंतरं कृष्णस्य नंदगोकुले सर्वेषांसंगमः, पश्चाद्द्वारकायां प्रवेशः, सुदामसत्कारकरणम्. भारतयुद्धवृत्तांतः, ब्राह्मणबालकसंजीवनम्, कृष्णसंतानवर्णनम्, मौसलवृत्तांतवर्णनम्, कृष्णस्य स्वधामगमनम्, कृष्णपत्नीनांचौरैर्हरणम्, कृष्णमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११५ ॥

२५३—२७१ विष्णुपूजाविधानवैष्णवाचारवर्णनम्. श्लो० १८० ॥

२५४—२७४ रामनाममाहात्म्यवर्णनेऽष्टोत्तरशतनामस्तोत्रवर्णनम्. श्लो० ६९ ॥

२५५—२७४ श्रेष्ठदेवपरीक्षासमये भृगुशापेन महादेवस्य योनिलिंगस्वरूपप्राप्तिवर्णनम्, ब्रह्मणोऽपूज्यत्वप्राप्तिवर्णनंच, सर्वदेवेषु विष्णोः श्रैष्ठ्यवर्णनम्, भृगुकृतभगवत्स्तुतिः, पद्मपुराणपठनफलवर्णनम्. श्लो० १२७ ॥

इति पाद्मपुराणोत्तरखण्डस्थविषयानुक्रमणिका संपूर्णा ॥ ६ ॥

अथ पाद्मपुराणस्थक्रियायोगसारखण्डस्थविषयानुक्रमणिका ।

१—१ सूतशौनकसंवादे कलिकालीनलोकोद्दिधीर्षया प्रश्ने जैमिनिव्याससंवादवर्णनम्. व्यासेन जैमिनये क्रियायोगसारवर्णनोपक्रमवर्णनम्. श्लो० ३८ ॥

२—१ भगवद्भक्तिवर्णने सृष्ट्यादिवर्णनम्. ब्रह्मकृतविष्णुस्तुतिः, भगवता ब्रह्मणेवैष्णवलक्षणकथनम्. श्लो० १११ ॥

३—३ गंगाद्वारमाहात्म्यवर्णने मनोभद्रराजपुत्रयोर्वृत्तांतवर्णनम्, तत्र गृध्रेणागत्य तयोः पूर्वजन्मवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ९८ ॥

अ०	प०	विषयाः
४—	४	प्रयागमाहात्म्ये प्रणिधिवैश्यवृत्तांतवर्णनम्, तत्रधनप्रशंसा, प्रणिधिवैश्यभार्याप्राप्तिकामस्य कस्यचिच्छ्वपचस्य प्रयागे स्नानात्प्रणिधिवैश्यरूपावाप्तिः, विष्णोराज्ञया पद्मावत्या एकाकारपतिद्वयेन सह वैकुंठगमनम्, तत्रपद्मावतीविष्णुदूतसंवादे बृहद्ध्वजराक्षसभीमकेशराजपत्न्योर्वृत्तांतः. श्लो० ११४॥
५—	७	विक्रमराजपुत्रमाधववृत्तांतवर्णनम्, माधवस्य मृगयार्थंवने गतस्य चंद्रकलादर्शनम्, चंद्रकलया प्लक्षद्वीपस्थगुणाकरराजपुत्रीसुलोचनावृत्तांतवर्णनम्, चंद्रकलावचनान्माधवस्य श्रेष्ठहयमारुह्यजलधिमुल्लंघ्य प्लक्षद्वीपंगत्वा तत्र गंधिनीगृहेऽवस्थितिकरणम्, मालापुष्पेषु निजकार्यं विलिख्य गंधिनीद्वारा सुलोचनार्थं सांगुलीयमालाप्रेषणम्, सुलोचनयाराजपुत्रवृत्तांतं पठित्वास्वप्राप्तिसंकेतं विलिख्य प्रेषणम्, स्नानव्याजेनगंधिनीगृहमागत्य तत्र माधवदर्शनम्, सुलोचनाया यक्षप्रदक्षिणासंकेतकाले माधवस्य निद्राप्राप्तिः, प्रचेष्टेन तयोः संकेतं विज्ञाय तस्मिन्काले तस्याः सुलोचनाया हरणम्, सुलोचनया प्रचेष्टं प्रति वचनेन वंचनम्, प्रचेष्टस्य तत्करकंकणंगृहीत्वा स्वगृहं प्रति गमनम्, सुलोचनाया गंगासागरसंगमे गमनम्, तत्र सुषेणराजसभायां पुरुषवेषं विधाय सुलोचनाया गमनम्, तत्र वीरवरनाम्ना प्रसिद्धिकरणपूर्वकं तस्य सेवाकरणवर्णनम्. श्लो० २०४ ॥
६—	११	तत्र वीरवरेण भीमनादनामकगंडकनाशनम्. गंडकस्य गंगासागरतीर्थे देहापाताद्दिव्यरूपावाप्तिः, वीरवरपृष्टेन गंडकेन स्वकीयपूर्वजन्मवृत्तांतं वर्णयित्वा स्वर्गमनम्, राज्ञा सुषेणेन वीरवरेण गंडकोहत इति श्रुत्वा तस्मै जयन्तीनाम स्वकन्यादानम्, जयंत्या सह वीरवरवेषधारिण्याः सुलोचनायास्तपःकरणम्, गंगायां तनुत्यागोद्यतस्य प्रचेष्टस्य वीरवराज्ञया कारायां स्थापनम्, गुणाकरेण राज्ञाकन्याहरणं दृष्ट्वातत्कृते शोककरणम, विद्याधरस्य सुलोचनाप्राप्तये गंगाब्धिसंगमे तनुत्यागोद्यतस्य वीरवरेण निवारणम्, तस्य तत्रैव स्थितिः, माधवस्य निद्रोत्थितस्य शोकपूर्वकं तदर्थं गंगासागरसंगमे तनुत्यागोद्यतस्य वीरवरेण सहसंभाषणम्, पश्चात्तं प्रति तनुत्यागान्निवर्त्यांतःपुरं गत्वास्त्रीवेषं विधायात्मनो दर्शनम्, माधवेन तयासह गांधर्वविवाहकरणम्, तेनसह सुलोचनायाः सुषेणसभां प्रति गमनम्, सुषेणेन माधवाय विवाहविधिना जयंतीकन्यादानम्, तत्र माधवस्य किंचित्कालं स्थितिः, प्रचेष्टस्य दोषं विचार्य निरसनम्, माधवस्य सांसारिकभोगानुपभुज्य विरागोत्पत्तौ विश्वकर्मतः शिलामयीं विष्णुमूर्तिंनिर्माय तद्भक्तिकरणम्, माधवकृतविष्णुस्तुतिवर्णनम्, माधवस्य मोक्षप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० २०४ ॥
७—	१४	गंगामाहात्म्यवर्णने धर्मस्वब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्. तत्र धर्मस्वेन गंगाजलं गृहीत्वा पथि गच्छता बलीवर्दविषाणविदारितस्य कालकल्पस्य मरणं दृष्ट्वातस्योपरिगंगाजलसेचनम्, अग्रेगत्वा यमदूतनिरीक्षणम्, तैः सह धर्मस्वस्य संवादः, यमदूतैर्निजवृत्तांतनिवेदनम्, विष्णुदूतसंवादवर्णनपूर्वकगंगामाहात्म्यवर्णनम्, धर्मस्वेन गंगास्तोत्रकरणम्, गंगयाविर्भूय धर्मस्वाय वरप्रदानम्, धर्मस्वस्य मोक्षप्राप्तिः. श्लो० १२८ ॥
८—	१७	गंगामाहात्म्यवर्णने शक्रप्रियायाःपद्मगंधाया वृत्तांतवर्णनम्, गंगायामस्थिपतनात्तस्याः शक्रप्रियत्वकथनम्. श्लो० ११० ॥
९—	१९	गंगामाहात्म्यवर्णने यात्राविधिवर्णनम्, तत्र सत्यधर्मराजविजयाराज्ञ्योर्वृत्तांतवर्णनम्, तयोर्भेकत्वप्राप्तौ सर्पेणभक्षणेपि गंगानामग्रहणमात्रेण मुक्तिवर्णनम्. श्लो० १६१ ॥

अ०	प०	विषयाः
१०	२०	विष्णुपूजामाहात्म्यवर्णनम्, तत्र पूजाविधानवर्णनम्, तत्रार्यावर्तस्थसुवर्ण भूपचरित्रवर्णनम्, वेश्यादत्तंभूपतच्चंपकपुष्पंनिरीक्ष्येश्वरार्पणबुद्ध्या विमुंचतः मरणसमये विष्णुदूतैः सुवर्णस्य वैकुंठं प्रतिनयनम्. श्लो० ७८ ॥
११	२३	विष्णुपूजाविधिवर्णनम्. श्लो० १७० ॥
१२	२६	फाल्गुनादिवैशाखांतमासेषु श्रीकृष्णपूजाविधिमाहात्म्यवर्णनम्, अश्वत्थमाहात्म्यवर्णने धनंजयनामब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० १२० ॥
१३	२८	ज्येष्ठादिकार्तिकांतमासेषुभगवत्पूजाविधिमाहात्म्यवर्णनम्, कार्तिके पद्मपुष्पमाहात्म्यवर्णने प्रजानामकब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० १६९ ॥
१४	३१	मार्गशीर्षादिमाघांतमासेषु भगवत्पूजाविधिमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४३ ॥
१५	३२	भगवन्नाममाहात्म्यवर्णने परशुवैश्यपत्न्या जीवंत्याख्यायाश्चरित्रवर्णनम्, शुकपाठितरामनामप्रभावात्तस्यामुक्तिः,सर्वनामापेक्षया, रामनाम्नो महत्त्ववर्णनम्. श्लो० १०७ ॥
१६	३४	हरिभक्तिमाहात्म्यवर्णने चक्रिकनामकशबरवृत्तांतवर्णनम्, तस्य हरये मुखस्थफलसमर्पणतीव्रभक्त्या हरिप्रसादान्मुक्तिप्राप्तिवर्णनम्. श्लो० ५८ ॥
१७	३५	भगवद्भक्तिमाहात्म्यवर्णने भद्रतनुब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्, तत्र तस्य वेश्यारक्तत्वम्, वेश्योपदेशेन वैराग्योत्पत्तौ मार्कंडेयं प्रति शरणगमनम्. मार्कंडेयेन दांतसमीपे तस्य प्रेषणम्. दांतेन भद्रतनोर्मोहादिलक्षणवर्णनम् विष्णोरष्टोत्तरशतनामकथनं च, दांतानुज्ञया भद्रतनुना हरिभक्तिकरणाद्धरेः प्रादुर्भावः, भद्रतनुना भगवत्स्तुतिकरणम्, भगवता भद्रतनोः सख्यकरणम्, दांतेन गुरुणा भद्रतनोर्भर्त्सनायां कृतायां भद्रतनुना दांताय गुरवे भगवतो दर्शनकरणम्, भक्तिफलार्थं देवकृतभारतवर्षप्रशंसा. श्लो० २६५ ॥
१८	३९	पुरुषोत्तमजगन्नाथक्षेत्रमाहात्म्यवर्णनम्. कृष्णबलरामसुभद्रादर्शनमाहिमा. श्लो० ५५॥
१९	४०	भगवदर्थे वस्तुसमर्पणमाहात्म्यवर्णने दस्युवृत्तेरुर्वीशुब्राह्मणस्य वृत्तांतवर्णनम्, विष्णुनैवेद्यमाहात्म्यवर्णने सर्वजनिनामकब्राह्मणवृत्तांतवर्णनम्, सर्वजनिना स्वप्ने विष्णुं दृष्ट्वा स्तोत्रकरणम्, भगवतासर्वजनेः पूर्वजन्मवृत्तान्तवर्णनम्, भगवता सर्वजनये स्वस्य रोषकराणां तोषकराणांचवर्णनम्; हरिपूजाकर्तृमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११७ ॥
२०	४३	दानमाहात्म्यवर्णने हास्तिनपुरस्थरतिविदग्धावेश्याक्षेमंकरीब्राह्मणीहरिशर्मब्राह्मणानांवृत्तांतवर्णनम्. दानप्रभावात्तेषामुत्तमलोकावाप्तिः, हरिशर्मणोन्नदानाभावात्क्षुत्प्राप्तौविष्णुना तस्य ब्रह्मसमीपे प्रेषणम्, ब्रह्मणा तस्मै विविधदानमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १६० ॥
२१	४५	ब्रह्मणा हरिशर्मणे विविधदानपात्रवर्णनम्, ब्राह्मणपादोदकमाहात्म्यवर्णने भद्रक्रियब्राह्मणचरणोदकस्पर्शात्कस्यचिच्छुनो मुक्तिवर्णनम्, तेन शुना भद्रक्रियायाऽऽत्मनः पूर्वजन्मवृत्तान्तवर्णनम्. तत्रराजनीतिवर्णनम्. ब्रह्माज्ञया भद्रक्रियस्य दीक्षितं पुत्रंप्रति स्वप्न आविर्भूय दानानुज्ञाकरणम्, दीक्षितेन पुत्रेणान्नजलदानाद्भद्रक्रियस्य मुक्तिः, अन्नजलदानमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १३४ ॥
२२	४८	एकादशीमाहात्म्यवर्णनम्. तत्र पापपुरुषांगविभागवर्णनम्. विष्णुनैकादशीं निर्माय यमलोकस्थपापिजनोद्धरणम्. पापपुरुषायैकादशीदिने निवासायान्नरूपस्थलदानम्, एकादशीव्रतस्य सर्वव्रतापेक्षया श्रेष्ठत्ववर्णनम्, संक्षेपेणैकादशीव्रतविधिवर्णनम्. श्लो० १४८ ॥

अ०	प०	विषयाः
२३—	५०	एकादशीव्रतमाहात्म्यवर्णने कोचरशनामकभूपतिसुप्राज्ञानामकतत्पत्न्योर्वृत्तान्तवर्णनम्, तत्र शौरिब्राह्मणपृष्टया सुप्राज्ञाराज्ञ्या तस्मै स्वस्याराज्ञश्च पूर्वजन्मवृत्तांतवर्णनम्, पूर्वजन्मनि वेश्यायाः सुप्राज्ञाया जारस्यच कोचरशस्यैकादशीप्रभावाद्यमलोकं गत्वायमेन सत्कारकरणम्. यमलोकस्थसुकृतिदुष्कृतिजनानुभूतसुखदुःखावस्थावर्णनम्, कोचरशसुप्राज्ञयोरेकादशीव्रतप्रभावाद्वैकुंठावाप्तिवर्णनम्. श्लो० १७८ ॥
२४—	५४	तुलसीवृक्षधात्रीवृक्षमाहात्म्यवर्णनम्. ६७ ॥
२५—	५५	तुलसीमाहात्म्यवर्णने पवित्रब्राह्मणानपत्यब्राह्मणयोश्चरित्रवर्णनम्, तयोर्गृहे लोमशमुनेरागमनम्, ताभ्यांतस्यातिथ्यसत्कारकरणम्. लोमशेनातिथिसपर्यामाहात्म्यकथनं, तत्र ज्ञानभद्रयोगिवृत्तांतवर्णनम्, लोमशस्य पुरो बिलान्निर्गत्यागच्छतः कस्यचिन्मूषिकस्य पवित्रेण घातनम्, तदा लोमशेन तस्य मुखे कर्णयोःशीर्षे च तुलसीस्पर्शनम्, तेन तस्य मूषिकस्य मोक्षप्राप्तिः. ८७ ॥
२६—	५६	कलियुगे वर्तमानानां जनानामवस्थावर्णनम्. कलौमनःशुद्ध्या भगवते सर्वकर्मसमर्पणवर्णनम्, पद्मपुराणमाहात्म्यवर्णनम्. ५५ ॥

इति क्रियाखंडस्थविषयानुक्रमणिका संपूर्णा ॥ ७ ॥

ॐश्रीविष्णवेनमः ॥ ॐस्वच्छंचंद्रावदातंकरिकरमकरक्षोभसंजातफेनं ब्रह्मोद्भूतिप्रसक्तैर्व्रतनियमपरैःसेवितंविप्रमुख्यैः ॥ ॐकारालंकृतेनत्रिभुवनगुरु णाब्रह्मणादृष्टिपूतं संभोगाभोगरम्यंजलमशुभहरंपौष्करंवःपुनातु ॥ १ ॥ सूतमेकांतमासीनंव्यासशिष्यंमहामतिः ॥ लोमहर्षणनामावाउग्रश्रवसमाह तत् ॥ २ ॥ ऋषीणामाश्रमांस्तातगत्वाधर्मान्समासतः ॥ पृच्छतांविस्तराद्ब्रूहियन्मत्तःश्रुतवानसि ॥ ३ ॥ वेदव्यासान्मयापुत्रपुराणान्यखिलानिच ॥ तवा ख्यातानिप्राप्तानिमुनिभ्योवदविस्तरात् ॥ ४ ॥ प्रयागेमुनिवर्यैश्चयथापृष्टःस्वयंप्रभुः ॥ पृष्टेनचानुशिष्टास्तेमुनयोधर्मकांक्षिणः ॥ ५ ॥ देशंपुण्यमभीप्सं तोविभुनाचहितैषिणा ॥ सुनाभंदिव्यरूपंचसत्यगंशुभविक्रमं ॥६॥ अनौपम्यमिदंचक्रंवर्तमानमतंद्रिताः॥पृष्टतोयातनियमात्पदंप्राप्स्यथयद्धितम् ॥ ७ ॥ गच्छतोधर्मचक्रस्ययत्रनेमिर्विशीर्यते ॥ पुण्यःसदेशोमंतव्यइत्युवाचस्वयंप्रभुः ॥ ८ ॥ उक्त्वाचैवमृषीन्सर्वानदृश्यत्वमगात्पुनः ॥ गंगावर्तसमाहारोनेमि र्यत्रव्यशीर्यत ॥ ९ ॥ ईजिरेदीर्घसत्रेणऋषयोनैमिषेतदा ॥ तत्रगत्वातुतान्ब्रूहिपृच्छतोधर्मसंशयान् ॥ १० ॥ उग्रश्रवास्ततोगत्वाज्ञानविन्मुनिपुंगवा न् ॥ अभिगम्योपसंगृह्यनमस्कृत्वाकृतांजलिः ॥ ११ ॥ तोषयामासमेधावीप्रणिपातेनतानृषीन् ॥ तेचापिसत्रिणःप्रीताःससदस्यामहात्मने ॥ १२ ॥ तस्मैसमेत्यपूजांचयथावत्प्रतिपेदिरे ॥ ऋषयऊचुः ॥ कुतस्त्वमागतःसूतकस्माद्देशादिहागतः ॥ १३ ॥ कारणंचागमेब्रूहिवृंदारकसमद्युते ॥ सूत उवाच ॥ पित्राहंतुसमादिष्टोव्यासशिष्येणधीमता ॥ १४ ॥ शुश्रूषस्वमुनीन्गत्वायत्तेपृच्छंतितद्वद ॥ वदंतुभगवंतोमांकथयामिकथांतुयां ॥ १५ ॥ पुराणंचेतिहासंवाधर्मानथपृथग्विधान् ॥ तांगिरंमधुरांतस्यशुश्रुवुर्ऋषिसत्तमाः ॥ १६ ॥ अथतेषांपुराणस्यशुश्रूषासमपद्यत ॥ दृष्ट्वातमतिविश्वस्तंविद्वां संलौमहर्षणिं ॥ १७ ॥ तस्मिन्सत्रेकुलपतिस्सर्वशास्त्रविशारदः ॥ शौनकोनाममेधावीविज्ञानारण्यकेगुरुः ॥ १८ ॥ इत्थंतद्भावमालंब्यधर्मान्शुश्रूषुराह तम् ॥ त्वयासूतमहाबुद्धेभगवान्ब्रह्मवित्तमः ॥ १९ ॥ इतिहासपुराणार्थंव्यासःसम्यगुपासितः ॥ दुदोहिथमतिंतस्यत्वंपुराणाश्रयांशुभां ॥ २० ॥ अमीषांविप्रमुख्यानांपुराणंप्रतिसम्प्रति ॥ शुश्रूषाऽऽस्तेमहाबुद्धेतच्छ्रावयितुमर्हसि ॥ २१ ॥ सर्वेहीमेमहात्मानोनानागोत्राःसमागताः ॥ स्वान्स्वान्वं शान्पुराणोक्ताञ्छृण्वन्तुब्रह्मवादिनः ॥ २२ ॥ संपूर्णेदीर्घसत्रेस्मिंस्तांस्त्वंश्रावयवैमुनीन् ॥ पाद्मंपुराणंसर्वेषांकथयस्वमहामते ॥ २३ ॥ कथंपद्मंसमुद्भूतं ब्रह्मातत्रकथंन्वभूत् ॥ प्रोद्भूतेनकथंसृष्टिःकृतातांतुतथावद ॥ २४ ॥ एवंपृष्टस्ततस्तांस्तुप्रत्युवाचशुभांगिरम् ॥ सूक्ष्मंचन्यायसंयुक्तंप्राब्रवील्लौमहर्ष णिः २५ ॥ प्रीतोस्म्यनुगृहीतोस्मिभवद्भिरिहचोदनात् ॥ पुराणार्थंपुराणज्ञैःसर्वधर्मपरायणैः ॥२६ ॥ यथाश्रुतंसुविख्यातंतत्सर्वंकथयामिवः ॥ धर्मएप उद्भूतस्यसद्भिर्दृष्टः सनातनः ॥ २७ ॥ देवतानामृषीणांचराज्ञांचामिततेजसाम् ॥ वंशानांधारणंकार्यंस्तुतीनांचमहात्मनाम् ॥ २८ ॥ इतिहासपुराणेषु

ष्टायेब्रह्मवादिनः॥ नहिवेदेष्वधीकारः कश्चित्सूतस्यदृश्यते ॥ २९ ॥ वैन्यस्यहिपृथोर्यज्ञेवर्त्तमानेमहात्मनः ॥ मागधश्चैवसूतश्चतमस्तौतांनरेश्वरम् ॥ ३० ॥
तुष्टेनाथतयोर्दत्तोवरोराज्ञामहात्मना ॥ सूतायसूतविषयोमगधोमागधायच ॥ ३१ ॥ तत्रसूत्यांसमुत्पन्नः सूतोनामेहजायते ॥ ऐन्द्रेसत्रेप्रवृत्तेतुग्रहयुक्तेबृ
हस्पतौ ॥ ३२ ॥ तमेवेंद्रंबार्हस्पत्येतत्रसूतोव्यजायत ॥ शिष्यहस्तेनयत्पृक्तमभिभूतंगुरोर्हविः ॥ ३३ ॥ अधरोत्तरधारेणजज्ञेतद्वर्णसंकरम् ॥ येत्रक्षत्रा
त्समभवन्ब्राह्मण्याश्चैवयोनितः ॥ ३४ ॥ पूर्वेणैवतुसाधर्म्याद्वैधर्मास्तेप्रकीर्तिताः ॥ मध्यमोह्येषसूतस्यधर्मः क्षेत्रोपजीविनः ॥ ३५ ॥ पुराणेष्वधिकारो
मेविहितोब्राह्मणैरिह ॥ दृष्ट्वाधर्ममहंपृष्टोभवद्भिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ ३६ ॥ तस्मात्सम्यग्भुविब्रूयांपुराणमृषिपूजितम् ॥ पितृणांमानसीकन्यावासवंसमपद्यत
॥ ३७ ॥ अपध्याताचपितृभिर्मत्स्यगर्भेबभूवसा अरणीवहुताशस्यनिमित्तंपुण्यजन्मनः ॥ ३८ ॥ तस्यांबभूवपूतात्मामहर्षिस्तुपराशरात् ॥ तस्मैभ
गवतेकृत्वानमः सत्यायवेधसे ॥ ३९ ॥ पुरुषायपुराणायब्रह्मवाक्यानुवर्तिने ॥ मानवच्छद्मरूपायविष्णवेशंसितात्मने ॥ ४० ॥ जातमात्रंचयंवेदउप
तस्थेससंग्रहः॥ मतिमंथानमाविध्ययेनासौश्रुतिसागरात् ॥ ४१ ॥ प्रकाशोजनितोलोकेमहाभारतचंद्रमाः ॥ भारतंभानुमान्विष्णुर्यदिनस्युरमीत्रयः ॥
॥ ४२ ॥ ततोऽज्ञानतमोंधस्यकावस्थाजगतोभवेत् ॥ कृष्णद्वैपायनंव्यासंविद्धिनारायणंप्रभुम् ॥ ४३ ॥ कोह्यन्यः पुंडरीकाक्षान्महाभारतकृद्भवेत् ॥ त
स्मादहमुपाश्रौषंपुराणंब्रह्मवादिनः ॥ ४४ ॥ सर्वज्ञात्सर्वलोकेषुपूजिताद्दीप्ततेजसः ॥ पुराणंसर्वशास्त्राणांप्रथमंब्रह्मणास्मृतम् ॥ ४५ ॥ उत्तमंसर्वलोकानां
सर्वज्ञानोपपादकम् ॥ त्रिवर्गसाधनंपुण्यंशतकोटिप्रविस्तरम् ॥ ४६ ॥ निःशेषेषुचलोकेषुवाजिरूपेणकेशवः ॥ ब्रह्मणस्तुसमादेशाद्वेदानाहृतवानसौ ॥४७॥
अंगानिचतुरोवेदान्पुराणन्यायविस्तरम् ॥ असुरेणाखिलंशास्त्रमपहृत्यात्मसात्कृतम् ॥४८॥ मत्स्यरूपेणाजहारकल्पादावुदकार्णवे ॥ अशेषमेतदवदुदकां
तर्गतोविभुः ॥ ४९ ॥ श्रुत्वाजगादचमुनीन्प्रतिवेदांश्चतुर्मुखः ॥ प्रवृत्तिस्सर्वशास्त्राणांपुराणस्याभवत्तदा ॥५०॥ कालेनाग्रहणंदृष्ट्वापुराणस्यतदाविभुः ॥
व्यासरूपस्तदाब्रह्मासंग्रहार्थंयुगेयुगे ॥ ५१ ॥ चतुर्लक्षप्रमाणेनद्वापरेद्वापरेजगौ ॥ तदाष्टादशधाकृत्वाभूलोकेस्मिन्प्रकाशितं ॥ ५२ ॥ अद्यापिदेवलो
केषुशतकोटिप्रविस्तरम् ॥ तदेवात्रचतुर्लक्षंसंक्षेपेणनिवेशितम् ॥ ५३ ॥ प्रवक्ष्यामिमहापुण्यंपुराणंपाद्मसञ्ज्ञितम् ॥ सहस्रंपञ्चपञ्चाशत्पंचखण्डैस्समन्वितम्
॥ ५४ ॥ तत्रादौसृष्टिखण्डंस्याद्भूमिखण्डंततः परम् ॥ स्वर्गखण्डंततः पश्चात्ततः पातालखण्डकम् ॥ ५५ ॥ पञ्चमंचततः ख्यातमुत्तरंखण्डमुत्तमम् ॥
एतदेवमहापद्ममुद्भूतंयन्मयंजगत् ॥ ५६ ॥ तद्वृत्तान्ताश्रयंयस्मात्पाद्ममित्युच्यतेततः ॥ एतत्पुराणममलंविष्णुमाहात्म्यनिर्मलम् ॥ ५७ ॥
देवदेवोहरिर्यद्वैब्रह्मणेप्रोक्तवान्पुरा ॥ ब्रह्माभिहितंपूर्वंयावन्मात्रंमरीचये ॥ ५८ ॥ एतदेवचवैब्रह्मापाद्मंलोकेजगादवै ॥ सर्वभूताश्रयंतच्चपाद्म

मित्युच्यतेबुधैः ॥ ५९ ॥ पाद्मंतत्पंचपंचाशत्सहस्राणीहपठ्यते ॥ पंचभिःपर्वभिःप्रोक्तंसंक्षेपाद्व्यासकारितात् ॥ ६० ॥ पौष्करंप्रथमंपर्वयत्रो
त्पन्नः स्वयंविराट् ॥ द्वितीयंतीर्थपर्वस्यात्सर्वग्रहगणाश्रयम् ॥ ६१ ॥ तृतीयपर्वग्रहणाराजानोभूरिदक्षिणाः ॥ वंशानुचरितंचैवचतुर्थेपरिकीर्तितम्
॥ ६२ ॥ पंचमेमोक्षतत्वंचसर्वतत्वंनिगद्यते ॥ पौष्करेनवधासृष्टिः सर्वेषांब्रह्मकारिता ॥ ६३ ॥ देवतानांमुनीनांचपितृसर्गस्तथापरः ॥ द्वितीयेपर्व
ताश्चैवद्वीपाः सप्तससागराः ॥ ६४ ॥ तृतीयेरुद्रसर्गस्तुदक्षशापस्तथैवच ॥ चतुर्थेसंभवोराज्ञांसर्ववंशानुकीर्त्तनम् ॥ ६५ ॥ अन्त्येपवर्गसंस्थानंमोक्ष
शास्त्रानुकीर्त्तनम् ॥ सर्वमेतत्पुराणेऽस्मिन्कथयिष्यामिवोद्विजाः ॥६६॥ इदंपवित्रंयशसोनिधानमिदंपितॄणामतिवल्लभंस्यात् ॥ इदंचदेवस्यसुखायनित्यमि
दंमहापातकभिच्चपुंसाम् ॥६७॥ इतिश्रीपद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपुराणावतारेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नमस्येसर्वलोकानांविश्वस्यजगतः
पतिम् ॥ यइमंकुरुतेभावंसृष्टिरूपंप्रधानवित् ॥ १ ॥ लोककृल्लोकतत्वज्ञोयोगमास्थाययोगवित् ॥ असृजत्सर्वभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ २ ॥ तमजंविश्वकर्माणं
चित्पतिंलोकसाक्षिणम् ॥ पुराणाख्यानजिज्ञासुर्व्रजामिशरणंविभुम् ॥ ३ ॥ ब्रह्मविष्णुगिरीशेभ्योनमस्कृत्वासमाहितः ॥ इंद्रायलोकपालेभ्यः सवित्रेचस
माधिना ॥ ४ ॥ मुनीनांचवरिष्ठायवसिष्ठायमहात्मने ॥ तद्वक्रे भाततपसेजातूकर्ण्यायचाक्षुपे ॥ ५ ॥ तस्मैभगवतेनत्वावेदव्यासायवेधसे ॥ पुरुपाय
पुराणायभृगुवाक्यानुवर्तिने ॥ ६ ॥ तस्मादहमुपाश्रौषंपुराणंब्रह्मवादिनः ॥ सर्वज्ञात्सर्वलोकेषुपूजितादीप्ततेजसः ॥ ७ ॥ अव्यक्तंकारणंयत्तन्नित्यंसदसदा
त्मकम् ॥ महदादिविशेषांतंसृजतीतिविनिश्चयः ॥ ८ ॥ अण्डेहिरण्मयेपूर्वंब्रह्मणः सूतिरुत्तमा ॥ अंडस्यावरणंचाद्भिरपामपिचतेजसा ॥९॥ वायुनातस्य
वायोः खात्तद्भूतादितआवृतम् ॥ भूतादिर्महताचापिअव्यक्तेनावृतोमहान् ॥ १० ॥ प्रादुर्भावश्चलोकानामंडएवोपवर्णितः ॥ नदीनांपर्वतानांचप्रादुर्भावो
नुवर्ण्यते ॥ ११ ॥ मन्वंतराणांसंक्षेपात्कल्पानांचोपवर्णनम् ॥ ब्रह्मवृक्षलयब्रह्मप्रजासर्गोपवर्णनम् ॥ १२ ॥ कल्पानांसंचरश्चैवजगतःस्थापनंतथा ॥
शयनंचहरेरप्सुपृथिव्युद्धरणंपुनः ॥ १३ ॥ दशधाजन्मसंचारोभृगुशापेनकेशवे ॥ सन्निवेशोयुगादीनांसर्वाश्रमविभाजनम् ॥ १४ ॥ स्वर्गस्थानविभा
गश्चमर्त्यानांस्वर्गचारिणां ॥ पशूनांपक्षिणांचैवसंभवः परिकीर्त्तितः ॥ १५ ॥ तथानिर्वचनंकल्पंस्वाध्यायस्यपरिग्रहः ॥ प्रतिसर्गाः पुनः प्रो
क्ताब्रह्मणोबुद्धिपूर्वकाः ॥ १६ ॥ त्रयोन्येऽबुद्धिपूर्वास्तेतथालोकानकल्पयत् ॥ ब्रह्मणोवदनेभ्यश्चभृग्वादीनांसमुद्भवः ॥ १७ ॥ कल्पयोरंतरंप्रोक्तं
प्रतिसंधिश्चसर्गयोः ॥ भृग्वादीनामृषीणांचप्रजासर्गोपवर्णनम् ॥ १८ ॥ वसिष्ठस्यचब्रह्मर्षेर्ब्रह्मत्त्वंपरिकीर्तितम् ॥ स्वायंभुवस्यचमनोस्ततश्चाप्यनुकी
र्तनम् ॥ १९ ॥ उक्तोनाभेर्विसर्गश्चरजसश्चमहात्मनः ॥ द्वीपानांचसमुद्राणांपर्वतानांचकीर्तनम् ॥ २० ॥ द्वीपभेदसमुद्राणामन्तर्भावश्चसप्तसु ॥

कीर्त्यन्तेयोजनाग्रेणयेचतत्रनिवासिनः ॥ २१ ॥ तदीयानिचवर्षाणिनदीभिःपर्वतैःसह ॥ जंबूद्वीपादयोद्वीपाःसमुद्रैःसप्तभिर्वृताः ॥ २२ ॥ अंडस्यांतस्त्विमेलोकाः सप्तद्वीपाचमेदिनी ॥ सूर्याचंद्रमसोश्चारोग्रहाणां ज्योतिषांतथा ॥ २३ ॥ कीर्त्यतेध्रुवसामर्थ्यात्प्रजानांचशुभाशुभम् ॥ ब्रह्मणानिर्मितःसौरः स्यंदनोर्थवशात्स्वयम् ॥ २४ ॥ कल्पितो भगवांस्तेनप्रसर्पतिदिवाकरः ॥ सूर्यादीनांस्यंदनानांध्रुवादेवप्रवर्त्तनं ॥ २५ ॥ कल्पितःशिशुमारश्चयस्यपुच्छेध्रुवःस्थितः ॥ संभवांतेचसंहारःसंहारांतेचसंभवः ॥२६॥ देवतानामृषीणांचमनोःपितृगणस्यच ॥ नशक्यंविस्तराद्वक्तुमित्युक्तंचसमासतः ॥ २७ ॥ अतीतानागतानांवैसमंस्वायंभुवेनतु ॥ मन्वंतरेषुदेवानांप्रजेशानांचकीर्तनम् ॥ २८ ॥ नैमित्तिकःप्राकृतिकस्तथैवात्यंतिकः स्मृतः ॥ त्रिविधःसर्वभूतानांकल्पितःप्रतिसंचरः ॥ २९ ॥ अनावृष्टिर्भास्कराच्चघोरः संवर्तकानलः ॥ मेघाश्चैकार्णवायेतुतथारात्रिर्महात्मनः ॥ ३० ॥ संध्यालक्षणमुद्दिष्टंतथाब्राह्मंविशेषतः ॥ भूतानांचापिलोकानांसप्तानामनुवर्णनम् ॥ ३१ ॥ संकीर्त्यतेमयाचात्रपापानांरौरवादयः ॥ सर्वेषामेवसत्वानांपरिणामविनिर्णयः ॥ ३२ ॥ ब्रह्मणःप्रतिसर्गश्चसर्वसंहारवर्णनम् ॥ कल्पेकल्पेचभूतानांमहतामपिसंक्षयः ॥ ३३ ॥ सुसंख्यायचबुद्धावैब्रह्मणश्चाप्यनित्यताम् ॥ दौरात्म्यंचैवभोगानांसंसारस्यचकष्टताम् ॥ ३४ ॥ दुर्लभत्वंचमोक्षस्यवैराग्याद्दोषदर्शनम् ॥ व्यक्ताव्यक्तंपरित्यज्य सत्वंब्रह्मणिसंस्थितम् ॥ ३५ ॥ नानात्वदर्शनात्सुस्थस्ततस्तदभिवर्त्तते ॥ ततस्तापत्रयातीतोविरूपाख्योनिरंजनः ॥ ३५ ॥ आनंदंब्रह्मणःप्राप्तोनाबिभेतिकुतश्चन ॥ इतिकृत्यसमुद्देशःप्रमाणस्योपवर्णितः ३६ ॥ कीर्त्यंतेजगतोयत्रसर्गप्रलयविक्रियाः ॥ प्रवृत्तिश्चापिभूतानांनिवृत्तीनांफलानिच ॥ ३७ ॥ प्रादुर्भावोवसिष्ठस्यशक्तेर्जन्मतथैवच ॥ सौदासान्निग्रहस्तस्यविश्वामित्रकृतेनच ॥ ३८ ॥ पराशरस्यचोत्पत्तिरदृश्यन्त्यांयथाविभोः ॥ जज्ञेपितृणांकन्यायांव्यासश्चापियथामुनिः ॥ ३९ ॥ शुकस्यचयथाजन्मपुत्रस्यसहधीमतः ॥ पराशरस्यविद्वेषोविश्वामित्रकृतोयथा ॥ ४० ॥ वसिष्ठसंभृतश्चाग्निर्विश्वामित्रजिघांसया ॥ संधानहेतोर्विभुनाजीर्णःकण्वेनधीमता ॥ ४१ ॥ देवेनविप्राविप्राणांविश्वामित्रहितैषिणा ॥ एकंवेदंचतुःपादंचतुर्धापुनरीश्वरः ॥४२॥ यथाविभेदभगवान्व्यासःसर्वेष्वनुग्रहात् ॥ तस्यशिष्यप्रशिष्यैश्चशाखाभेदाः पुनः कृताः ॥ ४३ ॥ प्रयागेमुनिवर्यैश्चयथापृष्टः स्वयंप्रभुः ॥ कृष्णेनचानुशिष्टास्तेमुनयोधर्मकांक्षिणः ॥ ४४ ॥ एतत्सर्वंयथातत्वमाख्यातंद्विजसत्तमाः ॥ मुनीनांधर्मनित्यानांलोकतंत्रमनुत्तमम् ॥ ४५ ॥ ब्रह्मणायत्पुराप्रोक्तंपुलस्त्यायमहात्मने ॥ पुलस्त्येनाथभीष्मायगंगाद्वारेप्रभाषितम् ॥ ४६ ॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ कीर्तनंश्रवणंचास्यधारणंचविशेषतः ॥ ४७ ॥ सूतेनानुक्रमेणेदंपुराणंसंप्रकाशितम् ॥ ब्राह्मणेषुपुरायच्चब्रह्मणोक्तंसविस्तरम् ॥ ४८ ॥ पादमस्यविदन्सम्यग्योधीयीतजितेंद्रियः ॥

तेनाधीतंपुराणंस्यात्सर्वंनास्त्यत्रसंशयः ॥ ४९ ॥ योविद्याच्चतुरोवेदान्सांगोपनिषदोद्विजः ॥ पुराणंचविजानातियः सतस्माद्विचक्षणः ॥ ५० ॥
इतिहासपुराणाभ्यांवेदंसमुपबृंहयेत् ॥ बिभेत्यल्पश्रुताद्वेदोमामयंप्रतारिष्याति ॥ ५१ ॥ अधीत्यचैकमध्यायंस्वयंप्रोक्तंस्वयंभुवा ॥ आपदःप्राप्यमुच्येतय
थेष्टांप्राप्नुयाद्गतिम् ॥ ५२ ॥ पुरापरंपरांवक्तिपुराणंतेनवैस्मृतम् ॥ निरुक्तिमस्ययोवेदसर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ५३ ॥ ऋषयोह्यब्रुवन्सूतंकथंभीष्मेणस
ङ्गतः ॥ ब्रह्मणोमानसःपुत्रः पुलस्त्योभगवानृषिः ॥ ५४ ॥ दुर्लभंदर्शनंयस्यनरैः पापसमन्वितैः ॥ अत्याश्चर्यमिदंसूतक्षत्रियेणकथंमुनिः ॥ ५५ ॥
आराधितोबृहद्भूतस्तन्नोवदमहामते ॥ कीदृशंवातपस्तेनकोवान्योनियमः कृतः ॥ ५६ ॥ येनतुष्टोमुनिर्ब्राह्मस्तथातेनप्रभाषितः ॥ पर्ववाप्यथपर्वार्धं
समग्रंवाप्रभाषितम् ॥ ५७ ॥ यस्मिन्स्थानेयथादृष्टःपुलस्त्योभगवानृपिः ॥ तन्नोवदमहाभागकल्याः स्मश्रवणेवयम् ॥ ५८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
यत्रगंगामहाभागासाधूनांहितकारिणी॥विभिद्यपर्वतंवेगान्निःसृतालोकपावनी ॥ ५९ ॥ गंगाद्वारेमहातीर्थेभीष्मः पितृपरायणः ॥ शुश्रूषुःसुचिरंका
लंमहतांनियमेस्थितः ॥ ६० ॥ यावद्वर्षशतंसाग्रंपरमेणसमाधिना ॥ ध्यायमानः परंब्रह्मत्रिकालंस्नानमाचरत् ॥ ६१ ॥ पितॄन्देवांस्तर्पयतःस्वा
ध्यायेनमहात्मनः ॥ आत्मानंकर्पतश्चास्यतुष्टोदेवःपितामहः॥६२॥उवाचतनयंब्रह्मापुलस्त्यमृषिसत्तमम् ॥ सत्वंदेवव्रतंभीष्मंवीरंकुरुकुलोद्भवम् ॥ ६३ ॥
तपसःसंनिवर्त्तस्वकारणंचास्यकीर्त्तय ॥ पितॄन्भक्त्यामहाभागोध्यायमानस्समास्थितः ॥ ६४ ॥ योह्यस्यमनसःकामस्तंसंपादयमाचिरम् ॥ पितामह
वचः श्रुत्वापुलस्त्योमुनिसत्तमः ॥ ६५ ॥ गंगाद्वारमथागत्यभीष्मंवचनमब्रवीत् ॥ वरंवरयभद्रंतेयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ ६६ ॥ तुष्टस्तेतपसावीरसा
क्षाद्देवःपितामहः ॥ ब्रह्मणाप्रेपितस्तेहंवरान्दास्यामिकांक्षितान् ॥ ६७ ॥ भीष्मोपितद्वचःश्रुत्वामनःश्रोत्रसुखावहम् ॥ उन्मील्यनयनेदृष्ट्वापुलस्त्यं
पुरतः स्थितम् ॥ ६८ ॥ अष्टांगप्रणिपातेननत्वातंमुनिसत्तमम् ॥ उवाचप्रणतोभूत्वासर्वांगालिंगितावनिः ॥ ६९ ॥ अद्यमेसफलंजन्मदिनंचेदंसुशोभनम् ॥
भवतश्चरणौदृष्टौजगद्वंद्यौमयात्विह ॥ ७० ॥ तपसश्चफलंप्राप्तंयद्दृष्टोभगवान्मया ॥ वरप्रदोविशेषेणसंप्राप्तश्चनदीतटे ॥ ७१ ॥ इयंब्रसीमयाक्लृप्ता
आस्यतां सुखदाकृता ॥ अर्घ्यपात्रेतुपालाशेदूर्वाक्षतसुमैःकुशैः ॥७२॥ सर्पपैश्चदधिक्षौद्रैर्यवैश्चपयसासह ॥ अष्टांगोह्येपनिर्दिष्टोह्यर्घोहिमुनिभिःपुरा॥७३॥
श्रुत्वैतद्वचंनतस्यभीष्मस्यामिततेजसः ॥ उपविष्टोब्रह्मसुतःपुलस्त्योभगवानृषिः ॥ ७४ ॥ विष्टरंसहपाद्येनअर्घपात्रंमुदान्वितः ॥ जुजोपभगवान्प्रीतःसदा
चारेणतेनतु ॥७५॥ पुलस्त्यउवाच ॥ सत्यवान्दानशीलोसिसत्यसंधिर्नरेश्वरः॥ह्रीमान्मैत्रःक्षमाशीलोविक्रांतःशत्रुशासने ॥७६॥धर्मज्ञस्त्वंकृतज्ञस्त्वंदयावा
न्प्रियभापिता॥मान्यमानयिताविज्ञोब्रह्मण्यःसाधुवत्सलः॥७७॥तुष्टस्तेहंसदावत्सप्रणिपातपरस्यवै॥प्रब्रूहित्वंमहाभागकथनंतेवदाम्यहम् ॥ ७८॥ भीष्मउ

वाच ॥ भगवन्भगवान्ब्रह्माकस्मिन्कालेस्थितोविभुः ॥ सृष्टिंचकारवैपूर्वंदेवादीनांवदस्वमे ॥ ७९ ॥ स्थितिंवाभगवान्विष्णुःकथंरुद्रस्तुनिर्मितः ॥ कथंवा
ऋषयोदेवास्सृष्टास्तेनमहात्मना ॥८०॥ कथंपृथ्वीकथंव्योमकथंचेमेतुसागराः ॥ कथंद्वीपाःपर्वताश्चग्रामारण्यपुराणिच ॥८१॥ मुनीन्प्रजापतींश्चैवसप्तर्षी
न्प्रवरानपि ॥ वर्णान्वायुंपुरास्थानगंधर्वान्यक्षराक्षसान् ॥ ८२ ॥ तीर्थानिसरितोवाथसूर्यादीन्ग्रहतारकान् ॥ यथाससर्जभगवांस्तथामेत्वंवदस्वह ॥ ८३ ॥
पुलस्त्यउवाच ॥ परःपराणांपरमःपरमात्मापितामहः ॥ रूपवर्णादिरहितोविशेषणविवर्जितः ॥ ८४ ॥ अपक्षयविनाशाभ्यांपरिणामर्द्धिजन्मभिः ॥ गुणैर्विव
र्जितःसर्वैःसभातीतिहिकेवलम् ॥ ८५ ॥ सर्वत्रासौसमश्चापिवसन्नत्रुपमोमतः ॥ भावयन्ब्रह्मरूपेणविद्वद्भिःपरिपठ्यते ॥ ८६ ॥ तंगुह्यंपरमंनित्यमजमक्षय
मव्ययम् ॥ तथापुरुषरूपेणकालरूपेणसंस्थितम् ॥ ८७ ॥ तंनत्वाहंप्रवक्ष्यामियथासृष्टिंचकारह ॥ पूर्वंतुपद्मशयनादुत्थायजगतःप्रभुः ॥ ८८ ॥ गुणव्यं
जनसंभूतःसर्गकालेनराधिप ॥ सात्विकोराजसश्चैवतामसश्चत्रिधामहान् ॥ ८९ ॥ प्रधानतत्वेनसमंतथाबीजादिभिर्वृतः ॥ वैकारिकस्तैजसश्चभूतादिश्चै
वतामसः ॥ ९० ॥ त्रिविधोयमहंकारोमहत्तत्त्वादजायत ॥ भूतेंद्रियाणांपंचानांतथाकर्मेंद्रियैःसह ॥ ९१ ॥ पृथिव्यापस्तथातेजोवायुराकाशमेवच ॥
एकैकशःस्वरूपेणकथयामियथोत्तरम् ॥ ९२ ॥ शब्दमात्रमथाकाशंभूतादिःखंसमावृणोत् ॥ अथाकाशंविकुर्वाणंस्पर्शमात्रंससर्जह ॥ ९३ ॥ बलवानेपवै
वायुस्तस्यस्पर्शोगुणोमतः ॥ आकाशंशब्दमात्रंतुस्पर्शमात्रंसमावृणोत् ॥ ९४ ॥ ततोवायुर्विकुर्वाणोरूपमात्रंससर्जह ॥ ज्योतीरूपन्तुतद्वायुस्तद्रूपगुणमु
च्यते ॥ ९५ ॥ स्पर्शरूपस्तुवैवायूरूपमात्रंसमावृणोत् ॥ ज्योतिश्चापिविकुर्वाणंरसमात्रंससर्जह ॥ ९६ ॥ संभवंतिततोंभांसिरूपमात्रंसमावृणोत् ॥ विकु
र्वाणानिचांभांसिगंधमात्रंससर्जिरे ॥ ९७ ॥ संघातोजायतेतस्मात्तस्यगंधोमतोगुणः ॥ तैजसानींद्रियाण्याहुर्देवावैकारिकादश ॥ ९८ ॥ एकादशम्मन
श्चात्रदेवावैकारिकाःस्मृताः ॥ त्वक्चक्षुर्नासिकाजिह्वाश्रोत्रमत्रचपंचमम् ॥ ९९ ॥ एतेषांतुमतंकृत्यंशब्दादिग्रहणंपुनः ॥ वाक्पाणिपादपायूनिचोपस्थं
तत्रपञ्चमम् ॥१००॥ विसर्गशिल्पगत्युक्तिर्गुणाएषांविपर्ययात्॥आकाशवायुतेजांसिसलिलंपृथिवीतथा ॥१०१॥ शब्दादिभिर्गुणैर्वीरयुक्तानीत्युत्तरोत्तरैः॥
शांताघोराश्चमूढाश्चविशेषास्तेनतेस्मृताः ॥ १०२ ॥ नानावीर्याःपृथग्भूतास्ततस्तेसंहतिंविना ॥ नाशक्नुवन्प्रजाःस्रष्टुमसमागम्यकृत्स्नशः ॥ १०३ ॥
समेत्यान्योन्यसंयोगात्परस्परसमाश्रयात् ॥ एकसंघातलक्षाश्चसंप्राप्यैक्यमशेषतः ॥ १०४ ॥ पुरुषाधिष्ठितत्वाच्चव्यक्तानुग्रहणेतथा ॥ महदादयोविशेषां
ताह्यंडमुत्पादयंतिवै ॥१०५॥ तत्क्रमेणविवृत्तंतुजलबुद्बुदवत्समम् ॥ तत्राव्यक्तस्वरूपोसौव्यक्तरूपीजनार्दनः ॥ १०६ ॥ ब्रह्माब्रह्मस्वरूपेणस्वयमेवव्यव
स्थितः ॥ मेरुरुल्वमभूत्तस्यजरायुश्चमहीधराः ॥ १०७ ॥ गर्भोदकंसमुद्राश्चतस्यासंश्चमहात्मनः ॥ तत्रद्वीपास्समुद्राश्चसज्योतिर्लोकसंग्रहः ॥ १०८ ॥

तस्मिन्नंडेऽभवन्वीरसदेवासरमानुषाः ॥ वारिवह्न्यनिलाकाशैर्वृतैर्भूतादिनाबहिः ॥१०९॥ वृतंदशगुणैरंडंभूतादिर्महतातथा ॥ अव्यक्तेनावृतोराजंस्तैःस
र्वैःसहितोमहान् ॥११०॥ एभिरावरणैःसर्वैःसर्वभूतैश्चसंयुतम् ॥ नारिकेलफलंयद्वद्बीजंवाह्यदलैरिव ॥१११॥ ब्रह्मास्वयंचजगतोविसृष्टौसंप्रवर्त्तते ॥ सृष्टिंचपा
त्यनुयुगंयावत्कल्पविकल्पना ॥११२॥ ससंज्ञांयातिभगवानेकएवजनार्दनः ॥ सत्वभुग्गुणवान्देवोह्यप्रमेयपराक्रमः ॥११३॥ तमोद्रेकंचकल्पांतेरूपंरौद्रंकरो
तिच ॥ राजेंद्राखिलभूतानिभक्षयत्यतिभीषणः ॥११४॥ भक्षयित्वाचभूतानिजगत्येकार्णवीकृते ॥ नागपर्यंकशयनेशेतेसर्वस्वरूपधृक् ॥११५॥ प्रबुद्धश्चपुनः
सृष्टिंप्रकरोतिचरूपधृक् ॥ सृष्टिस्थित्यंतकरणाद्ब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥११६॥ स्रष्टासृजतिचात्मानंविष्णुःपाल्यंचपातिच ॥ उपसंह्रियतेचापिसंहर्त्ताचस्वयं
प्रभुः ॥ ११७ ॥ पृथिव्यापस्तथातेजोवायुराकाशमेवच ॥ सएवसर्वभूतेशोविश्वरूपोयतोव्ययः ॥ ११८ ॥ सर्गादिकंततोस्यैवभूतस्थमुपकारकम् ॥
सएवसृज्यःसचसर्गकर्त्तासएवपाल्यंप्रतिपाल्यतेयतः ॥ ब्रह्माद्यवस्थाभिरशेषमूर्त्तिर्ब्रह्मावरिष्ठोवरदोवरेण्यः ॥ ११९ ॥ इतिश्रीपद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपुराणा
वतारेद्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ भीष्मउवाच ॥ निर्गुणस्याप्रमेयस्यशुद्धस्याथमहात्मनः ॥ कथंसर्गादिकर्तृत्वंब्रह्मणोह्युपपद्यते ॥१॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शक्तयः
सर्वभावानामचिंत्याज्ञानगोचराः ॥ यत्ततोब्रह्मणस्तास्तुसर्गाद्याभावशक्तयः ॥२॥ उत्पन्नःप्रोच्यतेविद्वान्नित्यएवोपचारतः ॥ निजेनतस्यमानेनआयुर्वर्षशतं
स्मृतम् ॥ ३ ॥ तत्पराख्यंपरार्द्धंचतदर्द्धंपरिकीर्त्तितम् ॥ काष्टापंचदशाख्यातानिमेषान्नृपसत्तम ॥ ४ ॥ काष्टास्त्रिंशत्कलात्रिंशत्कलामौहूर्तिकोविधिः ॥
तावत्संख्यैरहोरात्रंमुहूर्त्तैर्मानुषंस्मृतम् ॥५॥ अहोरात्राणितावंतिमासःपक्षद्वयात्मकः ॥ तैष्षड्भिरयनंवर्षमयनेदक्षिणोत्तरे ॥ ६ ॥ अयनंदक्षिणंरात्रिर्देवा
नामुत्तरंदिनम् ॥ दिव्यैर्वर्षसहस्रैस्तुकृतत्रेतादिसंज्ञितम् ॥ ७ ॥ चतुर्युगंद्वादशभिस्तद्विभागंनिबोधमे ॥ चत्वारित्रीणिद्वेचैकंकृतादिषुयथाक्रमम् ॥ ८ ॥
दिव्याब्दानांसहस्राणियुगेष्वाहुःपुराविदः ॥ तत्प्रमाणैःशतैःसंध्यापूर्वातत्राभिधीयते ॥ ९ ॥ संध्यांशकश्चतत्तुल्योयुगस्यानंतरोहियः ॥ संध्यासंध्यांशयो
रंतःकालोयोनृपसत्तम ॥ १० ॥ युगाख्यःसतुविज्ञेयःकृतत्रेतादिसंज्ञितः ॥ कृतंत्रेताद्वापरंचकलिश्चैवचतुर्युगम् ॥११॥ प्रोच्यतेतत्सहस्रंतुब्रह्मणोदिवसंनृप ॥
ब्रह्मणोदिवसेराजन्मनवश्चचतुर्दश ॥ १२ ॥ भवंतिपरिमाणंचतेषांकालकृतंशृणु ॥ सप्तर्षयःसुराःशक्रोमनुस्तत्सूनवोनृप ॥ १३ ॥ एककालेहिसृज्यंतेसंह्रि
यंतेचपूर्ववत् ॥ चतर्युगानांसंख्यातासाधिकाह्येकसप्ततिः ॥ १४ ॥ मन्वंतरंमनोःकालःसुरादीनांचपार्थिव ॥ अष्टौशतसहस्राणिदिव्ययासंख्यया
स्मृतः ॥ १५ ॥ द्विपंचाशत्तथान्यानिसहस्राण्यधिकानिच ॥ त्रिंशत्कोट्यस्तुसंपूर्णाःसंख्याताःसंख्ययानृप ॥ १६ ॥ सप्तषष्टिस्तथान्यानिनियुतानिमहामते ॥
विंशतिश्चसहस्राणिकालोयमधिकंविना ॥ १७ ॥ मन्वंतरस्यसंख्येयंमानुषैरिहवत्सरैः ॥ चतुर्दशगुणोह्येषकालोब्राह्ममहःस्मृतम् ॥ १८ ॥ ब्राह्मोनैमित्तिको

नामतस्यांतेप्रतिसंचरः ॥ तदाहिदह्यतेसर्वंत्रैलोक्यंभूर्भुवादिकम् ॥ १९ ॥ जनंप्रयांतितापार्त्तामहर्लोकनिवासिनः ॥ एकार्णवेतुत्रैलोक्येब्रह्माब्रह्मविदांव रः ॥ २० ॥ भोगिशय्यागतःशेतेत्रैलोक्यग्रासबृंहितः ॥ जनस्थैर्योगिभिर्देवश्चिंत्यमानोजगद्भिभुः ॥ २१ ॥ तत्प्रमाणांहितांरात्रिंतदंतेसृजतेपुनः ॥ ए वंतुब्रह्मणोवर्षमेवंवर्षशतंचतत् ॥ २२ ॥ शतंहितस्यवर्षाणांपरमायुर्महात्मनः ॥ एकमस्यव्यतीतंतुपरार्धंब्रह्मणोनघ ॥ २३ ॥ तस्यान्तेभून्महाक ल्पःपाद्मइत्यभिविश्रुतः ॥ द्वितीयस्यपरार्धस्यवर्तमानस्यवैनृप ॥ २४ ॥ वाराहइतिकल्पोयंप्रथमःपरिकल्पितः ॥ ब्रह्मानारायणाख्योसौकल्पादौभग वान्यथा ॥ २५ ॥ ससर्जसर्वभूतानितदाचक्ष्वमहामुने ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ प्रजाःससर्जभगवाननादिस्सर्वसंभवः ॥ २६ ॥ अतीतकल्पावसानेनिशासुप्तो त्थितःप्रभुः ॥ सत्वोद्रिक्तस्तथाब्रह्माशून्यंलोकमवैक्षत॥२७॥तोयान्तस्समहींज्ञात्वानिमग्नांवारिसंप्लुवे॥प्रविचिंत्यतदुद्धारंकर्तुकामःप्रजापतिः॥२८॥ विष्णु रूपंतदाज्ञात्वापृथ्वींवोढुंस्वतेजसा ॥ मत्स्यकूर्मादिकांचान्यांवाराहींतनुमाविशत्॥२९॥वेदयज्ञमयंरूपमाश्रित्यजगतःस्थितौ॥स्थितःस्थिरात्मासर्वात्मा परमात्माप्रजापतिः॥३०॥प्रविवेशेतदातोयंतोयाधारेधराधरः॥निरीक्ष्यतंतदादेवीपातालतलमागतम्॥३१॥तुष्टावप्रणताभूत्वाभक्तिनम्रावसुंधरा ॥ पृथिव्यु वाच॥नमस्तेसर्वभूतायनमस्तेपरमात्मने॥३२॥मामुद्धरास्मादद्यत्वंत्वत्तोहंपूर्वमुत्थिता॥ परमात्मन्नमस्तेस्तुपुरुषात्मन्नमोस्तुते॥३३॥ प्रधानव्यक्तरू पायकालभूतायतेनमः॥ त्वंकर्त्तासर्वभूतानांत्वंपातात्वंविनाशकृत् ॥ ३४ ॥ सर्गादौयःपरोब्रह्माविष्णुरुद्रात्मरूपधृक्॥ भक्षयित्वाचसकलंजगत्येकार्णवी कृते ॥ ३५ ॥ शेषेत्वमेवगोविन्दचिन्त्यमानोमनीषिभिः ॥ भवतोयत्परंरूपंतन्नजानातिकश्चन ॥ ३६ ॥ अवतारेषुयद्रूपंतदर्चन्तिदिवौकसः ॥ त्वामाराध्य परंब्रह्मयातामुक्तिंमुमुक्षवः ॥ ३७ ॥ वासुदेवमनाराध्यकोहिमोक्षमवाप्स्यति ॥ यद्रूपंमनसाग्राह्यंयद्ग्राह्यंचक्षुरादिभिः ॥ ३८ ॥ बुद्ध्याचयत्परिछेद्यंतद्रूपम खिलंतव ॥ त्वन्मय्यहंत्वदाधारात्वत्सृष्टात्वामुपाश्रिता ॥३९॥ माधवीमितिलोकोयमभिधत्तेततोहिमाम् ॥ एवंसंस्तूयमानस्तुपृथिव्यापृथिवीधरः॥४०॥ सामस्वरध्वनिःश्रीमान्जगर्जपरिघर्घरम् ॥ ततःसमुत्क्षिप्यधरांस्वदंष्ट्रयामहावराहः स्फुटपद्मलोचनः ॥ रसातलादुत्पलपत्रसन्निभःसमुत्थितोनीलइवा चलोमहान् ॥ ४१ ॥ उत्तिष्ठतातेनमुखानिलाहतंतदाप्लवांभोजनलोकसंश्रयान् ॥ सनंदनादीनपकल्मषान्मुनींश्चकारभूयोपिपवित्रतास्पदम् ॥ ४२ ॥ प्रयांतितोयानिखुराग्रविक्षतेरसातलेऽधः कृतशब्दसंततिः॥वलाहकानांचततिस्तुतस्यश्वासानिलास्तापरितःप्रयाति ॥ ४३ ॥ उत्तिष्ठतस्तस्यजलार्द्रकुक्षेर्म हावराहस्यमहींविदार्य॥ विधून्वतोवेदमयंशरीरंरोमांतरस्थामुनयोजुषंति ॥४४॥ जनेश्वराणांपरमेशकेशवप्रभुर्गदाशंखदरासिचक्रधृक्॥प्रभूतिनाशस्थिति हेतुरीश्वरस्त्वमेवनान्यत्परमंचयत्पदम्॥४५॥पादेषुवेदास्तवयूपदंष्ट्रादंतेषुयज्ञाःश्रुतयश्चवक्त्रे॥हुताशजिह्वोसितनूरुहाणिदर्भाःप्रभोयज्ञपुमांस्त्वमेव॥४६॥

द्यावापृथिव्योरतुलप्रभावयदंतरंतद्वपुषातवैव ॥ व्याप्तंजगद्व्यापिसमस्तमेतद्धितायविश्वस्यविभोभवत्वम् ॥ ४७ ॥ परमात्मात्वमेवैकोनान्योस्तिज
गतःपते ॥४८॥ तवैषमहिमायेनव्याप्तमेतच्चराचरं ॥ ज्ञानस्वरूपमखिलंजगदेतदबुद्धयः ॥ ४९ ॥ अर्थस्वरूपंपश्यंतोभ्राम्यंतेतमसःप्लवे ॥ येतुज्ञान
विदश्शुद्धचेतसस्तेऽखिलंजगत् ॥ ५० ॥ ज्ञानात्मकंप्रपश्यंतित्वद्रूपंपरमेश्वर ॥ प्रसीदसर्वभूतात्मन्भवायजगतस्त्वमाम् ॥ ५१ ॥ उद्धरोर्वीममेयात्मन्नि
मग्नामब्जलोचन ॥ सत्वोद्रिक्तोसिभगवन्गोविंदपृथिवीमिमाम् ॥ ५२ ॥ समुद्धरभवायेशकुरुसर्वजगद्धितं ॥ एवंसंस्तूयमानश्चपरमात्मामहीधरः ॥५३॥
उज्जहारक्षितिंक्षिप्रंन्यस्तवान्समहार्णवे ॥ तस्योपरिजलौघेस्यमहतीनौरिवस्थिता ॥५४ ॥ ततःक्षितिंसमांकृत्वापृथिव्यामचिनोद्गिरीन् ॥ यथाविभागंभगवा
ननादिःपुरुषोत्तमः ॥ ५५ ॥ भूविभागंततःकृत्वासप्तद्वीपान्यथातथं ॥ भूराद्यांश्चतुरोलोकान्पूर्ववत्समकल्पयत् ॥ ५६ ॥ ब्रह्मणेविष्णुनापूर्वमेतदेवप्रद
र्शितं ॥ तुष्टेनदेवदेवेनत्वंदेवःपुरुषोत्तमः ॥ ५७ ॥ त्वयामयाजगच्चेदंधार्यंपाल्यंचयत्नतः ॥ येषांत्वसुरमुख्यानांवरोदत्तोमयाधुना ॥५८॥ देवानांहितकामेनहंत
व्यास्तेत्वयाविभो ॥ अहंसृष्टिंकरिष्यामिसाचपाल्यात्वयाविभो ॥ ५९ ॥ एवमुक्तोगतोविष्णुर्देवादीनसृजद्विभुः ॥ अबुद्धिपूर्वकस्तस्यप्रादुर्भूतस्तमोम
यः ॥ ६० ॥ तमोमोहोमहामोहस्तामिस्रोह्यन्धसंज्ञकः ॥ पंचधावस्थितःसर्गोध्यायतस्तुमहात्मनः ॥ ६१ ॥ बहिरंतश्चाप्रकाशःसंवृतात्मानगात्मकः ॥
मुख्यानागायतश्चोक्तामुख्यसर्गस्ततस्त्वयं ॥ ६२ ॥ तंदृष्ट्वासाधकंसर्गममन्यदपरंप्रभुः ॥ तस्याभिध्यायतस्सर्गस्तिर्यक्स्रोतोभ्यवर्तत ॥ ६३ ॥ यस्मात्ति
र्यक्प्रवृत्तिःस्यात्तिर्यक्स्रोतस्ततःस्मृतः ॥ पश्चादयस्तेविख्यातास्तमःप्रायाह्यवेदिनः ॥ ६४ ॥ उत्पथग्राहिणश्चैवतेज्ञानेज्ञानमानिनः ॥ अहंकृतास्त्व
हंमानाअष्टाविंशद्विधात्मकाः ॥ अंतः प्रकाशास्तेसर्वआवृतास्तेपरस्परम् ॥६५॥ तमप्यसाधकंमत्वाध्यायतोन्यस्ततोभवत् ॥ ऊर्द्धस्रोतस्तृतीयस्तुसात्वि
कोर्ध्वमवर्तत ॥६६॥ तेसुखप्रीतिबहुलाबहिरंतरनावृताः ॥ प्रकाशाबहिरंतश्चऊर्द्धस्रोतास्ततःस्मृताः ॥६७॥ तुष्टात्मनस्तृतीयस्तुदेवसर्गस्तुसंस्मृतः ॥ तस्मि
न्सर्गेभवत्प्रीतिर्निष्पन्नेब्रह्मणस्तदा ॥ ६८ ॥ ततोन्यंसतदादध्यौसाधकंसर्गमुत्तमम् ॥ असाधकांस्तुतान्ज्ञात्वामुख्यसर्गादिसंभवान् ॥ ६९ ॥ तथाभिध्या
यतस्तस्यसत्याभिध्यायिनस्ततः ॥ प्रादुर्भूतस्तदाव्यक्तादर्वाक्स्रोतस्तुसाधकः ॥ ७० ॥ यस्मादर्वाक्प्रवर्तंतेततोऽर्वाक्स्रोतसस्तुते ॥ तेचप्रकाशबहुला
स्तमोद्रिक्तारजोधिकाः ॥७१॥ तस्मात्तेदुःखबहुलाभूयोभूयश्चकारिणः ॥ प्रकाशाबहिरंतश्चमनुष्याःसाधकाश्चते ॥७२॥ पंचमोनुग्रहःसर्गःसचतुर्द्धाव्यवस्थितः ॥
विपर्ययेणसिद्ध्याचशक्त्यातुष्ट्यातथैवच ॥७३॥ विवृत्तंवर्त्तमानंचतेनजानंतिवैपुनः ॥ भूतादिकानांभूतानांषष्ठःसर्गःसउच्यते ॥ ७४॥ तेपरिग्राहिणःसर्वेसंवि
भागरतास्तुते ॥ चोदनाजाप्यशीलाश्चज्ञेयाभूतादिकास्तुते ॥ ७५ ॥ इत्येतेकथिताःसर्गाःषडत्रनृपसत्तम ॥ प्रथमोमहतस्सर्गोद्वितीयोब्रह्मणस्तुयः

॥ ७६ ॥ तन्मात्राणांद्वितीयस्तुभूतसर्गोहिसस्मृतः ॥ वैकारिकस्तृतीयस्तुसर्गश्चैंद्रियकःस्मृतः ॥ ७७ ॥ इत्येषप्राकृतःसर्गःसंभूतोबुद्धिपूर्वकः ॥ मुख्यसर्गश्चतुर्थस्तुमुख्यावैस्थावराःस्मृताः ॥ ७८ ॥ तिर्यक्स्रोतश्चयःप्रोक्तस्तिर्यग्योन्यस्सउच्यते ॥ ततोर्ध्वस्रोतसांषष्ठोदेवसर्गस्तुसस्मृतः ॥७९॥ ततोर्वाक्स्रोतसांसर्गःसप्तमःसतुमानुषः ॥ अष्टमोनुग्रहःसर्गःसात्विकस्तामसस्तुसः ॥ ८० ॥ पंचैतेवैकृताःसर्गाःप्राकृतास्तुत्रयःस्मृताः ॥ प्राकृतोवैकृतश्चैवकौमारोनवमःस्मृतः॥८१॥एतेतवसमाख्यातानवसर्गाःप्रजापतेः॥प्राकृतावैकृताश्चैवजगतोमूलहेतवः॥८२॥सृजतोजगदीशस्यकिमन्यच्छ्रोतुमर्हसि॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ संक्षेपात्कथिताःसर्गादेवादीनांगुरोस्तथा ॥ ८३ ॥ विस्तराच्छ्रोतुमिच्छामित्वत्तोमुनिवरोत्तम ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ कर्मभिर्भाविताःसर्वैंकुशलाकुशलैस्तुते॥८४॥ख्यात्यातयाह्यनिर्मुक्ताःसंहारेह्युपसंहृताः॥स्थावरान्तास्सुराद्यास्तुप्रजाराजंश्चतुर्विधाः॥८५॥ब्रह्मणःकुर्वतःसृष्टिंजज्ञिरेमानसाःस्मृताः ॥ ततोदेवासुरपितॄन्मानुषांस्तुचतुष्टयं ॥ ८६ ॥ सिसृक्षुरंभांस्येतानिस्वमात्मानमयूयुजत् ॥ मुक्तात्मनस्ततोजातादुरात्मानःप्रजापतेः ॥ ८७ ॥ सिसृक्षोर्जघनात्पूर्वंजज्ञिरेत्वसुरास्ततः ॥ तत्याजतांततोदुष्टान्तमोमात्रात्मिकांतनुं ॥८८॥ सातुत्यक्तातनुस्तेनराजेंद्राभूद्विभावरी॥सिसृक्षुरन्यदेहस्थःप्रीतिमापुस्ततःसुराः॥८९॥सत्वोद्रिक्ताःसमुद्भूतामुखतोब्रह्मणोनृप॥त्यक्तासापितनुस्तेनसत्वप्रायमभूद्दिनं॥९०॥ ततोहिबलिनोरात्रावसुरादेवतादिवा ॥ सत्वमात्रात्मिकांचैवततोन्यांजगृहेतनुम् ॥ ९१ ॥ पितृवन्मन्यमानस्यपितरस्तस्यजज्ञिरे ॥ उत्ससर्जपितॄन्कृत्वाततस्तामपिसप्रभुः ॥९२॥ साचोत्सृष्टाभवत्संध्यादिननक्तांतरास्थितिः ॥ रजोमात्रात्मिकामन्यांजगृहेसतनुंततः ॥ ९३ ॥ रजोमात्रोत्कटाजातामनुष्याःकुरुसत्तम ॥ तामप्याशुसतत्याजतनुमाद्यांप्रजापतिः ॥ ९४ ॥ ज्योत्स्नासमभवच्चापिप्राक्संध्यायाभिधीयते ॥ ज्योत्स्नागमेतुबलिनोमनुष्याःपितरस्तथा ९५॥ राजेंद्रसंध्यासमयेतस्मात्तेप्रभवंतिवै ॥ ज्योत्स्नारात्र्यहनीसन्ध्याचत्वार्यैतानिवैविभोः ॥ ९६ ॥ ब्रह्मणस्तुशरीराणित्रिगुणोपाश्रयाणिच ॥ रजोमात्रात्मिकामेवततोन्यांजगृहेतनुं ॥९७॥ ततःक्षुद्ब्रह्मणोजाताजज्ञेकोपस्तयाकृतः॥क्षुत्क्षामोह्यंधकारेतुसोसृजद्भगवांस्ततः ॥९८॥विरूपाअत्तुकामास्तेसमधावंततंप्रभुम् ॥ रक्षतामेषयैरुक्तंराक्षसास्तेततोभवन् ॥ ९९ ॥ ऊचुःखादामइत्यन्येयेतेयक्षास्तुतेभवन् ॥ अतिभीतस्यतान्दृष्ट्वाकेशाःशिर्यन्तिवेधसः ॥१००॥ हीनाश्चशिरसोभूयःसमारोहंतितेशिरः ॥ सर्पणात्तेभवन्सर्पाहीनत्वादहयःस्मृताः ॥ १०१ ॥ ततःक्रुद्धेनवैस्रष्ट्राक्रोधात्मानोविनिर्मिताः ॥ वर्णेनकपिशेनोग्राभूतास्तेपिशिताशिनः ॥ १०२ ॥ धयतोगांसमुद्भूतागंधर्वास्तस्यतत्क्षणात् ॥ पिबंतोजज्ञिरेवाचंगंधर्वास्तेनतेऽभवन् ॥१०३॥ एतानिसृष्ट्वाभगवान्ब्रह्मातच्छक्तिचोदितः ॥ ततःस्वच्छंदतोऽन्यानिवयांसिवयसोऽसृजत् ॥ १०४ ॥ अवयोवक्षसश्चक्रेमुखतोजांश्चसृष्टवान् ॥ सृष्टवानुदराद्गाश्चमहिषांश्च

प्रजापतिः ॥ १०५ ॥ पद्भ्यांचाश्वान्समातंगान्रासभान्गवयान्मृगान् ॥ उष्ट्रानश्वतरांश्चैवन्यंकूनन्याश्चजातयः ॥ १०६॥ ओषध्यःफलमूलिन्योरोमभ्यस्त
स्यजज्ञिरे ॥ त्रेतायुगमुखेब्रह्माकल्पस्यादौनृपोत्तम ॥ १०७॥ सृष्ट्वापश्वोषधीस्सम्यक्युयोजसतदाध्वरे ॥ गामजंमहिषम्मेषमश्वाश्वतरगर्दभान्॥१०८॥
एतान्ग्राम्यपशूनाहुरारण्यांश्चनिबोधमे ॥ श्वापदोद्विखुरोहस्तीवानरःपञ्चमःखगः ॥ १०९ ॥ उष्ट्रकाःपशवष्षष्ठास्सप्तमास्तुसरीसृपाः ॥ गायत्रंचऋचश्चै
वत्रिवृत्सोमंरथन्तरम् ॥ ११० ॥ अग्निष्टोमंचयज्ञानांनिर्ममेप्रथमान्मुखात् ॥ यजूंषित्रैष्टुभंछन्दःस्तोमंपञ्चदशंतथा ॥ १११ ॥ बृहत्सामतथोक्थंचद
क्षिणादसृजन्मुखात् ॥ सामानिजगतीच्छन्दःस्तोमंसप्तदशंतथा ॥ ११२ ॥ वैरूपमतिरात्रंचपश्चिमादसृजन्मुखात् ॥ एकविंशमथर्वाणमप्तोर्यामाणमे
वच ॥ ११३ ॥ आनुष्टुभंसवैराजमुत्तरादसृजन्मुखात् ॥ उच्चावचानिभूतानिगात्रेभ्यस्तस्यजज्ञिरे ॥ ११४ ॥ सुरासुरपितृन्सृष्ट्वामनुष्यांश्चप्रजाप
तिः ॥ ततःपुनःससर्जासौसकल्पादौपितामहः ॥ ११५ ॥ यक्षान्पिशाचान्गंधर्वांस्तथैवाप्सरसांगणान् ॥ सिद्धकिन्नररक्षांसिसिंहान्पक्षिमृगोरगान्॥११६॥
अव्ययंचव्ययंचैवयदिदंस्थाणुजंगमम् ॥ तत्ससर्जतदाब्रह्माभगवानादिकृद्विभुः ॥ ११७॥ तेषांयेयानिकर्माणिप्राक्सृष्ट्यांप्रतिपेदिरे ॥ तान्येवप्रतिपद्यंते
सृज्यमानाःपुनःपुनः ॥ ११८ ॥ हिंस्राहिंस्रेमृदुक्रूरेधर्माधर्मावृतानृते ॥ तद्भाविताःप्रपद्यंतेतस्मात्तत्तस्यरोचते ॥ ११९ ॥ इंद्रियार्थेषुभूतेषुशरीरेषुचसप्र
भुः ॥ नानात्त्वंविनियोगंचधातैवव्यसृजत्स्वयं ॥१२०॥ नामरूपंचभूतानांकृत्यानांचप्रपंचनम् ॥ वेदशब्देभ्यएवादौदेवादीनांचकारसः ॥१२१॥ ऋषीणां
नामधेयानियथावेदेश्रुतानिवै ॥ यथानियोगंयोग्यानिअन्येषामपिसोकरोत् ॥ १२२ ॥ यथर्तावृतुलिंगानिनानारूपाणिपर्यये ॥ दृश्यंतेतानितान्ये
वतथाभावायुगादिषु १२३॥ करोत्येवंविधांसृष्टिंकल्पादौसपुनःपुनः॥सिसृक्षुश्शक्तियुक्तोसौसृज्यशक्तिप्रचोदितः ॥१२४॥ भीष्मउवाच ॥ अर्वाक्स्रोतास्तु
कथितोभवतायस्तुमानुषः ॥ ब्रह्मन्विस्तरतोब्रूहिब्रह्मातमसृजद्यथा ॥ १२५ ॥ यथासवर्णानसृजद्गुणांश्चसमहामुने ॥ यच्चतेषांस्मृतंकर्मविप्रादीनां
तदुच्यताम्॥१२६॥पुलस्त्यउवाच ॥ सत्वाभिध्यायिनःपूर्वंसिसृक्षोर्ब्रह्मणःप्रजाः ॥ अजायंतकुरुश्रेष्ठसत्वोद्रिक्तामुखात्प्रजाः॥१२७॥वक्षसोरजसोद्रिक्तास्त
थान्याब्रह्मणोभवन् ॥ रजसस्तमसश्चैवसमुद्रिक्तास्तथोरुतः ॥ १२८ ॥ पद्भ्यामन्याःप्रजाब्रह्माससर्जकुरुसत्तम ॥ तमःप्रधानास्ताःसर्वाश्चातुर्वर्ण्यमिदंततः
॥ १२९ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चनृपसत्तम ॥ पादोरुवक्षस्थलतोमुखतश्चसमुद्गताः ॥ १३० ॥ यज्ञनिष्पत्तयेसर्वमेतद्ब्रह्माचकारह ॥ चातुर्वर्ण्यं
महाराजयज्ञसाधनमुत्तमम् ॥१३१॥ यज्ञेनाप्यायितादेवावृष्ट्युत्सर्गेणमानवाः॥ आप्यायंतेधर्मयज्ञायतःकल्याणहेतवः ॥१३२॥ निष्पद्यंतेनरैस्तेतुसुकर्म
निरतैःसदा ॥ विरुद्धाचरणापेतैःसद्भिःसन्मार्गगामिभिः ॥ १३३ ॥ स्वर्गापवर्गौमानुष्यात्प्राप्नुवंतिनरानृप ॥ यच्चाभिरुचितंस्थानंतद्यांतिमनुजा

विभो ॥ १३४ ॥ प्रजास्ताब्रह्मणासृष्टाश्चातुर्वर्ण्येव्यवस्थितौ ॥ सम्यक्छ्रुद्धाःसमाचाराचरणानृपसत्तम ॥१३५॥ यथेच्छावासनिरताःसर्वबाधाविवर्जिताः॥
शुद्धांतःकरणाःशुद्धाधर्मानुष्ठाननिर्मलाः ॥१३६॥ शुद्धेचतासांमनसिशुद्धांतःसंस्थितेहरौ ॥ शुद्धज्ञानंप्रपश्यंतिब्रह्माख्यंयेनतत्पदं॥१३७ ॥ ततःकालात्म
कोयोसौविरिंचावासउच्यते ॥ संसारपातमत्यर्थंघोरमल्पाल्पसारवत् ॥ १३८ ॥ अधर्मबीजभूतंतत्तमोलोभसमुद्भतम् ॥ प्रजासुतासुराजेंद्ररागादिक्रमसा
धनम् ॥ १३९ ॥ ततःसासहजासिद्धिस्तेषांनातीवजायते ॥ राजन्वश्यादयश्चान्याःसिद्धयोष्टौभवंतियाः ॥१४०॥ तासुक्षीणास्वशेषासुवर्द्धमानेचपातके ॥
द्वंद्वाभिभवदुःखार्तास्ताभवंतिततःप्रजाः॥१४१॥ततोदुर्गाणिताश्चक्रुर्वार्क्षंपार्वतमौदकम्॥धान्वनंचतथादुर्गंपुरंखार्वटकादियत्॥१४२॥गृहाणिचयथान्यायं
तेषुचक्रुःपुरादिषु ॥ शीततापादिबाधानांप्रशमायमहामते ॥ १४३ ॥ प्रतिहारमिमंकृत्वाशीतादेस्ताःप्रजाःपुनः ॥ वार्तोपायंततश्चक्रुर्हस्तसिद्धिंचक
र्मजाम् ॥१४४॥ व्रीहयश्चयवाश्चैवगोधूमाअणवस्तिलाः ॥ प्रियंगुकोविदाराश्चकोरदूषाःसचीनकाः ॥ १४५ ॥ माषामुद्गामसूराश्चनिष्पावाःसकुलुत्थकाः ॥
अढकाश्चणकाश्चैवशणास्सप्तदशस्मृताः ॥ १४६ ॥ इत्येताओषधीनांतुग्राम्याणांजातयोनृप ॥ ओषध्योयज्ञियाश्चैवग्राम्यावन्याश्चतुर्दश ॥१४७॥ व्रीहयः
सयवामाषागोधूमाअणवस्तिलाः ॥ प्रियंगुसप्तमाह्येताअष्टमास्तुकुलुत्थकाः ॥ १४८ ॥ श्यामाकस्त्वथनीवारोवर्तुलस्सगवेधुकः ॥ अथवेणुयवाः
प्रोक्तास्तद्वन्मर्कटकानृप ॥ १४९ ॥ ग्राम्यावन्याःस्मृताह्येताओषध्यश्चचतुर्दश ॥ यज्ञनिष्पत्तयेतद्वत्तथासांहेतुरुत्तमः ॥ १४ ॥ एताश्चसहयज्ञेनप्रजा
नांकारणंपरम् ॥ परापरविदःप्राज्ञास्ततोयज्ञान्वितन्वते ॥१५१॥ अहन्यहन्यनुष्ठानंयज्ञानांपार्थिवोत्तम ॥ उपकारकरंपुंसांक्रियमाणंफलार्थिनाम्॥१५२॥
येषांचकालसृष्टोसौपपार्विदुर्महामते ॥ मर्यादांस्थापयामासयथास्थानंयथागुणम् ॥ १५३ ॥ वर्णानामाश्रमाणांचधर्मान्धर्मभृतांवर ॥ लोकांश्चसर्व
वर्णानांसम्यग्धर्मानुपालिनाम् ॥ १५४ ॥ प्राजापत्यंब्राह्मणानांस्मृतंस्थानंतुपार्थिव ॥ स्थानमैंद्रंक्षत्रियाणांसङ्ग्रामेष्वनिवर्तिनाम् ॥१५५॥ वैश्यानाम्मा
रुतंस्थानंस्वधर्ममनुवर्तिनाम् ॥ गान्धर्वंशूद्रजातीनांपरिचर्यासुवर्तिनाम् ॥ १५६ ॥ अष्टाशीतिसहस्राणांयतीनामूर्द्धरेतसाम् ॥ स्मृतंतेषांतुयत्स्थानं
तदेवगुरुवासिनाम् ॥ १५७ ॥ सप्तर्षीणांचयत्स्थानंस्मृतंतद्वैवनौकसाम् ॥ प्राजापत्यंगृहस्थानांन्यासिनांब्राह्मसंज्ञितम् ॥ १५८ ॥ योगिनाममृतंस्था
नंब्रह्मणःपरमंपदं ॥ एकांतिनःसदोद्युक्ताध्यायिनोयोगिनोहिये ॥ १५९ ॥ तेषांतत्परमंस्थानंयत्तत्पश्यंतिसूरयः ॥ गतागतानिवर्त्ततेचंद्रादित्यादयो
ग्रहाः ॥ १६० ॥ अद्यापिननिवर्ततेनारायणपरायणाः ॥ तामिस्रमंधतामिस्रंमहारौरवरौरवम् ॥ १६१ ॥ असिपत्रवनंघोरंकालसूत्रमवीचिमत् ॥
विनिंदकानांवेदस्ययज्ञव्याघातकारिणाम् ॥ १६२ ॥ स्थानमेतत्समाख्यातंस्वधर्मत्यागिनश्चये ॥ ततोभिध्यायतस्तस्यजज्ञिरेमानसाःप्रजाः ॥ १६३ ॥

तच्छरीरसमुत्पन्नैःकायस्थैःकरणैःसह॥क्षेत्रज्ञाःसमवर्त्तंतगात्रेभ्यस्तस्यधीमतः॥१६४॥तेसर्वेसमवर्तंतयेमयाप्रागुदाहृताः॥देवाद्याःस्थावरांताश्चत्रैगुण्यविप
येस्थिताः॥१६५॥एवंभूतानिसृष्टानिस्थावराणिचराणिच॥यदास्यताःप्रजाःसर्वानव्यवर्द्धंतधीमतः॥१६६॥अथान्यान्मानसान्पुत्रान्सदृशानात्मनोऽसृजत्॥
भृगुंमांपुलहंचैवक्रतुमंगिरसंतथा॥१६७॥ मरीचिंदक्षमत्रिंचवसिष्ठंचैवमानसान्॥नवब्रह्माणइत्येतेपुराणेनिश्चयंगताः ॥१६८॥ सनंदनादयोयेचपूर्वंसृष्टास्तु
वेधसा॥नतेलोकेष्वसज्जंतनिरपेक्षाःप्रजासुते॥१६९॥ सर्वेह्यागतविज्ञानावीतरागाविमत्सराः ॥ तेष्वेवंनिरपेक्षेषुलोकसृष्टौमहात्मनः॥१७०॥ ब्रह्मणोभून्महा
न्क्रोधस्त्रैलोक्यदहनक्षमः ॥ तस्यक्रोधात्समुद्भूतंज्वालामालावदीपितम् ॥१७१॥ ब्रह्मणस्तुतदाज्योतिस्त्रैलोक्यमखिलंदहत् ॥ भ्रुकुटीकुटिलात्तस्यलला
टात्क्रोधदीपितात्॥१७२॥समुत्पन्नस्तदारुद्रोमध्याह्नार्कसमप्रभः ॥ अर्द्धनारीनरवपुःप्रचण्डोतिशरीरवान् ॥१७३॥ विभजात्मानमित्युक्त्वातंब्रह्मांतर्दधे
ततः॥तथोक्तोसौद्विधास्त्रीत्वंपुरुषत्वंतथाकरोत्॥१७४॥बिभेदपुरुषत्वंचदशधाचैकधाचसः॥सौम्यासौम्यैस्तथारूपैःशांतैःस्त्रीत्वंचसप्रभुः॥१७५॥ विभेदब
हुधाचैवस्वरूपैरसितैःसितैः॥ततोब्रह्मास्वयंभूतंपूर्वंस्वायंभुवंप्रभुम्॥१७६॥आत्मानमेवकृतवान्प्रजापत्येमनुंनृप॥ शतरूपांचतांनारींतपोनिर्धूतकल्मषाम्
॥१७७॥ स्वायंभुवोमनुर्नामपत्नीत्वेजगृहेप्रभुः॥ तस्माच्चपुरुषाद्देवीशतरूपाव्यजायत ॥१७८॥ प्रियव्रतोत्तानपादप्रसूत्याकूतिसंज्ञितम् ॥ ददौप्रसूतिंद
क्षायआकूतिंरुचयेपुरा ॥१७९॥ प्रजापतिःसजग्राहतयोर्जज्ञेसदक्षिणः ॥ पुत्रोयज्ञोमहाभागदंपत्योर्मिथुनंततः ॥ १८० ॥ यज्ञस्यदक्षिणायांतुपुत्राद्वादशज
ज्ञिरे ॥ यामाइतिसमाख्यातादेवाः स्वायंभुवेमनौ ॥१८१॥ प्रसूत्यांचतथादक्षश्चतस्रोविंशतिंतथा ॥ ससर्जकन्यास्तासांतुसम्यङ्नामानिमेशृणु ॥१८२ ॥
श्रद्धालक्ष्मीधृतिःपुष्टिस्तुष्टिर्मेधाक्रियातथा ॥ बुद्धिर्लज्जावपुःशांतिर्ऋद्धिः कीर्तिस्त्रयोदशी ॥ १८३ ॥ पत्न्यर्थंप्रतिजग्राहधर्मोदाक्षायिणीःप्रभुः ॥ ताभ्यः
शिष्टायवीयस्यएकादशसुलोचनाः ॥१८४॥ ख्यातिःसत्यथसंभूतिः स्मृतिःप्रीतिःक्षमातथा ॥ सन्नतिश्चानसूयाचऊर्ज्जास्वाहास्वधातथा ॥ १८५ ॥ भृगुर्भ
वोमरीचिश्चतथाचैवांगिरामुनिः ॥ अहंचपुलहश्चैवक्रतुर्मुनिवरस्तथा ॥ १८६ ॥ अत्रिर्वसिष्ठोवह्निश्चपितरश्चयथाक्रमम् ॥ ख्यात्याद्याजगृहुःकन्यामुनयो
राजसत्तम ॥ १८७ ॥ श्रद्धाकामंवलंलक्ष्मीर्नियमंधृतिरात्मजम् ॥ संतोषंचतथातुष्टिर्लोभंपुष्टिरसूयत ॥ १८८ ॥ मेधाश्रुतंक्रियादण्डंनयंविनयमेवच ॥
वोधंबुद्धिस्तथालज्जाविनयंवपुरात्मजम् ॥ १८९ ॥ व्यवसायंप्रजज्ञेवैक्षेमंशान्तिरसूयत ॥ सुखमृद्धिर्यशःकीर्तिरित्येतेधर्मसूनवः ॥ १९० ॥ कामान्नंदीसु
तंहर्षंधर्मपौत्रमसूयत ॥ हिंसाभार्यात्वधर्मस्यतस्यजज्ञेतदानृतं ॥ १९१ ॥ कन्याचनिकृतिस्ताभ्यांभयंनरकएवच ॥ मायाचवेदनाचैवमिथुनंद्वंद्वमेवच
॥ १९२ ॥ तयोर्जज्ञेथवैमायामृत्युंभूतापहारिणम् ॥ वेदनायास्ततश्चापिदुःखंजज्ञेथरौरवात्॥१९३॥ मृत्योर्व्याधिजराशोकतृष्णाक्रोधाश्चजाज्ञिरे॥दुःखोत्तराः

स्मृताह्येतेसर्वेचाधर्मलक्षणाः ॥१९४॥ नैषांभार्यास्तिपुत्रोवातेसर्वेह्यूर्द्ध्वरेतसः ॥ रौद्राण्येतानिरूपाणिब्रह्मणोनृवरात्मज ॥ १९५॥ नित्यंप्रलयहेतुत्वंजगतोस्यप्रयांतिवै ॥ रुद्रसर्गंप्रवक्ष्यामियथाब्रह्माचकारह॥१९६॥कल्पादावात्मनस्तुल्यंसुतंप्रध्यायतस्ततः॥ प्रादुरासीत्प्रभोरंकेकुमारोनीललोहितः ॥१९७॥ रुदन्वैसुस्वरंसोथद्रवंश्चनृपसत्तम ॥ किंरोदिषीतितंदेवोरुदंतंप्रत्युवाचह ॥१९८॥ नामधेहीतितंसोथप्रत्युवाचप्रजापतिम् ॥ रोदनाद्रुद्रनामासिमारोदीर्धैर्यमावह॥१९९॥एवमुक्तःपुनस्सोथसप्तकृत्वोरुरोदह ॥ ततोन्यानिददौतस्मैसप्तनामानिवैप्रभुः॥२००॥मूर्त्तीनांचैवमष्टानांस्थानान्यष्टौचकारह॥भवंशर्वमथेशानंतथापशुपतिंनृप॥२०१॥भीममुग्रंमहादेवमुवाचसपितामहः ॥ सूर्योजलंमहीवह्निर्वायुराकाशमेवच ॥ २०२ ॥ दीक्षितोब्राह्मणः सोमइत्येतेनतवः ॥ क्रमात्॥एवंप्रकारोरुद्रोसौसतींभार्यामविंदत॥२०३॥दक्षकोपाच्चतत्याजसासतीस्वंकलेवरम्॥हिमवद्दुहितासाभून्मेनायांनृपसत्तम ॥२०४॥ उपयेमेपुनश्चैवयाचित्वाभगवान्भवः ॥ दाक्षीधातृविधातारौभृगोःख्यातिरसूयत ॥ २०५ ॥ श्रियंचदेवदेवस्यपत्नीनारायणस्यया ॥ २०६ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेतृतीयोध्यायः॥३॥ भीष्मउवाच ॥ क्षीराब्धौतुतथालक्ष्मीः किलोत्पन्नामयाश्रुता ॥ ख्यात्यांभृगोः समुत्पन्नाएतदाहकथंभवान् ॥ १ ॥ कथंचदक्षदुहितादेहंत्यक्तवतीशुभा ॥ मेनायांगर्भसंभूतिमुमायाजन्मएवच ॥ २ ॥ किमर्थंदेवदेवेनपत्नीहैमवतीकृता ॥ विरोधंचाथदक्षेणभगवांस्तुब्रवीतुमे ॥ ३ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ इदंचशृणुभूपालयत्पृष्टोहमिहत्वया ॥ श्रीसंबंधोमयाप्येषश्रुतआसीत्पितामहात् ॥ ४ ॥ अत्रिपुत्रस्तुदुर्वासाः परिभ्राम्यन्महीमिमाम् ॥ विद्याधरीकरेमालांदृष्ट्वासौगन्धिकींशुभाम् ॥५॥ याचयामासमेदेहिजटाजूटेकरोम्यहम्॥ इतिविद्याधरीतेनपृष्टासाऋषिणातथा ॥६॥ ददौतस्मैमुदायुक्तातांमालांसतदानृप ॥ गृहीत्वासुचिरंकालंशिरोमालांबबंधह ॥ ७ ॥ उन्मत्तप्रेतवद्विप्रः शोभमानोब्रवीदिदम् ॥ इयंविद्याधरीकन्यापीनोन्नतपयोधरा ॥ ८॥ शोभालंकारसौभाग्यैर्युक्तादृष्टाततोमनः ॥ क्षोभमायातिमेचाद्यनाहंकामेविचक्षणः ॥ ९ ॥ व्रजामितावदन्यत्रसौभाग्यंस्वंप्रदर्शयन् ॥ एवमुक्त्वासराजेंद्रपरिबभ्राममेदिनीम् ॥१०॥ ऐरावतंसमारूढंराजानंत्रिदिवौकसाम् ॥ त्रैलोक्याधिपतिंशक्रंभ्राजमानंशचीपतिम् ॥११॥ तामात्मशिरसोमालांभ्रमदुन्मत्तषट्पदाम् ॥ आदायामरराजायचिक्षेपोन्मत्तवन्मुनिः ॥ १२ ॥ गृहीत्वादेवराजेनमालासागजमूर्द्धनि ॥ मुक्ताररराजसामालाकैलासेजाह्नवीयथा ॥ १३ ॥ मदांधकारिताक्षोसौगंधाघ्राणेनवारणः ॥ करेणादायचिक्षेपतांमालांपृथिवीतले ॥ १४ ॥ ततश्चुक्रोधभगवान्दुर्वासामुनिपुंगवः ॥ राजेंद्रदेवराजानंक्रुद्धश्चेदमुवाचह ॥ १५ ॥ ऐश्वर्यमददुष्टात्मन्नतिस्तब्धोसिवासव ॥ श्रियोधामस्रजंयस्मान्मद्दत्तान्नाभिनंदसि ॥ १६ ॥ त्रैलोक्यश्रीरतोमूढविनाशमुपयास्यति ॥ मद्दत्ताभवतामालाक्षिप्तायस्मान्महीतले ॥ १७॥ तस्मात्प्रणष्टलक्ष्मीकंत्रैलोक्यंतेभविष्यति ॥ यस्यसंजातकोपस्यभयमेतिचराचरम् ॥ १८॥ तंमां

त्वमतिगर्वेणदेवराजावमन्यसे ॥ महेंद्रोवारणस्कंधादवतीर्यत्वरान्वितः ॥ १९ ॥ प्रसादयामासमुनिंदुर्वाससमकल्मषम् ॥ प्रसाद्यमानः सतदाप्रणिपात पुरः सरम् ॥ २० ॥ नाहंक्षमिष्येवहुनाकिमुक्तेनशतक्रतो ॥ इत्युक्त्वाप्रययौविप्रोदेवराजोपितंपुनः ॥ २१ ॥ आरुह्यैरावतंनागंप्रययावमरावतीम् ॥ ततः प्रभृतिनिःश्रीकंसशक्रंभुवनत्रयम् ॥ २२ ॥ नयज्ञाः संप्रवर्ततेनतपस्यंतितापसाः॥नचदानानिदीयंतेनष्टप्रायमभूज्जगत् ॥ २३ ॥ एवमत्यंतानिःश्रीकेत्रैलो क्येसत्त्ववर्जिते ॥ देवान्प्रतिवलोद्योगंचक्रुर्दैतेयदानवाः ॥ २४ ॥ विजितास्त्रिदशादैत्यैरिंद्राद्याः शरणंययुः ॥ पितामहंमहाभागंहुताशनपुरोगमाः ॥ २५ ॥ यथावत्कथितेदेवैर्ब्रह्माप्राहतथासुरान् ॥ क्षीरोदस्योत्तरंकूलंजगामसहितःसुरैः ॥ २६ ॥ गत्वाजगादभगवान्वासुदेवंपितामहः ॥ उत्तिष्ठविष्णोशीघ्रंत्वं देवनानांहितंकुरु ॥ २७ ॥ त्वयाविनादानवैस्तुजिताःसर्वेपुनःपुनः ॥ इत्युक्तःपुंडरीकाक्षःपुरुषःपुरुषोत्तमः ॥ २८ ॥ अपूर्वरूपसंस्थाना न्दृष्ट्वादेवानुवाचह ॥ तेजसोभवतांदेवाः करिष्याम्युपबृंहणम् ॥ २९ ॥ वदाम्यहंयत्क्रियतांभवद्भिस्तदिदंसुराः ॥ आनीयसहितादैत्यैः क्षीराब्धौस कलौषधीः ॥ ३० ॥ मंथानंमंदरंकृत्वानेत्रंकृत्वाचवासकिम् ॥ मथ्यतामममृतंदेवाः सहायेमय्यवस्थिते ॥ ३१ ॥ सामपूर्वंचदैतेयांस्तत्रसम्भाप्यकर्मणि ॥ समानफलभोक्तारोयूयंचात्रभविष्यथ ॥ ३२ ॥ मथ्यमानेचतत्राब्धौयत्समुत्पद्यतेऽमृतम् ॥ तत्पानाद्बलिनोयूयममराः संभविष्यथ ॥ ३३ ॥ तथैवाहं करिष्यामियथात्रिदशविद्विषः ॥ नप्राप्स्यंत्यमृतंदेवाः केवलंक्लेशभागिनः ॥ ३४ ॥ इत्युक्तादेवदेवेनसर्वएवततःसुराः ॥ संधानमसुरैः कृत्वायत्नवंऽतोमृ तेभवन् ॥ ३५ ॥ सर्वौषधीः समानीयदेवदैतेयदानवाः ॥ क्षिप्त्वाक्षीराब्धिपयासिशरदभ्रामलत्विपि ॥३६ ॥ मंथानंमंदरंकृत्वानेत्रंकृत्वाचवासुकिम् ॥ ततो मथितुमारब्धाराजेंद्रतरसामृतम् ॥ ३७ ॥ विबुधाःसहिताःसर्वैयतःपुच्छंततःस्थिताः ॥ विष्णुनावासुकेर्दैत्याःपूर्वकायेनिवेशिताः ॥ ३८ ॥ ततस्यप्राण वातेनवह्निनाचहतत्त्विषः ॥ निस्तेजसोऽसुराःसर्वेबभूवुरमरद्युते ॥ ३९ ॥ तेनैवमुखनिःश्वासवायुनाथवलाहकैः ॥ पुच्छप्रदेशेवर्षद्भिस्तदाचाप्यायिताः सुराः ॥ ४० ॥ क्षीरोदमध्येभगवान्ब्रह्माब्रह्मविदवांरः ॥ महादेवोमहातेजाविष्णुपृष्ठनिवासिनौ ॥४१॥ बाहुभ्यांमंदरंगृह्यपद्मवत्सपरंतपः ॥ शृंखलेचतदाक्र त्वागृहीत्वामंदराचलम् ॥ ४२ ॥ देवानांदानवानांचवलमध्येव्यवस्थितः ॥ क्षीरोदमध्येभगवान्कूर्मरूपीस्वयंहरिः ॥ ४३ ॥ अन्येनतेजसादेवानुपबृंहित वान्हरिः ॥ मथ्यमानेततस्तस्मिन्क्षीराब्धौदेवदानवैः ॥ ४४ ॥ हविर्धान्यभवत्पूर्वंसुरभिःसुरपूजिता ॥ जग्मुर्मुदंतदादेवादानवाश्चमहामते ॥ ४५ ॥व्याक्षिप्त चेतसःसर्वेबभूवुस्तिमितेक्षणाः ॥ किमेतदितिसिद्धानांदिविचिंतयतांतदा ॥ ४६ ॥ बभूववारुणीदेवीमदाघूर्णितलोचना ॥ कृतावर्त्तातस्त स्मात्प्रस्खलंतीपदेपदे ॥ ४७ ॥ एकवस्त्रामुक्तकेशीरक्तांतस्तब्धलोचना ॥ अहंबलप्रदादेवीमांवागृह्णन्तुदानवाः ॥ ४८ ॥ अशुचिंवारुणीं

मत्वात्यक्तवंतस्तदासुराः ॥ जगृहुस्तांतदादैत्याग्रहणान्तेसुराभवत् ॥ ४९ ॥ मंथनेपारिजातोंभूद्देवश्रीनंदनोद्रुमः ॥ रूपौदार्य्यगुणोपेतास्त
तश्चाप्सरसांगणाः ॥ ५० ॥ षष्टिकोटचस्तदाजातास्सामान्यादेवदानवैः ॥ सर्वास्ताःकृतपूर्वास्तुसामान्याःपुण्यकर्मणा ॥ ५१ ॥ ततःशीतां
शुरभवद्देवानांप्रीतिदायकः ॥ ययाचेशंकरोदेवोजटाभूषणकृन्मम ॥ ५२ ॥ भविष्यतिनसंदेहोगृहीतोयंमयाशशी ॥ अनुमेनेचतंब्रह्माभूषणा
यहरस्यतु ॥ ५३ ॥ ततोविषंसमुत्पन्नंकालकूटंभयावहं ॥ तेनचैवार्दितास्सर्वेदानवाःसहदैवतैः ॥ ५४ ॥ महादेवेनतत्पीतंविषंगृह्ययदृच्छया
तस्यपानान्नीलकंटस्तदाजातोमहेश्वरः ॥ ५५ ॥ पीतावशेषंनागास्तुक्षीराब्धेस्तुसमुत्थितम्॥ ततोधन्वंतरिर्जातःश्वेतांबरधरःस्वयम् ॥ ५६ ॥ बिभ्रत्क
मंडलुंपूर्णममृतस्यसमुत्थितः॥ ततःस्वस्थमनस्कास्तेवैद्यराजस्यदर्शनात् ॥ ५७॥ ततश्चाश्वःसमुत्पन्नोनागश्चैरावतस्तथा ॥ ततस्फुरत्कांतीमतिविका
सिकमलेस्थिता ॥५८॥ श्रीर्देवीपयसस्तस्मादुत्थिताधृतपंकजा ॥ तांतुष्टवुर्मुदायुक्ताःश्रीसूक्तेनमहर्षयः ॥५९॥ विश्वावसुमुखास्तस्यागंधर्वाःपुरतोजगुः॥
घृताचीप्रमुखास्तत्रननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ६० ॥ गंगाद्याःसरितस्तोयैःस्नानार्थमुपतस्थिरे ॥ दिग्गजाहेमपात्रस्थमादायविमलंजलम् ॥ ६१ ॥ स्नापयांच
क्रिरेदेवींसर्वलोकमहेश्वरीम् ॥ क्षीरोदस्तुस्वयंतस्यैमालामम्लानपंकजाम् ॥६२॥ ददौविभूषणान्यंगेविश्वकर्माचकारह॥दिव्यमाल्यांबरधरांस्नातांभूषणभूषि
ताम् ॥ ६३ ॥ इंद्राद्याश्चामरगणाविद्याधरमहोरगाः ॥ दानवाश्चमहादैत्याराक्षसाःसहगुह्यकैः ॥ ६४॥ कन्यामभिलपन्तिस्मततोब्रह्माउवाचह ॥ वासुदेव
त्वमेवैनांमयादत्तांगृहाणवै ॥ ६५ ॥ देवाश्चदानवाश्चैवप्रतिषिद्धामयात्विह ॥ तुष्टोहंभवतस्तावदलौल्येनेहकर्मणा ॥ ६६ ॥ सातुश्रीर्ब्रह्मणाप्रोक्तादेविगच्छ
स्वकेशवं ॥ मयादत्तंपतिंप्राप्यमोदस्वशाश्वतीःसमाः ॥ ६७ ॥ पश्यतांसर्वदेवानांगतावक्षस्थलंहरेः ॥ ततोवक्षस्थलंप्राप्यदेवंवचनमब्रवीत् ॥ ६८ ॥ नाहं
त्याज्यासदादेवसदैवादेशकारिणी ॥ वक्षस्थलेनिवत्स्यामिसर्वस्यजगतःप्रिय ॥ ६९ ॥ ततोवलोकितादेवाविष्णुवक्षस्थलस्थया॥ लक्ष्म्याराजेंद्रसहसापरां
निर्वृतिमागताः ॥ ७० ॥ उद्वेगंचपरंजग्मुर्दैत्याविष्णुपराङ्मुखाः ॥ त्यक्तास्तुदानवालक्ष्म्याविप्रचित्तिपुरोगमाः ॥ ७१ ॥ ततस्तेजगृहुर्दैत्याधन्वंतरिकर
स्थितम् ॥ अमृतंतन्महावीर्य्यादैत्याः पापसमन्विताः ॥ ७२ ॥ माययालोभयित्वातुविष्णुःस्त्रीरूपसंश्रयः ॥ आगत्यदानवान्प्राहदीयतांमेकमंडलुः॥७३॥
युष्माकंवशगाभूत्वास्थास्यामिभवतांगृहे ॥ तांदृष्ट्वारूपसपन्नांनारींत्रैलोक्यसुंदरीम्॥७४॥प्रार्थयानास्सुवपुषंलोभोपहतचेतसः ॥ दत्त्वामृतंतदातस्यैततोप
श्यन्ततेग्रतः॥७५॥दानवेभ्यस्तदादायदेवेभ्यःप्रददेमृतं॥ततःपपुःसुरगणाःशक्राद्यास्तत्तदामृतम् ॥७६॥उद्यतायुधनिस्त्रिंशादैत्यास्तांस्तेसमभ्ययुः॥ पीते
मृतेचबलिभिर्जितादैत्यचमूस्ततः ॥७७॥ वध्यमानादिशोभेजुःपातालंविविशुश्चते ॥ ततोदेवामुदायुक्ताःशंखचक्रगदाधरम् ॥ ७८ ॥ प्रणिपत्ययथापूर्वंप्रययु

स्तेत्रिविष्टपम् ॥ ततःप्रभृतितेभीष्मस्त्रीलोलादानवाभवन् ॥७९॥ अपध्यातास्तुकृष्णेनगतास्तेतुरसातलम् ॥ ततःसूर्यःप्रसन्नाभःप्रययौस्वेनवर्त्मना ॥८०॥
जज्वालभगवांश्चोच्चैश्चारुदीप्तिर्हुताशनः ॥ धर्मेचसर्वभूतानांतदामतिरजायत॥८१॥श्रियायुक्तंचत्रैलोक्यंविष्णुनाप्रतिपालितं॥देवास्तुतेतदाप्रोक्ताब्रह्मणालो
कधारिणा ॥ ८२ ॥ भवतांरक्षणार्थायमयाविष्णुर्नियोजितः ॥ उमापतिश्चदेवेशोयोगक्षेमंकरिष्यतः ॥ ८३ ॥ उपास्यमानौसततंयुष्मत्क्षेमकरौयतः ॥
ततःक्षेम्यौसदाचैतौभविष्येतेवरप्रदौ ॥ ८४ ॥ एवमुक्त्वातुभगवान्जगामगतिमात्मनः ॥ अदर्शनंगतेदेवेसर्वलोकपितामहे ॥ ८५ ॥ देवलोकंगतेश
क्रेस्वंलोकंहरिशंकरौ ॥ प्राप्तौतुतत्क्षणाद्देवौस्थानंकैलासमेवच ॥८६॥ ततस्तुदेवराजेनपालितंभुवनत्रयम् ॥ एवंलक्ष्मीर्महाभागाउत्पन्नाक्षीरसागरात्॥८७॥
पुनःख्यात्यांसमुत्पन्नाभृगोरेषासनातनी ॥ श्रियासहसमुत्पन्नाभृगुणाचमहर्षिणा ॥ ८८ ॥ स्वनाम्नानगरींचैवकृतापूर्वंसरित्तटे ॥ नर्मदायांमहारा
जब्रह्मणाचानुमोदिता ॥ ८९ ॥ लक्ष्मीःपुरंस्वपित्रेस्वंसहकुञ्चिकयाऽर्प्यच ॥ आगतादेवलोकंसाऽयाचतागत्यवैपुनः ॥ ९० ॥ लोभान्नदत्तं
तुपुरंप्रार्थयानायदापुनः ॥ भृगोःसकाशान्नावापतदाचैवाहकेशवम् ॥९१॥ परिभूतातुपित्राहंगृहीतंनगरंमम ॥ तस्यहस्तात्त्वमाक्षिप्यपुरंतच्चानयस्वयम् ॥
॥ ९२ ॥ तंगत्वापुंडरीकाक्षोदेवश्चक्रगदाधरः ॥ भृगुंसातुनयंप्राहकन्यायैपुरमर्पय ॥ ९३ ॥ कुञ्चिकातालिकेचोभेदीयेतांचप्रसादतः ॥ भृगुस्तंकुपितः
प्राहनार्पयिष्याम्यहंपुरम् ॥ ९४ ॥ नलक्ष्म्यास्तत्पुरंदेवमयाचेदंस्वयंकृतम् ॥ भगवन्नैवदास्यामित्यजाक्षेपंतुकेशव ॥ ९५ ॥ तंप्राहदेवोभूयोपिल
क्ष्म्यास्तत्पुरमर्पय ॥ सर्वथातुत्वयात्याज्यंवचनान्मेमहामुने ॥९६॥ ततःकोपसमाविष्टोभृगुरप्याहकेशवम्॥पक्षपातेनमांसाधोभार्यायावाधसेधुना ॥ ९७॥
नृलोकेदशजन्मानिलप्स्यसेमधुसूदन ॥ भार्यायास्तेवियोगेनदुःखान्यनुभविष्यसि ॥ ९८ ॥ एवंशापंददौतस्मैभृगुःपरमकोपनः॥ विष्णुनाचपुनस्तस्य
दत्तःशापोमहात्मना ॥ ९९ ॥ नचापत्यकृतांप्रीतिंप्राप्स्यसेमुनिपुंगव ॥ शापंदत्त्वाऽकृपेस्तस्यब्रह्मलोकंजगामह ॥ १०० ॥ पद्मजन्मानमाहेदंदृष्ट्वादेवस्तुके
शवः ॥ भगवंस्तवपुत्रोसौभृगुःपरमकोपनः ॥ १०१ ॥ निष्कारणंचतेनाहंशप्तोजन्मानिमानुषे ॥ लप्स्यसेदशधात्वंहिततोदुःखान्यतेकशः ॥१०२॥ भार्या
वियोगजापीडाबलपौरुषनाशिनी ॥ त्यत्क्वाचाहमिमंलोकंशयिष्येचमहोदधौ ॥ १०३ ॥ देवकार्येषुसर्वेषुपुनश्चावाहनंक्रियाः ॥ तथाब्रुवंतंतंदेवंब्रह्मालो
कगुरुस्तदा ॥ १०४ ॥ प्रसादनार्थंविष्णोस्तुस्तुतिमेतांचकारह ॥ त्वयासृष्टंजगदिदंपद्मनाभौविनिःसृतम् ॥ तत्रचाहंसमुत्पन्नस्तववश्यश्चकेशव ॥ १०५ ॥
त्वंत्रातासर्वलोकानांस्रष्टात्वंजगतःप्रभो ॥ त्रैलोक्यंनत्वयात्याज्यमेषएववरोमम ॥ १०६ ॥ दशजन्ममनुष्येषुलोकानांहितकाम्यया ॥ स्वयंकर्त्तानतेश
क्तःशापदानायकोपिवा ॥ १०७॥ कोयंभृगुःकथंतेनशक्यंशप्तुंजनार्दन ॥ मानयस्वसदाविप्रान्ब्राह्मणास्तेतनुस्स्वयम् ॥ १०८ ॥ योगनिद्रामुपास्वत्वंक्षीरा

न्धौस्त्वपिहीश्वर॥कार्यकालेपुनस्त्वांतुबोधयिष्यामिमाधव॥१०९॥भगवन्नेषतावत्तुत्वच्छक्त्याचोपबृंहितः॥ सर्वकार्यकरःशक्रस्तवैवांशेनशत्रुहा॥११०॥त्रै
लोक्यंपालयन्नेवत्वदाज्ञांसकरिष्यति ॥ एवंस्तुतस्तदाविष्णुर्ब्रह्माणमिदमुक्तवान् ॥ १११ ॥ सर्वमेतत्करिष्यामियन्मांज्ञापयसेप्रभो ॥ अदर्शनंगतोदेवोब्रह्मा
तंनाभिजज्ञिवान् ॥११२॥ गतेदेवेतदाविष्णौब्रह्मालोकपितामहः ॥ भूयश्चकारवैसृष्टिंलोकानांप्रभवःप्रभुः ॥११३॥ तंदृष्ट्वानारदःप्राहवाक्यंवाक्यविदांवरः ॥
सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सर्वव्यापीभुवःस्पर्शादध्यतिष्ठद्दशांगुलम् ॥ ११४ ॥ यद्भूतंयच्चवैभाव्यंसर्वमेवभवान्यतः ॥ ततोविश्वमिदंताततत्त्वत्तो
भूतंभविष्यति ॥ ११५ ॥ त्वत्तोयज्ञःसर्वहुतःपृषदाज्यंपशुर्द्विधा॥ऋचस्त्वत्तोथसामानित्वत्तएवाभिजज्ञिरे ॥ ११६ ॥ त्वत्तोयज्ञास्त्वजायंतत्वत्तोश्वाश्चैवदंति
नः॥गावस्त्वत्तःसमुद्भूताःत्वत्तोजातावयोमृगाः ॥ ११७ ॥ त्वन्मुखाद्ब्राह्मणाजातास्त्वत्तःक्षत्रमजायत॥वैश्यास्तवोरुजाःशूद्रास्तवपद्भ्यांसमुद्गताः ॥११८॥
अक्ष्णोःसूर्योनिलःश्रोत्राच्चंद्रमामनसस्तव ॥ प्राणोंतःसुषिराज्जातोमुखादग्निरजायत ॥ ११९ ॥ नाभितोगगनंद्यौश्चशिरसःसमवर्त्तत ॥दिशःश्रोत्रात्क्षितिःपद्
भ्यांत्वत्तःसर्वमभूदिदम् ॥ १२० ॥ न्यग्रोधःसुमहानल्पेयथावीजेव्यवस्थितः ॥ ससर्ज्जविश्वमखिलंबीजभूतेतथात्वयि ॥ १२१ ॥ वीजांकुरसमुद्भूतोन्यग्रोधः
समुपस्थितः ॥ विस्तारंचयथायातित्वत्तःसृष्टौतथाजगत् ॥ १२२ ॥ यथाहिकदलीनान्यात्वक्पत्रेभ्योऽभिदृश्यते ॥ एवंविश्वमिदंनान्यत्त्वत्स्थमीश्वरदृश्य
ते ॥१२३॥ ह्लादिनीत्वयिशक्तिस्सात्वय्येकासहभाविनी॥ह्लादतापकरीमिश्रात्वयिनोगुणवर्जिते ॥ १२४ ॥ पृथग्भूतैकभूतायसर्वभूतायतेनमः ॥ व्यक्तंप्रधानं
पुरुषोविराट्सम्राट्तथाभवान् ॥ १२५ ॥ सर्वस्मिन्सर्वभूतस्त्वंसर्वःसर्वस्वरूपधृक् ॥ सर्वंत्वत्तःसमुद्भूतंनमः सर्वात्मनेततः ॥ १२६ ॥ सर्वात्मकोसिसर्वेशसर्व
भूतस्थितोयतः ॥कथयामिततः किंतेसर्ववेत्सिहृदिस्थितं ॥ १२७ ॥ योमेमनोरथोदेवसफलः सत्वयाकृतः ॥ तप्तंसुतप्तंसफलंयद्दृष्टोसिजगत्पते ॥ १२८॥
ब्रह्मोवाच ॥ तपसस्तत्फलंपुत्रयद्दृष्टोहंत्वयाधुना ॥ मद्दर्शनंहिविफलंनारदेहनजायते ॥ १२९ ॥ वरंवरयतस्मात्त्वंयथाभिमतमात्मनः ॥ सर्वंसंपद्यतेतातमयि
दृष्टिपथंगते ॥ १३० ॥ नारदउवाच ॥ भगवन्सर्वभूतेशसर्वस्यास्तेभवान्हृदि ॥ किमज्ञातंतवस्वामिन्मनसायन्मयेप्सितम् ॥ १३१ ॥ कृतात्वयायथासृ
ष्टिर्मयादृष्टातथाविभो ॥ तेनमेकौतुकंजातंदृष्ट्वादेवर्षिदानवान् ॥१३२॥ पुलस्त्यउवाच ॥ नारदस्यपितातुष्टोब्रह्मादेवोदिवस्पतिः ॥ नारदायवरंप्रादादृषी
णामुत्तमोभवान् ॥ १३३ ॥ भवितामत्प्रसादेनकलिकेलिकथाप्रियः ॥ गतिश्चतेऽप्रतिहतादिविभूमौरसातले ॥ १३४ ॥ यज्ञोपवीतसूत्रेणयोगपट्टावलं
विका ॥ छत्रिकाचतथावीणाअलंकारायतेनघ ॥ १३५ ॥ विष्णोः समीपेरुद्रस्यतथाशक्रस्यनारद ॥ द्वीपेषुपार्थिवानांतुसदाप्रीतिंचलप्स्य
से ॥ १३६ ॥ वर्णानांतुभवान्शास्तावरोदत्तोमयातव ॥ तिष्ठपुत्रयथाकामंसेव्यमानःसुरैर्दिवि ॥ १३७ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखण्डे लक्ष्म्यु

त्पत्तिर्नामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ भीष्मउवाच ॥ कथंसतीदक्षसुतादेहंत्यक्तवतीशुभा ॥ दक्षयज्ञस्तुरुद्रेणविध्वस्तःकेनहेतुना ॥ १ ॥ एतन्मेकौतुकं ब्रह्मन्कथंदेवोमहेश्वरः ॥ जगामाथक्रोधवशंत्रिपुरारिर्महायशाः ॥ २ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ गंगाद्वारेपुराभीष्मदक्षोयज्ञमथारभत् ॥ तत्रदेवासुरगणाः ॥ पितरोथमहर्षयः ॥ ३ ॥ समाजग्मुर्मुदायुक्ताः सर्वेदेवाःसवासवाः ॥ नागायक्षाःसुपर्णाश्चवीरुदोषधयस्तथा ॥ ४ ॥ कश्यपोभगवानत्रिः पुलस्त्यः पुलहःक्रतुः ॥ प्रचेतसोंगिराश्चैववसिष्ठश्चमहातपाः ॥ ५ ॥ तत्रवेदींसमांकृत्वाचातुर्होत्रंन्यवेशयत् ॥ होतावसिष्ठस्तत्रासीदंगिराध्वर्युसत्तमः ॥ ६ ॥ बृहस्पतिरथोद्गाताब्रह्मावैनारदस्तथा ॥ यज्ञकर्मप्रवृत्तौतुहूयमानेषुचाग्निपु ॥ ७ ॥ आगतावसवः सर्वेआदित्याद्वादशैवतु ॥ अश्विनौमरुतश्चैवमनवश्चचतुर्दश ॥ ८ ॥ एवंयज्ञेप्रवृत्तेतुहूयमानेषुचाग्निषु ॥ विभूतिंतांपरांतत्रभक्ष्यभोज्यकृतांशुभाम् ॥ ९ ॥ आलोक्यसर्वतोभूमिंसमंतादशयोजनम् ॥ महावेदीकृता तत्रसर्वैस्तत्रसमन्वितैः ॥ १० ॥ सर्वान्देवान्शक्रमुख्यान्यज्ञेदृष्ट्वासतीशुभा ॥ तदासानुनयंवाक्यंप्रजापतिमभाषत ॥ ११ ॥ ॥ सत्युवाच ॥ ऐरावतंसमारूढोदेवराजः शतक्रतुः ॥ पत्न्याशच्यासहायातः कृतावासः शतक्रतुः ॥ १२ ॥ पापानांयोयमयिताधर्मेणाधर्मिणांप्रभुः ॥ पत्न्याधूमोर्णयासार्द्धमिहायातः सदृश्यते ॥ १३ ॥ यादसांचपतिर्देवोवरुणोलोकभावनः ॥ गौर्य्यापत्न्यासहायातः प्रचेतामंडपेत्विह ॥ १४ ॥ सर्वयक्षाधिपोदेवः पुत्रोविश्रवसोमुनेः ॥ पत्न्यात्विहसमायातः सहदेव्याधनाधिपः ॥ १५ ॥ मुखं यः सर्वदेवानांजंतूनामुदरेस्थितः ॥ विदायदर्थमुत्पन्नास्सोयंयज्ञमुपागतः ॥ १६ ॥ निऋतीराक्षसेन्द्रोऽसौदिक्पतित्वेनियोजितः ॥ सचत्विहागतस्तातपत्न्यासार्द्धंकृताविह ॥ १७ ॥ आयुःप्रदोजगत्यास्मिन्ब्रह्मणानिर्मितः पुरा ॥ प्राणोपानोव्यानउदानस्समानाह्वयस्तथा ॥ १८ ॥ एकोनपंचाशत्केनगणेनपरिवारितः ॥ यज्ञेप्रजापतिश्चासौवायुर्देवः समागतः ॥ १९ ॥ द्वादशात्माग्रहाध्यक्षः चक्षुर्पीजगतस्त्विह ॥ पातिवैभुवनंसर्वदेवानां यः परायणः ॥ २० ॥ आयुपश्चवनानांचादिवसानांपातिर्हियः ॥ संज्ञापतिरिहायातो भास्कररोलोकपावनः ॥ ॥ २१ ॥ अत्रिवंशसमुद्भूतोद्विजराजोमहायशाः ॥ नयनानंदजननोलोकनाथोधरातले ॥ २२ ॥ ओषधीनांपतिश्चापिवीरुधामपिसर्वशः ॥ उडुनाथः सपत्नीकइहायातः शशीतव ॥ २३ ॥ वसवोष्टौसमायाताअश्विनौचसमागतौ ॥ वृक्षोवनस्पतिश्चापिगन्धर्वाप्सरसांगणाः ॥ २४ ॥ विद्याधराभूतसंघावेतालायक्षराक्षसाः ॥ पिशाचाश्चोग्रकर्माणस्तथान्येजीवहारकाः ॥ २५ ॥ नद्योनदाः समुद्राश्चद्वीपाश्चसहपर्वतैः ॥ ग्राम्यारण्याश्चपशवोयदिङ्गंयच्चनेङ्गति ॥ ॥ २६ ॥ कश्यपोभगवानत्रिर्वसिष्ठश्चापरैःसह ॥ पुलस्त्यःपुलहश्चैवसनकाद्यामहर्षयः ॥ २७ ॥ पुण्याराजर्षयश्चैवपृथिव्यांयेचपार्थिवाः ॥ वर्णाश्चाश्रमिणश्चैवसर्वेयेकर्मकारिणः ॥ २८ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनब्राह्मीसृष्टिरिहागता ॥ भगिन्योभागिनेयाश्चभगिनीपतयस्त्विमे ॥ २९ ॥ स्वभार्यासहिताःसर्वेसपु

त्रास्सहबांधवाः ॥ त्वयासमर्चिताःसर्वैदानमानपरिग्रहैः ॥ ३० ॥ आमंत्रणामंत्रितानांसर्वेषांमाननाकृता ॥ एकएवात्रभगवान्पतिर्मेनसमागतः ॥ ३१ ॥ विनातेनत्विदंसर्वंशून्यवत्प्रतिभातिमे ॥ मन्येचाहंतुभवतापतिर्मेननिमंत्रितः ॥ ३२ ॥ विस्मृतस्तेभवेन्नूनंसर्वंशंसतुमेभवान् ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ तस्यास्तदुक्तंवचनंश्रुत्वादक्षःप्रजापतिः ॥ ३३ ॥ पतिस्नेहसमायुक्तांप्राणेभ्योपिगरीयसीम् ॥ अंकमारोप्यतांबालांसाध्वींपतिपरायणाम् ॥ ३४ ॥ पतिव्रतांमहाभागांपतिप्रियहितैषिणीम् ॥ प्राहगंभीरभावेनशृणुवत्सेयथातथम् ॥ ३५ ॥ येनाद्यकारणेनेहपतिस्तेननिमंत्रितः ॥ कपालपात्रधृक्चर्मीभस्मावृततनुस्तथा ॥ ३६ ॥ शूलीमुण्डीचनग्नश्चश्मशानेरमतेसदा ॥ विभूत्याङ्गानिसर्वाणिपरिमार्ष्टिचनित्यशः ॥ ३७ ॥ व्याघ्रचर्मपरीधानोहस्तिचर्मपरिच्छदः ॥ कपालमालांशिरसिखट्वांगंचकरेस्थितं ॥ ३८ ॥ कट्यांवैगोनसंबध्वालिंगेऽस्थ्नांवलयंतथा ॥ पन्नगानांतुराजानमुपवीतंचवासुकिम् ॥ ३९ ॥ कृत्वाभ्रमतिचानेनरूपेणसततंक्षितौ ॥ नग्नागणाःपिशाचाश्चभूतसंघाह्यनेकशः ॥ ४० ॥ त्रिनेत्रश्चत्रिशूलीचगीतनृत्यरतस्सदा ॥ कुत्सितानि तथान्यानिसदातेकुरुतेपतिः ॥ ४१ ॥ त्रपाकरोभवेन्मह्यंदेवानांसंनिधिःकथं ॥ कीदृक्चवसनंतस्यकेतनंप्रतिनार्हति ॥ ४२ ॥ एतैर्दोषैर्मयावत्सेलोकानांचैवलज्जया ॥ नाह्वानंतुकृतंतस्यकारणेनमयासुते ॥ ४३ ॥ यज्ञस्यास्यसमाप्तौतुपूजांकृत्वात्वयासह ॥ आनीयतवभर्त्तारंत्वयासह त्रिलोचनम् ॥ ४४ ॥ त्रैलोक्यस्याधिकांपूजांकरिष्यामिचसत्कृतैः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंत्रपायाः कारणंमहत् ॥ ४५ ॥ नात्रमन्युस्त्वयाकार्यः सर्वःस्वंभागमर्हति ॥ अन्यजन्मनियैर्यादृक्कृतंकर्मशुभाशुभम् ॥ ४६ ॥ इहजन्मनितेतादृक्पुत्रिकेभुंजते फलम् ॥ परितापंमाकृथास्त्वंफलंभुंक्ष्वपुराकृतम् ॥ ४७ ॥ श्रियंपरगतांदृष्ट्वारूपसौभाग्यशोभनाम् ॥ रूपंचकांतिसौभाग्यंरम्याण्याभरणानिच ॥ ४८ ॥ कुलेमहतिवैजन्मवपुश्चातीवसुंदरम् ॥ पूर्वभाग्यैस्तुलभ्यंतेनरैरेतानिसुव्रते ॥ ४९ ॥ मात्मानंपरिनिंदेथामाचभाग्यानिसुव्रते ॥ फलंचैवंविधिकृतंदातुंकस्यतुकःक्षमः ॥ ५० ॥ नास्तिवैबलवान्कश्चिन्नमूढोनचपंडितः ॥ पांडित्यंचबलंचैवजायतेपूर्वकर्मणः ॥ ५१ ॥ एतेदेवादिवंप्राप्ताः शोभमानाःस्थिताश्चिरम् ॥ पुण्येनतपसाचैवक्षेत्रेषुविविधेषुच ॥ ५२ ॥ यदेभिरर्जितंपुण्यंतस्यैतेफलभागिनः ॥ एवमुक्तातत: सातुसतीभीष्मरुषान्विता ॥ ५३ ॥ विनिंदमानापितरंक्रोधेनारुणितेक्षणा ॥ एवमेतद्यथातातत्वयाचोक्तंममाग्रतः ॥ ५४ ॥ सर्वोजनः पुण्यभागीपुण्येनलभतेश्रियं ॥ पुण्येनलभतेजन्मपुण्येभोगाः प्रतिष्ठिताः ॥ ५५ ॥ तदयंजगतामीशःसर्वेषामुत्तमोत्तमः ॥ स्थानान्येतानिसर्वेषांदत्तान्येतेनधीमता ॥ ५६ ॥ येगुणास्तस्यदेवस्यवक्तुंजिह्वापिवेधसः ॥ नशक्ता ख्यापनेतस्यदेवस्यपरमेष्ठिनः ॥ ५७ ॥ भस्मास्थिचकपालानिश्मशानेवसतिस्तथा ॥ गोनसाद्याश्चयेसर्पाः सर्वेतेभूषणीकृताः ॥ ५८ ॥ भूतप्रेतागणास्तस्यपिशाचागुह्यकास्तथा ॥ एषधा

ताविधाताचएषपालयितादिशः ॥ ५९ ॥ प्रसादेनचरुद्रस्यप्राप्तस्वर्गः पुरंदरः ॥ यदिरुद्रेस्तिदेवत्वंयदिसर्वगतःशिवः ॥ ६०॥ सत्येनतेनतेयज्ञंविध्वंसयतु
शंकरः ॥ यद्यस्तिमेतपःकिंचित्कश्चिद्धर्मोथवाकृतः ॥ ६१ ॥ फलेनतस्यधर्मस्ययज्ञस्तेनाशमर्हति ॥ प्रियाहंयदिदेवस्ययदिमांतारयिष्यति ॥ ६२ ॥
तेनसत्येनतेगर्वःसमाप्तिमभिगच्छतु ॥ इत्युक्त्वायोगमास्थायस्वदेहस्थेनतेजसा ॥ ६३ ॥ निर्ददाहतदात्मानंसदेवासुरपन्नगैः ॥ किंकिमेतदितिप्रो
क्तेगंधर्वगणगुह्यकैः ॥ ६४ ॥ गंगाकूलेतदामुक्तोदेहोवैक्रुद्धयातया ॥ सौनकंनामतत्तीर्थंगंगायाःपश्चिमेतटे ॥ ६५ ॥ श्रुत्वारुद्रस्तुतद्वार्त्तांपत्न्यानाशसु
दुःखितः ॥ हंतुंयज्ञंधीरभवत्देवानामिहपश्यताम् ॥ ६६ ॥ गणकोटिःसमादिष्टाग्रहावैनायकास्तथा ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चदक्षयज्ञविनाशने ॥ ६७ ॥
तैर्गत्वाविबुधास्सर्वेयज्ञेनिर्जित्यनाशिताः ॥ हतेयज्ञेतदादक्षोनिरुत्साहोनिरुद्यमः ॥६८॥ उपगम्याब्रवीत्रस्तोदेवदेवंपिनाकिनम् ॥ नज्ञातोसिमयादेवदेवानां
प्रभुरीश्वरः ॥ ६९ ॥ त्वमस्यजगतोधीशःसुरास्सर्वेत्वयाजिताः ॥ कृपांकुरुमहेशानगणान्सर्वान्निवर्त्तय ॥ ७० ॥ गणैर्नानाविधैर्घोरैर्नानाभूषणभूषि
तैः ॥ नानावदनदंतौष्टैर्नानाप्रहरणोद्यतैः ॥ ७१ ॥ नानानागेंद्रसंदष्टजटाभारोपशोभितैः ॥ सुदृढोद्धतदर्पाढ्यैर्घोरैर्घोरनिघातिभिः ॥ ७२ ॥ कामरूपैर
कांतैश्चसर्वकामसमन्वितैः ॥ अनिवार्यबलैश्चोग्रैर्योगिभिर्योगगामिभिः॥७३॥ व्यालोलकेसरजटैर्दंष्ट्रोत्कटहसन्मुखैः ॥ करींद्रकरटाटोपपाटवैःसिंहदेहिभिः॥
॥ ७४ ॥ केचित्परमदाघ्राणचूर्णद्वीपसमप्रभैः॥ विचित्रचित्रवसनैर्द्धीरैर्धीरवारदिभिः॥ ७४ ॥ मृगव्याघ्रसिंहरुतैस्स्तरक्ष्वजिनधारिभिः ॥ भुजंगहारवलयकृत
यज्ञोपवीतकैः ॥ ७६ ॥ शूलासिपट्टिशधरैःपरशुप्रासहस्तकैः॥ वज्रक्रकचकोदंडकालदंडास्त्रपाणिभिः ॥७७॥ गणेश्वरैःसुदुर्द्धर्षैर्वृतःसूर्योग्रहैरिव ॥ देवदेवमहा
देवनष्टोयज्ञोदिवंगतः॥७८॥मृगरूपधरोभूत्वाभयभीतस्तुशंकर ॥ नमःशङ्खाभदेवायसगणायसनंदिने ॥७९॥ वृपासनायसोमायक्रतुकालांतकायच ॥ नमो
दिक्चर्मवस्त्रायनमस्तेतीव्रतेजसे ॥८०॥ ब्रह्मणेब्रह्मदेहायब्रह्मण्यायामितायच ॥ गिरीशायसुरेशायईशानायनमोनमः ॥ ८१ ॥ रुद्रायप्रतिवज्रायशिवा
यक्रथनायच ॥ सुरासुराधिपतयेयतीनांपतयेनमः ॥ ८२ ॥ धूम्रोग्रायविरूपाययज्वनेघोररूपिणे ॥ विरूपाक्षाशुभाक्षायसहस्राक्षायावैनमः ॥ ८३ ॥
मुंडायचंडमुण्डायवरखट्वाङ्गधारिणे ॥ कव्यरूपाहव्यायसर्वसंहारिणेनमः ॥ ८३ ॥ भक्तानुकंपिनेत्यर्थंरुद्रजाप्यस्तुतायच ॥ विरूपायसुरूपायरूपा
णांशतकारिणे॥ ८४ ॥ पंचास्यायशुभास्यायचंद्रास्यायनमोनमः ॥ वरदायवराहायकूर्मायचमृगायच ॥ ८५ ॥ लीलालकशिखंडायकमंडलुधरायच ॥
विश्वनाम्नेथविश्वायविश्वेशायनमोनमः ॥८६॥ त्रिनेत्रत्राणमस्माकंत्रिपुरघ्नविधीयतां ॥ वाङ्मनःकायभावैस्तुप्रपपन्नस्यमहेश्वर ॥ ८७ ॥ एवंस्तुतस्तदादेवो
दक्षेणापन्नदेहिना ॥दिव्येनानेनस्तोत्रेणभृशमाराधितस्तदा ॥८८॥ समग्रंतेयज्ञफलंमयादत्तंप्रजापते ॥ सर्वकामप्रसिद्ध्यर्थंफलंप्राप्स्यस्यनुत्तमम् ॥ ८९ ॥

एवमुक्तोभगवताप्रणम्याथसुरेश्वरम् ॥ जगामस्वनिकेतंतुगणानामेवपश्यताम् ॥ ९० ॥ पत्न्याःशोकेनवैदेवोगंगाद्वारेतदास्थितः ॥ तांसतींचिंतयानस्तुक नुसामेप्रियागता ॥ ९१ ॥ तस्यशोकाभिभूतस्यनारदोभवसंन्निधौ ॥ सातेसतीयादेवेशभार्याप्राणसमामृता ॥ ९२ ॥ हिमवद्दुहितासाचमनागर्भ समुद्भवा ॥ जग्राहदेहमन्यंसावेदवेदार्थवेदिनी ॥ ९३ ॥ श्रुत्वादेवस्तदाध्यानमवतीर्णामपश्यत ॥ कृतकृत्यमथात्मानंकृत्वादेवस्तदास्थितः ॥ ९४ ॥ संप्राप्तयौवनादेवीपुनरेवविवाहिता ॥ एवंहिकथितंभीष्मयथायज्ञोहतःपुरा ॥ ९५ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखण्डेदक्षयज्ञविध्वंसोनामप ञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ देवनांदानवानांचगंधर्वोरगरक्षसाम् ॥ उत्पत्तिंविस्तरेणेमांगुरोब्रूहियथाविधि ॥ १ ॥ पुल स्त्यउवाच ॥ ॥ ॥ संकल्पाद्दर्शनात्स्पर्शात्पूर्वेषांसृष्टिरुच्यते ॥ दक्षात्प्राचेतसादूर्ध्वंसृष्टिर्मैथुनसंभवा ॥ २ ॥ यथाससर्जचैवासौतथैवशृणुकौरव ॥ यदातुसृजतस्तस्यदेवर्षिगणपन्नगान् ॥ ३ ॥ नवृद्धिमगमल्लोकस्तदामैथुनयोगतः ॥ दक्षःपुत्रसहस्राणितदासिक्न्यामजीजनत् ॥ ४ ॥ तांस्तुदृष्ट्वामहा भागान्सिसृक्षून्विविधाःप्रजाः ॥ नारदःप्राहहर्यश्वान्दक्षपुत्रान्समागतान् ॥ ५ ॥ भुवःप्रमाणंसर्वंतुज्ञात्वोर्द्ध्वमधएववा ॥ ततःसृष्टिंविशेषेणकु रुध्वमृषिसत्तमाः ॥ ६ ॥ तेतुतद्वचनंश्रुत्वाप्रयाताःसर्वतोदिशम् ॥ अद्यापिननिवर्त्तंतेसमुद्रादिवसिंधवः ॥ ७ ॥ हर्यश्वेषुप्रणष्टेषुपुनर्दक्षःप्रजा पतिः ॥ वीरिण्यामेवपुत्राणांसहस्रमसृजत्प्रभुः ॥ ८ ॥ शबलाश्वानामतेचसमेताःसृष्टिकर्मणि ॥ नारदोनुगतान्प्राहपुनस्तान्पूर्ववन्मुनिः ॥ ९ ॥ भुवःप्रमाणं सर्वंतुज्ञात्वाभ्रातॄनथोपुनः ॥ आगत्यचपुनःसृष्टिंकरिष्यथविशेषतः ॥ १० ॥ तेपितेनैवमार्गेणजग्मुर्भ्रात्रनुगास्तदा ॥ ततःप्रभृतिनभ्रातुःकनीयान्मार्गमि च्छति ॥ ११ ॥ अन्वेष्टादुःखमाप्नोतितेनतत्परिवर्जयेत् ॥ ततस्तेष्वपिनष्टेषुषष्टिंकन्याःप्रजापतिः ॥ १२ ॥ वीरिण्यांजनयामासदक्षःप्राचेतसस्तदा ॥ प्रा दात्सदशधर्मायकश्यपायत्रयोदश ॥ १३ ॥ विंशतिंसप्तसोमायचतस्रोरिष्टनेमिने ॥ द्वेचैवभृगुपुत्रायद्वेकृशाश्वायधीमते ॥ १४ ॥ द्वेचैवांगिरसेप्रादात्तासां नामानिविस्तरात् ॥ शृणुत्वंदेवमातॄणांप्रजाविस्तारमादितः ॥ १५ ॥ अरुंधतीवसुर्जामिर्लम्बाभानुर्मरुत्वती ॥ संकल्पाचमुहूर्ताचसाध्याविश्वाचभामिनी ॥ १६ ॥ धर्मपत्न्यःसमाख्यातास्तासांपुत्रान्निबोधमे ॥ विश्वेदेवास्तुविश्वायाःसाध्यासाध्यानजीजनत् ॥ १७ ॥ मरुत्वत्यांमरुत्वंतोवसोस्तुवसवस्तथा ॥ भानोस्तुभानवो जाताभूहूर्त्तायामुहूर्तजाः ॥ १८ ॥ लंबायांघोषनामानोनागवीथीतुजामिजा ॥ पृथिवीतलसंभूतमरुंधत्यामजायत ॥ १९ ॥ संकल्पायास्तुसंकल्पावसुसृष्टिंनिधा रय ॥ ज्योतिष्मंतश्चयेदेवाव्यापकाःसर्वतोदिशम् ॥ २० ॥ वसवस्तेसमाख्यातास्तेषांनामानिमेशृणु ॥ आपोध्रुवश्चसोमश्चधरश्चैवानिलोनलः ॥ २१ ॥ प्रत्यूषश्च प्रभासश्चवसवोष्टौप्रकीर्तिताः ॥ आपस्यपुत्राश्चत्वारःश्रांतोवैतण्डएवच ॥ २२ ॥ अपिशांतोमुनिर्वश्चुर्यज्ञरक्षाधिकारिणः ॥ ध्रुवस्यकालःपुत्रस्तुवर्चाःसोमादजाय

त ॥ २३ ॥ द्रविणोहव्यवाहश्चधरपुत्राविमौस्मृतौ ॥ कल्पांतस्थस्ततःप्राणोरमणःशिशिरोपिच ॥ २४ ॥ मनोहरोधवश्चाथशिवोवाथहरेःसुताः ॥ शिवो
मनोजवंपुत्रमविज्ञातगतिप्रदम् ॥२५॥ अवापचानलःपुत्रानग्निप्रायगुणांस्ततः ॥ तत्रशाखोविशाखश्चनिगमेषुस्वयंभुवः ॥ २६॥ अपत्यंकृत्तिकानांचकार्ति
केयस्ततःस्मृतः ॥ प्रत्यूषस्यऋभुःपुत्रोमुनिर्नामाथदेवलः ॥२७॥ विश्वकर्माप्रभासस्यपुत्रःशिल्पीप्रजापतिः॥प्रासादभवनोद्यानप्रतिमाभूपणादिषु ॥२८॥
तटाकाराममकूपेषुत्रिदशानांचवर्द्धकिः ॥ अजैकपादहिर्बुध्न्योविरूपाक्षोथरैवतः ॥२९ ॥ हरश्चवहुरूपश्चत्र्यंवकश्चसुरेश्वरः ॥ सावित्रश्चजयंतश्चपिनाकीचापरा
जितः ॥३०॥ एतेरुद्रास्समाख्याताएकादशगणेश्वराः ॥ एतेषांमानसानांतुत्रिशूलवरधारिणाम् ॥३१॥ कोट्यश्चतुरशीतिस्तुतत्पुत्राश्चाक्षयामताः ॥ दिक्षुस
र्वासुयेरक्षांप्रकुर्वंतिगणेश्वराः ॥ ३२ ॥ एतेवैपुत्रपौत्राश्चसुरभीगर्भसंभवाः ॥ कश्यपस्यप्रवक्ष्यामिपुत्रपौत्रादिपत्निषु ॥३३॥ अदितिर्दितिर्दनुश्चैवअरिष्टासु
रसातथा॥सुरभिर्विनताचैवताम्राक्रोधवशाइरा ॥ ३४॥ कद्रूखसामुनिस्तद्वत्तासुपुत्रान्निवोधमे॥तुषितानामयेदेवाश्चाक्षुषस्यांतरेमनोः ॥ ३५ ॥ वैवस्वतेंतरेचै
वआदित्याद्वादशस्मृताः ॥ इन्द्रोधाताभगस्त्वष्टामित्रोऽथवरुणोऽर्यमा ॥ ३६ ॥ विवस्वान्सवितापूपाअंशुमान्विष्णुरेवच ॥ एतेसहस्रकिरणाआदित्यादा
द्वशस्मृताः ॥ ३७ ॥ मारीचात्कश्यपाज्जाताःपुत्रास्तेऽदितिनंदनाः ॥ कृशाश्वस्यऋषेःपुत्रादेवप्रहरणाःस्मृताः ॥३७॥ एतेदेवमणास्तातप्रतिमन्वंतरेषुच॥
उत्पद्यंतेविलीयंतेकल्पेकल्पेतथैवच ॥ ३९ ॥ दितिःपुत्रद्वयंलेभेकश्यपादितिनःश्रुतम् ॥ हिरण्यकशिपुंचैवहिरण्याक्षंतथैवच ॥ ४० ॥ हिरण्यक
शिपोस्तद्वज्जातंपुत्रचतुष्टयम् ॥ प्रह्लादश्चानुह्लादश्चसंह्लादोह्लादएवच ॥ ४१ ॥ प्रह्लादपुत्राआयुष्मान्शिविर्वाष्कलिरेवच ॥ विरोचनश्चतुर्थस्तुसवलिंपुत्रमाप्त
वान् ॥ ४२ ॥ वलेःपुत्रशतंत्वासीद्वाणज्येष्ठंततोनृप ॥ धृतराष्ट्रस्तथासूर्य्योविवस्वानंशुतापनः ॥ ४३ ॥ निकुम्भनामागुर्वक्षःकुक्षिर्भौमोथभीपणः ॥
एवमन्येतुवहवोवाणोज्येष्ठोगुणाधिकः ॥ ४४ ॥ वाणस्सहस्रवाहुस्तु सर्वास्त्रगुणसंयुतः ॥ तपसातोषितोयस्यपुरेवसतिशूलधृत् ॥ ४५ ॥ महाकालत्वम
गमत्साथ्र्यैयस्यपिनाकिनः ॥ हिरण्याक्षस्यपुत्रोभूदंधकोनामनामतः ॥ ४६ ॥ भूतसंतापनश्चैवमहानागस्तथैवच ॥ एतेभ्यःपुत्रपौत्राणांकोटयः सप्तसप्ततिः
॥ ४७ ॥ महावलामहाकायानानारूपामहौजसः ॥ दनुःपुत्रशतंलेभेकश्यपाद्वरदर्पितम् ॥ ४८ ॥ विप्रचित्तिःप्रधानोभूदेषांमध्येमहावलः ॥ द्विरष्टमूर्द्धाशकु
निस्तथाशंकुशिरोधरः ॥ ४९ ॥ अयोमुखःशंवरश्चकपिलोवामनस्तथा ॥ मरीचिर्मागधश्चैवहरिर्गजशिरास्तथा ॥ ५० ॥ निद्राधरश्चकेतुश्चकेतुवीर्यःतश
क्रतुः॥इन्द्रमित्रग्रहश्चैववज्रनाभस्तथैवच॥५१॥एकवस्त्रोमहावाहुर्वज्राक्षस्तारकस्तथा॥ असिलोमापुलोमाचविकुर्वाणोमहासुरः ॥ ५२ ॥ स्वर्भानुर्वृषपर्वा
चएवमाद्यादनोस्सुताःस्वर्भानोः सुप्रभाकन्याशचीचैवपुलोमजा॥५३॥उपदानवीमयस्यासीत्तथामंदोदरीकुहूः॥शर्मिष्ठासुंदरीचैवचंडाचवृषपर्वणः॥ ५४ ॥

पुलोमाकालकाचैववैश्वनरसुतेउभे ॥ बह्वपत्योमहासत्वोमारीचस्यपरिग्रहः ॥ ५५ ॥ तयोःषष्टिसहस्राणिदानवानांपुराभवन् ॥ पौलोमान्कालखंजांश्चमारीचोजनयत्पुरा ॥ ५६ ॥ अवध्यायेनराणांवैहिरण्यपुरवासिनः ॥ चतुर्मुखाल्लब्धवरायेहताविजयेनतु ॥ ५७ ॥ विप्रचित्तिः सिंहिकायांनवपुत्रानजीजनत् ॥ हिरण्यकशिपोर्यैवैभागिनेयास्त्रयोदशकंसः॥५८॥शंखश्चराजेंद्रनलोवातापिरेवच॥इल्वलोनमुचिश्चैवखसृमश्चांजनस्तथा ॥५९॥ नरकःकालनाभश्चपरमाणुस्तथैवच ॥ कल्पवीर्यश्चविख्यातोदनुवंशविवर्द्धनः ॥६०॥ संह्लादस्यतुदैत्यस्यनिवातकवचाःकुले ॥ अवध्याःसर्वदेवानांगंधर्वोरगराक्षसाम् ॥६१॥ येहताबलमाश्रित्यअर्जुनेनरणाजिरे ॥ षट्कन्याजनयामासताम्रामारीचवीर्यतः ॥ ६२ ॥ शुकींश्येनींचभासींचसुगृध्रींगृध्रिकांशुचिम् ॥ शुकीशुकानुलूकांश्चजनयामासधर्मतः ॥ ६३ ॥ श्येनीश्येनांश्चभासीचकुररानप्यजीजनत्॥गृध्रीगृध्रान्सुगृध्रीचपारावतविहंगमान् ॥६४॥ हंससारसकारंडप्लवान्शुचिरजीजनत् ॥ एतेताम्रासुताःप्रोक्ताविनतायानिशामय ॥ ६५ ॥ गरुडः पतगश्रेष्ठोऽरुणश्चेशःपतत्रिणाम् ॥ सौदामिनीतथाकन्यायेयंनभसिविश्रुता ॥६६॥ संपातिश्चजटायुश्चअरुणस्यसुतावुभौ ॥ संपातिपुत्रोवभ्रुश्चशीघ्रगश्चातिविश्रुतः ॥ ६७ ॥ जटायोः कर्णिकारश्चशतगामीचविश्रुतौ ॥ तेषामसंख्यमभवत्पक्षिणांपुत्रपौत्रकम् ॥ ६८ ॥ सुरसायांसहस्रंतुसर्पाणामभवत्पुरा ॥ सहस्रशिरसांकद्रूः सहस्रंप्रापसुव्रता ॥ ६९ ॥ प्रधानास्तेषुविख्याताःषड्विंशतिररिंदम ॥ शेषवासुकिकर्कोटशंखैरावतकंबलाः ॥ ७० ॥ धनंजयमहानीलपद्माश्वतरतक्षकाः ॥ एलापत्रमहापद्मधृतराष्ट्रबलाहकाः ॥ ॥ ७१ ॥ शंखपालमहाशंखपुष्पदंष्ट्रशुभाननाः ॥ शंखरोमाचनहुषोरमणः पणिनस्तथा ॥ ७२ ॥ कपिलोदुर्मुखश्चापिपतंजलिमुखास्तथा ॥ एषामनंतमभवत्सर्वेषांपुत्रपौत्रकम् ॥ ७३ ॥ प्रायशोयत्पुरादग्धंजनमेजयमंदिरे ॥ रक्षोगणंक्रोधवशासुनामानमजीजनत्॥७४॥ दंष्ट्रिणांनियुतंतेषांभीमसेनादगात्क्षयम् ॥ दंष्ट्रिगोमायुकाकादीन्महिषीगोंवराङ्गनाः ॥ ७५ ॥ सुरभिर्जनयामासकश्यपात्त्रितयंपुरा ॥ मुनिर्मुनीनांचगणंगणमप्सरसांतथा॥७६॥ तथाकिन्नरगंधर्वानरिष्टाजनयद्बहून् ॥ तृणवृक्षलतागुल्ममिरासर्वमजीजनतत् ॥ ७७ ॥ खसातुयक्षरक्षांसिजनयामासकोटिशः ॥ एतेकश्यपदायादाःशतशोथसहस्रशः॥ ७८ ॥ एषमन्वंतरेभीष्मसर्गःस्वारोविषेस्मृतः ॥ ततस्त्वेकोनपंचाशन्मरुतःकश्यपाद्दितिः ॥ जनयामासधर्मज्ञसर्वानमरवल्लभान् ॥ ७९ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेषष्ठोऽध्यायः ॥६॥ भीष्मउवाच ॥ दितेःपुत्राःकथंजातामरुतोदेववल्लभाः।देवैर्जग्मुश्चसापत्नैःकस्मात्सख्यमनुत्तमम् ॥१॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पुरादेवासुरेयुद्धेहतेषुहरिणासुरैः॥पुत्रपौत्रेषुशोकार्तागताभूलोकमुत्तमम्॥२॥पुष्करेषुमहातीर्थेसरस्वत्यास्तटेशुभे॥ भर्त्तुराराधनपरातपउग्रंचचारह ॥ ३ ॥ दितिर्वैदैत्यमातातुऋषिकार्येणसुव्रता ॥ फलाहारातपस्तेपेकृच्छ्चांद्रायणादिभिः ॥४॥ यावद्वर्षशतंसाग्रंजराशोकसमाकु

ला॥ततःसातपसातस्तावसिष्ठादीनपृच्छत ॥ ५ ॥ कथयंतुभवंतोमेपुत्रशोकविनाशनम्॥ व्रतंसौभाग्यफलदमिहलोकेपरत्रच ॥ ६ ॥ ऊचुर्वसिष्ठप्रमुखाज्ज्येष्ठ
स्यपूर्णिमाव्रतम् ॥ यस्यप्रसादादभवत्सुतशोकविवर्जिता ॥७॥ भीष्मउवाच ॥ श्रोतुमिच्छाम्यहंब्रह्मन्ज्येष्ठस्यपूर्णिमाव्रतम् ॥ सुतानेकोनपंचाशद्येनलेभेपुन
र्दितिः ॥ ८ ॥ पुलस्त्यउवाच॥यद्वसिष्ठादिभिःपूर्वंदित्यैसंकथितंव्रतम् ॥ विस्तरेणतदेवेदंमत्सकाशान्निशामय ॥ ९ ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेपौर्णमास्यांयत
व्रता ॥ स्थापयेदव्रणंकुंभंसिततण्डुलपूरितम्॥१०॥ नानाफलयुतंतद्वदिक्षुदंडसमन्वितम्॥सितवस्त्रयुगच्छन्नंसितचंदनचर्चितम्॥११॥ नानाभक्ष्यसमोपेतं
सहिरण्यंतुशक्तितः ॥ ताम्रपात्रंगुडोपेतंतस्योपरिनिवेशयेत् ॥ १२ ॥ तस्मादुपरिब्रह्माणंसौवर्णंपद्मकोटरे ॥ कुर्यात्शर्करयोपेतांसावित्रींतस्यवामतः॥१३॥
गंधंधूपंतयोर्दद्याद्गीतंवाद्यंचकारयेत् ॥ तदभावेकथंकुर्याद्यथापद्मेपितामहः ॥ १४ ॥ब्रह्माह्वयांचप्रतिमांकृत्वागुडमयींशुभाम् ॥ शुक्लपुष्पाक्षततिलैरर्चयेत्प
द्मसंभवम् ॥ १५ ॥ब्राह्मायपादौसंपूज्यजंघेसौभाग्यदायच ॥ विरिंचायोरुयुग्मंचमन्मथायेतिवैकटिम् ॥ १६ ॥ स्वच्छोदरायेत्युदरमतंद्रायेत्युरोविधेः ॥ मुखंप
द्ममुखायेतिबाहूवैवेदपाणये ॥ १७ ॥ नमःसर्वात्मनेमौलिमर्च्चयेच्चापिपंकजम् ॥ ततःप्रभातेतत्कुंभंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥१८॥ ब्राह्मणंभोजयेद्भक्त्यास्वयंतुलव
णंविना॥भक्त्याप्रदक्षिणंदद्यादिमंमंत्रमुदीरयेत्॥१९॥प्रीयतामत्रभगवान्सर्वलोकपितामहः॥हृदयेसर्वलोकानांयस्त्वानंदोभिधीयते ॥२०॥ अनेनविधिनास
र्वैमासिमासिसमाचरेत्॥उपवासीपौर्णमास्यामर्चयेद्ब्राह्ममव्ययम्॥२१॥फलमेकंचसंप्राश्यशर्वर्यांभूतलेस्वपेत्॥ततस्त्रयोदशेमासिघृतधेनुसमन्विताम्॥२२॥
शय्यांदद्याद्विरिंचायसर्वोपस्करसंयुताम् ॥ब्रह्माणंकांचनंकृत्वासावित्रींरजतैस्तथा ॥२३ ॥ पद्मात्मकःसृष्टिकर्त्तासावित्रीमुपलभ्यतु ॥ वस्त्रैर्द्विजंसपत्नीकंपूज्य
भक्त्याविभूषणैः ॥ २४ ॥ शक्त्यागवादिकंदद्यात्प्रीयतामित्युदीरयेत् ॥ होमंशुक्लैस्तिलैःकुर्याद्ब्रह्मनामानिकीर्तयेत् ॥ २५ ॥ गव्येनसर्पिपातद्वत्पायसेनचधर्म
वित् ॥ विप्रेभ्योथधनंदद्यात्पुष्पमालांचशक्तितः ॥२६॥यःकुर्याद्विधिनानेनपौर्णमास्यांस्त्रियोपिवा॥सर्वपापविनिर्मुक्तःप्राप्नोतिब्रह्मसात्म्यताम् ॥२७॥ इहलो
केवरान्पुत्रान्सौभाग्यंध्रुवमश्नुते ॥ योब्रह्मासस्मृतोविष्णुरानंदात्मामहेश्वरः ॥२८॥सुखार्थीकामरूपेणस्मरेद्देवंपितामहम् ॥ एवंश्रुत्वाचकारासौदितिःसर्व
मशेषतः ॥ ॥ २९ ॥ कश्यपोव्रतमाहात्म्यादागत्यपरयामुदा ॥ चकारकर्कशांभूयोरूपलावण्यसंयुताम् ॥ ३० ॥ वरैराछंदयामाससातुवव्रेवरंवरम् ॥
पुत्रंशक्रवधार्थायसमर्थंचमहौजसम् ॥ ३१ ॥ वरयामिमहात्मानंसर्वामरनिपूदनम् ॥ उवाचकश्यपोवाक्यमिंद्रहंतारमूर्जितम् ॥ ३२ ॥ प्रदास्याम्यहमेते
नकिन्त्वेतत्क्रियतांशुभे ॥ आपस्तंबींतुकृत्वेष्टिंपुत्रीयामद्यसुस्तानि ॥ ३३ ॥ विधास्यामिततोगर्भंस्पृष्ट्वाहंतेस्तनौशुभे ॥ भविष्यतिशुभेगर्भो
देविशक्रनिपूदनः ॥ ३४ ॥ आपस्तंबींततश्चक्रेपुत्रेष्टिंद्रविणाधिकाम् ॥ इंद्रशत्रोभवस्वेतिजुहावचहविस्त्वरन् ॥ ३५ ॥ देवाश्चमुमुदुर्दैत्याविमुखाश्चैवदा

नवाः ॥ दित्यांगर्भमथाधत्तकश्यपःप्राहतांपुनः ॥ ३६ ॥ मुखंतेचंद्रप्रतिमंस्तनौबिल्वफलोपमौ ॥ अधरौविद्रुमाकारौवर्णश्चातीवशोभनः ॥ ३७ ॥ त्वांदृष्ट्वाहंविशालाक्षिविस्मरामिस्विकांतनुम् ॥ तदेवंगर्भःसुश्रोणिहस्तेनोप्तस्तनौतव ॥ ३८ ॥ त्वयायत्नोविधातव्योह्यस्मिन्गर्भेवरानने ॥ संवत्सरशतंत्वेकमस्मिन्नेवतपोवने ॥ ३९ ॥ संध्यायांनैवभोक्तव्यंगर्भिण्यावरवर्णिनि ॥ नस्थातव्यंनगंतव्यंवृक्षमूलेषुसर्वदा ॥ ४० ॥ नोपस्करेषुनिविशेन्मुसलोलूखलादिषु ॥ जलंचनावगाहेतशून्यागारंचवर्जयेत् ॥ ४१ ॥ वल्मीकेषुनतिष्ठेतनचोद्विग्नमनाभवेत् ॥ ननखेनलिखेद्भूमौनांगारेनचभस्मनि॥ ४२ ॥ नशयालुःसदातिष्ठेद्व्यायामंचविवर्जयेत् ॥ नतुषांगारभस्मास्थिकपालेषुसमाविशेत् ॥ ४३ ॥ वर्जयेत्कलहंलोके गात्राभ्यंगंतथैवच ॥ नमुक्तकेशीतिष्ठे तनाशुचिःस्यात्कथंचन ॥ ४४ ॥ नशयीतोत्तरशिराःनचैवाधःशिराःक्वचित् ॥ नवस्त्रहीनानोद्विग्नानचार्द्रचरणासती ॥ ४५ ॥ नामंगल्यांवदेद्वाचंनचहास्याधिकाभवेत् ॥ कुर्याच्चगुरुभिर्नित्यंपूजांमांगल्यतत्परा ॥ ४६ ॥ सर्वौषधीभिःसृष्टेनवारिणास्नानमाचरेत् ॥ कृतरक्षातुशुश्रूषावाचापूजनतत्परा ॥ ४७ ॥ तिष्ठेत्प्रसन्नवदनाभर्तृप्रियहितेरता ॥ नगर्हयेच्चभर्तारंसर्वावस्थमपिक्वचित् ॥ ४८ ॥ कृशाहंदुर्बलाचैववार्द्धक्यंममचागतम् ॥ स्तनौमेचलितौस्थानान्मुखंचवलिभंगुरम् ॥ ४९ ॥ एवंविधात्वयाचाहंकृतेतिनवदेत्क्वचित् ॥ स्वस्त्यस्तुतेगमिष्यामितथेत्युक्तस्तयापुनः॥५०॥ पश्यतांसर्वभूतानांतत्रैवांतरधीयत ॥ ततःसाभर्तृवाचोक्तविधिनासमतिष्ठत ॥ ५१ ॥ अथज्ञात्वातथेंद्रोपिदितेःपार्श्वमुपागतः॥विहायदेवसदनंतांशुश्रुषुरवस्थितः ॥ ५२ ॥ दितेश्छिद्रांतरप्रेप्सुरभवत्पाकशासनः ॥ विपरीतोंतरव्यग्रःप्रसन्नवदतोवहिः ॥ ५३ ॥ अजानन्निवतत्कार्यमात्मनश्शुभमाचरन् ॥ ततोवर्षशतांतेसान्यूनेतुदिवसैस्त्रिभिः ॥ ५४ ॥ मेनेकृतार्थमात्मानंप्रीत्याविस्मितमानसा ॥ अकृत्वापादयोः शौचंशयानामुक्तमूर्धजा ॥ ५५ ॥ निद्राभरसमाक्रांतादिवापरशिराःक्वचित् ॥ ततस्तदंतरंलब्ध्वाप्रविश्यांतः शचीपतिः ॥ ५६ ॥ वज्रेणसप्तधाचक्रेतंगर्भंत्रिदशाधिपः ॥ ततःसप्तचतेजाताःकुमाराःसूर्यवर्चसः ॥ ५७॥ रुदंतःसप्ततेबालानिषिद्धादानवारिणा ॥ भूयोपिरुदमानांस्तानेकैकान्सप्तधाहरिः ॥ ५८ ॥ चिच्छेदवज्रहस्तोवैपुनःस्तूदरसंस्थितान् ॥ एवमेकोनपंचाशद्भूत्वातेरुरुदुर्भृशम् ॥ ५९ ॥ इंद्रोनिवारयामासमारुदध्वंपुनःपुनः ॥ ततःसंचिंतयामासवितर्कमितिवृत्रहा ॥ ६० ॥ कर्मणःकस्यमाहात्म्यात्पुनः संजीवितास्त्वमी ॥ विदित्वापुण्ययोगेनपौर्णमासीफलंत्विदम् ॥ ६१ ॥ नूनमेतत्परिणतमथवाब्रह्मपूजनात् ॥ वज्रेणाभिहताःसंतोनविनाशमुपाययुः ॥ ६२ ॥ एकोप्यनेकतामापयस्मादुदरगोपनम् ॥ अवध्यानूनमेतेवैतस्माद्देवाभवंत्विति॥ ६३ ॥ यस्मान्मारुदइत्युक्तारुदंतोगर्भसंभवाः ॥ मरुतोनामतेनाम्नाभवंतुसुखभागिनः ॥ ६४॥ ततःप्रसाद्यदेवेशःक्षमस्वेतिदितिंपुनः ॥ अर्थशास्त्रंसमास्थायमयैतद्दुष्कृतंकृतम् ॥६५॥ कृत्वाम

रुद्रणंदवैःस मानममराधिपः॥दितिंविमानमारोप्यससुतामगमद्दिवम्॥६६॥यज्ञभागभुजःसर्वेमरुतस्तेततोभवन्॥नजग्मुरैक्यमसुरैरतस्तेसुरवल्लभाः॥६७॥
॥ भीष्मउवाच ॥ ॥आदिसर्गस्त्वयाब्रह्मन्कथितोविस्तरेणमे ॥प्रतिसर्गश्चयेयेषामधिपांस्तान्वदस्वमे ॥६८॥ ॥ पुलस्त्यउवाच॥ ॥ यदाभिषिक्तःसकले
पिराज्येपृथुर्द्धरित्र्यामधिपोवभूव ॥तथौषधीनामधिपंचकारयज्ञव्रतानांतपसांचसोमम् ॥६९॥ नक्षत्रताराद्विजवृक्षगुल्मलतावितानस्यचरुक्मगर्भम् ॥ अपा
मधीशंवरुणंधनानांराज्ञांप्रभुंवैश्रवणंचतद्वत् ॥७०॥विष्णुंरवीणामधिपंवसूनामग्निंचलोकाधिपतिंचकार ॥प्रजापतीनामधिपंचदक्षंचकारशक्रंमरुतामधीशम्
॥७१॥दैत्याधिपानामथदानवानांप्रह्लादमीशंचयमंपितॄणाम्॥पिशाचरक्षःपशुभूतयक्षवेतालराजंत्वथशूलपाणिम् ॥७२॥ प्रालेयशैलंचपतिंगिरीणामीशंसमु
द्रंसरितामधीशम् ॥ गंधर्वविद्याधरकिन्नराणामीशंपुनश्चित्ररथंचकार ॥७३ ॥ नागाधिपंवासुकिमुग्रवीर्यंसर्पाधिपंतक्षकमादिदेश ॥ दिग्वारणानामधिपंचका
रगजेंद्रमैरावणनामधेयम् ॥ ७४ ॥ सुपर्णमीशंपततामथार्वतांराजानमुच्चैःश्रवसंचकार ॥ सिंहंमृगाणांवृषभंगवांचप्लक्षंपुनःसर्ववनस्पतीनाम् ॥७५ ॥ पिता
महःपूर्वमथाभ्यषिंचदेतान्पुनःसर्वदिशाधिनाथान् ॥ पूर्वेंशदिक्पालमथाभ्यषिंचन्नाम्नासुवर्माणमरातिकेतुं ॥ ७७ ॥ ततोधिपंदक्षिणतश्चकारसर्वेश्वरंशंख
पदाभिधानम् ॥ सकेतुमंतंदिगधीशमीशंचकारपश्चाद्भुवनांडगर्भः ॥ ७६ ॥ हिरण्यरोमाणमुदग्दिगीशंप्रजापतिंमेघसुतंचकार ॥ अद्यापिकुर्वंति
दिशामधीशाः सदावहंतस्तुभुवोभिरक्षाम् ॥ ७८ ॥ चतुर्भिरेतैःपृथुनामधेयोनृपोभिषिक्तःप्रथमःपृथिव्याम् ॥ गतेंतरेचाक्षुपनामधेयेवैवस्वतंचक्रु
रिमंपृथिव्यां ॥ ७९ ॥ गतेंतरेचाक्षुषनामधेयेवैवस्वताख्येचपुनःप्रवृत्ते ॥ प्रजापतिःसोस्यचराचरस्यवभूवसूर्यान्वयजःसचिह्नः ॥ ८० ॥ ॥
पुलस्त्यउवाच ॥ मन्वंतराणिसर्वाणिमनूनांचरितानियत् ॥ प्रमाणंचैवकल्पस्यतत्सृष्टिंचसमासतः ॥ ८१ ॥ एकचित्तःप्रसन्नात्माशृणुकौ
रवनंदन ॥ यामानामपुरादेवाआसन्स्वायंभुवांतरे ॥ ८२॥ सप्तैवऋषयःपूर्वेयेमरीच्यादयःस्मृताः ॥ आग्नीध्रश्चाग्निवाहुश्चविभुःसवनएवच ॥ ८३ ॥
ज्योतिष्मान्द्युतिमान्भव्योमेधामेधातिथिर्वसुः ॥ स्वायंभुवस्यास्यमनोर्दशैतेवंशवर्द्धनाः ॥ ८४ ॥ प्रतिसर्गममीकृत्वाजग्मुस्तेपरमपदम् ॥
एवंस्वायंभुवंप्रोक्तंस्वारोचिषमतःपरम् ॥ ८५ ॥ स्वारोचिषस्यतनयाश्चत्वारोदेववर्चसः॥नभोनभस्यप्रभृतिर्भावनःकीर्तिवर्द्धनः ॥ ८६ ॥ दत्तोग्निश्च्यवन
स्तंभःप्राणःकश्यपएवच ॥ अर्वाबृहस्पतिश्चैवसप्तसप्तर्षयोभवन् ॥८७॥ तदादेवाश्चतुषिताःस्मृताःस्वारोचिषेंतरे ॥ हवींद्रःसुकृतोमूर्तिरापोज्योतिरथः स्मृ
तः ॥ ८८ ॥ वसिष्ठस्यसुताःसप्तयेप्रजापतयस्तदा॥द्वितीयमेतत्कथितंमन्वंतरमतःपरं ॥ ८९ ॥ अन्यच्चैवप्रवक्ष्यामितथामन्वंतरंशुभं ॥ मनुर्नामौत्तमिस्तत्र
दशपुत्रानजीजनत् ॥ ९० ॥ इषऊर्जस्तनूजश्चशुचिःशुक्रस्तथैवच ॥ मधुश्चमाधवश्चैवनभस्योथनभस्तथा ॥ ९१ ॥ सहःसहस्यएतेपामुत्तमःकीर्तिवर्द्धनः

भानवस्तत्रदेवाःस्युरूर्जाःसप्तर्षयःस्मृताः ॥ ९२ ॥ कौकभिण्डिःकुतुण्डश्चदाल्भ्यःशंखःप्रवाहितः ॥ मितिश्चसंमितिश्चैवसप्तैतेयोगवर्द्धनाः ॥ ९३ ॥ मन्वंतरंचतुर्थंतुतामसंनामविश्रुतं॥कपिःपृथुस्तथैवाग्निरकपिःकविरेवच ॥ ९४ ॥ तथैवजन्यधामानौमुनयःसप्तनामतः॥ साध्यादेवगणायेचकथितास्तामसेंतरे ॥ ॥ ९५ ॥ अकल्मषस्तपोधन्वीतपोमूलस्तपोधनः॥तपोराशिस्तपस्यश्चसुतपस्यःपरंतपः ॥९६॥ तामसस्यसुताःसर्वेदशवंशविवर्द्धनाः॥ पंचमस्यमनोस्तद्द्रैवतस्यांतरंशृणु ॥ ९७ ॥ देवबाहुःसुबाहुश्चपर्ज्यन्यःसमयोमुनिः ॥ हिरण्यरोमासप्ताश्वः सप्तैतेऋषयःस्मृताः ॥ ९८ ॥ देवाश्चभूतरजसस्तथाप्रकृतयःस्मृताः ॥ अवशस्तत्वदर्शीचवीतिमान्हव्यपःकपिः॥ ९९ ॥ मुक्तोनिरुत्सुकःसत्वोनिर्मोहोथप्रकाशकः ॥ धर्मवीर्यबलोपेतादशैतेरैवतात्मजाः॥ १००॥ भृगुःसुधामाविरजःसहिष्णुर्नारदस्तथा ॥ विवस्वान्कृतिनामाचसप्तसप्तर्षयोपरे ॥ १०१॥ चाक्षुषस्यांतरेदेवालेखानामपरिश्रुताः ॥ विभवोथपृथक्चानुकीर्तितास्त्रिदिवौकसः ॥ १०२ ॥ चाक्षुषस्यांतरेप्राप्रेदेवानांपंचमोजनः ॥ रुरुप्रभृतयस्तद्वच्चाक्षुषस्यसुतादश ॥ १०३ ॥ प्रोक्ताःस्वायंभुवेवंशेयेमयापूर्वमेवते ॥ अन्तरंचाक्षुषंचैवमयातेपरिकीर्तितं ॥ १०४॥ सप्तमंचप्रवक्ष्यामियद्वैवस्वतमुच्यते ॥ अत्रिश्चैववसिष्ठश्चकश्यपोगौतमस्तथा ॥ १०५ ॥ भारद्वाजस्तथायोगीविश्वामित्रःप्रतापवान् ॥ जमदग्निश्चसप्तैतेसांप्रतंतेमहर्षयः ॥ १०६ ॥ कृत्वाधर्मव्यवस्थानंप्रयान्तिपरमंपदं ॥ सावर्ण्यस्यप्रवक्ष्यामिमनोर्भावितथांतरं ॥ १०७ ॥ अश्वत्थामाशरद्वांश्चकौशिकोगालवस्तथा ॥ शतानंदःकाश्यपश्चरामश्चऋषयस्मृताः ॥१०८॥ धृतिर्वरीयान्यवसुःसुवर्णोधृतिरेवच ॥ वरिष्णुवीर्यःसुमतिर्वसुश्शुक्रश्चवीर्यवान् ॥ १०९ ॥ भविष्यस्यार्कसावर्णेर्मनोःपुत्राःप्रकीर्तिताः ॥ रौच्यादयस्तथान्येपिमनवःसंप्रकीर्तिताः ॥ ११० ॥ रुचेःप्रजापतेःपुत्रोरौच्योनामभविष्यति ॥ मनुर्भूतिसुतस्तद्वद्भौत्योनामभविष्यति ॥ १११॥ ततस्तुमेरुसावर्णिर्ब्रह्मसूनुर्मनुःस्मृतः ॥ ऋभुश्चऋतुधामाचविष्वक्सेनोमनुस्तथा ॥ ११२ ॥ अतीतानागताश्चैवमनवःपरिकीर्तिताः ॥ वर्षाणांयुगसाहस्रमेभिर्व्याप्तंनराधिप ॥ ११३ ॥ स्वेस्वेन्तरेसर्वमिदंसमुत्पाद्यचराचरं ॥ कल्पक्षयेनिवृत्तेतुमुच्यंतेब्रह्मणासह ॥ ११४ ॥ अमीयुगसहस्रान्तोविनश्यन्तिपुनःपुनः ॥ ब्रह्माद्याविष्णुसायुज्यंततोयास्यंतिवैनृप ॥ ११५ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेमन्वंतरवर्णनंनामसप्तमोध्यायः॥ ७॥ भीष्मउवाच ॥ बहुभिर्द्धरणीभुक्ताभूपालैःश्रूयतेपुरा॥पार्थिवाःपृथिवीयोगात्पृथिवीकस्ययोगतः ॥१॥ किमर्थंचकृतासंज्ञाभूमेस्सापारिभाषिकी ॥ गौरितीयंचसंज्ञावाभुवः कस्माद्ब्रवीहिमे ॥ २ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पुराकृतयुगस्यासीदंगोनामप्रजापतिः ॥ मृत्योस्तुदुहितातेनपरिणीतातिदुर्मुखी ॥ ३ ॥ सुनीथानामतस्यास्तुवेनोनामसुतःपुरा ॥ अधर्मनिरतःकामीबलवान्वसुधाधिपः ॥ ४ ॥ लोकस्याधर्मकृच्चापिपरभार्यापहारकः ॥ अथतस्यप्रसिद्ध्यर्थंजगदर्थंमहर्षिभिः ॥ ५ ॥ अनुनीतो

पिनददावशुद्धात्माऽभयंततः ॥ शापेनमारयित्वैनमराजकभयार्दिताः ॥६॥ ममंथुर्ब्राह्मणास्तस्यबलाद्देहमकल्मषाः ॥ तत्कायान्मथ्यमानात्तुजनिताम्लेच्छ
जातयः ॥ ७ ॥ शरीरेमातुरंशेनकृष्णांजनसमप्रभाः ॥ पितुरंशस्यसंगेनधार्मिकोधर्मकारकः ॥ ८ ॥ उत्पन्नोदक्षिणाद्धस्तात्सधनुःसशरोगदी ॥ दि
व्यतेजोमयःपुत्रस्सरत्नकवचांगदः ॥ ९ ॥ पृथुरेवाभवन्नाम्नासचविष्णुरजायत ॥ सविप्रैरभिषिक्तःसंस्तपःकृत्वासुदुष्करं ॥ १० ॥ विष्णोर्वरेणसर्वस्यप्रभु
त्वमगमत्प्रभुः ॥ निःस्वाध्यायवषट्कारंनिर्द्धर्मंवीक्ष्यभूतलं ॥११॥ वेद्धुमेवोद्यतःकोपाच्छरेणामितविक्रमः॥ ततोगोरूपमास्थायभूःपलायितुमुद्यता ॥ १२ ॥
पृष्ठेत्वन्वगमत्तस्याःपृथुःसेषुशरासनः॥ततःस्थित्वैकदेशेतुकिंकरोमीतिचाब्रवीत् ॥१३॥पृथुरप्यवदद्वाक्यमीप्सितंदेहिसुव्रते॥सर्वस्यजगतःशीघ्रंस्थावरस्य
चरस्यच ॥ १४ ॥ तथेतिचाब्रवीद्भूमिर्दुदोहसनराधिपः ॥ स्वकेपाणौपृथुर्वत्संकृत्वास्वायंभुवंमनुं ॥ १५ ॥ तदन्नमभवद्दुग्धंप्रजाजीवंतियेनतु ॥ ततस्तुऋ
षिभिर्दुग्धावत्सःसोमस्तदाभवत् ॥ १६ ॥ दोग्धावाचस्पतिरभूत्पात्रंवेदस्तपोरसः ॥ देवैश्चवसुधादुग्धामरुद्दोग्धातदाभवत् ॥ १७ ॥ इंद्रोवत्सःसमभव
त्क्षीरमूर्जस्वलंबलं ॥ देवानांकांचनंपात्रंपितॄणांराजतंतथा ॥ १८ ॥ अंतकश्चाभवद्दोग्धायमोवत्सःस्वधारसः ॥ विलंचपात्रंनागानांतक्षकोवत्सकोभवत् ॥
॥ १९ ॥ विषंक्षीरंततोदोग्धाधृतराष्ट्रोभवत्पुनः ॥ असुरैरपिदुग्धेयंआयसेशत्रुपीडनम् ॥ २० ॥ पात्रेमायामभूद्वत्सःप्राल्हादिस्तुविरोचनः ॥ दोग्धात्रिमूर्द्धा
तत्रासीन्मायायेनप्रवर्तिता ॥ २१ ॥ यक्षैश्चवसुधादुग्धापुरांतर्द्धानमीप्सुभिः ॥ कृत्वाविश्वावसुंवत्संमणिमंतंमहीपते ॥ २२ ॥ प्रेतरक्षोगणैर्दुग्धावसारुधिर
मुल्वणं ॥ रौप्यनाभोभवद्दोग्धासुमालीवत्सएवच ॥ २३ ॥ गंधर्वैश्चपुनर्दुग्धावसुधासाप्सरोगणैः ॥ वत्संचित्ररथंकृत्वागंधान्पद्मदलेतथा ॥ २४ ॥
दोग्धावसुरुचिर्नामाथर्ववेदस्यपारगः ॥ गिरिभिर्वसुधादुग्धारत्नानिविविधानिच ॥ २५ ॥ औषधानिचदिव्यानिदोग्धामेरुर्महीधरः ॥ वत्सो
भूद्धिमवांस्तत्रपात्रंशैलमयंपुनः ॥ २६ ॥ वृक्षैश्चवसुधादुग्धाक्षीरंछिन्नप्ररोहणं ॥ पालाशपात्रेदोग्धातुसालःपुष्पवनाकुलः ॥ २७ ॥ प्लक्षो
भवत्ततोवत्सःसर्ववृक्षवनाधिपः ॥ एवमन्यैश्चवसुधातथादुग्धायथेच्छतः ॥ २८ ॥ आयुर्द्धनानिसौख्यंचपृथौराज्यंप्रशासति ॥ नदारिद्र्यंतथारो
गीनाधनोनचपापकृत् ॥ २९ ॥ नोपसर्गानचाघातः पृथौराज्यंप्रशासति ॥ नित्यंप्रमुदितालोकादुःखशोकविवर्जिताः ॥ ३० ॥ धनुः
कोट्याचशैलेंद्रानुत्सार्यसमहाबलः ॥ भूमंडलंसमंचक्रेलोकानांहितकाम्यया ॥ ३१ ॥ नपुरग्रामदुर्गाणिनचायुधधरानराः ॥ क्षियंतेयत्रदुःखंचना
र्थशास्त्रस्यचादरः ॥ ३२ ॥ धर्मैकतानाःपुरुषाःपृथौराज्यंप्रशासति ॥ कथितानिचपात्राणियत्क्षीरंचयथातव ॥ ३३ ॥ येषांयेनरुचिस्तत्रतेभ्योदत्तंवि
जानता ॥ यज्ञश्रीदेषुसर्वेषुमयातुभ्यंनिवेदितं ॥ ३४ ॥ दुहितृत्वंगतायस्मात्पृथोःपृथ्वीमहामते ॥ तस्यानुसारयोगाच्चपृथिवीविश्रुताबुधैः ॥ ३५ ॥

भीष्मउवाच ॥ आदित्यवंशमखिलंवदब्रह्मन्यथाक्रमं ॥ सोमवंशंचतत्वज्ञयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ३६ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ विवस्वान्कश्यापात्पूर्वमादित्याम
भवत्पुरा ॥ तस्यपत्नीत्रयंतद्वत्संज्ञाराज्ञीप्रभातथा ॥ ३७ ॥ रैवतस्यसुताराज्ञीरेवतंसुषुवेसुतं ॥ प्रभाप्रभातंसुषुवेत्वाष्ट्रंसंज्ञातथामनुं ॥ ३८ ॥ यमश्च
यमुनाचैवयमलौचबभूवतुः ॥ ततस्तेजोमयंरूपमसहंतीविवस्वतः ॥ ३९ ॥ नारीमुत्पादयामासस्वशरीरादनिंदितां ॥ त्वाष्ट्रीस्वरूपरूपेणनाम्नाछायेति
भामिनी ॥ ४० ॥ किंकरोमीतिपुरतःसंस्थितांतामभाषत ॥ छायेत्वंभजभर्तारंमदीयंतंवरानने ॥ ४१ ॥ अपत्यानिमदीयानिमातृस्नेहेनपालय ॥ तथे
त्युक्त्वाचसादेवमगात्कामायसुव्रता ॥ ४२ ॥ कामयामासदेवोपिसंज्ञेयमितिचादरात् ॥ जनयामाससावर्णिमनुंमनुस्वरूपिणम् ॥ ४३ ॥ सवर्णत्वाच्चसावर्णे
र्मनोर्वैवस्वतस्यतु ॥ ततःसुतांचतपतींत्वाष्ट्रींचैवक्रमेणतु ॥ ४४ ॥ छायायांजनयामाससंज्ञेयमितिभास्करः ॥ छायास्वपुत्रेत्वधिकंस्नेहंचक्रेमनौतदा ॥
॥ ४५ ॥ नचक्षमेमनुःपूर्वस्तद्यमःक्रोधमूर्छितः ॥ संतर्जयामासतदापादमुत्क्षिप्यदक्षिणं ॥४६॥ शशापचयमंछायाभवतुक्रिमिसंयुतः ॥ पादोयमेकोभ
वितापूयशोणितविस्रवः ॥ ४७ ॥ निवेदयामासपितुर्यमःशापेनधर्षितः ॥ निःकारणमहंशप्तोमात्रादेवसकोपया ॥ ४८ ॥ बालभावान्मयाकिंचिदुद्यतश्च
रणःसकृत् ॥ मनुनावार्यमाणापिममशापमदाद्विभो ॥ ४९ ॥ प्रायोनमातासास्माकमसमास्नेहतोयतः ॥ देवोप्याहयमंभूयःकिंकरोमिमहामते ॥ ५० ॥
सौख्यात्कस्यनदुःखंस्यादथवाकर्मसंततिः ॥ अनिवार्याभवस्यापिकाकथान्येषुजंतुषु ॥ ५१ ॥ कृकवाकुस्तवपदेसक्रिमिभक्षयिष्यति ॥ खंजंचरुचिरं
चैवपादमेतद्भविष्यति ॥ ५२ ॥ एवमुक्तःसमाश्वस्तस्तपस्तीव्रंचकारह ॥ वैराग्यात्पुष्करेतीर्थेफलफेनानिलाशनः ॥ ५३ ॥ पितामहंसमाराध्य
यावद्वर्षायुतंपुनः ॥ तपःप्रभावाद्देवेशःसंतुष्टःपद्मसंभवः ॥ ५४ ॥ वव्रेसलोकपालत्वंपितृलोकंतथाक्षयं ॥ धर्माधर्मात्मकस्यास्यजगतस्तुप
रीक्षणम् ॥ ५५ ॥ एवंसलोकपालत्वमगमत्पद्मसंभवात् ॥ पितृणामाधिपत्यंचधर्माधर्मस्यचानघ ॥ ५६ ॥ विवस्वानथतज्ज्ञात्वासंज्ञायाः
कर्मचेष्टितं ॥ त्वष्टुःसमीपमगमदाचचक्षेसरोषवान् ॥ ५७ ॥ तमुवाचततस्त्वष्टासांत्वपूर्वमिदंवचः ॥ तवासहंतीभगवंस्तेजस्तीव्रंतमोनुद
॥ ५८ ॥ वडवारूपमास्थायमत्सकाशमिहागता ॥ निवारितामयासाचत्वद्भयेनदिवस्पते ॥ ५९ ॥ यस्मादविज्ञातमनामत्सकाशमिहागता ॥
तस्मान्मदीयंभवनंप्रवेष्टुंनतवार्हति ॥ ६० ॥ एवमुक्ताजगामाशुमरुदेशमनिंदिता ॥ वडवारूपमास्थायभूतलेसंप्रतिष्ठिता ॥ ६१ ॥ तस्मा
त्प्रसादंकुरुमेयद्यनुग्रहभागहम् ॥ अपनेष्यामितेतेजःकृत्वायंत्रेदिवाकरम् ॥ ६२ ॥ रूपंतवकरिष्यामिलोकानंदकरंप्रभो ॥ तथेत्युक्तःसरविणाभ्रमेकृत्वा
दिवाकरं ॥ ६३ ॥ पृथक्चकारतेजश्चचक्रंविष्णोःप्रकल्पयत् ॥ त्रिशूलंचापिरुद्रस्यवज्रमिंद्रस्यचापरं ॥ ६४ ॥ दैत्यदानवसंहर्तृसहस्रकिरणात्मकं ॥ रू

पंचाप्रतिमंचक्रेत्वष्टापद्माप्रतेमहत् ॥ ६५ ॥ नशशाकचतद्द्रष्टुंपादरूपंरवेः पुनः ॥ अद्यापिचततः पादौनकश्चित्कारयेत्क्वचित् ॥ ६६ ॥ यःकरोतिसपा
पिष्ठोगतिमाप्नोतिनिंदितां ॥ कुष्ठरोगमवाप्नोतिलोकेस्मिन्दुःखसंज्ञितं ॥ ६७ ॥ तस्मान्नधर्मकामार्थीचित्रेष्वायतनेषुच ॥ नक्वचित्कारयेत्पादौदेवदेवस्य
धीमतः ॥ ६८ ॥ ततःसभगवान्गत्वाभूर्लोकममराधिपः ॥ कामयामासकामार्तांमुखएवदिवाकरः ॥ ६९ ॥ अश्वरूपेणमहतातेजसाचसमन्वितः ॥
संज्ञाचमनसाक्षोभमगमद्भयविह्वला ॥ ७० ॥ नासापुटाभ्यामुत्सृष्टंपरोयमितिशंकया ॥ तस्याथरेतसोजातावश्विनावितिनःश्रुतम् ॥ ७१ ॥ दस्रौश्रुति
त्वात्संजातौनासत्यौनासिकाग्रतः ॥ ज्ञात्वाचिराच्चतंदेवंसंतोषमगमत्परं ॥ ७२ ॥ विमानेनागमत्स्वर्गंपत्न्यासहमुदान्वितः ॥ सावर्ण्योपिमनुर्मेरावत्रा
पितपतेतपः ॥ ७३ ॥ शनिस्तपोबलाच्चापिग्रहाणांसमतांगतः ॥ यमुनातपतीचैवपुनर्नद्यौवभूवतुः ॥ ७४ ॥ विष्टिर्घोरात्मिकातद्वत्कालत्वेनव्यव
स्थिता ॥ मनोर्वैवस्वतस्यापिदशपुत्रामहाबलाः ॥ ७५ ॥ इलस्तुप्रथमस्तेषांपुत्रेष्ट्यासमकल्पयः ॥ इक्ष्वाकुःकुशनाभश्चअरिष्टोधृष्टएवच ॥ ७६ ॥
नरिष्यंतः करूपश्चशर्यातिश्चमहाबलः ॥ पृषध्रश्चाथनाभागः सर्वेतेदिव्यमानुषाः ॥ ७७ ॥ अभिषिच्यमनुःपूर्वमिलंपुत्रंसधार्मिकम् ॥ जगामतपसेभूयः
पुष्करंसतपोवनं ॥ ७८ ॥ अथाजगामसिध्यर्थंतस्यत्रह्मावरप्रदः ॥ वरंवरयभद्रंतेमानवेययथेप्सितं ॥ ७९ ॥ उवाचसतदादेवंपद्माक्षंपद्मजंविभुं ॥
वंशेमेधर्मसंयुक्ताः पृथिव्यांसर्वपार्थिवाः ॥ ८० ॥ भवेयुरीश्वराःस्वामिन्प्रसादात्तवकंजज ॥ तथेत्युक्त्वातुदेवेशस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ८१ ॥ ततोयोध्यां
समागत्यसमतिष्ठद्यथापुरा ॥ अथैकदारथारूढइलोनिजसुतोमनोः ॥ ८२ ॥ निर्जगामार्थसिध्यर्थमिनप्रायांमहीमिमां ॥ भ्रमन्द्वीपानिसर्वाणिक्ष्माभृतः
संप्रसाधयन् ॥ ८३ ॥ जगामोपवनंशंभोरथाकृष्टःप्रतापवान् ॥ कल्पद्रुमलताकीर्णंनाम्नाशरवणंमहत् ॥ ८४ ॥ रमतेयत्रदेवेशःसोमःसोमार्द्धशेखरः ॥
उमयासमयस्तत्रपुराशरवणेकृतः ॥ ८५ ॥ पुंनामसंज्ञंयत्किंचिदागमिष्यतिनोवनं ॥ स्त्रीत्वमेष्यतितत्सर्वंदशयोजनमंडले ॥ ८६ ॥ अज्ञातसमयो
राजाइलः शरवणंगतः ॥ स्त्रीत्वंजगामसहसावडवाश्वोऽभवत्क्षणात् ॥ ८७ ॥ पुरुषत्वेकृतंसर्वंस्त्रीकायेविस्मृतंततः ॥ इलेतिसाभवन्नारीपीनोन्नतघन
स्तनी ॥ ८८ ॥ उन्नतश्रोणिजघनापद्मपत्रायतेक्षणा ॥ पूर्णेन्दुवदनातन्वीविलासिन्यसितेक्षणा ॥ ८९ ॥ पीनोन्नतायतभुजानीलकुंचितमूर्द्धजा ॥
तनुलोमासुवदनामृदुगद्गदभाषिणी ॥ ९० ॥ श्यामागोरेणवर्णेनतनुताम्रनखांकुरा ॥ कार्मुकभ्रूयुगोपेताहंसावरणगामिनी ॥ ९१ ॥ भ्रममाणावने
तस्मिन्नचिंतयामासभामिनी ॥ कोमेपितावाभ्रातावाकोमेत्राताभवेदिह ॥ ९२ ॥ कस्यभर्त्तुरहंदत्ताकियद्वर्षास्मिभूतले ॥ चिंतयंतीचददृशे
सोमपुत्रेणसाङ्गना ॥ ९३ ॥ इलारूपसमाक्षिप्तमनसावरवर्णिनी ॥ बुधस्तदाप्तयेयत्नमकरोत्कामपीडितः ॥ ९४ ॥ विशिष्टाकारवान्मुंडीसक

मंडलुपुस्तकः ॥ वेणुदंडकृतावेशःपवित्रकखनित्रकः ॥ ९५ ॥ द्विजरूपःशिखीब्रह्मनिगदन्कर्णकुंडली ॥ वटुभि श्चार्थैभिर्युक्तःसमित्पुष्पकु
शोदकैः ॥ ९६ ॥ कालेन्विष्यांततस्तस्मिन्नाजुहावसतामिलाम् ॥ बहिर्वनस्यांतरितःकिलपादपमंडपे ॥ ९७ ॥ ससंभ्रममकस्माच्चसोपालंभमिवाभ
वत् ॥ त्यक्त्वाग्निहोत्रशुश्रुषांक्कगतामंदिरान्मम ॥ ९८ ॥ इयंविहारवेलातेअतिक्रामतिसांप्रतम् ॥ एह्येहिपृथुसुश्रोणिसंभ्रांताकेनहेतुना ॥ ९९ ॥ इयंसा
यंतनीवेलाविहारस्येहवर्त्तते ॥ कृत्वोपलेपनंपुष्पैरलंकुरुगृहंमम ॥ १०० ॥ ॥ साब्रवीद्विस्मृताहंचसर्वमेवतपोधन ॥ आत्मानंत्वांचभर्त्तारंकुलंचवद
मेनव ॥ १०१ ॥ बुधःप्रोवाचतांतन्वीमिलात्वंवरवर्णिनि ॥ अहंचकामुकोनामबहुविद्योबुधःस्मृतः ॥ १०२ ॥ तेजस्विनःकुलेजातःपितामेब्राह्मणा
धिपः ॥ इतिसातस्यवचनात्प्रविष्टाबुधमंदिरम् ॥ १०३ ॥ रत्नस्तंभसमाकीर्णदिव्यमायाविनिर्मितम् ॥ इलाकृतार्थमात्मानंमेनेतद्भवनेस्थिता ॥ १०४ ॥
अहोवृत्तमहोरूपमहोधनमहोकुलम् ॥ ममचास्यचभर्त्तुर्वाअहोलावण्यमुत्तमम् ॥ १०५ ॥ रेमेचसातेन सममतिकालमिलावने ॥ सर्वभोगमयेगेहेयथेंद्रभवने
तथा ॥ १०६ ॥ अथान्विष्यंतोराजानंभ्रातरस्तस्यमानवाः ॥ इक्ष्वाकुप्रमुखाजग्मुस्तदाशरवणांतिकम् ॥ १०७ ॥ ततस्तेददृशुःसर्वेवडवामग्रतःस्थिताम् ॥ रत्नप
र्यंतकिरणदीप्यमानामनुत्तमाम् ॥ १०८ ॥ संप्राप्यप्रत्यभिज्ञानात्सर्वेविस्मयमागताः ॥ अयंचंद्रप्रभोनामवाजीतस्यमहात्मनः ॥ १०९ ॥ अगमद्व
डवारूपमुत्तमंकेनहेतुना ॥ ततस्तुमैत्रावरुणिंपप्रच्छुः स्वपुरोहितम् ॥ ११० ॥ किमेतदित्यभूच्चित्रंवदयोगविदांवर ॥ वसिष्ठोप्यब्रवीत्सर्वंदृष्ट्वातं
ध्यानचक्षुषा ॥ १११ ॥ समयःशंभुदयिताकृतःशरवणेपुरा ॥ यःपुमान्प्रविशेच्चात्रसनारीत्वमवाप्स्यति ॥ ११२ ॥ अयमश्वोपिनारीत्वमगाद्रा
ज्ञासहैवतु ॥ इलःपुरुषतामेतियथासौधनदोपमः ॥ ११३ ॥ तथैवयत्नःकर्त्तव्यआराध्यचपिनाकिनम् ॥ ततस्तेमानवाजग्मुर्यत्रदेवोमहेश्वरः ॥ ११४ ॥
तुष्टवुर्विविधैः स्तोत्रैःपार्वतीपरमेश्वरौ ॥ तावूचतुरलंचैषसमयःकिंनुसांप्रतं ॥ ११५ ॥ इक्ष्वाकोरश्वमेधेनयत्फलंस्यात्तदावयोः ॥ दत्वाकिंपुरुषोवीरःसभ
विष्यत्यसंशयम् ॥ ११६ ॥ तथेत्युक्त्वातुतेसर्वेजग्मुर्वैवस्वतात्मजाः ॥ इष्ट्वाश्वमेधेनततइलाकिंपुरुषोभवत् ॥ ११७ ॥ मासमेकंपुमान्वीरःस्त्रीत्वं
मासमभूत्पुनः ॥ बुधस्यभवनेतिष्ठन्निलोगर्भधरोभवत् ॥ ११८ ॥ अजीजनत्पुत्रमेकमनेकगुणसंयुतम् ॥ बुधउत्पाद्यतंपूरुंसस्वर्गमगमत्पुनः ॥ ११९ ॥ इलस्यना
म्नातद्वर्षमिलावृतमभूत्तदा ॥ सोमार्कवंशजोराजाइलोभूद्वंशवर्द्धनः ॥ १२० ॥ एवंपुरूरवाःपूरोरभवद्वंशवर्द्धनः ॥ इक्ष्वाकुरर्कवंशस्यतथैवोक्तोनरेश्वरः ॥ १२१ ॥
इलःकिंपुरुषत्वेचसुद्युम्नइतिचोच्यते ॥ पुनःपुत्रत्रयमभूत्सुद्युम्नस्यापराजितम् ॥ १२२ ॥ उत्कलोथगयस्तद्वद्धरिताश्वश्चवीर्यवान् ॥ उत्कलस्योत्कलाना
मगयस्यतुगयापुरी ॥ १२३ ॥ हरिताश्वस्यदिग्याम्यासंज्ञाताकुरुभिःसह ॥ प्रतिष्ठानेभिषिच्याथसपुरूरवसंसुतम् ॥ १२४ ॥ जगामेलावृतंभोक्तुंदिव्यंवर्षफला

शनः ॥ इक्ष्वाकुर्ज्येष्ठदायादोमध्यदेशमवाप्तवान् ॥ १२५॥ नरिष्यंतस्यपुत्रोभूच्छुक्रोनाममहाबलः ॥ नाभागादंबरीषस्तुधृष्टस्यतुसुतत्रयम् ॥ १२६ ॥
धृष्टकेतुःस्वधर्माथोरणधृष्टश्चवीर्यवान् ॥ आनर्तोनामशर्यातेःसुकन्याचैवदारिका ॥ १२७ ॥आनर्तस्याभवत्पुत्रोरोचमानःप्रतापवान् ॥आनर्तोनामदेशो
भून्नगरीचकुशस्थली॥१२८॥रोचमानस्यरेवोभूद्रेवाद्रैवतएवच ॥ककुद्मीचापरंनामज्येष्ठःपुत्रशतस्यच ॥१२९॥ रेवतीतस्यसाकन्याभार्यारामस्यविश्रुता ॥
करूषाच्चैवकारूषावहवःप्रथिताभुवि ॥१३०॥ पृषध्रोगोवधाच्छूद्रोगुरुशापादजायत ॥ इक्ष्वाकुपुत्रानाम्नाथविकुक्षिनिमिदंडकाः ॥१३१॥ श्रेष्ठाःपुत्रशतस्या
सन्पंचाशच्चाथतत्सुताः ॥ मेरोरुत्तरतस्तेतुजाताःपार्थिवसत्तमाः ॥१३२॥ चत्वारिंशत्तथाष्टान्येशतमध्येचयेभवन्॥मेरोर्दक्षिणतश्चैवराजानस्तेप्रकीर्तिताः
॥१३३॥ ज्येष्ठात्ककुत्स्थनामाभूत्सुतस्तस्यसुयोधनः ॥ तस्यपुत्रःपृथुर्नामविश्वस्तस्यपृथोःसुतः ॥ १३४ ॥ आर्द्रस्तस्यचपुत्रोभूद्युवनाश्वस्ततोभवत् ॥
युवनाश्वस्यपुत्रोभूच्छावस्तोनामवीर्यवान् ॥१३५॥निर्मितायेनशावस्तीह्यंगदेशेनराधिप॥शावस्ताद्बृहदश्वोभूत्कुवलाश्वस्ततोभवत् ॥ १३६ ॥ धुंधुमारत्व
मगमद्धुंधुंहत्वाऽसुरंपुरा ॥ तस्यपुत्रास्त्रयोजाताहढाश्वोघृणिरेवच ॥ १३७॥ कपिलाश्वश्चविख्यातोधौंधुमारिःप्रतापवान् ॥ दृढाश्वस्यप्रमोदस्तुहर्यश्वस्तस्य
चात्मजः ॥१३८॥ हर्यश्वस्यनिकुंभोभूत्संहताश्वस्ततोभवत् ॥ अकृताश्वोरणाश्वश्चसंहताश्वसुतावुभौ ॥ १३९ ॥युवनाश्वोरणाश्वस्यमांधाताचततोभवत्॥
मांधातुःपुरुकुत्सोभूद्धर्मसेतुश्चपार्थिवः ॥ १४० ॥ मुचुकुन्दश्चविख्यातश्शक्रमित्रःप्रतापवान् ॥ पुरुकुत्सस्यपुत्रोभूद्दुस्सहोनर्मदापतिः ॥ १४१ ॥ संभूति
स्तस्यपुत्रोभूत्त्रिधन्वाचततोभवत् ॥ त्रिधन्वनःसुतोजातस्त्रय्यारुणइतिस्मृतः ॥१४२॥ तस्यसत्यव्रतोनामतस्मात्सत्यरथःस्मृतःतस्यपुत्रोहारिश्चन्द्रोहारेश्चं
द्राच्चरोहितः ॥१४३॥ रोहिताच्चवृकोजातोवृकाद्बाहुरजायत ॥ सगरस्तस्यपुत्रोभूद्राजापरमधार्मिकः ॥ १४४ ॥ द्वेभार्येसगरस्यापिप्रभाभानुमतीतथा ॥ता
भ्यामाराधितःपूर्वमौर्वाग्निःपुत्रकाम्यया ॥ १४५ ॥और्वस्तुष्टस्तयोःप्रादाद्यथेष्टंवरमुत्तमम् ॥ एकाषष्टिसहस्त्राणिसुतमेकंतथापरा ॥१४६॥ अगृह्णाद्वंशकर्ता
रंप्रभाऽगृह्णाद्बहून्सुतान्॥एकंभानुमतीपुत्रमगृह्णादसमंजसं॥१४७॥ततःषष्टिसहस्त्राणिसुषुवेयादवीप्रभा॥खनंतःपृथिवींदग्धाविष्णुनायेश्वगार्गणे॥ १४८॥अस
मंजस्तुतनयोह्यंशुमान्नामविश्रुतः ॥ तस्यपुत्रोदिलीपस्तुदिलीपात्तुभगीरथः॥ १४९ ॥ येनभागीरथीगङ्गातपःकृत्वावतारिता ॥ भगीरथस्यतनयोनाभा
गइतिविश्रुतः ॥ १५०॥ नाभागस्यांबरीषोभूत्सिंधुद्वीपस्ततोभवत् ॥ तस्यायुतायुःपुत्रोभूदृतुपर्णस्ततोभवत्॥१५१॥ तस्यकल्मापपादस्तुसर्वकर्मातततः
स्मृतः ॥तस्यानरण्यःपुत्रोभून्निघ्नस्तस्यसुतोभवत्॥१५२॥निघ्नपुत्रावुभौजातावनमित्ररघूत्तमौ॥अनमित्रोवनमगादरिनाशकृतेनृप॥१५३॥ रघोरभूद्दिली
पस्तुदिलीपाच्चाप्यजस्तथा ॥ दीर्घबाहुरजाज्जातःप्रजापालस्ततोभवत् ॥१५४॥ ततोदशरथोजातस्तस्यपुत्रचतुष्टयं ॥नारायणात्मकाः सर्वेरामस्तस्याग्र

जोभवत्॥१५५॥रावणांतकरस्तद्वद्रघूणांवंशवर्द्धनः॥वाल्मीकिर्यस्यचरितंचक्रेभार्गवसत्तमः॥१५६॥तस्यपुत्रःकुशोनामइक्ष्वाकुकुलवर्द्धनः ॥ अतिथिस्तु
कुशाज्जातोनिषधस्तस्यचात्मजः॥१५७॥नलस्तुनिषधाज्जातोनभास्तस्मादजायत॥नभसःपुंडरीकोभूत्क्षेमधन्वाततःपरम्॥१५८॥ तस्यपुत्रोभवद्वीरोदे
वानीकःप्रतापवान् ॥ अहीनगुस्तस्यसुतःसहस्राश्वस्ततःपरः ॥१५९॥ ततश्चंद्रावलोकस्तुतारापीडस्ततोभवत् ॥ तस्यात्मजश्चन्द्रागिरिश्चंद्रस्तस्यसुतो
भवत्॥१६०॥श्रुतायुरभवत्तस्माद्भारतेयोनिपातितः ॥ नलौद्वावेवविख्यातौवंशेयस्यविशेषतः१६१॥वीरसेनसुतस्तद्वन्नैषधश्चनराधिपः॥एतेविवस्वतोवंशे
राजानोभूरिदक्षिणाः॥१६२॥ इक्ष्वाकुवंशप्रभवाःप्राधान्येनप्रकीर्तिताः॥१६३॥इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेआदित्यवंशकथनंनामाष्टमोध्यायः॥८॥भी
ष्मउवाच॥भगवन्श्रोतुमिच्छामिपितृणांवंशमुत्तमम्॥रवेश्चश्राद्धदेवस्यसोमस्यचविशेषतः ॥१॥पुलस्त्यउवाच॥हंततेकथयिष्यामिपितॄणांवंशमुत्तमम् ॥
स्वर्गेपितृगणाःसप्तत्रयस्तेषाममूर्तयः॥२॥मूर्तिमंतोथचत्वारःसर्वेषाममितौजसां॥अमूर्त्तयःपितृगणावैराजस्यप्रजापतेः ॥३॥यजन्तियान्देवगणावैराजाइति
विश्रुताः॥येवैतेयोगविभ्रष्टाःप्रापुर्लोकान्सनातनान्॥४॥पुनर्ब्रह्मदिनांतेतुजायंतेब्रह्मवादिनः॥संप्राप्यतांस्मृतिंभूयोयोगंसांख्यमनुत्तमम् ॥५॥सिद्धिंप्रयांतियो
गेनपुनरावृत्तिदुर्लभाम्॥योगिनामेवदेयानितस्माच्छ्राद्धानिदातृभिः॥६॥एतेषांमानसीकन्यापत्नीहिमवतोमता ॥ मैनाकस्तस्यदायादःक्रौंचस्तस्यसुतोभ
वत् ॥७॥ क्रौंचद्वीपःस्मृतोयेनचतुर्थोघृतसंयुतः ॥ मेनातुसुषुवेतिस्रःकन्यायोगवतीस्ततः ॥८॥ उमैकपर्णापर्णाचतीव्रव्रतपरायणाः ॥ रुद्रस्यैकाभृगोश्चै
काजैगीषव्यस्यचापरा ॥ ९ ॥ दत्ताहिमवताबालाः सर्वलोकतपोधिकाः ॥ पितॄणांलोकसंगीतंकथयामिशृणुष्वतत् ॥ १०॥ लोकाःसोमपथानामयत्र
मारीचनंदनाः ॥ वर्त्तंतेयेनपितरोयान्देवाभावयन्त्यलम् ॥ ११ ॥ अग्निष्वात्ताइतिख्यातायज्वानोयत्रसंस्थिताः ॥ अच्छोदानामतेषांतुकन्याभूद्वरवर्णिनी
॥ १२ ॥अच्छोदंचसरस्तत्रपितृभिर्निर्मितंपुरा ॥ अच्छोदाथतपश्चक्रेदिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ १३ ॥ आजग्मुःपितरस्तुष्टादास्यन्तःकिलतेवरम् ॥ दिव्यरूपध
राःसर्वेदिव्यमाल्यानुलेपनाः ॥१४॥ सर्वेप्रधानाबलिनःकुसुमायुधसन्निभाः ॥ तन्मध्येमावसुंनामपितरंवीक्ष्यसांगना ॥१५॥ वव्रेवरार्थिनीसंगंकुसुमायुधपी
डिता ॥ योगाद्भ्रष्टातुसातेनव्यभिचारेणभामिनी ॥१६॥ धरान्नस्पृशतेपूर्वंप्रयाताथभुवस्तले ॥ तथैवामावसुर्योयमिच्छांचक्रेनतांप्रति ॥ १७ ॥ धैर्येणतस्य
सालोकेअमावास्येतिविश्रुता ॥ पितॄणांवल्लभायस्माद्दत्तस्याक्षयकारिका ॥ १८ ॥ अच्छोदाधोमुखीदीनालज्जितातपसःक्षयात् ॥ सापितॄन्प्रार्थया
मासपुनरात्मसमृद्धये ॥१९॥ विलज्जमानापितृभिरिदमुक्तातपस्विनी॥भविष्यमथचालोक्यदेवकार्यंचतेतदा॥२०॥इदमूचुर्महाभगाःप्रसादशुभय.गिरा ॥
दिविदिव्यशरीरेणयत्किंचित्क्रियतेबुधैः ॥२१॥ तेनैवतत्कर्मफलंभुज्यतेवरवर्णिनि ॥ सद्यःफलंतिकर्माणिदेवत्वेप्रेत्यमानुषे॥२२॥तस्मात्त्वंसुकृतंकृत्वा

प्राप्स्यसेप्रेत्ययत्फलम् ॥ अष्टाविंशेभवित्रीत्वंद्वापरेमत्स्ययोनिजा ॥ २३ ॥ व्यतिक्रमात्पितृणांतुकष्टंकुलमवाप्स्यसि ॥ तस्माद्राज्ञोवसोः
कन्यात्वमवश्यंभविष्यसि ॥ २४ ॥ कन्यात्वेदेवलोकांस्तान्पुनःप्राप्स्यसिदुर्लभान् ॥ पराशरस्यवीर्येणपुत्रमेकमवाप्स्यसि ॥ २५ ॥ द्वीपेतुवदरीप्राये
वादरायणमच्युत ॥ सवेदमेकंवहुधाविभजिष्यातितेसुतः ॥२६॥ पौरवस्यात्मजौद्वौतुसमुद्रांशस्यशंतनोः ॥ विचित्रवीर्यस्तनयस्तथाचित्रांगदोनृपः॥२७॥
इमावुत्पाद्यतनयौक्षेत्रजौतस्यधीमतः ॥ प्रौष्ठपद्यष्टकाभूयःपितृलोकेभविष्यसि ॥ २८ ॥ नाम्नासत्यवतीलोकेपितृलोकेतथाष्टका ॥ आयुरारोग्यदा
नित्यंसर्वकामफलप्रदा ॥ २९ ॥ भविष्यसिपरेलोकेनदीत्वंचगमिष्यसि ॥ पुण्यतोयासरिच्छ्रेष्ठालोकेष्वच्छोदनामिका ॥ ३० ॥ इत्युक्तासागणै
स्तैस्तुतत्रैवांतरधीयत ॥ साप्यापचारित्रफलंमयायदुदितंपुरा ॥ ३१ ॥ विभ्राजोनामयेचान्येदिविसंतिसुवर्चसः ॥ लोकावर्हिपदोयत्रपितरःसं
तिसुव्रताः ॥ ३२ ॥ यत्रवर्हिषियुक्तानिविमानानिसहस्रशः ॥ संकल्पपादपायत्रतिष्ठंतिफलदायिनः ॥ ३३ ॥ यदभ्युदयशालासुमोदंतेश्राद्धदायिनः ॥
येदानवासुरगणागंधर्वाप्सरसांगणाः ॥ ३४ ॥ यक्षरक्षोगणास्तेचयजंतिदिविदेवताः॥पुलस्त्यपुत्राःशतशस्तपोयोगवलान्विताः॥३५॥ महात्मानोमहाभागा
भक्तानामभयंकराः ॥ एतेषांपीवरीकन्यामानसीदिविविश्रुता ॥ ३६ ॥ योगिनीयोगमाताचतपश्चक्रेसुदारुणं ॥ प्रसन्नोभगवांस्तस्यावरंवव्रेतुसा
ततः ॥ ३७ ॥ योगवंतंसुरूपंचभर्तारंविजितेंद्रियम् ॥ देहिदेवप्रसन्नस्त्वंयदितेवदतांवर ॥ ३८ ॥ उवाचदेवोभवितान्यासपुत्रोयदाशुकः ॥ भवित्रीतस्य
भार्यात्वंयोगाचार्यस्यसुव्रता॥३९॥भविष्यतिचतेकन्याकृत्वीनामाथयोगिनी॥ पांचालपतयेदेयासात्वतायतुसातदा॥४०॥जननीब्रह्मदत्तस्ययोगसिद्धांतगा
स्मृता ॥कृष्णगौरश्चशंभुश्चभविष्यंतिचतेसुताः ॥ ४१ ॥ सर्वकामसमृद्धेषुविमानेष्वपिपावनाः ॥ किंपुनः श्राद्धदाविप्राभक्तिमंतः क्रियान्विताः ॥ ४२ ॥
गौर्नामकन्यायेषांतुमानसीदिविराजते ॥ सुकन्यादयितापत्नीसाध्यानांकीर्तिवर्द्धिनी ॥ ४३ ॥ मरीचिगर्भनामानोलोकेमार्तंडमंडले ॥ पितरोयत्रतिष्ठंतिह
विष्मंतोंगिरःसुताः ॥४४॥ तीर्थश्राद्धप्रदायांतियत्रक्षत्रियसत्तमाः ॥ राज्ञांतुपितरस्तेवैस्वर्गभोगफलप्रदाः ॥४५॥ एतेषांमानसीकन्यायशोदानामविश्रुता॥
पत्नीयांशुमतःश्रेष्ठास्नुषापंचजनस्यच ॥ ४६॥ जनन्यथदिलीपस्यभगीरथपितामही ॥ लोकाःकामदुघानामकामभोगफलप्रदाः ॥४७॥ सुस्वधानाम
पितरोयत्रतिष्ठन्तितेसुताः ॥ आज्यपानामलोकेषुकर्दमस्यप्रजापतेः ॥ ४८ ॥ पुलहाग्रजदायादावैश्यास्तान्भावयंतिह ॥ यत्रश्राद्धकृतः सर्वे
पश्यंतियुगपद्गताः ॥ ४९ ॥ मातृभ्रातृपितृस्वसृःसखिसंवंधिवांधवान् ॥ अपिजन्मायुतैर्दृष्टाननुभूतान्सहस्रशः ॥५० ॥ एतेषांमानसीकन्याविरजानामविश्रु
ता ॥ सापत्नीनहुषस्यासीद्ययातेर्जननीतथा ॥ ५१ ॥ एषाष्टकाभवत्पश्चाद्ब्रह्मलोकगतासती ॥ त्रयएतेगणाःप्रोक्ताश्चतुर्थंतुवदाम्यहम् ॥५२ ॥ लोकाःसु

मनसोनामब्रह्मलोकोपरिस्थिताः ॥ सोमपानामपितरोयत्रतिष्ठंतिशाश्वतं ॥ ५३ ॥ धर्ममूर्तिधराःसर्वेपरतोब्रह्मणःस्मृताः ॥ उत्पन्नाःप्रलयांतेतुब्रह्मत्वं प्राप्ययोगिनः ॥ ५४ ॥ कृत्वासृष्ट्यादिकंसर्वेमानसेसांप्रतंस्थिताः ॥ नर्मदानामतेषांतुकन्यातोयवहासरित् ॥ ५५ ॥ भूतानिपुनतीयातुपश्चिमोदधिगामि नी ॥ तेभ्यःसर्वत्रमनुजाःप्रजासर्गेचनिर्मितम् ॥ ५६ ॥ ज्ञात्वाश्राद्धानिकुर्वंतिधर्मभावेनसर्वदा ॥ सर्वदातेभ्यएवास्यप्रसादाद्योगसंततिः ॥ ५७ ॥ पितॄ णामादिसर्गेतुश्राद्धमेवंविनिर्मितम् ॥ सर्वेषांराजतंपात्रमथवाराजतान्वितम् ॥ ५८ ॥ दत्तंस्वधांपुरोधायपितॄन्प्रीणातिसर्वदा ॥ आग्नीध्रसोमपाभ्यांतुकार्य माप्यायनंबुधैः ॥५९॥ अग्न्यभावेतुविप्रस्यपाणौवाथजलेपिवा ॥ अजाकर्णेश्वकर्णेवागोष्ठेवाथशिवांतिके ॥ ६० ॥ पितॄणाममलंस्थानंदक्षिणादिक्प्रश स्यते ॥ प्राचीनावीतमुदकंतिलसंत्यागमेवच ॥ ६१ ॥ खड्गिनामामिषंचैवमन्नंश्यामाकशालयः ॥ यवनीवारमुद्गेक्षुशुक्लपुष्पफलानिच ॥ ६२ ॥ वल्ल भानिप्रशस्तानिपितॄणामिहसर्वदा ॥ दर्भामाषष्षष्टिकान्नंगोक्षीरंमधुसर्पिषी ॥ ६३ ॥ शस्त्राणिचप्रवक्ष्यामिश्राद्धेवर्ज्यानियानिच ॥ मसूरशणनिष्पावाराज माषाःकुलुत्थकाः ॥ ६४ ॥ पद्मविल्वार्कदुत्तूरपारिभद्राटरूषकाः ॥ नदेयाःपितृकार्येषुपयश्चाजाविकंतथा ॥६५॥ कोद्रवोदारवरटकपित्थंमधुकातसी ॥ एतान्यपिनदेयानिपितृभ्यः श्रियमिच्छता ॥ ६६ ॥ पितॄन्प्रीणातियोभक्त्यातेपुनः प्रीणयंतितं ॥ यच्छंतिपितरः पुष्टिंस्वांगारोग्यंप्रजाफलम् ॥ ६७ ॥ देवकार्यादपिपुनःपितृकार्यंविशिष्यते ॥ देवताभ्यःपितॄणांतुपूर्वमाप्यायनंस्मृतम् ॥ ६८ ॥ शीघ्रप्रसादास्त्वक्रोधानिस्संगाःस्थिरसौहृदाः ॥ शांता त्मानःशौचपराःसततंप्रियवादिनः ॥६९॥ भक्तानुरक्ताःसुखदाःपितरःपर्वदेवताः॥हविष्मतामाधिपत्येश्राद्धदेवःस्मृतोरविः॥७०॥एतद्धिसर्वंमाख्यातंपितृवं शानुकीर्त्तनम् ॥ पुण्यंपवित्रमारोग्यंकीर्त्तनीयंनृभिःसदा ॥ ७१ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ श्रुत्वैतदखिलंभूयःपराभक्तिरुपस्थिता ॥ श्राद्धकालंविधिंचैव श्राद्धमेवतथैवच ॥ ७२ ॥ श्राद्धेषुभोजनीयायेश्राद्धवर्ज्याद्विजातयः ॥ कस्मिन्वासरभागेतुपितृभ्यः श्राद्धमारभेत् ॥ ७३ ॥ अन्नंदत्तंकथंयातिश्राद्धेवै ब्रह्मवित्तम ॥ विधिनाकेनकर्त्तव्यंकथंप्रीणातितान्पितॄन् ॥ ७४ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ कुर्यादहरहःश्राद्धमन्नाद्येनोदकेनच ॥पयोमूलफलैर्वापिपितृभ्यःप्रीति मावहन् ॥७५॥ नित्यंनैमित्तिकंकाम्यंत्रिविधंश्राद्धमुच्यते ॥ नित्यंतावत्प्रवक्ष्यामिअर्घ्यावाहनवर्जितम् ॥ ७६ ॥ अदैवतंविजानीयात्पार्वणंपर्वसुस्मृतम्॥ पार्वणंत्रिविधंप्रोक्तंशृणुयत्नान्महीपते ॥ ७७ ॥ पार्वणेयनियोज्यास्तुतान्शृणुष्वनराधिप ॥ पंचाग्निःस्नातकश्चैवत्रिसौपर्णःषडंगवित् ॥७८ ॥ श्रोत्रियः श्रोत्रियसुतोविधिवाक्यविशारदः ॥ सर्वज्ञोवेदवान्मंत्रीज्ञानवंशकुलान्वितः ॥ ७९ ॥ त्रिणाचिकेतस्त्रिमधुःश्रुतेष्वन्येषुसंस्थितः ॥ पुराणवेत्ताब्रह्मज्ञःस्वाध्या यीजपतत्परः ॥ ८० ॥ ब्रह्मभक्तः पितृपरःसूर्यभक्तोथवैष्णवः ॥ ब्राह्मणोयोगनिष्ठात्माविजितात्मासुशीलवान् ॥ ८१ ॥ एतेतोप्याःप्रयत्नेनवर्जनी

यानिमान्शृणु ॥ पतितस्तत्सुतःक्लीबःपिशुनोव्यंगरोगितः ॥ ८२ ॥ सर्वेतेश्राद्धकालेतुत्याज्यावैधर्मदर्शिभिः ॥ पूर्वेद्युरपरेद्युर्वाविनीतांश्चनिमंत्रये
त् ॥ ८३ ॥ निमंत्रितांश्चपितरउपतिष्ठंतितान्द्विजान् ॥ वायुभूतानिगच्छंतितथासीनानुपासते ॥ ८४ ॥ दक्षिणंजानुचालभ्यवामंपात्यनिमंत्रयेत् ॥
अक्रोधनैःशौचपरैःसुस्नातैर्ब्रह्मवादिभिः ॥ ८५ ॥ भवितव्यंभवद्भिस्तुमयाचश्राद्धकर्मणि ॥ पितृयज्ञंविनिर्वर्त्यतर्पणाख्यंतुयोग्निमान् ॥ ८६॥ पिंडान्वा
हार्यकंकुर्याच्छ्राद्धमिंदुक्षयेतथा ॥ गोमयेनानुलिप्तेतुदक्षिणाप्लवनस्थले ॥ ८७ ॥ श्राद्धंसमारभेद्भक्त्यागोष्ठेवाजलसन्निधौ ॥ अग्निमान्निर्वपेत्पित्र्यं चरुं
वासक्तुमुष्टिभिः ॥ ८८ ॥ पितृभ्योनिर्वपामीतिसर्वंदक्षिणतोन्यसेत् ॥ अभिघार्यततःकुर्यान्निर्वापत्रयमग्रतः ॥ ८९ ॥ तेवितस्त्यायताःकार्याश्चतु
रङ्गुलविस्तृताः ॥ दर्वीत्रयंचकुर्वीतखादिरंरजतान्वितम् ॥ ९० ॥ रत्निमात्रंपरिश्लक्ष्णंहस्ताकाराग्रमुत्तमम् ॥ उदपात्राणिकांस्यस्यमेक्षणंचसमित्कुशम्
॥ ९१ ॥ तिलपात्राणिसद्वासोगंधधूपानुलेपनम् ॥ आहरेदपसव्यंचसर्वंदक्षिणतःशनैः ॥ ९२ ॥ एवमासाद्यतत्सर्वंभवनस्योत्तरेंतरे ॥ गोमयेनानुलिप्ता
यांगोमूत्रेणचमंडलम् ॥ ९३ ॥ साक्षताभिःसपुष्पाभिरद्भिःसव्यापसव्यवत् ॥ विप्राणांक्षालयेत्पादावभिवंद्यपुनःपुनः ॥ ९४ ॥ आसनेपूपविष्टेषुदर्भवत्सु
विधानतः ॥ उपस्पृष्टोदकान्विप्रानुपवेश्यानुमंत्रयेत् ॥ ९५ ॥ द्वौदैवेपितृकृत्येत्रीनेकैकंचोभयत्रवा ॥ भोजयेदीश्वरोपीहनकुर्याद्विस्तरंबुधः ॥ ९६ ॥
दैवपूर्वंनिवेद्याथविप्रानर्घादिनाबुधैः ॥ अग्नौकुर्यादनुज्ञातोविप्रैर्विप्रोयथाविधि ॥ ९७ ॥ स्वगृह्योक्तेनविधिनाकालेकृत्वासमंततः ॥ अग्नीषोमयमाभ्यां
तुकुर्यादाप्यायनंबुधः ॥ ९८ ॥ दक्षिणाग्नौप्रणीतेनसएवाग्निर्द्विजोत्तमः ॥ यज्ञोपवीतान्निर्वर्त्यततःपर्युक्षणादिकम् ॥ ९९ ॥ प्राचीनावीतिनाकार्यमेतत्स
विजानता ॥ लब्ध्वातस्माद्विशेषेणपिंडान्कुर्वीतचोदकं ॥१००॥ दद्यादुदकपात्रैस्तुसलिलंसव्यपाणिना ॥ दद्यात्सर्वंप्रयत्नेनदम्भयुक्तोविमत्सरः॥१०१॥
विधायरेखांयत्नेननिर्वपेदवनेजनं ॥ दक्षिणाभिमुखःकुर्यात्ततोदर्भान्निधायवै ॥ १०२ ॥ निधार्यपिंडमेकैकंसर्वंदर्भोपरिक्रमात् ॥ निर्वपेदथदर्भे
षुनामगोत्रानुकीर्तनैः ॥१०३॥ तेषुदर्भेषुतंहस्तंविमृज्याल्लेपभागिनां ॥ तथैवचजपंकुर्यात्पुनःप्रत्यवनेजनम् ॥१०४॥ जलयुक्तंनमस्कृत्यगंधधूपार्चना
दिभिः ॥ एवमावाह्यतत्सर्ववेदमंत्रैर्यथोदितैः ॥ १०५ ॥ एकाग्नेरेकएवाद्भिर्निर्वपेद्दर्विकांतथा ॥ ततःकृत्वानरोदद्यात्पितृभ्यस्तुकुशान्बुधः ॥ १०६ ॥
ततःपिंडादिकंकुर्यादावाहनविसर्जनम् ॥ ततोगृहीत्वापिंडेभ्योमात्राःसर्वाःक्रमेणतु ॥ १०७ ॥ तानेवविप्रान्प्रथममाशयित्वाचमानवः ॥ वर्ण
यन्भोजयेदन्नमिष्टंपूतंचसर्वदा ॥ १०८ ॥ ॥ वर्जयेत्क्रोधपरतांस्मरन्नारायणंहरिम् ॥ तृप्तान्ज्ञात्वापुनः कुर्याद्विकिरंसार्ववर्णिकं ॥ १०९ ॥ विधृत्य
सोदकंत्वन्नंसतिलंप्रक्षिपेद्भुवि ॥ आचांतेषुपुनर्दद्याज्जलंपुष्पाक्षतोदकम् ॥११० ॥ स्वधावाचनकंसर्वंपिंडोपरिसमाचरेत् ॥ देवाद्यंतंप्रकुर्वीतश्राद्धनाशोन्य

थाभवेत् ॥१११॥ विसृज्यविप्रान्प्रणतस्तेषांकृत्वाप्रदक्षिणम् ॥ दक्षिणांदिशमाकांक्षन्पितॄनुद्दिश्यमानवः ॥११२॥ दातारोनोभिवर्द्धंतांवेदाःसततिरेवच ॥
श्रद्धाचनोमाव्यगमद्बहुदेयंचनोस्त्विति ॥११३॥ अन्नंचनोबहुभवेदतिथींश्चलभेमहि ॥ याचितारश्चनःसंतुमाचयाचिष्मकंचन ॥११४॥ एतदग्निमतःप्रोक्त
मन्वाहार्यंतुपार्वणं ॥ यथेंदुसंक्षयेतद्वदन्यत्रापिनिगद्यते ॥११५॥ पिंडांस्तुगोजविप्रेभ्योदद्यादग्नौजलेपिवा ॥ वप्रांतेवाथविकिरेदापोभिरथवापयेत् ॥११६॥
पत्नींतुमध्यमंपिंडंप्राशयेद्विनयान्विताम् ॥आधत्तपितरोगर्भंपुत्रसंतानवर्द्धनं ॥ ११७ ॥ तावन्निर्वापणंतिष्ठेद्यावद्विप्राविसर्जिताः ॥ वैश्वदेवंततःकुर्यान्निवृत्तः
पितृकर्मणः ॥११८॥ इष्टैःसहततःशांतोभुंजीतपितृसेवितम् ॥ पुनर्भोजनमध्वानंयानमायासमैथुनम् ॥११९॥श्राद्धकृच्छ्राद्धभुग्योवासर्वमेतद्विवर्जयेत् ॥
स्वाध्यायंकलहंचैवदिवास्वप्नंचसर्वदा ॥ १२० ॥ अनेनविधिनाश्राद्धंत्रिवर्गस्येहनिर्वपेत् ॥ कन्याकुंभवृषस्थेर्केकृष्णपक्षेषुसर्वदा ॥१२१॥ यत्रयत्रप्रदात
व्यंसपिंडीकरणात्मकम् ॥ तत्रानेनविधानेनदेयमग्निमतासदा ॥ १२२ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिब्रह्मणायदुदीरितम् ॥ श्राद्धंसाधारणंनामभुक्तिमुक्तिफ
लप्रदम् ॥१२३॥ अयनेविषुवेचैवअमावस्यार्कसंक्रमे ॥ अमावस्याष्टकाकृष्णपक्षपंचदशीषुच ॥१२४॥आर्द्रामघारोहिणीषुद्रव्यब्राह्मणसंगमे ॥गजच्छाया
व्यतीपातेविष्टिवैधृतिवासरे ॥१२५॥ वैशाखस्यतृतीयायानवमीकार्तिकस्यच ॥पंचदशीतुमाघस्यनभस्येचत्रयोदशी ॥१२६॥युगादयःस्मृताह्येताःपितृप
क्षोपकारिकाः ॥ तथामन्वंतरादौचदेयंश्राद्धंविजानता ॥१२७॥ अश्वयुङ्नवमीचैवद्वादशीकार्तिकेतथा ॥ तृतीयाचैत्रमासस्यतथाभाद्रपदस्यच ॥१२८॥
फाल्गुनस्यत्वमावास्यापौषस्यैकादशीतथा ॥ आषाढस्यापिदशमीमाघमासस्यसप्तमी ॥ १२९ ॥ श्रावणेचाष्टमीकृष्णातथाषाढीचपूर्णिमा ॥ का
र्तिकीफाल्गुनीचैवाज्येष्ठेपंचदशीसिता ॥१३०॥ मन्वंतरादयस्त्वेतादत्तस्याक्षयकारिकाः ॥पानीयमप्यत्रतिलैर्विमिश्रंदद्यात्पितृभ्यःप्रयतोमनुष्यः ॥१३१॥
श्राद्धंकृतंतेनसमास्सहस्रंरहस्यमेतत्पितरोवदंति ॥ वैशाख्यामुपवासेषुतथोत्सवमहालये ॥ १३२ ॥ तीर्थायतनगोष्ठेषुद्वीपोद्यानगृहेषुच ॥ विवि
क्तेषूपलिप्तेषुश्राद्धंदेयंविजानता ॥१३३॥ विप्रान्पूर्वेपरेचाह्निविनीतात्मानिमंत्रयेत् ॥शीलवृत्तगुणोपेतान्वयोरूपसमन्वितान् ॥१३४॥ द्वौदैवेपितृकृत्येत्रीने
कैकमुभयत्रवा ॥ भोजयेत्सुसमृद्धोपिनप्रकुर्वीतविस्तरम् ॥ १३५ ॥ विश्वेदेवान्यवैःपुष्पैरभ्यर्च्यासनपूर्वकं ॥ पूरयेत्पात्रयुग्मंतुस्थाप्यंदर्भपवित्र
के ॥१३६॥ शन्नोदेवीत्यपःकुर्याद्यवोसीतियवानपि ॥गंधपुष्पैस्तुसंपूज्यविश्वान्देवान्प्रतिन्यसेत् ॥१३७॥ विश्वेदेवासइत्याभ्यामावाह्यविकिरेद्यवान् ॥य
वोसिधान्यराजस्त्वंवारुणोमधुमिश्रितः ॥१३८॥निर्णुदःसर्वपापानांपवित्रऋषिसंस्तुतः ॥गंधपुष्पैरलंकृत्ययादिव्येत्यर्घमुत्सृजेत् ॥३९॥अभ्यर्च्यगंधाद्युत्सृ
ज्यपितृयज्ञंसमारभेत् ॥ दर्भासनादिकृत्वादौत्रीणिपात्राणिचार्चयेत् ॥ १४० ॥ सपवित्राणिकृत्वादौशन्नोदेवीत्यपः क्षिपेत् ॥ तिलोसीतितिलान्कु

र्याद्गन्धपुष्पादिकंपुनः ॥ १४१ ॥ पात्रंवनस्पतिमयंतथापर्णमयंपुनः ॥ राजतंवाप्रकुर्वीततथासागरसंभवम् ॥१४२॥ सौवर्णंराजतंताम्रंपितॄणांपात्रमुच्यते ॥ रजतस्यकथावापिदर्शनंदानमेवच ॥१४३॥ राजतैर्भाजनैरेषांपितॄणांरजतान्वितैः॥ वार्यपिश्रद्धयादत्तमक्षयायोपकल्पते ॥ १४४ ॥ अद्यापिपितृपात्रेषुपितॄणांराजतान्वितम्॥शिवनेत्रोद्भवंयस्मादुत्तमंपितृवल्लभम् ॥१४५॥ एवंपात्राणिसंकल्प्ययथालाभंविमत्सरः ॥ यादिव्ये तिपितुर्नामगोत्रेदर्भान्करेन्यसेत् ॥१४६॥ पितॄनावाहयिष्यामितथेत्युक्तः सतैःपुनः ॥ उशंतस्त्वातथायन्तुऋग्भ्यामावाहयेत्पितॄन् ॥१४७॥ यादिव्येत्यर्घ्यमुत्सृज्यदद्याद्गंधादिकंततः ॥ वस्त्रोत्तरंदर्भपूर्वंदत्वासंश्रयमादितः ॥१४८॥ पितृपात्रेनिधायाथन्युब्जमुत्तरतोन्यसेत् ॥ पितृभ्यःस्थानमसीतिनिधायपरिवेषयेत् ॥१४९॥ तत्रापिपूर्ववतः कुर्यादग्निकार्यंविमत्सरः ॥ उभाभ्यामपिहस्ताभ्यामाहृत्यपरिवेषयेत् ॥ १५० ॥ उशन्तस्त्वेतितंदर्भपाणिभक्त्याशेषतः ॥ गुणान्वितैश्चशाकाद्यैर्नानाभक्ष्यैस्तथैवच ॥ १५१ ॥ अन्नंचसदधिक्षीरंगोघृतंशर्करान्वितं ॥ मासंप्रीणातिवैसर्वान्पितॄनित्याहपद्मजः ॥ १५२ ॥ द्वौमासौमत्स्यमांसेनत्रीन्मासान्हारिणेनतु ॥ औरभ्रेणाथचतुरःशाकुनेनाथपंचवै ॥१५३॥ वाराहस्यतुमांसेनषण्मासंतृप्तिरुत्तमा॥सप्तलोहस्यमांसेनतथाष्टावाजकेनतु ॥१५४॥ पृषतस्यतुमांसेनतृप्तिर्मासान्नवैवतु ॥ दशमासांश्चतृप्यंतेवराहमहिषामिषैः ॥१५५॥ शशकूर्मयोस्तुमांसेनमासानेकादशैवतु ॥संवत्सरंतुगव्येनपयसापायसेनवा ॥१५६॥ सौकरेणतुतृप्यंतेमासान्पंचदशैवतु ॥ वार्ध्रीणसस्यमांसेनतृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥१५७॥ कालशाकेनचानंत्यंखड्गमांसेनचैवहि ॥ यत्किंचिन्मधुनामिश्रंगोक्षीरंदधिपायसम् ॥१५८॥ दत्तमक्षयमित्याहुःपितरःपूर्वदेवताः ॥ स्वाध्यायंश्रावयेत्पित्र्यंपुराणान्यखिलानिच॥१५९॥ ब्रह्मविष्ण्वर्करुद्राणांस्तवानिविविधानिच ॥ इंद्रेशसोमसूक्तानिपावमानीश्चशक्तितः ॥ १६० ॥ बृहद्रथंतरंतत्रज्येष्ठसामाथरौरवं ॥ तथैवशांतिकाध्यायंमधुब्राह्मणमेवच ॥ १६१ ॥ मण्डलब्राह्मणंतद्वत्प्रीतिकारिचयत्पुनः ॥ विप्राणामात्मनश्चापितत्सर्वंसमुदीरयेत् ॥ १६२ ॥ भारताध्ययनंकार्यंपितॄणांपरमप्रियं ॥ भुक्तवत्सुचविप्रेषुभोज्यतोयादिकंनृप॥१६३॥सार्ववर्णिकमन्नाद्यमानयेत्सावधारणं ॥ समुत्सृजेद्भुक्तवतामग्रतोविकिरान्भुवि ॥१६४॥ अग्निदग्धाश्चयेजीवायेप्यदग्धाःकुलेमम ॥ भूमौदत्तेनतृप्यंतुतृप्तायांतुपरांगतिं ॥ १६५ ॥ येषांनमातानपितानबंधुर्नचापिमित्रंनतथान्नमस्ति ॥ तत्तृप्तयेन्नंभुविदत्तमेतत्पयातुयोगाययतोयतस्ते ॥१६६॥ असंस्कृतप्रमीतानांत्यागिनांकुलभागिनां ॥ उच्छिष्टभागधेयानांदर्भेषुविकिरासनं ॥ १६७ ॥ तृप्तान्ज्ञात्वोदकंदद्यात्सकृद्विकिरणेतथा ॥ विप्रलिप्तमहीपृष्ठेगोशकृन्मूत्रवारिणा ॥ १६८॥ निधायदर्भान्विधिवद्दक्षिणाग्रान्प्रयत्नतः ॥ सर्ववर्णविधानेनपिंडांश्चपितृयज्ञवत्॥१६९॥अवनेजनपूर्वंतुनामगोत्रंतुमानवः ॥ उक्त्वापुष्पादिकंदत्वाकृत्वाप्रत्यवनेजनं ॥१७०॥ ज्ञात्वापसव्यंसव्येनपाणिनात्रिःप्रदक्षि

णं ॥ पितृवन्मातृकंकार्यंविधिवद्दर्भपाणिना ॥ १७१ ॥ दीपप्रज्वालनंतद्वत्कुर्यात्पुष्पार्चनंबुधः ॥ तथाचांतेषुचाचम्यदद्याद्यापःसकृत्सकृत् ॥ १७२ ॥ तथापुष्पाक्षतान्पश्चादक्षय्योदकमेवच ॥ सतिलंनामगोत्रेणदद्याच्छक्त्याचदक्षिणाम् ॥ १७३ ॥ गोभूहिरण्यवासांसिभव्यानिशयनानिच ॥ दद्याद्यदिष्टंविप्राणमात्मनःपितुरेवच ॥१७४॥ वित्तशाठ्येनरहितःपितृभ्यःप्रीतिमावहेत् ॥ ततःस्वधावाचनकंविश्वेदेवेषुचोदकं ॥१७५॥ दत्वाशीःप्रतिगृह्णीयाद्द्विजेभ्योपियथाबुधः ॥ अघोराःपितरःसंतुसंत्वित्युक्तःपुनर्द्विजैः ॥ १७६ ॥ गोत्रंतथावर्द्धतांतुतथेत्युक्तश्वतैःपुनः ॥ स्वस्तिवाचनकंकुर्यात्पिंडानुद्धृत्यभक्तितः ॥ १७७॥ उच्छेषणंतुतत्तिष्ठेद्यावद्विप्रविसर्जनम् ॥ ततोगृहबलिंकुर्यादितिधर्मोव्यवस्थितः ॥ १७८ ॥ उच्छेषणंभूमिगतमजिह्मस्याशठस्यच ॥ दासवर्गस्यतत्पिंडंभागधेयंप्रचक्षते ॥ १७९ ॥ पितृभिर्निर्मितंपूर्वमेतदाप्यायनंसदा ॥ अव्रतानामपुत्राणांस्त्रीणामपिनराधिप ॥ १८० ॥ ततःस्थानाग्रतःस्थित्वाप्रतिगृह्यांबुपात्रिकां ॥ वाजेवाजेतिचजपन्कुशाग्रेणविसर्जयेत् ॥ १८१ ॥ बहिःप्रदक्षिणंकुर्यात्पदान्यष्टावनुव्रजेत् ॥ बंधुवर्गेणसहितःपुत्रभार्यासमन्वितः ॥ १८२ ॥ निवृत्यप्रणिपत्याथप्रयुज्याग्निंसमंत्रवित् ॥ वैश्वदेवंप्रकुर्वीतनैत्यिकंबलिमेवच ॥ १८३ ॥ ततस्तुवैश्वदेवांतेसभृत्यसुतबांधवः ॥ भुंजीतातिथिसंयुक्तःसर्वंपितृनिषेवितं ॥ १८४ ॥ एतच्चानुपनीतोपिकुर्यात्सर्वेषुपर्वसु ॥ श्राद्धंसाधारणंनामसर्वकामफलप्रदम् ॥ भार्याविरहितोप्येतत्प्रवासस्थोपिभक्तिमान् ॥ १८५ ॥ शूद्रोप्यमंत्रकंकुर्यादनेनविधिनानृप ॥ तृतीयमाभ्युदयिकंवृद्धिश्राद्धंविधीयते ॥ १८६ ॥ उत्सवानंदसंस्कारेयज्ञोद्वाहादिमंगले ॥ मातरःप्रथमंपूज्याःपितरस्तदनंतरं ॥१८७॥ ततोमातामहाराजन्विश्वेदेवास्तथैवच प्रदक्षिणोपचारेणदध्यक्षतफलोदकैः ॥ १८८ ॥ प्राङ्मुखोनिर्वपेत्पिण्डान्पूर्वांश्चैवपुरातनान् ॥ संपन्नमित्यभ्युदयेदद्यादर्घद्वयोर्द्वयोः ॥ १८९ ॥ युग्माद्द्विजातयः पूज्यावस्त्राकल्पांबरादिभिः ॥ तिलकार्थयवैःकार्यंतच्चसर्वानुपूर्वकं ॥ १९० ॥ मंगल्यानिचसर्वाणिवाचयेद्द्विजपुंगवान् ॥ एवंशूद्रोपिसामान्यंवृद्धिश्राद्धंचसर्वदा ॥ १९१ ॥ नमस्कारेणमंत्रेणकुर्याद्दानानिवैबुधः ॥ दानंप्रधानंशूद्रस्यइत्याहभगवान्प्रभुः ॥ दानेनसर्वकामाप्तिस्तस्यसंजायतेयतः ॥ १९२ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेसाधारणाभ्युदयकीर्तनंनामनवमोध्यायः ॥ ९ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ एकोद्दिष्टंततोवक्ष्येयदुक्तंब्रह्मणापुरा ॥ मृतेपुत्रैर्यथाकार्यमाशौचंचपितुर्यदि ॥ १ ॥ दशाहंशावमाशौचंब्राह्मणस्यविधीयते ॥ क्षत्रियेषुदशद्वेचपक्षंवैश्येषुचैवहि ॥ २ ॥ शूद्रेषुमासमाशौचंसपिंडेषुविधीयते ॥ नैशमाचूडमाशौचंत्रिरात्रंपरतःस्मृतम् ॥ ३ ॥ जननेप्येवमेवस्यात्सर्ववर्णेषुसर्वदा ॥ अस्थिसंचयनादूर्ध्वमङ्गस्पर्शोविधीयते ॥ ४ ॥ प्रेतायपिंडदानंतुद्वादशाहंसमाचरेत् ॥ पाथेयंतस्यतत्प्रोक्तंयतःप्रीतिकरंमहत् ॥ ५ ॥ यस्मात्प्रेतपुरंप्रेतोद्वादशाहेननीयते ॥ गृहेपुत्र

कलत्रंचद्वादशाहंप्रपश्यति ॥६॥ तस्मान्निधेयमाकाशेदशरात्रंपयस्तथा ॥ सर्वदाहोपशांत्यर्थमध्वश्रमविनाशनम् ॥ ७ ॥ ततस्त्वेकादशाहेपिद्विजानेका
दशैवतु ॥ गोत्रादिसूतकांतेचभोजयेन्मनुजोद्विजान् ॥ ८ ॥ द्वितीयेह्निपुनस्तद्वदेकोद्दिष्टंसमाचरेत् ॥ नावाहनाग्नौकरणंदैवहीनंविधानतः ॥ ९ ॥
एकंपवित्रमेकोर्घएकःपिंडोविधीयते ॥ उपतिष्ठतामितिवदेद्देयंपश्चात्तिलोदकं ॥१०॥ स्वास्तिब्रूयाद्विप्रकरेविसर्गेचाभिरम्यताम्॥शेषंपूर्ववदत्रापिकार्यंवेद
विदोविदुः ॥ ११ ॥ अनेनविधिनासर्वमनुमासंसमाचरेत् ॥ सूतकांतेद्वितीयेह्निशय्यांदद्याद्विलक्षणाम् ॥ १२ ॥ कांचनंपुरुपंतद्वत्फलवस्त्रसमन्वितम् ॥
प्रपूज्यद्विजदांपत्यंनानाभरणभूषितम् ॥ १३ ॥ उपवेश्यतुशय्यायांमधुपर्कंततोददेत् ॥ रजतस्यतुपात्रेणदधिदुग्धसमन्वितम् ॥ १४ ॥ अस्थिललाटि
कंगृह्यसूक्ष्मंकृत्वाविमिश्रयेत् ॥ पाययेद्द्विजदांपत्यंपितृभक्त्यासमन्वितः॥१५॥एषएवविधिर्दृष्टःपार्वतीयैर्द्विजोत्तमैः ॥ तेनदुष्टातुसाशय्यानग्राह्याद्विज
सत्तमैः ॥ १६ ॥ गृहीतायांतुतस्यांहिपुनःसंस्कारमर्हति ॥ वेदेचैवपुरणेचशय्यासर्वत्रगर्हिता ॥१७॥ ग्रहीतारस्तुजायन्तेसर्वेनरकगामिनः॥ ग्रथितां
वसुजालेनशय्यांदांपत्यसेविताम् ॥१८॥ येस्पृशंतिनजानंतःसर्वेनरकगामिनः ॥ नवश्राद्धेनभोक्तव्यंभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥१९॥ पितृभक्त्यातुपुत्राणां
कार्यं मेवसदाभवेत् ॥ वृषोत्सर्गंचकुर्वीत देयाचकपिलाशुभा ॥ २० ॥ उदकुंभश्चदातव्योभक्ष्यभोज्यफलान्वितः ॥ यावदब्दंनरश्रेष्टसातिलोदकपूर्व
कम्॥२१॥ ततःसंवत्सरेपूर्णेसपिंडीकरणंभवेत् ॥ सपिंडीकरणादूर्द्ध्वंप्रेतःपार्वणभुग्यतः ॥ २२ ॥ वृद्धिपूर्वेषुकार्येषुगृहस्थस्यभवेत्ततः॥सपिंडीकरणंश्राद्धं
देवपूर्वंनियोजयेत् ॥ २३ ॥ पितृनावहयेत्तत्रपृथक्प्रेतंविनिर्दिशेत् ॥ गंधोदकतिलैर्युक्तंकुर्यात्पात्रचतुष्टयम् ॥ २४ ॥ अर्घ्यार्थंपितृपात्रेषुप्रेतपात्रं
प्रसेचयेत् ॥ तद्वत्संकल्प्यचतुरःपिंडान्पितृपरस्तदा ॥ २५ ॥ येसमानाइतिद्वाभ्यामन्नंतु विभजेत्रिधा ॥ अनेनविधिनाचार्घ्यपूर्वमेवप्रदापयेत् ॥ २६ ॥
ततःपितृत्वमापन्नस्सचतुर्थस्तदात्वनु ॥ अग्निष्वात्तादिमध्येतुप्राप्नोत्यमृतमुत्तमम् ॥ २७ ॥ सपिण्डीकरणादूर्ध्वंपृथक्तस्मैनदीयते ॥ पितृष्वेवचदातव्यं
तत्पिंडंयेषुसंस्थितम् ॥ २८ ॥ ततःप्रभृतिसंक्रान्तावुपरागादिपर्वसु ॥ त्रिपिंडमाचरेच्छ्राद्धमेकोद्दिष्टंमृतेहनि ॥ २९ ॥ एकोद्दिष्टंपरित्यज्यमृताहेयः
समाचरेत् ॥ सदैवंपितृहासस्यात्तथाभ्रातृविनाशकः ॥ ३० ॥ मृताहेपार्वणंकुर्वन्नधोयातिसमानवः ॥ संपृक्तेस्वर्गतीभावेप्रेतमोक्षोयतोभवेत् ॥ ३१ ॥
आमश्राद्धंतदाकुर्याद्विधिज्ञःश्राद्धदस्ततः ॥ तेनाग्नौकरणंकुर्यात्पिंडांस्तेनैवनिर्वपेत् ॥ ३२ ॥ त्रिभिः सपिंडीकरणंमासैक्येत्रितयेतथा ॥ यदाप्राप्स्य
तिकालेनतदामुच्येतवंधनात् ॥ ३३ ॥ मुक्तोपिलेपभागित्वंप्राप्नोतिकुशमार्जनात् ॥ लेपभाजश्चतुर्थाद्यास्त्रयःस्युःपिंडभागिनः ॥ ३४ ॥ पिंडदःसप्त
मस्तेषांसपिंडाःसप्तपूरुषाः ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ कथंहव्यानिदेयानिकव्यानिचजनैरिह ॥ ३५ ॥ गृह्णंतिपितृलोकेवाप्रायःकैर्निगद्यते ॥ यदिमर्त्यै

द्विजोभुंक्तेहूयतेयदिवानले ॥ ३६ ॥ शुभाशुभात्मकाःप्रेतास्तदन्नंभुंजतेकथम् ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ वसुस्वरूपाःपितरोरुद्राश्चैवपितामहाः ॥ ३७ ॥ प्रपितामहास्तथादित्याइत्येषावैदिकीश्रुतिः ॥ नामगोत्रंपितॄणांतुप्रापकंहव्यकव्ययोः ॥ ३८ ॥ श्राद्धस्यमन्त्रतस्तत्वमुपलभ्येतभक्तितः ॥ अग्निष्वात्तादयस्तेषामाधिपत्येव्यवस्थिताः ॥ ३९ ॥ नामगोत्रास्तदादेशाभवंत्युद्भवतामपि ॥ प्राणिनःप्रीणयत्येतदर्हणंसमुपागतं ॥ ४० ॥ दिव्योयदिपितामातागुरुःकर्मानुयोगतः ॥ तस्यान्नममृतंभूत्वादिव्यत्त्वेप्यनुगच्छति ॥ ४१ ॥ दैत्यत्वेभोगरूपेणपशुत्वेपितृणांभवेत् ॥ श्राद्धान्नंवायुरूपेणनागत्वेप्युपतिष्ठति ॥ ४२ ॥ पानंभवतियक्षत्वेराक्षसत्वेतथामिषं ॥ दानवत्वेतथापानंप्रेतत्वेरुधिरोदकम् ॥ ४३ ॥ मनुष्यत्वेन्नपानादिनानाभोगवतांभवेत् ॥ रतिशक्तिस्त्रियःकान्तेऽन्येषांभोजनशक्तिता ॥ ४४ ॥ दानशक्तिःसविभवारूपमारोग्यमेवच ॥ श्राद्धंपुष्पमिदंप्रोक्तंफलंब्रह्मसमागमः ॥ ४५ ॥ आयुःपुत्रान्धनंविद्यांस्वर्गंमोक्षंसुखानिच ॥ प्रयच्छन्तितथाराज्यंप्रीताःपितृगणानृप ॥ ४६ ॥ श्रूयतेचपुरामोक्षंप्राप्ताःकौशिकसूनवः ॥ पंचभिर्जन्मसंबंधैः प्राप्ताब्रह्मपरंपदम् ॥ ४७ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ कथंकौशिकदायादाःप्राप्तायोगमनुत्तमम् ॥ पंचभिर्जन्मसंबन्धैःकथंकर्मक्षयोभवत् ॥ ४८ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ कौशिकोनामधर्मात्माकुरुक्षेत्रेमहानृषिः ॥ नामतःकर्मतस्तस्यपुत्राणांतन्निबोधमे ॥ ४९ ॥ स्वसृपःक्रोधनोहिंस्रः पिशुनः कविरेवच ॥ वाग्दुष्टःपितृवर्तीचगर्गशिष्यास्तदाभवन् ॥ ५० ॥ पितर्युपरतेतेषामभूद्दुर्भिक्षमुल्वणं ॥ अनावृष्टिश्चमहतीसर्वलोकभयंकरी ॥ ५१ ॥ गर्गादेशाद्वनेदोग्ध्रींरक्षंतिचतपोधनाः ॥ खादामःकपिलामेतांवयंक्षुत्पीडिताभृशं ॥ ५२ ॥ इतिचिंतयतांपापंलघुः प्राहतदानुजः ॥ यद्यवश्यमियंवध्याश्राद्धरूपेणयोज्यतां ॥ ५३ ॥ श्राद्धेनियोज्यमानायांपापंनश्यतिनोध्रुवं ॥ एवंकुर्वित्यनुज्ञातःपितृवर्तीतदानुजैः ॥ ५४ ॥ चक्रेसमाहितःश्राद्धमुपयुज्याथतांपुनः ॥ द्वौदैवेभ्रातरौकृत्वापित्र्येत्रींश्चापरान्क्रमात् ॥ ५५ ॥ तथैकमतिथिंकृत्वाश्राद्धदः स्वयमेवतु ॥ चकारमंत्रवच्छ्राद्धंस्मरन्पितृपरायणः ॥ ५६ ॥ तदागत्वाविशंकास्तेगुरवेचन्यवेदयन् ॥ व्याघ्रेणनिहताधेनुर्वत्सोयंप्रतिगृह्यतां ॥ ५७ ॥ एवंसाभक्षिताधेनुःसप्तभिस्तैस्तपोधनैः ॥ वैदिकंबलमाश्रित्यक्रूरेकर्माणिनिर्भयाः ॥ ५८ ॥ ततः कालेप्रणष्टास्तेव्याधादशपुरेभवन् ॥ जातिस्मरत्वंप्राप्तास्तेपितृभावेनभाविताः ॥ ५९ ॥ तत्रविज्ञायवैराग्यंप्राणानुत्सृज्यधर्मतः ॥ लोकैरवीक्ष्यमाणास्तेतीर्थातेनशनेनतु ॥ ६० ॥ संजातामृगरूपास्तेसप्तकालंजरेगिरौ ॥ प्राप्तविज्ञानयोगास्तेतत्यजुस्तांनिजांतनुम् ॥ ६१ ॥ मग्नुःप्रपतनेनाथजातवैराग्यमानसाः ॥ मानसेचक्रवाकास्तेसंजाताःसप्तयोगिनः ॥ ६२ ॥ नामतःकर्मतःसर्वेसुमनाःकुसुमोवसुः ॥ चित्तदर्शीसुदर्शीचज्ञाताज्ञानस्यपारगः ॥ ६३ ॥ ज्येष्ठानुरक्ताःश्रेष्ठास्तेसप्तैतेयोगपावनाः ॥ योगभ्रष्टास्त्रयस्तेपांबभूवुश्चल

चेतसः ॥६४॥ दृष्ट्वाविभ्राजमानंतमणुहंस्त्रीभिरन्वितम् ॥ क्रीडंतंविविधैर्भोगैर्महाबलपराक्रमम् ॥६५॥ पञ्चालान्वयसंभूतंप्रभूतबलवाहनम् ॥ राज्यकामो भवत्त्वेकस्तेषांमध्येजलौकसाम् ॥ ६६ ॥ पितृवर्तीचयोविप्रःश्राद्धकृत्पितृवत्सलः ॥ अपरौमंत्रिणौदृष्ट्वाप्रभूतबलवाहनौ ॥ ६७ ॥ मंत्रित्वेचक्रतुश्चेच्छा मस्मिन्मर्त्यौद्विजोत्तमौ ॥ विभ्राजपुत्रस्त्वेकोभूद्ब्रह्मदत्तइतिस्मृतः ॥ ६८ ॥ मंत्रिपुत्रौतथाचैवपुंडरीकसुबालकौ ॥ ब्रह्मदत्तोभिषिक्तस्तुकांपिल्येनगरो त्तमे ॥ ६९ ॥ पंचालराजोविक्रांतःश्राद्धकृत्पितृवत्सलः ॥ योगवित्सर्वजंतूनांचित्तवेत्ताभवत्तदा ॥ ७० ॥ तस्यराज्ञोभवद्भार्यासुदेवस्यात्मजातदा ॥ सन्नतिर्नामविख्याताकपिलायाभवत्पुरा ॥७१॥ पितृकार्येनियुक्तत्वादभवद्ब्रह्मवादिनी ॥ तयाचकारसहितःसराज्यंराजनंदनः ॥ ७२ ॥ कदाचिद्गतउद्यानं तयासहसपार्थिवः ॥ ददर्शकीटमिथुनमनंगकलहान्वितम् ॥७३॥ पिपीलिकामधोवक्त्रांपुरतःकीटकामुकः ॥ पंचबाणाभितप्तांगःसगद्गदमुवाचह ॥ ७४ ॥ नत्वयासदृशीलोकेकामिनीविद्यतेक्वचित् ॥ मध्येक्षीणातिजघनाबृहद्वक्त्रातिगामिनी ॥ ७५ ॥ सुवर्णवर्णसदृशीसद्वक्त्राचारुहासिनी ॥ आलक्ष्यतेचवदनं गुडशर्करवत्सलं ॥ ७६ ॥ भोक्ष्यसेमयिभुक्तेत्वंस्नासिस्नातेतथामयि ॥ प्रोषितेमयिदीनात्वंक्रुद्धेचभयचंचला ॥ ७७ ॥ किमर्थंवदकल्याणिस दाधोवदनास्थिता ॥ सातमाहज्वलत्कोपाकिमालपसिरेशठ ॥ ७८ ॥ त्वयामोदकचूर्णंतुमांविहायापिभक्षितम् ॥ प्रादास्त्वंतदतिक्रम्यमामन्यस्यैसम न्मथः ॥७९॥ पिपीलकउवाच ॥ त्वत्सादृश्यान्मयादत्तमन्यस्यैवरवर्णिनि ॥ तदेकमपराधंमेक्षंतुमर्हसिभामिनि ॥ ८० ॥ नैवंपुनःकरिष्यामित्यजकोपं चसुस्तनि ॥ स्पृशामिपादौसत्येनप्रणतस्यप्रसीदमे ॥ ८१ ॥ रुष्टायांत्वयिसुश्रोणिमृत्युर्मेपुरतोभवेत् ॥ तुष्टायांत्वयिवामोरुपूर्णाःसर्वमनोरथाः ॥ ८२ ॥ पूर्णचंद्रोपमंवक्त्रंस्वादेमृतरसोपमम् ॥ निर्भरंपिबसुश्रोणिकामासक्तस्यमेसदा ॥ ८३ ॥ एतन्मत्वाशुभेकार्यासर्वदातुकृपामयि ॥ इतिसावचनंश्रुत्वाप्र सन्नाचाभवत्ततः ॥८४॥ आत्मानमर्पयामासमोहनायपिपीलिका ॥ ब्रह्मदत्तोपितत्सर्वंज्ञात्वासस्मयमाहसत् ॥ ८५ ॥ सर्वसत्वरुतज्ञानीप्रभावात्पूर्वकर्म णः ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ कथंसर्वरुतज्ञोभूद्ब्रह्मदत्तोनराधिपः ॥८६॥ तच्चापिचाभवत्कुत्रचक्रवाकचतुष्टयं॥ तन्मेकथयसर्वज्ञकुलेकस्यचसुव्रतम्॥८७॥पुल स्त्यउवाच॥तस्मिन्नेवपुरेजाताश्चक्रवाकाअथोनृप॥८८॥वृद्धद्विजस्यदायादाविप्राजातिस्मराबुधाः ॥ धृतिमांस्तत्त्वदर्शीचविद्यावर्णस्तपोधिकः॥८९॥ ना मतःकर्मतश्चैवसुदरिद्रस्यतेसुताः॥तपसेबुद्धिरभवत्तेषांवैद्विजजन्मनां ॥९०॥ यास्यामःपरमांसिद्धिमूचुस्तेद्विजसत्तमाः ॥ तत्तेषांवचनंश्रुत्वासुदरिद्रोमहा तपाः॥९१॥उवाचदीनयावाचाकिमेतादितिपुत्रकाः ॥ अधर्मएषवःपुत्रापितातानित्युवाचह॥९२॥वृद्धंपितरमुत्सृज्यदरिद्रंवनवासिनम्॥ क्वनुधर्मोत्रभविता मांत्यक्त्वागतिमेवच ॥ ९३ ॥ ऊचुस्तेकल्पितावृत्तिस्तवतातवचःशृणु ॥ व्रतमेतत्पुराराज्ञःसतेदास्यतिपुष्कलं ॥ ९४ ॥ धनंग्रामसहस्राणिप्रभातेपठ

तस्तव ॥ कुरुक्षेत्रेतुयेविप्राव्याधादशपुरेतुये ॥९५॥ कालंजरेमृगाभूताश्चक्रवाकास्तुमानसे ॥ इत्युक्त्वापितरंजग्मुस्तेवनंतपसेपुनः ॥ ९६ ॥ वृद्धोपिसद्वि
जोराजन्जगामस्वार्थसिद्धये ॥अणुहोनामवैभ्राजःपञ्चालाधिपतिःपुरा ॥ ९७ ॥ पुत्रार्थीदेवदेवेशंपद्मयोनिंपितामहम् ॥ आराधयामासविभुंतीव्रव्रतपराय
णः ९८॥ ततःकालेनमहतातुष्टस्तस्यपितामहः ॥ वरंवरयभद्रंतेहृदयेभीप्सितंनृप ॥ ९९॥ अणुहउवाच ॥ पुत्रंमेदेहिदेवेशमहाबलपराक्रमम् ॥पारगं
सर्वविद्यानांधार्मिकंयोगिनांवरम् ॥ १०० ॥ सर्वसत्वरुतज्ञंमेदेहियोगिनमात्मजम् ॥ एवमस्त्वितिविश्वात्मातमाहपरमेश्वरः ॥१०१॥ पश्यतांसर्वभू
तानांतत्रैवांतरधीयत ॥ ततःसतस्यपुत्रोभूद्ब्रह्मदत्तःप्रतापवान् ॥ १०२ ॥ सर्वसत्वानुकंपीचसर्वसत्वबलाधिकः ॥ सर्वसत्वरुतज्ञश्चसर्वसत्वेश्वरेश्वरः
॥१०३॥अथसत्वेनयोगात्मासपिपीलकमागतः॥यत्रतत्कीटमिथुनंरममाणमवस्थितम् ॥१०४॥ ततःसासन्नतिर्दृष्ट्वाप्रहसंतंसुविस्मितं॥किमप्याशंकमाना
सातमपृच्छन्नरेश्वरम् ॥१०५॥ सन्नतिरुवाच ॥ अकस्मादतिहासोयंकिमर्थंमभवन्नृप ॥ हास्यहेतुंनजानामियदकालेकृतंत्वया ॥ १०६ ॥ अवदद्राजपुत्रो
सौतांपिपीलिकभाषितम् ॥ रागवद्भिरसोत्पन्नमेतद्धास्यंवरानने ॥ १०७ ॥ नचान्यत्कारणंकिंचिद्धास्यहेतुःशुचिस्मिते ॥ नसामन्यततंदेवीप्राहालीकमि
दंतव ॥१०८॥ अहमेवेहहसितानजीविष्येत्वयाधुना ॥ कथंपिपीलिकालापंमर्त्योवेत्तिसुराद्दते ॥१०९॥ तस्मात्त्वयाहमेवाद्यहसिताकिमतःपरम् ॥ ततो
निरुत्तरोराजाजिज्ञासुस्तद्वचोहरेः ॥ ११० ॥ आस्थायनियमंतस्थौसप्तरात्रमकल्मषः ॥ स्वप्रान्तेप्राहतंब्रह्माप्रभातेपर्यटन्पुरम् ॥ १११ ॥ वृद्धद्विजो
त्तमाद्वाक्यंसर्वंज्ञास्यतितेप्रिया ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेब्रह्माप्रभातेचनृपःपुरात् ॥ ११२ ॥ निर्गच्छन्मन्त्रिसहितःसभार्योवृद्धमग्रतः ॥ गदंतंविप्रमायांतंवृद्धंचस
ददर्शह ॥ ११३ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ येविप्रमुख्याःकुरुजांगलेषुदाशास्तथादाशपुरेमृगाश्च ॥ कालजंरेसप्तचचक्रवाकायेमानसेतेत्रवसंतिसिद्धाः
॥११४॥इत्याकर्ण्यवचस्तस्यसपपातशुचान्वितः ॥ जातिस्मरत्वमगमत्तौचमंत्रिवरात्मजौ ॥११५॥ कामशास्त्रप्रणेतातुबाभ्रव्यःसतुबालकः ॥पंचालइति
लोकेषुविश्रुतःसर्वशास्त्रवित् ॥११६॥ पुंडरीकोपिधर्मात्मावेदशास्त्रप्रवर्तकः॥ भूत्वाजातिस्मरैशोकात्पतितावग्रतस्तथा ॥ ११७ ॥ हावयंकर्मविभ्रष्टाः
कामतःकर्मबंधनात् ॥ एवंविलप्यबहुशस्त्रयस्तेयोगपारगाः ॥ ११८ ॥ विस्मयाच्छ्राद्धमाहाम्यमभिनंद्यपुनःपुनः ॥ सतुतस्मैधनंदत्त्वाप्रभूतग्रामसं
युतम् ॥ ११९ ॥ विसृज्यब्राह्मणंतंचवृद्धंधनमदान्वितम् ॥ आत्मीयंनृपतिःपुत्रंनृपलक्षणसंयुतम् ॥ १२० ॥ विष्वक्सेनाभिधानंचराजाराज्येभ्यषे
चयत् ॥ मानसेसलिलेसर्वेततस्तेयोगिनांवराः ॥ १२१ ॥ ब्रह्मदत्तादयस्तस्मिन्पितृभक्ताविमत्सराः ॥ सन्नतिश्चाभवद्धृष्टामयैवतवदर्शितम्
॥ १२२ ॥ राजन्योगफलंसर्वंयदेतदभिलक्ष्यते ॥ तथेतिप्राहराजापिपुरस्तादभिनंदयन् ॥ १२३ ॥ त्वत्प्रसादादिदंसर्वंमयैवंप्राप्यतेफ

लम् ॥ १२४ ॥ ततस्तेयोगमास्थायसर्वएववनौकसः ॥ ब्रह्मरंध्रेणपरमंपदमापुस्तपोबलात् ॥ १२५ ॥ एवमायुर्धनंविद्यांस्वर्गंमोक्षसुखानिच ॥
प्रयच्छंतिसुतंराज्यंनृणांतुष्टाःपितामहाः ॥ १२६ ॥ इदंचपितृमाहात्म्यंब्रह्मदत्तस्यवैनृप ॥ द्विजेभ्यःश्रावयेद्विद्वान्शृणोतिपठतेपिवा ॥ कल्पकोटिशतं
साग्रंब्रह्मलोकेमहीयते ॥ १२७ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपितृमाहात्म्यकथनंनामदशमोऽध्यायः॥१०॥ भीष्मउवाच ॥ कस्मिन्वासरभागेतुश्रा
द्धीश्राद्धंसमाचरेत् ॥ तीर्थेषुकेषुवैश्राद्धंकृतंबहुफलंद्विज ॥ १ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ तीर्थंतुपुष्करंनामयत्तुश्रेष्ठतमंस्मृतम्॥सर्वेषांद्विजमुख्यानांमनोरथमिव
स्थितम् ॥ २ ॥ तत्रदत्तंहुतंजप्तमनन्तंभवतिध्रुवम् ॥ पितॄणांवल्लभंनित्यमृषीणांपरमंमतम् ॥ ३ ॥ नंदाथललितातद्वत्तीर्थमायापुरीशुभा ॥ तथामित्रप
दंराजंस्ततःकेदारमुत्तमम् ॥ ४ ॥ गंगासागरमित्याहुःसर्वतीर्थमयंशुभम् ॥ तीर्थंब्रह्मसरस्तद्वच्छतद्रुसलिलंशुभम् ॥ ५ ॥ तीर्थंतुनैमिषंनामसर्वतीर्थ
फलप्रदम् ॥ गंगोद्भेदस्तुगोमत्यांयत्रोद्भूतःसनातनः ॥ ६ ॥ तथायज्ञवराहस्तुदेवदेवश्चशूलधृक् ॥ यत्रतत्कांचनंदानमष्टादशभुजोहरः ॥ ७ ॥ नेमिस्तु
धर्मचक्रस्यशीर्णायत्राभवत्पुरा ॥ तदेतन्नैमिशारण्यंसर्वतीर्थनिषेवितम् ॥ ८ ॥ देवदेवस्यतत्रापिवराहस्यचदर्शनम् ॥ यःप्रयातिसपूतात्मानारायण
पुरंव्रजेत् ॥ ९ ॥ कोकामुखंपरंतीर्थमिन्द्रमार्गोपिलक्ष्यते ॥ अथापिपितृतीर्थंतुब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ १० ॥ पुष्कराराण्यसंस्थोसौयत्रदेवःपितामहः॥वि
रिंचिदर्शनंश्रेष्ठमपवर्गफलप्रदम् ॥ ११ ॥ कृतंनाममहापुण्यंसर्वपापनिषूदनम् ॥ यत्राद्योनारसिंहस्तुस्वयमेवजनार्दनः ॥ १२ ॥ तीर्थमिक्षुमतीनामपितॄ
णांचशुभावहा ॥ तुष्यन्तिपितरोनित्यंगंगायमुनसंगमे ॥ १३ ॥ कुरुक्षेत्रंमहापुण्यंयत्रमार्गोपिलक्ष्यते ॥ अद्यापिपितृतीर्थंतुसर्वकामफलप्रदम् ॥ १४ ॥
नीलकण्ठमितिख्यातंपितृतीर्थंनराधिप ॥ तथाभद्रसरःपुण्यंसरोमानसमेवच ॥ १५॥ मंदाकिनीतथाऽच्छोदाविपाशाचसरस्वती ॥ सर्वमित्रपदंतद्वद्वैद्यना
थंमहाफलम् ॥ १६ ॥ क्षिप्रानदीतथापुण्यातथाकालंजरंशुभम् ॥ तीर्थोद्भेदंहरोद्भेदंगर्भभेदंमहालयम् ॥ १७ ॥ भद्रेश्वरंविष्णुपदंनर्मदाद्वारमेवच ॥ गया
पिंडप्रदानेनसमान्याहुर्महर्षयः ॥ १८ ॥ एतानिपितृतीर्थानिसर्वपापहराणिच ॥ स्मरणादपिलोकानांकिमुश्राद्धप्रदायिनाम् ॥ १९ ॥ ॐकारं
पितृतीर्थंतुकावेरींकपिलोदकम् ॥ संभेदश्चण्डवेगायांतथैवामरकंटकम् ॥ २० ॥ कुरुक्षेत्राच्चद्विगुणंतस्मिन्स्नानादिकंभवेत् ॥ शुक्लतीर्थंतुवि
ख्यातंतीर्थंसोमेश्वरंपरम् ॥ २१ ॥ सर्वव्याधिहरंपुण्यंफलंकोटिगुणाधिकम् ॥ श्राद्धेदानेतथाहोमेस्वाध्यायेचापिसान्निधौ ॥ २२ ॥ कायावारो
हणंनामदेवदेवस्यशूलिनः ॥ अवतारंरोचमानंब्राह्मणावसथेशुभे ॥ २३ ॥ जातंतत्सुमहापुण्यंतथाचर्मण्वतीनदी ॥ शूलतापीपयोष्णीचपयो
ष्णीसंगमस्तथा ॥ ॥ २४ ॥ महौषधीचारणाचनागतीर्थप्रवर्त्तिनी ॥ महावेणानदीपुण्यामहाशालस्तथैवच ॥ २५ ॥ गोमतीवरुणातद्वत्तीर्थंहौ

ताशनंपरम् ॥ भैरवंभृगुतुंगंचगौरीतीर्थमनुत्तमम् ॥ २६ ॥ तीर्थंवैनायकंनामवस्त्रेश्वरमनुत्तमम् ॥ तथापापहरंनामपुण्यावेत्रवतीनदी ॥ २७ ॥ महारुद्रंमहालिंगंदशार्णाचमहानदी ॥ शतरुद्राशताह्वाचतथापितृपदंपुरम् ॥ २८ ॥ अंगारवाहिकातद्वन्नदौद्वौशोणघर्घरौ ॥ कालिकाचनदीपुण्यापितराचनदीशुभा ॥ २९ ॥ एतानिपितृतीर्थानिशस्यंतेस्नानदानयोः ॥ श्राद्धमेतेषुयद्दत्तंतदनंतफलंस्मृतम् ॥ ३० ॥ शतावटानदीज्वालाशरद्रीचनदीतथा ॥ द्वारकाकृष्णतीर्थंचतथाह्युदक्सरस्वती ॥ ३१ ॥ नदीमालवतीनामतथाचगिरिकार्णिका ॥ धूतपापंतथातीर्थंसमुद्रेदक्षिणेतथा ॥ ॥ ३२ ॥ गोकर्णोगजकर्णश्चतथाचक्रनदीशुभा ॥ श्रीशैलंशाकतीर्थंचनारसिंहमतःपरम् ॥३३॥ महेंद्रंचतथापुण्यापुण्याचापिमहानदी ॥ एतेष्वपिसदाश्राद्धमनंतफलदंस्मृतम् ॥ ३४ ॥ दर्शनादपिपुण्यानिसद्यः पापहराणिवै ॥ तुंगभद्रानदीपुण्यातथाचक्ररथीतिच ॥ ३५ ॥ भीमेश्वरंकृष्णवेणाकावेरीचांजनानदी ॥ नदीगोदावरीपुण्यात्रिसंध्यापूर्णमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ तीर्थंत्रैयंबकंनामसर्वतीर्थनमस्कृतम् ॥ यत्रास्तेभगवान्भीमःस्वयमेवत्रिलोचनः ॥ ३७ ॥ श्राद्धमेतेषुसर्वेषुदत्तंकोटिगुणंभवेत् ॥ स्मरणादपिपापानिव्रजंतिशतधानृप ॥ ३८ ॥ श्रीपर्णाचनदीपुण्याव्यासतीर्थमनुत्तमम् ॥ तथामत्स्यनदीकाराशिवधारातथैवच ॥ ३९ ॥ भवतीर्थंचविख्यातंपुण्यतीर्थंचशाश्वतम् ॥ पुण्यंरामेश्वरंतद्वद्वेणापुरमलंपुरम् ॥ ४० ॥ अंगारकंचविख्यातमात्मदर्शमलंबुपम् ॥ वत्सव्रातेश्वरंतद्वत्तथागोकामुखंपरम् ॥ ४१ ॥ गोवर्द्धनंहरिश्चंद्रंपुरश्चंद्रंपृथूदकम् ॥ सहस्राक्षंहिरण्याक्षंतथाचकदलीनदी ॥ ४२ ॥ नामधेयानिचतथातथासौमित्रिसंगतम् ॥ इंद्रनीलंमहानादंतथाचप्रियमेलकम् ॥ ४३ ॥ एतान्यपिसदाश्राद्धेप्रशस्तान्याधिकानिच ॥ एतेषुसर्वदेवानांसांनिध्यंपठ्यतेयतः ॥ ४४ ॥ दानमेतेषुसर्वेषुभवेत्कोटिशताधिकम् ॥ वाहुदाचनदीपुण्यातथासिद्धवटंशुभम् ॥ ४५ ॥ तीर्थंपाशुपतंचैवनदीपर्यटिकातथा ॥ श्राद्धमेतेषुसर्वेषुदत्तंकोटिशतोत्तरम् ॥ ४६ ॥ तथैवपंचतीर्थंचयत्रगोदावरीनदी ॥ युतालिंगसहस्रेणसव्येतरजलावहा ॥ ४७ ॥ जामदग्न्यस्यतत्तीर्थंमोदायतनमुत्तमम् प्रतीकस्यभयात्सिद्धायत्रगोदावरीनदी ॥ ४८ ॥ तीर्थंतद्धव्यकव्यानामप्सरोगणसंयुतम् ॥ श्राद्धाग्निदानकार्यंचतत्रकोटिशताधिकम् ॥ ॥ ४९ ॥ तथासहस्रलिंगंचराघवेश्वरमुत्तमम् ॥ सेंद्रकालानदीपुण्यातत्रशक्रोगतःपुरा ॥ ५० ॥ निहत्यनमुचिंमित्रंतपसास्वर्गमातवान् ॥ तत्रदत्तंनरैःश्राद्धमनंतफलदंभवेत् ॥ ५१ ॥ पुष्करंनामवैतीर्थंशालग्रामंतथैवच ॥ शोणपातश्चविख्यातोयत्रवैश्वानराशयः ॥ ५२ ॥ तीर्थंसारस्वतंचैवस्वामितीर्थंतथैवच ॥ मलंदरानदीपुण्याकौशिकीचंद्रकातथा ॥ ५३ ॥ विदर्भाचाथवेगाचपयोष्णीप्राङ्मुखापरा ॥ कावेरीचोत्तरागंगाचतथाजालंधरोगिरिः ॥ ५४ ॥ एतेषुश्राद्धतीर्थेषुश्राद्धमानंत्यमश्नुते ॥ लोहदंडंतथातीर्थंचित्रकूटस्तथैवच ॥ ५५ ॥ दिव्यंसर्वत्रगंगायास्तथानद्यास्तटंशुभम् ॥ कुब्जाम्रकंतथाती

र्थंमूर्वशीपुलिनंतथा ॥ ५६ ॥ संसारमोचनंतीर्थंतथैवऋणमोचनम् ॥ एतेषुपितृतीर्थेषुश्राद्धमानंत्यमश्नुते ॥ ५७ ॥ अट्टहासंतथातीर्थंगौतमेश्वरमेवच ॥ तथावसिष्ठतीर्थंचभारतंचततःपरम् ॥ ५८ ॥ ब्रह्मावर्तंकुशावर्तंहंसतीर्थंतथैवच ॥ पिंडारकंचविख्यातंशंखोद्धारंतथैवच॥५९॥भांडेश्वरंबिल्वकंचनीलपर्वतमेवच ॥ तथाचबदरीतीर्थंसर्वतीर्थेश्वरेश्वरम् ॥ ६० ॥ वसुधाराह्वयंतीर्थंरामतीर्थंतथैवच ॥ जयंतीविजयाचैवशुक्रतीर्थंतथैवच ॥ ६१ ॥ एषु श्राद्धप्रदातारः प्रयांतिपरमंपदम् ॥ तीर्थंमातृगृहंनामकरवीरपुरंतथा ॥ ६२ ॥ सप्तगोदावरीनामसर्वतीर्थेश्वरेश्वरम् ॥ तत्रश्राद्धंप्रदातव्यमनंतफलमीप्सुभिः ॥ ६३ ॥ कीकटेषुगयापुण्यापुण्यंराजगृहंवनम् ॥ च्यवनस्याश्रमंपुण्यंनदीपुण्यापुनःपुना ॥६४॥ विपयाराधनंपुण्यंनदीयातुपुनःपुना ॥ यत्रगाथाविचरतिब्रह्मणापरिकीर्तिता ॥ ६५ ॥ एष्टव्यावहवःपुत्रायद्येकोपिगयांव्रजेत् ॥ यजेतवाश्वमेधेननीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ ६६ ॥ एषागाथाविचरतितीर्थेष्वायतनेषुच ॥ सर्वेमनुष्याराजेंद्रकीर्त्तयंतःसमागताः ॥ ६७ ॥ किमस्माकंकुलेकश्चिद्गयांयास्यतियः सुतः ॥ प्रीणयिष्यतितान्गत्वासप्तपूर्वांस्तथापरान् ॥ ६८ ॥ मातामहानामप्येवंश्रुतिरेषाचिरंतनी ॥ गंगायामस्थिनिचयंगत्वाक्षेप्स्यतियःसुतः ॥ ६९ ॥ तिलैःसप्ताष्टभिर्वापिदास्यतेचजलांजलिम् ॥ अरण्यत्रितयेवापिपिंडदानंकरिष्यति ॥ ७० ॥ प्रथमंपुष्करारण्येनैमिषेतदनंतरं ॥ धर्मारण्यंपुनःप्राप्यश्राद्धंभक्त्याप्रदास्यति ॥ ७१ ॥ गयायांधर्मपृष्ठेवासरसिब्रह्मणस्तथा ॥ गयाशीर्षवटेचैवपितॄणांदत्तमक्षयम् ॥ ७२ ॥ व्रजन्कृत्वानिवापंयस्त्वध्वानंपरिसर्पति ॥ नरकस्थान्पितॄन्सोपिस्वर्गंनयतिसत्वरं ॥ ७३ ॥ कुलेतस्यनराजेंद्रप्रेतोभवतिकश्चन ॥ प्रेतत्वंमोक्षभावंचपिंडदानाच्चगच्छति ॥ ७४ ॥ एकोमुनिस्ताम्रकराग्रहस्तोह्यम्रेषुमूलेसलिलंददाति ॥ आम्राश्चसिक्ताःपितरश्चतृप्ताएकाक्रियाव्द्यर्थकरीप्रसिद्धा ॥ ७५ ॥ गयायांपिंडदानस्यनान्यद्दानंविशिष्यते ॥ एकेनपिंडदानेनतृप्तास्तेमोक्षगामिनः ॥ ७६ ॥ धान्यप्रदानंप्रवरंवदंतिवसुप्रदानंचतथामुनींद्राः ॥ गयासुतीर्थेषुनरैःप्रदत्तंतद्धर्महेतुंप्रवरंवदंति ॥ ७७ ॥ सर्वात्मनासुरुचिनामहाचलमहानदी ॥ येतुपश्यंतितांगत्वामानसेदक्षिणोत्तरे ॥ ७८ ॥ प्रणम्यद्विजमुख्येभ्यःप्राप्तंतैर्जन्मनःफलं ॥ यद्यदिच्छतिवैमर्त्यस्तत्तदाप्नोत्यसंशयम् ॥७९॥ एषतूद्देशतःप्रोक्तस्तीर्थानांसग्रहोमया॥वागीशोपिनशक्नोतिविस्तरात्किमुमानुपः ॥८०॥ सत्यंतीर्थंदयातीर्थंतीर्थमिन्द्रियनिग्रहः ॥ वर्णाश्रमाणांगेहेपितीर्थंशमउदाहृतम् ॥ ८१ ॥ येषुतीर्थेषुयच्छ्राद्धंतत्कोटिगुणमिष्यते ॥ गयायांयत्तुवैश्राद्धंतच्छ्राद्धमपवर्गदम् ॥ ८२ ॥ यस्मात्तस्मात्प्रयत्नेनतीर्थेश्राद्धंविधीयते ॥ प्रातःकालोमुहूर्तांस्त्रीन्संगवस्तावदेवतु ॥ ८३ ॥ मध्याह्नस्त्रिमुहूर्तःस्यादपराह्णस्ततःपरम् ॥ सायाह्नस्त्रिमुहूर्तःस्याच्छ्राद्धंतत्रनकारयेत् ॥ ८४ ॥ राक्षसीनामसावेलागर्हितासर्वकर्मसु ॥ अह्नोमुहूर्ताव्याख्यातादशपचचसर्वदा॥८५॥

तत्राष्टमोमुहूर्तोयंःसकालःकुतपःस्मृतः ॥ मध्याह्नात्सर्वदायस्मान्मंदीभवतिभास्करः ॥ ८६ ॥ तस्मादनंतफलदस्तत्रारंभोविशिष्यते ॥
खड्गपात्रंचकुतपस्तथानैपालकंबलम् ॥ ८७ ॥ रुक्मंदर्भास्तिलागावोदौहित्रश्चाष्टमःस्मृतः ॥ पापंकुत्सितमित्याहुस्तस्यतत्तापकारिणः ॥ ८८ ॥
अष्टावेतेयतस्तस्मात्कुतपाइतिविश्रुताः ॥ ऊर्ध्वंमुहुर्त्तात्कुतपान्महूर्त्तंचचतुष्टयम् ॥ ८९ ॥ मुहूर्त्तपंचकंचैवस्वधावाचनमिष्यते ॥ विष्णुदेहसमुद्भू
ताःकुशाःकृष्णतिलास्तथा ॥ ९० ॥ श्राद्धस्यलक्षणंकालमितिप्राहुर्मनीषिणः ॥ तिलोदकांजलिर्देयोजलांतेतीर्थवासिभिः ॥ ९१ ॥ सदर्भहस्ते
नैकेनगृहेश्राद्धंगमिष्यति ॥ पुण्यंपवित्रमायुष्यंसर्वपापविनाशनम् ॥९२॥ ब्रह्मणाचैवकथितंतीर्थश्राद्धानुकीर्तनम् ॥ शृणोतियःपठेद्वापिश्रीमान्संजायते
नरः ॥ ९३ ॥ श्राद्धकालेचवक्तव्यंतथातीर्थनिवासिभिः॥सर्वपापोपशांत्यर्थमलक्ष्मीनाशनंमतं ॥ ९४ ॥ इदंपवित्रंयशसोनिधानमिदंमहापातकनाशनंच॥
ब्रह्मार्करुद्रैरभिपूजितंचश्राद्धस्यमाहात्म्यमुशंतितज्ज्ञाः॥९५॥इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेश्राद्धप्रकरणंनामएकादशोऽध्यायः॥ ११ ॥ भीष्मउवाच॥
सोमवंशःकथंजातःकथयात्रविशारद॥ तद्वंशेकेतुराजानोबभूवुः कीर्तिवर्द्धनाः ॥ १ ॥ पुलस्त्यउवाच॥आदिष्टोब्रह्मणापूर्वमत्रिःसर्गविधौपुरा॥अनंतरंनामत
पःसृष्ट्यर्थंततवान्विभुः॥२॥यदानंदकरंब्रह्मभगवन्क्लेशनाशनं॥ब्रह्मरुद्रेन्द्रसूर्याणामभ्यंतरमतींद्रियं॥३॥शान्तिकृत्त्वात्ममनसातदत्रिःसंयमेस्थितः॥ माहा
त्म्यंतपसोवापिपरमानंदकारकं ॥ ४ ॥ यस्माद्वंशपतिःसार्द्धसमयेतदधिष्ठितः ॥ तंदृष्ट्वाचष्टसोमेनतस्मात्सोमोभवद्विभुः ॥ ५ ॥ अथसुस्रावनेत्राभ्यां
जलंतत्रात्रिसंभवम् ॥ द्योतयद्विश्वमखिलंज्योत्स्नयासचराचरम् ॥ ६ ॥ तद्दिशोजगृहुस्तत्रस्त्रीरूपेणासदृच्छयाः ॥ गर्भोभूत्वोदरेतासांस्थितः सोप्य
त्रिसंभवः ॥ ७ ॥ आशाश्चमुमुचुर्गर्भमशक्ताधारणेततः ॥ समादायाथतंगर्भमेकीकृत्यचतुर्मुखः ॥ ८ ॥ युवानमकरोद्ब्रह्मासर्वायुधधरंनरम् ॥ स्यं
दनेथसहस्तेनवेदशक्तिमयेप्रभुः ॥ ९ ॥ आरोप्यलोकमनयदात्मीयंसापितामहः ॥ ततोब्रह्मर्षिभिःप्रोक्तंह्यस्मत्स्वामीभवत्वयम् ॥ १० ॥ ऋषिभिर्देवगं
धर्वैरप्सरोभिस्तथैवच ॥ स्तूयमानस्यतस्याभूदधिकंमहदंतरम् ॥ ११ ॥ तेजोवितानादभवद्भुविदिव्यौषधीगणः ॥ तद्दीप्तिरधिकातस्माद्रात्रौभव
तिसर्वदा ॥१२॥ तेनौषधीशःसोमोभूद्द्विजेष्वपिहिगण्यते ॥ वेदधामारसश्चायंयदिदंमंडलंशुभम्॥१३॥ क्षीयतेवर्द्धतेचैवशुक्लेकृष्णेचसर्वदा॥विंशतिंचतथा
सप्तदक्षःप्राचेतसोददौ॥१४॥रूपलावण्यसंयुक्तास्तस्मैकन्याःसुवर्चसः॥ ततःशक्तिसहस्राणांसहस्राणिदशैवतु ॥ १५ ॥ तपश्चाकारशीतांशुर्विष्णुध्यानै
कतत्परः ॥ ततस्तुष्टश्चभगवांस्तस्मैनारायणोहरिः ॥ १६ ॥ वरंवृणीष्वचोवाचपरमात्माजानर्दनः ॥ ततोवव्रेवरंसोमः शक्रलोकेयजाम्यहम् ॥ १७ ॥
प्रत्यक्षमेवभोक्तारोभवंतुममंदिरे ॥ राजसूयेसुरगणाब्रह्माद्यायेचतुर्विधाः ॥ १८ ॥ रक्षपालःसुरोस्माकमास्तांशूलधरोहरः ॥ तथेत्युक्तःसमाजह्रेराजसू

यंतुविष्णुना ॥ १९ ॥ होतात्रिर्भृगुरध्वर्युरुद्गाताचचतुर्मुखः ॥ ब्रह्मत्वमगमत्तस्यउपद्रष्टाहरिःस्वयम् ॥ २० ॥ सदस्याःसर्वदेवास्तुराजसूयविधिःस्मृतः ॥ वसवोध्वर्यवस्तद्वद्विश्वेदेवास्तथैवच ॥ २१ ॥ त्रैलोक्यंदक्षिणातेनऋत्विग्भ्यःप्रतिपादिता ॥ सोमःप्राप्याथदुष्प्राप्यमैश्वर्यं सृष्टिसत्कृतं ॥ २२ ॥ सप्तलोकैकनाथत्वंप्राप्तस्स्वतपसातदा ॥ कदाचिदुद्यानगतामपश्यदनेकपुष्पाभरणोपशोभाम् ॥ २३ ॥ बृहन्नितंबस्तनभारखेदांपुष्पावभंगेप्यतिदुर्बलांगीं ॥ भार्यांचतांदेवगुरोरनंगबाणभिरामायतचारुनेत्रां ॥ २४ ॥ तारांसताराधिपतिःस्मरार्तःकेशेषुजग्राहविविक्तभूमौ ॥ सापिस्मरार्तासहतेनरेमेतद्रूपकांत्या हृतमानसैव ॥ २५ ॥ चिरंविहृत्याथजगामतारांविधुर्गृहीत्वास्वगृहंततोपि ॥ नतृप्तिरासीत्स्वगृहेपितस्यतारानुरक्तस्यसुखागमेषु ॥ २६ ॥ बृहस्पतिस्तद्विरहाग्निदग्धस्तद्ध्याननिष्ठैकमनाबभूव ॥ शशाकशापंनचदातुमस्मैनमंत्रशस्त्राग्निविषैरनेकैः ॥ २७ ॥ तस्यापकर्तुंविविधैरुपायैर्नैवाभिचारैरपि वागधीशः ॥ सयाचयामासततस्तुदेवंसोमंस्वभार्यार्थमनंगतप्तः ॥ २८ ॥ सयाच्यमानोपिददौनभार्यांबृहस्पतेःकामवशेनमोहितः ॥ महेश्वरेणाथचतुर्मुखेनसाध्यैर्मरुद्भिःसहलोकपालैः ॥ २९ ॥ ददौयदातांनकथंचिदिंदुस्तदाशिवःक्रोधपरोबभूव ॥ योवामदेवःप्रथितःपृथिव्यामनेकरुद्रार्चितपादपद्मः ॥ ३० ॥ ततःसशिष्योगिरिशः पिनाकीबृहस्पतेः स्नेहवशानुबद्धः ॥ धनुर्गृहीत्वाजगवंपुरारिर्जगामभूतेश्वरसिद्धजुष्टः ॥ ३१ ॥ युद्धायसोमेनविशेषदीप्तस्तृतीयनेत्रानलभीमवक्त्रः ॥ सहैवजग्मुश्चगणेश्वराणांविंशाधिकाषष्टिरथोग्रमूर्तिः ॥ ३२ ॥ यक्षेश्वराणांसगणैरनेकैर्युतोन्वगात्स्यंदनसंस्थितानां ॥ वेतालयक्षोरगकिन्नराणांपद्मेनचैकेनतथार्बुदानाम् ॥ ३३ ॥ लक्षैस्त्रिभिर्द्वादशभीरथानांसोमोप्यगात्तत्रविवृद्धमन्युः ॥ शनैश्चरांगारकवृद्धतेजानक्षत्रदैत्यासुरसैन्ययुक्तः ॥ ३४ ॥ जग्मुर्भयंसप्ततथैवलोकाधरावनद्वीपसमुद्रगर्भाः ॥ ससोममेवाभ्यगमत्पिनाकीगृहीतदीप्तास्त्रविशालवह्निः ॥ ३५ ॥ अथाभवद्भीषणभीमसोमसैन्यद्वयस्याथमहाहवोसौ ॥ अशेषसत्वक्षयकृत्प्रवृद्धस्तीक्ष्णप्रधानोज्वलनैकरूपः ॥ ३६ ॥ शस्त्रैरथान्योन्यमशेषसैन्यंद्वयोर्जगामक्षयमुग्रतीक्ष्णैः ॥ पतंतिशस्त्राणितथोज्वलानिस्वर्भूमिपातालमलंदहंति ॥ ३७ ॥ रुद्रः क्रोधाद्ब्रह्मशिरोमुमोचसोमोपि सोमास्त्रममोघवीर्यं ॥ तयोर्निपातेनसमुद्रभूम्योरथांतरिक्षस्यचभीतिरासीत् ॥ ३८ ॥ तदास्त्रयुद्धंजगतांक्षयायप्रवृद्धमालोक्यपितामहोपि ॥ ततः प्रविश्याथकथंचिदेवनिवारयामासुरैः सहैव ॥ ३९ ॥ अकारणंकिंक्षयकृज्जनानांसोमत्वयापीदमकार्यकार्यं ॥ यस्मात्परस्त्रीहरणायसोमत्वयाकृतंयुद्धमतीवभीमम् ॥ ४० ॥ पापग्रहस्त्वंभविताजनेषुपापोस्यलंवह्निमुखाशिनांत्वं ॥ भार्यामिमामर्पयवाक्पतेस्त्वंप्रमाणयन्नेवमदीयवाचम् ॥ ४१ ॥ तथेतिचोवाचहिमांशुमालीयुद्धादपाक्रामदतः प्रशांतः ॥ बृहस्पतिस्तामथगृह्यतारांहृष्टोजगामस्वगृहंचरुद्रः ॥ ४२ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ततः संवत्स

रस्यांतेद्वादशादित्यसन्निभः ॥ दिव्यपीताम्वरधरोदिव्याभरणभूषितः ॥४३॥ तारोदरविनिष्क्रान्तःकुमारस्सूर्यसन्निभः॥सर्वार्थशास्त्रविद्विद्वान्हस्तिशास्त्र प्रवर्त्तकः ॥ ४४ ॥ नामयद्राजपुत्रोयंविश्रुतोराजवैद्यकः ॥ राज्ञःसोमस्यपुत्रत्वाद्राजपुत्रोवुधःस्मृतः ॥ ४५ ॥ जनानांतुसतेजांसिसर्वाण्येवाक्षिपद्वली॥ब्रह्माद्यास्तत्रचाजग्मुर्देवादेवर्षिभिःसह ॥ ४६ ॥ बृहस्पतिगृहेसर्वेजातकर्मोत्सवेतदा ॥ पप्रच्छुस्तेसुरास्तारांकेनजातःकुमारकः ॥ ४७ ॥ ततःसालज्जितातेषांनकिंचिदवदत्तदा ॥ पुनःपुनस्तदापृष्टालज्जयंतीवरांगना ॥ ४८ ॥ सोमस्येतिचिरादाहततोगृह्णाद्विधुःसुतं ॥ वुधइत्यकरोन्नामप्रादाद्राज्यंचभूतले ॥ ४९ ॥ अभिषेकंततःकृत्वाप्रदानमकरोद्विभुः ॥ ग्रहमध्यंप्रदायाथब्रह्माब्रह्मर्षिभिर्युतः ॥ ५० ॥ पश्यतांसर्वभूतानांतत्रैवांतरधीयत॥ इलोदरेचधर्मिष्टंवुधःपुत्रमजीजनत् ॥ ५१ ॥ अश्वमेधशतंसाग्रमकरोद्यस्स्वतेजसा ॥ पुरूरवाइतिख्यातःसर्वलोकनमस्कृतः ॥ ५२ ॥ हिमवच्छिखरेरम्येसमाराध्यपितामहं ॥ लोकैश्वर्यमगाद्राजन्सप्तद्वीपपतिस्तदा ॥ ५३ ॥ केशिप्रभृतयोदैत्यास्तद्भृत्यत्वंसमागताः ॥ उर्वशीयस्यपत्नीत्वमगमद्रूपमोहिता ॥ ५४ ॥ सप्तद्वीपावसुमतीसशैलवनकानना ॥ धर्मेणपालितातेनसर्वलोकहितैषिणा ॥ ५५ ॥ चामरग्रहणाकीर्तिःस्वयंचैवांगवाहिका ॥ ब्रह्मप्रसादाद्देवेंद्रोददावर्द्धासनंतदा ॥ ५६ ॥ धर्मार्थकामान्धर्मेणसमवेतोभ्यपालयत् ॥ धर्मार्थकामास्तंद्रष्टुमाजग्मुःकौतुकान्विताः ॥५७॥ जिज्ञासवस्तच्चरितंकथंपश्यतिनःसमम् ॥ भक्त्याचक्रेततस्तेषामर्घ्यपाद्यादिकंततः ॥ ५८ ॥ आसनत्रयमानीयदिव्यंकनकभूषणम् ॥ निवेश्याथाकरोत्पूजामीषद्धर्मेधिकांपुनः ॥ ५९ ॥ जग्मतुस्तौचकामार्थावतिकोपंनृपंप्रति ॥ अर्थःशापमदात्तस्मैलोभात्त्वन्नाशमेष्यसि ॥ ॥ ६० ॥ कामोप्याहतवोन्मादोभवितागंधमादने ॥ कुमारवनमाश्रित्यवियोगाच्चोर्वशीभवात् ॥ ६१ ॥ धर्मोप्याहचिरायुस्त्वंधार्मिकश्चभविष्यसि संततिस्तवराजेंद्रयावदाचंद्रतारकम् ॥६२॥ शतशोवृद्धिमायातिननाशंभुवियास्यति ॥ षष्टिंवर्षाणिचोन्मादऊर्वशीकामसंभवः॥६३॥ अचिरादेवभार्यापिवशमेष्यतिचाप्सराः ॥ इत्युक्त्वांतर्दधुःसर्वेराजाराज्यंतदान्वभूत्॥६४॥अहन्यहनिदेवेंद्रंद्रष्टुंयातिपुरूरवाः॥कदाचिदारुह्यरथंदक्षिणांवरचारिणा॥६५॥ सार्धंशक्रेणसोऽपश्यन्नीयमानामथांवरे ॥ केशिनादानवेंद्रेणचित्रलेखामथोर्वशीम् ॥६६॥तंविनिर्जित्यसमरेविविधायुधपातनैः ॥ पुराशक्रोपिसमरेयेनवज्री विनिर्जितः ॥ ६७ ॥ मित्रत्वमगमत्तेनप्रादादिंद्रायचोर्वशीं ॥ ततःप्रभृतिमित्रत्वमगमत्पाकशासनः ॥ ६८ ॥ सर्वलोकेतिशयितंपुरूरवसमेवतम् ॥ प्राहवज्रीतुसंतुष्टोनीयतामियमेवच ॥ ६९ ॥ सापुरूरवसःप्रीत्यैचागायच्चरितंमहत् ॥ लक्ष्मीस्वयंवरंनामभरतेनप्रवर्तितम् ॥ ७० ॥ मेनकांचोर्वशींरंभांनृत्यध्वमितिचादिशत् ॥ ननर्तसलयंतत्रलक्ष्मीरूपेणचोर्वशी ॥ ७१ ॥ सापुरूरवसंदृष्ट्वानृत्यंतीकामपीडिता ॥ विस्मृताभिनयंसर्वंयत्पुरातनचो

दितम् ॥ ७२ ॥ शशापभरतःक्रोधाद्वियोगात्तस्यभूतले ॥ पंचपंचाशदब्दानिलताभूताभविष्यसि ॥ ७३ ॥ ततस्तमूर्वशीगत्वाभर्त्तारमकरोच्चिरं ॥
शापानुभवनांतेचऊर्वशीबुधसूनुना ॥ ७४ ॥ अजीजनत्सुतानष्टौनामतस्तान्निबोधमे ॥ आयुर्दृढायुर्वश्यायुर्बलायुर्धृतिमान्वसुः ॥ ७५ ॥ दिव्यजायुःशता
युश्चसर्वेदिव्यबलौजसः ॥ आयुषोनहुषःपुत्रोवृद्धशर्मातथैवच ॥ ७६ ॥ रजिर्दंडोविशाखश्चवीराःपंचमहारथाः ॥ रजेःपुत्रशतंजज्ञेराजेयाइतिविश्रुतं
॥ ७७ ॥ रजिराराधयामासनारायणमकल्मषं ॥ तपसातोषितोविष्णुर्वरंप्रादान्महीपतेः ॥ ७८ ॥ देवासुरमनुष्याणामभूत्सविजयीतदा ॥ अथदेवासुरं
युद्धमभूद्वर्षशतत्रयम् ॥७९॥प्रह्लादशक्रयोर्भीमंनकश्चिद्विजयीतयोः॥ततोदेवासुरैःपृष्टःपृथग्देवश्चतुर्मुखः॥८०॥ अनयोर्विजयीकःस्याद्रजिर्यत्रेति सोब्रवीत्
जयायप्रार्थितोराजासहायस्त्वंभवस्वनः ॥ ८१ ॥ दैत्यैःप्राहयदिस्वामीवोभवामिततस्त्वलम् ॥ नासुरैःप्रतिपन्नंतत्प्रतिपन्नंसुरैस्तदा ॥ ८२ ॥
स्वामीभवत्वमस्माकंबलनाशयविद्विषः ॥ ततोविनाशिताःसर्वेयेवध्यावज्रपाणिनः ॥ ८३ ॥ पुत्रत्वमगमत्तुष्टस्तस्येंद्रःकर्मणाततः ॥ दत्त्वेंद्राय
पुराराज्यंजगामतपसेरजिः ॥ ८४ ॥ रजिपुत्रैस्तदाच्छिन्नंबलादिंद्रस्यवैयदा ॥ यज्ञभागश्चराज्यंचतपोबलगुणान्वितैः ॥ ८५ ॥ राज्यभ्रष्टस्त
तः शक्रोरजिपुत्रनिपीडितः ॥ प्राहवाचस्पतिंदीनः पीडितोऽस्मिरजेःसुतैः ॥ ८६ ॥ नयज्ञभागोराज्यंमेपीडितस्यबृहस्पते ॥ राज्यलाभायमेयत्नंविधत्स्व
धिषणाधिप ॥ ८७ ॥ ततोबृहस्पतिः शक्रमकरोद्बलदर्पितम् ॥ ग्रहशांतिविधानेनपौष्टिकेनचकर्मणा ॥ ८८ ॥ गत्वाथमोहयामासरजिपुत्रान्बृहस्पतिः ॥
जिनधर्मंसमास्थायवेदबाह्यंसधर्मवित् ॥ ८९ ॥ वेदत्रयीपरिभ्रष्टांश्चकारधिषणाधिपः ॥ वेदबाह्यान्परिज्ञायहेतुवादसमन्वितान् ॥ ९० ॥ जघानशक्रोवज्रे
णसर्वान्धर्मबहिष्कृतान् ॥ नहुषस्यप्रवक्ष्यामिपुत्रान्सप्तैवधार्मिकान्॥९१॥यतिर्ययातिश्शर्यातिरुत्तरःपरएवच ॥अयतिर्वियतिश्चैवसप्तैतेवंशवर्द्धनाः॥९२॥
यतिःकुमारभावेपियोगीवैखानसोभवत् ॥ ययातिरकरोद्राज्यंधर्मैकशरणःसदा ॥ ९३ ॥ शर्मिष्ठातस्यभार्याभूद्दुहितावृषपर्वणः ॥ भार्गवस्यात्मजाचै
वदेवयानीचसुव्रता ॥ ९४ ॥ ययातेःपंचदायादास्तान्प्रवक्ष्यामिनामतः ॥ देवयानीयदुंपुत्रंतुर्वसुंचाप्यजीजनत् ॥ ९५ ॥ तथाद्रुह्युमणंपूरुंशर्मिष्ठाज
नयत्सुतान् ॥ यदुःपूरुश्चभरतस्तेवैवंशविवर्द्धनाः ॥ ९६ ॥ पूरोर्वंशंप्रवक्ष्यामियत्रजातोसिपार्थिव ॥ यदोस्तुयादवाजातायत्रतौबलकेशवौ ॥ ९७ ॥ भा
रावतारणार्थायपांडवानांहितायच ॥ यदोःपुत्राबभूवुश्चपंचदेवसुतोपमाः ॥ ९८ ॥ सहस्रजित्तथाज्येष्ठःक्रोष्टानीलोजिकोरघुः ॥ सहस्रजितोदायादःशत
जिन्नामपार्थिवः ॥ ९९ ॥ शतजितश्चदायादास्त्रयःपरमधार्मिकाः ॥ हैहयश्चहयश्चैवतथातालहयश्चयः ॥ १०० ॥ हैहयस्यतुदायादोधर्मनेत्रःप्रति श्रुतः ॥
धर्मनेत्रस्यकुंतिस्तुसंहतस्तस्यचात्मजः॥१०१॥संहतस्यतुदायादोमहिष्मान्नामपार्थिवः ॥ आसीन्महिष्मतःपुत्रोभद्रसेनःप्रतापवान्॥१०२॥वाराणस्याम

भूद्राजाकथितःपूर्वमेवहि ॥ भद्रसेनस्यपुत्रस्तुदुर्दमोनामधार्मिकः॥१०३॥दुर्दमस्यसुतोभीमोधनकोनामवीर्यवान् ॥ धनकस्यसुताह्यासन्चत्वारोलोकवि
श्रुताः ॥१०४॥कृताग्निःकृतवीर्यश्चकृतधर्मातथैवच ॥ कृतौजाश्चचतुर्थोभूत्कृतवीर्याच्चसोर्जुनः ॥ १०५ ॥ जातोबाहुसहस्रेणसप्तद्वीपेश्वरोनृपः ॥ वर्षायुतं
तपस्तेपेदुश्चरंपृथिवीपतिः ॥ १०६ ॥ दत्तमाराधयामासकार्त्तवीर्योत्रिसंभवम् ॥ तस्मैदत्तोवरान्प्रादाच्चतुरःपुरुषोत्तमः ॥ १०७॥ पूर्वंबाहुसहस्रंतुसवव्रे
राजसत्तमः॥अधर्मंध्यायमानस्यभीतिश्चापिनिवारणम् ॥१०८॥ युद्धेनपृथिवींजित्वाधर्मेणावाप्यवैबलम् ॥ संग्रामेवर्तमानस्यवधश्चैवाधिकाद्भवेत्॥१०९॥
एतेनेयंवसुमतीसप्तद्वीपासपत्तना ॥ सप्तोदधिपरिक्षिप्ताक्षात्रेणविधिनाजिता ॥११०॥ जज्ञेबाहुसहस्रंचइच्छतस्तस्यधीमतः॥सर्वेयज्ञामहाबाहोस्तस्यासन्भू
रिदक्षिणाः॥१११॥सर्वेकांचनयूपास्तेसर्वेकांचनवेदिकाः॥सर्वेदेवैश्चसंप्राप्ताविमानस्थैरलंकृतैः॥११२॥गंधर्वैरप्सरोभिश्चनित्यमेवापिसेविताः ॥ यस्ययज्ञेज
गौगाथागंधर्वोनारदस्तथा॥११३॥कार्त्तवीर्यस्यराजर्षेर्महिमानंनिरीक्ष्यसः॥ननूनंकार्त्तवीर्यस्यगतिंयास्यंतिपार्थिवाः॥११४॥ यज्ञैर्दानैस्तपोभिश्चविक्रमेण
श्रुतेनच॥सप्तद्वीपाननुचरन्वेगेनपवनोपमः॥११५॥पंचाशीतिसहस्राणिवर्षाणांचनराधिपः॥सप्तद्वीपपृथिव्याश्चचक्रवर्तीचभूवह।११६।सएवपशुपालोभूत्क्षे
त्रपालःसएवहि॥सएववृष्ट्याचपर्जन्योयोगित्वादर्जुनोभवत्॥११७॥योसौबाहुसहस्रेणज्याघातकठिनत्वचा॥भातिरश्मिसहस्रेणशारदेनेवभास्करः ॥११८॥
एषनाममनुष्येषुमाहिष्मत्यांमहाद्युतिः॥एषवेगंसमुद्रस्यप्रावृट्कालेभजेतवै॥११९॥ क्रीडतेस्वसुखायेविप्रतिस्रोतोमहीपतिः॥ललनाःक्रीडतातेनप्रतिबद्धो
र्मिमालिनी ॥ १२० ॥ ऊर्मिभ्रुकुटिमालासाशंकिताभ्येतिनर्मदा ॥ एषएवमनोर्वंशेत्ववगाहेन्महार्णवम् ॥ १२१ ॥ करेणोद्धृत्यवेगंतुकामिनीप्रीणनेनतु॥
तस्यबाहुसहस्रेणक्षोभ्यमाणेमहोदधौ ॥ १२२ ॥ भवंतिलीनानिश्चेष्टाःपातालस्थामहासुराः ॥ तदूरुक्षोभचकिताअमृतोत्पादशंकिताः ॥ १२३ ॥ नता
निश्चलमूर्द्धानोभवंतिचमहोरगाः ॥ एषधन्वीचचिक्षेपरावणंप्रतिसायकान् ॥ १२४ ॥ एषधन्वीधनुर्गृह्यउत्सिक्तंपंचभिःशरैः ॥ लंकेशंमोहयित्वातु
सबलंरावणंबलात् ॥ १२५ ॥ निर्जित्यबद्धात्वानीयमाहिष्मत्याम्बबंधतम् ॥ ततोगतोहंतस्याग्रेअर्जुनंसंप्रसादयन् ॥१२६॥ मुमोचराजन्पौत्रंमेसख्यं
कृत्वाचपार्थिवः॥तस्यबाहुसहस्रस्यबभूवज्यातलस्वनः॥१२७॥युगांताग्नेःप्रवृत्तस्ययथाज्यातलनिःस्वनः॥अहोबलंविधेर्वीर्यंभार्गवःसयदाच्छिनत्।१२८॥
मृधेसहस्रंबाहूनांहेमतालवनंयथा ॥ यंवसिष्ठस्तुसंक्रुद्धोह्यर्जुनंशप्तवान्विभुः ॥ १२९ ॥ यस्माद्वनंप्रदग्धंतेविश्रुतंममहैहय ॥ तस्मात्तेदुष्कृतंकर्मकृतमन्यो
हनिष्यति ॥ १३० ॥ छित्वाबाहुसहस्रंतेप्रमथ्यतरसाबली ॥ तपस्वीब्राह्मणस्त्वांवैवधिष्यतिसभार्गवः ॥ १३१ ॥ तस्यरामोथहंतासीन्मुनिशापेनधीमतः॥
तस्यपुत्रशतंत्वासीत्पंचतत्रमहारथाः ॥ १३२ ॥ कृतास्त्राबलिनःशूराधर्मात्मानोमहाबल ॥ शूरसेनश्चशूरश्चधृष्टोवैकृष्णएवच ॥ १३३ ॥ जयद्ध्वजःसवै

कर्ताअवन्तिश्वरसापतिः ॥ जयध्वजस्यपुत्रस्तुतालजंघोमहाबलः ॥ १३४ ॥ तस्यपुत्राइशतान्येवतालजंघाइतिस्मृताः ॥ तेषांपंचकुलान्यासन्हैहयानां महात्मनाम् ॥ १३५ ॥ वीतिहोत्राश्वसंजाताभोजाश्चावंतयस्तथा ॥ तुंडकेराश्चविक्रांतास्तालजंघाःप्रकीर्तिताः ॥ १३६ ॥ वीतिहोत्रसुतश्चापिअनंतोनामवीर्य वान् ॥ दुर्जयस्तस्यपुत्रस्तुबभूवामित्रकर्षणः ॥ १३७ ॥ सद्भावेनमहाराजःप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ कार्तवीर्यार्जुनोनामराजाबाहुसहस्रधृत् ॥ १३८ ॥ येनसागरपर्यंताधनुषानिर्जितामही ॥ यस्तस्यकीर्तयेन्नामकल्यमुत्थायमानवः ॥ १३९ ॥ नतस्यवित्तनाशःस्यान्नष्टंचलभतेपुनः ॥ कार्तवीर्यस्ययोज न्मकथयेदिहधीमतः ॥ यथायष्टायथादातास्वर्गलोकेमहीयते ॥ १४० ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेयदुवंशकीर्तनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ पुलस्त्यउवाच॥क्रोष्टोःशृणुत्वंराजेंद्रवंशमुत्तमपूरुषम्॥यस्यान्ववायेसंभूतोविष्णुर्वृष्णिकुलोद्वहः॥१॥क्रोष्टोरेवाभवत्पुत्रोवृजिनीवान्महायशाः॥तस्यपुत्रोभ वत्स्वातिःकुशंकुस्तत्सुतोभवत् ॥ २ ॥ कुशंकोरभवत्पुत्रोनाम्नाचित्ररथोस्यतु ॥ शशबिंदुरितिख्यातश्चक्रवर्तीबभूवह ॥३॥ अत्रानुवंशश्लोकोयंगीतस्त स्यपुराभवत्॥शशबिंदोस्तुपुत्राणांशतानामभवच्छतम्॥४॥धीमतांचारुरूपाणांभूरिद्रविणतेजसाम्॥तेषांशतप्रधानानांपृथुसाह्वामहाबलाः॥५॥पृथुश्रवाः पृथुयशाःपृथुतेजाःपृथूद्भवः ॥ पृथुकीर्तिः पृथुमतोराजानःशशबिंदवः ॥ ६ ॥ शंसंतिचपुराणज्ञाःपृथुश्रवसमुत्तमम् ॥ ततश्चास्याभवन्पुत्राः उशनाशत्रुतापनः॥७॥पुत्रश्चोशनसस्तस्यशिनेयुर्नामसत्तमः ॥ आसीत्शिनेयोःपुत्रोयःसरुक्मकवचोमतः ॥८॥ निहत्यरुक्मकवचोयुद्धेयुद्धविशारदः ॥ धन्विनोविविधैर्बाणैरवाप्यपृथिवीमिमाम्॥९॥अश्वमेधेददाद्राजाब्राह्मणेभ्यश्चदक्षिणां॥ जज्ञेतुरुक्मकवचात्परावृत्परवीरहा॥१०॥तत्पुत्राजज्ञिरेपंचमहावी र्यपराक्रमाः ॥ रुक्मेषुःपृथुरुक्मश्चज्यामघःपरिघोहरिः ॥ ११ ॥ परिघंचहरिंचैवविदेहेस्थापयत्पिता ॥ रुक्मेषुरभवद्राजापृथुरुक्मस्तथाश्रयः ॥१२॥ ताभ्यांप्रव्राजितोराज्याज्ज्यामघोवसदाश्रमे ॥ प्रशांतश्चाश्रमस्थस्तुब्राह्मणेनविबोधितः ॥ १३ ॥ जगामधनुरादायदेशमन्यंध्वजीरथी ॥ नर्मदातटए कार्कीकेवलंवृत्तिकर्शितः॥१४॥ऋक्षवंतंगिरिंगत्वामुक्तमन्यैरुपाविशत् ॥ ज्यामघस्याभवद्भार्याशैब्यापरिणतासती॥१५॥अपुत्रोप्यभवद्राजाभार्यामन्याम चिंतयन् ॥ तस्यासीद्विजयोयुद्धेतत्रकन्यामवाप्यसः ॥१६॥ भार्यामुवाचसंत्रासात्स्नुषेयंतेशुचिस्मिते ॥ एवमुक्त्वाब्रवीदेनंकस्यकेयंस्नुषेतिवै ॥ १७ ॥ राजोवाच ॥यस्तेजनिष्यतेपुत्रस्तस्यभार्याभविष्यति ॥ तस्याःसातपसोग्रेणकन्यायाःसंप्रसूयत ॥ १८ ॥ पुत्रंविदर्भंसुभगंशैब्यापरिणतासती ॥ राजपुत्र्यांतुविद्वांसौस्नुषायांक्रथकौशिकौ ॥१९॥ लोमपादंतृतीयंतुपुत्रंपरमधार्मिकम्॥पश्चाद्विदर्भोजनयच्छूरंरणविशारदम् ॥२०॥लोमपादात्मजोबभ्रुर्धृ तिस्तस्यतुचात्मजः ॥ कौशिकस्यात्मजश्चेदिस्तस्माच्चैद्यनृपाःस्मृताः ॥ २१ ॥ क्रथोविदर्भपुत्रोयःकुंतिस्तस्यात्मजोभवत् ॥ कुंतेर्धृष्टस्ततोजज्ञे

धृष्टात्सृष्टः प्रतापवान् ॥ २२ ॥ सृष्टस्यपुत्रोधर्मात्मानिवृत्तिः परवीरहा ॥ निवृत्तिपुत्रोदाशार्होनाम्नासतुविदूरथः ॥ २३ ॥ दाशार्हपुत्रोभीम
स्तुभीमाज्जीमूतउच्यते ॥ जीमूतपुत्रोविकृतिस्तस्यभीमरथःसुतः ॥ २४ ॥ अथभीमरथस्यापिपुत्रोनवरथःकिल ॥ तस्यचासीद्दशरथः शकु
निस्तस्यचात्मजः ॥ २५ ॥ तस्मात्करंभस्तस्माच्चदेवरातोबभूवह ॥ देवक्षत्रोभवद्राजादेवरातान्महायशाः ॥ २६ ॥ देवगर्भसमोजज्ञेदेवक्षत्रस्य
नंदनः ॥ मधुर्नाममहातेजामधोःकुरुवशःस्मृतः ॥ २७ ॥ आसीत्कुरुवशात्पुत्रः पुरुहोत्रःप्रतापवान् ॥ अंशुर्जज्ञेथवैदर्भ्याद्रवंत्यांपुरुहोत्रतः ॥ २८ ॥
वेत्रकीत्वभवद्भार्याअंशोस्तस्यांव्यजायत ॥ सात्वतःसत्वसंपन्नः सात्वतान् कीर्तिवर्द्धनः ॥ २९ ॥ इमांविसृष्टिंविज्ञायज्यामघस्यमहात्मनः ॥
प्रजावानेतिसायुज्यंराज्ञःसोमस्यधीमतः ॥ ३० ॥ सात्वतान्सत्वसंपन्नाकौसल्यासुषुवेसुतान् ॥ तेषांसर्गाश्चचत्वारोविस्तरेणैवतान्शृणु ॥ ३१ ॥
भजमानस्यसृंजय्यांभाजनामासुतोभवत् ॥ सृंजयस्यसुतायांतुभाजकास्तुततोभवन् ॥ ३२ ॥ तस्यभाजस्यभार्येद्वेसुषुवातेसुतान्बहून् ॥ ने
मिंचकृकणंचैववृष्णिंपरपुरंजयं ॥ ३३ ॥ तेभाजकाःस्मृतायस्माद्भजमानाद्विजज्ञिरे ॥ देवावृधः पृथुर्नाममधूनांमित्रवर्द्धनः ॥ ३४ ॥ अपुत्र
स्त्वभवद्राजाचचारपरमंतपः ॥ पुत्रः सर्वगुणोपेतोममभूयादितिस्पृहन् ॥ ३५ ॥ संयोज्यकृष्णमेवाथपर्णाशायाजलंस्पृशन् ॥ सातोयस्पर्श
नात्तस्यसांनिध्यंनिम्नगाह्यगात् ॥ ३६ ॥ कल्याणंचरतस्तस्यशुशोचनिम्नगाततः ॥ चिंतयाथपरीतात्माजगामाथविनिश्चयम् ॥ ३७ ॥ भूत्वा
गच्छाम्यहंनारीयस्यामेवंविधः सुतः ॥ जायेततस्मादद्याहंभवाम्यस्यसुतप्रदा ॥ ३८ ॥ अथभूत्वाकुमारीसाबिभ्रतीपरमंवपुः ॥ ज्ञापयामासराजानं
तामियेषनृपस्ततः ॥ ३९ ॥ अथसानवमेमासिसुषुवेसरितांवरा ॥ पुत्रंसर्वगुणोपेतंबभ्रुंदेवावृधात्परम् ॥ ४० ॥ अत्रवंशेपुराणज्ञाब्रुवंतीतिपरि
श्रुतम् ॥ गुणान्देवावृधस्याथकीर्त्तयंतोमहात्मनः ॥ ४१ ॥ बभ्रुःश्रेष्ठोमनुष्याणांदेवैर्देवावृधःसमः ॥ षष्टिःशतंचपुत्राणाम् सहस्राणिचसप्ततिः ॥ ४२ ॥
एतेमृतत्वंसंप्राप्ताबभ्रोर्देवावृधादपि ॥ यज्ञदानतपोधीमान्ब्रह्मण्यस्सुदृढव्रतः ॥ ४३ ॥ रूपवांश्चमहातेजाभोजोतोमृतकावतीम् ॥ शरकान्तस्यदु
हितासुषुवेचतुरःसुतान् ॥ ४४ ॥ कुकुरंभजमानंचश्यामंकंबलबर्हिषम् ॥ कुकुरस्यात्मजोवृष्टिर्वृष्टेस्तुतनयोधृतिः ॥ ४५ ॥ कपोतरोमातस्यापितित्ति
रिस्तस्यचात्मजः ॥ तस्यासीद्बहुपुत्रस्तुविद्वान्पुत्रोनरिःकिल ॥ ४६ ॥ ख्यायतेतस्यनामान्यच्चंदनोदकदुंदुभिः ॥ अस्यासीदभिजित्पुत्रस्ततोजातः
पुनर्वसुः ॥ ४७ ॥ अपुत्रोह्यभिजित्पूर्वमृषिभिःप्रेरितोमुदा ॥ अश्वमेधंतुपुत्रार्थमाजुहावनरोत्तमः ॥ ४८ ॥ तस्यमध्येविचरतःसभामध्यात्समुत्थितः ॥
अन्धस्तुविद्वान्धर्मज्ञोयज्ञदातापुनर्वसुः ॥ ४९ ॥ तस्यासीत्पुत्रमिथुनंवसोश्चारिजितःकिल ॥ आहुकश्चाहुकीचैवख्यातामतिमतांवर ॥५०॥ इमांश्चोदाहरे

त्यत्रश्लोकांश्चातिरसात्मकान् ॥ सोपासंगानुकर्षाणांतनुत्राणांवरूथिनाम् ॥ ५१ ॥ रथानांमेघघोषाणांसहस्राणिदशैवतु ॥ नासत्यवादिनोभोजानायज्ञा
नासहस्रदाः ॥ ५२ ॥ नाशुचिर्नाप्यविद्वांसोनभोजादधिकोभवत् ॥ आहुकांतमनुप्राप्तइत्येषोन्वयउच्यते ॥ ५३ ॥ आहुकश्चाप्यवंतीषुस्वसारंचाहुकीं
ददौ ॥ आहुकस्यैवदुहितापुत्रौद्वौसमसूयत ॥५४ ॥ देवकंचोग्रसेनंचदेवगर्भसमावुभौ ॥ देवकस्यसुताश्चैवजज्ञिरेत्रिदशोपमाः ॥ ५५ ॥ देववानुपदे
वश्चसुदेवोदेवरक्षितः ॥ तेषांस्वसारःसप्तैववसुदेवायतादृदौ ॥५६॥ देवकीश्रुतदेवाचयशोदाचश्रुतिश्रवा ॥ श्रीदेवाचोपदेवाचसुरूपाचेतिसप्तमी ॥ ५७॥
नवोग्रसेनस्यसुताःकंसस्तेषांचपूर्वजः ॥ न्यग्रोधस्तुसुनामाचकंकःशंकुःसुभूश्चयः ॥ ५८ ॥ अन्यस्तुराष्ट्रपालश्चबद्धमुष्टिःसमुष्टिकः ॥ तेषांस्वसारःपंचास
न्कसाकंसवतीतथा ॥ ५९ ॥ सुरभीराष्ट्रपालीचकंकाचेतिवरांगनाः ॥ उग्रसेनःसहापत्योव्याख्यातःकुकुरोद्भवः ॥ ६० ॥ भजमानस्यपुत्रोभूद्रथि
मुख्योविदूरथः ॥ राजाधिदेवःशूरश्चविदूरथसुतोभवत् ॥ ६१ ॥ राजाधिदेवस्यसुतौजज्ञातेवीरसंमतौ ॥ क्षत्रव्रतेतिनिरतौशोणाश्वःश्वेतवाहनः ॥ ६२ ॥
शोणाश्वस्यसुताःपंचशूरारणविशारदाः ॥ शमीचराजशर्माचनिमूर्त्तःशत्रुजिच्छुचिः ॥ ६३ ॥ शमीपुत्रःप्रतिक्षत्रःप्रतिक्षत्रस्यचात्मजः ॥ प्रतिक्षत्रसुतोभो
जोहृदीकस्तस्यचात्मजः ॥ हृदीकस्याभवन्पुत्रादशभीमपराक्रमाः ॥ ६४ ॥ कृतवर्माग्रजस्तेषांशतधन्वाचसत्तमः ॥ देवार्हश्चसुभानुश्चभीषणश्च
महाबलः॥ ६५ ॥ अजातश्च विजातश्चकरकश्चकरंधमः ॥ देवार्हस्यसुतोविद्वान्जज्ञेकंबलबर्हिषः ॥ ६६ ॥ असमौजास्ततस्तस्यसमौजाश्चसुतावुभौ ॥
अजातपुत्रस्यसुतौप्रजायेतेसमौजसौ ॥ ६७ ॥ समौजःपुत्राविख्यातास्त्रयःपरमधार्मिकाः ॥ सुदंशश्चसुवंशश्चकृष्णइत्यनुनामतः ॥ ६८ ॥
अंधकानामिमंवंशंयःकीर्तयति नित्यशः ॥ आत्मनोविपुलंवंशंप्रजामाप्नोत्ययंततः ॥ ६९ ॥ गांधारीचैवमाद्रीचक्रोष्टोर्भार्येबभूवतुः ॥ गां
धारीजनयामाससुनित्रंमित्रवत्सलम् ॥ ७० ॥ माद्रीयुधाजितंपुत्रंततोवैदेवमीढुषं ॥ अनमित्रंशिनिंचैवपंचात्रकृतलक्षणाः ॥ ७१ ॥ अनमित्रसुतोनि
घ्नोनिघ्नस्यापिचद्वौसुतौ ॥ प्रसेनश्चमहावीर्यःशक्तिसेनश्चतावुभौ ॥ ७२ ॥ स्यमंतकंप्रसेनस्यमणिरत्नमनुत्तमं ॥ पृथिव्यांमणिरत्नानां
राजेतिसमुदाहृतम् ॥ ७३ ॥ हृदिकृत्वासुबहुशोमणिंतंसव्यराजत ॥ मणिरत्नंययाचेथराजार्थंशौरिरुत्तमम् ॥ ७४ ॥ गोविंदश्चनतंलेभेशक्तोपि
नजहारसः ॥ कदाचिन्मृगयांयातःप्रसेनस्तेनभूषितः ॥ ७५ ॥ बिलेशब्दंसशुश्रावकृतंसत्त्वेनकेनचित् ॥ ततःप्रविश्यसबिलंप्रसेनोऋक्षमासदत् ॥७६॥
ऋक्षःप्रसेनंचतथाऋक्षंचापिप्रसेनजित् ॥ आसाद्ययुयुधातेतौपरस्परजयेच्छया ॥ ७७ ॥ हत्वाऋक्षःप्रसेनंचततस्तंमणिमाददात् ॥ प्रसेनंतुहतंश्रु
त्वागोविंदःपरिशंकितः ॥ ७८ ॥ सत्राजित्रातुतद्भ्रात्रायादवैश्चतथापरैः ॥ गोविंदेनहतोनूनंप्रसेनोमणिकारणात् ॥ ७९ ॥ प्रसेनस्तुगतोरण्यंम

णिरत्नेनभूषितः ॥ तंदृष्ट्वानिजघानाथनत्यजन्तंस्यमंतकम् ॥ ८० ॥ जघानैवाप्रदानेनशत्रुभूतंचकेशवः ॥ इतिप्रवादस्सर्वत्रख्यातस्सत्राजिताक्‌
तः ॥ ८१ ॥ अथदीर्घेणकालेनमृगयांनिर्गतः पुनः ॥ यदृच्छयाचगोविंदोबिलाभ्याशमथागमत् ॥ ८२ ॥ ततश्शब्दंयथापूर्वंसचक्रेऋक्षराड्
वली॥शब्दंश्रुत्वातुगोविंदःखड्गपाणिःप्रविश्यच ॥ ८३ ॥ अपश्यज्जांबवंतंचऋक्षराजंमहाबलं ॥ ततस्तूर्णंहृषीकेशस्तमृक्षगतिरंहसा ॥ ८४ ॥ जां
बवंतंसजग्राहक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ दृष्ट्वाचैनंतथाविष्णुंकर्मभिर्वैष्णवींतनुं ॥ ८५ ॥ तुष्टावऋक्षराजोपिविष्णुसूक्तेनसत्वरं ॥ ततस्तुभगवांस्तुष्टो
वरेणसमरोचयत् ॥ ८६ ॥ जाम्बवानुवाच॥इष्टंचक्रप्रहारेणत्वत्तोमेमरणंशुभम् ॥ कन्याचेयंममसुताभर्तारंत्वामवाप्नुयात् ॥ ८७ ॥ योयंमणिःप्रसे
नात्तुहत्वाचैवाप्तवानहम् ॥ सत्वयागृह्यतांनाथमणिरेषोऽत्रवर्त्तते ॥ ८८ ॥ इत्युक्तोजांबवंतंवैहत्वाचक्रेणकेशवः ॥ कृतकार्योमहाबाहुःकन्यां चैवा
ददौतदा॥८९॥ततःसत्राजितेचैतन्मणिरत्नंसवैददौ ॥ यल्लब्धमृक्षराजाच्चसर्वयादवसन्निधौ ॥ ९० ॥ तेनमिथ्याप्रवादेनसंततोयंजनार्दनः ॥ ततस्ते
यादवाःसर्वेवासुदेवमथाब्रुवन् ॥ ९१ ॥ अस्माकंमनसिह्यासीत्प्रसेनस्तुत्वयाहतः ॥ एकैकस्यास्तुसुंदर्योदशसत्राजितःसुताः ॥ ९२ ॥ सत्योत्पन्नास्सुता
स्तस्यशतमेकंचविश्रुताः ॥ विख्याताश्चमहावीर्याभंगकारश्चपूर्वजः ॥ ९३ ॥ सत्याव्रतवतीस्वप्राभंगकारस्यपूर्वजा ॥ सुषुवुस्ताःकुमारांश्चशिनी
बालःप्रतापवान् ॥ ९४ ॥ अभंगोयुयुधानश्चशिनिस्तस्यात्मजोभवत् ॥ तस्माद्युगंधरःपुत्राश्शतंतस्यप्रकीर्तिताः ॥ ९५ ॥ अनमित्राह्वयोयोवैविख्या
तोवृष्णिवंशजः ॥ अनमित्रात्शिनिर्जज्ञेकनिष्ठोवृष्णिनंदनः ॥ ९६ ॥ अनमित्राच्चसंजज्ञेवृष्णिवीरोयुधाजितः ॥ अन्यौचतनयौवीरावृषभश्चित्रएवच ॥
॥ ९७ ॥ ऋषभःकाशिराजस्यसुतांभार्यामनिंदितां ॥ जयंतश्चजयंतींचशुभांभार्यामविंदत ॥ ९८ ॥ जयंतस्यजयंत्यांवैपुत्रःसमभवत्ततः ॥ सदायज्वा
तिधीरश्चश्रुतवानातिथिप्रियः ॥ ९९ ॥ अक्रूरःसुषुवेतस्मात्सुदक्षोभूरिदक्षिणः ॥ रत्नकन्याचशैब्याचअक्रूरस्तामवाप्तवान् ॥ १०० ॥ पुत्रानुत्पादयामा
सएकादशमहाबलान् ॥ उपलंभंसदालंभमुत्कलंचार्य्यशैशवं ॥ १०१ ॥ सुधीरंचसदायक्षंशत्रुघ्नंवारिमेजयं ॥ धर्मदृष्टिंचधर्मंचसृष्टिमौलिंतथैवच ॥
॥ १०२ ॥ सर्वेचप्रतिहर्तारोरत्नानांजज्ञिरेचते ॥ अक्रूराच्छूरसेनायांसुतौद्वौकुलनंदनौ ॥ १०३ ॥ देववानुपदेवश्चजज्ञातेदेवसंमतौ ॥ अश्विन्यांत्रिचतुः
पुत्राःपृथुर्विपृथुरेवच ॥ १०४ ॥ अश्वग्रीवोश्वबाहुश्चसुपार्श्वकगवेषणौ ॥ रिष्टनेमिःसुवर्चाचसुधर्मामृदुरेवच ॥ १०५ ॥ अभूमिर्बहुभूमिश्चश्रविष्ठाश्रवणे
स्त्रियौ ॥ इमांमिथ्याभिशप्तिंयोवेदकृष्णस्यबुद्धिमान् ॥ १०६ ॥ नसमिथ्याभिशापेनअभिगम्यश्चकेनाचित् ॥ ऐक्ष्वाकीसुषुवेपुत्रंशूरमद्भुतमीढुषम्
॥ १०७ ॥ मीढुषाजज्ञिरेशूराभोजायांपुरुषादश ॥ वसुदेवोमहाबाहुःपूर्वमानकदुंदुभिः ॥ १०८ ॥ देवभागस्तथाजज्ञेतथादेवश्रवाःपुनः ॥

अनावृष्टिंकुनिश्चैवनंदिश्चैवसकृद्यशाः ॥ १०९ ॥ श्यामःशमीकःसताख्यःपंचचास्यवरांगनाः ॥ श्रुतकीर्तिःपृथाचैवश्रुतदेवीश्रुतश्रवाः ॥ ११० ॥ राजा
धिदेवीचतथापंचैतावीरमातरः ॥ वृद्धस्यश्रुतदेवीतुकारूषंसुषुवेनृपम् ॥ १११ ॥ कैकेयाच्छ्रुतकीर्तिस्तुजज्ञेसंतर्दनोनृपः ॥ श्रुतश्रवसिचैद्यस्यसुनीथः
समपद्यत ॥ ११२ ॥ राजाधिदेव्याःसंभूतोधर्माद्भयविवर्जितः ॥ शूरःसख्येनबद्धोसौकुंतिभोजेपृथांददौ ॥११३॥ एवंकुंतीसमाख्याचवसुदेवस्वसापृथा ॥
कुंतिभोजोददात्तांतुपांडोर्भार्यामनिंदिताम् ॥११४॥ पांण्ड्वर्थेसूतदेवीसादेवपुत्रान्महारथान् ॥ धर्माद्युधिष्टिरोजज्ञेवाताज्जज्ञेवृकोदरः ॥११५॥ इंद्राद्धनंजय
श्चैवशक्रतुल्यपराक्रमः ॥ योऽसौत्रिपुरुषाज्जतास्त्रिभिरंशैर्महारथः ॥ ११६ ॥ देवकार्यकरश्चैवसर्वदानवसूदनः ॥ अवध्याश्चापिशक्रस्यदानवायेनघा
तिताः ॥ ११७ ॥ स्थापितस्सतुशक्रेणलब्धवर्चास्त्रिविष्टपे ॥ माद्रवत्यांतुजनितावाश्विनावितिनःश्रुतम् ॥ ११८ ॥ नकुलःसहदेवश्चरूपसत्वगुणन्वितौ ॥
रोहिणीपौरवीनामभार्याचानकदुंदुभेः ॥ ११९ ॥ लेभेचेष्टंसुतंरामंसारणंचरणप्रियम् ॥ दुर्धरंदमनंचैवपिंडारकमहाहनुं ॥ १२० ॥ अथमायात्वमावास्या
देवकीयाभविष्यति ॥ तस्यांजज्ञेमहावाहुःपूर्वंतुसप्रजापतिः ॥ १२१ ॥ अनुजाताभवत्कृष्णासुभद्राभद्रभाषिणी ॥ विजयेरोचमानस्तुवर्धमानश्चदेव
लः ॥ १२२ ॥ एतेसर्वेमहात्मानउपदेव्यांप्रजज्ञिरे ॥ अगावहंमहात्मानंवृहद्देवीव्यजायत ॥ १२३ ॥ वृहद्देव्यांस्वयंजज्ञेमन्दकोनामनामतः ॥ सप्तमंदे
वकीपुत्रंरेमंतंसषुवेसुतम् ॥ १२४ ॥ गवेषणंमहाभागंसंग्रामेष्वपराजितम् ॥ श्रुतदेव्याविहारेतुवनेविचरतापुरा ॥ १२५ ॥ वैश्यायांसमधाच्छौरिः
पुत्रंकौशिकमग्रजम् ॥ श्रुतंधरातुराज्ञीतुसौरगंधपरिग्रहः ॥१२६॥ पुत्रंचकपिलंचैववसुदेवात्मजोवली ॥ जनानांचविपादोभूत्प्रथमःसधनुर्द्धरः॥१२७॥
सौभद्रश्चाभवश्चैवमहासत्वौबभूवतुः ॥ देवभागसुतश्चापिप्रस्तावःसवुधःस्मृतः ॥ २८ ॥ पण्डितंप्रथमंवाहुदेवश्रवसमुत्तमम् ॥ इक्ष्वाकुकुलतोयस्यमन
स्विन्यायशस्विनी ॥१२९॥ निवृत्तशत्रुःशत्रुघ्नःश्रद्धातस्मादजायत ॥ गंडूषायामपत्यानिकृष्णस्तुष्टःशतंददौ ॥ १३० ॥ सचंद्रंतुमहाभागंवीर्यवंतंमहाव
लम् ॥ रंतिपालश्चरंतिश्चनंदनस्यसुतावुभौ ॥ १३१ ॥ शमीकपुत्राश्चत्वारोविक्रांताःसुमहावलाः ॥ विरजश्चधनुश्चैवव्योमस्तस्यससृंजयः ॥ ३२ ॥
अनपत्योभवद्व्योमःसृंजयस्यधनंजयः ॥ योजायमानोभोजत्वंराजर्षित्वमवाप्तवान् ॥ १३३ ॥ कृष्णस्यजन्माभ्युदयंयः कीर्तयतिनित्यशः ॥
शृणोतिवानरोनित्यंसर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ १३४ ॥ अथदेवोमहादेवःपूर्वंकृष्णःप्रजापतिः ॥ विहारार्थंसदेवोसौमानुषेष्वप्यजायत ॥ १३५ ॥ देवक्यांवसु
देवेनतपसापुष्करेक्षणः ॥ चतुर्बाहुस्तुसंजातोदिव्यरूपोजनाश्रयः ॥ १३६ ॥ श्रीवत्सलक्षणंदेवंदृष्ट्वादेवैःसलक्षणम् ॥ उवाचवसुदेवस्तंरूपंसंहरवै
प्रभो ॥ ३७ ॥ भीतोहंदेवकंसस्यततस्त्वेतद्ब्रवीमिते ॥ ममपुत्राहतास्तेनश्रेष्ठाःषड्भीमविक्रमाः ॥ १३८ ॥ वसुदेववचःश्रुत्वारूपंसंहरदच्युतः ॥

अनुज्ञाप्यतुतंशौरिर्नंदगोपगृहेनयत् ॥१३९॥ दत्वातंनंदगोपायरक्ष्यतामितिचाब्रवीत् ॥ अतस्तुसर्वकल्याणंयादवानांभविष्यति॥१४०॥अयंतुगर्भोदेव
क्यायावत्कंसंहानिष्यति ॥ तावत्पृथिव्यांभविताक्षेमोभारावहःपरम् ॥ १४१ ॥ येवैदुष्टास्तुराजानस्तांस्तुसर्वान्हनिष्यति ॥ कौरवाणांरणेभूतेसर्वक्षत्र
समागमे ॥ १४२ ॥ सारथ्यमर्जुनस्यायंस्वयंदेवःकरिष्यति ॥ निःक्षत्रियांधरांकृत्वाभोक्ष्यतेशेषतांगताम् ॥ १४३ ॥ सर्वंयदुकुलंचैवदेवलोकंनयिष्यति ॥
॥ भीष्मउवाच ॥ कएषवसुदेवस्तुदेवकीकायशस्विनी ॥१४४॥ नंदगोपश्चकश्चैवयशोदाकामहाव्रता ॥ याविष्णुंपोषितवतीयांसमातेत्यभाषत॥१४५॥
यागर्भंजनयामासयाचैनंसमवर्द्धयत् ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पुरुषःकश्यपश्चासावदितिस्तत्प्रियास्मृता ॥ १४६ ॥ कश्यपोब्रह्मणोंशस्तुपृथिव्याअदि
तिस्तथा ॥ नंदोद्रोणस्समाख्यातोयशोदाथधराभवत् ॥ १४७ ॥ अथकामान्महाबाहुर्देवक्याःसमपूरयत् ॥ येतयाकांक्षिताःपूर्वमजात्तस्मान्म
हात्मनः ॥ १४८ ॥ अचिरंसमहादेवःप्रविष्टोमानुषींतनुं ॥ मोहयन्सर्वभूतानियोगाद्योगीसमाययौ ॥ १४९ ॥ नष्टेधर्मेतथायज्ञेविष्णुर्वृष्णिकुले
विभुः॥कर्तुंधर्मव्यवस्थानमसुराणांप्रणाशनम् ॥१५०॥ रुक्मिणीसत्यभामाचसत्यानाग्निजितीतथा॥सुमित्राचतथाशैब्यागांधारीलक्ष्मणातथा ॥१५१॥
सुभीमाचतथामाद्रीकौसल्याविजयातथा ॥ एवमादीनिदेवीनांसहस्राणिचषोडश ॥ १५२ ॥ रुक्मिणीजनयामासपुत्रान्शृणुविशारदान् ॥ चारुदेष्णंरणे
शूरंप्रद्युम्नंचमहाबलम् ॥ १५३ ॥ सुचारुंचारुभद्रंचसदश्वंह्रस्वमेवच ॥ सप्तमश्चारुगुप्तश्चचारु भद्रश्चचारुकं ॥ १५४ ॥ चारुहासंकनिष्ठंचकन्याञ्चा
रुमतींतथा ॥ जज्ञिरेसत्यभामायाभानुर्भीमरथःक्षणः ॥ १५५ ॥ रोहितोदीप्तिमांश्चैवताम्रबंधोजलंधमः ॥ चतस्रोजज्ञिरेतेपांस्वसारश्चयवीयसीः॥१५६॥
जांबवत्याःसुतोजज्ञेसांवश्चैवातिशोभनः ॥ सौरशास्त्रस्यकर्तावैप्रतिमामंदिरस्यच॥१५७॥ मूलस्थानेनिवेशश्चकृतस्तेनमहात्मना॥तुष्टेनदेवदेवेनकुष्ठरोगो
विनाशितः ॥ १५८ ॥ सुमित्रंचारुमित्रंचमित्रविंदाव्यजायत ॥ मित्रबाहुःसुनीथश्चनाग्नजित्यांबभूवतुः ॥ १५९ ॥ एवमादीनिपुत्राणांसहस्राणिनिशामय॥
अशीतिश्चसहस्राणांवासुदेवसुतास्तथा ॥१६०॥ प्रद्युम्नस्यचदायादोवैदर्भ्यांबुद्धिसत्तमः ॥ अनिरुद्धोरणेयोद्धाजज्ञेस्यमृगकेतनः॥१६१॥ काम्यासुपार्श्व
तनयासांबाल्लेभेतरस्विनम्॥ सत्त्वप्रकृतयोदेवाःपराःपंचप्रकीर्तिताः ॥ १६२ ॥ तिस्रःकोठ्यःप्रवीराणांयादवानांमहात्मनां॥षष्टिः शतसहस्राणिवीर्यवंतोम
हाबलाः॥१६३॥देवांशाःसर्वएवेहउत्पन्नास्तेमहौजसः ॥ दैवासुरेहतायेवाअसुरास्तुमहाबलाः ॥१६४॥ इहोत्पन्नामनुष्येषुबाधंतेसर्वमानवान् ॥ तेषामुद्धर
णार्थायउत्पन्नायादवेकुले ॥१६५॥ कुलानांशतमेकंचयादवानाम्महात्मनाम् ॥ विष्णुस्तेषांप्रणेताचप्रभुत्वेचव्यवस्थितः ॥१६६॥ निदेशस्थायिनस्तस्य
ऋद्ध्यंतेसर्वयादवाः ॥ भीष्मउवाच ॥ सप्तर्षयः कुबेरश्चयक्षोमणिधरस्तथा ॥ १६७ ॥ सात्यकिर्नारदश्चैवशिवोधन्वंतरिस्तथा ॥ आदिदेवस्तथाविष्णुरे

भिस्तुसहदैवतैः ॥ १६८ ॥ किमर्थंसहसंभूताः सुरसम्भूतयः क्षितौ ॥ भविष्याःकतिवाचास्यप्रादुर्भावामहात्मनः ॥ १६९ ॥ सर्वक्षेत्रेषुसर्वेषुकिमर्थं
मिहजायते ॥ यदर्थमिहसंभूतोविष्णुर्वृष्ण्यंधकेकुले ॥ १७० ॥ पुनः पुनर्मनुष्येषुतन्मेत्वंब्रूहिपृच्छतः ॥पुलस्त्यउवाच॥ शृणुभूपप्रवक्ष्यामिरहस्याति
रहस्यकम् ॥ यथादिव्यतनुर्विष्णुर्मानुषेष्विहजायते ॥ १७१ ॥ युगांतेतुपरावृत्तेकालेप्रशिथिलेप्रभुः ॥ देवासुरमनुष्येषुजायतेहरिरीश्वरः ॥१७२॥
हिरण्यकशिपुर्दैत्यस्त्रैलोक्यस्यप्रशासिता ॥ बलिनाधिष्ठितेचैवपुनर्लोकत्रयेक्रमात् ॥ १७३ ॥ सख्यमासीत्परमकंदेवानामसुरैःसह ॥ युगाख्यादशसं
पूर्णाआसीदव्याकुलंजगत् ॥ १७४ ॥ निदेशस्थायिनश्चापितयोर्देवासुरास्स्वयं ॥ बद्धोबलिर्विमर्दोयंसुसंवृत्तःसुदारुणः ॥ १७५ ॥ देवानाम
सुराणांचघोरःक्षयकरोमहान् ॥ कर्तुंधर्मव्यवस्थांचजायतेमानुषेष्विह॥१७६॥भृगोःशापनिमित्तंतुदेवासुरकृतेतदा ॥ भीष्मउवाच ॥ कथंदेवासुरकृ
तेहरिर्देहमवाप्तवान्॥१७७॥देवासुरंयथावृत्तंतन्मेकथयसुव्रत ॥पुलस्त्यउवाच॥ तेषांजयनिमित्तंवैसंग्रामास्युःसुदारुणाः॥१७८॥ अवतारादशद्वौचशुद्धा
मन्वंतरेस्मृताः ॥ नामधेयंसमासेनशृणुतेषांविवक्षितम् ॥ १७९ ॥ प्रथमोनारसिंहस्तुद्वितीयश्चापिवामनः ॥ तृतीयस्तुवराहश्चचतुर्थोमृत
मंथनः ॥ १८० ॥ संग्रामःपंचमश्चैवसुघोरस्तारकामयः ॥ षष्ठोह्याडीवकाख्यश्चसप्तमस्त्रैपुरस्तथा ॥ १८१ ॥ अष्टमश्चांधकवधोनवमोवृत्रघातनः ॥
ध्वजश्चदशमस्तेषांहालाहलस्ततःपरं ॥ १८२ ॥ प्रथितोद्वादशस्तेषांघोरःकोलाहलस्तथा ॥ हिरण्यकशिपुर्दैत्योनरसिंहेनसूदितः॥१८३॥वामनेनबलि
र्बद्धस्त्रैलोक्याक्रमणेपुरा ॥ हिरण्याक्षोहतोद्वंद्वेप्रतिवादेतुदैवतैः ॥ १८४ ॥ दंष्ट्रयातुवराहेणसमुद्रस्थोद्विधाकृतः ॥ प्रह्लादोनिर्जितोयुद्धइंद्रेणा
मृतमंथने ॥ १८५ ॥ विरोचनस्तुप्राह्लादिर्नित्यमिंद्रवधोद्यतः ॥ इंद्रेणैवचविक्रम्यनिहतस्तारकामये ॥ १८६ ॥ अशक्नुवत्सुदेवेषुत्रिपुरंसोढुमासुरम् ॥
मोहयित्वाऽमृतेपीतेगोरूपेणासुरारिणा॥१८७॥नासन्जीवयितुंशक्याभूयोभूयोमृतासुराः ॥ निहतादानवाःसर्वेत्रैलोक्येत्र्यंबकेणतु ॥१८८॥ असुराश्चपि
शाचाश्चदानवाश्चांधकेवधे ॥ हतादेवमनुष्यैस्तेपितृभिश्चैवसर्वशः ॥ १८९ ॥ संपृक्तोदानवैर्वृत्रोघोरेकोलाहलेहतः ॥ तदाविष्णुसहायेनमहेंद्रेणनिपा
तितः॥१९०॥हतस्ततोमहेंद्रेणमायाछन्नस्तुयोगवित्॥वज्रेणक्षणमाविश्यविप्रचित्तिःसहानुगः॥१९१॥दैत्याश्चदानवाश्चैवसंयुताःकृत्स्नशस्तुते ॥ एतेदेवा
ऽसुरवृत्ताःसंग्रामाद्वादशैवतु ॥१९२॥ देवासुरक्षयकराःप्रजानांचहितायवै ॥ हिरण्यकशिपूराजावर्षाणामर्बुदंबभौ॥१९३॥द्विसप्ततिंतथान्यानिनियुतान्य
धिकानितु ॥ अशीतिंचसहस्राणित्रैलोक्यैश्वर्यवानभूत्॥१९४॥पर्यायेण तुराजाभूद्बलिर्वर्षार्बुदंपुनः ॥ षष्टिंचैवसहस्राणिनियुतानिचविंशतिं ॥ १९५ ॥
बलिराज्याधिकारेतुयावत्कालश्चकीर्तितः ॥ तावत्कालंतुप्रह्लादोनिर्वृतोह्यसुरैःसह ॥ १९६ ॥ जयार्थमेतेविज्ञेयाअसुराणांमहौजसः ॥ त्रैलोक्यमिदमव्ययं

महेंद्रेणानुपाल्यते ॥१९७॥ असम्पन्नमिदंसर्वंयावद्वर्षायुतंपुनः ॥ पर्यायेणैवसम्प्राप्तेत्रैलोक्यंपाकशासने ॥१९८॥ ततोसुरान्परित्यज्ययज्ञोदेवानगच्छत ॥ यज्ञेदेवानथगतेदितिजाःकाव्यमब्रुवन्दैत्याऊचुः॥१९९॥हृतंमघवताराज्यंत्यक्त्वायज्ञःसुरान्गतः ॥ स्थातुंनशुक्रनुमोह्यत्रप्रविशामोरसातलम् ॥२००॥ए वमुक्तोब्रवीदेतान्विषण्णान्सांत्वयन्गिरा ॥ माभैष्टधारयिष्यामितेजसास्वेनवोऽसुराः ॥ २०१ ॥ मंत्राश्चौषधयश्चैवधरायांयत्तुवर्तते ॥ मयितिष्ठतितत्सर्वं पादमात्रंसुरेषुवै ॥२०२॥ तत्सर्वंचप्रदास्यामियुष्मदर्थेधृतंमया॥ततोदेवास्तुतान्दृष्ट्वाधृतान्काव्येनधीमता॥२०३॥अमंत्रयंतदेवावैसंविग्नास्तज्जिघृक्षया॥ काव्योह्येषइदंसर्वंव्यावर्तयतिनोबलात् ॥ २०४ ॥ साधुगच्छामहेतूर्णंयावन्नच्यावयेतवै ॥ प्रसह्यजित्वाशिष्टांस्तुपातालंप्रापयामहे ॥ २०५ ॥ ततोदेवा स्तुसंरब्धादानवानुपसृत्यह ॥ ततस्तेवध्यमानास्तैःकाव्यमेवाभिदुद्रुवुः ॥ २०६ ॥ ततःकाव्यस्तुतान्दृष्ट्वातूर्णंदेवैरभिद्रुतान् ॥ रक्षाकार्येणसंहृत्यदेवे भ्यस्तान्सुरार्दितान् ॥ २०७ ॥ काव्यंदृष्ट्वास्थितंदेवानिर्विशंकास्तुतेजहुः ॥ ततःकाव्योनुचिंत्याथब्रह्मणोवचनंहितम् ॥ २०८ ॥ तानुवाचततःकाव्यः पूर्ववृत्तमनुस्मरन् ॥ त्रैलोक्यंवोहृतंसर्वंवामनेनत्रिभिःक्रमैः ॥ २०९ ॥ बलिर्बद्धोहतोजंभोनिहतश्चविरोचनः ॥ महासुराद्वादशसुसंग्रामेषुसुरैर्हताः ॥ ॥ २१० ॥ तैस्तैरुपायैर्भूयिष्ठानिहतास्तुप्रधानतः ॥ केचिच्छिष्टाश्चयूयंवैयुद्धंनास्तीतिमेमतम् ॥ २११ ॥ नीतयोवोविधातव्याउपासेकालपर्ययात् ॥ यास्याम्यहंमहादेवंमंत्रार्थंविजयावहम् ॥ २१२ ॥ अप्रतीपांस्ततोदेवान्मंत्रान्प्राप्यमहेश्वरात् ॥ योत्स्यामहेपुनर्देवैस्ततःप्राप्स्यथवैजयम् ॥ २१३ ॥ ततस्तेकृतसंवादादेवानूचुस्तदासुराः ॥ न्यस्तशस्त्रावयंसर्वेनिःस्सन्नाहारथैर्विना ॥ २१४ ॥ वयंतपश्चरिष्यामःसंवृतावल्कलैस्तथा ॥ देवास्तेषां वचश्रुत्वासत्याभिव्याहृतंततः॥२१५॥ततोन्यवर्तयन्सर्वेविज्वरामुदिताश्चते॥न्यस्तशस्त्रेषुदैत्येषुविनिवृत्तास्तदासुराः॥२१६॥ ततस्तानब्रवीत्काव्यउ पाध्वंतपसिस्थिताः ॥ निरुत्सिक्तास्तपोयुक्ताःकालंकायार्थसाधकम् ॥ २१७ ॥ पितुराश्रमसंस्थावैमांप्रतीक्षथदानवाः ॥ तानुदिश्यासुरान्काव्योमहादेवं प्रपद्यत ॥ २१८ ॥ शुक्रउवाच ॥ मंत्रानिच्छाम्यहंदेवयेनसन्तिबृहस्पतौ ॥ पराभवायदेवानामसुराणांजयायच ॥ २१९ ॥ एवमुक्तोब्रवीद्दे वोव्रतंत्वंचरभार्गव ॥ पूर्णंवर्षसहस्रंतुकणधूममधःशिराः ॥ २२० ॥ यदिपास्यसिभद्रंतेततोमंत्रानवाप्स्यसि ॥ तथेतिसमनुज्ञाप्यशुक्रस्तुभृगु नंदनः ॥ २२१ ॥ पादौसंस्पृश्यदेवस्यबाढमित्यब्रवीद्वचः ॥ व्रतंचराम्यहंदेवत्वयादिष्टोद्यवैप्रभो ॥ २२२ ॥ आदिष्टेदेवदेवेनकृतवान्भार्ग वोमुनिः ॥ तदातस्मिन्गतेशुक्रेअसुराणांहितायवै ॥ २२३ ॥ मंत्रार्थेतनुतेकाव्योब्रह्मचर्यंमहेश्वरात् ॥ तद्बुद्ध्वानीतिपूर्वंवैराजन्यास्तुतदासुरं ॥२२४॥ अ स्मिंश्छिद्रेतदामर्षादेवास्तानभिदुद्रुवुः ॥ दंशिताःसायुधाःसर्वेबृहस्पतिपुरःसराः ॥ २२५ ॥ दृष्ट्वासुरगणादेवान्प्रगृहीतायुधान्पुनः ॥ उत्पेतुस्सहसास

वैसंत्रस्तास्तान्वचोब्रुवत्॥२२६॥दैत्याऊचुः॥न्यस्तशस्त्रावयंदेवाआचार्येव्रतमास्थिते ॥ दत्वाभवंतस्त्वभयंसंप्राप्तानोजिघांसया॥२२७॥अनमर्पावयंसर्वे
त्यक्तशस्त्राश्चसंस्थिताः ॥ चीरकृष्णाजिनधरानिष्क्रियानिष्परिग्रहाः॥२२८॥रणेविजेतुंदेवांश्चनशक्ष्यामःकथंचन ॥ अयुद्धेनप्रपत्स्यामःशरणंकाव्यमात
रम् ॥२२९॥ ज्ञापयामःकृच्छ्रमिदंयावन्नाभ्येतिनोगुरुः ॥ निवृत्तेचतथाशुक्रेयोत्स्यामोदंशितायुधाः ॥२३०॥ एवमुक्त्वाचतेन्योन्यंशरणंकाव्यमातरम् ॥
प्रापद्यंततततोभीतास्तेभ्योऽदादभयंतुसा ॥ २३१ ॥ नभेतव्यंनभेतव्यंभयंत्यजतदानवाः ॥ मत्सन्निधौवर्त्ततांवोनभीर्भवितुमर्हति ॥ २३२॥ तयाभि
रक्षितांस्तांश्चदृष्ट्वादेवास्तदाऽसुरान् ॥ अभिजग्मुःप्रसह्यैतानविचार्यबलाबलम् ॥ २३३ ॥ ततस्तान्बध्यमानांस्तुदेवैर्दृष्ट्वासुरांस्तदा ॥ देवीक्रुद्धाब्रवीदे
वान्निद्रयामोहयाम्यहम् ॥२३४॥ संभृत्यसर्वसंभारान्निद्रांसाव्यसृजत्तदा ॥ तस्तंभदेवीचबलाद्योगयुक्तातपोधना ॥२३५॥ततस्तंस्तभितंदृष्ट्वाइंद्रंदेवाश्चमू
ढवत् ॥ प्राद्रवंततततोभीताइंद्रंदृष्ट्वावशीकृतम् ॥२३६॥ गतेषुसुरसंघेषुविष्णुरिंद्रमभापत॥विष्णुरुवाच॥मांत्वंप्रविशभद्रंतेराक्षष्येत्वांसुरोत्तम ॥ २३७ ॥
एवमुक्तस्ततोविष्णुंप्रविवेशपुरंदरः ॥ विष्णुसंरक्षितंदृष्ट्वादेवीक्रुद्धावचोऽब्रवीत् ॥ २३८ ॥ एपत्वांविष्णुनासार्धंदहामिमघवन्बलात् ॥ मिपतांसर्वभू
तानां दृश्यतांमेतपोबलम् ॥ २३९ ॥ तयाभिभूतौतौदेवाविंद्रविष्णूबभूवतुः ॥ कथंमुच्येयसहितोविष्णुरिंद्रमभापत ॥ २४० ॥ इंद्रोब्रवीज्जहिह्येनां
यावन्नौनदहेत्प्रभो ॥ विशेपेणाभिभूतोस्मिजहीमांजहिमाचिरम्॥२४१॥ततःसमीक्ष्याविष्णुस्तांस्त्रीवधेकृच्छ्रमास्थितः ॥ अभिध्यायततःशक्रमापन्नंसत्वरं
प्रभुः॥२४२॥ततःसत्वरयायुक्तःशीघ्रकारीभयान्वितः॥ज्ञात्वाविष्णुस्ततस्तस्याःक्रूरंदेव्याश्चिकीर्षितम्॥२४३॥क्रुद्धश्चचक्रमादायशिरश्छेदवैभयात् ॥
तंदृष्ट्वास्त्रीवधंघोरंचुक्रोधभृगुरीश्वरः ॥ २४४ ॥ ततोहिशतोभृगुणाविष्णुर्भार्यावधेकृते ॥ भृगुरुवाच ॥ यत्त्वयाजानताधर्ममवध्यास्त्रीनिपूदिता ॥ २४५ ॥
तस्मात्त्वंसप्तकृत्वोहिमानुषेपूपयास्यसि ॥ ततस्तेनाभिशापेननष्टेधर्मेपुनःपुनः ॥ २४६ ॥ लोकस्यचहितार्थायजायतेमानुपेप्विह ॥ अथव्याहृत्य
विष्णुंसतदादायशिरःस्वयम्॥२४७॥समानीयततःकायंपाणौगृह्येदमब्रवीत् ॥भृगुरुवाच॥ एपात्वंविष्णुनादेविहतासंजिवयाम्यहं॥२४८॥ यदिकृत्स्नोम
याधर्मोज्ञायतेचरितोपिवा ॥ तेनसत्येनजीवस्वयादिसत्यंब्रवीम्यहम् ॥ २४९ ॥ ततस्तांप्रोक्ष्यशीताद्भिर्जीवजीवेतिसोब्रवीत् ॥ ततोभिव्याहृतेतत
स्मिन्देवीसंजीवितातदा ॥ २५० ॥ ततस्तांसर्वभूतानिदृष्ट्वासुप्तोत्थितामिव ॥ साधुसाध्वितिदृष्टेववचस्तांसर्वतोब्रुवन् ॥ २५१ ॥ एवंप्रत्याहृता
तेनदेवीसाभृगुणातदा ॥ मिपतांदैवतानांहितदद्भुतमिवाभवत् ॥ २५२ ॥ असंभ्रांतेनभृगुणापत्नीसंजीवितापुनः ॥ दृष्ट्वाचेंद्रोनालभतशर्मकाव्यभ
यात्पुनः ॥२५३॥ प्रजागरेततश्चेंद्रोजयंतीमिदमब्रवीत् ॥ संधिकामोभ्यधाद्वाक्यंस्वांकन्यांपाकशासनः॥२५४॥इन्द्रउवाच॥एपकाव्योह्यनिंद्रायव्रतंचरति

दारुणम् ॥ तेनाहंव्याकुलःपुत्रिकृतोभतिमतादृढम् ॥ २५५ ॥ तैस्तैर्मनोनुकूलैश्चउपचारैरतंद्रिता ॥ आराधयतथापु त्रियथातुष्येतसद्विजः ॥२५६॥ गच्छत्वंतस्यदत्तासिप्रयत्नंकुरुमत्कृते ॥ एवमुक्ताजयंतीसावचःसंगृह्यवैपितुः ॥ २५७ ॥ अगच्छद्यत्रघोरंसतपोह्यारभ्यतिष्ठति ॥ तंदृष्ट्वाचपिबंतं साकणधूममधोमुखम् ॥ २५८ ॥ यक्षेणपात्यमानंचकुंडधारेणपावनम् ॥ दृष्ट्वातंयतमानंतुदेवीकाव्यमवस्थितम् ॥ २५९ ॥ शत्रूपघातेश्राम्यं न्तंदुर्बलस्थितिमास्थितम् ॥ पित्रायथोक्तंवाक्यंसाकाव्येकृतवतीतदा ॥२६०॥ गीर्भिश्चैवानुकूलाभिःस्तुवंतीवल्गुभाषिणी ॥ गात्रसंवाहनैःकालेसेवमाना त्वचःसुखैः ॥ २६१ ॥ व्रतचर्यानुकूलाभिरुपास्यबहुलाःसमाः ॥ पूर्णेधूमव्रतेतस्मिन्घोरेवर्षसहस्रके ॥२६२ ॥ वरेणछंदयामासशिवःप्रीतोभवत्तदा ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ एतद्व्रतंत्वयैकेनचीर्णंनान्येनकेनचित् ॥ २६३ ॥ तस्माद्वैतपसाबुद्ध्याश्रुतेनचबलेनच ॥ तेजसाचसुरान्सर्वांस्त्वमेकोभिभविष्यसि ॥२६४॥यच्चकिंचिन्मयिब्रह्मन्विद्यतेभृगुनंदन ॥ प्रतिदास्यामितत्सर्वंत्वयावाच्यंनकस्यचित् ॥ २६५ ॥ किंभाषितेनबहुनाअवध्यस्त्वंभविष्यसि ॥ तान्दत्वातुवरांस्तस्मैभार्गवायपुनःपुनः॥२६६॥प्रजेशत्वंधनेशत्वमवध्यत्वंचवैददौ ॥ एतान्लब्ध्वावरान्काव्यःसंप्रहृष्टतनूरुहः॥२६७॥एवमाभाष्यदेवेश मीश्वरंनीललोहितम्॥प्रज्ञान्वितस्ततस्तस्मैप्राञ्जलिःप्रणतोभवत् ॥ २६८ ॥ ततःसोंतर्हितेदेवेजयंतीमिदमब्रवीत् ॥ कस्यत्वंसुभगेकावादुःखितेमयिदुः खिता ॥ २६९ ॥ महतातपसायुक्ताकिमर्थंमांजिगीषसि ॥ अनयासंस्थिताभक्त्याप्रश्रयेणदमेनच ॥२७० ॥ स्नेहेनचैवसुश्रोणिप्रीतोस्मिवरवर्णिनि ॥ किमिच्छसिवरारोहेकस्तेकामःसमुद्यतः ॥ २७१ ॥ तंतेसंपादयाम्यद्ययद्यपिस्यात्सुदुष्करम् ॥ एवमुक्ताब्रवीदेनंतपसाज्ञातुमर्हसि ॥ २७२ ॥ चिकी र्षितंहिमेब्रह्मंस्त्वंवैवदयथातथम् ॥ एवमुक्तोब्रवीदेनांदृष्ट्वादिव्येनचक्षुषा ॥ २७३ ॥ मयासहत्वंसुश्रोणिशतवर्षाणिभामिनि ॥ सर्वभूतैरदृश्यांतःसंप्र योगमिहेच्छसि ॥ २७४ ॥ देविइंदीवरश्यामेवरार्हेवामलोचने ॥ एवंवृणोषिकामांस्त्वंददेवैवल्गुभाषिते ॥२७५॥ एवंभवतुगच्छावगृहंमेमत्तकाशिनि ॥ ततःसगृहमागम्यजयंत्यासहचोशना ॥२७६॥ तयासहावसद्देव्याशतवर्षाणिभार्गवः ॥ अदृश्यःसर्वभूतानांमाययासंशितव्रतः ॥ २७७ ॥ कृतार्थमागतं ज्ञात्वाशुक्रंसर्वेदितेस्सुताः ॥ अभिजग्मुर्गृहंतस्यमुदितास्तेदिदृक्षवः ॥ २७८ ॥ गतायदानपश्यंतिमाययासंवृतंगुरुम् ॥ लक्षणंतस्यचाबुद्धाना द्यागच्छतिनोगुरुः ॥ २७९ ॥ एवंतेस्वानिधिष्ण्यानिगताःसर्वेयथागताः ॥ ततोदेवगणास्सर्वेगत्वांगिरसमब्रुवन् ॥ २८० ॥ दानवालयेतु भगवान्गत्वातत्रचतांचमूम् ॥ मोहयित्वात्मवशगांक्षिप्रमेवतथाकुरु ॥ २८१ ॥ धिषणस्तान्सुरानाहएवमेवव्रजाम्यहम् ॥ तेनगत्वादानवेंद्रः प्रह्लादोवैवशीकृतः ॥२८२॥ शुक्रोभूत्वास्थितस्तत्रपौरोहित्यंचकारसः ॥ स्थितोवर्षशतंसाग्रमुशनातावदागतः ॥२८३॥ दनुपुत्रैस्ततोदृष्टःसभायांतुबृह

स्पतिः ॥ उशनाएकएवात्रद्वितीयःकिमिहागतः ॥२८४॥ सुमहत्कौतुकंचात्रभविताविग्रहोदृढम् ॥ किंवदिष्यतिलोकोयंद्वारियोयंव्यवास्थितः ॥२८५॥
सभायामास्थितोयोयंगुरुःकिंनोवदिष्यति॥एवंप्रजल्पतांतेषांदनूनांकविरागतः ॥२८६॥ स्वरूपधारिणंतत्रदृष्ट्वासीनंबृहस्पतिम् ॥ उवाचवचनंक्रुद्धःकि
मर्थंत्वमिहागतः ॥ २८७ ॥ शिष्यान्मोहयसेमेत्वंयुक्तंसुरगुरोस्तव ॥ मूढास्तेत्वांनजानंतित्वन्मायामोहिताध्रुवम् ॥ २८८ ॥ तन्नयुक्तंतवब्रह्मन्पराशिष्य
प्रधर्षणम् ॥ व्रजत्वंदेवलोकंस्वंतिष्ठधर्ममवाप्स्यसि ॥२८९॥ शिष्योहिमेकचःपूर्वंहतोदानवपुंगवैः ॥ विद्यार्थीतनयोब्रह्मंस्तवायोग्यागतिस्त्विह ॥२९० ॥
श्रुत्वातुतस्यतद्वाक्यंस्मितंकृत्वावदद्गुरुः॥संतिचोराःपृथिव्यांयेपरद्रव्यापहारिणः ॥ २९१॥ एवंविधानदृष्टाश्वरूपदेहापहारिणः ॥ वृत्रघातेनचेंद्रस्यब्रह्मह
हत्यापुराभवत्॥२९२॥ लोकायतिकशास्त्रेणभवतासातिरस्कृता॥जानामित्वामांगिरसंदेवाचार्यंबृहस्पतिम्॥२९३॥मद्रूपधारिणंप्रातंसर्वेपश्यतदानवाः ॥
एषवोमोहनायालंप्राप्तोविष्णुविचेष्टितैः ॥ २९४॥ तदेनंशृंखलैर्बद्ध्वाक्षिपेतलवणार्णवे ॥ पुनरेवाब्रवीच्छुक्रःपुरोधायंदिवौकसाम् ॥ २९५ ॥ मोहितानूनमेते
नक्षयंयास्यथदानवाः॥भोअहंदानवेंद्रेहवंचितोऽस्मिदुरात्मना॥२९६॥किमर्थंभवतात्यक्तःकृतश्चान्यःपुरोहितः॥देवाचार्योंगिरःपुत्रएषएवबृहस्पतिः २९७
वंचितोसिनसंदेहोहितार्थंतुदिवौकसाम् ॥ त्यजस्वैनंमहाभागशत्रुपक्षजयावहम्॥२९८॥ अनुशिष्यभयाद्यातःपूर्वमेवमहंप्रभो॥जलमध्येस्थितःपीतोमहादे
वेनशंभुना ॥२९९ ॥ उदरस्थस्यमेजातंसाग्रंवर्षशतंकिल ॥ उदराच्छुक्ररूपेणशिश्नेनाहंविसर्जितः ॥ ३००॥ वरदःप्राहमांदेवश्शुक्रेष्टंत्वंवरंवृणु ॥ मया
वृतोवरंराजन्देवदेवःपिनाकधृत् ॥ ३०१ ॥ मनसाचिंतिताह्यर्थामानसेयस्थितावराः ॥ भवंतुमयितेसर्वेप्रसादात्तवशंकर ॥ ३०२ ॥ एवमस्त्वितिदेवेन
प्रेषितोऽस्मितवांतिकम् ॥ तावदत्राभवच्चायंपुरोधास्तेबृहस्पतिः ॥३०३॥ दृष्टःसत्यंदानवेंद्रमयोक्तंत्वंनिशामय ॥ बृहस्पतिस्तदावाक्यंप्रह्लादंप्रत्यभाषत
॥३०४॥नाहमेतंप्रजानामिदेवंवादानवंनरम्॥मद्रूपधारिणंराजन्वंचनार्थंतवागतम्३०५॥ततस्तेदानवाःसर्वेसाधुसाध्वितिवादिनः॥पुरोधाःपौर्विकोनोस्तुयो
वाकोवाभवत्विति॥३०६॥नानेनकार्यमस्माकंयातुह्येषयथागतः ॥ सक्रोधमशपत्काव्योदानवेंद्रान्समागतान्॥३०७॥ त्यक्तोयथाहंयुष्माभिस्तथासर्वांश्चि
रादिव ॥ गतश्रीकान्गतप्राणान्पश्येयंदुःखजीविकान्॥३०८॥सुघोरामापदंप्राप्तानचिरादेवसर्वशः॥एवमुक्त्वागतःकाव्योयदृच्छातस्तपोवनम्३०९॥ त
स्मिन्गतेततःशुक्रेस्थितस्तत्रबृहस्पतिः॥पालयन्दानवांस्तत्रकिंचित्कालमतिष्ठत ३१०॥ततोबहुतिथेकालेअतिक्रांतेनरेश्वर॥संभूयदानवाःसर्वेपर्यपृच्छंस्त
दागुरुम्॥३११॥संसारेस्मिन्नसारेतुकिंचिज्ज्ञानंप्रयच्छनः॥येनमोक्षंव्रजामश्चप्रसादात्तवसुव्रत॥३१२॥ततःसुरगुरुःप्राहकाव्यरूपीतदागुरुः॥ममाप्येषामतिः
पूर्वंयायुष्माभिरुदाहृता३१३॥क्षणंकुर्वंतुसहिताश्शुचिभूयसमाहिताः॥ज्ञानंवक्ष्यामिवोदैत्याअहंवैमोक्षदायियत्।३१४।एषाश्रुतिर्वैदिकीयाऋग्यजुःसामसं

ज्ञिता॥वैश्वानरप्रसादात्तुदुःखदाप्राणिनामिह।३१५।यज्ञश्राद्धंकृतंक्षुद्रैरैहिकस्वार्थतत्परैः॥येत्वमींवैष्णवाधर्मायेचरुद्रकृतास्तथा॥३१६॥कुधर्मादारसहिते
हिंसाप्रायाःकृताहितैः॥अर्द्धनारीश्वरोरुद्रःकथंमोक्षंगमिष्यति॥३१७॥ वृतोभूतगणैर्भूरिभूषितश्चास्थिभिस्तथा ॥ नस्वर्गोनैवमोक्षोत्रलोकाःक्लिश्यंतिवैतथा
॥३१८॥हिंसायामास्थितोविष्णुःकथंमोक्षंगमिष्यति॥रजोगुणात्मकोब्रह्मास्वांसृष्टिमुपजीवति॥३१९॥देवर्षयोथयेचान्येवैदिकंपक्षमाश्रिताः॥हिंसाप्रायाः
सदाक्रूरामांसादाः पापकारिणः ॥ ३२० ॥ सुरास्तुमद्यपानेनमांसादाब्राह्मणास्त्वमी ॥ धर्मेणानेनकःस्वर्गकथंमोक्षंगमिष्यति ॥३२१॥ यच्चयज्ञादिकंकर्म
स्मार्तंश्राद्धादिकंतथा ॥ तत्रनैवापवर्गोस्तियत्रैषाश्रूयतेश्रुतिः ॥ ३२२ ॥ यज्ञंकृत्वापशुंहत्वाकृत्वारुधिरकर्दमम् ॥ यद्येवंगम्यतेस्वर्गोनरकःकेनगम्यते
॥३२३॥ यदिभुक्तमिहान्येनतृप्तिरन्यस्यजायते ॥ दद्यात्प्रवसतः श्राद्धंनसभोजनमाहरेत् ॥३२४॥ आकाशगामिनोविप्राःपतितामांसभक्षणात्॥तेषांन
विद्यतेस्वर्गोमोक्षोनैवेहदानवाः ॥३२५॥जातस्यजीवितंजंतोरिष्टंसर्वस्यजायते॥आत्ममांसोपमंमांसंकथंखादेतपंडितः॥३२६॥ योनिजास्तुकथंयोनिंसेवं
तेजंतवस्त्वमी॥मैथुनेनकथंस्वर्गयास्यंतेदानवेश्वर॥मृद्भस्मनायत्रशुद्धिस्तत्रशुद्धिस्तुकाभवेत् ॥३२७॥ विपरीततमंलोकंपश्यदानवयादृशम् ॥ विण्मूत्र
स्यकृतोत्सर्गोशिश्नापानेतुशोधनम्॥३२८॥नसंभारोस्तिवदनेमृदातोयेनवापुनः॥भुक्तेवाभोजनेराजन्कथंनापानशिश्नयोः।३२९॥क्रियतेशोधनंतद्बुद्धिपरी
तास्थितिस्त्वियम् ॥ यत्रप्रक्षालनंप्रोक्तंतत्रतेनैवकुर्वते॥३३०॥तारांबृहस्पतेर्भार्यांहृत्वासोमःपुरागतः॥ तस्यांजातोबुधःपुत्रोगुरुर्जग्राहतांपुनः ॥३३१॥
गौतमस्यमुनेःपत्नीमहल्यांनामनामतः ॥ अगृह्णात्तांस्वयंशक्रःपश्यधर्मोयथाविधः ॥ ३३२ ॥ एतदन्यच्चजगतिदृश्यतेपापदायकम् ॥ एवंविधोयत्रध
र्मःपरमार्थोमतस्तुकः॥३३३॥वदस्वत्वंदानवेंद्रवदभूयोवदामिते॥ गुरोस्तुगदितंश्रुत्वापरमार्थान्वितंवचः॥३३४॥जातकौतूहलास्तत्रविविक्तास्तुभवार्णवा
त् ॥ दानवाऊचुः॥दीक्षयस्वगुरोसर्वान्प्रपन्नान्भक्तितःस्थितान् ॥ ३३५ ॥ येनवैनपुनर्मोहंव्रजामस्तवशासनात् ॥ सुविरक्ताःस्मसंसारेशोकमोहप्रदायि
नि ॥३३६॥ उद्धरस्वगुरोसर्वान्क्लेशाकर्षणकूपतः ॥ कस्यदेवस्यशरणंगच्छामोब्राह्मणोत्तम ॥ ३३७॥ दैवतंचप्रपन्नानांप्रकाशयमहागते ॥ स्मरणेनो
पवासेनध्यानधारणयातथा ॥३३८॥ पूजोपहारेचकृतेअपवर्गस्तुलभ्यते ॥ विरक्तास्स्मकुटुंबेतुभूयोनात्रयतामहे॥३३९॥एवंचैवगुरुश्छन्नस्तैरुक्तोदनुपुंग
वैः ॥ चिंतयामासतत्कार्यंकथमेतत्करोम्यहम् ॥३४०॥ कथमेतेमयापापाःकर्तव्यानरकौकसः ॥ विडंबनाच्छुतेर्वाह्यास्त्रैलोक्येहास्यकारिणः ॥३४१॥
इत्युक्त्वाधिषणोराजंश्चिंतयामासकेशवम् ॥ तस्यतच्चिंतितंज्ञात्वामायामोहंजनार्दनः ॥ ३४२ ॥ समुत्पाद्यददौतस्यप्राहचेदंबृहस्पतिम् ॥ मायामोहो
यमखिलांस्तान्दैत्यान्मोहयिष्यति ॥३४३॥भवतासहितःसर्वान्वेदमार्गबहिष्कृतान्॥एवमादिश्यभगवानंतर्द्धानंजगामह॥३४४॥तपस्यभिरतान्सोथमाया

मोहोगतोऽसुरान् ॥ तेषांसमीपमागत्यबृहस्पतिरुवाचह ॥ ४५ ॥ अनुग्रहार्थंयुष्माकंभक्त्याप्रीतास्त्विहागतः ॥ योगीदिगम्बरोमुण्डोबर्हिपत्र
धरोह्ययम् ॥ ४६ ॥ इत्युक्तेगुरुणापश्चान्मायामोहोब्रवीद्वचः ॥ भोभोदैत्याधिपतयःप्रब्रूततपसिस्थिताः ॥ ४७ ॥ ऐहिकार्थंतुपारक्यंतपसः
फलमिच्छथ ॥ दानवाऊचुः ॥ पारक्यधर्मलाभायतपश्चर्याहिनोमता ॥ ४८ ॥ अस्माभिरियमारब्धाकिंवातत्रविवाक्षितम् ॥ दिगंबरउवाच ॥ कुरु
ध्वंममवाक्यानियदिमुक्तिमभीप्सथ ॥४९॥ आर्हतंसर्वमेतच्चमुक्तिद्वारमसंवृतम्॥धर्माद्विमुक्तेरर्होयंनैतस्मादपरःपरः ॥३५०॥अत्रैवावस्थिताःस्वर्गमुक्तिंचा
पिगमिष्यथ ॥ एवंप्रकारैर्बहुभिर्युक्तिदर्शनवर्जितैः ॥ ५१ ॥ मायामोहेनतेदैत्याःवेदमार्गबहिष्कृताः ॥ धर्मायैतदधर्मायसदेतदसदित्यपि ॥ ५२ ॥
विमुक्तयेत्विदंनैतद्विमुक्तिंसंप्रयच्छति ॥ परमार्थोयमत्यर्थंपरमार्थोनचाप्ययम् ॥५३॥ कार्यमेतदकार्यंहिनैतदेतत्स्फुटंत्विदम् ॥ दिग्वाससामयंधर्मोध
र्मोयंबहुवाससाम् ॥५४॥ इत्यनेकार्थवादांस्तुमायामोहेनतेयतः ॥ उक्तास्ततोऽखिलादैत्याःस्वधर्मांस्त्याजितानृप ॥ ५५ ॥ अर्हध्वंमामकंधर्मंमायामो
हेनतेयतः ॥ उक्तास्तमाश्रिताधर्ममार्हतास्तेनतेभवन् ॥ ५६ ॥ त्रयीमार्गंसमुत्सृज्यमायामोहेनतेसुराः ॥ कारितास्तन्मयाह्यासंस्तथान्येतत्प्रबोधिताः
॥५७॥तैरप्यन्येपरेतैश्चतैरन्योन्यैस्तथापरे ॥ नमोऽर्हतेचेतिसर्वैसंगमेस्थिरवादिनः ॥५८॥ अल्पैरहोभिःसंत्यक्तातैर्दैत्यैःप्रायशस्त्रयी॥पुनश्चरक्तांबरधृन्मा
यामोहोजितेक्षणः ॥ ५९ ॥ सोन्यानप्यसुरान्गत्वाऊचेन्यन्मधुराक्षरम् ॥ स्वर्गार्थंयदिवोवाञ्छानिर्वाणार्थायवापुनः ॥ ३६० ॥ तदलंपशुघातादिदुष्टधर्मै
र्निबोधत॥ विज्ञानमयमेतद्वैत्वशेषमधिगच्छत ॥६१॥ बुध्यध्वंमेवचःसम्यग्बुधैरेवमिहोदितम् ॥ जगदेतदनाधारंभ्रांतिज्ञानानुतत्परम् ॥ ६२ ॥ रागादिदु
ष्टमत्यर्थंभ्राम्यतेभवसंकटे ॥ नानाप्रकारंवचनंसतेषांमुक्तियोजितम् ॥ ६३ ॥ तथातथावदद्धर्मंतत्यजुस्तेयथायथा ॥ केचिद्विनिंदांवेदानांदेवानामपरे
नृप ॥ ६४ ॥ यज्ञकर्मकलापस्यतथाचान्येद्विजन्मनाम् ॥ नैतद्युक्तिसहंवाक्यंहिंसाधर्मायजायते ॥६५ ॥ हवींष्यनलदग्धानिफलान्यर्हंतिकोविदाः ॥ नि
हतस्यपशोर्यज्ञेस्वर्गप्राप्तिर्यदीष्यते ॥ ६६ ॥ स्वपितायजमानेनकिंवातत्रनहन्यते ॥ तृप्तयेजायतेपुंसोभुक्तमन्येनचेद्यदि ॥६७॥ दद्याच्छ्राद्धंप्रवसतोनव
हेयुःप्रवासिनः ॥ यज्ञैरनेकैर्देवत्वमवाप्येंद्रेणभुज्यते॥६८॥ शम्यादियदिचेत्काष्ठंतद्वरंपत्रभुक्पशुः॥ जनाश्रद्धेयमित्येतदवगम्यतुतद्वचः॥६९॥ उपेक्ष्यश्रे
यसेवाक्यंरोचतांयन्मयेरितम् ॥ नह्याप्तवादानभसोनिपतंतिमहासुराः ॥ ३७० ॥ युक्तिमद्वचनंग्राह्यंमयान्यैश्चभवद्विधैः ॥ दानवाऊचुः ॥ तत्ववादेवयं
सर्वेप्रपन्नास्तवभक्तितः ७१॥ कुरुष्वानुग्रहंचाद्यप्रसन्नोसियदिप्रभो ॥ संभारानाहरामोद्यदीक्षायोग्यांश्चसर्वशः ॥७२॥ प्रसादात्तवयेनाशुमोक्षोहस्तगतो
भवेत् ॥ ततस्तानब्रवीत्सर्वान्मायामोहोसुरांस्तदा॥७३॥प्रपन्नःशासनंह्येषमदीयोगुरुरग्र्यधीः॥दीक्षांदास्यतियुष्माकंनिदेशान्ममसत्तमः॥७४॥एतान्दीक्ष

यभोब्रह्मन्वचनान्ममपुत्रकान् ॥ गतेमोहेदानवास्तेभार्गववाक्यमब्रुवन् ॥ ७५ ॥ देहिदीक्षांमहाभागसर्वसंसारमोचनीम् ॥ तथेत्याहोशनादैत्यान्गच्छा
मोनर्मदामनु ॥७६॥ भोभोस्त्यजतवासांसिदीक्षांकारयितास्मिवः॥एवंतेदानवाभीष्मभृगुरूपेणधीमता॥७७॥ आंगिरसेनतेतत्रकृतादिग्वाससोसुराः॥बर्हि
पिच्छध्वजंतेषांगुंजिकाचारुमालिकां॥७८॥दत्वाचकारतेषांतुशिरसोलुंचनंततः॥ केशस्योत्पाटनंचैवपरमंधर्मसाधनम्॥७९॥धनानामीश्वरोदेवोधनदःके
शलुंचनात् ॥ सिद्धिंपरमिकांप्राप्ताःसदावेषस्यधारणात्॥३८०॥ नित्यत्वंलभ्यतेह्येवंपुराप्राहार्हतःस्वयम्॥ वालोत्पाटेनदेवत्वंमानुषैर्लभ्यतेत्विह॥८१॥
किंनकुर्वीततत्तस्मान्महापुण्यप्रदंयतः ॥ मनोरथोहिदेवानांलोकेवैमानुषेकदा ॥ ८२ ॥ अस्मिन्स्याद्भारतेवर्षेजन्मनःश्रावकेकुले ॥ तपसायुञ्ज्महे
स्मान्वैकेशोत्पाटनपूर्वकम् ॥८३॥ तीर्थंकराश्चतुर्विंशत्तथातैस्तुपुरस्कृताः ॥ छायाकृतंफणींद्रेणध्यानमार्गप्रदर्शकम् ॥ ८४ ॥ स्तुवन्तंमंत्रवादेनस्वर्गो
हस्तगतोर्हतं ॥ मोक्षोवाभवितानूनंविचारःकोत्रकथ्यते ॥ ८५ ॥ कदास्यामर्षयोभूत्वासूर्याग्निसमतेजसः ॥ जप्त्वाविरागिणश्चैवमनुपंचांगकंत
था ॥ ८६ ॥ तथातपस्यतांमृत्युंगतानांकालपर्ययात् ॥ पाषाणेनशिरोभग्नंभवतेपुण्यकर्मणाम् ॥८७॥ अरण्येनिर्जनेवासःकदावैभविताहिनः ॥ कर्ण
जप्यंश्रावकाश्चकरिष्यंतिसमाहिताः ॥८८॥ भोभोऋषेनगंतव्यंमोक्षमार्गीयतोभवान्॥लब्धानियानिस्थानानिभूयोवृत्तिकराणिच॥८९॥ त्याज्यानितेनचै
तानिसत्यमेववचोहिनः॥ अस्मदीयेनतपसानियमैर्विविधैस्तथा ॥ ३९० ॥ व्रजध्वंचोत्तमंस्थानंमोक्षमार्गंचयंवुधाः ॥ विंदंतिभक्तिभावेनतपोयुक्तास्त
पस्विनः ॥ ९१ ॥ अक्षेषुनिग्रहोयत्रदयाभूतेषुसर्वदा ॥ तत्तपोधर्ममित्युक्तंसर्वाचान्याविडंबना ॥ ९२ ॥ ज्ञात्वैतद्भवतासाध्यंगंतव्यंपरमंपदम् ॥ यांवैती
र्थंकरायातायांगतिंयोगिनोगताः॥९३॥एवंवैदेवताःपूर्वंविद्याधरमहोरगाः॥मनोरथाभिलाषांस्तेचिंतयंतोदिवानिशम् ॥ ९४॥ यद्येपणवैयुष्माकंसंसारविर
तौकृता ॥ परित्यजध्वंदाराणिस्वर्गमार्गार्गलानिच ॥ ९५ ॥ यस्यांयोनौपितायातस्तांयोनिंसेवसेकथम् ॥ आत्ममांसोपमंमांसंकथंखादंतिजंतवः ॥९६॥
ततस्तेदानवाभीष्माऊचुःसर्वेगुरुंवचः ॥ दीक्षस्वनोमहाभागभ्रूणकानग्रतःस्थितान् ॥ ९७ ॥ तथाकृत्वासतानाहसमयेनपुरोहितः ॥ प्रणामोनान्यदे
वेषुकर्तव्योवःकदाचन ॥ ९८ ॥ एकस्थानेयदाभक्तंभोक्तव्यंकरसंपुटे ॥ तत्रस्थानेस्थितंतोयंकेशकीटविवर्जितम् ॥ ९९ ॥ तुल्यंप्रियाप्रियंकार्यंनान्यद्द
ष्टिहतंकंचित् ॥ भोक्तव्यमेतेनविभोआचारेणतथाकुरु॥४००॥भवध्वंसहितायूयंतेतथामोक्षभागिनः॥एवमुक्त्वासनियमान्कृत्वातान्दनुपुंगवान् ॥ १ ॥
जगामधिषणोराजन्देवलोकंदिवौकसाम् ॥ आचचक्षेसतत्सर्वंदानवानांचकारितम् ॥ २॥ ततस्तेत्वसुराजग्मुर्नर्मदामभितोवसन् ॥ दृष्ट्वातान्दानवांस्तत्र
प्रह्लादेनविनाकृतान् ॥ ३ ॥ देवराजस्ततोहृष्टोनमुचिंप्राहवैवचः ॥ हिरण्याक्षंयज्ञहनंधर्मघ्नंवेदनिंदकम् ॥ ४ ॥ राक्षसंक्रूरकर्माणंप्रघसंविघसंतथा ॥

मुचिंचैवतथात्राणंविरोचनमथापिवा ॥५॥ महिषाक्षंबाष्कलंचप्रचंडंचंडकंतथा ॥ रोचमानंतथात्युग्रंसुषेर्णदानवोत्तमम् ॥६॥ एतान्दृष्ट्वातथाचान्यान्दान
वेंद्रानथाब्रवीत् ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ दानवेंद्राःपुराजाताःकृतंराज्यंत्रिविष्टपे ॥ ७ ॥ इदानींकथमेवेदंव्रतंवेदविलोपकम् ॥ भवद्भिःकर्तुमारब्धंनग्नमुं
डिकमंडलु ॥ ८ ॥ मयूरध्वजधारित्वंकथंचैवेहतिष्ठथ ॥ ॥ दानवाऊचुः ॥ त्यक्तःसर्वासुरभावऋषिधर्मैवयंस्थिताः ॥ ९ ॥ धर्मवृद्धिकरंकर्मचरामःसर्व
जंतुषु ॥ त्रैलोक्यराज्यमखिलंभुंक्ष्वशक्रव्रजस्वच ॥ ४१० ॥ तथेतिचोक्त्वामघवापुनर्यातस्त्रिविष्टपम् ॥ एवंतेमोहिताःसर्वेभीष्मदेवपुरोधसा ॥ ११॥
नर्मदासरितंप्राप्यास्थितादानवसत्तमाः॥ज्ञात्वाशुक्रेणतेसर्वेवृत्तांतमनुबोधिताः॥१२॥ तदात्रैलोक्यहरणेचक्रुःक्रूरांपुनर्मतिम् ॥४१३ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे
प्रथमेसृष्टिखंडेअवतारचरितंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥१३॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ कथंत्रिपुरुषाज्जातोह्यर्जुनःपरवीरहा ॥ कथंकर्णस्तुकानीनःसूतजःपरिकीर्त्य
ते ॥ १ ॥ वैरंतयोःकथंभूतंनिसर्गादेवतद्वद ॥ बृहत्कौतूहलंमह्यंतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ २ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ छिन्नेवक्त्रेपुराब्रह्माक्रोधेनमहतावृतः ॥ लला
टेस्वेदमुत्पन्नंगृहीत्वाताडयद्भुवि ॥ ३ ॥ स्वेदतःकुंडलीजज्ञेसधनुष्कोमहेषुधिः ॥ सहस्रकवचीवीरःकिंकरोमीत्युवाचह ॥ ४ ॥ तमुवाचविरिंचस्तुदर्श
यन्रुद्रमोजसा ॥ हन्यतामेषदुर्बुद्धिर्जायतेनयथापुनः ॥ ५ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाधनुरुद्यम्यपृष्ठतः ॥ संप्रतस्थेमहेशस्यबाणहस्तोतिरौद्रदृक् ॥ ६ ॥
दृष्ट्वापुरुषमत्युग्रंभीतस्तस्यत्रिलोचनः अपक्रांतस्ततोवेगाद्विष्णोराश्रममभ्यगात् ॥७॥ त्राहित्राहीतिमांविष्णोनरादस्माच्चशत्रुहन् ॥ ब्रह्मणानिर्मितःपा
पोम्लेच्छरूपोभयंकरः॥८॥यथाहन्यान्नमांक्रुद्धस्तथाकुरुजगत्पते॥हुंकारध्वनिनाविष्णुर्मोहयित्वातुतंनरम्॥९॥अदृश्यःसर्वभूतानांयोगात्माविश्वदृक्प्रभुः
तत्रप्रातंविरूपाक्षंसांत्वयामासकेशवः ॥ १० ॥ ततस्सप्रणतोभूमौदृष्टोदेवेनविष्णुना ॥ विष्णुरुवाच ॥ पौत्रोहिमेभवान्रुद्रकंतेकामंकरोम्यहम् ॥ ११ ॥
दृष्ट्वानारायणंदेवंभिक्षांदेहीत्युवाचह ॥ कपालंदर्शयित्वाग्रेप्रज्वलंस्तेजसोत्कटम् ॥ १२ ॥ कपालपाणिंसंप्रेक्ष्यरुद्रंविष्णुरचिन्तयत् ॥ कोन्योयोग्योभवे
द्भिक्षुर्भिक्षादानस्यसांप्रतम् ॥ १३ ॥ योग्योयमितिसंकल्प्यदक्षिणंभुजमर्पयत् ॥ तद्भिभेदातितीक्ष्णेनशूलेनशशिशेखरः ॥ १४ ॥ प्रावर्तततताधाराशो
णितस्यविभोर्भुजात् ॥ जांबूनदरसाकारावह्निज्वालेवनिर्मिता ॥ १५ ॥ निपपातकपालांतश्शम्भुनासाप्रभिक्षिता ॥ ऋज्वीवेगवतीतीव्रास्पृशंतीत्वां
बरंजवात् ॥ १६ ॥ पंचाशद्योजनादैर्घ्याद्विस्ताराद्दशयोजना ॥ दिव्यवर्षसहस्रंसासमुवाहहरेर्भुजात् ॥ १७॥ इयंतंकालमीशोसौभिक्षांजग्राहभिक्षुकः ॥
दत्तानारायणेनाथकापालेपात्रउत्तमे ॥८॥ ततोनारायणःप्राहशंभुंपरमिदंवचः ॥ संपूर्णवानवापात्रंततोवैपरमीश्वरः ॥१९॥ सतोयांबुदनिर्घोषंश्रुत्वावाक्यं
हरेर्हरः ॥ शशिसूर्याग्निनयनःशशिशेखरशोभितः ॥ २० ॥ कपालेदृष्टिमावेश्यत्रिभिर्नेत्रैर्जनार्दनम् ॥ अंगुल्याघटयन्प्राहकपालंपरिपूरितम् ॥ २१ ॥

श्रुत्वाशिवस्यतांवाणींविष्णुर्धारांसमाहरत् ॥ पश्यतोथहरेरीशःस्वांगुल्यारुधिरंतदा ॥ २२ ॥ दिव्यवर्षसहस्रंचदृष्टिपातैर्ममंथसः ॥ मथ्यमानेततोरक्ते कलिलंबुद्बुदंक्रमात् ॥२३॥ बभूवचततःपश्चात्किरीटीसशरासनः ॥ बद्धतूणीरयुगलोवृषस्कंधोङ्गुलित्रवान् ॥२४॥ पुरुषोवह्निसंकाशःकपालेसंप्रदृश्यते ॥ तंदृष्ट्वाभगवान्विष्णुःप्राहरुद्रमिदंवचः ॥ २५ ॥ कपालेभवकोवाऽयंप्रादुर्भूतोभवन्नरः ॥ वचःश्रुत्वाहरेरीशस्तमुवाचविभोशृणु ॥ २६ ॥ नरोनामैषपुरुषः परमास्त्रविदांवरः ॥ भवतोक्तोनरइतिनरस्तस्माद्भविष्यति ॥ २७ ॥ नरनारायणौचोभौयुगेख्यातौभविष्यतः ॥ संग्रामेदेवकार्येषुलोकानांपरिपालने॥२८॥ एषनारायणसखोनरस्तस्माद्भविष्यति॥अथासुरवधेसाह्यंतवकर्तामहाद्युतिः ॥२९॥ मुनिर्ज्ञानपरीक्षायांजेतालोकेभविष्यति ॥ तेजोधिकमिदंदिव्यंब्रह्मणः पंचमंशिरः ॥ ३० ॥ तेजसोब्रह्मणोदीप्ताद्भुजस्यतवशोणितात् ॥ ममदृष्टिनिपाताच्चत्रीणितेजांसियानितु ॥ ३१ ॥ तत्संयोगसमुत्पन्नःशत्रुंयुद्धेविजेष्य ति ॥ अवध्यायेभविष्यंतिदुर्जयाअपिचापरे ॥ ३२ ॥ शक्रस्यचामराणांचतेषामेषभयंकरः ॥ एवमुक्त्वास्थितःशंभुर्विस्मितश्चहरिस्तदा ॥३३॥ कपाल स्थःसतत्रैवतुष्टावहरकेशवौ॥ शिरस्यंजलिमाधायतदावीरउदारधीः ॥३४॥किंकरोमीतितौप्राहइत्युक्त्वाप्रणतःस्थितः॥तमुवाचहरःश्रीमान्ब्रह्मणास्वेनते जसा॥३५॥सृष्टोनरोधनुष्पाणिस्त्वमेनंतुनिषूदय॥इत्थमुक्तांजलिधरंस्तुवंतंशंकरोनरम् ॥३६॥ तथैवांजलिसंबद्धंगृहीत्वाचकरद्वयम्॥उद्धृत्याथकपाला त्तंपुनर्वचनमब्रवीत् ॥३७॥ सएषपुरुषोरौद्रोयोमयावेदितस्तव ॥ विष्णुहुंकाररचितमोहनिद्रांप्रवेशितः ॥३८॥ विबोधयैनंत्वरितामित्युक्त्वान्तर्दधेहरः ॥ नारायणस्यप्रत्यक्षंनरेणानेनवैतदा ॥३९॥वामपादहतःसोपिसमुत्तस्थौमहाबलः॥ततोयुद्धंसमभवत्स्वेदरक्तजयोर्महत्॥४०॥विस्फारितधनुःशब्दनादिता शेषभूतलम्॥कवचंस्वेदजस्यैकंरक्तजेनत्वपाकृतम्॥४१॥एवंसमेतयोर्युद्धेदिव्यंवर्षद्वयंतयोः॥ युध्यतोःसमतीतंचस्वेदरक्तजयोर्नृप ॥४२॥ रक्तजंद्विभुजंदृ ष्ट्वास्वेदजंचैवसंगतौ ॥ विचिन्त्यवासुदेवोगाद्ब्रह्मणःसदनंपरम् ॥ ४३ ॥ ससंभ्रममुवाचेदंब्रह्माणंमधुसूदनः ॥ रक्तजेनाद्यभोब्रह्मन्स्वेदजोयंनिपातितः ॥ ४४ ॥ श्रुत्वैतदाकुलोब्रह्माबभाषेमधुसूदनम् ॥ हरेद्यजन्मनिनरोमदीयोजीवतादयम् ॥ ४५ ॥ तथातुष्टोब्रवीत्तंचविष्णुरेवंभविष्यति ॥ गत्वातयोरणमपि निवार्याहचतावुभौ ॥ ४६ ॥ अन्यजन्मनिभवितकलिद्वापरयोर्मिथः ॥ संधौमहारणेजातेतत्राहंयोजयामिवां ॥ ४७ ॥ विष्णुनातुसमाहूयग्रहेश्वरसुरे श्वरौ ॥ उक्तावियौनरौभद्रौपालनीयौममाज्ञया ॥ ४८ ॥ सहस्रांशोस्वेदजोयंस्वकीयोंशोधरातले ॥ द्वापारांतेवतार्योयंदेवानांकार्यसिद्धये ॥ ४९ ॥ यदू नांतुकुलेभावीशूरोनाममहाबलः ॥ तस्यकन्यापृथानामरूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ ५० ॥ उत्पत्स्यतिमहाभागादेवानांकार्यसिद्धये ॥ दुर्वासास्तुवरंतस्यैमंत्र ग्रामंप्रदास्यति ॥ ५१ ॥ मंत्रेणानेनयंदेवंभक्त्याआवाहयिष्यति ॥ देवितस्यप्रसादात्तुतवपुत्रोभविष्यति ॥ ५२ ॥ साचत्वामुदयेदृष्ट्वासा

भिलाषारजस्वला ॥ चिंताभिपन्नातिष्ठंतीभजितव्याविभावसो ॥ ५३ ॥ तस्यागर्भैत्वयंभावीकानीनःकुंतिनंदनः ॥ भविष्यति
सुतोदेवदेवकार्यार्थसिद्धये ॥ ५४ ॥ तथेतिचोक्त्वाप्रोवाचतेजोराशिर्दिवाकरः ॥ पुत्रमुत्पादयिष्पामिकानीनंबलगर्वितम् ॥ ५५ ॥ यस्यकर्णे
तिवैनामलोकःसर्वोवदिष्यति ॥ मत्प्रसादादस्यविष्णोविप्राणांभावितात्मनः ॥ ५६ ॥ अदेयंनास्तिवैलोकेवस्तुकिंचिच्चकेशव ॥ एवंप्र
भावंचैवैनंजनयेवचनात्तव ॥ ५७ ॥ एवमुक्त्वासहस्रांशुर्देवंदानवघातिनम् ॥ नारायणंमहात्मानंतत्रैवांतर्दधेरविः ॥ ५८ ॥ अदर्शनंगतेदेवेभास्करे
वारितस्करे ॥ वृद्धश्रवसमप्येवमुवाचप्रीतमानसः ॥ ५९ ॥ सहस्रनेत्ररक्तोत्थोनरोयंमदनुग्रहात् ॥ स्वांशभूतोद्वापरांतेयोक्तव्योभूतलेत्वया ॥
॥ ६० ॥ यदापांडुर्महाभागःपृथांभार्यामवाप्स्यति ॥ माद्रींचापिमहाभागतदारण्यंगमिष्यति ॥ ६१ ॥ तस्याप्यरण्यसंस्थस्यमृगःशापंप्रदास्यति ॥
तेनचोत्पन्नवैराग्यःशतशृंगंगमिष्यति ॥ ६२ ॥ पुत्रानभीप्सन्क्षेत्रोत्थान्भार्यांसप्रवदिष्यति ॥ अनीप्संतीतदाकुंतीभर्त्तारंसावदिष्यति ॥ ६३ ॥
नाहंमर्त्यस्यवैराजन्पुत्रानिच्छेकथंचन ॥ दैवतेभ्यःप्रसादाच्चपुत्रानिछेनराधिप ॥ ६४ ॥ प्रार्थयंत्यैत्वयाशक्रकुंत्यैदेयोनरस्ततः ॥ वचसाचमदीयेन
एवंकुरुशचीपते ॥ ६५ ॥ अथाब्रवीत्तदाविष्णुंदेवेशोदुःखितोवचः ॥ अस्मिन्मन्वंतरेतीतेचतुर्विंशतिकेयुगे ॥ ६६ ॥ अवतीर्यरघुकुलेगृहेदश
रथस्यच ॥ रावणस्यवधार्थायशांत्यर्थंचदिवौकसाम् ॥ ६७ ॥ रामरूपेणभवतासीतार्थमटतावने ॥ मत्पुत्रोहिंसितोदेवसूर्यपुत्रहितार्थिना ॥ ६८ ॥
वालिनामप्लवंगेंद्रःसुग्रीवार्थेत्वयायतः ॥ दुःखेनानेनतप्तोहंगृह्णामिनसुतंनरम् ॥६९॥ अगृह्णमानंदेवेंद्रंकारणांतरवादिनम् ॥ हरिःप्रोचेशुनासीरंभुवोभाराव
तारणे ॥ ७० ॥ अवतारंकरिष्यामिमर्त्यलोकेत्वहंप्रभो ॥ सूर्यपुत्रस्यनाशार्थंजयार्थमात्मजस्यते ॥ ७१ ॥ सारथ्यंचकरिष्यामिनाशंकुरु
कुलस्यच ॥ ततोहृष्टोभवच्छक्रोविष्णुवाक्येनतेनह ॥ ७२ ॥ प्रतिगृह्यनरंहृष्टःसत्यंचास्तुवचस्तव ॥ एवमुक्त्वावरंदेवःप्रेषयित्वाच्युतःस्वयम् ॥७३॥
गत्वातुपुंडरीकाक्षोब्रह्माणंप्राहवैपुनः ॥ त्वयासृष्टमिदंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥७४॥ आवांकार्यस्यकरणेसहायौचतवप्रभो ॥ स्वयंकृत्वापुनर्नाशंकर्तुंदेव
नबुध्यसे ॥ ७५ ॥ कृतंजुगुप्सितंकर्मशंभुमेतंजिघांसता ॥ त्वयाचदेवदेवस्यसृष्टःकोपेनवैपुमान् ॥ ७६ ॥ शुद्ध्यर्थमस्यपापस्यप्रायश्चित्तंपरंकुरु ॥
गृह्णन्वह्नित्रयंदेवअग्निहोत्रमुपाहर ॥ ७७ ॥ पुण्यतीर्थेतथादेशेवनेवापिपितामह ॥ स्वपत्न्यासहितोयज्ञंकुरुष्वास्मत्परिग्रहात् ॥ ७८ ॥ सर्वेदेवास्त
थादित्यारुद्राश्चापिजगत्पते ॥आदेशंतेकरिष्यंतियतोस्माकंभवान्प्रभुः ॥७९॥एकोहिगार्हपत्योग्निर्दक्षिणाग्निर्द्वितीयकः॥आहवनीयस्तृतीयस्तुत्रिकुंडेषुप्र
प्रकल्पय ॥ ८० ॥ वर्तुलेत्वर्चयात्मानम्मामथोधनुराकृतौ ॥ चतुःकोणेहरंदेवंऋग्यजुःसामनामभिः ॥ ८१ ॥ अग्नीनुत्पाद्यतपसापरामृद्धिमवाप्यच ॥

दिव्यंवर्षसहस्रंतुहुत्वाग्निंशमयिष्यसि ॥८२॥ अग्निहोत्रात्परंनान्यत्पवित्रमिहपठ्यते ॥ सुकृतेनाग्निहोत्रेणप्रशुद्ध्यंतिभुविद्विजाः ॥८३ ॥ पंथानोदेवलो
कस्यब्राह्मणैर्दर्शितास्त्वमी ॥ एकोग्निःसर्वदाधार्योगृहस्थेनद्विजन्मना ॥८४॥ विनाग्निनाद्विजेनेहगार्हस्थ्यन्नतुलभ्यते ॥ भीष्मउवाच॥योसौकपालादुत्पन्नो
नरोनामधनुर्द्धरः ॥ ८५ ॥ किमेषमाधवाज्जातउताहोस्वेनकर्मणा ॥ उतरुद्रेणजनितोह्यथवाबुद्धिपूर्वकम् ॥ ८६ ॥ ब्रह्मन्हिरण्यगर्भो
यमंडजातश्चतुर्मुखः ॥ अद्भुतंपञ्चमंतस्यवक्त्रंतत्कथमुत्थितम् ॥८७॥ सत्वेरजोनदृश्येतनसत्वंरजसिक्वचित् ॥ सत्वस्थोभगवान्ब्रह्माकथमुद्रेकमादधा
त् ॥ ८८ ॥ मूढात्मनानरोयेनहंतुंहिप्रहितोहरं ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ महेश्वरहरीचैतौद्वावेवसत्पथिस्थितौ ॥८९॥ तयोरविदितंनास्तिसिद्धासिद्धंमहा
त्मनोः ॥ ब्रह्मणःपंचमंवक्त्रमूर्द्धमासीन्महात्मनः ॥ ९० ॥ ततोब्रह्माभवन्मूढोरजसाचोपबृंहितः ॥ ततोयंतेजसासृष्टिममन्यतमयाकृता ॥ ९१ ॥ मत्तोन्यो
नास्तिवैदेवोयेनसृष्टिःप्रवर्तिता ॥ सहदेवाःसगंधर्वाःपशुपक्षिमृगाकुलाः ॥ ९२ ॥ एवंमूढःसपंचास्योविरिंचिरभवत्पुनः ॥ प्राग्वक्त्रंमुखमेतस्यऋग्वे
दस्यप्रवर्तकम् ॥९३॥ द्वितीयंवदनंतस्ययजुर्वेदप्रवर्तकम् ॥ तृतीयंसामवेदस्यअथर्वार्थंचतुर्थकम् ॥ ९४ ॥ सांगोपांगेतिहासांश्चसरहस्यान्ससंग्रहान् ॥
वेदानधीतेवक्त्रेणपंचमेनोर्द्ध्वचक्षुषा ॥ ९५ ॥ तस्यासुरसुराःसर्ववक्त्रस्याद्भुतवर्चसः ॥ तेजसानप्रकाशंतेदीपाःसूर्योदयेयथा ॥ ९६ ॥ स्वपुरेष्वपिसोद्वेगाह्य
वर्तंतविचेतसः ॥ नकंचिद्गणयेच्चान्यंतेजसाक्षिपतेपरान् ॥९७ ॥ नाभिगंतुंनचद्रष्टुंपुरस्तान्नोपसर्पितुम् ॥ शेकुस्त्रस्ताःसुरास्सर्वेपद्मयोनिंमहाप्रभुम् ॥९८॥
अभिभूतमिवात्मानंमन्यमानाहतत्विषः ॥ सर्वेतेमंत्रयामासुर्दैवताहितमात्मनः ॥ ९९ ॥ गच्छामःशरणंशंभुंनिस्तेजसोस्यतेजसा ॥ ॥ देवाऊचुः ॥
नमस्तेसर्वसत्वेशमहेश्वरनमोनमः ॥ १०० ॥ जगद्योनेपरंब्रह्मभूतानांत्वंसनातनः ॥ प्रतिष्ठासर्वजगतांत्वंहेतुर्विष्णुनासह ॥ १०१ ॥ एवंसंस्तूय
मानोसौदेवर्षिपितृदानवैः ॥ अंतर्हितउवाचेदंदेवाःप्रार्थयतेप्सितम् ॥ १०२ ॥ देवाऊचुः ॥ प्रत्यक्षदर्शनंदत्वादेहिदेवयथेप्सितम् ॥ कृत्वाकारुण्य
मस्माकंवरश्चापिप्रदीयताम् ॥१०३॥ यदस्माकंमहद्वीर्यंतेजओजःपराक्रमः ॥ तत्सर्वंब्रह्मणाग्रस्तंपंचमास्यस्यतेजसा ॥१०४॥ विनेशुःसर्वतेजांसित्वत्प्रसा
दात्पुनःप्रभो ॥ जायतेतुयथापूर्वंतथाकुरुमहेश्वर ॥ १०५ ॥ ततःप्रसन्नवदनोदेवैश्चापिनमस्कृतः ॥ जगामयत्रब्रह्मासौरजोहंकारमूढधीः ॥ १०६ ॥
स्तुवंतोदेवदेवेशंपरिवार्यसमाविशन् ॥ ब्रह्मातमागतंरुद्रंनजज्ञेरजसावृतः ॥ १०७ ॥ सूर्यकोटिसहस्राणांतेजसारंजयन्जगत् ॥ तदादृश्यतविश्वात्मा
विश्वसृग्विश्वभावनः ॥१०८॥ सपितामहमासीनंसकलंदेवमंडलम् ॥ अभिगम्यततोरुद्रोब्रह्माणंपरमेष्ठिनम् ॥१०९॥ अहोतितेजसावक्त्रमधिकंदेवराजते॥
एवमुक्त्वाट्टहासंतुमुमोचशशिशेखरः ॥११०॥ वामांगुष्ठनखाग्रेणब्रह्मणःपंचमंशिरः ॥चकर्तकदलीगर्भंनरःकररुहैरिव ॥१११॥ विच्छिन्नंतुशिरःपश्चाद्रवह

स्तेस्थितंतदा ॥ ग्रहमंडलमध्यस्थोद्वितीयइवचंद्रमाः ॥ ११२॥ करोत्क्षिप्तकपालेननन्र्तचमहेश्वरः ॥ शिखरस्थेनसूर्येणकैलासइवपर्वतः ॥ ११३ ॥ छिन्नेव
क्रेततोदेवाहृष्टास्तंवृषभध्वजम् ॥ तुष्टुवुर्विविधैस्तोत्रैर्देवदेवंकपर्दिनम् ॥ ११४ ॥ देवाऊचुः ॥ नमःकपालिनेनित्यंमहाकालस्यकालिने ॥ ऐश्वर्यज्ञानयु
क्तायसर्वभोगप्रदायिने ॥ ११५ ॥ नमोहर्षविलासायसर्वदेवमयायच ॥ कलौसंहारकर्तात्वंमहाकालःस्मृतोह्यसि ॥ ११६ ॥ भक्तानामार्तिनाशस्त्वंदुः
खांतस्तेनचोच्यसे ॥ शंकरोष्याशुभक्तानांतेनत्वंशंकरःस्मृतः॥११७॥ छिन्नंब्रह्मशिरोयस्मात्त्वंकपालंबिभर्षिच ॥ तेनदेवकपालीत्वंस्तुतोह्यद्यप्रसीदनः॥
॥ ११८॥ एवंस्तुतःप्रसन्नात्मादेवान्प्रस्थाप्यशंकरः ॥ स्वानिधिष्ण्यानिभगवांस्तत्रैवासीन्मुदान्वितः ॥ ११९ ॥ विज्ञायब्रह्मणोभावंततोवीरस्यजन्मच ॥
शिरोनीरस्यवाक्यात्तुलोकानांकोपशांतये॥१२०॥शिरस्यंजलिमाधायतुष्टावाथप्रणम्यतम्॥तेजोनिधिपरंब्रह्मज्ञातुमित्थंप्रजापतिम् ॥१२१॥निरुक्तसूक्तर
हस्यैर्ऋग्यजुःसामभाषितैः ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ अप्रमेयतमस्तेस्तुपरमस्यपरात्मने ॥१२२॥ अद्भुतानांप्रसूतिस्त्वंतेजसांनिधिरक्षयः ॥ विजयाद्विश्वभा
वस्त्वंसृष्टिकर्तामहाद्युते॥१२३॥ऊर्द्ध्ववक्त्रनमस्तेस्तुसत्वात्मकधरात्मक ॥ जलशायिन्जलोत्पन्नजलालयनमोस्तुते॥१२४॥जलजोत्फुल्लपत्राक्षजयदेवपि
तामह ॥ त्वयाह्युत्पादितःपूर्वंसृष्ट्यर्थमहमीश्वर ॥ १२५ ॥ यज्ञाहुतिसदाहारयज्ञांगेशनमोस्तुते ॥ स्वर्णगर्भपद्मगर्भदेवगर्भप्रजापते ॥ १२६ ॥ त्वंयज्ञ
स्त्वंवषट्कारःस्वधात्वंपद्मसंभव ॥ वचनेनतुदेवानांशिरश्छिन्नंमयाप्रभो ॥१२७॥ ब्रह्महत्याभिभूतोस्मिमांत्वंपाहिजगत्पते ॥ इत्युक्तोदेवदेवेनब्रह्मावच
नमब्रवीत् ॥१२८॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥सखानारायणोदेवःसत्वांपूतंकरिष्यति ॥ कीर्तनीयस्त्वयाधन्यःसमेपूज्यःस्वयंविभुः ॥ १२९ ॥ अनुध्यातोऽसिवै
नूनंतेनदेवेनविष्णुना ॥ येनतेभक्तिरुत्पन्नास्तोतुंमांमतिरुत्थिता ॥ १३० ॥ शिरश्छेदात्कपालीत्वंसोमासिद्धांतकारकः ॥ कोटीःशतंचविप्राणामुद्धर्ता
सिमहाद्युते॥१३१॥ब्रह्महत्याव्रतंकुर्यान्नान्यत्किंचनविद्यते ॥ अभाष्याःपापिनःक्रूराब्रह्मघ्नाःपापकारिणः॥१३२॥ वैतानिकाविकर्मस्थानतेभाष्याःकथंचन
तैस्तुदृष्टैस्तथाकार्यंभास्करस्यावलोकनम् ॥१३३॥ अंगस्पर्शेकृतेरुद्रसचैलोजलमाविशेत् ॥ एवंशुद्धिमवाप्नोतिपूर्वंदृष्टांमनीषिभिः ॥ १३४॥ सभवा
न्ब्रह्महन्तासिशुद्ध्यर्थंव्रतमाचर ॥ चीर्णेव्रतेपुनर्भूयःप्राप्स्यसित्वंवरान्बहून्॥१३५॥एवमुक्त्वागतोब्रह्मारुद्रस्तत्राभिजज्ञिवान् ॥ अचिंतयत्तदाविष्णुंध्या
नगत्याततःस्वयं ॥ १३६॥ लक्ष्मीसहायंवरदंदेवदेवंसनातनम् ॥ अष्टांगप्रणिपातेनदेवदेवस्त्रिलोचनः ॥ १३७ ॥ तुष्टावप्रणतोभूत्वाशंखचक्रगदाध
रम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ परंपराणाममृतंपुराणंपरात्परंविष्णुमनंतवीर्यं ॥१३८॥ स्मरामिनित्यंपुरुषंवरेण्यंनारायणंनिष्प्रतिमंपुराणम् ॥ परात्परंपूर्वजमु
ग्रवेगंगंभीरगंभीरधियांप्रधानम् ॥ १३९ ॥ नतोस्मिदेवंहरिमीशितारंपरापरंधामपरंचधाम ॥ परापरंतत्परमंचधामपरापरेशंगुरुपंविशालम् ॥ १४० ॥

नारायणंस्तौमिविशुद्धभावंपरापरंसूक्ष्ममिदंससर्ज ॥ सदास्थिततत्त्वात्पुरुषप्रधानम्शांतंप्रधानंशरणंममास्तु ॥ १४१ ॥ नारायणंवीतमलं
पुराणंपरात्परंविष्णुमपारपारम् ॥ पुरातनंनौतिमतांप्रधानंधृतिक्षमाशांतिपरंक्षितीशम् ॥ १४२ ॥ शुभंसदास्तौमिमहानुभावंसहस्रमू
र्द्धानमनेकपादम् ॥ अनंतबाहुंशशिसूर्यनेत्रंक्षराक्षरंक्षीरसमुद्रनिद्रम् ॥ १४३ ॥ नारायणंस्तौमिपरंपरेशंपरात्परंयत्रिदशैरगम्यम् ॥ त्रिसर्गसंस्थं
त्रिहुताशनेत्रंत्रितत्वलक्ष्यंत्रिलयंत्रिनेत्रम् ॥ १४४ ॥ नमामिनारायणमप्रमेयंकृतेसितंद्वापरतश्चरक्तम् ॥ कलौचकृष्णंतमथोनमामिससर्जयोवक्त्रतएव
विप्रान् ॥१४५॥ भुजांतरात्क्षत्रमथोरुयुग्माद्विशःपदाग्राच्चतथैवशूद्रान् ॥ नमामितंविश्वतनुंपुराणंपरात्परंपारगमप्रमेयम् ॥ १४६॥ सूक्ष्ममूर्त्तिमहामूर्त्ति
विद्यामूर्त्तिममूर्तकम् ॥ कवचंसर्वदेवानांनमस्येवारिजेक्षणम्॥१४७॥सहस्रशीर्षदेवेशंसहस्राक्षंमहाभुजम्॥जगत्संव्याप्यतिष्ठंतंनमस्येपरमेश्वरम् ॥१४८॥
शरण्यंशरणंदेवंविष्णुंजिष्णुंसनातनम् ॥ नीलमेघप्रतीकाशंनमस्येशार्ङ्गपाणिनम् ॥ १४९ ॥ शुद्धंसर्वगतंनित्यंव्योमरूपंसनातनम् ॥ भावाभावविनिर्मु
क्तंनमस्येसर्वगंहरिम् ॥ १५० ॥ नचात्रकिंचित्पश्यामिव्यतिरिक्तंतवाच्युत ॥ त्वन्मयंचप्रपश्यामिसर्वमेतच्चराचरम् ॥१५१॥ एवंतुवदतस्तस्यरुद्रस्य
परमेष्ठिनः ॥ इतीरितेस्तेनसनातनस्वयंपरात्परस्तस्यबभूवदर्शने॥१५२॥रथांगपाणिर्गरुडासनोगिरिंविदीपयन्भास्करवत्समुत्थितः ॥ वरंवृणीष्वेतिसना
तनोब्रवीद्वरस्तवाहंवरदःसमागतः॥१५३॥इतीरितेरुद्रवरोजगादममातिशुद्धिर्भवितासुरेश॥नचास्यपापस्यहरंहिचान्यत्संदृश्यतेम्यंचक्रतेभवंतम् १५४॥
ब्रह्महत्याभिभूतस्यतनुर्मेकृष्णतांगता ॥शवगंधश्चमेगात्रेलोहस्याभरणानिमे ॥ १५५ ॥ कथंमेनभवेदेवमेतद्रूपंजनार्दनम् ॥ किंकरोमिमहादेवयेनमेपूर्वि
कातनूः ॥१५६॥त्वत्प्रसादेनभवितातन्मेकथयचाच्युत॥ विष्णुरुवाच ॥ ब्रह्मवध्यापराचोग्रासर्वकष्टप्रदापरा ॥१५७॥मनसापिनकुर्वीतपापस्यास्यतुभा
वनाम्॥भवतादेववाक्येननिष्ठाचैषानिबोधिता॥१५८॥इदानींत्वंमहाबाहोब्रह्मणोक्तंसमाचर॥भस्मसर्वाणिगात्राणित्रिकालंघर्षयेस्तनौ॥१५९॥ शिखायांक
र्णयोश्चैवकरेचास्थीनिधारय ॥ एवंचकुर्वतोरुद्रकष्टंनैवभविष्यति ॥ १६० ॥ संदिश्यैवंसभगवंस्ततोंतर्द्धानमीश्वरः ॥ लक्ष्मीसहायोगतवान्रुद्रस्तंना
भिजज्ञिवान् ॥१६१॥ कपालपाणिर्देवेशःपर्यटन्वसुधामिमाम् ॥ हिमवंतंसमैनाकंमेरुणाचसहैवतु ॥ १६२ ॥ कैलासंसकलंविंध्यंनीलंचैवमहागिरिम् ॥
कांचींकाशींताम्रलिप्तांमगधामाविलांतथा॥ १६३ ॥ वत्सगुल्मंचगोकर्णंतथाचैवोत्तरान्कुरून् ॥ भद्राश्वंकेतुमालंचवर्षंहैरण्यकंतथा॥१६४॥ कामरूपं
प्रभासंचमहेंद्रंचैवपर्वतम् ॥ ब्रह्महत्याभिभूतोसौभ्रमंस्त्राणंनविंदति ॥ १६५ ॥ त्रपान्वितःकपालंतुपश्यन्हस्तगतंसदा ॥ करौवि धुन्वन्बहुशो
विक्षिप्तश्चमुहुर्मुहुः ॥ १६६ ॥ यदास्यधुन्वतोहस्तौकपालंपततेनतु ॥ तदास्यबुद्धिरुत्पन्नाव्रतंचैतत्करोम्यहम् ॥ १६७ ॥ मदीयेनैवमा

गैंणद्विजायास्यंतिसर्वतः ॥ ध्यात्वैवंसुचिरंदेवोवसुधांविचचारह ॥ ६८ ॥ पुष्करंतुसमासाद्यप्रविष्टोरण्यमुत्तमम् ॥ नानाद्रुमलताकीर्णं नानामृगरवाकुलम् ॥ ६९ ॥ द्रुमपुष्पभरामोदवासितंयत्सुवायुना ॥ बुद्धिपूर्वमिवन्यस्तैःपुष्पैर्भूषितभूतलम् ॥ १७० ॥ नानागंधरसैरन्यैः पक्कापकैःफलैस्तथा ॥ विवेशतरुवृंदेनपुष्पामोदाभिनंदितः ॥ ७१ ॥ अत्राराधयतोभक्त्याब्रह्मादास्यतिमेवरम् ॥ ब्रह्मप्रसादात्संप्राप्तंपौष्करं ज्ञानमीप्सितम् ॥ ७२ ॥ पापघ्नंदुष्टशमनंपुष्टिश्रीबलवर्द्धनम् ॥ एवंवैध्यायतस्तस्यरुद्रस्यामिततेजसः ॥ ७३ ॥ आजगामततोब्रह्माभक्तिप्रीतो थकंजजः ॥ उवाचप्रणतंरुद्रमुत्थाप्यचपुनर्गुरुः ॥ ७४ ॥ दिव्यव्रतोपचारेणसोहमाराधितस्त्वया ॥ भवताश्रद्धयात्यर्थंममदर्शनकांक्षया ॥ ७५ ॥ व्रत स्थामांहिपश्यंतिमनुष्यादेवतास्तथा ॥ तदिच्छयाप्रयच्छामिवरंयत्प्रवरंवरम् ॥ ७६ ॥ सर्वकामप्रसिद्ध्यर्थंव्रतंयस्मान्निषेवितम् ॥ मनोवाक्कायभावैश्च संतुष्टेनांतरात्मना ॥७७॥ किंददामिचवैकामंवदभोस्तेयथेप्सितम् ॥ रुद्रउवाच ॥ एषएवाद्यभगवन्सुपर्याप्तोमहावरः ॥७८॥ यद्दृष्टोसिजगद्वंद्यजगत्कर्तर्नमो स्तुते ॥ महतायज्ञसाध्येनबहुकालार्जितेनच ॥७९॥ प्राणव्ययकरेणत्वंतपसादेवदृश्यते ॥ इमंकपालंदेवेशनकरात्पतितंविभो ॥ १८० ॥ त्रपाकराऋषी णांचचर्यैषाकुत्सिताविभो ॥ त्वत्प्रसादाद्व्रतंचेदंकृतंकापालिकंतुयत् ॥ ८१ ॥ सिद्धमेतत्प्रपन्नस्यमहाव्रतमिहोच्यताम् ॥ पुण्यप्रदेशेयस्मिंस्तुक्षिपामीदं वदस्वमे ॥ ८२ ॥ पूतोभवामियेनाहंमुनीनांभावितात्मनाम् ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अविमुक्तंभगवतः स्थानमस्तिपुरातनम्॥८३॥ कपालमोचनंतीर्थंतव तत्रभविष्यति ॥ अहंचत्वंस्थितस्तत्रविष्णुश्चापिभविष्यति ॥८४॥ दर्शनेभवतस्तत्रमहापातकिनोपिये ॥ तोपिभोगान्समश्नंतिविशुद्धाभवनेमम॥८५॥ वरणापिअसीचापिद्वेनद्यौसुरवल्लभे ॥ अंतरालेतयोःक्षेत्रेवध्यानविशतिक्वचित् ॥ ८६ ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थंक्षेत्राणांप्रवरंतव ॥ आदेहपतनाद्येतुक्षेत्रं सेवंतिमानवाः ॥८७॥ तेमृताहंसयानेनदिवंयांत्यकुतोभयाः ॥ पंचक्रोशप्रमाणेनक्षेत्रंदत्तंमयातव ॥ ८८ ॥ क्षेत्रमध्याद्यदागंगागमिष्यतिसरित्प तिम् ॥ तदासामहतीपुण्यापुरीरुद्रभविष्यति ॥ ८९ ॥ पुण्याचोदङ्मुखीगंगाप्राचीचापिसरस्वती ॥ उदङ्मुखीयोजनेद्वेगच्छतेजाह्नवीनदी ॥ १९० ॥ तत्रवैविबुधाःसर्वेमयासहसवासवाः ॥ आगतावासमेष्यंतिकपालंतत्रमोचय ॥ ९१ ॥ तस्मिंस्तीर्थेतुयेगत्वापिंडदानेनवैपितॄन् ॥ श्राद्धैस्तुप्रीण यिष्यंतितेपांलोकोऽक्षयोदिवि ॥९२॥ वाराणस्यांमहातीर्थेनरःस्नातोविमुच्यते ॥ सप्तजन्मकृतात्पापाद्गमनादेवमुच्यते ॥ ९३॥ तत्तीर्थंसर्वतीर्थानामुत्तमं परिकीर्तितम् ॥ त्यजंतितत्रयेप्राणान्प्राणिनःप्रणतास्तव ॥९४॥ रुद्रत्वंतेसमासाद्यमोदंतेभवतासह ॥ तत्रापिहितुयद्दत्तंदानंरुद्रयतात्मना ॥ ९५ ॥ स्यान्महच्चफलंतस्यभविताभावितात्मनः ॥ स्वांगस्फुटितसंस्कारंतत्रकुर्वंतियेनराः ॥ ९६ ॥ तेरुद्रलोकमासाद्यमोदंतेसुखिनःसदा ॥

तत्रपूजाजपोहोमःकृतोभवतिदेहिनां ॥ ९७ ॥ अनंतफलदःस्वर्गोरुद्रभक्तियुतात्मनः ॥ तत्रदीपप्रदानेतुज्ञानचक्षुर्भवेन्नरः ॥ ९८ ॥ अव्यंगंतरुणं
सौम्यंरूपवंतंतुगोसुतम् ॥ योङ्कयित्वामोचयतिसयातिपरमंपदम् ॥ ९९ ॥ पितृभिःसहितोमोक्षंगच्छतेनात्रसंशयः ॥ अथकिंबहुनोक्ते
नयत्तत्राक्रियतेनरैः ॥ २०० ॥ कर्मधर्मसमुद्दिश्यतदनंतफलंभवेत् ॥ स्वर्गापवर्गयोर्हेतुस्तद्धितीर्थम्मतंभुवि ॥ १ ॥ स्नानाज्जपात्तथाहोमादनंतफल
साधनम् ॥ गत्वावाराणसीतीर्थंभक्त्यारुद्रपरायणाः ॥ २ ॥ येतत्रपंचतांप्राप्ताभक्तास्तेनात्रसंशयः ॥ वसवःपितरोज्ञेयारुद्राश्चैवपितामहाः ॥ ३ ॥
प्रपितामहास्तथादित्याइत्येषावैदिकीश्रुतिः ॥ त्रिविधःपिंडदानायविधिरुक्तोमयानघ ॥ ४ ॥ मानुषैःपिंडादानंतुकार्यमत्रागतैस्सदा ॥ पिं
डदानंचतत्रैवस्वपुत्रैःकार्यमादरात् ॥ ५ ॥ सुपुत्रास्तेपितॄणांतुभवंतिसुखदायकाः ॥ प्रोक्तंतीर्थंमयातुभ्यंदर्शनादपिमुक्तिदम् ॥ ६ ॥ स्नात्वातुसलिलेत
त्रमुच्यतेजन्मबंधनात् ॥ विमुक्तोब्रह्महत्यायास्तत्ररुद्रयथासुखम् ॥ ७ ॥ अविमुक्तेमयादत्तेतिष्ठत्वंभार्ययासह ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ पृथिव्यां
यानितीर्थानितेष्वहंविष्णुनासह ॥ ८ ॥ तिष्ठामिभवतोक्तेनवरएषवृतोमया ॥ अहंदेवोमहादेवआराध्योभवतासदा ॥ ९ ॥ वरंदास्यामितेचाहंसंतुष्टेनांत
रात्मना ॥ विष्णोश्चाहंप्रदास्यामिवरांश्चमनसीप्सितान् ॥ २१० ॥ सुराणांचैवसर्वेषांमुनीनांभवितात्मनाम् ॥ अहंदाताअहंयाच्योनान्यो
भाव्यःकथंचन ॥ ११ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ एवंकरिष्येहंरुद्रयत्वयोक्तंवचःशुभम् ॥ नारायणश्चतेवाक्यंकर्तासर्वंनसंशयः ॥१२॥ विसृज्यैवंतदारुद्रंब्रह्माचांतरधी
यत ॥ वाराणस्यांमहादेवोगत्वातीर्थंन्यवेशयत् ॥ १३ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेरुद्रस्यब्रह्मवध्यानाशश्चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ भीष्मउवाच ॥
किंकृतंब्रह्मणाब्रह्मन्प्रेष्यवाराणसीपुरीम् ॥ जनार्दनेनाकिंकर्मशंकरेणचयन्मुने ॥ १ ॥ कथंयज्ञःकृतस्तेनकस्मिंस्तीर्थेवदस्वमे ॥ केसदस्याऋत्विजश्च
सर्वांस्तान्प्रब्रवीहिमे ॥ २ ॥ केदेवास्तर्पितास्तेनएतन्मेकौतुकंमहत् ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ श्रीनिधानंपुरंमेरोःशिखरेरत्नचित्रितम् ॥ ३ ॥ अनेकाश्चर्यनि
लयंबहुपादपसंकुलम् ॥ विचित्रधातुभिश्चित्रंस्वच्छस्फटिकनिर्मलम् ॥ ४ ॥ लतावितानशोभाढ्यंशिखिशब्दविनादितम् ॥ मृगेन्द्ररववित्रस्तगज
यूथसमाकुलम् ॥ ५ ॥ निर्झरांबुप्रपातोत्थशीकरासारशीतलम् ॥ वाताहततरुव्रातप्रसन्नापानचित्रितम् ॥ ६ ॥ मृगनाभिवरामोदवासिताशेषकाननम् ॥
लतागृहरतिश्रान्तसुप्तविद्याधराध्वगम् ॥७॥ प्रगीतकिन्नरव्रातमधुरध्वनिनादितम् ॥ तस्मिन्ननेकविन्यासशोभिताशेषभूमिकम् ॥ ८ ॥ वैराजंनामभवनं
ब्रह्मणःपरमेष्ठिनः ॥ तत्रदिव्यांगनोद्गीतमधुरध्वनिनादिता ॥ ९ ॥ पारिजाततरूत्पन्नमंजरीदाममालिनी ॥ रत्नरश्मिसमूहोत्थबहुवर्णविचित्रिता ॥ १० ॥
विन्यस्तस्तंभकोटिस्तुनिर्मलादर्शशोभिता ॥ अप्सरोनृत्यविन्यासविलासोल्लासलासिता ॥ ११ ॥ बह्वातोद्यसमुत्पन्नसमूहस्वननादिता ॥ लयतालयुता

नेकगीतवादित्रशोभिता ॥१२॥ सभाकांतिमतीनामदेवानांशर्मदायिका ॥ ऋषिसंघसमायुक्तामुनिवृंदनिषेविता॥१३॥द्विजातिसामशब्देननादितानंददा
यिनी ॥ तस्यांनिविष्टोदेवेशस्संध्यासक्तःपितामहः॥ १४ ॥ ध्यायतिस्मपरंदेवंयेनेदंनिर्मितंजगत् ॥ ध्यायतोबुद्धिरुत्पन्नाकथंयज्ञंकरोम्यहम् ॥ १५ ॥
कस्मिन्स्थानेमयायज्ञःकार्यःकुत्रधरातले ॥ काशीप्रयागस्तुंगाचनैमिषंशृंखलंतथा ॥१६॥ कांचीभद्रादेविकाचकुरुक्षेत्रंसरस्वती ॥ प्रभासादीनितीर्थानि
पृथिव्यामिहमध्यतः ॥१७॥ क्षेत्राणिपुण्यतीर्थानिसंतियानीहसर्वशः ॥ मदादेशाच्चरुद्रेणकृतान्यन्यानिभूतले ॥ १८ ॥ यथाहंसर्वदेवेषुआदिदेवोव्यव
स्थितः ॥ तथाचैकंपरंतीर्थमादिभूतंकरोम्यहम् ॥ १९ ॥ अहंयत्रसमुत्पन्नःपद्मंतद्विष्णुनाभिजम् ॥ पुष्करंप्रोच्यतेतीर्थमृषिभिर्वेदपाठकैः ॥ २० ॥ एवं
चिंतयतस्तस्यब्रह्मणस्तुप्रजापतेः ॥ मतिरेषासमुत्पन्नाव्रजाम्येपधरातले ॥२१॥ प्राक्स्थानंससमासाद्यप्रविष्टस्तद्वनोत्तमम् ॥ नानाद्रुमलताकीर्णनाना
पुष्पोपशोभितम् ॥ २२ ॥ नानापक्षिरवाकीर्णनानामृगगणाकुलम् ॥ द्रुमपुष्पभरामोदैर्वासयद्यत्सुरासुरान् ॥ २३ ॥ बुद्धिपूर्वमिवन्यस्तैःपुष्प
भूषितभूतलम् ॥ नानागंधरसैःपक्वाःपक्वैश्चषट्टतूद्भवैः ॥ २४ ॥ फलैःसुवर्णरूपाढ्यैर्घ्राणदृष्टिमनोहरैः ॥ जीर्णपत्रंतृणंयत्रशुष्ककाष्ठफलानिच ॥२५ ॥
बहिःक्षिपतिजातानिमारुतोनुग्रहादिव ॥ नानापुष्पसमूहानांगंधमादायमारुतः ॥ २६ ॥ शीतलोवातिखंभूमिंदिशोयत्राभिवासयन् ॥ हरितास्निग्धनि
श्छिद्रैरकीटकवनोत्कटैः ॥ २७ ॥ वृक्षैरनेकसंज्ञैर्यद्भूषितंशिखरान्वितैः ॥ अरोगैर्दर्शनीयैश्चसुवृत्तैःकैश्चिदुज्ज्वलैः ॥ २८ ॥ कुटुंबमिवविप्राणामृ
त्विग्भिर्भातिसर्वतः ॥ शोभंतेधातुसंकाशैरंकुरैःप्रावृताद्रुमाः ॥२९॥ कुलीनैरिवनिश्छिद्रैःस्वगुणैःप्रावृतानराः ॥ पवनाविद्धशिखरैस्स्पृशंतीवपरस्परम्
॥ ३० ॥ आजिघ्रंतीवचान्योन्यंपुष्पशाखावतंसकाः ॥ नागवृक्षाःक्वचित्पुष्पैर्द्रुमवानीरकेसरैः ॥३१॥ नयनैरिवशोभंतेचंचलैःकृष्णतारकैः ॥ पुष्पसं
पन्नशिखराःकर्णिकारद्रुमाःक्वचित् ॥३२॥ युग्मयुग्माद्विधाचेहशोभन्तइवदंपती ॥ सुपुष्पप्रभवाटोपैस्सिंदुवारद्रुपंक्तयः ॥३३ ॥ मूर्तिमत्यइवाभांतिपूजि
तावनदेवताः ॥ क्वचित्क्वचित्कुंदलताःसपुष्पाभरणोज्वलाः ॥ ३४॥ दिक्षुवृक्षेषुशोभंतेवालचंद्राइवोच्छ्रिताः ॥ सर्जार्जुनाःक्वचिद्भान्तिवनोद्देशेषुपुष्पिताः
॥ ३५ ॥ धौतकौशेयवासोभिःप्रावृताःपुरुषाइव ॥ अतिमुक्तकवल्लीभिःपुष्पिताभिस्तथाद्रुमाः ॥ ३६ ॥ उपगूढाविराजंतेस्वनारीभिरिवप्रियाः
अपरस्परसंसक्तैःसालाशोकाश्चपल्लवैः ॥ ३७ ॥ हस्तैर्हस्तान्स्पृशंतीवसुहृदश्चिरसंगताः ॥ फलपुष्पभरानम्राःपनसाःसरलार्जुनाः ॥ ३८ ॥
अन्योन्यमर्चयंतीवपुष्पैश्चैवफलैस्तथा ॥ मारुतावेगसंश्लिष्टैःपादपास्सालबाहुभिः ॥ ३९ ॥ अभ्याशमागतंलोकंप्रतिभावैरिवोत्थिताः ॥ पुष्पाणामवरो
धेनसुशोभार्थंनिवेशिताः ॥ ४० ॥ वसंतमहमासाद्यपुरुषान्स्पर्द्धयंतिहि ॥ पुष्पशोभाभरनतैःशिखरैर्वायुकंपितैः ॥ ४१ ॥ नृत्यंतीवनराःप्रीताःस्रगलंकृ

तशेखराः ॥ शृंगाग्रपवनक्षिताःपुष्पावलियुताद्रुमाः॥ ४२ ॥ सवल्लीकाःप्रनृत्यंतिमानवाइवसप्रियाः ॥ स्वपुष्पनतवल्लीभिःपादपाःक्वचिदावृताः ॥ ४३ ॥
भांतितारागणैःश्चित्रैःशरदीवनभस्तलम् ॥ द्रुमाणामथवाग्रेषुपुष्पितामालतीलताः ॥ ४४ ॥ शेखराइवशोभंतेरचिताबुद्धिपूर्वकम् ॥ हरिताःकांचनच्छा
याःफलिताःपुष्पिताद्रुमाः ॥४५॥ सौहृदंदर्शयंतीवनराःसाधुसमागमे ॥ पुष्पकिंजल्ककपिलागताःसर्वदिशासुच ॥ ४६ ॥ कदंबपुष्पस्यजयंघोषयंतीव
षट्पदाः ॥ क्वचित्पुष्पासवक्षीबाःसंपतंतिततस्ततः ॥ ४७ ॥ पुंस्कोकिलगणावृक्षगहनेष्विवसप्रियाः ॥ शिरीषपुष्पसंकाशाःशुकामिथु
नशःक्वचित् ॥ ४८ ॥ कीर्तयंतिगिरश्चित्राःपूजिताब्राह्मणायथा ॥ सहचारिसुसंयुक्तामयूराश्चित्रबर्हिणः ॥ ४९ ॥ वनांतेष्वपिनृत्यंतिशोभंतइवनर्त्तकाः ॥
कूजंतःपक्षिसंघातानानारुतविराविणः ॥ ५० ॥ कुर्वंतिरमणीयंवैरमणीयतरंवनम् ॥ नानामृगगणाकीर्णंनित्यंप्रमुदितांडजम् ॥ ५१ ॥ तद्वनंनंदनसमं
मनोदृष्टिविवर्द्धनम्॥ पद्मयोनिस्तुभगवांस्तथारूपंवनोत्तमम्॥५२॥ददर्शादर्शवद्दृष्ट्यासौम्ययापापयन्निव ॥तावृक्षपंक्तयःसर्वादृष्ट्वादेवंतथागतम् ॥ ५३ ॥
निवेद्यब्रह्मणेभक्त्यामुमुचुःपुष्पसंपदः ॥ पुष्पप्रतिग्रहंकृत्वापादपानांपितामहः ॥ ५४ ॥ वरंवृणीध्वंभद्रंवःपादपानित्युवाचसः ॥ एवमुक्ताभगवता
तरवोनिरवग्रहाः ॥५५॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वेनमस्कृत्वाविरिंचनम् ॥ वरंददासिचेद्देवप्रपन्नजनवत्सल ॥ ५६ ॥ इहैवभगवन्नित्यंवनेसंनिहितोभव ॥ एषनः
परमःकामःपितामहनमोस्तुते ॥५७॥ त्वंचेद्वससिदेवेशवनेस्मिन्विश्वभावन ॥ सर्वात्मनाप्रपन्नानांवांछतामुत्तमंवरम् ॥ ५८ ॥ वरकोटिभिरन्याभिरलंनो
दीयतांवरम् ॥ सन्निधानेनतीर्थेभ्यइदंस्यात्प्रवरंमहत् ॥ ५९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ उत्तमंसर्वक्षेत्राणांपुण्यमेतद्भविष्यति ॥ नित्यंपुष्पफलोपेतानित्यसुस्थिरयौ
वनाः ॥ ६० ॥ कामगाःकामरूपाश्चकामरूपफलप्रदाः॥ कामसंदर्शनाःपुंसांतपःसिद्धयुज्वलानृणाम्॥६१॥श्रियापरमयायुक्तामत्प्रसादाद्भविष्यथ ॥ एवंस
वरदोब्रह्माअनुजग्राहपादपान् ॥ ६२ ॥ स्थित्वावर्षसहस्रंतुपुष्करंप्राक्षिपद्भुवि ॥ क्षितिर्निपतितातेनव्यकंपतरसातलम् ॥ ६३ ॥ विवशास्तत्यजुर्वेलांसा
गराःक्षुभितोर्मयः ॥ शक्राशनिहतानीवव्याघ्रव्यालावृतानिच ॥ ६४ ॥ शिखराण्यप्यशीर्यंतपर्वतानांसहस्रशः ॥ देवसिद्धविमानानिगंधर्वनगराणिच ॥
॥ ६५ ॥ प्रचेलुर्बभ्रमुःपेतुर्विविशुश्चधरातलम्॥ कपोतमेघाःखात्पेतुःपुटसंघातदर्शिनः ॥ ६६ ॥ ज्योतिर्गणांश्छादयंतोबभूवुस्तीव्रभास्कराः ॥ महतात
स्यशब्देनमूकांधबधिरीकृतम् ॥ ६७ ॥ बभूवव्याकुलंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ सुरासुराणांसर्वेषांशरीराणिमनांसिच ॥ ६८ ॥ अवसेदुश्चकिमितिकिमि
त्येतन्नजज्ञिरे ॥ धैर्यमालंब्यसर्वेथब्रह्माणंचाप्यलोकयन् ॥ ६९ ॥ नचतेतमपश्यंतकुत्रब्रह्मागतोह्यभूत्॥किमर्थंकंपिताभूमिर्निमित्तोत्पातदर्शनम् ॥७० ॥
तावद्विष्णुर्गतस्तत्रयत्रदेवाव्यवस्थिताः ॥ प्रणिपत्यइदंवाक्यमुक्तवंतोदिवौकसः ॥७१ ॥ किमेतद्भगवन्ब्रूहिनिमित्तोत्पातदर्शनम् ॥ त्रैलोक्यंकंपितंयेनसं

युक्तंकालधर्मणा ॥ ७२ ॥ जातकल्पावसानंतुभिन्नमर्यादसागरम् ॥ चत्वारोदिग्गजाःकिंतुबभूवुरचलाश्चलाः ॥ ७३ ॥ समावृताधराकस्मात्सप्तसागरवारिणा ॥ उत्पत्तिर्नास्तिशब्दस्यभगवन्निःप्रयोजना ॥ ७४ ॥ यादृशोवास्मृतःशब्दोनभूतोनभविष्यति ॥ त्रैलोक्यमाकुलंयेनचक्रेरौद्रेणचोद्यता ॥ ७५ ॥ शुभोशुभोवाशब्दोरेयंत्रैलोक्यस्यदिवौकसाम् ॥ भगवन्यदिजानासिकिमेतत्कथयस्वनः ॥ ७६ ॥ एवमुक्तोब्रवीद्विष्णुः परमेणानुभावितः ॥ माभैष्टमरुतःसर्वेशृणुध्वंचात्रकारणम् ॥ ७७ ॥ निश्चयेनानुविज्ञायवक्ष्याम्येषयथाविधम् ॥ पद्महस्तोहिभगवान्ब्रह्मालोकपितामहः ॥ ७८ ॥ भूप्रदेशेपुण्यराशौयज्ञंकर्तुंव्यवस्थितः ॥ अवरोहेपर्वतानांवनेचातीवशोभने ॥ ७९ ॥ कमलंतस्यहस्तात्तुपतितंधरणीतले ॥ तस्यशब्दोमहानेपयेनयूयंप्रकंपिताः ॥ ८० ॥ तत्रासौतरुवृंदेनपुष्पामोदाभिनंदितः ॥ अनुगृह्याथभगवान्वनंतत्समृगांडजम् ॥ ८१ ॥ जगतोनुग्रहार्थायवासंतत्रान्वरोचयत् ॥ पुष्करंनामतत्तीर्थंक्षेत्रंवृषभमेवच ॥ ८२ ॥ जनितंतद्भगवतालोकानांहितकारिणा ॥ ब्रह्माणंतत्रवैगत्वातोषयध्वंमयासह ॥ ८३ ॥ आराध्यमानोभगवान्प्रदास्यतिवरान्वरान् ॥ इत्युक्त्वाभगवान्विष्णुःसहतैर्देवदानवैः ॥ ८४ ॥ जगामतद्वनोद्देशंयत्रास्तेसतुकंजजः ॥ प्रहृष्टास्तुष्टमनसःकोकिलालापलापिताः ॥ ८५ ॥ पुष्पोच्चयोज्ज्वलंशस्तंविविशुर्ब्रह्मणोवनम् ॥ संप्राप्तंसर्वदेवैस्तुवनंनंदनसंमितम् ॥ ८६ ॥ पद्मिनीमृगपुष्पाढ्यंसुदृढंशुशुभेतदा ॥ प्रविश्याथवनंदेवाःसर्वपुष्पोपशोभितम् ॥ ८७ ॥ इहदेवोस्तीतिदेवावभ्रमुश्चदिदृक्षवः ॥ मृगयंतस्ततस्तेतुसर्वेदेवाःसवासवाः ॥८८॥ अद्भुतस्यवनस्यांतंनतेददृशुराशुगाः ॥ विचिन्वाद्भिस्तदादेवंदैवैर्वायुर्विलोकितः ॥ ८९ ॥ सतानुवाचब्रह्माणंनद्रक्ष्यथतपोविना ॥ तदाखिन्नाविचिन्वंतस्तस्मिन्पर्वतरोधसि ॥ ९० ॥ दक्षिणेचोत्तरेचैवअंतरालेपुनःपुनः ॥ वायूक्तंहृदयेकृत्वावायुस्तानब्रवीत्पुनः ॥ ९१ ॥ त्रिविधोदर्शनोपायोविरिंचेरस्यसर्वदा ॥ श्रद्धाज्ञानेनतपसायोगेनचनिगद्यते ॥ ९२ ॥ सकलंनिष्कलंचैवदेवंपश्यंतियोगिनः ॥ तपस्विनस्तुसकलंज्ञानिनोनिष्कलंपरम् ॥ ९३ ॥ समुत्पन्नेतुविज्ञानेमंदश्रद्धोनपश्यति ॥ भक्त्यापरमयाक्षिप्रंब्रह्मपश्यंतियोगिनः ॥ ९४ ॥ द्रष्टव्योनिर्विकारोसौप्रधानपुरुषेश्वरः ॥ कर्मणामनसावाचानित्ययुक्ताःपितामहम् ॥ ९५ ॥ तपश्चरतभद्रंवोब्रह्माराधनतत्पराः ॥ ब्राह्मींदीक्षांप्रपन्नानांभक्तानांचद्विजन्मनाम् ॥ ९६ ॥ सर्वकालंसजानातिदातव्यंदर्शनंमया ॥ वायोस्तुवचनंश्रुत्वाहितमेतदवेत्यच ॥ ९७ ॥ ब्रह्मेच्छाविष्टमतयोवाक्पतिंचततोब्रुवन् ॥ प्रज्ञानविबुधास्माकंब्राह्मींदीक्षांविधत्स्वनः ॥ ९८ ॥ सदिदीक्षयिषुःक्षिप्रममरान्ब्रह्मदीक्षया ॥ वेदोक्तेनविधानेनदीक्षयामासतान्गुरुः ॥ ९९ ॥ विनीतवेषाःप्रणताअंतेवासित्वमाययुः ॥ ब्रह्मप्रसादंसंप्राप्ताःपौष्करंज्ञानमीरितम् ॥ १०० ॥ यज्ञंचकारविधिनाधिषणोध्वर्युसत्तमः ॥ पद्मंकृत्वामृणालाढ्यंपद्मदीक्षाप्रयोगतः ॥१॥ अनुजग्राहदेवांस्तान्सुरेच्छाप्रेरितोमुनिः ॥ तेभ्योददौविवेकिभ्यःसवेदोक्ताव

धानवित् ॥ १०२ ॥ दीक्षांवैविस्मयंत्यक्त्वाबृहस्पतिरुदारधीः ॥ एकमग्निंचसंस्कृत्यमहात्मात्रिदिवौकसाम् ॥ ३ ॥ प्रादादांगिरसस्तुष्टोजाप्यंवे
दोदितंतुयत् ॥ त्रिसुपर्णंत्रिमधुचपावमानींचपावनीम् ॥ ४ ॥ सहिजाप्यादिकंसर्वमशिक्षयदुदारधीः ॥ आपोहिष्ठेतियत्स्नानंब्राह्मंतत्परिपठ्यते
॥ ५ ॥ पापघ्नंदुष्टशमनंपुष्टिश्रीबलवर्द्धनम् ॥ सिद्धिदंकीर्तिदंचैवकलिकल्मषनाशनम् ॥ ६ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनब्राह्मंस्नानंसमाचरेत् ॥ कुर्वंतोमौनि
नोदांतादीक्षिताःक्षपितेंद्रियाः ॥ ७ ॥ सर्वेकमंडलुयुतामुक्तकक्ष.क्षमालिनः ॥ दंडिनश्चीरवस्त्राश्चजटाभिरतिशोभिताः ॥ ८ ॥ स्नानाचारासनर
ताःप्रयत्नध्यानधारिणः ॥ मनोब्रह्मणिसंयोज्यनियताहारकांक्षिणः ॥ ९ ॥ अतिष्ठन्दर्शनालापसंगध्यानविवर्जिताः ॥ एवंव्रतधराःसर्वेत्रिका
लंस्नानकारिणः ॥ ११० ॥ भक्त्यापरमयायुक्ताविधिनापरमेणच ॥ कालेनमहताध्यानाद्देवज्ञानमनोगताः ॥११॥ ब्रह्मध्यानाग्निनिर्दग्धायदाशुद्धैकमा
नसाः ॥ अविर्बभूवभगवान्सर्वेषांदृष्टिगोचरः ॥ १२ ॥ तेजसाप्यायितास्तस्यबभूवुर्भ्रांतचेतसः ॥ ततोवलंब्यतेधैर्यमिष्टंदेवंयथाविधि ॥ १३ ॥
षडंगवेदयोगेनहृष्टचितास्तुतत्पराः ॥ शिरोगतैरंजलिभिःशिरोभिश्चमहींगताः ॥ १४ ॥ तुष्टुवुःसृष्टिकर्त्तारंस्थितिकर्तारमीश्वरम् ॥ देवाऊचुः ॥
ब्रह्मणेब्रह्मदेहायब्रह्मण्यायाजितायच ॥ १५ ॥ नमस्कुर्मःसुनियताःक्रतुवेदप्रदायिने ॥ लोकानुकंपिनेदेवसृष्टिरूपायवैनमः ॥१६॥ भक्तानुकंपिनेत्यर्थंवेद
जाप्यस्तुतायच ॥ वहुरूपस्वरूपायरूपाणांशतधारिणे ॥ १७ ॥ सावित्रीपतयेदेवगायत्रीपतयेनमः ॥ पद्मासनायपद्मायपद्मवक्त्रायतेनमः ॥ १८ ॥
वरदायवराहायकूर्मायचमृगायच ॥ जटामकुटयुक्तायस्रुवस्रुचनिधारिणे ॥ १९ ॥ मृगांकमृगधर्मायधर्मनेत्रायतेनमः ॥ विश्वनाम्नेथविश्वायविश्वेशाय
नमोनमः ॥ १२० ॥ धर्मनेत्रत्राणमस्मादधिकंकर्तुमर्हसि ॥ वाङ्मनःकायभावैस्त्वांप्रपन्नास्स्मःपितामह ॥ २१ ॥ एवंस्तुतस्तदादेवैर्ब्रह्माब्रह्मविदांव
रः ॥ प्रदास्यामिस्मृतोवाढममोवंदर्शनंहिवः ॥ २२ ॥ ब्रुवंतुवांछितंपुत्राःप्रदास्यामिवरान्वरान् ॥ एवमुक्ताभगवतादेवावचनमब्रुवन् ॥ २३ ॥
एषएवाद्यभगवन्सुपर्याप्तोमहान्वरः ॥ जनितोनःसुशब्दोयंकमलंक्षिपतात्वया ॥ २४ ॥ किमर्थंकंपिताभूमिर्लोकाश्चाकुलिताःकृताः ॥ नैतन्निरर्थकं
देवउच्यतामत्रकारणम् ॥ २५॥ ब्रह्मोवाच ॥ युष्मद्धितार्थमेतद्वैपद्मंविनिहितंमया ॥ देवतानांचरक्षार्थंश्रूयतामत्रकारणम् ॥ २६ ॥ असुरोवज्रनाभोयं
वालजीवापहारकः ॥ अवस्थितस्त्ववष्टभ्यरसातलतलाश्रयम् ॥ २७ ॥ युष्मदागमनंज्ञात्वातपस्थान्निहितायुधान् ॥ हंतुकामोदुराचारःसेंद्रानपि
दिवौकसः ॥ २८ ॥ घातःकमलपातेनमयातस्यविनिर्मितः ॥ सराज्यैश्वर्यदर्पिष्टस्तेनासौनिहतोमया ॥ २९॥ लोकेस्मिन्समयेभक्ताब्राह्मणावेदपारगाः ॥
मैवतेदुर्गतिंयांतुलभंतांसुगतिंपुनः ॥ १३० ॥ देवानांदानवानांचमनुष्योरगरक्षसाम् ॥ भूतग्रामस्यसर्वस्यसमोस्मित्रिदिवौकसः ॥३१॥ युष्मद्धितार्थेपा

पोसौमयामंत्रेणघातितः ॥ प्राप्तःपुण्यकृतान्लोकान्कमलस्यास्यदर्शनात् ॥ ३२ ॥ यन्मयापद्ममुक्तंतुतेनेदंपुष्करंभुवि ॥ ख्यातंभविष्यतेतीर्थं
पावनंपुण्यदंमहत् ॥ ३३ ॥ पृथिव्यांसर्वजंतूनांपुण्यदंपरिपठ्यते ॥ कृतोह्यनुग्रहोदेवाभक्तानांभक्तिमिच्छताम् ॥ ३४ ॥ वनेस्मिन्नित्यवासेनवृ
क्षैरभ्यार्थितेनच ॥ महाकालोवनेत्रागादागतस्यममानघाः ॥ ३५ ॥ तपस्यतांचभवतांमहज्ज्ञानंप्रदर्शितम् ॥ कुरुध्वंहृदयेदेवाःस्वार्थंचैवपरार्थ
कम् ॥ ३६ ॥ भवद्भिर्दर्शनीयंतुनानारूपधरैर्भुवि ॥ द्विषन्वैज्ञानिनंविप्रंपापेनैवार्दितोनरः ॥ ३७ ॥ नविमुच्येतपापेनजन्मकोटिशतैरपि ॥
वेदांगपारगंविप्रंनहन्यान्नचदूषयेत् ॥ ३८ ॥ एकस्मिन्निहतेयस्मात्कोटिर्भवतिघातिता ॥ एकंवेदांतगंविप्रंभोजयेच्छ्रद्धयान्वितः ॥ ३९ ॥
तस्यभुक्ताभवेत्कोटिर्विप्राणांनात्रसंशयः ॥ यःपात्रपूर्णांभिक्षांयतीनांतुप्रयच्छति ॥ १४० ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योनासौदुर्गतिमाप्नुयात् ॥ यथा
हंसर्वदेवानांज्येष्ठःश्रेष्ठःपितामहः ॥ ४१ ॥ तथाज्ञानीसदापूज्योनिर्ममोनिःपरिग्रहः ॥ संसारबंधमोक्षार्थंब्रह्मगुप्तमिदंव्रतम् ॥ ४२ ॥ मयाप्रणी
तंविप्राणामपुनर्भवकारणम् ॥ अग्निहोत्रमुपादाययस्त्यजेदजितेंद्रियः ॥ ४३ ॥ रौरवंसप्रयात्याशुप्रणीतोयमकिंकरैः ॥ लोकयात्रावितंड
श्चक्षुद्रंकर्मकरोतियः ॥ ४४ ॥ सरागचित्तःशृंगारीनारीजनधनप्रियः ॥ एकभोजीसुमिष्टाशीकृषिवाणिज्यसेवकः ॥ ४५ ॥ अवेदोवेदनिंनदीचपरभा
र्यांचसेवते ॥ इत्यादिदोषदुष्टोयस्तस्यसंभाषणादपि ॥ ४६ ॥ नरोनरकगामीस्यादाद्यश्चसद्व्रतदूषकः ॥ असंतुष्टंभिन्नचित्तंदुर्मतिंपापकारिणम् ॥
॥ ४७ ॥ नस्पृशेदंगसंगेनस्पृष्ट्वास्नानेनशुद्ध्यति ॥ एवमुक्त्वासभगवान्ब्रह्मातैरमरैःसह॥४८॥क्षेत्रंनिवेशयामासयथावत्कथयामिते ॥ उत्तरेचंद्रनद्यास्तु
प्राचीयावत्सरस्वती ॥ ४९ ॥ पूर्वंतुनंदनात्कृत्स्नंयावत्कल्पंसपुष्करम् ॥ वेदीह्येषाकृतायज्ञेब्रह्मणालोककारिणा ॥ १५० ॥ ज्येष्ठंतुप्रथमंज्ञेयंतीर्थं
त्रैलोक्यपावनम् ॥ ख्यातंतद्ब्रह्मदैवत्यंमध्यमंवैष्णवंतथा ॥ ५१ ॥ कनिष्ठंरुद्रदैवत्यंब्रह्मापूर्वमकारयत् ॥ आद्यमेतत्परंक्षेत्रंगुह्यंवेदेषुपठ्यते ॥
॥ ५२ ॥ अरण्यंपुष्कराख्यंतुब्रह्मासन्निहितःप्रभुः ॥ अनुग्रहोभूमिभागेकृतोवैब्रह्मणास्वयम् ॥ ५३ ॥ अनुग्रहार्थंविप्राणांसर्वेषांभूमिचारिणाम् ॥ सुवर्ण
वज्रपर्यंतावेदिकांकामहीकृता ॥ ५४ ॥ विचित्रकुट्टिमारत्नैःकारितासर्वशोभना ॥ रमतेतत्रभगवान्ब्रह्मालोकपितामहः ॥ ५५ ॥ ॥ विष्णुरु
द्रौतथादेवौवसवोप्यश्विनावपि ॥ मरुतश्चमहेंद्रेणरमंतेचदिवौकसः ॥ ५६ ॥ एतत्तेतथ्यमाख्यातंलोकानुग्रहकारणम् ॥ संहितानुक्रमेणात्रमंत्रैश्चविधि
पूर्वकम् ॥ ५७ ॥ वेदान्पठंतियेविप्रागुरुशुश्रूषणेरताः ॥ वसंतिब्रह्मसामीप्येसर्वेतेनानुभाविताः ॥ ५८ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ भगवन्केनविधिनाअर
ण्येपुष्करेनरैः ॥ ब्रह्मलोकमभीप्सद्भिर्वस्तव्यंक्षेत्रवासिभिः ॥ ५९ ॥ किंमनुष्यैरुतस्त्रीभिरुतवर्णाश्रमान्वितैः ॥ वसद्भिःकिमनुष्ठेयमेतत्सर्वंब्रवी

हिमे ॥ ॥ १६० ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ नरैःस्त्रीभिश्चवस्तव्यंवर्णाश्रमनिवासिभिः ॥ स्वधर्माचारनिरतैर्दंभमोहविवर्जितैः ॥ ६१ ॥ कर्मणामनसावाचाब्रह्मभक्तैर्जितेंद्रियैः ॥ अनसूयुभिरक्षुद्रैःसर्वभूतहितेरतैः ॥ ६२ ॥ भीष्मउवाच ॥ किंकुर्वाणोनरःकर्मब्रह्मभक्तास्त्विहोच्यते ॥ कीदृशाब्रह्मभक्ताश्चस्मृतानृणांवदस्वमे ॥ ६३ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ त्रिविधाभक्तिरुद्दिष्टामनोवाक्कायसंभवा ॥ लौकिकींवैदिकींचापिभवेदाध्यात्मिकींतथा ॥ ६४ ॥ ध्यानधारणयाबुद्ध्यावेदार्थस्मरणेहियत् ॥ ब्रह्मप्रीतिकरीचैषामानसीभक्तिरुच्यते ॥ ६५ ॥ मंत्रवेदनमस्कारैरग्निश्राद्धादिचिंतनैः ॥ जाप्यैश्चावश्यकैश्चैववाचिकीभक्तिरिष्यते ॥ ६६ ॥ व्रतोपवासनियतैश्चितेंद्रियनिरोधिभिः ॥ कृच्छ्रैःसांतपनैश्चान्यैस्तथाचांद्रायणादिभिः ॥ ६७ ॥ ब्रह्मकृच्छ्रोपवासैश्चतथाचान्यैःशुभव्रतैः ॥ कायिकीभक्तिराख्यातात्रिविधातुद्विजन्मनाम् ॥ ६८ ॥ गोघृतक्षीरदधिभिः रत्नदीपकुशोदकैः ॥ गंधैर्माल्यैश्चविविधैर्धातुभिश्चोपपादितैः ॥ ६९ ॥ घृतगुग्गुलुधूपैश्चकृष्णागरुसुगंधिभिः ॥ भूपणैर्हेमरत्नाढ्यैश्चित्राभिः स्रग्भिरेवच ॥ १७० ॥ नृत्यवादित्रगीतैश्चसर्वरत्नोपहारकैः ॥ भक्ष्यभोज्यान्नपानैश्चयापूजाक्रियतेनरैः ॥ ७१ ॥ पितामहंसमुद्दिश्यभक्तिस्सालौकिकीमता ॥ वेदमंत्रहविर्योगैर्भक्तिर्यावैदिकीमता ॥ ७२ ॥ दर्शेवापौर्णमास्यांवाकर्तव्यमग्निहोत्रकम् ॥ प्रशस्तंदक्षिणादानंपुरोडाशंचरुक्रिया ॥ ७३ ॥ इष्टिर्धृतिःसोमपानांयज्ञीयंकर्मसर्वशः ॥ ऋग्यजुःसामजाप्यानिसंहिताध्ययनानिच ॥ ७४ ॥ क्रियंतेविधिमुद्दिश्यसाभक्तिर्वैदिकीष्यते ॥ अग्निभूम्यनिलाकाशांबुनिशाकरभास्करम् ॥ ७५ ॥ समुद्दिश्यकृतंकर्मतत्सर्वंब्रह्मदैवतम् ॥ आध्यात्मिकीतुद्विविधाब्रह्मभक्तिः स्थितानृप ॥ ७६ ॥ संख्याख्यायोगजाचान्याविभागंतत्रमेशृणु ॥ चतुर्विंशतितत्वानिप्रधानादीनिसंख्यया ॥ ७७ ॥ अचेतनानिभोग्यानिपुरुषःपंचविंशकः ॥ चेतनःपुरुषोभोक्तानकर्तातस्यकर्मणः ॥ ७८ ॥ आत्मानित्योव्ययश्चैवअधिष्ठाताप्रयोजकः ॥ अव्यक्तः पुरुषोनित्यः कारणंचपितामहः ॥ ७९ ॥ तत्वसर्गोभावसर्गोभूतसर्गश्चतत्त्वतः ॥ संख्ययापरिसंख्यायप्रधानंचगुणात्मकम् ॥ १८० ॥ साधर्म्यमानमैश्वर्यंप्रधानंचविधर्मिच ॥ कारणत्वंचब्रह्मत्वंकाम्यत्वमिदमुच्यते ॥ ८१ ॥ प्रयोज्यत्वंप्रधानस्यवैधर्म्यमिदमुच्यते ॥ सर्वत्रकर्तृत्वद्ब्रह्मपुरुषस्याप्यकर्तृता ॥ ८२ ॥ चेतनत्वंप्रधानेचसाधर्म्यमिदमुच्यते ॥ तत्वांतरंचतत्वानांकर्मकारणमेवच ॥ ८३ ॥ प्रयोजनंचनैयोज्यमैश्वर्यंतत्वसंख्यया ॥ संख्यास्तीत्युच्यतेप्राज्ञैर्विनिश्चित्यार्थचिंतकैः ॥८४॥ इतितत्वस्य संभारंतत्वसंख्याचतत्वतः ॥ ब्रह्मतत्वाधिकंचापिश्रुत्वातत्वंविदुर्बुधाः ॥ ८५ ॥ सांख्यकृद्भक्तिरेषाचसद्भिराध्यात्मिकीकृता ॥ योगजामपिभक्तानांशृणुभक्तिंपितामहे ॥ ८६ ॥ प्राणायामपरोनित्यंध्यानवान्नियतेंद्रियः ॥ भैक्ष्यभक्षीव्रतीवापिसर्वप्रत्याहृतेंद्रियः ॥ ८७ ॥ धारणंहृदयेकुर्याद्ध्यायमा

नः प्रजेश्वरम् ॥ हृत्पद्मकर्णिकासीनंरक्तवक्रंसुलोचनम् ॥ ८८ ॥ परितोद्योतितमुखंब्रह्मसूत्रकटीतटम् ॥ चतुर्वक्त्रंचतुर्बाहुंवरदाभयहस्तकम् ॥ ८९ ॥
योगजामानसीसिद्धिर्ब्रह्मभक्तिःपरास्मृता ॥ यएवंभक्तिमान्देवेब्रह्मभक्तः सउच्यते ॥१९०॥ वृत्तिंचशृणुराजेंद्रयास्मृताक्षेत्रवासिनाम् ॥ स्वयंदेवेनविप्राणां
विष्णवादीनांसमागमे ॥ ९१ ॥ कथिताविस्तरात्पूर्वंसर्वेषांतत्रसन्निधौ ॥ निर्ममानिरहंकारानिःसंगानिष्परिग्रहाः ॥ ९२ ॥ वंधुवर्गेचनिस्नेहास्समलो
ष्टाश्मकांचनाः ॥ भूतानांकर्मभिर्नित्यैर्विविधैरभयप्रदाः ॥ ९३ ॥ प्राणायामपरानित्यंपरध्यानपरायणाः ॥ याजिनःशुचयोनित्यंयतिधर्मपरायणाः ॥
॥ ९४ ॥सांख्ययोगविधिज्ञाश्चधर्मज्ञाश्छिन्नसंशयाः ॥ यजंतेविधिनानेनयेविप्राः क्षेत्रवासिनः ॥ ९५ ॥ अरण्येपौष्करेतेषांमृतानांसत्फलंशृणु ॥ व्रजंति
तेसुदुष्प्रापंब्रह्मसायुज्यमक्षयम्॥९६॥ यत्प्राप्यनपुनर्जन्मलभन्तेमृत्युदायकम्॥ पुनरावर्तनंहित्वाब्राह्मीविद्यांसमास्थिताः ॥९७॥ पुनरावृत्तिरन्येपांप्रपंचा
श्रमवासिनाम्॥गार्हस्थ्यविधिमाश्रित्यषट्कर्मनिरतःसदा ॥९८॥ जुहोतिविधिनासम्यङ्मंत्रैर्यज्ञोनिमंत्रितः॥अधिकंफलमाप्नोतिसर्वदुःखविवर्जितः ॥९९ ॥
सर्वलोकेषुचाप्यस्यगतिर्नप्रतिहन्यते ॥ दिव्येनैश्वर्ययोगेनस्वारूढःसपरिग्रहः ॥ २०० ॥ बालसूर्यप्रकाशेनविमानेनसुवर्चसा ॥ वृतःस्त्रीणांसहस्रै
स्तुस्वच्छंदगमनालयः ॥ १ ॥ विचरत्यनिवार्येणसर्वलोकान्यदृच्छया ॥ स्पृहणीयतमःपुंसांसर्वधर्मोत्तमोधनी ॥ २ ॥ स्वर्गच्युतःप्रजायेत
कुलेमहतिरूपवान् ॥ धर्मज्ञोधर्मभक्तश्चसर्वविद्यार्थपारगः ॥ ३ ॥ तथैवब्रह्मचर्येणगुरुशूश्रूषणेनच ॥ वेदाध्ययन संयुक्तोभैक्ष्यवृतोजितेन्द्रियः ॥ ४॥
नित्यंसत्यव्रतेयुक्तःस्वधर्मेष्वप्रमादवान् ॥ सर्वकामसमृद्धेनसर्वकामावलंबिना ॥ ५ ॥ सूर्येणेवद्वितीयेनविमानेनानिवारितः ॥ गुह्यकानामब्रह्माख्यगणाः
परमसंमताः ॥ ६ ॥ अप्रमेयबलैश्वर्यादेवदानवपूजिताः ॥ तेषांससमतांयातितुल्यैश्वर्यसमन्वितः ॥ ७ ॥ देवदानवमर्त्येषुभवत्यनियतायुधः ॥ वर्ष
कोटिसहस्राणिवर्षकोटिशतानिच ॥ ८ ॥ एवमैश्वर्यसंयुक्तोविष्णुलोकमहीयते ॥ उपित्वासौविभूत्यैवंयदाप्रच्यवतेपुनः ॥ ९ ॥ विष्णुलोकात्स्वकृत्ये
नस्वर्गस्थानेषुजायते ॥ २१० ॥ पुष्करारण्यमासाद्यब्रह्मचर्याश्रमेस्थितः ॥ अभ्यासेनतुवेदानांवसातिम्रियतेपिवा ॥११ ॥ मृतोसौयातिदिव्येनविमानेन
स्वतेजसा ॥ पूर्णचंद्रप्रकाशेनशशिवत्प्रियदर्शनः ॥ १२ ॥ रुद्रलोकंसमासाद्यगुह्यकैः सहमोदते ॥ ऐश्वर्यमहदाप्नोतिसर्वस्यजगतःप्रभुः ॥ १३ ॥
भुक्तायुगसहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते ॥ प्रच्युतस्तुपुनस्तस्माद्रुद्रलोकात्क्रमेणतु ॥ १४ ॥ नित्यंप्रमुदितस्तत्रभुक्त्वासुखमनामयम् ॥ द्विजानांसदनेदिव्ये
कुलेमहतिजायते ॥ १५ ॥ मानुषेषुसधर्म्मात्मासुरूपोवाक्पतिर्भवेत् ॥ स्पृहणीयवपुःस्त्रीणाम्महाभोगपतिर्बली ॥ १६ ॥ वानप्रस्थसमाचारीग्राम्यौषधि
विवर्जितः ॥ सर्वलोकेषुचाप्यस्यगतिर्नप्रतिहन्यते ॥ १७ ॥ शीर्णपर्णफलाहारःपुष्पमूलांबुभोजनः ॥ कपोतेनाश्मकुट्टेनदंतोलूखलिकेनच ॥ १८॥

वृत्युपायेनजीवेतचीरवल्कलवाससा ॥ जटीत्रिषवणस्नायीत्यक्तदोषस्तुदंडवान् ॥ १९ ॥ कृच्छ्रव्रतपरोयस्तुश्वपचोयदिवापरः ॥ जलशायीपंचतपाव
र्षास्वभ्रावगाहकः ॥२२०॥ कीटकंटकपाषाणभूम्यांतुशयनंतथा ॥ स्थानवीरासनरतःसंविभागीदृढव्रतः ॥ २१ ॥ अरण्यौषधिभोक्ताचसर्वभूताभयप्रदः ॥
नित्यंधर्मार्जनरतोजितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ २२ ॥ ब्रह्मभक्तःक्षेत्रवासीपुष्करेवसतेमुनिः ॥ सर्वसंगपरित्यागीस्वारामोविगतस्पृहः ॥२३॥ यश्चात्रवसतेभीष्म
शृणुतस्यापियागतिः ॥ तरुणार्कप्रकाशेनवेदिकास्तंभशोभिना ॥ २४ ॥ ब्रह्मभक्तोविमानेनयातिकामप्रचारिणाम् ॥ विराजमानोनभसिद्वितीयइवचंद्र
माः ॥ २५ ॥ गीतवादित्रनृत्यज्ञैर्गंधर्वाप्सरसांगणैः ॥ अप्सरोभिःसमायुक्तोवर्षकोटिशतान्यसौ ॥ २६ ॥ यस्यकस्यापिदेवस्यलोकंयात्यनिवारि
तः ॥ ब्रह्मणोनुग्रहेणैवतत्रतत्रविराजते ॥ २७॥ ब्रह्मलोकाच्च्युतश्चापिविष्णुलोकंसगच्छति ॥ विष्णुलोकात्परिभ्रष्टोरुद्रलोकंसगच्छति ॥२८॥ तस्मादपि
च्युतःस्थानाद्वीपेषुसहिजायते॥स्वर्गेषुचतथान्येषुभोगान्भुक्त्वायथेप्सितान् ॥२९॥ भुक्त्वैश्वर्यंततस्तेषुपुनर्मर्त्येषुजायते॥राजावाराजपुत्रोवाजायतेधनवा
न्सुखी ॥ २३० ॥ सुरूपःसुभगःकांतःकीर्तिमान्भक्तिभावितः ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्रावाक्षेत्रवासिनः ॥ ३१ ॥ स्वधर्मनिरताराजन्सुवृत्ता
श्चिरजीविनः ॥ सर्वात्मनाब्रह्मभक्ताभूतानुग्रहकारिणः ॥ ३२ ॥ पुष्करेतुमहाक्षेत्रेयेवसंतिमुमुक्षवः ॥ मृतास्ते ब्रह्मभवनंविमानैर्यांतिशोभनैः ॥ ३३ ॥
अप्सरोगणसंघुष्टैःकामगैःकामरूपिभिः ॥ अथवासर्वदीताग्नौस्वशरीरंजुहोतियः ॥ ३४ ॥ ब्रह्मध्यायीमहासत्वस्सब्रह्मभवनंव्रजेत् ॥ ब्रह्मलोकोक्ष
यस्तस्यशाश्वतोविभवैःसह ॥ ३५ ॥ सर्वलोकोत्तमोरम्योभवतीष्टार्थसाधकः ॥ पुष्करेतुमहापुण्येप्राणान्येसलिलेत्यजन् ॥ ३६ ॥ तेषामप्यक्ष
योभीष्मब्रह्मलोकोमहात्मनाम् ॥ साक्षात्पश्यंतितेदेवंसर्वदुःखविनाशनम् ॥ ३७ ॥ सर्वामरयुतंदेवंरुद्रविष्णुगणैर्युतम् ॥ अनाशकेमृताश्शूद्राःपु
ष्करेतुवनेनराः ॥ ३८ ॥ हंसयुक्तैस्ततोयांतिविमानैरर्कसप्रभैः ॥ नानारत्नसुवर्णाढ्यैर्दृढैर्गंधाधिवासितैः ॥ ३९ ॥ अनैःसम्यग्गुणैरन्यैरप्सरोगीतनादितैः ॥
पताकाध्वजविन्यस्तैर्नानाघण्टानिनादितैः ॥ २४० ॥ बह्वाश्चर्यसमोपेतैःक्रीडाविज्ञानशालिभिः ॥ सुप्रभैर्गुणसंपन्नैर्मयूरवरवाहिभिः ॥ ४१ ॥ ब्रह्मलोकेन
राधीराररमंतेनाशकेमृताः ॥ तत्रोषित्वाचिरंकालंभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ ४२ ॥ धनीविप्रकुलेभोगीजायतेमर्त्यमागतः ॥ कारीषींसाधयेद्यस्तुपुष्करे
तुवनेनरः ॥ ४३ ॥ सर्वलोकान्परित्यज्यब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ ब्रह्मलोकेवसेत्तावद्यावत्कल्पक्षयोभवेत् ॥ ४४ ॥ नैवपश्यतिमर्त्यैर्हिक्लिश्यमानंस्वकर्म
भिः ॥ गतिस्तस्याप्रतिहतातिर्यगूर्ध्वमधस्तथा ॥ ४५ ॥ सपूज्यःसर्वलोकेषुयशोविस्तारयन्वशी ॥ सदाचारविधिप्रज्ञःसर्वेंद्रियमनोहरः ॥ ४६ ॥
नृत्यवादित्रगीतज्ञःसुभगःप्रियदर्शनः ॥ नित्यमम्लानकुसुमोदिव्याभरणभूषितः ॥ ४७ ॥ नीलोत्पलदलश्यामोनीलकुंचितमूर्द्धजः ॥ अजघन्याः

सुमध्याश्चसर्वसौभाग्यपूरिताः ॥ ४८ ॥ सर्वैश्वर्यगुणोपेतायौवनेनातिगर्विताः ॥ स्त्रियःसेवंतितत्रस्थाःशयनेरमयंतिच ॥ ४९ ॥ वीणावेणुनिना
देश्चसुप्तःसंप्रतिबुध्यते ॥ महोत्सवसुखंभुंक्तेदुःप्राप्यमकृतात्मभिः ॥२५० ॥ प्रसादाद्देवदेवस्यब्रह्मणःशुभकारिणः ॥ भीष्मउवाच ॥ आचाराःपर
माधर्माःक्षेत्रधर्मपरायणाः ॥ ५१ ॥ स्वधर्माचारनिरताजितक्रोधाजितेंद्रियाः ॥ ब्रह्मलोकंव्रजंतीतिनैतच्चित्रंमतंमम ॥ ५२ ॥ असंशयंचगच्छंतिलोका
नन्यानपिद्विजाः ॥ विनापद्मोपवासेनतथैवनियमेनच ॥ ५३ ॥ स्त्रियोम्लेछाश्चशूद्राश्चपक्षिणःपशवोमृगाः ॥ मूकाजडान्धबधिरास्तपोनियम
वर्जिताः ॥ ५४ ॥ तेषांवदगतिंविप्रपुष्करेयेत्ववस्थिताः ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ स्त्रियोम्लेच्छाश्चशूद्राश्चपशवःपक्षिणोमृगाः ॥ ५५ ॥ पुष्करेतुमृताभीष्मब्र
ह्मलोकंव्रजंतिते ॥ शरीरैर्दिव्यरूपैस्तुविमानैरविसप्रभैः ॥ ५६ ॥ दिव्यव्यूहसमायुक्तैःसुवर्णवरकेतनैः ॥ सुवर्णवज्रसोपानमणिस्तंभविभूषि
तैः ॥ ५७ ॥ सर्वकामोपभोगाढ्यैःकामगैःकामरूपिभिः ॥ नानारसाढ्यंगच्छंतिस्त्रीसहस्रसमाकुलाः ॥ ५८ ॥ ब्रह्मलोकंमहात्मानोलोकानन्यान्यथेप्सि
तान् ॥ ब्रह्मलोकाच्च्युताश्चापिक्रमाद्द्वीपेषुयांतिते ॥ ५९ ॥ कुलेमहतिविस्तीर्णेधनीभवतिसद्द्विजः ॥ तिर्यग्योनिगतायेतुसर्पकीटपिपी
लिकाः ॥।२६०॥ स्थलजाजलजाश्चैवस्वेदांडोद्भिज्जरायुजाः ॥ सकामावाप्यकामावापुष्करेतुवनेमृताः ॥६१॥ सूर्यप्रभविमानस्थाब्रह्मलोकंप्रयांतिते॥
कलौयुगेमहाघोरेप्रजाःपापसमीरिताः ॥६२॥ नान्येनास्मिन्नुपायेनधर्मःस्वर्गश्चलभ्यते ॥ वसतिपुष्करेयेतुब्रह्मार्चनरतानराः ॥ ६३ ॥ कलौयुगेकृतार्था
स्तेक्लिश्यंत्यन्येनिरर्थकाः ॥ रात्रौकरोतियत्पापंनरःपंचभिरिंद्रियैः ॥ ६४ ॥ कर्मणामनसावाचाकामक्रोधवशानुगाः ॥ प्रातःसजलमासाद्यपुष्करेतु
पितामहम् ॥ ६५ ॥ अभिगम्यशुचिर्भूत्त्वातस्मात्पापात्प्रमुच्यते॥उदयेर्कस्यचारभ्ययावद्दर्शनमूर्ध्वगम् ॥६६॥ मानसाख्येप्रसंचिंत्यब्रह्मयोगेहरेदघम् ॥
दृष्ट्वाविरिंचिंमध्याह्नेनरःपापात्प्रमुच्यते ॥६७॥ मध्याह्नास्तमयान्तंयदिंद्रियैःपापमाचरेत् ॥ पितामहस्यसंध्यायांदर्शनादेवमुच्यते ६८ ॥ शब्दादीन्वि
षयान्सर्वान्भुंजानोपिसकामतः ॥ यःपुष्करेब्रह्मभक्तोनिवसेत्तपसिस्थितः ॥ ६९ ॥ पुष्करारण्यमध्यस्थोमिष्टान्नास्वादभोजनः ॥ त्रिकालमपिभुंजा
नोवायुभक्षसमोमतः ॥२७०॥ वसंतिपुष्करेयेतुनराःसुकृतकर्मिणः ॥ तेलभंतेमहाभोगान्क्षेत्रस्यास्यप्रभावतः ॥ ७१ ॥ यथामहोदधेस्तुल्योनचान्यो
स्तिजलाशयः ॥ तथावैपुष्करस्यापिसमंतीर्थंनविद्यते ॥ ७२ ॥ पुष्करारण्यसदृशंतीर्थंनास्त्यधिकंगुणैः ॥ अथतेन्यान्प्रवक्ष्यामिक्षेत्रेयेस्मिन्व्यवस्थि
ताः ॥७३॥ विष्णुनासहिताःसर्वेइंद्राद्याश्चदिवौकसः ॥ गजवक्त्रःकुमारश्चरेवंतःसदिवाकरः ॥ ७४ ॥ शिवदूतीतथादेवीकन्याक्षेमंकरीसदा ॥ अलंतपोभि
र्नियमैःसुक्रियार्चनकारिणाम् ॥७५॥ व्रतोपवासकर्माणिकृत्वान्यत्रमहांत्यपि॥ ज्येष्ठेतुपुष्करारण्येयस्तिष्ठतिनिरुद्यमः॥७६॥लभतेसर्वकामित्वंयोत्रैवास्ते

द्विजःसदा ॥ पितामहसमंयातिस्थानंपरममव्ययम् ॥ ७७ ॥ कृतेद्वादशभिर्वर्षैस्त्रेतायांहायनेनतु ॥ मासेनद्वापरेभीष्मअहोरात्रेणतत्कलौ ॥७८॥ फलं संप्राप्यतेलोकेक्षेत्रेस्मिंस्तीर्थवासिभिः ॥ इत्येवंदेवदेवेनपुरोक्तंब्रह्मणामम ॥ ७९ ॥ नातःपरतरंकिंचित्क्षेत्रमस्तीहभूतले ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनारण्यमेतत्समाश्रयेत् ॥२८०॥ गृहस्थोब्रह्मचारीचवानप्रस्थोथभिक्षुकः ॥ यथोक्तकारिणःसर्वेगच्छंतिपरमांगतिम् ॥८१॥ एकस्मिन्नाश्रमेधर्मेयोनुतिष्ठेद्यथाविधि ॥ ॥ अकामद्वेषसंयुक्तःसपरत्रमहीयते ॥ ८२ ॥ चतुष्पथाहिनिःश्रेणीब्रह्मणःप्रतिष्ठिता ॥ एतामाश्रित्यनिःश्रेणींब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ८३ ॥ आयुषोऽपि चतुर्भागंब्रह्मचार्यनसूयकः ॥ गुरौवागुरुपुत्रेवावसेद्धर्मार्थकोविदः ॥ ८४ ॥ कर्मातिरेकेणगुरोरध्येतव्यंबुभूषता ॥ दक्षिणानांप्रदापीस्यादाहूतोगुरुमाश्रयेत् ॥८५॥जघन्यशायीपूर्वस्यादुत्थायीगुरुवेश्मनि॥यच्चशिष्येणकर्तव्यंकार्यमासेवनादिकम् ॥८६॥ कृतमित्येवतत्सर्वंकृत्वातिष्ठेत्तुपार्श्वतः ॥ किंकरःसर्वकारीचसर्वकर्मसुकोविदः॥८७॥शुचिर्दक्षोगुणोपेतोब्रूयादिष्टमथोत्तरम्॥चक्षुषागुरुमव्यग्रोनिरीक्षेतजितेंद्रियः ८८॥नाभुक्तवतिचाश्नीयादपीतवतिनोपिबेत्॥नतिष्ठतितथासीतनसुप्तेनैवमाविशेत्॥८९॥उत्तानाभ्यांचपाणिभ्यांपादावस्यमृदुस्पृशेत् ॥ दक्षिणंदक्षिणेनैवसव्यंसव्येनपीडयेत्॥२९०॥अभिवाद्यगुरुंब्रूयादभिधास्वांब्रुवन्निति ॥इदंकरिष्येभगवन्निदंचापिमयाकृतम् ॥९१॥ इतिसर्वंचाविज्ञाप्यानिवेद्यगुरवेधनम् ॥ कुर्यात्कृतंचतत्सर्वमाख्येयंगुरवेपुनः ॥ ॥९२॥यांस्तुगंधान्रसान्वापिब्रह्मचारीनसेवते ॥ सेवेततान्समावृत्यइतिधर्मेषुनिश्चयः॥९३॥ येकेचिद्विस्तरेणोक्तानियमाब्रह्मचारिणः॥तान्सर्वाननुगृह्णीयाद्भक्तःशिष्यश्चवैगुरोः ॥९४॥ सएवगुरवेप्रीतिमुपकृत्ययथाबलम् ॥ अग्राम्येष्वाश्रमेष्वेवशिष्योवर्तेतकर्मणा ॥९५॥ वेदंवेदौतथावेदान्वेदांश्चतथाद्विजः॥ भिक्षाभुगप्यधःशायीसमधीत्यगुरोर्मुखात् ॥ ९६ ॥ वेदव्रतोपयोगीचचतुर्थांशेनयोगतः ॥ गुरवेदक्षिणांदत्वासमावर्तेद्यथाविधि ॥९७॥ धर्मान्वितैर्युतोदारैरग्नीनावाह्यपूजयेत्॥ द्वितीयमायुषोभागंगृहमेधीसमाचरेत्॥९८॥गृहस्थवृत्तयःपूर्वंचतस्रोमुनिभिःकृताः ॥ कुसूलधान्याप्रथमाकुंभीधान्याद्वितीयका ॥ ९९ ॥ अश्वस्तनीतृतीयोक्ताकापोत्यथचतुर्थिका ॥ तासांपरापराश्रेष्ठाधर्मतोलोकजित्तमा ॥ ३०० ॥ षट्कर्मवर्तकस्त्वेकस्त्रिभिरन्यःप्रसर्पते ॥ द्वाभ्यांचैवचतुर्थस्तुद्विजःसब्रह्मणिस्थितः ॥ १ ॥ गृहमेधिव्रतादन्यन्महत्तीर्थंनचक्षते ॥ नात्मार्थंपाचयेदन्नंनवृथाघातयेत्पशुम् ॥ २ ॥ प्राणीवायदिवाप्राणीसंस्काराद्यज्ञमर्हति ॥ नदिवाप्रस्वपेज्जातुनपूर्वापररात्रयोः ॥ ३ ॥ नभुंजीतांतराकालेनानृतंतुवदेदिह ॥ नचाप्यश्नन्वसेद्विप्रोगृहेकश्चिदपूजितः ॥४॥ तथास्यातिथयःपूज्याहव्यकव्यवहाःस्मृताः ॥ वेदविद्याव्रतस्नाताश्रोत्रियावेदपारगाः॥५॥स्वकर्मजीविनोदांताःक्रियावंतस्तपस्विनः॥ तेषांहव्यंचकव्यंचाप्यर्हणार्थंविधीयते ॥ ६ ॥ नश्वरेस्संप्रयातस्यस्वधर्मापगतस्यच ॥ अपविद्धाग्निहोत्रस्यगुरोर्वालीककारिणः ॥ ७ ॥ असत्याभिनि

वेशस्यनाधिकारोस्तिकर्मणोः ॥ संविभागोत्रभूतानांसर्वेषामेवशिष्यते ॥ ३०८ ॥ तथैवापचमानेभ्यःप्रदेयंगृहमेधिना ॥ विघसाशीभवेन्नित्यंनित्यंचामृत भोजनः॥९॥अमृतंयज्ञशेषंस्याद्भोजनंहविषासमम्॥संभुक्तशेषंयोश्नातितमाहुर्विघसाशिनम् ॥३१०॥ स्वदारनिरतोदांतोदक्षोत्यर्थजितेंद्रियः॥ऋत्विक्पु रोहिताचार्यमातुलातिथिसंहतैः ॥ ११ ॥ वृद्धबालातुरैर्वैद्यैर्ज्ञातिसंबंधिबांधवैः ॥ मात्रापित्राचजामात्राभ्रात्रापुत्रेणाभार्यया ॥ १२ ॥ दुहित्रादासवर्गेणवि वादंनसमाचरेत् ॥ एतान्विमुच्यसंवादान्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १३ ॥ एतैर्जितैस्तुजयतिसर्वलोकान्नसंशयः ॥ आचार्योब्रह्मलोकेशः प्राजापत्यप्रभुः पिता ॥ १४ ॥ अतिथिःसर्वलोकेशःऋत्विग्वेदाश्रयःप्रभुः ॥ जामाताप्सरसांलोकेज्ञातयोवैश्वदेविकाः ॥ १५ ॥ संबंधिबांधवादिक्षुपृथिव्यां मातृमातुलौ ॥वृद्धबालातुराश्चैवआकाशेप्रभविष्णवः ॥ १६ ॥ पुरोधाऋषिलोकेशःसंश्रितास्साध्यलोकपाः ॥ अश्विलोकपतिर्वैद्योभ्रातातुवसुलोकपः ॥ १७ ॥ चंद्रलोकेश्वरीभार्यादुहिताप्सरसांगृहे ॥ भ्राताज्येष्ठःसमः पित्राभार्यापुत्रस्वकातनुः ॥ १८ ॥ कायस्थादासवर्गाश्चदुहि ताकृपणंपरम् ॥ तस्मादेतैरधिक्षिप्तःसहेन्नित्यमसंज्वरः ॥ १९ ॥ गृहधर्मरतोविद्वान्धर्मनिष्ठोजितक्लमः ॥ नारभेद्बहुकार्याणिधर्मे वान्किंचिदारभेत् ॥ ३२० ॥ गृहस्थवृत्तयस्तिस्रस्तासांनिश्रेयसंपरं ॥ परस्परंतथैवाहुश्चातुराश्रम्यमेवच ॥ २१ ॥ येचोक्तानियमास्तेपांसर्वकार्येबु भूषुणा ॥ कुंभधान्यैरुंच्छशिलैःकापोतींवृत्तिमाश्रितैः ॥ २२ ॥ यस्मिश्चैतेवसंत्यर्थास्तद्राष्ट्रमभिवर्धते ॥ पूर्वापरान्दशपरान्पुनातिचपितामहान् ॥ २३ ॥ गृहस्थवृत्तिमप्येतांवर्तयेद्योगतव्यथः ॥ सचक्रधरलोकानांसमानाम्प्राप्नुयाद्गतिम् ॥२४॥ जितेंद्रियाणामथवागतिरेषाविधीयते॥ स्वर्गलोकोगृहस्थानांप्रति ष्ठानियतात्मनां ॥ २५ ॥ ब्रह्मणाभिहताश्रेणीह्येषायस्याःप्रमुच्यते ॥ द्वितीयांक्रमशःप्राप्यस्वर्गलोकेमहीयते ॥ २६ ॥ तृतीयामपिवक्ष्यामिवानप्रस्था श्रमंशृणु ॥ गृहस्थस्तुयदापश्येद्वलीपलितमात्मनः ॥ २७ ॥ अपत्यस्यैवचापत्यंवनमेवतदाश्रयेत् ॥ गृहस्थव्रतखिन्नानांवानप्रस्थाश्रमौकसां ॥ २८ ॥ श्रूयतांभीष्मभद्रंतेसर्वलोकाश्रयात्मनां ॥ दीक्षापूर्वंनिवृत्तानांपुण्यदेशनिवासिनां ॥ २९ ॥ प्रज्ञाबलयुजांपुंसांसत्यशौचक्षमावतां ॥ तृतीयमायुषोभागं वानप्रस्थाश्रमेवसन् ॥ ३० ॥ तानेवाग्नीन्परिचरेद्यजमानोदिवौकसः ॥ नियतोनियताहारोविष्णुभक्तिप्रसक्तिमान् ॥ ३१ ॥ तदाग्निहोत्रमात्राणियज्ञां गानिचसर्वशः ॥ अकृष्टंवैव्रीहियवंनीवारंविघसानिच ॥ ३२॥ ग्रीष्मेहविष्यंप्रायच्छेत्समाघेष्वपिपंचसु ॥ वानप्रस्थाश्रमेप्येताश्चतस्रोवृत्तयःस्मृताः॥३३॥ सद्यःप्रभक्षकाःकेचित्केचिन्मासिकसंचयान् ॥वार्षिकान् संचयान् केचित्केचिद्द्वादशवार्षिकान् ॥३४॥ कुर्वन्त्यतिथिपूजार्थंयज्ञतन्त्रार्थमेवच ॥ अभ्रावका शावर्षासुहेमंतेजलसंश्रयाः ॥३५॥ ग्रीष्मेपंचाग्नितपसःशश्वद्मृतभोजनाः ॥ भूमौविपरिवर्तंतेतिष्ठंतिप्रपदैरपि ॥३६॥स्थानासनेचवर्तन्तेवसनेष्वपिसंस्थि

ते ॥ दंतोलूखलिनःकेचिदश्मकुट्टास्तथापरे ॥ ३७ ॥ शुक्लपक्षेपिबन्त्येकेयवागूंक्वथितांक्वचित् ॥ कृष्णपक्षेपिबंत्येकेभुंजतेचयथागमम् ॥ ३८ ॥ मूलैरे
केफलैरेकेजलैरेकेदृढव्रताः ॥ वर्त्तयंतियथान्यायंवैखानसधृतव्रताः ॥ ३९ ॥ एताश्चान्याश्वविविधादीक्षास्तेषांमनस्विनां ॥ चतुर्थश्चौपनिषदोधर्मः
साधारणोमतः ॥ ३४० ॥ वानप्रस्थोगृहस्थश्चसततोन्यःप्रवर्त्तते ॥ तस्मिन्नेवयुगेतातविप्रैःसर्वार्थदर्शिभिः ॥ ४१ ॥ अगस्त्यश्चसप्तर्षयोमधुच्छंदोगवे
षणः ॥ सांकृतिःसदिवोभांडिर्यवप्रोथोह्यथर्वणः ॥ ४२ ॥ अहोवीर्यस्तथाकाम्यःस्थाणुर्मेधातिथिर्बुधः ॥ मनोवाकःशिनीवाकःशून्यपालोकृतव्रणः॥४३॥
एतेकर्मसुविद्वांसस्ततःस्वर्गमुपागमन् ॥ एतेप्रत्यक्षधर्माणस्तथायायावरागणाः ॥४४॥ ऋषीणामुग्रतपसांधर्मनैपुण्यदर्शिनाम् ॥ सुरेश्वरंसमाराध्यब्राह्मणा
वनमाश्रिताः ॥४५॥अपास्योपरतामायांब्राह्मणावनमाश्रिताः ॥ अनक्षत्रास्तथाऽधृष्याहृश्यन्तेप्रोषितागणाः॥४६॥जरयातुपरिद्यूनाव्याधिनापरिपीडिताः
चतुर्थेत्वाश्रमंशेषंवानप्रस्थाश्रमाश्रयुः॥४७॥सद्यस्कारीसुनिर्वाप्यसर्ववेदसदक्षिणाम्॥ आत्मयाजीसौम्यमतिरात्मक्रीडात्मसंश्रयः॥४८॥आत्मन्यग्निंसमा
धायत्यक्त्वासर्वपरिग्रहम्॥सद्यस्कश्चयजेद्यज्ञानिष्टिंचैवेहसर्वदा॥४९॥सदैवयाजिनांयज्ञानात्मनीज्याप्रवर्त्तते॥त्रीनेवाग्नींस्त्यजेत्सम्यगात्मन्येवात्मनाक्षणात्
॥३५०॥प्राश्नुयाद्येनवायच्चतत्प्राश्नीयादकुत्सयन्॥केशलोमनखान्यस्येद्वानप्रस्थाश्रमेरतः॥५१॥आश्रमादाश्रमंसद्यःपूतोगच्छतिकर्मभिः॥अभयंसर्वभूते
भ्योयोदत्वाप्रव्रजेद्द्विजः॥१५२॥लोकास्तेजोमयास्तस्यप्रेत्यचानंत्यमश्नुते ॥ सुशीलवृत्तोव्यपनीतकल्मषोनचेहनामुत्रचरन्तुमीहते ॥ ५३ ॥ अरोषमोहो
गतसंधिविग्रहः सचेदुदासीनवदात्मचिंतया ॥ यमेषुचैवान्यगतेषुनव्यथःस्वशास्त्रशून्योहृदिनात्मविभ्रमः ॥५४॥ भवेद्यथेष्टागतिरात्मयाजिनीनिस्संशये
धर्मपरेजितेन्द्रिये ॥ अतःपरंश्रेष्टमतीवसद्गुणैरधिष्ठितंत्रीनतिवर्त्यचाश्रमान् ॥ ५५ ॥ चतुर्थमुक्तंपरमाश्रमंशृणुप्रकीर्त्यमानंपरमंपरायणम् ॥ प्राप्यसं
स्कारमेताभ्यामाश्रमाभ्यांततःपरम् ॥ ५६ ॥ यत्कार्यंपरमात्मार्थंतत्त्वमेकमनाःशृणु ॥ काषायंधारयित्वातुश्रेणीस्थानेषुचत्रिषु ॥ ५७ ॥ योव्रजे
च्चपरंस्थानंपारिव्राज्यमनुत्तमम् ॥ तद्भावनेनसंन्यस्यवर्तनंश्रूयतांतथा ॥ ५८ ॥ एकएवचरेद्धर्मंसिध्यर्थमसहायवान् ॥ एकश्चरतियः पश्यन्नजहातिनही
यते ॥ ५९ ॥ अनग्निरनिकेतस्तुग्रामंभिक्षार्थमाश्रयेत् ॥ अश्वस्तनविधानःस्यान्मुनिर्भावसमन्वितः ॥ ६० ॥ लघ्वाशीनियताहारःसकृदन्नंनिषे
वयेत् ॥ कपालंवृक्षमूलानिकुचेलमसहायता ॥ ३६१ ॥ उपेक्षासर्वभूतानामेतावद्भिक्षुलक्षणम् ॥ यस्मिन्वाचःप्रविशंतिकूपेप्राप्तामृन्नाइव ॥ ६२ ॥
नवक्तारंपुनर्यांतिसकैवल्याश्रमेवसेत् ॥ नैवपश्येन्नशृणुयादवाच्यंजातुकस्यचित् ॥ ६३ ॥ ब्राह्मणानांविशेषेणनैतद्ब्रूयात्कथंचन ॥ यद्ब्राह्मणस्यानु
कूलंतदेवसततंवदेत् ॥ ६४ ॥ तूष्णीमासीतनिंदायांकुर्वन्भैषज्यमात्मनः ॥ येनपूर्णमिवाकाशंभवत्येकेनसर्वदा ॥ ६५ ॥ शून्यंयेनसमाकीर्णंतं

देवाब्राह्मणंविदुः ॥ ६६ ॥ येनकेनचिदाछिन्नोयेनकेनचिदाशितः ॥ यत्रक्कचनशायीचतंदेवाब्राह्मणंविदुः ॥ ६७ ॥ अहेरिवजनाद्भीतःसुहृदोनरकादिव ॥
कुपणादिवनारीभ्यस्तंदेवाब्राह्मणंविदुः ॥ ६८ ॥ नहृष्येतविर्षादेतमानितोमानितस्तथा ॥ सर्वभूतेष्वभयदस्तंदेवाब्राह्मणंविदुः ॥ ६९ ॥ नाभिनं
देतमरणंनाभिनंदेतजीवितम् ॥ कालमेवनिरीक्षेतनिर्देशंकृषकोयथा ॥ ३७० ॥ अनभ्याहतचितश्चदांतश्चाहतधीस्तथा ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योनरोगछेत्त
तोदिवम् ॥ ७१ ॥ अभयंसर्वभूतेभ्योभूतानामभयंयतः ॥ तस्यदेहविमुक्तस्यभयंनास्तिकुतश्चन ॥ ७२ ॥ यथानागपदेन्यानिपदानिपदगा
मिनाम् ॥ सर्वाण्येवावलीयंतेतथाज्ञानानिचेतासि ॥ ७३ ॥ एवंसर्वमहिंसायांधर्मोर्थश्चमहीयते ॥ मृतःसनित्यंभवतियोहिंसांप्रतिपद्य
ते ॥ ७४ ॥ अहिंसकस्ततःसम्यग्धृतिमान्नियतेंद्रियः ॥ शरण्यस्सर्वभूतानांगतिमाप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ ७५ ॥ एवंप्रज्ञानतृप्तस्यनिर्भयस्यमनी
षिणः ॥ नमृत्युरधिकोभावःसोमृतत्वंचगच्छति ॥ ७६ ॥ विमुक्तःसर्वसंगेभ्योमुनिराकाशवत्स्थितः ॥ विष्णुप्रियकरःशांतस्तंदेवाब्रा
ह्मणंविदुः ॥ ७७ ॥ जीवितंयस्यधर्मार्थंधर्मोरत्यर्थमेवच ॥ अहोरात्रादिपुण्यार्थंतंदेवाब्राह्मणंविदुः ॥ ७८ ॥ निवारितसमारंभंनिर्न
मस्कारमस्तुतिम् ॥ अक्षीणंक्षीणकर्माणंतंदेवाब्राह्मणंविदुः ॥ ७९ ॥ सर्वाणिभूतानिसुखंरमंतेसर्वाणिदुःखानिभृशंभवंति ॥ तेषांभवोत्पा
दनजातखेदःकुर्यात्तुकर्माणिचश्रद्दधानः ॥ ३८० ॥ दानंहिभूताभयदक्षिणायाः सर्वाणिदानान्यधितिष्ठतीह ॥ तीक्ष्णेतनुंयःप्रथमंजुहोतिसोनंत
माप्नोत्यभयंप्रजाभ्यः ॥ ८१ ॥ उत्तानमास्येनहविर्जुहोतिअनंतमाप्नोत्यभितःप्रतिष्ठाम् ॥ तस्यांगसंगादभिनि ष्कृतंचवैश्वानरंसर्वमिदंप्रपेदे ॥ ८२ ॥
प्रादेशमात्रंहृदभिश्रुतंयत्तस्मिन्प्राणेनात्मयाजीजुहोति ॥ तस्याग्निहोत्रेहुतमात्मसंस्थंसर्वेषुलोकेषुसदैवतेषु ॥ ८३ ॥ देवंविधातुंत्रिवृतंसुवर्णंये
वैविदुस्तंपरमार्थभूतम् ॥ तेसर्वभूतेषुमहयिमानादेवाःसमर्थाअमृतंव्रजंति ॥ ८४ ॥ वेदांश्चवेद्यंचविधिंचकृत्स्नमथोनिरुक्तंपरमार्थतांच ॥ सर्वशरीरात्म
नियःप्रवेदतस्याभिसर्वेप्रचरंतिनित्यम् ॥ ८५ ॥ भूमावसक्तंदिविचाप्रमेयंहिरण्मयंतंचसमंडलांते ॥ प्रदक्षिणंदक्षिणमंतरिक्षेयोवेदनाप्यात्मनिदीप्त
रश्मिः ॥ ८६ ॥ आवर्तमानंचविवर्तमानंषण्नेमियद्वादशारंत्रिपर्वं ॥ यस्येदमास्यंपरिपातिविश्वंतत्कालचक्रंनिहितंगुहायाम् ॥ ८७ ॥ यतःप्रसादंज
गतःशरीरंसर्वांश्चलोकानधिगच्छतीह ॥ तस्मिन्हिसंतर्पयतीहदेवान्सवैविमुक्तोभवतीहनित्यम् ॥ ८८ ॥ तेजोमयोनित्यमतःपुराणेलोकेभवत्यर्थभ
यादुपैति ॥ भूतानियस्मान्नभयंव्रजंतिभूतेभ्योयोनोद्विजतेकदाचित् ॥ ८९ ॥ अगर्हणीयोनचगर्हतेन्यान्सवैविप्रःप्रवरंस्वात्मनीक्षेत् ॥ विनीतमोहोप्य
पनीतकल्मषोनचेहनामुत्रचयोर्थमृच्छति ॥ ३९० ॥ अरोषमोहःसमलोष्टकांचनःप्रहीणशोकोगतसंधिविग्रहः ॥ अपेतनिंदास्तुतिरप्रियाप्रियश्चरन्नुदा

सीनवदेवभिक्षुः ॥२९१॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेक्षेत्रवासमाहात्म्यंनामपंचदशोध्यायः ॥१५॥ भीष्मउवाच ॥ यदेतत्कथितंब्रह्मंस्तीर्थमाहात्म्यमु
त्तमम् ॥ कमलस्याभिपातेनतीर्थंजातंधरातले ॥ १ ॥ तत्रस्थेनभगवताविष्णुनाशंकरेणच ॥ यत्कृतंमुनिशार्दूलतत्सर्वंपरिकीर्त्तय ॥ २ ॥ कथंयज्ञो
हिदेवेनविभुनातत्रकारितः॥ केसदस्याऋत्विजश्चब्राह्मणाःकेसमागताः॥३॥केभागास्तस्ययज्ञस्यकिंद्रव्यंकाचदक्षिणा ॥कावेदीकिंप्रमाणंचकृतंतत्रविरंचि
ना ॥ ४ ॥ योयाज्यःसर्वदेवानांवेदैःसर्वत्रपठ्यते ॥ कंचकाममभिध्यायन्वेधायज्ञंचकारह॥५॥ यथासौदेवदेवेशोह्यजरश्चामरश्चह ॥ तथाचैवाक्षयःस्वर्गस्त
स्यदेवस्यदृश्यते ॥ ६ ॥ अन्येषांचैवदेवानांदत्तःस्वर्गोमहात्मना ॥ अग्निहोत्रार्थमुत्पन्नावेदाओषधयस्तथा ॥ ७ ॥ येचान्येपशवोभूमौसर्वेतेयज्ञकार
णात् ॥ सृष्टाभगवतानेनइत्येषावैदिकीश्रुतिः ॥ ८ ॥ तदत्रकौतुकंमह्यंश्रुत्वेदंतवभाषितम् ॥ यंकाममधिकृत्यैकंयत्फलंयांचभावनां ॥ ९ ॥ कृतश्चा
नेनवैयज्ञःसर्वंशंसितुमर्हसि ॥ शतरूपाचयानारीसावित्रीसात्विहोच्यते ॥ १० ॥ भार्यासाब्रह्मणःप्रोक्ताऋषीणांजननीचसा ॥ पुलस्त्याद्यान्मुनीन्सप्तद
क्षाद्यंस्तुप्रजापतीन् ॥ ११ ॥ स्वायंभुवादींश्चमनून्सावित्रीसमजीजनत् ॥ धर्मपत्नींतुतांब्रह्मापुत्रिणींब्रह्मणःप्रियः ॥ १२ ॥ पतिव्रतांमहाभागांसुव्रतां
चारुहासिनीं ॥ कथंसतींपरित्यज्यभार्यामन्यामविंदत ॥ १३ ॥ किंनाम्नीकिंसमाचराकस्यसातनयाविभोः॥क्वसादृष्टाहिदेवेनकेनचास्यप्रदर्शिता ॥१४ ॥
किंरूपासातुदेवेशीदृष्टाचित्तविमोहिनी ॥ यांतुदृष्ट्वासदेवेशःकामस्यवशमेयिवान्॥१५॥वर्णतोरूपतश्चैवसावित्र्यास्त्वधिकामुने ॥यामोहितवतीदेवंसर्वलो
केश्वरंविभुम्॥१६॥यथागृहीतवान्देवोनारींतांलोकसुंदरीं॥यथाप्रवृत्तोयज्ञोसौतथासर्वंप्रकीर्तय॥१७॥ तांदृष्ट्वाब्रह्मणःपार्श्वेसावित्रीकिंचकारह ॥ सावित्र्यांतु
तदाब्रह्माकांतुवृत्तिमवर्त्तत॥१८॥सन्निधौकानिवाक्यानिसावित्रीब्रह्मणातदा ॥ उक्ताप्युक्तवतीभूयःसर्वंशंसितुमर्हसि॥१९॥किंकृतंतत्रयुष्माभिःकोपोवाथक्ष
मापिवा ॥ यत्कृतंतत्रयद्दृष्टंयतवोक्तंमयात्विह ॥ २० ॥ विस्तरेणेहसर्वाणिकर्माणिपरमेष्ठिनः ॥ श्रोतुमिच्छाम्यशेषेणविधेर्यज्ञविधिंपरं ॥ २१ ॥ कर्मणा
मानुपूर्व्यंचप्रारंभोहोत्रमेवच ॥ होतुर्भक्षोयथाऽर्चापिप्रथमाकस्यकारिता ॥२२॥ कथंचभगवान्विष्णुःसाहाय्यंकेनकीदृशं॥अमरैर्वाकृतंयच्चतद्भवान्वक्तुमर्ह
ति॥२३॥देवलोकंपरित्यज्यकथंमर्त्यमुपागतः ॥ गार्हपत्यंचविधिनाअन्वाहार्यंचदक्षिणम् ॥ २४ ॥ अग्निमाहवनीयंचवेदींचैवतथास्रुवम् ॥ प्रोक्षणीयंस्रुचंचै
वआवभृथ्यंतथैवच ॥ २५ ॥ अग्नींस्त्रींश्चयथाचक्रेहव्यभागवहान्हिवै ॥ हव्यादांश्चसुरांश्चक्रेकव्यादांश्चपितृनपि ॥ २६ ॥ भागार्थंयज्ञविधिनायेयज्ञायज्ञ
कर्मणि ॥ यूपान्समित्कुशंसोमंपवित्रंपरिधीनपि॥२७॥ यज्ञियानिचद्रव्याणियथाब्रह्माचकारह ॥ विवभ्राजपुरायश्चपारमेष्ठ्येनकर्मणा॥२८॥ क्षणानिमेषाः
काष्ठाश्चकलास्त्रैकाल्यमेवच ॥ मुहूर्तास्तिथयोमासादिनंसंवत्सरस्तथा ॥ २९ ॥ ऋतवःकालयोगाश्चप्रमाणंत्रिविधंपुरा ॥ आयुःक्षेत्राण्यपचयंलक्षणंरू

पसौष्ठवम् ॥ ३० ॥ त्रयोवर्णास्त्रयोलोकास्त्रैविद्यंपावकास्त्रयः ॥ त्रैकाल्यंत्रीणिकर्माणित्रयोवर्णास्त्रयोगुणाः ॥ ३१ ॥ सृष्टालोकाःपराःस्रष्ट्रायेचान्येनलपचे तसा ॥ यागतिर्धर्मयुक्तानांयागतिःपापकर्मणां ॥ ३२ ॥ चातुर्वर्ण्यस्यप्रभवश्चातुर्वर्ण्यस्यरक्षिता ॥ चतुर्विद्यस्ययोवेत्ताचतुराश्रमसंश्रयः ॥ ३३ ॥ यः परंश्रूयतेज्योतिर्यःपरंश्रूयतेतपः ॥ यःपरंपरतःप्राहपरंयःपरमात्मवान् ॥ ३४ ॥ सेतुर्योलोकसेतूनांमेध्योयोमेध्यकर्मणाम् ॥ वेद्योयोवेदविदुषांयःप्रभुःप्रभ वात्मनाम् ॥ ३५ ॥ असुभूतश्चभूतानामग्निभूतोग्निवर्चसाम् ॥ मनुष्याणांमनोभूतस्तपोभूतस्तपस्विनाम् ॥ ३६ ॥ विनयोनयवृत्तीनांतेजस्तेजस्विनामपि ॥ इत्येतत्सर्वमखिलान्सृजन्लोकपितामहः ॥ ३७ ॥ यज्ञाद्गतिंकामन्वैच्छत्कथंयज्ञेमतिःकृता ॥ एषमेसंशयोब्रह्मन्नेषमेसंशयःपरः ॥ ३८ ॥ आश्चर्यंपर मोब्रह्मादेवैर्दैत्यैश्चपव्यते ॥ कर्मणाश्चर्यभूतोपितत्वतःसइहोच्यते ॥ ३९ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ प्रश्नभारोमहानेपत्वयोक्तोब्रह्मणश्चयः ॥ यथाशक्तितु वक्ष्यामिश्रूयतांतत्परंयशः ॥ ४० ॥ सहस्रास्यंसहस्राक्षंसहस्रचरणंचयम् ॥ सहस्रश्रवणंचैवसहस्रकरमव्ययम् ॥ ४१ ॥ सहस्रजिह्वंसाहस्रंसहस्रपरमंप्रभुं ॥ सहस्रदंसहस्रादिंसहस्रभुजमव्ययम् ॥ ४२ ॥ हवनसवनंचैवहव्यंहोतारमेवच ॥ पात्राणिचपवित्राणिवेदींदीक्षांचरुंस्रुवम् ॥ ४३ ॥ स्रुक्सोममवभृचैवप्रोक्ष णींदक्षिणाधनम् ॥ अद्ध्वर्युंसामगंविप्रंसदस्यान्सदनंसदः ॥ ४४ ॥ यूपंसमित्कुशंदर्वींचमसोलूखलानिच ॥ प्राग्वंशंयज्ञभूमिंचहोतारंबन्धनंचयत् ॥ ४५ ॥ ह्रस्वान्यतिप्रमाणानिप्रमाणस्थावराणिच ॥ प्रायश्चित्तानिवाजाश्चस्थंडिलानिकुशास्तथा ॥ ४६ ॥ मंत्रंयज्ञंचहवनंवह्निभागंभवंचयं ॥ अग्रेभुजंहोमभुजंशुभा र्चिषमुदायुधं ॥ ४७ ॥ आहुर्वेदविदोविप्रायोयज्ञःशाश्वतःप्रभुः ॥ यांपृच्छसिमहाराजपुण्यांदिव्यामिमांकथां ॥ ४८ ॥ यदर्थंभगवान्ब्रह्माभूमौ यज्ञमथाकरोत् ॥ हितार्थंसुरमर्त्यानांलोकानांप्रभवायच ॥ ४९ ॥ ब्रह्माथकपिलश्चैवपरमेष्ठीतथैवच ॥ देवाःसतर्पयश्चैवत्र्यंबकश्चमहायशाः ॥ ॥ ५० ॥ सनत्कुमारश्चमहानुभावोमनुर्महात्माभगवान्प्रजापतिः ॥ पुराणदेवोथतथाप्रचक्रेप्रदीप्तवैश्वानरतुल्यतेजाः ॥ ५१ ॥ पुराकमलजात स्यस्वपतस्तस्यकोटरे ॥ पुष्करेयत्रसंभूतादेवाऋषिगणास्तथा ॥ ५२ ॥ एषपौष्करकोनामप्रादुर्भावोमहात्मनः ॥ पुराणंकथ्यतेयत्रवेदस्मृति सुसंहितं ॥ ५३ ॥ वराहस्तुश्रुतिमुखःप्रादुर्भूतोविरिंचिनः ॥ सहायार्थंसुरश्रेष्ठोवाराहंरूपमास्थितः ॥ ५४ ॥ विस्तीर्णंपुष्करेकृत्वातीर्थंकोकामुखंहितत् ॥ वे दपादोयूपदंष्ट्रःक्रतुहस्तश्चितीमुखः ॥ ५५ ॥ अग्निजिह्वोदर्भरोमाब्रह्मशीर्षोमहातपाः ॥ अहोरात्रेक्षणोदिव्योवेदांगःश्रुतिभूषणः ॥ ५६ ॥ आज्यनासः स्रुवतुंडःसामघोषस्वनोमहान् ॥ सत्यधर्ममयः श्रीमान्कर्मविक्रमसत्कृतः ॥ ५७ ॥ प्रायश्चित्तनखोधीरःपशुजानुर्मखाकृतिः ॥ उद्गात्रांत्रोहोमलिंगोफल बीजमहौषधिः ॥ ५८ ॥ वाय्वंतरात्मामंत्रास्थिरापस्फिक्सोमशोणितः ॥ वेदस्कंधोहविर्गंधोहव्यकव्यातिवेगवान् ॥ ५९ ॥ प्राग्वंशकायोद्युतिमान्नाना

दीक्षाभिरर्चितः ॥ दक्षिणाहृदयोयोगीमहासत्रमयोमहान् ॥ ६० ॥ उपाकर्मेष्टिरुचिरःप्रवर्ग्यावर्तभूषणः ॥ छायापत्नीसहायोवैमणिशृंगमिवोच्छ्रितः ॥ ॥ ६१ ॥ सर्वलोकहितात्मायोदंष्ट्रयाभ्युज्जहारगाम् ॥ ततःस्वस्थानमानीयपृथिवींपृथिवीधरः ॥ ६२ ॥ ततोजगामनिर्वाणंपृथिवीधारणाद्धरिः ॥ एवमादिवराहेणधृत्वाब्रह्महितार्थिना ॥ ६३ ॥ उद्धृतापुष्करेपृथ्वीसागरांबुगतापुरा ॥ वृतःशमदमाभ्यांयोदिव्येकोकामुखेस्थितः ॥६४॥ आदित्यैर्वसुभिःसाध्यैर्मरुद्भिर्दैवतैःसह ॥ रुद्रैर्विश्वसहायैश्वयक्षराक्षसकिन्नरैः ॥६५॥ दिग्भिर्विदिग्भिः पृथिवीनदीभिः सहसागरैः ॥ चराचरगुरुःश्रीमान्ब्रह्माब्रह्मविदावरः॥६६॥ उवाचवचनंकोकामुखंतीर्थंत्वयाविभो ॥ पालनीयंसदागोप्यंरक्षाकार्यामखेत्विह ॥ ६७ ॥ एवंकरिष्येभगवंस्तदाब्रह्माणमुक्तवान् ॥ उवाच ॥ तंपुनर्ब्रह्माविष्णुंदेवंपुरःस्थितम् ॥ ६८ ॥ त्वंहिमेपरमोदेवस्त्वंहिमेपरमोगुरुः ॥ त्वंहिमेपरमंधामशक्रादीनांसुरोत्तम ॥ ६९ ॥ उत्फुल्लामलपद्माक्षशत्रुपक्षक्षयावह ॥ यथायज्ञेनमेध्वंसोदानवैश्चविधीयते ॥ ७० ॥ तथात्वयाविधातव्यंप्रणतस्यनमोस्तुते ॥ विष्णुरुवाच ॥ भयंत्यजस्वदेवेशक्षयंनेष्यामिदानवान् ॥ ७१ ॥ येचान्येविघ्नकर्तारोयातुधानास्तथासुराः ॥ घातयिष्याम्यहंसर्वान्स्वस्तितिष्ठपितामह ॥ ७२ ॥ एवमुक्त्वास्थितस्तत्रसाहाय्येनकृतक्षणः ॥ प्रववुश्चशिवावाताःप्रसन्नाश्चदिशोदश ॥ ७३ ॥ सुप्रभाणिचज्योतींषिचंद्रंचक्रुःप्रदाक्षिणम् ॥ नविग्रहंग्रहाश्चक्रुः प्रसेदुश्चापिसिंधवः ॥ ७४ ॥ नीरजस्काभूमिरासीत्सकलाह्लाददास्त्वपः ॥ जग्मुः स्वमार्गंसरितोनापिचुक्षुभुरर्णवाः ॥ ७५ ॥ आसन्शुभानींद्रियाणिनराणामंतरात्मनाम् ॥ महर्षयोवीतशोकावेदानुच्चैरवाचयन् ॥ ७६ ॥ यज्ञेतस्मिन्हविःपाकेशिवाआसंश्चपावकाः ॥ प्रवृत्तधर्मसद्वृत्तालोकामुदितमानसाः ॥७७॥ विष्णोःसत्यप्रतिज्ञस्यश्रुत्वारिनिधनागिरः ॥ ततोदेवाःसमायातादानवाराक्षसैस्सह ॥ ७८ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चसर्वेतत्रागताःक्रमात् ॥ गंधर्वाप्सरसश्चैवनागाविद्याधरागणाः ॥७९॥ वानस्पत्याश्चौषधयोयच्चेहेच्चनेहाति ॥ ब्रह्मादेशान्मारुतेनआनीताःसर्वतोदिशः ॥ ८० ॥ यज्ञपर्वतमासाद्यदक्षिणामभितोदिशम् ॥ सुराउत्तरतः सर्वेमर्यादापर्वतेस्थिताः ॥ ८१ ॥ गंधर्वाप्सरसश्चैवमुनयोवेदपारगाः ॥ पश्चिमांदिशमास्थायस्थितास्तत्रमहाक्रतौ ॥ ८२ ॥ सर्वेदेवनिकायाश्चदानवाश्चासुरागणाः ॥ अमर्षपृष्ठतःकृत्वासुप्रीतास्तेपरस्परम् ॥८३॥ ऋषीन्पर्यचरन्सर्वेशुश्रूषन्ब्राह्मणांस्तथा ॥ऋषयोब्रह्मर्षयश्चद्विजादेवर्षयस्तथा ॥८४॥ राजर्षयोमुख्यतमास्समायाताःसमंततः॥कतमश्चसुरोप्यत्रक्रतौयाज्योभविष्यति ॥८५॥ पशवःपक्षिणश्चैवतत्रायातादिदृक्षवः ॥ ब्राह्मणाभोक्तुकामाश्चसर्वेवर्णानुपूर्वशः ॥ ८६ ॥ स्वयंचवरुणोरत्नंदक्षश्चान्नंस्वयंददौ ॥ आगत्यवरुणोलोकात्पक्वंचान्नंस्वतोपचत् ॥ ८७ ॥ वायुर्भक्षविकारांश्चरसपाचीदिवाकरः ॥ अन्नपाचनकृत्सोमोमतिदाताबृहस्पतिः ॥ ८८ ॥ धनदानंधनाध्यक्षोवस्त्राणिविविधानिच ॥ सरस्वती

नदाध्यक्षोगंगादेवीसनर्मदा ॥ ८९ ॥ याश्चान्याःसरितःपुण्याःकूपाश्चैवजलाशयाः ॥ पल्वलानितटाकानिकुंडानिविविधानिच ॥ ९० ॥ प्रस्रवा
णिचमुख्यानिदेवखातान्यनेकशः ॥ जलाशयानिसर्वाणिसमुद्राःसप्तसंख्यकाः ॥ ९१ ॥ लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलैःसमम् ॥ सप्तलोकाः
सपातालाःसप्तद्वीपाःसपत्तनाः ॥ ९२ ॥ वृक्षावल्ल्यःसतृणानिशाकानिचफलानिच ॥ पृथिवीवायुराकाशमापोज्योतिश्चपचमम् ॥ ९३ ॥ सवि
ग्रहाणिभूतानिधर्मशास्त्राणियानिच ॥ वेदभाष्याणिसूत्राणिब्रह्मणानिर्मितंचयत् ॥ ९४ ॥ अमूर्तंमूर्तमत्यन्तंमूर्तंदृश्यंतथाखिलम् ॥ एवंकृतेतथा
स्मिंस्तुयज्ञेपैतामहेतदा ॥ ९५ ॥ देवानांसंनिधौतत्रऋषिभिश्चसमागमे ॥ ब्रह्मणोदक्षिणेपार्श्वेस्थितोविष्णुःसनातनः ॥ ९६ ॥ वामपार्श्वेस्थितोरुद्रःपि
नाकीवरदःप्रभुः ॥ ऋत्विजांचापिवरणंकृतंतत्रमहात्मना ॥ ९७ ॥ भृगुर्होतावृतस्तत्रपुलस्त्योध्वर्य्युसत्तमः ॥ तत्रोद्गातामरीचिस्तुब्रह्मावैनारदः
कृतः ॥ ९८ ॥ सनत्कुमारादयोयेसदस्यास्तत्रतेभवन् ॥ प्रजापतयोदक्षाद्यावर्णाब्राह्मणपूर्वकाः ॥ ९९ ॥ ब्राह्मणश्चसमीपेतुकृताऋत्विग्विकल्पना ॥
वस्त्रैराभरणैर्युक्ताःकृतावैश्रवणेनते ॥१००॥ अंगुलीयैःसकटकैर्मकुटैर्भूषिताद्विजाः॥ चत्वारोद्वौदशान्येचतपोडशर्त्विजः ॥१॥ ब्रह्मणाःपूजिताःसर्वेप्रणिपा
तपुरःसरम् ॥ अनुग्राह्योभवद्भिस्तुसर्वैरस्मिन्क्रताविह ॥ २ ॥ पत्नीममैपासावित्रीयूयंमेशरणंद्विजाः ॥ विश्वकर्माणमाहूयब्रह्मणःशीर्षमुडनं ॥ ३ ॥
यज्ञेतुविहितंतस्यकारितंद्विजसत्तमैः ॥ आतसेयानिवस्त्राणिदंपत्यर्थेतथाद्विजैः ॥ ४ ॥ ब्रह्मघोषेणतेविप्रानादयानास्त्रिविष्टपम् ॥ पालयंतोजगच्चेदंक्ष
त्रियाःसायुधाःस्थिताः ॥ ५ ॥ भक्ष्यप्रकारान्विविधान्वैश्यास्तत्रप्रचक्रिरे ॥ रसबाहुल्ययुक्तंचभक्ष्यंभोज्यंकृतंततः ॥ ६ ॥ अश्रुतंप्रागदृष्टंच
दृष्ट्वातुष्टःप्रजापतिः ॥ प्राग्वाटेतिददौनामवैश्यानांसृष्टिकृद्विभुः ॥ ७ ॥ द्विजानांपादशुश्रूषाशूद्रैःकार्यासदात्विह ॥ पादप्रक्षालनंभोज्यमुच्छिष्ट
स्यप्रमार्जनं ॥ ८ ॥ तेषिचक्रुस्तदातत्रतेभ्योभूयःपितामहः ॥ शुश्रूषार्थंमयायूयंतुरीयेतुपदेकृताः ॥ ९ ॥ द्विजानांक्षत्रबन्धूनांबन्धूनांचभवद्भिर्धैः ॥
त्रिभ्यश्शुश्रूषणाकार्येत्युक्त्वाब्रह्मातथाऽकरोत्॥११०॥द्वाराध्यक्षंतथाशक्रंवरुणंरसदायकम् ॥ वित्तप्रदंवैश्रवणंपवनंगंधदायिनम् ॥११॥ उद्योतकारिणंसू
र्यंप्रभुत्वेमाधवःस्थितः ॥ सोमःसोमप्रदस्तेषांवामपक्षपथाश्रितः ।। १२ ॥ सुसत्कृताचपत्नीसासावित्रीचवरांगना ॥ अध्वर्युणासमाहूताएहिदेवित्वरा
न्विता॥ १३ ॥उत्थिताश्चाग्नयःसर्वेदीक्षाकालउपागतः ॥ व्यग्रासाकार्यकरणेस्त्रीस्वभावेननागता ॥ १४ ॥ इहवैनकृतंकिंचिद्द्वारेवैमंडनंमया ॥ भित्त्यांवै
चित्रकर्माणिस्वस्तिकंप्रांगणेनतु ॥ १५ ॥ प्रक्षालनंचभांडानांनकृतंकिमपित्विह ॥ लक्ष्मीरद्यापिनायातापत्नीनारायणस्यया ॥ १६ ॥ अग्नेः
पत्नीतथास्वाहाधूम्रोर्णातुयमस्यतु ॥ वारुणीवैतथागौरीवायोर्वैसुप्रभातथा ॥ १७ ॥ ऋद्धिर्वैश्रवणीभार्याशम्भोर्गौरीजगत्प्रिया ॥ मेधाश्रद्धावि

भूतिश्चअनसूयाधृतिःक्षमा ॥ १९ ॥ गंगासरस्वतीचैवनाद्यायाताश्चकन्यकाः ॥ इंद्राणीचंद्रपत्नीतुरोहिणीशशिनःप्रिया ॥१२० ॥ अरुंधतीवसिष्ठस्यस
तर्षीणांचयास्त्रियः ॥ अनसूयात्रिपत्नीचतथान्याःप्रमदाइह ॥ २१ ॥ वध्वोदुहितरश्चैवसख्योभागिनिकास्तथा ॥ नाद्यागतास्तुताःसर्वाअहंतावत्स्थ
ताचिरं ॥ २२ ॥ नाहमेकाकिनीयास्येयावन्नायांतितास्त्रियः ॥ ब्रूहिगत्वाविरंचितुतिष्ठतावन्मुहूर्तकम् ॥ २३ ॥ सर्वाभिःसहिताचाहमागच्छामि
त्वरान्विता ॥ सर्वैःपरिवृतःशोभांदेवैःसहमहामते ॥ २४ ॥ भवान्प्राप्नोतिपरमांतथाहंतुनसंशयः ॥ वदमानांतथाध्वर्युस्त्यक्त्वाब्रह्माणमागतः ॥ २५ ॥
सावित्रीव्याकुलादेवप्रसक्तागृहकर्मणि ॥ सख्योनभ्यागतायावत्तावन्नागमनंमम ॥ २६ ॥ एवमुक्तोस्मिवैदेवकालश्चाप्यतिवर्त्तते ॥ यत्तेद्यरुचितंता
वत्तत्कुरुष्वपितामह ॥ २७ ॥ एवमुक्तस्तदाब्रह्माकिंचित्कोपसमन्वितः ॥ पत्नींचान्यांमदर्थंवैशीघ्रंशक्रइहानय ॥ २८ ॥ यथाप्रवर्ततेयज्ञःकाल
हीनोनजायते ॥ तथाशीघ्रंविधत्स्वत्वंनारींकांचिदुपानय ॥ २९ ॥ यावद्यज्ञसमाप्तिमेंवर्णेत्वांमाकुथामनः ॥ भूयोपितांप्रमोक्ष्यामिसमाप्तौतुक्रतोरि
ह ॥ १३० ॥ एवमुक्तस्तदाशक्रोगत्वासर्वंधरातलं ॥ स्त्रियोदृष्टाश्चयास्तेनसर्वाःपरपरिग्रहाः ॥ ३१ ॥ आभीरकन्यारूपाढ्यासुनासाचारुलोचना ॥ न
देवीनचगंधर्वीनासुरीनचपन्नगी ॥ ३२ ॥ नचास्तितादृशीकन्यायादृशीसावरांगना ॥ ददर्शतांसुचार्वंगींश्रियंदेवीमिवापराम् ॥ ३३ ॥ संक्षिपन्तींम
नोवृत्तिविभवंरूपसंपदा ॥ यद्यत्तुवस्तुसौंदर्याद्विशिष्टंलभ्यतेक्वचित् ॥ ३४ ॥ तत्तच्छरीरसंलग्नंतन्वंग्यादृदृशेवरम् ॥ तांदृष्ट्वाचिंतयामासयद्येषाकन्यकाभ
वेत् ॥ ३५ ॥ तन्मत्तःकृतपुण्योन्योनदेवोभुविविद्यते ॥ योषिद्रत्नमिदंसेयंसद्भाग्यायांपितामहः ॥ ३६ ॥ सरागोयदिवास्यात्तुसफलस्त्वेषमेश्रमः ॥
नीलाभ्रकनकांभोजविद्रुमाभांददर्शतां ॥ ३७ ॥ त्विषंसंबिभ्रतीमंगैःकेशगंडेक्षणाधरैः ॥ मन्मथाशोकवृक्षस्यप्रोद्भिन्नांकालिकामिव ॥ ३८ ॥ प्रदग्धहृ
च्छयेनैवनेत्रवह्निशिखोत्करैः ॥धात्राकथंहिसासृष्टाप्रतिरूपमपश्यता ॥३९॥ कल्पिताचेत्स्वयंबुध्यानैपुण्यस्यगतिःपरा ॥ उत्तुंगाग्राविमौसृष्टौयन्मेसंपश्य
तःसुखं ॥ १४० ॥ पयोधरौनातिचित्रंकस्यसंजायतेहृदि ॥ रागोपहतदेहोयमधरोयद्यपिस्फुटम् ॥ ४१ ॥ तथापिसेवमानस्यनिर्वाणंसंप्रयच्छति ॥
वहद्भिरपिकौटिल्यमलकैःसुखमर्प्यते ॥ ४२ ॥ दोषोपिगुणवद्भातिभूरिसौंदर्यमाश्रितः ॥ नेत्रयोर्भूषितावंतावाकर्णाभ्याशमागतौ ॥ ४३ ॥ कारणाद्भाव
चैतन्यंप्रवदंतिहितद्विदः ॥ कर्णयोर्भूषणेनेत्रेनेत्रयोःश्रवणाविमौ ॥ ४४ ॥ कुंडलांजनयोरत्रनावकाशोस्तिकश्चन ॥ नतद्युक्तंकटाक्षाणांयद्द्विधाकरणं
हृदि ॥ ४५ ॥ तवसंबंधिनोयेऽत्रकथंतेदुःखभागिनः ॥सर्वसुंदरतामेतिविकारःप्राकृतैर्गुणैः ॥४६॥ वृद्धेक्षणशतानांतुदृष्टमेषामयाधनम् ॥ धात्राकौशल्य
सीमेयंरूपोत्पत्तौसुदर्शिता ॥ ४७ ॥ करोत्येषामनोनॄणांसस्नेहंकृतिविभ्रमैः ॥ एवंविमृशतस्तस्यतद्रूपापहृतत्विषः ॥ ४८ ॥ निरंतरोद्गते

श्छन्नमभवत्पुलकैर्वपुः ॥ तांवीक्ष्यनवहेमाभांपद्मपत्रायतेक्षणाम् ॥ १४९ ॥ देवानामथयक्षाणांगंधर्वोरगरक्षसाम् ॥ नानादृष्टामयानार्योनेदृशीरूपसंप
दा ॥ १५० ॥ त्रैलोक्यांतर्गतंयद्यद्वस्तुतत्तत्प्रधानतः ॥ समादायविधात्रास्याःकृतारूपस्यसंस्थितिः ॥ १५१ ॥ इंद्रउवाच ॥ कासिकस्यकुतश्चत्वमाग
तासुभ्रुकथ्यताम् ॥ एकाकिनीकिमर्थंचवीथीमध्येषुतिष्ठसि ॥ १५२ ॥ यान्येतान्यंगसंस्थानिभूषणानिविभर्षिच ॥ नैतानितवभूषायैत्वमेतेषांहिभूषण
म् ॥ १५३ ॥ नदेवीनचगंधर्वीनासुरीनचपन्नगी ॥ किन्नरीदृष्टपूर्वावायादृशीत्वंसुलोचने ॥ १५४ ॥ उक्तामयापिबहुशःकस्माद्दत्सेहिनोत्तरम् ॥
त्रपान्वितातुसाकन्याशक्रंप्रोवाचवेपती ॥ १५५ ॥ गोपकन्यात्वहंवीरविक्रीणामीहगोरसम् ॥ नवनीतमिदंशुद्धंदधिचेदंविमंडकम् ॥ १५६ ॥
दध्नाचैवात्रतक्रेणरसेनापिपरंतप ॥ अर्थीयेनासितद्ब्राहिप्रगृह्णीष्वयथेप्सितम् ॥ १५७ ॥ एवमुक्तस्तदाशक्रोगृहीत्वातांकरेदृढम् ॥ अनयत्तांविशालाक्षींयत्र
ब्रह्माव्यवस्थितः ॥ १५८ ॥ नीयमानातुसातेनक्रोशंतीपितृमातरौ ॥ हातातमातर्हाभ्रातर्नयत्येषनरोबलात् ॥ १५९ ॥ यदिवास्तिमयाकार्यंपितरं
मेप्रयाचय ॥ सदास्यतिहिमांनूनंभवतःसत्यमुच्यते ॥ १६० ॥ काहिनाभिलषेत्कन्याभर्तारंभक्तिवत्सलम् ॥ नादेयमपितेकिंचित्पितुर्मेधर्मवत्स
ल ॥ १६१ ॥ प्रसादयेतंशिरसामांसतुष्टःप्रदास्यति ॥ पितुश्चित्तमविज्ञाययद्यात्मानंददामिते ॥ १६२ ॥ धर्मोहिविपुलोनश्येत्तेनत्वांनप्रसादये ॥ भविष्या
मिवशेतुभ्यंयदितातःप्रदास्यति ॥ १६३ ॥ इत्थमाभाष्यमाणस्तुतदाशक्रोनयच्चताम् ॥ ब्रह्मणःपुरतःस्थाप्यप्राहास्यार्थेमयाबले ॥ १६४ ॥ आनीतासिविशा
लाक्षिमाशुचोवरवर्णिनि ॥ गोपकन्यांमसौदृष्ट्वागौरवर्णामहाद्युतिम् ॥ १६५ ॥ कमलामेवतांमेनेपुंडरीकनिभेक्षणाम् ॥ तप्तकांचनसद्भित्तिसदृशापीनवक्ष
सम् ॥ १६६ ॥ मत्तेभहस्तवृत्तोरुंरक्तोत्तुंगनखत्विषं ॥ तंदृष्ट्वाऽमन्यतात्मानंसापिमन्मनथचरम् ॥ १६७ ॥ तत्प्राप्तिहेतुकाधियागताचित्तेवल
क्ष्यते ॥ प्रभुत्वमात्मनोदानेगोपकन्याप्यमन्यत ॥ १६८ ॥ यद्येषमांसुरूपत्वादिच्छत्यादातुमाग्रहात् ॥ नास्तिसीमंतिनीकाचिन्मत्तोधन्यतराभुवि ॥ १६९ ॥
अनेनाहंसमानीतायच्चक्षुर्गोचरंगता ॥ अस्यत्यागेभवेन्मृत्युरत्यागेजीवितंसुखम् ॥ १७० ॥ भवेयमपमानाच्चाधियूपादुःखदायिनी ॥ दृश्यतेचक्षुपानेनयापियो
पित्प्रसादतः ॥ १७१ ॥ सापिधन्यानसंदेहःकिंपुनर्यापरिष्वजेत् ॥ जगद्रूपमशेषंहिपृथक्संचारमाश्रितम् ॥ १७२ ॥ लावण्यंतदिहैकस्थंदर्शितंविश्वयो
निना ॥ अस्योपमास्मरःसाध्वीमन्मथस्यात्विषोपमा ॥ १७३ ॥ तिरस्कृतस्तुशोकोयंपितामातानकारणम् ॥ यदिमांनैषआदत्तेस्वल्पंमायिनभाष
ते ॥ १७४ ॥ अस्यानुस्मरणान्मृत्युःप्रभविष्यतिशोकजः ॥ अनागसिचपत्न्यांतुक्षिप्रंयातेयमीदृशी ॥ १७५ ॥ कुचयोर्मणिशोभायैशुद्धाम्बुजस
मद्युतिः ॥ मुखमस्यप्रपश्यंत्यामनोमेध्यानमागतम् ॥ १७६ ॥ अस्यांगस्पर्शसंयोगान्नचेत्त्वंबहुमन्येस ॥ स्पृशन्नटसितर्हिनत्वंशरीरंवितथंःपरम् ॥ १७७ ॥ अ

थवास्यनदोषोस्तियदृच्छाचारकोह्यसि ॥ मुषितःस्मरनूनंत्वंसंरक्षस्वांप्रियांरतिम् ॥ ७८ ॥ त्वत्तोपिदृश्यतेयेनरूपेणायंस्मराधिकः ॥ ममानेनमनोरत्नस
र्वस्वंचहृतंदृढम् ॥ ७९ ॥ शोभायादृश्यतेवक्त्रेसाकुतःशशलक्ष्मणि ॥ नोपमासकलंकस्यनिःष्कलंकेनशस्यते ॥ १८० ॥ समानभावतांयातिपंकजंना
स्यनेत्रयोः ॥ कोपमाजलशंखेनप्राप्ताश्रवणशंख्योः ॥ ८१ ॥ विद्रुमोप्यधरस्यास्यलभतेनोपमांध्रुवम् ॥ आत्मस्थममृतंह्येषसंस्रवंश्चेष्टतेध्रुवम् ॥ ८२ ॥
यदिकिंचिच्छुभंकर्मजन्मांतरशतैःकृतम् ॥ तत्प्रसादात्पुनर्भर्ताभवत्वेषममेप्सितः ॥ ८३ ॥ एवंचितापराधीनायावत्सागोपकन्यका ॥ तावद्ब्रह्माह
रिंप्राहयज्ञार्थंसत्वरंवचः ॥ ८४ ॥ देवीचैषामहाभागागायत्रीनामतःप्रभो ॥ एवमुक्तेतदाविष्णुर्ब्रह्माणंप्रोक्तवानिदम् ॥ ८५ ॥ तदेनामुद्वहस्वाद्यम
यादत्तांजगत्प्रभो ॥ गांधर्वेणविवाहेनविकल्पंमाकृथाश्चिरम् ॥ ॥ ८६ ॥ अमुंगृहाणदेवाद्यअस्याःपाणिमनाकुलम् ॥ गांधर्वेणविवाहेनउपयेमेपिता
महः ॥ ८७ ॥ तामवाप्यतदाब्रह्माजगादाध्वर्युसत्तमम् ॥ कृतापत्नीमयाह्येषासदनेमेनिवेशय ॥ ८८ ॥ मृगशृंगधराबालाक्षौमवस्त्रावगुंठिता ॥ प
त्नीशालांतदानीताऋत्विग्भिर्वेदपारगैः ॥ ८९ ॥ औदुंबरणदंडेनप्रावृतोमृगचर्मणा ॥ महाध्वरेतदाब्रह्माधाम्नास्वेनैवशोभते ॥ १९० ॥ प्रारब्धंचततो
होत्रंब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ भृगुणासहितैःकर्मवेदोक्तंतैःकृतंतदा ॥ तथायुगसहस्रंतुसयज्ञःपुष्करेभवत् ॥१९१॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेगायत्रीसंग्र
होनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ भीष्मउवाच ॥ तस्मिन्यज्ञेकिमाश्चर्यंतदासीद्द्विजसत्तम ॥ कथंरुद्रःस्थितस्तत्रविष्णुश्चापिसुरोत्तमः ॥ १ ॥ गायत्र्या
किंकृतंतत्रपत्नीत्वेस्थितयातया ॥ आभीरैःकिंसुवृत्तज्ञैर्ज्ञात्वातैश्चकृतंमुने ॥ २ ॥ एतद्वृत्तंसमाचक्ष्वयथावृत्तंयथाकृतम् ॥ आभीरैर्ब्रह्मणाचापिममैत
त्कौतुकंमहत् ॥ ३ ॥ पुलस्त्यवाच ॥ तस्मिन्यज्ञेयदाश्चर्यंवृत्तमासीन्नराधिप ॥ कथयिष्यामितत्सर्वंशृणष्वैकमनानृप ॥ ४ ॥ रुद्रस्तुमहदाश्चर्यंकृत
वान्वैसदोगतः ॥ निंद्यरूपधरोदेवस्तत्रायाद्द्विजसन्निधौ ॥ ५ ॥ विष्णुनानकृतंकिंचित्प्राधान्येसयतःस्थितः ॥ नाशंतुगोपकन्यायाज्ञात्वागोपकुमार
काः ॥ ६ ॥ गोप्यश्चतास्तथासर्वाआगताब्रह्मणोंतिकम् ॥ दृष्ट्वातांमेखलाबद्धांयज्ञसीमन्यस्थिताम् ॥ ७ ॥ हापुत्रीतितदामातापिताहापुत्रि
केतिच ॥ स्वसेतिबांधवाःसर्वेसख्यःसख्येनहासखि ॥ ८ ॥ केनत्वमिहचानीताअलक्तांकातुसुंदरी ॥ शाटींनिवृत्तांकृत्वातुकेनयुक्ताचकंचली ॥ ९ ॥
केनचेयंजटापुत्रिरक्तसूत्रावकल्पिता ॥ एवंविधानिवाक्यानिश्रुत्वोवाचस्वयंहरिः ॥ १० ॥ इहचास्माभिरानीतापत्न्यर्थेविनियोजिता ॥
ब्रह्मणालंबितावालाप्रलापंमाकृथास्त्विह ॥ ११ ॥ पुण्याचैषासुभाग्याचसर्वेषांकुलनंदिनी ॥ पुण्याचेन्नभवत्येषाकथमागच्छतेस
दः ॥ १२ ॥ एवंज्ञात्वामहाभागनत्वंशोचितुमर्हसि ॥ कन्यैषातेमहाभागाप्राप्तादेवंविरिंचनम् ॥ १३ ॥ योगिनोयोगयुक्तायेब्राह्मणावे

दपारगाः ॥ नलभंतेप्रार्थयन्तस्तांगतिंदुहितागता ॥ १४ ॥ धर्मवंतंसदाचारंभवंतंधर्मवत्सलम् ॥ मयाज्ञात्वाततःकन्यादत्ताचैषाविरंचये ॥ १५ ॥
अनयातारितोगच्छदिव्यान्लोकान्महोदयान् ॥ युष्माकंचकुलेचापिदेवकार्यार्थसिद्धये ॥१६॥ अवतारंकरिष्येहंसाक्रीडातुभविष्यति ॥ यदानंदप्रभृत
योह्यवतारंधरातले ॥ १७ ॥ करिष्यंतितदाचाहंवसिष्येतेषुमध्यतः ॥ युष्माकंकन्यकाःसर्वावासिष्यंतिमयासह ॥ १८ ॥ तत्रदोषोनभवितानद्वेषोनच
मत्सरः ॥ करिष्यंतितदागोपाभयंचनमनुष्यकाः ॥ १९ ॥ नचास्याभवितादोषःकर्मणानेनकर्हिचित् ॥ श्रुत्वावाक्यंतदाविष्णोःप्रणिपत्यययुस्त
दा ॥ २० ॥ एवमेषवरोदेवयोदत्तोभविताहिमे ॥ अवतारःकुलेस्माकंकर्तव्योधर्मसाधनः ॥ २१ ॥ भवतोदर्शनादेवभवामःस्वर्गवासिनः ॥ शुभदाक
न्यकाचैषातारिणीमेकुलैःसह ॥ २२ ॥ एवंभवतुदेवेशवरदानंविभोतव ॥ अनुनीतास्तदागोपाःस्वयंदेवेनविष्णुना ॥ २३ ॥ ब्रह्मणाप्ये
वमेवंतुवामहस्तेनभाषितम् ॥ त्रपान्वितादर्शनेतुबंधूनांवरवर्णिनी ॥ २४ ॥ कैरहंतुसमाख्यातायेनेमंदेशमागताः ॥ दृष्ट्वातुतांस्ततःप्राह
गायत्रीगोपकन्यका ॥ २५ ॥ वामहस्तेनतान् सर्वान्प्रणिपातपुरःसरम् ॥ अत्रचाहंस्थितामातर्ब्रह्माणंसमुपागता ॥ २६ ॥ भर्तालब्धोमयादेवःसर्वस्याद्योजगत्पतिः ॥ नाहंशोच्याभवत्यातुनपित्रानचबांधवैः ॥ २७ ॥ सखीगणश्चमेयातुभगिन्योदारकैःसह ॥ सर्वेपांकुशलं
वाच्यंस्थितास्मिसहदैवतैः ॥ २८ ॥ गतेषुतेषुसर्वेषुगायत्रीसासुमध्यमा ॥ ब्रह्मणासहितारेजेयज्ञवाटंगतासती ॥ २९ ॥ याचितोब्राह्मणैर्ब्रह्मावरान्नोदेहिचे
प्सितान् ॥ यथेप्सितंवरंतेषांतदाब्रह्माप्ययच्छत ॥ ३० ॥ तयादेव्याचगायत्र्यादत्तंतच्चानुमोदितम् ॥ सातुयज्ञेस्थितासाध्वीदेवतानांसमीपगा ॥ ३१ ॥
दिव्यंवर्षशतंसाग्रंसयज्ञोववृधेतदा ॥ यज्ञवाटंकपर्दीतुभिक्षार्थंसमुपागतः ॥ ३२ ॥ बृहत्कपालंसंगृह्यपंचमुण्डैरलंकृतः ॥ ऋत्विग्भिश्चसदस्यैश्चदूरा
त्तिष्ठन्जुगुप्सितः ॥३३॥ कथंत्वमिहसंप्राप्तोनिंदितोवेदवादिभिः ॥ एवंप्रोत्सार्यमाणोपिनिंद्यमानःसतैर्द्विजैः ॥३४॥ उवाचतान्द्विजान्सर्वान्स्मितंकृत्वाम
हेश्वरः ॥ अत्रपैतामहेयज्ञेसर्वेषांतोषदायिनि ॥३५॥ कश्चिदुत्सार्यतेनैवऋतेमांद्विजसत्तमाः ॥ उक्तःस तैःकपर्दीतुभुक्त्वाचान्नंततोव्रज॥३६॥कपर्दीनाचते
उक्ताभुक्त्वायास्यामिभोद्विजाः॥एवमुक्त्वानिषण्णःसकपालंन्यस्यचाग्रतः ॥३७॥ तेषांनिरीक्ष्यतत्कर्मचक्रेकौटिल्यमीश्वरः॥मुक्त्वाकपालंभूमौतुतान्द्वि
जानवलोकयन् ॥३८॥ उवाचपुष्करंयामिस्नानार्थंद्विजसत्तमाः ॥ तूर्णंगच्छेतितैरुक्तःसगतःपरमेश्वरः॥३९॥ वियत्स्थितःकौतुकेनमोहयित्वादिवौकसः ॥
स्नानार्थंपुष्करंयातेकपर्दिनिद्विजातयः ॥ ४० ॥ कथंहोमोत्रक्रियतेकपालेसदसिस्थिते ॥ कपालांतान्यशौचानिपुराप्राहप्रजापतिः ॥ ४१ ॥ विप्रोभ्य
धात्सदस्येकःकपालमुत्क्षिपाम्यहं ॥ उद्धृतंतुसदस्येनप्रक्षिप्तंपाणिनास्वयम् ॥ ४२ ॥ तावदन्यत्स्थितंतत्रपुनरेवसमुद्धृतम् ॥ एवंद्वितीयंतृतीयंविंशति

त्रिंशदप्यहो ॥ ४३ ॥ पंचाशच्चशतंचैवसहस्रमयुतंतथा ॥ एवंनांतःकपालानांप्राप्यतेद्विजसत्तमैः ॥ ४४ ॥ नत्वाकपर्दिनंदेवंशरणंसमुपागताः ॥ पुष्करारण्यमासाद्यजप्यैश्चवैदिकैर्भृशम् ॥ ४५ ॥ तुष्टुवुःसहिताःसर्वेतावत्तुष्टोहरःस्वयम् ॥ ततःसदर्शनंप्रादाद्द्विजानांभक्तितःशिवः ॥ ४६ ॥ उवाच तांस्ततोदेवोभक्तिनम्रान्द्विजोत्तमान् ॥ पुरोडाशस्यनिष्पत्तिःकपालंनविनाभवेत् ॥ ४७ ॥ ॥ कुरुध्वंवचनंविप्राःभागःस्विष्टकृतोमम ॥ एवंकृतेकृतंसर्वमदीयंशासनंभवेत् ॥ ४८ ॥ तथेत्यूचुर्द्विजाश्शंभुंकुर्मोवैतवशासनम् ॥ कपालपाणिराहेशोभगवंतंपितामहम् ॥ ४९ ॥ वरंवरयभोब्रह्मन्हृदियत्तेप्रियंस्थितम् ॥ सर्वंतवप्रदास्यामिअदेयंनास्तिमेप्रभो ॥ ५० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नतेवरंग्रहीष्यामिदीक्षितोहंसदःस्थितः ॥ सर्वकामप्रदश्चाहंयोमांप्रार्थयतेत्विह ॥ ५१ ॥ एवंवदंतंवरदंक्रतौतस्मिन्पितामहम् ॥ तथेतिचोक्त्वारुद्रःस वरमस्मादयाचत ॥ ५२ ॥ ततोमन्वंतरेतीतेपुनरेवप्रभुःस्वयम् ॥ ब्रह्मोत्तरंकृतंस्थानंस्वयंदेवेनशंभुना ॥ ५३ ॥ चतुर्ष्वपिहिवेदेषुपरिनिष्ठांगतोहियः ॥ तस्मिन्कालेतदादेवोनगरस्यावलोकने ॥ ५४ ॥ संभाषणेद्विजानांतुकौतुकेनसदोगतः ॥ तेनैवोन्मत्तवेषेणहुतशेषेमहेश्वरः ॥ ५५ ॥ प्रविष्टोब्रह्मणःसद्मदृष्टोदेवैर्द्विजोत्तमैः ॥ प्रहसंतिचकेप्येनंकेचिन्निर्भर्त्सयंतिच॥५६॥अपरेपांसुभिःसिंचन्त्युन्मत्तंतंतथाद्विजाः ॥ लोष्टैश्चलगुडैश्चान्येशुष्मिणोबलगर्विताः ॥५७॥ प्रहरन्तिस्मोपहासंकुर्वाणाहस्तसंविदम् ॥ ततोन्येवटवस्तत्रजटास्वागृह्यचांतिकम् ॥ ५८ ॥ पृच्छंतिव्रतचर्यांतांकेनैषातेनिदर्शिता ॥ अत्रवामास्त्रियःसंतितासामर्थेत्वमागतः ॥५९॥ केनैषादर्शिताचर्यागुरुणापापदर्शिना ॥ येनचोन्मत्तवद्वाक्यंवदन्मध्येप्रधावसि ॥ ६० ॥ शिश्नंमेब्रह्मणोरूपंभगंचापिजनार्दनः ॥ उप्यमानमिदंबीजंलोकःक्लिश्नाति चान्यथा ॥ ६१ ॥ मयायंजनितःपुत्रोजनितोनेनचाप्यहम् ॥ महादेवकृतेसृष्टिःसृष्टाभार्याहिमालये ॥ ६२ ॥ उमादत्तातुरुद्रस्यकस्यसातनयावद ॥ मूढायूयंनजानीथवदतांभगवांस्तुवः ॥ ६३ ॥ ब्रह्मणानकृताचर्यादर्शितानैवविष्णुना ॥ गिरिशेनापिदेवेनब्रह्मवध्याकृतेनतु ॥ ६४ ॥ कथंस्विद्गर्हसेदेवंवध्योस्माकंत्वमद्यवै ॥ एवंतैर्हन्यमानस्तुब्राह्मणैस्तत्रशंकरः ॥ ६५ ॥ स्मितंकृत्वाब्रवीत्सर्वान्ब्राह्मणान्नृपसत्तम ॥ किंमांनवित्थभोविप्राउन्मत्तंनष्टचेतनम् ॥ ६६ ॥ यूयंकारुणिकाःसर्वेमित्रभावेव्यवस्थिताः ॥ वदमानमिदंछद्मब्रह्मरूपधरंहरम् ॥ ६७ ॥ माययातस्यदेवस्यमोहितास्तेद्विजोत्तमाः ॥ कपर्दिनंनिजघ्नुस्तेपाणिपादैश्चमुष्टिभिः ॥ ६८ ॥ दंडैश्चापिचकीलैश्चउन्मत्तवेषधारिणम् ॥ पीड्यमानस्ततस्तैस्तुद्विजैःकोपमथागमत् ॥ ६९ ॥ ततोदेवेनतेशप्तायूयंवेदविवर्जिताः ॥ ऊर्ध्वजटाःक्रतुभ्रष्टाःपरदारोपसेविनः ॥ ७० ॥ वेश्यायांतुरताद्यूतेपितृमातृविवर्जिताः ॥ नपुत्रःपैतृकंवित्तंविद्यांवापिगमिष्यति॥७१॥सर्वेचमोहिताः संतुसर्वेंद्रियविवर्जिताः ॥ रौद्रींभिक्षांसमश्नंतुपरपिंडोपजीविनः ॥ ७२॥

आत्मानंवर्तयंतश्चनिर्ममाधर्मवर्जिताः ॥ कृपार्पितातुयैर्विप्रैरुन्मत्तेमयिसांप्रतम् ॥ ७३ ॥ तेषांधनंचपुत्राश्चदासीदासमजाविकम् ॥ कुलोत्पन्ना
श्चैवनार्योमयितुष्टेभवन्विह ॥ ७४ ॥ एवंशापंवरंचैदत्वांतर्द्धानमीश्वरः ॥ गतोद्विजागतेदेवेमत्वातंशंकरंप्रभुम् ॥ ७५ ॥ अन्विष्यंतोपियत्नेन
नचापश्यंततेयदा ॥ तदानियमसंपन्नाःपुष्करारण्यमागताः ॥ ७६ ॥ स्नात्वाज्येष्ठसरोविप्राजेपुस्तेशतरुद्रियम् ॥ जाप्यावसानेदेवस्तानशरीरगिराब्र
वीत् ॥ ७७ ॥ अनृतंनमयाप्रोक्तंस्वैरेष्वपिकुतःपुनः ॥ आगतेनिग्रहेक्षेमंभूयोपिकरवाण्यहम् ॥ ७८ ॥ शांतादांताद्विजायेतुभक्तिमंतोमयिस्थिराः ॥
नतेषांछिद्यतेवेदोनधनंनापिसंततिः ॥ ७९ ॥ आग्निहोत्ररतायेचभक्तिमंतोजनार्दने ॥ पूजयंतिचब्रह्माणंतेजोराशिंदिवाकरम् ॥८०॥नाशुभंविद्यतेतेषांयेषां
साम्येस्थितामतिः ॥ एतावदुक्त्वावचनंतूष्णींभूतस्तुसोभवत् ॥ ८१ ॥ लब्ध्वावरंसप्रसादंदेवदेवान्महेश्वरात् ॥ आजग्मुःसहितास्सर्वेयत्रदेवः पि
तामहः ॥८२॥ विरिंचिसंहिताजाप्यैस्तोषयंतोग्रतःस्थिताः ॥ तुष्टस्तानब्रवीद्ब्रह्मामत्तोपिव्रियतांवरः ॥ ८३ ॥ ब्रह्मणस्तेनवाक्येनहृष्टाःसर्वेद्विजोत्तमाः ॥
कोवरोयाच्यतांविप्राः परितुष्टेपितामहे ॥ ८४ ॥ अग्निहोत्राणिवेदाश्चशास्त्राणिविविधानिच ॥ सांतानिकाश्चयेलोकावरदानाद्भवंतुनः ॥ ८५ ॥ एवंप्रज
ल्पतांतत्रविप्राणांकोपमाविशत् ॥ केयूयंकेत्रप्रवराववयंश्रेष्ठास्तथापरे ॥ ८६ ॥ नेतिनेतितथाविप्राद्विजांस्तांस्तत्रसंस्थितान् ॥ ब्रह्मोवाचाभिसं
प्रेक्ष्यब्राह्मणान्क्रोधपूरितान् ॥८७॥ यस्माद्यूयंत्रिभिर्भोगैःसभायांबाह्यतःस्थिताः ॥ तस्मादामूलिकोगुल्मोह्येकोभवतुवोद्विजाः॥८८॥उदासीनाःस्थिता
येतुउदासीनाभवंतुते ॥ सायुधावद्धनिस्त्रिंशायोद्धुकामाव्यवस्थिताः ॥ ८९ ॥ कौशिकीतिगणोनामतृतीयोभवतुद्विजाः ॥ त्रिधावद्धमिदंस्थानंसर्वे
युष्मद्भविष्याति ॥९०॥ बाह्यतोलोकशब्देनप्रोच्यमानाःप्रजास्त्विह॥ अविज्ञेयमिदंस्थानंविष्णुःपालयिताध्रुवम् ॥९१॥ मयादत्तंचिरस्थायिअभंगंचभवि
ष्यति॥एवमुक्त्वातदाब्रह्मासमार्षितामवैक्षत॥९२॥ब्राह्मणाःसहितास्तेतुक्रोधामर्षसमन्विताः॥अतिथिंभोजयानाश्चवेदाभ्यासरतास्तुते ॥९३॥ एतच्चपरमं
क्षेत्रंपुष्करंब्रह्मसंज्ञितम् ॥ तत्रस्थायेद्विजाःशांताश्चसंतिक्षेत्रवासिनः ॥ ९४ ॥ नतेषांदुर्लभंकिंचिद्ब्रह्मलोकेभविष्याति ॥ कोकामुखेकुरुक्षेत्रेनैमिषेऋषिसंग
मे॥९५॥वाराणस्यांप्रभासेचतथावदरिकाश्रमे॥गंगाद्वारेप्रयागेचगंगासागरसंगमे ॥९६॥ रुद्रकोट्यांविरूपाक्षेमित्रस्यापितथावने ॥ तीर्थेष्वेतेषुसर्वेषुसिद्धि
र्याद्वादशाब्दिका ॥९७॥ प्राप्यतेमानवैर्लोकेषण्मासाद्राजसत्तम ॥ पुष्करेतुनसंदेहोब्रह्मचर्यमनायादि ॥ ९८ ॥ तीर्थानांपरमंतीर्थंक्षेत्राणामपिचोत्तमम् ॥
सदातुपूजितंपूज्यैर्भक्तियुक्तैःपितामहे ॥९९॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिसावित्र्याब्रह्मणासह ॥ वादोयथानुभूतस्तुपरिहासकृतोमहान्॥१००॥सावित्रीग मनेसर्वा
आगतादेवयोषितः ॥ भृगोःख्यात्यांसमुत्पन्नाविष्णुपत्नीयशस्विनी ॥ १०१ ॥ आमन्त्रितासदालक्ष्मीस्तत्रायातात्वरान्विता ॥ मदिराचमहाभा

गायोगनिद्राविभूतिदा ॥ २ ॥ श्रीःकमलालयाभूतिःकीर्तिःश्रद्धामनस्विनी ॥ पुष्टितुष्टिप्रदायातुदेव्याएताःसमागताः ॥ ३ ॥ सतीयादक्षतनयाउमेतिपार्वतीशुभा ॥ त्रैलोक्यसुंदरीदेवीस्त्रीणांसौभाग्यदायिनी ॥ ४ ॥ जयाचविजयाचैवमधुच्छंदामरावती ॥ सुप्रियाजनकांताचसावित्र्यामंदिरेशुभे ॥ ५ ॥ गौर्यासहसमायातास्सुवेषाभरणान्विताः ॥ पुलोमदुहिताचैवशक्राणीचसहाप्सराः ॥ ६ ॥ स्वाहाचापिस्वधायाताधूमोर्णाचवरानना ॥ यक्षीतुराक्षसीचैवगौरीचैवमहाधना ॥ ७ ॥ मनोजवावायुपत्नीऋद्धिश्चधनदप्रिया ॥ देवकन्यास्तथायातादानव्योदनुवल्लभाः ॥ ८ ॥ सप्तर्षीणांमहापत्न्यऋषीणांचवरांगनाः ॥ एवंभगिन्योदुहिताविद्याधरीगणास्तथा ॥ ९ ॥ राक्षस्यःपितृकन्याश्चतथान्यालोकमातरः ॥ वधूभिःसस्नुषाभिश्चसावित्रीगंतुमिच्छति ॥ ११० ॥ अदित्याद्यास्तथासर्वादक्षकन्यास्समागताः ॥ ताभिःपरिवृतासाध्वीब्रह्माणीकमलालया ॥ ११ ॥ काचिन्मोदकमादायकाचिच्छूर्पंवरानना ॥ फलपूरितमादायप्रयाताब्रह्मणोंतिकम् ॥ १२ ॥ आढकीःसहनिष्पावागृहीत्वान्यास्तथापरा ॥ दाडिमानिविचित्राणिमातुलिंगानिशोभना ॥ १३ ॥ करीराणितथाचान्यागृहीत्वाकमलानिच ॥ कौसुंभकंजीरकंचखर्जूरमपरातथा ॥ १४ ॥ उत्तमान्यपरादायनालिकेराणिसर्वशः ॥ द्राक्षयापूरितंकाचित्पात्रंशृंगाटकंतथा ॥ १५ ॥ कर्पूराणिविचित्राणिजंबूकानिशुभानिच ॥ अक्षोटामलकान्गृह्यजंबीराणितथापरा ॥ १६ ॥ बिल्वानिपरिपक्वानिचिपिटानिवरानना ॥ कार्पासतूलिकाश्चान्यावस्त्रंकौसुंभकंतथा ॥ १७ ॥ एवमाद्यानिचान्यानिकृत्वाशूर्पेवराननाः ॥ सावित्र्यासहिताःसर्वाःसंप्राप्ताःसहसाशुभाः ॥ १८ ॥ सावित्रीमागतांदृष्ट्वाभीतस्तत्रपुरंदरः ॥ अधोमुखःस्थितोब्रह्माकिमेषामांवदिष्यति ॥ १९ ॥ त्रपान्वितौविष्णुरुद्रौसर्वेचान्येद्विजातयः ॥ सभासदस्तथाभीतास्तथाचान्येदिवौकसः ॥ १२० ॥ पुत्राःपौत्राभागिनेयामातुलाभ्रातरस्तथा ॥ ऋभवोनामयेदेवादेवानामपिदेवताः ॥ २१ ॥ वैलक्ष्येवस्थिताःसर्वेसावित्रीकिंवदिष्यति ॥ ब्रह्मपार्श्वेस्थितातत्रकिंतुवैगोपकन्यका ॥ २२ ॥ मौनीभूतातुशृण्वानासर्वेषांवदतांगिरः ॥ अध्वर्युणासमाहूतानागतावरवर्णिनी ॥ २३ ॥ शक्रेणान्याहृताभीरादत्तासाविष्णुनास्वयम् ॥ अनुमोदिताचरुद्रेणपित्राऽदत्तास्वयंतथा ॥ २४ ॥ कथंसाभवितायज्ञेसमाप्तिंवाव्रजेत्कथम् ॥ एवंचिंतयतांतेषांप्रविष्टाकमलालया ॥ २५ ॥ वृतोब्रह्मासदस्यैस्तुऋत्विग्भिर्दैवतैस्तथा ॥ हूयंतेचाग्नयस्तत्रब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ २६ ॥ पत्नीशालास्थितागोपीसैणशृंगासमेखला ॥ क्षौमवस्त्रपरीधानाध्यायंतीपरमंपदम् ॥ २७ ॥ पतिव्रतापतिप्राणाप्राधान्येचनिवेशिता ॥ रूपान्विताविशालाक्षीतेजसाभास्करोपमा ॥ २८ ॥ द्योतयंतीसदस्तत्रसूर्यस्येवयथाप्रभा ॥ ज्वलमानंतथावह्निंश्रयंतेऋत्विजस्तथा ॥ २९ ॥ पशूनामिहगृह्णानाभागंस्वस्वचरोर्मुदा ॥ यज्ञभागार्थिनोदेवाविलंबाद्ब्रुवतेतदा ॥ १३० ॥ कालहीनंनकर्तव्यंकृतंनफलदंयतः ॥ वेदेष्वेवमधीकारोदृष्टःसर्वैर्मनीषिभिः ॥ ३१ ॥ प्रावर्ग्येक्रियमाणेतुब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ क्षीर

द्वयेनसंयुक्तश्शृतेनाध्वर्युणातथा ॥ ३२ ॥ उपहूतेनागतेनचाहूतेषुद्विजन्मसु ॥ क्रियमाणेतथाभक्ष्येदृष्ट्वादेवीरुषान्विता ॥ ३३ ॥ उवाचदेवीब्रह्माणंसदो
मध्येतुमौनिनम् ॥ किमेतद्युज्यतेदेवकर्तुमेताद्विचेष्टितम् ॥ ३४ ॥ मांपरित्यज्ययत्कामात्कृतवानासिकिल्बिषम् ॥ नतुल्यापादरजसाममैषायाशिरःकृ
ता ॥ ३५ ॥ यद्वदंतिजनास्सर्वेंसंगताःसदासिस्थिताः ॥ आज्ञामीश्वरभूतानांतांकुरुष्वयदीच्छसि ॥३६॥ भवतारूपलोभेनकृतंलोकविगर्हितम् ॥ पुत्रेषुन
कृतालज्जापौत्रेषुचनतेप्रभो ॥३७॥ कामकारकृतंमन्यएतत्कर्मविगर्हितम् ॥ पितामहोसिदेवानामृषीणांप्रपितामहः ॥ ३८ ॥ कथंनतेत्रपाजाताआत्मनः
पश्यतस्तनुम् ॥ लोकमध्येकृतंहास्यमहंचापकृताप्रभो ॥३९॥ यद्येषतेस्थिरोभावस्तिष्ठदेवनमोस्तुते ॥ अहंकथंसखीनांतुदर्शयिष्यामिवैमुखम्॥१४०॥
भर्त्रामेविधृतापत्नीकथमेतदहंवदे ॥ ॥ब्रह्मोवाच ॥ ॥ऋत्विग्भिस्त्वरितश्चाहंदीक्षाकालादनंतरम् ॥ १४१ ॥ पत्नींविनानहोमोत्रशीघ्रंपत्नीमिहान
य ॥ शक्रेणैपासमानीतादत्तेयंममविष्णुना ॥ ४२ ॥ गृहीताचमयासुभ्रुक्षमस्वैतंमयाकृतम् ॥ नचापराधंभूयोन्यंकरिष्येतवसुव्रत्ते ॥ ४३ ॥ पादयोःपति
तस्तेहंक्षमस्वेहनमोस्तुते ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ एवमुक्तातदाक्रुद्धाब्रह्माणंशप्तुमुद्यता ॥ ४४ ॥ यदिमेस्तितपस्ततंगुरवोयदितोपिताः ॥ सर्वब्रह्मसमूहे
षुस्थानेषुविविधेषुच ॥ ४५ ॥ नैवतेब्राह्मणाःपूजांकरिष्यंतिकदाचन ॥ ऋतेतुकार्तिकीमेकांपूजांसांवत्सरींतव ॥ ४६ ॥ करिष्यंतिद्विजाःसर्वेंमर्त्यानां
न्यत्रभूतले ॥ एतद्ब्रह्माणमुक्त्वाहशतक्रतुमुपस्थितम् ॥ ४७ ॥ भोभोःशक्रत्वयानीताआभीरीब्रह्मणोंतिकम् ॥ यस्मात्तेक्षुद्रकंकर्मतस्मात्वंलपप्स्यसेफ
लम् ॥ ४८ ॥ यदासंग्राममध्येत्वंस्थाताशक्रभविष्यसि ॥ तदात्वंशत्रुभिर्बद्धोनीतःपरमिकांदशाम् ॥ ४९ ॥ अकिंचनोनष्टसत्वःशत्रूणांनगरेस्थितः ॥
पराभवंमहत्प्राप्यनचिरादेवमोक्ष्यसे ॥ १५० ॥ शक्रंशप्त्वातदादेवीविष्णुंवाक्यमथाब्रवीत् ॥ भृगुवाक्येनतेजन्मयदामर्त्येभविष्यति ॥ १५१ ॥
भार्यावियोगजंदुःखंतदात्वंतत्रभोक्ष्यसे ॥ हृतातेशत्रुणापत्नीपरेपारेमहोदधेः ॥ ५२ ॥ नचत्वंज्ञास्यसेनीतांशोकोपहतचेतनः ॥ भ्रात्रासहपरंकष्टमापदं
प्राप्यदुःखितः ॥ ५३ ॥ यदायदुकुलेजातःकृष्णसंज्ञोभविष्यसि ॥ पशूनांदासतांप्राप्यचिरकालंभ्रमिष्यसि ॥ ५४ ॥ तदाहरुद्रंकुपितायदादारुवनेस्थि
तः ॥ तदातंऋषयःक्रुद्धाःशापंदास्यंतिवैहर ॥ ५५ ॥ भोभोःकापालिकक्षुद्रस्त्रीरस्माकंजिहीर्षसि ॥ तदेतद्दर्पितंतेद्यभूमौलिंगंपातिष्यति ॥ ५६ ॥
विहीनःपौरुषेणत्वंमुनिशापाच्चपीडितः ॥ गंगाद्वारेस्थितापत्नीसात्वामाश्वासयिष्यति ॥ ५७ ॥ अग्नेत्वंसर्वभक्षोसिपूर्वंपुत्रेणमेकृतः ॥ भृगुणाधर्म
नित्येनकथंदग्धंदहाम्यहम् ॥ ५८ ॥ जातवेदस्सरुद्रस्त्वांरेतसाप्लावयिष्यति ॥ अमेध्येषुचतेजिह्वाअधिकंप्रज्वालिष्यति ॥ ५९ ॥ ब्राह्मणानृत्विजः
सर्वान्सावित्रीवैशशापह ॥ पतिग्रहार्थाग्निहोत्रोवृथाटव्याश्रयास्तथा ॥ १६० ॥ सदातीर्थानिक्षेत्राणिलोभादेवभजिष्यथ ॥ परान्नेषुसदातृप्ताअतृ

प्तास्स्वगृहेषुच ॥ ६१ ॥ अयाज्ययाजनंकृत्वाकुत्सितस्यप्रतिग्रहम् ॥ वृथाधनार्जनंकृत्वाव्ययंचैवतथावृथा ॥ ६२ ॥ प्रेतानांतेनप्रेतत्वंभविष्यतिनसंशयः ॥ एवंशक्रंतथाविष्णुंरुद्रंवैपावकंतथा ॥ ६३ ॥ ब्रह्माणंब्राह्मणांश्चैवसर्वास्तानाशपद्रुषा ॥ शापंदत्वातथातेषांनिष्क्रांतासदसस्तथा ॥६४॥ ज्येष्ठंपुष्करमासाद्यतदासाचव्यवस्थिता ॥ लक्ष्मीप्राहसतींतांचशक्रभार्यावराननाम् ॥ ६५ ॥ युवतीस्तास्तथोवाचनात्रस्थास्यामिसंसदि ॥ तत्रचाहंगमिष्यामियत्रश्रोष्येनचध्वनिम् ॥ ६६ ॥ ततस्ताःप्रमदाःसर्वाः प्रयाताःस्वनिकेतनम् ॥ सावित्रीकुपितातासामपिशापायचोद्यता ॥ ६७ ॥ यस्मान्मांतुपरित्यज्यगतास्तादेवयोषितः ॥ तासामपितथाशापंप्रदास्येकुपिताभृशम् ॥ ६८ ॥ नैकत्रवासोलक्ष्म्यास्तुभविष्यतिकदाचन ॥ क्षुद्रासाचलचित्ताचमूर्खेषुचवसिष्यति ॥ ६९ ॥ म्लेच्छेषुपार्वतीयेषुकुत्सितेकुत्सितेतथा ॥ मूर्खेषुचावलिप्तेषुअभिशप्तेदुरात्मनि ॥ १७० ॥ एवंविधेनरेस्यात्तेवसतिःशापकारिता ॥ शापंदत्वाततस्तस्याइंद्राणीमशपत्ततदा ॥ ७१ ॥ ब्रह्महत्यागृहीतेंद्रेपत्यौतेदुःखभागिनि ॥ नहुषापहृते राज्येदृष्ट्वात्वांयाचयिष्यति ॥ ७२ ॥ अहमिंद्रःकथंचैषानोपस्थास्यतिबालिशा ॥ सर्वान्देवान्हनिष्यामिनलप्स्येहंशचींयदि ॥ ७३ ॥ नष्टात्वंचतदात्रस्तावाक्पतेर्दुःखितागृहे ॥ वसिष्यसेदुराचारेममशापेनगर्विते ॥ ७४ ॥ देवभार्यासुसर्वासुतदाशापमयच्छत ॥ नचापत्यकृतांप्रीतिमेताःसर्वालभिष्यथ ॥ ७५ ॥ दह्यमानादिवारात्रौवंध्याशब्देनदूषिताः ॥ गौर्य्यप्येवंतदाशप्तासावित्र्यावरवर्णिनी ॥ ७६॥ रुदमानातुसादृष्टाविष्णुना चप्रसादिता ॥ मारोदीस्त्वंविशालाक्षिएह्यागच्छसदाशुभे ॥ ७७ ॥ प्रविश्यचसभांदेहिमेखलांक्षौमवाससी ॥ गृहाणदीक्षांब्रह्माणिपादौचप्रणमामि ते ॥ ७८ ॥ एवमुक्ताऽब्रवीदेनंनकरोमिवचस्तव ॥ तत्रचाहंगमिष्यामियत्रश्रोष्येनवैध्वनिम् ॥ ७९ ॥ एतावदुक्त्वासारुह्यतस्मात्स्थानाद्गिरौस्थिता ॥ विष्णुस्तदग्रतःस्थित्वाबध्वाचकरसंपुटं ॥१८०॥तुष्टावप्रणतोभूत्वाभक्त्यापरमयास्थितः ॥ विष्णुरुवाच ॥ सर्वगासर्वभूतेषुद्रष्टव्यासर्वतोद्भुता ॥ ८१ ॥ सदसच्चैवयत्किंचिद्दृश्यंतन्नविनात्वया ॥ तथापियेषुस्थानेषुद्रष्टव्यासिद्धिमीप्सुभिः ॥ ८२॥ स्मर्तव्याभूमिकामैर्वातत्प्रवक्ष्यामितेग्रतः ॥ सावित्रीपुष्करे नामतीर्थानांप्रवरेशुभे ॥८३॥वाराणस्यांविशालाक्षीनैमिषेलिंगधारिणी ॥ प्रयागेललितादेवीकामुकागंधमादने ॥८४ ॥ मानसेकुमुदानामविश्वकायातथांवरे॥ गोमंतेगोमतीनाममंदरेकामचारिणी ॥ ८५ ॥ मदोत्कटाचैत्ररथेजयंतीहस्तिनापुरे ॥ कान्यकुब्जेतथागौरीरंभामलयपर्वते ॥ ८६ ॥ एकाम्रकेकीर्तिमतीविश्वाविश्वेश्वरीतथा ॥ कर्णिकेपुरुहस्तेतिकेदारेमार्गदायिका ॥ ८७ ॥ नंदाहिमवतःपृष्ठेगोकर्णेभद्रकालिका॥ स्थाण्वीश्वरेभवानी तुबिल्वकेबिल्वपत्रिका ॥८८॥ श्रीशैलेमाधवीदेवीभद्राभद्रेश्वरीतथा ॥ जयावराहशैलेतुकमलाकमलालये॥८९॥ रुद्रकोट्यांतुरुद्राणीकालीकालंजरतेथा॥

महालिंगेतुकपिलाककोंटेमंगलेश्वरी॥१९०॥शालिग्रामेमहादेवीशिवलिंगेजलप्रिया ॥ मायापुर्यांकुमारीतुसंतानेललितातथा ॥९१॥ उत्पलाक्षीसहस्राक्षेहि
रण्याक्षेमहोत्पला ॥ गयायांमंगलानामविमलापुरुषोत्तमे ॥ ९२ ॥ विपाशायाममोघाक्षीपाटलापुण्यवर्द्धने ॥ नारायणीसुपार्श्वेतुत्रिकूटेभद्र
सुंदरी ॥ ९३ ॥ विपुलेविपुलानामकल्याणीमलयाचले ॥ कोटवीकोटितीर्थेतुसुगंधामाधववने ॥ ९४ ॥ कुब्जाम्रकेत्रिसंध्यातुगंगाद्वारेहारिप्रिया ॥
शिवकुंडेशिवानंदानंदिर्नादेविकातटे ॥९५॥ रुक्मिणीद्वारवत्यांतुराधावृंदावनेतथा ॥ देवकीमथुरायांतुपातालेपरमेश्वरी ॥ ९६ ॥ चित्रकूटेतथासीतावि
ध्येविंध्यनिवासिनी ॥ सह्याद्रावेकवीरातुहरिश्चंद्रेतुचंद्रिका ॥ ९७ ॥ रमणारामतीर्थेतुयमुनायांमृगावती ॥ करवीरेमहालक्ष्मीरुमादेवीविनाय
के ॥ ९८ ॥ अरोगवैद्यनाथेतुमहाकालेमहेश्वरी ॥ अभयापुष्पतीर्थेतुअमृताविंध्यकंदरे ॥ ९९ ॥ मांडव्येमांडवीदेवीस्वाहामाहेश्वरेपुरे ॥ वेगले
तुप्रचंडाथचंडिकामरकंटके ॥२००॥ सोमेश्वरेवरारोहाप्रभासेपुष्करावती ॥ देवमातासरस्वत्यांपारापारेतटेस्थिता ॥१॥ महालयेमहापद्मापयोष्ण्यांपिंग
लेश्वरी ॥ सिंहिकाकृतशौचेतुकार्तिकेयेतुशंकरी ॥ २ ॥ उत्पलावर्तकेलोलासुभद्रासिंधुसंगमे ॥ उमासिद्धवनेलक्ष्मीरनंगाभरताश्रमे ॥ ३ ॥
जालंधरेविश्वमुखीताराकिष्किंधपर्वते ॥ देवदारुवनेपुष्टिर्मेधाकाश्मरिमंडले ॥ ४ ॥ भीमादेवीहिमाद्रौचतुष्टिर्वस्त्रेश्वरेतथा ॥ कपालमोच
नेश्रद्धामाताकायावरोहणे ॥ ५ ॥ शंखोद्धारेध्वनिर्नामधृतिःपिंडारकेतथा ॥ कालातुचंद्रभागायामच्छोदेसिद्धिदायिनी ॥ ६ ॥ वेणायाममृतादेवीबदर्यां
मूर्वशीतथा ॥ औषधीचोत्तरकुरौकुशद्वीपेकुशोदका ॥ ७ ॥ मन्मथाहेमकूटेतुकुमुदेसत्यवादिनी ॥ अश्वत्थेवंदनीयातुनिधिर्वैश्रवणालये ॥ ८ ॥
गायत्रीवेदवदनेपार्वतीशिवसंनिधौ ॥ देवलोकेतथेंद्राणीब्रह्मास्येतुसरस्वती ॥ ९ ॥ सूर्यबिंबेप्रभानाममातृणांवैष्णवीतथा ॥ अरुंधतीसतीनांतुरामासु
चतिलोत्तमा ॥२१०॥ चित्रेब्रह्मकलानामशक्तिःसर्वशरीरिणां॥एतद्वत्तयामयाप्रोक्तंनामाष्टशतमुत्तमं ॥११॥ अष्टोत्तरंचतीर्थानांशतमेतदुदाहृतं ॥ योज
पेच्छृणुयाद्वापिसर्वपापैःप्रमुच्यते॥१२॥येषुतीर्थेषुयःकृत्वास्नानंपश्येन्नरोत्तमः॥सर्वपापविनिर्मुक्तःकल्पंब्रह्मपुरेवसेत्॥१३॥ नामाष्टकशतंयस्तुश्रावयेद्ब्रह्म
सन्निधौ ॥ पौर्णमास्याममायांवाबहुपुत्रोभवेन्नरः ॥१४॥ गोदानेश्राद्धदानेवाअहन्यहनिवापुनः ॥ देवार्चनविधौश्रृण्वन्परंब्रह्माधिगच्छति ॥ १५ ॥ एवंस्तुवं
तंसावित्रीविष्णुंप्रोवाचसुव्रता ॥ सम्यक्स्तुतात्वयापुत्रत्वमजय्योभविष्यसि ॥ १६ ॥ अवतारेसदारस्त्वंपितृमातृषुवल्लभः ॥ इहचागत्ययोमांतुस्तवेनाने
नसंस्तुयात् ॥१७॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःपरंस्थानंगमिष्यति ॥ गच्छयज्ञंविरिंचस्यसमाप्तिंनयपुत्रक ॥१८॥ कुरुक्षेत्रेप्रयागेचभविष्येचान्नदायिनी ॥ समीपगा
स्थिताभर्तुःकरिष्येतवभाषितम् ॥ १९ ॥ एवमुक्तोगतोविष्णुर्ब्रह्मणःसदउत्तमम् ॥ गतायामथसावित्र्यांगायत्रीवाक्यमब्रवीत् ॥ २२० ॥ श्रृण्वंतुवाक्यमृषयो

मदीयंभर्तृसन्निधौ॥यदिदंवच्म्यहंतुष्टावरदानायचोद्यता॥२१॥ब्रह्माणंपूजयिष्यंतिनराभक्तिसमन्विताः॥तेषांवस्त्रंधनंधान्यंदाराःसौख्यंधनानिच॥२२॥
अविच्छिन्नंतथासौख्यंगृहेवैपुत्रपौत्रकम् ॥ भुक्तासौसुचिरंकालमंतेमोक्षंगमिष्यति ॥ २३ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ब्रह्माणंचप्रतिष्ठाप्यसर्वयत्नैर्विधानतः ॥
यत्पुण्यफलमाप्नोतितदेकाग्रमनाःशृणु ॥ २४ ॥ सर्वयज्ञतपोदानतीर्थवेदेषुयत्फलम् ॥ तत्फलंकोटिगुणितंलभेतैतत्प्रतिष्ठया ॥ २५ ॥
पौर्णमास्युपवासंतुकृत्वाभक्त्यानराधिप ॥ अनेनविधिनायस्तुविरिंचिंपूजयेन्नरः ॥ २६ ॥ प्रतिपदिमहाबाहोसयातिब्रह्मणःपदम् ॥ विरिंचिं
वासुदेवंतुऋत्विग्भिश्चविशेषतः ॥ २७ ॥ कार्तिकेमासिदेवस्यरथयात्राप्रकीर्तिता ॥ यांकृत्वामानवाभक्त्यासंयांतिब्रह्मलोकताम् ॥ २८ ॥
कार्तिकेमासिराजेंद्रपौर्णमास्यांचतुर्मुखम् ॥ मार्गेणब्रह्मणासार्द्धंसावित्र्याचपरंतप ॥ २९ ॥ भ्रामयेन्नगरंसर्वंनानावाद्यसमन्वितः ॥ स्नापयेद्भ्राम
यित्वातुसलोकंनगरंनृप ॥२३०॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वाग्रेशांडिलेयंप्रपूज्यच॥आरोपयेद्रथेदेवंपुण्यवादित्रनिःस्वनैः॥३१॥रथाग्रेशांडिलीपुत्रंपूजयित्वाविधा
नतः॥ब्राह्मणान्वाचयित्वातुकृत्वापुण्याहमङ्गलम् ॥३२॥ देवमारोपयित्वाचरथेकुर्यात्प्रजागरं॥नानाविधैःप्रेक्षणिकैर्ब्रह्मघोषैश्चपुष्कलैः॥३३॥कृत्वाप्रजाग
रंदेवंप्रभातेब्राह्मणान्नृप ॥ भोजयित्वायथाशक्तिभक्ष्यभोज्यैरनेकशः ॥ ३४ ॥ पूजयित्वाजनंधीरमंत्रेणविधिवन्नृप ॥ आज्येनतुमहाबाहोपयसा
पायसेनच॥ ३५ ॥ ब्राह्मणान्वाचयित्वातुस्वस्त्यातुविधिवन्नृप ॥ कृत्वापुण्याहशब्दंचतद्रथंभ्रामयेत्पुरे॥३६॥ विप्रैश्चतुर्वेदविद्भिर्भ्रामयेद्ब्रह्मणोरथम् ॥
बह्वृचाथर्वणैर्वीरछंदोगाध्वर्युभिस्तथा ॥ ३७ ॥ भ्रामयेद्देवदेवस्यसुरश्रेष्ठस्यतंरथं ॥ प्रदक्षिणंपुरंसर्वंमार्गेणसुसमेनतु ॥ ३८ ॥ नवोढव्यो
रथोवीरशूद्रेणहितमिच्छता ॥ नचारोहेद्रथंप्राज्ञोमुक्त्वैकंभोजकंनृपः ॥ ३९ ॥ ब्रह्मणोदक्षिणेपार्श्वेगायत्रींस्थापयेन्नृप ॥ भोजकंवामपार्श्वेतुपुरतः
पंङ्कजंन्यसेत् ॥ २४० ॥ एवंतूर्यनिनादैस्तुशंखशब्दैश्चपुष्कलैः ॥ भ्रामयित्वारथंवीरपुरंसर्वंप्रदक्षिणम् ॥ ४१ ॥ स्वस्थानेस्थापयेद्देवंदत्वानी
राजनंबुधः ॥ यएवंकुरुतेयात्रांयोवाभक्त्यापिपश्यति ॥ ४२ ॥ रथंवाकर्षयेद्यस्तुसगच्छेद्ब्रह्मणःपदं ॥ कार्तिकेमास्यमावास्यांयश्चदीपप्रदी
पनं ॥ ४३ ॥ शालायांब्रह्मणःकुर्यात्सगच्छेत्परमंपदम् ॥ गंधपुष्पैर्नवैर्वस्त्रैरात्मानंपूजयेत्तुयः ॥ ४४ ॥ तस्यांप्रतिपदायांतुसगच्छेद्ब्रह्मणःपदम् ॥
महापुण्यातिथिरियंबलिराज्यप्रवर्तिनी ॥ ४५ ॥ ब्रह्मणःसुप्रियानित्यंबालेयीपरिकीर्तिता ॥ ब्रह्माणंपूजयेद्योऽस्यामात्मानंचविशेषतः ॥ ४६ ॥
सयातिपरमंस्थानंविष्णोरमिततेजसः ॥ चैत्रमासिमहाबाहोपुण्याप्रतिपदांवरा ॥ ४७ ॥ तस्यांयःश्वपचंस्पृष्ट्वास्नानंकुर्यान्नरोत्तमः ॥ नतस्य
दुरितंकिंचिन्नाधयोव्याधयोनृप ॥ ४८ ॥ भवंतिकुरुशार्दूलतस्मात्स्नानंसमाचरेत् ॥ दिव्यंनीराजनंतद्धिसर्वरोगविनाशनं ॥ ४९ ॥ गोमहिष्या

दिर्यत्किंचित्तत्सर्वंकर्पयेन्नृप ॥ तेनवस्त्रादिभिःसर्वैस्तोरणंबाह्यतोन्यसेत् ॥२५०॥ ब्राह्मणानांतथाभोज्यंकुर्यात्कुरुकुलोद्वह ॥ तिस्रोह्येताःपुराप्रोक्तास्तिथयःकुरुनंदन ॥५१॥ कार्तिकाश्वयुजेमासिचैत्रेमासितथानृप ॥ स्नानंदानंशतगुणंकार्त्तिकेयातिथिर्नृप ॥ ५२ ॥ बलिराज्ञस्तुशुभदापशूनांहितकारिणी ॥
गायत्र्युवाच ॥ यदुक्तंतुतयावाक्यंसावित्र्याकमलोद्भवं ॥ ५३ ॥ नतुतेब्राह्मणाःपूजांकरिष्यंतिकदाचन ॥ मदीयंतुवचःश्रुत्वायेकरिष्यंतिचार्चनं ॥ ५४ ॥
इहभुक्त्वातुभोगांस्तेपरत्रमोक्षभागिनः ॥ एतांज्ञात्वापरांदृष्टिंवरंतुष्टःप्रयच्छति ॥ ५५ ॥ शक्राहंतेवरंदास्येसंग्रामेशत्रुनिग्रहे ॥ तदात्वंज्ञामोचयितागत्वाशत्रुनिकेतनम् ॥ ५६ ॥ स्वपुरंलप्स्यसेनष्टंशत्रुनाशात्परांमुदं ॥ अकंटकंमहद्राज्यंत्रैलोक्येतेभविष्यति ॥ ५७ ॥ मर्त्यलोकेयदाविष्णोअवतारंकरिष्यसि ॥ भ्रात्रासहपरंदुःखंस्वभार्याहरणादिजं ॥ ५८ ॥ हत्वाशत्रुंपुनर्भार्यांलप्स्यसेसुरसन्निधौ ॥ गृहीत्वातांपुनाराज्यंकृत्वास्वर्गंगमिष्यसि ॥ ५९ ॥
एकादशसहस्राणिवर्षाणांचपुनर्दिवं ॥ ख्यातिस्तेविपुलालोकेअनुरागंजनैस्सह ॥ २६० ॥ सांतानिकानामतेषांलोकास्थान्यंनिभाविताः ॥ त्वयातेतारितादेवरामरूपेणमानवाः ॥ ६१ ॥ गायत्रीतुतदारुद्रंवरदाप्रत्यभाषत ॥ पतितेपिचतेलिंगेपूजांकुर्वंतियेनराः ॥ ६२ ॥ तेपूताःपुण्यकर्माणःस्वर्गलोकस्यभागिनः ॥ नतांगतिंचाग्निहोत्रेनकृतौहुतपावके ॥ ६३ ॥ यांगतिमनुजायांतितवलिंगस्यपूजनात् ॥ गंगातीरेसदालिंगंबिल्वपत्रेणयेतव ॥
॥ ६४ ॥ पूजयिष्यंतिसुप्रातारुद्रलोकस्यभागिनः ॥ प्राप्स्यापिशर्वभक्तत्वमग्नेत्वंभवपावनः ॥ ६५ ॥ त्वयिप्रीतेसुराःसर्वेप्रीतावैनात्रसंशयः ॥
त्वन्मुखेनहविर्देवैःप्रीताःप्रीतेत्वयिध्रुवम् ॥ ६६ ॥ भुंजतेनात्रसंदेहोवेदोक्तंवचनंयथा ॥ गायत्रीब्राह्मणांस्तांश्चसर्वांश्चैवावदद्दिदं ॥ ६७ ॥
युष्माकंप्रीणनंकृत्वासर्वतीर्थेषुमानवाः ॥ पदंसर्वेगमिष्यंतिवैराजाख्यंनसंशयः ॥ ६८ ॥ अन्नप्रकारान्विविधान्दत्वादानान्यनेकशः ॥ श्राद्धेषुप्रीणनंकृत्वादेवदेवाभवंतिते ॥ ६९ ॥ येचवैब्राह्मणश्रेष्ठास्तेषामास्येदिवौकसः ॥ भुंजतेचहविःक्षिप्रंकव्यंचैवपितामहाः ॥ २७० ॥ यूयंहिशरणेशक्तास्त्रैलोक्यस्यनसंशयः ॥ प्राणायामेनचैकेनसर्वेपूताभविष्यथ ॥ ७१ ॥ विशेषात्पुष्करेस्नात्वामांजप्त्वावेदमातरं ॥ प्रतिग्रहकृतान्दोषान्नप्राप्स्यथद्विजोतमाः ॥ ७२ ॥
पुष्करेचान्नदानेनप्रीताःस्युःसर्वदेवताः ॥ एकस्मिन्भोजितेविप्रेकोट्याःफलमवाप्स्यते ॥ ७३ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिदुष्कृतानिकृतानिच ॥ करिष्यंतिनरास्सर्वेदत्वायुष्मत्करेधनम् ॥ ७४ ॥ मदीयेनतुजाप्येनपूजनीयस्त्रिभिःकृतैः ॥ ब्रह्महत्यासमंपापंतत्क्षणादेवनश्यति ॥ ७५ ॥ दशभिर्जन्मभिर्जातंशतेनचपुराकृतं ॥ त्रियुगेनसहस्रेणगायत्रीहंतिकिल्बिषं ॥ ७६ ॥ एवंज्ञात्वासदापूताजाप्येतुममवैकृते ॥ भविष्यध्वंनसंदेहोनात्रकार्याविचारणा ॥ ७७ ॥ प्रणवेनत्रिमात्रेणसार्द्धंजप्त्वाविशेषतः ॥ पूताःसर्वेनसंदेहोजप्त्वामांशिरसासह ॥ ७८ ॥ अष्टाक्षरास्थिताचाहंजगद्व्याप्तंमयात्त्विदं ॥

माताहंसर्ववेदानांपदैःसर्वैरलंकृता ॥७९॥ जप्त्वामांभक्तितःसिद्धिंयास्यंतिद्विजसत्तमाः॥प्राधान्यंममजाप्येनसर्वेषांवोभविष्यति ॥ २८० ॥ गायत्रीसारमात्रो पिवरंविप्रःसुसंयतः ॥ नायंत्रितश्चतुर्वेदीसर्वाशीसर्वविक्रयी ॥८१॥ यस्माद्विप्रेषुसावित्र्याशापोदत्तःसदस्यथ ॥ अत्रदत्तंहुतंचापिसर्वमक्षयकारकम्॥८२॥ दत्तोवरोमयातेनयुष्माकंद्विजसत्तमाः ॥ अग्निहोत्रपराविप्रास्त्रिकालंहोमदायिनः ॥ ८३ ॥ स्वर्गेतेतुगमिष्यंतिसैकविंशतिभिःकुलैः ॥ एवंशक्रस्यविष्णो श्चरुद्रस्यपावकस्यच ॥ ८४ ॥ ब्रह्मणोब्राह्मणानांचगायत्रीवरमुत्तमम् ॥ तस्मिन्वैपुष्करेदत्त्वाब्रह्मणःपार्श्वगाभवत् ॥ ८५ ॥ चारणैस्तुतदाख्यातं लक्ष्म्यावैशापकारणम् ॥ युवतीनांचसर्वासांशापान्ज्ञात्वापृथक्पृथक् ॥ ८६ ॥ लक्ष्म्याश्चैववरंप्रादाद्गायत्रीब्रह्मणःप्रिया ॥ अकुत्सितान्सदासर्वा न्कुर्वन्तीधनशोभना ॥ ८७ ॥ शोभिष्यसेनसंदेहःसर्वेभ्यःप्रीतिदायिनी ॥ येत्वयावीक्षिताःपुत्रिसर्वेतेपुण्यभोजनाः ॥ ८८ ॥ परित्यक्तास्त्व यायेतुसर्वेतेदुःखभागिनः ॥ तेषांजातिःकुलंशीलंधर्मश्चैववरानने ॥ ८९ ॥ सभायांतेचशोभंतेदृश्यंतेचैवपार्थिवैः ॥ अर्थित्वंचैवतेषांतुकरिष्यं तिद्विजोत्तमाः ॥ २९० ॥ सौजन्यंतेषुकुर्वंतित्वंनोभ्रातापितागुरुः ॥ बांधवोपिनसंदेहोनजीवियंत्वयाविना ॥ ९१ ॥ त्वयिदृष्टेप्रसन्नामेदृष्टिर्भ वतिशोभना ॥ मनःप्रसीदतेत्यर्थंसत्यंसत्यंवदामिते ॥ ९२ ॥ एवंविधानिवाक्यानित्वद्दृष्ट्यायेनिरीक्षिताः ॥ सज्जनास्तेतुश्रोष्यंतिजनानांप्री तिदायकाः ॥ ९३ ॥ इंद्रत्वंनहुषःप्राप्यदृष्ट्वात्वांयाचयिष्यति ॥ त्वद्दृष्ट्यातुहतःपापोह्यगस्त्यवचनाद्ध्रुवम् ॥ ९४ ॥ सर्पत्वंसमनुप्राप्यप्रार्थ यिष्यतितंतुसः ॥ दर्पेणाहंविनष्टोस्मिशरणंमेमुनेभव ॥ ९५ ॥ वाक्येनतेनतस्यासौनृपस्यभगवानृषिः ॥ कृत्वामनसिकारुण्यमिदंवाक्यंवदिष्य ति ॥ ९६ ॥ उत्पत्स्यतेकुलेराजात्वदीयेकुलनंदनः ॥ सर्परूपधरंदृष्ट्वासतेशापंहिभेत्स्यति ॥ ९७ ॥ तदात्वंसर्पतांत्यक्त्वापुनःस्वर्गंगमिष्यसि ॥ अश्वमेधकृतेनत्वंभर्त्रासहपुनर्दिवम् ॥ ९८ ॥ प्राप्स्यसेवरदानेनमदीयेनसुलोचने ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ देवपत्न्यस्तदासर्वास्तुष्टयापरिभाषिताः ॥ ॥ ९९ ॥ अपत्यैरपिहीनानांनैवदुःखंभविष्यति ॥ गौरीचैवतुगायत्र्यातदासापिविबोधिता ॥ ३०० ॥ बृंहितापरितोषेणवरान्दत्त्वामनस्विनी ॥ समा प्तिंतस्ययज्ञस्यकांक्षंतीब्रह्मणःप्रिया ॥ १ ॥ वरदांतांतथादृष्ट्वागायत्रींवेदमातरम् ॥ प्रणिपत्यतदारुद्रःस्तुतिमेतांचकारह ॥ २ ॥ रुद्रउवाच ॥ नमोस्तुतेवेदमातरष्टाक्षरविशोधिते ॥ गायत्रीदुर्गतरणीवाणीसप्तविधातथा ॥ ३ ॥ सर्वाणिस्तुतिशास्त्राणिगाथाश्चनिखिलास्तथा ॥ अक्षरा णिचसर्वाणिलक्षणानितथैवच ॥ ४ ॥ भाष्यादिसर्वशास्त्राणियेचान्येनियमास्तथा ॥ अक्षराणिचसर्वाणित्वंतुदेविनमोस्तुते ॥ ५ ॥ श्वेतात्वंश्वेतरूपा सिशशांकेनसमानना ॥ बिभ्रतीविपुलौबाहूकदलीगर्भकोमलौ ॥ ६ ॥ एणशृंगंकरेगृह्यपंकजंचसुनिर्मलम् ॥ वसानावसनेक्षौमेरक्तेनोत्तरवाससा ॥ ७ ॥

शशिरश्मिप्रकाशेनहारेणोरसिराजिता ॥ दिव्यकुंडलपूर्णाभ्यांकर्णाभ्यांसुविभूषिता ॥ ८ ॥ चंद्रसापत्न्यभूतेनमुखेनत्वंविराजसे ॥ मकुटेनाति
शुद्धेनकेशबंधेनशोभिता ॥ ९ ॥ भुजगाभोगसदृशौभुजौतेभूषणन्दिवः ॥ स्तनौतेरुचिरौदेविवर्तुलौसमचूचुकौ ॥ १० ॥ जघनेनातिशुभ्रेणत्रिवलीभं
गदर्पिता ॥ सुमध्यवर्त्तिनीनाभिर्गंभीराशुभदर्शिनी ॥ ११ ॥ विस्तीर्णजघनादेवीसुश्रोणीचवरानने ॥ सुजातवृत्तोरुयुगासुजानुचरणातथा ॥ १२ ॥
त्रैलोक्यधारिणीसात्वंभुविसत्योपयाचना ॥ भविष्यसिमहाभागेवरदावरवर्णिनी ॥ १३ ॥ पुष्करेचकृतायात्राद्रष्ट्वात्वांसंभविष्यति ॥ ज्येष्ठमासेपौ
र्णमास्यामग्र्यांपूजांचलप्स्यसे ॥ १४ ॥ येचवात्वत्प्रभावज्ञाःपूजयिष्यंतिमानवाः ॥ नतेषांदुर्लभंकिंचित्पुत्रतोधनतोपिवा ॥ १५ ॥ कांतारे
षुनिमग्नानामटव्यांवामहार्णवे ॥ दस्युभिर्वानिरुद्धानांत्वंगतिःपरमानृणाम् ॥ १६ ॥ त्वंसिद्धिःश्रीर्धृतिःकीर्तिर्ह्रीर्विद्यासन्नतिर्मतिः ॥ संध्याशत्रिः
प्रभानिद्राकालरात्रिस्त्वमेवच ॥१७॥ अंबाचकमलामातुर्ब्रह्माणीब्रह्मचारिणी ॥ जननीसर्वदेवानांगायत्रीपरमांगना ॥१८॥ जयाचविजयाचैवपुष्टिस्त्वंचक्ष
मादया ॥ सावित्र्यवरजाचासिसदाचेष्टापितामहे ॥ १९ ॥ बहुरूपाविश्वरूपासुनेत्राब्रह्मचारिणी ॥ सुरूपात्वंविशालाक्षीभक्तानांपरिरक्षिणी ॥ २२० ॥
नगरेषुचपुण्येषुआश्रमेषुवरानने ॥ वासस्तवमहादेविवनेपूपवनेपुच ॥ २१ ॥ ब्रह्मस्थानेषुसर्वेपुब्रह्मणोवामतःस्थिता ॥ दक्षिणेनतुसावित्रीमध्येब्रह्मा
पितामहः ॥ २२ ॥ अंतर्वेदीचयज्ञानामृत्विजांचापिदक्षिणा ॥ सिद्धिस्त्वंहिनृपाणांचवेलासागरजामता ॥ २३ ॥ ब्रह्मचारिणियादीक्षाशोभाचपरमा
मता ॥ ज्योतिषांचप्रभादेवीलक्ष्मीर्नारायणेस्थिता ॥ २४ ॥ क्षमासिद्धिर्मुनीनांचनक्षत्राणांचरोहिणी ॥ राजद्वारेपुतीर्थेपुनदीनांसंगमेपुच ॥ २५ ॥
पूर्णिमापूर्णचंद्रेचबुद्धिर्नीत्यांक्षमाधृतिः ॥ उमादेवीचनारीणांश्रूयसेवरवर्णिनी ॥२६ ॥ इंद्रस्यचारुदृष्टिस्त्वंसहस्रनयनोपगा ॥ ऋषीणांधर्मबुद्धिस्त्वंदेवानां
चपरायणा ॥ २७ ॥ कर्षकाणांचसीतात्वंभूतानांधरणीतथा ॥ स्त्रीणामवैधव्यकरीधनधान्यप्रदासदा ॥ २८ ॥ व्याधिंमृत्युंभयंचैवपूजिताशमयिष्य
सि ॥ तथातुकार्तिकेमासिपौर्णमास्यांसुपूजिता ॥ २९ ॥ सर्वकामप्रदादेवीभविष्यसिशुभप्रदे ॥ यश्चेदंपठतेस्तोत्रंशृणुयाद्वाप्यभीक्ष्णशः ॥ २३० ॥
सर्वार्थसिद्धिंलभतेनरोनास्त्यत्रसंशयः ॥ गायत्र्युवाच ॥ भविष्यत्येवमेवंतुयत्वयापुत्रभाषितम् ॥ ३१ ॥ विष्णुनासहितःसर्वस्थानेष्वेवभविष्यसि ॥
इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेसावित्रीविवादगायत्रीवरप्रदानंनामसप्तदशोऽध्यायः ॥१७॥ भीष्मउवाच ॥ अत्यद्भुतमिदंब्रह्मन्श्रुतवानस्मितत्वतः ॥
अभिषेकंतुगायत्र्याःसदस्यत्रतथाकृतम् ॥१ ॥ विरोधंचैवसावित्र्याशापदानंतथाकृतम् ॥ विष्णुनाश्चयथादेवीसर्वस्थानेपुकीर्तिता ॥ २ ॥ गायत्रीचा
पिरुद्रेणस्तुताचवरवर्णिनी ॥ तंश्रुत्वाप्रतिमात्मानंविस्तरेणपितामहम् ॥ ३ ॥ प्रहृष्टानिचरोमाणिप्रशांतंचमनोमम ॥ श्रुत्वामेपरमाप्रीतिःकौतूहलमथै

वहि ॥ ४ ॥ नारायणस्तुभगवान्कृत्वातांपरमांचवै ॥ ब्रह्मपत्न्याःस्तुतिंभक्त्यान्यस्यतांपर्वतोपरि ॥ ५ ॥ उवाचवचनंविष्णुस्तुष्टिपुष्टिप्रदा यकम् ॥ श्रीमतिर्ह्रीमतीचैवयाचदेवीश्वरीतथा ॥ ६ ॥ ॥ एतदेवश्रुतंब्रह्मंस्तवंवक्त्रादिनिःसृतम् ॥ उत्तरंतत्रयद्भूतंयच्चतस्मिन्स्थलेकृतम् ॥ ॥ ७ ॥ आनुपूर्व्याचतत्सर्वंभगवान्वक्तुमर्हति ॥ श्रुतेनमेदेहशुद्धिर्भविष्यतिनसंशयः ॥ ८ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ यजतःपुष्करेतस्यदेवस्यपरमेष्ठिनः ॥ शृणुराजन्निदंचित्रंपूर्वमेवयथाकृतम् ॥ ९ ॥ आदौकृतयुगेतस्मिन्यजमानेपितामहे ॥ मरीचिरंगिराश्चैवपुलस्त्यःपुलहःक्रतुः ॥ १० ॥ दक्षःप्रजापतिश्चैवनमस्कारंप्रचक्रिरे ॥ विद्योतमानाःपुरुषाःसर्वाभरणभूषिताः ॥ ११ ॥ उपनृत्यंतिदेवेशंविष्णुमप्सरसांगणाः ॥ ततोगंध र्वतूर्येस्तुप्रतिनंद्यन्विहायसि ॥ १२ ॥ बहुभिःसहगंधर्वैःप्रगायतिचतुंबरुः ॥ महाश्रुतिश्चित्रसेनऊर्णायुरनघस्तथा ॥ १३ ॥ गोमायुस्सूर्यवर्चाश्चसो मवर्चाश्चकौरव ॥ युगपच्चतृणायुश्चनंदिश्चित्ररथस्तथा ॥ १४ ॥ त्रयोदशःशालिशिराःपर्जन्यश्चचतुर्दशः ॥ कलिःपंचदशश्चात्रतारकश्चात्रषोडशः ॥ १५ ॥ हाहाहूहूश्चगंधर्वोहंसश्चैवमहाद्युतिः ॥ इत्येतेदेवगंधर्वाउपगायंतितेविभुं ॥ १६ ॥ तथैवाप्सरसोदिव्याउपनृत्यंतितंविभुं ॥ धातार्यमाचसवितावरुणों शोभगस्तथा ॥ १७ ॥ इंद्रोविवस्वान्पूषाचत्वष्टापर्जन्यएवच ॥ इत्येतेद्वादशादित्याज्वलंतोदीप्ततेजसः ॥ १८ ॥ चक्रुरस्मिन्सुरेशाश्चनमस्कारंपिताम हे ॥ मृगव्याधश्चशर्वश्चनिर्ऋतिश्चमहायशाः ॥ १९ ॥ अजैकपादहिर्बुध्न्यःपिनाकीचापराजितः ॥ भवोविश्वेश्वरश्चैवकपर्दीचविशांपते ॥ २० ॥ स्थाणु र्भगश्चभगवान्रुद्रास्तत्रावतस्थिरे ॥ अश्विनौवसवश्चाष्टौमरुतश्चमहाबलाः ॥ २१ ॥ विश्वेदेवाश्चसाध्याश्चतस्मैप्रांजलयःस्थिताः ॥ शेषाद्यास्तुमहाना गावासुकिप्रमुखाहयः ॥ २२ ॥ काश्यपःकंबलश्चापितक्षकश्चमहाबलः ॥ एतेनागामहात्मानस्तस्मैप्रांजलयःस्थिताः ॥ २३ ॥ तार्क्ष्यश्चारिष्टने मिश्चगरुडश्चमहाबलः ॥ वारुणिश्चैवारुणिश्चवैनतेयाव्यवस्थिताः ॥ २४ ॥ नारायणश्चभगवान्स्वयमागत्यलोकवान् ॥ प्राहलोकगुरुं श्रीमान्सहसर्वैर्महर्षिभिः ॥ २५ ॥ त्वयाततमिदंसर्वंत्वयासृष्टंजगत्पते ॥ तस्माल्लोकेश्वरश्चासिपद्मयोनेनमोस्तुते ॥ २६ ॥ यदत्रतेमयाकार्यंकर्तव्यंचत दादिश ॥ एवंप्रोवाचभगवान्सार्धंदेवर्षिभिःप्रभुः ॥ २७ ॥ नमस्कृत्यसुरेशायब्रह्मणेऽव्यक्तजन्मने ॥ सचतत्रस्थितोब्रह्मातेजसाभासयन्दिशः ॥ २८ ॥ श्रीवत्सलोमसंच्छन्नोहेमसूत्रेणराजता ॥ सुरर्षिप्रतिमःश्रीमान्स्वयंभूर्भूतभावनः ॥ २९ ॥ शुचिरोमामहावक्षाःसर्वतेजोमयःप्रभुः ॥ योगतिःपुण्यशीलाना मगतिःपापकर्मणां ॥ ३० ॥ योगसिद्धामहात्मानोयंविदुर्लोकमुत्तमं ॥ यस्याष्टगुणमैश्वर्यंयमाहुर्देवसत्तमम् ॥ ३१ ॥ यंप्राप्यशाश्वतंविप्रानियतामोक्ष कांक्षिणः ॥ जन्मनोमरणाच्चैवमुच्यंतेयोगभाविताः ॥ ३२ ॥ यदेतत्तपइत्याहुःसर्वाश्रमनिवासिनः ॥ सेवंसेवंयताहारादुश्चरंव्रतमास्थिताः ॥ ३३ ॥ योनं

तइतिनागेषुप्रोच्यतेसर्वयोगिभिः ॥ सहस्रमूर्द्धारक्ताक्षःशेषादिभिरनुत्तमैः ॥ ३४ ॥ योयज्ञइतिविप्रेंद्रैरिज्यतेस्वर्गलिप्सुभिः ॥ नानास्थानगतिःश्रीमा
नेकःकविरनुत्तमः ॥ ३५ ॥ यंदेववेत्तिवेत्तारंयज्ञभागप्रदायिनं ॥ वृषाग्निमूर्यचंद्राक्षंदेवमाकाशविग्रहं ॥ ३६ ॥ तंप्रपद्यामहेदेवंभगवन्शरणा
र्थिनः ॥ शरण्यंशरणंदेवंसर्वदेवभवोद्भवं ॥ ३७ ॥ ऋषीणांचैवस्रष्टारंलोकानांचसुरेश्वरं ॥ प्रियार्थंचैवदेवानांसर्वस्यजगतःस्थितौ ॥ ३८ ॥ क
व्यंपितॄणामुचितंसुराणांहव्यमुत्तमं ॥ येनप्रवर्तितंसर्वंतंनतास्मस्सुरोत्तमं ॥ ३९ ॥ त्रेताग्निनातुयजतादेवेनपरमेष्ठिना ॥ यथासृष्टिःकृतापूर्वंयज्ञसृ
ष्टिस्तथापुनः ॥ ४० ॥ तथाब्रह्माप्यनंतेनलोकानांस्थितिकारिणा ॥ अन्वास्यमानोभगवान्वृद्धोप्यथचबुद्धिमान् ॥ ४१ ॥ यज्ञवाटमचिंत्यात्मागतस्त
त्रपितामहः ॥ धनाढ्यैर्ऋत्विजैः पूर्णंसदस्यैःपरिपालितम् ॥ ४२ ॥ गृहीतचापेनतदाविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ दैत्यदानवराजानोराक्षसानांगणाःस्थि
ताः ॥ ४३ ॥ आत्मानमात्मनाचैवाचिंतयामासवैद्रुतं ॥ चिंतयित्वायथातत्त्वंयज्ञंयज्ञःसनातनः ॥ ४४ ॥ वरणंतत्रभगवान्कारयामासऋत्विजाम् ॥
भृग्वाद्याऋत्विजश्चापियज्ञकर्मविचक्षणाः ॥ ४५ ॥ चक्रुर्वेदंचमुख्यैश्चप्रोक्तंपुण्यंयदक्षरं ॥ शुश्रुवुस्तेमुनिश्रेष्ठावितेनेतत्रकर्माणि ॥ ४६ ॥ यज्ञविद्यावेद
विद्यापदक्रमविदांतथा ॥ घोषेणपरमर्षीणांसावभूवनिनादिना ॥ ४७॥ यज्ञसंस्तरविद्भिश्चशिक्षाविद्भिस्तथाद्विजैः ॥ शब्दनिर्वचनार्थज्ञैः सर्वविद्याविशार
दैः ॥ ४८ ॥ मीमांसाहेतुवाक्यज्ञैः कृतानानाविधामखे ॥ तत्रतत्रचराजेंद्रनियतान्संशितव्रतान् ॥ ४९ ॥ जपहोमपरान्मुख्यान्ददृशुस्तत्रवैद्विजान् ॥
यज्ञभूमौस्थितस्तस्यांब्रह्मालोकपितामहः ॥ ५० ॥ सुरासुरगुरुःश्रीमान्सेव्यमानःसुरासुरैः ॥ उपासतेचतत्रैनंप्रजानांपतयः प्रभुं ॥ ५१ ॥ दक्षोवसिष्ठः
पुलहोमरीचिश्चद्विजोत्तमः ॥ अंगिराभृगुरत्रिश्चगौतमोनारदस्तथा ॥ ५२ ॥ विद्यामानमंतरिक्षंवायुस्तेजोजलंमही ॥ शब्दः स्पर्शश्चरूपंचरसोगंधस्तथैव
च ॥ ५३ ॥ विकृतश्चविकारश्चयच्चान्यत्कारणंमहत् ॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाख्यावेदाश्चत्वारएवच ॥ ५४ ॥ शब्दः शिक्षानिरुक्तंचकल्पश्छंदःसमन्वि
ताः ॥ आयुर्वेदधनुर्वेदौमीमांसागणितंतथा ॥ ५५ ॥ हस्त्यश्वज्ञानसहिताइतिहाससमन्विताः ॥ एतैरंगैरुपांगैश्चवेदाःसर्वेविभूषिताः ॥ ५६ ॥ उपासतेमहा
त्मानंसहोंकारंपितामहं ॥ तपश्चक्रतवश्चैवसंकल्पःप्राणएवच ॥ ५७ ॥ एतेचान्येचबहवःपितामहमुपस्थिताः ॥ अर्थोधर्मश्चकामश्चद्वेषोहर्षश्चसर्व
दा ॥ ५८॥ शुक्रोबृहस्पतिश्चैवसंवर्तोबुधएवच ॥ शनैश्चरश्चराहुश्चग्रहाःसर्वेतथैवच ॥ ५९ ॥ मरुतोविश्वकर्माचपितरश्चापिभारत ॥ दिवाकरश्चसोमश्च
ब्रह्माणंपर्युपासते ॥ ६० ॥ गायत्रीदुर्गतरणीवाणीसप्तविधातथा ॥ अक्षराणिचसर्वाणिनक्षत्राणितथैवच ॥ ६१ ॥ भाष्याणिसर्वशास्त्राणिदेहवंतिविशांप
ते ॥ क्षणालवामुहूर्ताश्चदिनंरात्रिस्तथैवच ॥ ६२ ॥ अर्द्धमासाश्चमासाश्चऋतवःसर्वएवच ॥ उपासतेमहात्मानंब्रह्माणंदैवतैः सह ॥ ६३ ॥

अन्याश्चदेव्यःश्ववराह्नीःकीर्तिर्द्युतिरेवच ॥ प्रभाधृतिःक्षमाभूतिर्नीतिर्विद्यामतिस्तथा ॥ ६४ ॥ श्रुतिः स्मृतिस्तथाक्षांतिः शांतिःपुष्टिस्ताथाक्रिया ॥ सर्वाश्चाप्सरसोदिव्यानृत्यगीतविशारदाः ॥ ६५ ॥ उपतिष्ठंतिब्रह्माणंसर्वास्तादेवमातरः ॥ विप्रचित्तिः शिविः शंकु रयःशंकुस्तथैवच ॥ ६६ ॥ वेगवान्केतुमानुग्रः सोग्रोव्यग्रोमहासुरः ॥ परिघः पुष्करश्चैवसांबोश्वपतिरेवच ॥ ६७ ॥ प्रह्लादोथवलिःकुंभः संह्रादोगगनप्रियः ॥ अनुह्लादोहरिहरौवराहश्चकुशोरजः ॥ ६८ ॥ योनिभक्षोवृषपर्वालिंगभक्षोथवैकुरुः ॥ निःप्रभःसप्रभःश्रीमांस्तथैवचनिरूदरः ॥ ६९ ॥ एकचक्रोमहाचक्रोद्विचक्रःकुलसंभवः ॥ शरभःशलभश्चैवक्रपथःक्रापथःक्रथः ॥ ७० ॥ बृहद्रांतिर्महाजिह्वःशंकुकर्णोमहाध्वनिः ॥ दीर्घजिह्वो र्कनयनोमृडकायोमृडप्रियः ॥ ७१ ॥ वायुर्गरिष्ठोनमुचिःइज्ञम्वरोविज्वरोविभुः ॥ विष्वक्सेनश्चंद्रहर्ताक्रोधवर्द्धनएवच ॥ ७२ ॥ कालकःकलकांतश्चकुंडदःसमरप्रियः ॥ गरिष्ठश्चवरिष्ठश्चप्रलंबोनरकःपृथुः॥७३॥ इंद्रतापनवातापिकेतुमान्वलदर्पितः ॥ असिलोमासुलोमाचवाष्कलिःप्रमदोमदः ॥ ७४ ॥ सृगालवदनश्चैवकेशीचशरदस्तथा ॥ एकाक्षश्चैवराहुश्चवृत्रःक्रोधविमोक्षणः ॥ ७५ ॥ एतेचान्येचवहवोदानवावलवर्द्धनाः ॥ ब्रह्माणंपर्युपासंतवाक्यंचेदमथोचिरे ॥ ७६ ॥ त्वयासृष्टाःस्मभगवंस्त्रैलोक्यंभवताहिनः ॥ दत्तंसुरवरश्रेष्ठदेवेभ्यश्चाधिकाःकृताः॥ ७७ ॥ भगवन्निहकिंकुर्मोयज्ञेतवपितामह ॥ यद्वितंतद्वदास्माकंसमर्थाःकार्यनिर्णये ॥ ७८ ॥ किमेभिस्तेवराकैश्च अदितेर्गर्भसंभवैः ॥ दैवतैर्निहतैःसर्वैःपराभूतैश्चसर्वदा ॥ ७९ ॥ पितामहोसिसर्वेषामस्माकंदैवतैःसह ॥ तवयज्ञसमाप्तौचपुनरस्मासुदैवतैः ॥ ८० ॥ श्चिर्यप्रतिविरोधश्चभविष्यतिनसंशयः ॥ इदानींप्रेक्षणंकुर्मःसहिताःसर्वदानवैः॥ ८१ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ सगर्वंतुवचस्तेषांश्रुत्वादेवोजनार्दनः ॥ शक्रेणसहितःशंभुमिदमाहमहायशाः ॥ ८२ ॥ विघ्नंप्रकर्तुंवैरुद्रआयातादनुपुंगवाः ॥ ब्रह्मणामंत्रिताश्चेहविघ्नार्थंप्रयतंतिते ॥ ८३ ॥ अस्माभिस्तुक्षमाकार्यायावद्यज्ञःसमाप्यते ॥ समाप्तेतुक्रतावस्मिन्युद्धंकार्यंदिवौकसां ॥ ८४ ॥ यथानिर्दानवाभूमिस्तथाकार्यंत्वयाविभो ॥ जयार्थंचेहशक्रस्यभवताचमयासह ॥८५॥ द्विजानांपरिवेष्टारोमरुतःपरिकल्पिताः ॥ दानवानांधनंयच्चगृहीत्वातद्यजामहे ॥८६॥अत्रा गतेषुविप्रेषुदुःखितेषुजनेष्विह ॥ व्ययंतस्यकरिष्यामोदासभावेनिवेशिताः ॥ ८७ ॥ वदंतमेवंतंविष्णुंब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥ एतेदनुसुताःक्रुद्धायुष्माकमोपनेोप्सताः ॥ ८८ ॥ भवताचक्षमाकार्यारुद्रेणसहदैवतैः ॥ कृतेयुगावसानेतुसमाप्तिंचक्रतौगते ॥ ८९ ॥ मयाचप्रेपितायूयमेतेचदनुपुंगवाः ॥ संधिर्वाविग्रहोवापिसर्वैःकार्यस्तदैवहि ॥ ९० ॥ ॥पुलस्त्यउवाच॥पुनस्तान्दानवान्ब्रह्मावाक्यमाहस्वयंप्रभुः॥दानवैर्नविरोधोत्रयज्ञेममकथंचन ॥९१॥ मैत्रभावस्थितायूयमस्मत्कार्येचनित्यशः॥ दानवाऊचुः॥सर्वमेतत्करिष्यामःशासनंतेपितामह ॥ ९२॥ अस्माकमनुजादेवाभयंतेषांनविद्यते ॥ पुलस्त्यउवाच॥एतच्छ्रुत्वातदातेषांपरितुष्टःपितामहः॥९३॥

मुहूर्ततिष्ठतांतेषामृषिकोटिरुपागता ॥ श्रुत्वापैतामहंयज्ञंतेषांपूजांतुकेशवः ॥ ९४ ॥ आसनानिददौतेषांतदादेवःपिनाकधृत् ॥ वसिष्ठोर्घंद दौतेषांब्रह्मणापरिचोदितः ॥९५॥ गामर्घंचततोदत्वापृष्ट्वाकुशलमव्ययम् ॥ निवेशंपुष्करेदत्वास्थीयतामितिचाब्रवीत् ॥ ९६ ॥ ततस्तत्रऋषयःसर्वेजटाजि नधरास्तथा॥ शोभयंतःसरःश्रेष्ठंगङ्गामिवदिवौकसः ॥ ९७ ॥ मुंडाःकाषायिणाश्चैकेदीर्घश्मश्रुधराःपरे ॥ विरलैर्दशनैःकेचिच्चिपिटाक्षास्तथापरे ॥ ९८ ॥ बृहत्तनूदराःकेपिकेकराक्षास्तथापरे ॥ दीर्घकर्णाविकर्णाश्चकर्णैश्चत्रुटितास्तथा ॥ ९९ ॥ दीर्घफालाविफालाश्चस्नायुचर्मावगुंठिताः ॥ निर्गतंचोदरंतेषां मुनीनांभावितात्मनां ॥ १०० ॥ दृष्ट्वातुपुष्करंतीर्थंदीप्यमानंसमंततः ॥ तीर्थलोभान्नरव्याघ्रतस्यतीरेव्यवास्थिताः ॥ १०१ ॥ वालखिल्याम हात्मानोह्यश्मकुट्टास्तथापरे ॥ दंतोलूखलिनश्चान्येसंप्रक्षालास्तथापरे ॥ २ ॥ वायुभक्षाजलाहाराःपर्णाहारास्तथापरे ॥ नानानियमयुक्ताश्चत थास्थंडिलशायिनः ॥ ३ ॥ सरस्यस्मिन्मुखंदृष्ट्वासुरूपास्याःक्षणादभुः ॥ किमेतदितिचिंत्याथनिरीक्ष्यचपरस्परम् ॥ ४ ॥ अस्मिंस्तीर्थे दर्शनेनमुखस्येहसुरूपता ॥ मुखदर्शनमित्येवनामकृत्वातुतापसाः ॥ ५ ॥ स्नातानियमयुक्ताश्चसुरूपास्तेतदाभवन् ॥ देवपुत्रोपमाजाताअ नौपम्यगुणान्विताः ॥ ६ ॥ शोभमानानरश्रेष्ठस्थिताःसर्वेवनौकसः ॥ यज्ञोपवीतमात्रेणव्यभजंस्तीर्थमंजसा ॥ ७ ॥ जुह्वतश्चाग्निहोत्राणिचक्रुश्च विविधाःक्रियाः ॥ चिंतयंतोहिराजेंद्रतपसादग्धकिल्बिषाः ॥ ८ ॥ नयास्यामोपरंतीर्थंज्येष्टभावेत्विदंसरः ॥ ज्येष्ठपुष्करमित्येवनामचक्रुर्द्वि जातयः ॥ ९ ॥ तत्रकुब्जान्बहून्दृष्ट्वास्थितांस्तीर्थसमीपतः ॥ बभूवुर्विस्मितास्तत्रगन्धायेचसमागताः ॥ ११० ॥ दत्वादानंद्विजातिभ्योभांडानिवि विधानिच ॥ श्रुत्वासरस्वतींप्राचींस्नातुकामाद्विजागताः ॥ ११ ॥ सरस्वतींतीर्थवरानानाद्विजगणैर्युता ॥ बदरेंगुदकाश्मर्यप्लक्षाश्वत्थ विभीतकैः ॥१२॥ पैलोभिश्चपलाशैश्चकरीरैः पीलुभिस्तथा ॥ सरस्वतीतीर्थरुहैर्धन्वनैःस्यंदनैस्तथा ॥ १३ ॥ कपित्थैःकरवीरैश्चबिल्वैराम्लातकै स्तथा ॥ अतिमुक्तकषंडैश्चपारिजातैश्चशोभिता ॥ १४ ॥ कदंबवनभूयिष्टासर्वसत्वमनोरमा ॥ वाय्वंबुफलपूर्णादैर्दंतोलूखलिकैरपि ॥ १५ ॥ तथा श्मकुट्टमुख्यैश्च वरिष्ठैर्मुनिभिर्वृता ॥ स्वाध्यायघोषसंघुष्टामृगयूथशताकुला ॥ १६ ॥ अहिंसैर्धर्मपरमैस्तथाचातीवशोभिता ॥ सुप्रभाकांचना ख्याचप्राचीनंदाविशालका ॥ १७ ॥ स्रोतोभिःपंचभिस्तत्रवर्ततेपुष्करेनदी ॥ पितामहस्यसदसिवर्त्तमानेमहीतले ॥ १८ ॥ वितते यज्ञवाटे तुस्वागतेषुद्विजादिषु ॥ पुण्याहघोषैर्विततैर्देवानांनियमैस्तथा ॥ १९ ॥ देवेषुचैवव्यग्रेषुतस्मिन्यज्ञविधौतथा ॥ तत्रचैवमहाराजदीक्षितेच पितामहे ॥ १२० ॥ यजतस्तस्यसत्रेणसर्वकामसमृद्धिना ॥ मनसाचिंतिताह्यर्थाधर्मार्थकुशलास्तथा ॥ २१ ॥ उपतिष्ठंतिराजेंद्रद्विजातींस्त

त्रतत्रह ॥ जगुश्चदेवगंधर्वाननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ १२२ ॥ वादित्राणिचदिव्यानिवादयामासुरंजसा ॥ तस्ययज्ञस्यसंपत्यातुतुषुर्देवताअपि ॥ २३ ॥ विस्मयंपरमजग्मुःकिमुमानुषयोनयः ॥ वर्तमानेतथायज्ञेपुष्करस्थेपितामहे ॥ २४ ॥ अब्रुवन्नृषयोभीष्मतदातुष्टास्सरस्वतीम् ॥ सुप्रभांनामराजेंद्रनाम्नाचैवसरस्वतीम् ॥ २५ ॥ तेदृष्ट्वामुनयः सर्वेवेगयुक्तांसरस्वतीम् ॥ पितामहंभासयंतींक्रतुंतेबहुमेनिरे ॥ २६ ॥ एवमेषासरिच्छ्रेष्ठापुष्करेषुसरस्वती ॥ पितामहार्थसम्भूतातुष्ट्यर्थचमनीषिणाम् ॥ २७ ॥ पुण्यस्यपुण्यताकारिपंचस्रोतास्सरस्वती ॥ सुप्रभानामराजेन्द्रनाम्नाचैवसरस्वती ॥ २८ ॥ यत्रतेमुनयश्शान्तानानास्वाध्यायवादिनः ॥ तेसमागत्यऋषयस्सस्मरुर्वैसरस्वतीम् ॥ २९ ॥ साभिध्यातामहाभागाऋषिभिःसत्रयाजिभिः ॥ समास्थितादिशंपूर्वाभक्तिप्रीतामहानदी ॥ १३० ॥ प्राचीपूर्वावहानाम्नामुनिवंद्यासरस्वती ॥ इदमन्यन्महाराजशृण्वाश्चर्यवरंभुवि ॥ १३१ ॥ क्षतोमंकणकोविप्रःकुशाग्रेणेतिनःश्रुतम् ॥ क्षतात्किलकरेतस्यराजन्शाकरसोस्रवत् ॥ ३२ ॥ सवैशाकरसंदृष्ट्वाहर्षाविष्टःप्रनृत्तवान् ॥ ततस्तस्मिन्प्रनृत्तेतुस्थावरंजंगमंचयत् ॥ ३३ ॥ प्रानृत्यतजगत्सर्वतेजसातस्यमोहितम् ॥ शक्रादिभिस्सुरैराजन्नृषिभिश्चतपोधनैः ॥ ३४ ॥ विज्ञप्तस्तत्रवैब्रह्मानायंनृत्येत्तथाकुरु ॥ आदिष्टोब्रह्मणारुद्रऋषेरर्थेनराधिप ॥ ३५ ॥ नायंनृत्येद्यथाभीमतथात्वंवक्तुमर्हसि ॥ गत्वारुद्रोमुनिंदृष्ट्वाहर्षाविष्टमतीवहि ॥ ३६ ॥ भोभोविप्रर्षभत्वंहिनृत्यसेकेनहेतुना ॥ नृत्यमानेनभवताजगत्सर्वचनृत्यति ॥ ३७ ॥ तेनायंवारितःप्राहनृत्यन्वैमुनिसत्तमः ॥ मुनिरुवाच ॥ किंनपश्यसिमेदेवकराच्छाकरसोस्रवत् ॥ ३८ ॥ तंतुदृष्ट्वाप्रनृत्तोहंहर्षेणमहतावृतः ॥ तंप्रहस्याब्रवीद्देवोमुनिंरागेणमोहितम् ॥ ३९ ॥ अहंनविस्मयंविप्रगच्छामीहप्रपश्यमां ॥ एवमुक्तोमुनिश्रेष्ठोमहादेवेनकौरव ॥ १४० ॥ ध्यायमानस्तदाकोयंप्रतिपिद्धोस्मियेनाहि ॥ अंगुल्यग्रेणराजेंद्रस्वांगुष्ठस्ताडितस्तथा ॥ ४१ ॥ ततोभस्मक्षताद्राजन्निर्गतंहिमपांडुरं ॥ तद्दृष्ट्वाव्रीडितश्चासौप्राहतत्पादयोःपतन् ॥ ४२ ॥ नान्यदेवादहंमन्येरुद्रात्परतरंमहत् ॥ चराचरस्यजगतोगतिस्त्वमसिशूलधृत् ॥ ४३ ॥ त्वयासृष्टमिदंसर्ववदंतीहमनीषिणः ॥ त्वामेवसर्वविशतिपुनरेवयुगक्षये ॥ ४४ ॥ देवैरपिनशक्यस्त्वंपरिज्ञातुंमयाकुतः ॥ त्वयिसर्वेचदृश्यतेसुराब्रह्मादयोपिये ॥ ४५ ॥ सर्वस्त्वमसिदेवानांकर्ताकारयिताचयः ॥ त्वत्प्रसादात्सुराःसर्वेभवंतीहाकुतोभयाः ॥ ४६ ॥ एवंस्तुत्वामहादेवमृषिश्चप्रणतोब्रवीत् ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनतपोनक्षीयतेत्विह ॥ ४७ ॥ ततोदेवःप्रीतमनास्तमृषिपुनरब्रवीत् ॥ तपस्तेवर्द्धतांविप्रमत्प्रसादात्सहस्रधा ॥ ४८ ॥ प्राचीमेवेहवत्स्यामित्वयासार्द्धमहंसदा ॥ सरस्वतीमहापुण्याक्षेत्रेचास्मिन्विशेषतः ॥ ४९ ॥ नतस्यदुर्लभंकिंचिदिहलोकेपरत्रच ॥ सरस्वत्युत्तरेतीरेयस्त्यजेदात्मनस्तनुम् ॥ १५० ॥ प्राचीतटेजाप्यपरोनचेहम्रियतेपुनः ॥ आ

त्सुतोवाजिमेधस्यफलमाप्स्यतिपुष्कलं ॥ ५१ ॥ नियमैश्चोपवासैश्चकर्शयन्देहमात्मनः ॥ जलाहारोवायुभक्षःपर्णाहारश्चतापसः ॥ ५२ ॥ तथास्थंडि
लशायीचयेचान्येनियमाःपृथक् ॥ करोतियोद्विजश्रेष्ठोनियमांस्तान्व्रतानिच ॥ ५३ ॥ सयातिशुद्धदेहश्चब्रह्मणःपरमंपदं ॥ तस्मिंस्तीर्थेतुयैर्दत्तंतिलमा
त्रंतुकांचनं ॥५४॥ मेरुदानसमंतत्स्यात्पुराप्राहप्रजापतिः ॥ तस्मिंस्तीर्थेतुयेश्राद्धंकरिष्यंतिहिमानवाः ॥५५॥ एकविंशकुलोपेताःस्वर्गंयास्यंतितेनराः ॥
पितॄणांचशुभंतीर्थेपिंडेनैकेनतर्पिताः ॥५६॥ ब्रह्मलोकंगमिष्यंतिस्वपुत्रेणेहतारिताः ॥ भूयश्चान्नंनयेच्छंतिमोक्षमार्गंव्रजंतिते ॥ ५७॥ प्राचीनत्वंसरस्वत्या
यथाभूतंशृणुष्वतत्॥सरस्वतीपुराप्रोक्तादेवैःसर्वैःसवासवैः॥५८॥तदंत्वयाप्रयातव्यंप्रतीच्यांलवणोदधेः॥ वडवाग्निमिमंनीत्वासमुद्रेनिक्षिपस्वह ॥ ५९ ॥ए
वंकृतेसुराःसर्वेभवंतिभयवर्जिताः॥अन्यथावाडवाग्निस्तुदहतेस्वेनतेजसा॥१६०॥तस्माद्रक्षस्वविबुधानेतस्मादचिराद्भयात्॥मातेवभवसुश्रोणिसुराणामभ
यप्रदा॥६१॥एवमुक्तातुसादेवीविष्णुनाप्रभविष्णुना॥आहनाहंस्वतंत्रास्मिपितामेब्रियतांस्वराट् ॥६२ ॥ तदाज्ञाकारिणीनित्यंकुमारीहधृतव्रता ॥ पित्रादे
शाद्विनानाहंपदमेकमपिक्वचित्॥६३॥गच्छामितस्मात्कोप्यन्यउपायश्चिंत्यतामहो ॥ तदाशयंविदित्वाहुस्तेसमेत्यपितामहं॥६४॥नान्येनशक्यतेनेतुंवड
वाग्निःपितामह॥अदृष्टदोषाम्मुत्त्कैकांकुमारींतनयांतव ॥६५॥ सरस्वतींसमानीयकृत्वांकेवरवर्णिनीं॥शिरस्याघ्रायसस्नेहमुवाचाथसरस्वतीम् ॥६६॥मांच
देविसुराःप्राहुःसत्वंब्रूहियशस्विनीम् ॥ नीत्वाविनिक्षिपेदेनंवाडवंलवणांबुनि ॥६७॥पितुर्वाक्यंहितच्छ्रुत्वावियुक्ताकुररीयथा॥पित्रातदैवसाकन्यारुरुदेदीन
मानसा ॥ ६८ ॥ शोभतेतन्मुखंतस्याःशोकबाष्पाविलेक्षणं ॥ सितंविकसितंतद्वत्पद्मंतोयकणोक्षितम् ॥ ६९ ॥ तत्तथाविधमालोक्यपितामह
पुरस्सराः ॥ विबुधाःशोकभावस्यसर्वेवशमुपागताः ॥ १७० ॥ संस्तभ्यहृदयंतस्याःशोकसंतापितंतदा ॥ पितामहस्तामुवाचमारोदीर्नास्तितेभय
म् ॥ १७१ ॥ मानलाभश्चभवितातवदेवानुभावतः ॥ नीत्वाक्षारोदमध्येतुक्षिपस्वज्वलनंसुते ॥ ७२ ॥ एवमुक्तातुसाबालाबाष्पाकुलितलोचना ॥
प्रणम्यपद्मजन्मानंगच्छाम्युक्तवतीतुसा ॥ ७३ ॥ माभैरुक्तापुनस्तैस्तुपित्राचापितथैवसा ॥ त्यक्त्वाभयंहृष्टमनाःप्रयातुंसमवस्थिता ॥ ७४ ॥ तस्याः
प्रयाणसमयेशंखदुंदुभिनिस्वनैः ॥ मंगलानांचनिर्घोषैर्जगदापूरितंशुभैः ॥ ७५ ॥ सितांबरधराधन्यासितचंदनमंडिता ॥ शरदंबुजसच्छायतारहार
विभूषिता ॥ ७६ ॥ संपूर्णचंद्रवदनापद्मपत्रायतेक्षणा ॥ शुभांकीर्तिंसुरेशस्यपूरयंतीदिशोदश ॥ ७७ ॥ स्वतेजसातद्धृदयान्निःसृताभासयज्जगत् ॥
अनुव्रजन्तीतांगंगातयोक्तावर्णिनी ॥ ७८ ॥ द्रक्ष्यामित्वांपुनरहंप्रयासिकुत्रमेसखे ॥ एवमुक्तातुसागंगाप्रोवाचमधुरांगिरम् ॥ ७९ ॥ यदैवाया
स्यसिप्राचींदिशंमांपश्यसेशुभे ॥ विबुधैस्त्वंपरिवृतादर्शनंतवसंश्रये ॥ १८० ॥ उदङ्मुखीतदाभूत्वात्यजशोकंशुचिस्मिते ॥ अहंचोदङ्मुखीपुण्यात्वं

तुप्राचीसरस्वति ॥ ८१ ॥ तत्रक्रतुशतंपुण्यंस्नानदानेनसुव्रते ॥ श्राद्धदानेतथानित्यंपितॄणांदत्तमक्षयम् ॥ ८२ ॥ येकरिष्यंतिमनुजाविमुक्तास्त
ऋणैस्त्रिभिः ॥ मोक्षमार्गंगमिष्यंतिविचारोनात्रविद्यते ॥ ८३ ॥ तामुवाचततोगंगापुनर्दर्शनमस्तुते ॥ गस्छस्वमालयंभद्रेस्मर्तव्याहंत्वयानघे ॥ ८४ ॥
यमुनापितथैवंसागायत्रीचमनोरमा ॥ सावित्र्यासहिताःसर्वाःसर्वांसंप्रैपयंस्तथा ॥ ८५ ॥ ततोविसृज्यतान्देवान्नदीभूत्वासरस्वती ॥ उत्तंकस्याश्रमपद
उद्भूतासामनस्विनी ॥ ८६ ॥ अधस्तात्प्लक्षवृक्षस्यअवरोप्यचतांतनुम् ॥ अवतीर्णामहाभागादेवानांपश्यतांतदा ॥ ८७ ॥ विष्णुरूपस्तरुःसोत्रस
र्वदेवैस्तुवंदितः ॥ संसेव्यश्चद्विजैर्नित्यंफलहेतोर्महोदयः ॥ ८८ ॥ अनेकशाखाविततश्चतुर्मुखइवापरः ॥ तत्कोटरकुटीकोटिप्रविष्टानांद्विजन्मनाम् ॥ ८९ ॥
श्रूयंतेविविधावाचःसुराणांरक्तचेतसाम् ॥ वनस्पतिरपुष्पोपिपुष्पितश्चोपलक्ष्यते ॥ १९० ॥ जातीचंपकवत्पुष्पैःशाखालग्नैःशुकैःशुभैः ॥ केतकीभिःसुर
भिभिरशोभतसरिद्वरा ॥ ९१ ॥ कोकिलाभिस्समालेवफेनकैःपुष्पितेवसा ॥ हरेणेवयथागंगाप्लक्षेणैवहिसातथा ॥ ९२ ॥ तत्रांभस्थातदादेवं
प्रोवाचाथजनार्दनम् ॥ समर्पयस्वतंवह्निंदेवादेशंकरोम्यहम् ॥ ९३ ॥ एवमुक्तेनसातेनप्रत्युक्ताविष्णुनातदा ॥ नतेदाहभयंत्यज्यस्त्वयायंव
ह्निराट्स्वयम् ॥ ९४ ॥ पश्चिमंसागरंनेतुंवाडवज्वलनंशुभे ॥ एवंक्रमेणगच्छंत्यातदापंप्राप्स्यतेशुभे ॥ ९५ ॥ ततस्तंशातकुंभस्थंकृत्वासौव
डवानलं ॥ समर्पयतगोविंदः सरस्वत्यामहोदरे ॥ ९६ ॥ सातंगृहीत्वासुश्रोणीप्रतीच्यभिमुखीययौ ॥ अंतर्द्धानेनसंप्राप्तापुष्करंसामहानदी ॥ ९७ ॥
मर्यादापर्वतेतस्मिन्संभूताविमलासरित् ॥ पुष्करारण्यंविपुलंसुरसिद्धनिषेवितम् ॥ ९८ ॥ पितामहेनयत्रासीद्यज्ञसत्रंनिषेवितम् ॥ सिध्यर्थंमुनि
मुख्यानामागतासैमहानदी ॥ ९९ ॥ येषुतत्रकृतोहोमःकुंडेष्वासीद्विरिंचिना ॥ तानिसर्वाणिसंप्लाव्यतोयेनाप्युद्गताहिसा ॥ २०० ॥ तत्रक्षेत्रेमहा
पुण्यापुष्करेसातथोत्थिता ॥ तेनतत्पूरणंप्रोक्तंवायुनाजगदायुषा ॥ १ ॥ सापितत्क्षेत्रमासाद्यपुण्यंपुण्यामहानदी ॥ सरस्वतीस्थितादेवीमर्त्यानां
पापनाशिनी ॥ २ ॥ तत्रयेशुभकर्माणःपुष्करस्थांसरस्वतीम् ॥ पश्यंतितेनपश्यंतिसुघोरांतामधोगतिं ॥ ३ ॥ यःपुनस्तत्रभावेननरःस्नानंस
माचरेत् ॥ सब्रह्मलोकमासाद्यब्रह्मणासहमोदते ॥ ४ ॥ यस्तुदद्यात्तत्रदधिब्राह्मणायमनोरमम् ॥ सोप्याग्निलोकमासाद्यभुंक्तेभोगान्सुशोभनान् ॥ ५ ॥
वरंप्रावरणंयोपिभक्त्यादद्याद्द्विजातये ॥ सोपिसद्वस्त्रदानस्यफलंदशगुणंलभेत् ॥ ६ ॥ ज्येष्ठकुंडेनरःस्नात्वायःसंतर्पयतेपितॄन् ॥ सतानुद्धरते
सर्वान्नरकादपिशुद्धधीः ॥ ७ ॥ क्षेत्रेपैतामहेपूतेपुण्यांप्राप्यसरस्वतीम् ॥ नरःकिंप्रार्थयेदन्यत्तीर्थंब्रह्मसुतोब्रवीत् ॥ ८ ॥ तस्मात्सर्वेषुतीर्थेषु
स्नातःप्राप्नोतियत्फलम् ॥ तत्सर्वंप्राप्नुयान्मर्त्योज्येष्ठकुंडेसकृत्प्लुतः ॥ ९ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनक्षेत्रंतीर्थंगतिश्शुभा ॥ येनैतत्त्रितयंप्राप्तंप्राप्तातेनगतिः

परा ॥ २१० ॥ कालेक्षेत्रेतथातीर्थेस्नात्वाहुत्वापितत्रयः ॥ प्रयच्छतेद्विजायार्थंसोनंतंसुखमश्नुते ॥ ११ ॥ कार्त्तिकेमासिशुक्लेचवैशाखेशशिभूपणे ॥ चंद्रसूर्योपरागेचकालेचकुरुजांगले ॥ १२ ॥ क्षेत्रेष्वेतेषुतीर्थानियान्युक्तानिमुनीश्वरैः ॥ तेषांपुण्यतमंतीर्थमिदमाहपितामहः ॥ १३ ॥ कुंडेतुमध्यमे स्नात्वाकार्तिक्यांयःपुमान्द्विजे ॥ प्रयच्छतेचापिद्रव्यंसोश्वमेधमवाप्नुयात् ॥ १४ ॥ एवंकनिष्ठकेप्यत्रकुंडेस्नात्वासमाधिना ॥ यःप्रयच्छतिविप्रायसुरूपा मपिशालिकाम् ॥ १५ ॥ सप्रयातिनरःक्षिप्रमग्निलोकंमनोरमम् ॥ त्रिःसप्तकुलसंयुक्तोभुंक्तेतत्रमहाफलम् ॥ १६ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनगमनायमतिः स्थिरा॥ पुरुषेणतुकर्तव्यापुष्करावाप्तयेशुभा ॥ १७ ॥ पुष्करारण्यमासाद्यप्राचीयत्रसरस्वती ॥ मतिःस्मृतिःशुभाप्रज्ञामेधाबुद्धिर्दयापरा ॥ १८ ॥ सरस्वत्यास्तुपर्यायाष्पडेतेसंप्रकीर्तिताः ॥ ततःप्रभृतियत्रासौप्राचीभूतासरस्वती ॥ २१९ ॥ तत्रस्थंतज्जलंयेपिपश्यंतितटसंस्थिताः ॥ तेप्यश्वमेधस्य फलंलभंतेनात्रसंशयः ॥ २२० ॥ योवतीर्यपुनस्तत्रकश्चित्स्नानंसमाचरेत् ॥ नरःसमाधियुक्तोवैब्रह्मणोनुचरोभवेत् ॥ २१ ॥ शाकादिनापिहिपितॄन्य स्तत्रार्चयतेनरः ॥ सोप्येतिविपुलान्भोगांस्तेषामेवानुभावतः ॥ २२ ॥ येपुनर्विधिनातत्रश्राद्धंकुर्वंतिमानवाः ॥ तेनयंतिपितॄन्स्वर्गंनरकादपिदुःख दात् ॥ २३ ॥ तृप्यंतिपितरस्तस्ययस्तत्रकुशमिश्रितम् ॥ स्नात्वाप्रयच्छतेतोयंपूतंतेषांतिलान्वितम् ॥ २४ ॥ सर्वेषामेवतीर्थानामिदमेवाधिकंस्मृ तम् ॥ आदितीर्थमिदंतस्मात्तीर्थानांभुविविश्रुतम् ॥ २५ ॥ धर्मापवर्गयोःक्रीडानिधिभूतमवस्थितम् ॥ सरस्वत्यापुनश्चैवसमेतंगुणवत्तरम् ॥ २६ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांचतुर्णामपिदायकम् ॥ येप्यत्रमलनाशायपुमांसोविविशुर्जलम् ॥ २७ ॥ गोप्रदानसमंतेषांसुखेनैवफलंभवेत् ॥ सुवर्णदाने नसममेवमाहुर्मनीषिणः ॥२८॥ तर्पणात्पिण्डदानाच्चनरकेष्वपिसंस्थिताः ॥स्वर्गंप्रयान्तिपितरस्तत्रपुत्रेणतारिताः ॥२२९॥ पुष्करेपिसरस्वत्यांयेपिबन्ति जलंजनाः ॥ तेलभन्तेऽक्षयान्लोकान्ब्रह्मविश्वेशवंदितान् ॥ २३० ॥ स्वर्गनिश्रेणिकाभूतापुष्करेचसरस्वती ॥ सापुण्यवद्भिस्संप्राप्तुंपुंभिश्श क्यामहानदी ॥ ३१ ॥ मुनिभिर्धर्मतत्त्वज्ञैस्तत्रतत्रनिषेविता ॥ तस्मात्सर्वत्रसादेवीपवित्रासर्वतस्स्थिता ॥३२॥ पुष्करेतुविशेषेणपूतात्पूततमाहिसा ॥ नदीसरस्वतीपुण्यासुलभाजगतीतिस्थिता ॥३३॥ दुर्लभासाकुरुक्षेत्रेप्रभासेपुष्करेतथा ॥ तत्तीर्थंसर्वतीर्थानांप्रवरंविहितंभुवि ॥३४॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांच तुर्णामपिसाधकम् ॥ प्राचींसरस्वतींप्राप्ययोन्यत्तीर्थंहिमार्गते ॥ ३५ ॥ सकरस्थंसमुत्सृज्यह्यमृतंविषमिच्छति ॥ ज्येष्ठेज्येष्ठप्रयागस्यमध्यमेमध्यमा स्मृता ॥ ३६ ॥ प्रदक्षिणंततोगच्छेत्कनीयांसंविचक्षणः ॥ त्रिष्वप्येतेषुस्नायीतकुर्याच्चापिप्रदक्षिणम् ॥ ३७ ॥ प्रयच्छतिपितृभ्योयस्तोयंतेषां तिलान्वितम् ॥ तेपितुष्टाःपुनस्तस्यप्रयच्छंत्यमितंफलम् ॥ ३८ ॥ यःस्नात्वाप्रयतोनित्यंततःपश्येत्पितामहम् ॥ अनुलोमविलोमाभ्यांतथाव्यस्तस

मस्तयोः ॥ ३९ ॥ स्नातव्यंपुष्करेनित्यंब्रह्मलोकमभीप्सिता ॥ त्रीणिशृंगाणिशुभ्राणित्रीणिप्रस्रवणानिच ॥ २४० ॥ पुष्कराणिप्रसिद्धानिनविद्मस्त त्रकारणं ॥ कनीयांसंमध्यमंचतृतीयंज्येष्ठपुष्करं ॥ ४१ ॥ शृंगशद्धाभिधानानिशुभप्रस्रवणानिच ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांसंकल्पैरफलंनरः ॥ ४२ ॥ यस्तत्रसंत्यजेद्देहंमोक्षंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ प्रयतःसंयतस्तस्यांस्नात्वादद्याद्द्विजेशुभाम् ॥ ४३ ॥ गामेकांमंत्रपूतांचलोकानाप्नोतिमोक्षदान् ॥ किमत्र बहुनोक्तेनरात्राचपिहियोर्थिने॥४४॥ अर्थंप्रयच्छतेस्नात्वासोनन्तंसुखमश्नुते॥तत्रदानंप्रशंसंतितिलानांमुनिसत्तमाः॥४५॥ कृष्णपक्षेचतुर्दश्यांस्नानंचविहि तंसदा ॥ पिण्याकेनगुडेनापिपिंडंयोत्रप्रयच्छति ॥ ४६ ॥ पितॄणांप्रयतोभूत्वापितृलोकंसयच्छति ॥ पुष्करारण्यमासाद्यपुनस्तस्मात्सरस्वती ॥ ४७ ॥ अंतर्द्धानंगतागंतुंप्रवृत्तापश्चिमामुखी ॥ नातिदूरेततस्तस्यपुष्करस्यसुशोभना ॥ ४८ ॥ खर्जूरवनमासाद्यफलपुष्पोपशोभितं ॥ तत्रोषित्वापुनर्दं ववनेमुनिमनोरमे ॥ ४९ ॥ सर्वर्तुकुसुमाकीर्णेसिद्धचारणसेविते ॥ नंदानामसरिच्छ्रेष्ठात्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ २५० ॥ मीननक्रझषोपेताविमलो दकपूरिता ॥ सूतउवाच ॥ अथदेवव्रतःप्राहकिमन्यानामसरिद्वरा ॥५१॥ एतन्मेकौतुकंब्रह्मन्नंदाशब्दासरस्वती॥यथाभूतायेनकृताकारणेनसरिद्वरा ॥५२॥ एवमुक्तेपुलस्त्यःसभीष्मायैतत्पुरातनं ॥ आख्यातुमुपचक्रामनंदानामयतस्स्मृतं ॥ ५३ ॥ क्षत्रव्रतधरोनित्यमासीद्राजाप्रभंजनः ॥ प्रवृत्तो सौमृगान्हंतुंवनेतस्मिन्महाबलः ॥ ५४ ॥ सददर्शततस्तस्मिन्मृगींगुल्मांतरेस्थितां ॥ मार्गणेनसुतीक्ष्णेनतांविव्याधपुरोगतां ॥ ५५ ॥ साविलो क्यदिशःसर्वास्तंदृष्ट्वाशरपाणिनं ॥ आहकिंतेकृतंमूढत्वयैतत्कर्मदुष्करं ॥ ५६ ॥ स्तनंतावत्प्रयच्छामिसुतस्याधोमुखीस्थिता ॥ मांसलोभेनविद्धाहं तरसाह्यकुतोभया ॥ ५७ ॥ पिबंतंसुतवत्संचगूढमैथुनमागतं ॥ एवंविधंमृगंराजन्नहन्यात्प्राज्ञमयाश्रुतं ॥ ५८ ॥ स्तनंतुतनयस्यास्यप्रयच्छंतीत्वयाह ता॥ बाणेनाशनिकल्पेननिर्दोषावनमागता ॥ ५९ ॥ तस्मात्त्वमपिदुर्बुद्धेक्रव्यादत्वमवाप्स्यसि ॥ वनेस्मिन्कंटकाकीर्णेव्याघ्ररूपंत्वमाप्नुहि ॥ २६० ॥ शापप्रदानंश्रुत्वैवंसराजापुरतःस्थितः ॥ प्रोवाचप्रांजलिर्भूत्वातांमृगींव्यथितेंद्रियः ॥ ६१ ॥ स्तनंतुतनयस्येहप्रयच्छंतीनमेमता ॥ अज्ञानेनहताभद्रे प्रसीदस्वसमाधिना ॥ ६२ ॥ व्याघ्ररूपमहंत्यक्त्वाप्राप्स्यामिमानुषंकदा ॥ एवंविधस्यशापस्यविमोक्षंशंसमेमृगि ॥ ६३ ॥ एवमुक्तेमृगीतस्यप्रोवाच वचनंशुभम् ॥ राजन्वर्षशतांतेतुशापस्यागतयागवा ॥ ६४ ॥ नंदयासहसंवादमासाद्यांतोभविष्यति ॥ मृग्योक्तेवचनेराजाव्याघ्रएवाभवत्तदा ॥ ६५ ॥ नखदंष्ट्रायुधोपेतोव्याघ्ररूपोतिभीषणः ॥ तत्रासौभक्षयन्नास्तेमृगान्हत्वाचतुष्पदः ॥ ६६ ॥ द्विपदानपितत्रस्थान्कालेनक्रमयोजितान् ॥ एवंतत्रवनेतस्यसं वत्सरशतंगतम्॥६७॥आत्मानंनिंदमानस्यमृगमांसानिखादतः ॥ कदाहंमानुषंभावंगमिष्यामीदृशंपुनः ॥६८॥कुत्सितंनकरिष्यामिवियोनिकरणंमहत् ॥

कुर्वतामांसलोभेनमृगयांपरिधावता ॥ ६९ ॥ आपदासहितंप्रातंमानुपाणांभयावहम् ॥ दर्शनंदुःखदंमह्यंमृगाणांमानुषैःसह ॥ १७० ॥ पापेनपापतांनीतो
ह्यपापेऽपिसतांकुले ॥ उत्पन्नोविकृतिंनीतःपश्यकालस्यपर्ययम् ॥ २७१ ॥ तस्मान्मेसुकृतंनास्तिहिंसाप्येकाविगर्हिता ॥ तयातुप्राप्यतेदुःखंनचमोक्षो
भविष्यति ॥ ७२ ॥ कथंमेभवितामोक्षःकथंसत्यामृगीभवेत् ॥ गतेवर्षशतेतस्यवसतस्तद्वनेतदा ॥ ७३ ॥ आयातंगोकुलंकालेयवसोदककारणा
त् ॥ गोवाटवाटीसंस्थानंतत्तत्रसमवस्थितम् ॥ ७४ ॥ वनोपकण्ठेमंथानरवेणापूरितंचयत् ॥ क्षीवैर्गोपैःसमाकीर्णपादपैरपितद्वनम् ॥ ७५ ॥ निशिवंशर
वोपेतंगोपीनांचशुभप्रदम् ॥ एवंतुवसतस्तस्यखर्जूरवनसंसदि ॥ ७६ ॥ हृष्टातुष्टाचपुष्टाचनंदावैनामनामतः ॥ गोमंडलस्यसामुख्याहंसवर्णाघट
स्रवा ॥ ७७ ॥ दीर्घघोणाविभक्तांगीबंधुरांगीतनुत्वचा ॥ नीलकंठाशुभग्रीवाघंटालीमधुरस्वना ॥ ७८ ॥ साचयूथस्यसर्वस्यपुरश्चरतिनिर्भया ॥ ज्ञास
स्थानंचरेच्छन्नंगत्वैकाचयथासुखम् ॥ ७९ ॥ यथेष्टकामासुरभीछन्नंचरतिवैतृणम् ॥ रोहितोनामतत्रान्यःपर्वतःसरितस्तटे ॥ २८० ॥ अनेककंदरदरी
गुहासत्वनिषेवितः ॥ तस्यपूर्वोत्तरेभागेघोरेतृणसमाकुले ॥ २८१ ॥ संकटेविषमेदुर्गेभैरवेलोमहर्षणे ॥ मृगसिंहसमाकीर्णेबहुश्वापदसेविते ॥ ८२ ॥ वल्ली
वृक्षादिगहनेशिवाशतनिनादिते ॥ दुर्गेऽस्मिन्वसतेरौद्रःकामरूपीभयंकरः ॥ ८३ ॥ द्वीपीशोणितदिग्धांसोघोरदंष्ट्रानखायुधः ॥ नंदानामसध
र्मात्मासचगोपीहितेरतः ॥ ८४ ॥ अच्छिन्नाग्रैस्तृणैर्दीर्घैर्गोधनंपरिरक्षति ॥ तस्ययूथपरिभ्रष्टासानंदातृणलिप्सया ॥ ८५ ॥ चरंतीव्याघ्रपुरतःसाधेनुःप्रत्यु
पस्थिता ॥ अभ्यद्रवच्चतांद्वीपीतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ८६ ॥ त्वमद्यविहितोभक्षःस्वयंप्राप्तासिधेनुके ॥ द्वीपिनश्चवचःश्रुत्वानिष्ठुरंरोमहर्षणं ॥ ८७ ॥
शुक्लरूपान्वितंबालंभद्रमिंदुसमप्रभम् ॥ वत्संस्मरतिसाधेनुःस्नेहात्कागद्गदाक्षरम् ॥ ८८ ॥ दह्यंतीपुत्रशोकेननंदासापुत्रवत्सला ॥ रुदंतीकरुणंचैवनिरा
शापुत्रदर्शने ॥ ८९ ॥ द्वीपीदृष्ट्वातुतांधेनुंक्रंदमानांसुदुःखिताम् ॥ उवाचवचनंघोरंधेनुकेकिंप्ररुद्यते ॥ २९० ॥ दैवात्सुखोपपन्नासिभक्षस्त्वंमेयदृच्छ
या ॥ रुदंत्यावाहसंत्यक्तवातवात्तंर्जीवितंभवेत् ॥ २९१ ॥ विहितंभुज्यतेलोकेस्वयंप्राप्तासिधेनुके ॥ मृत्युस्तेविहितोद्यैववृथाकिमनुशोचसि ॥ ९२ ॥
पप्रच्छतांपुनर्द्वीपीकिमर्थंरुदितंत्वया ॥ कौतुकंचात्रमेजातंमहन्मेकथयस्ववै ॥ ९३ ॥ व्याघ्रस्यवचनंश्रुत्वानंदावाक्यमथाब्रवीत् ॥ क्षंतुमर्ह
सिमेनाथकामरूपिन्नमोस्तुते ॥ ९४ ॥ त्वांसमासाद्यलोकस्यपरित्राणंनविद्यते ॥ जीवितार्थंनशोचामिप्राप्तव्यंमरणंमया ॥ ९५ ॥ जातस्य
हिध्रुवोमृत्युर्ध्रुवंजन्ममृतस्यच ॥ तस्मादपरिहार्येर्थेनशोचामिमृगाधिप ॥ ९६ ॥ देवैरपियथासर्वैर्मर्त्तव्यमवशैर्ध्रुवम् ॥ तस्मात्तुनाहमेवै
काव्याघ्रशोचामिजीवितम् ॥ ९७ ॥ किंतुस्नेहेनवैसाधोदुःखेनरुदितंमया ॥ अस्तिमेहृदिसंतापस्तंचत्वंश्रोतुमर्हसि ॥ ९८ ॥ प्रथमेवयसिप्राप्तेप्रसूताहं

मृगाधिप ॥ इष्टःप्रथमजातश्चसुतस्तुममबालकः ॥ ९९ ॥ क्षीरपायीचमेवत्सस्तृणंनाद्यापिजिघ्रति ॥ सचगोपकुलेबद्धःक्षुधार्तोमामवेक्षते ॥ ३०० ॥
तमहंचानुशोचामिकथंजीविष्यतेसुतः ॥ तस्येच्छामिस्तनंदातुंपुत्रस्नेहवशंगता ॥ १ ॥ पाययित्वास्तनंवत्समवलिह्यचमूर्द्धनि ॥ सखीनामर्प
यित्वातुसंदिश्यचहिताहितम् ॥ २ ॥ पुनःप्रत्यागमिष्यामियथेष्टंभक्षयिष्यसि ॥ सनंदायावचःश्रुत्वामृगेंद्रःपुनरब्रवीत् ॥ ३ ॥ किंतेपुत्रेणकर्त्त
व्यंमरणेकिंनबुध्यसे ॥ त्रस्यंतिसर्वभूतानिम्रियंतेमांनिरीक्ष्यच ॥ ४ ॥ त्वंपुनःकृपयाविष्टापुत्रपुत्रेतिभाषसे ॥ नपुत्रानतपोदानंनमातानपिता
गुरुः ॥ ५ ॥ शक्नुवंतिपरित्रातुंनरंकालप्रपीडितम् ॥ कथंत्वंगोकुलंगत्वागोपीजनसमाकुलम् ॥ ६ ॥ वृषभैर्नादितंदिव्यंबालवत्सविभूषितम् ॥
भूपर्णंदेवलोकस्यस्वर्गतुल्यंनसंशयः ॥ ७ ॥ नित्यंप्रमुदितंदेवैर्दृष्टंदेवप्रपूजितम् ॥ यत्पवित्रंपवित्राणांमंगलानांचमंगलम् ॥ ८ ॥ यत्तीर्थंसर्वतीर्था
नांधन्यानांधन्यमुत्तमम् ॥ समस्तगुणसंपन्नमीश्वरायतनंमहत् ॥ ९ ॥ यत्स्यातंसर्वतीर्थानांभूमिस्वर्गमनुत्तमम् ॥ गोपीमंथनशब्देनबाल
वत्सरवेणच ॥ ३१० ॥ गवांहुंकारशब्देनअलक्ष्मीःप्रतिहन्यते ॥ यत्रवत्साश्चहुंकारंकरुणंमातृकांक्षया ॥ ११ ॥ यद्गोपैःपालितंशूरैर्बाहुयुद्धकृतश्रमैः ॥
प्रगीतनृत्यसंलापनंदितास्फोटनादितम् ॥१२॥ इतस्ततस्थितैर्वत्सैर्नर्त्यमानंसमंततः ॥ सरोवद्राजतेगोष्ठंचलद्भिरिवपंकजैः ॥१३ ॥ तंश्रीनिकेतनंसौम्यं
हृष्टपुष्टजनाकुलम्॥गोलोकप्रतिमंदृष्ट्वाकथंप्रत्यागमिष्यसि॥१४॥पंचभूतानिमेभद्रेपिबंतुरुधिरंतव ॥नानिर्विण्णानिभूतानिवाङ्मात्रेणकरोम्यहम् ॥१५ ॥
नंदोवाच ॥ एवंकथमयत्नायामृगेंद्रशृणुमेवचः ॥ दृष्ट्वासखीसुतंबालंगोपांश्चप्रतिपालकान्॥१६॥गोपीजनमुपामंत्र्यजननींचविशेषतः ॥ शपथैरागमिष्या
मिमन्यसेयदिमुंचमां ॥ १७ ॥ यत्पापंब्रह्मवध्यायामातृपितृवधेषुच ॥ तेनपापेनलिप्येहंयद्यहंनागमेपुनः ॥ १८॥ यत्पापंलुब्धकानांतुम्लेच्छानांगरदा
यिनाम् ॥ तेनपापेनलिप्येहंयद्यहंनागमेपुनः ॥ १९ ॥ गोषुविघ्नांश्चयेकुर्युःस्वपंतींताडयंतिच ॥ तेनपापेनलिप्येहंयद्यहंनागमेपुनः ॥ ३२० ॥
सकृद्दत्त्वातुयःकन्यांद्वितीयेदातुमिच्छति ॥ तस्यपापेनलिप्येहंयद्यहंनागमेपुनः ॥ २१ ॥ यस्त्वनर्हान्बलीवर्दान्विषमेवाहयेत्पुमान् ॥ कथा
यांकथ्यमानायांविघ्नंकारयतेतुयः ॥ २२॥ तेनपापेनलिप्येहंयद्यहंनागमेपुनः ॥ गृहेयस्यागतंमित्रंनिराशंप्रतिगच्छति ॥२३॥ तस्यपापेनलिप्येहंयद्यहं
नागमेपुनः ॥ इत्येतैःपातकैर्घोरैरागमिष्याम्यहंपुनः ॥ २४ ॥ बुध्वासंप्रत्ययंद्वीपीपुनर्वचनमब्रवीत् ॥ व्याघ्रउवाच ॥ संजातःप्रत्ययोस्माकंशपथै
र्धेनुकेतव ॥ २५ ॥ कदाचिन्मन्यसेगत्वामूर्खोयंवंचितोमया ॥ अत्रापिकेचिद्वक्ष्यंतिशपथेनास्तिपातकम् ॥ २६ ॥ कामिनीषुविवाहेषुगवां
भुक्तौतथैवच ॥ प्राणत्यागेसमुत्पन्नेश्रद्धातव्यंनचत्वया ॥ २७ ॥ लोकेस्मिन्नास्तिकाःकेचिन्मूर्खाःपंडितमानिनः ॥ भ्रामयिष्यंतितेचित्तं

चक्रारूढमिवक्षणात् ॥ २८ ॥ कुतर्केहेतुवृत्तांतैरज्ञानावृतचेतसः ॥ मोहयंतिनराःक्षुद्राआगमानविशारदाः ॥ २९ ॥ अतथ्यान्यपितथ्यानिदर्शयं त्यतिपेशलाः ॥ समेनिम्नोन्नतानीवाचित्रकर्मविदोजनाः ॥ ३३० ॥ प्रायःकृतार्थोलोकोयंमन्यतेनोपकारिणम् ॥ वत्सःक्षीरक्षयंदृष्ट्वापरित्यजतिमा तरम् ॥ ३१ ॥ नतंपश्यामिलोकेस्मिन्कृतेप्रतिकरोतियः ॥ सर्वस्यहिकृतार्थस्यमतिरन्याप्रवर्तते ॥ ३२ ॥ ऋषिदेवासुरनरैःशपथाःकार्य सिद्धये ॥ कृताःपरस्परंपूर्वंतान्नमन्यामहेवयम् ॥ ३३ ॥ सत्येनापिशपेद्यस्तुदेवाग्निगुरुसन्निधौ ॥ तस्यवैवस्वतोराजाधर्मस्यार्द्धंनिकृंतति ॥ ३४ ॥ मातेवुद्धिर्भवेदेवंशपथैरेपवंचितः ॥ त्वयैवदर्शितंसर्वंयथेष्टंकुरुसांप्रतं ॥ ३५ ॥ नंदोवाच ॥ ॥ एवमेवमहासाधोकस्त्वांवंचयितुंक्षमः ॥ आत्मैववंचितस्तेनयःपरंवंचयिष्यति ॥ ३६ ॥ द्वीप्युवाच ॥ ॥ धेनुकेपश्यगच्छत्वंपुत्रकंपुत्रवत्सले ॥ पाययित्वास्तनंवत्समवलिह्यचमूर्द्ध नि ॥ ३७ ॥ मातरंभ्रातरंदृष्ट्वासखीस्वजनबांधवान् ॥ सत्यमेवाग्रतःकृत्वाशीघ्रमागमनंकुरु ॥ ३८ ॥ एवंसाशपथंकृत्वाधेनुर्वैसत्यवादि नी ॥ अनुज्ञातामृगेंद्रेणप्रयातापुत्रवत्सला ॥ ३९ ॥ अश्रुपूर्णमुखीदीनावेपमानासुदुःखिता ॥ हंभारवंप्रमुंचंतीपतिताशोकसागरे ॥ ३४० ॥ करीव चरणग्राहंगृहीतःसलिलाशये ॥ अशक्तास्वपरित्राणेविलपंतीमुहुर्मुहुः ॥ ४१ ॥ सातत्रगोकुलंप्राप्ताहरिन्नद्यास्तटेस्थितम् ॥ श्रुत्वावत्संतुक्रोशंतंपर्य धावतसंमुखी ॥ ४२ ॥ उपसृप्यचतंबालंबाष्पपर्याकुलेक्षणम् ॥ संप्राप्यमातरंवत्सःशंकितः परिपृच्छति ॥ ४३ ॥ नतेपश्याम्यहंस्वास्थ्यंधैर्यंनै वाद्यलक्षये ॥ उद्विग्नाचापितेदृष्टिर्भीताचातीवलक्ष्यसे ॥ ४४ ॥ नन्दोवाच ॥ पिबपुत्रस्तनंमेद्यकारणंयदिपृच्छसि ॥ अशक्ताहंतवाख्यातुंकुरुतृप्तिंय थेप्सिताम् ॥ ४५ ॥ अपश्चिमंतुतेपुत्रदुर्लभंमातृदर्शनम् ॥ एकाहमद्यमेपीत्वाप्रभातेकस्यपास्यसि ॥ ४६ ॥ त्वांत्यक्त्वापुत्रगंतव्यंशपथैरागताह्य हम् ॥ क्षुत्क्षामस्यचव्याघ्रस्यदातव्यमात्मजीवितम् ॥ ४७ ॥ नंदायाश्चवचःश्रुत्वावत्सोवचनमब्रवीत् ॥ वत्सउवाच ॥ अहंतत्रगमिष्यामियत्रत्वंगंतु मिच्छसि ॥ ४८ ॥ श्लाघ्यंममापिमरणंत्वयासहनसंशयः ॥ एकाकिनापिमर्तव्यंमयातेनत्वयाविना ॥४९॥ यदिमांसंहितंमातर्वनेव्याघ्रोहनिष्यति ॥ याग तिर्मातृभक्तानांध्रुवंसामेभविष्यति ॥३५०॥ तस्मादवश्यंयास्यामित्वयासहनसंशयः ॥ अथवातिष्ठमातस्त्वंशपथाःसंतुतेमम॥५१॥जनन्याचवियुक्तस्य जीवितेकिंप्रयोजनम् ॥ अनाथस्यवनेनित्यंकोमेनाथोभविष्यति ॥ ५२ ॥ नास्तिमातृसमोबंधुर्बालानांक्षीरजीविनाम् ॥ नास्तिमातृसमोनाथोनास्ति मातृसमागतिः ॥५३॥ नास्तिमातृसमः स्नेहोनास्तिमातृसमंसुखम् ॥ नास्तिमातृसमोदेवइहलोकेपरत्रच ॥५४॥ एवंवैपरमोधर्मःप्रजापतिविनिर्मितः ॥ येतिष्ठंतिसदापुत्रास्तेयांतिपरमांगतिम् ॥ ५५ ॥ नंदोवाच ॥ ममैवविहितोमृत्युर्नत्वंपुत्रागमिष्यसि ॥ नचायमन्यजीवानांमृत्युःस्यादन्यमृत्युना ॥५६॥

अपश्चिममिमंपुत्रमातृसंदेशमुत्तमम् ॥ अत्रातिष्ठस्त्वमद्वाक्याततः शुश्रूषणंपुनः ॥ ५७ ॥ जलेस्थलेचविचरन्प्रमादंतातमाकुरु ॥ प्रमादात्सर्वभूतानिवि
नश्यंतिनसंशयः ॥ ५८ ॥ नचलोभेतचर्तव्यंविषमस्थंतृणंक्वचित् ॥ लोभाद्विनाशःसर्वेषामिहलोकेपरत्रच ॥ ५९ ॥ समुद्रमटवींपुत्राविशंतिलोभमोहि
ताः ॥ लोभादकार्यमत्युग्रंविद्वानपिसमाचरेत् ॥ ३६० ॥ लोभात्प्रमादाद्विस्रंभात्रिभिर्नाशोभवेन्नृणाम्॥ तस्माल्लोभंनकुर्वीतनप्रमादंनविश्वसेत्॥३६१॥
आत्माहिसततंपुत्ररक्षितव्यःप्रयत्नतः ॥ सर्वेभ्यःश्वापदेभ्यश्चम्लेच्छचोरादिसंकटात् ॥६२॥ तिरश्चांपापयोनीनामेकत्रवसतामपि ॥विपरीतानिचित्तानिवि
ज्ञायंतेनपुत्रक ॥ ६३ ॥ नखिनांचनदीनांचशृंगिणांशस्त्रधारिणाम् ॥ नविश्वासस्त्वयाकार्यःस्त्रीणांप्रेष्यजनस्यच ॥ ६४ ॥ नविश्वसेदविश्वस्तेविश्वस्ते
नातिविश्वसेत् ॥ विश्वासाद्भयमुत्पन्नंमूलान्यपिनिकृंतति ॥ ६५ ॥ नविश्वसेत्स्वदेहेपिबलिष्ठेभीतचेतासि ॥ वक्ष्यंतिगूढमत्यर्थंसुप्तंमत्तंप्रमादतः ॥
॥ ६६ ॥गंधःसर्वत्रसततमाघ्रातव्यः प्रयत्नतः ॥ गावःपश्यंतिगंधेनराजानश्चारचक्षुषा ॥ ६७ ॥ नैकस्तिष्ठेद्वनेघोरेधर्ममेकंचचिंतयेत् ॥ नचो
द्वेगस्त्वयाकार्यःसर्वस्यमरणंध्रुवं ॥ ६८॥ यथाहिपथिकःकश्चिच्छायामाश्रित्यतिष्ठति ॥ विश्रम्यचपुनर्यातितद्वद्भूतसमागमः ॥ ६९ ॥ पुत्रनित्यंजगत्स
र्वंतत्रैकःशोचसेकथं ॥ तावत्त्वंशोकमुत्सृज्यमद्वाक्यमनुपालय ॥ ३७० ॥ शिरस्याघ्रायतंपुत्रमवलिह्यचमूर्द्धनि ॥ शोकेनमहताविष्टाबाष्पव्याकुललोच
ना ॥३७१॥ विनिःश्वसंतीनागीवदीर्घमुष्णंमुहुर्मुहुः ॥ पुत्रहीनंजगच्छून्यंप्रपश्यंतीवसाभवत् ॥ ७२ ॥ महापंकनिमग्नेवतिष्ठंतीचावसीदती ॥ विलप्यनं
दिनीपुत्रमुवाचेदंपुनर्वचः ॥ ७३ ॥ नास्तिपुत्रसमःस्नेहोनास्तिपुत्रसमंसुखं ॥ नास्तिपुत्रसमाप्रीतिर्नास्तिपुत्रसमागतिः ॥ ७४ ॥ अपुत्रस्यजगच्छू
न्यमपुत्रस्यगृहेऽसुखं ॥ पुत्रेणलभतेलोकमपुत्रोनरकंव्रजेत् ॥ ७५ ॥ लोकोवदतिवाक्यानिचंदनंकिलशीतलं ॥ पुत्रगात्रपरिष्वंगश्चंदनादतिशीत
लः ॥ ७६ ॥ इतिपुत्रगुणानुक्त्वानिरीक्ष्यचपुनःपुनः ॥ स्वमातरंसखीर्गोपीस्त्वरमाणाचपृच्छति ॥ ७७ ॥ यूथस्याग्रेचरंतींमामाससा
दमृगाधिपः ॥ मुक्ताहंतेनशपथैःपुनर्यास्यामितत्रवै ॥ ७८ ॥ सुतंचमातरंचैवसखीर्द्रष्टुंचगोकुलं ॥ आगतासत्यवाक्येनपुनर्यास्यामि
तत्रवै ॥ ७९ ॥ मातःक्षमस्वतत्सर्वंदौःशील्यादिकृतंमम ॥ बालस्तवायंदौहित्रःकिमत्रान्यद्ब्रवीम्यहं ॥३८०॥ विपुलेचंपकेमातर्भद्रेसुरभिमानिनि ॥ व
सुधारेप्रियानंदेमहानंदेघटस्रवे ॥ ८१ ॥ अज्ञानाज्ज्ञानतोवापियदुक्तंकिंचिदप्रियं ॥ तत्क्षमध्वंमहाभागायच्चान्यच्चकृतंमया ॥ ८२ ॥ सर्वाःसर्वगुणोपेताः
सर्वालोकस्यमातरः॥सर्वाःसर्वप्रदानित्यंरक्षध्वंममबालकं॥८३॥अनाथंविकलंदीनंरक्षध्वंममपुत्रकं॥मातृशोकाभिसंतप्तंभगिन्यःपालयिष्यथ ॥८४॥ यस्मा
दनाथमबलंपुत्रवत्पालयिष्यथ ॥ क्षमध्वंचमहाभागायास्यामिसत्यसंश्रयात् ॥ ८५ ॥ नचिंतामहतीकार्यासखीभिश्चःकथंचन ॥ प्रथमस्यास्यजातस्य

स्थितंमरणमग्रतः ॥ ८६ ॥ श्रुत्वातुनंदावचनंमातासाख्यश्चदुःखिताः ॥ विषादंपरमंजग्मुरिदमूचुश्चविस्मिताः ॥ ८७ ॥ अहोत्रमहदाश्चर्यंयद्व्याघ्रवचनं त्व ॥ प्रकर्तुमुद्यतंभीमंनंदात्वंसत्यवादिनी ॥ ८८ ॥ शपथैःसत्यवाक्येनवंचयित्वामहाभयं ॥ नाशनीयंप्रयत्नेननगंतव्यंकथंचन ॥ ८९ ॥ नंदेन चैवगंतव्यमधर्मःक्रियतेत्वया ॥ यद्बालंस्वसुतंत्यक्त्वासत्यलोभेनगम्यते ॥ ३९० ॥ अत्रगाथापुराप्रोक्ताऋषिभिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ प्राणत्यागेसमु त्पन्नेशपथैर्नास्तिपातकं ॥९१॥ उक्त्वानृतंभवेद्यत्रप्राणिनांप्राणरक्षणं ॥ अनृतंतत्रसत्यंस्यात्सत्यमप्यनृतंभवेत् ॥९२॥ कामिनीषुविवाहेषुगवांमुक्तौतथैव च ॥ ब्राह्मणानांविपत्तौचशपथैर्नास्तिपातकं ॥ ९३ ॥ ॥ नंदोवाच ॥ ॥ परेषांप्राणरक्षार्थंवदाम्येवानृतंवचः ॥ नात्मार्थमुत्सहेवक्तुंजीवितार्थेकथंच न ॥ ९४ ॥ एकःसंश्लिष्यतेगर्भेमरणेभरणेतथा ॥ भुंक्तेचैकःसुखंदुःखमतःसत्यंवदाम्यहम् ॥ ९५ ॥ सत्येप्रतिष्ठितालोकाधर्मःसत्येप्रतिष्ठितः ॥ उदधि स्सत्यवाक्येनमर्यादांनविलंघते ॥ ९६ ॥ विष्णवेपृथिवींदत्वाबलिःपातालमाश्रितः ॥ छद्मनापिबलिर्बद्धःसत्यवाक्यंनचात्यजत् ॥ ९७ ॥ प्रवर्ध मानःशैलेंद्रःशतशृंगःसमुत्थितः ॥ सत्येनसंस्थितोविंध्यःप्रबन्धंनातिवर्तते ॥ ९८ ॥ स्वर्गापवर्गनरकाःसत्यवाचिप्रतिष्ठिताः ॥ यस्तुलोपयतेवाचमशेषंते नलोपितं ॥ ९९ ॥ योन्यथासंतमात्मानमन्यथाप्रतिपद्यते ॥ किंतेननकृतंपापंचोरेणात्मापहारिणा ॥ ४०० ॥ यास्यामिनरकंघोरंविलोप्यात्मानमा त्मना ॥ तस्यैवेवस्वतोराजाधर्मस्यार्धंनिकृंतति ॥ १ ॥ अगाधेसलिलेशुद्धेसत्यतीर्थेक्षमाह्रदे ॥ स्नात्वापापविनिर्मुक्तःप्रयातिपरमांगतिं ॥ २ ॥ अश्वमेधसह स्रंचसत्यंचतुलयाधृतं ॥ अश्वमेधसहस्राद्धिसत्यमेवविशिष्यते ॥ ३ ॥ सत्यंसाधुफलंश्रुतंचपरमंक्लेशादिभिर्वर्जितं साधूनांनिकटंसतांकुलधनंसर्वाश्रमा णांफलं ॥ यस्मात्तंसमवाप्यगच्छतिदिवंसंत्यज्यतेसौकथं लोकैरत्रसमागमेप्रतिदिनंसत्यंवदध्वंध्रुवं ॥ ४ ॥ सख्यऊचुः ॥ नंदेसात्वंनमस्का र्यासर्वैरापसुरासुरैः ॥ यात्वंपरमसत्वेनप्राणांस्त्यजसिदुस्त्यजान् ॥ ५ ॥ ब्रूमःकिंतत्रकल्याणियात्वंधर्मधुरंधरा ॥ त्यागेनानेननप्राप्यंत्रैलोक्ये वस्तुकिंचन ॥ ६ ॥ अवियोगंचपश्यामस्त्यागादस्मात्सुतेनहि ॥ नार्याःकल्याणचित्तायानापदःसंतिकुत्रचित् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वागोपीजनंसर्वंपरिक्र म्यचगोकुलं ॥ नंदासंप्रस्थितादेवान्वृक्षांश्चापृछ्चसापुनः ॥ ८ ॥ क्षितिंवरुणमग्निंचवायुंचापिनिशाकरं ॥ दशदिग्देवतावृक्षान्नक्षत्राणिग्रहैःसह ॥ ॥ ९ ॥ सर्वान्विज्ञापयामासप्रणिपत्यमुहुर्मुहुः ॥ येसंश्रितावनेसिद्धाःसर्वाश्चवनदेवताः ॥ १० ॥ वनेचरंतंचतृणंतेरक्षंतुसुतंमम ॥ चंपकाशोक पुन्नागास्सरलार्जुनकिंशुकाः ॥ ११ ॥ शृण्वंतुपादपाःसर्वेसंदेशंममविक्लवं ॥ वत्समेकाकिनंदीनंचरंतंविषमेवने ॥ १२ ॥ रक्षध्वंवत्सकंबालंस्नेहात्पु त्रमिवौरसं ॥ मात्रापित्राविहीनंचअनाथंदीनमानसं ॥ १३ ॥ विचरंतमिमांभूमिंक्रंदमानंसुदुःखितं ॥ तस्येहक्रंदमानस्यमत्पुत्रस्यमहावने ॥ १४ ॥

महाशोकाभिभूतस्यक्षुत्पिपासातुरस्यच ॥ शून्यस्यैकाकिनःसर्वंजगच्छून्यंप्रपश्यतः ॥ १५ ॥ चरमाणस्यकर्तव्यंसानुक्रोशैस्तुरक्षणं ॥ संदिश्यनं
दाप्रीत्यैवंपुत्रस्नेहवशंगता ॥ १६ ॥ शोकाग्निनाचसन्दीप्ताविच्छिन्नापुत्रदर्शने ॥ वियुक्ताचक्रवाकीवलतेवपतितातरोः ॥ १७ ॥ अंधेवदृष्टिरहिताप्रस्ख
लंतीपदेपदे ॥ अगच्छत्सापुनस्तत्रयत्रासौपिशिताशनः ॥ १८ ॥ आस्तेविस्फूर्जितमुखस्तीक्ष्णदंष्ट्रोभयावहः ॥ तावत्तस्याःसुतोवत्सऊर्द्धपुच्छोति
वेगवान् ॥ १९ ॥ आगत्यमातुरग्रेसौमृगेंद्रस्याग्रतोभवत् ॥ आगतंतुसुतंदृष्ट्वामृत्युंतमग्रतःस्थितं ॥ ४२० ॥ व्याघ्रंदृष्ट्वातुसाधेनुरिदंवचनमब्रवीत् ॥
भोभोमृगेंद्रागताहंसत्यधर्मव्रतेस्थिता ॥ २१ ॥ कुरुतृप्तिंयथाकाममस्मन्मांसेनसांप्रतम्॥संतर्पयस्वभूतानिपिबत्वंशोणितंमम ॥ २२ ॥ मृतायांतुमयित्वं
भोभक्षयेमंतुवालकम् ॥ द्वीप्युवाच ॥ स्वागतंतवकल्याणिधेनुकेसत्यवादिनी ॥ २३ ॥ नहिसत्यवतांकिंचिदशुभंभवतिक्वचित् ॥ त्वयोक्तंधे
नुकेपूर्वंसत्यंप्रत्यागमेपुनः ॥ २४ ॥ तेनमेकौतुकंप्राप्तंप्राप्तागच्छेत्कथंपुनः ॥ तवसत्यपरीक्षार्थंप्रेषितासिमयापुनः ॥ २५ ॥ अन्यथामांस
मासाद्यजिवंतीयास्यसेकथम् ॥ यच्चनःकौतुकंजातंसत्यमन्वेषणंमम ॥ २६ ॥ तस्मादनेनसत्येनमुक्तासिचमयाधुना ॥ भगिनीभवतीमह्यंभागिनेयः
सुतस्तव ॥ २७ ॥ दत्तोपदेशस्यशुभेममपापिष्ठकर्मणः ॥ सत्येप्रतिष्ठितालोकाधर्मःसत्येप्रतिष्ठितः ॥ २८ ॥ सत्येनगौःक्षीरधारांप्रमुंचतिहविः
प्रियाम् ॥ सवैधन्यतमोगोपोयस्त्वत्क्षीरेणजीवति ॥ २९ ॥ भूमिप्रदेशाधन्यास्तेसतृणावीरुधःशुभे ॥ तेधन्याश्चकृतार्थाश्चतैरेवसुकृतंकृतम् ॥ ४३० ॥
तैराप्तंजन्मनःसारंयेपिबंतिपयस्तव ॥ मृगेंद्रःप्रत्ययंगत्वाविस्मयंपरमंगतः ॥ ३१ ॥ प्रत्यादेशोयमस्माकंसत्यंदेवैःप्रदर्शितः ॥ सत्यमिष्टंगवां
दृष्ट्वानमेवाञ्छास्तिजीवितुम् ॥ ३२ ॥ तत्करिष्याम्यहंकर्मयेनमुच्येयकिल्विषात् ॥ मयाजीवसहस्राणिभक्षितानिशतानिच ॥ ३३ ॥ गतिंकामि
हगच्छामिदृष्ट्वागोःसत्यमीदृशम् ॥ अहंपापोदुराचारोनृशंसोजीवघातकः ॥ ३४ ॥ कांस्तुलोकान्गमिष्यामिकृत्वाकर्मसुदारुणम् ॥ गमिष्येपुण्यतीर्था
निकरिष्येपापशोधनम् ॥ ३५ ॥ पतिष्येगिरिमारुह्यप्रवेक्ष्येवाहुताशनम् ॥ धेनोद्ययन्मयाकार्यंतपःपापाद्विशुद्धये ॥ ३६ ॥ तदादिशस्वसंक्षेपान्नकालोवि
स्तरस्यतु ॥ धेनुरुवाच ॥ तपःकृतेप्रशंसंतित्रेतायांज्ञानमेवच॥३७॥द्वापरेयज्ञमित्याहुर्दानमेकंकलौयुगे ॥ सर्वेषामेवदानानामामिदमेवैकमुत्तमम् ॥३८॥
अभयंसर्वभूतानांनास्तिदानमतःपरम् ॥ चराचराणांभूतानामभयंयःप्रयच्छति ॥ ३९ ॥ सचसर्वभयान्मुक्तःपरंब्रह्माधिगच्छति ॥ नास्त्यहिंसासमं
दानंनास्त्यहिंसासमंतपः ॥ ४४० ॥ यथाहस्तिपदेष्वन्यत्पदंसर्वंप्रलीयते ॥ सर्वेधर्मास्तथाव्याघ्रप्रलीयंतेह्यहिंसया ॥ ४४१ ॥ योगवृक्षस्यछायाया
तापत्रयविनाशिनी ॥ धर्मज्ञानेचपुष्पाणिस्वर्गमोक्षौफलानिच ॥ ४२ ॥ दुःखत्रयाभितप्तस्यछायायोगतरोःस्मृता ॥ नबाध्यतेपुनर्दुःखैःप्राप्यनिर्वा

णमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ इत्येतत्परमंश्रेयःकीर्तितंतेसमासतः ॥ ज्ञातंचैवत्वयासर्वंकेवलंमांतुपृच्छसि ॥ ४४ ॥ द्वीप्युवाच ॥ अहंमृग्यापुराशप्तोव्याघ्ररूपे णसंस्थितः ॥ ततःप्राणिवधात्सर्वमशेषंममविस्मृतम् ॥ ४५ ॥ त्वत्संपर्कोपदेशाभ्यांसंजातंस्मरणंपुनः ॥ त्वंचाप्यनेनसत्येनगमिष्यसिपरांगतिं ॥४६॥ तदहंत्वांपुनःपृच्छेप्रश्नमेकंहृदिस्थितम् ॥ साग्रंवर्षशतंजातंचिंतयानस्यमेशुभे ॥ ४७ ॥ भवत्याभाग्ययोगेनकदाचित्स्वर्गशोभने ॥ कृतंधर्मस्यसंस्था नंसतांमार्गेप्रतिष्ठितम् ॥४८॥ किंतेभिधानंकल्याणिब्रूहिमेऽज्ञस्यसुव्रते ॥ नंदोवाच ॥ ममनंदेतिसंज्ञातुकृतानंदेनस्वामिना ॥४९॥ सांप्रतंभक्षयामीतिह्याति ष्ठःकेनहेतुना ॥ नंदेतिश्रुत्वातन्नाममुक्तशापःप्रभंजनः ॥ ४५० ॥ पुनर्नृपत्वमापन्नोबलरूपसमन्वितः ॥ एतस्मिन्नंतरेधर्मस्तांज्ञात्वासत्यवा दिनीम् ॥ ५१ ॥ द्रष्टुंसमागतस्तत्रप्राब्रवीच्चपयस्विनीम् ॥ तवसत्यव्रताद्धृष्टोधर्मोहमिहचागतः ॥ ५२ ॥ नंदेवृणीष्वभद्रंतेवरंवरतमंहियत् ॥ एवमुक्ताहिसादेवीनंदातंप्रार्थयद्वरम् ॥५३॥ तवानुभावात्ससुतागच्छामिपदमुत्तमम् ॥ भवेदिदंशुभंतीर्थंमुनीनांधर्मदायकम् ॥५४॥ मन्नाम्नाचसरिदियं नंदानामसरस्वती ॥ वरप्रदानाद्देवेशतदेतत्प्रार्थितंमया ॥५५॥ पुलस्त्यउवाच ॥सातत्क्षणाद्गतादेवीस्थानंसत्यवतांशुभम् ॥ प्रभंजनोपितद्राज्यंसंप्राप्तः प्रागुपार्जितम् ॥ ५६ ॥ नंदायेनगतास्वर्गंनंदांप्राप्यसरस्वतीम् ॥ तेनाख्ययाबुधैस्तस्याःप्रोक्तानंदासरस्वती ॥ ५७ ॥ सरस्वतीपुनस्तस्माद्वनात्खर्जूर संज्ञितात् ॥ दक्षिणेनपुनर्यातासावयंतीधरातलम् ॥५८॥ आगच्छन्नपियस्तस्यानामगृह्णातिमानवः ॥ जीवन्सुखंसआप्नोतिमृतोभवतिखेचरः ॥ ५९ ॥ तत्रयेशुभकर्माणस्त्यजंतिस्वांतनुंनराः ॥ तेविद्याधरराजानोभवंतिसुखिनोजनाः ॥ ४६० ॥ नराणांस्वर्गनिःश्रेणीस्नानात्पानात्सरस्वती ॥ तत्रस्नानं प्रकुर्वन्तियेष्टम्यांसुसमाहिताः ॥ ६१ ॥ तेमृताःस्वर्गमासाद्यमोदंतेसुमनोरमाः ॥ सरस्वतीसदास्त्रीणांतत्रसौभाग्यदायिका ॥ ६२ ॥ उपोपितातृती यायामपिसौभाग्यभाजना ॥ तत्रतद्दर्शनेनापिमुच्यतेपापसंचयात् ॥ ६३ ॥ स्पृशंतियेनराःकेचित्तेपिज्ञेयामुनीश्वराः ॥ रजतस्यप्रदाने नरूपवान्जायतेनरः ॥ ६४ ॥ पुण्यापुण्यजलोपेतानदीयंब्रह्मणःसुता ॥ नंदानामेतिविपुलाप्रवृत्तादक्षिणामुखी ॥ ६५ ॥ गत्वाततोनातिदूरंपुनर्याता पराङ्मुखी ॥ ततःप्रभृतिसादेवीप्रसभंप्रकटास्थिता ॥ ६६ ॥ तस्यास्तटेषुपुण्येषुतीर्थान्यायतनानिच ॥ संसेवितानिमुनिभिःसिद्धैश्चापिसमंततः ॥ ६७ ॥ तेषुसर्वेषुभवतिधर्महेतुस्सरस्वती ॥ स्नानात्पानात्प्रदानाद्वाहिरण्यस्यमहानदी ॥६८॥ हाटकक्षितिगोरीणांनंदातीर्थेमहोदयं ॥ दानंदत्तंनरैःस्नातैर्जनयत्य क्षयंफलं ॥६९॥ धान्यप्रदानंप्रवदंतिशस्तंवसुप्रदानंचतथामुनींद्राः ॥ यैस्तेषुतीर्थेषुनरैःप्रदत्तंतद्धर्महेतुःप्रवरंप्रदिष्टम् ॥४७०॥ प्रायोपवेशंप्रयतःप्रयत्नाद्य स्तत्रकुर्यात्प्रमदापुमान्वा ॥ तीर्थेषुसायुज्यमवाप्यसोऽयंभुङ्क्तेफलंब्रह्मगृहेयथेष्टं ॥ ७१ ॥ तस्योपकंठेतुमृतास्तुयेवैकर्मक्षयात्स्थावरजंगमाश्च ॥

तैश्चापिसर्वैःसहसाप्रसह्यलभ्येतयज्ञस्यफलंदुरापम् ॥ ४७२ ॥ ततस्तुसाधर्मफलप्रदाभवेज्जन्मादिदुःखार्दितचेतसांनृणाम् ॥ सर्वात्मनापुण्यफलासरस्व
तीसेव्याप्रयत्नात्पुरुषैर्महानदी॥४७३॥इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेनंदाप्राचीमहात्म्येअष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ पुष्करस्यचनंदा
याःश्रुतंमहात्म्यमुत्तमं ॥ ऋषिकोटिर्यदायातापुष्करेमुखदर्शनात् ॥१॥ सर्वैःसुरूपतालब्धासर्वमेतन्मयाश्रुतं ॥ यज्ञोपवीतैर्भक्तानियानितानिवदस्वमे ॥
॥ २ ॥ कथंतीर्थविभागस्तुकृतस्तैस्सुमहात्मभिः॥ आश्रमेयानितीर्थानिकृतान्यपिमहर्षिभिः ॥ ३ ॥ पदन्यासःकृतःपूर्वंविष्णुनायज्ञपर्वते ॥ नागैस्तत्रपं
चतीर्थंकृतंतैस्तुमहाविषैः ॥ ४ ॥ पिंडप्रदानवापीचकेनपूर्वंविनिर्मिता ॥ उदङ्मुखीभूमिगताकथंगंगासरस्वती ॥५॥ ॥ ब्राह्मणैर्वेदविद्वद्भिःकथंयात्रात्रिपु
ष्करे ॥ कर्तव्यायत्फलंतस्याजायतेतद्वदस्वमे ॥ ६ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ प्रश्नभारोमहानेषभवतापरिकल्पितः ॥ तदेकाग्रमनाभूत्वाशृणुतीर्थमहाफलं ॥
॥ ७ ॥ यस्यहस्तौचपादौचमनश्चैवसुसंयतं ॥ विद्यातपश्चकीर्तिश्चसतीर्थफलमश्नुते ॥ ८ ॥ प्रतिग्रहादुपावृत्तःसंतुष्टोयेनकेनचित् ॥ अहँकारनिवृ
त्तश्चसतीर्थफलमश्नुते ॥ ९ ॥ अक्रोधनश्चराजेंद्रसत्यशीलोदृढव्रतः ॥ आत्मोपमश्चभूतेषुसतीर्थफलमश्नुते ॥ १० ॥ ऋषीणांपरमंगुह्यमिदंभर
तसत्तम॥पूर्वंयत्रमहाराजसत्रेपैतामहेतथा ॥११॥ यतीनामुग्रतपसांयेषांकोटिःसमागता ॥ मुखदर्शनमाश्रित्यस्थितास्तेज्येष्ठपुष्करे ॥१२॥सुरूपतांपरां
लब्ध्वाप्रीतास्तेमुनिसत्तमाः ॥ हर्षेणमहताविष्टाब्रह्मदर्शनकांक्षिणः॥१३॥यज्ञोपवीतैस्तेभूमिमाप्यसर्वेचतुर्दिशं ॥ कृत्वातीर्थविभागंचस्थिताभक्तिपराय
णाः ॥१४॥ आसन्नश्चततस्तेषांतदातुष्टःपितामहः॥कोटिंकृत्वातदातेषांमानंदृष्ट्वामनीषिणां॥१५॥अद्यप्रभृतियुष्माकंधर्मवृद्धिर्भविष्यति॥इहागत्यनरोयो
वैयदंगंप्रथमंजले १६ प्लावविष्यतिरूपार्थंरूपितातीर्थकारिता॥भविष्यतिनसंदेहोयोजनायतमंडले ॥१७॥ अर्धयोजनविस्तारंदीर्घंसार्धंहि योजनम्॥एतत्प्र
माणंतीर्थस्यऋषिकोटिप्रवर्त्तितम्॥१८॥गमनादेवराजेंद्रपुष्करस्यत्वरिंदम॥राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलमाप्नोतिमानवः ॥१९॥सरस्वतीमहापुण्याप्रविष्टाज्ये
ष्ठपुष्करे॥तत्रब्रह्मादयोदेवाऋषयःसिद्धचारणाः॥२०॥अभिगच्छंतिराजेंद्रचैत्रशुक्लचतुर्दशीं॥तत्राभिषेकंकुर्वीतापितृदेवार्चनेरतः ॥२१॥ गोमेधंचतदाप्नोति
कुलंचैवसमुद्धरेत्॥एवंतीर्थविभागस्तुकृतस्तैस्तुमहर्षिभिः॥२२॥पितॄन्देवांश्चसन्तर्प्यविष्णुलोकेमहीयते॥तत्रस्नात्वाभवेन्मर्त्योविमलश्चन्द्रमायथा ॥२३
ब्रह्मलोकमवाप्नोतिगतिंचपरमांव्रजेत् ॥ नृलोकेदेवदेवस्यतीर्थंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ २४ ॥ पुष्करंनामविख्यातंमहापातकनाशनम् ॥ दशकोटिसहस्रा
णितीर्थानांवैमहीपते॥२५॥सान्निध्यंपुष्करेयेषांत्रिसन्ध्यंकुलनन्दन ॥ आदित्यावसवोरुद्रास्साध्याश्चसमरुद्गणाः॥२६॥ गन्धर्वाप्सरसश्चैवनित्यंसन्निहिताावि
भोः ॥ यत्रदेवास्तपस्तप्त्वादैत्याब्रह्मर्षयस्तथा ॥२७ ॥ दिव्ययोगामहाराजपुण्येनमहतान्विताः ॥ मनसाप्यभिकामस्यपुष्कराणिमनस्विनः ॥ २८ ॥

पूयन्तेसर्वपापानिनाकपृष्ठेसमोदते ॥ तस्मिंस्तीर्थेमहाराजनित्यमेवपितामहः ॥ २९ ॥ उवासपरमप्रीतोदेवदानवसम्मतः ॥ पुष्करेषुमहाराजदेवास्सार्षिं
पुरोगमाः ॥ ३० ॥ सिद्धिंचसमनुप्राप्ताःपुण्येनमहतान्विताः ॥ तत्राभिषेकंयःकुर्यात्पितृदेवार्चनेरतः ॥ ३१ ॥ अश्वमेधाद्दशगुणंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ अ
प्येकंभोजयेद्विप्रंपुष्करारण्यमाश्रितः ॥ ३२ ॥ अन्नेनतेनसंप्रीताकोटिर्भवतिपूजिता ॥ तेनासौकर्मणाभीष्मप्रेत्यचेहचमोदते ॥ ३३ ॥ शाकैर्मूलैःफ
लैर्वापियेनवावर्त्तयेत्स्वयम् ॥ तद्वैदद्याद्ब्राह्मणायश्रद्धावाननसूयकः ॥ ३४ ॥ तेनैवप्राप्नुयात्प्राज्ञोहयमेधफलंनरः ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवैश्यःशूद्रोवाराजस
त्तम ॥ ३५ ॥ पैतामहंसरःपुण्यंपुष्करंनामनामतः ॥ वैखानसानांसिद्धानांमुनीनांपुण्यदंहियत् ॥ ३६ ॥ सरस्वतीपुण्यतमायस्माद्यातामहार्णवम् ॥
आदिदेवोमहायोगीयत्रास्तेमधुसूदनः ॥ ३७ ॥ ख्यातआदिवराहेतिनाम्नात्रिदशपूजितः ॥ हीनवर्णाश्चयेवर्णास्तीर्थेपैतामहेगताः॥३८॥ नवियोनिंव्रजंत्ये
तेस्नात्वातीर्थेमहात्मनः ॥ कार्तिक्यांचविशेषेणयोभिगच्छेत्तुपुष्करं ॥ ३९ ॥ फलंतत्राक्षयंतस्यभवतीत्यनुशुश्रुम ॥ सायंप्रातःस्मरेद्यस्तुपुष्कराणि
कृतांजलिः ॥ ४० ॥ उपस्पृष्टंभवेत्तेनसर्वतीर्थेतुकौरव ॥ जन्मप्रभृतियत्पापंस्त्रियोवापुरुषस्यवा ॥ ४१ ॥ पुष्करेस्नानमात्रेणसर्वमेतत्प्रणश्यति ॥ यथा
सुराणांप्रवरःसर्वेषांतुपितामहः ॥ ४२ ॥ तथैवपुष्करंतीर्थंतीर्थानामादिरुच्यते ॥ तद्दद्वादशवर्षाणिपुष्करेनियतःशुचिः ॥ ४३ ॥ क्रतून्सर्वानवाप्नोति
ब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ यस्तुवर्षशतंपूर्णमग्निहोत्रमुपासते ॥ ४४ ॥ कार्तिकींवावसेदेकांपुष्करेसममेवतु ॥ पुष्करेदुष्करोहोमःपुष्करेदुष्करंतपः ॥
॥ ४५ ॥ पुष्करेदुष्करंदानंवासश्चैवसुदुष्करः ॥ ब्राह्मणोवेदविद्वांस्तुगत्वावैज्येष्टपुष्करं ॥ ४६॥ स्नानाद्भवेन्मोक्षभागीश्राद्धेनपितृतारकः ॥ नाममात्रो
पियोविप्रोगत्वासंध्यामुपासते ॥ ४७ ॥ वर्षाणिद्वादशैवेहतेनसंध्याह्युपासिता ॥ भवेत्तुनात्रसंदेहःपुराप्रोक्तंस्वयंभुवा ॥ ४८ ॥ सावित्रीकथितोदोषःकु
लेतस्यनजायते ॥ यापत्नीददतेभर्तुःसंध्योपास्तिंकरिष्यतः ॥ ४९ ॥ करकेणतुताम्रेणतोयंमुक्त्वादिवंव्रजेत् ॥ ब्रह्मलोकमनुप्राप्यातिष्टतिब्रह्मणोदिनं ॥
॥ ५० ॥ एकाकिनागतेनापिसंध्यावंद्यायथाक्रमं ॥ पौष्करेणाथतोयेनभृंगारेनिहितेनतु ॥ ५१ ॥ तेनापिद्वादशाब्दानिसंध्योपास्तानसंशयः ॥ भवेत्समी
पगापत्नीकुर्वतःपितृतर्पणं ॥ ५२ ॥ दक्षिणांदिशमास्थायगायत्र्याराजसत्तम ॥ पितॄणांपरमातृप्तिःक्रियतेद्वादशाब्दिकी ॥ ५३ ॥ युगसहस्रंपिण्डेनश्राद्धेना
नन्त्यमश्नुते ॥ एतदर्थंहिविद्वांसःकुर्वंतेदारसंग्रहं ॥ ५४ ॥ तीर्थेगत्वाप्रदास्यामःपिंडान्वैश्राद्धपूर्वकं ॥ तेषांपुत्राधनंधान्यमविच्छिन्नाचसंततिः ॥ ५५ ॥
भवेद्वैनात्रसंदेहएतदाहपितामहः ॥ तर्पयित्वापितृन्देवानाग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ५६ ॥ आश्रमानपितेवच्मिशृणुष्वैकमनानृप ॥ अगस्त्येनकृतश्चात्रआश्र
मोदेवसंमितः ॥ ५७ ॥ सप्तर्षीणांपुराचात्रआश्रमोदेवसम्मतः ॥ ब्रह्मर्षीणांतथाचात्रमनूनांपरमस्तथा ॥ ५८ ॥ नागानांचपुरीरम्यायज्ञपर्वतरोधसि ॥

अगस्त्यस्यमहाराजप्रभावममितात्मनः॥ ५९ ॥ कथयामिसमासेनशृणुत्वंसुसमाहितः॥ पूर्वंकृतयुगेभीष्मदानवायुद्धदुर्मदाः॥ ६० ॥ कालेयाइतिविख्यातागणाःपरमदारुणाः॥तेतुवृत्रंसमाश्रित्यदेवान्हंतुंसमुद्यताः॥ ६१ ॥ ततोदेवाःसमुद्विग्नाब्रह्माणमुपतस्थिरे॥ कृतांजलींस्तुतान्सर्वान्परमेष्ठीत्युवाचह ॥ ६२ ॥ विदितंमेसुराःसर्वंयद्वःकार्यंचिकीर्षितं॥ तमुपायंप्रवक्ष्यामियथावृत्रंवधिष्यथ ॥ ६३ ॥ दधीचिरितिविख्यातोमहानृषिरुदारधीः॥ तंगत्वासहितास्सर्वेवरंचप्रतियाचत॥ ६४ ॥ सवोदास्यतिधर्मात्मासुप्रीतेनांतरात्मना॥ सवाच्यःसहितैःसर्वैर्भवद्भिर्जयकांक्षिभिः ॥ ६५ ॥ स्वान्यस्थीनिप्रयच्छस्वत्रैलोक्यहितकांक्षया॥ सशरीरंसमुत्सृज्यस्वान्यस्थीनिप्रदास्यति॥ ६६ ॥ तस्यास्थिभिर्महाघोरंवज्रंसंक्रियतांदृढं ॥ महच्छत्रुहनंदिव्यंतदस्त्रमशनिःस्मृतं॥ ६७ ॥ तेनवज्रेणवैवृत्रंवधिष्यतिशतक्रतुः॥ एतद्वःसर्वमाख्यातंतस्मात्सर्वंविधीयतां ॥ ६८ ॥ एवमुक्तास्ततोदेवाअनुज्ञाप्यपितामहं॥ शतक्रतुंपुरस्कृत्यदधीचेराश्रमंययुः ॥ ६९ ॥ सरस्वत्याःपरेपारेनानाद्रुमलतावृतं ॥ षट्पदोद्गीतनिनदैरुद्घुष्टंसामगैरिव॥ ७० ॥ पुंस्कोकिलरवोन्मिश्रंजीवंजीवकनादितम्॥ महिषैश्चवराहैश्चसृमरैश्चमरैरपि॥ ७१ ॥ तत्रतत्रानुचरितैःशार्दूलभयवर्जितैः॥ करेणुभिर्वारणैश्चप्रभिन्नकरटामुखैः ॥ ७२ ॥ स्वरोद्गारैश्चक्रीडद्भिःसमंतादनुनादितं॥ सिंहव्याघ्रैर्महानादंनदद्भिरनुनादितं ॥ ७३ ॥ मयूरैश्चापिसंलीनैर्गुहाकंदरवासिभिः॥ तेषुतेषुचकुंजेषुनादितंसुमनोरमं ॥ ७४ ॥ त्रिविष्टपसमप्रख्यंदधीच्याश्रममागमन् ॥ तत्रापश्यन्दधीचिंतंदिवाकरसमप्रभम् ॥ ७५ ॥ जाज्वल्यमानंवपुषायथालक्ष्म्याचतुर्भुजम् ॥ तस्यपादौसुराराजन्नभिवंद्यप्रणम्यच ॥ अयाचंतवरंसर्वेयथोक्तंपरमेष्ठिना॥ ७६ ॥ ततोदधीचिःपरमप्रतीतःसुरोत्तमांस्तानिदमित्युवाच॥ करोमियद्वोहितमद्यदेवाःस्वंवापिदेहंत्वहमुत्सृजामि॥ ७७॥ तानेवमुक्त्वाद्विपदांवरिष्ठःप्राणांस्ततोसौसहसोत्ससर्ज॥ सुरास्तदस्थीनिसवासवास्तेयथोपयोगंजगृहुःस्मतस्य॥ ७८॥ प्रहृष्टरूपाश्चजयायदेवास्त्वष्टारमासाद्यतमर्थमूचुः॥ त्वष्टातुतेषांवचनंनिशम्यप्रहृष्टरूपःप्रयतःप्रयत्नात्॥ ७९॥ चकारवज्रंभृशमुग्रवीर्यंकृत्वाचशक्रंतमुवाचहृष्टः॥ अनेनशस्त्रप्रवरेणदेवभस्मीकुरुष्वाद्यसुरारिमुग्रं ॥ ८० ॥ ततोहतारिःसगणःसुखंत्वंप्रशाधिकृत्स्नंत्रिदिवंदिविष्ठः ॥ त्वष्ट्रातथोक्तस्तुपुरंदरश्चवज्रंप्रहृष्टःप्रयतोह्यगृह्णात् ॥ ८१ ॥ ततःसवज्रेणयुतोदैवतैरभिपूजितः ॥ आससादततोवृत्रंस्थितमावृत्यरोदसी ॥ ८२ ॥ कालकेयैर्महाकायैस्समंतादभिरक्षितं॥ समुद्यतप्रहरणैःसशृंगैरिवपर्वतैः ॥ ८३ ॥ ततोयुद्धंसमभवद्देवानांसहदानवैः ॥ मुहूर्तंभरतश्रेष्ठलोकत्रासकरंमहत् ॥ ८४ ॥ उद्यतैःप्रतिसृष्टानांखड्गानांवीरबाहुभिः ॥ आसीत्सुतुमलःशब्दःशरीरैरभिपातितैः॥ ८५ ॥ शिरोभिःप्रपतद्भिश्चाप्यंतरिक्षान्महीतलं ॥ तालैरिवमहीपालवृंतैरेवदृश्यते ॥ ८६ ॥ तेहेमकवचाभूत्वाकालेयाःपरि

घायुधाः ॥ त्रिदशानभ्यवर्तन्तदावदग्धाइवद्रुमाः ॥ ८७ ॥ तेषांवेगवतांवेगंसहितानांप्रधावताम् ॥ नशेकुःसहिताःसोढुंभग्नास्तेप्राद्रवन्भयात्
॥ ८८ ॥ तान्दृष्ट्वाद्रवतोभीतान्सहस्राक्षःपुरंदरः ॥ वृत्रंचवर्द्धमानंतुकश्मलंमहदाविशत् ॥ ८९ ॥ तंशक्रंकश्मलाविष्टंदृष्ट्वाविष्णुःसनातनः ॥ स्वतेजोव्य
दधाच्छक्रेबलमस्यविवर्धयन् ॥ ९० ॥ विष्णुनाप्यायितंशक्रंदृष्ट्वादेवगणास्तदा ॥ सर्वेतेजस्समादध्युस्तथाब्रह्मर्षयोमलाः ॥ ९१ ॥ ससमाप्यायितःशक्रोवि
ष्णुनादैवतैःसह॥ऋषिभिश्चमहाभागैर्बलवान्समपद्यत ॥९२॥ ज्ञात्वाबलस्थंत्रिदशाधिपंतंननादवृत्रस्सुमहानिनादम् ॥ तस्यप्रणादेनधरादिशश्चखंद्यौर्नगा
श्चेतिचचालसर्वं ॥९३॥ ततोमहेंद्रःपरमाभितप्तःश्रुत्वारवंघोरतरंमहांतम् ॥ भयेनमग्नस्त्वरितंमुमोचवज्रंमहान्तंखलुतस्यशीर्षे ॥९४॥ सशक्रवज्राभिहतः
पपातमहास्वनःकांचनमाल्यधारी ॥ यथामहाशैलवरःपुरस्तात्समंदरोविष्णुकरात्प्रमुक्तः ॥ ९५ ॥ तस्मिन्हतेदैत्यवरेभयार्तःशक्रःप्रदुद्रावसरःप्रवेष्टुं ॥
वज्रंचमेनेस्वकरात्प्रमुक्तंवृत्रंभयाच्चैवहतंनपश्यति ॥ ९६ ॥ सर्वेचदेवामुदिताःप्रहृष्टाःसहर्षयश्चैनमथोस्तुवंति ॥ शेषांश्चदैत्यांस्त्वरितंसमेत्यजघ्नुः
सुरावृत्रवधाभितप्तान् ॥ ९७ ॥ तेवध्यमानास्त्रिदशैस्तदानींमहासुरावायुसमानवेगाः ॥ समुद्रमेवाविविशुर्भयार्ताःप्रविश्यचैवोदधिमप्रमेयम् ॥ ९८ ॥ झ
षाकुलंरत्नसमाकुलंचतदास्ममंत्रंसहिताःप्रचक्रुः ॥ तत्रस्मकेचिन्मतिनिश्चयज्ञास्तांस्तानुपायान्परिचिंतयंतः ॥ ९९ ॥ भयार्दितादेवनिकायतप्तास्त्रैलो
क्यनाशायमतिंप्रचक्रुः ॥ तेषांतुतत्रक्षयकालयोगाद्घोरामतिश्चिंतयतांबभूव ॥ १०० ॥ येसंतिविद्यातपसोपपन्नास्तेषांविनाशःप्रथमंचकार्यः ॥ लोकाश्च
सर्वेतपसाध्रियंतेतस्मात्त्वरध्वंतपसःक्षयाय ॥ १ ॥ येसंतिकेचिद्धिवसुंधरायांतपस्विनोधर्मविदश्चतज्ज्ञाः ॥ तेषांवधश्चक्रियतांहिक्षिप्रंतेपुप्रणष्टेषुजग
द्विनष्टम् ॥ २ ॥ एवंहिसर्वेगतबुद्धिभावाजगद्विनाशेपरमप्रहृष्टाः ॥ दुर्गंसमाश्रित्यमहोर्मिमंतंरत्नाकरंवारुणमालयंस्म ॥ ३ ॥ समुद्रंतेसमासाद्यवारुणं
त्वंभसांनिधिं ॥ कालेयास्समपद्यंतत्रैलोक्यस्यविनाशने ॥ ४ ॥ तेरात्रौसमभिक्रुद्धावभक्षुस्तांस्तदामुनीन् ॥ आश्रमेषुचयेसंतिपुण्येष्वायतनेषुच ॥
॥ ५ ॥ वसिष्ठस्याश्रमेविप्राभक्षितास्तैर्दुरात्मभिः ॥ अशीतिःशतमष्टौचवनेचान्येतपस्विनः ॥ ६ ॥ च्यवनस्याश्रमंगत्वापुण्यंद्विजनिषेवितम् ॥
फलमूलाशनानांहिमुनीनांभक्षितंशतं ॥ ७ ॥ एवंरात्रौस्मकुर्वंतोविविशुश्चार्णवंदिवा ॥ भरद्वाजाश्रमंगत्वानियताब्रह्मचारिणः ॥ ८ ॥ वाताहारांबुभ
क्षाश्चविंशतिश्चनिषूदिताः ॥ एवंक्रमेणभक्षार्थंमुनीनांदानवास्तदा ॥ ९ ॥ निशायांपर्यधावंतशक्ताभुजबलाश्रयात् ॥ कालेनमहतातेवैजघ्नुर्मुनिगणा
न्बहून् ॥ ११० ॥ नचैतानवबुध्यंतमनुजामनुजाधिप ॥ निस्वाध्यायवषट्कारंनष्टयज्ञोत्सवक्रियम् ॥ ११ ॥ जगदासीन्निरुत्साहंकालेयभयपीडितं ॥
एवंप्रक्षीयमाणास्तेमानवामनुजेश्वर ॥ १२ ॥ आत्मत्राणपराभीताःप्राद्रवंस्तुदिशोदश ॥ केचिद्गुहांप्रविविशुर्विकीर्णाश्चापरेद्विजाः ॥ १३ ॥ अप

रेचभयोद्विग्नाभयात्प्राणान्समत्यजन् ॥ केचित्तत्रमहेष्वासाःशूराःपरमदर्पिताः ॥ १४ ॥ मार्गमाणाःपरंयत्नंदानवानांप्रचक्रिरे ॥ नचैतानानुजग्मुस्ते समुद्रंसमुपाश्रितान् ॥ १५ ॥ शमंनजग्मुःपरममाजग्मुःक्षयमेवच ॥ जगत्प्रशमनेजातेनष्टयज्ञोत्सवक्रिये ॥ १६ ॥ आजग्मुःपरमोद्विग्नास्त्रिदशामनुजे श्वर ॥ समेत्यसमहेंद्रास्तुभयान्मंत्रंप्रचक्रिरे ॥ १७ ॥ नारायणंपुरस्कृत्यवैकुंठमपराजितम् ॥ ततोदेवास्समेतास्तेतदोचुर्मधुसूदनम् ॥ १८ ॥ त्वंनः स्रष्टाचगोप्ताचभर्ताचजगतःप्रभो ॥ त्वयासृष्टंजगत्सर्वंयच्चेंगंयच्चनेङ्गति ॥ १९ ॥ त्वयाभूमिःपुरानष्टासमुद्रात्पुष्करेक्षण ॥ वाराहंरूपमास्थायजगदर्थे समुद्धृता ॥ १२० ॥ आदिदैत्योमहावीर्योहिरण्यकशिपुःपुरा ॥ नारसिंहंवपुःकृत्वासूदितःपुरुषोत्तम ॥ २१ ॥ अवध्यःसर्वभूतानांबलिश्चापिमहासुरः ॥ वामनंवपुरास्थायत्रैलोक्याद्भ्रंशितस्त्वया ॥ २२ ॥ असुरःसुमहेष्वासोजंभइत्यभिविश्रुतः ॥ यज्ञक्षोभकरःक्रूरस्त्वमरैर्विनिपातितः ॥ २३ ॥ एवमादी निकर्माणियेषांसंख्यानविद्यते ॥ अस्माकंभयभीतानांत्वंगतिर्मधुसूदन ॥ २४ ॥ तस्मात्त्वांदेवदेवेशलोकार्थंज्ञापयामहे ॥ रक्षलोकांश्चदेवांश्चशक्रं चमहतोभयात् ॥२५॥ भवत्प्रसादाद्वर्ततेप्रजास्सर्वाश्चतुर्विधाः॥स्वस्थाभवंतिमनुजाहव्यकव्यैर्दिवौकसः ॥२६॥ लोकाह्येवंप्रवर्ततेअन्योन्यंचसमाश्रिताः॥ त्वत्प्रभावान्निरुद्विग्नास्त्वयैवपरिरक्षिताः ॥२७॥ इदंचसमनुप्राप्तंलोकानांभयमुत्तमम् ॥ जानीमोनचकेनैतेवध्यंतेब्राह्मणानिशि ॥२८॥ ब्राह्मणेषुचक्षीणेषुपृ थिवीक्षयमेष्यति ॥ त्वत्प्रसादान्महाबाहोलोकास्सर्वेजगत्पते ॥ २९ ॥ विनाशंनाधिगच्छेयुस्त्वयावैपरिरक्षिताः ॥ विष्णुरुवाच ॥ विदितंमेसुरास्सर्वं प्रजायाःक्षयकारणम् ॥१३०॥ भवतांचापिवक्ष्यामिशृणुध्वंविगतज्वराः॥ कालकेयाइतिख्यातागणाःपरमदारुणाः ॥३१॥ तेवृत्रंनिहतंदृष्ट्वासहस्राक्षेणधी मता ॥ जीवितंपरिरक्षन्तःप्रविष्टावरुणालयम् ॥ ३२ ॥ तेप्रविश्योदधिंघोरंनानाग्राहसमाकुलम् ॥ उत्सादनार्थंलोकस्यरात्रौघ्नंतिमुनीनिह ॥ ३३ ॥ नतुशक्याःक्षयंनेतुंसमुद्रांताहिंताहिते ॥ समुद्रस्यक्षयेबुद्धिर्भवद्भिःपरिचिंत्यताम् ॥ ३४ ॥ एतच्छ्रुत्वावचोदेवाविष्णुनासमुदाहृतम् ॥ परमेष्ठिनमासाद्यअ गस्त्यस्याश्रमंययुः ॥ ३५ ॥ तत्रापश्यन्महात्मानंवारुणंदीप्ततेजसम् ॥ उपास्यमानमृषिभिर्देवैरिवपितामहम् ॥ ३६ ॥ तेभिगम्यमहात्मानंमैत्रावरुणि मुत्तमम् ॥ अप्रमत्तंतपोराशिंकर्मभिःस्वैरनुष्ठितैः ॥ ३७ ॥ देवाऊचुः ॥ नहुषेणाभितप्तानांलोकानांत्वंगतिःपुरा ॥ भ्रंशितश्चसुरैश्वर्याल्लोकार्थंलोककं टकः ॥ ३८ ॥ क्रोधात्प्रवृद्धःसमहान्भास्करस्यनगोत्तमः ॥ वचस्तवानतिक्रामन्विन्ध्यःशैलोनवर्धते ॥ ३९ ॥ तमसाच्छादितेलोकेमृत्युनाभ्यर्दिताः प्रजाः ॥ त्वामेवनाथमागम्यनिर्वृतिंपरमांगताः ॥ १४० ॥ अस्माकंभयभीतानांनित्यमेवभवान्गतिः ॥ ततस्त्वद्यप्रयाचामस्त्वांवरंवरदोह्यसि ॥ ४१ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ किमर्थंसहसाविंध्यःप्रवृद्धःक्रोधमूर्च्छितः ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंविस्तरेणमहामुने ॥ ४२ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ अद्रिराजंमहाशैलंमेरुंक

नकपर्वतम् ॥ उदयेस्तमयेभानुःप्रदक्षिणमवर्तत ॥ ४३ ॥ तंदृष्ट्वातुतदाविंध्यःशैलःसूर्यमथाब्रवीत् ॥ यथाहिमेरुर्भवतानित्यशःपरिगम्य
ते ॥ ४४ ॥ प्रदक्षिणंचक्रियतेमामेवंकुरुभास्कर ॥ एवमुक्तस्ततःसूर्यःशैलेंद्रंप्रत्यभाषत ॥ ४५ ॥ नाहमात्मेच्छयाशैलंकरोम्येनंप्रदक्षिणम् ॥
एषमार्गःप्रदिष्टोमेयेनेदंनिर्मितंजगत् ॥ ४६ ॥ एवमुक्तस्तदाक्रोधात्प्रवृद्धःसहसाचलः ॥ सूर्याचंद्रमसोर्मार्गंरोद्धुमिच्छन्परंतप ॥ ४७ ॥ ततोहिदेवाः
सहितास्तुसर्वेसेंद्राःसमागम्यमहाद्रिराजम् ॥ निवारयामासुरथोत्पतंतंनवैसतेषांवचनंचकार ॥ ४८ ॥ ततोहिजग्मुर्मुनिमाश्रमस्थंतपस्विनांधर्मवतांवरि
ष्ठम् ॥ अगस्त्यमत्यद्भुतदीप्तवीर्यंतंचार्थमूचुःसहिताःसुरास्ते ॥ ४९ ॥ देवाऊचुः ॥ सूर्याचंद्रमसोर्मार्गंनक्षत्राणांगतिंतथा ॥ शैलराडावृणोत्येपविंध्यः
क्रोधवशानुगः ॥ १५० ॥ तंनिवारयितुंशक्तोनान्यःकश्चिन्मुनीश्वर ॥ तच्छ्रुत्वावचनंविप्रःसुराणांशैलमभ्यगात् ॥ ५१ ॥ सोभिगम्याब्रवीद्विंध्यंसादरंसमु
पस्थितम् ॥ मार्गमिच्छाम्यहंदत्तंभवतापर्वतोत्तम ॥ ५२ ॥ दक्षिणामभिगंतास्मिदिशंकार्येणकेनचित् ॥ यावदागमनंमेस्यात्तावत्त्वंप्रतिपालय ॥ ५३ ॥
निवृत्तेमयिशैलेंद्रततोवर्धस्वकामतः॥पुलस्त्यउवाच॥अद्यापिदक्षिणादेशाद्वारुणिर्ननिवर्तते।५४।एतत्तेसर्वमाख्यातंयथाविन्ध्योनवर्धते।अगस्त्यस्यप्रभावे
णयन्मांत्वंपरिपृच्छसि॥५५॥कालेयास्तुयथाराजन्सुरैःसर्वैर्निषूदिताः॥अगस्त्यद्वारमासाद्यतन्मोनिगदतःशृणु॥५६॥त्रिदशानांवचःश्रुत्वामैत्रावरुणिरब्रवी
त् ॥ किमर्थंसमुपायातावरंमत्तःकिमिच्छथ ॥ ५७ ॥ एवमुक्तास्तदातेनदेवास्तंमुनिमब्रुवन् ॥ इच्छामएकंवरमद्भुतंवयंपिबार्णवंदेवमुनेमहात्मन् ॥ ५८ ॥
एवंत्वयेच्छेमकृतेमहर्षेमहार्णवंपीयमानंसमग्रम् ॥ ततोविहन्यामचसानुबंधंकालेयसंज्ञंसुरविद्विषांबलम् ॥ ५९ ॥ त्रिदशानांवचःश्रुत्वातथेतिमुनिरब्रवीत् ॥
करिष्येभवतांकामंलोकानांसुखकारकम् ॥ १६० ॥ एवमुक्त्वाततोगच्छत्समुद्रंनिधिमंभसाम् ॥ तपःसिद्धैश्चमुनिभिःसार्धंदेवैश्चसुव्रत ॥ ६१ ॥ मनुष्यो
रगगंधर्वायक्षाःकिंपुरुषास्तथा ॥ अनुजग्मुर्महात्मानंद्रष्टुकामास्तदद्भुतम् ॥ ६२ ॥ ततोभ्यपश्यत्सहितःसमुद्रंभीमनिःस्वनम् ॥ नृत्यंतमिवचोर्मीभिर्व
ल्गंतमिववायुना ॥ ६३ ॥ हसंतमिवफेनौघैःस्खलंतंकंदरेषुच ॥ नानाग्राहसमाकीर्णंनानाद्विजगणैर्युतम् ॥ ६४ ॥ अगस्त्यसहितादेवाःसगंधर्वमहोरगाः ॥
ऋषयश्चमहाभागाःसमासेदुर्महोदधिम् ॥ ६५ ॥ समुद्रंससमासाद्यवारुणिर्भगवानृषिः ॥ उवाचसहितान्देवानृषींस्तांस्तुसमागतान् ॥ ६६ ॥ पातुकामःसमुद्रंच
अगस्त्यऋषिसत्तमः ॥ एषलोकहितार्थायपिबामिवरुणालयम् ॥ ६७ ॥ भवतांयदनुष्ठेयंतच्छीघ्रंसंविधीयताम् ॥ एतावदुक्त्वावचनंमैत्रावरुणिरग्रतः ॥ ६८ ॥
समुद्रमपिबत्क्रुद्धस्सर्वलोकस्यपश्यतः ॥ पीयमानंसमुद्रंतुदृष्ट्वादेवाःसवासवाः ॥ ६९ ॥ विस्मयंपरमंजग्मुस्स्तुतिभिश्चाप्यपूजयन् ॥ त्वंनस्त्राताविधाताच
लोकानांलोकभावनः ॥ त्वत्प्रसादात्समुत्सेधमुपगच्छेत्समंजगत् ॥ १७० ॥ संपूज्यमानस्त्रिदशैर्महात्मागंधर्वमुख्येषुनदत्सुचैव ॥ दिव्यैश्चपुष्पैरवकीर्यमाणो

महार्णवंनिःसलिलंचकार ॥ ७१ ॥ दृष्ट्वाकृतंनिःसलिलंमहार्णवंसुराःसमस्ताःपरमप्रहृष्टाः ॥ प्रगृह्यदिव्यानिवरायुधानितान्दानवान्जघ्नुरदीन सत्त्वाः ॥ ७२ ॥ तेवध्यमानास्त्रिदशैर्महात्मभिर्महाबलैर्वेगयुतैर्नदद्भिः ॥ नसेहिरेवेगवतांमहात्मनांवेगंतदाधारयितुंदिवौकसाम् ॥ ७३ ॥ तेवध्यमाना स्त्रिदशैर्दानवाभीमनिःस्वनाः ॥ चक्रुःसुतुमुलंयुद्धंमुहूर्त्तमिवभारत ॥ ७४ ॥ तेपूर्वंतपसादग्धामुनिभिर्भावितात्मभिः ॥ यतमानाःपरंशक्त्या त्रिदशैर्विनिषूदिताः ॥ ७५ ॥ तेहेमनिष्काभरणाःकुंडलांगदधारिणः ॥ निहतावह्वशोभंतपुष्पिताइवकिंशुकाः ॥ ७६ ॥ हतशिष्टास्ततःकेचित्काले यदनुजोत्तमाः ॥ विदार्यवसुधांदेवींपातालतलमाश्रिताः ॥ ७७ ॥ निहतान्दानवान्दृष्ट्वात्रिदशामुनिपुंगवम् ॥ तुष्टुवुर्विविधैर्वाक्यैरिदंचैवाब्रुवन्व चः ॥ ७८ ॥ त्वत्प्रसादान्महाभागलोकैःप्राप्तंमहत्सुखम् ॥ त्वत्तेजसाचनिहताःकालेयाभीमविक्रमाः ॥ ७९ ॥ पूरयस्वमहाविप्रसमुद्रंलोकभावनम् ॥ यत्त्वयासलिलंपीतंतदस्मिन्पुनरुत्सृज ॥ १८० ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचभगवान्मुनिपुंगवः ॥ जीर्णंतद्धिमयातोयमुपायोन्यःप्रचिंत्यताम् ॥ ८१ ॥ पूरणार्थं समुद्रस्यभवद्भिर्यत्नमास्थितैः ॥ एवंश्रुत्वातुवचनंमहर्षेर्भावितात्मनः ॥ ८२ ॥ विस्मिताश्वविषण्णाश्चबभूवुःसहितास्सुराः ॥ परस्परमनुज्ञाप्यप्रणम्यमु निपुंगवम् ॥ ८३ ॥ प्रजाःसर्वामहाराजविप्राजग्मुर्यथागतम् ॥ त्रिदशाविष्णुनासार्द्धमनुजग्मुःपितामहम् ॥ ८४ ॥ पूरणार्थंसमुद्रस्यमंत्रयंतःपरस्परम् ॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वेसागरस्यहिपूरणम् ॥ ८५ ॥ तानुवाचसमेतांस्तुब्रह्मालोकपितामहः ॥ गच्छध्वंविबुधास्सर्वेयथाकामंयथेप्सितम् ॥ ८६ ॥ महता कालयोगेनप्रकृतिंयास्यतेऽर्णवः ॥ ज्ञातीस्तुकारणंकृत्वामहाराजोभगीरथः ॥ ८७ ॥ गंगौघेनसमुद्रंचपुनःसंपूरयिष्यति ॥ एवंतेब्रह्मणादेवाःप्रेपिताऋषि सत्तमाः ॥ ८८ ॥ उवाचभगवांस्तुष्टस्त्वगस्त्यमृषिसत्तमम् ॥ देवकार्यंतुभवतादानवानांविनाशनम् ॥ ८९ ॥ यतस्संतारितादेवास्तेनतुष्टोस्मिवैमुने ॥ अभिप्रेतोवरोयस्तेयाचयस्वददामितम् ॥ १९० ॥ एवमुक्तस्तदागस्त्यःप्रणिपातपुरःसरम् ॥ इहस्थेनमयादेवदेवकार्यमिदंकृतम् ॥ ९१ ॥ सर्वाश्रमाणां प्रवरोभवत्वेषममाश्रमः ॥ त्वयाचोक्तस्तुभगवन्भवितानात्रसंशयः ॥ ९२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यात्रांतुपुष्करेकृत्वाइहागत्यनरास्तुये ॥ इहकुंडेषुयेस्नानंतर्प णंपितृदेवयोः ॥ ९३ ॥ अर्चनंचैवदेवेषुसर्वमक्षयकारकम् ॥ अर्घ्यंचोच्चावचंगृह्यशष्कुलापूपकांस्ततः ॥ ९४ ॥ दास्यंतिद्विजमुख्येभ्यस्तेषांवासस्त्रि विष्टपे ॥ श्राद्धेनपितरस्तृप्तायावदाभूतसंप्लवम् ॥ ९५ ॥ कंदमूलफलैर्वापितर्पयिष्यतियोमुनिम् ॥ सतर्षिस्थानमासाद्यमोदतेशाश्वतीःसमाः ॥ ९६ ॥ यज्ञपर्वतमारूढोदृष्ट्वागंगाविनिर्गमम् ॥ उदङ्मुखीदेवनदीनिर्गतापुष्करंप्रति ॥ ९७ ॥ अत्राभिषेकंयःकुर्यात्पितृदेवार्चनेरतः ॥ अश्वमेधफलंतस्यभवत्ये वनसंशयः ॥ ९८ ॥ यस्त्वेकंभोजयेद्विप्रंकोटिर्भवतिभोजिता ॥ अक्षयंत्वन्नपानंचअत्रदत्तंमुनीश्वर ॥ ९९ ॥ योयमिच्छतिकामंतुसर्वंतस्यभविष्यति ॥ नवियोनिं

व्रजत्यत्रस्नातमात्रोनरोभुवि॥२००॥स्थानानांपरमंस्थानंतीर्थानांतीर्थमुत्तमम्॥मयादत्तंमुनिश्रेष्ठभविष्यतिनसंशयः॥ १ ॥ जन्मप्रभृतियत्पापंस्त्रियावापुरुषस्यवा॥अत्रैवस्नातमात्रस्यसर्वमेतत्प्रणश्यति॥२॥एवमुक्त्वातुभगवान्ब्रह्मालोकपितामहः॥जगामामंत्र्यसमुनिमगस्त्यंमुनिसत्तमम्॥३॥ अगस्त्योपिस्थितस्तत्रआश्रमेस्वेपरंतप॥अगस्त्यस्याश्रमोत्पत्तिरेषातेपरिकीर्तिता ॥ ४ ॥ सप्तर्षीणामाश्रमांश्चकीर्तयिष्येकुरूद्वह ॥ अत्रिश्चैववसिष्ठोथपुलस्त्यःपुलहःक्रतुः ॥ ५ ॥ अंगिरागौतमश्चैवसुमतिःसुमुखस्तथा ॥ विश्वामित्रःस्थूलशिराःसंवर्तश्चप्रतर्दनः ॥ ६ ॥ रैभ्योबृहस्पतिश्चैवच्यवनःकश्यपोभृगुः ॥ दुर्वासाजमदग्निश्चमार्कण्डेयोथगालवः ॥ ७ ॥ उशनाथभरद्वाजोयवक्रीतस्तथामुनिः॥ स्थूलाक्षःसकलाक्षश्चकण्वोमेधातिथिःकृतः ॥ ८ ॥ नारदःपर्वतश्चैवस्वगंधीच्यवनोद्विजः॥ तृणाम्बुःशबलोधौम्यःशतानंदोकृतव्रणः॥ ९ ॥ जमदग्निस्तथारामोह्यष्टकश्चैवमादयः ॥ कृष्णद्वैपायनश्चैवपुत्रशिष्यैःसमन्वितः ॥ २१० ॥ एतेतुपुष्करंप्राप्यसप्तर्षीणामथाश्रमे ॥ वेष्टितानियमैश्चापिदयायुक्तास्तपस्विनः ॥ ११ ॥ आनृशंस्यंजयोधैर्यंतपःसत्यंक्षमार्जवम् ॥ दयादानंजपश्चैवसर्वेषांतत्प्रतिष्ठितं ॥ १२ ॥ इहयत्क्रियतेकर्मतत्परत्रोपभुज्यते ॥ ज्ञात्वातादित्त्थंमुनयःपरमार्थपरायणाः॥ १३ ॥ नतत्रनास्तिकायांतिनस्तेनानाजितेंद्रियाः ॥ ननृशंसानपिशुनानकृतघ्नानमानिनः ॥ १४ ॥ सत्यतेजस्विनःशूरादयावंतःक्षमापराः ॥ यज्वानोयज्ञशीलाश्चनिरीहानिरुपद्रवाः ॥ १५ ॥ निर्ममानिरहंकारास्तत्रगच्छंतिपुष्करे ॥ नरोगोनजरामृत्युर्भवितात्रमहात्मनां ॥ १६ ॥ नतत्रमूढाविशंतिपुरुपाविपयात्मकाः ॥ कामलोभमदद्रोहक्रोधमोहैरुपद्रुताः ॥ १७ ॥ तुल्यमानापमानाश्चनिर्द्वंद्वास्संयतेंद्रियाः ॥ ध्यानयोगपराश्चैवतेतुगच्छंतिपुष्करं ॥ १८ ॥ आश्रमेषुयथोक्तेषुयथोक्तंवैद्विजातयः ॥ येवर्ततेयमंत्रातुंतेषांलोकामहोदयाः ॥ १९ ॥ येनहिंसंतिभूतानिकर्मणामनसागिरा ॥ अनृशंसतराःसंतःसर्वदाचप्रियंवदाः ॥ ॥२२०॥ अग्निहोत्ररतानित्यंनित्यंचातिथिपूजकाः ॥ नित्यंस्वाध्यायवंतश्चनित्यंस्नानपरायणाः॥२१॥ मातृवत्स्वसृवच्चैवतथादुहितृवच्चह ॥ परदारान्प्रपश्यंतिसततंविगतस्पृहाः ॥ २२ ॥ येधिक्षिप्तानकुप्यंतिनाहिंसंतिचहिंसिताः॥ समदुःखसुखाःसंतोमहात्मानोजितेंद्रियाः॥ २३ ॥ तेहिसर्वेप्रपश्यंतिपुराचेरुर्महीमिमां ॥ समाधिनाचिंतयंतोब्रह्मलोकंसनातनं ॥ २४ ॥ अथाभवदनावृष्टिःकदाचिन्महतीतदा ॥ कृच्छ्रप्रायोह्यभूत्तत्रसर्वलोकःक्षुधार्दितः॥ २५ ॥ ततोनिरन्नेलोकेस्मिन्श्वात्मानंतेपरीप्सवः ॥ मृतंकुमारमादायकृच्छ्रप्रायास्तदापचन् ॥ २६ ॥ अथपर्यचरत्तत्राक्लिश्यमानान्नहितानृषीन् ॥ दृष्ट्वाराजाविषादार्त्तःप्रोवाचेदंवचस्तदा ॥ २७ ॥ ॥ राजोवाच ॥ प्रतिग्रहोत्राह्मणानांदृष्टावृत्तिरनिंदिता ॥ तस्मात्प्रतिग्रहान्मत्तोगृह्णीध्वंमुनिसत्तमाः ॥ २८ ॥ वरान्ग्रामान्व्रीहियवान्रसान्रत्नानिकांचनं ॥ गाश्चधेनूश्चतत्सर्वंमामांसंपचतद्विजाः ॥ २९ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ राजन्प्रतिग्रहोघोरोमध्वास्वादोविषोपमः॥ तज्जान

तांनःकस्मात्त्वंकुरुषेसम्प्रलोभनं ॥ २३० ॥ दशसूनासमश्चक्रीदशचक्रिसमोध्वजी ॥ दशध्वजिसमावेश्यादशवेश्यासमोनृपः ॥ ३१ ॥ दशसूनासहस्रा णियोवाहयतिशौंडिकः ॥ तेनतुल्यस्ततोराजाघोरस्तस्यप्रतिग्रहः ॥ ३२ ॥ योराज्ञःप्रतिगृह्णातिब्राह्मणोलोभमोहितः ॥ तामिस्रादिषुघोरेषु नरकेषुसपच्यते ॥ ३३ ॥ तद्गच्छकुशलंतेस्तुसहदानेनपार्थिव ॥ अन्येषांदीयतामेतादित्युक्त्वातेवनंययुः ॥ ३४ ॥ अथराज्ञःसमादेशात्तत्रगत्वाथ मंत्रिणः ॥ उदुंबराणिव्यकिरन्हेमगर्भाणिभूतले ॥ ३५ ॥ ततोह्यत्रिंविचिन्वंतोगृह्णंश्चोदुंबराण्यपि ॥ गुरूणिहिविदित्वातुनग्राह्याण्यत्रिरब्रवीत् ॥ ॥ ३६ ॥ अत्रिरुवाच ॥ नास्महेमूढविज्ञानानास्महेमंदबुद्धयः ॥ हैमानीमानिजानीमःप्रतिबुद्धाःस्मज्ञानिनः ॥ ३७ ॥ इहैवेदंवसुप्रीत्यैप्रेत्यवैकुंठि तोदयं ॥ तस्मान्नग्राह्यमेवैतत्सुखमानंत्यमिच्छता ॥ ३८ ॥ शतेनगुणितंनिष्कंसहस्रेणसमन्वितम् ॥ यश्चान्यतःप्रतीच्छेत्सपापिष्टांलभतेगतिम् ॥ ३९ ॥ यत्पृथिव्यांव्रीहियवंहिरण्यंपशवःस्त्रियः ॥ नूनंनैकस्यपर्याप्तमितिमत्वाशमंव्रजेत् ॥ २४० ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ तपसांसंचयोयस्यद्रव्याणांयस्यसंचयः ॥ तपःसंचयएवेहविशिष्टोधनसंचयात् ॥ ४१ ॥ त्यजतःसंचयान्सर्वान्यांतिनाशमुपद्रवाः ॥ नहिसंचयवान्कश्चिद्दृश्यतेनिरुपद्रवः ॥ ४२ ॥ यथायथानगृ ह्णातिब्राह्मणोऽसत्प्रतिग्रहम् ॥ तथातस्यहिसंतोषाद्ब्राह्मंतेजोविवर्द्धते ॥ ४३ ॥ अकिंचनत्वंराज्यंचतुलयासमतोलयत् ॥ अकिंचनत्वमाधिकंराज्यादपि हितात्मनः ॥ ४४ ॥ कश्यपउवाच ॥ अनर्थोब्राह्मणस्यैषयस्त्वर्थनिचयोमहान् ॥ ४५ ॥ अर्थैश्वर्यविमूढोहिश्रेयसोभ्रश्यतेद्विजः ॥ अर्थसंपद्विमोहा यविमोहोनरकायच ॥ ४६ ॥ तस्मादर्थमनर्थाख्यंश्रेयोर्थीदूरतस्त्यजेत् ॥ यस्यधर्मार्थमर्थेहातस्यानीहागरीयसी ॥ ४७ ॥ प्रक्षालनाद्धिपंकस्यदूराद स्पर्शनंवरं ॥ योर्थेनसाध्यतेधर्मःक्षयिष्णुःसप्रकीर्तितः ॥ ४८ ॥ यःपरार्थेपरित्यागःसोक्षयोमुक्तिलक्षणः ॥ भरद्वाजउवाच ॥ ॥ जीर्यंतिजीर्यतःकेशादंता जीर्यंतिजीर्यतः ॥४९॥ धनाशाजीविताशाचजीर्यतोऽपिनजीर्यति॥चक्षुःश्रोत्रेचजीर्यंतेतृष्णैकानिरुपद्रवा ॥ २५० ॥ सूच्यासूत्रंयथावस्त्रेसमानयतिसूच कः ॥ तद्वत्संसारसूत्रंहितृष्णासूच्योपनीयते ॥ ५१ ॥ यथाशृंगंरुरोःकायेवर्द्धमानेचवर्द्धते ॥ अनंतपारादुष्पूरातृष्णादुःखशतावहा ॥ ५२ ॥ अधर्म बहुलाचैवतस्मात्तांपरिवर्जयेत् ॥ गौतमउवाच ॥ ॥ संतुष्टःकोनशक्नोतिफलैश्चाप्यतिवर्तितुम् ॥ ५३ ॥ लुब्धइंद्रियलौल्येनसंकटान्यवगाहते ॥ सर्वत्रसंपदस्तस्यसंतुष्टंयस्यमानसं ॥ ५४ ॥ उपानद्गूढपादस्यतस्यचर्मावृतेवभूः ॥ संतोषामृततृप्तानांयत्सुखंशांतचेतसां॥५५॥कुतस्तद्धनलुब्धानामित श्चेतश्चधावताम् ॥ असंतोषःपरंदुःखंसंतोषःपरमंसुखम् ॥ ५६ ॥ सुखार्थीपुरुषस्तस्मात्संतुष्टःसंततंभवेत् ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ कामं कामयमानस्ययदिकामःसमृद्ध्यति ॥५७॥ अथैनमपरःकामोभूयोविध्यतिबाणवत् ॥ नजातुकामःकामानामुपभोगेनशाम्यति ॥ ५८ ॥ हविषाकृष्णव

त्मैवभूयएवाभिवर्द्धते ॥ कामानभिलषन्मोहान्ननरःसुखमेधते ॥ ५९ ॥ श्येनालयतरुच्छायांव्रजन्निवकापिंजलः ॥ चतुस्सागरपर्यन्तांयोभुंक्तेपृथिवीमि
माम् ॥ २६० ॥ तुल्याश्मकाञ्चनोयश्चसकृतार्थोनपार्थिवः ॥ जमदग्निरुवाच ॥ प्रतिग्रहसमर्थोपिनादत्तेयःप्रतिग्रहम् ॥ २६१ ॥ येलोकादानशीलानां
सतानाप्नोतिशाश्वतान् ॥ योर्थांनिच्छेन्नृपाद्विप्रःशोचितव्योमहर्षिभिः ॥ ६२ ॥ नसपश्यतिमूढात्मानरकेयातनाभयम् ॥ प्रतिग्रहसमर्थोपिनप्रसज्येत्प्रति
ग्रहे ॥ ६३ ॥ प्रतिग्रहेणविप्राणांब्राह्मंतेजःप्रशाम्यति ॥ प्रतिग्रहसमर्थानांनिवृत्तानांप्रतिग्रहात् ॥ ६४ ॥ यएवददतांलोकास्तएवाप्रतिगृह्णताम् ॥
॥ अरुन्धत्युवाच ॥ ॥ बिसतंतुर्यथानित्यमंभस्थस्सततंविशेत् ॥ ६५ ॥ तृष्णाचैवमनाद्यंतातथादेहगतासदा ॥ यादुस्त्यजादुर्मतिभिर्यानजीर्य
तिजीर्यतः ॥ ६६ ॥ योसौप्राणांतिकोरोगस्तांतृष्णांत्यजतःसुखं ॥ चांडालउवाच ॥ उग्रादितोभयाद्यस्माद्विभ्यतीमेमहेश्वराः ॥ ६७ ॥ बलीयसोदुर्ब
लवत्तस्माच्चैवबिभेम्यहम् ॥ पशुसखउवाच ॥ यदाचरंतिविद्वांसःसदाधर्मपरायणाः ॥ ६८ ॥ तदेवविदुषाकार्यमात्मनोहितमिच्छता ॥ इत्युक्त्वाहेमगर्भा
णित्यक्त्वातानिफलानिवै॥६९॥ ऋषयोजग्मुरन्यत्रसर्वएवदृढव्रताः॥ ततस्तेविचरंतोवैमध्यमंपुष्करंगताः॥२७०॥ ददृशुःसहसाप्राप्तंपरिव्राजंशुनःसखं॥
तेनेहसाहितास्तत्रगत्वाकिंचिद्वनांतरं॥२७१॥सरःपरमपश्यंतवृतंपद्मैर्जलाशयम् ॥ निविष्टाःसरसस्तीरेचिंतयंतोगतिंशुभाम्॥७२॥शुनःसखोमुनीन्सर्वानु
वाचक्षुधितांस्तदा ॥ सर्वेवदंतुसहिताःकीदृशीक्षुत्प्रवेदना ॥ ७३ ॥ तमूचुःसहितास्तेतुपरिव्राजंशुनःसखं ॥ ऋषयऊचुः ॥ शक्तिखड्गगदाभिश्चचक्रतो
मरसायकैः ॥ ७४ ॥ बाधितेवेदनायातुक्षुधयासापिनिर्जिता ॥ श्वासकुष्ठक्षयाष्ठीलज्वरापस्मारशूलकैः ॥७५॥ व्याधिभिर्जनितासापिक्षुधायानाधिकाभ
वेत् ॥ हिरण्यांगदकेयूरमकुटोज्ज्वलकुंडलाः ॥ ७६ ॥ क्षुधायांनविराजंतेतत्रयेसंस्थितानराः ॥ यथाभूमिगतंतोयंरविरश्मिर्विकर्षति ॥ ७७ ॥ तद्वच्छरीर
जानाड्यःशोष्यंतेजठराग्निना ॥ नशृणोतिनचाघ्रातिचक्षुषानैवपश्यति ॥ ७८ ॥ दह्यतेक्षीयतेमूढःशुष्यतेक्षुधयार्दितः ॥ नपूर्वांदक्षिणांचापिपश्चिमांनोत्त
रामपि ॥ ७९ ॥ नचाधोनैवचोर्द्ध्वंचक्षुधाविष्टोहिविंदति ॥ मूकत्वंबधिरत्वंचजडत्वमथपंगुता ॥ २८० ॥ भैरवत्वममर्यादंक्षुधायांसंप्रवर्द्धते ॥ जनकंजन
नींपुत्रान्भार्यांदुहितरंतथा ॥ २८१ ॥ भ्रातरंस्वजनंवापित्यजतिक्षुधयार्दितः ॥ नपितॄन्पूजयेत्सम्यक्देवंचापिगुरुंतथा ॥८२॥ ऋषीनुपगतांश्चापिक्षुधा
विष्टोनविंदति ॥ एवमन्नविहीनस्यभवंत्येतानिदेहिनां ॥ ८३ ॥ तदेवंसंप्रयच्छेतअन्नंश्रद्धासमन्वितः ॥ ब्रह्मभूतस्ततःसोथब्रह्मणासहमोदते ॥ ८४ ॥ सुसं
स्कृतंचयोप्यन्नंदद्यादहरहर्द्विजे ॥ यःपठेदन्नदानंतुश्राद्धेचैवविशेषतः ॥ ८५ ॥ एकाग्रमानसोभूत्वाअमावस्येंदुसंक्षये ॥ भूतोपघातसंपूर्णेश्राद्धेश्रावयते
द्वा ॥ ८६ ॥ पितरस्तस्यतुष्यंतियावज्जीवंनसंशयः ॥ देवद्विजसमीपस्थोन्नस्यदाताविमुच्यते ॥ ८७ ॥ प्रबुद्धोवाप्रमत्तोवाप्रसंगादागतोपिवा ॥

भक्त्याविरहितोवापिशृण्वन्पापाद्विमुच्यते ॥८८॥ दानेनसंयुताविप्राःसुखिनोधर्मभागिनः ॥ यमोदमोवैनियमःप्रोक्तस्तत्वार्थदर्शिभिः ॥ ८९॥ ब्राह्मणानां विशेषेणदमोधर्मःसनातनः ॥ दमस्तेजोवर्द्धयतिपवित्रोदमउत्तमः ॥ २९० ॥ विपाप्माचैवतेजस्वीपुरुषोदमतोभवेत् ॥ येकेचिन्नियमालोकेयेचधर्मा श्शुभान्वयाः ॥ ९१ ॥ सर्वयज्ञफलंचापिदमस्तेभ्योविशिष्यते ॥ तपोयज्ञस्तथादानंदमादेवप्रवर्तते ॥ ९२ ॥ किमरण्येत्वदांतस्यदांतस्यापि किमाश्रमे ॥ यत्रयत्रवसेद्दांतस्तदरण्यंमहाश्रमः ॥ ९३ ॥ शीलवृत्तसमेतस्यनिगृहीतेंद्रियस्यच ॥ आर्जवेवर्तमानस्यआश्रमैःकिंप्रयोजनम् ॥ ॥ ९४ ॥ वनेपिदोषाःप्रभवंतिरागिणांगृहेपिपंचेंद्रियनिग्रहस्तपः ॥ अकुत्सितेकर्मणियःप्रवर्ततेनिवृत्तरागस्यगृहंतपोवनम् ॥ ९५ ॥ सुकर्मधर्मार्जितजीवितानांसदाचसंतुष्यगृहेरतानाम् ॥ जितेंद्रियाणामतिथिप्रियाणांगृहेपिधर्मोनियमस्थितानाम् ॥ ९६ ॥ नशब्दशास्त्रेनिरतस्य मोक्षोनवर्णसंगेनिरतस्यचैव ॥ नभोजनाच्छादनतत्परस्यनलोकवृत्तग्रहणेरतस्य ॥ ९७ ॥ एकांतशीलस्यदृढव्रतस्यसर्वेन्द्रियप्रीतिनिवर्तकस्य ॥ अध्यात्मयोगेगतमानसस्यमोक्षोध्रुवंनित्यमहिंसकस्य ॥९८॥ सुखंचदांतःस्वपितिसुखेनप्रतिबुध्यते ॥ समःसर्वेषुभूतेषुमनोयस्यप्रबुध्यते ॥ ९९ ॥ नरथेनसुखंयातिनहयेननदंतिना ॥ यथात्मनाविनीतेनसुखंयातिमहापथे ॥ ३०० ॥ नतुकुर्याद्धरिःस्पृष्टःसर्पोवाप्यतिरोषितः ॥ अरिर्वानित्यसंक्रुद्धोयथा त्मादमवर्जितः ॥ ३०१ ॥ नयमंयममित्याहुरात्मावैयमउच्यते ॥ आत्मावैयमितोयेनसयमस्तुविशिष्यते ॥ २ ॥ यमोयमइतिप्रोक्तोवृथातूद्विजतेजनः ॥ आत्मावैयमितोयेनयमस्तस्यकरोतिकिम् ॥३॥क्रव्यादेभ्यश्चभूतेभ्योऽदान्तेभ्यश्चसदाभयम्॥तेषांविप्रतिषेधार्थदंडःसृष्टःस्वयंभुवा ॥४॥ दंडोरक्षतिभूता निदंडःपालयतेप्रजाः ॥ निवारयतिपापिष्टान्दंडोदुर्जयएववा ॥५ ॥ श्यामोयुवालोहिताक्षःसर्वभूतभयावहः ॥ दंडःशास्तामनुष्याणांयस्मिन्धर्मःप्रति ष्ठितः ॥ ६ ॥ अथाश्रमेषुसर्वेषुदमएवोत्तमव्रतम् ॥ तानिलिंगानिवक्ष्यामियैर्दांतइतिकीर्त्यते ॥ ७ ॥ अकार्पण्यमपारुष्यंसंतोषःसुविधानता ॥ अन सूयागुरोःपूजादयाभूतेष्वपैशुनम् ॥ ८ ॥ षड्भिरेषदमःप्रोक्तऋषिभिःशांतबुद्धिभिः ॥ दयाधीनौधर्ममोक्षौतथास्वर्गश्चपार्थिव ॥ ९ ॥ अपमा नेनकुप्येतसंमानेनप्रहृष्यति ॥ समदुःखसुखोधीरःसशांतइतिकीर्त्यते ॥ ३१० ॥ शेतेसुखंहिशांतस्तुसुखंहिप्रतिबुध्यते ॥ श्रेयस्तरमतस्तिष्ठेदवमन्ता विनश्यति ॥११॥ अपमानितस्तुनध्यायेत्तस्यपापंकदाचन ॥ स्वधर्ममपिचावेक्ष्यपरधर्मनदूषयेत् ॥१२॥ आत्मानमपिजानीयात्परंदोषैस्तुनाक्षिपेत् ॥ मंत्रैर्हीनांक्रियाभिर्वाजन्मनाप्यथवापुनः ॥१३॥ दमश्छादयतेसर्वहीनमंगंपटोयथा ॥ अधीयतेनिरर्थन्तेनाभिजानंतियेदमम् ॥ १४ ॥ श्रुतस्यहिदमोमूलंद मोधर्मःसनातनः ॥ योह्यात्मनस्तुलयतेसुवर्णंतुलयादमम् ॥१५॥ सतेनधृतिमान्ख्यातोनतुद्रव्येणमोहितः ॥ व्रतानामपिसर्वेषांदमएवपरायणम् ॥१६॥

यद्यधीतेषडंगानिवेदतत्वार्थविद्द्विजः ॥ दमेनतुविहीनश्चपूज्यत्वंनेहगच्छति ॥ १७ ॥ दमेनहीनंनपुनंतिवेदायद्यप्यधीताःसहषड्भिरंगैः ॥ सांख्यं
चयोगश्चकुलंचजन्मतीर्थाभिषेकश्चनिरर्थकानि ॥ १८ ॥ अमृतस्येवतृप्येतअपमानस्ययोगवित् ॥ विषवच्चजुगुप्सेतसंमानस्यसदाद्विजः ॥ १९ ॥
अपमानात्तपोवृद्धिःसंमानाच्चतपःक्षयः ॥ अर्चितःपूजितोविप्रोदुग्धागौरिवगच्छाति ॥ ३२० ॥ पुनराप्यायतेधेनुःसतृणैःसलिलैर्यथा ॥ एवंजपैश्चहो
मैश्चपुनराप्यायतेद्विजः ॥ २१ ॥ आक्रोशकसमोलोकेसुहृदन्योविनद्यते ॥ यस्तुदुष्कृतमादायसुकृतंस्वंप्रयच्छाति ॥ २२ ॥ आक्रोशमानान्
नाक्रोशेन्मन्युंस्वंविनिवर्तयेत् ॥ सन्नियम्यतदात्मानममृतेनाभिषिंचति ॥ २३ ॥ कपालंवृक्षमूलानिकुचेलमसहायता ॥ अनपेक्षाब्रह्मचर्यंनय
न्तिपरमांगतिम् ॥ २४ ॥ कामक्रोधौविनिर्जित्यकिमरण्येकरिष्यति ॥ अभ्यासेनतुवैशास्त्रंकुलंशीलेनधार्यते ॥ २५ ॥ गुणैर्मन्त्राविधार्यन्ते
क्रोधस्सत्त्वेनधार्यते ॥ यस्तुक्रोधंसमुत्पन्नंसंधारयतिचात्मनः ॥ २६ ॥ अक्रोधेनजपेद्वीरःकस्तेनसदृशोभुवि ॥ यस्तुक्रोधंसमुत्पन्नंसंतंसंयम्य
तिष्ठति ॥ २७ ॥ तंसत्सारतमम्मन्येनास्मिन्सीदतियःपुमान् ॥ एषपैतामहोगुह्योब्रह्मराशिस्सनातनः ॥ २८ ॥ धर्मस्यनियमोयोहिमयातेक
थितोभृशम् ॥ अन्येचयज्वनांलोकाअन्येचापितपस्विनां ॥ २९ ॥ अन्येदमवतांलोकास्तेवैपरमपूजिताः ॥ एकःक्षमावतांदोषोद्वितीयोनोपपद्य
ते ॥ ३३० ॥ यदिदंक्षमयायुक्तमशक्तम्मन्यतेजनः ॥ नचैषदोषोमंतव्यःक्षमाप्रज्ञावतांबलम् ॥ ३३१ ॥ प्रशमंयोभिजानातिइष्टापूर्तंमहीयते ॥ यत्क्रो
धयुक्तोजपतिजुहोतिचयदर्चति ॥ ३२ ॥ सर्वंक्षरातितत्तस्यभिन्नकुंभादिवोदकम् ॥ दमाध्यायमिमंपुण्यंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ ३३ ॥ सधर्मनावमारुह्य
दुर्गाण्य तितरिष्यति ॥ दमाध्यायमिमंपुण्यंसततंश्रावयेद्द्विजः ॥ ३४॥ सब्रह्मलोकमाप्नोतितस्मान्नच्यवतेपुनः॥श्रूयतांधर्मसर्वस्वंश्रुत्वाचैतत्प्रधार्यताम् ॥
॥३५॥ आत्मनःप्रतिकूलानिपरेषांनसमाचरेत् ॥ मातृवत्परदारांश्चपरद्रव्याणिलोष्ठवत् ॥ ३६ ॥ आत्मवत्सर्वभूतानियःपश्यतिसपश्यति ॥ पचनंवै
श्वदेवार्थंपरार्थंयच्चजीवितम् ॥३७॥ एतद्भवेच्चसर्वस्वंधातूनामिवकांचनम् ॥ सर्वभूतहितंराजन्नधीत्यामृतमश्नुते॥३८॥ एवंवैधर्मसर्वस्वमुक्तातेतुशुनःसख
म् ॥ तेनैवसहिताःसर्वेनिविष्टास्सरसस्तटे ॥ ३९ ॥ सरोपश्यन्सुविस्तीर्णपद्मोत्पलजलावृतम् ॥ तत्रावतारंकृत्वातेबिसानिचकलापशः ॥३४० ॥ ती
रेनिक्षिप्यसरसश्चक्रुःपुण्यांजलक्रियाम् ॥ अथोत्तीर्यजलात्तस्मात्तेसमेत्यपरस्परम् ॥ ४१॥ बिसान्येतान्यपश्यंतइदंवचनमब्रुवन् ॥ ऋषयऊचुः ॥ केनक्षु
धाभितप्तानामस्माकंपापकर्मणाम् ॥ ४२ ॥ नृशंसेनापनीतानिबिसान्याहारकांक्षिणा ॥ तेशंकमानास्त्वन्योन्यंपर्यपृच्छन्द्विजोत्तमाः ॥ ४३ ॥ चक्रुश्च
निश्चयंसर्वेशपथंप्रतिपार्थिव ॥ कश्यपउवाच ॥ सर्वत्रसर्वहरतुन्यासलोपंकरोतुच ॥ ४४ ॥ कूटसाक्षित्वमभ्येतुबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ दंभेनध

मैंचरतुराजानंचोपसेवताम् ॥ ४५ ॥ मधुमांसंसमश्नातुबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ अनृतंभाषतुसदाविषयांश्चोपसेवतु ॥ ४६ ॥ ददातुकन्यांशु
ल्केनबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ वसिष्ठउवाच ॥ अनृतौमैथुनंयातुदिवास्वप्नंनिषेवतु ॥ ४७ ॥ अन्योन्यातिथितामेतुबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥
एककूपेवसेद्ग्रामेब्राह्मणोवृषलीपतिः ॥ ४८ ॥ तस्यसालोक्यतांयातुबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ भरद्वाजउवाच ॥ नृशंसस्सोऽस्तुसर्वेषुसमृध्याचाप्य
हंकृतः ॥ ४९ ॥ मत्सरीपिशुनश्चैवबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ प्रत्याक्रोशत्ववाक्रुष्टस्ताडयत्वन्यताडितः ॥ ३५० ॥ विक्रीणातुरसांश्चैव
बिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ गौतमउवाच ॥ अतिथिंत्वागतंप्राप्यपाकभेदंकरोतुसः ॥ ५१ ॥ शूद्रान्नंचसदाश्नातुबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ दत्वादानं
कीर्तयतुपरभार्यासुतुष्यतु ॥ ५२ ॥ एकाकीमिष्टमश्नातुबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ नित्यकामपरःसोस्तुदिवसेचैवमैथुनी ॥ ५३ ॥
नित्यंतुपातकीचैवबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ परापवादंवदतुपरदारांश्चसेवतु ॥ ५४ ॥ परनिंदारतश्चास्तुबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ मातरंपितरंचै
वसोवमन्यतुदुर्मतिः ॥ ५५ ॥ समातर्यन्यबुद्धिःस्याद्बिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ परपाकंसदाश्नातुपरनारींचसेवतु ॥ ५६ ॥ वेदविक्रयकृचास्तुबिसस्तै
न्यंकरोतियः ॥ जमदग्निरुवाच ॥ परस्ययातुप्रेष्यत्वंसतुजन्मनिजन्मनि ॥ ५७ ॥ सर्वधर्मक्रियाहीनोबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ शुनःसखउवाच ॥ न्यायेन
वेदानध्येतुगृहस्थोस्तुप्रियातिथिः ॥५८॥ सत्यंवदतुवाजस्रंबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ अग्निंजुहोतुविधिवद्यज्ञंयजतुनित्यशः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मणस्सदनंया
तुबिसस्तैन्यंकरोतियः ॥ ऋषयऊचुः ॥ इष्टमेवद्विजातीनांयदिदंशपथीकृतं ॥३६०॥ त्वयाकृतंबिसस्तैन्यंसर्वेषांनःशुनःसख ॥ शुनःसखउवाच ॥ मयाह्यं
तर्हितान्यासन्बिसानिमानिबोधद्विजाः ॥ ६१ ॥ धर्मंचश्रोतुकामेनजानीध्वंमांचवासवम् ॥ अलोभादक्षयालोकाजितावोमुनिसत्तमाः ॥ ६२ ॥ विमानमधि
तिष्ठध्वंगच्छामस्त्रिदशालयम् ॥ ततोमहर्षयस्तेतुविज्ञायाथपुरंदरम् ॥ ६३ ॥ ऊचुःपुरंदरंचेदंवाक्यंवाक्यविशारदाः ॥ इहागत्यनरोयस्तुमध्यमंपुष्करं
विशेत् ॥६४॥ त्रिरात्रोपोषितोभूत्वालभेदावश्यकंफलम् ॥ द्वादशवार्षिकीदीक्षास्मृतायातुवनौकसां ॥६५॥ तस्याःफलंसमग्रंचलभेदिहनसंशयः ॥ नासौ
दुर्गतिमाप्नोतिस्वगणैःसहमोदते ॥६६॥ विरिञ्चिस्थानसमासाद्यतिष्ठद्वैब्रह्मणोदिनम् ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ इंद्रेणसहसंप्रीतास्तदाजग्मुस्त्रिविष्टपम् ॥६७॥
एवंविलोभ्यमानास्तेलोभैर्बहुविधैरिह ॥ नैवलोभंतथाचक्रुस्तेनजग्मुस्त्रिविष्टपम् ॥ ६८ ॥ इदंयःशृणुयान्नित्यमृषीणांचरितंशुभम् ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्यः
स्वर्गलोकेमहीयते ॥ ६९ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेसप्तर्षिसंवादोनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ भीष्मउवाच ॥ अत्याश्चर्यवती
रम्याकथेयंपापनाशिनी॥विस्तरेणचमेब्रूहियाथातथ्येनपृच्छतः॥१॥माहात्म्यंमध्यमस्यापिऋषिभिःपरिकीर्तितम्॥फलंचान्त्यस्यकथितंमाहात्म्यंचदमस्य

तु ॥ २ ॥ विष्णुनाचपदन्यासःकृतोयत्रमहामुने॥कनीयसस्तथोत्पत्तिर्यथाभूतावदस्वमे ॥३॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पुरारथंतरेकल्पेराजासीत्पुष्पवाहनः॥ना
म्नालोकेषुविख्यातस्तेजसासूर्यसन्निभः ॥ ४ ॥ तपसातस्यतुष्टेनचतुर्वक्रेणभारत ॥ कमलंकांचनंदत्तंयथाकामगमंनृप ॥ ५ ॥ सप्तद्वीपानिलोकंचय
थेष्टंविचरत्सदा ॥ कल्पादौतुसमंद्वीपंतस्यपुष्करवासिना ॥ ६ ॥ लोकेनपूजितंतस्मात्पुष्करद्वीपमुच्यते ॥ तदेवब्रह्मणादत्तंयानमस्यततों
बुजम् ॥ ७ ॥ पुष्पवाहनइत्याहुस्तस्मात्तंदेवदानवाः ॥ नौपम्यमस्तीहजगत्त्रयेपिब्रह्मांबुजस्थस्यचतस्यराज्ञः ॥ ८ ॥ तपोनुभावादथत
स्यराज्ञीनारीसहस्रैरभिवंद्यमाना ॥ नाम्नाचलावण्यवतीबभूवयापार्वतीवेष्टतमाभवस्य ॥ ९ ॥ तस्यात्मजानामयुतंबभूवधर्मात्मनामग्र्यधनुर्ध
राणाम् ॥ तदात्मजांस्तानभिवीक्ष्यराजामुहुर्मुहुर्विस्मयमाससाद ॥ १० ॥ सोभ्यागतंपूज्यमुनिप्रवीरंप्रचेतसंवाक्यमिदंबभाषे ॥ कस्मा
द्विभूतिरचलामरमर्त्यपूजाजाताकथंकमलजासदृशीसुराज्ञी ॥ ११ ॥ भार्यामयाल्पतपसापरितोपितेनदत्तंममांबुजगृहंचमुनींद्रधात्रा ॥ य
स्मिन्प्रविष्टमपिकोटिशतंनृपाणांसामात्यकुंजररथौघजनावृतानां ॥ १२ ॥ नालक्ष्यतेक्कगतमम्बरगामिभिश्चतारागणेंदुरविरश्मिभिरप्यगम्यम् ॥
तस्मात्किमन्यजननीजठरोद्भवेनधर्मादिकंकृतमशेषजनातिगंयत् ॥ १३ ॥ सर्वैर्मयाथतनयैरथवानयापिसद्भार्ययातदखिलंकथयप्रचेतः ॥
सोप्यभ्यधादथभवांतरितांतिरीक्ष्यपृथ्वीपतेश्शृणुतदद्भुतहेतुवृत्तम् ॥ १४ ॥ जन्माभवत्तवतुलुब्धकुलेपिघोरंजातस्त्वमप्यनुदिनंकिलपापकारी
वपुरप्यभूत्तवपुनःपुरुषांगसंधिदुर्गंधिसत्त्वकुनखाभरणंसमंतात् ॥ १५ ॥ नचतेसुहृन्नसुतबंधुजनोनतादृक्नैवस्वसानजननीचतदाभिशस्ता ॥ अ
तिसंमतापरमभीष्टतमाभिमुखीजातामहीशतवयोषिदियंसुरूपा ॥ १६ ॥ अभूदनावृष्टिरतीवरौद्राकदाचनाहारनिमित्तमस्यां ॥ क्षुत्पीडितेनभवता
तुयदानकिंचिदासादितंवन्यफलादिभक्ष्यं ॥ १७ ॥ अथाभिदृष्टंमहदंबुजाढ्यंसरोवरंपंकपरीतरोधः ॥ पद्मान्यथादायततोवहूनिगतःपुरंवैदिशनामधेयं
॥ १८ ॥ तन्मूल्यलाभायपुरंसमस्तंभ्रांतंत्वयाशेषमहस्तदासीत् ॥ क्रेतानकश्चित्कमलेषुजातःक्लांतःपरंक्षुत्परिपीडितश्च ॥ १९ ॥ उपविष्टस्त्व
मेकस्मिन्सभार्योभवनांगणे ॥ ततोरात्रौभवांस्तत्रअश्रौषीन्मंगलध्वनिं ॥ २० ॥ सभार्यस्तत्रगतवान्यत्रासौमंगलध्वनिः ॥ तत्रमंडलमध्यस्थाविष्णो
रर्चाविलोकिता ॥ २१ ॥ वेश्यानंगवतीनामबिभ्रतीद्वादशीव्रतं ॥ समाप्यमाघमासस्यद्वादश्यांलवणाचलं ॥ २२ ॥ न्यवेदयत्तुगुरवेशय्यांचोपस्करा
न्विताम् ॥ अलंकृत्यहृषीकेशंसौवर्णंसममादरात् ॥ २३ ॥ सातुदृष्टाततस्ताभ्यामिदंचपरिचिंतितं ॥ किमेभिःकमलैःकार्यंवरंविष्णुरलंकृतः ॥ २४ ॥
इतिभक्तिस्तदाजातादंपत्योस्तुनरेश्वर॥तत्प्रसंगात्समभ्यर्च्यकेशवंलवणाचलं ॥ २५ ॥ शय्याचपुष्पप्रकरैःपूजिताभूच्चसर्वशः ॥ अथानंगवतीतुष्टातयो

धान्यशतत्रयम् ॥ २६ ॥ दीयतामादिदेशाथकलधौतपलत्रयं ॥ नगृहीतंततस्ताभ्यांमहासत्वावलंबनात् ॥२७ ॥ अनंगवत्याचपुनस्तयोरन्नं चतुर्विधं ॥ आनीयव्याहृतंचान्नंभुज्यतामितिभूपते ॥ २८ ॥ ताभ्यांचतदपित्यक्तंभोक्ष्यावःश्वोवरानने ॥ प्रसंगादुपवासोनौतवाद्यास्तुशुभावहः ॥२९॥ जन्मप्रभृतिपापिष्ठावावांदेविदृढव्रते ॥ त्वत्प्रसंगाद्भवद्गेहेधर्मलेशोस्तुनाविह ॥ ३० ॥ इतिजागरणंताभ्यांतत्प्रसंगादनुष्ठितं ॥ प्रभातेचतया दत्ताशय्यासलवणाचला ॥ ३१ ॥ ग्रामश्चगुरवेभक्त्याविप्रेभ्योद्वादशैवतु ॥ वस्त्रालंकारसंयुक्तागावश्चकनकान्विताः ॥ ३२ ॥ भोजनंचसुहृन्मित्रदीनांधकृपणैःसह ॥ तच्चलुब्धकदांपत्यंपूजयित्वाविसर्जितम् ॥ ३३ ॥ सभवान्लुब्धकोजातःसपत्नीकोनृपेश्वरः ॥ पुष्करप्रकरात्तस्मात्केशवस्यतुपूजनात्॥३४॥विनष्टाशेषपापस्यतवपुष्करमंदिरं॥तस्यसत्यस्यमाहात्म्यादलोभतपसानृप॥३५॥प्रादात्कामगमंयानंलोकनाथश्चतुर्मुखः ॥ संतुष्टस्तवराजेंद्रपुष्करंत्वंसमाश्रय ॥ ३६ ॥ कल्पंसत्वंसमासाद्यविभूतिद्वादशीव्रतं ॥ कुरुराजेंद्रनिर्वाणमवश्यंसमवाप्स्यसि ॥ ३७ ॥ एतदुक्त्वातुसमुनिस्तत्रैवांतरधीयत ॥ राजायथोक्तंचपुनरकरोत्पुष्पवाहनः ॥ ३८ ॥ इदमाचरतोराजन्नखंडव्रतताभवेत् ॥ यथाकथंचित्कालेनद्वादशद्वादशीर्नृप ॥ ३९ ॥ कर्तव्याशक्तितोदेवविप्रेभ्योदक्षिणानृप ॥ ज्येष्ठेगावःप्रदातव्यामध्यमेभूमिरुत्तमा ॥ ४० ॥ कनिष्ठेकांचनंदेयमित्येषादक्षिणास्मृता ॥ प्रथमंब्रह्मदैवत्यंद्वितीयंवैष्णवंतथा ॥ ४१ ॥ तृतीयंरुद्रदैवत्यंत्रयोदेवास्त्रिषुस्थिताः ॥ इतिकलुषविदारणंजनानांपठतिचयस्तुशृणोतिचापिभक्त्या ॥ ४२ ॥ मतिमपिचसयातिदेवलोकेवसतिचरोमसमानिवत्सराणि ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतं ॥४३॥ कथितंतेनरुद्रेणमहापातकनाशनम् ॥ नक्तमब्दंचरित्वातुगवासार्धंकुटुंबिने ॥ ४४ ॥ हैमंचक्रंत्रिशूलंचदद्याद्विप्रायवाससी ॥ एवंयःकुरुतेपुण्यंशिवलोकेसमोदते ॥४५ ॥ एतदेवव्रतंनाममहापातकनाशनम् ॥ यस्त्वेकभक्तेनक्षिपेद्धेनुंवृषसमन्विताम् ॥ ४६ ॥ धेनुंतिलमयींदद्यात्सपदंयातिशांकरम् ॥ एतद्रुद्रव्रतंनामभयशोकविनाशनम् ॥ ४७ ॥ यश्चनीलोत्पलंहैमंशर्करापात्रसंयुतम् ॥ एकांतरितनक्ताशीसमांतेवृषसंयुतम् ॥ ४८ ॥ वैष्णवंसपदंयातिनीलव्रतामिदंस्मृतम् ॥ आषाढादिचतुर्मासमभ्यंगंवर्जयेन्नरः ॥ ४९ ॥ भोजनोपस्करंदद्यात्सयातिभवनंहरेः ॥ जनप्रीतिकरंनॄणांप्रीतिव्रतमिहोच्यते ॥ ५० ॥ वर्जयित्वामधौयस्तुदधिक्षीरघृतैक्षवम् ॥ दद्याद्वस्त्राणिसूक्ष्माणिरसपात्रेणसंयुतम् ॥ ५१ ॥ संपूज्यविप्रमिथुनंगौरीमेप्रीयतामिति ॥ एतद्गौरीव्रतंनामभवानीलोकदायकम्॥५२॥पुष्यादौयस्त्रयोदश्यांकृत्वानक्तमथोपुनः॥ अशोकंकांचनंदद्यादिक्षुयुक्तंदशांगुलम् ॥५३॥ विप्रायवस्त्रसंयुक्तंप्रद्युम्नःप्रीयतामिति ॥ कल्पंविष्णुपुरेस्थित्वाविशोकस्स्यात्पुनर्नृप ॥ ५४ ॥ एतत्कामव्रतंनामसदाशोकविनाशनम् ॥ आषाढादिव्रतेयस्तुवर्जयेद्यःफला

शनम् ॥ ५५ ॥ चातुर्मास्येनिवृत्तेतुघटंसर्पिर्गुडान्वितम् ॥ कार्तिक्यांतत्पुनर्हैमंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ५६ ॥ सरुद्रलोकमाप्नोतिशिवव्रतमिदंस्मृतम् ॥ वर्जयेद्यस्तुपुष्पाणिहेमंतेशिशिरावृते ॥ ५७ ॥ पुष्पत्रयंचफाल्गुन्यांकृत्वाशक्त्याचकांचनम् ॥ दद्याद्द्विकालवेलायांप्रीयेतांशिवकेशवौ ॥ ५८ ॥ दत्वा परंपदंयातिसौम्यव्रतमिदंस्मृतम् ॥ फाल्गुनादितृतीयायांलवणंयस्तुवर्जयेत् ॥ ५९ ॥ समांतेशयनंदद्याद्गृहंचोपस्करान्वितम् ॥ संपूज्यविप्रमिथुनंभवानीप्रीयतामिति ॥६०॥ गौरीलोकेवसेत्कल्पंसौभाग्यव्रतमुच्यते ॥ संध्यामौनंनरःकृत्वासमांतेघृतकुंभकम् ॥ ६१ ॥ वस्त्रायुग्मंतिलान्घंटांब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ लोकंसारस्वतंयातिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ६२ ॥ एतत्सारस्वतंनामरूपविद्याप्रदायकम् ॥ लक्ष्मीमभ्यर्च्यपंचम्यामुपवासीभवेन्नरः ॥ ६३ ॥ समांतेहेमकमलंदद्याद्धेनुसमन्वितम् ॥ सवैविष्णुपदंयातिलक्ष्मीःस्याज्जन्मजन्मनि ॥ ६४ ॥ एतल्लक्ष्मीव्रतंनामदुःखशोकविनाशनम् ॥ कृत्वोपलेपनंशंभोरग्रतःकेशवस्यच ॥ ६५ ॥ यावदब्दंपुनर्दद्याधेनुंजलघटस्तथा ॥ जन्मायुतंसराजास्यात्ततःशिवपुरंव्रजेत् ॥ ६६ ॥ एतदायुर्व्रतंनाम सर्वकामप्रदायकम् ॥ अश्वत्थंभास्करंगंगांप्रणम्यैकाग्रमानसः ॥ ६७ ॥ एकभक्तंनरः कुर्यादब्दमेकंविमत्सरः ॥ व्रतांतेविप्रमिथुनंपूज्यंधेनुत्रयान्वितम् ॥ ६८ ॥ वृक्षंहिरण्मयंदद्यात्सोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ एतत्कीर्तिव्रतंनामभूतिकीर्तिफलप्रदम् ॥ ६९ ॥ घृतेनस्नपनंकृत्वाशंभोर्वाकेशवस्यवा ॥ अक्षताभिःसपुष्पाभिःकृत्वागोमयमंडलम् ॥ ७० ॥ समांतेहेमकमलंतिलधेनुसमन्वितम् ॥ शूलमष्टांगुलंदद्याच्छिवलोकेमहीयते ॥ ७१ ॥ सामगायनकंचैवसामव्रतमिहोच्यते ॥ नवम्यामेकभक्तंतुकृत्वाकन्याश्चशक्तितः ॥ ७२ ॥ भोजयित्वासमंदद्याद्धेमकंचुकवाससी ॥ हैमंसिंहंचविप्रायदद्याच्छिवपदंव्रजेत् ॥ ७३ ॥ जन्मार्बुदंसुरूपःस्याच्छत्रुभिश्चापराजितः ॥ एतद्वीरव्रतंनामनराणांचसुखप्रदम् ॥ ७४ ॥ चैत्रादिचतुरोमासाञ्जलंदद्यादयान्वितः ॥ व्रतांतेमणिकंदद्यादन्नंवस्त्रसमन्वितम् ॥ ७५ ॥ तिलपात्रंहिरण्यंचब्रह्मलोकेमहीयते ॥ कल्पांतेभूतिजननमानंदव्रतमुच्यते ॥ ७६ ॥ पंचामृतेनस्नपनंकृत्वासंवत्सरंविभोः ॥ वत्सरांतेपुनर्दद्याद्धेनुंपंचामृतान्वितां ॥ ७७ ॥ विप्रायदद्याच्छंखंचसपदंयातिशांकरम् ॥ राजाभवतिकल्पांतेधृतिव्रतमिदंस्मृतम् ॥ ७८ ॥ वर्जयित्वापुमान्मांसंव्रतांतेगोप्रदोभवेत् ॥ तद्वद्धेममृगंदद्यात्सोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ ७९ ॥ अहिंसाव्रतमित्युक्तंकल्पांतेभूपतिर्भवेत् ॥ कल्यमुत्थायवैस्नानंकृत्वादांपत्यमर्चयेत् ॥ ८० ॥ भोजयित्वायथाशक्तिमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥ सूर्यलोकेवसेत्कल्पंसूर्यव्रतमिदंस्मृतम् ॥ ८१ ॥ आषाढादिचतुर्मासंप्रातःस्नायीभवेन्नरः ॥ विप्रायभोजनंदत्वाकार्तिक्यांगोप्रदोभवेत् ॥ ८२ ॥ सवैष्णवपदंयातिविष्णुव्रतमिदंस्मृत् ॥ अयनादयनंयावद्वर्जयेत्पुष्पसर्पिषी ॥ ८३ ॥ तदंतेपुष्पमन्नानिघृतधेन्वासहैवतु ॥ दत्वाशिवपदंयातिविप्रायघृतपायसम् ॥ ८४ ॥ एतच्छीलव्रतंनामशीलारोग्यफलप्रदम् ॥ यावत्समंभवेद्यस्तुपंचद

श्यांपयोव्रतः ॥ ८५ ॥ समांतेश्राद्धकृद्दद्याद्गाश्चपंचपयस्विनीः ॥ वासांसिचपिशंगानिजलकुंभयुतानिच ॥ ८६ ॥ सयातिवैष्णवंलोकंपितॄणांतारये
च्छतम् ॥ ८७ ॥ कल्पांतेराजराजेंद्रपितृव्रतमिदंस्मृतम् ॥ संध्यादीपप्रदोयस्तुघृतैस्तैलंविवर्जयेत् ॥ ८८ ॥ समांतेदीपकंदद्याच्चक्रंशूलंचकांचनम् ॥
वस्त्रयुग्मंचविप्रायसतेजस्वीभवेन्नरः ॥ ८९ ॥ रुद्रलोकमवाप्नोतिदीप्तिव्रतमिदंस्मृतम् ॥ कार्तिकादितृतीयायां प्राश्य गोमूत्रयावकम् ॥ ९० ॥ नक्तं
चरेदब्दमेकमब्दान्ते गोप्रदोभवेत् ॥ गौरीलोके वसेत्कल्पंततोराजा भवेदिह ॥ ९१ ॥ एतद्रुद्रव्रतंनामसदा कल्याणकारकम् ॥ वर्जयेच्चतुरो
मासान्यस्तु गन्धानुलेपनम् ॥ ९२ ॥ शुक्तिगन्धाक्षतान्दद्याद्विप्राय सितवाससी ॥ वारुणं पदमाप्नोति दृढव्रतमिदं स्मृतम् ॥ ९३ ॥ वैशाखे पुष्पल
वणंवर्जयेदथगोप्रदः ॥ भूत्वा विष्णुपदेकल्पंस्थित्वाराजा भवेदिह ॥ ९४ ॥ एतच्छान्तिव्रतंनामकीर्तिकामफलप्रदम् ॥ ब्रह्माण्डं काञ्चनं
कृत्वा तिलराशिसमन्वितम् ॥ ९५ ॥ घृतेनान्यप्रदो भूत्वावह्निंसंतर्प्यसद्द्विजम् ॥ संपूज्यविप्रदांपत्यंमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥ ९६ ॥ शक्तितस्त्रिप
लादूर्ध्वंविश्वात्माप्रीयतामिति ॥ पुण्येऽह्निदद्यादपरेब्रह्मयात्यपुनर्भवम् ॥ ९७ ॥ एतद्ब्रह्मव्रतंनामानिर्वाणफलदंनृणाम् ॥ यश्चोभयमुखींदद्यात्प्रभूत
सकलान्विताम् ॥ ९८ ॥ दिनंपयोव्रतंतिष्ठेत्सयातिपरमंपदम् ॥ एतद्वैसुव्रतंनामपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ९९ ॥ त्र्यहंपयोव्रतःस्थित्वाकाञ्चनंकल्पपा
दपम् ॥ पलादूर्ध्वंयथाशक्ति तण्डुलप्रस्थसंयुतम् ॥ १०० ॥ दत्त्वाब्रह्मपदंयातिभीमव्रतमिदंस्मृतम् ॥ मासोपवासी योदद्याद्धेनुंविप्रायशोभना
म् ॥ १०१ ॥ सवैष्णवपदंयातिभीमव्रतमिदंस्मृतम् ॥ दद्याद्विंशत्पलादूर्ध्वंमहींकृत्वातुकाञ्चनीम् ॥ १०२ ॥ दिनंपयोव्रतस्तिष्ठेद्रुद्रलोकेमहीय
ते ॥ धनप्रदमिदंप्रोक्तंसप्तकल्पशतानुगम् ॥ ३ ॥ माघेमास्यथचैत्रेवागुडधेनुप्रदोभवेत् ॥ गुडव्रतंतृतीयायांगौरीलोकेमहीयते ॥ ४ ॥ महा
व्रतमिदंनामपरमानन्दकारकम् ॥ पक्षोपवासीयोदद्याद्विप्रायकपिलाद्वयम् ॥ ५ ॥ सब्रह्मलोकमाप्नोतिदेवासुरसुपूजितः ॥ कल्पान्तेसर्वराजा
स्यात्प्रभाव्रतमिदंस्मृतम् ॥ १०६ ॥ वत्सरंत्वेकभक्ताशीसभक्ष्यजलकुंभदः ॥ शिवलोकेवसेत्कल्पंप्राप्तिव्रतमिदंस्मृतम् ॥ ७ ॥ नक्ताशीत्वष्टमी
षुस्याद्वत्सरांतेतुधेनुदः ॥ पौरंदरंपुरंयातिसुगतिव्रतमुच्यते ॥ ८ ॥ इंधनंयोददेद्विप्रेवर्षादींश्चतुरस्त्वृतून् ॥ घृतधेनुप्रदोंतेचसपरंब्रह्मगच्छति ॥ ९ ॥
वैश्वानरव्रतंनामसर्वपापप्रणाशनम् ॥ एकादश्यांतुनक्ताशीयश्चक्रंविनिवेदयेत् ॥ १० ॥ कृत्वासमांतेसौवर्णंविष्णोःपदमवाप्नुयात् ॥ एतत्कृष्णव्रतंनामक
ल्पांतेराज्यलाभकृत् ॥ १११ ॥ पायसाशीसमांतेतुदद्याद्विप्रायगोयुगम् ॥ लक्ष्मीलोकेवसेत्कल्पमेतद्देवीव्रतंस्मृतं ॥ ११२ ॥ सप्तम्यांनक्तभुग्दद्या
त्समान्तेगांपयस्विनीं ॥ सूर्यलोकमवाप्नोतिभानुव्रतमिदंस्मृतं ॥ १३ ॥ चतुर्थ्यांनक्तभुग्दद्याद्धेमंतेगोयुगंतथा ॥ एतद्वैनायकंनामशिवलोकफलप्र

दम् ॥ १४ ॥ महाफलानियस्त्यक्त्वाचातुर्मास्यंद्विजातये ॥ हैमानिकार्तिकेदद्याद्धोमान्तेगोयुगंतथा ॥ १५ ॥ एतत्सौरव्रतंनामसूर्यलोकफलप्रदम् ॥
द्वादशाद्वादशीर्यस्तुसमाप्योपोषणेनृप ॥ १६ ॥ गोवस्त्रकांचनैर्विप्रान्पूजयेच्छक्तितोनरः ॥ परंपदमवाप्नोतिविष्णुव्रतमिदंस्मृतं ॥ १७ ॥ चतुर्द
श्यांतुनक्ताशीसमान्तेगोयुगप्रदः ॥ शैवंपदमवाप्नोतित्रैयंबकमिदंस्मृतम् ॥१८॥ सप्तरात्रोषितोदद्याद्घृतकुंभंद्विजातये ॥ वरव्रतमिदंप्राहुर्ब्रह्मलोकफल
प्रदम् ॥१९॥ असौकाशींसमासाद्यधेनुंदत्तेपयस्विनीम् ॥ शक्रलोकेवसेत्कल्पमिदंमंत्रव्रतंस्मृतम् ॥१२०॥मुखवासंपरित्यज्यसमांतेगोप्रदोभवेत्॥ वारुणं
लोकमाप्नोतिवारुणव्रतमुच्यते ॥ २१ ॥ चांद्रायणंचयःकुर्याद्धैमंचंद्रंनिवेदयेत् ॥ चंद्रव्रतमिदंप्रोक्तंचंद्रलोकफलप्रदम् ॥ २२ ॥ ज्येष्ठेपंचतपायोंतेहेमधे
नुप्रदोदिवम् ॥ यात्यष्टमीचतुर्दश्योरुद्रव्रतमिदंस्मृतम् ॥ २३ ॥ सकृद्विधानकंकुर्यात्तृतीयायांशिवालये ॥ समाप्तेधेनुदोयातिभवानीव्रतमुच्यते ॥२४॥
माघेनिश्यार्द्रवासाःस्यात्सप्तम्यांगोप्रदोभवेत् ॥ दिविकल्पंवसित्वेहराजास्यात्पवनव्रतम् ॥ २५ ॥ त्रिरात्रोपोषितोदद्यात्फाल्गुन्यांभवनंशुभम् ॥
आदित्यलोकमाप्नोतिधामव्रतमिदंस्मृतम् ॥ २६ ॥ त्रिसंध्यंपूज्यदांपत्यमुपवासीविभूषणैः ॥ ददन्मोक्षमवाप्नोतिमोक्षव्रतमिदंस्मृतम् ॥ २७ ॥ दत्त्वासित
द्वितीयायामिंदौलवणभाजनम् ॥ समाप्तेगोप्रदोयातिविप्रायाशिवमंदिरम् ॥ २८ ॥ कांस्यंसवस्त्रंराजेन्द्रदक्षिणासहितंतथा ॥ समाप्तेगांचयोद
द्यात्सयातिशिवमंदिरम् ॥ २९ ॥ कल्पांतेराजराजस्स्यात्सोमव्रतमिदंस्मृतम् ॥ प्रतिपत्स्वेकभक्ताशीसमाप्तेचफलप्रदः ॥ १३० ॥ वैश्वानरपदंयातिशि
खिव्रतमिदंस्मृतम् ॥ हैमंपलद्वयादूर्ध्वंरथमश्वयुगान्वितम् ॥३१॥दद्यात्कृतोपवासःसदिविकल्पशतंवसेत् ॥ तदंतेराजराजस्स्यादश्वव्रतमिदंस्मृतम् ॥३२॥
तद्वद्धेमरथंदद्यात्करिभ्यांसंयुतंपुनः ॥ सत्यलोकेवसेत्कल्पंसहस्रमपिभूमिपः ॥ ३३ ॥ भवेदिहागतोभूम्यांकरिव्रतमिदंस्मृतम् ॥ दशम्यामेकभक्ता
शीसमाप्तेदशधेनुदः ॥ ३४ ॥ दीपंचकांचनंदद्याद्ब्रह्माण्डाधिपतिर्भवेत् ॥ एतद्विश्वव्रतंनाममहापातकनाशनम् ॥ ३५ ॥ कन्यादानं
तुकार्तिक्यांपुष्करेयःकरिष्यति ॥ एकविंशद्गुणोपेतोब्रह्मलोकंगमिष्यति ॥ ३६ ॥ कन्यादानात्परंदानंनैवचास्त्यधिकंक्वचित् ॥ पुष्करेतुवि
शेषेणकार्तिक्यांतुविशेषतः ॥ ३७ ॥ विप्रायविधिवद्देयंतेषांलोकोक्षयोभवेत् ॥ तिलपिष्टमयंकृत्वागजंरत्नसमन्वितम् ॥ ३८ ॥ विप्राययेप्रयच्छंति
जलमध्येस्थितानराः ॥ तेषांचैवाक्षयोलोकोभविताभूतसंप्लवम् ॥ ३९ ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिव्रतषष्ठिमनुत्तमाम् ॥ मन्वंतरशतंसोपिगंधर्वाधिपतिर्भ
वेत् ॥४०॥ षष्ठिव्रतंभारतपुण्यमेतत्तवोदितंविश्वजनीनमद्य ॥ श्रोतुंयदीच्छातवराजराजशृणुद्विजातेःकरणीयमेतत् ॥ १४१ ॥ नैर्मल्यंभावशुद्धिश्च
विनास्नानंनविद्यते ॥ तस्मान्मनोविशुद्ध्यर्थंस्नानमादौविधीयते ॥ ४२ ॥ अनुद्धृतैरुद्धृतैर्वाजलैःस्नानंसमाचरेत् ॥ तीर्थंप्रकल्पयेद्विद्वान्मूलमंत्रेण

मंत्रवित् ॥ ४३ ॥ नमोनारायणायेतिमूलमंत्रउदाहृतः ॥ सदर्भपाणिर्विधिनाआचांतःप्रयतःशुचिः ॥ ४४ ॥ चतुर्हस्तसमायुक्तंचतुरश्रंसमंततः ॥प्रकल्प्यावाहयेद्गंगामेभिर्मंत्रैर्विचक्षणः ॥ ४५ ॥ विष्णोःपादप्रसूतासिवैष्णवीविष्णुदेवता ॥ त्राहिनस्त्वेनसस्तस्मादाजन्ममरणांतिकात् ॥४६॥ तिस्रःकोट्योर्धकोटीचतीर्थानांवायुरब्रवीत् ॥ दिविभुव्यंतरिक्षेचतानितेसंतिजाह्नवि ॥ ४७ ॥ नंदिनीत्येवतेनामदेवेषुनलिनीतिच ॥ दक्षापृथ्वीचसुभगाविश्वकायाशिवासिता ॥ ४८ ॥ विद्याधरीसुप्रसन्नातथालोकप्रसादिनी ॥ क्षेमाचजाह्नवीचैवशांताशांतिप्रदायिनी ॥ ४९ ॥ एतानिपुण्यनामानिस्नानकालेप्रकीर्तयेत् ॥ भवेत्सन्निहितातत्रगंगात्रिपथगामिनी ॥ १५० ॥ सप्तवाराभिजप्तेनकरसंपुटयोजितम् ॥ मूर्ध्निकुर्याज्जलंभूयस्त्रिचतुःपंचसप्तधा ॥ ५१ ॥ स्नानंकुर्यान्मृदातद्वदामंत्र्यतुविधानतः ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ ५२ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयादुःष्कृतंकृतम् ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥५३॥ नमस्तेसर्वलोकानांप्रभवारणिसुव्रते ॥ एवंस्नात्वाततःपश्चादाचम्यतुविधानतः ॥ ५४ ॥ उत्थायवाससीशुभ्रेशुद्धेतुपरिधायवै ॥ ततस्तुतर्पणंकुर्यात्त्रैलोक्याप्यायनायवै ॥ ५५ ॥ ब्रह्माणंतर्पयेत्पूर्वंविष्णुंरुद्रंप्रजापतीन् ॥ देवायक्षास्तथानागागंधर्वाप्सरसांगणाः ॥ ५६ ॥ क्रूरास्सर्पाःसुपर्णाश्चतरवोजंभकादयः ॥ विद्याधराजलधरास्तथैवाकाशगामिनः ॥ ५७ ॥ निराधाराश्चयेजीवापापधर्मरताश्चये ॥ तेषामाप्यायनायैतद्दीयतेसलिलंमया ॥ ५८ ॥ कृतोपवीतोदेवेभ्योनिवीतीचभवेत्ततः ॥ मनुष्यांस्तर्पयेद्भक्त्याऋषिपुत्रानृषींस्तथा ॥ ५९ ॥ सनकश्चसनंदश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ कपिलश्चासुरिश्चैववोढुःपंचशिखस्तथा ॥ १६० ॥ सर्वेतेतृप्तिमायांतुमद्दत्तेनांबुनासदा ॥ मरीचिमत्र्यंगिरसौपुलस्त्यंपुलहंक्रतुम् ॥ ६१ ॥ प्रचेतसंवसिष्ठंचभृगुंनारदमेवच ॥ देवब्रह्मऋषीन्सर्वांस्तर्पयेत्साक्षतोदकैः ॥ ६२ ॥ अपसव्यंततःकृत्वासव्यंजानुचभूतले ॥ अग्निष्वात्तांस्तथासौम्यान्हविष्मतस्तथोष्मपान् ॥ ६३ ॥ सुकालिनोबर्हिषदस्तथाचैवाज्यपान्पुनः ॥ संतर्पयेत्पितॄन्भक्त्यासतिलोदकचंदनैः ॥ ६४ ॥ सदर्भपाणिर्विधिनापितॄन्स्वांस्तर्पयेत्ततः ॥पित्रादीन्नामगोत्रेणतथामातामहानपि ॥६५॥ संतर्प्यविधिवद्भक्त्याइमंमंत्रमुदीरयेत् ॥येबांधवाबांधवायेयेन्यजन्मनिबांधवाः ॥ ६६ ॥ तेतृप्तिमखिलायांतुयेप्यस्मत्तोयकांक्षिणः ॥ आचम्यविधिनासम्यगालिखेत्पद्ममग्रतः ॥ ६७ ॥ साक्षताद्भिस्सपुष्पाभिःसतिलारुणचंदनैः ॥ अर्घ्यंदद्यात्प्रयत्नेनसूर्यनामानुकीर्तनैः ॥ ६८ ॥ नमस्तेविश्वरूपायनमस्तेविष्णुरूपिणे ॥ सर्वदेवनमस्तेस्तुप्रसीदममभास्कर ॥ ६९ ॥ दिवाकरनमस्तेस्तुप्रभाकरनमोस्तुते ॥ एवंसूर्यंनमस्कृत्यत्रिःकृत्वाचप्रदक्षिणम् ॥ १७० ॥ द्विजंगांकांचनंचैवदृष्ट्वास्पृष्ट्वागृहंव्रजेत् ॥ स्वगेहस्थांततःपुण्यांप्रतिमांचापिपूजयेत् ॥७१॥ भोजनंचततःपश्चाद्द्विजपूर्वंचकारयेत् ॥ अनेनविधिनासर्वेऋषयःसिद्धिमागताः ॥ १७२ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टि

खंडेस्नानविधिर्नामविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ आसीत्पुराबृहत्कल्पेधर्ममूर्तिर्जनाधिपः ॥ सुहृच्छक्रस्यनिहतायेनदैत्याःसहस्रशः ॥ १ ॥ सोमसूर्यादयोयस्यतेजसाविगतप्रभाः ॥ भवंतिशतशोयेनदानवाश्चपराजिताः ॥ २ ॥ यथेच्छरूपधारीचमानुषोप्यपराजितः ॥ तस्यभानुमतीभार्यासतीत्रैलोक्यसुंदरी ॥ ३ ॥ लक्ष्मीसदृशरूपेणनिर्जितामरसुंदरी ॥ राज्ञस्तस्याग्रमहिषीप्राणेभ्योपिगरीयसी ॥ ४ ॥ दशनारीसहस्राणांमध्येश्रीरिवराजते ॥ नृपकोटिसहस्रेणनकदाचित्समुच्यते ॥ ५ ॥ कदाचिदास्थानगतःपप्रच्छस्वपुरोहितम् ॥ विस्मयेनावृतोनत्वावसिष्ठमृषिसत्तमम् ॥ ६ ॥ भगवन्केनधर्मेणममलक्ष्मीरनुत्तमा ॥ कस्माच्चविपुलंतेजोमच्छरीरेसदोत्तमम् ॥ ७ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ पुरालीलावतीनामवेश्याशिवपरायणा ॥ तयादत्तश्चतुर्दश्यांपुष्करेलवणाचलः ॥ ८ ॥ हेमवृक्षामरैःसार्द्धंयथावद्विधिपूर्वकं ॥ शूद्रःसुवर्णकारश्चकर्मकृत्सोभवत्तदा ॥ ९ ॥ भृत्योलीलावतीगेहेतेनहैमाविनिर्मिताः ॥ तरवोहेमपुष्पाश्चश्रद्धायुक्तेनपार्थिव ॥ १० ॥ अतिरूपेणसंपन्नाघटितास्तेसुशोभनाः ॥ धर्मकार्यमितिज्ञात्वानगृहीतंचवेतनम् ॥ ११ ॥ उज्ज्वालिताश्चतेपत्न्यासुवर्णमयपादपाः ॥ लीलावतीगृहेचापिपरिचर्याचपार्थिव ॥ १२ ॥ कृताताभ्यामशाठ्येनद्विजशुश्रूषणादिका ॥ साचलीलावतीवेश्याकालेनमहतानघ ॥ १३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताजगामाशिवमंदिरम् ॥ योसौसुवर्णकारश्चदरिद्रोप्यतिसत्त्ववान् ॥ १४ ॥ नमूल्यमादाद्वेश्यातःसभवानिहसांप्रतम् ॥ सप्तद्वीपपतिर्जातःसूर्यायुतसमप्रभः ॥ १५ ॥ ययासुवर्णकारस्यतरवोहेमनिर्मिताः ॥ सम्यगुज्ज्वलिताःपत्न्यासेयंभानुमतीतव ॥ १६ ॥ तस्मान्नृलोकेष्वपराजितस्त्वमारोग्यसौभाग्ययुताचलक्ष्मीः ॥ तस्मात्त्वमप्यत्रविधानपूर्वंधान्याचलादीन्नृपतेकुरुष्व ॥ १७ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ तथेतिसंपूज्यसुधर्ममूर्तिर्वचोवसिष्ठस्यददौचसर्वान् ॥ धान्याचलादीन्विधिनास्मरारेर्लोकंगतोसौसुरपूज्यमानः ॥ १८ ॥ पश्येद्यदीमानुपनीयमानान्स्पृशेन्मनुष्यैरिहदीयमानान् ॥ शृणोतिभक्त्याथमतिंददातिविकल्मषःसोपिदिवंप्रयाति ॥ १९ ॥ दुःस्वप्नप्रशममुपैतिपठ्यमानैःशैलेंद्रैर्भवभयभेदनैर्मनुष्यः ॥ यःकुर्यात्किमुनृपपुंगवेहसम्यक्शांतात्मासकलगिरींद्रसंप्रदानम् ॥ २० ॥ भीष्मउवाच ॥ किमभीष्टवियोगशोकसंघानलमुद्धर्तुमुपोषणंव्रतंवा ॥ विभवध्रुवकारिभूतलेस्मिन्भवभीतेरपिसूदनंचपुंसः ॥ २१ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ परिपृष्टमिदंजगत्प्रियंतेविबुधानामपिदुर्लभंमहत्त्वात् ॥ तवभक्तिमतस्तथापिवक्ष्येव्रतमिंद्रासुरमानवेषुगुह्यम् ॥ २२ ॥ पुण्यमाश्वयुजेमासिविशोकद्वादशीव्रतम् ॥ दशम्यांलघुभुग्विद्वान्प्रारभेतयमेनतु ॥ २३ ॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवादंतधावनपूर्वकम् ॥ एकादश्यांनिराहारःसम्यगभ्यर्च्यकेशवम् ॥ २४ ॥ श्रियंचाभ्यर्च्यविधिवद्भोक्ष्येऽहंचापरेहनि ॥ एवंनियमकृत्सुप्त्वाप्रातरुत्थायमानवः ॥ २५ ॥ स्नानंसर्वौषधैःकुर्यात्पंचगव्यजलेनतु ॥ शुभ्रमाल्यांबरधरःपूजयेच्छ्रीशमुत्पलैः ॥ २६ ॥ विशोकायनमःपादौजं

घेचवरदायवै ॥ श्रीशायजानुनीतद्वदूरूचजलशायिने ॥ २७ ॥ कंदर्पायनमोगुह्यंमाधवायनमःकटिं ॥ दामोदरायेत्युदरंपार्श्वेचविपुलायवै ॥ २८॥ ना
भिंचपद्मनाभायहृदयंमन्मथायवै ॥ श्रीधरायविभोर्वक्षःकरौमधुभिदेनमः ॥ २९ ॥ वैकुण्ठायनमःकंठमास्यंपद्ममुखायवै ॥ नासामशोकानिधयेवासुदेवा
यचाक्षिणी ॥ ३० ॥ ललाटंवामनायेतिहरयेचपुनर्भ्रुवौ ॥ अलकंमाधवायेतिकिरीटंविश्वरूपिणे ॥ ३१ ॥ नमःसर्वात्मनेतद्वच्छिरइत्याभिपूजयेत् ॥ एवं
संपूज्यगोविंदंधूपमाल्यानुलेपनैः ॥३२॥ ततस्तुमंडलंकृत्वास्थंडिलंकारयेन्मृदा ॥ चतुरश्रंसमंताच्चरत्निमात्रमुदक्प्लवम् ॥३३॥ श्लक्ष्णंहृद्यंचपरितोवप्रत्र
यसमावृतम् ॥ त्रिरंगुलोच्छ्रितावप्रास्तद्विस्तारोद्विरंगुलः॥३४॥ स्थंडिलस्योपरिष्टात्तुभित्तिरष्टांगुलाभवेत् ॥ नदीवालुकयासूर्यंलक्ष्म्याःप्रतिकृतिंन्यसेत्
॥३५॥स्थंडिलेसूर्यमध्यस्थलक्ष्मीमभ्यर्चयेद्बुधः॥नमोदेव्यैनमःशांत्यैनमोलक्ष्म्यैनमःश्रियै॥३६॥नमस्तुष्ट्यैनमःपुष्ट्यैसृष्ट्यैहृष्ट्यैनमोनमः॥विशोकादुः
खनाशायविशोकावरदास्तुते ॥३७॥ विशोकामेस्तुसंपत्त्यैविशोकासर्वसिद्धये ॥ ततःशुभ्रांबरैःसूर्यंवेष्ट्यसंपूजयेत्फलैः ॥३८॥ भक्ष्यैर्नानाविधैस्तद्वत्सुवर्ण
कमलेनच॥राजतीषुचपात्रीषुन्यसेद्भोदकंबुधः॥३९॥ततस्तुनृत्यगीतानिकारयेत्सकलांनिशाम्॥यामत्रयेव्यतीतेतुततउत्थायमानवः॥४०॥अभिगम्यच
विप्राणांमिथुनानिचपूजयेत्॥शक्तितस्त्रीणिचैकंवावस्त्रमाल्यानुलेपनैः॥४१॥शयनस्थानिपूज्यानिनमोस्तुजलशायिने ॥ ततस्तुगीतवाद्येनरात्र्यांजागरणे
कृते॥४२॥प्रभाते चततःस्नानंकृत्वादांपत्यमर्चयेत् ॥ भोजयेच्चयथाशक्तिवित्तशाठ्येनवर्जितः ॥४३॥ भक्त्याश्रुत्वापुराणानितद्दिनंचातिवाहयेत् ॥ अने
नविधिनासर्वंमासिमासिसमाचरेत् ॥ ४४ ॥ व्रतांतेशयनंदद्याद्गुडधेनुसमन्वितं ॥ सोपधानंसविश्रामंस्वास्तरावरणंशुभं ॥ ४५ ॥ यथालक्ष्मीर्नरेशत्वांनप
रित्यज्यगच्छति ॥ तथासुरूपतारोग्यमशोकंचास्तुमेसदा ॥ ४६ ॥ यथादेवेनरहितानलक्ष्मीर्जायतेक्वचित् ॥ तथाविशोकतामेस्तुभक्तिरग्र्याचकेशवे
॥ ४७ ॥ मंत्रेणानेनशयनंगुडधेनुसमन्वितं ॥ सूर्यश्चलक्ष्म्यासहितोदातव्योभूतिमिच्छता ॥ ४८ ॥ उत्पलंकरवीरंवाप्यम्लानंचैवकुंकुमं ॥ केतकींसिंधुवारं
चमल्लिकागंधपाटला ॥ ४९ ॥ कदंबंकुब्जकंजातीशस्तान्येतानिसर्वदा ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ गुडधेनुविधानंचसमाचक्ष्वमुनीश्वर ॥ ५० ॥ किंरूपाके
नमंत्रेणदातव्यातदिहोच्यतां॥ पुलस्त्यउवाच ॥ गुडधेनुविधानस्ययद्रूपमिहयत्फलम्॥५१॥ तदिदानींप्रवक्ष्यामिसर्वपापविनाशनम् ॥ कृष्णाजिनंचतुर्ह
स्तंप्राग्ग्रीवंविन्यसेद्भुवि ॥ ५२ ॥ गोमयेनानुलिप्तायांदर्भानास्तीर्यसर्वतः ॥ लघ्वेणकाजिनंतद्वत्वत्संचपरिकल्पयेत् ॥ ५३ ॥ प्राङ्मुखींकल्पयेद्धेनुंमृदा
वागांसवत्सकां ॥ उत्तमागुडधेनुःस्यात्सदाभारचतुष्टयं ॥ ५४ ॥ वत्संभारेणकुर्वीतभाराभ्यांमध्यमास्मृता ॥ अर्द्धभारेणवत्सस्स्यात्कनिष्ठाभारकेणतु
॥ ५५ ॥ चतुर्थांशेनवत्सःस्याद्गृहवित्तानुसारतः ॥ धेनुवत्सौकृतौचोभौसितसूक्ष्मांबरावृतौ ॥ ५६ ॥ शुक्तिकर्णाविक्षुपादौशुचिमुक्ताफलेक्षणौ ॥ सित

सूत्रसिराजालौसितकंबलकंत्रलौ ॥५७॥ ताम्रगंडकपृष्ठौद्वौसितचामरलोमकौ ॥ विद्रुमभ्रूयुगावेतौनवनीतस्तनान्वितौ ॥ ५८ ॥ काञ्चनाक्षियुगोपेता
विन्द्रनीलकनीनिकौ ॥ क्षौमपुच्छौकांस्यदोहौशुभ्रातिकमनीयकौ ॥ ५९ ॥ सुवर्णशृंगाभरणौराजताढ्यखुरौचतौ ॥ नानाफलसमायुक्तौघ्राणगंधकरंड
कौ ॥ १६०॥ इत्येवंरचयित्वातुधूपदीपैस्तथार्चयेत् ॥ यालक्ष्मीस्सर्वभूतानांयाचदेवेष्ववस्थिता॥६१॥ धेनुरूपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु ॥ विष्णोर्वक्ष
सियालक्ष्मीःस्वाहायाचविभावसौ ॥ ६२ ॥ चंद्रार्कशक्रशक्तिर्यासाधेनुर्वरदास्तुमे ॥ स्वधात्वंपितृमुख्यानांस्वाहायज्ञभुजांयतः ॥६३॥ सर्वपापहराधेनु
स्तस्माद्भूतिंप्रयच्छमे ॥ एवमामंत्र्यतांधेनुंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ६४ ॥ विधानमेतद्धेनूनांसर्वासामपिपठ्यते ॥ यास्तुपापविनाशिन्यःपठ्यंतेदशधेन
वः॥६५॥तासांस्वरूपंवक्ष्यामिनामानिचनराधिप॥प्रथमागुडधेनुःस्यद्घृतधेनुरथापरा ॥६६॥तिलधेनुस्तृतीयाचचतुर्थीजलनामिका ॥ क्षीरधेनुःपंचमी
चमधुधेनुस्तथापरा॥६७॥सप्तमीशर्कराधेनुरष्टमीदधिकल्पिता॥रसधेनुश्चनवमीदशमीस्यात्स्वरूपतः ॥६८॥कुंभास्स्यूरसधेनूनामितरासांस्वराशयः ॥
सुवर्णधेनुंचाप्यत्रकेचिदिच्छंतिमानवाः॥६९॥नवनीतेनतैलैश्चतथान्येपिमहर्षयः॥ एतदेवविधानंस्यात्तएवोपस्करास्स्मृताः ॥ ७० ॥ मंत्रावाहनसंयुक्ताः
सदापर्वणिपर्वणि ॥ यथाश्राद्धंप्रदातव्याभुक्तिमुक्तिफलप्रदाः ॥ ७१ ॥ गुडधेनुप्रसंगेनसर्वास्तवमयोदिताः ॥ अशेषयज्ञफलदाःसर्वपापहराःशु
भाः ॥ ७२ ॥ व्रतानामुत्तमंयस्माद्विशोकद्वादशीव्रतम् ॥ तदंगत्वेनचैवात्रगुडधेनुःप्रशस्यते ॥ ७३ ॥ अयनेविषुवेपुण्येव्यतीपातेतथापुनः ॥ गुडधेन्वा
दयोदेयाउपरागादिपर्वसु ॥ ७४ ॥ विशोकद्वादशीचैषासर्वपापहराशुभा ॥ यामुपोष्यनरोयातितद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ७५ ॥ इहलोकेससौभाग्यमायुरा
रोग्यमेवच ॥ वैष्णवंपुरमाप्नोतिमरणेस्मरणंहरेः ॥ ७६ ॥ नवार्बुदसहस्राणिदशचाष्टौचधर्मवित् ॥ नशोकदुःखदौर्गत्यंतस्यसंजायतेनृप ॥ ७७ ॥ नारी
वाकुरुतेयातुविशोकद्वादशीमिमां ॥ नृत्यगीतपरानित्यंसापितत्फलमाप्नुयात् ॥ ७८ ॥ यस्मादग्रेहरेर्नृत्यमनन्तंगीतवादनम् ॥ इतिपठतियइत्थंयःशृ
णोतीहसम्यक् मधुमुरनरकारेरर्चनंवाथपश्येत् ॥७९ ॥ मतिमपिचजनानांयोददातीन्द्रलोकेसवसतिविबुधौघैःपूज्यतेकल्पमेकम् ॥ भीष्मउवाच ॥ भग
वन्श्रोतुमिच्छामिदानमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ८० ॥ यदक्षयंपरेलोकेदेवर्षिगणपूजितम् ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ मेरोःप्रदानंवक्ष्यामिदशधानृपसत्तम ॥ ८१ ॥ य
त्प्रदातानंतलोकान्प्राप्नोतिसुरपूजितान् ॥ पुराणेषुचवेदेषुयज्ञेष्वायतनेषुच ॥ ८२ ॥ नतत्फलमधीतेषुकृतेष्विहयदश्नुते ॥ तस्माद्दानंप्रवक्ष्यामिपर्वताना
मनुक्रमात् ॥ ८३ ॥ प्रथमोधान्यशैलःस्याद्द्वितीयोलवणाचलः ॥ गुडाचलस्तृतीयस्तुचतुर्थोहेमपर्वतः ॥ ८४ ॥ पंचमस्तिलशैलस्स्यात्षष्ठःकार्प्पासप
तः ॥ सप्तमोघृतशैलःस्याद्रत्नशैलस्तथाष्टमः ॥ ८५ ॥ राजतोनवमस्तद्वद्दशमःशर्कराचलः ॥ वक्ष्येविधानमेतेषांयथावदनुपूर्वशः ॥ ८६ ॥ अयनो

वेपुण्येव्यतीपातेदिनक्षये ॥ शुक्लपक्षेतृतीयायामुपरागेशशिक्षये ॥ ८७ ॥ विवाहोत्सवयज्ञेषुद्वादश्यामथवापुनः ॥ शुक्लायांपंचदश्यांवापुण्यर्क्षेवाविधान
तः ॥ ८८ ॥ धान्यशैलादयोदेयाःकार्तिक्यांज्येष्ठपुष्करे ॥ तीर्थेष्वायतनेवापिगोष्ठेवाभवनांगणे ॥ ८९ ॥ मंडपंकारयेद्भक्त्याचतुरश्रमुदङ्मुखम् ॥ प्रागु
दक्प्रवणंपुण्यंप्राङ्मुखंवाविधानतः ॥ ९० ॥ गोमयेनानुलिप्तायांभूमावास्तीर्यवैकुशान् ॥ तन्मध्येपर्वतंकुर्याद्विष्कंभंपर्वतान्वितम् ॥ ९१ ॥ धान्यद्रोण
सहस्रेणभवेद्गिरिरिहोत्तमः ॥ मध्यमःपंचशतकैःकनिष्ठश्चत्रिभिःशतैः ॥ ९२ ॥ मेरुर्महाव्रीहिमयस्तुमध्येसुवर्णवृक्षत्रयसंयुतःस्यात् ॥ मूर्द्धन्यवस्थान
मथांबरेणकार्यंत्वनेकंचपुनर्द्विजाग्र्यैः ॥ ९३ ॥ चत्वारिशृंगाणिचराजतानिनितंबभागाअपिराजताःस्युः ॥ पूर्वेणमुक्ताफलवज्रयुक्तोयाम्येनगोमेदकप
द्मरागैः ॥ ९४ ॥ पश्चाच्चगारुत्मतनीलरत्नैःसौम्येनवैडूर्यकपुष्यरागैः ॥ श्रीखंडखंडैरभितःप्रवालैर्लतान्वितोमौक्तिकप्रस्तराढ्यः ॥ ९५ ॥ ब्रह्माथविष्णु
र्भगवान्पुरारिर्दिवाकरोप्यत्रहिरण्मयःस्यात् ॥ तथेक्षुवंशावृतकंदरस्तुघृतोदकप्रस्रवणोदिशासु ॥ ९६ ॥ शुभ्रांबराण्यंबुधरावलिःस्यात् पूर्वेणपीता
निचदक्षिणेन ॥ वासांसिपश्चादथकर्बुराणिरक्तानिचैवोत्तरतोघनानि ॥ ९७ ॥ रौप्यान्महेंद्रप्रमुखांस्तथाऽष्टौसंस्थाप्यलोकाधिपतीन्क्रमेण ॥ नानावनाली
चसमंततःस्यान्मनोरमम्माल्यविलेपनंच ॥ ९८ ॥ वितानकंचोपरिपंचवर्णमम्लानपुष्पाभरणंसितंच ॥ इत्थंनिवेश्यामरशैलमग्र्यंमेरोस्तु
विष्कंभगिरीन्क्रमेणा ॥ ९९ ॥ तुरीयभागेनचतुर्दिशंचसंस्थापयेत्पुष्पविलेपनाढ्यम् ॥ पूर्वेणमंदरमनेकफलैश्चयुक्तंकामेनकांचनमयेनविराजमानम् ॥
॥ १०० ॥ याम्येनगंधमदनोविनिवेशनीयोगोधूमसंचयमयःकलधौतवांश्च ॥ हैमेनयज्ञपतिनाघृतमानसेनवस्त्रेणराजतवनैश्चससंयुतःस्यात् ॥ १ ॥
पश्चात्तिलाचलमनेकसुगंधपुष्पसौवर्णपिप्पलहिरण्मयहंसयुक्तम् ॥ आकारयेद्रजतपुष्पवनेनतद्वद्वस्त्रान्वितंदधिसितोदसरस्तथाग्रे ॥ २ ॥ संस्थाप्यतं
विपुलशैलमथोत्तरेणशैलंसुपार्श्वमपिमाषमयंसवस्त्रम् ॥ पुष्पैश्चहेमवटपादपशेखरंतमाकारयेत्कनककेतुविराजमानम् ॥ ३ ॥ माक्षीकभद्रसरसाचवने
नतद्वद्रौप्येणभासुरवितानयुतंविधाय ॥ होमश्चतुर्भिरथवेदपुराणविद्भिर्दांतैरनिंद्यचरिताकृतिभिर्द्विजेंद्रैः ॥ ४ ॥ पूर्वेणहस्तमितमत्रविधायकुंडंकार्य
स्तिलैर्यवघृतेनसमित्कुशैश्च ॥ रात्रौचजागरमनुद्धतगीतरूपैरावाहनंचकथयामिशिलोच्चयानाम् ॥ ५ ॥ त्वंसर्वदेवगणधामनिधेविरुद्धमस्मद्गृहेष्वम
रपर्वतनाशयाशु ॥ क्षेमंविधत्स्वकुरुशांतिमनुत्तमांचसंपूजितःपरमभक्तिमतामयाहि ॥ ६ ॥ त्वमेवभगवानीशोब्रह्माविष्णुर्दिवाकरः ॥ मूर्तामूर्तमयं
बीजमतःपाहिसनातन ॥ ७ ॥ यस्मात्त्वंलोकपालानांविश्वमूर्तेश्चमंदिरम् ॥ रुद्रादित्यवसूनांचतस्माच्छान्तिंप्रयच्छमे ॥ ८ ॥ यस्मादशून्यममरैर्ना
रीभिश्चशिरस्तव ॥ तस्मान्मामुद्धरामुष्माद्दुःखसंसारसागरात् ॥९॥ एवमभ्यर्च्यतंमेरुंमंदरंचाभिपूजयेत् ॥ यस्माच्चैत्ररथेनत्वंभद्राश्वेनचपर्वत॥११०॥

शोभसेमंदरक्षिप्रमतस्तुष्टिकरोभव ॥ यस्माच्चूडामणिर्जंबूद्वीपेत्वंगंधमादन ॥ ११ ॥ गंधर्वगणशोभावांस्ततःकीर्तिर्दृढास्तुमे ॥ यस्मात्त्वंकेतुमालेनवै भ्राजेनवनेनच ॥ १२ ॥ हिरण्मयाश्मशोभावांस्तस्मात्पुष्टिर्ध्रुवास्तुमे ॥ उत्तरैःकुरुभिर्यस्मात्सावित्रेणवनेनच ॥ १३ ॥ सुपार्श्वराजसेनित्यमतःश्रीरक्ष यास्तुमे ॥ एवमामंत्र्यतान्सर्वान्प्रभातेविमलेपुनः ॥ १४ ॥ स्नात्वातुगुरवेदद्यान्मध्यमंपर्वतोत्तमं ॥ विष्कंभपर्वतान्दद्याद्दत्विग्भ्यःक्रमशोनृप ॥ १५॥ गावोदेयाश्चतुर्विंशदथवादशपार्थिव ॥ शक्तितःसप्तचाष्टौवापंचदद्यादशक्तिमान् ॥ १६ ॥ एकापिगुरवेदेयाकपिलाथपयस्विनी ॥ पर्वतानामशेषाणा मेषएवविधिःस्मृतः ॥१७॥ तएवपूजनेमंत्रास्तएवोपस्कराःस्मृताः ॥ ग्रहाणांलोकपालानांब्रह्मादीनांचसर्वतः ॥ १८ ॥ स्वमंत्रेणैवसर्वेषुहोमःशैलेषुप ठ्यते॥उपवासीभवेन्नित्यमशक्तौनक्तमिष्यते॥१९॥विधानंसर्वशैलानांक्रमशःशृणुपार्थिव॥दानेषुचैवयेमंत्राःपर्वतेषुयथाफलम्॥१२०॥ अन्नंब्रह्मयतःप्रोक्त मन्नंप्राणाःप्रकीर्तिताः॥अन्नाद्भवंतिभूतानिजगदन्नेनवर्धते॥२१॥अन्नमेवयतोलक्ष्मीरन्नमेवजनार्दनः॥धान्यपर्वतरूपेणपाहितस्मान्नगोत्तम॥२२॥ अनेनवि धिनायस्तुदद्याद्धान्यमयंगिरिम्॥मन्वंतरशतंसाग्रंदेवलोकेमहीयते॥२३॥अप्सरोगणगंधर्वैराकीर्णेनविराजितः॥विमानेनदिवःपृष्ठमायातिनृपसत्तम॥२४॥ कर्मक्षयेराजराज्यमाप्नोतीहनसंशयः॥अथातःसंप्रवक्ष्यामिलवणाचलमुत्तमम्॥२५॥यत्प्रदानान्नरोलोकमाप्नोतिशिवसंयुतम्॥ उत्तमःषोडशद्रोणैःकर्तव्यो लवणाचलः॥२६॥ मध्यमश्चतदर्धेनचतुर्भिरधमस्स्मृतः ॥ वित्तहीनोयथाशक्तिद्रोणादूर्ध्वंचकारयेत्॥२७॥ चतुर्थांशेनविष्कंभपर्वतान्कारयेत्पृथक्॥ विधानंपूर्ववत्कुर्याद्ब्रह्मादीनांचसर्वदा॥२८॥ तद्वद्धेममयंसर्वंलोकपालनिवेशनम्॥ सरांसिवनवृक्षादितद्वच्चान्यान्निनिवेशयेत्॥२९॥ कुर्याज्जागरमत्रा पिदानमंत्रान्निबोधत ॥ सौभाग्यरससंयुक्तोयतोयंलवणोरसः ॥ १३० ॥ तदात्मकत्वेनचमांपाह्यापन्नंनगोत्तम ॥ यस्मादन्येरसाःसर्वेनोत्कटाल वणंविना॥ ३१ ॥ प्रियश्चशिवयोर्नित्यंतस्माच्छांतिप्रदोभव ॥ विष्णुदेहसमुद्भूतोयस्मदारोग्यवर्धनः ॥ ३२ ॥ तस्मात्पर्वतरूपेणपाहिसंसारसागरा त्॥ अनेनविधिनायस्तुदद्याल्लवणपर्वतम्॥ ३३ ॥ उमालोकेवसेत्कल्पंततोयातिपरांगतिम्॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिगुडपर्वतमुत्तमम्॥ ३४ ॥ यत्प्रदाना न्नरःस्वर्गंप्राप्नोतिसुरपूजितः ॥ उत्तमोदशभिर्भारैर्मध्यमःपंचभिर्मतः ॥ ३५ ॥ त्रिभिर्भारैःकनिष्ठःस्यात्तदर्धेनाल्पवित्तवान् ॥ तद्वदामंत्रणंपूजां हैमवृक्षान्सुरार्चनं ॥ ३६ ॥ विष्कंभपर्वतांस्तद्वत्सरांसिवनदेवताः ॥ होमंजागरणंतद्वल्लोकपालाधिवासनम्॥ ३७ ॥ धान्यपर्वतवत्कुर्यादिमंमंत्रमुदी रयेत्॥ यथादेवेषुविश्वात्माप्रवरोयंजनार्दनः॥३८॥ सामवेदस्तुवेदानांमहादेवस्तुयोगिनां ॥ प्रणवःसर्वमंत्राणांनारीणांपार्वतीयथा॥३९॥तथारसानांप्र वरःसदैवेक्षुरसोमतः ॥ ममतस्मात्परांलक्ष्मींददातुगुडपर्वतः ॥१४०॥ यस्मात्सौभाग्यदायिन्याधामत्वंगुडपर्वत॥ निर्मितश्चासिपार्वत्यातस्मान्मांपाहि

सर्वदा ॥ ४१ ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्याद्गुडमयंगिरिम् ॥ संपूज्यमानोगंधर्वैर्गौरीलोकेमहीयते ॥ ४२ ॥ पुनःकल्पशतांतेचसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥
आयुरारोग्यसंपन्नःशत्रुभिश्चापराजितः ॥ ४३ ॥ अथपापहरंवक्ष्येसुवर्णाचलमुत्तमम् ॥ यस्यप्रदानाद्भवनंवैरिंचंयांतिमानवाः ॥ ४४ ॥ उत्तमःपलसाह
स्रोमध्यमःपंचभिःशतैः ॥ तदर्धेनाधमस्तद्वदल्पवित्तोपिमानवः ॥ ४५ ॥ दद्यादेकपलादूर्ध्वंयथाशक्तिविमत्सरः ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वंविदध्याद्राज
सत्तम॥४६॥विष्कंभशैलांस्तद्वच्चऋत्विग्भ्यःप्रतिपादयेत् ॥ नमस्तेसर्वबीजायब्रह्मगर्भायवैनमः ॥ ४७ ॥ यस्मादनंतफलदस्तस्मात्पाहिशिलोच्चय ॥
यस्मादग्नेरपत्यंत्वंयस्मात्पुत्रोजगत्पतेः ॥ ४८ ॥ हेमपर्वतरूपेणतस्मात्पाहिनगोत्तम ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्यात्कनकपर्वतम् ॥ ४९ ॥ सयातिपर
मंब्रह्मलोकमानंदकारकम् ॥ तत्रकल्पशतंतिष्ठेत्ततोयातिपरांगतिम् ॥ १५० ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामितिलशैलंविधानतः ॥ यत्प्रदानान्नरोयातिविष्णुलो
कमनुत्तमम् ॥ ५१ ॥ उत्तमोदशभिर्द्रोणैर्मध्यमःपंचभिःस्मृतः ॥ त्रिभिःकनिष्ठोराजेंद्रातिलशैलःप्रकीर्तितः ॥ ५२ ॥ पूर्ववच्चापरंसर्वंविष्कंभपर्वता
दिकम् ॥ दानमंत्रंप्रवक्ष्यामियथाचनृपपुंगव ॥ ५३ ॥ यस्मान्मधुवधेविष्णोर्देहस्वेदसमुद्भवाः ॥ तिलाःकुशाश्चमाषाश्चतस्माच्छांतिप्रदोभ
व ॥ ५४ ॥ हव्यकव्येषुयस्माच्चतिलाएवहिरक्षणम् ॥ लक्ष्मींचकुरुशैलेंद्रतिलाचलनमोस्तुते ॥ ५५ ॥ इत्यामंत्र्यचयोदद्यात्तिलाचलमनुत्तमम् ॥
सवैष्णवंपदंयातिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ५६ ॥ कार्पासपर्वतश्चैवविंशद्भारैरिहोत्तमः ॥ दशभिर्मध्यमःप्रोक्तःकनिष्ठःपंचभिर्मतः ॥ ५७ ॥ भारेणाल्प
धनोदद्याद्वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमासाद्यंराजसत्तम ॥ ५८ ॥ प्रभातायांचशर्वर्यांदद्यादिदमुदीरयेत् ॥ त्वमेवावरणंयस्माल्लोका
नामिहसर्वदा ॥ ५९ ॥ कार्पासाद्रेनमस्तस्मादघौघध्वंसनोभव ॥ इतिकार्पासशैलेंद्रंयोदद्याच्छर्वसंनिधौ ॥ १६० ॥ रुद्रलोकेवसेत्कल्पंततो
राजाभवेदिह ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिघृताचलमनुत्तमम् ॥ ६१ ॥ तेजोमयंघृतंपुण्यंमहापातकनाशनम् ॥ विंशत्याघृतकुंभानामुत्तमःस्याद्घृता
चलः ॥ ६२ ॥ दशभिर्मध्यमःप्रोक्तःपंचभिस्त्वधमःस्मृतः ॥ अल्पवित्तोपिकुर्वीतद्वाभ्यामिहविधानतः ॥ ६३ ॥ विष्कम्भपर्वतांस्तद्वच्चतुर्भागे
नकल्पयेत् ॥ शालितंडुलपात्राणिकुंभोपरिनिवेशयेत् ॥ ६४ ॥ कारयेत्संहतानुच्चान्यथाशोभंविधानतः ॥ वेष्टयेच्छुक्लवासोभिरिक्षुदंडफलादि
कैः ॥ ६५ ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वंविधानमिहपठ्यते ॥ अधिवासनपूर्वंहितद्वद्धोमसुरार्चनम् ॥ ६६ ॥ प्रभातायांचशर्वर्यांगुरवेविनिवेदयेत् ॥ विष्कंभपर्व
तांस्तद्वद्दत्विग्भ्यःशांतमानसः ॥ ६७ ॥ संयोगाद्घृतमुत्पन्नंयस्मादमृततेजसि ॥ तस्माद्घृतार्चिर्विश्वात्माप्रीयतामत्रशंकरः ॥ ६८ ॥ यस्मात्तेजोमयंब्रह्म
घृतेचैवव्यवस्थितम् ॥ घृतपर्वतरूपेणतस्मान्नःपाहिभूधर ॥ ६९ ॥ अनेनविधिनादद्याद्घृताचलमनुत्तमम् ॥ महापातकयुक्तोपिलोकमायातिशांभव

म् ॥ १७० ॥ हंससारसयुक्तेनकिंकिणीजालमालिना ॥ विमानेताप्सरोभिश्चसिद्धविद्याधरैर्वृतः ॥७१ ॥ विचरेत्पितृभिःसार्धयावदाभूतसंप्लवम् ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामिरत्नाचलमनुत्तमम् ॥ ७२ ॥ मुक्ताफलसहस्रेणपर्वतस्स्यादनुत्तमः ॥ मध्यमःपंचशतिकस्त्रिशतेनाधमःस्मृतः ॥ ७३॥ चतुर्थांशेनविष्कंभपर्वताःस्युःसमन्ततः ॥ पूर्वेणवज्रगोमेदैर्दक्षिणेनेंद्रनीलकैः ॥ ७४ ॥ पुष्यरागैर्युतःकार्योविद्वद्भिर्गंधमादनः ॥ वैडूर्यविद्रुमैःपश्चात्संमिश्रोविपुलाचलः ॥७५॥ पद्मरागैःससौवर्णैरुत्तरेणापिविन्यसेत् ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमत्रापिपरिकल्पयेत् ॥ ७६ ॥ तद्वदावाहनंकृत्वावृक्षान्देवांश्चकांचनान् ॥ पूजयेत्पुष्पगन्धाद्यैः प्रभातेस्याद्विसर्जनम् ॥ ७७ ॥ पूर्ववद्गुरुऋत्विग्भ्यइमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ यथादेवगणाःसर्वेसर्वरत्नेष्ववस्थिताः ॥ ७८ ॥ त्वंचरत्नमयोनित्यमतःपाहिमहाचल ॥ यस्माद्रत्नप्रदानेनतुष्टिमेतिजनार्दनः॥ ७९ ॥ पूजामंत्रप्रसादेनतस्मान्नःपाहिपर्वत ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्याद्रत्नमयंगिरिम् ॥ ८० ॥ सयातिवैष्णवंलोकममरेश्वरपूजितः ॥ यावत्कल्पशतंसाग्रंवसेत्तत्रनराधिप ॥ ८१ ॥ रूपारोग्यगुणोपेतःसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ ब्रह्महत्यादिकंकिंचिदत्रामुत्राथवाकृतम् ॥ ८२ ॥ तत्सर्वंनाशमायातिगिरिर्वज्राहतोयथा ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिरौप्याचलमनुत्तमम् ॥ ८३ ॥ यत्प्रदानान्नरोयातिसोमलोकंनरोत्तम ॥ दशभिःपलसाहस्रैरुत्तमोरजताचलः ॥ ८४ ॥ पंचाभिर्मध्यमःप्रोक्तस्तदर्धेनाधमःस्मृतः ॥ अशक्तोविंशतेरूर्द्ध्वंकारयेच्छक्तितःसदा ॥ ८५ ॥ विष्कंभपर्वतांस्तद्वत्तुरीयांशेनकल्पयेत् ॥ पूर्ववद्राजतान्कुर्यान्मंदरादीन्विधानतः ॥ ८६ ॥ कलधौतमयांस्तद्वल्लोकेशान्कारयेद्बुधः ॥ ब्रह्मविष्ण्वर्कवान्कार्योनितंबोत्रहिरण्मयः ॥८७॥ राजतंस्यात्तदन्येषांपर्वतानांचकांचनम्॥शेषंचपूर्ववत्कुर्याद्धोमजागरणादिकम् ॥८८ ॥ दद्यात्तद्वत्प्रभातेतुगुरवेरौप्यपर्वतम् ॥ विष्कंभशैलानृत्विग्भ्यःपूज्यवस्त्रविभूषणैः ॥ ८९ ॥ इमंमंत्रंपठन्दद्याद्दर्भपाणिर्विमत्सरः ॥ पितॄणांवल्लभंयस्माद्दिन्दोर्वाशंकरस्यच ॥ १९० ॥ रजतंपाहितस्मान्नःशोकसंसारसागरात् ॥ इत्थंनिवेश्ययोदद्याद्रजताचलमुत्तमम् ॥ ९१ ॥ गवामयुतसाहस्रफलमाप्नोतिमानवः ॥ सोमलोकेसगंधर्वैःकिन्नराप्सरसांगणैः ॥ ९२ ॥ पूज्यमानोवसेद्विद्वान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिशर्कराचलमुत्तमम् ॥९३॥ यस्यप्रदानाद्विष्ण्वर्केरुद्रास्तुष्यंतिसर्वदा॥अष्टभिःशर्कराभारैरुत्तमःस्यान्महाचलः ॥९४॥ चतुर्भिर्मध्यमःप्रोक्तोभाराभ्यामधमःस्मृतः ॥ भारेणचार्द्धभारेणकुर्याद्यःस्वल्पवित्तवान् ॥९५॥ विष्कंभपर्वतान्कुर्यात्तुरीयांशेनमानवः ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वंहैमांबरसुसंयुतम्॥९६॥मेरोरुपरितःस्थाप्यंहैमंतत्रतरुत्रयम् ॥ मंदारःपारिजातश्चतृतीयःकल्पपादपः ॥ ९७॥ एतद्वृक्षत्रयंमूर्ध्निसर्वेष्वपिनिवेशयेत् ॥ हरिचंदनसंतानौपूर्वपश्चिमभागयोः ॥९८॥ निवेश्यौसर्वशैलेषुविशेषाच्छर्कराचले ॥ मंदरेकामदेवस्तुप्रत्यग्वक्त्रःसदाभवेत् ॥ ९९ ॥ गंधमादनशृंगेतुधनदःस्यादुदङ्मुखः ॥ प्राङ्मुखोवेदमूर्त्तिस्तुहंसःस्याद्विपुलाचले ॥२०० ॥

हैमीभवेत्सुपार्श्वतुसुरभीदक्षिणामुखी ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमावाहनमखादिकम् ॥ १ ॥ कृत्वाथगुरवेदद्यान्मध्यमंपर्वतोत्तमम् ॥ ऋत्विग्भ्यश्चतुरःशैलानि
मान्मंत्रानुदीरयेत् ॥ २ ॥ सौभाग्यामृतसारोयंपरमःशर्कराचलः ॥ तस्मादानंदकारीत्वंभवशैलेंद्रसर्वदा ॥ ३ ॥ अमृतंपिबतांयेतुपतिताभुविशीक
राः ॥ देवानांतत्समुत्थस्त्वंपाहिनःशर्कराचल ॥ ४ ॥ मनोभवधनुर्मध्यादुद्भूताशर्करापुनः ॥ तन्मयोसिमहाशैलपाहिसंसारसागरात् ॥ ५ ॥ योदद्या
च्छर्कराशैलमनेनविधिनानरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःप्रयातिब्रह्ममंदिरम् ॥ ६ ॥ चंद्रसूर्यप्रतीकाशमधिरुह्यानुजीविभिः ॥ सहैवयानमुत्तिष्ठेत्ततोविष्णुप्र
भोदिवि ॥ ७ ॥ ततःकल्पशतांतेतुसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ आयुरारोग्यसंपन्नोयावज्जन्मायुतत्रयम् ॥ ८ ॥ भोजनंशक्तितःकुर्यात्सर्वशैलेष्वमत्सरः ॥
स्वयंचाक्षारलवणमश्नीयात्तदनुज्ञया ॥९॥ पर्वतोपस्करान्सर्वान्प्रापयेद्ब्राह्मणालयम् ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंशैलदानमनुत्तमम् ॥२१०॥ यदन्यद्रोचतेतुभ्यं
तन्मांपृच्छस्वपार्थिव ॥ भीष्मउवाच ॥ भगवन्भवसंसारसागरोत्तारकारकम् ॥११॥ किंचिद्व्रतंसमाचक्ष्वस्वर्गारोग्यफलप्रदम् ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ सौरधर्मं
प्रवक्ष्यामिनाम्नाकल्याणसप्तमीम् ॥१२॥ विशोकसप्तमींतद्वत्तृतीयांफलसप्तमीम् ॥ शर्करासप्तमींकुर्यात्तथाकमलसप्तमीम् ॥१३॥ मंदारसप्तमींषष्ठींसप्तमीं
शुभसप्तमीं॥सर्वाःपुण्यफलाःप्रोक्ताःसर्वादेवर्षिपूजिताः ॥१४॥ विधानमासांवक्ष्यामियथावदनुपूर्वशः ॥ यदातुशुक्लसप्तम्यामादित्यस्यदिनंभवेत् ॥ १५ ॥
सातुकल्याणिनीनामविजयाचनिगद्यते ॥ प्रातर्गव्येनपयसास्नानंनद्यांसमाचरेत् ॥ १६ ॥ शुक्लांबरधरःपद्ममक्षतैःपरिकल्पयेत् ॥ प्राङ्मुखोष्टदलंमध्ये
तद्वद्वृत्तांचकर्णिकाम् ॥१७॥ पुष्पाक्षताद्भिर्देवेशंविन्यसेत्सर्वतःक्रमात् ॥ पूर्वेणतपनायेतिमार्तंडायेतिवैततः ॥१८॥ याम्येदिवाकरायेतिंविधात्रइतिनैर्ऋते
पश्चिमेवरुणायेतिभास्करायेतिचानिले ॥ १९ ॥ सौम्येविकर्तनायेतिदेवायेत्यष्टमेदले ॥ आदावंतेचमध्येचनमोस्तुपरमात्मने ॥ २२० ॥ मंत्रैतैस्समभ्यर्च्यनमस्कारांतदापितैः ॥ शुक्लैर्वस्त्रैःफलैर्भक्ष्यैर्धूपमाल्यानुलेपनैः ॥ २१ ॥ स्थंडिलेपूजयेद्भक्त्यागुडेनलवणेनवै ॥ ततोव्याहृतिमंत्रेणविसृज्याद्विज
पुंगवान् ॥ २२ ॥ शक्तितस्तर्पयेद्भक्त्यागुडक्षीरघृतादिभिः ॥ तिलपात्रंहिरण्यंचब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ २३ ॥ एवंनियमकृत्सुप्त्वाप्रातरुत्थायमा
नवः ॥ कृतस्नानजपोविप्रैःसहैवघृतपायसम् ॥ २४ ॥ भुक्त्वाचवेदविदुषिवैडालव्रतवर्जिते ॥ घृतपात्रंसकनकंसोदकुंभंनिवेदयेत् ॥२५॥ प्रीयतामत्रभ
गवान्परमात्मादिवाकरः ॥ अनेनविधिनासर्वंमासिमासिसमाचरेत् ॥ २६ ॥ ततस्त्रयोदशेमासिगाश्चदद्यात्त्रयोदश ॥ वस्त्रालंकारसंयुक्ताःस्वर्णशृंगाःपय
स्विनीः ॥ २७ ॥ एकामपिप्रदद्याच्चवित्तहीनोविमत्सरः ॥ नवित्तशाठ्यंकुर्वीतयतोमोहात्पतत्यधः ॥ २८ ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यात्कल्याणसप्तमीं ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तःसूर्यलोकेमहीयते ॥ २९ ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यमनंतमिहजायते ॥ सर्वपापहराचेयंसर्वदेवतपूजिता ॥ २३० ॥ सर्वदुष्टोपशमनीस

दाकल्याणसप्तमी ॥ इमामनंतफलदांयस्तुकल्याणसप्तमीं ॥ ३१ ॥ शृणोतियःपठेद्वापिसचपापैःप्रमुच्यते ॥ विशोकसप्तमींतद्वद्वक्ष्यामिनृपसत्तम॥ ३२ ॥
यामुपोष्यनरःशोकंनकदाचिदिहाश्नुते ॥ माघेकृष्णतिलैःस्नातःपंचम्यांशुक्लपक्षतः ॥ ३३॥ कृताहारःकृसरयादंतधावनपूर्वकम् ॥ उपवासव्रतंकृत्वाब्रह्म
चारीनिशिस्वपेत् ॥ ३४ ॥ ततःप्रभातउत्थायकृतस्नानजपःशुचिः ॥ कृत्वातुकांचनंपद्ममर्कायेतिप्रपूजयेत् ॥ ३५ ॥ करवीरेणरक्तेनरक्तवस्त्रयुगे
नच ॥ यथाविशोकंभुवनंत्वयैवादित्यसर्वदा ॥ ३६ ॥ तथाविशोकतामेस्यात्त्वद्भक्तिःप्रतिजन्मच ॥ एवंसंपूज्यषष्ठ्यांतुभक्त्यासंपूजयेद्द्विजान् ॥ ३७ ॥
स्वयंसंप्राश्यगोमूत्रमुत्थायकृतनैत्यकः ॥ संपूज्यविप्रान्यत्नेनगुडपात्रसमन्वितम् ॥ ३८ ॥ सद्वस्त्रयुग्मंपद्मंचब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ अतैललवणंभुक्त्वास
प्तम्यांमौनसंयुतः ॥ ३९ ॥ ततःपुराणश्रवणंकर्त्तव्यंभूतिमिच्छता ॥ अनेनविधिनासर्वमुभयोरपिपक्षयोः ॥ २४० ॥ कुर्याद्यावत्पुनर्माघशुक्लपक्षस्यस
प्तमी ॥ व्रतांतेकलशंदद्यात्सुवर्णकमलान्वितम् ॥ ४१ ॥ शय्यांसोपस्करांदद्यात्कपिलांचपयस्विनीं ॥ अनेनविधिनायस्तुवित्तशाठ्येनवर्जितः ॥ ४२ ॥
विशोकसप्तमींकुर्यात्सयातिपरमांगतिम् ॥ यावज्जन्मसहस्राणांसाग्रंकोटिशतंभवेत् ॥ ४३॥ तावन्नशोकमाप्नोतिरोगदौर्गत्यवर्जितः ॥ यंयंकामयतेकामंतंतं
प्राप्नोतिपुष्कलम् ॥४४॥ निष्कामंकुरुतेयस्तुसपरंब्रह्मगच्छति ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिविशोकाख्यांतुसप्तमीम् ॥४५॥ सोपींद्रलोकमासाद्यनदुःखीजायतेक्व
चित् ॥ अन्यामपिप्रवक्ष्यामिनाम्नातुफलसप्तमीम् ॥४६॥ यामुपोष्यनरःपापैर्विमुक्तःस्वर्गभाग्भवेत् ॥ मार्गशीर्षेशुभेमासिपंचम्यांनियतव्रतः ॥ ४७ ॥
षष्ठीमुपोष्यकमलंकारयित्वातुकांचनम् ॥ शर्करासंयुतंदद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ ४८ ॥ रूपंचकांचनंकृत्वाफलस्यैकस्यधर्मवित् ॥ दद्याद्द्विकालवे
लायांभानुर्मेप्रीयतामिति ॥ ४९ ॥ शक्त्यातुविप्रान्संपूज्यसप्तम्यांक्षीरभोजनम् ॥ कृत्वाकुर्यात्फलत्यागंयावत्स्यात्कृष्णसप्तमी ॥ २५० ॥ तामुपोष्या
थविधिवदनेनैवक्रमेणतु ॥ तद्वद्धेमफलंदत्वासुवर्णकमलान्वितम् ॥ ५१ ॥ शर्करापात्रसंयुक्तंवस्त्रमालासमन्वितम् ॥ संवत्सरमनेनैवविधिनोभयसप्त
मीम् ॥५२॥ उपोष्यदद्यात्क्रमशःसूर्यमंत्रमुदीरयेत् ॥ भानुरर्कोरविर्ब्रह्मासूर्यःशक्रोहरिःशिवः ॥५३॥ श्रीमान्विभावसुस्त्वष्टावरुणःप्रीयतामिति ॥ प्रति
मासंचसप्तम्यामेकैकंनामकीर्तयेत् ॥ ५४ ॥ प्रतिपक्षंफलत्यागमेतत्कुर्वन्समाचरेत् ॥ व्रतांतेविप्रमिथुनंपूजयेद्वस्त्रभूषणैः ॥ ५५ ॥ शर्कराकलशंदद्याद्धे
मपद्मफलान्वितम् ॥ यथानविफलःकामस्त्वद्भक्तानांसदाभवेत् ॥ ५६ ॥ तथानंतफलावाप्तिरस्तुमेजन्मजन्मानि ॥ इमामनंतफलदांयःकुर्यात्फलसप्त
मीम्॥५७॥भूतभव्यांश्चपुरुषांस्तारयेदेकविंशतिम् ॥ यःशृणोतिपठेद्वापिसोपिकल्याणभाग्भवेत् ॥५८॥ सर्वपापविशुद्धात्मासूर्यलोकेमहीयते॥सुरापाना
दिकंकिंचिदत्रामुत्रचवाकृतम् ॥ ५९ ॥ तत्सर्वंनाशमायातियःकुर्यात्फलसप्तमीम् ॥ शर्करासप्तमींवक्ष्येतद्वत्कल्मषनाशिनीम् ॥ २६० ॥ आयुरारोग्यमैश्व

र्यैर्ययानंतंप्रजायते ॥ माधवस्यासितेपक्षेसप्तम्यांनियतव्रतः ॥ ६१ ॥ प्रातःस्नात्वातिलैःशुभ्रैःशुद्धमाल्यानुलेपनः ॥ स्थंडिलेपद्ममालिख्यकुंकुमेनसकर्णि
कम् ॥ ६२ ॥ तस्मिन्नमःसवित्रेतिगंधपुष्पंनिवेदयेत् ॥ स्थापयेदुदकुंभंचशर्करापात्रसंयुतम् ॥ ६३ ॥ शुक्लवस्त्रैरलंकृत्यशुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ स्वर्ण
पुष्पसमायुक्तंमंत्रेणानेनपूजयेत् ॥६४॥ विश्ववेदमयोयस्मात्त्वंवेदेषुचपठ्यसे ॥ त्वमेवामृतसर्वस्वमतःशांतिप्रयच्छमे ॥६५॥ पंचगव्यंततः पीत्वास्वपेत्त
त्पार्श्वतःक्षितौ ॥ सौरसूक्तंजपन्नास्तेपुराणश्रवणेनच ॥ ६६ ॥ अहोरात्रेगतेपश्चादष्टम्यांकृतनैत्यकः ॥ तत्सर्वंवेदविदुषेब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ६७ ॥ भोज
येच्छक्तितोविप्रान्शर्कराघृतपायसैः ॥ भुंजीतातैललवणंस्वयमप्यथवाग्यतः ॥ ६८ ॥ अनेनविधिनासर्वमासिमासिसमाचरेत् ॥ संवत्सरांतेशयनं
शर्कराकलशान्वितम् ॥ ६९ ॥ सर्वोपस्करसंयुक्तंतथैकांगांपयस्विनीम् ॥ गृहंचशक्तिमान्दद्यात्समस्तोपस्करान्वितम् ॥२७०॥ सहस्रेणाथनिष्काणां
कृत्वादद्याच्छतेनवा ॥ दशभिर्वात्रिभिर्वापिनिष्केणैकेनवापुनः ॥ ७१ ॥ पद्मंस्वशक्तितोदद्यात्पूर्ववन्मंत्रपाठनम् ॥ वित्तशाठ्यंनकुर्वीतकुर्वन्दो
षान्समश्नुते ॥ ७२ ॥ अमृतंपिबतोवक्त्रात्सूर्यस्यामृतबिंदवः ॥ समुत्पेतुर्द्धरण्यांयेशालिमुद्गेक्षवस्तुते ॥ ७३ ॥ शर्करायारसस्तस्मादिक्षुसा
रोमृतात्मवान् ॥ इष्टारवेरतःपुण्याशर्कराहव्यकव्ययोः ॥ ७४ ॥ शर्करासप्तमीचेयंवाजिमेधफलप्रदा ॥ सर्वदुष्टोपशमनीपुत्रपौत्राविवर्धिनी ॥ ७५ ॥
यःकुर्यात्परयाभक्त्यासपरंब्रह्मगच्छति ॥ कल्पमेकंवसेत्स्वर्गेततोयातिपरंपदम् ॥ ७६ ॥ इदमनघशृणोतियःस्मरेद्वापरिपठतीहसुरेश्वरस्यलो
के ॥ मतिमपिचददातिसोपिदेवैरमरपुरेपरिपूज्यतेमुनीन्द्रैः ॥ ७७ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामितद्वत्कमलसप्तमीम् ॥ यस्यास्संकीर्त्तनादेवतुष्यतीह
दिवाकरः ॥ ७८ ॥ वसंतामलसप्तम्यांसुस्नातोगौरसर्षपैः ॥ तिलपात्रेचसौवर्णंनिधायकमलंशुभम् ॥ ७९ ॥ वस्त्रयुग्मावृतंकृत्वागंधपुष्पैरथार्चये
त् ॥ नमस्तेपद्महस्तायनमस्तेविश्वधारिणे ॥ २८० ॥ दिवाकरनमस्तेस्तुप्रभाकरनमोस्तुते ॥ ततोद्विकालवेलायामुदकुंभसमन्वितम् ॥ ८१ ॥ विप्राय
दद्यात्संसपूज्यवस्त्रमाल्यविभूषणैः ॥ शक्तितःकपिलांदद्यादलंकृत्यविधानतः ॥ ८२ ॥ अहोरात्रेगतेपश्चादष्टम्यांभोजयेद्द्विजान् ॥ यथाशक्तिचभुंजी
ताविमांसंतैलवर्जितं॥८३॥अनेनविधिनाशुक्लसप्तम्यांमासिमासिच॥सर्वंसमाचरेद्भक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः॥८४॥ व्रतांतेशयनंदद्यात्सुवर्णकमलान्वितम्
॥ ८५ ॥ गाश्चप्रदद्याच्छक्त्यातुसुवर्णस्यपयस्विनीः ॥ भाजनासनदीपादीन्दद्यादिष्टानुपस्कारान् ॥ ८६ ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यात्कमलसप्तमीम् ॥
लक्ष्मीमनंतामभ्येतिसूर्यलोकेचमोदते ॥ ८७ ॥ कल्पेकल्पेततोलोकान्सप्तगत्वापृथक्पृथक् ॥ अप्सरोभिःपरिवृतस्ततोयातिपरांगतिं ॥ ८८ ॥ पश्ये
दिमांयःशृणुयान्मुहूर्तंपठेच्चभक्त्याथमतिंददाति ॥ सोप्यत्रलक्ष्मीममलामवाप्यगंधर्वविद्याधरलोकमेति ॥ ८९ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिसर्वपापप्रणाशिनीम्

सर्वकामप्रदांपुण्यांनाम्नामंदारसप्तमीं ॥ २९० ॥ माघस्यामलपक्षेतुपंचम्यांलघुभुङ्नरः ॥ दंतकाष्ठंततःकृत्वाषष्ठीमुपवसेद्बुधः ॥ ९१ ॥ विप्रान्संपूज
यित्वातुमंदारंप्रार्थयेन्निशि ॥ ततःप्रभातउत्थायकृत्वास्नानंपुनर्द्विजान् ॥ ९२ ॥ भोजयेच्छक्तितःकुर्यान्मंदारकुसुमाष्टकं ॥ सौवर्णंपुरुषंतद्वत्पद्महस्तंसु
शोभनं ॥ ९३ ॥ पद्मंकृष्णतिलैःकृत्वाताम्रपात्रेष्टपत्रकं ॥ हेममंदारकुसुमैर्भास्करायेतिपूर्वतः ॥९४ ॥ नमस्कारेणतद्वच्चसूर्यायेत्यमलेदले ॥ दक्षिणेतद्व
दर्कायतथार्यम्णेचनैर्ऋते ॥ ९५॥ पश्चिमेवेदधाम्नेचवायव्येचंडभानवे ॥ पूष्णेचोत्तरतःपूज्यआनंदायेतितत्परम् ॥९६॥ कर्णिकायांचपुरुषःस्थाप्यःसर्वात्म
नेपिच ॥ शुक्लवस्त्रैःसमावेष्ट्यभक्ष्यैर्माल्यफलादिभिः ॥९७॥ एवमभ्यर्च्यतत्सर्वंदद्याद्वेदविदेपुनः॥ भुंजीतातैललवणंवाग्यतःप्राङ्मुखोगृही ॥९८॥ अनेन
विधिनासर्वंसप्तम्यांमासिमासिच ॥ कुर्यात्संवत्सरंयावद्वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ९९ ॥ एतदेवव्रतांतेतुनिधायकलशोपरि ॥ गोभिर्विभवतःसार्द्धंदातव्यंभूति
मिच्छता॥३००॥नमोमंदारनाथायमंदारभवनायच॥त्वंरवेतारयस्वास्मानस्मात्संसारसागरात् ॥ १॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यान्मंदारसप्तमीम् ॥विपाप्मा
ससुखीमर्त्यःकल्पंचदिविमोदते ॥ २ ॥ इमामघौघपटलभीषणध्वांतदीपिकां ॥ गच्छन्संगृह्यसंसारशर्वर्यांनस्खलेन्नरः ॥ ३ ॥ मंदारसप्तमीमेतामी
प्सितार्थफलप्रदां ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिसोपिपापैः प्रमुच्यते ॥ ४ ॥ अथान्यामपिवक्ष्यामिशोभनांशुभसप्तमीं ॥ यामुपोष्यनरोरोगशोकौघात्तुप्रमुच्य
ते ॥५ ॥ पुण्यमाश्वयुजेमासिकृतस्नानजपःशुचिः ॥ वाचयित्वाततोविप्रानारभेच्छुभसप्तमीं ॥ ६ ॥ कपिलांपूजयेद्भक्त्यागंधमाल्यानुलेपनैः ॥ नमामिसू
र्यसंभूतामशेषभुवनालयां ॥ ७ ॥ त्वामहंशुभकल्याणिस्वशरीरविशुद्धये ॥ अथकृत्वातिलप्रस्थंताम्रपात्रेणसंयुतम् ॥ ८ ॥ कांचनंवृषभंतद्वद्वस्त्रमा
ल्यगुडान्वितं ॥ सोपधानंचविश्रामभाजनासनसंयुतम् ॥ ९ ॥ फलैर्नानाविधैर्भक्ष्यैःघृतपायससंयुतैः ॥ दद्याद्विकालवेलायामर्यमाप्री
यतामिति ॥ ३१० ॥ पंचगव्यंचसंप्राश्यस्वपेद्भूमावसंस्तरे ॥ ततःप्रभातेसंजातेभक्त्यासंतर्पयेद्द्विजान् ॥ ११ ॥ अनेनविधिनादद्यान्मासिमासिस
दानरः ॥ वाससीवृषभंहैमंतद्वद्गांकांचनोद्भवाम् ॥ १२ ॥ संवत्सरांतेशयनमिक्षुदंडगुडान्वितम् ॥ ताम्रपात्रेतिलप्रस्थंसौवर्णंवृषभंतथा ॥ १३ ॥ दद्याद्वे
दविदेसर्वंविश्वात्माप्रीयतामिति ॥ अनेनविधिनाविद्वान्कुर्याद्यःशुभसप्तमीम् ॥ १४ ॥ तस्यश्रीर्विमलाकीर्त्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि ॥ अप्सरोगणगंधर्वैःपू
ज्यमानःसुरालये ॥ १५ ॥ वसेद्गणाधिपोभूत्वायावदाभूतसंप्लवम् ॥ कल्पादाववतीर्णश्चसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ १६ ॥ भ्रूणहत्यासहस्रस्यब्रह्महत्याशत
स्यच ॥ नाशायालमियंपुण्यापठ्यतेशुभसप्तमी ॥१७॥ इमांपठेद्यःशृणुयान्मुहूर्तंपश्येत्प्रसंगादपिदीयमानम् ॥ सोप्यत्रसर्वाघविमुक्तदेहःप्राप्नोतिविद्याध
रनायकत्वम् ॥१८॥ यावत्समास्सप्तनरःकरोतियःसप्तमींसप्तविधानयुक्ताम् ॥ ससप्तलोकाधिपतिःक्रमेणभूत्वापदंयातिपरंमुरारेः ॥३१९ ॥ इतिश्रीपाद्मपु

राणेप्रथमेसृष्टिखंडेपुष्करमाहात्म्येएकविंशोऽध्यायः ॥२१॥ भीष्मउवाच ॥ भूर्लोकोथभुवर्लोकःस्वर्लोकोथमहर्जनः ॥ तपःसत्यंचसप्तैतेदेवलोकाःप्रकीर्त्तिताः ॥ १ ॥ पर्यायेणतुसर्वेषामाधिपत्यंकथंभवेत् ॥ इहलोकेशुभंरूपमायुरारोग्यमेवच ॥२॥ लक्ष्मीश्चविपुलाब्रह्मन्कथंस्यात्सुरपूजित ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पुराहुताशनःसार्द्धंमारुतेनमहीतले ॥ ३ ॥ आदिष्टःपुरुहूतेनविनाशायसुरद्विषाम् ॥ निर्दग्धेषुततस्तेनदानवेषुसहस्रशः ॥ ४ ॥ तारकःकमलाक्षश्चकालदंष्ट्रःपरावसुः ॥ विरोचनस्तुसंह्रादःप्रयातास्तेतदावसन् ॥ ५ ॥ अंतःसमुद्रमाविश्यसन्निवेशमकुर्वत ॥ अशक्ताइतितेप्यग्निमारुताभ्यामुपेक्षिताः ॥ ६ ॥ ततःप्रभृतिवैदेवान्मानुषान्सभुजंगमान् ॥ संपीड्यचमुनीन्सर्वान्प्रविशंतिपुनर्जलम् ॥ ७ ॥ एवंयुगसहस्राणितेवीराःसप्तपंचच ॥ जलदुर्गबलाद्राजन्पीडयंतिजगत्त्रयम् ॥८॥ततःपुनरथोवह्निमारुतावमराधिपः ॥ आदिदेशाचिरादंबुनिधिरेषविशोष्यताम् ॥९॥ यस्मादस्मद्द्विषांचैपशरणंवरुणालयः ॥ तस्माद्भवद्भ्यामद्यैवशोषमेषप्रणीयताम् ॥ १० ॥ तावूचतुस्ततःशक्रंमयशम्बरसूदनम् ॥ अधर्मएषदेवेंद्रसागरस्यविनाशनम् ॥ ११ ॥ यस्माज्जीवनिकायस्यमहतःसंक्षयोभवेत् ॥ तस्मादुपायमन्यंतुसमाश्रयपुरंदर ॥ १२ ॥ यस्ययोजनमात्रेपिजीवकोटिशतानिच ॥ निवसंतिसुरश्रेष्ठसकथंनाशमर्हति ॥ १३ ॥ एवमुक्तःसुरेंद्रस्तुक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ उवाचेदंवचोरोषादमरावग्निमारुतौ ॥ १४ ॥ नधर्माधर्मसंयोगंप्राप्नुवंत्यमराःक्वचित् ॥ भवंतौतुविशेषेणमहात्मानौचतिष्ठतः ॥ १५ ॥ ममाज्ञानकृतायस्मान्मारुतेनसमंत्वया ॥ मुनिव्रतपरोभूत्वापरिगृह्यकलेवरम् ॥ १६ ॥ धर्मार्थशास्त्ररहितांयोनिंप्रतिविभावसो ॥ तस्मादेकेनवपुषामुनिरूपेणमानुषे ॥ १७ ॥ मारुतेनसमंलोकेतवजन्मभविष्यति ॥ यदातुमानुषत्वेपित्वयागंडूषशोषितः ॥ १८ ॥ भविष्यत्युदधिर्वह्नेतदादेवत्वमाप्स्यसि ॥ इतींद्रशापात्पतितौतत्क्षणात्तौमहीतले ॥ १९ ॥ अवाप्तवंतौदेहेचकुंभाज्जन्मततोभवत् ॥ मित्रावरुणयोर्वीर्याद्वसिष्ठश्चात्मजोभवत् ॥ २० ॥ ततोगस्त्यउग्रतपावभूवमुनिसत्तमः ॥ अस्माद्भ्रातुःसवैभ्राताविसिष्ठस्यानुजोमुनिः ॥ २१ ॥ भीष्मउवाच ॥ कथंचमित्रावरुणौपितरावस्यतौस्मृतौ ॥ जन्मकुंभादगस्त्यस्यथथाभूत्तद्वदाधुना ॥ २२ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पुरापुराणपुरुषःकदाचिद्गंधमादने ॥ भूत्वाधर्मसुतोविष्णुश्चचारविपुलंतपः ॥ २३ ॥ तपसाचास्यभीतेनविघ्नार्थंप्रेषितावुभौ ॥ शक्रेणमाधवानंगावप्सरोगणसंयुतौ ॥ २४ ॥ यदाचगीतवाद्येनभावहावादिनाहरिः ॥ नकाममाधवाभ्यांचमोहंनेतुमशक्यत ॥ २५ ॥ तदाकाममधुस्त्रीणांविषादमभजद्गणः ॥ संक्षोभायततस्तेपामूरुदेशान्नराग्रजः ॥ २६ ॥ नारीमुत्पादयामासत्रैलोक्यस्यापिमोहिनीम् ॥ संमोहितास्तयादेवास्तौतुचैवसुरावुभौ ॥ २७ ॥ अप्सराणांसमक्षंहिदेवानामब्रवीद्धरिः ॥ उर्वशीतिचनाम्नेयंलोकेख्यातिंगमिष्यति ॥ २८ ॥ ततःकामयमानेनमित्रेणाहूयतोर्वशी ॥ प्रोक्तामांरमयस्वेतिवाढमित्यब्रवीच्चसा ॥ २९ ॥ गच्छंतीतुततःसूर्यलो

कामंदावरक्षणा ॥ वरुणेनवृतापश्चाद्वचनंतमाभाषत ॥ ३० ॥ मित्रेणाहंवृतापूर्वंममसूर्यःपतिःप्रभो ॥ उवाचवरुणश्चित्तंमयिसंन्यस्यगम्यताम् ॥
॥ ३१ ॥ गतायांवाढमित्युक्त्वामित्रःशापमदादथ ॥ अद्यैवमानुषेलोकेगच्छसोमसुतात्मजम् ॥ ३२ ॥ भजस्वेतियतोमिथ्याधर्मएषत्वयाकृतः ॥
जलकुंभेततोवीर्यंमित्रेणवरुणेनच ॥ ३३ ॥ प्रक्षिप्तमथसंजातौद्वावेवमुनिसत्तमौ ॥ निमिर्नामनृपःस्त्रीभिःपुराद्यूतमदीव्यत ॥ ३४ ॥ तदंतरेभ्याज
गामवसिष्ठोब्रह्मसंभवः ॥ तस्यपूजामकुर्वाणंशशापसमुनिर्नृपम् ॥ ३५ ॥ विदेहस्त्वंभवस्वेतिशप्तस्तेनाप्यसौमुनिः ॥ अन्योन्यशापादुभयो
र्विशरीरेतुतेजसी ॥ ३६ ॥ जग्मतुश्शापनाशायब्रह्माणंजगतःपतिम् ॥ अथब्रह्मसमादेशाल्लोचनेष्ववसन्निमिः ॥ ३७ ॥ निमेषाःस्युश्चलोकानां
तद्विश्रामायपार्थिव ॥ वसिष्ठोप्यभवत्तस्मिञ्जलकुंभेचपूर्ववत् ॥ ३८ ॥ ततोजातश्चतुर्बाहुःसाक्षसूत्रकमंडलुः ॥ अगस्त्यइतिशांतात्माबभूवऋ
षिसत्तमः ॥ ३९ ॥ मलयस्यैकदेशेतुवैखानसविधानतः ॥ सभार्यःसंवृतोविप्रैस्तपश्चक्रेसुदुष्करम् ॥ ४० ॥ ततःकालेनमहतातारकादिनिपीडितम् ॥
जगद्वीक्ष्यसकोपेनपीतवान्वरुणालयम् ॥ ४१ ॥ ततोस्यवरदास्सर्वेबभूवुःशंकरादयः ॥ ब्रह्माविष्णुश्चभगवान्वरदानायजग्मतुः ॥ ४२ ॥ वरंवृणीश्वभद्रं
तेयश्चाभीष्टोत्रवैमुने ॥ अगस्त्यउवाच ॥ यावद्ब्रह्मसहस्राणांपंचविंशतिकोटयः ॥ ४३ ॥ वैमानिकोभविष्यामिदक्षिणांबरवर्त्मनि ॥ मद्विमानोदयात्कुर्या
द्यःकश्चित्पूजनंमम ॥ ४४ ॥ ससप्तलोकाधिपतिःपर्यायेणभविष्यति ॥ यस्त्वाश्रमंपुष्करेतुमन्नाम्नापरिकीर्तयेत् ॥ ४५ ॥ सचैवपुण्यतांयातुवरएषवृ
तोमया ॥ श्राद्धंयेऽत्रकरिष्यंतिपिंडपूर्वंतुभक्तितः॥४६॥तेषांपितृगणास्सर्वेमयासहदिविस्थिताः ॥ एतत्कालंवसिष्यंतिएषएववरोमम ॥४७॥ एवमस्त्वि
तितेप्युक्त्वाजग्मुर्देवायथागतम् ॥ तस्मादर्घःप्रदातव्योह्यगस्त्यायसदाबुधैः॥४८॥भीष्मउवाच ॥ कथमर्घप्रदानंचकर्तव्यंतस्यवैमुनेः ॥विधानंयदगस्त्य
स्यपूजनेतद्वदस्वमे ॥ ४९ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ प्रत्यूषसमयेविद्वान्कुर्यादस्योदयेनिशि ॥ स्नानंशुक्लतिलैस्तद्वच्छुक्लमाल्यांबरोगृही ॥ ५० ॥ स्था
पयेदव्रणंकुंभंमाल्यवस्त्रविभूषितम् ॥ पंचरत्नसमायुक्तंघृतपात्रेणसंयुतम् ॥५१॥ अंगुष्ठमात्रंपुरुषंतथैवसुवर्णमध्यायतबाहुदंडम् ॥ चतुर्भुजंकुंभमुखेनिधा
यधान्यानिसप्ताचलसंयुतानि ॥५२॥ सकांस्यपात्राक्षतशुक्लयुक्तंमंत्रेणदद्याद्द्विजपुंगवाय ॥ उत्क्षिप्यकुंभोपरिदीर्घबाहुमनन्यचेतायमदिङ्मुखस्थम्॥५३॥
श्वेतांचदद्याद्यदिशक्तिरस्तिरौप्यैःखुरैर्हेममुखींसवत्सां ॥ धेनुंनरःक्षीरवतींप्रणम्यस्रग्वस्त्रघंटाभरणांद्विजाय ॥ ५४ ॥ आसप्तरात्रादुदयेनृपास्यदातव्यमेत
त्सकलंनरेण ॥ यावत्समास्सप्तदशाथवास्युरथोर्द्धमप्यत्रवदंतिकेचित् ॥ ५५ ॥ काशपुष्पप्रतीकाशअग्निमारुतसंभव ॥ मित्रावरुणयोःपुत्रकुंभयोनेनमो
स्तुते ॥ ५६ ॥ प्रत्यब्दंचफलत्यागमेवंकुर्वन्नसीदति ॥ होमंकृत्वाततःपश्चाद्वर्तयेन्मानवःफलम् ॥५७॥ अनेनविधिनायस्तुपुमानर्घंनिवेदयेत् ॥ इमंलोक

मवाप्नोतिरूपारोग्यफलप्रदम् ॥ ५८ ॥ द्वितीयेनभुवर्लोकंस्वर्लोकंचततःपरम् ॥ सत्वैवलोकानाप्नोतिसप्तार्घान्यःप्रयच्छति ॥ ५९ ॥ इतिपठतिशृणोति योहिसम्यक्चरितमगस्त्यसमर्चनंचपश्येत्॥ मतिमपिचददातिसोपिविष्णोर्भवनगतःपरिपूज्यतेमरौघैः ॥ ६० ॥ भीष्मउवाच ॥ सौभाग्यारोग्यफलदम मित्रक्षयकारकम् ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंयच्चतन्मेब्रूहिमहामते ॥ ६१ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ यदुमायापुरादेवउवाचांधकसूदनः ॥ कथासुसंप्रवृत्तासुधर्म्यासुललि तासुच ॥६२॥ तदिदानींप्रवक्ष्यामिभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ गौर्युवाच ॥ दत्तःशापोहिसावित्र्यामह्यंलक्ष्म्यैसुरेश्वर ॥ ६३ ॥ यथालक्ष्मीप्रधानत्वमहंयामि तथावद ॥ शंकरउवाच ॥ शृणुष्वावहितादेवितथैवान्यत्स्वयंकृतम् ॥ ६४ ॥ नराणामथनारीणामाराधनमनुत्तमम् ॥ नभस्येवाथवैशाखेपुण्येमार्गशिर स्यथ ॥ ६५ ॥ शुक्लपक्षेतृतीयायांस्नातःसगौरसर्षपैः ॥ गोरोचनंसगोमूत्रंगोदुग्धंचघृतंतथा ॥ ६६ ॥ दधिचंदनसंमिश्रंललाटेतिलकंन्यसेत्॥सौभाग्यारो ग्यकृद्यस्मात्सदाचललिताप्रियम् ॥ ६७ ॥ प्रतिपक्षंतृतीयायांपुमान्वापिसुवासिनी ॥ धारयेद्रक्तवस्त्राणिकुसुमानिसितानिच ॥ ६८ ॥ विधवाशुक्लव स्त्रंवैत्वेकमेवहिधारयेत् ॥ कुमारीशुक्लसूक्ष्मेचपरिदध्यात्तुवाससी॥६९॥देवींचपंचगव्येनततःक्षीरेणकेवलं ॥ स्नापयेन्मधुनातद्वत्पुष्पगंधोदकेनतु ॥७० ॥ पूजयेच्छुक्लपुष्पैस्तुफलैर्नानाविधैरपि ॥ धान्यलाजादिलवणगुडक्षीरघृतान्वितैः ॥ ७१ ॥ शुक्लाक्षततिलैरर्चाकार्यादेविसदात्वया ॥ पादयोरर्चनंकुर्या त्प्रतिपक्षंवरानने॥७२॥वरदायैनमःपादौतथागुल्फौश्रियैनमः॥अशोकायैनमोजंघेपार्वत्यैजानुनीतथा ॥७३॥ ऊरूमांगल्यकारिण्यैवामदेव्यैतथाकटिम् ॥ पद्मोदरायैजठरंनमःकंठेश्रियैनमः ॥७४॥ करौसौभाग्यदायिन्यैबाहूचसुमुखश्रियै ॥ मुखंदर्पविनाशिन्यैस्मरदायैस्मितंपुनः ॥ ७५ ॥ गौर्यैनमस्तथानासा मुत्पलायैचलोचने ॥ तुष्ट्यैललाटमलकंकात्यायन्यैनमःशिरः ॥ ७६ ॥ नमोगौर्य्यैनमःपुष्ट्यैनमःकांत्यैनमःश्रियै ॥ रंभायैललितायैचवामदेव्यैनमो नमः॥७७॥एवंसंपूज्यविधिवदग्रतःपद्ममालिखेत् ॥ पत्रैःषोडशभिर्युक्तंक्रमेणैवसकर्णिकम् ॥ ७८ ॥ पूर्वेणविन्यसेद्गौरीमपर्णांचततःपरम् ॥ भवानींदक्षिणे तद्वद्रुद्राणींचततःपरम् ॥७९॥ विन्यसेत्पश्चिमेभागेसौम्यांमदनवासिनीम्॥वायव्येपाटलामुग्रामुत्तरेणतथाउमाम् ॥ ८० ॥ साध्यांपथ्यांतथासौम्यांमंगलां कुमदांसतीम् ॥ भद्रांचमध्येसंस्थाप्यललितांकर्णिकोपरि ॥ ८१ ॥ कुसुमैरक्षताद्भिर्वानमस्कारेणविन्यसेत् ॥ गीतमंगलघोषंचकारयित्वासुवासि नीम् ॥८२॥ पूजयेद्रक्तवासोभीरक्तमाल्यानुलेपनैः ॥ सिंदूरंस्नानचूर्णंचतासांशिरसिपातयेत् ॥ ८३ ॥ सिंदूरंकुंकुमंस्नानमतिविष्टंयतस्ततः ॥ तथोपदे ष्टारमपिपूजयेद्यत्नतोगुरुम् ॥ ८४ ॥ नपूज्यतेगुरुर्यत्रसर्वास्तत्राफलाःक्रियाः ॥ जप्यैश्चपूजयेद्गौरीमुत्पलैरसितैःसदा ॥ ८५ ॥ बंधुजीवैःप्रियेपूज्याका र्तिकेमासियत्नतः ॥ जातीपुष्पैर्मार्गशिरेपौषेपीतैःकुरंटकैः ॥ ८६ ॥ कुंदैःकुमुदपुष्पैश्चदेवींमाघेपिपूजयेत् ॥ सिंदुवारेणजात्यावाफाल्गुनेप्यर्चयेन्न

रः ॥ ८७ ॥ चैत्रेतुमल्लिकाशोकैर्वैशाखेगंधपाटलैः ॥ ज्येष्ठेकमलमंदारैराषाढेचजलांबुजैः ॥ ८८ ॥ मंदारैरथमालत्याश्रावणेपूजयेत्सदा ॥ गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिःकुशोदकम् ॥ ८९ ॥ बिल्वपत्रार्ककुसुमांबुजगोशृंगवारिच ॥ पंचगव्यंचबिल्वंचप्राशयेत्क्रमशःसदा ॥ ९० ॥ एतद्भाद्रपदादौतु प्राशनंसमुदाहृतम् ॥ प्रतिपक्षंचमिथुनंतृतीयायांवरानने ॥ ९१ ॥ भोजयित्वार्चयेद्भक्त्यावस्त्रमाल्यानुलेपनैः ॥ पुंसःपीतांबरेदद्यात्स्त्रियाःकौशेयवाससी ॥ ९२ ॥ निष्पावजीरलवणमिक्षुदंडगुडान्वितम् ॥ स्त्रियैदद्यात्फलंपुंसःसुवर्णोत्पलसंयुतम् ॥ ९३ ॥ यथानदेविदेवस्त्वांसंपरित्यज्यगच्छति ॥ तथा मामुद्धराशेषदुःखसंसारसागरात् ॥ ९४ ॥ कुमुदाविमलानंदाभवानीवसुधाशिवा ॥ ललिताकमलागौरीसतीरम्भाथपार्वती ॥ ९५ ॥ नभस्यादिषुमासेषुप्रीयतामित्युदीरयेत् ॥ व्रतांतेशयनंदद्यात्सुवर्णकमलान्वितम् ॥ ९६ ॥ मिथुनानिचतुर्विंशद्द्वादशाथसमर्चयेत् ॥ अष्टावष्टाथवाभूयश्चतुर्मासेथवार्चयेत् ॥ ९७॥ पूर्वंदत्वाथगुरवेपश्चादन्यान्समर्चयेत् ॥ उक्तानन्ततृतीयैपासदानंतफलप्रदा ॥ ९८॥ सर्वपापहरादेवीसौभाग्यारोग्यवर्धिनी ॥ नचैनांवित्तशाठ्येनकदाचिदपिलंघयेत् ॥ ९९ ॥ नरोवायदिवानारीसोपवासव्रतंचरेत् ॥ गर्भिणीसूतिकानक्तंकुमारीवाथरोगिणी ॥ १०० ॥ यदाऽशुद्धातदान्येनकारयेत्प्रयतास्वयम् ॥ इमामनंतफलदांयस्तृतीयांसमाचरेत् ॥ १ ॥ कल्पकोटिशतंसाग्रंशिवलोकेमहीयते ॥ वित्तहीनोपिकुर्वीतयावद्वर्षमुपोपणम् ॥ २ ॥ पुष्पमंत्रविधानेनसोपितत्फलमाप्नुयात् ॥ नारीवाकुरुतेयातुआत्मनःशुभमिच्छती ॥ ३ ॥ जन्मपौरुपमाप्नोतिगौर्यनुग्रहकारितम् ॥ इतिपठतिशृणोतिवायइत्थंगिरितनयाव्रतमिंद्रलोकसंस्थः ॥ ४ ॥ मतिमपिचददातियोपिदेवैरमरवधूजनकिन्नरैःसपूज्यः ॥ अन्यामपिप्रवक्ष्यामितृतीयांपापनाशिनीम् ॥ ५ ॥ रसकल्याणिनीमेतांपुराकल्पभवाविदुः ॥ माघेमासितुसंप्राप्यतृतीयांशुक्लपक्षतः ॥ ६ ॥ प्रातर्गव्येनपयसातिलैःस्नानंसमाचरेत् ॥ स्नापयेन्मधुनादेवींतथैवेक्षुरसेनतु ॥ ७ ॥ गंधोदकेनचपुनःपूजनंकुंकुमेनतु ॥ दक्षिणांगानिसंपूज्यततोवामानिपूजयेत् ॥८॥ ललितायैपदंदेव्यैवामगुल्फौततोर्चयेत्॥जंघेजानुतथाशांत्यैतथैवोरुंश्रियैनमः॥९॥मदालसायैचकटिममलायैतथोदरम्॥स्तनौमदनवासिन्यैकुमुदायैचकंधराम्॥१०॥भुजंभुजाग्रंमाधव्यैकमलायैसुखस्मिते ॥ भ्रूललाटंचरुद्राण्यैशंकरायैतथालकं ॥११॥ मदनायैललाटंतुमोहनायैपुनर्भ्रुवौ ॥ नेत्रेचंद्रार्धधारिण्यैतुष्ट्यैचवदनंपुनः ॥ १२ ॥ उत्कंठिन्यैनमःकंठममृतायैनमस्तनुम् ॥ रंभायैचमहाबाहूविशोकायैनमःकरौ ॥१३॥ हृदयंमन्मथाह्वायैपाटलायैतथोदरं ॥ कटिंसुरतवासिन्यैतथोरूपंकजाश्रियै ॥ १४ ॥ जानुजंघेनमोगौर्यैगुल्फौशांत्यैतथार्चयेत् ॥ धराधरायैपादौतुविश्वकायैनमःशिरः ॥१५॥ नमोभवान्यैकामिन्यैवासुदेव्यैजगच्छ्रियै ॥ आनंददायैनंदायैसुभद्रायैनमोनमः ॥ १६ ॥ एवंसंपूज्यविधिवद्द्विजदांपत्यमर्चयेत् ॥ भोजयित्वातथान्नेनमधुरेणविमत्सरः ॥ १७॥ समोदकंवारिकुंभंशु

क्षांवरयुगद्वयं ॥ दत्त्वासुवर्णकमलंगंधमाल्यैरथार्चयेत् ॥ १८ ॥ प्रीयतामत्रकुमुदागृह्णीयाल्लवणव्रतम् ॥ अनेनविधिनादेवींमासिमासिसदार्चयेत् ॥ ॥ १९ ॥ लवणंवर्जयेन्माघेफाल्गुनेचगुडंपुनः ॥ नवनीतंतथाचैत्रेवर्ज्यंमधुचमाधवे ॥१२०॥ पानीयंज्येष्ठमासेतुतथाषाढेचजीरकं ॥ श्रावणेवर्जयेत्क्षीरंदधिभाद्रपदेतथा ॥ २१॥ घृतमाश्वयुजेतद्वदूर्जेवर्ज्यंचमाक्षिकं ॥ धान्याकंमार्गशीर्षेतुपौषेवर्ज्याचशर्करा ॥ २२ ॥ व्रतांतेकरकंपूर्णमेतेषांमासिमासिच ॥ दद्याद्विकालवेलायांभक्ष्यपात्रेणसंयुतं ॥ २३ ॥ लड्डुकास्सेवकाश्चैवसंयावमथपूरिका ॥ नारिकाघृतपूर्णाश्चपिष्टपूर्णाचनंदिकी ॥ २४॥ क्षीरशाकंचदध्यन्नंपिंडशाकंतथैवच ॥ माघादौक्रमशोदद्यात्देतानिकरकोपरि॥२५॥कुमुदामाधवीरंभासुभद्राचाशिवाजया ॥ललिताकमलानंगामंगलारतिलालसा ॥२६॥ क्रमान्माघादिमासेषुप्रीयतामितिकीर्तयेत् ॥ सर्वत्रपंचगव्यंचप्राशनंसमुदाहृतं ॥ २७ ॥ उपवासीभवेन्नित्यमशक्तौनक्तमिष्यते ॥ कुर्यादेवमिदंनारीरसकल्याणिनीव्रतं ॥ २८ ॥ पुनर्माघेचसंप्राप्तेशर्कराकलशोपरि ॥ कृत्वातुकांचनींगौरींपंचरत्नसमन्वितां॥२९॥स्वकीयांगुष्ठमात्रंचसाक्षसूत्रकमंडलुं ॥ चतुर्भुजामिंदुयुतांसितनेत्रपटावृतां॥१३०॥तद्वद्गोमिथुनंचैवसुवर्णस्यासितांबरं॥सवस्त्रंभाजनंदद्याद्भवानीप्रीयतामिति ॥ ३१ ॥ अनेनविधिनायस्तुरसकल्याणिनीव्रतं॥कुर्यात्सर्वपापेभ्यस्तत्क्षणादेवमुच्यते ॥३२॥ भवानांचसहस्रंतुनदुःखीजायतेक्वचित्॥अग्निष्टोमसहस्रेणयत्फलंतदवाप्नुयात् ॥३३॥ नारीवाकुरुतेयातुकुमारीवावरानने॥विधवाचवराकीवासापितत्फलभागिनी ॥ ३४ ॥ सौभाग्यारोग्यसंपन्नागौरीलोकेमहीयते ॥ इतिपठतियइत्थंयःशृणोतिप्रसंगात् सकलकलुषमुक्तःपार्वतीलोकमेति ॥ ३५ ॥ मतिमपिचविधत्तेयोनराणांप्रियार्थंविबुधपतिजनानांलोकगःस्यादमोघः ॥ तथैवान्यांप्रवक्ष्यामितृतीयांपापनाशिनीम् ॥ ३६ ॥ नाम्नाचलोकविख्यातामग्र्यानंदकरीमिमां ॥ यदाशुक्लतृतीयायामषाढर्क्षंभवेत्क्वचित् ॥ ३७ ॥ ब्रह्मर्क्षंवाथचमघाहस्तोमूलमथापिवा ॥ दर्भगंधोदकैःस्नानंतदासम्यक्समाचरेत् ॥ ३८ ॥ शुक्लमाल्यांबरधरःशुक्लगंधानुलेपनः ॥ भवानीमर्चयेद्भक्त्याशुक्लपुष्पैःसुगंधिभिः ॥ ३९ ॥ महादेवंचसकलमुपविष्टंमहासने ॥ वासुदेव्यैनमःपादौशंकरायैनमोहरेः ॥ १४० ॥ जंघेशोकविनाशिन्यैमानदायैनमःप्रभोः ॥ रंभायैपूजयेदूरूशिवायचपिनाकिने ॥४१॥आनंदिन्यैकटिंदेव्याःशूलिनश्शूलपाणये ॥ माधव्यैचतथानाभिमथशंभोर्भवायवै ॥४२॥ स्तनौचानंदकारिण्यैशंकरस्येंदुधारिणे ॥ उत्कंठिन्यैनमःकंठंनीलकंठायवैहरेः ॥ ४३ ॥ करावुत्पलधारिण्यैरुद्रायजगतःप्रभोः ॥ वाहूचपरिरंभिण्यैनृत्यप्रीतायवैहरेः ॥ ४४ ॥ देव्यामुखंविलासिन्यैवृषभायपुनर्विभोः ॥ स्मितंचस्मरणीयायैविश्ववक्त्रायवैविभोः ॥ ४५ ॥ नेत्रेमंदारवासिन्यैविश्वधाम्नेत्रिशूलिनः ॥ भ्रुवौनृत्यप्रियायैचशंभोर्वैपाशशूलिने ॥ ४६ ॥ देव्याललाटमिंद्राण्यैवृषवाहायवैविभोः ॥ स्वाहायैमकुटंदेव्याविभोगंगाधरायवै ॥ ४७ ॥ विश्वकायौविश्वभुजौविश्वपाद

मुखौशिवौ ॥ प्रसन्नवरदौवंदेपार्वतीपरमेश्वरौ ॥ ४८ ॥ एवंसंपूज्यविधिवदग्रतःशिवयोःपुनः ॥ पद्मोत्पलानिरजसानानावर्णेनकारयेत् ॥ ४९ ॥ शंख
चक्रेसकटकेस्वस्तिकंशुभकारकम् ॥ यावंतःपांसवस्तत्ररजसः पतिताभुवि ॥ १५० ॥ तावद्वर्षसहस्राणिशिवलोकेमहीयते ॥ चत्वारिघृतपात्राणिसहि
रण्यानिशक्तितः ॥ ५१ ॥ दत्वाद्विजायकरकमुदकेनसमन्वितम् ॥ प्रतिपक्षंचतुर्मासंयावदेतान्निवेदयेत् ॥ ५२ ॥ ततस्तुचतुरोमासान्पूर्ववत्करकोपरि ॥
चत्वारिघृतपात्राणितिलपात्राण्यनंतरं ॥ ५३ ॥ गंधोदकंपुष्पवारिचंदनंकुङ्कुमोदकं ॥ अपक्कंदधिदुग्धंचगोशृंगोदकमेवच ॥ ५४ ॥ अब्दोदकंतथावा
रिकुष्टचूर्णान्वितंपुनः ॥ उशीरसलिलंचैवयवचूर्णोदकंपुनः ॥ ५५ ॥ तिलोदकंचसंप्राश्यस्वपेन्मार्गशिरादिषु ॥ मासेषुपक्षद्वितयंप्राशनंसमुदाहृत
म् ॥ ५६ ॥ सर्वत्रशुक्लपुष्पाणिप्रशस्तानिसदार्चने ॥ दानकालेचसर्वत्रमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ५७ ॥ गौरीमेप्रीयतांनित्यमघनाशायमंगला ॥ सौभाग्या
यास्तुललिताभवानीसर्वसिद्धये ॥ ५८ ॥ संवत्सरांतेलवणंगुडकुंकुमसंयुतम् ॥ चंदनेनयुतंकुंभंसहस्वर्णांबुजेनच ॥ ५९ ॥ उमायाःप्रीतयेहैमंताद्विदि
क्षुफलैर्युतम् ॥ सास्तरावरणांशय्यांसविश्रामांनिवेदयेत् ॥ १६० ॥ सपत्नीकायविप्रायगौरीमेप्रीयतामिति ॥ आत्मानंदकरींनामप्राप्नुयात्संपदंनरः ॥ ६१ ॥
आयुरानंदसंपन्नोनक्वचिच्छोकमाप्नुयात् ॥ नारीवाकुरुतेयातुकुमारीविधवातथा ॥ ६२ ॥ सापितत्फलमाप्नोतिदेव्यनुग्रहलालिता ॥ प्रतिपक्षमुपोष्यैवं
मंत्रार्चनविधानतः ॥ ६३ ॥ रुद्राणांलोकमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ इमांयःशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वापिभक्तितः ॥ ६४ ॥ शक्रलोकंसगत्वातुपूज्यते
कल्पसंस्थितः ॥ शंकरउवाच ॥ एवंविधाभवतिचेन्नारीव्रतपरायणा ॥ ६५ ॥ सावित्रीतुवराकीसातस्याःशापस्तुकीदृशः ॥ नकाचिद्गणनाचा
स्तियतस्त्रैलोक्यसुंदरी ॥ ६६ ॥ सापूर्वस्यापिवन्याचलक्ष्मीर्विष्णुप्रतिग्रहात् ॥ मयापूर्वंतवार्थायदक्षयज्ञस्तुनाशितः ॥ ६७ ॥ लक्ष्म्यर्थेविष्णुनाचापि
वारिधिर्मथितःपुरा ॥ आज्ञाकरौभवत्योश्चमाकुरुष्वभयंक्वचित् ॥ ६८ ॥ सावित्र्यामाननाकार्याकुपितायाःप्रसादनम् ॥ मयाचविष्णुनाचैवब्रह्मणा
मानमीप्सुना ॥ ६९ ॥ गमिष्येब्रह्मसदनंत्वंचतिष्ठवरानने ॥ एवमुक्त्वागतोरुद्रोगौरीतत्रव्यवस्थिता ॥ १७० ॥ कृतंयुगंसमग्रंचयज्ञेतस्मिन्हुताशनः ॥
वहंस्तुहव्यंदेवानांप्रीणयानोजगत्रयम् ॥ ७१ ॥ भोजनंद्विजमुख्येषुभोगान्विद्याधरेगणे ॥ कामावाप्तिंमनुष्येषुसर्वमेवददौप्रभुः ॥ ७२ ॥ रुद्रेणोक्तस्तदावि
ष्णुर्धर्मास्तेत्वंप्रकीर्त्तय ॥ गौरीधर्मान्सरस्वत्याव्रतंयत्परिकीर्तितम् ॥ ७३ ॥ इत्येवमुक्तेरुद्रेणविष्णुःप्रोवाचसादरम् ॥ नाहंधर्मख्यापयिष्येस्वकीयंशंक
राधुना ॥ ७४ ॥ भवानाख्यातुमाहात्म्यंमदीयंसुरसत्तम ॥ त्वयावैकथितंपूर्वंकृतेवैपापसंक्षयः ॥ ७५ ॥ भविष्यतिनसंदेहोभवान्पूतोभविष्यति ॥
भीष्मउवाच ॥ मधुरागीर्भवेत्केनव्रतेनमुनिसत्तम ॥ ७६ ॥ तथैवजनसौभाग्यंमतिर्विद्यासुकौशलम् ॥ अभेदश्चापिदांपत्येसंगोबंधुजनेनच ॥ ७७ ॥

आयुश्चविपुलंपुंसांतन्मेकथयसत्तम ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ सम्यपृक्ष्टंत्वयाराजन्शृणुसारस्वतंव्रतम् ॥ ७८ ॥ यस्यसंकीर्तनादेवदेवीतुष्येत्सरस्वती ॥ यावद्भक्तःस्तवंकुर्यादेतद्व्रतमनुत्तमम् ॥ ७९ ॥ प्राग्वासरादौसंपूज्यदिव्यंस्तवंसमारभेत् ॥ अथवारविवारेणग्रहताराबलेनच ॥ १८० ॥ पायसंभोजयेद्विप्रान्कुर्याद्ब्राह्मणवाचनम् ॥ शुक्लवस्त्राणिदत्त्वाचसहिरण्यानिशक्तितः ॥ १८१ ॥ गायत्रींपूजयेद्भक्त्याशुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ यथानदेवि भगवान्ब्रह्मालोकपितामहः ॥८२॥ त्वांपरित्यज्यतिष्ठेत्तथाभववरप्रदा ॥ वेदशास्त्राणिधर्माणिनृत्यगीतादिकंचयत् ॥८३॥नविहीनंत्वयादेवितथामेसंतु सिद्धयः ॥ लक्ष्मीर्मेधाधरापुष्टिर्गौरीतुष्टिर्जयामतिः ॥८४॥ एताभिःपाहिचाष्टाभिमूर्तिभिर्मांसरस्वति ॥ एवंसंपूज्यगायत्रींवीणाकमलधारिणीम् ॥८५॥ शुक्लपुष्पाक्षतैर्भक्त्यासकमंडलुपुस्तकाम् ॥ मौनव्रतेनभुंजीतसायंप्रातश्चधर्मवित् ॥ ८६ ॥ पंचम्यांप्रतिपक्षंचगांचविप्रायशोभनाम् ॥ तथैवतंडुलप्रस्थं घृतपात्रेणसंयुतम् ॥ ८७ ॥ क्षीरंदद्याद्धिरण्यंचगायत्रीप्रीयतामिति ॥ संध्यायांचतथामौनमेतत्कुर्वन्समाचरेत् ॥ ८८ ॥ नरात्र्यांभोजनंकुर्याद्याव न्मासास्त्रयोदश ॥ समाप्तेतुव्रतेदद्याद्भोजनंशुक्लतंडुलैः ॥८९॥ दिव्यांवितानंघंटांचासितनेत्रपटान्विताम् ॥ चंदनंवस्त्रयुग्मंचदध्यन्नंसुरसंपुनः ॥ १९० ॥ अथोपदेष्टारमपिभक्त्यासंपूजयेद्गुरुम् ॥ वित्तशाठ्येनरहितोवस्त्रमाल्यानुलेपनैः ॥ ९१ ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यात्सारस्वतंव्रतम् ॥ सौ भाग्यमतियुक्तस्तुसूक्ष्मकंठश्चजायते ॥ ९२ ॥ सरस्वत्याः प्रसादेनब्रह्मलोकेमहीयते ॥ नारीवाकुरुतेयातुसापितत्फलभागिनी ॥ ९३ ॥ ब्रह्मलोकेवसे द्राजन्यावत्कल्पायुतत्रयम् ॥ सारस्वतंव्रतंयस्तुशृणुयादपिवापठेत् ॥ ९४ ॥ विद्याधरपुरेसोऽपिवसेदब्दायुतत्रयम् ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमे सृष्टिखंडेव्रताध्यायोनामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ भीष्मउवाच ॥ वैष्णवायेतुवैधर्मायान्रुद्रः प्रोक्तवानिह ॥ तान्मेकथयविप्रेंद्रकीदृशास्तेफलंतु किम् ॥ १ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पुरारथंतरेकल्पेपरिपृष्टोमहात्मना ॥ मंदरस्थोमहादेवःपिनाकीब्रह्मणास्वयम् ॥ २ ॥ कथमारोग्यमैश्व र्यमनंतममरेश्वर ॥ अल्पेनतपसादेवभवेन्मोक्षःसदानृणां ॥ ३ ॥ किंतज्ज्ञानंमहादेवत्वत्प्रसादादधोक्षज ॥ अल्पकेनापितपसामहाफलमिहोच्यते ॥ ४ ॥ इतिपृष्टस्सविश्वात्माब्रह्मणालोकभावनः ॥ उमापतिरुवाचेदंमनसःप्रीतिकारकम् ॥ ५ ॥ ईश्वरउवाच ॥ अस्माद्रथंतरात्कल्पाद्भूयोविंशतिमोयदा ॥ वाराहोभविताकल्पस्तदामन्वंतरेशुभे ॥ ६ ॥ वैवस्वताख्येसंप्राप्तेसप्तमेसप्तलोकधृक् ॥ द्वापाराख्यंयुगंतस्मिन्सप्तविंशतिमंयदा ॥ ७ ॥ तस्यांतेतुमहातेजा वासुदेवोजनार्दनः ॥ भारावतरणार्थायत्रिधाविष्णुर्भविष्यति ॥ ८ ॥ द्वैपायनऋषिस्तत्ररौहिणेयोथकेशवः ॥ कंसारिःकेशिमथनःकेशवःक्लेशनाशनः ॥ ॥ ९ ॥ पुरींद्वारवतींनामसांप्रतंयाकुशस्थली ॥ दिव्यानुभावसंयुक्तामधिवासायशार्ङ्गिणः ॥ १० ॥ त्वष्टातदाज्ञयाब्रह्मन्करिष्यतिजगत्पतेः ॥ तस्यांक

दाचिदासीनःसभायांसोऽमितद्युतिः ॥ ११ ॥ भार्याभिर्वृष्णिविद्वद्भिर्भूरिभिर्भूरिदक्षिणैः॥ कुरुभिर्दैवगंधर्वैरन्वितःकैटभार्दनः ॥ १२ ॥ प्रवृत्तासुपुराणासु धर्मसंबंधिनीषुच ॥ कथासुभीमसेनेनपरिपृष्टःप्रतापवान् ॥ १३ ॥ त्वयापृष्टस्यधर्मस्यवक्ष्यत्यस्यचभेदहृक् ॥ भवितासतदाब्रह्मन्कर्ताचैववृकोदरः ॥ ॥ १४ ॥ प्रवर्तकोस्यधर्मस्यपांडुसूनुर्महाबलः ॥ यस्यतीक्ष्णोवृकोनामजठरेहव्यवाहनः ॥ १५ ॥ संभाष्यतेसधर्मात्मातेनचासौवृकोदरः ॥ अतीवस्वाद शीलश्चनागायुतबलोमहान् ॥ १६ ॥ धार्मिकस्याप्यशक्तस्यतीव्राग्नित्वादुपोषणे ॥ इदंव्रतमशेषाणांव्रतानामधिकंयतः ॥ १७ ॥ कथयिष्यतिविश्वा त्मावासुदेवोजगद्गुरुः ॥ अशेषयज्ञफलदमशेषाघविनाशनम् ॥ १८ ॥ अशेषदुष्टशमनमशेषसुरपूजितम् ॥ पवित्राणांपवित्रंयन्मगलानांचमंगलम् ॥ भविष्यंचभविष्याणांपुराणानांपुरातनम् ॥ १९ ॥ वासुदेवउवाच ॥ यद्यष्टमीचतुर्दश्योर्द्वादशीषुचभारत ॥ अन्येष्वपिदिनर्क्षेषुनशक्तस्त्वमुपोषितुम् ॥ ॥२०॥ ततस्त्वंस्यामिमांभीमतिथिंपापप्रणाशिनीम् ॥ उपोष्यविधिनानेनगच्छविष्णोःपरंपदं॥२१॥ माघमासस्यदशमीयदाशुक्लाभवेत्तदा ॥ घृतेनाभ्यं जनंकृत्वातिलैःस्नानंसमाचरेत् ॥ २२ ॥ तथैवविष्णुमभ्यर्चेन्नमोनारायणायच ॥ कृष्णायपादौसंपूज्यशिरःकृष्णात्मनेतिच ॥ २३ ॥ वैकुंठा येतिवैकंठमुरःश्रीवत्सधारिणे ॥ शंखिनेगदिनेचैवचक्रिणेवरदायवै ॥ २४ ॥सर्वंनारायणन्त्वेवंसंपूज्यावाहनक्रमात् ॥ दामोदरायेत्युदरंकटिंपंचजनाय वै ॥ २५ ॥ ऊरूसौभाग्यनाथायजानुनीभूतधारिणे ॥ नमोनीलायवैजंघेपादौविश्वभुजेपुनः ॥ २६ ॥ नमोदेव्यैनमःशान्त्यैन मोलक्ष्म्यैनमःश्रियै ॥ नमस्तुपुष्टयैनमःपुष्टचैधृत्यैव्युष्टयैनमोनमः ॥ २७ ॥ नमोविहंगनाथायवायुवेगायपक्षिणे ॥ विषप्रमथनायेतिगरुडंचाभिपूजयेत् ॥ २८ ॥ एवंसंपूज्यगोविंदमुमापतिविनायकौ ॥ गंधैर्माल्यैस्तथाधूपैर्भक्ष्यैर्नानाविधैरपि ॥२९॥ गव्येनपयसासिक्तांकृसरामथपायसम् ॥ सर्पिषासहभुक्त्वातुगत्वा स्थानांतरंपुनः ॥ ३० ॥ नैयग्रोधंदंतकाष्ठमथवाखादिरंबुधः ॥ गृहीत्वाधावयेद्दंतानाचांतःप्रागुदङ्मुखः ॥ ३१ ॥ ब्रूयात्सायंतनींकृत्वासंध्यामस्तमिते रवौ ॥ नमोनारायणायेतित्वामहंशरणंगतः ॥ ३२ ॥ एकादश्यांनिराहारःसमभ्यर्च्यचकेशवम् ॥ तांरात्रिंसकलांस्थित्वाशेषपर्यंकशायिनम् ॥ ३३ ॥ सर्पिषाविश्वदहनंहुत्वाब्राह्मणपुंगवैः ॥ सहैवपुंडरीकाक्षंद्वादश्यांक्षीरभोजनम् ॥ ३४ ॥ करिष्यामियथात्मानंनिर्विघ्नेनास्तुतत्चमे ॥ एवमुक्त्वास्वपे द्भूमावितिहासकथांपुनः ॥ ३५ ॥ श्रुत्वाप्रभातेसंजातेनदींगत्वाविशांपते ॥ स्नानंकृत्वामुदातद्वत्पापण्डानभिवर्जयेत् ॥ ३६ ॥ उपास्य सन्ध्यांविधिवत्कृत्वाचपितृतर्पणम् ॥ प्रणम्यचहृषीकेशंशेषपर्यङ्कशायिनम् ॥ ३७॥ गृहस्यपुरतोभक्त्यामण्डपंकारयेद्बुधः ॥ चतुर्हस्तांशुभांकु र्याद्वेदीमरिनिषूदन ॥३८॥ चतुर्हस्तप्रमाणंतुविन्यसेत्तत्रतोरणम् ॥ मध्येचकलशंतत्रमाषमात्रेणसंयुतम् ॥ ३९ ॥ छिद्रेणजलसंपूर्णमधःकृष्णाजिनेस्थितः

तस्यधारांचशिरसाधारयेत्सकलांनिशाम् ॥ ४० ॥ धाराभिर्भूरिभिर्भूरिफलंवेदविदोविदुः ॥ यस्मात्तस्मात्कुरुश्रेष्ठकारयेत्प्रयतोद्विजः ॥४१॥ दक्षिणेचार्धचंद्रंतुपश्चिमेवर्तुलंतथा ॥ अश्वत्थपत्राकारंचउत्तरेणतुकारयेत् ॥ ४२ ॥ मध्येतुपद्माकारंचकारयेद्वैष्णवोद्विजः ॥ पूर्वतोवेदिकांस्थोनस्थोनयाम्येचकल्पयेत् ॥ ४३ ॥ पानीयधारांशिरसिधारयेद्विष्णुतत्परः ॥ द्वितीयावेदींदेवस्यतत्रपद्मंसकार्णिकम् ॥ ४४ ॥ तस्यमध्येस्थितंदेवंकुर्याद्वैपुरुषोत्तमम् ॥ हस्तमात्रंचतत्कुंडंकृत्वातत्रत्रिमेखलम् ॥ ४५ ॥ योनिवक्त्रंततस्तस्मिन्ब्राह्मणैर्यवसर्पिषी ॥ तिलांश्चविष्णुदेवत्यैर्मंत्रैरेवानलेहुनेत् ॥ ४६ ॥ कृत्वातुवैष्णवंसम्यग्यागंतत्रप्रकल्पयेत् ॥ आज्यधाराममध्यमेतुकुंडेदद्यात्तुयत्नतः ॥४७॥ क्षीरधारांदेवदेवेवारिधारात्मनोपरि ॥ निष्पावार्धप्रमाणांवैधारामाज्यस्यपातयेत् ॥ ४८ ॥ स्वेच्छयाक्षीरजलयोरविच्छिन्नांचशर्वरीं ॥ जलकुंभान्महावीर्यस्थापयित्वात्रयोदश ॥ ४९ ॥ भक्ष्यैर्नानाविधैर्युक्तान्सितवस्त्रैरलंकृतान् ॥ प्रतानौदुंबरैःपात्रैःपंचरत्नसमन्वितैः ॥ ५० ॥ चतुर्भिर्बह्वृचैर्होमःकार्यस्तत्रउदङ्मुखैः ॥ रुद्रजाप्यश्चतुर्भिश्चयजुर्वेदपरायणैः ॥ ५१ ॥ वैष्णवानिचसामानिचतुर्भिःसामवेदिभिः ॥ एवंद्वादशवैविप्रान्वस्त्रमाल्यानुलेपनैः ॥ ५२ ॥ पूजयेदंगुलीयैश्चकटकैर्हेमसूत्रकैः ॥ वासोभिःशयनीयैश्चवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥५३॥ एवंक्षपातिवाह्यावैगीतमङ्गलनिःस्वनैः ॥ उपाध्यायस्यचपुनर्द्विगुणंसर्वमेवतु ॥ ५४ ॥ ततःप्रभातेविमलेसमुत्थायत्रयोदश ॥ गावोदेयाःकुरुश्रेष्ठसौवर्णशृंगसंवृताः ॥ ५५ ॥ पयस्विन्यःशीलवत्यःकांस्यदोहसमन्विताः ॥ रौप्यखुराःसवत्साश्चचंदनेनाभिभूषिताः ॥ ५६ ॥ तास्तुतेषांततोदत्वाभक्ष्यभोज्येनतर्पितान् ॥ कृत्वावैब्राह्मणान्सर्वानछत्रैर्नानाविधैस्तथा ॥ ५७ ॥ भुक्त्वाचाक्षारलवणमात्मानाचविसर्जयेत् ॥ अनुगम्यपदान्यष्टौपुत्रभार्यासमन्वितः ॥ ५८ ॥ प्रीयतामत्रदेवेशःकेशवःक्लेशनाशनः ॥ एवंगुर्वाज्ञयाकुंभान्गाश्चैवशयनानिच ॥ ५९ ॥ वासांसिचैवसर्वेषांगृहाणिप्रापयेद्बुधः ॥ अभावेबहुशय्यानामेकामपिसुसंस्कृताम् ॥ ६० ॥ शय्यांदद्याद्गृहीभीमसर्वोपस्करसंयुताम् ॥ इतिहासपुराणानिवाचयित्वातुवाहयेत् ॥ ६१ ॥ तद्दिनंकुरुशार्दूलयइच्छेद्विपुलांश्रियम् ॥ तस्मात्त्वंसत्त्वमालंब्यभीमसेनविमत्सरः ॥ ६२ ॥ कुरुव्रतमिदंसम्यक्स्नेहाद्गुह्यंमयोदितम् ॥ त्वयाकृतमिदंवीरत्वन्नाम्नाचभविष्यति ॥ ६३ ॥ साभीमद्वादशीह्येषासर्वपापहराशुभा ॥ यातुकल्याणिनीनामपुराकल्पेषुपठ्यते ॥ ६४ ॥ त्वंचादिकर्ताभवसौकरेस्मिन्कल्पेमहावीरवरप्रधान ॥ यस्याःस्मृतेःकीर्तनतोप्यशेषंपापंप्रणष्टंत्रिदशाधिपस्य ॥ ६५ ॥ दृष्ट्वाचतामप्सरसामभीष्टांवेश्याकृतामन्यभवांतरेषु ॥ जाताथसावैश्यकुलोद्भवापिपुलोमकन्यापुरुहूतपत्नी ॥ ६६ ॥ तत्रापितस्याःपरिचारिकेयंममप्रियासंप्रतिसत्यभामा ॥ कृतंपुरामंगलमेतदेवद्विजात्मजावेदवतीबभूव ॥ ६७ ॥ अस्यांचकल्याणतिथौविवस्वान्सहस्रधारेणसहस्ररश्मिः ॥ स्नातःपुरामंडलमे

त्यतद्वत्तेजोमयंखेटपतिर्बभूव ॥ ६८॥ इदमेवकृतंमहेंद्रमुख्यैर्बहुभिर्देवसुरारिकोटिभिश्च ॥ फलमस्येहनशक्यतेहिवक्तुंयदिजिह्वायुतकोटयोमुखेस्युः॥६९॥ कलिकलुषविदारिणीमनंतामपिकथयिष्यतियादवेंद्रसूनुः ॥ अथनरकगतान्पितॄनथैषाह्यलमुद्धर्तुमिहैवयःकरोति ॥ ७० ॥ इदमनघशृणोतिवक्तिभ त्त्यापरिपठतीहपरोपकारहेतोः ॥ इहपंकजनाभभक्तिमान्भवेदथशक्रस्यसपूज्यतामुपैति ॥ ७१ ॥ कल्याणिनीनामपुराविसर्गेयाद्वादशीमाघसितेभिपू ज्या ॥ सापांडुपुत्रेणकृताभविष्यत्यंनतपुण्यानघभीमपूर्वा ॥ ७२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वर्णाश्रमाणांप्रभवःपुराणेषुमयाश्रुतः ॥ सदाचारश्चभगवान्धर्मशास्त्रांग विस्तरैः॥७३॥पण्यस्त्रीणांसमाचारंश्रोतुमिच्छामितत्वतः ॥ ईश्वरउवाच ॥ तस्मिन्नेवपुरेब्रह्मन्सहस्राणितुपोडश॥७४॥वासुदेवस्यनारीणांभविष्यंत्यंवुजो द्भव ॥ ताभिर्वसंतसमयेकोकिलालिकुलाकुले ॥ ७५ ॥ पुष्पितोपवनेफुल्लकल्हारसरसस्तटे ॥ निर्भरंसहपत्नीभिःप्रशस्ताभिरलंकृतः ॥ ७६ ॥ रमयिष्य तिविश्वात्माकृष्णोयदुकुलोद्वहः ॥ कुरंगनयनःश्रीमान्मालतीकृतशेखरः ॥ ७७ ॥ गच्छन्समीपमार्गेणसांबोजांबवतीसुतः ॥ साक्षात्कंदर्परूपेणस र्वाभरणभूषितः ॥७८॥ अनंगशरतप्ताभिःसाभिलाषमवेक्षितः॥प्रवुद्धोमन्मथस्तासांभविष्यतियदात्मनि ॥७९॥ तदवेक्ष्यजगन्नाथस्सर्वज्ञोध्यानचक्षुपा ॥ स्वयंप्रभुर्वक्ष्यातितावोहरिष्यंतिदस्यवः ॥ ८० ॥ अपरोक्षंयतस्त्वेवंस्निग्धमेतद्विचिंतितम् ॥ ततःप्रसादितोदेवइदंवक्ष्यतिशार्ङ्गभृत् ॥ ८१ ॥ ताभिः शापाभितप्ताभिर्भगवान्भूतभावनः ॥ उत्तराश्रितदाशानामुद्धर्ताब्राह्मणप्रियः ॥ ८२ ॥ उपदेक्ष्यत्यनंतात्माभाविकल्याणकारकम् ॥ भवतीनामृषिर्दा ल्भ्योयद्व्रतंकथयिष्यति ॥८३॥ इत्युक्त्वाताःपरित्यज्यगतोन्तर्धानमीश्वरः॥ ततःकालेनमहताभारावतरणेकृते ॥८४॥ निवृत्तेमौसलेतद्वत्केशवेदिवमाग ते ॥ शून्येयदुकुलेसर्वेचौरैरपिजितेर्जुने॥८५॥हृतासुकृष्णपत्नीषुदाशभोग्यासुचार्बुदे ॥ तिष्ठंतीषुचदौर्गत्यसंतप्तासुचतुर्मुख ॥८६॥ आगमिष्यतियोगात्मा दाल्भ्योनाममहातपाः ॥ तास्तमर्घ्येणसंपूज्यप्रणिपत्यपुनःपुनः ॥ ८७ ॥ लालप्यमानावहुशोवाष्पपर्याकुलेक्षणाः ॥ स्मरंत्योविविधान्भोगान् दिव्यमाल्यानुलेपनान् ॥ ८८ ॥ भर्त्तारंजगतामीशमनंतमपराजितम् ॥ दिव्यानुभावांचपुरींनानारत्नगृहाणिच ॥ ८९ ॥ द्वारकावासिनःसर्वान्देवरू पान्कुमारकान् ॥ प्रश्नमेतंकरिष्यंतिमुनेरभिमुखंस्थिताः ॥ ९० ॥ दस्युभिर्भगवन्सर्वाःपरिभुक्तावयंवलात् ॥ स्वधर्मश्च्यावितोस्माकमस्मिन्नः शरणंभवान् ॥ ९१ ॥ आदिष्टोसिपुराब्रह्मन्केशवेनचधीमता ॥ कस्मादीशेनसंयोगंप्राप्यवेश्यात्वमागताः ॥ ९२ ॥ वेश्यानामपियोधर्मस्तंनोब्रूहितपो धन ॥ कथयिष्येवदत्तासांयद्दाल्भ्यश्चैकितायनः ॥ ९३ ॥ दाल्भ्यउवाच ॥ जलक्रीडाविहारेषुपुरासरसिमानसे ॥ भवतीनांसगर्वाणांनारदोभ्याश मागतः ॥ ९४ ॥ हुताशनसुताःसर्वाभवत्योप्सरसःपुरा ॥ अप्रणम्यावलेपेनपरिपृष्टःसयोगवित् ॥ ९५ ॥ कथंनारायणोस्माकंभर्त्तास्यादित्युपादि

श ॥ तस्माद्वरप्रदानंचशापश्चागमभूत्पुरा ॥ ९६ ॥ शय्याद्वयप्रदानेनमधुमाधवमासयोः ॥ सुवर्णोपस्करोत्संगंद्वादश्यांशुक्लपक्षतः ॥ ९७ ॥ भर्तानारा यणोनूनंभविष्यत्यन्यजन्मनि ॥ यदकृत्वाप्रणाममंमेरूपसौभाग्यमत्सरात् ॥ ९८ ॥ परिपृष्टोस्मितेनाशुवियोगोवोभविष्यति ॥ चौरैरपहृताःसर्वावेश्यात्वं समवाप्स्यथ ॥ ९९ ॥ एवंनारदशापेनकेशवस्यचशापतः ॥ वेश्यात्वमागताःसर्वाभवत्यःकाममोहिताः ॥ १०० ॥ इदानीमपियद्वक्ष्येतच्छृणुध्वं वरांगनाः ॥ पुरादैवासुरेयुद्धेहतेषुशतशःसुरैः ॥ १ ॥ दानवासुरदैत्येषुराक्षसेषुततस्ततः ॥ तेषांदारसहस्राणिशतशोथसहस्रशः ॥ २ ॥ प रिणीतानिया।निस्युर्बलाद्भुक्तानियानिवै ॥ तानिसर्वाणिदेवेशःप्रोवाचवदतांवरः ॥ ३ ॥ वेश्याधर्मेणवर्तध्वमधुनानृपमंदिरे ॥ भक्तिमत्योवरारो हास्तथादेवकुलेषुच ॥ ४ ॥ राजतःस्वामिनश्चापिजीविकांचप्रलप्स्यथ ॥ भविष्यतिचसौभाग्यंसर्वासामपिशक्तितः ॥ ५ ॥ यःकश्चिच्छुल्कमा दायगृहमेष्यतिवःसदा ॥ निश्छद्मनैवोपचर्यःप्रीतिभावैरदांभिकैः ॥ ६ ॥ देवतानांपितॄणांचपुण्येह्निसमुपस्थिते ॥ गोभूहिरण्यधान्यानिप्रदेया निचशक्तितः ॥७॥ यद्व्रतंचोपदेक्ष्यामितत्कुरुध्वंचसर्वशः ॥ संसारोत्तारणायालमेतद्वेदविदोविदुः ॥ ८ ॥ यदासूर्यदिनेहस्तःपुष्योवाथपुनर्वसुः ॥ भवेत्स र्वौषधिस्नानंसम्यक्नारीसमाचरेत् ॥९॥ तदापंचशरात्मातुहरिस्सन्निधिमेष्यति ॥ अर्चयेत्पुंडरीकाक्षमनंगस्यानुकीर्तनैः ॥ ११० ॥ कामायपादौसंपूज्यजं घेवैमोहकारिणे ॥ मेढ्रंकंदर्पनिधयेकटिंप्रीतिमतेनमः ॥ ११ ॥ नाभिंसौख्यसमुद्रायवामनायतथोदरम् ॥ हृदयंहृदयेशायस्तनावाह्लादकारिणे ॥१२ ॥ उत्कंठायेतिवैकंठमास्यमानंदकारिणे ॥ वामांसंपुष्पचापायपुष्पबाणायदक्षिणम् ॥ १३ ॥ मानसायेतिवैमौलिंविलोलायेतिमूर्द्धजम् ॥ सर्वात्मने शिरस्तद्वद्देवदेवस्यपूजयेत् ॥ १४ ॥ नमःशिवायशांतायपाशांकुशधरायच ॥ गदिनेपीतवस्त्रायशंखचक्रधरायच ॥ १५ ॥ नमोनारायणायेतिकामदे वात्मनेनमः ॥ नमःशांत्यैनमःप्रीत्यैनमोरत्यैनमःश्रियै ॥ १६ ॥ नमःपुष्ट्यैनमस्तुष्ट्यैनमःसर्वार्थसंपदे ॥ एवंसंपूज्यगोविंदमनंगात्मकमीश्वरम् ॥ १७ ॥ गंधमाल्यैस्तथाधूपैर्नैवेद्येनचभामिनी ॥ ततआहूयधर्मज्ञंब्राह्मणंवेदपारगम् ॥ १८ ॥ अव्यंगमथसंपूज्यगंधपुष्पार्चनादिभिः ॥ शालेयतंडुलप्रस्थं घृतपात्रेणसंयुतम् ॥ १९ ॥ तस्मैविप्रायवैदद्यान्माधवःप्रीयतामिति ॥ यथेष्टाहारसंभुक्तमेनंद्विजमनुत्तमम् ॥ १२० ॥ रत्यर्थंकामदेवोयमितिचित्तेचधा रयेत् ॥ यद्यदिच्छतिविप्रेंद्रस्तत्तत्कुर्याद्विलासिनी ॥ २१ ॥ सर्वभावेनचात्मानमर्पयेत्स्मितभाषिणी ॥ एवमादित्यवारेणसर्वमेतत्समाचरेत् ॥ २२ ॥ तं डुलप्रस्थदानंचयावन्मासास्त्रयोदश ॥ ततस्त्रयोदशेमासिसंप्राप्तेचास्यभामिनी ॥ २३ ॥ विप्रस्योपस्करैर्युक्तांशय्यांदद्याद्विचक्षणा ॥ सोपधानांसवि न्यासांस्वास्तरावरणांशुभाम् ॥ २४ ॥ दीपिकोपानहच्छत्रपादुकासनसंयुताम् ॥ सपत्नीकमलंकृत्यहेमसूत्रांगुलीयकैः ॥ २५ ॥ सूक्ष्मवस्त्रैःसकटकैर्धूप

माल्यानुलेपनैः ॥ कामदेवंसपत्नीकंगुडकुंभोपरिस्थितम् ॥ २६ ॥ ताम्रपात्रासनगतंहेमनेत्रपटावृतम् ॥ सुकांस्यभाजनोपेतमिक्षुदंडसमन्वितम् ॥२७॥ दद्यादनेनमंत्रेणतथैकांगांपयस्विनीम् ॥ यथांतरंनपश्यामिकामकेशवयोःसदा॥२८॥ तथैवसर्वकामाप्तिरस्तुविप्रसदामम ॥ तथाचकांचनंदेवंप्रतिगृह्यद्वि जोत्तमः॥२९॥कोदात्कामोदादितिवैदिकंमंत्रमुदीरयेत् ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यविसृज्यद्विजपुंगवम्॥१३०॥ शय्यासनादिकंसर्वंब्राह्मणस्यगृहंनयेत् ॥ ततः प्रभृतियोन्योपिरत्यर्थंगेहमागतः ॥ ३१ ॥ सम्मान्यसूर्यवारेणससंपूज्योभवेत्सदा ॥ एवंत्रयोदशंयावन्मासमेकंद्विजोत्तमम् ॥३२॥तर्पयित्वायथाकामंप्रेषये च्चैवमंदिरम् ॥ तदनुज्ञयारूपवंतंयावदस्यागमोभवेत्॥३३॥आत्मनोपियदाविघ्नंगर्भसूतकराजकम् ॥ दैवंवामानुपंवास्यादुपरागेणवाततः॥३४॥सावारा नष्टंपंचाशद्यथाशक्तिसमर्पयेत्॥एतद्विकथितंसम्यग्भवतीनांविशेषतः ॥ ३५ ॥ स्वधर्मोयंयतोभाव्योवेश्यानामिहसर्वदा ॥ शय्ययात्यज्यतेदेवनकदाचित्र थाभवान् ॥३६॥ शय्याममाप्यशून्येयंतथास्तुमधुसूदन ॥ गीतवादित्रनिर्घोषंदेवदेवस्यकारयेत् ॥ ३७ ॥ एतद्वः कथितंसर्ववेश्याधर्ममशेषतः ॥ पुरुहूते नयत्प्रोक्तंदानवीषुपुरामया॥३८॥तदिदंसांप्रतंसर्वंभवतीष्वपियुज्यते ॥ सर्वपापप्रशमनमनंतफलदायकम्॥३९॥कल्याणिनीनांकथितंतदेतद्दुश्चरंव्रतम् ॥ करोतियाशेषमुदग्रमेतत्कल्याणिनीमाधवलोकसंस्था ॥१४०॥सापूजितादेवगणैरशेषैरानंदकृत्स्थानमुपैतिविष्णोः॥तपोधनःसोप्यभिधायचैतदनंगदानव्र तमंगनानाम्॥४१॥स्वस्थानमेष्यंतिसमस्तामित्थंव्रतंकरिष्यंतिचदेवयोने।१४२॥इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेवेश्याव्रतकथनंनामत्रयोविंशोऽध्यायः॥ ॥२३॥ब्रह्मोवाच॥भगवन्पुरुषस्येहस्त्रियाश्चवरदायकम्॥शोकव्याधिभयंदुःखंनभवेद्येनतद्वद॥१॥शंकरउवाच॥श्रावणस्यद्वितीयायांकृष्णायांमधुसूदनः ॥ क्षीरार्णवेसपत्नीकःसदावसतिकेशवः॥२॥तस्यांसंपूज्यगोविंदंसर्वान्कामानवाप्नुयात्॥गोभूहिरण्यदानादिसप्तकल्पशतानुगम् ॥३॥ आवाहनादिकांपूजांपूर्व वत्परिकल्पयेत् ॥ अशून्यशयनानामद्वितीयासौप्रकीर्तिता ॥ ४ ॥ तस्यांसंपूजयेद्विष्णुमेभिर्मंत्रैर्विधानतः ॥ श्रीवत्सधारिन्श्रीकांतश्रीपतेश्रीधराव्यय ॥ ५ ॥ गार्हस्थ्यंमाप्रणाशंमेयातुधर्मार्थकामदं ॥ अग्नयोमाप्रणश्यंतुदेवताःपुरुषोत्तम ॥ ६ ॥ पितरोमाप्रणश्यंतुममदांपत्यभेदतः ॥ लक्ष्म्यावियुज्यते देवोनकदाचिद्यथाहरिः ॥ ७ ॥ तथाकलत्रसंबंधोदेवमामेवियुज्यतां ॥ लक्ष्म्यानशून्यंवरदयथातेशयनंसदा ॥ ८ ॥ शय्याममाप्यशून्यास्तुतथैवमधुसू दन ॥ गीतवादित्रनिर्घोषान्देवदेवस्यकारयेत् ॥ ९ ॥ घंटाभवेदशक्तस्यसर्ववाद्यमयोयतः ॥ एवंसंपूज्यगोविंदमश्नीयात्तैलवर्जितम् ॥ १० ॥ नक्तमक्षा रलवणंयावत्तुस्याच्चतुष्टयं ॥ ततःप्रभातेसंजातेलक्ष्मीपतिसमन्विताम् ॥ ११ ॥ दीपान्नभाजनैर्युक्तांशय्यांदद्याद्विलक्षणाम् ॥ पादुकोपानहच्छत्रचामरास नसंयुताम् ॥ १२ ॥ अभीष्टोपस्करैर्युक्तांशुक्लपुष्पांबरावृताम् ॥ अव्यंगायचविप्रायवैष्णवायकुटुंबिने ॥ १३ ॥ दातव्यावेदविदुषेनवंध्यापतयेक्वचित् ॥

तत्रोपवेश्यदांपत्यमलंकृत्यविधानतः ॥१४॥ पत्न्यास्तुभाजनंदद्याद्भक्ष्यभोज्यसमन्वितम् ॥ ब्राह्मणस्यापिसौवर्णीमुपस्करसमन्विताम् ॥ १५ ॥ प्रति
मांदेवदेवस्यसोदकुंभांनिवेदयेत् ॥ एवंयस्तुपुमान्कुर्यादशून्यशयनंहरेः॥१६॥वित्तशाठ्येनरहितोनारायणपरायणः ॥ नतस्यपत्न्याविरहःकदाचिदपिजा
यते ॥ १७ ॥ नारीवाविधवाब्रह्मन्यावच्चंद्रार्कतारकं ॥ नविरूपौनशोकार्तौदंपतीभवतःक्वचित् ॥ १८ ॥ नपुत्रपशुरत्नानिक्षयंयांतिपितामह ॥ सप्त
कल्पसहस्राणिसप्तकल्पशतानिच ॥ १९ ॥ कुर्वन्नशून्यशयनंविष्णुलोकेमहीयते ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कथमारोग्यमैश्वर्यंमतिर्धर्मेस्थितिस्सदा ॥ २० ॥
अव्यंगाथपरेभक्तिर्विष्णौचापिभवेत्कथम् ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ साधुब्रह्मंस्त्वयापृष्टमिदानींकथयामिते ॥ २१ ॥ विरोचनस्यसंवादंभार्गवस्यच
धीमतः ॥ प्रह्लादस्यसुतंदृष्ट्वाद्विरष्टपरिवत्सरम् ॥ २२ ॥ तस्यरूपमिदंब्रह्मन्सोहसद्भृगुनंदनः ॥ साधुसाधुमहाबाहोविरोचनशिवंतव ॥२३॥
तत्तथाहसितंतस्यपप्रच्छसुरसूदनः ॥ ब्रह्मन्किमर्थमेतत्तेहास्यंवैमामकंकृतम् ॥ २४ ॥ साधुसाध्वितिमामेवमुक्तवांस्त्वंवदस्वमे ॥ तमे
वंवादिनंयुक्तमुवाचवदतांवरः ॥ २५ ॥ विस्मयाद्भुतमाहात्म्याद्धास्यमेतत्कृतंमया ॥ पुरादक्षविनाशायकुपितस्यत्रिशूलिनः ॥ २६ ॥
अपतद्भीमवक्रस्यस्वेदबिंदुर्ललाटजः ॥ भित्वासप्तपातालानदहत्सप्तसागरान् ॥ २७ ॥ अनेकवक्रनयनोज्वलज्ज्वलनभीषणः ॥
वीरभद्रइतिख्यातःकरपादायुतैर्युतः ॥ २८ ॥ कृत्वासयज्ञमथनंपुनर्भूतस्यसंप्लुवः ॥ त्रिजगद्दहनाद्भूयःशिवेनविनिवारितः ॥ २९ ॥
कृतंत्वयावीरभद्रदक्षयज्ञविनाशनं ॥ इदानीमलमेतेनलोकदाहेनकर्मणा ॥ ३० ॥ शांतिप्रदानात्सर्वेषांग्रहाणांप्रथमोभव ॥ प्रहृष्टाभिजनाःपू
जांकरिष्यंतिकृतात्मनः ॥ ३१ ॥ अंगारकइतिख्यातिंगमिष्यसिधरात्मज ॥ देवलोकेद्वितीयंचतवरूपंभविष्यति ॥ ३२ ॥ येचत्वांपूजयिष्यंतिचतुर्थ्यांतु
दिनेनराः ॥ रूपमारोग्यमैश्वर्यंतेष्वनंतंभविष्यति ॥ ३३ ॥ एवमुक्तस्ततःशांतिमगमत्कामरूपधृत् ॥ सजातस्तत्क्षणाद्राजन्ग्रहत्वमगमत्पुनः ॥ ३४ ॥
सकदाचिद्भवांस्तस्यपूजार्घादिकमुत्तमं ॥ दृष्टवान्क्रियामाणंचशूद्रेणत्वंव्यवस्थितः ॥ ३५ ॥ तेनत्वंरूपवान्जातोसुरःशत्रुकुलाशनिः ॥ विविधाचरुचि
र्जातायस्मात्तवविदूरगा ॥ ३६ ॥ विरोचनइतिप्राहुस्तस्मात्वांदेवदानवाः ॥ शूद्रेणक्रियमाणस्यव्रतस्यतवदर्शनात् ॥ ३७ ॥ ईदृशीरूपसंपत्तिरितिवि
स्मितवानहम् ॥ साधुसाध्वितितेनोक्तमहोमहात्म्यमुत्तमं ॥ ३८ ॥ पश्यतोपिभवेद्रूपमैश्वर्यंकिमुकुर्वतः ॥ यस्माच्चभक्त्याधरणीसुतस्यविनिंद्यमानेनगवा
दिदानम् ॥ ३९ ॥ आलोकितंतेनसुरारिगर्भेसंभूतिरेषातवदैत्यजाता ॥ अथतद्वचनंश्रुत्वाभार्गवस्यमहात्मनः ॥ ४० ॥ प्रह्लादनंदनोवीरःपुनःपप्रच्छ
भार्गवम् ॥ विरोचनउवाच ॥ भगवंस्तद्व्रतंसम्यक्श्रोतुमिच्छामितत्वतः ॥ ४१ ॥ दीयमानंतुयद्दानंमयादृष्टंभवांतरे ॥ माहात्म्यंचविधिंतस्ययथावद्

कुमर्हसि ॥ ४२ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाविप्रःप्रोवाचसादरं ॥ चतुर्थ्यंगारकदिनेयदाभवतिदानव ॥ ४३ ॥ मृदास्नानंतदाकुर्यात्पद्मरागविभूषितः ॥ अग्निर्मूर्द्धादिवोमंत्रंजपेत्स्नातउदङ्मुखः॥ ४४ ॥ शूद्रस्तूष्णींस्मरन्भौममास्तांभोगविवर्जितः ॥ अथास्तमितआदित्येगोमयेनानुलेपयेत् ॥ ४५ ॥ प्रांगणंपुष्पमालाभिरक्षताद्भिःसमंततः ॥ तदभ्यर्च्यालिखेत्पद्मंकुंकुमेनाष्टपत्रकम् ॥ ४६ ॥ कुंकुमस्याप्यभावेनरक्तचंदनमिष्यते ॥ चत्वारःकरकाःकार्याःभक्ष्यभोज्यसमन्विताः ॥ ४७ ॥ तंडुलैरक्तशालेयैःपद्मरागैश्चसंयुताः ॥ चतुःकोणेषुतान्कृत्वाफलानिविविधानिच ॥ ४८ ॥ गंधमाल्यादिकंसर्वंतथैवविनिवेशयेत् ॥ सुवर्णशृंगांकपिलामथार्च्यरौप्यैःखुरैःकांस्यदोहांसवस्त्राम् ॥ ४९ ॥ धुरंधरंरक्तखुरंचसौम्यंधान्यानिसप्तांबरसंयुतानि ॥ अंगुष्ठमात्रंपुरुषंतथैवसौवर्णमप्यायतबाहुदंडम् ॥ ५० ॥ चतुर्भुजंहेममयंचताम्रपात्रेगुडस्योपरिसर्पियुक्तम् ॥ सामस्वरज्ञायजितेंद्रियायवाग्रूपशीलान्वयसंयुताय ॥ ५१ ॥ दातव्यमेतत्सकलंद्विजायकुटुम्बिनेनैवतुदंभयुक्ते ॥ भूमिपुत्रमहाभागस्वेदोद्भवपिनाकिनः ॥ ५२ ॥ रूपार्थीत्वांप्रपन्नोहंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ मंत्रेणानेनदत्वार्घ्यंरक्तचंदनवारिणा ॥ ५३ ॥ ततोर्चयेद्द्विप्रवरंरक्तमाल्यांबरादिभिः ॥ दद्यात्तेनैवमंत्रेणभौमंगोमिथुनान्वितम् ॥ ५४ ॥ शय्यांचशक्तिमान्दद्यात्सर्वोपस्करसंयुताम् ॥ यद्यदिष्टतमंलोकेयच्चास्यदयितंगृहे ॥ ५५ ॥ तत्तद्गुणवतेदेयंदत्तस्याक्षयमिच्छता ॥ ततःप्रदक्षिणंकृत्वाविसृज्यद्विजसत्तमम् ॥ ५६ ॥ नक्तंक्षीराशनंकुर्यादेवंचांगारकाष्टकम् ॥ चतुरोवाथवातस्ययत्पुण्यंतद्वदामिते ॥ ५७ ॥ रूपसौभाग्यसंपन्नःपुमान्जन्मनिजन्मनि ॥ विष्णौवाथशिवेभक्तःसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ ५८ ॥ सप्तकल्पसहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते ॥ तस्मात्वमपिदैत्येंद्रव्रतमेतत्समाचर ॥५९॥ इत्येवमुक्तोभृगुनंदनेनचकारसर्वंव्रतमेवदैत्यः ॥ त्वंचापिराजन्कुरुसर्वमेतद्यतोक्षयंवेदविदोवदंति ॥६०॥ शृणोतियश्चैनमनन्यचेतास्तस्यापिसर्वंभगवान्विधत्ते॥६१॥इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेअंगारकचतुर्थीव्रतंनामचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ भीष्मउवाच ॥ उपवासेष्वशक्तस्यतदेवफलमिच्छतः ॥ अनभ्यासेनरोगाद्वाकिमिष्टंव्रतमुच्यताम् ॥१॥ पुलस्त्यउवाच ॥ उपवासेष्वशक्तानांनक्तंभोजनमिष्यते ॥ यस्मिन्व्रतेतदप्यत्रश्रूयतांवैव्रतंमहत् ॥२॥ आदित्यशयनंनामयथावच्छंकरार्चनम् ॥ येषुनक्षत्रयोगेषुपुराणज्ञाःप्रचक्षते ॥३॥ यदाहस्तेनसप्तम्यामादित्यस्यदिनंभवेत् ॥ सूर्यस्यचापिसंक्रांतिस्तिथिस्सासार्वकामिकी ॥ ४ ॥ उमामहेश्वरस्यार्चामर्चयेत्सूर्यनामभिः ॥ सूर्यार्चांशिवलिंगंचउभयंपूजयेद्यतः ॥ ५ ॥ उमापतेरवेश्चापिनभेदःक्वचिदिष्यते ॥ यस्मात्तस्मान्नृपश्रेष्ठगृहेभानुंसमर्चयेत् ॥ ६ ॥ हस्तेनसूर्यायनमोस्तुपादावर्कायचित्रासुचगुल्फदेशं ॥ स्वातीषुजंघेपुरुषोत्तमायधात्रेविशाखासुचजानुदेशम् ॥ ७ ॥ तथानुराधासुनमोभिपूज्यमूरुद्वयंचैवसहस्रभानोः ॥ ज्येष्ठास्वनंगायन

मोस्तुगुह्यमिन्द्रायभीमायकटिंचमूले ॥ ८ ॥ पूर्वोत्तराषाढयुगेचनाभिंत्वष्ट्रेनमःसप्ततुरंगगमाय ॥ तीक्ष्णांशवेश्रवणेचाथकुक्षिंपृष्ठंधनिष्ठासुविकर्तना
य ॥ ९ ॥ वक्षस्थलंध्वांतविनाशनायजलाधिपर्क्षेप्रतिपूजनीयम् ॥ पूर्वोत्तराभाद्रपदद्वयेचबाहूत्तमश्चंडकरायपूज्यौ ॥ १० ॥ साम्नामधीशायकरद्वयं
चसंपूजनीयंनृपरेवतीषु ॥ नखानिपूज्यानितथाश्विनीषुनमोस्तुसप्ताश्वधुरंधराय ॥ ११ ॥ कठोरधाम्नेभरणीषुकंठंदिवाकरायेत्यभिपूजनीयम् ॥
ग्रीवाग्निपर्क्षेधरसंपुटेतुसंपूजयेद्धारतरोहिणीषु ॥ १२ ॥ मृगेर्चनीयारसनापुरारेरौद्रेतुदंताहरयेनमस्ते ॥ नमःसवित्रेइतिशंकरस्यनासाभिपूज्याच
पुनर्वसौच ॥ १३ ॥ ललाटमंभोरुहवल्लभायपुष्येलकान्वेदशरीरधारिणे ॥ सार्पेचमौलिंविबुधप्रियायमघासुकर्णावितिपूजनीयौ ॥ १४ ॥ पूर्वा
सुगोब्राह्मणनंदानायनेत्राणिसंपूज्यतमानिशंभोः ॥ अथोत्तराफाल्गुनिभेभ्रुवौचविश्वेश्वरायेतिचपूजनीये ॥ १५ ॥ नमोस्तुपाशांकुशपद्मशूलकपा
लसर्पेन्दुधनुर्धराय ॥ गयासुरानङ्गपुरांधकादिविनाशमूलायनमःशिवाय ॥ १६ ॥ इत्यादिकांगानिचपूजयित्वाविश्वेश्वरायेतिशिरोभिपूज्यम् ॥
अत्रापिभोक्तव्यमतैलमन्नममांसमक्षारमभुक्तशेषम् ॥ १७ ॥ इत्येवंनृपनक्तानिकृत्वादद्यात्पुनर्वसौ ॥ शालेयतंडुलप्रस्थमौदुंबरमथोघृतम् ॥ १८ ॥
संस्थाप्यपात्रेविप्रायसहिरण्यंनिवेदयेत् ॥ सप्तमेवस्त्रयुग्मंतुपारणेत्वधिकंभवेत् ॥ १९ ॥ चतुर्दशेतुसंप्राप्तेपारणेभारतादिके ॥ ब्राह्मणंभोजये
द्भक्त्यागुडक्षीरघृतादिभिः ॥ २० ॥ कृत्वाचकांचनंपद्ममष्टपत्रंसकर्णिकम् ॥ शुद्धमष्टांगुलंतच्चपद्मरागदलान्वितम् ॥ २१ ॥ शय्यांसु
लक्षणांकृत्वाविरुद्धग्रंथिवर्जिताम् ॥ सोपधानवितानांचस्वास्तरावरणाश्रयाम् ॥ २२ ॥ पादुकोपानहच्छत्रचामरासनदर्पणैः ॥ भूषणैरपिसंयुक्तांफलवस्त्रा
नुलेपनैः ॥ २३ ॥ तस्यांविधायतत्पद्ममलंकृत्यगुणान्विताम् ॥ कपिलांवस्त्रसंयुक्तामतिशीलांपयस्विनीम् ॥ २४ ॥ रौप्यखुरांहैमशृंगींसवत्सांकांस्यदो
हनाम् ॥ दद्यान्मंत्रेणतांधेनुंपूर्वाह्णेनातिलंघयेत् ॥ २५ ॥ यथैवादित्यशयनमशून्यंतवसर्वदा ॥ कांत्याधृत्याश्रियापुष्ट्यातथामेसंतुवृद्धयः ॥ २६ ॥ यथा
नदेवाःश्रेयांसंत्वदन्यमनघंविदुः ॥ तथामामुद्धराशेषदुःखसंसारसागरात् ॥ २७ ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यप्रणम्यचविसर्जयेत् ॥ शय्यांगवादितत्सर्वंद्विज
स्यभवनंनयेत् ॥ २८ ॥ नैतद्विशीलायनदांभिकायप्रकाशनीयंव्रतमिंदुमौलेः ॥ गोविप्रदेवर्षिविकर्मयोगिनांयश्चापिनिंदामधिकांविधत्ते ॥ २९ ॥
भक्तायदांतायचगुह्यमेतदाख्येयमानंदकरंशिवस्य ॥ इदंमहापातकिनांनराणांअवक्षयंवेदविदोवदंति ॥ ३० ॥ नबंधुपुत्रैर्नधनैर्वियुक्तःपत्नीभिरानंदकरः
सुराणां ॥ नाभ्येतिरोगंनचदुःखमोहंयाचापिनारीकुरुतेथभक्त्या ॥ ३१ ॥ इदंवसिष्ठेनपुरार्जुनेनकृतंकुबेरेणपुरंदरेण ॥ यत्कीर्तनादप्यखिलानिनाश
मायांतिपापानिनसंशयोत्र ॥ ३२ ॥ इतिपठतिशृणोतिवायइत्थंरविशयनंपुरुहूतवल्लभःस्यात् ॥ अपिनरकगतान्पितॄनशेषानपिदिवमानयती

हयःकरोति ॥ ३३ ॥ अश्वत्थंचवटंचैवोदुंबरंवृक्षमेवच ॥ नंदीशंजंबुवृक्षंचबिल्वंप्राहुर्महर्षयः ॥ ३४ ॥ मार्गशीर्षादिमासाभ्यांद्वाभ्यांद्वाभ्यामथक्रमात् ॥
एकैकंदंतधवनंवृक्षेष्वेतेषुकारयेत् ॥ ३५ ॥ दद्यात्समाप्तेदध्यन्नंवितानध्वजचामरम् ॥ द्विजानामुदकुंभांश्चपंचरत्नसमन्वितान् ॥ ३६ ॥ नवित्तशाठ्यं
कुर्वीतकुर्वन्दोषानवाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेआदित्यशयनव्रतंनामपंचविंशोध्यायः ॥२५॥ भीष्मउवाच ॥ दीर्घायुरारोग्यकु
लातिवृद्धिभिर्युक्तःपुमान्रूपकुलान्वितःस्यात् ॥ मुहुर्मुहुर्जन्मनियेनसम्यक्व्रतंसमाचक्ष्वचशीतरश्मेः ॥ १ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ त्वयापृष्टमिदंसम्यगक्ष
यस्वर्गकारकम् ॥ रहस्यंतुप्रवक्ष्यामियत्पुराणविदोविदुः ॥ २ ॥ रोहिणीचंद्रशयनंनामव्रतमिहोच्यते ॥ तस्मिन्नारायणस्यार्चामर्चयेदिंदुनामभिः ॥ ३ ॥
यदासोमदिनेशुक्लाभवेत्पंचदशीक्वचित् ॥ अथवाब्रह्मनक्षत्रंपौर्णमास्यांप्रजायते ॥ ४ ॥ तदास्नानंनरःकुर्यात्पंचगव्येनसर्षपैः ॥ आप्यायस्वेतिचजपेद्विद्वा
नष्टशतंपुनः ॥ ५ ॥ शूद्रोपिपरयाभक्त्यापाषंडालापवर्जितः ॥ सोमायवरदायाथविष्णवेचनमोनमः ॥ ६ ॥ कृतजप्यःस्वभवनमागत्यमधुसूदनम् ॥
पूजयेत्फलपुष्पैश्चसोमनामानिकीर्तयन् ॥ ७ ॥ सोमायशांतायनमोस्तुपादावनंतधाम्नेतिचजानुजंघे ॥ ऊरुद्वयंचापिजलोदरायसंपूजयेन्मेढ्रमनं
गधाम्ने ॥ ८ ॥ नमोनमःकामसुखप्रदायकटिःशशांकस्यसदार्चनीयः ॥ तथोदरंचाप्यमृतोदरायनाभिःशशांकायनमोभिपूज्या ॥ ९ ॥ नमोस्तुचंद्रा
यमुखंचनित्यंदंताद्विजानामधिपायपूज्याः ॥ हास्यंनमश्चंद्रमसेऽभिपूज्यमोष्ठौतुकौमोदवनप्रियाय ॥ १० ॥ नासाचनाथायवरौषधीनामा
नंदबीजायपुनर्भ्रुवौच ॥ नेत्रद्वयंपद्मनिभंतथेंदोरिंदीवरव्यासकरायशौरेः ॥ ११ ॥ नमःसमस्ताध्वरपूजितायकर्णद्वयंदैत्यनिपूदनाय ॥ ललाटमिंदोरुद
धिप्रियायकेशाःसुषुम्नाधिपतेःप्रपूज्याः ॥ १२ ॥ शिरःशशांकायनमोमुरारेर्विश्वेश्वरायाथनमःकिरीटं ॥ पद्मप्रियेरोहिणिनामलक्ष्मिसौभाग्यसौख्यामृ
तसागराय ॥ १३ ॥ देवींचसंपूज्यसुगंधिपुष्पैर्नैवेद्यधूपादिभिरिंदुपत्नीम् ॥ सुप्त्वातुभूमौपुनरुत्थितोयःस्नात्वाचविप्रायहविष्यभुक्तः ॥ १४ ॥ देयःप्रभा
तेसहिरण्यवारिकुंभोनमःपापविनाशनाय ॥ संप्राश्यगोमूत्रममांसमन्नमक्षारमष्टावथविंशतिंच ॥ १५ ॥ ग्रासांश्चत्रीन्सर्पियुतानुपोष्यभुक्तेतिहासंशृणुया
न्मुहूर्तं ॥ कदंबनीलोत्पलकेतकानिजातिःसरोजंशतपत्रिकाच ॥ १६ ॥ अम्लानपुष्पाण्यथसिंदुवारंपुष्पंपुनर्भारतमल्लिकायाः ॥ शुक्लंचपुष्पंकरवीर
पुष्पंश्रीचंपकंचंद्रमसेप्रदेयम् ॥ १७ ॥ श्रावणादिषुमासेषुक्रमादेतानिसर्वदा ॥ यस्मिन्मासेव्रतादिःस्यात्तत्पुष्पैरर्चयेद्धरिम् ॥ १८ ॥ एवंसंवत्सरं
यावदुपोष्यविधिवन्नरः ॥ व्रतांतेशयनंदद्याच्छयनोपस्करान्वितम् ॥ १९ ॥ रोहिणीचंद्रमिथुनंकारयित्वातुकांचनम् ॥ चंद्रःषडंगुलःकार्योरोहि
णीचतुरंगुला ॥ २० ॥ मुक्ताफलाष्टकयुतांसितनेत्रसमन्विताम् ॥ क्षीरकुंभोपरिपुनःकांस्यपात्राक्षतान्विताम् ॥ २१ ॥ दद्यान्मंत्रेणपूर्वाह्णेशालीक्षुफलसंयुता

म् ॥ श्वेतामथसुवर्णास्यांरौप्यखुरसमन्विताम्॥२२॥सवस्त्रभाजनांधेनुंतथाशंखंचभाजनम्॥भूषणैर्द्विजदाम्पत्यमलंकृत्यगुणान्वितं ॥२३॥ चंद्रोयंविप्ररू पेणसभार्यइतिकल्पयेत् ॥ यथातेरोहिणीकृष्णशयनंनत्यजेदपि ॥ २४ ॥ सोमरूपस्यवैतद्वन्नमेभेदोविभूतिभिः ॥ यथात्वमेवसर्वेषांपरमानंदमुक्तिदः ॥२५॥ भुक्तिर्मुक्तिस्तथाभक्तिस्त्वयिचंद्रदृढास्तुमे ॥ इतिसंसारभीतस्यमुक्तिकामस्यचानघ ॥२६॥ रूपारोग्यायुषामेतद्विधायकमनुत्तमम् ॥ इदमेवपितॄणांचसर्वदावल्लभंनृप ॥ २७ ॥ त्रैलोक्याधिपतिर्भूत्वासप्तकल्पशतत्रयम् ॥ चंद्रलोकमवाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २८ ॥ नारीवारोहिणीचंद्रशयनंयासमाचरेत् ॥ सापितत्फलमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥२९॥ इतिपठतिशृणोतिवायइत्थंमधुमथनार्चनमिंदुकीर्तनेन॥मतिमपिचददातिसोपिशौरेर्भवनगतःपरिपूज्यतेमरौघैः ॥३०॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेरोहिणीचंद्रशयनव्रतंनामषड्विंशोऽध्यायः ॥२६॥ भीष्मउवाच ॥ तटाकारामकूपेषु वापीषुनलिनीषुच ॥ विधिंवदस्वमेब्रह्मन्देवतायतनेषुच ॥१॥ केतत्रऋत्विजोविप्रावेदीवाकीदृशीभवेत् ॥ दक्षिणावलयःकालःस्थानमाचार्यएवच ॥ २ ॥ द्रव्याणिकानिशस्तानिसर्वमाचक्ष्वसुव्रत ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुराजन्महाबाहोतटाकादिषुयोविधिः ॥ ३ ॥ पुराणेष्वितिहासोयंपठ्यतेराजसत्तम ॥ प्राप्यपक्षंशुभंशुक्लंसंप्राप्तेचोत्तरायणे ॥ ४ ॥ पुण्येह्निविप्रैःकथितेकृत्वाब्राह्मणवाचनम् ॥ अशुभैर्वर्जितेदेशेतटाकस्यसमीपतः ॥५॥ चतुर्हस्तांसमांवेदींचतुरश्रांचतुर्मुखीम् ॥ तथाषोडशहस्तःस्यान्मंडपश्चचतुर्मुखः ॥ ६ ॥ वेद्यास्तुपरितोगर्तारत्निमात्रास्त्रिमेखलाः ॥ नवसप्ताथवापंचऋजुवक्रान्नृपात्मज ॥ ७ ॥ वितास्तिमात्रायोनिःस्यात्षट्सप्तांगुलिविस्तृता ॥ गर्ताश्चहस्तमात्रास्युःत्रिपर्वोच्छ्रितमेखलाः ॥ ८ ॥ सर्वतस्तुसवर्णास्युःपताकाध्वजसंयुताः ॥ अश्वत्थोदुंबरप्लक्षवटशाखाकृतानितु ॥ ९ ॥ मंडपस्यप्रतिदिशंद्वाराण्येतानिकारयेत् ॥ शुभास्तत्राष्टहोतारोद्वारपालास्तथाष्टवै ॥ १० ॥ अष्टौतुजापकाःकार्याब्राह्मणवेदपारगाः ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णान्मंत्रज्ञान्विजितेंद्रियान् ॥ ११ ॥ कुलशीलसमायुक्तान्स्थापयेद्वैद्विजोत्तमान् ॥ प्रतिगर्तेषुकलशायज्ञोपकरणानिच ॥१२॥ व्यजनेचासनंशुभ्रंताम्रपात्रंसुविस्तरम् ॥ ततस्त्वनेकवर्णास्युर्वलयःप्रतिदैवतम् ॥ १३ ॥ आचार्यःप्रक्षिपेद्भूमावनुमंत्र्यविचक्षणः ॥ अरत्निमात्रोयूपःस्यात्क्षीरवृक्षविनिर्मितः ॥१४॥ यजमानप्रमाणोवासंस्थाप्योभूतिमिच्छता ॥ हेमालंकारिणःकार्याःपंचविंशतिऋत्विजः ॥१५॥ कुंडलानिचहैमानिकेयूरकटकानिच ॥ तथांगुलिपवित्राणिवासांसिविविधानिच ॥ १६ ॥ दद्यात्समानिसर्वेषामाचार्येद्विगुणंस्मृतम् ॥ दद्याच्छयनसंयुक्तमात्मनश्चापियत्प्रियम् ॥१७॥ सौवर्णौकूर्ममकरौराजतौमत्स्यडुण्डुभौ ॥ ताम्रौकुंभीरमंडूकावायसःशिशुमारकः ॥ १८ ॥ एवमासाद्यतत्सर्वमादावेवविशांपते ॥ शुक्लमाल्याम्बरधरःशुक्लगंधानुलेपनः ॥ १९ ॥ सर्वौषध्युदकैःसर्वैःस्नापितोवेदपारगैः ॥ यजमानःसपत्नीकःपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ २० ॥ पश्चिमद्वार

मासाद्यप्रविशेद्यागमंडपम् ॥ ततोमंगलशब्देनभेरीणांनिःस्वनेनच ॥ २१ ॥ रजसामंडलंकुर्यात्पंचवर्णेनतत्त्ववित् ॥ षोडशारंततश्चक्रंपद्मगर्भंचतुर्मुखम् ॥२२ ॥ चतुरश्रंतुपरितोवृत्तंमध्येसुशोभनम् ॥ वेद्याश्चोपरितःकृत्वाग्रहान्लोकपतींस्ततः ॥ २३ ॥ संन्यसेन्मंत्रतःसर्वान्प्रतिदिक्षुविचक्षणः ॥ कलशंस्थापयेन्मध्येवारुणंमंत्रमाश्रितम् ॥ २४ ॥ ब्रह्माणंचशिवंविष्णुंतत्रैवस्थापयेद्बुधः ॥ विनायकंचविन्यस्यकमलामंबिकांतथा ॥ २५ ॥ शांत्यर्थं सर्वलोकानांभूतग्रामंन्यसेत्ततः ॥ पुष्पभक्ष्यफलैर्युक्तमेवंकृत्वाधिवासनम् ॥ २६ ॥ कुंभांश्चरत्नगर्भांस्तान्वासोभिःपरिवेष्टयेत् ॥ पुष्पगंधैरलंकृत्यद्वारपालान्समंततः ॥ २७ ॥ यजद्धमितितान्ब्रूयादाचार्यमभिपूजयेत् ॥ बह्वृचौपूर्वतःस्थाप्यौदक्षिणेनयजुर्विदौ ॥ २८ ॥ सामगौपश्चिमेस्थाप्यावुत्तरेणअथर्वणौ ॥ उदङ्मुखोदक्षिणतोयजमानउपाविशेत् ॥ २९ ॥ यजध्वमितितान्ब्रूयाद्याजकान्पुनरेवतान् ॥ उत्कृष्टमंत्रजाप्येनतिष्ठध्वमितिजापकान् ॥ ३० ॥ एवमादिश्यतान्सर्वान्संधुक्ष्याग्निंसमंत्रवित् ॥ जुहुयादाहुतीर्मंत्रैराज्यंचसमिधस्तथा ॥३१॥ ऋत्विग्भिश्चैवहोतव्यंवारुणैरेवसर्वतः॥ग्रहेभ्योविधिवद्धुत्वातथेंद्रायेश्वरायच ॥ ३२ ॥ मरुद्भ्योलोकपालेभ्योविधिवद्विश्वकर्मणे ॥ शान्तिसूक्तंचरौद्रंचपावमानंचमंगलम् ॥ ३३ ॥ जपेच्चपौरुषंसूक्तंपूर्वतोबह्वृचःपृथक् ॥ शाक्रंरौद्रंचसौम्यंचकौश्मांडंजातवेदसम् ॥ ३४ ॥ सौरंसूक्तंजपेयुस्तेदक्षिणेनयजुर्विदः ॥ वैराजंपौरुषंसूक्तंसौपर्णंरुद्रसंहितम् ॥ ३५ ॥ शैशवंपंचनिधनं गायत्रंज्येष्ठसामच ॥ वामदेव्यंबृहत्सामरौरवंचरथंतरम् ॥ ३६ ॥ गवांव्रतंविकीर्णंचरक्षोघ्नंचयमंतथा ॥ गायेयुःसामगाराजन्पश्चिमद्वारमाश्रिताः ॥ ३७ ॥ आथर्वणाश्चोत्तरतःशांतिकंपौष्टिकंतथा ॥ जपेयुर्मनसादेवमाश्रितावरुणंप्रभुम् ॥ ३८ ॥ पूर्वेद्युरभितोरात्रावेवंकृत्वाधिवासनम् ॥गजाश्वरथवल्मीकसंगमाद्व्रजगोकुलात् ॥ ३९ ॥ मृदमादायकुंभेषुप्रक्षिपेदोषधीस्तथा ॥ रोचनांचससिद्धार्थांगंधान्गुग्गुलुमेवच ॥ ४० ॥ स्नापनंतस्यकर्त्तव्यंपंचगव्यसमन्वितं ॥ पूर्वंकर्तुर्महामंत्रैरेवंकृत्वाविधानतः ॥ ४१ ॥ अतिवाह्यक्षपामेवंविधियुक्तेनकर्मणा ॥ ततःप्रभातेविमलेसंजातेतुशतंगवां ॥ ४२ ॥ ब्राह्मणेभ्यःप्रदातव्यमष्टषष्टचथवापुनः ॥ पंचाशद्वाथषट्त्रिंशत्पंचविंशतिवापुनः ॥ ४३ ॥ ततश्चावसरप्राप्तेशुद्धेलग्नेसुशोभने ॥ वेदशब्दैःसगंधर्वैर्वाद्यैश्चविविधैःपुनः ॥ ४४ ॥ कनकालंकृतांकृत्वाजलेगामवतारयेत् ॥ सामगायचसादेयाब्राह्मणायविशांपते ॥ ४५ ॥ पात्रीमादायसौवर्णींपंचरत्नसमन्विताम् ॥ ततोनिक्षिप्यमकरान्मत्स्यादींश्चैवसर्वशः ॥ ४६ ॥ धृतांचतुर्भिर्विप्रैश्चवेदवेदांगपारगैः ॥ महानदीजलोपेतांदध्यक्षतविभूषिताम् ॥ ४७ ॥ उत्तराभिमुखांन्युब्जांजलमध्येतुकारयेत् ॥ आथर्वणेनसुस्नातांपुनर्मामेतथैवच ॥ ४८ ॥ आपोहिष्ठेतिमंत्रेणक्षिप्त्वागत्यचमंडपं ॥ पूजयित्वासदस्यान्वैबलिंदद्यात्समंततः ॥ ४९ ॥ पुनर्दिनानिहोतव्यंचत्वारिराजसत्तम ॥ चतुर्थीकर्मकर्त्तव्यंदेयंतत्रापिशक्तितः ॥ ५० ॥

कृत्वातुयज्ञपात्राणियज्ञोपकरणानिच ॥ ऋत्विग्भ्यस्तुसमंदद्यान्मंडपंविभजेत्पुनः ॥ ५१ ॥ हेमपात्रींचशय्यांचविप्रायचानिवेदयेत् ॥ ततःसहस्रं
विप्राणामथवाऽष्टशतंतथा ॥ ५२ ॥ भोजनीयंयथाशक्तिपंचाशद्वाथविंशतिः ॥ एवमेषपुराणेषुतटाकविधिरुच्यते ॥ ५३ ॥ कूपवापीषुस
र्वासुतथापुष्करिणीषुच ॥ एषएवविधिर्दृष्टःप्रतिष्ठासुतथैवच ॥ ५४ ॥ मंत्रतस्तुविशेषःस्यात्प्रासादोद्यानभूमिषु ॥ अयंत्वशक्तावर्धेनविधिर्दृष्टः
स्वयंभुवा ॥ ५५ ॥ स्वल्पेष्वेकाग्निवत्कार्योवित्तशाठ्यविवर्जितैः ॥ प्रावृट्कालेस्थितंतोयमग्निष्टोमसमंस्मृतम् ॥ ५६ ॥ शरत्कालस्थितंयत्स्यात्तदुक्तफ
लदायकम् ॥ वाजपेयातिरात्राभ्यांहेमंतेशिशिरेस्थितम् ॥ ५७ ॥ अश्वमेधसमंप्राहुर्वसंतसमयेस्थितम् ॥ ग्रीष्मेपियात्स्थितंतोयंराजसूयाद्वि
शिष्यते ॥ ५८ ॥ एतान्महाराजविशेषधर्मान्करोतिचोर्व्यामतिशुद्धबुद्धिः ॥ सयातिब्रह्मालयमेवशुद्धः कल्पाननेकान्दिविमोदतेच ॥ ५९ ॥ अनेकलो
कान्विचरन्स्वरादीन्भुक्त्वापरार्धद्वयमङ्गनाभिः ॥ सहैवविष्णोःपरमंपदंयत्प्राप्नोतितद्योगबलेनभूयः ॥ ६० ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेतटाक
प्रतिष्ठाविधिर्नामसप्तविंशोऽध्यायः ॥२७॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ पादपानांविधिंब्रह्मन्यथावद्विस्तराद्वद ॥ विधिनायेनकर्त्तव्यंपादपारोपणंबुधैः ॥ १ ॥ येचलो
काःस्मृतायेषांतानिदानींवदस्वमे ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पादपानांविधिंवक्ष्येतथैवोद्यानभूमिषु ॥ २ ॥ तटाकविधिवत्सर्वंसमाप्यजगतीश्वर ॥ ऋत्विङ्मं
डपसंभारमाचार्यंचापितद्विधं ॥ ३ ॥ पूजयेद्ब्राह्मणांस्तद्वद्धेमवस्त्रानुलेपनैः ॥ सर्वौषध्युदकैःसिक्तान्दध्यक्षतविभूषितान् ॥ ४ ॥ वृक्षान्माल्यैरलंकृ
त्यवासोभिरभिवेष्टयेत् ॥ सूच्यासौवर्णयाकार्यंसर्वेषांकर्णवेधनं ॥ ५ ॥ अंजनंचापिदातव्यंतद्वद्धेमशलाकया ॥ फलानिसप्तचाष्टौवाकालधौतानिकार
येत् ॥ ६ ॥ प्रत्येकंसर्ववृक्षाणांवेद्यांतान्यधिवासयेत् ॥ धूपोत्रगुग्गुलुःश्रेष्ठस्ताम्रपात्रेष्वधिष्ठितान् ॥ ७ ॥ सप्तधान्यस्थितान्कृत्वावस्त्रगंधानुलेपनैः ॥
कुंभान्सर्वेषुवृक्षेषुस्थापयित्वावनीश्वर ॥ ८ ॥ पूजयित्वादिनांतेचकृत्वाबलिनिवेदनम् ॥ यथावल्लोकपालानामिंद्रादीनांविधानतः ॥ ९ ॥ वनस्प
तेरधिवासएवंकार्योद्विजातिभिः ॥ ततःशुक्लांबरधरान्सौवर्णकृतमेखलान् ॥ १० ॥ सकांस्यदोहांसौवर्णशृंगाभ्यामतिशालिनीं ॥ पयस्विनींवृक्षमध्यादुत्सृजेद्गा
मुदङ्मुखीम् ॥ ११ ॥ ततोभिषेकमंत्रेणवाद्यमंगलगीतकैः ॥ ऋग्यजुःसाममंत्रैश्चवारुणैरभितस्तदा ॥ १२ ॥ तैरेवकुंभैःस्नपनंकुर्युर्ब्राह्मणपुं
गवाः ॥ स्नातःशुक्लांबरधरोयजमानोभिपूजयेत् ॥ १३ ॥ गोभिर्विभवतःसर्वानृत्विजःससमाहितान् ॥ हेमसूत्रैःसकटकैरंगुलीयैःपवित्रकैः ॥ १४ ॥
वासोभिःशयनैर्यैश्चतथोपस्करपादुकैः ॥ क्षीराभिषेचनंकुर्याद्यावद्दिनचतुष्टयम् ॥ १५ ॥ होमश्चसर्पिषाकार्योयवैःकृष्णतिलैरपि ॥ पलाशसमिधः
शस्ताश्चतुर्थेऽह्नितथोत्सवः ॥ १६ ॥ दक्षिणाचपुनस्तद्वद्देयातत्रापिशक्तितः ॥ यद्यदिष्टतमंकिंचित्तत्तद्द्यादमत्सरी ॥ १७ ॥ आचार्येद्विगुणं

दत्त्वाप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्याद्वृक्षोत्सवंबुधः ॥ १८ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिपदंचानन्तमश्नुते ॥ यश्चैवमपिराजेन्द्रवृक्षंसंस्था पयेद्बुधः ॥ १९ ॥ सोपिस्वर्गेवसेद्राजन्यावदिंद्रायुतत्रयम् ॥ भूतान्भव्यांश्चमनुजांस्तारयेद्रोमसंमितान् ॥ २० ॥ परमांसिद्धिमाप्नोतिपुनरावृत्ति दुर्लभाम् ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वापिमानवः ॥ २१ ॥ सोपिसंपूज्यतेदेवैर्ब्रह्मलोकेमहीयते ॥ अपुत्रस्यचपुत्रित्वंपादपाएवकुर्वते ॥ २२ ॥ तीर्थेषुपिंडदानादीन्रोपकाणांददंतिते ॥ यत्नेनापिचराजेंद्रअश्वत्थारोपणंकुरु ॥ २३ ॥ सतेपुत्रसहस्रस्यकृत्यमेकःकरिष्यति ॥ धनीचाश्वत्थवृक्षेण अशोकःशोकनाशनः ॥ २४ ॥ प्लक्षोयज्ञप्रदःप्रोक्तःक्षीरीचायुःप्रदःस्मृतः ॥ जंबुकीकन्यकादात्रीभार्यादादाडिमीतथा ॥ २५ ॥ अश्वत्थोरोग नाशायपलाशोब्रह्मदस्तथा ॥ प्रेतत्वंजायतेपुंसोरोपयेद्योविभीतकम् ॥ २६ ॥ अंकोलेकुलवृद्धिस्तुखादिरेणाप्यरोगिता ॥ निंबप्ररोहकाणांतुनित्यंतु ष्येद्दिवाकरः ॥ २७ ॥ श्रीवृक्षेशंकरोदेवःपाटलायांतुपार्वती ॥ शिंशपायामप्सरसःकुंदेगंधर्वसत्तमाः ॥ २८ ॥ तिंतिडीकेदासवर्गोवंजुलेदस्यव स्तथा ॥ पुण्यप्रदःश्रीप्रदश्चचंदनःपनसस्तथा ॥ २९ ॥ सौभाग्यदश्चंपकश्चकरीरःपारदारिकः ॥ अपत्यनाशकस्तालोवकुलःकुलवर्द्धनः ॥ ३० ॥ बहुभार्यानारिकेलाद्राक्षासर्वांगसुंदरी ॥ रतिप्रदातथाकोलीकेतकीशत्रुनाशिनी ॥३१॥ एवमादिनगाश्चान्येयेनोक्तास्तेपिदायकाः ॥ प्रतिष्ठांतेगमिष्यंतियै स्तुवृक्षाःप्ररोपिताः ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखण्डेवृक्षारोपणविधिर्नामअष्टाविंशोध्यायः ॥ २८ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ तथैवान्यत्प्रवक्ष्या मिसर्वकामफलप्रदम् ॥ सौभाग्यशयनंनामयत्पुराणविदोविदुः ॥ १ ॥ पुरादग्धेषुलोकेषुभूर्भुवःस्वर्महादिषु ॥ सौभाग्यंसर्वभूतानामेकस्थमभवत्त दा ॥ २ ॥ वैकुंठंस्वमासाद्यविष्णोर्वक्षस्थलेस्थितम् ॥ ततःकालेनकियतापुनःसर्गविधौनृपः ॥ ३ ॥ अहंकारावृतेलोकेप्रधानपुरुषान्विते ॥ स्पर्द्धायांचप्र वृद्धायांकमलासनकृष्णयोः ॥४॥ पिंगाकारासमुद्भूताद्वह्निज्वालातिभीषणा ॥ तयाभितप्तस्यहरेर्वक्षसस्तद्विनिःसृतम् ॥५॥ यद्वक्षःस्थलमाश्रित्यविष्णोः सौभाग्यमास्थितम् ॥ रसरूपंनतद्यावदाप्नोतिवसुधातले ॥ ६ ॥ उत्क्षिप्तमंतरिक्षात्तुब्रह्मपुत्रेणधीमता ॥ दक्षेणपीतमात्रंतद्रूपलावण्यकारकम् ॥ ७ ॥ ब लंतेजोमहज्जातंदक्षस्यपरमेष्ठिनः ॥ शेषंयदपतद्भूमावष्टधातद्व्यजायत ॥८॥ ततस्त्वोषधयोजाताःसप्तसौभाग्यदायिकाः ॥इक्षवस्तरुराजश्चनिष्पावाश्चशालि धान्यकम् ॥ ९ ॥ विकारवच्चगोक्षीरंकुसुंभंकुसुमंतथा ॥ लवणंचाष्टमंतद्वत्सौभाग्याष्टकमुच्यते ॥ १० ॥ पीतंयद्ब्रह्मपुत्रेणयोगज्ञानविदापुरा ॥ दुहिता साभवत्तस्माद्यासतीत्यभिधीयते ॥ ११ ॥ लोकानतीत्यलालित्याल्ललिताप्तेनचोच्यते ॥ त्रैलोक्यसुंदरींदेवीमुपयेमेपिनाकधृत् ॥१२॥ त्रिविश्वसौभाग्य मयींभुक्तिमुक्तिफलप्रदाम् ॥ तामाराध्यपुमान्भक्त्यानारीवाकिंनविंदति ॥ १३ ॥ भीष्मउवाच ॥ कथमाराधनंतस्यालिलितायामुनेवद ॥ यद्विधानंच

जगतःशांतयेतद्वदस्वमे ॥ १४ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ वसंतमासमासाद्यतृतीयायांजनप्रियः ॥ शुक्लपक्षस्यपूर्वाह्णेतिलैःस्नानंसमाचरेत् ॥१५॥ तस्मिन्नहनि
सादेवीकिलविश्वात्मनासती॥पाणिग्रहणिकैर्मंत्रैरुदूढावरवर्णिनी॥१६॥तयासहैवविश्वेशंतृतीयायामथार्चयेत् ॥ फलैर्नानाविधैर्दीपैर्धूपनैवेद्यसंयुतैः ॥१७॥
प्रतिमांपंचगव्येनतथागंधोदकेनच॥ स्नापयित्वार्चयेद्गौरीमिंदुशेखरसंयुताम्॥१८॥ नमोस्तुपाटलायैतुपादौदेव्याःशिवस्यच॥ शिवायेतिचसंकीर्त्यजयायै
गुल्फयोर्द्वयोः ॥१९॥ त्र्यंबकायेतिरुद्रस्यभवान्यैजंघयोर्युगम्॥शिरोरुद्रेश्वरायेतिविजयायैचजानुनी ॥२०॥संकीर्त्यहरिकेशायतथोरुवरदेनमः॥ ईशायेति
कटिंरत्यैशंकरायेतिशंकरम् ॥२१॥ कुक्षिद्वयंचकोटव्यैशूलिनंशूलपाणये॥ मंगलायैनमस्तुभ्यमुदरंचाभिभूजयेत् ॥ २२ ॥ सर्वात्मनेनमोरुद्रमीशान्यैच
कुचद्वयम् ॥ शिवंवेदात्मनेतद्वद्रुद्राण्यैकंठमर्चयेत् ॥२३॥ त्रिपुरघ्नायविश्वेशमनंतायैकरद्वयम् ॥ त्रिलोचनायेतिहरंबाहूकालानलप्रिये ॥२४॥सौभाग्यभ
वनायेतिभूषणानिसदार्चयेत् ॥ स्वाहास्वधायैचमुखमीश्वरायेतिशूलिनम्॥२५॥अशोकवनवासिन्यैपूज्यावोष्ठौचभूतिदौ॥ स्थाणवेचहरंतद्वदास्यंचंद्रमुख
प्रिये॥२६॥ नमोर्धनारीशहरमसितांगीतिनासिकाम् ॥ नमउग्रायलोकेशंललितेतिपुनर्भ्रुवौ ॥२७॥ शर्वायपुरहर्त्तारंवासुदेव्यैतथालकम् ॥ नमःश्रीकंठ
नाथायशिवकेशांस्तथार्चयेत् ॥२८॥ भीमोग्रभीमरूपिण्यैशिरःसर्वात्मनेनमः ॥ हरमभ्यर्च्यविधिवत्सौभाग्याष्टकमग्रतः॥ २९ ॥ स्थापयेत्स्निग्धनिष्पा
वान्कुसुंभक्षीरजीरकम् ॥ तरुराजेक्षुलवणंकुस्तुंबुरुमथाष्टमम् ॥ ३० ॥ दद्यात्सौभाग्यकृद्यस्मात्सौभाग्याष्टकमित्युत ॥ एवंनिवेद्यतत्सर्वमग्रतःशि
वयोःपुनः ॥ ३१ ॥ चैत्रेशृंगाटकान्प्राश्यस्वपेद्भूमावरिंदम ॥ पुनःप्रभातेचतथाकृतस्नानजपःशुचिः ॥ ३२ ॥ संपूज्यद्विजदांपत्यंमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥
सौभाग्याष्टकसंयुक्तंसौवर्णप्रतिमाद्वयम्॥३३॥ प्रीयतांमेत्रललिताब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ एवंसंवत्सरंयावत्तृतीयायांसदानृप ॥ ३४॥ प्राशनेदानमंत्रेचविशे
षोयंनिबोधमे ॥ गोशृंगांबुमधौप्रोक्तंवैशाखेगोमयंपुनः॥३५॥ ज्येष्ठेमंदारकुसुमंबिल्वपत्रंशुचौस्मृतम् ॥ श्रावणेदधिसंप्राश्यंनभस्येतुकुशोदकम् ॥ ३६ ॥
क्षीरंचाश्वयुजेमासिकार्त्तिकेपृषदाज्यकम् ॥ मार्गशीर्षेतुगोमूत्रंपौषेसंप्राशयेद्घृतम् ॥ ३७ ॥ माघेकृष्णतिलांस्तद्वत्पंचगव्यंचफाल्गुने ॥ ललिताविजया
भद्राभवानीकुमुदाशिवा ॥ ३८॥ वासुदेवीतथागौरीमंगलाकमलासती ॥ उमाचदानकालेतुप्रीयतामितिकीर्त्तयेत् ॥ ३९ ॥ तस्मिंस्तुद्वादशेमासिद्वाद
श्यांकृष्णमर्चयेत् ॥ तथालक्ष्मींचतत्रैवभर्त्रासार्धमथार्चयेत् ॥ ४० ॥ पौर्णमास्यामतस्तद्वत्सपत्नीकःपितामहः ॥ उपासनीयोविदुपापरत्राभीतिमि
च्छता ॥ ४१ ॥ सौभाग्याष्टकंतद्वच्चदातव्यंभूतिमिच्छता॥ मल्लिकाशोककमलंकदंबोत्पलचंपकम् ॥ ४२ ॥ कुब्जकंकरवीरंचबाणमम्लानपंकजम् ॥
सिंदुवारंचसर्वेषुमासेषुकुसुमंस्मृतम् ॥ ४३ ॥ जपाकुसुंभकुसुमंमालतीशतपत्रिका ॥ यथालाभंप्रशस्तानिकरवीरंचसर्वदा ॥ ४४ ॥ एवंसंवत्सरंयावदु

पोष्यविधिवन्नरः ॥ स्त्रीचनकंकुमारीचशिवमभ्यर्च्यभक्तितः ॥ ४५ ॥ व्रतांतेशयनंदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतम् ॥ उमामहेश्वरौहैमौवृषभंचगवा सह ॥ ४६ ॥ स्थापयित्वाचशयनंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ द्वादश्यांवत्सरंत्वेकंमहालक्ष्म्याचकेशवम् ॥ ४७ ॥ ब्रह्माणंसहसावित्र्यापूजयित्वानरस्त्विह ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिमनसासमभीप्सितान् ॥४८॥ अन्यान्यपियथाशक्तिमिथुनान्यंवरादिभिः ॥ धान्यालङ्कारगोदानैरन्यैश्चधनसञ्चयैः ॥४९॥ वित्तशाठ्येनरहितःपूजयेद्गतविस्मयः ॥ एवंकरोतियःसम्यक्सौभाग्यशयनव्रतम् ॥५०॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिपदंवानित्यमश्नुते ॥ फलस्यैकस्यचत्यागमेतत्कुर्वन्समाचरेत् ॥५१॥ यशःकीर्तिमवाप्नोतिप्रतिमासंनराधिप ॥ सौभाग्यारोग्यरूपैश्चवस्त्रालंकारभूषणैः ॥ ५२ ॥ नवियुक्तोभवेद्राजन्सौभाग्यशयनप्रदः ॥ यस्तुद्वादशवर्षाणिसौभाग्यशयनव्रतम् ॥ ५३ ॥ करोतिसप्तचाष्टौवाब्रह्मलोकेमहीयते ॥ पूज्यमानोवसेत्सम्यक्यावत्कल्पायुतंनरः ॥५४॥ विष्णोर्लोकमथासाद्यशिवलोकगतस्तथा ॥ नारीवाकुरुतेयातुकुमारीवानरेश्वर ॥ ५५ ॥ सापितत्फलमाप्नोतिदेव्यनुग्रहलालिता ॥ शृणुयादपियश्चैवप्रदद्यादथवामतिम् ॥ ५६ ॥ सोपिविद्याधरोभूत्वास्वर्गलोकेचिरंवसेत् ॥ इदमिहमदनेनपूर्वसृष्टंशतधनुषाचकृतंनरेणतद्वत् ॥ ५७ ॥ कृतमथपवनेनंदिनाचकिमुजननाथमहाद्भुतंनवास्यात् ॥ ५८ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेव्रताध्यायोनामएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ भीष्मउवाच ॥ यज्ञपर्वतमासाद्यविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ पदानिचेहदत्तानिकिमर्थंपदपद्धतिः ॥ १ ॥ कृतावैदेवदेवेनतन्मेवदमहामते ॥ कतमोदानवस्तेनविष्णुनादमितोत्रवै ॥ २ ॥ कृत्वावैपदविन्यासंतन्मेशंसमहामुने ॥ स्वर्लोकेवसतिर्विष्णोर्वैकुंठेस्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ सकथंमानुषेलोकेपदन्यासंचकारह ॥ देवलोकेषुवैदेवदेवाःसेंद्रपुरोगमाः ॥ ४ ॥ तपसामहताब्रह्मन्भक्तायेसततंप्रभुम् ॥ श्रीवराहस्यवसतिर्महर्लोकेप्रकीर्तिता ॥५॥ नृसिंहस्यतथाप्रोक्ताजनलोकेमहात्मनः ॥ त्रिविक्रमस्यवसतिस्तपोलोकेप्रकीर्तिता ॥ ६ ॥ लोकानेतान्परित्यज्यकथंभूमौपदद्वयम् ॥ क्षेत्रेपैतामहेचास्मिन्पुष्करेयज्ञपर्वते ॥ ७ ॥ पदानिकृतवान्ब्रह्मन्विस्तरान्ममकीर्तय ॥ श्रुतेनसर्वपापस्यनाशोवैभविताध्रुवम् ॥ ८ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ सम्यक्पृच्छसिभोस्त्वंयत्संशृणुत्वंसमाहितः ॥ यथापूर्वंपदन्यासःकृतोदेवेनविष्णुना ॥ ९ ॥ यज्ञपर्वतमासाद्यशिलापर्वतरोधसि ॥ पुराकृतयुगेभीष्मदेवकार्यार्थसिद्धये ॥ १० ॥ विष्णुनाचकृतंपूर्वंपृथिव्यर्थेपरंतप ॥ त्रिदिवंसर्वमानीतंदानवैर्बलवत्तरैः ॥ ११ ॥ त्रैलोक्यंवशमानीयजित्वादेवान्सवासवान् ॥ दानवायज्ञभोक्तारस्तत्रासनवलवत्तराः ॥ १२ ॥ कृताबाष्कलिनासर्वेदानवेनबलीयसा ॥ एवंभूतेतदालोकेत्रैलोक्येसचराचरे ॥ १३ ॥ परमार्तिययौशक्रोनिराशोजीवितेकृतः ॥ सबाष्कलिर्दानवेंद्रोऽवध्योयंममसंयुगे ॥ १४ ॥ ब्रह्मणोवरदानेनसर्वेषांतुदिवौकसाम् ॥ तदहंब्रह्मणोलोकेवृतःसर्वैर्दिवौ

कसैः ॥ १८ ॥ व्रजामिशरणंदेवंगतिरन्यानविद्यते ॥ एवंविचिंत्यदेवेंद्रोवृतः सर्वैर्दिवौकसैः ॥ १६ ॥ जगामत्वरितोभीष्मयत्रदेवःपितामहः ॥ ब्रह्मणः
सपदंप्राप्यवृतस्तैश्चदिवौकसैः ॥१७॥ अब्रवीत्जगतःकार्यंप्राप्तामापदमुत्तमाम् ॥ किंनजानासिवैदेवयतोनोभयमागतम् ॥१८॥ दैत्यैर्यदाहृतंसर्ववरदा
नाच्चतेप्रभो ॥ कथितंवैमयासर्वंबाष्कलेश्चदुरात्मनः ॥ १९ ॥ क्रियतांचाविलंबेनपितात्वंनःपितामहः ॥ तत्त्वंचिंतयदेवेशशांत्यर्थंजगतस्त्विह ॥ २० ॥
तेषांचपश्यतांकिंचिच्छ्रौतस्मार्तादिकाःक्रियाः ॥ नप्रावर्तन्तहानिस्तुतैरस्माकंदिनेदिने ॥ २१ ॥ यथाहिप्राकृतःकश्चित्स्वार्थमुद्दिश्यभाषते ॥ विज्ञा
प्यसेतथास्माभिर्निरस्तोपकृतैःसदा ॥ २२ ॥ यद्येनोपकृतंयस्यसहस्रगुणितंपुनः ॥ योनतस्योपकारायतत्करोतिवृथामतिः ॥ २३ ॥ तस्योपकारदग्ध
स्यनिस्त्रपस्यासतः पुनः ॥ नरकेष्वपिसंवासस्तस्यदुष्कृतकारिणः ॥ २४ ॥ नैतावतैवसाधुत्वंकृतेयातुप्रतिक्रिया ॥ स्वार्थैकनिष्ठबुद्धीनामेतन्नापिप्रवर्त
ते ॥ २५ ॥ यद्यस्यनाभवत्स्थानंजगतोह्यत्रदुःखदं ॥ शतधाहृदयंदीर्णंतन्नतृप्तिमुपागतम् ॥ २६ ॥ तत्रवायत्रगंतास्मिनिमग्नानुद्धरस्वनः ॥ उ
पायकथनेनास्ययेनतेजःप्रवर्तते ॥ २७ ॥ यथाख्यातंमयादृष्टंजगत्तत्स्थमवेक्ष्यताम् ॥ निःस्वाध्यायवषट्कारंनिवृत्तोत्सवमंगलम् ॥ २८ ॥ त्यक्ताध्ययन
संयोगंमुक्तवार्तापरिग्रहम् ॥ दंडनीत्यापरित्यक्तंश्वासमात्रावशेषितम् ॥ २९ ॥ जगदार्तिमपिप्राप्तंपुनःकष्टतरांदशां ॥ एतावताहिकालेनव
यंग्लानिमुपागताः ॥ ३० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ जानामिबाष्कलिंतंतुवरदानाच्चगर्वितम् ॥ अजेयंभवतांमन्येविष्णुसाध्योभविष्यति ॥ ३१ ॥ निरुध्यसांस्थितो
ब्रह्माभावंतत्वमयंतदा ॥ समाधिस्थस्यतस्यैवध्यानमात्राच्चतुर्भुजः ॥ ३२ ॥ स्तोकेनैवहिकालेनाचिंत्यमानःस्वयंभुवा ॥ आजगाममुहूर्तेनसर्वेषामेवपश्य
ताम् ॥ ३३ ॥ विष्णुरुवाच ॥ भोभोब्रह्मन्निवर्तस्वध्यानादस्मान्निवारितः ॥ यदर्थमिष्यतेध्यानंसोहंत्वासमुपागतः ॥ ३४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ महाप्रसादए
षोत्रस्वामिनोहिप्रदर्शनम् ॥ कस्यान्यस्यभवेच्चैषाचिन्तायाजगतःप्रभोः ॥ ३५ ॥ ममैवतावदुत्पत्तिर्जगदर्थेविनिर्मिता ॥ जगदेतत्वदर्थीयंतत्वतोनास्तिवि
स्मयः ॥ ३६ ॥ भवतापालनंकार्यंसंहरेद्रुद्रएवतु ॥ एवंभूतेजगत्यस्मिन्शक्रस्यास्यमहात्मनः ॥३७॥ हृतंराज्यंबाष्कलिनात्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ भृत्य
स्यक्रियतांसाह्यंमंत्रदानेनकेशव ॥ ३८ ॥ वासुदेवउवाच ॥ भवतोवरदानेनअवध्यःस्सतुसांप्रतम् ॥ बुद्धिसाध्यःसवैकार्योबंधनादिहदानवः ॥ ३९ ॥
वामनोहंभविष्यामिदानवानांविनाशकः ॥ मयासहव्रजत्वेषबाष्कलेस्तुनिवेशनम् ॥४०॥ तत्रगत्वावरंत्वेषमदर्थेयाचतामिमम् ॥ वामनस्यास्यविप्रस्यभूमेरा
जन्पदत्रयम् ॥ ४१ ॥ प्रयच्छस्वमहाभागयाच्ञैषातुमयाकृता ॥ शक्रेणोक्तोदानवेंद्रोदद्यात्स्वमपिजीवितम् ॥४२॥ गृह्यप्रतिग्रहंतस्यदानवस्यपितामह ॥
तंबध्वाचततोयत्नात्कृत्वापातालवासिनम् ॥४३॥ सौकरंरूपमास्थायवधार्थंचदुरात्मनः ॥ भविष्यामिनसंदेहोव्रजशक्रत्वरान्वितः ॥४४॥ विररामतमुक्त्वै

वमंतर्द्धानंगतश्चवै ॥ अथकालांतरेविष्णावदितेर्गर्भंतांगते ॥४५॥ निमित्तान्यतिघोराणिप्रादुर्भूतान्यनेकशः॥समस्तजगदाधारेविष्णौगर्भत्वमागते॥४६॥
शोभनंहितदाजातंनिमित्तंचैवमूर्जितम् ॥ मालतीकुसुमानांतुसुगंधःसुरभिर्ववौ ॥ ४७ ॥ अथविहितविधानंकालमासाद्यदेवस्त्रिदशगणहितार्थंसर्वभू
तानुकंपी ॥ विमलविरलकेशश्चंद्रशंखोदयश्रीरदितितनयभावंदेवदेवश्चकार ॥ ४८ ॥ अवतरतिचविष्णौसिद्धदेवासुराणामनिमिषनयनानांविप्रसेदुर्मुखा
नि ॥ अतिविरतरजोभिर्वायुभिःसंवहद्भिर्दिनमपिचतदासीजन्मविष्णोःसुगर्भे ॥ ४९ ॥ अदितिरजनगर्भासापिदेवीप्रयांतीनतजघनभरार्त्तामंदसंचाररम्या॥
अलसवदनखेदंपांडुभावंवहंतीगुरुतरमवगाढंगर्भमेवोद्वहंती ॥ ५० ॥ ततःप्रविष्टेखलुगर्भवासंनारायणेभूतभविष्ययोगात् ॥ विनापदंप्राप्तमनोरथानिभूता
निसर्वाणितदावभूवुः ॥ ५१ ॥ समीरणोवातिचमंदमंदंपतत्सुवर्षेषुनगोद्भवेषु ॥ विविक्तमार्गेषुदिगंतरेषुजनेषुवैसत्यमुपागतेषु ॥ ५२ ॥ विमुच्यमानेगगने
रजोभिःशनैश्शनैर्नश्यतिचांधकारे ॥ उदरांतर्गतेविष्णौद्रोहबुद्धिस्तदाभवत् ॥ ५३ ॥ तांनिशामयराजेंद्रदेवमातुर्यथाक्रमम् ॥ किमनुक्रमणेनैवलंवयामि
त्रिविष्टपम् ॥ ५४ ॥ वाष्कलिंदानवेंद्रंतंकुर्यांपातालवासिनम् ॥ शक्रस्यतुमयादत्तंधनंलावण्यमेवच ॥ ५५ ॥ दानवानांविनाशायएकैवप्रभवाम्यहम् ॥
क्षिपामिशरजालानिचक्रयानान्यनेकशः ॥ ५६ ॥ गदाव्रातांश्चविविधान्दानवानांविनाशने ॥ विबुधान्देवलोकस्थानधोभूमेस्तुदानवान् ॥ ५७ ॥
करोमिकालयोगेनतत्तुकार्यंव्रतेनमे ॥ निस्सृतासहसावाणीवक्रमेवाभिसंस्थिता ॥ ५८ ॥ येनेदंचिन्त्यतेपूर्वंयन्नदृष्टंनचश्रुतम् ॥ वंधंवैदनुमुख्यस्यकृतं
कोपेनपश्यमे ॥ ५९ ॥ कश्यपायपुरादत्तंधनंलावण्यमेवच ॥ किमर्थंविगतोत्साहोवायवोथसमाकुलाः ॥ ६० ॥ भ्रमतीवहिमेदृष्टिर्मैतद्रूपंप्रचिंतितम् ॥
आविष्टाकिमहंवच्मिकेनाप्यसदृशंवचः ॥ ६१ ॥ विकल्पवशमापन्नाभीक्ष्णंहृदिममर्शसा ॥ दधारादिव्यंवर्षाणांसहस्रंदिव्यमीश्वरम् ॥ ६२ ॥ ततः
समभवत्तस्यांवामनोभूतवामनः ॥ जातेनयेनचक्षूंषिदानवानांहृतानिवै ॥ ६३ ॥ जातमात्रेततस्तस्मिन्देवदेवेजनार्दने ॥ नद्यःस्वच्छांबुवाहिन्योववौगं
धवहोनिलः ॥ ६४ ॥ कश्यपोपिसुखंलेभेतेनपुत्रेणभास्वता ॥ सर्वेषांमानसोत्साहस्त्रैलोक्यांतरवासिनाम् ॥ ६५ ॥ संजातमात्रेतुततोजनाधिपजनार्दने ॥
स्वर्गलोकेदुंदुभयोविनेदुस्तैश्चताडिता ॥ ६६ ॥ अतिप्रहर्षात्तुजगत्त्रयस्यमोहश्चदुःखानिचनाशमीयुः ॥ जगौचगन्धर्वगणोतिमात्रंभावस्वरैर्भर्तृविमिश्रि
ताश्च ॥ ६७ ॥ सुराङ्गनाश्चापिचभावयुक्तानृत्यंतितत्राप्सरसांसमूहाः ॥ तथैवविद्याधरसिद्धसंघाविमानयानैर्मुदिताभ्रमंति ॥ ६८ ॥ वदंतिसत्यानृतका
र्यंनिर्णयंतथाभिरंगंप्रतिदर्शयंति ॥ गायंतिगेयंविनिवृत्तरागामुहुर्मुहुर्दुःखसुखप्रभूताः ॥ ६९ ॥ नृत्यंतिवैस्वर्गगताश्चतेतुधर्मार्जितंःस्वर्गमितोव्रजं
ति ॥ इतिविगतविषादेनिर्मलेजीवलोकेतिमिरनिकरमुक्तानिर्वृतिंप्राप्तुकामाः ॥ ७० ॥ तत्रोचुःकेचिदुर्व्यांजयजयभगवन्संप्रहृष्टाश्चकेचित्त्वेवंप्रोक्तप्रणा

देरविरलमनसश्चानुवादैस्तथान्यैः ॥ ध्यायंतेन्येनिगूढंजननभयजरामृत्युविच्छेदहेतोरित्येवंकृत्स्नमासीज्जगदिदमखिलंसर्वतःसंप्रहृष्टम् ॥ ७१ ॥ परमासाद्ययंविष्णुंब्रह्माहजगतःकृते ॥ जातोयंभवतामर्थेवामनोयदपीश्वरः ॥ ७२ ॥ एषब्रह्माचविष्णुश्चएषएवमहेश्वरः ॥ एषवेदाश्चयज्ञाश्चस्वर्गश्चैषनसंशयः ॥ ७३ ॥ विष्णुव्याप्तमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ एकःसतुपृथक्त्वेनस्वयंभूरितिविश्रुतः ॥ ७४ ॥ यथार्थवर्णकेस्थानेविचित्रःस्फाटिकोमणिः ॥ ततोगुणवशात्तस्यस्वयंभोरनुवर्त्तनम् ॥ ७५ ॥ यथाहिगार्हपत्योग्निरन्यसंज्ञांपुनर्व्रजेत् ॥ लभेतसंज्ञांभगवान्ब्राह्मादिषुतथाह्यसौ ॥ ७६ ॥ सर्वथावामनोदेवोदेवकार्यंकरिष्यति ॥ एवंचिंतयतांतेषांभावितानांदिवोकसाम् ॥ ७७ ॥ जगामशक्रसहितोबाष्कलेश्चनिवेशनम् ॥ दूरादेवचतांदृष्ट्वापुरींतस्यसमावृताम् ॥ ७८ ॥ पांडुरैःखगमागम्यैःसर्वरत्नोपशोभितैः ॥ शोभितांभवनैर्मुख्यैस्सुविभक्तमहापथैः ॥७९॥ नित्यप्रभिन्नैर्मातंगैरंजनाचलसन्निभैः ॥ देवनागकुलोत्पन्नैःशतसंख्यैर्विराजिताम् ॥ ८० ॥ निर्मांसगात्रैस्तुरगैरल्पकर्णैर्मनोजवैः ॥ दीर्घग्रीवाक्षिकूटैश्चमनोज्ञैरुपशोभिताम् ॥ ८१ ॥ पद्मगर्भसुवर्णाभाःपूर्णचंद्रनिभाननाः ॥ संल्लापोल्लापकुशलास्तत्रवेश्याःसहस्रशः ॥ ८२ ॥ नतत्पुण्यंनसाविद्यानतच्छिल्पंनसाकला ॥ वाष्कलेर्नपुरेस्याथनिवासंप्रतिगच्छति ॥८३॥ उद्यानशतसंबाधंसमाजोत्सवमालिनि॥अन्वितेदनुमुख्यैश्चसर्वैरंतकवर्जितैः॥८४॥वीणावेणुमृदंगानांशब्दैःसर्वत्रनादिते ॥ सदाप्रहृष्टादनुजाबहुरत्नोपशोभिताः ॥८५॥ क्रीडमानाःप्रदृश्यंतेमेराविवयथामराः ॥ ब्रह्मघोषोमहांस्तत्रदनुवृद्धैरुदीरितः ॥ ८६ ॥ साज्यधूमेनचाग्नीनांवायुनानष्टकिल्बिषे ॥ सुगंधधूपविक्षेपसुरभीकृतमारुते ॥८७॥ सुगंधिदनुजाकीर्णेपुरेतस्मिंस्तुबाष्कलिः ॥ त्रैलोक्यंतुवशेकृत्वासुखेनास्तेसदानवः ॥ ८८ ॥ तत्रस्थःपालयन्नास्तेत्रैलोक्यंसचराचरं ॥ धर्मज्ञश्चकृतज्ञश्चसत्यवादीजितेंद्रियः ॥ ८९ ॥ सुदर्शःपूर्वदेवानांनयानयविचक्षणः ॥ ब्रह्मण्यश्चशरण्यश्चदीनानामनुकंपकः ॥ ९० ॥ वेदमंत्रप्रभूत्साहसर्वशक्तिसमन्वितः ॥ षाड्गुण्यविषयोत्साहःस्मितपूर्वाभिभाषितः ॥ ९१ ॥ वेदवेदांगतत्वज्ञोयज्ञयाजीतपोरतः ॥ नचदुःशीलनिरतःससर्वत्राविहिंसकः ॥ ९२ ॥ मान्यमानयिताशुद्धः सुमुखःपूज्यपूजकः ॥ सर्वार्थविदनाधृष्यःसुभगःप्रियदर्शनः ॥९३॥ बहुधान्योबहुधनोबहुयानश्चदानवः ॥ त्रिवर्गसाधकोनित्यंत्रैलोक्येवरपूरुषः ॥ ९४ ॥ स्वपुरीनिलयोनित्यंदेवदानवदर्पहा ॥ सचैवंपालयामासत्रैलोक्येसकलाःप्रजाः ॥९५॥ नाधमःकश्चिदप्यास्तेतस्मिन्राजनिदानवे ॥ दीनोवाव्याधितोवापिअल्यायुर्वाथदुःखितः ॥ ९६ ॥ मूर्खोवामंदरूपोवादुर्भगोवानिराकृतः ॥ एवंयुतंतंविमलैर्गुणौघैर्दृष्ट्वाचमत्वाचनिविष्टबुद्धिं ॥ ९७ ॥ प्रसादयन्दैत्यवरंमहात्मापुरंदरस्तंतुदनुप्रधानं ॥ तेजोयुक्तंदानवंतंतपंतमिवभास्करं ॥९८॥ त्रैलोक्यधारणेशक्तंविस्मितःसोऽभवत्तदा ॥ इंद्रंपुरागतंदृष्ट्वादानवेंद्रायपार्थिव ॥९९॥ इदमूचुस्तदागत्वादानवायुद्धदुर्मदाः ॥ आश्चर्यमिति

वैकृत्वाइंद्रोभ्येतिपुरींतव ॥१००॥ एकाकीद्विजमुख्येनवामनेनसहप्रभो ॥ अस्माभिर्यदनुष्ठेयंसांप्रतंनोवदस्वराट् ॥ १ ॥ दानवानब्रवीत्सर्वान्पुरेतिष्ठतसं
कुलं ॥ प्रवेश्यतांदेवराजःपूज्यःसतुममाद्यवै ॥ २ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुवामनःसचवासवः ॥ आगतौदनुनाथेनप्रेम्णाचैवावलोकितौ ॥ ३ ॥ कृता
र्थंमन्यतात्मानंप्रणिपातपुरःसरम् ॥ उवाचवचनंराजादानवानांधुरंधरः ॥ ४ ॥ अद्यवैत्रिषुलोकेषुनास्तिधन्यतरोमया ॥ योहंश्रियावृतःशक्रंपश्यामि
गृहमागतम् ॥ ५ ॥ अर्थित्वकाम्ययायस्तुमामयंयाचयिष्यति ॥ गृहागतस्यतस्याहंदास्येप्राणानपिध्रुवम् ॥ ६ ॥ दारान्पुत्रांस्तथागारंत्रैलोक्यंकाकथा
मम ॥ आगत्यसंमुखंतस्यअंकमानीयसादरम् ॥ ७ ॥ परिष्वज्याभिनन्द्यैनंगृहंप्रावेशयत्स्वकम् ॥ तस्यस्वागतमर्घ्याद्यैःकृत्वापूजांप्रयत्नतः ॥ ८ ॥ अद्य
मेसफलंजन्मपूर्णाःसर्वेमनोरथाः ॥ यस्त्वांपश्यामिशक्राद्यस्वयमेवगृहागतम् ॥ ९ ॥ ख्याप्योहंदनुमुख्यानांदेवराजत्वयाकृतः ॥ आगच्छताममगृहंपु
ण्यतातुपराहिमे ॥ ११० ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैस्सम्यगिष्टैस्तुयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्येतत्वयिदृष्टेपुरंदर ॥ ११ ॥ यत्फलंभूमिदानेनगवांदानेन
ऋत्विजे ॥ ममाद्यतत्फलंभूतमथवाराजसूयकम् ॥ १२ ॥ नाल्पेनतपसालभ्यंदर्शनंतववासव ॥ एवंगेहेमयायत्तेप्रियंकार्यंतदुच्यताम् ॥ १३ ॥ विक
ल्पोन्योनभवताहृदिकार्यःकथंचन ॥ कृतंचतद्विजानीयायद्यदिस्यात्सुदुष्करं ॥ १४ ॥ पुण्योहंपुण्यतांप्राप्तोदर्शनात्तवशत्रुहन् ॥ यत्तेदेववरैर्वंद्यौवंदितौ
चरणौमया ॥१५॥ किमागमनकृत्यंतेवदसर्वंमयिप्रभो॥अत्याश्चर्यमिदंमन्येतवागमनकारणं॥१६॥ इंद्रउवाच ॥ जानेहंदनुमुख्यानांप्रधानंत्वांतुवाष्कले ॥
नात्याश्चर्यमिदंभातित्वयिदृष्टेऽसुरोत्तम ॥ १७ ॥ विमुखानार्थिनोयांतिभवतोगृहमागताः ॥ अर्थिनांकल्पवृक्षोसिदाताचान्योनविद्यते ॥१८॥प्रभायांसूर्य
तुल्योसिगांभीर्येसागरोपमः ॥ सहिष्णुत्वेधराचैवश्रियानारायणोपमः ॥ १९ ॥ ब्राह्मणःकश्यपकुलेजातोयंवामनःशुभे ॥ प्रार्थितोहमनेनैवंभूमेर्देहिपदत्र
यं॥१२०॥ ममाग्निशरणार्थाययत्रकुर्यामखंत्वहं ॥ तदस्यकारणंकृत्वाअर्थितैषाममप्रभो ॥२१॥ लोकत्रयंमेपहृतंत्वयाविक्रम्यबाष्कले ॥ निर्वृत्तिकोनिर्ध
नोस्मियद्दित्सेनतदस्तिमे ॥ २२ ॥ भवंतंयाचयिष्यामिपरार्थेनापिचात्मना ॥ अर्थित्त्वेनममाप्यस्ययद्योग्यंतत्समाचर ॥ २३ ॥ जातोसिकाश्यपेचत्वंवं
शेवंशाविवर्द्धनः ॥ दित्यास्त्वंगर्भसंभूतःपितात्रैलोकपूजितः ॥ २४ ॥ एवंभूतमहंज्ञात्वातेनत्वांयाचयाम्यहम् ॥ अस्याग्निशरणार्थायदीयतांभूपदत्रयम्
॥२५॥ अतीवह्रस्वगात्रस्यवामनस्यास्यदानव ॥ भूमिभागेचपारक्येदातुंनत्वहमुत्सहे ॥२६॥ एतदेवमयादत्तंयद्भवानार्थितोसिमे ॥ गुरवोयदिमन्यंतेमं
त्रिणोवापदत्रयम् ॥२७॥ अर्थित्वेनमदीयेनस्वकुलेबांधवेपिच ॥ गृहायातेमयितथायद्योग्यंतत्समाचर ॥२८॥ यदितेरुचितंवीरदानवेंद्रमहाद्युते ॥ तदस्मै
दीयतांशीघ्रंवामनायमहात्मने ॥२९॥ बाष्कलिरुवाच ॥ देवेंद्रस्वागतंतेस्तुस्वस्तिप्राप्नुहिमाचिरम् ॥ त्वंसमीक्षस्वधात्मानंसर्वेषांचपरायणम् ॥ १३० ॥

त्वयिभारंसमावेश्यसुखमास्तेपितामहः ॥ ध्यानधारणयायुक्तश्चिंतयानःपरंपदम् ॥ ३१ ॥ संग्रामैर्बहुभिःखिन्नोजगच्चिंतामपास्यतु ॥ क्षीराब्धिद्वीपमाश्रित्य सुखंस्वपितिकेशवः ॥ ३२ ॥ अन्येचदानवाःसर्वेबलिनःसायुधास्त्वया ॥ असहायेनैवशक्रसर्वेपिविनिपातिताः ॥ ३३ ॥ आदित्याद्वादशैवेहरुद्रास्त्वेका दशापिवा ॥ अश्विनौवसवश्चैवधर्मश्चैवसनातनः ॥ ३४ ॥ त्वद्बाहुबलमाश्रित्यत्रिदिवेमखभागिनः ॥ त्वयाक्रतुशतैरिष्टंसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ ३५ ॥ त्व याचघातितोवृत्रोनमुचिःपाकशासन ॥ त्वदाज्ञाकारिणापूर्वंविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ३६ ॥ हिरण्यकशिपोर्भ्राताहिरण्याक्षोपिघातितः ॥ हिरण्यकशिपुर्यो त्रजङ्घेचारोप्यघातितः ॥ ३७ ॥ वज्रपाणिनमायांतमैरावणशिरोगतम् ॥ संग्रामभूमौदृष्ट्वात्वांसर्वेनश्यंतिदानवाः ॥ ३८ ॥ येत्वयाविजिताःपूर्वेदानवाब लवत्तराः ॥ सहस्रांशेनतत्तुल्योनभवामिकथंचन ॥ ३९ ॥ एवंविधोऽसिदेवेंद्रममकागणनाभवेत् ॥ मांसमुद्धर्तुकामेनत्वयैवागमनंकृतम् ॥ १४० ॥ करिष्यामिनसंदेहोदास्येप्राणानपिध्रुवम् ॥ किमर्थंदेवराजोक्ताभूमिरेषात्वयाहिमे ॥ ४१ ॥ इमेदाराःसुतागावोयच्चान्यद्विद्यतेवसु ॥ त्रैलोक्यराज्यमखिलं विप्रस्यास्यप्रदीयताम् ॥ ४२ ॥ अपकीर्तिर्भवेन्मह्यंपूर्वेषांचनसंशयः ॥ गृहायातस्यशक्रस्यदत्तंबाष्कलिनानतु ॥ ४३ ॥ अन्योपियोर्थीमेप्राप्तःसमेप्रि तरःसदा ॥ भवानत्रविशेषेणविचारंमाकृथाःक्वचित् ॥ ४४ ॥ वृहत्त्रपामेदेवेंद्रयद्भूमेस्तुपदत्रयम् ॥ ब्राह्मणस्यविशेषेणप्रार्थितंतुत्वयाविभो ॥ ४५ ॥ दास्येग्रामवरानस्यभवतस्तुत्रिविष्टपम् ॥ अश्वान्गजान्भूमिधनंस्त्रियश्चोद्भिन्नचूचुकाः ॥ ४६ ॥ यासांदर्शनमात्रेणवृद्धोपितरुणायते ॥ तास्त्रियोव सुधांचैतांवामनस्यप्रतिग्रहम् ॥ ४७ ॥ प्रतिदास्यामिदेवेन्द्रप्रसादःक्रियतांहिमे ॥ एतावदुक्तेवचनेतदाबाष्कलिनानृप ॥ ४८ ॥ पुरोधास्तूशनाप्राहदानवें द्रंतदावचः ॥ भवान्राजादानवेंद्रऐश्वर्येष्टविधेस्थितः ॥ ४९ ॥ युक्तायुक्तंनजानासिदेयंकस्यमयाक्वचित् ॥ मंत्रिभिःसुसमालोच्ययुक्तायुक्तंपरीक्ष्यच ॥ १५० ॥ प्राप्तंत्रैलोक्यराज्यत्वंजित्वादेवान्सवासवान् ॥ वाक्यस्यास्यावसानेवभवान्प्राप्स्यतिबंधनं ॥ ५१ ॥ यएषवामनोराजन्विष्णुरेवसनातनः ॥ नास्यवैभ वतादेयंपितातोघातितःस्वयं ॥ ५२ ॥ अयंतेपितृहाप्राप्तोमातृहाबंधुघातकः ॥ वंशोच्छेदकरस्तुभ्यंभूतश्चैवभविष्यति ॥ ५३ ॥ नचैषधर्मंजानातिश क्रादीनांहितेरतः ॥ मायाविनादानवायेमाययायेननिर्जिताः ॥ ५४ ॥ माययाब्राह्मणंरूपंवामनंचप्रदर्शितम् ॥ अत्रकिंबहुनोक्तेननास्यदेयंतुकिंचन ॥ ५५ ॥ मक्षिकापादमात्रंतुभूमिरस्यप्रतिग्रहः ॥ विनाशमेष्यसिक्षिप्रंसत्यंसत्यंमयाश्रुतम् ॥ ५६ ॥ गुरुणाप्येवमुक्तस्तुभूयोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ धर्मोर्थिनामया सर्वंप्रतिज्ञातंगुरोत्विदम् ॥ ५७ ॥ प्रतिज्ञापालनंकार्यंसतांधर्मःसनातनः ॥ यद्येषभगवान्विष्णुर्नास्तिधन्यतरोमया ॥ ५८ ॥ गृह्यप्रतिग्रहंमत्तोयदिदे वान्बुभूषति ॥ भूयोपिधन्यतांनीतोदेवेनानेनवैगुरो ॥ ५९ ॥ यंयोगिनोध्यानयुक्ताध्यायमानाहिदर्शनम् ॥ नलभंतेतथाविप्रास्सोयंदृष्टोमयाद्यवै ॥ १६० ॥

दानानियेप्रयच्छंतिसकुशोदकपाणिना ॥ प्रीयतांभगवान्विष्णुःपरमात्मासनातनः ॥ ६१ ॥ एवमुक्तेतुवचनेअपवर्गस्यभागिनः ॥ यदत्रकार्यकरणेविक लोमेबभूवह ॥ ६२ ॥ उपदिष्टोस्मिभवताबालत्वेचावधारितम् ॥ शत्रावपिगृहायातेमास्त्वदेयंतुकिंचन ॥ ६३ ॥ एतदेवविचिंत्याहंप्राणानपिस्वकान् गुरो ॥ वामनस्यप्रदास्यामिशक्रस्यापित्रिविष्टपम् ॥ ६४ ॥ अपीडाकारियद्दानंतद्दानमिहदीयते ॥ पीडाकारिचयद्दानंतद्दानंसमलंस्मृतम् ॥ ६५ ॥ एतच्छ्रुत्वागुरुस्तत्रत्रपयाधोमुखःस्थितः ॥ वाष्कलिरुवाच ॥ अर्थिताभवतोदेवदेयासर्वाधरामया ॥६६॥ त्रपाकरंभवेन्मह्यंयदस्यभूपदत्रयम् ॥ इंद्रउवाच॥ सत्यमेतद्दानवेन्द्रयदुक्तंभवताहिमे ॥ ६७ ॥ भूमेःपदत्रयार्थित्वंद्विजेनानेनमेकृतम् ॥ एतावतात्वयंचार्थीमयाप्यस्यकृतेभवान् ॥ ६८ ॥ दनुपुत्रोयाचि तोसिवरमेतत्प्रदीयताम् ॥ वाष्कलिरुवाच ॥ पदत्रयंवामनायदेवराजप्रतीच्छमे ॥६९॥ तत्रत्वंसुचिरंकालंसुखीसुरपतेवस ॥ एवमुक्त्वावाष्कलिनावामना यपदत्रयम् ॥ १७० ॥ तोयपूर्वंतदादत्तंप्रीयतांमेहरिःस्वयम् ॥ दत्तेतुदानवेंद्रेणत्यक्त्वारूपंचवामनम् ॥७१॥ हरिराचक्रमेलोकान्देवानांहितकाम्यया ॥ यज्ञपर्वतमासाद्यगत्वाचैवउदङ्मुखः ॥ ७२ ॥ देवस्यवामचरणेनिविष्टोदानवालयः ॥ तत्रक्रमंसप्रथमंददौसूर्येजगत्पतिः ॥ ७३ ॥ द्वितीयंचध्रुवेदेवस्तृती येनचपार्थिव ॥ ब्रह्मांडस्ताडितस्तेनदेवेनाद्भुतकर्मणा ॥ ७४ ॥ अंगुष्ठाग्रेणभिन्नेंडेजलंभूरिविनिःसृतम् ॥ प्लावयित्वाब्रह्मलोकान्सर्वान्लोकाननुक्र मात् ॥ ७५ ॥ ध्रुवस्थानंसूर्यलोकंप्लाव्यतंयज्ञपर्वतम् ॥ प्रविष्टापुष्करंधाराधौत्वाविष्णुपदानिसा ॥ ७६॥ पदानियानिजातानिवैष्णवानिधरातले ॥ तत्रा श्रमेतुयोगत्वास्नानंवाप्यांसमाचरेत् ॥ ७७ ॥ अश्वमेधफलंतस्यदर्शनादेवजायते ॥ एकविंशगणोपेतोवैकुंठेवासमाप्नुयात् ॥ ७८ ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भो गान्कल्पानांतुशतत्रयम् ॥ तदंतेजायतेराजासार्वभौमःक्षिताविह ॥ ७९ ॥ तोयधारातुसाभीष्मअंगुष्ठाग्राद्विनिःसृता ॥ नदीसावैष्णवीप्रोक्ताविष्णुपादसमु द्भवा ॥ १८० ॥ अनेनकारणेनाभूद्गंगाविष्णुपदीनृप ॥ ययासर्वमिदंव्याप्तंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ ८१ ॥ अंगुष्ठाग्रक्षतादंडाद्यत्प्रविष्टंजलंशुभम् ॥ प्राप्तंदे वनदीत्वंतुयातुविष्णुपदीनदी ॥ ८२ ॥ देवनद्यातयाव्याप्तंब्रह्मांडंसचराचरम् ॥ विभूतिभिर्महाभागसर्वानुग्रहकाम्यया ॥ ८३ ॥ सवाष्कलिर्वामनेनउक्तः पूरयमेक्रमान् ॥ अधोमुखस्तदाजातउत्तरंनास्यविंदति ॥८४॥ मौनीभूतंतुतंदृष्ट्वापुरोधावाक्यमब्रवीत् ॥स्वाभाविकीदानशक्तिर्नतुसृष्टुंवयंक्षमाः ॥८५॥ यावतीयंधरादेवसादत्तानेनतेप्रभो ॥ उक्तोवाष्कलिनाविष्णुर्यावन्मात्रावसुंधरा ॥ ८६ ॥ यासृष्टाभवतापूर्वंसामयानचगोपिता ॥ अल्पाभूमिर्भवान्दीर्घो नतुसृष्टेरहंक्षमः ॥ ८७ ॥ इच्छाशक्तिःप्रभवतिप्रभोस्तेदेवसर्वदा ॥ निरुत्तरस्तदाविष्णुर्मत्वातंसत्यवादिनम् ॥ ८८ ॥ ब्रूहिदानवमुख्यत्वंकंतेकामं करोम्यहम् ॥ ममहस्तगतंतोयंत्वयादत्तंतुदानव ॥ ८९॥ तेनत्वंवरयोग्योसिवराणांभाजनंशुभं ॥ दास्येहंभवतःकाममर्थीयेनवृणुष्वह ॥ १९० ॥ विज्ञप्तो

हितदातेनदेवदेवोजनार्दनः ॥ भक्तिंवृणोमिदेवेशत्वद्धस्तान्मरणंहिमे॥९१॥व्रजामिश्वेतद्वीपंतेदुर्लभंतुतपस्विनाम् ॥ आहैवमुक्तोविष्णुस्तांतष्ठस्वैवयुगांतरम् ॥ ९२ ॥ वाराहरूपीयदाहंप्रवेक्ष्यामिधरातलम् ॥ तदाहनिष्येहंत्वांतुमदग्रेचयदैष्यसि॥९३॥ उक्तोथदानवस्तेनअपासर्प्पत्तदग्रतः ॥वामनेनसमाक्रांताःसर्वेलोकास्तदानृप॥९४॥असुरैस्तैस्तदात्यक्तंदेवानांसत्यभाषणम् ॥ देवोह्रत्वातुत्रैलोक्यंजगामादर्शनंविभुः ॥ ९५ ॥ पातालनिलयश्चापिसुखमास्ते सबाष्कलिः ॥ शक्रोपिपालयामासविपाश्चिद्भुवनत्रयम् ॥ ९६ ॥ अयंत्रैविक्रमोनामप्रादुर्भावोजगद्गुरोः ॥ गंगासंभवसंयुक्तस्सर्वकल्मषनाशनः॥९७॥ विष्णोःपदानामेषातउत्पत्तिःकथितानृप ॥ यांश्रुत्वातुनरोलोकेसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ९८ ॥ दुःस्वप्नंदुर्विचिंत्यंचदुःष्करंदुःष्कृतानिच ॥ क्षिप्रंहिनाशमायांतिदृष्टेविष्णुपदत्रये ॥ ९९ ॥ युगानुक्रमशोदृष्ट्वा पापिनोजंतवस्तथा ॥ सूक्ष्मतादर्शिताभीष्मविष्णुनापददर्शने ॥ २०० ॥ यस्त्वारोहतितस्मिंस्तुमौनवान्मानवोभुवि ॥ कृत्वात्रिपुष्करीयात्रामश्वमेधफलंव्रजेत् ॥ २०१ ॥ मुच्यतेसर्वपापैश्चमृतोविष्णुपुरंव्रजेत् ॥ २ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेविष्णुपदोत्पत्तिर्नामत्रिंशोध्यायः ॥ ३० ॥ भीष्मउवाच ॥ भगवन्महदाश्चर्यंबाष्कलेर्बंधनंहियत् ॥ कृतंत्रिविक्रमंरूपंयदासंयमितोबलिः ॥ १ ॥ एतन्मयाश्रुतंपूर्वंकथ्यमानंद्विजोत्तमैः ॥ पातालेवसतेद्यापिवैरोचनसुतोबलिः ॥२॥ नागतीर्थंयथाभूतंपिशाचानांतुसंभवम् ॥ शिवदू[illegible]कथंचात्रकेनेयंमंगलीकृता ॥ ३ ॥ अंतरिक्षेपुष्करंतुकेननीतंमहामुने ॥ एतदाचक्ष्वमेसर्वंयथाबाष्कलिबंधनम् ॥ ४ ॥ भूमिप्रक्रमणंपूर्वंकृतंदेवेनविष्णुना ॥ द्वितीयेकारणंकिंचयेनदेवश्चकारह ॥ ५॥ तत्त्वतस्त्वंहितत्सर्वंयथाभूतंतथावद ॥ पापक्षयकरंह्येतच्छ्रोतव्यंभूतिमिच्छता ॥ ६ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ प्रश्नभारस्त्वयाराजन्कौतुकादेवकीर्तितः ॥ कथयामिहितत्सर्वंयथाभूतंनृपोत्तम ॥ ७ ॥ विष्णोःपदानुषंगेणबंधनंबाष्कलेरिह ॥ श्रुतंतद्भवतासर्वंमयातेपरिकीर्तितं ॥ ८ ॥ भूयोपिविष्णुनाभीष्मप्राप्तेवैवस्वतेंतरे ॥ त्रैलोक्यंबलिनाक्रांतंविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ९ ॥ गत्वात्वेकाकिनायज्ञेतथासंयमितोबलिः ॥ भूयोपिदेवदेवेनभूमेःप्रक्रमणंकृतम् ॥ १० ॥ प्रादुर्भावोवामनस्यतथाभूतोनराधिप ॥ पुनस्त्रिविक्रमोभूत्वावामनोभूदवामनः ॥ ११ ॥ उत्पत्तिरेषातेसर्वाकथिताकुरुनंदन ॥ नागानांतुयथातीर्थंतच्छृणुष्वमहाव्रत ॥ १२ ॥ अनंतोवासुकिश्चैवतक्षकश्चमहाबलः ॥ कर्कोटकश्चनागेंद्रःपद्मश्चान्यःसरीसृपः ॥ १३ ॥ महापद्मस्तथाशंखःकुलिकश्चापराजितः ॥ एतेकश्यपदायादाएतैरापूरितंजगत् ॥ १४ ॥ एतेषांतुप्रसूत्यातुइदमापूरितंजगत् ॥ कुटिलाभीमकर्माणस्तीक्ष्णास्याश्चाविषोल्वणाः ॥ १५ ॥ दष्ट्वामंदांश्चमनुजान्कुर्युर्भस्मक्षणात्तुते ॥ तद्दर्शनाद्भवेन्नाशोमनुष्यणांनराधिप ॥ १६ ॥ अहन्यहनिजायेतक्षयःपरमदारुणः ॥ आत्मनस्तुक्षयंदृष्ट्वाप्रजास्सर्वास्समंततः ॥ १७॥ जग्मुःशरण्यंशरणंब्रह्माणं

परमेश्वरं ॥ इममेवार्थमुद्दिश्यप्रजाःसर्वामहीपते॥१८॥ऊचुःकमलजंदृष्ट्वापुराणंब्रह्मसंज्ञकम् ॥ प्रजाऊचुः ॥ देवदेवेशलोकानांप्रसूतेपरमेश्वर ॥ १९ ॥
त्राहिनस्तीक्ष्णदंष्ट्राणांभुजगानांमहात्मनाम् ॥ दिनेदिनेभयंदेवपश्यामःकृपणाभृशम् ॥ २० ॥ मनुष्यपशुपक्ष्यादितत्सर्वंभस्मसाद्भवेत् ॥
त्वयासृष्टिःकृतादेवक्षीयतेतुभुजंगमैः ॥ २१ ॥ एतज्ज्ञात्वायदुचितंतत्कुरुष्वपितामह ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अहंरक्षांविधास्यापिभवतीनांनसं
शयः ॥ २२ ॥ व्रजध्वंस्वनिकेतानिनीरुजोगतसाध्वसाः ॥ एवमुक्तेप्रजाःसर्वाब्रह्मणाव्यक्तमूर्तिना ॥ २३ ॥ आजग्मुःपरमप्रीताःस्तुत्वाचैवस्वयंभुवम् ॥
प्रयातासुप्रजास्वेवंतानाहूयभुजंगमान् ॥ २४ ॥ शशापपरमक्रुद्धोवासुकिप्रमुखांस्तदा ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अहन्यहनिभूतानिभक्ष्यंतेवैदुरात्मभिः ॥ २५ ॥
नश्यंतितूरगैर्दष्टामनुष्याःपशवस्तथा ॥ यस्मान्मत्प्रभवान्नित्यंक्षयंनयथमानुपान् ॥ २६ ॥ अतोन्यस्मिन्भवेभूयान्ममकोपात्सुदारुणात् ॥ भवतां
हिक्षयोवोरोभाविवैवस्वतेंतरे ॥ २७ ॥ तथान्यःसोमवंशीयोराजावैजनमेजयः ॥ धक्ष्यतेसर्पसत्रेणप्रदीप्तेहव्यवाहने ॥ २८ ॥ मातृष्वसुश्चतनयांस्ता
र्क्ष्योवोभक्षयिष्यति ॥ एवंवोभवितानाशःसर्वेषांदुष्टचेतसाम्॥२९॥ शप्त्वाकुलसहस्रंतुयावदेकंकुलंस्थितम् ॥ एवमुक्तेतुवेपंतोब्रह्मणाभुजगोत्तमाः॥३०॥
निपत्यपादयोस्तस्यइदमूचुर्वचस्तदा ॥ भगवन्कुटिलाजातिरस्माकंभूतभावन ॥३१॥विषोल्वणत्वंक्रूरत्वंदंदशूकत्वमेवच ॥संपादितंत्वयादेवइदानींशप
सेकथं ॥ ३२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यदिनाममयासृष्टाभवंतःकुटिलाशयाः ॥ ततःकिंबहुनानित्यंभक्षयध्वंगतव्यथाः ॥ ३३ ॥ नागाऊचुः ॥ मर्यादांकुरुदेवे
शस्थानंचैवपृथक्पृथक् ॥ मनुष्याणांतथास्माकंसमयंदेवकारय ॥ ३४ ॥ शापोयोभवतादत्तोमनुष्योजनमेजयः ॥ नाशंनःसर्पसत्रेणउल्वणंचक
रिष्यति ॥ ३५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ जरत्कारुरितिख्यातोभविताब्रह्मवित्तमः ॥ जरत्कन्यातस्यदेयातस्यामुत्पत्स्यतेसुतः ॥ ३६ ॥ रक्षांकतासवोविप्रोभवतां
कुलपावनः॥तथाकरोमिनागानांसमयंमनुजैःसह ॥ ३७ ॥ तदेकमनसःसर्वेशृणुध्वंममशासनम् ॥ सुतलंवितलंचैवतृतीयंचतलातलम् ॥ ३८ ॥ दत्तं
चत्रिप्रकारंवोगृहंतत्रगमिष्यथ ॥ तत्रभोगान्बहुविधान्भुंजानाममशासनात् ॥ ३९ ॥ तिष्ठध्वंसप्तमंयावत्कालंतंतुपुनःपुनः ॥ ततोवैवस्वतस्यादौका
श्यपेयोभविष्यति ॥ ४० ॥ दायादःसर्वदेवानांसुपर्णस्सर्पभक्षकः ॥ तदाप्रसूतिःसर्पाणांदग्धावैचित्रभानुना ॥ ४१ ॥ भवतांचैवसर्वेषांभ
विष्यतिनसंशयः ॥ येयेक्रूराभोगिनोदुर्विनीतास्तेषामंतोभावितानान्यथैतत् ॥४२॥ कालव्याप्तंभक्षयध्वंचसत्वंतथापकारेचकृतेमनुष्यम् ॥ मंत्रौषधैर्गा
रुडैश्चैवतंत्रैर्वध्येर्दुष्टाभानवायेभवंति ॥ ४३ ॥ तेभ्योभीतैर्वर्तितव्यंनचान्यच्चित्तेकार्यंचान्यथावोविनाशः ॥ इतीरितेब्रह्मणावैभुजंगाजग्मुःस्थानंसुतलाख्यं
हिसर्वे ॥ ४४ ॥ तस्थुर्भोगान्भुंजमानाश्चसर्वेरसातलेलीलयासंस्थितास्ते ॥ एवंशापंतुतेलब्ध्वाप्रसादंचचतुर्मुखात् ॥४५॥ तस्थुःपातालनिलयेमुदितेनांत

रात्मना ॥ ततःकालांतरेभूतेपुनरेवंव्यचिंतयन् ॥ ४६ ॥ भविताभरतोराजापांडवेयोमहायशाः ॥ अस्माकंतुक्षयकरोदैवयोगेनकेनचित् ॥ ४७ ॥ कथं
त्रिभुवनेनाथःसर्वेषांचपितामहः ॥ सृष्टिकर्ताजगद्वंद्यःशापमस्मासुदत्तवान् ॥ ४८ ॥ देवंविरंचिनंत्यक्त्वागतिरन्यानविद्यते ॥ वैराजेभवनश्रेष्ठेतत्रदेवःसति
ष्ठति ॥ ४९ ॥ सदेवःपुष्करस्थोवैयज्ञंयजतिसांप्रतम् ॥ गत्वाप्रसादयामस्तंवरंतुष्टःप्रदास्यति॥५०॥ एवंविचिंत्यतेसर्वेनागागत्वाचपुष्करम्॥यज्ञपर्वतमा
साद्यशैलभित्तिमुपाश्रिताः ॥ ५१ ॥ दृष्ट्वानागांस्तथाश्रान्तान्वारिधाराश्चशीतलाः ॥ उदङ्मुखावैनिष्क्रांतास्सर्वेषांतुसुखप्रदाः ॥५२॥ नागतीर्थंततोजातंपृ
थिव्यांभरतर्षभ ॥ नागकुंडंचवैकेचित्सरितंचापरेऽब्रुवन् ॥ ५३ ॥ पुण्यंतत्सर्वतीर्थानांसर्पाणांविषनाशनम् ॥ मज्जन्तितत्रयेमर्त्याआधिश्रावणपंचमि ॥५४॥
नतेषांतुकुलेसर्पाःपीडांकुर्वंतिकर्हिचित् ॥ श्राद्धंपितॄणांयेतत्रकरिष्यंतिनराभुवि ॥ ५५ ॥ ब्रह्मातेषांपरंस्थानंदास्यतेनात्रसंशयः ॥ नागानांतुभयं
ज्ञात्वाब्रह्मालोकपितामहः ॥ ५६ ॥ पूर्वोक्तंतुपुनर्वाक्यंनागानश्रावयत्तदा ॥ पंचमीसातिथिर्धन्यासर्वपापहराशुभा ॥ ५७ ॥ यतोस्यामेवसु
तिथौनागानांकार्यमुद्धृतम् ॥ एतस्यांसर्वतोयस्तुकट्वम्लंपरिवर्जयेत् ॥ ५८ ॥ क्षीरेणस्नापयेन्नागांस्तस्यतेयांतिमित्रताम् ॥ भीष्मउवाच ॥ शिवदू
तीयथाजातायेनचैवानिवेशिता ॥ ५९ ॥ तन्मेसर्वंयथातत्वंभवान्शंसितुमर्हति ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शिवानीलगिरिंप्राप्तातपसेधृतमानसा ॥ ६० ॥
रौद्रीजटोद्भवाशक्तिस्तस्याःशृणुनृपव्रतम् ॥ तपःकृत्वाचिरंकालंग्रसिष्याम्यखिलंजगत् ॥ ६१ ॥ एवमुद्दिश्यपंचाग्निंसाधयामासभामिनी ॥ तस्याः
कालांतरेदेव्यास्तपंत्यास्तपउत्तमम् ॥ ६२ ॥ रुरुर्नाममहातेजाब्रह्मदत्तवरोसुरः॥समुद्रमध्येरत्नाख्यंपुरमस्तिमहाधनम् ॥ ६३ ॥ तत्रातिष्ठत्सदैत्येंद्रस्सर्वदे
वभयंकरः ॥ अनेकशतसाहस्रकोटिकोटिशतोत्तमैः ॥ ६४ ॥ असुरैरर्चितःश्रीमान्द्वितीयोनमुचिर्यथा ॥ कालेनमहतासोथलोकपालपुरंय
यौ ॥ ६५ ॥ जिगीषुःसैन्यसंवीतोदेवैर्वैरमरोचयत् ॥ उत्तिष्ठतस्तस्यमहासुरस्यसमुद्रतोयंववृधेतिवेगात् ॥ ६६ ॥ अनेकनागग्रहमीनजुष्टमाप्लावयत्प
र्वतसानुदेशान् ॥ अंतःस्थितानेकसुरारिसंघंविचित्रवर्मायुधचित्रशोभम् ॥ ६७ ॥ भीमंबलंचलितंचारुयोधंविनिर्ययौसिंधुजलाद्विशालम् ॥ तत्र
द्विपादैत्यभटाभ्युपेताःसयानघंटाश्वसमृद्धियुक्ताः ॥ ६८ ॥ विनिर्ययुःस्वाकृतिभिर्झषाणांसमत्वमुच्चैःखलुदर्शयंतः ॥ अश्वास्तथाकांचनसूत्रनद्धारो
हीतमत्स्याइवतेजलांते ॥ ६९ ॥ व्यवस्थितास्तैःसममेवतूर्णंविनिर्ययुर्लक्षशःकोटिशश्च ॥ तथारविस्यंदनतुल्यवेगाःसचक्रदंडाक्षतवेणुयुक्ताः ॥ ७० ॥
रथाश्चयंत्रोपरिपीडितांगाश्चलत्पताकाःस्वनितंविचक्रुः ॥ तथैवयोधाःस्थगितास्तरीभिस्तितीर्षवस्तेप्रवरास्त्रपाणयः ॥ ७१ ॥ रणेरणेलब्धजयाःप्रहारि
णोविरेजुरुच्चैरसुरानुगाभृशं ॥ देवेषुवैरणेतेषुविद्रुतेषुविशेषतः ॥७२॥ असुरास्सर्वदेवानामन्वधावंस्ततस्ततः ॥ ततोदेवगणाःसर्वेद्रवंतोभयविह्वलाः ॥७३॥

नीलंगिरिवरंजग्मुर्यत्रदेवीस्वयंस्थिता॥रौद्रीतपोन्विताधन्याशांभवीशक्तिरुत्तमा ॥७४॥ संहारकारिणींदेवींकालरात्रीतियांविदुः॥सातुदृष्ट्वातदादेवान्भयत्र
स्तान्विचेतसः ॥ ७५ ॥ पप्रच्छविस्मयादेवीप्रोत्फुल्लांबुजलोचना ॥ पृष्ठतोवोनपश्यामिभयंकिंचिदुपागतम् ॥ ७६ ॥ कथंतुविद्रुतादेवाःसर्वेशक्रपुरः
सराः ॥ देवाऊचुः ॥ अयमायातिदैत्येंद्रोरुरुर्भीमपराक्रमः ॥ ७७ ॥ चतुरंगेणसैन्येनमहतापरिवारितः ॥ तस्माद्दीनावयंदेवीभवतीं
शरणंगताः ॥ ७८ ॥ देवानामितिवैश्रुत्वावाक्यमुच्चैर्जहाससा ॥ तस्यांहसंत्यांनिश्चेरुर्वरांग्योवदनात्ततः ॥ ७९ ॥ पाशांकुशधराःसर्वाःपीतोन्नतपयो
धराः ॥ सर्वाश्शूलधराभीमाःसर्वादंष्ट्राङ्कुशाननाः ॥ ८० ॥ आवद्धमकुटाःसर्वाःसंदष्टदशनच्छदाः ॥ फूत्काररावैराशिवैस्त्रासयंत्यश्चराचरम् ॥ ८१ ॥
काश्चिच्छुक्लाम्बरधराःकाश्चिच्चित्राम्बरस्तथा ॥ सुनीलवसनाःकाश्चिद्रक्तपानातिलालसाः ॥ ८२ ॥ नानारूपैर्मुखैस्तास्तुनानावेपवपुर्धराः ॥ ताभि
रेवंवृतादेवीदेवानामभयंकरी ॥ ८३ ॥ माभैष्टदेवाभद्रंवोयावद्ददतिदानवः ॥ चतुरंगवलोपेतोरुरुस्तावत्समागतः ॥ ८४ ॥ तंनीलपर्वतवरंदेवानांमार्गमा
गिणः ॥ देवानामग्रतःसैन्यंदृष्ट्वादेवीसमाकुलम् ॥ ८५ ॥ तिष्ठतिष्ठेतिजल्पंतोदैत्यास्तेसमुपागताः ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतासांतेषांमहाभयम् ॥ ८६ ॥
नाराचैर्भिन्नदेहानांदैत्यानांभुविसर्पतां ॥ रोषाद्दंडप्रभग्नानांसर्पाणामिवसर्पताम् ॥ ८७ ॥ शक्तिनिर्भिन्नहृदयागदासंचूर्णितोरसः ॥ कुठारैर्भिन्नशिरसोमुस
लैर्भिन्नमस्तकाः ॥८८ ॥ विद्धोदरास्त्रिशूलाग्रैश्छिन्नग्रीवावरासिभिः ॥क्षताश्वरथमातंगपादाताःपेतुराहवे ॥८९ ॥ रणभूमिंसमासाद्यदैत्याःसर्वेरुरुंविना॥
ततोबलंहतंदृष्ट्वारुरुर्मायांतदाददे ॥ ९० ॥ तयासंमोहितादेव्योदेवाश्चापिरणाजिरे ॥ तामस्यामाययादेव्यासर्वमन्धंतमोभवत् ॥ ९१ ॥ ततोदेवीमहाश
क्त्यातंदैत्यंसमताडयत् ॥ तयातुताडितस्याजौदैत्यस्यप्रगतंतमः ॥ ९२ ॥ मायायामथनष्टायांतामस्यांदानवोरुरुः ॥ पातालमाविशत्तूर्णंतत्रापिपरमे
श्वरी ॥ ९३ ॥ देवीभिःसहिताक्रुद्धापुरतोभिमुखीस्थिता ॥ रुरोस्तुदानवेंद्रस्यभीतस्याग्रेगतस्यच ॥ ९४ ॥ नखाग्रेणशिरश्छित्वाचर्मचादायवेगिता
॥ निष्पपाताथपातालात्पुष्करंचपुनर्गिरिम् ॥ ९५ ॥ कन्यासैन्येनमहताबहुरूपेणभास्वता ॥ देवैस्तुविस्मितैर्दृष्टाचर्ममुंडधरारुरोः ॥ ९६ ॥ स्वकी
येतपसःस्थानेनिविष्टापरमेश्वरी ॥ ततोदेव्योमहाभागाःपरिवार्यव्यवस्थिताः ॥ ९७ ॥ याचयामासुरव्यग्रास्तांतुदेवींबुभुक्षिताः ॥ बुभुक्षितावयं
देविदेहिनोभोजनंवरम् ॥ ९८ ॥ एवमुक्तातदेवीदध्यौतासांतुभोजनम् ॥ नाध्यगच्छत्तदातासांभोजनंचिन्तितम्महत् ॥ ९९ ॥ तदादध्यौमहादे
वंरुद्रंपशुपतिंविभुम् ॥ सोपिध्यानात्समुत्तस्थौपरमात्मात्रिलोचनः ॥ १०० ॥ उवाचरुद्रस्तांदेवींकिंतेकार्यंविवक्षितम् ॥ ब्रूहिदेविमहामायेयत्तेमन
सिवर्तते ॥ १ ॥ शिवदूत्युवाच ॥ छागमध्येतुवैदेवछागरूपेणवर्तसे ॥ एतास्त्वांभक्षयिष्यान्तिभक्ष्यमीप्सितमादरात् ॥ २ ॥ भक्षार्थमासांदेवे

शर्किंचिद्दातुमिहार्हसि ॥ शूलींकुर्वंतिमामेताभक्षार्थिन्योमहाबलाः ॥ ३ ॥ अन्यथामामपिबलाद्भक्षयेयुर्बुभुक्षिताः ॥ एवंमांतुसमालक्ष्यभक्ष्यं कल्पयसत्वरम् ॥ ४ ॥ रुद्रउवाच ॥ शिवदूतिब्रवीम्येकंप्रवृत्तंयद्युगांतरे ॥ गंगाद्वारेदक्षयज्ञोगणैर्विध्वंसितोमम ॥ ५ ॥ तत्रयज्ञोमृगोभूत्वाप्रदुद्रा वसुवेगवान् ॥ मयाबाणेननिर्विद्धोरुधिरेणप्रसेचितः ॥ ६ ॥ अजगंधस्तदाभूतोनामदेवैस्तुमेकृतम् ॥ अजगंधस्त्वमेवेतिदास्येचान्यत्तुभोज नम् ॥ ७ ॥ एतासांशृणुमेदेविभक्ष्यमेकंमयोचितम् ॥ कथ्यमानंवरारोहेकालरात्रिमहाप्रभे ॥ ८ ॥ यास्त्रीसगर्भादेवेशिअन्यस्त्रीपरिधानकम् ॥ परिधत्तेस्पृशेद्वापिपुरुषस्यविशेषतः ॥ ९ ॥ सभागोस्तुवरारोहेकासांचित्पृथिवीतले ॥ अप्येकवर्षबालंतुगृहत्वातत्रवैबलात् ॥ ११० ॥ भुक्त्वाति ष्ठंतुसुप्रीताअपिवर्षशतान्बहून् ॥ अन्याःसूतिगृहेच्छिद्रंगृह्णीयुस्तुह्यपूजिताः ॥ १११ ॥ निवासिष्यंतिदेवेशितथावैजातहारिकाः ॥ गृहेक्षेत्रेतटाके चवाप्युद्यानेषुचैवहि ॥ १२ ॥ अत्येषुचरुदंत्योयाःस्त्रियस्तिष्ठंतिनित्यशः ॥ तासांशरीरगाश्चान्याःकाश्चित्तृतिमवाप्नुयुः ॥ १३ ॥ शिवदूत्युवाच ॥ कुत्सितंभवतादत्तंप्रजानांपरिपीडनम् ॥ नचत्वंबुध्यसेदातुंशंकरस्यविशेषतः ॥ १४ ॥ त्रपाकरंयद्भवतिप्रजानांपरिपीडकम् ॥ नतुतद्युज्यतेदातुंतासांभ क्ष्यंतुशंकर ॥ १५ ॥ रुद्रउवाच ॥ अवंत्यांतुयदास्कंदोमयापूर्वंतुभद्रितः ॥ चूडाकर्मणिवृत्तेतुकुमारस्यतदाशुभे ॥ १६ ॥ आगत्यमातरोभक्ष्यमपू र्वंतुप्रचक्रिरे ॥ देवलोकाद्देवगणामातॄणांभोक्तुमागताः ॥ १७ ॥ तासांगृहेयदापूर्वंब्रह्माद्यास्सुरसत्तमाः ॥ गंधर्वाप्सरसश्चैवयक्षास्सर्वेचगुह्यकाः ॥ १८ ॥ मेर्वादयःशिखरिणोगंगाद्याःसरितस्तथा ॥ सर्वेनागागजास्सिद्धाःपक्षिणोऽसुरसूदनाः ॥ १९ ॥ डाकिन्यःसहवेतालैर्वृताःसर्वैर्ग्रहैस्तदा ॥ किमुक्तेनामुना देवियत्सृष्टंब्रह्मणात्विह ॥ १२० ॥ तत्सर्वंभोजनंदत्तंस्वेच्छान्नंचनभोगतं ॥ शिवदूत्युवच ॥ आसांकृतंदेहिभोज्यंदुर्लभंयत्त्रिविष्टपे ॥ २१ ॥ स्नेहःकृतंसगु डंहृद्यंसुपक्वंपरिकल्पितम् ॥ क्वचिन्नान्येनयद्भुक्तमपूर्वंपरमेश्वर ॥ २२ ॥ एवमुक्तस्तदासोपिदेवदेवोमहेश्वरः ॥ भक्ष्यार्थंतास्तदाप्राहपार्वत्याश्चैवसन्निधौ ॥ ॥ २३ ॥ मयावैसाधितंचान्नंप्रकारैर्बहुभिःकृतं ॥ तत्सर्वंचव्ययंयातंनचान्यदिहदृश्यते ॥ २४ ॥ भवतीष्वागतास्वद्यकिंमयादेयमुच्यताम् ॥ अपूर्वंभ वतीनांयन्मयादेयंविशेषतः ॥ २५ ॥ आस्वादितंनचान्येनभक्ष्यार्थंचददाम्यहम् ॥ अधोभागेचमेनाभेर्वर्तुलौफलसन्निभौ ॥ २६ ॥ भक्षयध्वंहिसहितालं बौमेवृषणाविमौ ॥ अनेनचापिभोज्येनपरातृप्तिर्भविष्याति ॥ २७ ॥ महाप्रसादंतालब्ध्वादेव्यस्सर्वास्तदाशिवम् ॥ प्रणिपत्यस्थिताश्शर्वइदंवचनमब्रवीत् ॥ २८ ॥ करिष्यंतिशुभाचारान्विनाहास्येनयेनराः ॥ तेषांधनंपशुःपुत्रादाराश्चैवगृहादिकम् ॥ २९ ॥ भविष्यतिमयादत्तंयच्चान्यन्मनसिस्थितम् ॥ हा स्येनदीर्घदशनादरिद्राश्चभवंतिते ॥ १३० ॥ तस्मान्ननिंदाहास्यंचकर्तव्यंहिविजानता ॥ भवत्योमातरःख्याताह्यस्मिन्लोकेभविष्यथ ॥ ३१ ॥

उपहारेनरायेतुकरिष्यंतिचकौमुदीम् ॥ चणकान्पूरिकाश्चैववृषणैःसहपूपकान् ॥ ३२॥ बंधुभिःस्वजनैश्चैवतेषांवंशोनछिद्यते ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंधना
र्थीलभतेधनम् ॥ ३३ ॥ रूपवान्सुभगोभोगीसर्वशास्त्रविशारदः ॥हंसयुक्तेनयानेनब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ३४ ॥ शिवदूतिमयाप्येवंतासांदत्तंचभक्षणम्
त्रपाकरींकभवत्याउक्तोहंतान्निशामय ॥ ३५ ॥ जयस्वदेविचामुंडेजयभूतापहारिणि ॥ जयसर्वगतेदेविकालरात्रिनमोस्तुते ॥ ३६ ॥ विश्वमूर्ति
युतेशुद्धेविरूपाक्षित्रिलोचने ॥ भीमरूपेशिवेविद्येमहामायेमहोदरे ॥ ३७ ॥ मनोजयेमनोदुर्गेभीमाक्षिक्षुभितक्षये ॥ महामारिविचित्रांगिगी
तनृत्यप्रियेशुभे ॥ ३८ ॥ विकरालिमहाकालिकालिकेपापहारिणि ॥ पाशहस्तेदंडहस्तेभीमहस्तेभयानके ॥ ३९ ॥ चामुंडेज्वलमानास्येती
क्ष्णदंष्ट्रेमहाबले ॥ शिवयानप्रियेदेविप्रेतासनगतेशिवे ॥ १४० ॥ भीमाक्षिभीषणेदेविसर्वभूतभयंकरि ॥ करालिविकरालेचमहाकालिकरालिनि ॥
॥ ४१ ॥ कालिकरालविक्रांतेकालरात्रिनमोस्तुते ॥ सर्वशस्त्रभृतेदेविनमोदेवनमस्कृते ॥ ४२ ॥ एवंस्तुताशिवदूतीरुद्रेणपरमेष्ठिना ॥ तुतोषपरमादे
वीवाक्यंचैवमुवाचह ॥ ४३ ॥ वरंवृणीष्वदेवेशयत्तेमनसिवर्तते ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ स्तोत्रेणानेनयेदेविस्तोष्यंतित्वांवरानने ॥ ४४ ॥ तेषांत्वंवरदादे
विभवसर्वगतासती ॥ इमंपर्वतमारुह्ययःपूजयतिभक्तितः ॥ ४५ ॥ सपुत्रपौत्रपशुमान्समृद्धिमुपगच्छतु ॥ यश्चैवंशृणुयाद्भक्त्यास्तवंदेविसमुद्भवं ॥४६॥
सर्वपापविनिर्मुक्तःपरंनिर्वाणमृच्छतु ॥ भ्रष्टराज्योयदाराजानवम्यांनियतःशुचिः ॥ ४७ ॥ अष्टम्यांचचतुर्दश्यांसोपवासोनरोत्तम ॥ संवत्सरेणलभतांरा
ज्यंनिष्कंटकंपुनः ॥ ४८ ॥ एषाज्ञानान्विताशक्तिःशिवदूतीतिचोच्यते ॥ यएवंशृणुयान्नित्यंभक्त्यापरमयानृप ॥ ४९ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःपरंनिर्वाण
माप्नुयात् ॥ यश्चैनंपठतेभक्त्यास्नात्वावैपुष्करेजले ॥१५०॥ सर्वमेतत्फलंप्राप्यब्रह्मलोकेमहीयते ॥ यत्रैतल्लिखितंगेहेसदातिष्ठतिपार्थिव ॥५१॥ नतत्रा
ग्निभयंघोरंसर्वचोरादिसंभवं ॥ यश्चेदंपूजयेद्भक्त्यापुस्तकेपिस्थितंबुधः ॥ ५२ ॥ तेनचेष्टंभवेत्सर्वंत्रैलोक्यंसचराचरं ॥ जायंतेबहवःपुत्राःधनंधान्यं
वरास्त्रियः ॥५३॥ रत्नान्यश्वागजाभृत्यास्तेषामाशुभवंतिच॥यत्रेदंलिख्यतेगेहेतत्राप्येवंध्रुवंभवेत्॥१५४॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेशिवदूतीचरितं
नामएकत्रिंशोऽध्यायः ॥३१ ॥ भीष्मउवाच ॥ केनकर्मविपाकेनप्रेतत्वंजायतेपुनः ॥ केनवात्रप्रमुच्येततन्मेब्रूहिमहामते ॥ १ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ अ
हंतेकथयिष्यामिसर्वमेतदशेषतः ॥ यच्छ्रुत्वानपुनर्मोहंयास्यतेनृपसत्तम ॥२॥येनजायेतप्रेतत्वंयेनचास्मात्प्रमुच्यते ॥ प्राप्नोतिनरकंघोरंदुस्तरंत्रिदशैरपि
॥ ३ ॥ सतांसंभाषणेचैवपुण्यतीर्थानुकीर्त्तने ॥ मानवास्तुप्रमुच्यंतआपन्नाःप्रेतयोनिषु ॥ ४ ॥ श्रूयतेहिपुराभीष्मब्राह्मणःसंशितव्रतः ॥ पृथुस्सर्वत्रवि
ख्यातःसंतोषेचसदास्थितः ॥ ५ ॥ स्वाध्याययुक्तोगेहेषुनित्ययोगश्चयोगवित् ॥ जपयज्ञविधानेनयुक्तंकालंक्षिपेच्चसः ॥ ६ ॥ युक्तःक्षमादयाभ्यांचक्षां

त्यायुक्तश्चतत्त्ववित् ॥ अहिंसाहितचित्तश्चमार्दवेचतथास्थितः ॥ ७ ॥ ब्रह्मचर्यसमायुक्तस्तपोयोगसमन्वितः ॥ युक्तःसपितृकार्येषुयुक्तोवैदिककर्मसु ॥
॥८॥परलोकभयेयुक्तोयुक्तस्सत्यवचःप्रति ॥ युक्तोमधुरवाक्येषुयुक्तश्चातिथिपूजने ॥९॥ इष्टापूर्तसमायुक्तोयुक्तोद्वंद्वविवर्जने ॥ स्वकर्मविधिसंयुक्तोयुक्तः
स्वाध्यायकर्मसु ॥ १० ॥ एवंकर्माणिकुर्वतस्संसारविजिगीषया ॥ बहून्यब्दान्यतीतानिब्राह्मणस्यगृहेसतः ॥ ११ ॥ तस्यबुद्धिरियंजातातीर्थाभिगम
नंप्रति ॥ पुण्यैस्तीर्थजलैरेतत्क्लिन्नंकुर्यांकलेवरम् ॥ १२ ॥ प्रयतःपुष्करेस्नात्वाभास्करस्योदयंप्रति ॥ कृतजप्यनमस्कारोप्यद्धानंप्रत्यपद्य
त ॥ १३ ॥ अग्रतःपंचपुरुषानपश्यत्सोतिभीषणान् ॥ वनेकंटकवृक्षाढ्येनिर्जनेपक्षिवर्जिते ॥ १४ ॥ तान्दृष्ट्वाविकृताकारान्सुघोरान्पापदर्श
नान् ॥ ईषत्संत्रस्तहृदयोव्यतिष्ठन्निश्चलाकृतिः ॥ १५ ॥ अवलंब्यततोधैर्यंभयमुत्सृज्यदूरतः ॥ पप्रच्छमधुराभाषीकेयूयंविकृताः कुतः ॥ १६ ॥
किंवाचैवकृतंकर्मयेनप्राप्ताश्चवैकृतम् ॥ कथमेवंविधाःसर्वेप्रस्थिताःकुत्रचाध्वनि ॥ १७ ॥ प्रेताऊचुः ॥ क्षुत्पिपासान्वितानित्यंमहादुःखसमावृताः ॥
हृतप्रज्ञावयंसर्वेनष्टसञ्ज्ञाविचेतसः ॥ १८ ॥ नजानीमोदिशंचापिप्रदिशंचापिकांचन ॥ नांतरिक्षंमहींचापिनजानीमोदिवंतथा ॥ १९ ॥ यदेत
द्दुःखमाख्यातमेतदेवसुखंभवेत् ॥ प्रभातमिदमाभातिभास्करोदयदर्शनात् ॥ २० ॥ अहंपर्युषितोनामसूचीमुखस्तथापरः ॥ शीघ्रगोरोहकश्चै
वपंचमोलेखकस्तथा ॥२१॥ ब्राह्मणउवाच ॥ प्रेतानांकर्मजातानांनाम्नांवैसंभवःकुतः ॥ किंतत्कारणमुद्दिश्ययतोयूयंसनामकाः ॥ २२ ॥ प्रेताऊचुः ॥
अहंस्वादुसदाभुंजेदद्यांपर्युषितंद्विजे ॥ एतत्कारणमासाद्यनामपर्युषितोमम ॥ २३ ॥ सूचिताबहवोनेनविप्राश्चान्नाद्यकांक्षिणः ॥ एतत्कारणमुद्दिश्य
सूचीमुखाभिधोमतः ॥ २४ ॥ शीघ्रंगतोस्मिविप्रेणयाचितःक्षुधितेनच ॥ एतत्कारणमुद्दिश्यशीघ्रगोद्विजसत्तम ॥ २५॥ गृहोपरिसदास्वादुभुंक्तेद्विजभये
नहि ॥ उद्विग्नमानसस्तत्रतेनासौरोहकःस्मृतः ॥२६॥ मौनेचापिस्थितोनित्यंयाचितोविलिखन्महीम् ॥ अस्माकमपिपापिष्ठोलेखकोनामनामतः ॥२७॥
कृच्छ्रेणलेखकोयातिरोहकस्तुअवाक्शिराः॥शीघ्रगःपंगुतांप्राप्तःसूचीसूचीमुखोभवत् ॥२८॥पर्युषितोलम्बग्रीवोलंबोदरउदाहृतः॥वृहद्वृषणलंबोष्ठःपापाद
स्मादजायत ॥ २९ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातमात्मवृत्तंसहेतुकम् ॥ पृच्छस्वयदितेश्रद्धापृष्टाश्चकथयामहे ॥ ३० ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ येजीवाभुवितिष्ठंति
सर्वेप्याहारमूलकाः ॥ युष्माकमपिचाहारंश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः॥३१॥ प्रेताऊचुः॥शृणुष्वाहारमस्माकंसर्वसत्वविगर्हितम् ॥ यच्छ्रुत्वानिंदसेविप्रभूयोभूय
श्चनित्यशः ॥३२॥ श्लेष्ममूत्रपुरीषेणयोषिदङ्गमलेनच ॥ गृहाणित्यक्तशौचानिप्रेताभुंजंतितत्रवै ॥ ३३ ॥ स्त्रीभिर्दग्धानिकीर्णानिप्रकीर्णोच्छिष्टकानिच ॥
मलेनापिजुगुप्स्यानिप्रेताभुंजंतितत्रवै ॥ ३४ ॥ चित्तलज्जाविहीनानिहोमहीनानियानिच ॥ व्रतैश्चैवविहीनानिप्रेताभुंजंतितत्रवै ॥ ३५ ॥ गुरवो

नैवपूज्यंतेस्त्रीजितानिगृहाणिच ॥ क्रोधलोभगृहीतानिप्रेताभुंजंतितत्रवै ॥ ३६ ॥ त्रपामेजायतेतातकथ्यमानेस्वभोजने ॥ अस्मात्परतरं
चान्यन्नवक्तुमपिशक्यते ॥ ३७ ॥ निर्वृत्तिप्रेतभावस्यपृच्छामस्त्वांदृढव्रत ॥ यथानभवतिप्रेतस्तन्मेवदतपोधन ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥
एकरात्रद्विरात्रादिकृच्छ्रचांद्रायणादिभिः ॥ व्रतैरन्यैःकृतैर्नित्यंनप्रेतोजायतेनरः ॥ ३९ ॥ त्रीनग्नीन्पञ्चचैकंवायोहन्यहनिसेवते ॥ सर्वभूतदयापन्नो
नप्रेतोजायतेनरः ॥ ४० ॥ तुल्योमानेऽपमानेचतुल्यःकांचनलोष्टयोः ॥ तुल्यःशत्रौचमित्रेचनप्रेतोजायतेनरः ॥ ४१ ॥ देवतातिथिपूजासुगुरुपूजा
सुनित्यशः ॥ रतोवैपितृपूजासुनप्रेतोजायतेनरः ॥ ४२ ॥ शुक्लांगारकसंयुक्ताचतुर्थीजायतेयदा ॥ श्रद्धयाश्राद्धकृत्तस्यांनप्रेतोजायतेनरः ॥ ४३ ॥ जि
तक्रोधविमर्शोयस्तृष्णासंगविवर्जितः ॥ क्षमावान्दानशीलश्चनप्रेतोजायतेनरः ॥ ४४ ॥ गोब्राह्मणांश्चतीर्थानिपर्वतांश्चनदीस्तथा ॥ देवांश्चैवतुयोवन्द्या
न्नप्रेतोजायतेनरः ॥ ४५ ॥ प्रेताऊचुः ॥ श्रुताश्चविविधाधर्माःपृच्छामोदुःखितामुने ॥ येनवैजायतेप्रेतस्तन्नोवदमहामते ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ शूद्रा
न्नेनतुभुक्तेनब्राह्मणेनविशेषतः ॥ म्रियतेह्युदरस्थेनसवैप्रेतोभवेन्नरः ॥ ४७ ॥ मातरंपितरंभ्रातॄन्भगिनींसुतमेवच ॥ अदृष्टदोषांस्त्यजतिसप्रेतोजायते
नरः ॥ ४८ ॥ अयाज्ययाजनाच्चैवयाज्यस्यचविवर्जनात् ॥ रतोवैशूद्रसेवासुसप्रेतोजायतेनरः ॥ ४९ ॥ न्यासापहर्तामित्रध्रुक्शूद्रपाकरतःसदा ॥ विस्रं
भघातीकूटस्थःसप्रेतोजायतेनरः ॥ ५० ॥ ब्रह्महागोघ्नकःस्तेनःसुरापोगुरुतल्पगः ॥ भूमिकन्यापहर्त्ताचसप्रेतोजायतेनरः ॥ ५१ ॥ सामान्यांदक्षिणांल
ब्ध्वाएकएवनिगूहति ॥ नास्तिकोभावनिरतःसवैप्रेतोभिजायते ॥ ५२ ॥ एवंब्रुवाणेविप्रेन्द्रआकाशेदुंदुभिस्वनः ॥ पुष्पवृष्टिःपपातोर्व्यांदेवैर्मुक्तासह
स्रशः ॥ ५३ ॥ प्रेतानांतुविमानानिआगतानिसमंततः ॥ अस्यविप्रस्यसंभाषात्पुण्यसंकीर्तनेनच ॥ ५४ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसतांसंभाषणंकुरु ॥ यदि
तेश्रेयसाकार्यंगंगासुतअतंद्रितः ॥ ५५ ॥ तिलकंसर्वधर्मस्यपञ्चप्रेतकथामिमाम् ॥ पठेल्लक्षंयोऽस्यकुलेनप्रेतोजायतेनरः ॥ ५६ ॥ शृणोतिवाप्यभीक्ष्णंवाश्रद्ध
यापरयान्वितः ॥ भक्त्यासमन्वितोवापिनप्रेतोजायतेनरः ॥ ५७ ॥ भीष्मउवाच ॥ अंतरिक्षेकिमर्थंतुपुष्करंपरिकीर्त्यते ॥ मुनिभिर्धर्मशीलैश्चलभ्यतेत
त्कथंत्विह ॥ ५८ ॥ येनतल्लभ्यतेलब्धंलब्धंचैवफलप्रदम् ॥ तन्मेसर्वंसमाचक्ष्वकौतुकादेवपृच्छतः ॥ ५९ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ऋषिकोटिस्समायातादृ
क्षिणापथवासिनी ॥ स्नानार्थंपुष्करेराजन्पुष्करंचवियद्गतम् ॥ ६० ॥ मत्वातेमुनयःसर्वेप्राणयामपरायणाः ॥ ध्यायमानाःपरंब्रह्मस्थिताद्वादशवत्स
रान् ॥ ६१ ॥ ब्रह्मामहर्षयस्तत्रदेवास्सेन्द्रास्समागताः ॥ ऋषयोंतर्हिताःप्रोचुर्नियमांस्तेसुदुष्करान् ॥ ६२ ॥ आकारणंपुष्करस्यमंत्रेणक्रियतांद्विजाः ॥ आ
पोहिष्ठेतितिसृभिर्ऋग्भिःसांनिध्यमेष्यति ॥ ६३ ॥ अघमर्षणजप्येनभवेद्वैफलदायकम् ॥ विप्रैर्वाक्यावसानेतुसर्वैस्तैस्तुतथाकृतम् ॥ ६४ ॥ कृतेनपु

ण्यतांप्राप्तायेनिदेशाच्चतोद्विजाः ॥ गर्हिताधर्मशास्त्रेषुतेविप्रादक्षिणोत्तराः ॥ ६५ ॥ येचान्येपार्वतीयाश्चश्राद्धेनार्हंतिकेतनम् ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्वि
यत्येवंसमास्थितम्॥६६॥ कार्तिक्यांपुष्करंस्नानात्पूततामभियच्छति ॥ ब्रह्मणासहितंराजन्सर्वेषांपुण्यदायकम् ॥ ६७ ॥ तत्रागतास्तुयेवर्णाःसर्वेतेपुण्य
भाजनाः॥द्विजैस्तुल्यानसंदेहोविनामंत्रेणतेनृप ॥ ६८॥ आग्नेयंतुयदाऋक्षंकार्तिक्यांभवतिक्वचित् ॥ महतीसातिथिर्ज्ञेयास्नानेदानेतथोत्तमा॥६९॥ यदाया
म्यंतुभवतिऋक्षंतस्यांतिथौक्वचित् ॥ तिथिःसापिमहापुण्यायातिभिःपरिकीर्तिता ॥ ७० ॥ प्राजापत्यंयदाऋक्षंतिथौतस्यांनराधिप ॥ सामहाकार्तिकीप्रो
क्तादेवानामपिदुर्लभा ॥ ७१ ॥ यदाचार्कैगुरौसोमेवारेष्वेतेषुवैत्रिषु ॥ त्रीण्येतानिचऋक्षाणिस्वयंप्रोक्तानिब्रह्मणा ॥ ७२ ॥ अत्राश्वमेधिकंपुण्यंस्नातस्य
भवतिध्रुवम् ॥ दानमक्षयतांयातिपितॄणांतर्पणंतथा ॥७३॥ विशाखासुयदाभानुःकृत्तिकासुचचंद्रमाः ॥ सयोगःपुष्करोनामपुष्करेष्वतिदुर्लभः ॥ ७४ ॥
अंतरिक्षावतीर्णेतुतर्थिंपैतामहेशुभे ॥ स्नानंयेत्रकरिष्यंतितेषांलोकामहोदयाः ॥ ७५ ॥ नस्पृहांतेन्यपुण्यस्यकृतस्याप्यकृतस्यच ॥ करिष्यंतिमहा
राजसत्यमेतदुदाहृतम् ॥ ७६ ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थंपृथिव्यामिहपठ्यते ॥ नास्मात्परंपुण्यतीर्थंलोकेषुनृपपठ्यते ॥ ७७ ॥ कार्तिक्यांतुविशेषेणपुण्यापा
पहराशुभा ॥ उदुंबरवनात्तस्मादागाताचसरस्वती ॥ ७८ ॥ तयातत्पूरितंतीर्थंपुष्करंमुनिसेवितम् ॥ दक्षिणेशिखरंभातिपर्वतस्याविदूरतः ॥ ७९ ॥
नीलांजनचयप्रख्यंवर्णतोनीलशाद्वलम् ॥ तयातच्छिखरंतस्यखस्थितंपुष्करंयथा ॥ ८० ॥ प्रावृट्कालेवियत्पूर्णघनवृंदमिवोच्छ्रितम् ॥ कदंबपुष्पगं
धाढ्यंकुटजार्जुनभूषितम् ॥ ८१ ॥ रथमार्गमिवारोढुंरवेस्तच्छिखरंस्थितम् ॥ वृत्तैस्सपुलकैस्स्निग्धैःस्त्रीणामिवपयोधरैः ॥ ८२ ॥ श्रीफलैःशिखरंभा
तिसमन्तात्सुमनोहरैः ॥ गुंजद्भिःषट्पदकुलैःसमंतादुपशोभितम् ॥ ८३ ॥ कोकिलारावरुचिरंशिखिकेकारवाकुलम् ॥ शृंगेमनोहरेतस्मिन्नुद्गतासुमनो
रमा ॥ ८४॥ पुण्यापुण्यजलोपेतानदीयंब्रह्मणस्सुता ॥ वंशस्तंबात्सुविपुलाप्रवृत्ताचोत्तरामुखी॥८५॥ गत्वाततोनातिदूरात्पुनर्यातिपराङ्मुखी ॥ ततः
प्रभृतिसादेवीप्रसन्नाप्रकटास्थिता ॥ ८६ ॥ अन्तर्धानंपरित्यज्यप्राणिनामनुकम्पया ॥ कनकासुप्रभाचैवनन्दाप्राचीसरस्वती ॥ ८७ ॥ पंचस्रोताः
पुष्करेषुब्रह्मणापरिभाषिता ॥ तस्यास्तीरेसुरम्याणितीर्थान्यायतनानिच ॥ ८८ ॥ संसेवितानिमुनिभिःसिद्धैश्चापिसमंततः ॥ तेषुसर्वेषुभविताधर्मंहे
तुःसरस्वती ॥ ८९ ॥ हाटकक्षितिगौरीणांतत्तीर्थेषुमहोदयम् ॥ दानंदत्तंनरैःस्नातैर्जनयत्यक्षयंफलम् ॥ ९० ॥ धान्यप्रदानंप्रवरंवदंतितिलप्रदानंचत
थामुनींद्राः ॥ यैस्तेषुतीर्थेषुनरैःप्रदत्तंतद्धर्महेतुप्रवरंप्रदिष्टम् ॥ ९१ ॥ प्रायोपवेशंप्रयतःप्रयत्नाद्यस्तेषुकुर्यात्प्रमदापुमान्वा ॥ तीर्थेपिसंयोज्यमनोपिचेत्थं
भुंक्तेफलंब्रह्मगृहेयथेष्टम्॥९२॥ तस्योपकंठेम्रियतेहियैस्तुकर्मक्षयात्स्थावरजंगमैश्च ॥ तेचापिसर्वेसकलंप्रसह्यलभंतियज्ञस्यफलंदुरापम् ॥९३ ॥ ततस्तु

स्नाधर्मफलारणीचजन्मादिदुःखार्दितचेतसांतु ॥ सर्वात्मनाचारुफलासरस्वतीसेव्याप्रयत्नात्पुरुषैर्महानदी ॥ ९४ ॥ तत्रयेसलिलंपूतंपिबंतिसततंनराः ॥
नतेमनुष्यादेवास्तेजगत्यामिहसंस्थिताः ॥ ९५ ॥ यज्ञैर्दानैस्तपोभिश्चयत्फलंप्राप्यतेद्विजैः ॥ तदत्रस्नानमात्रेणशूद्रैरपिस्वभावजैः ॥ ९६ ॥ दर्शनात्पु
ष्करस्यापिमहापातकिनोपिये ॥ तेपितत्पापनिर्मुक्ताःस्वर्गंयांतितनुक्षये ॥ ९७ ॥ तत्रोपवासीयज्ञस्यपुंडरीकस्ययत्फलम् ॥ तत्प्राप्नो
तिनरःक्षिप्रमल्पायासेनपुष्करे ॥ ९८ ॥ माघमासेतिलान्यस्तुप्रयच्छतिचसद्विजे ॥ यथाशक्तिचभक्त्याचसविष्णुभवनेवसेत् ॥ ९९ ॥ तत्रोपवासं
स्नानंचपंचगव्याशनंतथा ॥ यःकरोतिनरःसोपिदेहांतेस्वर्गमाप्नुयात् ॥ १०० ॥ वसंतितत्समीपस्थायेपितस्करजातयः ॥ तेपितस्यानुभा
वेनस्वर्यांतिचनसंशयः ॥ १ ॥ येपुनःशूद्रवृत्तिस्थास्त्रिरात्रोपोषितानराः ॥ प्रयच्छंतिद्विजेष्वर्थंब्रह्मशक्तिसमन्विताः ॥ २ ॥ तेमृतायानमारूढाः प
द्मासनचतुर्भुजाः ॥ ब्रह्मणासहसायुज्यंप्राप्नुवंत्यपुनर्भवम् ॥ ३ ॥ गंगोद्भेदंयत्रगंगासंप्राप्तासरितांवराम् ॥ सरस्वतींद्रष्टुकामासांत्वार्थंप्रोद्गतांऽन्त
रात् ॥ ४ ॥ तत्रगत्वापयःपूतंसुरसिद्धनिषेवितम् ॥ सारस्वतंचविमलंविद्याधरगणार्चितम् ॥५॥ पीतमेकांजलिमितंयेनाप्तंतेनतत्परं॥अवलोक्यदिशंपूर्वांमा
हगंगेसखित्वया ॥ ६ ॥ एकाकिनीवियुक्तास्मिक्वयास्येहमबांधवा ॥ तांविज्ञायततोगंगारुदंतींशोककर्शिताम् ॥ ७ ॥ पूर्वदेशात्समायाताद्रष्टुंतांदीनमा
नसाम् ॥ दृष्ट्वाचतांमहाभागांपरिष्वज्यतुपीडिताम् ॥ ८ ॥ नेत्रेप्रमृज्यचैतस्याःप्राहगंगावचस्तदा ॥ मारोदीस्त्वंमहाभागेदुःष्करंतेकृतंसखि ॥९॥देवका
र्यंयदन्येनकर्तुंशक्येतनैवहि ॥ एतस्मात्तेमहाभागेद्रष्टुंदेवाःसमागताः ॥११०॥ एषांचक्रियतांपूजावाङ्मनःकायकर्मणा ॥ सरस्वतीसुरेंद्राणांकृत्वापूजा
विधिक्रमम् ॥ ११ ॥ क्रमेणब्रह्मजापश्चात्संगतातुसखीजनम् ॥ ज्येष्ठमध्यमयोर्मध्येसंगमोलोकविश्रुतः ॥ १२ ॥ पश्चान्मुखीब्रह्मसुताजाह्नवीतुउदङ्मुखी
ततस्तेविबुधाःसर्वेपुष्करंयेसमागताः ॥ १३ ॥ विदित्वादुष्करंकर्मतस्यास्तुतिमकारयन् ॥ त्वंबुद्धिस्त्वंमतिर्लक्ष्मीस्त्वंविद्यात्वंगतिःपरा॥१४॥ त्वंश्रद्धा
त्वंपरानिष्ठाबुद्धिर्मेधारतिःक्षमा ॥ त्वंसिद्धिस्त्वंस्वधास्वाहात्वंपवित्रंमतंमहत् ॥ १५ ॥ संध्यारात्रिःप्रभाभूतिर्मेधाश्रद्धासरस्वती ॥ यज्ञविद्यामहावि
द्यागुह्यविद्याचशोभना ॥ १६ ॥ आन्वीक्षिकीतुयावार्तादंडनीतिश्चकथ्यते ॥ नमोस्तुतेपुण्यजलेनमःसागरगामिनि ॥ १७ ॥ नमस्तेपापनिर्मोकेनमोदेवि
जगत्प्रिये ॥ एवंस्तुताहिसादेवीदिव्यास्वार्थपरायणैः ॥ १८ ॥ एवंसाप्राङ्मुखीतत्रस्थितादेवीसरस्वती ॥ सर्वतीर्थमयीदेवीसर्वामरसमन्विता ॥ १९ ॥
प्राचीसेतिबुधैर्ज्ञेयाब्रह्मणोवचनंतथा ॥ तत्रशुद्धावटंनामतीर्थंपैतामहंस्मृतम् ॥१२०॥ दर्शनेनापिवैतस्यमहापातकिनोपिये ॥ भोगिभोगान्समश्नंतिविशु
द्धाब्रह्मणोंतिके ॥ २१ ॥ प्रायोपवेशंयेतत्रप्रकुर्वंतिनरोत्तमाः ॥ तेमृताब्रह्मयानेनदिवंयांत्यकुतोभयाः ॥ २२ ॥ तत्राल्पमपियैर्दानंदत्तंब्रह्मविदा

त्मनाम् ॥जन्मांतरशतंतेषांतैर्दत्तंभावितात्मनाम् ॥ २३ ॥ खण्डस्फुटितसंस्कारंतत्रकुर्वन्तियेनराः ॥ तेब्रह्मलोकमासाद्यमोदन्तेसुखिनस्सदा ॥ २४ ॥ योऽत्रपूजाजपोहोमः कृतोभवतिदेहिनाम् ॥ अनन्तंतत्फलंसर्वंब्रह्मभक्तिरतात्मनाम् ॥ २५ ॥ तत्रदीपप्रदानेनज्ञानचक्षुरतींद्रियः ॥ प्राप्नोतिधूपदानेनस्थानंब्रह्मनिषेवितम् ॥ २६ ॥ अथकिंबहुनोक्तेनसंगमेयत्प्रदीयते ॥ तदनंतफलंप्रोक्तंजीवतोवामृतस्यच ॥ २७ ॥ स्नानाज्जपात्तथाहोमादनंतफलसाधकम् ॥ रामेणागत्यवैतत्रपिंडंदशरथस्यच ॥ २८ ॥ दत्तंश्राद्धंतत्रतेनमार्कंडेयेनदर्शिते ॥ तत्रवापीचतुःकोणातत्रपिंडप्रदानराः ॥ २९ ॥ हंसयुक्तेनयानेनसर्वेयांतित्रिविष्टपम् ॥ तस्यांवाप्यांतुवैब्रह्मापितृमेधंचकारह ॥ १३० ॥ यज्ञंयज्ञविदांश्रेष्ठःसमाप्तवरदक्षिणम् ॥ वसवःपितरोज्ञेयारुद्राश्चैवपितामहाः ॥ ३१ ॥ आदित्याश्चततस्तेषांविहिताःप्रपितामहाः ॥ त्रिविधाअपिआहूयपुनरुक्ताविरिंचिना ॥ ३२ ॥ भवद्भिःपिंडदानाद्यंग्राह्यमत्रस्थितैस्सदा ॥ यत्कृतंपितृकार्यंचतदनंतफलंभवेत् ॥ ३३ ॥ वृत्त्यर्थंपितरस्तेषांतुष्टाश्चैवपितामहाः ॥ लभंतेतर्पणात्तृप्तिंपिंडदानात्त्रिविष्टपम् ॥ ३४ ॥ तस्मात्सर्वंपरित्यज्यप्राचीनेपिंडदोभवेत् ॥ दत्वापुत्रःप्रयत्नेनपितॄन्सर्वांश्चतर्पयेत् ॥ ३५ ॥ प्राचीनेश्वरदेवस्यपुरोभूतंप्रतिष्ठितम् ॥ आदितीर्थंतदित्युक्तंदर्शनादपिमुक्तिदम् ॥ ३६॥ स्पृष्ट्वातुसलिलंतत्रमुच्यतेजन्मबधनात् ॥ अवगाहनाद्ब्रह्मणोसौभवत्यनुचरःसदा ॥ ३७ ॥ आदितीर्थेनरःस्नात्वायःप्रदद्यात्समाधिना ॥ अन्नमल्पमपिप्रायःप्रायशस्स्वर्गमाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ यस्तत्रब्रह्मभक्तानांनरःस्नात्वादद्याद्धनम् ॥ कृसरेणापिहेम्नाचसस्वर्गेमोदतेसुखी ॥ ३९ ॥ प्राचीसरस्वतीतत्रनरैःकिंमृग्यतेपरम् ॥ तस्यांस्नानात्फलंतृप्त्यैतपोयज्ञादिलक्षणम् ॥ १४० ॥ येपिबंतिनराःपुण्यांप्राचींदेवींसरस्वतीम् ॥ नतेनराःसुराज्ञेयामार्कंडेयर्षिरब्रवीत् ॥४१॥ सरस्वतीनदींप्राप्यनस्नानेनियमःक्वचित् ॥ भुक्तेवानचवाभुक्तेदिवावायदिवानिशि ॥ ४२ ॥ तत्तीर्थंसर्वत्तीर्थानांप्राचीनंप्रवरंस्मृतत् ॥ पापघ्नंपुण्यजननंप्राणिनांपरिकीर्तितम् ॥ ४३ ॥ येपुनर्भावितात्मानस्तत्रस्नात्वाजनार्दनम् ॥ पूजयन्तियथाशक्तितेप्रयांतित्रिविष्टपम् ॥ ४४ ॥ देवानांप्रवरोविष्णुस्तेनयत्रसरस्वती ॥ सेवितातत्परंतीर्थंक्षितौब्रह्मसुतोब्रवीत् ॥ ४५ ॥ ततस्तस्मान्महातीर्थमन्यमानामहोदयम् ॥ मंदाकिनीमुदीक्षंतीस्थितातत्रसरस्वती ॥ ४६ ॥ तत्तीर्थंसर्वतीर्थानांपरंस्वायंभुवोब्रवीत् ॥ मंदाकिन्यासमंयत्रप्राप्यपुण्यसमागमम् ॥ ४७ ॥ तत्रस्थानेस्थितादेवैः स्तुतादेवीसरस्वती ॥ मत्वाचैकाकिनींतांतुदीनास्यांदीनमानसां ॥ ४८ ॥ सखींतदासृजद्ब्रह्मारूपिणींविमलेक्षणाम्॥हरिणींहरिरप्याशुजज्ञेकमललोचनाम् ॥४९॥ वज्रिणीमपिदेवेशोवज्रपाणिर्विसृष्टवान् ॥ सुकुरंगरुचिंदेवोनीलकंठोवृषध्वजः ॥ ॥ १५० ॥ सखींसंजनयामाससरस्वत्यास्त्रिलोचनः ॥ विलोक्यमानासाराजन्सखीभिःसुरसुंदरी ॥ ५१ ॥ प्रहृष्टायातुमारब्धादेवादेशान्महानदी ॥ ततःस

स्त्रीभिःसार्द्धंसाप्राचीनागंतुमुद्यता॥५२॥ सरस्वतीसमस्तानांतासांश्रेष्ठतमास्मृता॥प्राचीसरस्वतीतोयंयेपिबंतिमृगाभुवि ॥५३॥ तेपिस्वर्गंगमिष्यंतियद्वै द्विजवरायथा ॥ चिंतामणिरिवात्रैषाप्राचीज्ञेयासरस्वती ॥५४॥ तथाकामफलस्येयंहेतुभूतामदानदी ॥ दक्षिणांदिशमालोक्यपुनःपश्चान्मुखीगता ॥५५॥ उक्तातयातथागंगादिशंप्राचींव्रजस्वह ॥ विस्मर्तव्यानचाहंतेव्रजदेवियथागतम् ॥ १५६ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेतीर्थावतारोनाम द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ भीष्मउवाच ॥ मार्कंडेयेनवैरामःकथमत्रप्रबोधितः ॥ कथंसमागमोभूतःकस्मिन्कालेकदामुने ॥ १ ॥ मार्कंडेयःक स्यसुतःकथंजातोमहातपाः ॥ नाम्नोस्यनिगमंब्रुहियथाभूतंमहामुने ॥ २ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ अथतेसंप्रवक्ष्यामिमार्कंडेयोद्भवंपुनः ॥ पुराकल्पेमुनिः पूर्वंमृकंडुर्नामविश्रुतः ॥ ३ ॥ भृगोःपुत्रोमहाभागःसभार्यस्तत्तवांस्तपः ॥ तस्यपुत्रस्तदाजातोवसतस्तुवनांतरे ॥ ४ ॥ सपंचवार्षिकोभूतो बालएवगुणाधिकः ॥ ज्ञानिनासतदादृष्टोभ्रमन्बालस्तदांगणे ॥ ५ ॥ स्थित्वासमुचिरंकालंभाव्यर्थंप्रत्यबुध्यत ॥ तस्यपित्रासवैपृष्टःकियदायुः सुतस्यमे ॥ ६ ॥ संख्यायाचक्ष्ववर्षाणितस्याल्पान्यधिकानिवा ॥ मृकंडुनैवमुक्तस्तुसज्ञानीवाक्यमब्रवीत् ॥ ७ ॥ षण्मासमायुः पुत्रस्यधात्रासृष्टंमुनीश्वर ॥ नैवशोकस्त्वयाकार्यःसत्यमेतदुदाहृतम् ॥ ८ ॥ सतच्छ्रुत्वावचोभीष्मज्ञानिनायदुदाहृतम् ॥ अथोपनयनंचक्रेबालकस्यपितातदा ॥ ९ ॥ आहचैनंपितापुत्रमृषींस्त्वमभिवादय ॥ एवमुक्तःसवैपित्राप्रहृष्टश्चाभिवादने ॥ १० ॥ नवर्णावर्णतांवे त्तिसर्ववर्णाभिवादनः ॥ पंचमासास्त्वतिक्रांतादिवसाःपंचविंशतिः ॥ ११ ॥ मार्गेणाथसमायाताऋषयस्तत्रसप्तवै ॥ बालेनतेनतेदृष्टाःसर्वेचाप्यभिवादि ताः ॥१२॥ आयुष्मान्भवतैरुक्तःसबालोदंडमेखली ॥ उक्त्वैवंतेपुनर्बालमपश्यन्क्षीणजीवितम् ॥ १३ ॥ दिनानिपंचतस्यायुर्ज्ञात्वाभीताश्चतेनृप ॥ तंगृहीत्वाबालकंचगतास्तेब्रह्मणोंतिकम् ॥ १४॥ प्रतिमुच्यचतंराजन्प्रणिपेतुःपितामहम् ॥ अयमावेदितस्तैस्तुतेनब्रह्माभिवादितः ॥ १५ ॥ चिरायुर्ब्र ह्मणाबालःप्रोक्तःसऋषिसन्निधौ ॥ ततस्तेमुनयःप्रीताःश्रुत्वावाक्यंपितामहात् ॥ १६ ॥ पितामहऋषीन्दृष्ट्वाप्रोवाचविस्मयान्वितः ॥ कार्येणयेनचाया तःकोयंबालोनिवेद्यताम् ॥ १७ ॥ ततस्तऋषयोराजन्सर्वंतस्मैन्यवेदयन् ॥ पुत्रोमृकंडोःक्षीणायुःसायुर्षंकुरुबालकम् ॥१८॥ अल्पायुषस्त्वस्यमुनिर्बध्वे मांचापिमेखलाम् ॥ यज्ञोपवीतंदंडंचदत्वाचैनमबोधयत् ॥ १९॥ यंकंचित्पश्यसेबालभ्रमंतंभूतलेजनम् ॥ तस्याभिवादःकर्तव्यएवमाहपितावचः॥२० ॥ अभिवादनशीलोयंक्षितौदृष्टःपरिभ्रमन् ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनदैवयोगात्पितामह ॥२१ ॥ चिरायुर्भवपुत्रेतिप्रोक्तोसौतत्रबालकः ॥ कथंवचोभवेत्सत्यमस्मा कंभवतासह ॥२२॥ एवमुक्तस्तदातैस्तुब्रह्मालोकपितामहः ॥ ऋतवाक्यादियंभूमिःसंस्थितासर्वतोभया ॥ २३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ मत्समश्चायुषाबालोमा

कैंडेयोभविष्यति ॥ कल्पस्यादौतथाचांतेमतोमेमुनिसत्तमः ॥ २४ ॥ एवंतेमुनयोबालंब्रह्मलोकेपितामहात् ॥ संसाध्यप्रेषयामासुर्भूयोप्येनंधरातलम् ॥ २५॥ तीर्थयात्रांगताविप्रामार्कंडेयोनिजंगृहम् ॥ जगामतेषुयातेषुपितरंस्वमथाब्रवीत् ॥ २६ ॥ ब्रह्मलोकमहंनीतोमुनिभिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ दीर्घायुश्चकृतश्चास्मिवरान्दत्वाविसर्जितः ॥२७॥ एतदन्यच्चमेदत्तंगतंचिंताकरंतव ॥ कल्पस्यादौतथाचांतेभविष्येसमनंतरे ॥२८॥ लोककर्तुर्ब्रह्मणोहंप्रसादात्तस्यवैपितः ॥ पुष्करंवैगमिष्यामितपस्तप्तुंसमुद्यतः ॥ २९ ॥ तत्राहंदेवदेवेशमुपासिष्येपितामहम् ॥ सर्वकामावाप्तिकरंसर्वारातिनिवर्हणम् ॥ ३० ॥ सर्वसौख्यप्रदंदेवमिन्द्रादीनांपरायणम् ॥ ब्रह्माणंतोषयिष्यामिसर्वलोकपितामहम् ॥ ३१ ॥ मार्कंडेयवचःश्रुत्वामृकंडुर्मुनिसत्तमः ॥ जगामपरमंहर्षंक्षणमेकंसमुच्छ्वसन् ॥ ३२ ॥ धैर्यंसुमनसास्थायइदंवचनमब्रवीत् ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवितंचसुजीवितम् ॥ ३३ ॥ सर्वस्यजगतांस्रष्टायेनदृष्टःपितामहः ॥ त्वयादायादवानस्मिपुत्रेणवंशधारिणा ॥३४॥ त्वंगच्छपश्यदेवेशंपुष्करस्थंपितामहम् ॥ दृष्टेतस्मिन्जगन्नाथेनजरामृत्युरेवच ॥३५॥ नृणांभवतिसौख्यानितथैश्वर्यंतपोऽक्षयम् ॥ त्रीणिशृङ्गाणिशुभ्राणित्रीणिप्रस्रवणानिच ॥ ३६ ॥ पुष्कराणितथात्रीणिनविद्मस्तत्रकारणम् ॥ कनीयांसंमध्यमंचतृतीयंज्येष्ठपुष्करम् ॥ ३७ ॥ शृंगशब्दाभिधानानिशुभप्रस्रवणानिच ॥ ब्रह्माविष्णुस्तथारुद्रोनित्यंसन्निहितास्त्रयः ॥ ३८ ॥ पुष्करेषुमहाराजानातःपुण्यतमंभुवि ॥ विरजंविमलंतोयंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ ३९॥ ब्रह्मलोकस्यपन्थानंधन्याःपश्यंतिपुष्करं ॥ यस्तुवर्षशतंसाग्रमाग्निहोत्रमुपासीता ॥४० ॥ कार्तिकींवावसेदेकांपुष्करेसममेवच ॥ कर्तुम्मयानशकितंकर्मणानैवसाधितम् ॥ ४१ ॥ तदयत्नात्त्वयातातमृत्युस्सर्वेहरोजितः ॥ तत्रदृष्टस्सदेवेशोब्रह्मालोकपितामहः ॥ ४२ ॥ नान्योमर्त्यस्त्वयातुल्योभविताजगतीतले ॥ अहंवैतोषितोयेनपञ्चवार्षिकजन्मना ॥ ४३ ॥ वरेणत्वंमदीयेनउपमांचिरजीविनाम् ॥ गमिष्यसिनसन्देहस्तथाशीर्वचनम्मम ॥ ४४ ॥ एवंवदन्तितेसर्वेब्रजलोकान्यथेप्सितान् ॥ एवंलब्धप्रसादेनमृकण्डुतनयेनच ॥ ४५ ॥ आश्रमःस्थापितस्तेनमार्कण्डाश्रमइत्युत ॥ तत्रस्नात्वाशुचिर्भूत्वावाजपेयफलंलभेत् ॥ ४६ ॥ सर्वपापविशुद्धात्माचिरायुर्जायतेनरः ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ तथान्यंतेप्रवक्ष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥४७॥ यथारामेणवैतीर्थंपुष्करंतुविनिर्मितम् ॥ चित्रकूटात्पुरारामोमैथिल्यालक्ष्मणेनच ॥ ४८ ॥ अत्रेराश्रममासाद्यपप्रच्छमुनिसत्तमम् ॥ रामउवाच ॥ कानिपुण्यानितीर्थानिकिंवाक्षेत्रंमहामुने ॥ ४९ ॥ यत्रगत्वानरोयोगिन्वियोगंसहवंधुभिः ॥ नैवप्राप्नोतिभगवन्तन्ममाचक्ष्वसुव्रत ॥५० ॥ अनेनवनवासेनराज्ञस्तुमरणेनच ॥ भरतस्यवियोगेनपरितप्येह्यहंत्रिभिः ॥ ५१ ॥ तद्वाक्यंराघवेणोक्तंश्रुत्वाविप्रर्षभस्तदा ॥ ध्यात्वाचसुचिरंकालमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ५२ ॥ अत्रिरुवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयावीररघूणांवंशवर्धन ॥ ममपित्राकृतंतीर्थंपुष्करंनामविश्रु

तम् ॥ ५३ ॥ पर्वतौद्वौचविख्यातौमर्यादायज्ञपर्वतौ ॥ कुंडत्रयंतयोर्मध्येज्येष्ठमध्यकनिष्ठकम् ॥ ५४ ॥ तेषुगत्वादशरथंपिंडदानेनतर्पय ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थंक्षेत्राणामपिचोत्तमम् ॥ ५५ ॥ अवियोगाचसुरसावापीरघुकुलोद्वह ॥ तथासौभाग्यकूपोन्यःसुजलोरघुनंदन ॥ ५६ ॥ तेषुपिंडप्रदानेनपितरोमोक्षमाप्नुयुः ॥ आभूतसंप्लवंकालमेतदाहपितामहः ॥ ५७ ॥ तत्रराघवगच्छस्वभूयोप्यागमनंक्रियाः ॥ तथेतिचोक्त्वारामोपिगमनाय मनोदधे ॥ ५८ ॥ ऋक्षवंतमभिक्रम्यनगरंवैदिशंतथा ॥ चर्मण्वतींसमुत्तीर्यप्राप्तोसौयज्ञपर्वतम् ॥ ५९ ॥ तमतिक्रम्यवेगेनमध्यमेपुष्करेस्थितः ॥ पितॄन्संतर्पयामासअद्भिर्देवांश्चसर्वशः ॥ ६० ॥ स्नानावसानेरामेणमार्कंडोमुनिपुंगवः ॥ आगच्छन्शिष्यसंयुक्तोदृष्टस्तत्रैवधीमता ॥६१॥ गत्वावैसंमुखंतस्यप्रणिपत्यचसादरम् ॥ पृष्टोऽवियोगदःकूपःकतमस्यांदिशिप्रभो ॥ ६२ ॥ सुतोदशरथस्याहंरामोनामजनैःस्मृतः ॥ सौभाग्यवापींतांद्रष्टुमहंप्राप्तोत्रिशासनात् ॥ ६३ ॥ तत्स्थानंतौचवैकूपौभगवान्प्रब्रवीतुमे ॥ एवमुक्तश्चरामेणमार्कंडःप्रत्युवाचह ॥ ६४ ॥ मार्कंडेयउवाच॥ साधुराघवभद्रंतेसुकृतंभवताकृतम् ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनयत्प्राप्तोसीहसांप्रतम् ॥ ६५ ॥ एह्यागच्छस्वपश्यस्ववापींतामवियोगदाम् ॥ अवियोगश्चसर्वैश्चकूपएवात्रजायते॥६६॥आमुष्मिकेचैहिकेचजीवतोपिमृतस्यवा ॥ एतद्वाक्यंमुनींद्रस्यश्रुत्वालक्ष्मणपूर्वजः ॥ ६७ ॥ सस्माररामोराजानंतदादशरथंनृप ॥ भरतंसहशत्रुघ्नंभ्रातृनन्यांश्चनागरान् ॥ ६८ ॥ एवंचिंतयतस्तस्यसंध्याकालोव्यजायत ॥ उपास्यपाश्चिमांसंध्यांमुनिभिःसहराघवः ॥ ६९ ॥ सुष्वापतांनिशांतत्रभ्रातृभार्यासमन्वितः ॥ विभावर्यवसानेतुस्वप्नांतेरघुनंदनः ॥ ७० ॥ पित्रामात्रातथाचान्यैरयोध्यायांस्थितःकिल ॥ विवाहमंगलेवृत्तेबहुभिर्बांधवैःसह ॥ ७१ ॥ समासीनःसभार्योसावृषिभिःपरिवारितः ॥ लक्ष्मणेनाप्येवमेवदृष्टोसौसीतयातथा ॥ ७२ ॥ प्रभातेतुमुनीनांतत्सर्वमेवप्रकीर्तितम् ॥ ऋषिभिश्चतथेत्युक्तःसत्यमेतद्भवूत्तम ॥७३॥ मृतस्यदर्शनेश्राद्धंकार्यमावश्यकंस्मृतम् ॥ वृद्धिकामास्तुपितरस्तथाचैवान्नकांक्षिणः ॥७४॥ ददंतिदर्शनंस्वप्नेभक्तियुक्तस्यराघव ॥ अवियोगस्तुतेभ्रात्रापित्राचभरतेनच॥७५॥चतुर्दशानांवर्षाणांभवितराघवध्रुवम्॥ कुरुश्राद्धंतथावीरराज्ञोदशरथस्यच॥७६॥अमीचऋपयःसर्वेतवभक्ताःकृतक्षणाः ॥ अहंचजमदग्निश्चभारद्वाजश्चलोमशः॥७७॥देवरातःशमीकश्चषडेतेवैद्विजोत्तमाः ॥ श्राद्धेचतेमहाबाहोसंभारांस्त्वमुपाहर॥७८॥मुख्यंचेंगुदिपिण्याकंबदरामलकैःसह ॥ श्रीफलानिचपक्कानिमूलंचोच्चावचंबहु ॥ ७९ ॥ मार्गेणचाथमांसेनधान्येनविविधेनच ॥ तृप्तिंप्रयच्छविप्राणांश्राद्धदानेनसुव्रत ॥ ८० ॥ पुष्कराराण्यमासाद्यानियतोनियताशनः ॥ पितॄंस्तर्पयतेयस्तुसोश्वमेधमवाप्नुयात् ॥८१॥ स्नानार्थंतुवयंरामगच्छामोज्येष्ठपुष्करम्॥ इत्युक्त्वातेगताःसर्वेमुनयोराघवंनृप ॥ ८२ ॥ लक्ष्मणंचाब्रवीद्रामोमेध्यमाहरमेमृगम् ॥ शुद्धेक्षणंचशशकंकृष्णशाकंतथामधु ॥ ८३ ॥ जंबीराणिचमु

ख्यानिमूलानिविविधानिच ॥ पक्वानिचकपित्थानिफलान्यन्यानियानिच ॥ ८४ ॥ तान्याहरस्ववैश्राद्धेक्षिप्रमेवास्तुलक्ष्मण॥तथातत्कृतवान्सर्वंरामादेशा च्चराघवः ॥८५॥ बदरेङ्गुदिशाकानिमूलानिविविधानिच ॥ तत्राहृत्यचरामेणकूटकारःकृतोमहान्॥८६॥ परिपक्वंचजानक्यासिद्धंरामेनिवेदितम् ॥ स्नात्वा रामोयोगवाप्यांमुनींस्तानतुपालयन् ॥ ८७ ॥ मध्याह्नाच्चलितेसूर्येकालेकुतपकेतथा ॥ आयाताऋषयःसर्वेयेरामेणानुमंत्रिताः ॥ ८८ ॥ तानागतान्मुनीन्दृष्ट्वावैदेहीजनकात्मजा ॥ रामांतिकंपरित्यज्यव्रीडिताऽन्यत्रसंस्थिता ॥ ८९ ॥ विस्मयोत्फुल्लनयनाचिंतयानाचवेपती ॥ ब्राह्मणानेहजानंतिश्राद्धकालेह्युपस्थिताः ॥९० ॥ रामेणभोजिताविप्राःस्मृत्युक्तेनयथाविधि ॥ वैदिक्यश्चकृतास्सर्वाःसत्क्रियायास्समीरिताः ॥ ९१ ॥ पुराणोक्तोविधिश्चैववैश्वदेविकपूर्वकः ॥ भुक्तवत्सुचविप्रेषुदत्वापिंडान्यथाक्रमम् ॥ ९२ ॥ प्रेषितेषुयथाशक्तिदत्वातेषुचदक्षिणाम् ॥ गतेषु विप्रमुख्येषुप्रियांरामोब्रवीदिदम् ॥ ९३ ॥ किमर्थंसुभ्रुनष्टासिमुनीन्दृष्ट्वात्विहागतान् ॥ तत्सर्वंत्वमिदंतत्वंकारणंवदमाचिरम् ॥ ९४ ॥ भवितव्यं कारणेनतच्चगोप्यंनमेकुरु ॥ शापितासिममप्राणैर्लक्ष्मणस्यशुचिस्मिते ॥ ९५ ॥ एवमुक्तातदाभर्त्रात्रपयावाङ्मुखीस्थिता ॥ विमुंचंतीसाऽश्रुपातंराघवं वाक्यब्रमवीत् ॥ ९६ ॥ शृणुत्वंनाथयदृष्टमाश्चर्यमिहयादृशम् ॥ रामत्वयाचिंत्यमानोराजेंद्रस्त्विहचागतः ॥ ९७ ॥ सर्वाभरणसंयुक्तौद्वौचान्यौचतथावि धौ ॥ द्विजानांदेहसंयुक्तास्त्रयस्तेरघुनंदन ॥ ९८ ॥ पितरस्तुमयादृष्टाब्राह्मणांगेषुराघव ॥ दृष्ट्वात्रपान्विताचाहमपक्रांतातवांतिकात् ॥ ९९ ॥ त्वयावैभो जिताविप्राःकृतंश्राद्धंयथाविधि ॥ वल्कलाजिनसंवीताकथंराज्ञःपुरःसरा ॥ १०० ॥ भवामिरिपुवीरघ्नसत्यमेतदुदाहृतम् ॥ कौशेयानिचवस्त्राणिकैकेय्या पहृतानिच ॥ १०१ ॥ ततःप्रभृतिचैवाहंचीरिणीतुवनाश्रयम् ॥ ज्ञात्वाहंनवदेकिंचिन्मातेदुःखंभवत्विति ॥ २ ॥ नाहंस्मरामिवैमातुर्नपितुश्चपरंतप ॥ कदाभविष्यतीहांतोवनवासस्यराघव ॥ ३ ॥ एतदेवानिशंरामाचिंतयंत्याःपुनःपुनः ॥ व्रजंतिदिवसानाथतवपद्मांशपाम्यहम् ॥ ४ ॥ स्वहस्तेनकथंराज्ञो दास्येवैभोजनंत्विदम् ॥ दासानामपियोदासोनोपभुंजतियत्क्वचित् ॥ ५ ॥ एतादृशीकथंत्वस्मैसंप्रदातुंसमुत्सहे ॥ याहंराज्ञापुरादृष्टासर्वालङ्कारभूषि ता ॥ ६ ॥ वालव्यजनहस्ताचवीजयंतीनराधिपम् ॥ सास्वेदमलदिग्धांगीकथंपश्यामिभूमिपम् ॥७॥ व्यक्तंत्रिविष्टपंप्राप्तस्त्वयापुत्रेणतारितः ॥ दृष्ट्वामां दुःखितांबालांवनेक्लिष्टामनागसम् ॥ ८ ॥ शोकःस्यात्पार्थिवस्यास्यतेननष्टास्मिराघव ॥ भवान्प्राणसमोरामनेतेगोप्यंममत्विह ॥ ९ ॥ सत्येनतेनचैवा थस्पृशामिचरणौतव ॥ तच्छ्रुत्वाराघवःप्रीतःप्रियांतांप्रियवादिनीम् ॥ ११० ॥ अंकमानीयसुदृढंपरिष्वज्यचसादरम् ॥ भुक्तौभोज्यंतदावीरौपश्चाद्भुक्ताच जानकी ॥ ११ ॥ एवंस्थितौतदासाचतांरात्रिंतत्रराघवौ ॥ उदितेचसहस्रांशौगमनायमनोदधुः ॥ १२ ॥ प्रत्यङ्मुखंगतःक्रोशंज्येष्ठंयावच्चपुष्करम् ॥ पूर्वं

भागेपुष्करस्ययावत्तिष्ठतिराघवः ॥१३॥शुश्रावचततोवाचंदेवदूतेनभाषितम् ॥ भोभोराघवभद्रंतेतीर्थमेतत्सुदुर्लभम् ॥ १४ ॥ अस्मिन्स्थानेस्थितोवीर
आत्मनःपुण्यतांकुरु ॥ देवकार्यंत्वयाकार्यंहंतव्यादेवशत्रवः ॥ १५ ॥ ततोहृष्टमनावीरोह्यब्रवील्लक्ष्मणंवचः ॥ सौमित्रेऽनुगृहीतोहंदेवदेवेनब्रह्मणा ॥ १६ ॥
अत्राश्रमपदंकृत्वामासमेकंचलक्षण ॥ व्रतंचरितुमिच्छामिकायशोधनमुत्तमम् ॥ १७ ॥ तथेतिलक्ष्मणेनोक्तेव्रतंपरिसमाप्यतु ॥ पिंडदानादिभिर्दानैःश्राद्धै
श्चैवपितामहान् ॥ १८ ॥ पुष्करेतुतदारामोऽतर्पयद्विधिवत्तदा ॥ कनकासुप्रभाचैवनंदाप्राचीसरस्वती ॥ १९ ॥ पंचस्रोताःपुष्करेषुपितॄणांतुष्टिदा
यिनी ॥ दैनंदिनींपितॄणांतुपूजांतांपितृपूर्विकाम् ॥ १२० ॥ रचयित्वातदारामोलक्ष्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥ एहिलक्ष्मणशीघ्रंत्वंपुष्कराज्जलमानय ॥
॥ २१ ॥ पादप्रक्षालनंकृत्वाशयनंकुरुसंस्तरे ॥ विभावर्यांनिवृत्तायांयास्यामोदक्षिणांदिशम् ॥ २२ ॥ लक्ष्मणस्त्वब्रवीद्वाक्यंसीतयानीयतांपयः ॥ ना
हंरामसर्वकालेदासभावंकरोमिते ॥ २३ ॥ इयंपुष्टाचसुभृशंपीवरीचममाप्युत ॥ किंत्वंकरिष्यस्यनयाभार्ययावदसांप्रतम् ॥ २४ ॥ किंवामृतस्यवै
पृष्ठइयंयास्यतितेप्रिया ॥ रक्षसेत्वंसदाकालंसुपुष्टांचैवसर्वदा ॥ २५ ॥ दृष्टाचैषाक्लेशयतिसततंमांरघूत्तम ॥ त्वंचक्लेशयसेरामपरत्रजायतेक्षतिः ॥
॥ २६ ॥ त्वत्कृतेचसदाचाहंपिपासांक्षुधयासह ॥ संसहामिनसंदेहः परत्रचनिशामय ॥ २७ ॥ मृतानांपृष्ठतःकश्चिद्गतोनैवचदृश्यते ॥ भार्य्यांपुत्रो
धनंचापिएवमाहुर्मनीषिणः ॥ २८ ॥ मृतश्चतेपितारामत्यक्त्वाराज्यमकंटकम् ॥ विनिक्षिप्यवनेत्वांचकैकेय्याःप्रियकाम्यया ॥ २९ ॥ इहस्थि
तासाकैकेयीधनंसर्वंचबांधवाः ॥ महाराजोदशरथएकएवगतोगतिम् ॥ १३० ॥ मन्येहंनत्वयासार्धंसीतायास्यतिवैध्रुवम् ॥ करिष्यसेकिमनया
वदराघवसांप्रतम् ॥ ३१ ॥ श्रुत्वाचाश्रुतपूर्वंहिवाक्यंलक्ष्मणभाषितम् ॥ विमनाराघवस्तस्थौसीताचापिवरानना ॥ ३२ ॥ यदुक्तंलक्ष्मणेनाथसी
तासर्वंचकारह ॥ स्नात्वाभुक्त्वाततोवीरौपुष्करेपुष्करेक्षणौ ॥ ३३ ॥ नीत्वाविभावरींतत्रगमनायमनोदधुः ॥ एह्युत्तिष्ठचसौमित्रेव्रजामोदक्षिणांदिश
म् ॥ ३४ ॥ सौमित्रिरब्रवीद्रामनाहंयास्येकथंचन ॥ व्रजत्वमनयासार्धंभार्यंयाकमलेक्षण ॥ ३५ ॥ नान्यद्वनंगमिष्यामिनैवायोध्यांचराघव ॥ अ
स्मिन्वनेवसिष्यामिवर्षाणीहचतुर्दश ॥ ३६ ॥ मयाविनात्वयोध्यायांयदित्वंनगमिष्यसि ॥ अनेनवर्त्मनाभूपआगंतव्यंत्वयाविभो ॥ ३७ ॥ यदिजीवा
मितत्कालंपुनर्यास्येपितुःपुरम् ॥ तपस्संभावयिष्यामिमयात्वंकिंकरिष्यसि ॥ ३८ ॥ व्रजसौम्याशिवःपंथामाचतेपरिपंथिनः ॥ पश्यामित्वांपुनः
प्राप्तंसभार्यंकमलेक्षणम् ॥ ३९ ॥ पितृपैतामहंराज्यमयोध्यायांनराधिप ॥ शत्रुघ्नभरतौचोभौत्वदाज्ञाकरणेस्थितौ ॥ १४० ॥ अहंतेप्रतिकूलस्तु
वनवासेविशेषतः ॥ अनारतंदिवाचाहंरात्रौचैवपरंतप ॥ ४१ ॥ कर्मकर्तुंनशक्नोमिव्रजसौम्ययथासुखम् ॥ एवंब्रुवाणंसौमित्रिमुवाचरघुनंदनः ॥ ४२ ॥

कथंपूर्वमयोध्यायानिर्गतोसिमयासह ॥ वनेवत्स्याम्यहंरामनववर्षाणिपंचच ॥ ४३ ॥ नतुत्वयाविरहितः स्वर्गेपिनिवसेक्वचित् ॥ याग
तिस्तेनरव्याघ्रममसापिभविष्यति ॥ ४४ ॥ प्रसादःक्रियतांमह्यंनयमामपिराघव ॥ इदानीमर्धमार्गेत्वंकथंस्थास्यसिशत्रुहन् ॥ ४५ ॥ लक्ष्मण
स्त्वब्रवीद्रामंनाहंगंतावनेपुनः ॥ लक्ष्मणंसंस्थितंज्ञात्वारामोवचनमब्रवीत् ॥ ४६ ॥ मामनुव्रजसौमित्रएकोयास्यामिकाननम् ॥ द्वितीयामेत्वियंसी
तारामेणोक्तस्तुलक्ष्मणः ॥ ४७ ॥ गृहीत्वाऽथसमुत्तस्थौरामवाक्यंसलक्ष्मणः ॥ मर्यादापर्वतंप्राप्तौक्षेत्रसीमांपरंतपौ ॥ ४८ ॥ अजगंधंचदेवेशंदेवदेवंपि
नाकिनम् ॥ अष्टांगप्रणिपातेननत्वारामास्त्रिलोचनम् ॥ ४९ ॥ तुष्टावप्रयतः स्थित्वाशंकरंपार्वतीप्रियम् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वारोमांचितशरीरकः ॥
॥ १५० ॥ सात्विकंभावमापन्नोविनिर्धूतरजस्तमाः ॥ लोकानांकारणंदेवंबुबुधेविबुधाधिपम् ॥ ५१ ॥ रामउवाच ॥ कृत्स्नस्ययोस्यजगतःसचराचरस्य
कर्ताकृतस्यचपुनःसुखदुःखदश्च ॥ संहारहेतुरपियः पुनरंतकालेतंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ५२ ॥ योयंसकृद्विमलचारुविलोलतोयांगंगांमहोर्मिवि
षमांगगनात्पतंतीम् ॥ मूर्ध्नादधेस्रजमिवप्रविलोलपुष्पांतंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ५३ ॥ कैलासशैलशिखरंपारिकम्प्यमानंकैलासशृंगसदृशेनदशाननेन ॥
यत्पादपद्मविधृतंस्थिरतांदधारतंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ५४ ॥ येनासकृद्दनुसुताः समरेनिरस्ताविद्याधरोरगगणाश्चवरैःसमग्रैः ॥ संयोजिता
मुनिवराःफलमूलभक्षास्तंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ५५ ॥ दक्षाध्वरेचनयनेचतथाभगस्यपूष्णस्तथादशनपंक्तिमपातयच्च ॥ तस्तंभयःकुलिशयु
क्तमथेंद्रहस्तंतंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ५६ ॥ एनःकृतोपिविषयेष्वपिसक्तचित्ताज्ञानान्वयश्रुतगुणैरपिनैवयुक्ताः ॥ यंसंश्रिताःसुखभुजःपुरुषाभवं
तितंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ५७ ॥ अत्रिप्रसूतिरविकोटिसमानतेजाःसंत्रासनंविबुधदानवसत्तमानाम् ॥ यःकालकूटमपिबत्प्रसभंसुदीप्तंतंशंकरंशरण
दंशरणंव्रजामि ॥ ५८ ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्रमरुतांचसषण्मुखानांदद्याद्वरंसुबहुशोभगवान्महेशः ॥ नन्दिंचमृत्युवदनात्पुनरुज्जहारतंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ५९ ॥
आराधितःसुतपसाहिमवन्निकुंजेधूमव्रतेनमनसापिपरैरगम्ये ॥ संजीवनीमकथयद्भृगवेमहात्मातंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ १६० ॥ नानाविधैर्गजबिडालस
मानवक्त्रैर्दक्षाध्वरप्रमथनैर्बलिभिर्गणेंद्रैः ॥ योभ्यर्चितोमरगणैश्चसलोकपालैस्तंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ६१ ॥ शंखेंदुकुंदधवलंवृषभंप्रवीरमारुह्ययःक्षितिध
रेंद्रसुतानुयातः ॥ यात्यंबरंप्रलयमेघविभूषितंचतंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ६२ ॥ शांतंमुनिंयमनियोगपरायणैस्तैर्भीमैर्महोग्रपुरुषैःप्रतिनीयमानम् ॥
भक्त्यानतंस्तुतिपरंप्रसभंररक्षतंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ६३ ॥ यःसव्यपाणिकमलाग्रनखेनदेवस्तत्पंचमंप्रसभमेवपुरस्सुराणाम् ॥ ब्राह्मंशिरस्तरुण
पद्मनिभंचकर्त्ततंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ६४ ॥ यस्यप्रणम्यचरणौवरदस्यभक्त्यास्तुत्वाचवाग्भिरमलाभिरतंद्रितात्मा ॥ दीप्तस्तमांसिनुदतेस्व

करौर्विवस्वांस्तंशंकरंशरणदंशरणंव्रजामि ॥ ६५ ॥ येत्वांसुरोत्तमगुरुंपुरुषाविमूढाजानंतिनास्यजगतःसचराचरस्य ॥ ऐश्वर्यमाननिगमानुशयेनपश्चात्ते
यातनामनुभवंत्यविशुद्धचित्ताः ॥ ६६ ॥ तस्यैवंस्तुवतोवोचच्छूलपाणिर्वृषध्वजः ॥ उवाचवचनंहृष्टोराघवंतुष्टमानसः ॥ ६७ ॥ रुद्रउवाच ॥ रामहृ
ष्टोस्मिभद्रंतेजातस्त्वंनिर्मलेकुले ॥ त्वंचापिजगतांवंद्योदेवोमानुषरूपधृत् ॥ ६८ ॥ त्वयानाथेनवैदेवाःसुखिनःशाश्वतीःसमा ॥ सेविष्यंतेचिरंकालंगतेव
र्षेचतुर्दशे ॥ ६९ ॥ अयोध्यामागतंत्वांयेद्रक्ष्यंतिभुविमानवाः ॥ सुखंतेऽत्रभजिष्यंतिस्वर्गेवासन्तथाक्षयम् ॥ ७० ॥ देवकार्यंमहत्कृत्वाआगच्छेथाः
पुनःपुरीम् ॥ राघवस्तुतथादेवंनत्वाशीघ्रंविनिर्गतः ॥ ७१ ॥ इंद्रमार्गांनदींप्राप्यजटाजूटंनियम्यच ॥अब्रवील्लक्ष्मणंरामइदमर्पयमेधनुः ॥ ७२ ॥
रामवाक्यंतुतच्छ्रुत्वासीतांवैलक्ष्मणोब्रवीत् ॥ किमर्थंदेविरामेणत्यक्तोहंकारणंविना ॥ ७३ ॥ अपराधंनजानामिकुपितोयन्महाभुजः ॥ रामेणाहंप
रित्यक्तःप्राणांस्त्यक्ष्याम्यसंशयम् ॥ ७४ ॥ नैवमेजीवितेनार्थोधिग्धिङ्मांकुलपांसनम् ॥ आर्यस्ययेनवैमन्युर्जनितःपापकारिणा ॥ ७५ ॥ कांस्तुलो
कान्गमिष्यामिअपध्यातोमहात्मना ॥ उभौहस्तौमुखेकृत्वासाश्रुकंठोब्रवीदिदम् ॥ ७६ ॥ नापराध्यामिरामस्यकर्मणामनसागिरा ॥ स्पृष्टौतेचरणौदेवि
ममनान्यागतिर्भवेत् ॥ ७७ ॥ ततःसीताब्रवीद्रामंत्यक्तःकिमनुजस्त्वया ॥ वैषम्यंत्यज्यतांबालेलक्ष्मणेलक्ष्मिवर्धने ॥ ७८ ॥ राघवस्त्वब्रवीत्सी
तांनाहंत्यक्ष्यामिलक्ष्मणम् ॥ नकदाचिदपिस्वप्नेलक्ष्मणस्यमतंप्रिये ॥ ७९ ॥ श्रुतपूर्वंन्सुश्रोणिक्षेत्रस्यास्यविचेष्टितम् ॥ अत्रक्षेत्रेजनास्सत्यंसर्वेहिस्वा
र्थतत्पराः॥१८०॥परस्परंनपश्यंतिस्वात्मनश्चहितंवचः ॥ नशृण्वंतिपितुःपुत्राःपुत्राणांपितरस्तथा ॥८१॥ नाशिष्याहिगुरोर्वाक्यंशिष्यस्यापितथागुरुः ॥
अर्थानुबंधिनीप्रीतिर्नकश्चित्कस्यचित्प्रियः ॥ ८२ ॥ इत्येवंकथयन्नेवप्रातोरेवांमहानदीम् ॥ चक्रेभिषेकंककुत्स्थःसानुजःसहसीतया ॥ ८३ ॥ तर्पयि
त्वाचसलिलैःस्वान्पितॄन्दैवतान्यपि ॥ उदीक्ष्यचमुहुःसूर्यंदेवताश्चसमाहितः ॥ ८४ ॥ कृताभिषेकस्तुरराजरामःसीताद्वितीयःसहलक्ष्मणेन ॥ कृताभिषे
कःसहशैलपुत्र्यागुहेनसार्धंभगवानिवेशः ॥ १८५ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेमार्कंडेयाश्रमदर्शनंनामत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥३३॥ भीष्मउवाच ॥
कस्मिन्कालेभगवताब्रह्मणालोककारिणा ॥ यज्ञियैर्यैष्टुमारब्धंतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ १ ॥ किंनामानऋत्विजस्तेब्राह्मणयेप्रकल्पिताः ॥ काचवैदक्षिणातेषां
दत्तातेनमहात्मना ॥ २ ॥ यथाभूतंयथावृत्तंतथात्वंमेप्रकीर्तय ॥ सुमहत्कौतुकंजातंयज्ञंपैतामहंप्रति ॥ ३ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पूर्वमेवमयाख्यातंयदा
स्वायंभुवोमनुः ॥ स्सृष्ट्वाप्रजापतीन्सर्वानुक्तःसृष्टिंकुरुष्ववै ॥४॥ स्वयंतुपुष्करंगत्वायज्ञस्याहृत्यविस्तरम् ॥ ससंभारान्समानाय्यवह्न्यगारेस्थितोभव
त् ॥५॥ गायंतिनित्यंगंधर्वानृत्यंत्यप्सरसांगणाः ॥ ब्रह्मोद्गाताहोताध्वर्युश्चत्वारोयज्ञवाहकाः ॥ ६ ॥ एकैकस्यत्रयश्चान्येपरिवाराःस्वयंकृताः ॥ ब्रह्माचत्र

ह्मणाच्छंसीपोताचाग्नीध्रएवच ॥ ७ ॥ आन्वीक्षिकीसर्वविद्याब्राह्मीह्येषाचतुष्टयी ॥ उद्गाताचप्रत्युद्गाताप्रतिहर्तासुब्रह्मण्यः ॥ ८ ॥ चतुष्टयीद्वितीयैषातू
द्गातुश्चप्रकीर्तिता ॥ होताचमैत्रावरुणस्तथाऽच्छावाकएवच ॥९॥ ग्रावस्तुच्चचतुर्थोत्रतृतीयाचचतुष्टयी ॥ अध्वर्युश्चप्रतिष्ठातानेष्टोन्नेतातथैवच ॥ १० ॥
चतुष्टयीचतुर्थ्येषाप्रोक्ताशंतनुनंदन ॥ एतेवैषोडशप्रोक्ताऋत्विजोवेदचिंतकैः ॥ ११ ॥ शतानित्रीणिषष्टिश्चयज्ञाःसृष्टाःस्वयंभुवा ॥ एतांश्चैतेषु
सर्वेषुप्रवदंतिसदाद्विजान् ॥ १२ ॥ सदस्यंकेचिदिच्छंतित्रिसामाध्वर्युमेवच ॥ ब्रह्माणंनारदंचक्रेब्राह्मणाच्छंसिगौतमम् ॥ १३ ॥ देवगर्भंचपोता
रमाग्नीध्रंचैवदेवलम् ॥ उद्गातांगिरसःप्रत्युद्गाताचपुलहस्तथा ॥ १४ ॥ नारायणःप्रतिहर्तासुब्रह्मण्योत्रिरुच्यते ॥ तस्मिन्यज्ञेभृगुर्होतावसिष्टोमैत्रए
वच ॥ १५ ॥ अच्छावाकःक्रतुःप्रोक्तोग्रावस्तुच्च्यवनस्तथा ॥ पुलस्त्योध्वर्युरेवासीत्प्रतिष्ठाताचवैशिबिः ॥ १६ ॥ बृहस्पतिस्तत्रनेष्टाउन्नेताशांश
पायनः ॥ धर्मःसदस्यस्तत्रासीत्पुत्रपौत्रसहायवान् ॥ १७ ॥ भरद्वाजःशमीकश्चपुरुकुत्सोयुगंधरः ॥ एनकस्तीर्णकश्चैवकेशःकुतपएवच ॥ १८ ॥
गर्गोवेदशिराश्चैवत्रिसामाध्वर्यवःकृताः ॥ कण्वादयस्तथाचान्येमार्कंडोगंडिरेवच ॥ १९ ॥ पुत्रपौत्रसमेताश्चसशिष्याःसहबांधवाः ॥ कर्माणितत्र
कुर्वाणादिवानिशमतंद्रिताः ॥ २० ॥ मन्वंतरेव्यतीतेतुयज्ञस्यावभृथोभवत् ॥ दक्षिणाब्रह्मणेदत्ताप्राचीहोतुस्तुदक्षिणा ॥ २१ ॥ अध्वर्यवेप्रती
चीतुउद्गातुश्चोत्तरातथा ॥ त्रैलोक्यंसकलंब्रह्माददौतेषांतुदक्षिणाम् ॥ २२ ॥ धेनूनांचशतंप्राज्ञैर्दातव्यंयज्ञसिद्धये ॥ अष्टौतुयज्ञवाहानांचत्वारिंशाधि
कास्तथा ॥ २३ ॥ द्वितीयस्थानिनांचैवचतुर्विंशत्प्रकीर्तिताः ॥ षोडशैवतृतीयानांदेयावैधेनवःशुभाः ॥ २४ ॥ द्वादशैवतथाचान्याआग्नीध्रा
दिषुदापयेत् ॥ अनयासंख्ययाचैवग्रामान्दासीरजाविकं ॥ २५ ॥ सहस्रभोज्यं दातव्यंस्नात्वाचावभृथेक्रतौ ॥ यजमानेनसर्वस्वंदेयंस्वायंभुवो
ब्रवीत् ॥ २६ ॥ अध्वर्यूणांसदस्यानांस्वेच्छयादानमिष्यते ॥ विष्णुंचाहूयवैब्रह्मावाक्यमाहमुदान्वितः ॥ २७ ॥ अभिप्रसाद्यसावित्रींत्वामि
हानयसुव्रत ॥ त्वयिदृष्टेनसाकोपंकरिष्यतिशुभानना ॥ २८ ॥ स्निग्धैःसानुनयैर्वाक्यैर्हेतुयुक्तैर्विशेषतः ॥ त्वंसदामधुराभाषीजिह्वातेस्रवतेमृतम्
॥ २९ ॥ यःकरोतिनतेवाक्यंत्रैलोक्येनसदृश्यते ॥ गंधर्वैःसहितोगत्वाप्रियांममसमानय ॥ ३० ॥ त्वयाप्रसादितासाध्वीतुष्टासात्वेष्यतिध्रुवम् ॥
विलंबोनत्वयाकार्योव्रजमाधवमाचिरम् ॥ ३१ ॥ लक्ष्मीस्तेपुरतोयातुसावित्र्याः सदनंशुभा ॥ तस्यास्त्वंपदवींगच्छसात्वयस्वप्रियांमम ॥ ३२ ॥
नचतेविप्रियंदेविविविक्तंकर्तुमीहते ॥ मुखंप्रेक्ष्यसदाकालंवर्ततेतवसुंदरि ॥ ३३ ॥ एवंविधानिवाक्यानिमधुराणिबहूनिच ॥ देवीश्रावयितव्यासायथातु
ष्टाऽचिराद्भवेत् ॥ ३४ ॥ एवमुक्तस्तदाविष्णुर्ब्रह्मणालोककारिणा ॥ जगामत्वरितोभूत्वासावित्रीयत्रतिष्ठति ॥ ३५ ॥ दूरादेवागच्छमानंपत्न्यासहचक्रे

शवम् ॥ उत्तस्थौसत्वराभूत्वाविष्णुनाचाभिवंदिता ॥ ३६ ॥ नमस्तेदेवदेवेशिब्रह्मपत्निनमोस्तुते ॥ त्वांनमस्कृत्यसर्वोहिजनःपापात्प्रमुच्यते ॥ ३७ ॥
पतिव्रतामहाभागाब्रह्मणस्त्वंहृदिस्थिता ॥ अहर्निशंचितयंस्त्वांप्रसादंतेभिकांक्षति ॥ ३८ ॥ सर्वांचैनांप्रियांपृच्छलक्ष्मींभृगुसुतांसतीम् ॥ यदि
चश्रद्दधानासवाक्यादस्मात्सुलोचने ॥३९॥ एवमुक्त्वाततःशौरिःसावित्र्याश्चरणद्वयम् ॥उभाभ्यांचैवहस्ताभ्यांक्षमदेविनमोस्तुते ॥ ४० ॥ जगद्वंद्येजग
न्मातरितिस्पृष्ट्वाऽभ्यवन्दत ॥ संकोच्यपादौसादेवीस्वकरेणकरौहरेः ॥ ४१ ॥ गृहीत्वोवाचतंविष्णुंसर्वं क्षान्तंमयाच्युत ॥ इयंलक्ष्मीःसदावत्स
हृदयेतेनिवत्स्यति ॥ ४२ ॥ विनात्वयानचान्यत्ररतिंयास्यतिकर्हिचित् ॥ भृगोःपत्न्यांसमुत्पन्नापत्न्येषातवसुव्रता ॥ ४३ ॥ देवदानवयत्नेनसंभू
ताचोदधौपुनः ॥ भगवान्यत्रतत्रैषाअवतारंचकुर्वती ॥ ४४ ॥ देवत्वेदेवदेहावैमानुषत्वेचमानुषी ॥ त्वत्सहायानसंदेहोदांपत्यव्रतिनीचिरम् ॥ ४५ ॥
यन्मयाचात्रकर्त्तव्यंप्रभोतन्मांवदस्ववै ॥ विष्णुरुवाच ॥ यज्ञावसानंसंजातंप्रेषितोहंतवांतिकं ॥ ४६ ॥ सावित्रीमानयक्षिप्रंमयास्नानंसमाचरेत् ॥ आ
गच्छत्वरितादेवियाहितत्रमुदान्विता ॥ ४७ ॥ पश्यस्वस्यपतिंगत्वादेवैःसर्वैस्समन्वितम् ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ आर्यउतिष्ठशीघ्रंत्वंयाहियत्रापितामहः॥४८॥
विनात्वयानयास्यामिस्पृष्टौपादौमयातव॥ उत्थाप्यसाग्रहीद्धस्तंदक्षिणादक्षिणेकरे ॥४९॥ चिरायमाणांसावित्रींज्ञात्वादेवःपितामहः॥ समीपस्थंमहादेवमि
दमाहतदावचः॥५०॥गच्छत्वमनयासार्द्धंपार्वत्याऽसुरदूषण॥गौरीत्वदग्रतोयातुपश्चात्त्वंगच्छशंकर ॥५१॥प्रतिबोध्यानययथाशीघ्रमायातितत्कुरु॥ एवमु
क्तौतदातौतुपर्वतीपरमेश्वरौ॥५२॥ गत्वादिष्टौदंपतीतांप्रोचतुर्ब्रह्मणःप्रियाम् ॥ बृहत्कृत्यंत्वयातत्रकरणीयंपतिव्रते॥५३॥पृच्छस्वेमांवरारोहांगौरींपर्वतनं
दिनीम् ॥ लक्ष्मींचैतांविशालाक्षीमिंद्राणींवाशुभानने ॥५४॥ यासांवाश्रद्धधासित्वंपृच्छदेविनमोस्तुते ॥ आशीर्वादस्तयादत्तोदेवदेवस्यशूलिनः ॥५५॥
शरीरार्धंचतेगौरीसदास्थास्यतिशंकर ॥ अनयाशोभसेदेवत्वयात्रैलोक्यसुंदर ॥ ५६ ॥ सुखभागिजगत्सर्वंत्वयानाथेनशत्रुहन् ॥ एवंब्रुवंतीसावि
त्रीगृहीताब्रह्मणःप्रिया ॥ ५७ ॥ गौर्य्याचवामहस्तेतुलक्ष्म्यावैदक्षिणेकरे ॥ अभिवंद्यतुतांदेवींशंकरोवाक्यमब्रवीत् ॥ ५८ ॥ एह्यागच्छमहाभागेयत्रति
ष्ठतितेपतिः ॥ तत्रगच्छवरारोहेस्त्रीणांभर्तापरागतिः ॥ ५९ ॥ बृहदाग्रहणेदेविप्रणयाद्गंतुमर्हसि ॥ लक्ष्मीश्चैषापार्वतीचास्थितादेवितवाग्रतः ॥ ६० ॥ एत
योर्वचसादेविआवयोश्चशुभानने ॥ मानभंगोनतेकर्तुंयज्यतेब्रह्मणःप्रिये ॥ ६१ ॥ अस्मदभ्यर्थितादेवितत्रयाहिमुदान्विता ॥ गौर्युवाच॥अहंचतेप्रियादेवि
सर्वदावदसिस्वयम् ॥ ६२ ॥ लक्ष्मीश्चतंकरेलग्नादक्षिणेचमयाधृता ॥ एह्यागच्छमहाभागेयत्रातिष्ठतितेपतिः ॥ ६३ ॥ नीतासातुतदाताभ्यांदेवीसामध्यतः
कृता ॥ पुरस्सरौविष्णुरुद्रौशक्राद्याश्चतथासुराः ॥६४ ॥ गंधर्वाप्सरसश्चैवत्रैलोक्यंसचराचम् ॥ तत्रायाताचसादेवीसावित्रीब्राह्मणःप्रिया ॥ ६५ ॥ सावि

त्रींसुमुखींदृष्ट्वासर्वलोकपितामहः ॥ गायत्र्यासहितोब्रह्माइदंवचनमब्रवीत्॥६६ ॥ एषादेवीकर्मकरीअहंतेवशगस्थितः॥ समादिशवरारोहेयत्तेकार्यंमयात्वि ह ॥ ६७ ॥ एवमुक्ताचसादेवीस्वयंदेवेनब्रह्मणा ॥ त्रपयाधोमुखींदेवीनचाकिंचिदवोचत ॥ ६८ ॥ पादयोःपतितादेवीगायत्रीब्रह्मचोदिता ॥ कृतवत्यपरा धंतेक्षमदेविनमोस्तुते॥६९॥ आलिंग्यसादरंकंठेसापरिष्वज्यपीडितां॥ गायत्रींसांत्वयामाससमान्यश्चैषपतिर्मम ॥७०॥ कर्त्तव्यंवचनंतस्यस्त्रिणांप्राणेश्वरःप तिः ॥ उक्तंभगवतापूर्वंसृष्टिकालेविरिंचिना ॥ ७१ ॥ नचस्त्रीणांपृथग्यज्ञोनव्रतंनाप्युपोषणम् ॥ भर्तायद्वदतेवाक्यंतत्तुकुर्यादकुत्सया ॥७२॥ भर्तृनिं दांयाकुरुतेस्वसृर्निंदांतथैवच ॥ परिवादंप्रलापंवानरकंसातुगच्छति ॥ ७३ ॥ पत्यौजीवतियानारीउपवासव्रतंचरेत् ॥ आयुष्यंहरतेभर्तुर्मृतानरकमिच्छ ति ॥ ७४ ॥ एवंज्ञात्वात्वयाभर्तुर्नकार्यंविप्रियंसति ॥ नचास्यदक्षिणंत्वंगंत्वयासेव्यंकथंचन ॥७५॥ सर्वकार्येत्वहंचास्यदक्षिणंपक्षमाश्रिता ॥ सव्यंत्वमा येस्साध्विपार्श्वेनारदपुष्करौ ॥ ७६ ॥ ब्रह्मस्थानानिचान्यानिस्थितान्यायतनानिच ॥ लभेवैशोभमानेहयावत्सृष्टिःप्रजायते॥७७॥ भवत्याचमयाचैव स्थातव्यंचनसंशयः ॥ पुष्करेब्रह्मणःपार्श्वेवामंचत्वंसमाश्रय ॥ ७८ ॥ अनेनचोपदेशेनसुखंतिष्ठमयान्विता ॥ ॥ गायत्र्युवाच ॥ ॥ एवमेतत्करिष्यामि तवनिर्देशकारिका ॥ ७९ ॥ तवैवाज्ञामयाकार्यात्वंमेप्राणसमासखी ॥ अहंतेत्वनुजादेविसदामांपातुमर्हसि ॥ ८० ॥ देवदेवस्तदाब्रह्मा पुष्करेविष्णुनासह ॥ स्नानावसानेदेवानांसर्वेषांप्रददौवरान् ॥ ८१ ॥ देवानांचपतिंशक्रंज्योतिषांचदिवाकरं ॥ नक्षत्राणांतथासोमंरसानांवरुणंत था ॥ ८२ ॥ प्रजापतीनांदक्षंचनदीनांचैवसागरं ॥ कुबेरंचधनाध्यक्षंतथाचक्रेचरक्षसां ॥ ८३ ॥ भूतानांचैवसर्वेषांगणानांचपिनाकिनम् ॥ मानवानांमनुंचैव पक्षिणांगरुडंतथा ॥ ८४ ॥ ऋषीणांचवसिष्ठंचग्रहाणांचप्रभाकरं ॥ एवमादीनिवैदत्वादेवदेवःपितामहः ॥ ८५ ॥ विष्णुंचशंकरंचैवब्रह्माप्रोवाचसा दरम् ॥ पृथिव्याःसर्वतीर्थेषुभवंतौपूज्यसत्तमौ ॥ ८६ ॥ भवद्भ्यांनविनातीर्थंपुण्यतामेतिकर्हिचित् ॥ लिंगंवाप्रतिमावापिदृश्यतेयत्रकुत्रचित् ॥ ८७ ॥ तत्तीर्थंपुण्यतांयातिसर्वमेवफलप्रदं ॥ मानवाह्युपहारैश्चश्रेयेकरिष्यंतिपूजनं ॥ ८८ ॥ युष्माकंमांपुरस्कृत्यतेपांरोगभयंकुतः ॥ येषुराष्ट्रेषुयुष्माकमुत्सवाः पूजनादिकाः ॥ ८९ ॥ प्रवर्त्स्यंतीक्रियाःसर्वायत्फलंतेषुतच्छृणु ॥ नाधयोव्याधयश्चैवनोपसर्गानक्षुद्भयं ॥ ९० ॥ विप्रयोगोनचापीष्टैरनिष्टैर्नापिसंगतिः ॥ नाक्षिरोगःशिरार्तिर्वापित्तशूलभगंदराः॥९१॥नाभिचारंभयंतत्रापस्मारोनविपूचिका ॥ वृद्धिर्निकामतस्तस्मिन्सम्यग्बुद्धिरनुत्तमा॥९२॥आरोग्यंसर्वतश्चैव दीर्घायुश्चप्रजाधनं ॥ नाकालेभवितामृत्युर्गावोनाल्पपयोमुचः ॥ ९३ ॥ नाकालफलितावृक्षानोत्पातभयमण्वपि ॥ एतच्छ्रुत्वाततोविष्णुर्ब्रह्माणं स्तोतुमुद्यतः ॥ ९४ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ नमोस्त्वनंतायविशुद्धचेतसेस्वरूपरूपायसहस्रबाहवे ॥ सहस्ररश्मिप्रभवायवेधसेविशालदेहायविशुद्धकर्मे

णे ॥ ९५ ॥ समस्तविश्वार्तिहरायशंभवेसमस्तसूर्यानलतिग्मतेजसे ॥ नमोस्तुविद्यावितताचक्रिणेसमस्तधीस्थानकृतेसदानमः ॥ ९६ ॥ अनादिदे
वाच्युतशेखरप्रभोभाव्युद्भवद्भूतपतेमहेश्वर ॥ महत्पतेसर्वपतेजगत्पतेभुवस्पतेभुवनपतेसदानमः ॥ ९७ ॥ यज्ञेशनारायणजिष्णुशंकरक्षितीशविश्वे
श्वरविश्वलोचन ॥ शशांकसूर्याच्युतवीरविश्वप्रवृत्तमूर्तेमृतमूर्तअव्यय ॥ ९८ ॥ ज्वलद्धुताशार्चिनिरुद्धमंडलप्रदेशनारायणविश्वतोमुख ॥ सम
स्तदेवार्तिहरामृताव्ययप्रपाहिमांशरणगतंतथाविभो ॥ ९९ ॥ वक्त्राण्यनेकानिविभोतवाहंपश्यामियज्ञस्यगतिंपुराणम् ॥ ब्रह्माणमीशंजगतांप्रसू
तिंनमोस्तुतुभ्यंप्रपितामहाय ॥ १०० ॥ संसारचक्रक्रमणैरनेकैःक्वचिद्भवान्देववराधिदेवः ॥ तत्सर्वविज्ञानविशुद्धसत्वैरुपास्यसेकिंप्रणमाम्यहंत्वा
म् ॥ १ ॥ एवंभवंतंप्रकृतेःपुरस्ताद्योवेत्त्यसौसर्वविदांवरिष्ठः ॥ गुणान्वितेषुप्रसभंविवेद्योविशालमूर्तिस्त्विहसूक्ष्मरूपः ॥ २ ॥ वाक्पा
णिपादैर्विगतेन्द्रियोपिकथंभवान्वैसुगतिस्सुकर्मा ॥ संसारबंधेनिहितेंद्रियोपिपुनःकथंदेववरोसिवेद्यः ॥ ३ ॥ मूर्त्तादमूर्त्तंनतुलभ्यतेपरंपरंवपुर्देव
विशुद्धभावैः ॥ संसारविच्छित्तिकरैर्यजद्भिरतोवसीयेतचतुर्मुखत्वम् ॥ ४ ॥ परंनजानंतियतोवपुस्तेदेवादयोप्यद्भुतरूपधारिन् ॥ विभोवतारेग्रतरं
पुराणमाराधयेद्यत्कमलासनस्थम् ॥ ५ ॥ नतेतत्त्वंविश्वसृजोपियोनिमेकांततोवेत्तिविशुद्धभावः ॥ परंत्वहंवेद्मिकथंपुराणंभवंतमाद्यंतपसाविशुद्ध
म् ॥ ६ ॥ पद्मासनोवैजनकःप्रसिद्धएवंप्रसिद्धिर्ह्यसकृत्पुराणात् ॥ संचिंत्यतेनाथविभुंभवंतंजानातिनैवंतपसाविहीनः ॥ ७ ॥ अस्मा
द्दशैश्वप्रवरैर्विबोध्यंत्वांदेवमूर्खाःस्वमतिंविभज्य ॥ प्रयोद्धुमिच्छन्तिनतेषुबुद्धिरुदारकीर्तिष्वपिवेदहीनाः ॥ ८ ॥ जन्मांतरैर्वेदविवेकबुद्धिभिर्भवेद्यथा
वायदिवाप्रकाशः ॥ तल्लाभलुब्धस्यनमानुपत्वंनदेवगंधर्वपतिःशिवःस्यात् ॥ ९ ॥ नविष्णुरूपोभगवान्सुसूक्ष्मःस्थूलोसिदेवःकृतकृत्यतायाः ॥
स्थूलोपिसूक्ष्मःसुलभोसिदेवत्वद्बाह्यकृत्यानरकेपतंति ॥ ११० ॥ विमुच्यतेवाभवतिस्थितेस्मिन्दस्रेन्दुवह्न्यर्कमरुन्महोभिः ॥ तत्वैःस्वरूपैःसमरूप
धारिभिरात्मस्वरूपेविततस्वभावः ॥ ११ ॥ इतिस्तुतिंमेभगवन्नृह्यनंतजुपस्वभक्तस्यविशेषतश्च ॥ समाधियुक्तस्यविशुद्धचेतसस्त्वद्भावभावै
कमनोनुगस्य ॥ १२ ॥ सदाहृदिस्थोभगवन्नमस्तेनमामिनित्यंभगवन्पुराण ॥ इतिप्रकाशंतवमेतदीशस्तवंमयासर्वगतिप्रबुद्ध ॥ १३ ॥ संसार
चक्रेभ्रमणादियुक्ताभीतिंपुनर्नःप्रतिपालयस्व ॥ १४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सर्वज्ञस्त्वंनसंदेहोप्रज्ञाराशिश्चकेशव ॥ देवानांप्रथमःपूज्यःसर्वदात्वंभविष्यसि ॥
॥ ११५ ॥ नारायणादनंतरंरुद्रोभक्त्याविरिंचनम् ॥ तुष्टावप्रणतोभूत्वाब्रह्माणंकमलोद्भवम् ॥ ११६ ॥ नमःकमलपत्राक्षनमस्तेपद्मजन्मने ॥ नमः
सुरासुरगुरोकारिणेपरमात्मने ॥ ११७ ॥ नमस्तेसर्वदेवेशनमोवैमोहनाशन ॥ विष्णोर्नाभिस्थितवतेकमलासनजन्मने ॥ ११८ ॥ नमोविद्रुमरक्तां

गपाणिपल्लवशोभिने ॥ शरणंत्वांप्रपन्नोस्मित्राहिमांभवसंसृतेः॥१९॥ पूर्वंनीलांबुदाकारंकुड्मलंतेपितामह ॥ दृष्ट्वारक्तमुखंभूयःपत्रकेसरसंयुतम् ॥१२०॥
पद्मंचानेकपत्रान्तमसंख्यातंनिरंजनम् ॥ तत्रस्थितेनत्वयैषासृष्टिश्चैवप्रवर्तिता ॥ २१ ॥ त्वांमुक्त्वानान्यतःस्त्राणंजगद्वंद्यनमोस्तुते ॥ सावित्रीशापदग्धो
हलिंगंमेपतितंक्षितौ ॥ २२ ॥ इदानींकुरुमेशांतिंत्राहिमांसहभार्यया ॥ ब्रह्मावैपातुमेपादौजंघेवैकमलासनः ॥ २३ ॥ विरिंचोमेकटिंपातुसृ
ष्टिकृद्गुह्यमेवच ॥ नाभिंपद्मनिभःपातुजठरंचतुराननः ॥ २४ ॥ उरस्तुविश्वसृक्पातुहृदयंपातुपद्मजः ॥ सावित्रीपतिर्मेकंठंहृषीकेशोमुखंमम ॥
॥ १२५ ॥ पद्मवर्णश्चनयनेपरमात्माशिरोमम ॥ एवंन्यस्यगुरोर्नामशंकरोनामशंकरः ॥ २६ ॥ नमस्तेभगवन्ब्रह्मन्नित्युक्त्वाविरराम्ह ॥ तत
स्तुष्टोहरंब्रह्मावाक्यमेतदुवाचह ॥ २७ ॥ कंतेकामंकरोम्यद्यपृच्छमांयद्यदिच्छसि ॥ रुद्रउवाच ॥ यदिप्रसन्नोमेनाथवरदोयदिवाम्म ॥ २८ ॥
तदेकंमेवदविभोयस्मिन्स्थानेभवान्स्थितः ॥ केषुकेषुचस्थानेषुत्वांपश्यंतिसदाद्विजाः ॥ २९ ॥ नाम्नाचकेनतेस्थानंशोभतेधरणीतले ॥ त
न्मेवदस्वसर्वेशतवभक्तिरतस्यच ॥ १३० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ पुष्करेहंसुरश्रेष्ठोगयायांचचतुर्मुखः ॥ कान्यकुब्जेदेवगर्भोभृगुकक्षेपितामहः ॥ १३१ ॥ कावे
र्यांसृष्टिकर्ताचनंदिपुर्य्यांबृहस्पतिः ॥ प्रभासेपद्मजन्माचवानर्यांचसुरप्रियः ॥ ३२ ॥ द्वारवत्यांतुऋग्वेदीवैदिशेभुवनाधिपः ॥ पौंड्रकेपुंडरीकाक्षःपिं
गाक्षोहस्तिनापुरे ॥ ३३ ॥ जयंत्यांविजयश्चास्मिजयंतःपुष्करावते ॥ उग्रेषुपद्महस्तोहंतमोनद्यांतमोनुदः ॥ ३४ ॥ अहिच्छत्रेजयानंदीकांचीपुर्यां
जनप्रियः ॥ ब्रह्माहंपाटलीपुत्रऋषिकुंडेमुनिस्तथा ॥ ३५ ॥ महितारेमुकुंदश्चश्रीकंठःश्रीनिवासिते ॥ कामरूपेशुभाकारोवाराणस्यांशिवप्रियः ॥ ३६ ॥
मल्लिकाक्षेतथाविष्णुर्महेंद्रेभार्गवस्तथा ॥ गोनर्देस्थविराकारउज्जयिन्यांपितामहः ॥ ३७ ॥ कौशाम्ब्यांतुमहाबोधिरयोध्यायांचराघवः ॥ मुनींद्र
श्चित्रकूटेतुवाराहोविंध्यपर्वते ॥ ३८ ॥ गंगाद्वारेपरमेष्ठीहिमवत्यपिशंकरः ॥ देविकायांस्त्रुचाहस्तःस्त्रुवहस्तश्चतुर्वटे ॥ ३९ ॥ वृंदावनेपद्मपाणिः
कुशहस्तश्चनैमिषे ॥ गोप्लक्षेचैवगोपीन्द्रःसचंद्रोयमुनातटे ॥ १४० ॥ भागीरथ्यांपद्मतनुर्जलानंदोजलंधरे ॥ कौंकणेचैवमद्राक्षःकांपिल्येकन
कप्रियः ॥ १४१ ॥ वेंकटेचान्नदाताचशंभुश्चैवक्रतुस्थले ॥ लंकायांचपुलस्त्योहंकाश्मीरेहंसवाहनः ॥ ४२ ॥ वसिष्ठश्चार्बुदेचेवनारदश्चोत्प
लावते ॥ मेलकेश्रुतिदाताहंप्रपातेयादसांपतिः ॥ ४३ ॥ सामवेदस्तथायज्ञेमधुरेमधुराप्रियः ॥ अंकोटेयज्ञभोक्ताचब्रह्मवादेसुरप्रियः ॥ ४४ ॥
नारायणश्चगोमंतेमायापुर्यांद्विजप्रियः ॥ ऋषिवेदेदुराधर्षोदेवायांसुरमर्दनः ॥ ४५ ॥ विजयायांमहारूपःस्वरूपोराष्ट्रवर्द्धने ॥ पृथूदरस्तुमालव्यांशा
कंभर्यांरसप्रियः ॥ ४६ ॥ पिंडारकेतुगोपालःशंखोद्धारेंगवर्द्धनः ॥ कादंबकेप्रजाध्यक्षोदेवाध्यक्षःसमस्थले ॥ ४७ ॥ गंगाधरोभद्रपीठेजलशाय्यहमर्बु

दे ॥ त्र्यंबकेत्रिपुराधीशः श्रीपर्वतेत्रिलोचनः ॥ ४८ ॥ महादेवःपद्मपुरेकापालेवैधसस्तथा ॥ शृंगिवेरपुरेशौरिर्नैमिषेचक्रपाणिकः ॥ ४९ ॥ दंडपुर्यांवि रूपाक्षोगौतमोधूतपापके ॥ हंसनाथोमाल्यवतिद्विजेंद्रोवलिकेतथा ॥ १५० ॥ इंद्रपुर्यांदेवनाथोधूतपायांपुरंदरः ॥ हंसवाहस्तुलंबायांचंडायांगरुड प्रियः ॥ ५१ ॥ महोदयेमहायज्ञःसुयज्ञोयज्ञकेतने ॥ सिद्धिस्मरेपद्मवर्णःविभायांपद्मबोधनः ॥ ५२ ॥ देवदारुवनेलिंगंमहापत्तौविनायकः ॥ त्र्यंबकोमातृकास्थानेअलकायांकुलाधिपः ॥ ५३ ॥ त्रिकूटेचैवगोनर्दःपातालेवासुकिस्तथा ॥ पद्माध्यक्षश्चकेदारेकूष्मांडेसुरतप्रियः ॥ ५४ ॥ कुंडवाप्यांशुभांगस्तुसारण्यांतक्षकस्तथा ॥ अक्षोटेपापहाचैवअंविकायांसुदर्शनः ॥ ५५ ॥ वरदायांमहावीरःकांतारेदुर्गनाशनः ॥ अनंतश्चैवपर्णाटेप्र काशायांदिवाकरः ॥ ५६ ॥ विराजायांपद्मनाभःस्वरुद्रश्चवृकस्थले ॥ मार्कंडोवटकेचैववाहिन्यांमृगकेतनः ॥ ५७ ॥ पद्मावत्यांपद्मगृहोगगनेपद्मकेत नः ॥ अष्टोत्तरंस्थानशतंमयातेपरिकीर्तितम् ॥ ५८ ॥ यत्रवैममसांनिध्यंत्रिसंध्यंत्रिपुरांतक ॥ एतेषामपियस्त्वेकंपश्यतेभक्तिमान्नरः ॥ ५९ ॥ स्थानं सुविरजंलब्ध्वामोदतेशाश्वतीःसमाः ॥ मानसंवाचिकंचैवकायिकंयच्चदुष्कृतम् ॥ १६० ॥ तत्सर्वंनाशमायातिनात्रकार्याविचारणा ॥ यस्त्वेतानिचसर्वा णिगत्वामांपश्यतेनरः ॥ ६१ ॥ भवतेमोक्षभागीचयत्राहंतत्रवैस्थितः ॥ पुष्पोपहारैर्धूपैश्चब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ ६२ ॥ ध्यानेनचस्थिरेणाशुप्राप्यतेप रमेश्वरः ॥ तस्यपुण्यफलंचाग्र्यमंतेमोक्षफलंतथा ॥ ६३ ॥ सब्रह्मलोकमासाद्यतत्कालंतत्रतिष्ठति ॥ पुनःसृष्टौभवेद्देवोवैराजानांमहातपाः ॥ ६४ ॥ ब्रह्म हत्यादिपापानिइहलोकेकृतान्यपि ॥ अकामतःकामतोवातानिनश्यंतितत्क्षणात् ॥ ६५ ॥ इहलोकेदरिद्रोयोभ्रष्टराज्योथवापुनः ॥ स्थानेष्वेतेषुवैगत्वा मांपश्यतिसमाधिना ॥ ६६ ॥ कृत्वापूजोपहारंचस्नानंचपितृतर्पणम् ॥ कृत्वापिंडप्रदानंचसोचिराद्दुःखवर्जितः ॥ ६७ ॥ एकछत्रोभवेद्राजासत्यमेतन्न संशयः ॥ इहराज्यानिसौभाग्यंधनंधान्यंवरास्त्रियः ॥ ६८ ॥ भवंतिविविधास्तस्ययैर्यात्रापुष्करेकृता ॥ इदंयात्राविधानंयःकुरुतेकारयेतवा ॥ ६९ ॥ शृणोतिवासपापैस्तुसर्वैरेवप्रमुच्यते ॥ अगम्यागमनंयेनकृतंजानातिमानवः ॥ १७० ॥ ब्रह्मक्रियायालोपेनबहुवर्षकृतेनच ॥ यात्राचेमांसकृत्कृत्वावेदसं स्कारमाप्नुयात् ॥ ७१ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनइदमस्तीहशंकर ॥ अप्राप्यंप्राप्यतेतेनपापंचापिविनश्यति ॥ ७२ ॥ सर्वयज्ञफलैस्तुल्यंसर्वतीर्थफलप्रदम् सर्वेषांचैववेदानांसमाप्तिस्तेनवैकृता ॥ ७३ ॥ यःकृत्वापुष्करेसंध्यांसावित्रीसमुपासिता ॥ स्वपत्नीहस्तदत्तेनपौष्करेणजलेनतु ॥ ७४ ॥ भृंगारेणवरेणै वमृन्मयेनापिशंकर ॥ आनीयतज्जलंपुण्यंसंध्योपास्तिर्दिनक्षये ॥ ७५ ॥ समाधिनासमाधेयासप्राणायामपूर्विका ॥ तस्यांकृतायांयत्पुण्यंतच्छृणुष्वहरा द्यमे ॥ ७६ ॥ तेनद्वादशवर्षाणिभवेत्संध्यासुवंदिता ॥ अश्वमेधफलंस्नानेदानेदशगुणंतथा ॥ ७७ ॥ उपवासेप्यनंतंचस्वयंप्रोक्तंमयानघ ॥ सावित्र्याः

पुरतोयस्तुदंपत्योर्भोजनंददेत् ॥ ७८ ॥ तेनाहंभोजितस्तत्रभवामिहनसंशयः ॥ द्वितीयंभोजयेद्यस्तुभोजितस्तेनकेशवः ॥ ७९ ॥ लक्ष्मीसहायोवरदोव रांस्तस्यप्रयच्छति ॥ उमासहायस्तार्तीयेभोजितोसिनसंशयः ॥ १८० ॥ अथवायाकुमारीणांभक्त्यादद्याच्चभोजनम् ॥ तस्याःकुलेभवेद्वंध्यान कदाचिच्चदुर्भगा ॥ ८१ ॥ नकन्याजननीक्कापिनभर्तुर्यानवल्लभा ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसावित्र्यग्रेतुभोजनम्॥ ८२ ॥ पारत्रमैहिकंवापिकामयद्भिर्नरैःसदा ॥ दातव्यंसर्वदाभीष्मकटुतैलविवर्जितम् ॥ ८३ ॥ नचाम्लंनचवैक्षारंस्त्रीणांभोज्यंकदाचन ॥ भक्ष्यंपंचप्रकारंचरसैःसर्वैस्सुसंस्कृतम् ॥ ८४ ॥ घृतपूर्यःसुप क्काश्चबहुक्षीरसमन्विताः ॥ शिखरिणीतथापेयादधिक्षिरसमन्विता ॥ ८५ ॥ आह्लादकारिणीपुंसांस्त्रीणांचातीववल्लभा ॥ धनधान्यांजनोपेतंनारीणांचश तांकुलम् ॥ ८६ ॥ पूपकंशष्कुलंतस्यांजायतेनात्रसंशयः ॥ नज्वरोनचसंतापोनदुःखंनवियोगिता ॥ ८७ ॥ असौतारयतेस्वानांकुलानामेकविंशतिं ॥ बंधुभिश्चसुतैश्चैवदासीदासैरनंतकैः ॥ ८८ ॥ पूरितंचकुलंतस्याःपूरिकांयाप्रदास्यति ॥ एधतेचचिरंकालंपुत्रपौत्रसमन्वितम् ॥ ८९ ॥ कुलंचसकलंतस्य शष्कुलंयःप्रयच्छति ॥ पुत्रिण्योवैदुहितरोबंधुभिः सहितंकुलम्॥१९०॥शिखरिणिप्रदात्रीणांयुवतीनांनसंशयः ॥ मोदतेतुकुलंतस्याःसर्वसिद्धिप्रपूरितम्॥ ॥ ९१ ॥ मोदकानांप्रदानेनएवमाहप्रजापतिः ॥ एतदेवतुगौरीणांभोजनंहरशस्यते ॥ ९२ ॥ सुभगापुत्रिणीसाध्वीधनऋद्धिसमन्विता ॥ सहस्रभोजिनीशं भोजन्मजन्मभविष्यति ॥ ९३ ॥ पूपानिचैवपुण्यानिकृतानिमधुराणिच ॥ द्राक्षारसप्रधानंचगुडखंडसमन्वितम् ॥ ९४ ॥ शारदेनतुधान्येनकृत्वाखं डंविमिश्रितत् ॥ स्त्रीणांचैवतुपेयानिभक्ष्याणिचद्विजन्मनाम् ॥ ९५ ॥ इहचाविकवासांसिवर्षायोग्यानिसर्वशः ॥ यानियानिचपेयानितानियोग्यानिदाप येत् ॥ ९६ ॥ प्रतिपूज्यविधानेनवसुदानैःसकंचुकैः ॥ कुंकुमेनानुलिप्तांग्यःस्रग्दामभिरलंकृताः ॥ ९७ ॥ दत्वातूपानहावङ्घ्योर्नारिकेलंकरेतथा ॥ अ क्ष्णोश्चैवांजनंदत्वासिंदूरंचैवमस्तके ॥ ९८॥ गुडंफलानिहृद्यानिवांछितानिमृदूनिच ॥ हस्तेदत्वासपात्राणिप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ ९९ ॥ स्वयंभुंजीतवैप श्चात्सबंधुर्बालकैःसह ॥ अथवानैवसंपत्तिस्तीर्थेदानंचभाजनम् ॥ २०० ॥ गृहेगतःप्रदास्यामिहृष्टेदेवप्रसीदमे ॥ एवमेवपितॄणांचआगत्यस्वीयमं दिरे ॥ २०१ ॥ पिंडप्रदानपूर्वंतुश्राद्धंकुर्याद्विधानतः ॥ पितरस्तस्यवैतृप्ताभवंतिब्रह्मणोदिनम् ॥ २०२ ॥ तीर्थादष्टगुणंपुण्यंस्वगृहेददतां शिव ॥ नचपश्यंतिवैनीचाःश्राद्धंद्विजातिभिःकृतं ॥ २०३ ॥ एकांतेतुगृहेगुप्तेपितॄणांश्राद्धमिष्यते ॥ नीचदृष्ट्याहतंतच्चपितॄन्नैवोपतिष्ठति ॥ २०४ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनश्राद्धंगुप्तंचकारयेत् ॥ पितॄणांतृप्तिदंप्रोक्तंस्वयमेवस्वयंभुवा॥२०५॥गौरीभक्त्याधिकायातुशस्ताज्ञातक्रियातुसा॥राजसीमनसाज्ञाताज नानांकीर्तिदायिनी ॥२०६॥ गुप्तंदानंसदादेयमात्मनोहितमिच्छता ॥ पक्वान्नंदृश्यतामेतिदीयमानंजनैर्भुवि ॥ २०७ ॥ दृश्यमानंतुतत्तुष्ट्यैदृश्यतेनेहक

हिंचित् ॥ एकस्मिन्भोजितेविप्रेकोटिर्भवतिभोजिता ॥ २०८॥ भवनेनात्रसंदेहःसत्यंपौराणिकंवचः ॥ तीर्थेतुब्राह्मणंनैवपरीक्षेतकथंचन ॥२०९॥ अन्नार्थि
नमनुप्राप्तंभोज्यंतंमनुरब्रवीत् ॥ सक्तुभिःपिंडदानंचसंयावैःपायसेनवा ॥ २१० ॥ कर्त्तव्यमृषिभिर्दृष्टंपिण्याकेनैंगुदेनवा ॥ तिलपिण्याककैर्देयंभक्ति
मद्भिर्नरैःसदा ॥ २११ ॥ श्राद्धंतत्रतुकर्तव्यमर्घ्यावाहनवर्जितम् ॥ स्वधांतुगृध्राःकाकावानैवदृष्ट्याहरन्तिते ॥ १२ ॥ श्राद्धंतत्तैर्थिकंप्रोक्तंपितृणांतृप्तिदं
परम् ॥ कर्तव्यंतत्प्रयत्नेनभक्तिरेवात्रकारणम् ॥ १३ ॥ भक्त्यातुष्यन्तिपितरस्तुष्टाःकामान्दिशन्तिते ॥ पुत्रंपौत्रंधनंधान्यंकामान्यान्मनसेच्छति॥१४॥
भक्त्याचाराधितोदद्यान्नृणांप्रीतःपितामहः ॥ अकालेप्यथकालेवातीर्थेश्राद्धंसदानरैः ॥ १५ ॥ प्राप्तैरेवसदास्नानंकर्तव्यंपितृतर्पणम् ॥ पिंडदानंचकर्तव्यं
पितृणांचातिवल्लभम् ॥ १६ ॥ पितरोहिनिरीक्षन्तेगोत्रजंसमुपागतम् ॥ आशयापरयायुक्ताःकांक्षंतस्सलिलंचते ॥ १७ ॥ विलम्बोनैवकर्तव्योनैवविघ्नं
समाचरेत् ॥ अच्छिन्नासन्ततिस्तेषांसदाकालंभविष्यति ॥ १८ ॥ पितरःपुत्रदातारंवृद्धिश्राद्धाभिकांक्षिणः ॥ तेनतेसन्ततिच्छेदंनकुर्वन्तिहिकर्हि
चित् ॥ १९ ॥ अतःश्राद्धंपुराप्रोक्तंस्वयमेवस्वयंभुवा ॥ गुणोत्तरंतुयत्कार्यंद्विजैःपितृपरायणैः ॥ २२० ॥ तीर्थक्षेत्रेगृहेवापिसंक्रांतौग्रहणेपिवा ॥ विषु
वेअयनेचापिजन्मर्क्षेचग्रपीडिते ॥२१॥ एतान्वैश्राद्धकालांस्तुपुरास्वायंभुवोब्रवीत् ॥ कृतेश्राद्धेनवैपुंसांपीडाभवतिदेहजा॥२२॥तदापुत्रकृतंवापिसर्वंत्य
जतिदुष्कृतम् ॥ यथानभवितापीडाग्रहचोरनृपादिकात् ॥ २३ ॥ दुष्कृतंनश्यतेसर्वंपरत्रचगतिंशुभाम् ॥ लभतेनात्रसन्देहःप्रजापतिवचोयथा ॥ २४ ॥
कृतेयुगेपुष्कराणित्रेतायांनैमिषंस्मृतम् ॥ द्वापरेचकुरुक्षेत्रंकलौगंगांसमाश्रयेत् ॥ २५ ॥ दुष्करःपुष्करेवासोदुष्करंपुष्करेतपः ॥ यदन्यत्रकृतंपापंती
र्थेतद्यातिलाघवम् ॥ २६ ॥ नतीर्थकृतमन्यत्रक्वचित्पापंव्यपोहति ॥ सायंप्रातःस्मरेद्यस्तुपुष्कराणिकृताञ्जलिः ॥ २७ ॥ उपस्पृष्टंभवेत्तेनसर्वतीर्थेषु
भारत ॥ सायंप्रातरुपस्पृश्यपुष्करेनियतेन्द्रियः ॥ २८ ॥ क्रतून्सर्वानवाप्नोतिब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ द्वादशाब्दंद्वादशाहंमासंमासार्धमेवच ॥ २९ ॥ यो
वसेत्पुष्करेनित्यंसगच्छेत्परमांगतिम् ॥ सर्वेषामेवलोकानांब्रह्मलोकोपरिस्थितः ॥ २३० ॥ यइच्छेत्पुष्करंगन्तुंसोनुसेवेतपुष्करम् ॥ यथालोमविलो
माभ्यांतथाव्यस्तसमस्तयोः ॥ ३१ ॥ स्नातस्तुपुष्करेसम्यक्कोट्याश्वफलमश्नुते ॥ विधिवत्क्रियमाणेषुसर्वतीर्थेषुयत्फलम् ॥ ३२ ॥ पुष्करालोक
नादेवनरःप्राप्नोतितत्फलम् ॥ दशकोटिसहस्राणितीर्थानांवैमहीतले ॥ ३३ ॥ सान्निध्यंपुष्करेतेषांत्रिसंध्यंकुरुनन्दन ॥ यावत्तिष्ठंतिगिरयोयावत्तिष्ठन्तिसाग
राः ॥ ३४ ॥ तावत्पुष्करमृत्यूनांब्रह्मलोकोनसंशयः ॥ जन्मान्तरसहस्रैश्चआजन्ममरणान्तिकम् ॥ ३५ ॥ निर्दहेद्दुष्कृतंसर्वंसकृत्स्नात्वातुपुष्करे ॥ पुष्करं
दुष्करंक्षेत्रंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३६ ॥ इदानींशृणुमेराजन्पञ्चपातकनाशनम् ॥ यजनंदेवदेवस्यब्रह्मपुत्रवसुप्रदम् ॥ ३७ ॥ इहजन्मनिदारिद्र्य

व्याधिकुष्ठादिपीडितः ॥ अलक्ष्मीवानपुत्रस्तुयोभवेत्पुरुषोभुवि ॥३८॥ तस्यसद्योभवेल्लक्ष्मीरायुःपूर्णंसुतास्सुखम्॥ कृत्वातुमण्डलगतंलोकपालसमन्वि
तम् ॥ ३९ ॥ ब्रह्माणंतुपरंदेवंयःपश्यतिविधानतः ॥ पूजितंनवनाभेनमन्त्रमूर्तिमयोनिजम् ॥२४० ॥ कार्तिकेमासिशुक्लायांपौर्णमास्यांविशेषतः ॥ सर्वा
सुवायजेदेवंपूर्णिमासुविधानतः ॥४१॥ संक्रान्तौचमहाबाहोचन्द्रसूर्यग्रहेपिवा॥यःपश्यतिविभुंदेवंपूजितंगुरुणानृप ॥४२॥ तस्यसद्योभवेत्तुष्टिःपापध्वंसश्च
जायते ॥ समान्योदेवतानांचभवतीहनराधिप ॥ ४३ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशांभक्तानांतुपरीक्षणम् ॥ संवत्सरंगुरुःकुर्याज्जातिशौचक्रियादिभिः ॥ ४४ ॥
उपपन्नमितिज्ञात्वाहृदयेनावधारयेत् ॥ तेपिभक्तियुताध्यात्वात्वाचार्यंपरमेश्वरम् ॥ ४५ ॥ संवत्सरंगुरौभक्तिंकुर्युर्विष्णौयथातथा ॥ प्रसादयेयुश्चततः
पूर्णेसंवत्सरेगुरुम् ॥ ४६ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनसंसारार्णवतारणम् ॥ परब्रह्मोपासनेनविरिंच्याराधनेनच ॥ ४७ ॥ सहस्रशीर्षजप्येनमण्डल
ब्राह्मणेनच ॥ ध्यानेनस्यात्तथास्माकमुपदेशःप्रदीयताम् ॥ ४८ ॥ इच्छामोवैदिकींलक्ष्मींविशेषेणप्रसद्यताम् ॥ अभ्यर्थितोगुरुस्त्वेवंमेधावी
तैस्तदाततः ॥ ४९ ॥ यथाविधिसमभ्यर्चेद्ब्रह्माणंविष्णुमग्रतः ॥ तेबद्धनेत्राःस्वाप्यास्तुकार्तिकस्यचतुर्दशीम् ॥ २५० ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्त्था
यबद्धपद्मासनास्तुते ॥ ध्यात्वागुरुंसहस्रारेश्वेतवस्त्रोपवीतकम् ॥ ५१ ॥ श्वेतमाल्यांबरधरंश्वेतगंधानुलेपनम् ॥ निर्गम्यचबहिर्नद्यांकुर्युर्नित्यसत
न्द्रिताः ॥ ५२ ॥ क्षीरवृक्षोत्थमाचार्योदापयेद्दन्तधावनम् ॥ तेचतंभक्षयेयुर्हिनदींगत्वासमुद्रगाम् ॥ ५३ ॥ इतरद्वातटाकंवागृहेवापिविधानतः ॥ तद्भ
क्षयेयुर्मंत्रेणमंत्रितंपरमेष्ठिनः ॥५४ ॥ आपोहिष्ठेतिमंत्रेणसप्तकृत्वोभिमंत्रितं ॥ देवस्यत्वेतिवैजप्त्वायुंजानेतिकरेन्यसेत् ॥५५॥ इरावत्येतिप्रक्षाल्यब्रह्मोदने
तिवैमुखे ॥ भक्षयित्वाक्षिपेद्दूरंपतितंचनिरीक्षयेत् ॥ ५६ ॥ सम्मुखंप्राङ्मुखंवापिविदिशंचापिवागतम् ॥ संमुखेदेवतालब्धिर्मंत्रसिद्धिश्चजायते ॥ ५७ ॥
पराङ्मुखेदंतकाष्ठेसर्वेदेवाःपराङ्मुखाः ॥ उत्तरेणगतेतस्मिन्नसिद्धिर्भवतिवानवा ॥ ५८ ॥ दक्षिणेनभवेन्मृत्युर्गुरोस्तस्यनसंशयः ॥ प्रेक्ष्याशुभंस्वपेद्भू
मौदेवदेवस्यसन्निधौ ॥५९॥ स्वप्नान्दृष्ट्वागुरोरग्रेश्रावयेयुर्विचक्षणाः ॥ ततःशुभाशुभंतत्रलक्षयेत्परमोगुरुः ॥ २६० ॥ पौर्णमास्यामथस्नात्वाततोदेवा
लयंव्रजेत् ॥ गुरुश्चमंडलंभूमौकल्पितायांतुवर्तयेत् ॥ ६१ ॥ लक्षणैर्विविधैर्भूमिंलक्षयित्वाविधानतः ॥ षोडशारंलिखेत्पद्मंनवधारमथापिवा ॥ ६२ ॥
अष्टपत्रमथोवापिलिखित्वादर्शयेद्बुधः ॥ नेत्रबंधंतुकुर्वीतसितवस्त्रेणयत्नतः ॥ ६३ ॥ वर्णानुक्रमतःशिष्यान्पुष्पहस्तान्प्रवेशयेत् ॥ नवनाभंयदाकुर्या
न्मंडलंवर्णकैर्बुधः ॥ ६४॥ इंद्राणीपूर्वकंदेवमिंद्रमैंद्र्यांतुपूजयेत् ॥ लोकपालैःसमंतद्वदग्निंसंपूज्ययेन्नृपः॥६५॥ दिशिवह्नेर्यमंयाम्यांनैर्ऋत्यांचैवनिर्ऋतिम् ॥
वरुणंवारुणाशायांवायुंवायव्यगोचरे ॥ ६६ ॥ धनदंचोत्तरेन्यस्यरुद्रमीशानगोचरे ॥ कमंडलुंपूर्वतोहिस्रुचंवैदक्षिणेतथा ॥ ६७॥ हंसंवैपश्चिमायांतुउत्तरा

यांस्तुवंतथा ॥ आग्नेय्यांचन्नसींदद्यान्नैर्ऋत्यांपादुकेतथा॥६८॥वायव्यांयोगपट्टंचऐशान्यांचगलंतिकाम् ॥ विष्णुस्तुपूर्वतःपूज्योदक्षिणेचापिशंकर॥६९॥ प
श्चिमेतुरविर्देवऋषयश्चोत्तरेतथा ॥ मध्येस्वयंपद्मजन्मासावित्रीदक्षिणेतथा ॥२७०॥ उत्तरेचैवगायत्रीदेवीपद्मदलेक्षणा ॥ ऋग्वेदंपूर्वतोन्यस्ययजुर्वेदंच
दक्षिणे ॥ ७१ ॥ पश्चिमेसामवेदंचअथर्वचोत्तरेतथा ॥ इतिहासपुराणानिच्छंदोज्यौतिषमेवच ॥ ७२ ॥ धर्मशास्त्राणिचान्यानिइंद्रादिदिक्षुविन्यसेत् ॥ पूर्व
पत्रेबलंपूज्यप्रद्युम्नंदक्षिणेदले ॥ ७३ ॥ पश्चिमेचानिरुद्धंचवासुदेवमथोत्तरे ॥ पूर्वतोवामदेवंचसद्योजातंतुदक्षिणे ॥ ७४ ॥ ईशानंपश्चिमेस्थाप्यतत्पुरुषं
चोत्तरेतथा ॥ अघोरस्सर्वतःपूज्यएषापूजातुमंडले ॥ ७५ ॥पूर्वतोभास्करंपूज्यदक्षिणेनदिवाकरं॥ प्रभाकरंपश्चिमेतुग्रहराजमथोत्तरे ॥ ७६ ॥ एवंपूज्य
विधानेनब्रह्माणंपरमेश्वरम् ॥ दिङ्मंडलेतुविन्यस्यअष्टौकुंभान्विधानतः ॥७७॥ ब्राह्मंतुकलशंमध्येनवमंतत्रकल्पयेत् ॥ स्नापयेन्मुक्तिकामंतुब्रह्मणोवैघटे
नतु ॥७८॥ श्रीकामंवैष्णवेनेहकलशेनतुपार्थिव ॥ राज्यार्थिनंस्नापयेच्चऐंद्रेणकलशेनतु ॥७९॥ द्रव्यप्रतापकामंतुआग्नेयघटवारिणा ॥ मृत्युंजयविधाना
ययाम्येनस्नापयेन्नरम् ॥ २८० ॥ दुष्टप्रध्वंसनायालंनैर्ऋतेनविधीयते ॥ स्नापयेद्वारुणेनाशुपापनाशायमानवं ॥ ८१ ॥ शरीरारोग्यकामंतुवायव्येनाभिषे
चयेत् ॥ द्रव्यसंपत्तिकामस्यकौबेरेणविधीयते ॥ ८२ ॥ रौद्रेणज्ञानकामस्यलोकपालघटास्त्विमे ॥ एकैकेननरःस्नात्वासर्वदोषविवर्जितः ॥ ८३ ॥
जायतेब्रह्मसदृशोराजासद्योऽथवानरः ॥ अथवादिक्षुसर्वासुयथासंख्येनलोकपान् ॥ ८४ ॥ पूजयेत्तुस्वनाम्नातुकुंभैरेवविधानतः ॥ एवंसंपूज्यदेवांस्तु
लोकपालान्प्रसन्नधीः ॥ ८५ ॥ पश्चात्परीक्षितान्शिष्यान्बद्धनेत्रान्प्रवेशयेत् ॥ दग्ध्वाग्नेय्याधारणयावायुनाविधुनेत्ततः ॥८६॥ सोमेनाप्यायितान्कृत्वा
श्रावयेत्समयांस्ततः ॥ नानिंद्याद्ब्राह्मणान्देवान्विष्णुंब्रह्माणमेवच॥८७॥ इंद्रश्चादित्यमग्निंचलोकपालान्ग्रहांस्तथा ॥ गुरुंचब्राह्मणंवापिमुनींद्रंपूर्वदीक्षित
म् ॥ ८८ ॥ एवंतुसमयान्श्राव्यपश्चाद्धोमंतुकारयेत् ॥ ॐनमोभगवतेब्रह्मणेसर्वरूपिणेहुंफट्स्वाहा ॥ ८९ ॥ षोडशाक्षरमंत्रेणहोमयेे
ज्ज्वलितेनले ॥ गर्भाधानादिकाःसर्वाआहुतीस्संप्रदापयेत् ॥ २९० ॥ तिसृभिस्तुव्याहृतिभिर्देवदेवस्यसन्निधौ ॥ होमांतेदीक्षितःपश्चा
द्दापयेद्गुरुदक्षिणाम् ॥ ९१ ॥ हस्त्यश्वयानशकटहेमधान्यादिकंनृप ॥ दापयेद्गुरवेप्राज्ञोमध्यमेमध्यमंतथा ॥ ९२ ॥ दापयेदपरेयुग्मं
सहिरण्यंतुतद्गुरोः ॥ एवंकृतेतुयत्पुण्यंमहत्संजायतेतथा ॥ ९३ ॥ तन्नशक्यंनिगदितुमपिवर्षशतैरपि ॥ दीक्षितोथपुराभूत्वापाद्मंवैशृ
णुयाद्यदि ॥ ९४ ॥ तेनवेदाःपुराणानिसर्वमंत्रास्ससंग्रहाः ॥ जप्तास्स्युःपुष्करेतीर्थेप्रयागेसिंधुसागरे ॥९५॥ देवह्रदेकुरुक्षेत्रेवाराणस्यांविशेषतः ॥ ग्रहणे
विषुवेचैवयत्फलंजपतांभवेत् ॥ ९६ ॥ फलंशतगुणंतच्चपुष्करस्थंपितामहम् ॥ दृष्ट्वाप्राप्नोतिविविधान्कामान्कामयतेयदि ॥ ९७ ॥ पूजांवैधानिकीं

कृत्वादीक्षितोयःशृणोतिच ॥ देवाअपितपःकृत्वाध्यायंतिचवदन्तिच ॥ ९८ ॥ कदामेभारतेवर्षेजन्मस्यादितिपार्थिव ॥ दीक्षिताश्चभविष्यामःपाद्मं
श्रोष्यामहेकदा ॥ ९९ ॥ पाद्मंतुषोडशात्मानंन्यस्यदेहेकदावयम् ॥ यास्यामस्तुपरंस्थानंयद्गत्वानपुनर्भवेत् ॥३००॥ एवंजल्पंतिविबुधामनसाचिंतयं
तिच ॥ ब्रह्मयज्ञंचकार्तिक्यांकदाद्रक्ष्यामहेनृप ॥ १ ॥ एवंतेविधिरुद्दिष्टोमयायंकुरुसत्तम ॥ देवगंधर्वयक्षाणांसर्वदादुर्लभोह्यसौ ॥२॥ एवंयोवेत्तितत्त्वेन
यश्चपश्यतिमंडलम् ॥ यश्चेमंशृणुयाच्चैवसर्वेमुक्ताइतिश्रुतिः ॥ ३ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिरहस्यमिदमुत्तमम् ॥ येनलक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिःपुष्टिश्चापिभवेन्नृ
णाम् ॥ ४ ॥ सर्वेग्रहास्सदासौम्याजायंतेयेनपार्थिव ॥ आदित्यवारंहस्तेनपूर्वमादायभक्तितः ॥ ५ ॥ भक्तैकेनक्षिपेत्तावद्यावत्सप्तचसंख्यया ॥ ततस्तु
सप्तमेपूर्णेकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥६॥ आदित्यंचैवसौवर्णंकृत्वायत्नेनमानवः ॥ रक्तवस्त्रयुगच्छत्रंछत्रिकांपादुकेतथा ॥ ७ ॥ उपानहौचदातव्येस्थापयेत्ता
म्रभाजने ॥ घृतेनस्नपनंकृत्वासंपूर्णांगद्विजातये ॥ ८ ॥ दापयेत्कृत्यविदुषेब्राह्मणायविशेषतः ॥ एवंकृतौफलंतस्यभवेदारोग्यमुत्तमम् ॥ ९ ॥ द्रव्यसं
पत्समग्राप्तिरितिपौराणिकीक्रिया ॥ अविसंवादिनीचेयंशांतिपुष्टिप्रदानृणाम् ॥ ३१० ॥ तद्वच्चित्रासुसंगृह्यसोमवारंविचक्षणः ॥ रात्रिभक्षःक्षिपेदष्टौसोम
वारान्प्रयत्नतः ॥११॥ प्रत्येकंब्राह्मणाभोज्यायथाशक्तिविचक्षणाः ॥ नवमेतुततःपूर्णेकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥१२॥ वस्त्रयुग्मंचदातव्यंततःसोमंप्रदापयेत्॥
कांस्यभाजनसंस्थंतुक्षीरसंपूरितंततः॥१३॥ तद्वच्छत्रंपादुकेचतथोपानत्समन्वितम् ॥ संपूर्णांगायदातव्यंब्राह्मणायविशेषतः॥१४॥ स्वात्यामंगारकंपूज्य
क्षपयेन्नक्तभोजनैः ॥ अष्टवेवंचयावत्तु कुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ १५ ॥ अंगारकंचसौवर्णंस्थापितंताम्रभाजने ॥ दापयेद्ब्राह्मणायाथसंपूर्णांगायचै
वहि ॥१६॥ नक्षत्रानुक्रमेणैवक्षिपेन्नक्तानिसप्तवै ॥ अष्टमेतुक्रमात्खेटान्सौवर्णान्दापयेद्बुधः ॥ १७ ॥ अग्निकार्यंचकुर्वीतयथादृष्टंविधानतः ॥ एवंकृतेभवे
द्यद्वैतन्निबोधनराधिप ॥१८॥ असौम्याश्चग्रहास्सर्वेसौम्यरूपाभवंतिच ॥ सर्वेरोगाविनश्यन्तितुष्टिमायान्तिदेवताः॥१९ ॥ नविरुन्धन्तितंनागाःपितरस्त
र्पितास्तथा॥दुस्स्वप्ननाशोभवतिशृण्वतांपठतांतथा ॥३२०॥ यदिभौमोरविसुतोभास्करोराहुणासह ॥ केतुश्चमूर्ध्नितिष्ठंतिरौद्राःपीडाकराग्रहाः ॥२१॥
अनेनकृतमात्रेणससौभाग्याभवंतिहि ॥ यएवंकुरुतेराजन्सदाभक्तिसमन्वितः ॥ २२ ॥ तस्यसानुग्रहाःसर्वेशांतिंयच्छंतिनान्यथा ॥ शनैश्चरंराहुकेतूलो
हपात्रेषुविन्यसेत् ॥२३॥ लोहेनकारयेच्चैनान्ब्राह्मणेभ्यश्चदापयेत् ॥ कृष्णंवस्त्रयुगंदेयमेतेषांप्रीणनायवै ॥२४॥ सौवर्णागाश्चदातव्याःशांतिश्रीविजयेप्सु
भिः ॥ व्रतांतेसर्वएतेहिग्रहास्सौवर्णकानृप ॥२५॥ दातव्याःशांतिमिच्छद्भिर्व्रतांतेद्विजभोजनम्॥यथाशक्तिदक्षिणाचग्रहाणांप्रीतयेतथा॥२६॥ अल्पायासे
नराजेंद्रसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ शंकराज्ज्ञानमान्विच्छेदारोग्यंभास्करात्तथा ॥ २७ ॥ हुताशनाद्धनमिच्छेद्गतिमिच्छेज्जनार्दनात् ॥ ब्राह्मयंपितामहाच्चै

वसर्वजन्तुप्रशांतिदम् ॥२८॥ भीष्मउवाच ॥ यस्त्वयाकथितोयज्ञोयज्वनांतुफलंमहत् ॥ तथायुषस्स्वल्पतयाअन्यैःप्राप्तुंनशक्यते ॥२९॥ स्वल्यायासे
नयत्पुण्यंसंवत्सरमुपोषजम् ॥ भवेत्तन्मेमुनिश्रेष्ठकथयस्वमहाफलम्॥३०॥पुलस्त्यउवाच ॥ इदमर्थंमहाराजश्वेतोराजामहायशाः ॥ वसिष्ठंपृष्टवान्प्रश्नं
क्षुधयापीडितोभृशम्॥३१॥आसीदिलावृतेवर्षेश्वेतोराजामहाबलः॥समहींसकलांजिग्येसप्तद्वीपांसपत्तनाम् ॥३२॥ ब्रह्मपुत्रोवसिष्ठश्चआसीत्तस्यपुरोहितः॥
सकदाचिन्नृपश्रेष्ठोजित्वापरमधार्मिकः ॥ ३३ ॥ पुरोहितमुवाचेदंवसिष्ठंजपतांवरम् ॥ श्वेतउवाच ॥ भगवन्नश्वमेधानांसहस्रंकर्तुमुत्सहे ॥३४॥ सुवर्णरूप्यर
त्नानांदानंकर्तुंद्विजातिषु ॥ पृथिव्यामन्नदानंतुदातुन्नेच्छामिवैगुरो ॥ ३५ ॥ नान्नेनकिंचिद्दत्तेनदत्तेहेम्निद्विजेप्रभो ॥ नकिंचिद्वस्त्वितिज्ञात्वानदत्तंत
त्कदाचन ॥३६॥ रक्तवस्त्रमलंकारंग्रामांश्चनगराणिच ॥ अददाद्ब्राह्मणेभ्योऽसौश्वेतोराजामहायशाः॥ ३७ ॥ नान्नंजलंतेनराज्ञादत्तमासीत्कदाचन ॥ ततो
श्वमेधैर्बहुभिर्यज्वासौनृपसत्तम ॥३८॥ स्वर्गंगतःपुण्यजितंतपस्तस्त्वार्बुदत्रयम् ॥ ब्राह्मींसलोकतांप्राप्तःसर्वालंकारभूषितः ॥३९॥ नृत्यंत्यप्सरसस्तत्रगायंते
सिद्धयोषितः ॥ तुंबुरुर्नारदस्तत्रद्वावप्यनुगतौसदा ॥३४०॥ अगायेतांमहाप्राज्ञौमुनयश्चतपोन्विताः॥ वेदोक्तमंत्रैःस्तुन्वंतिअनेकक्रतुयाजिनम् ॥४१ ॥
एवंविभवयुक्तस्यराज्ञस्तस्यमहात्मनः ॥ क्षुधायापीड्यतेदेहंतृष्णयाचविशेषतः ॥ ४२ ॥ सतयापीड्यमानस्तुक्षुधयाराजसत्तमः ॥ विमानेनाप्यसौ
स्वर्गंत्यक्त्वागाद्दक्षपर्वतम् ॥ ४३ ॥ यत्रात्ममूर्तिस्तत्रागात्पुरादग्धामहावने ॥ तत्रास्थीनिस्वयंगृह्यलिहन्नास्तेसपार्थिवः ॥ ४४ ॥ पुनर्विमानमारु
ह्ययौनाकंनराधिपः॥ अथकालेनमहतासराजासंशितव्रतः ॥ ४५ ॥ स्वान्यस्थीनिलिहन्दृष्टोवसिष्ठेनपुरोधसा ॥ उक्तश्चकिन्नुराजेंद्रस्वास्थिभक्षो
नराधिप ॥ ४६ ॥ एवमुक्तस्ततोराजावसिष्ठेनमहर्षिणा ॥ उवाचवचनंचेदंश्वेतोराजाथतंमुनिम् ॥ ४७ ॥ भगवंस्तृट्क्षुधार्तोहमन्नदानंपुराम
या ॥ नदत्तंमुनिशार्दूलतेनमांक्षुत्प्रबाधते ॥ ४८ ॥ एवमुक्तस्तदाराजावसिष्ठोमुनिपुंगवः ॥ उवाचतंनृपंभूयोवाक्यमेतन्महामुनिः ॥ ४९ ॥ किं
तेकरोमिराजेंद्रक्षुधितस्यविशेषतः ॥ वस्तुकस्यापिकिंचिद्धिनादत्तमुपतिष्ठति ॥ ३५० ॥ रत्नहेमप्रदानेनभोगवान्जायतेनरः ॥ अन्नदानप्रदाने
नसर्वकामैःप्रदीपितः ॥ ५१ ॥ तन्नदत्तंत्वयाराजन्स्तोकंमत्वानराधिपः ॥ श्वेतउवाच ॥ अदत्तस्यचसंभूतिर्यथाभवतिमेगुरो ॥ ५२ ॥ वसि
ष्ठत्वत्प्रसादेनतन्ममाचक्ष्वपृच्छतः ॥ वसिष्ठउवाच ॥ अस्त्येकंकारणंयेनजायतेनात्रसंशयः ॥ ५३ ॥ तच्छृणुष्वनरव्याघ्रकथ्यमानंम
यातव ॥ आसीद्राजापुराकल्पेविनीताश्वेतिकीर्तितः ॥ ५४ ॥ सचाश्वमेधमारेभेयज्ञंकर्तुंवरंनृपः ॥ यजनांतेद्विजेंद्रेभ्योदत्तंगोश्वादियाचितम्
॥ ५५ ॥ नान्नंदत्तंतेनकिंचित्स्वल्पंमत्वायथात्वया ॥ ततःकालेनमहतामृतोसौजाह्नवीतटे ॥ ५६ ॥ मायापुर्यांविनीताश्वःसार्वभौमोऽभव

नृपः ॥ स्वर्गेचगतवान्सोपियथाराजाभवान्प्रभो ॥ ५७ ॥ असावपिक्षुधाविष्टएवमेवागतोभवत् ॥ मर्त्यलोकेनदीतीरेगंगायांनीलपर्वते ॥ ५८ ॥ विमानेनार्कवर्णेनभास्वतादेववन्नृप ॥ ददर्शतत्स्वकंदेहंतथास्वंचपुरोहितम् ॥ ५९ ॥ होतारंब्राह्मणंनामयजंतंजाह्नवीतटे ॥ तंदृष्ट्वासावपिपुनःप र्यपृच्छद्द्विजोत्तमम् ॥ ३६० ॥ क्षुधायाःकारणंराजन्सहोतातमुवाचह ॥ तिलधेनुंचवैराजन्घृतधेनुंचसत्तम ॥ ६१ ॥ जलधेनुंचधेनुंचरसधेनुंचपार्थिव ॥ देहिशीघ्रंयेनभवांस्तृट्क्षुधावर्जितोदिवि ॥ ६२ ॥ रमेतयावदादित्यस्तपतेदिविचंद्रमाः ॥ एवमुक्तस्ततोराजातंपुनःपृष्टवानिदम् ॥ ६३ ॥ तिलधेनुस्थि तिंब्रूहितथाकृत्वाददाम्यहम् ॥ पुरोहितउवाच ॥ विधानंतिलधेनोस्तुतच्छृणुष्वनराधिप ॥ ६४ ॥ धेनुस्स्यात्षोडशाढक्यचतुर्भिर्वत्सकोभवेत् ॥ इक्षुदंड मयाःपादादन्ताःपुष्पमयाःशुभाः ॥ ६५ ॥ नासागंधमयीतस्याजिह्वागुडमयीतथा ॥ पुच्छेस्रक्कल्पनीयास्याद्घंटाभरणभूषिता ॥ ६६ ॥ ईदृशींकल्प यित्वातुस्वर्णशृंगींतुकल्पयेत् ॥ रौप्यखुरांकांस्यदोहांपूर्वधेनुविधानतः ॥ ६७ ॥ कृत्वातांब्राह्मणायाशुदापयेन्मंत्रतोनृप ॥ स्थितांकृष्णाजिनेधेनुं वासोभिर्गोपितांशुभाम् ॥ ६८ ॥ सूत्रेणासूत्रितांकृत्वापंचरत्नसमन्विताम् ॥ सर्वौषधिसमायुक्तांमंत्रपूतांतुदापयेत् ॥ ६९ ॥ अन्नम्मेजायतांसद्यः पानंसर्वरसास्तथा ॥ कामान्संपादयास्माकंतिलधेनोद्विजेर्पिता ॥ ३७० ॥ गृह्णामिदेवित्वांभक्त्याकुटुम्बार्थेविशेषतः ॥ देहिकामान्वितान्सर्वास्तिल धेनोनमोस्तुते ॥ ७१ ॥ एवंविधानतोदत्तातिलधेनुर्नृपोत्तम ॥ सर्वकामसमावाप्तिंकुरुतेनात्रसंशयः ॥ ७२ ॥ जलधेनुस्तथैवेहकुंभैरेवप्रकल्पिता ॥ दत्ता तुविधिनाकामान्सद्यःसर्वान्प्रयच्छति ॥ ७३ ॥ धेनुशतंतथादत्तंपूर्णिमानियमेनहि ॥ सावित्रीइववैस्वर्गेसर्वकामप्रदाभवेत् ॥ ७४ ॥ घृतधेनुस्तथादत्ता विधानेनविचक्षणैः ॥ सर्वकामसमावाप्तिंकुरुतेकांतिदाभवेत् ॥ ७५ ॥ रसधेनुस्तथादत्ताकार्तिकेमासिपार्थिव ॥ सर्वा॰कामान्प्रयच्छेत्तुनित्यंसागतिदाभ वेत् ॥ ७६ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंसमासाद्बहुविस्तरम् ॥ अपारंफलमुद्दिष्टंब्रह्मणासर्वकर्मणा ॥ ७७ ॥ तृष्णयाक्षुधयायद्वापीडितोराजसत्तम ॥ तद्दानंकार्ति केदेयंपूर्वंदेहिनराधिप ॥ ७८ ॥ ब्रह्मांडंसर्वसंपन्नंभूतरत्नौषधीयुतम् ॥ देवदानवयक्षैश्चयुक्तमेतत्सदाविभो ॥ ७९ ॥ एतत्तुसकलंकृत्वासर्वतोरजतान्वितम् ॥ सुरत्नसूर्यचंद्राढ्यंकार्तिकेद्वादशीदिने ॥ ३८० ॥ अथवापंचदश्यांतुकार्तिकस्यैवनान्यतः ॥ पुरोहितायगुरवेदापयेद्भक्तिमान्नरः ॥ ८१ ॥ ब्रह्मांडोदरवर्ती नियानिभूतानिपार्थिव ॥ तानिदत्तानिवैतेनसमासात्कथितंतव ॥ ८२ ॥ यद्यज्ञैर्यजतोराजन्समाप्तवरदक्षिणैः ॥ सर्वंफलंतत्खंडस्यब्रह्मांडस्यविशेषतः ॥ ८३ ॥ यःपुनःसकलंचेदंब्रह्मांडंप्रदिशेन्नरः ॥ तेनजप्तंहुतंदत्तंपठितंकीर्तितंभवेत् ॥ ८४ ॥ राजोवाच ॥ विधिंब्रह्मांडदानस्यकृत्वातत्मोक्षभाग्भवेत् ॥ कालंदेशंविप्रतीर्थंसर्वंत्वंवदमेनघ ॥ ८५ ॥ कृतेनयेनसर्वस्यफलभागीभवाम्यहम् ॥ कुत्सितस्यास्यभावस्यमोक्षस्स्यादचिराच्चमे ॥ ८६ ॥ वसिष्ठउवाच

एवंश्रुत्वाततोराजन्पुरोधास्तस्यसद्विजः ॥ ब्रह्मांडंकारयामाससौवर्णंसर्वधातुभिः ॥ ८७ ॥ युतंनिष्कसहस्रेणपद्मंतत्रह्यकल्पयत् ॥ तत्रब्रह्मातस्यमध्येप द्मरागैरलंकृतः ॥ ८८ ॥ सावित्र्याचैवगायत्र्याऋषिभिर्मुनिभिःसह ॥ नारदाद्याःसुताःसर्वइन्द्राद्याश्चदिवौकसः ॥ ८९ ॥ सौवर्णविग्रहाःसर्वेब्रह्मणस्तुपुरःसराः ॥ वराहरूपीभगवान्लक्ष्म्यासहसनातनः ॥ ३९० ॥ नीलंमरकतंचैवभूषायांतस्यकारयेत् ॥ गोमेदैस्तस्यवैशोभांकारयेतचबुद्धिमान् ॥ ९१ ॥ मौक्तिकैश्चा पिसोमस्यशोभांवज्रैर्दिवाकरे ॥ ग्रहाणांचैवसर्वेषांसुवर्णानिचदापयेत् ॥ ९२ ॥ स्वर्णात्सप्तगुणंरौप्यंरौप्यात्ताम्रंतथाविधम् ॥ ततःसप्तगुणंकार्यं कांस्यंसप्तगुणंतथा ॥ ९३ ॥ कांस्यात्सप्तगुणंकार्यंत्रपुचैवनराधिप ॥ त्रपुसप्तगुणंसीसंसीसाल्लोहंचकारयेत् ॥ ९४ ॥ सप्तद्वीपास्समुद्राश्चसप्तवै कुलपर्वताः ॥ अनयासंख्ययाकृत्वानिपुणैःशिल्पिभिस्ततः ॥ ९५ ॥ पादपादीनिभूतानिराजतान्येवकारयेत् ॥ आरण्यानिचसत्त्वानिसौवर्णा निचकारयेत् ॥ ९६ ॥ वृक्षान्वनस्पतीन्गुल्मतृणपर्णानिवीरुधः ॥ सर्वंप्रकल्प्यविधिवत्तीर्थेदेयंविचक्षणैः ॥ ९७ ॥ कुरुक्षेत्रेगयायांचप्रयागेऽमरकं टके ॥ द्वारवत्यांप्रभासेचगंगाद्वारेचपुष्करे ॥ ९८ ॥ तीर्थेष्वेतेषुवैदेयंग्रहणेशशिसूर्ययोः ॥ दिनच्छिद्रेषुसर्वेषुअयनेदक्षिणोत्तरे ॥ ९९ ॥ व्यतीपाते बहुगुणंविषुवेचविशेषतः ॥ दातव्यमेतद्राजेंद्रविचारंनैवकारयेत् ॥ ४०० ॥ शालाग्निहोत्रिणंकृत्वासुरूपंचगुणान्वितम् ॥ सपत्नीकंचसंपूज्यभूप यित्वाचभूषणैः ॥ १ ॥ पुरोहितंमुख्यतमंकृत्वान्येचतथाद्विजाः ॥ चतुर्विंशद्गुणोपेताः सपत्नीकानिमंत्रिताः ॥ २ ॥ अंगुलीयानिचतथाकर्णवेष्टंच दापयेत् ॥ एवंविधांस्तुतान्पूज्यतेषामग्रेसुसंस्थितः ॥ ३ ॥ अष्टांगप्रणिपातेनप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ पुरोहितायपुरतःकृत्वावैकरसंपुटम् ॥ ४ ॥ यूयंवैब्राह्मणाःप्रीतामैत्रत्वेनानुगृह्णत ॥ सौमुख्येनाद्विजश्रेष्ठाभूयःपूततरस्त्वह ॥ ५ ॥ भवतांप्रीतियोगेनस्वयंप्रीतःपितामहः ॥ ब्रह्मांडेनतुदत्तेनतोषंयातु जनार्दनः ॥ ६ ॥ पिनाकपाणिर्भगवान्शक्रश्चत्रिदशेश्वरः ॥ एतेतोषंसगायांतुअनुध्यानाद्विजोत्तमाः ॥ ७ ॥ एवंस्तुत्वाततोराजाब्राह्मणान्वेदपारगान् ॥ ब्रह्माण्डंतुगुरोःप्रादात्सविधानंपुनःक्षणात् ॥ ८ ॥ सर्वकामैस्ततस्तृप्तोययौस्वर्गंनराधिपः ॥ तेनैवगुरुणातचविभक्तंब्राह्मणैःसह ॥ ९ ॥ दत्तंतेनापिचान्येभ्योब्रह्मां डंचनराधिप ॥ ब्रह्मांडेभूमिदानेचग्राहीचैकोनवैभवेत् ॥ ४१० ॥ गृह्णन्दोषमवाप्नोतिब्रह्महत्यांनसंशयः ॥ सर्वेषांचैवप्रत्यक्षंदातव्यंपरिकीर्त्यवै ॥ ११ ॥ दी यमानंचपश्यंतितेपिपूताभवंतिहि ॥ दर्शनादेवतेमुक्ताभवंन्त्येवनशंयः ॥ १२ ॥ याभीमद्वादशीप्रोक्तास्वर्णंतोयंमृगाजिनं ॥ एतानिकृत्वापश्यन्तुदृष्टैरेतैः क्रियाफलं ॥ १३ ॥ अयत्नादेवलभ्येतकर्तुश्चैवसलोकता ॥ सदागावःप्रणम्याश्चमंत्रेणानेनपार्थिव ॥ १४ ॥ नमोगोभ्यःश्रीमतीभ्यःसौरभेयीभ्यएवच ॥ नमोब्रह्मसुताभ्यश्चपवित्राभ्योनमोनमः ॥ १५ ॥ मंत्रस्यचास्यस्मरणाद्गोदानफलमाप्नुयात् ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रपुष्करेतीर्थउत्तमे ॥ १६ ॥ कार्तिक्यांतु

विशेषेणगोदानफलमाप्स्यसि ॥ यत्किंचिद्विद्यतेपापंस्त्रियोवापुरुषस्यवा ॥१७॥ पुष्करेस्नानमात्रेणतदशेषंप्रणश्यति ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिआसमुद्रा
त्तुभारत ॥४१८॥ पुष्करेतान्युपायांतिकार्तिक्यांतुविशेषतः॥इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेब्रह्मांडदानंनामचतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः॥३४॥भीष्मउवाच॥
उक्तंभगवतासर्वंपुराणाश्रयसंयुतं ॥ तथाश्वेतेनब्रह्मांडंगुरवेप्रतिपादितं ॥ १ ॥ श्रुत्वैतत्कौतुकंजातंयथातेनास्थिलेहनं ॥ कृतंक्षुधापनोदार्थेअन्नदानाद्विना
द्विज॥२॥तदहंश्रोतुमिच्छामिपृथिव्यांयेचपार्थिवाः॥अन्नदानादिवंप्राप्ताःक्रतवश्चान्नमूलकाः॥३॥ कथंतस्यमतिर्नष्टाश्वेतस्यचमहात्मनः॥नदत्तंतेनान्नदान
मृषिभिर्वानदर्शितम् ॥ ४ ॥ अहोमाहात्म्यमन्नस्यइहदत्तस्ययत्फलम् ॥ परत्रभुज्यतेपुंभिः स्वर्गेश्चाक्षयतांव्रजेत् ॥ ५ ॥ अन्नदानंपरंविप्राः कीर्तयंति
सदोत्थिताः ॥ अन्नदानात्सुरेंद्रेणत्रैलोक्यमिहभुज्यते ॥ ६ ॥ शतक्रतुरितिप्रोक्तःसर्वैरेवद्विजोत्तमैः ॥ तेनावस्थांतत्सदृशींप्राप्तवांस्त्रिदशेश्वरः ॥ ७ ॥
दानादेवगतः स्वर्गंत्वत्तः सर्वंश्रुतंमया ॥ अपरंचपुरावृत्तंनिवृत्तंयदिकर्हिचित् ॥ ८ ॥ भूयोपिश्रोतुमिच्छामितन्मेवदमहामते ॥ पुलस्त्यउवाच ॥
एतदाख्यानकंपूर्वमगस्त्येनमहात्मना ॥ ९ ॥ रामायकथितंराजंस्तवक्ष्यामितेसांप्रतम् ॥ भीष्मउवाच ॥ कस्मिन्वंशेसमुत्पन्नोरामोसौनृपसत्तमः ॥१०॥
यस्यागस्त्येनकथितश्चेतिहासःपुरातनः ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ रघुवंशेसमुत्पन्नोरामोनाममहाबलः ॥ ११ ॥ देवकार्यंकृतंतेनलंकायांरावणोहतः ॥ पृथि
वीराज्यसंस्थस्यऋषयोभ्यागतागृहे ॥ १२ ॥ प्राप्तास्तेतुमहात्मानोराघवस्यनिवेशनम् ॥ प्रतीहारस्ततोराममगस्त्यवचनाद्द्रुतम् ॥ १३ ॥ आवे
दयामासऋषीन्प्राप्तांस्तांश्चत्वरान्वितः ॥ दृष्ट्वारामंद्वारपालः पूर्णचंद्रमिवोदितम् ॥ १४ ॥ कौसल्यासुतभद्रंतेसुप्रभाताद्यशर्वरी ॥ द्रष्टुमभ्युदयंतेद्य
सम्प्राप्तोरघुनंदन ॥ १५ ॥ अगस्त्योमुनिभिः सार्धंद्वारितिष्ठतितेनृप ॥ श्रुत्वाप्राप्तान्मुनीन्रामस्तान्भास्करसमद्युतीन् ॥ १६ ॥ प्राहवाक्यंतदाद्वास्थं
प्रवेशयत्वरान्वितः ॥ किमर्थंतुत्वयाद्वारिनिरुद्धामुनिसत्तमाः ॥१७॥ रामवाक्यान्मुनींस्तांस्तुप्रावेशयद्यथासुखम् ॥ दृष्ट्वातुतान्मुनीन्प्राप्तान्प्रत्युवाच
कृतांजलिः ॥ १८ ॥ रामोभिवाद्यप्रणतआसनेषुन्यवेशयत् ॥ तेतुकांचनचित्रेषुस्वास्तीर्णेषुसुखेषुच ॥ १९ ॥ कुशोत्तरेषुचासीनाः समंतान्मुनिपुं
गवाः ॥ पाद्यमाचमनीयंचददौचार्घ्यंपुरोहितः ॥ २० ॥ रामेणकुशलंपृष्टाऋषयःसर्वएवते ॥ महर्षयोवेदविदइदंवचनमब्रुवन् ॥ २१ ॥ कुशलंतेमहाबाहो
सर्वत्ररघुनंदन ॥ त्वांतुदिष्ट्याकुशलिनंपश्यामोहतविद्विषम् ॥ २२ ॥ हृतासीतातिपापेनरावणेनदुरात्मना ॥ पत्नीतेरघुशार्दूलतस्याएवौजसाहतः ॥
॥ २३ ॥ असहायेनचैकेनत्वयारामरणेहतः ॥ यादृशंतेकृतंकर्मतस्यकर्तानविद्यते ॥ २४ ॥ इहसंभाषितुंप्राप्तादृष्ट्वापूताःस्मसांप्रतम् ॥ दर्शनात्त
वराजेंद्रसर्वेजातास्तपस्विनः ॥ २५ ॥ रावणस्यवधात्तेद्यकृतमश्रुप्रमार्जनम् ॥ दत्वापुण्यामिमांवीरजगत्यभयदक्षिणाम् ॥ २६ ॥ दिष्ट्यावर्धसेका

कुत्स्थजयेनामितविक्रम ॥ दृष्टस्संभाषितश्चासियास्यामश्चाश्रमान्स्वकान् ॥ २७ ॥ अरण्यंतेप्रविष्टस्यमयाचेंद्रशरासनम् ॥ अर्पितंचाक्षयौतूणौ कवचंचपरंतप ॥ २८ ॥ भूयोप्यागमनंकार्यमाश्रमेमेरघूद्वह ॥ एवमुक्त्वातुतेसर्वेमुनयोंतर्हिताभवन् ॥ २९ ॥ गतेषुमुनिमुख्येषुरामोधर्मभृतांवरः ॥ चिंतयामासतत्कार्यंकिंस्यान्मेमुनिनोदितम् ॥ ३० ॥ भूयोप्यागमनंकार्यमाश्रमेरघुनंदन ॥ अवश्यमेवगंतव्यंमयागस्त्यस्यसन्निधौ ॥ ३१ ॥ श्रोतव्यंदेवगुह्यंतुकार्यमन्यच्चयद्वदेत् ॥ एवंचिंतयतस्तस्यरामस्यामिततेजसः ॥ ३२ ॥ करिष्येनियतंधर्मंधर्मोहिपरमागतिः ॥ सतुवर्षसहस्राणिदशराज्यमकारयत् ॥ ३३ ॥ ददतोजुह्वतश्चैवजग्मुस्तान्येकवर्षवत् ॥ प्रजाःपालयतस्तस्यराघवस्यमहात्मनः ॥ ३४ ॥ एतस्मिन्नेवदिवसेवृद्धोजानपदोद्विजः ॥ मृतंपुत्रमुपादायरामद्वारमुपागतः ॥ ३५ ॥ उवाचविविधंवाक्यंस्नेहाक्षरसमन्वितम् ॥ दुष्कृतंकिंतुमेपुत्रपूर्वंदेहांतरेकृतम् ॥ ३६ ॥ त्वामेकपुत्रंयदहंपश्यामिनिधनंगतम् ॥ अप्राप्तयौवनंबालंपंचवर्षगतायुषम् ॥ ३७ ॥ अकालेकालमापन्नंदुःखायममपुत्रक ॥ अकृत्वापितृकार्याणिगतोवैवस्वतक्षयम् ॥ ३८ ॥ रामस्यदुष्कृतंव्यक्तंयेनतेमृत्युरागतः ॥ बालवध्याब्रह्मवध्यास्त्रीवध्याचैवराघवम् ॥ ३९ ॥ प्रवेक्ष्यतिनसन्देहःसभार्येतुमृतेमयि ॥ शुश्रावराघवःसर्वंदुःखशोकसमन्वितम् ॥ ४० ॥ निवार्यतंद्विजंरामोवसिष्ठंवाक्यमब्रवीत् ॥ किंमयात्र्चकर्तव्यंकार्यमेवंविधेस्थिते ॥ ॥ ४१ ॥ प्राणानहंजुहोम्यग्नौपर्वताद्वापतेह्यहम् ॥ कथंशुद्धिमहंयामिश्रुत्वाब्राह्मणभाषितम् ॥ ४२ ॥ वसिष्ठस्याग्रतःस्थित्वाराज्ञोदीनस्यनारदः ॥ प्रत्युवाचश्रुतंवाक्यमृषीणांसन्निधौतदा ॥ ४३ ॥ शृणुरामयथाकालंप्राप्तोवैबालसंक्षयः ॥ पुराकृतयुगेरामसर्वत्रब्राह्मणोत्तरम् ॥ ४४ ॥ अब्राह्मणोनवैकश्चित्तपस्तपतिराघव ॥ अमृत्यवस्तदासर्वेजायंतेचिरजीविनः ॥ ४५ ॥ त्रेतायुगेपुनःप्राप्तेब्रह्मक्षत्रमनुत्तमम् ॥ अधर्मोद्वापरेतेपांवैश्यान्शूद्रांस्तथाविशत् ॥ ४६ ॥ एवंनिरंतरंजुष्टमुद्भूतमनृतंपुनः ॥ अधर्मस्यत्रयःपादाएकोधर्मस्यचागतः ॥ ४७ ॥ ततःपूर्वेभृशंत्रस्तावर्णाब्राह्मणपूर्वकाः ॥ भूयःपादस्तुधर्मस्यद्वितीयःसमपद्यत ॥ ४८ ॥ तस्मिन्द्वापरसंज्ञेतुतपोवैश्यंसमाविशत् ॥ युगत्रयस्यवैधर्म्येधर्मस्यप्रतितिष्ठति ॥ ४९ ॥ कलि संज्ञेततःप्राप्तेवर्तमानेयुगेंतिमे ॥ अधर्मश्चानृतंचैवववृधातेनरर्षभ ॥ ५० ॥ भविताशूद्रयोन्यांतुतपश्चर्याकलौयुगे ॥ सतेविषयपर्यंतेराजन्नुग्रतरंतपः ॥ ५१ ॥ शूद्रस्तपतिदुर्बुद्धिस्तेनबालवधःकृतः ॥ यस्याधर्ममकार्यंवाविषयेपार्थिवस्यहि ॥ ५२ ॥ पुरेवाराजशार्दूलकुरुतेदुर्मतिर्नरः ॥ क्षिप्रंसनरकंयातियावदाभूतसंप्लवम् ॥ ५३ ॥ चतुर्थंतस्यपापस्यभागमश्नातिपार्थिवः ॥ सत्त्वंपुरुषशार्दूलगच्छस्वविषयंस्वकम् ॥ ५४ ॥ दुष्कृतंयत्रपश्येथास्तत्रयत्नंसमाचर ॥ एवंतेधर्मवृद्धिश्चबालस्यवर्धनंतथा ॥ ५५ ॥ भविष्यतिनरश्रेष्ठबालस्यास्यचजीवनम् ॥ नारदेनैवमुक्तस्तुसा

श्चयौरघुनंदनः ॥ ५६ ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेलक्ष्मणंचेदमब्रवीत् ॥ गच्छसौम्यद्विजश्रेष्ठंसमाश्वासयलक्ष्मण ॥ ५७ ॥ बालस्यचशरीरंत्वंतैलद्रोण्यांनिधा
पय ॥ गंधैश्चपरमोदारैस्तैलैश्चैवसुगंधिभिः ॥५८॥ यथानशीर्यतेबालस्तथासौम्यविधीयताम् ॥ यथाशरीरंगुप्तंस्याद्बालस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ ५९ ॥ विप
त्तिःपरिभेदोवानभवेत्तत्तथाकुरु ॥ तथासंदिश्यसौमित्रंलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥ ६० ॥ मनसापुष्पकंदध्यावागच्छेतिमहायशाः ॥ इंगितंतत्तुविज्ञाय
कामगंहेमभूषितम् ॥ ६१ ॥ आजगाममुहूर्तात्तुसमीपंराघवस्यहि ॥ सोब्रवीत्प्राञ्जलिर्वाक्यमहमस्मिनराधिप ॥६२॥ अग्रेतवमहाबाहोकिंकरःसमुपस्थि
तः ॥ भाषितंसुचिरंश्रुत्वापुष्पकस्यनराधिप ॥ ६३ ॥ अभिवाद्यमहर्षींस्तान्विमानंसोध्यरोहत ॥ धनुर्गृहीत्वातूणीचखङ्गंचापिमहाप्रभम् ॥ ६४ ॥ नि
क्षिप्यनगरेवीरौसौमित्रिभरतावुभौ ॥ प्रायात्प्रतीचींत्वरितोविचिन्वन्सुसमाहितः ॥ ६५ ॥ उत्तरामगमत्पश्चाद्दिशंहिमवदाश्रिताम् ॥ पूर्वामपि
दिशांगत्वातथापश्यन्नराधिपः ॥ ६६ ॥ सर्वांशुद्धसमाचारामादर्शमिवनिर्मलाम् ॥ ततोदिशंसमाक्रामद्दक्षिणांरघुनंदनः ॥ ६७ ॥ शैलस्यउत्तरे
पार्श्वेददर्शसुमहत्सरः ॥ तस्मिन्सरसितप्यंतंतापसंसुमहत्तपः ॥ ६८ ॥ ददर्शराघवोभीमंलंबमानमधोमुखं ॥ तमुपागम्यकाकुत्स्थस्तप्यमानंतुता
पसम् ॥ ६९ ॥ उवाचराघवोवाक्यंधन्यस्त्वममरप्रभ ॥ कस्यांयोनौतपोवृद्धिर्वर्ततेदृढनिश्चय ॥ ७० ॥ अहंदाशरथीरामःपृच्छामित्वांकुतूह
लात् ॥ कोर्थोव्यवसितस्तुभ्यंस्वर्गलोकोथवेतरः ॥ ७१ ॥ किमर्थंतप्यसेवात्वंश्रोतुमिच्छामितापस ॥ ब्राह्मणोवासिभद्रंतेक्षत्रियोवाथदुर्जयः॥ ७२ ॥
वैश्यस्तृतीयवर्णोवाशूद्रोवासत्यमुच्यताम् ॥ तपःसत्यात्मकंनित्यंस्वर्गलोकपरिग्रहे ॥ ७३ ॥ सात्त्विकंराजसंचैवतच्चसत्यात्मकंतपः ॥ जगदुप
कारहेतुर्हिसृष्टंतद्वैविरिंचिना ॥ ७४ ॥ रौद्रंक्षत्रियतेजोजंतत्तुराजसमुच्यते ॥ परस्योत्सादनार्थायतच्चासुरमुदाहृतम् ॥ ७५ ॥ अंगानिनिह्नुते
योवाअसृग्दिग्धानिभागशः ॥ पंचाग्निंसाधयेद्वापिसिद्धिंवामृत्युमेववा ॥ ७६ ॥ आसुरोह्येषतेभावोनचमेत्वंद्विजोमतः ॥ सत्यंतेवदतःसिद्धिरनृते
नास्तिजीवितम् ॥ ७७ ॥ तस्यतद्भाषितंश्रुत्वारामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ अवाक्शिरास्तथाभूतोवाक्यमेतदुवाचह ॥ ७८ ॥ स्वागतंतेनृपश्रेष्ठचिरा
दृष्टोसिराघव ॥ पुत्रभूतोस्मितेचाहंपितृभूतोसिमेनघ ॥ ७९ ॥ अथवानैतदेवंहिसर्वेषांनृपतिःपिता ॥ सत्वमर्च्योऽसिभोराजन्वयंतेविषयेतपः ॥ ८० ॥
चरामस्तत्रभागोस्तिपूर्वंसृष्टःस्वयंभुवा ॥ नधन्याःस्मोवयंरामधन्यस्त्वमसिपार्थिव ॥ ८१ ॥ यस्यतेविषयेह्येवंसिद्धिमिच्छंतितापसाः ॥ तपसात्वंमदीये
नसिद्धिमाप्नुहिराघव ॥ ८२ ॥ यदेतद्भवताप्रोक्तंयोनौकस्यांतुतेतपः ॥ शूद्रयोनिप्रसूतोहंतपउग्रंसमास्थितः ॥८३ ॥ देवत्वंप्रार्थयेरामस्वशरीरेणसुव्रत॥
नमिथ्याहंवदेभूपदेवलोकजिगीषया ॥ ८४ ॥ शूद्रंमांविद्धिकाकुत्स्थशंबूकंनामनामतः ॥ भाषतस्तस्यकाकुत्स्थःखङ्गंतुरुचिरप्रभं ॥८५॥ निष्कृष्यको

शाद्विमलंशिरश्चिच्छेदराघवः ॥ तस्मिन्शूद्रेहतेदेवाःसेन्द्राश्चाग्निपुरोगमाः ॥८६॥ साधुसाध्वितिकाकुत्स्थंप्रशशंसुर्मुहुर्मुहुः ॥ पुष्पवृष्टिश्चमहतीदेवानां
सुसुगंधिनी ॥८७॥ आकाशाद्विप्रमुक्ततुराघवंसर्वतोकिरत् ॥ सुप्रीताश्चाब्रुवन्देवारामंवाक्यविदांवरम् ॥ ८८ ॥ सुरकार्यमिदंसौम्यकृतंतेरघुनंदन ॥
गृहाणचवरंरामयमिच्छसिमहाव्रत ॥८९॥ त्वत्कृतेनहिशूद्रोयंसशरीरोभ्यगाद्दिवं ॥ देवानांभाषितंश्रुत्वाराघवःसुसमाहितः ॥९०॥ उवाचप्राञ्जलिर्वाक्यं
सहस्राक्षंपुरंदरम् ॥ यदिदेवाःप्रसन्नामेवराहौयदिवाप्यहम्॥९१॥कर्मणायदिमेप्रीताद्विजपुत्रःसजीवतु ॥ वरमेतद्धिभवतांकांक्षितंपरमंहिमे ॥९२॥ ममाप
राधाद्बालोसौब्राह्मणस्यैकपुत्रकः ॥ अप्राप्तकालःकालेननीतोवैवस्वतक्षयम् ॥९३॥ तंजीवयतभद्रंवोनानृतीस्यामहंगुरोः ॥ द्विजस्यसंश्रुतोह्यर्थोजीवयि
ष्यामितेसुतम् ॥ ९४ ॥ मर्दयेनायुषाबालंपादेनार्द्धेनवासुराः ॥ जीवेदयंवरोमह्यंवरकोप्यधिकोवृतः ॥ ९५ ॥ राघवस्यतुतद्वाक्यंश्रुत्वाविबुधसत्तमाः ॥
प्रत्यूचुस्तेमहात्मानंप्रीताःप्रीतिसमन्विताः ॥ ९६ ॥ निर्वृतोभवकाकुत्स्थब्राह्मणस्यैकपुत्रकः ॥ जीवितंप्राप्तवान्भूयःसमेतश्चापिबंधुभिः ॥ ९७ ॥ यस्मि
न्मुहूर्तेकाकुत्स्थशूद्रोयंविनिपातितः ॥ तस्मिन्मुहूर्तेसहसाजीवेनसमयुज्यत ॥ ९८ ॥ स्वस्तिप्राप्नुहिभद्रंतेसाधयामःपरंतपः ॥ अगस्त्यस्याश्रमपदेद्र
ष्टारःस्ममहामुनिम्॥९९॥सतथेतिप्रतिज्ञायदेवानांरघुनंदनः॥आरुरोहविमानंतंपुष्पकंहेमभूषितम्॥१००॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेशूद्रतापसव
धोनामपंचत्रिंशोऽध्यायः॥३५॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ततोदेवाःप्रयातास्तेविमानैर्बहुभिस्तदा ॥ रामोप्यनुजगामाशुकुंभयोनेस्तपोवनम् ॥ १ ॥ उत्कंभगव
तातेनभूयोप्यागमनंक्रियाः ॥ पूर्वमेवसभार्यांचयोमांद्रष्टुंसमागतः॥२॥तदहंदेवतादेशात्तत्कार्यार्थंमहामुनिं ॥ पश्यामितंमुनिंगत्वादेवदानवपूजितम् ॥३॥
उपदेशंचमेतुष्टःस्वयंदास्यतिसत्तमः ॥ दुःखीयेनपुनर्मर्त्येनभवामिकदाचन॥४॥ पितादशरथोमह्यंकौसल्याजननीतथा ॥ सूर्यवंशेसमुत्पन्नस्तथाप्येवंसु
दुःखितः ॥ ५ ॥ राज्यकालेवनेवासोभार्ययाचानुजेनच ॥ हरणंचापिभार्यायारावणेनकृतंमम ॥ ६ ॥ असहायेनतुमयातीर्त्वासागरमुत्तमम् ॥ रुद्धांतुतां
पुरींसर्वांकृत्वातस्यकुलक्षयम् ॥७॥ दृष्टासीतामयात्यक्तादेवानांतुपुरस्तदा ॥ शुद्धांतांमांतथोचुस्तेमयासीतातथागृहम् ॥८ ॥ समानीताप्रीतिमतालोक
वाक्याद्विसर्जिता ॥ वनेवसतिसादेवीपुरेचाहंवसामिवै ॥ ९ ॥ जातोहमुत्तमेवंशउत्तमोहंधनुष्मताम् ॥ उत्तमंदुःखमापन्नोहृदयंनैवभिद्यते ॥ १० ॥ वज्रसा
रस्यसारेणधात्राहंनिर्मितोध्रुवम् ॥ इदानींब्राह्मणादेशाद्भ्रमामिधरणीतले ॥ ११ ॥ तपस्थितस्तुशूद्रोसौमयापापोनिपातितः॥ देववाक्यात्तुमेभूयःप्राणोमे
हृदिसंस्थितः ॥ १२ ॥ पश्यामितंमुनिंवंद्यंजगतोस्यहितेरतम् ॥ दृष्टेनमेतथादुःखंनाशमेष्यतिसत्वरम् ॥ १३ ॥ उदयेनसहस्रांशोर्हिमंयद्वद्विलीयते ॥
तद्वन्मेदुःखसंप्राप्तिःसर्वथानाशमेष्यति ॥१४॥ दृष्ट्वाचदेवान्संप्राप्तानगस्त्योभगवानृषिः ॥ अर्घ्यमादायसुप्रीतःसर्वांस्तानभ्यपूजयत्॥१५॥ तेतुगृह्यततः

पूजांसंभाष्यचमहामुनिं ॥ जग्मुस्तेनतदाहृष्टानाकपृष्ठंसहानुगाः ॥ १६ ॥ गतेषुतेषुकाकुत्स्थःपुष्पकादवरुह्यच ॥ अभिवादयितुंप्राप्तःसोगस्त्यमृषिमुत्तमम् ॥ १७ ॥ राजोवाच ॥ सुतोदशरथस्याहंभवंतमभिवादितुम् ॥ आगतोवैमुनिश्रेष्ठसौम्येनेक्षस्वचक्षषा ॥१८॥ निर्धूतपापस्त्वांदृष्ट्वाभवामीहनसंशयः ॥ एतावदुक्त्वासमुनिमभिवाद्यपुनःपुनः ॥ १९ ॥ कुशलंभृत्यवर्गस्यमृगाणांतनयस्यच ॥ भगवद्दर्शनाकांक्षीशूद्रंहत्वात्विहागतः ॥ २० ॥ अगस्त्यउवाच ॥ स्वागतंतेरघुश्रेष्ठजगद्वंद्यसनातन ॥ दर्शनात्तवकाकुत्स्थपूतोहंमुनिभिःसह ॥ २१ ॥ त्वत्कृतेरघुशार्दूलगृहाणार्घमहाद्युते ॥ स्वागतंनरशार्दूलदिष्ट्याप्राप्तोसिशत्रुहन् ॥ २२ ॥ त्वंहिनित्यंबहुमतोगुणैर्बहुभिरुत्तमैः ॥ अतस्त्वंपूजनीयोवैममनित्यंहृदिस्थितः ॥ २३ ॥ सुराहिकथयंतित्वांशूद्रघातिनमागतं ॥ ब्राह्मणस्यचधर्मेणत्वयावैजीवितःसुतः ॥ २४ ॥ उष्यतांचेहभगवःसकाशेममराघव ॥ प्रभातेपुष्पकेणासिगंतायोध्यांमहामते ॥ २५ ॥ इदंचाभरणंसौम्यसुकृतंविश्वकर्मणा ॥ दिव्यंदिव्येनवपुषादीप्यमानंस्वतेजसा ॥ २६ ॥ प्रतिगृह्णीष्वराजेन्द्रमत्प्रियंकुरुराघव ॥ लब्धस्यहिपुनर्दानेसुमहत्फलमुच्यते ॥ २७ ॥ त्वंहिशक्तःपरित्रातुंसेंद्रानपिसुरोत्तमान् ॥ तस्मात्प्रदास्येविधिवत्प्रतीच्छस्वनरर्षभ ॥ २८ ॥ अथोवाचमहाबाहुरिक्ष्वाकूणांमहारथः ॥ कृतांजलिर्मुनिश्रेष्ठंस्वंचधर्ममनुस्मरन् ॥ २९ ॥ प्रतिग्रहोवैभगवंस्तवमेत्रविगर्हितः ॥ क्षत्रियेणकथंविप्रप्रतिग्राह्यंविजानता ॥ ३० ॥ ब्राह्मणेनतुयद्दत्तंतन्मेत्वंवक्तुमर्हसि ॥ सपुत्रोगृहवानस्मिसमर्थोस्मिमहामुने ॥ ३१ ॥ आपदाचनचाक्रांतःकथंग्राह्यःप्रतिग्रहः ॥ भार्यामेसुचिरंनष्टानचान्याममविद्यते ॥ ३२ ॥ केवलंदोषभागीचभवामीहनसंशयः ॥ कष्टांचैवदशांप्राप्यक्षत्रियोपिप्रतिग्रही ॥ ३३ ॥ कुर्वन्नदोषमाप्नोतिमनुरेवात्रकारणम् ॥ वृद्धौचमातापितरौसाध्वीभार्याशिशुःसुतः ॥३४॥ अप्यकार्यशतंकृत्वाभर्तव्यामनुरब्रवीत्॥नाहंप्रतीच्छेविप्रर्षेत्वयादत्तंप्रतिग्रहं ॥३५॥ नचमेभवताकोपःकार्योवैसुरपूजित ॥ ३६ ॥ अगस्त्यउवाच ॥ नचप्रतिग्रहेदोषोगृहीतेपार्थिवैर्नृप ॥ भवान्वैतारणेशक्तस्त्रैलोक्यस्यापिराघव ॥ ३७ ॥ तारयब्राह्मणंरामविशेषेणतपस्विनं ॥ तस्मात्प्रदास्येविधिवत्प्रतीच्छस्वनराधिप ॥ ३८ ॥ रामउवाच ॥ क्षत्रियेणकथंविप्रप्रतिग्राह्यंविजानता ॥ ब्राह्मणेनतुयादत्तंतन्मेत्वंवक्तुमर्हसि ॥ ३९ ॥ अगस्त्यउवाच ॥ आसीत्कृतयुगेरामब्रह्मभूतेपुरातने ॥ अपार्थिवाःप्रजाःसर्वाःसुराणांचशतक्रतुः ॥४०॥ ताःप्रजादेवदेवेशंराजार्थंसमुपागमन् ॥ सुराणांविद्यतेराजादेवदेवःशतक्रतुः ॥ ४१ ॥ श्रेयसेस्मासुलोकेशपार्थिवंकुरुसांप्रतं ॥ यस्मिन्पूजांप्रयुंजानाःपुरुषाभुंजतेमहीम् ॥ ४२ ॥ ततोब्रह्मासुरश्रेष्ठोलोकपालान्सवासवान्॥समाहूयाब्रवीत्सर्वांस्तेजोभागोऽत्रयुज्यताम् ॥४३॥ततोददुर्लोकपालाश्चतुर्भागंस्वतेजसा ॥ अक्षयश्चततोब्रह्मायतोजातोक्षयोनृपः ॥ ४४ ॥ तंब्रह्मालोकपालानामंशंपुंसामयोजयत् ॥ ततोनृपस्तदातासांप्रजानांक्षेमपंडितः ॥ ४५ ॥ तत्रैंद्रेणतुभा

गेनसर्वानाज्ञापयेन्नृपः ॥ वारुणेनचभागेनसर्वान्पुष्णातिदेहिनः ॥ ४६ ॥ कौबेरेणतथांशेनत्वर्थान्दिशतिपार्थिवः ॥ यश्चयम्योनृपेभागस्तेनशास्ति
चवैप्रजाः ॥ ४७ ॥ तत्रचैंद्रेणभागेननरेन्द्रोसिरघूत्तम ॥ प्रतिगृह्णीष्वाभरणंतारणार्थंममप्रभोः ॥ ४८ ॥ ततोरामःप्रजग्राहमुनेर्हस्तान्महात्मनः ॥ दिव्य
माभरणंचित्रंप्रदीप्तमिवभास्करं ॥ ४९ ॥ प्रतिगृह्यततोगस्त्याद्राघवःपरवीरहा ॥ निरीक्ष्यसुचिरंकालंविचार्यचपुनःपुनः ॥ ५० ॥ मौक्तिकानिविचित्राणि
धात्रीफलसमानिच ॥ जांबूनदनिबद्धानिवज्रविद्रुमनीलकैः ॥ ५१ ॥ पद्मरागैःसगोमेधैर्वैडूर्यैः पुष्परागकैः ॥ सुनिबद्धंसुविभक्तंसुकृतंविश्वकर्म
णा ॥ ५२ ॥ दृष्ट्वाप्रीतिसमायुक्तोभूयश्चेदंव्यचिंतयत् ॥ नेदृशानिचरत्नानिमयादृष्टानिकानिचित् ॥ ५३ ॥ उपशोभानिबद्धानिपृथ्वीमूल्यस
मानिच ॥ विभीषणस्यलंकायांनदृष्टानिमयापुरा ॥ ५४ ॥ इतिसंचिंत्यमनसाराघवस्तमृषिंपुनः ॥ आगमंतस्यदिव्यस्यप्रष्टुंसमुपचक्रमे ॥ ५५ ॥
अत्यद्भुतमिदंब्रह्मन्नप्राप्यंचमहीक्षिताम् ॥ कथंभगवताप्राप्तंकुतोवाकेननिर्मितम् ॥ ५६ ॥ कुतूहलवशाच्चैवपृच्छामित्वांमहामते ॥ करतलेस्थिते
रत्नेकरमध्यंप्रकाशते ॥ ५७ ॥ अधमंतद्विजानीयात्सर्वशास्त्रेषुगर्हितम् ॥ दिशःप्रकाशयेद्यत्तन्मध्यमंमुनिसत्तम ॥ ५८ ॥ ऊर्ध्वगंत्रिशिखंयत्स्या
दुत्तमंतदुदाहृतम् ॥ एतान्युत्तमजातीनिऋषिभिःकीर्तितानितु ॥ ५९ ॥ आश्चर्याणांवहूनांहिदिव्यानांभगवान्निधिः ॥ एवंवदतिकाकुत्स्थेमुनिर्वाक्य
मथाब्रवीत् ॥ ६० ॥ अगस्त्यउवाच ॥ शृणुरामपुरावृत्तंपुरात्रेतायुगेमहत् ॥ द्वापारेसमनुप्रातेवनेयदृष्टवानहम् ॥ ६१ ॥ आश्चर्यंसुमहावःहोनिवोधरघुनं
दन ॥ पुरात्रेतायुगेह्यासीदरण्यंवहुविस्तरम् ॥ ६२ ॥ समंताद्योजनशतंमृगव्याघ्रविवर्जितम्॥ःतस्मिन्निष्पुरुषेऽरण्येचिकीर्षुस्तपउत्तमम् ॥ ६३॥ अहमा
क्रमितुंसौम्यतदरण्यमुपागतः ॥ तस्यारण्यस्यमध्यंतुयुक्तंमूलफलैःसदा ॥ ६४ ॥ शाकैर्बहुविधाकारैर्नानारूपैःसुकाननैः ॥ तस्यारण्यस्यमध्येतुपंचयो
जनमायतम् ॥ ६५ ॥ हंसकारंडवाकीर्णंचक्रवाकोपशोभितम् ॥ तत्राश्चर्यंमयादृष्टंसरःपरमशोभितम् ॥ ६६ ॥ विसारिकच्छपाकीर्णंवकपंक्तिगणैर्युतम् ॥
समीपेतस्यसरसस्तपस्तप्तुंगतःपुरा ॥ ६७ ॥ देशंपुण्यमुपेत्यैवंसर्वहिंसाविवर्जितम् ॥ तत्राहमवसंरात्रिंनैदाघींपुरुषर्षभ ॥ ६८ ॥ प्रभातेपुनरुत्थायस
रस्तदुपचक्रमे ॥ अथापश्यंशवमहमस्पृष्टजरसंक्वचित् ॥ ६९ ॥ तिष्ठंतंपरयालक्ष्म्यासरसोनातिदूरतः ॥ तदर्थंचिंतयानोहंमुहूर्तमिवराघव ॥ ७० ॥
अस्यतीरेनवैप्राणीकोवाप्येषसुरर्षभः ॥ मुनिर्वापार्थिवोवापिकमुनिःपार्थिवोपिवा ॥ ७१ ॥ अथवापार्थिवसुतस्तस्यैवंसंभवःकृतः ॥ अतीतेहनिरात्रौवा
प्रातर्वापिमृतोयदि॥७२॥अवश्यंतुमयाज्ञेयासरसोस्यविनिष्क्रिया ॥ यावदेवंस्थितश्चाहंचिंतयानोरघूत्तम ॥७३॥ अथापश्यंमुहूर्तात्तुदिव्यमद्भुतदर्शनम् ॥
विमानंपरमोदारंहंसयुक्तंमनोजवम् ॥ ७४ ॥ पुरस्तत्रसहस्रंतुविमानेप्सरसांनृप ॥ गंधर्वाश्चैवतत्संख्यारमयंतिवरंनरम् ॥ ७५ ॥ गायंतिदिव्यगेयानि

वादयंतितथापरे ॥ अथापश्यंनरंतस्माद्विमानादवरोहितम् ॥७६॥ शवमांसंभक्षयन्तंचस्नात्वारघुकुलोद्वह॥ततोभुक्त्वायथाकामंसमांसंबहुपीवरम् ॥७७॥ अवतीर्यसरःशीघ्रमारुरोहदिवंपुनः ॥ तमहंदेवसंकाशंश्रियापरमयान्वितम् ॥ ७८ ॥ भोभोस्वर्गिन्महाभागपृच्छामित्वांकथंत्विदम् ॥ जुगुप्सितस्तवाहारोगतिश्श्रेयंतवोत्तमा ॥ ७९ ॥ यदिगुह्यंनचैतत्तेकथयत्वद्यमेभवान् ॥ कामतःश्रोतुमिच्छामिकिमेतत्परमंवचः ॥ ८० ॥ कोभवान्वदसंदेहमाहारश्चविगर्हितः ॥ त्वयेदंभुज्यतेसौम्यकिमर्थंकचवर्तसे ॥८१॥ कस्यायमैश्वरोभावःशवत्वेनविनिर्मितः ॥ आहारंचकथंनिंद्यंश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ८२ ॥ श्रुत्वाचभाषितंतत्रममरामसतांवर ॥ प्रांजलिःप्रत्युवाचेदंसस्वर्गीरघुनंदन ॥ ८३ ॥ शृणुष्वाद्ययथावृत्तंममेदंसुखदुःखजम् ॥ कामोहिदुरितक्रम्यःशृणुयत्पृच्छसेद्विज ॥ ८४ ॥ पुरावैदर्भकोराजापितामेहिमहायशाः ॥ वासुदेवइतिख्यातस्त्रिषुलोकेषुधार्मिकः ॥ ८५ ॥ तस्यपुत्रद्वयंब्रह्मन्द्वाभ्यांस्त्रीभ्यामजायत ॥ अहंश्वेतइतिख्यातोयवीयान्सुरथोभवत् ॥ ८६ ॥ पितर्युपरतेतस्मिन्पौरामामभ्यषेचयन् ॥ तत्राहंकारयन्राज्यंधर्मंचासंसमाहितः ॥ ८७ ॥ एवंवर्षसहस्राणिबहूनिसमुपाव्रजन् ॥ ममराज्यंकारयतःपरिपालयतःप्रजाः ॥ ८८ ॥ सोहंनिमित्तेकस्मिंश्चिद्वैराग्येणद्विजोत्तम ॥ मरणंहृदयेकृत्वातपोवनमुपागमम् ॥ ८९ ॥ सोहंवनमिदंरम्यंभृशंपक्षिविवर्जितम् ॥ प्रविष्टस्तपआस्थातुमस्यैवसरसोंतिके ॥९०॥ राज्येभिषिच्यसुरथंभ्रातरंतंनराधिपम् ॥ इदंसरःसमासाद्यतपस्ततंसुदारुणम् ॥९१॥ दशवर्षसहस्राणितपस्तप्त्वामहावने ॥ शुभंतुभवनंप्राप्तोब्रह्मलोकमनामयम् ॥ ९२ ॥ स्वर्गस्थमपिमांब्रह्मन्क्षुत्पिपासेद्विजोत्तम ॥ अवाधेतांभृशंचाहमभवंव्यथितेंद्रियः ॥ ९३ ॥ ततस्त्रिभुवनश्रेष्ठमवोचंवैपितामहम् ॥ भगवन्स्वर्गलोकोयंक्षुत्पिपासाविवर्जितः ॥९४॥ कस्येयंकर्मणःपक्तिःक्षुत्पिपासेयतोहिमे॥आहारःकश्चमेदेवब्रूहित्वंश्रीपितामह ॥९५॥ ततःपितामहःसम्यक्चिरंध्यात्वामहामुने॥मामुवाचततोवाक्यंनास्तिभोज्यंस्वदेहजम्॥९६॥ऋतेतेस्वानिमांसानिभक्षयत्वंतुहिनित्यशः ॥ स्वशरीरंत्वयापुष्टंकुर्वतातपउत्तमम् ॥९७॥ नादत्तंजायतेतातश्वेतपश्यमहीतले ॥ आग्रहाद्भिक्षमाणायभिक्षापिप्राणिनेपुरा ॥ ९८ ॥ नहिदत्तागृहेभ्रांत्यामोहादातिथयेतदा ॥ तेनस्वर्गगतस्यापिक्षुत्पिपासेतवाधुना ॥ ९९ ॥ सत्वंप्रपुष्टमाहारैःस्वशरीरमनुत्तमम् ॥ भक्षयस्वचराजेंद्रसातेतृप्तिर्भविष्यति ॥ १०० ॥ एवमुक्तस्ततोदेवंब्रह्माणमहमुक्तवान् ॥ भक्षितेचस्वकेदेहेपुनरन्यन्नमेविभो ॥ १ ॥ क्षुधानिवारणंनैवदेहस्यास्यविनोदनं ॥ खादामिह्याक्षयंदेवप्रियंमेनहिजायते ॥ २ ॥ ततोब्रवीत्पुनर्ब्रह्मातवदेहोऽक्षयःकृतः ॥ दिनेदिनेतेपुष्टात्माशवःश्वेतभविष्यति ॥ ३ ॥ यावद्वर्षशतंपूर्णंस्वमांसंखादभोनृप ॥ यदागच्छतिचागस्त्यःश्वेतारण्यंमहातपाः ॥४॥ भगवानतिदुर्धर्षस्तदाकृच्छ्राद्विमोक्ष्यसे ॥ सहितारायितुंशक्तःसेंद्रानपिसुरासुरान् ॥ ५ ॥ आहारंकुत्सितंचेमंराजर्षेकिंपुन

स्तव ॥ सुरकार्यंमहत्तेनसुकृतंतुमहात्मना ॥६॥ उदधिंनिर्जलंकृत्वादानवाश्चनिपातिताः ॥ विंध्यश्चादित्यविद्वेषाद्वर्धमानोनिवारितः ॥७॥ लंबमानाम
हींचैषागुरुत्वेनाधिवासिता ॥ दक्षिणादिग्दिवंयातात्रैलोक्यंविषमस्थितम् ॥ ८ ॥ मयागत्वासुरैःसार्द्धंप्रेषितोदक्षिणांदिशम् ॥ समांकुरुमहाभागगुरु
त्वेनजगत्समम् ॥ ९ ॥ एवंचतेनमुनिनास्थित्वासर्वाधरासमा ॥ कृताराजेंद्रमुनिनाएवमद्यापिदृश्यते ॥ ११० ॥ सोहंभगवतःश्रुत्वादेवदेवस्यभाषितम् ॥
भुंजेचकुत्सिताहारंस्वशरीरमनुत्तमम्॥११॥पूर्णवर्षशतंचाद्यभोजनंकुत्सितंचमे ॥ क्षयंनाभ्येतितद्विप्रतृप्तिश्चापिममोत्तमा ॥१२॥तंमुनिंकृच्छ्रसन्तप्तश्चिंत
यामिदिवानिशम् ॥ कदावैदर्शनंमह्यंसमुनिर्दास्यतेवने ॥१३॥ एवंमेचिंतयानस्यगतंवर्षशतन्त्विह ॥ सोगस्त्योहिगतिर्ब्रह्मन्मुनिर्मेभविताध्रुवं ॥ १४ ॥
नगतिर्भवितामह्यंकुंभयोनिमृतेद्विजम् ॥ श्रुत्वेत्थंभाषितंरामदृष्ट्वाहारंचकुत्सितम् ॥ १५ ॥ कृपयापरयायुक्तस्तंनृपंस्वर्गगामिनम् ॥ करोम्यहं
सुधाभोज्यंनाशयामिचकुत्सितम् ॥१६ ॥ चिन्तयन्नित्यवोचंतमगस्त्यःकिंकरिष्यति ॥ अहमेतत्कुत्सितंतेनाशयामिमहामते ॥ १७ ॥ ईप्सितंप्रार्थ
यस्वास्मान्मनःप्रीतिकरंपरम् ॥ सस्वर्गीमांततःप्राहकथंब्रह्मवचोन्यथा ॥ १८ ॥ कर्तुंमुनेमयाशक्यंनचान्यस्तारयिष्यति ॥ ऋतेवैकुंभयोनिंतंमैत्रावरु
णसंभवम् ॥ १९ ॥ अपृष्टोपिमयाब्रह्मन्नेवमूचेपितामहः ॥ एवंब्रुवाणंतंश्वेतमुक्तवानहमस्मिसः ॥ १२० ॥ आगतस्तवभाग्येनदृष्टोहंनात्रसंशयः ॥
ततःस्वर्गीसमांज्ञात्वादंडवत्पतितोभुवि ॥२१॥ तमुत्थाप्यततोरामाब्रवंकिंतेकरोम्यहम् ॥ राजोवाच ॥ आहारात्कुत्सिताद्ब्रह्मंस्तारयस्वाद्यदुष्कृ
तात् ॥ २२ ॥ येनलोकोऽक्षयःस्वर्गोभवितात्वत्कृतेनमे ॥ ततःप्रतिग्रहोदत्तोजगद्वंद्यनृपेणाहि ॥ २३ ॥ भवान्मामनुगृह्णातुप्रतीच्छिस्वप्रतिग्रहम् ॥ इद
माभरणंसौम्यताराणार्थंद्विजोत्तम ॥२४॥ ब्रह्मर्षेप्रतिगृह्णीष्वप्रसादंकर्तुमर्हसि ॥ इहगाश्चसुवर्णंचधनंवस्त्रसमन्वितम् ॥ २५ ॥ भक्ष्यंभोज्यंचविप्रर्षेददाम्या
भरणंत्वहम् ॥ सर्वकामप्रदंतुभ्यंसर्वान्भोगांश्चतेद्विज ॥२६॥ तारणेतुभवान्मह्यंप्रसादंकर्तुमर्हति ॥ तस्याहंस्वर्गिणोवाक्यंश्रुत्वादुःखसमन्वितम् ॥२७॥
कृतामतिस्तारणायनलोभाद्रघुनंदन ॥ गृहीतेभूषणेराममममहस्तगतेतदा ॥ २८ ॥ मानुषःपौर्विकोदेहस्तदानष्टोस्यभूपते ॥ प्रणष्टेतुशरीरेचराजर्षिःपरया
मुदा ॥ २९ ॥ मयोक्तोसौविमानेनजगामत्रिदिवंपुनः ॥ तेनमेशक्रतुल्येनदत्तमाभरणंशुभं ॥ १३० ॥ तस्मिन्निमित्तेकाकुत्स्थदत्तमद्भुतकर्मणा ॥ श्वेतोवै
दर्भकोराजातदाभूद्गतकल्मषः ॥ १३१ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेरामागस्त्यसंवादोनामषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ तदद्भुततमं
वाक्यंश्रुत्वाचरघुनंदनः ॥ गौरवाद्विस्मयाच्चापिभूयःप्रष्टुंप्रचक्रमे ॥ १ ॥ रामउवाच ॥ भगवंस्तद्वनंघोरंयत्रासौतप्तवांस्तपः ॥ श्वेतोवैदर्भकोराजातदद्भु
तमभूत्कथं ॥ २ ॥ विषमंतद्वनंराजाशून्यंमृगविवर्जितं ॥ प्रविष्टस्तपआस्थातुंकथंवदमहामुने ॥ ३ ॥ समंताद्योजनशतंनिर्मनुष्यमभूत्कथं ॥ भव

न्कथंप्रविष्टस्तद्येनकार्येणतद्वद ॥ ४ ॥ अगस्त्यउवाच ॥ पुराकृतयुगेराजामनुर्दंडधरःप्रभुः ॥ तस्यपुत्रोथनाम्नासीदिक्ष्वाकुरमितद्युतिः ॥ ५ ॥ तंपुत्रं पूर्वजंराज्येनिक्षिप्यभुविसंमतम् ॥ पृथिव्यांराजवंशानांभवराजेत्युवाचह ॥ ६ ॥ तथेतिचप्रतिज्ञातंपितुःपुत्रेणराघव ॥ ततःपरमसंहृष्टःपुनस्तंप्रत्यभाषत ॥ ७ ॥ प्रीतोस्मिपरमोदारकर्मणातेनसंशयः ॥ दंडेनचप्रजारक्षनचदंडमकारणम् ॥ ८ ॥ अपराधिषुयोदंडःपात्यतेमानवैरिह ॥ सदंडोविधिवन्मुक्तःस्वर्गंनयतिपार्थिवम् ॥ ९ ॥ तस्माद्दण्डेमहाबाहोयत्नवान्भवपुत्रक ॥ धर्मस्तेपरमोलोकेकृतएवंभविष्यति ॥ १० ॥ इतितंबहुसंदिश्यमनुःपुत्रंसमाधिना ॥ जगामत्रिदिवंहृष्टोब्रह्मलोकमनुत्तमम् ॥ ११॥ जनयिष्येकथंपुत्रानितिचिंतापरोभवत् ॥ कर्मभिर्बहुभिस्तैस्तैस्ससुतैस्संयुतोभवत्॥१२॥ तोषयामासपुत्रैस्सपितॄन्देवसुतोपमैः ॥ सर्वेषामुत्तमस्तेषांकनीयान्रघुनंदन ॥१३॥ शूरश्चकृतविद्यश्चगुरुश्चजनपूजया ॥ ॥ नामतस्याथदंडेतिपिताचक्रेसबुद्धिमान् ॥ १४ ॥ भविष्यद्दण्डपतनंशरीरेतस्यवीक्ष्यच ॥ संपश्यमानस्तंदोषंघोरंपुत्रस्यराघव ॥ १५ ॥ सविंध्यनीलयोर्मध्येराज्यमस्यददौप्रभुः ॥ सदंडस्तत्रराजाभूद्रम्येपर्वतमूर्द्धनि ॥१६॥ पुरंचाप्रतिमंतेननिवेशायतथाकृतम्॥नामतस्यपुरस्याथमधुमत्तमितिस्वयम्॥१७॥तथादेशेनसंपन्नःशूरोवासमथाकरोत् ॥ एवंराजासतद्राज्यंचकारसपुरोहितः ॥ १८॥ प्रहृष्टसुप्रजाकीर्णंदेवराजोयथादिवि ॥ ततःसदंडःकाकुत्स्थबहुवर्षगणायुतम्॥१९॥अकारयत्तुधर्मात्माराज्यंनिहतकंटकं॥अथकालेतुकस्मिंश्चिद्राजाभार्गवमाश्रमम्॥२०॥ रमणीयमुपाक्रामच्चैत्रमासेमनोरमे॥ तत्रभार्गवकन्यांतुरूपेणाप्रतिमांभुवि॥२१॥विचरंतींवनोद्देशेदंडोपश्यदनुत्तमाम्॥उत्तुंगपीवरीश्यामांचंद्राभवदनांशुभाम्॥२२॥सुनासांचारुसर्वांगींपीनोन्नतपयोधराम् ॥ मध्येक्षामांचविस्तीर्णांदृष्ट्वातांकुरुतेमुदम् ॥ २३ ॥ एकवस्त्रांवनेचैकांप्रथमेयौवनेस्थिताम् ॥ सतांदृष्ट्वात्वधर्मेणअनंगशरपीडितः ॥ २४ ॥ अभिगम्यसुविश्रांतांकन्यांवचनमब्रवीत् ॥ कुतस्त्वमसिसुश्रोणिकस्यचासिसुशोभने ॥२५॥ पीडितोहमनंगेनपृच्छामित्वांसुशोभने ॥ त्वयामेपहृतंचित्तंदर्शनादेवसुंदरि ॥ २६ ॥ इदंतेवदनंरम्यंमुनीनांचित्तहारकम् ॥ यद्यहंनलभेभोक्तुंमृतंमामवधारय ॥ २७ ॥ त्वयाहृताममप्राणामांजीवयसुलोचने ॥ दासोस्मितेवरारोहेभक्तंमांभजशोभने ॥ २८ ॥ तस्यैवंतुब्रुवाणस्यमदोन्मत्तस्यकामिनः ॥ भार्गवीप्रत्युवाचेदंवचःसविनयंनृपम् ॥ ॥ २९ ॥ भार्गवस्यसुतांविद्धिशुक्रस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ अरजांनामराजेंद्रज्येष्ठामाश्रमवासिनः ॥ ३० ॥ शुक्रःपितामेराजेंद्रत्वंचशिष्योमहात्मनः॥ धर्मतोभगिनीचाहंभवामिनृपनंदन ॥ ३१ ॥ एवंविधंवचोवक्तुंनत्वमर्हसिपार्थिव ॥ अन्येभ्योपिसुदुष्टेभ्योरक्ष्याचाहंसदात्वया ॥ ३२ ॥ क्रोधनोमेपितारौद्रोभस्मत्वंत्वांसमानयेत् ॥ अथवाराजधर्मेणासंबंधंकुरुषेबलात् ॥ ३३ ॥ पितरंयाचयस्वत्वंधर्मदृष्टेनकर्मणा ॥ वरयस्वनृपश्रेष्ठपितरं

मेमहाद्युतिम् ॥ ३४ ॥ अन्यथाविपुलंदुःखंतवघोरंभवेद्ध्रुवम् ॥ क्रुद्धोहिमेपितासर्वंत्रैलोक्यमभिनिर्दहेत् ॥ ३५ ॥ ततोऽशुभंमहाघोरंश्रुत्वादंडः
सुदारुणम् ॥ प्रत्युवाचमदोन्मत्तःशिरसाभिनतःपुनः ॥ ३६ ॥ प्रसादंकुरुसुश्रोणिकामोन्मत्तस्यकामिनि ॥ त्वयारुद्धाममप्राणाविशीर्यंतिशुभान
ने ॥ ३७ ॥ त्वांप्राप्यवैरंमेऽत्रास्तुवधोवापिमहत्तरः ॥ भक्तंभजस्वमांभीरुत्वयिभक्तिर्हिमेपरा ॥ ३८ ॥ एवमुक्त्वातुतांकन्यांबलात्संगृह्यबाहु
ना ॥ अन्येनराज्ञाहस्तेनविवस्त्रासातथाकृता ॥ ३९ ॥ अंगमंगेसमाश्लेष्यमुखेचैवमुखंकृतम् ॥ विस्फुरंतींयथाकामंमैथुनायोपचक्रमे ॥ ४० ॥ त
मनर्थंमहाघोरंदंडःकृत्वासुदारुणम् ॥ नगरंस्वंजगामाशुमदोन्मत्तइवद्विपः ॥ ४१ ॥ भार्गवीरुदतीदीनाआश्रमस्याविदूरतः ॥ प्रत्यपालयदुद्विग्नापित
रंदेवसम्मितम् ॥ ४२ ॥ समुहूर्तादुपस्पृश्यदेवर्षिरमितद्युतिः ॥ स्वमाश्रमंशिष्यवृतंक्षुधार्तःसन्यवर्तत ॥ ४३ ॥ सोपश्यदरजांदीनांरजसासमभिप्लुता
म् ॥ चंद्रस्यघनसंयुक्तांज्योत्स्नामिवपराजिताम् ॥ ४४ ॥ तस्यरोषःसमभवत्क्षुधार्तस्यमहात्मनः ॥ निर्दहन्निवलोकांस्त्रींस्तान्शिष्यान्समुवाच
ह ॥ ४५ ॥ पश्यध्वंविपरीतस्यदंडस्यादीर्घदर्शिनः ॥ विपत्तिंघोरसंकाशांदीप्तामग्निशिखामिव ॥ ४६ ॥ यन्नाशंदुर्गतिंप्राप्तस्सानुगश्चनसंशयः ॥
यस्तुदीप्तहुताशस्यअर्चिःसंस्पृष्टवानिह ॥ ४७ ॥ यस्मात्सकृतवान्पापमीदृशंघोरसंमितम् ॥ तस्मात्प्राप्स्यतिदुर्मेधाःपांसुवर्षमनुत्तमम् ॥ ४८ ॥ कुरा
जादेशसंयुक्तःसभृत्यबलवाहनः ॥ पापकर्मसमाचारोवधंप्राप्स्यतिदुर्मतिः ॥ ४९ ॥ समंताद्योजनशतंविषयंचास्यदुर्मतेः ॥ धुनोतुपांसुवर्षेणमहता
पाकशासनः ॥ ५० ॥ सर्वसत्वानियानीहजंगमस्थावराणिवै ॥ सर्वेषांपांसुवर्षेणक्षयःक्षिप्रंभविष्यति ॥ ५१ ॥ दंडस्यविषयोयावत्तावत्सवनमाश्रम
म् ॥ पांसुवर्षमिवाकस्मात्सप्तरात्रंभविष्याते ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वाक्रोधसंतप्तस्तमाश्रमनिवासिनम् ॥ जनंजनपदस्यांतेस्थीयतामित्युवाचह ॥ ५३ ॥
उक्तमात्रेउशनसाआश्रमावसथोजनः ॥ क्षिप्रंतुविषयात्तस्मात्स्थानंचक्रेचबाह्यतः ॥ ५४ ॥ तंतथोक्त्वामुनिजनमरजामिदमब्रवीत् ॥ आश्रमेत्वंसु
दुर्मेधेवसचेहसमाहिता ॥ ५५ ॥ इदंयोजनपर्यंतमाश्रमंरुचिरप्रभम् ॥ अरजेविरजास्तिष्ठकालमत्रसमाश्इतम् ॥ ५६ ॥ श्रुत्वानियोगंविप्रर्षेररजाभार्गवीत
दा ॥ तथेतिपितरंप्राहभार्गवंभृशदुःखिता ॥ ५७ ॥ इत्युक्त्वाभार्गवोवासंतस्मादन्यमुपाक्रमत् ॥ सप्ताहेभस्मसाद्भूतंयथोक्तंब्रह्मवादिना ॥ ५८ ॥
तस्माद्दंडस्यविषयोविंध्यशैलस्यमानुष ॥ शप्तोह्युशनसारामतदाभूद्धर्षणेकृते ॥ ५९ ॥ ततःप्रभृतिकाकुत्स्थदंडकारण्यमुच्यते ॥ एतत्तेसर्वमाख्या
तंयन्मांपृच्छसिराघव ॥ ६० ॥ संध्यामुपासितुंवीरसमयोह्यतिवर्तते ॥ एतेमहर्षयोरामपूर्णकुंभाःसमंततः ॥ ६१ ॥ कृतोदकानरव्याघ्र
पूजयतिदिवाकरम् ॥ सर्वैर्ऋषिभिरभ्यस्तैःस्तोत्रैर्ब्रह्मादिभिःकृतैः ॥ ६२ ॥ रविरस्तंगतोरामगत्वोदकमुपस्पृश ॥ ऋषेर्वच

नमादायरामःसंध्यामुपासितुम् ॥ ६३ ॥ उपचक्रामतत्पुण्यंससरोरघुनंदनः ॥ अथतस्मिन्वनोद्देशेरम्येपादपशोभिते ॥६४॥ नदीपुण्येगिरिवरेकोकिला
शतमंडिते ॥ नानापक्षिरवोद्यानेनानामृगसमाकुले ॥ ६५॥ सिंहव्याघ्रसमाकीर्णेनानाद्विजसमावृते ॥ गृध्रोलूकौप्रवसितौबहून्वर्षगणानपि ॥ ६६ ॥ अ
थोलूकस्यभवनंगृध्रःपापविनिश्चयः ॥ ममेदमितिकृत्वासौकलहंतेनचाकरोत् ॥ ६७ ॥ राजासर्वस्यलोकस्यरामोराजीवलोचनः ॥ तंप्रपद्यावहैशीघ्रं
कस्यैतद्भवनंभवेत् ॥ ६८ ॥ गृध्रोलूकौप्रपद्येतांजातकोपावमर्षिणौ ॥ रामंप्रपद्यतौशीघ्रंकलिव्याकुलचेतसौ ॥ ६९ ॥ तौपरस्परविद्वेषौस्पृशतश्चरणौ
तथा ॥ अथदृष्ट्वाराघवेंद्रंगृध्रोवचनमब्रवीत्॥७०॥सुराणामसुराणांचत्वंप्रधानोमतोमम ॥ बृहस्पतेश्चशुक्राच्चत्वंविशिष्टोमहामतिः॥७१॥ परावरज्ञोभूतानां
मर्त्येशक्रइवापरः ॥ दुर्निरीक्षोयथासूर्योहिमवानिवगौरवे ॥ ७२ ॥ सागरश्चासिगांभीर्येलोकपालोयमोह्यसि ॥ क्षांत्याधरण्यातुल्योसिशीघ्रत्वेह्यनिलोप
मः ॥ ७३ ॥ गुरुस्त्वंसर्वसंपन्नोविष्णुरूपोसिराघव ॥ अमर्षीदुर्जयोजेतासर्वास्त्रविधिपारगः ॥ ७४ ॥ शृणुत्वंममदेवेशविज्ञाप्यंनरपुंगव ॥ ममालयंपूर्वकृ
तंबाहुवीर्येणवैप्रभो ॥ ७५ ॥ उलूकोहरतेराजंस्त्वत्समीपेविशेषतः ॥ ईदृशोयंदुराचारस्त्वदाज्ञालंघकोनृप ॥ ७६ ॥ प्राणांतिकेनदंडेनरामशासितुमर्ह
सि ॥ एवमुक्तेतुगृध्रेणउलूकोवाक्यमब्रवीत् ॥७७॥ शृणुदेवममज्ञाप्यमेकाचित्तोनराधिप ॥ सोमाच्छक्राच्चसूर्याच्चधनदाच्चयमात्तथा ॥ ७८ ॥ जायते
वैनृपोरामाकिंचिद्भवतिमानुषः ॥ त्वंतुसर्वमयोदेवोनारायणपरायणः ॥ ७९ ॥ प्रोच्यतेसोमताराजन्सम्यक्कार्येविचारिते ॥ सम्यग्रक्षसितापेभ्यस्तमोघ्नो
हियतोभवान् ॥८०॥ दोपेदंडात्प्रजानांत्वंयतःपापभयापहः ॥ दाताप्रहर्तागोप्ताचतेनेंद्रइवनोभवान् ॥ ८१ ॥ अधृष्यःसर्वभूतेपुतेजसाचानलोमतः ॥
अभीक्ष्णंतपसेपापांस्तेनत्वंरामभास्करः॥८२॥साक्षाद्वित्तेशतुल्यस्त्वमथवाधनदाधिकः ॥ चित्तायत्तातुपत्नीश्रीर्नित्यंतेराजसत्तम॥८३॥धनदस्यतुकोशे
नधनदस्तेनवैभवान् ॥ समःसर्वेषुभूतेषुस्थावरेषुचरेषुच ॥८४ ॥ शत्रौमित्रेचतेदृष्टिःसमंताद्यातिराघव ॥ धर्मेणशासनंनित्यंव्यवहारविधिक्रमैः ॥ ८५ ॥
यस्यरुष्यसिवैरामभृत्युस्तस्याभिधीयते ॥ गीयसेतेनवैराजन्यमइत्यभिविश्रुतः ॥ ८६ ॥ यश्चासौमानुषोभावोभवतोनृपसत्तम ॥ आनृशंस्यपरोराजा
सर्वेषुकृपयान्वितः ॥ ८७ ॥ दुर्बलस्यत्वनाथस्यराजाभवतिवैबलम् ॥ अचक्षुषोभवेच्चक्षुरमतेषुमतिर्भवेत् ॥ ८८ ॥ अस्माकमपिनाथस्त्वंश्रूयतांममधा
र्मिक ॥ भवतातत्रमंतव्यंयथैतेकिलपक्षिणः ॥८९ ॥ योस्मन्नाथःसपक्षींद्रोभवतोविनियोज्यकः ॥ अस्वाम्यंदेवनास्माकंसन्निधौभवतःप्रभो ॥ ९० ॥ भव
तैवकृतंपूर्वंभूतग्रामंचतुर्विधम् ॥ ममालयप्रविष्टस्तुगृध्रोमांबाधतेनृप ॥ ९१ ॥ भवान्देवमनुष्येषुशास्तावैनरपुंगव ॥ एतच्छ्रुत्वातुवैरामःसचिवाना
हूयत्स्वयम् ॥ ९२ ॥ विष्टिर्जयंतोविजयःसिद्धार्थोराष्ट्रवर्धनः ॥ अशोकोधर्मपालश्चसुमंत्रश्चमहाबलः ॥ ९३ ॥ एतेरामस्यसचिवाराज्ञोदश

रथस्यच ॥ नीतियुक्तामहात्मानः सर्वशास्त्रविशारदाः ॥ ९४ ॥ सुशांताश्चकुलीनाश्चनयेमंत्रेचकोविदाः ॥ तानाहूयसधर्मात्मापुष्पकादवरुह्यच ॥ ९५॥
गृध्रोलूकौविवदंतौपृच्छतिस्मरघूत्तमः ॥ कतिवर्षाणिभोगृध्रतवेदंनिलयंकृतं ॥ ९६ ॥ एतन्मेकौतुकंब्रूहियदिजानासितत्त्वतः ॥ एतच्छ्रुत्वावचोगृध्रो
वभाषेराघवंस्थितं ॥ ९७ ॥ इयंसुमतीराममानुषैर्वहुवाहुभिः ॥ उच्छ्रितैराचितासर्वातदाप्रभृतिमद्गृहं॥९८॥उलूकस्त्वब्रवीद्रामंपादपैरुशोभिता ॥ यदैवपृ
थिवीराजंस्तदाप्रभृतिमेगृहं ॥९९॥ एतच्छ्रुत्वातुरामोवैसभासदउवाचह ॥ नसासभायत्रनसंतिवृद्धावृद्धानतेयेनवदंतिधर्मं ॥१००॥ नासौधर्मोयत्रनचास्ति
सत्यंनतत्सत्यंयच्छलमभ्युपैति ॥ येतुसभ्याःसभांगत्वातूष्णींध्यायंतआसते ॥ १०१ ॥ यथाप्राप्तंनब्रुवतेसर्वेतेनृतवादिनः ॥ नवक्तिचश्रुतंयश्च
कामात्क्रोधात्तथाभयात् ॥२॥ सहस्रंवारुणाःपाशाःप्रतिमुंचंतितंनरं॥तेषांसंवत्सरेपूर्णेपाशएकःप्रमुच्यते ॥३॥ तस्मात्सत्यंतुवक्तव्यंजानताःसत्यमंजसा॥
एतच्छ्रुत्वातुसचिवाराममेवाब्रुवंस्तदा ॥४॥ उलूकःशोभतेराजन्नतुगृध्रोमहामते ॥ त्वंप्रमाणंमहाराजराजाहिपरमागतिः॥५॥राजमूलाःप्रजाःसर्वाराजाधर्मः
सनातनः॥ शास्ताराजानृणांयेषांनतेगच्छंतिदुर्गतिम् ॥६॥ वैवस्वतेनमुक्ताश्चभवंतिपुरुषोत्तमाः॥सचिवानांवचःश्रुत्वारामोवचनमब्रवीत् ॥७॥ श्रूयताम
भिधास्यामिपुराणंयदुदाहृतं ॥ द्यौःसचंद्रार्कनक्षत्रासपर्वतमहीद्रुमम् ॥८॥ सलिलार्णवसंमग्नंत्रैलोक्यंसचराचरं ॥एकमेवतदाह्यासीत्सर्वमेकमिवांवरं ॥९॥
पुनर्भूःसहलक्ष्म्याचविष्णोर्जठरमाविशत् ॥ तांनिगृह्यमहातेजाःप्रविश्यसलिलार्णवं॥११०॥सुष्वापहिकृतात्मासवहुवर्षशतान्यपि ॥ विष्णौसुप्तेततोब्रह्मा
विवेशजठरंततः ॥११॥ वहुस्रोतंचतंज्ञात्वामहायोगीसमाविशत्॥नाभ्यांविष्णोःसमुद्भूतंपद्मंहेमविभूषितं ॥१२॥ सतुनिर्गम्यवैब्रह्मायोगीभूत्वामहाप्रभुः॥
सिसृक्षुःपृथिवींवायुंपर्वतांश्चमहीरुहान् ॥१३॥ तदंतराःप्रजाःसर्वामानुषांश्चसरीसृपान् ॥ जरायुजाण्डजान्सर्वान्ससर्जसमहातपाः ॥ १४ ॥ तस्यगात्रस
मुत्पन्नःकैटभोमधुनासह ॥ दानवौतौमहावीर्यौघोरौलब्धवरौतदा॥१५॥दृष्ट्वाप्रजापतिंतत्रक्रोधाविष्टावुभौनृप॥वेगेनमहताभोक्तुंस्वयंभुवमधावतां ॥१६॥
दृष्ट्वासत्वानिसर्वाणिनिस्सरन्तिपृथक्पृथक् ॥ ब्रह्मणासंस्तुतोविष्णुर्हत्वातौमधुकैटभौ ॥१७॥ पृथिवींवर्धयामासस्थित्यर्थंमेदसातयोः ॥ मेदोगंधातुध
रणीभिदिनीत्यभिधांगता ॥ १८ ॥ तस्माद्गृध्रस्त्वसत्योवैपापकर्मापरालयम् ॥ स्वीयंकरोतिपापात्मादण्डनीयोनसंशयः ॥१९॥ ततोऽशरीरिणीवाणीअं
तरिक्षात्प्रभाषते॥मावधीरामगृध्रंत्वंपूर्वंदग्धंतपोवलात्॥२२०॥पुरागौतमदग्धोयंप्रजानाथोजनेश्वर ॥ब्रह्मदत्तस्तुनामैषशूरःसत्यव्रतःशुचिः॥२१॥गृहमाग
त्यविप्रर्षेर्भोजनंप्रत्ययाचत ॥ साग्रंवर्षशतंचैवभुक्तवान्नृपसत्तम ॥ २२ ॥ ब्रह्मदत्तस्यवैतस्यपाद्यमर्घ्यंस्वयंततः ॥ आत्मनैवाकरोत्सम्यग्भोजना
र्थंमहाद्युते ॥ २३ ॥ समाविश्यगृहंतस्यआहारेतुमहात्मनः ॥ नारींपूर्णस्तनींदृष्ट्वाहस्तेनाथपरामृशत् ॥२४॥ अथक्रुद्धेनमुनिनाशापोदत्तः सुदारुणः ॥

गृध्रत्वंगच्छवैमूढराजामुनिमथाब्रवीत् ॥ २५ ॥ कृपांकुरुमहाभागशापोद्धारोभविष्यति ॥ दयालुस्तद्वचःश्रुत्वापुनराहनराधिप ॥२६॥ उत्पत्स्यतेरघुकुले रामोनाममहायशाः ॥ इक्ष्वाकूणांमहाभागोराजाराजीवलोचनः ॥ २७ ॥ तेनदृष्टोविपापस्त्वंभवितानरपुंगव ॥ दृष्टोरामेणतच्छुत्वाबभूवपृथिवीपतिः ॥ ॥ २८ ॥ गृध्रत्वंत्यज्यवैशीघ्रंदिव्यगंधानुलेपनः ॥ पुरुषोदिव्यरूपोसौबभाषेतंनराधिपं ॥ २९ ॥ साधुराघवधर्मज्ञत्वत्प्रसादादहंविभो ॥ विमुक्तोनरकद्घोरादपापस्तुत्वयाकृतः ॥१३०॥ विसर्जितंमयागार्ध्यंनररूपीमहीपतिः ॥ उलूकंप्राहधर्मज्ञस्वगृहंविशकौशिक ॥३१॥ अहंसंध्यामुपासित्वागमिष्येयत्रावैमुनिः ॥ अथोदकमुपस्पृश्यसंध्यामन्वास्यपश्चिमां ॥ ३२ ॥ आश्रमंप्राविशद्रामःकुंभयोनेर्महात्मनः ॥ तस्यागस्त्योवहुगुणंफलमूलंचसादरं ॥३३ ॥ रसवंतिचशाकानिभोजनार्थमुपाहरत् ॥ सभुक्तवान्नरव्याघ्रस्तदन्नममृतोपमम् ॥ ३४ ॥ प्रीतश्चपरितुष्टश्चतांरात्रिंसमुपावसत् ॥ प्रभातेकाल्यमुत्थाय कृत्वाह्निकमरिंदम ॥ ३५ ॥ ऋषिंसमभिचक्रामगमनायरघूत्तमः ॥ अभिवाद्याब्रवीद्रामोमहर्षिंकुंभसंभवम् ॥ ३६ ॥ आपृच्छेसाधयेत्रह्मन्ननुज्ञातुंत्वमर्हसि ॥ धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मिदर्शनेनमहामुने ॥ ३७ ॥ दिष्ट्याचाहंभविष्यामिपावनात्मामहात्मनः ॥ एवंब्रुवतिकाकुत्स्थेवाक्यमद्भुतदर्शनं ॥३८॥ उवाचपरमप्रीतोबाष्पनेत्रस्तपोधनः ॥ अत्यद्भुतमिदंवाक्यंतवरामशुभाक्षरं ॥ ३९॥पावनंसर्वभूतानांत्वयोक्तंरघुनंदन ॥ मुहूर्तमपिरामत्वांमैत्रेणेक्षंतियेनराः ॥ १४० ॥ पावितास्सर्वसूक्तैस्तेकथ्यंतेत्रिदिवौकसः ॥ येचत्वांघोरचक्षुर्भिरीक्षंतेप्राणिनोभुवि ॥ ४१॥ तेहताब्रह्मदंडेनसद्योनरकगामिनः ॥ ईदृशस्त्वं रघुश्रेष्ठपावनःसर्वदेहिनां ॥ ४२ ॥ कथयंतश्चलोकास्त्वांसिद्धिमेष्यंतिराघव ॥ गच्छस्वानातुरोऽविघ्नंपंथानमकुतोभयः ॥४३ ॥ प्रशाधिराज्यंधर्मेणगतिस्तुजगतांभवान् ॥ एवमुक्तस्तुमुनिनाप्राञ्जलिप्रग्रहोनृपः ॥४४ ॥ अभिवादयितुंचक्रेसोगस्त्यमृषिसत्तमम् ॥ अभिवाद्यमुनिश्रेष्ठंस्तांश्चसर्वांस्तपोधिकान् ॥ ४५ ॥ अथारोहत्तदाव्यग्रःपुष्पकंहेमभूषितम् ॥ तंप्रयांतंमुनिगणाआशीर्वादैस्समंततः ॥ ४६ ॥ अपूपुजन्नरेंद्रंतंसहस्राक्षमिवामराः ॥ ततोर्धदिवसेप्राप्तेरामःसर्वार्थकोविदः ॥ ४७ ॥ अयोध्यांप्राप्यकाकुत्स्थःपद्मांकक्षामवातरत् ॥ ततोविसृज्यरुचिरंपुष्पकंकामवाहितं ॥ ४८ ॥ कक्षांतराद्विनिष्क्रम्यद्वास्थान्राजाब्रवीदिदं ॥ लक्ष्मणंभरतंचैवगच्छध्वंलघुविक्रमाः ॥ ४९ ॥ ममागमनमाख्यायसमानयतमाचिरम् ॥ श्रुत्वाथभाषितंद्वास्थारामस्याक्लिष्टकर्मणः ॥१५० ॥ गत्वाकुमारावाहूयराघवायन्यवेदयन् ॥ द्वास्थैःकुमारावानीतौराघवस्यनिदेशतः ॥५१॥ दृष्ट्वातुराघवःप्राप्तौप्रियौभरतलक्ष्मणौ॥ समालिंग्यतुरामस्तौवाक्यंचेदमुवाचह॥५२॥ कृतंमयायथातथ्यंद्विजकार्यमनुत्तमं ॥ धर्मेहेतुमतोभूयःकर्तुमिच्छामिराघवौ ॥५३॥भवद्भ्यामात्मभूताभ्यां राजसूयंक्रतूत्तमं ॥ सहितोयष्टुमिच्छामियत्रधर्मश्चशाश्वतः ॥ ५४ ॥ पुष्करस्थेनवैपूर्वंब्रह्मणालोककारिणा ॥ शतत्रयेणयज्ञानामिष्टंपदृष्टचाधि

केनच ॥ ५५ ॥ इष्ट्वाहिराजसूयेनसोमोधर्मेणधर्मवित् ॥ प्राप्तःसर्वेषुलोकेषुकीर्तिस्थानमनुत्तमम् ॥ ५६ ॥ इष्ट्वाहिराजसूयेनमित्रःशत्रुनिबर्हणः ॥ मुहूर्तेनसुशुद्धेनवरुणत्वमुपागतः ॥ ५७ ॥ तस्माद्भवंतौसंचिंत्यकार्येस्मिन्वदतंहितत् ॥ भरतउवाच ॥ त्वंधर्मःपरमःसाधोत्वयिसर्वावसुंधरा ॥ ५८ ॥ प्रतिष्ठितामहाबाहोयशश्चामितविक्रम ॥ महीपालाश्चसर्वेत्वांप्रजापतिमिवामराः ॥ ५९ ॥ निरीक्षंतेमहात्मानोलोकनाथतथावयं ॥ प्रजाश्चपितृवद्राजन्पश्यंतित्वांमहामते ॥ १६० ॥ पृथिव्यांगतिभूतोसिप्राणिनामिहराघव ॥ सत्वमेवंविधंयज्ञंनाहर्त्तासिपरंतप ॥ १६१ ॥ पृथिव्यांसर्वभूतानांविनाशोदृश्यतेयतः ॥ श्रूयतेराजशार्दूलसोमस्यमनुजेश्वर ॥ ६२ ॥ ज्योतिषांसुमहद्युद्धंसंग्रामेताऽकामये ॥ तारावृहस्पतेर्भार्याहृतासोमेनकामतः ॥ ६३ ॥ तत्रयुद्धंमहद्वृत्तंदेवदानवनाशनम् ॥ वरुणस्यक्रतौघोरेसंग्रामेमत्स्यकच्छपाः ॥ ६४ ॥ निवृत्तेराजशार्दूलसर्वेनष्टाजलेचराः ॥ हरिश्चंद्रस्ययज्ञांतेराजसूयस्यराघव ॥ ६५ ॥ आडीबकंमहद्युद्धंसर्वलोकविनाशनम् ॥ पृथिव्यांयानिसत्वानितिर्यग्योनिगतानिवै ॥ ६६ ॥ दिव्यानांपार्थिवानांचराजसूयेक्षयः श्रुतः ॥ सत्वंपुरुषशार्दूलबुद्ध्यासंचिंत्यपार्थिव ॥ ६७ ॥ प्राणिनांचहितंसौम्यंपूर्णधर्मंसमाचर ॥ भरतस्यवचः श्रुत्वाराघवः प्राहसादरम् ॥ ६८ ॥ प्रीतोस्मितवधर्मज्ञवाक्येनानेनशत्रुहन् ॥ निवर्तिताराजसूयान्मतिर्मेधर्मवत्सल ॥ ६९ ॥ पूर्णंधर्मंकरिष्यामिकान्यकुब्जेचवामनम् ॥ स्थापयिष्याम्यहंवीरसामेख्यातिर्दिवंगता ॥ १७० ॥ भविष्यतिनसंदेहोयथागंगाभगीरथात् ॥ १७१ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेयज्ञनिवारणंनामसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ भीष्मउवाच ॥ कथंरामेणविप्रर्षेकान्यकुब्जेतुवामनः ॥ स्थापितः क्वचलब्धोसौविस्तरान्ममकीर्तय ॥ १ ॥ तथाहिमधुराचैपायावाणीरामकीर्तने ॥ कीर्तिताभगवन्मह्यंस्वताकर्णसुखावह ॥ २ ॥ अनुरागेणतंलोकाः स्नेहात्पश्यंतिराघवम् ॥ धर्मज्ञश्चकृतज्ञश्चबुद्ध्याचपरिनिष्ठितः ॥ ३ ॥ प्रशास्तिपृथिवींसर्वांधर्मेणसुसमाहितः ॥ तस्मिन्शासतिवैराज्यंसर्वकामफलाद्रुमाः ॥ ४ ॥ रसवंतः प्रभूताश्चवासांसिविविधानिच ॥ अकृष्टपच्यापृथिवीनिःसपत्नामहात्मनः ॥ ५ ॥ देवकार्यंकृतंतेनरावणोलोककंटकः ॥ सपुत्रोमात्यसहितोलीलयैवनिपातितः ॥ ६ ॥ तस्यबुद्धिस्समुत्पन्नापूर्णेधर्मेद्विजोत्तम ॥ तस्याहंचरितंसर्वंश्रोतुमिच्छामिवैमुने ॥ ७ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यरामोधर्मपथेस्थितः ॥ यच्चकारमहाबाहोशृणुष्वैकमनानृप ॥ ८ ॥ सस्माररराक्षसेंद्रंतंकथंराजाविभीषणः ॥ लंकायांसंस्थितोराज्यंकरिष्यतिचराक्षसः ॥ ९ ॥ गीर्वाणेषुप्रातिकूल्यंविनाशस्यतुलक्षणम् ॥ मयातस्यतुतद्दत्तंराज्यंचंद्रार्ककालिकम् ॥ १० ॥ तस्याविनाशतः कीर्तिः स्थिरामेशाश्वतीभवेत् ॥ रावणेनतपस्तप्तंविनाशायात्मनास्त्विह ॥ ११ ॥ विध्वस्तः सचपापिष्ठोदेवकार्येमयाधुना ॥ तदिदानींमयान्वेष्यः स्वयंगत्वाविभीषणः ॥ १२ ॥

संदेष्टव्यंहितंतस्ययेनतिष्ठेत्सशाश्वतम् ॥ एवंचिंतयतस्तस्यरामस्यामिततेजसः ॥ १३ ॥ आजगामाथभरतोराममंदृष्ट्वाब्रवीदिदम् ॥ किंत्वंचिंतयसेदेव
नरहस्यंवदस्वमे ॥ १४ ॥ देवकार्येधरायांवास्वकार्येवानरोत्तम ॥ एवंब्रुवंतंभरतंध्यायमानमवास्थितम् ॥ १५ ॥ अब्रवीद्राघवोवाक्यंरहस्यंतुनवैतव ॥
भवान्बहिश्वरः प्राणोलक्ष्मणश्चमहायशाः ॥ १६ ॥ अवेद्यंभवतोनास्तिममसत्यंविधारय ॥ एषामेमहतीचिंताकथंदेवैर्विभीषणः ॥ १७ ॥ वर्ततेयद्वि
तार्थेवैदशग्रीवोनिपातितः ॥ गमिष्येतदहंलंकांयत्रचासौविभीषणः ॥ १८ ॥ तंचदृष्ट्वापुरींतांतुकार्यमुक्त्वाचराक्षसम् ॥ आलोक्यसर्ववसुधांसुग्रीवंवानरे
श्वरम् ॥ १९ ॥ महाराजंचशत्रुघ्नंभ्रातृपुत्रांश्वसर्वशः ॥ एवंवदतिकाकुत्स्थेभरतः पुरतःस्थितः ॥ २० ॥ उवाचराघवंवाक्यंगमिष्येभवतासह ॥ एवं
कुरुमहाबाहोसौमित्रिरिहतिष्ठतु ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वाभरतंरामसौमित्रिंचाहवैपुरे ॥ रक्षाकार्यात्वयावीरयावदागमनंहिनौ ॥ २२ ॥ एवंलक्ष्मणमादिश्यध्या
त्वावैपुष्पकंनृप ॥ अरुरोहसवैयानंकौसल्यानंदवर्धनः ॥ २३ ॥ पुष्पकंतुततः प्राप्तंगांधारविषयोयतः ॥ भरतस्यसुतौदृष्ट्वाजगन्नीतिंनिरीक्ष्यच ॥ २४ ॥
पूर्वांदिशंततोगत्वालक्ष्मणस्यसुतौयतः ॥ पुरेषुतेषुषड्रात्रमुषित्वारघुनंदनौ ॥ २५ ॥ गतौतेनविमानेनदक्षिणामभितोदिशम् ॥ गंगायामुनसंभेदंप्रयागमृ
षिसेवितम् ॥ २६ ॥ अभिवाद्यभरद्वाजमत्रेराश्रममीयतुः ॥ संभाष्यचमुनींस्तत्रजनस्थानमुपागतौ ॥ २७ ॥ रामउवाच ॥ अत्रपूर्वंहृतासीतारावणेनदुरा
त्मना ॥ हत्वाजटायुषंगृध्रंयोसौपितृसखोहिनौ ॥ २८ ॥ अत्रास्माकंमहद्युद्धंकबंधेनकुबुद्धिना ॥ हतेनतेनदग्धेनसीतास्तेरावणालये ॥ २९ ॥ ऋष्यमू
कोगिरिवरेसुग्रीवोनामवानरः ॥ सतेकरिष्यतेसाह्यंपंपांव्रजसहानुजः ॥ ३० ॥ पंपासरःसमासाद्यशबरींगच्छतापसीम् ॥ इत्युक्तोदुःखितोवीरनिराशो
जीवितेस्थितः ॥ ३१ ॥ इयंसानलिनीवीरयस्यांवैलक्ष्मणोवदत् ॥ माकृथाःपुरुषव्याघ्रशोकंशत्रुविनाशन ॥ ३२ ॥ आज्ञाकारिणिभृत्येचमयिप्राप्स्यसिमै
थिलीम् ॥ अत्रमेवार्षिकामासागतावर्षशतोपमाः ॥ ३३ ॥ अत्रैवनिहतोवालीसुग्रीवार्थेपरंतप ॥ एषासादृश्यतेनूनंकिष्किंधावालिपालिता ॥ ३४ ॥
यस्यांवैसहिधर्मात्मासुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ वानरैःसहितोवीरतावदास्तेसमाःशतम् ॥ ३५ ॥ वानरैस्सहसुग्रीवोयावदास्तेसभांगतः ॥ तावत्तत्रागतौवीरौपुर्यां
भरतराघवौ ॥ ३६ ॥ दृष्ट्वासभ्रातरौप्राप्तौप्रणिपत्याब्रवीदिदम् ॥ क्वयुवांप्रस्थितौवीरौकार्यंकिंनुकरिष्यथः ॥ ३७ ॥ विनिवेश्यासनेतौचददावर्घ्यंस्वयंतदा ॥
एवंसभास्थितेतत्रधर्मिष्ठेरघुनंदने ॥ ३८ ॥ अंगदोथहनूमांश्चनलोनीलश्चपाटलः ॥ गजोगवाक्षोगवयः पनसश्चमहायशाः ॥ ३९ ॥ पुरोधसोमंत्रिणश्चदैवज्ञो
दधिवक्रकः ॥ नीलश्शतबलिर्मैन्दोद्विविदोगंधमादनः ॥ ४० ॥ वीरबाहुस्सुबाहुश्चवीरसेनोविनायकः ॥ सूर्याभः कुमुदश्चैवसुषेणोहरियूथपः ॥ ४१ ॥ ऋष
भोविनतश्चैवगवाख्योभीमविक्रमः ॥ ऋक्षराजश्चधूम्रश्चसहसैन्यैरुपागताः ॥ ४२ ॥ अंतःपुराणिसर्वाणिरुमातारातथैवच ॥ अवरोधोंगदस्यापितथा

न्याःपरिचारिकाः ॥ ४३ ॥ प्रहर्षमतुलंप्राप्यसाधुसाध्विितिचाब्रुवन् ॥ वानराश्चमहात्मानःसुग्रीवसहितास्तदा ॥ ४४ ॥ वानर्यश्चमहाभागास्ताराद्यास्त
त्रराघवम् ॥ अभिप्रेक्ष्याश्रुकंठ्यश्चप्रणिपत्येदमब्रुवन् ॥ ४५ ॥ क्वसादेवीत्वयादेवयाविनिर्जित्यरावणम् ॥ शुद्धिंकृत्वाहितेवह्नौपितुरग्रउमापपतेः ॥४६॥
त्वयानीतांपुरींरामनतांपश्यामितेग्रतः ॥ नविनात्वंतयादेवशोभसेरघुनंदन ॥ ४७ ॥ त्वयाविनापिसाध्वीसाक्वनुतिष्ठतिजानकी॥अन्यांभार्यांनतेवेद्मिभा
र्याहीनोनशोभसे ॥ ४८ ॥ क्रौंचयुग्मंमिथोयद्वच्चक्रवाकयुगंयथा ॥ एवंवदंतींतांतारांताराधिपसमाननाम् ॥ ४९ ॥ प्राहप्रवचसांश्रेष्ठोरामोराजीवलो
चनः ॥ चारुदंष्ट्रेविशालाक्षिकालोहिदुरतिक्रमः ॥ ५० ॥ सर्वंकालकृतंविद्धिजगदेतच्चराचरम् ॥ विसृज्यताःस्त्रियःसर्वाःसुग्रीवोभिमुखःस्थितः ॥
॥ ५१ ॥ सुग्रीवउवाच ॥ भवंतौयेनकार्येणइहायातौनरेश्वरौ ॥ तच्चापिकथ्यतांशीघ्रंकृत्यकालोहिवर्तते ॥५२॥ ब्रुवाणमेवंसुग्रीवंभरतोरामचोदितः ॥
आचचक्षेचगमनंलंकायांराघवस्यतु ॥ तौचाब्रवीच्चसुग्रीवोभवद्भ्यांसहितःपुरीम् ॥ ५३ ॥ गमिष्येराक्षसंदेवद्रष्टुंतत्रविभीषणम् ॥ सुग्रीवेणैवमु
क्तेतुगच्छस्वेत्याहराघवः ॥ ५४ ॥ सुग्रीवोराघवौतौचपुष्पकेतुस्थितास्त्रयः॥तावत्प्राप्तंविमानंतुसमुद्रस्योत्तरंतटम्॥५५॥अब्रवीद्भरतंरामोह्यत्रमेराक्षसे
श्वरः ॥ चतुर्भिःसचिवैःसार्धंजीवितार्थीविभीषणः ॥ ५६ ॥ प्राप्तस्ततोलक्ष्मणेनलंकाराज्येभिषेचितः ॥ अत्रचाहंसमुद्रस्यपरेपारेस्थितस्त्व
हम् ॥५७॥ दर्शनंदास्यतेमेऽसौज्ञातिकार्यंभविष्यति ॥ तावन्नदर्शनंमह्यंदत्तमेतेनशत्रुहन् ॥ ५८ ॥ ततःकोपःसमुद्भूतश्चतुर्थेहनिराघव ॥
धनुरायम्यवेगेनदिव्यमस्त्रंकरेधृतम् ॥ ६९ ॥ दृष्ट्वामांशरणान्वेषीभीतोलक्ष्मणमाश्रितः ॥ सुग्रीवेणानुनीतोऽस्मिक्षम्यतांराघवत्वया ॥ ६० ॥ ततोमयो
क्षिप्तशरोमरुदेशेह्यपाकृतः ॥ ततस्समुद्रराजेनभृशंविनयशालिना ॥ ६१ ॥ उक्तोहंसेतुबंधेनलंकांत्वंव्रजराघव ॥ लंघयित्वानरव्याघ्र
वारिपूर्णमहोदधिम् ॥ ६२ ॥ एषसेतुर्मयाबद्धःसमुद्रेवरुणालये ॥ त्रिभिर्दिनैःसमाप्तिंवैनीतोवानरसत्तमैः ॥ ६३ ॥ प्रथमेदिवसेबद्धो
योजनानिचतुर्दश ॥ द्वितीयेहनिषट्त्रिंशत्तृतीयेर्धशतंतथा ॥ ६४॥ इयंसादृश्यतेलंकास्वर्णप्राकारतोरणा ॥ अवरोधोमहानत्रकृतोवानरसत्तमैः
॥ ६५ ॥ अत्रयुद्धंमहद्वृत्तंचैत्राशुक्लचतुर्दशि ॥ अष्टचत्वारिंशद्दिनंयत्रासौरावणोहतः ॥ ६६ ॥ अत्रप्रहस्तोनीलेनहतोराक्षसपुंगवः ॥ हनूमताचधू
म्राक्षोह्यत्रैवविनिपातितः ॥ ६७ ॥ महोदरातिकायौचसुग्रीवेणमहात्मना ॥ अत्रैवमेकुंभकर्णोलक्ष्मणेनेंद्रजित्तथा ॥ ६८ ॥ मयाचात्रदशग्रीवोहतो
राक्षसपुंगवः ॥ अत्रसंभाषितुंप्राप्तोब्रह्मालोकपितामहः ॥ ६९ ॥ पार्वत्यासहितोदेवःशूलपाणिर्वृषध्वजः ॥ महेंद्राद्याःसुरगणाःसगंधर्वास्सकिंनराः
॥ ७० ॥ पितामेचसमायातोमहाराजस्त्रिविष्टपात् ॥ वृतश्चाप्सरसांसंघैर्विद्याधरगणैस्तथा ॥ ७१ ॥ तेषांसमक्षंसर्वेषांजानकीशुद्धिमिच्छता ॥ उक्ता

सीताहव्यवाहंप्रविष्टाशुद्धिमागता॥७२॥लंकाधिपैःसुरैर्दृष्टागृहीतापितृशासनात् ॥ अथाप्युक्तोथराज्ञाहमयोध्यांगच्छपुत्रकम् ॥७३॥नमेस्वर्गोबहुमतस्त्व
याहीनस्यराघव ॥ तारितोहंत्वयापुत्रप्राप्तोऽस्मीन्द्रसलोकताम् ॥ ७४ ॥ लक्ष्मणंचाब्रवीद्राजापुत्रपुण्यंत्वयार्जितम् ॥ भ्रात्रासममथोदिव्यांल्लोकान्प्राप्स्य
सिचोत्तमान्॥७५॥आहूयजानकींराजावाक्यंचेदमुवाचह॥नचमन्युस्त्वयाकार्योभर्तारंप्रतिसुव्रते॥७६॥ख्यातिर्भवष्यत्येवाग्र्याभर्तुस्तेशुभलोचने॥ एवंवद
तिरामेतुपुष्पकेचव्यवस्थिते॥७७॥ तत्रयेराक्षसवरास्तोगत्वाशुविभीषणं॥ प्राप्तोरामःससुग्रीवश्चाराइत्थंतदाऽवदन् ॥७८॥ विभीषणस्तुतच्छ्रुत्वारामाग
मनमंतिके ॥चारांस्तान्पूजयामाससर्वकामधनादिभिः॥ ७९ ॥ अलंकृत्यपुरींतांतुनिष्कान्तःसचिवैःसह॥दृष्ट्वारामंविमानस्थंमेराविवदिवाकरं॥८०॥अष्टां
गप्रणिपातेननत्वाराघवमब्रवीत् ॥ अद्यमेसफलंजन्मप्राप्ताःसर्वेमनोरथाः ॥ ८१ ॥ यद्दृष्टौदेवचरणौजगद्वंद्यावनिंदितौ ॥ कृतःश्लाघ्योस्म्यहंदेवशक्रादीनां
दिवौकसां ॥८२॥ आत्मानमधिकंमन्येत्रिदशेशात्पुरंदरात् ॥ रावणस्यगृहेदीप्तेसर्वरत्नोपशोभिते ॥ ८३ ॥ उपविष्टेतुकाकुत्स्थेअर्घंदत्वाविभीषणः ॥
उवाचप्रांजलिर्भूत्वासुग्रीवंभरतंतथा ॥८४॥ इहागतस्यरामस्ययद्दास्येनतदस्तिमे॥ इयंचलंकारामेणरिपुंत्रैलोक्यकंटकम्॥८५॥हत्वातुपापकर्माणंदत्ता
पूर्वंपुरीमम ॥ इयंपुरीइमेदाराअमीपुत्रास्तथाह्यहं ॥ ८६ ॥ सर्वमेतन्मयादत्तंसर्वमक्षयमस्तुते ॥ ततःप्रकृतयःसर्वालंकावासिजनाश्चये ॥ ८७ ॥
आजग्मूराघवंद्रष्टुंकौतूहलसमन्विताः ॥ उक्तोविभीषणस्तैस्तुरामंदर्शयनःप्रभो ॥ ८८ ॥ विभीषणेनकथिताराघवायमहात्मने ॥ तेषामुपायनंसर्वं
भरतोरामचोदितः ॥ ८९ ॥ जग्राहवानरेन्द्रश्चधनरत्नौघसंचयं ॥ एवंतत्रत्र्यहंरामोह्यवसद्राक्षसालये ॥ ९० ॥ चतुर्थेहनिसंप्राप्तेरामेचापिसभा
स्थिते॥ केकसीपुत्रमाहेदंरामंद्रक्ष्यामिपुत्रक ॥९१॥ दृष्टेतस्मिन्महत्पुण्यंप्राप्यतेमुनिसत्तमैः ॥ विष्णुरेषमहाभागश्चतुर्मूर्तिस्सनातनः ॥ ९२ ॥
सीतालक्ष्मीर्महाभागनवुद्धासाग्रजेनते ॥ पित्रातेपूर्वमाख्यातंदेवानांदिविसंगमे ॥ ९३ ॥ कुलेरघूणांवैविष्णुःपुत्रोदशरथस्यतु ॥ भविष्यतिवि
नाशायदशग्रीवस्यरक्षसः ॥ ९४ ॥ विभीषणउवाच ॥ एवंकुरुष्ववैमातर्गृहाणनवमंवरम् ॥ पात्रंचंदनसंयुक्तंदधिक्षौद्राक्षतैःसह॥९५॥दूर्वयार्घंसहकुरुराज
पुत्रस्यदर्शनम्॥ सरमामग्रतःकृत्वायाश्चान्यादेवकन्यकाः॥९६॥ व्रजस्वराघवाभ्याशंतस्मादग्रेव्रजाम्यहम्॥एवमुक्त्वागतंरक्षोयत्ररामोव्यवस्थितः॥९७॥
उत्सार्यदानवान्सर्वान्रामंद्रष्टुंसमागतान् ॥ सभांतांविमलांकृत्वारामंस्वाभिमुखेस्थितम् ॥ ९८ ॥ विभीषणउवाच ॥ विज्ञाप्यंशृणुमेदेववदतश्च
विशांपते ॥ दशग्रीवंकुंभकर्णंयाचमांचाप्यजीजनत् ॥ ९९ ॥ इयंसादेवमातानःपादौतेद्रष्टुमिच्छति ॥ तस्यास्तुत्वंकृपांकृत्वादर्शनंदातुमर्ह
सि ॥ १०० ॥ रामउवाच ॥ अहंतस्याःसमीपंतुमातृदर्शनकांक्षया ॥ गमिष्येराक्षसेंद्रत्वंशीघ्रंयाहिममाग्रतः ॥१॥ प्रतिज्ञायतुतंवाक्यमुत्तस्थौचवरास

नात् ॥ मूर्ध्निचांजलिमाधायप्रणाममकरोद्विभुः ॥ २ ॥ अभिवादयेहंभवतींमाताभवसिधर्मतः ॥ महतातपसाचापिपुण्येनविविधेनच ॥ ३ ॥ इमौते चरणौदेविमानवोयादिपश्यति ॥ पूर्णस्स्यात्तदहंप्रीतोद्दष्ट्वेमौपुत्रवत्सले ॥ ४ ॥ कौसल्यामेयथामाताभवतीचतथामम ॥ केकसीचाब्रवीद्रामंचिरंजी वसुखीभव ॥ ५ ॥ भर्त्रामेकथितंवीरविष्णुर्मानुषरूपधृत् ॥ अवतीर्णोरघुकुलेहितार्थैत्रिदिवौकसाम् ॥ ६ ॥ दशग्रीवविनाशायभूतिंदातुंविभीषणे ॥ वालिनोनिधनंचैवसेतुबंधंचसागरे ॥ ७ ॥ पुत्रोदशरथस्यैवसर्वंसचकरिष्यति ॥ इदानींत्वंमयाज्ञातःस्मृत्वातद्भर्तृभाषितम् ॥ ८ ॥ सीतालक्ष्मभिर्वा न्विष्णुर्देवावैवानरास्तथा ॥ गृहंपुत्रगमिष्यामिस्थिरकीर्तिमवाप्नुहि ॥ ९ ॥ सरमोवाच ॥इहैववत्सरंपूर्णमशोकवनिकास्थिता॥ सेविताजानकीदेवीसुखंति ष्ठतितेप्रिया ॥ ११० ॥ नित्यंस्मरामिवैपादौसीतायास्तुपरंतप ॥ कदाद्रक्ष्यामितांदेवींचिंतयानात्वहर्निशम् ॥ ११ ॥ किमर्थंदेवदेवेननानीताजानकी त्विह ॥ एकाकीनैवशोभेथायोषिताचतयाविना ॥ १२ ॥ समीपेशोभतेसीतात्वंचतस्याःपरंतप ॥ एवंब्रुवन्त्यांभरतःकेयमित्यब्रवीद्वचः ॥ १३ ॥ तत श्चेंगितविद्रामोभरतंप्राहसत्वरम् ॥ विभीषणस्यभार्यावैसरमानाममानतः ॥ १४ ॥ प्रियासखीमहाभागासीतायास्सुहृढंमता ॥ सर्वकालक्ष्य तंपश्यनजानेकिंकरिष्यति ॥ १५ ॥ गच्छत्वंसुभगेभर्तृगेहंपालयशोभने ॥ मांत्यक्त्वाहिगतादेवीभाग्यहीनंगतिर्यथा ॥ १६ ॥ तयाविरहितः सुभ्रुरतिंविंदेनकर्हिचित् ॥ शून्याएवदिशःसर्वाःपश्यामीहपुनर्भ्रमन् ॥ १७ ॥ विसृज्यतांचसरमांसीतायास्तुप्रियांसखीम् ॥ गतायामथ केकस्यांरामःप्राहविभीषणम् ॥ १८ ॥ दैवतेभ्यःप्रियंकार्यंनापराध्यास्त्वयासुराः ॥ आज्ञयाराजराजस्यवर्तितव्यंत्वयानघ ॥ १९ ॥ लंकायांमानुषोयेवैसमागच्छेत्कथंचन ॥ राक्षसैर्नैचहंतव्योद्रष्टव्योसौयथात्वहम् ॥ १२० ॥ विभीषणउवाच ॥ आज्ञयाहंनरव्याघ्रकरिष्ये सर्वमेवतु ॥ विभीषणेहिवदतिवायूरामःउवाचह ॥ २१ ॥ इहास्तिवैष्णवीमूर्तिःपूर्वंबद्धोबलिर्यया ॥ तांनयस्वमहाभागकान्यकुब्जेप्रतिष्ठय ॥ २२ ॥ वि दित्वातदभिप्रायंवायुनासमुदाहृतम् ॥ विभीषणस्त्वलंकृत्यरत्नैःसर्वैश्चवामनम् ॥ २३ ॥ आनीयचार्पयद्रामेवाक्यंचेदमुवाचह ॥ यदावैनिर्जितःशक्रो मेघनादेनराघव ॥ २४ ॥ तदावैवामनस्त्वेषआनीतोजलजेक्षण ॥ नयस्वतमिमंदेवदेवदेवंप्रतिष्ठय ॥ २५ ॥ तथेतिराघवःकृत्वापुष्पकंचसमारुहत् ॥ ध नंरत्नमसंख्येयंवामनंचसुरोत्तमम् ॥ २६ ॥ गृह्यसुग्रीवभरतावारूढौवामनादनु ॥ व्रजन्नेवांबरेरामस्तिष्ठेत्याहविभीषणम् ॥ २७ ॥ राघवस्यवचःश्रुत्वा भूयोप्याहसराघवम् ॥ करिष्येसर्वमेतद्धियदाज्ञप्तंविभोत्वया ॥ २८ ॥ सेतुनानेनराजेंद्रपृथिव्यांसर्वमानवाः ॥ आगत्यप्रतिबाधेरन्नाज्ञाभंगोभवेत्तव॥२९॥ कोत्रमेनियमोदेवकिंनुकार्यंमयाविभो ॥ श्रुत्वैतद्राघवोवाक्यंराक्षसोत्तमभाषितम् ॥१३०॥ कार्मुकंगृह्यहस्तेनरामःसेतुंद्विधाच्छिनत्॥ त्रिर्विभज्यचवेगेन

मध्येवैदशयोजनम् ॥ ३१ ॥ छित्वातुयोजनंचैकमेकंखंडत्रयंकृतम् ॥ वेलावनंसमासाद्यरामःपूजांरमापतेः ॥ ३२ ॥ कृत्वारामेश्वरंनाम्नादेवदेवंजनार्दनं ॥ अभिषिच्याथसंगृह्यवामनंरघुनंदनः ॥ ३३ ॥ दक्षिणादुदधेश्चैवनिर्जगामत्वरान्वितः ॥ अंतरिक्षादभूद्वाणीमेघगंभीरनिःस्वना ॥ ३४ ॥ रुद्रउवाच ॥ भो भोरामास्तुभद्रंतेस्थितोहमिहसांप्रतम् ॥ यावज्जगदिदंरामयावदेषाधरास्थिता ॥ ३५ ॥ तावदेवचतेसेतुतीर्थंस्थास्यतिराघव ॥ श्रुत्वैवंदेवदेवस्यगिरंता ममृतोपमाम् ॥३६॥ रामउवाच ॥ नमस्तेदेवदेवेशभक्तानामभयंकर ॥ गौरीकांतनमस्तुभ्यंदक्षयज्ञविनाशन ॥ ३७ ॥ नमोभवायशर्वायरुद्रायवरदाय च ॥ पशूनांपतयेनित्यंचोग्रायचकपर्दिने ॥ ३८ ॥ महादेवायभीमायत्र्यंबकायदिशांपते ॥ ईशानायभगघ्नायनमोस्त्वंधकघातिने ॥ ३९ ॥ नीलग्रीवाय घोरायवेधसेवेधसास्तुत ॥ कुमारशत्रुनिघ्नायकुमारजननायच ॥ ४० ॥ विलोहितायधूम्रायशिवायक्रथनायच ॥ नमोनीलशिखंडायशूलिनेदैत्यनाशि ने ॥ ४१ ॥ उग्रायचत्रिनेत्रायहिरण्यवसुरेतसे ॥ अनिंद्यायांबिकाभर्त्रेसर्वदेवस्तुतायच ॥ ४२ ॥ अभिगम्यायकाम्यायसद्योजातायवैनमः ॥ वृषध्वजाय मुंडायजटिनेब्रह्मचारिणे ॥ ४३ ॥ तप्यमानायतप्यायब्रह्मण्यायजयायच॥विश्वात्मनेविश्वसृजेविश्वमावृत्यतिष्ठते॥४४॥नमोनमोस्तुदिव्यायप्रपन्नार्तिहरा यच ॥ भक्तानुकंपिनेदेवविश्वतेजोमनोगते ॥४५॥ पुलस्त्यउवाच ॥ एवंसंस्तूयमानस्तुदेवदेवोहरोनृप ॥ उवाचराघवंवाक्यंभक्तिनम्रंपुरास्थितम्॥४६॥ रुद्रउवाच ॥ भोभोराघवभद्रंतेब्रूहियत्तेमनोगतम् ॥ भवान्नारायणोनूनंगूढोमानुषयोनिषु ॥ ४७ ॥ अवतीर्णोदेवकार्यंकृतंतच्चानघत्वया ॥ इदानींस्त्वंव्रज स्थानंकृतकार्योसिशत्रुहन् ॥ ४८ ॥ त्वयाकृतंपरंतीर्थंसेत्वाख्यंरघुनंदन ॥ आगत्यमानवाराजन्पश्येयुरिहसागरे ॥ ४९ ॥ महापातकयुक्तायेतेषांपा पंविलीयते ॥ ब्रह्मवध्यादिपापानियानिकष्टानिकानिचित् ॥१५०॥ दर्शनादेवनश्यंतिनात्रकार्याविचारणा॥गच्छत्वंवामनंस्थाप्यगंगातीरेरघुत्तम ॥५१॥ पृथिव्यांसर्वशःकृत्वाभागानधौपरंतप ॥ श्वेतद्वीपंस्वकंस्थानंव्रजदेवनमोस्तुते॥५२॥प्रणिपत्यततोरामस्तीर्थंप्रातश्चपुष्करम् ॥ विमानंतुनयात्यूर्ध्वंवेष्टितं तत्तुराघवः ॥५३॥ किमिदंवेष्टितंयानंनिरालंबेम्बरेस्थितम् ॥ भवितव्यंकारणेनपश्येत्याहस्मवानरम् ॥५४॥ सुग्रीवोरामवचनादवतीर्यधरातले ॥ सचप श्यतिब्रह्माणंसुरसिद्धसमन्वितम् ॥५५॥ ब्रह्मर्षिसङ्घसहितंचतुर्वेदसमन्वितम् ॥ दृष्ट्वागत्याब्रवीद्रामंसर्वलोकपितामहः ॥५६॥ सहितोलोकपालैश्चवस्वादि त्यमरुद्गणैः ॥ तंदेवंपुष्पकंनैवलंघयेद्धिपितामहम् ॥५७॥ अवतीर्यततोरामःपुष्पकाद्धेमभूषितात् ॥ नत्वाविरिंचनंदेवंगायत्र्यासहसंस्थितम् ॥ ५८ ॥ अष्टांगप्रणिपातेनपंचांगालिंगितावनिः ॥ तुष्टावप्रणतोभूत्वादेवदेवंविरिंचनम् ॥५९॥ रामउवाच ॥ नमामिलोककतारंप्रजापतिसुरार्चितम् ॥ देवनाथंलो कनाथंप्रजानाथंजगत्पतिम् ॥६०॥ नमस्तेदेवदेशसुरासुरनमस्कृत ॥ भूतभव्यभवन्नाथहरिपिंगललोचन ॥ ६१ ॥ बालस्त्वंवृद्धरूपीचमृगचर्मासनांबरः ॥

तारणश्चासिदेवस्त्वंत्रैलोक्यप्रभुरीश्वरः ॥६२॥ हिरण्यगर्भपद्मगर्भवेदगर्भस्मृतिप्रद ॥ महासिद्धोमहापद्मीमहादंडीचमेखली ॥ ६३ ॥ कालश्चकालरूपी
चनीलग्रीवोविदांवरः ॥ वेदकर्ताभेकोनित्यःपशूनांपतिरव्ययः ॥ ६४ ॥ दर्भपाणिर्हंसकेतुःकर्ताहर्ताहरोहरिः ॥ जटीमुंडीशिखीदंडीलगुडीचमहाय
शाः ॥ ६५ ॥ भूतेश्वरःसुराध्यक्षःसर्वात्मासर्वभावनः ॥ सर्वगःसर्वहारीचस्रष्टाचगुरुरव्ययः ॥ ६६ ॥ कमंडलुधरोदेवःस्रुक्स्रुवादिधरस्तथा ॥ हवनी
योर्चनीयश्चओंकारोज्येष्ठसामगः ॥ ६७ ॥ मृत्युश्चैवामृतश्चैवपारियात्रश्चसुव्रतः ॥ ब्रह्मचारीव्रतधरोगुहावासीसुपङ्कजः ॥ ६८ ॥ अमरोदर्शनीयश्च
बालसूर्यनिभस्तथा ॥ दक्षिणेवामतश्चापिपत्नीभ्यामुपसेवितः ॥ ६९ ॥ भिक्षुश्चभिक्षुरूपश्चत्रिजटीलब्धनिश्चयः ॥ चित्तवृत्तिकरःकामोमधुर्मधुकरस्त
था ॥ १७० ॥ वानप्रस्थोवनगतआश्रमीपूजितस्तथा ॥ जगद्धाताचकर्त्ताचपुरुषःशाश्वतोध्रुवः ॥ ७१ ॥ धर्माध्यक्षोविरूपाक्षस्त्रिधर्मोभूतभावनः ॥ त्रिवे
दोबहुरूपश्चसूर्यायुतसमप्रभः ॥ ७२ ॥ मोहकोबंधकश्चैवदानवानांविशेषतः ॥ देवदेवश्चपद्माङ्कस्त्रिनेत्रोब्जजटस्तथा ॥ ७३ ॥ हरिश्मश्रुर्धनुर्धारी
भीमोधर्मपराक्रमः ॥ एवंस्तुतस्तुरामेणब्रह्माब्रह्मविदांवरः ॥७४॥ उवाचप्रणतंरामंकरेगृह्यपितामहः ॥ विष्णुस्त्वंमानुषेदेहेवतीर्णोवसुधातले ॥७५॥ कृतं
तद्भवतासर्वंदेवकार्यंमहाविभो ॥ संस्थाप्यवामनंदेवंजाह्नव्यादक्षिणेतटे ॥ ७६ ॥ अयोध्यांस्वपुरींगत्वासुरलोकंव्रजस्वच ॥ विसृष्टोब्रह्मणारामःप्रणिपत्य
पितामहं ॥७७॥ आरूढःपुष्पकंयानंसंप्राप्तोमधुरांपुरीम्॥समीक्ष्यपुत्रसहितंशत्रुघ्नंशत्रुघातिनं॥७८॥तुतोषराघवःश्रीमान्भरतःसहरीश्वरः॥ शत्रुघ्नोभ्रातरौ
प्राप्तौशक्रोपेन्द्राविवागतौ ॥ ७९ ॥ प्रणिपत्यततोमूर्ध्नापंचांगालिंगितावनिः ॥ उत्थाप्यचांकमारोप्यरामोभ्रातरमंजसा ॥१८०॥ भरतश्चततःपश्चात्सुग्री
वस्तदनंतरं ॥ उपविष्टोऽथरामायसोऽर्घमादायसत्वरं॥८१॥राज्यंनिवेदयामासचाष्टांगंराघवेतदा ॥ श्रुत्वाप्राप्तंततोरामंसर्वोवैमाथुरोजनः॥८२॥ वर्णात्राह्म
णभूयिष्ठाद्रष्टुमेनंसमागताः ॥ संभाष्यप्रकृतीःसर्वानैगमान्ब्राह्मणैःसह ॥ ८३ ॥ दिनानिपंचोषित्वाऽत्ररामोगंतुंमनोदधे ॥ शत्रुघ्नश्चततोरामेवाजिनोथगजां
स्तथा ॥८४॥ कृताकृतंचकनकंतत्रोपायनमाहरत् ॥ रामस्त्वाहततःप्रीतःसर्वमेतन्मयातव ॥८५ ॥ दत्तंपुत्रौतेभिषिञ्चराजानौमाथुरेजने ॥ एवमुक्त्वा
ततोरामःप्राप्तोमध्यंदिनेरवौ ॥८६॥ महोदयंसमासाद्यगंगातीरेसवामनं ॥ प्रतिष्ठाप्यद्विजानाहभाविनःपार्थिवांस्तथा ॥ ८७॥ मयाकृतोयंधर्मस्यसेतुर्भूति
विवर्धनः ॥ प्राप्तेकालेपालनीयोनचलोप्यःकथंचन ॥ ८८ ॥ प्रसारितकरेणैवंप्रार्थनैषामयाकृता ॥ नृपाःकृतेमयार्थित्वेयत्क्षेमंक्रियतामि
ह ॥ ८९ ॥ नित्यंदैनंदिनीपूजाकार्यासर्वैरतंद्रितैः ॥ ग्रामान्दत्वाधनंतत्रलंकायाआहृतंचयत् ॥ १९० ॥ प्रेषयित्वाचकिष्किंधांसुग्रीवंवानरेश्वरं ॥
अयोध्यामागतोरामःपुष्पकंतमथाब्रवीत् ॥ ९१ ॥ नागंतव्यंत्वयाभूयस्तिष्ठयत्रधनेश्वरः ॥ कृतकृत्यस्ततोरामःकर्तव्यंनाप्यमन्यत ॥ ९२ ॥ पुलस्त्य

उवाच ॥ ॥ एवन्तेभीष्मरामस्यकथायोगेनपार्थिव ॥ उत्पत्तिर्वामनस्योक्ताकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥१९३॥ कथयामितुतत्सर्वंयत्रकौतूहलंनृप ॥ सर्वंते कीर्त्तयिष्यामियेनार्थीनृपनंदन ॥१९४॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेवामनप्रतिष्ठानामाष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८॥ भीष्मउवाच ॥ कथितंवामनस्यैव माहात्म्यंविस्तरेणवै॥पुनस्तस्यैवमाहात्म्यमन्यद्विष्णोरतोवद॥१॥पद्मंकथमभूद्देवनाभौयेनाभवज्जगत्॥कथंचवैष्णवीसृष्टिःपद्ममध्येभवत्पुरा॥२॥कथंपा द्मेमहाकल्पेभवत्पद्ममयंजगत् ॥ जलार्णवगतस्येहनाभौजातंजलाद्भुतं ॥३ ॥ प्रभावंपद्मनाभस्यस्वपतःसागरांभसि ॥ पुष्करेतुकथंजातादेवाऋषिगणाः पुरा ॥ ४॥ एतदाख्याहिनिखिलंयोगंयोगविदांपते ॥ कथंनिर्मितवांस्तत्रचैतंलोकंसनातनम् ॥५॥ कथमेकार्णवेशून्येनष्टेस्थावरजंगमे ॥ भूगोलकेप्रदग्धे तुप्रणष्टोरगराक्षसे ॥ ६ ॥ नष्टानलानिलाकाशेनष्टधर्मेमहीतले ॥ केवलेगह्वरीभूतेमहाभूतविपर्यये ॥ ७ ॥ किंनुविश्वपतिःसाक्षान्महातेजामहाद्युतिः ॥ आस्तेयथाध्याननिष्ठोविधिमास्थाययोगवित् ॥ ८ ॥ शृण्वतःपरयाभक्त्याब्रह्मन्नेतदशेषतः ॥ वक्तुमर्हसिधर्मज्ञयशोनारायणात्मकम् ॥ ९ ॥ श्रद्दधानस्योपविष्टस्यभगवन्वक्तुमर्हसि ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ नारायणस्ययशसःश्रवणेयातवस्पृहा ॥ १० ॥ सद्वंशान्वपूतस्य न्याय्यंकुरुकुलोद्वह ॥ शृणुष्वादिपुराणेषुदेवेभ्यश्चयथाश्रुति ॥ ११ ॥ ब्राह्मणानांचवदतांश्रुत्वावैसुमहात्मनाम् ॥ यथाचतपसादृष्टवान्बृह स्पतिसमद्युतिः ॥ १२ ॥ पराशरसुतःश्रीमान्गुरुर्द्वैपायनोऽब्रवीत् ॥ तत्तेऽहंकथयिष्यामियथाभक्तियथाश्रुति ॥ १३ ॥ यद्विज्ञातंम यासम्यगृषिमार्गेणसत्तम ॥ कःसमुत्सहतेज्ञातुंपरंनारायणात्मकम् ॥ ७४ ॥ विश्वावितारंब्रह्मायंनवेदयतितत्वतः ॥ तत्कर्मविश्वदेवानांतद्रहस्यंम हर्षिषु ॥ १५ ॥ सइज्यस्सर्वयज्ञानांसतत्वंतत्वदर्शिनाम् ॥ अध्यात्ममध्यात्मविदांनरकंचविकर्मिणाम् ॥ १६ ॥ अधिदैवंचतद्दैवमधिदैवतसं ज्ञितम् ॥ अधिभूतंचतद्भूतंपरंचपरमार्थिनाम् ॥ १७ ॥ सयज्ञोवेदनिर्दिष्टस्तत्तपःकवयोविदुः ॥ यःकर्त्ताकारकोबुद्धिर्यतःक्षेत्रज्ञएवच ॥ १८ ॥ प्रणवःपुरुषःशास्ताएकश्चेतिविभाव्यते ॥ प्राणःपंचविधश्चैवध्रुवमक्षरमेवच ॥ १९ ॥ कालःपाकश्चयज्ञश्चयष्टाचाधीतमेवच ॥ उच्यतेविविधैर्भावैः सएवायंतुतत्परम् ॥ २० ॥ सएवभगवान्सर्वंकरोतिनकरोतिच ॥ सोस्मिन्कारयतेसर्वंस्थानिनांचकृतिःकृता ॥ २१ ॥ यजामहेतमेवाद्यंसएवो त्थानिर्वृतः ॥ योवक्तायच्चवक्तव्यंयश्चाहंतद्ब्रवीमिते॥२२॥ श्रूयतेयच्चवैश्राव्यंयच्चान्यत्परिजल्पितम् ॥ याकथायाश्चश्रुतयोयोधर्मोधर्मंतत्परः ॥२३॥ विश्वंविश्वपतिर्यश्चसतुनारायणःस्मृतः ॥ यत्सत्यंयदनृतमादिमध्यभूतंयच्चात्यंनिरवधिकंचयद्भविष्यम् ॥ २४ ॥ यत्किंचिच्चरमचरंयदस्तिचान्यत्सर्वं तत्पुरुषवरःप्रधानभूतः ॥ चत्वार्याहुःसहस्राणिवर्षाणांतत्कृतंयुगम् ॥२५॥ तस्यतावच्छतीसंध्याद्विगुणाकुरुनंदन ॥ यत्रधर्मश्चतुष्पादस्त्वधर्मःपादवि

ग्रहः ॥ २६ ॥ स्वधर्मनिरताःशांताजायंतेयत्रमानवाः ॥ विप्रास्थिताधर्मपराराजवृत्तिस्थितानृपाः ॥ २७ ॥ कृष्यामभिरतावैश्याःशूद्राःशुश्रूषवस्तथा ॥ तदासत्यंचसत्वंचधर्मश्चैवविवर्धते ॥ २८ ॥ सद्भिराचरितोधर्मोयेनलोकःप्रवर्त्तते ॥ एतत्कृतयुगेवृत्तंसर्वेषामेवपार्थिव ॥ २९ ॥ प्राणिनांधर्मसंज्ञानांनराणांनीचजन्मनाम् ॥ त्रीणिवर्षसहस्राणित्रेतायुगमिहोच्यते ॥ ३० ॥ तस्यतावच्छतीसंध्याद्विगुणापरिकीर्तिता ॥ द्वाभ्यामधर्मःपादाभ्यांत्रिभिर्धर्मोव्यवस्थितः ॥ ३१ ॥ यत्रसत्यंचसत्वंचक्रियाधर्मोविधीयते ॥ त्रेतायांविकृतिंयांतिवर्णालोभेनसंयुताः ॥ ३२ ॥ चातुर्वर्ण्यस्यवैकृत्यंक्षांतिदौर्बल्यमेवच ॥ एषात्रेतायुगगतिर्विचित्रादेवनिर्मिता ॥ ३३ ॥ द्वापरंद्विसहस्रंतुवर्षाणांकुरुनन्दन ॥ तस्यतावच्छतीसन्ध्याद्विगुणंयुगमुच्यते ॥ ३४ ॥ तत्राप्यतीवार्थपराःप्राणिनोरजसाहताः ॥ शठानैष्कृतिकाःक्षुद्राजायन्तेकुरुनन्दन ॥ ३५ ॥ द्वाभ्यांधर्मःस्थितःपद्भ्यामधर्मस्त्रिभिरुत्थितः ॥ विपर्ययशतैर्धर्मःक्षयमेतिकलौयुगे ॥ ३६ ॥ ब्रह्मण्यभावश्च्यवतेतथास्तिक्यंविवर्ज्यते ॥ व्रतोपवासास्त्यज्यंतेकलौवैयुगपर्यये ॥ ३७ ॥तदावर्षसहस्रंतुवर्षाणांद्वेशतेतथा ॥ यत्राधर्मश्चतुष्पादोधर्मःपादपरिग्रहः ॥ ३८ ॥ कामिनस्तापसाःक्षुद्राजायंतेयत्रमानवाः ॥ नचावसायिकःकश्चिन्नसाधुर्नचसत्यवाक् ॥ ३९ ॥ नास्तिकाब्राह्मणाभक्ताज्ञायंतेतत्रमानवाः ॥ अहंकारगृहीताश्चप्रक्षीणस्नेहबंधनाः ॥ ४० ॥ विप्राःशूद्रसमाचारास्संतिसर्वेकलौयुगे ॥ आश्रमाणांविपर्यासःकलौसंप्रतिवर्तते ॥ ४१ ॥ वर्णानांचैवसंदेहोयुगांतेकुरुनंदन ॥ एषाद्वादशसाहस्रीयुगाख्यापूर्वनिर्मिता ॥ ४२ ॥ सहस्रयुगपर्यंतंतदहर्ब्राह्ममुच्यते ॥ ततोऽहनिगतेतस्मिन्सर्वेषामेवजीविनाम् ॥४३॥ शरीरनिर्वृतिंदृष्ट्वाकालःसंहारबुद्धिमान् ॥ देवतानांचसर्वेषांब्राह्मणानांमहीपते ॥ ४४ ॥ दैत्यानांदानवानांचयक्षराक्षसपक्षिणाम् ॥ गंधर्वाणामप्सरसांभुजंगानांचपार्थिव ॥ ४५ ॥ पर्वतानांनदीनांचपशूनांचैवसत्तम ॥ तिर्यग्योनिगतानांचक्रिमीणांदांशिनांतथा ॥ ४६ ॥ सर्वभूतपतिःपंचभूत्वाभूतानिभूतकृत् ॥ जगत्संहरणार्थायकुरुतेवैशसंमहत् ॥ ४७ ॥ भूत्वासूर्यश्चक्षुषीआददानोभूत्वावायुःप्राणिनांप्राणिजातम् ॥ भूत्वावह्निर्निर्दहन्सर्वलोकान्भूत्वामेघोभूयउग्रोऽभ्यवर्षत् ॥ ४८ ॥ भूत्वानारायणोयोगीसर्वमूर्तिर्विभावसुः ॥ गभस्तिभिःप्रदीताभिःसंशोषयतिसागरान् ॥ ४९ ॥ ततःपीत्वार्णवान्सर्वान्नदीकूपांश्चसर्वतः ॥ पर्वतानांचसलिलंसर्वमादाययोगवित् ॥ ५० ॥ भूत्वाचैवसहस्ताचिर्महींभित्वारसातले ॥ रमतेजलमादायपिबन्रसमनुत्तमं ॥ ५१ ॥ मूर्त्तामूर्त्तंतदन्यच्चयदस्तिप्राणिषुध्रुवं ॥ तत्सर्वमरविंदाक्षआदतेपुरुषोत्तमः ॥ ५२ ॥ वायुश्चबलवान्भूत्वाविधुन्वानोखिलंजगत् ॥ प्राणापानंसमासाद्यवायुनाक्रमतेहरिः ॥५३॥ ततोदेवगणानांचसर्वेषांचैवदेहिनाम्॥ पंचेंद्रियगुणास्सर्वेभूतान्येवचयानिच॥५४॥घ्रेयंघ्राणंशरीरंचपृथिवीसंश्रितागुणाः॥ लोकयात्राभगवतामुह्य

तैंनविनाशिता ॥ ५५ ॥ जिह्वारसश्चस्नेहश्चसंश्रिताःसलिलेगुणाः ॥ रूपंचक्षुर्विभागश्चनेत्रज्योतिःश्रितागुणाः ॥५६ ॥ स्पर्शःप्राणश्चचेष्टाचपवनंसंश्रिता
गुणाः॥शब्दःश्रोत्रेचश्रवणंगगनंसंश्रितागुणाः॥५७॥मनोबुद्धिश्चचित्तंचक्षेत्रज्ञंचेतिसंश्रिताः ॥ परेणपरमेष्ठीचहृषीकेशमुपाश्रिताः ॥५८॥ ततोभगवतस्त
स्यरश्मिभिःपरिवारिताः॥वायुनापरिनुन्नाश्चभूमिशाखामुपाश्रिताः ॥ ५९ ॥ तेषांसंहरणोद्भूतःपावकःशतधाज्वलन् ॥ प्रदहन्नखिलंविश्वंवृत्तःसंवर्त्तकोनलः
॥६०॥ सपर्वतद्रुमान्गुल्मान्लतावल्लीस्तृणानिच ॥ विमानानिचदिव्यानिपुराणिविविधानिच ॥६१॥ यानिचाश्रयणीयानिसर्वाण्यप्यदहद्भृशम् ॥ भस्मी
कृत्यतुतान्सर्वाल्लोकान्लोकगुरोर्गुरुः ॥ ६२ ॥ सभूतिंधारयामासयुगांतेलोकसंभवाम् ॥ सहस्रवृष्टिः शतधाभूत्वाकृष्णोमहाघनः ॥ ६३ ॥ दिव्यतोयेनह
विषातर्पयामासमेदिनीं॥ततःक्षीरनिकाशेनस्वादुनापरमांभसा॥६४॥शिशिरेणचपुण्येनमहीनिर्वाणमागमत्॥ तेनतोयेनसंपृक्तापयस्साधर्म्यतोधरा॥६५॥
एकार्णवजलीभूतासर्वसत्वविवर्जिता ॥ महासत्वान्यपिविभुंप्रविष्टान्यमितौजसं ॥ ६६ ॥ नष्टार्कपवनाकाशेसूक्ष्मेजगतिसंवृते ॥ संशोषमात्मनाकृत्वासमु
द्राणांचदेहिनः ॥ ६७ ॥ दग्ध्वासंकोच्यचतथास्वपित्येकः सनातनः ॥ पौराणंरूपमास्थायस्वापित्यमितविक्रमः ॥ ६८ ॥ एकार्णवजलेयायीयोगियोगे
मुपासितः ॥ अनेकानिसहस्राणियुगान्येकार्णवांभसि ॥ ६९ ॥ नचैवकश्चिदव्यक्तंव्यक्तोवेदितुमर्हति ॥ कश्चैषपुरुषोनामकिंयोगः
कश्चयोगवान् ॥ ७० ॥ नपृष्ठेनैवमभितो नैवपार्श्वेनचाग्रतः ॥ कश्चिद्विज्ञायतेतस्यदृश्यतेदेवसत्तमः ॥ ७१ ॥ नभःक्षितिंपवनमपःप्रकाशनंप्रजाप
तिंभुवनधरंसुरेश्वरम् ॥ पितामहंश्रुतिनिलयंमुनिंप्रभुंसमाप्यश्च्छ्यनमरोचयत्प्रभुः ॥ ७२ ॥ एवमेकार्णवीभूतेशेतेलोकेमहाद्युतिः ॥ प्रच्छाद्यसलिलेनो
र्वींहंसोनारायणायते ॥ ७३ ॥ महतोरजसोमध्येमहार्णवसमस्यवै ॥ वारिजाक्षोमहाबाहुरक्षयंब्रह्मयद्विदुः ॥ ७४ ॥ आत्मरूपसरूपेणतमसासं
वृतःप्रभुः ॥ मनःसात्विकमादाययत्रतत्सत्वमाहितं ॥ ७५ ॥ यथातथ्यंपरंज्ञानंभूतायब्रह्मणेततः ॥ रहस्यंचतथोद्दिष्टंयथोपनिषदांस्मृतम् ॥ ७६ ॥
पुरुषोयज्ञइत्येतत्परमंपरिकीर्तितम् ॥ यश्चान्यःपुरुषाख्यःस्यात्सएवपुरुषोत्तमः ॥ ७७ ॥ येचयज्ञकराविप्रायऋत्विजइतिस्मृताः ॥ अस्मादेवपुराभूता
वक्त्रेभ्यःश्रूयतेतथा ॥ ७८ ॥ ब्रह्माणंप्रथमंवक्त्रादुद्गातारंचसामगं ॥ होतारंचतथाध्वर्युंबाहुभ्यामसृजत्प्रभुः ॥ ७९ ॥ ब्रह्माणंब्राह्मणाच्छंसिस्तोतारौचै
वसर्वशः ॥ मेढ्राच्चमैत्रावरुणंप्रतिष्ठातारमेवच ॥ ८० ॥ उदरात्प्रतिहर्तारंपोतारंचैवपार्थिव ॥ पाणिभ्यामथचाग्नीध्रमुन्नेतारंचयाजुषम् ॥ ८१ ॥
अच्छावाकमथोरुभ्यांसुब्रह्मण्यंचसामगम् ॥ एवमेवंसभगवान्षोडशैतान्जगत्पतिः ॥ ८२॥ स्वयंभूःसर्वयज्ञानामृत्विजोसृजदुत्तमान् ॥ तदाचैषमहायो
गीपुरुषोयज्ञसंज्ञितः ॥८३॥ वेदाश्चैवतथासर्वेसहांगोपनिषत्क्रियाः ॥स्वपित्येकार्णवेचैवयदाश्चर्यमभूत्पुरा ॥ ८४ ॥ श्रूयतांतुतदाविप्रोमार्कंडेयःकु

तूहलात् ॥ गीर्णोभगवतातेनकुक्षावासीन्महामुनिः ॥ ८५ ॥ बहुवर्षसहस्रायुस्तस्यैववरतेजसः ॥ अटंस्तीर्थप्रसंगेनपृथिवींतीर्थगोचरः ॥ ८६ ॥ आश्रमाणिचपुण्यानिदेवतायतनानिच ॥ देशाद्राष्ट्राणिचित्राणिपुराणिविविधानिच ॥ ८७ ॥ जपहोमपराःशांतास्तपोभिरमलाःस्मृताः ॥ मार्कंडेयस्ततस्तस्यशनैर्वक्त्राद्विनिर्गतः ॥ ८८ ॥ निष्क्रामन्तंनचात्मानंजानीतेदेवमायया ॥ निष्क्रम्यतस्यउदरादेकार्णवमथोजगत् ॥ ८९ ॥ सर्वतस्तमसाछन्नंमार्कंडेयोन्ववैक्षत ॥ तस्योत्पन्नंभयंतीव्रंव्यत्ययंचात्मजीवितम् ॥ ९० ॥ देवदर्शनसंहृष्टोविस्मयंपरमंगतः ॥ सोचिंतयदमोघात्मामार्कंडेयोथशंकितः ॥ ९१ ॥ किंनुस्याच्चित्तसंमोहःकिंनुस्वप्नोनुभूयते ॥ व्यक्तमन्यतरोभावएतयोर्भवितामम ॥ ९२ ॥ नहिस्वप्नोह्ययंसत्ययुक्तंयत्सत्यमर्हति ॥ नष्टचंद्रार्कपवनोनष्टपर्वतभूतलः ॥ ९३ ॥ कतमःस्यादयंलोकइतिशोकमुपागतः ॥ ददर्शचापिपुरुषंस्वपंतंपर्वतोपमम् ॥ ९४ ॥ सलिलेऽर्धमथोमग्नंजीमूतमिवसागरे ॥ तपंतमिवतेजोभिरामुक्तशशिभास्करम् ॥ ९५ ॥ गांभीर्यात्सागरमिवभासमानम्मवौजसा ॥ देवंद्रष्टुमिहायातःकोभवानितिविस्मयात् ॥ ९६ ॥ तथैवचमुनिःकुक्षिंपुनरेवप्रवेशितः ॥ सप्रविष्टःपुनःकुक्षिंमार्कंडेयःसविस्मयम् ॥ ९७ ॥ तथैवचपुनर्भूयोविजानन्स्वप्नदर्शनम् ॥ सतथैवयथापूर्वंपृथिवीमटतेवनम् ॥ ९८ ॥ पुण्यतीर्थजलोपेतंविविधान्याश्रमाणिच ॥ क्रतुभिर्यजमानांश्चसमाप्तगुरुदक्षिणैः ॥ ९९ ॥ अपश्यद्देवकुक्षिस्थान्यज्ञस्थान्शतशोद्विजान् ॥ सद्वृत्तमाश्रिताःसर्वेवर्णाब्राह्मणपूर्वकाः ॥ १०० ॥ चत्वारआश्रमाःसम्यग्यथापूर्वंविलोकिता ॥ एवंवर्षशतंसाग्रंमार्कंडेयेनधीमताः ॥ १ ॥ चरतापृथिवींसर्वांतत्कुक्षौहिसमीक्ष्यते ॥ ततःकदाचिदथवैपुनःकुक्षेर्विनिर्गतः ॥ २ ॥ सुप्तंन्यग्रोधशाखायांबालमेकंनिरीक्ष्यच ॥ तथैवैकार्णवजलेनीहारेणावृतांतरे ॥ ३ ॥ अव्यक्तक्रीडितेलोकेसर्वभूतविवर्जिते ॥ समुनिर्विस्मयाविष्टःकौतूहलसमन्वितः ॥ ४ ॥ बालमादित्यसंकाशंनशक्नोत्यभिवीक्षितुम् ॥ सोप्यचिंतयदेकांतेस्थित्वासलिलसन्निधौ ॥ ५ ॥ पूर्वंदृष्टमिदंमेनेशंकितोदेवमायया अगाधेसलिलेशेतेमार्कंडेयःसविस्मयः ॥ ६ ॥ पूर्ववत्तमथोद्रष्टुमत्रजत्रस्तलोचनः ॥ सतस्मैभगवानाहस्वागतोबालभोइति ॥ ७ ॥ बभाषेमेघतुल्येनस्वरेणपुरुषोत्तमः ॥ मार्कंडेयनभेतव्यमागच्छस्वममांतिकम् ॥ ८ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ कोनाम्नाकीर्तयतिमांकुर्वन्परिभवंमम ॥ दिव्यवर्षसहस्राख्यंधर्षयंश्चैवमेवयः ॥ ९ ॥ नह्येषचसदाचारोदेवेष्वपिममोचितः ॥ मांब्रह्मापिहिसस्नेहोदीर्घायुरितिभाषते ॥ ११० ॥ कस्तपोघोरमासाद्यममाद्यत्यक्तजीवितः ॥ मार्कंडेयेतिमामुक्त्वामृत्युमीक्षितुमर्हसि ॥ ११ ॥ एवंप्रक्षुभितःक्रोधान्मार्कंडेयोमहामुनिः ॥ तदैनंभगवान्भूयोबभाषेमधुसूदनः ॥ १२ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अहंतेजनकोवत्सहृषीकेशःपितागुरुः ॥ आयुःप्रदातापौराणःकिंमांत्वंनोपसर्पसि ॥ १३ ॥ मांपुत्रकामःप्रथमंत्वत्पितांगिरसो

मुनिः ॥ पूर्वमाराधयामासतपस्तीव्रंसमाश्रितः ॥ ११४ ॥ तंदृष्ट्वाघोरतपसंत्रिदशोत्तमतेजसम् ॥ दत्तवांस्त्वामहंपुत्रंमहार्षिमामितौजसम् ॥ १५ ॥
कस्समुत्सहतेचान्योयोगिभूतात्मगात्मकम् ॥ द्रष्टुमेकार्णवगतंक्रीडंतंयोगमायया ॥ १६ ॥ ततःप्रहृष्टहृदयोविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ मूर्ध्निव द्धांजलिपु
टोमार्कंडेयोमहातपाः ॥ १७ ॥ नामगोत्रेतुसंप्रोच्यदीर्घायुर्लोकपूजितः ॥ तस्मैभगवतेभक्त्यानमस्कारमथाकरोत् ॥ १८ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥
इच्छामितत्वतोज्ञातुमिमांमायांतवानघ ॥ यदेकार्णवमध्यस्थःशेषेत्वंबालरूपवान् ॥ १९ ॥ किंसंज्ञश्चैवभगवान्लोकेविज्ञायसेप्रभो ॥ तर्कयेहंमहा
त्मानंकोह्यन्यःस्थातुमर्हसि ॥ १२० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अहंनारायणोब्रह्मन्सर्वभूतविनाशनः ॥ अहंसहस्रशीर्षास्यःसहस्रपदसंयुतः ॥ १२१ ॥ आ
दित्यवर्णःपुरुषोमुखेब्रह्ममयोह्यहम् ॥ अहमग्निर्हव्यवहःसप्तसप्तिभिरन्वितः ॥ २२ ॥ अहमिंद्रपदःशक्रऋतूनांपरिवत्सरः ॥ अहंयोगिषुसांख्याख्योयुगांता
वर्तएवच ॥ २३ ॥ अहंसर्वाणिसत्वानिदैवतान्यखिलानिच ॥ भुजगानामहंशेषस्तार्क्ष्योऽहंसर्वपक्षिणाम् ॥ २४ ॥ कृतांतःसर्वभूतानांविज्ञेयःकालसंज्ञितः॥
अहंधर्मस्तपश्चाहंसर्वाश्रमनिवासिनाम् ॥ २५ ॥ अहंदयापरोधर्मःक्षीरोदोहंमहार्णवः ॥ यत्सत्यंतत्परंत्वेकअहमेवप्रजापतिः ॥ २६ ॥ अहंसांख्य
महंयोगोह्यहंतत्परमंपदम् ॥ अहमिज्याक्रियाचाहमहंविद्याधिपः स्मृतः ॥ २७ ॥ अहंज्योतिरहंवायुरहंभूमिरहंजलम् ॥ आकाशोहंसमुद्राश्चनक्षत्रा
णिदिशोदश ॥ २८ ॥ अहंवर्षमहंसोमःपर्जन्योहमहंरविः ॥ अहंपुराणंपरमंतथैवाहंपरायणम् ॥ २९ ॥ भविष्येचापिसर्वत्रभविष्यत्सर्वसंग्रहः ॥ यत्किं
चित्पश्यसेविप्रयच्छृणोषिचकिंचन ॥ १३० ॥ यच्चानुभवसेलोकेतत्सर्वंमामनुस्मर ॥ विश्वंसृष्टंमयापूर्वंसृजेद्यापिचपश्यमाम् ॥ १३१ ॥ युगेयुगे
चरक्षामिमार्कंडेयाखिलंजगत् ॥ तदेतत्कथितंसर्वंमार्कंडेयावधारय ॥ ३२ ॥ शुश्रूषुरपिधर्मेषुकुक्षौचरसुखंमम ॥ ममब्रह्माशरीरस्थोदेवाश्चऋषिभिः
सह ॥ ३३ ॥ व्यक्तमव्यक्तयोगंमामवगच्छसुरद्विषम् ॥ अहमेकाक्षरोमंत्रस्त्र्यक्षरश्चपितामहः ॥ ३४ ॥ परस्त्रिवर्गओंकारःपरमात्मप्रदर्शनः ॥ एवमा
दिपुराणंचवदतेमांमहामते ॥ ३५ ॥ वक्रंयातोभगवतोमार्कंडेयोमहामुनिः ॥ ततोभगवतःकुक्षिंप्रविष्टोमुनिसत्तमः ॥ ३६ ॥ तस्यासम्मुखमेकान्तेशु
श्रूषुर्हंसमव्ययम् ॥ यदक्षयंविविधमुपाश्रितंतुतन्महार्णवेव्यपगतचंद्रभास्करे ॥३७॥ शनैश्चरन्प्रभुरथहंससंज्ञितःसृजन्जगद्विहरातिकालपर्यये ॥ अथचैवं
शुचिर्भूत्वावरयामासवैतपः॥३८॥छादयित्वात्मनोदेहंपयसांबुजसंभवः ॥ ततोमहात्मातिबलोमर्त्यलोकविसर्जने ॥ ३९ ॥ महतांचैवभूतानांविश्वोविश्व
मचिंतयत् ॥ तस्यचिंतयमानस्यनियतेसंस्थितेर्णवे ॥ १४० ॥ निराकाशेतोयमयेसूक्ष्मेजगतिसंक्षये ॥ ईशःसंक्षोभयामाससोर्णवंसलिलंगतः ॥ १४१ ॥
अथांतरादपांसूक्ष्ममथच्छिद्रमभूत्पुरा ॥ शब्दंप्रतिततोभूतोमारुतश्छिद्रसंभवः ॥ ४२ ॥ संलब्ध्वांतरसंक्षोभंव्यवर्धतसमीरणः ॥ नभस्वताव

ल्वतावेगाद्विक्षोभितोर्णवः ॥ ४३ ॥ तस्यार्णवस्यक्षुब्धस्यतस्मिन्नंभसिमथ्यतः ॥ कृष्णवर्त्मासमभवत्प्रभुर्वैश्वानरोमहान् ॥ ४४ ॥ ततःसंशोषयामास पावकःसलिलंबहु ॥ समस्तजलधिश्छिद्रमभवद्विसृतंनभः ॥ ४५ ॥ आत्मतेजोभवाःपुण्याआपोमृतरसोपमाः ॥ आकाशंछिद्रसंभूतंवायुराकाशसंभवः ॥४६॥अथसंघर्षसम्भूतंपावकंचास्यसंभवम् ॥ दृष्ट्वापितामहोदेवोमहाभूतविभावनः ॥ ४७ ॥ दृष्ट्वाभूतानिभगवान्लोकसृष्ट्यर्थमुत्तमम् ॥ ब्रह्मणो जन्मसहितंबहुरूपोह्यचिंतयत् ॥ ४८ ॥ चतुर्युगानांसंख्यातंसहस्रंयुगपर्यये ॥ यत्पृथिव्यांद्विजेंद्राणांतपसाभावितात्मनाम् ॥ ४९ ॥ बहुजन्मविशुद्धात्माब्रह्मणोहरिरुच्यते ॥ ज्ञानंदृष्ट्वातुविश्वात्मायोगिनांयातियोग्यताम् ॥ १५० ॥ तंयोगवंतंविज्ञायसंपूर्णैश्वर्यमुत्तमम् ॥ पदेब्रह्मणिविश्वस्यन्ययोजयत योगवित् ॥ ५१ ॥ ततस्तस्मिन्महातोयेमहेशोहरिरच्युतः ॥ जलक्रीडांचविधिवत्सचक्रेसर्वलोककृत् ॥ ५२ ॥ पद्मंनाभ्युद्भवंचैकंसमुत्पादितवांस्ततः ॥ सहस्रवर्णविरजंभास्कराभंहिरण्मयम् ॥ ५३ ॥ हुताशनज्वलितशिखोज्ज्वलप्रभंसमुत्थितंशरदमलार्कतेजसम् ॥ विराजते कमलमुदारवर्चसंमहात्मनस्तनुरुहचारुशैवलम् ॥ १५४ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपद्मप्रादुर्भावोनामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥

पुलस्त्यउवाच ॥ अथयोगवतांश्रेष्ठमसृजद्भूरिवर्चसम् ॥ स्रष्टारंसर्वलोकानांब्रह्माणंसर्वतोमुखम् ॥ १ ॥ तस्मिन्हिरण्मयेपद्मेबहुयोजनविस्तृते ॥ सर्वतेजोगुणमयेपार्थिवैर्लक्षणैर्वृते ॥ २ ॥ तच्चपद्मंपुराभूतंपृथिवीरूपमुत्तमम् ॥ नारायणसमुद्भूतंप्रवदंतिमहर्षयः ॥ ३ ॥ यत्पद्मंसारसादेवीपृथिवीपरिकथ्यते ॥ येपद्मकेसरामुख्यास्तान्दिव्यान्पर्वतान्विदुः ॥ ४ ॥ हिमवंतंचनीलंचमेरुंनिषधमेवच ॥ कैलासंशृंगवंतंचतथाद्रिंगंधमादनम् ॥ ५ ॥ पुण्यंत्रिशिखरंचैवकांतंमंदरमेवच ॥ उदारंपिंजरंचैवविंध्यमस्तंचपर्वतम् ॥ ६ ॥ एतएवगणानांचसिद्धानांचमहात्मनाम् ॥ आश्रयाः पुण्यशीलानांसर्वकामफलप्रदाः ॥ ७ ॥ एतेषामंतरेद्वीपोजंबूद्वीपइतिस्मृतः ॥ जंबुद्वीपस्यसंस्थानंयाज्ञीयायत्रचक्रियाः ॥८॥ तेभ्योयद्द्रवतेतोयंदिव्यामृतरसोपमम् ॥ दिव्यतीर्थशताधाराः सरस्यः सर्वतः स्मृताः ॥ ९ ॥ यान्येतानीहपद्मस्यकेसराणिसमंततः ॥ असंख्येयाःपृथिव्यांतेविविधाश्चैवपर्वताः ॥ १० ॥ यानिपर्णानिपद्मस्यभूरिपूर्वाणिपार्थिव ॥ तेदुर्गमाःशैलचितान्म्लेच्छदेशाःप्रकीर्तिताः ॥ ११ ॥ यान्यधोभागपत्राणितानिवासास्तुभागशः ॥ दैत्यानामसुराणांच पन्नगानांचपार्थिव ॥ १२ ॥ तेषांमध्येंतरंयत्तुतद्रसातलसंज्ञितम् ॥ महापातककर्माणोमज्जंतेयत्रमानवाः ॥ १३ ॥ चतुर्दिशासुसंख्याताश्चत्वारःसलिलाकराः ॥ एवंनारायणस्यार्थेमहीपुष्करसंभवा ॥ १४ ॥ प्रादुर्भावोप्ययंतस्मान्नाम्नापुष्करसंज्ञितः ॥ एतस्मात्कारणाद्यज्ञेपुराणैःपरमर्षिभिः ॥१५॥ यज्ञियैर्वेददृष्टांतैर्यज्ञैर्यूपचितिःकृता ॥ एवंभगवतातेनविश्वव्याप्यधराचिता ॥ १६ ॥ पर्वतानांनदीनांचरचनाचैवनिर्मिता ॥ विश्वस्ययश्चाप्रति

मप्रभावःप्रभाकराभोवरुणोमितद्युतिः ॥१७॥ शनैःस्वयंभूर्व्यसृजत्सुषुप्तंजगन्मयःपद्मनिधिंमहार्णवे ॥ विप्रस्तपसिसंभूतोमधुर्नाममहासुरः॥१८॥तेनैवच
सहोद्भूतोह्यसुरोनामकैटभः ॥ तौरजस्तमसोर्भूतौसंभूतौतामसौगणौ ॥ १९ ॥ एकार्णवंजगत्सर्वंक्षोभयेतांमहाबलौ ॥ दिव्यरक्तांबरधरौश्वेतदीप्तोग्रदं
ष्ट्रिणौ ॥ २० ॥ किरीटमकुटोदग्रौकेयूरवलयोज्ज्वलौ ॥ महाविवृतताम्राक्षौपीनोरस्कौमहाभुजौ ॥ २१ ॥ महागिरेःसंहननौजंगमाविवपर्वतौ ॥ नवमे
घप्रतीकाशावादित्यप्रतिमाननौ ॥ २२ ॥ विपुलाभोगकेयूरकराभ्यामतिभीषणौ ॥ पादसंचारविन्यासैर्विक्षिपंताविवार्णवम् ॥ २३ ॥ कंपयंतौहारि
मिवशयानंमधुसूदनम् ॥ तौतत्रविचरंतौतुपुष्करेविश्वतोमुखौ ॥ २४ ॥ योगिनांश्रेष्ठमत्यंतंदीतिंददृशतुस्तदा ॥ नारायणसमाज्ञातंसृजंतमखिलाः
प्रजाः ॥ २५ ॥ दैवतानिचविश्वानिमानसांश्चसुतानृषीन् ॥ ततस्तावूचतुस्तत्रब्रह्माणमसुरोत्तमौ ॥ २६ ॥ दुष्टौयुयुत्सूसंक्रुद्धौक्रोधव्याकुलितेक्षणौ ॥
कस्त्वंपुष्करमध्यस्थःसितोष्णीषश्चतुर्भुजः ॥ २७ ॥ आवामगणयन्मोहादास्सेत्वंविगतस्पृहः ॥ एह्यागच्छावयोर्युद्धंदेहित्वंकमलोद्भव ॥ २८ ॥
आवाभ्यांपरमेशाभ्यामशक्तःस्थातुमर्णवे ॥ तत्रकश्चभवेत्तुभ्यंयेनचात्रनियोजितः ॥ २९ ॥ कःस्रष्टाकश्चतेगोप्ताकेननाम्नाभिधीयते ॥ ब्रह्मोवाच ॥
ईश्वरःप्रोच्यतेलोकेविष्णुश्चानंतशक्तिधृत् ॥ ३० ॥ तत्सकाशात्तुजातंमांस्रष्टारमवगच्छतम् ॥ मधुकैटभाऊचतुः ॥ नावयोःपरमंलोकेकिंचिद
स्तिमहामुने ॥ ३१ ॥ आवाभ्यांच्छाद्यतेविश्वंतमसाजसाचवै ॥ रजस्तमोमयावावामृषीणामतिलंघिनौ ॥ ३२ ॥ धर्मशीलंच्छादयन्तौनाशकौसर्वदेहि
नाम् ॥ आवाभ्यांयुज्यतेलोकोदुस्तराभ्यांयुगेयुगे ॥३३॥ आवामर्थश्चकामश्चयज्ञस्सर्वपरिग्रहः ॥ सुखंयत्रमदोयत्रयत्रश्रीःकीर्तिरेवच ॥ ३४ ॥ येषां
यत्कांक्षितंकिंचित्तत्तदावांविचिंतय ॥ ब्रह्मोवाच ॥ आवाभ्यांसंहतौदृष्ट्वायुवांपूर्वंपराजितौ ॥ ३५ ॥ तंसमाधायगुणिनंसत्वंचास्मिसमाश्रितः ॥ यः
परोयोगयुक्तात्मायोक्षरःसत्वमेवच॥३६॥रजसस्तमसश्चैवयःस्रष्टाविश्वसंभवः ॥ ततोभूतानिजायंतेसात्विकानीतराणिच ॥३७॥ सएवयुवयोर्नाशंवासुदेवः
करिष्यति ॥ स्वपन्नेवततोदेवोबहुयोजनविस्तृतौ ॥ ३८ ॥ बाहूनारायणोब्रह्मकृतवानात्ममायया ॥ कृष्यमाणौततस्तस्यबाहुभ्यांबाहुशालिनौ॥३९॥
चेरतुस्तौविगलितौशकुनाविवपीवरौ ॥ ततस्तावाहतुर्गत्वावासुदेवंसनातनम् ॥ ४० ॥ पद्मनाभंहृषीकेशंप्रणिपत्यनतावुभौ ॥ जानीवस्त्वांविश्वयो
नित्वामेकंपुरुषोत्तमम् ॥ ४१ ॥ आवयोश्चैवहेतुंत्वांजानन्तौबुद्धिकारणम् ॥ अमोघदर्शनंसत्यंयतस्त्वांविद्मशाश्वतम् ॥ ४२ ॥ ततस्त्वामभितोदेव
कांक्षावःप्रसमीक्षितुम् ॥ अमोघदर्शनोसित्वंनमस्तेसमितिंजय ॥ ४३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ किमर्थंमामनुप्राप्थयुवामसुरसत्तमौ ॥ गतायुष्कौयुवां
भूयस्त्वहोजीवितुमिच्छथः ॥ ४४ ॥ मधुकैटभाऊचतुः ॥ यस्मिन्नकश्चिन्मृतवान्देवतस्मिन्वधंप्रभो ॥ इच्छावःपुत्रतांचैवभवतःसुमहातपः ॥ ४५ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ युवयोर्बोढमेतत्स्याद्भविष्येकालेसंभवे ॥ भविष्यथोनसंदेहःसत्यमेतद्ब्रवीमिवाम् ॥ ४६ ॥ वरंप्रदायाथमहासुराभ्यांसना
तनोविश्वधरःसुरोत्तमः ॥ रजस्तमोजौतुतदांजनोपमौममर्दतावूरुतलेऽमरप्रभुः ॥ ४७ ॥ स्थित्वातस्मिंस्तुकमलेब्रह्माब्रह्मविदांवरः ॥ ऊर्ध्वबाहुर्महाते
जास्तपोघोरंसमाश्रितः ॥ ४८ ॥ प्रज्वलन्निवतेजोभिर्भाभिः स्वाभिस्तमोनुदः ॥ बभापेसतुधर्मात्मासहस्रांशुरिवांशुभिः ॥ ४९ ॥ अथान्य
द्रूपमास्थायप्रभुर्नारायणोव्ययः ॥ आजगाममहातेजायोगाचार्योमहायशाः ॥ ५० ॥ सांख्याचार्यश्चमतिमान्कपिलोब्राह्मणांवरः ॥ उभाव
पिमहात्मानौपूजितौतत्रतत्परौ ॥ ५१ ॥तौप्राप्तावूचतुस्तत्रब्रह्माणममितौजसम् ॥ परावरविशेषज्ञौपूजितौचमहर्षिभिः ॥ ५२ ॥ ब्रह्मसंपरिवेद्यंते
विशालजगदास्थितौ ॥ ग्रामणीस्सर्वभूतानांब्रह्मात्रैलोक्यपूजितः ॥ ५३ ॥ तयोस्तद्वचनंश्रुत्वाविबोध्यगतयोःपरम् ॥ त्रीनिमान्कृतवान्लो
कान्यथेयंब्रह्मणःश्रुतिः ॥ ५४ ॥ पुत्रंस्वसंभवंचैकंसमुत्पादितवान्भुवम् ॥ तदाग्रेचागतस्तस्यब्रह्ममानससंभवः ॥ ५५ ॥ उत्पन्नमात्रोब्रह्माणमुक्तवान्मान
सःसुतः ॥ किंकुर्मस्तवसाहाय्यंब्रवीतुभगवानिति ॥ ५६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यदेषकपिलोनामब्रह्मनारायणस्तथा ॥ वदतोभवतःत्वंतुतत्कु
रुष्वमहामते ॥५७॥ ब्रह्मणासतथोक्तस्तौप्राहभूपसमुत्थितः ॥ शुश्रुषुरस्मियुवयोःकिंकरोमिकृतांजलिः ॥ ५८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यत्सत्यमक्षरं
ब्रह्मअष्टादशविधंचतत् ॥ यत्सत्यममृतंतत्तुपरंपदनुस्मर ॥ ५९ ॥ एतद्वचोनिशम्यैवंसययौदिशमुत्तरां॥गत्वाचतत्रसब्रह्मअगमज्ज्ञानचक्षुषा॥६०॥ ततो
ब्रह्माभुवर्नामद्वितीयमसृजत्प्रभुः ॥ संकल्पयित्वामनसातमेवचमहामनाः ॥ ६१ ॥ ततःसोप्यब्रवीद्वाक्यंकिंकरोमिपितामह ॥ पितामहसमा
ज्ञातोब्रह्माणंसमुपस्थितः ॥६२॥ ब्राह्मणस्यामृतरसोनुभूतस्तेनवैततः ॥ प्राप्तःसपरमंस्थानंसतयोःपार्श्वमागतः ॥ ६३ ॥ तस्मिन्नपिगतेसोथनृतीयमसृ
जत्प्रभुः ॥ मोक्षप्रवृत्तिकुशलंसुवर्नामयुतंःप्रभुः ॥ ६४ ॥ सोपितंधर्ममास्थायतयोरेवागमद्गतिं ॥ एवंपुत्रास्त्रयोप्येतेगताःशंभोर्महात्मनः ॥ ६५ ॥
तान्गृहीत्वासुतांस्तस्यतौगतावूर्जितांगतिं ॥ नारायणश्चभगवान्कपिलश्चयतीश्वरः ॥ ६६ ॥ यंकालंतेगताब्रह्मब्रह्मातंकालमेवच ॥ तपोघोर
तरंभूयःसंश्रितःपरमंपदं ॥ ६७ ॥ नचशक्तस्ततोब्रह्माप्रभुरेकस्तपश्चरन् ॥ शरीरार्धात्ततोभार्यामुत्पादयतितच्छुभाम् ॥ ६८ ॥ आत्मनःसदृशान्पुत्रान
सृजद्वैपितामहः ॥ विश्वेप्रजानांपतयोयेभ्योलोकाविनिःसृताः ॥ ६९ ॥ विश्वेशंप्रथमंतावन्महात्मातपसात्मजम् ॥ सर्वत्रसंहतंपुण्यंनाम्नाधर्मं
ससृष्टवान् ॥ ७० ॥ दक्षंमरीचिमत्रिंचपुलस्त्यंपुलहंक्रतुम् ॥ वसिष्ठंगौतमंचैवभृगुमंगिरसंद्गुनिं ॥ ७१ ॥ अत्यद्भुतास्स्वकृत्येनज्ञेयास्तेतुमहर्षयः ॥
त्रयोदशगुणारंभायेवंशास्तुमहर्षिणां ॥७२॥ अदितिर्दितिर्दनुःकालाअनायुःसिंहिकाखसा ॥ प्राचीक्रोधाचसुरसाविनताकद्रुरेवच ॥ ७३ ॥ दक्षस्यापत्यमे

तद्वैकन्याद्वादशपार्थिव ॥ नक्षत्राणिचचंद्रस्यविंशतिस्सप्तचोर्जिताः ॥ ७४॥ मरीचेःकश्यपःपुत्रस्तपसानिर्मितःकिल॥ तस्मैद्वादशकन्याश्चदक्षस्ताश्चा न्वमन्यत ॥ ७५ ॥ नक्षत्राणिचसोमायतथैवंदत्तवानृषिः ॥ रोहिण्यादीनिसर्वाणिपुण्यानिकुरुनंदन ॥ ७६ ॥ लक्ष्मीस्सरस्वतीसंध्याविश्वेशाचमहा यशाः ॥ देवीसरस्वतीचैवब्रह्मणानिर्मिताःपुरा ॥ ७७ ॥ एताःपञ्चवरिष्ठावैसुरश्रेष्ठायपार्थिव ॥ दत्ताधर्मायभद्रंतेब्रह्मणादृष्टकर्मणा ॥ ७८ ॥ यारूपार्धवतीपत्नीब्रह्मणःकामरूपिणी ॥ सुरभिःसहसाभूत्वाब्रह्मणंसमुपस्थिता ॥ ७९ ॥ ततस्तामगमद्ब्रह्मामैथुनेलोकपूजितः ॥ लोकसर्जनहे तुज्ञोगवामर्थायसत्तम ॥ ८० ॥ जज्ञेचैकादशसुतान्विपुलान्धर्मसंज्ञितान् ॥ रक्तसंध्याभ्रसंकाशान्महतस्तिग्मतेजसः ॥ ८१ ॥ तेरुदंतोद्रवंतश्चगतवं तःपितामहम् ॥ रोदनाद्द्रवणाच्चैवरुद्राएवेतितेस्मृताः ॥ ८२ ॥ निर्हृतिश्चैवसंध्यश्चतृतीयश्चाप्ययोनिजः ॥ मृगव्याधःकपर्दीचमहाविश्वेश्वर श्चयः ॥ ८३ ॥ अहिर्बुध्नश्चभगवान्कपालीचैवपिंगलः ॥ सेनानीश्चमहातेजारुद्राश्चैकादशस्मृताः ॥ ८४ ॥ तस्यामेवसुरभ्यांचगावोजाताःसुराश्च ये ॥ अजश्चैवतुहंसश्चतथैवनृपसत्तम ॥ ८५ ॥ ओषध्यःप्रवरायाश्चसुरभ्यास्तास्समुत्थिताः ॥ धर्माल्लक्ष्मीस्तथाकामंसाध्यान्साध्याव्यजा यत ॥ ८६ ॥ भवंचप्रभवंचैवकृशाश्वंसुवहंतथा ॥ अरुणंवरुणंचैवविश्वामित्रचलध्रुवौ ॥ ८७ ॥ हविष्मंतंतनूजंचविधानाभिमतावपि ॥ वत्सरं चैवभूतिंचसर्वासुरनिषूदनम् ॥८८॥ सुपर्वाणंबृहत्कांतिंसाध्यालोकनमस्कृतम् ॥ वासवानुगतादेवीजनयामासवैसुरान् ॥ ८९ ॥ धरंवैप्रथमंदेवंद्वितीयंध्रुव मव्ययम् ॥ विश्वावसुंतृतीयंचचतुर्थंसोममीश्वरं ॥ ९० ॥ ततोनुरूपमायंचयमंतस्मादनंतरम् ॥ सप्तमंचतथावायुमष्टमंनिर्हृतिंतथा ॥ ९१ ॥ धर्मस्यापत्यमेतद्वैसुरभ्यांतदजायत ॥ विश्वेदेवाश्चविश्वायांधर्माज्जाताइतिस्मृताः ॥ ९२ ॥ दक्षश्चैवमहाबाहुःपुष्करस्तमएवच ॥ चाक्षुपश्चततो त्रिश्चतथाभद्रमहोरगौ ॥ ९३ ॥ विश्वांतकवसुर्बालोनिकुंभश्चमहायशाः ॥ रुरुदश्चातिसिद्धौजाभास्करप्रमितद्युतिः ॥ ९४ ॥ विश्वान्देवान्देवमाताविश्वेषांजनयत्सुतान् ॥ मरुत्वतीमरुत्वतोदेवानजनयत्सुतान् ॥ ९५ ॥ अग्निश्चक्षूरविर्ज्योतिःसावित्रोमित्रमेवच ॥ अमरंशरवृष्टिंचसुकर्पंचमहत्तरम् ॥९६॥ विराजंचैवराजंचविश्वायुंसुमतिंतथा ॥ अश्वगंचित्ररश्मिंचतथाचनिपधंनृपं ॥ ९७ ॥ भूयएवंचात्मविधिंचारित्रंपादमात्रगं ॥ बृहंतंवैबृहद्रूपंतथाचै वसनाभिगं ॥ ९८ ॥ मरुत्वतीप्रजाजज्ञेज्येष्ठांतंमरुतांगणं ॥ अदितिःकश्यपाज्जज्ञेआदित्यान्द्वादशैवहि ॥ ९९ ॥ इंद्रोविष्णुर्भगस्त्वष्टावरुणोंशोर्यमार विः ॥ पूषामित्रश्चवरदोधातापर्जन्यएवहि ॥ १०० ॥ इत्येतेद्वादशादित्यावरिष्ठास्त्रिदिवौकसां ॥ आदित्यस्यसरस्वत्यांजज्ञातेद्वौसुतौवरौ ॥ १ ॥ तपःश्रेष्ठौगुणश्रेष्ठौत्रिदिवस्यातिसंमतौ ॥ दनुस्तुदानवान्जज्ञेदितिर्दैत्यान्व्यजायत ॥ २ ॥ कालातुकालकेयांस्तानसुरान्राक्षसांस्तथा ॥

अनायुषायास्तनयाव्याधयश्चमहाबलाः ॥ १०३ ॥ सिंहिकाग्रहमाताचगंधर्वजननिमुनिः ॥ प्राचीत्वप्सरसांमातापुण्यानांभारतेतरा ॥ ४ ॥ क्रोधासाः
सर्वभूतानिपिशाचासाचपार्थिव ॥ जज्ञेयक्षगणांश्चैवराक्षसांश्चविशांपते ॥ ५ ॥ चतुष्पदानिसत्वानिएतागाश्चैवसौरभी ॥ पुराणपुरुषश्चै
वमायांविष्णुर्हरिःप्रभुः ॥ ६ ॥ कथितस्तेनुपूर्वेणसंस्तुतश्चमहर्षिभिः ॥ यश्चेदमग्र्यंशृणुयात्पुराणंसदानरःपर्वसुचेत्पठेत ॥ ७ ॥ अवाप्यलो
कंसहिवीतरागःपरत्रचस्वर्गफलानिभुंक्ते ॥ चक्षुषामनसावाचाकर्मणाचचतुर्विधम् ॥ ८ ॥ प्रसादयतियःकृष्णंतस्यकृष्णःप्रसीदाति ॥ राज्यंचलभते
राजानिर्धनश्चोत्तमंधनम्॥९॥क्षीणायुर्लभतेचायुःपुत्रकामोथसंततिम्॥यज्ञार्थीनस्तथाकामांस्तपांसिविविधानिच॥११०॥यंयंकामयतेकामंतंतंलोकेश्वरा
ल्लभेत् ॥ सर्वंविहाययइमंपठेद्वैपौष्करंहरेः ॥११॥ प्रादुर्भावंनरश्रेष्ठनतस्यह्यशुभंभवेत्॥ एषपौष्करकोनामप्रादुर्भावोमहात्मनः॥१२॥ कीर्तितस्तुमहारा
जव्यासश्रुतिनिदर्शनात् ॥ विष्णुत्वंशृणुमेविष्णोर्हरित्वंचकृतेयुगे॥१३॥वैकुंठत्वंचदेवेषुकृष्णत्वंमानुषेषुच॥ईश्वरस्यहितस्यैपाकर्मणांगहनागतिः॥१४॥
सांप्रतंभूतभव्यचंशृणुराजन्यथातथं ॥ अव्यक्तोव्यक्तलिंगस्थोयएपभगवान्प्रभुः ॥ १५ ॥ नारायणोह्यनंतात्माप्रभवाप्ययएवच ॥ एपनारायणोभूत्वाह
रिरासीत्सनातनः॥१६॥ब्रह्मावायुश्चसोमश्चधर्मःशक्रोबृहस्पतिः॥ आदितेरपिपुत्रत्वमेत्यजःकुरुनंदन॥१७॥एपविष्णुरितिख्यातइंद्रस्यावरजोविभुः॥प्रसाद
नंतस्यविभोरादित्याःपुत्रकारणम्॥१८॥वधार्थंसुरशत्रूणांदैत्यदानवरक्षसाम्॥ससर्जाथसुरान्कल्पेब्रह्माणंचप्रजापतीन्॥१९॥असृजन्मानसांस्तत्रब्रह्मवंशान
नुत्तमान् ॥ तेभ्योभवन्महात्मभ्यःपरंब्रह्मसनातनम् ॥१२०॥ एतदाश्चर्यभूतस्यविष्णोःकर्मानुकीर्तितं ॥ कीर्त्तनीयस्यलोकेपुकीर्त्यमानंनिबोधमे ॥ २१ ॥
वृत्तेवृत्रवधेभीष्मवर्तमानेकृतेयुगे ॥ आसींत्रैलोक्यविख्यातःसंग्रामस्तारकामयः ॥ २२ ॥ यत्रतेदानवाघोराःसर्वेसंग्रामदुर्जयाः ॥ घ्नंतिदेवासुरान्सर्वा
न्सयक्षोरगराक्षसान्॥२३॥तेवध्यमानाविमुखाश्छिन्नप्रहरणारणे॥त्रातारंमनसाजग्मुर्देवंनारायणंप्रभुम्॥२४॥एतस्मिन्नंतरेमेवानिर्वाणांगारवर्चसः ॥सार्क
चंद्रग्रहगणंच्छादयंतोनभस्तलम्॥२५॥चंडविद्युद्गणोपेताघोरानिर्ह्रादकारिणः ॥अन्योन्यवेगाभिहताःप्रवबुःसप्तमारुताः ॥२६॥ दीप्ततोयाःसनिर्घातैःसहव
ज्रानलानिलैः ॥ रवैस्सुघोरैरुत्पातैर्दह्यमानमिवाम्बरम् ॥२७॥ पेतुरुल्कासहस्राणिनिपेतुःखचराण्यपि॥दैवानिचविमानानिप्रपतंत्युत्पतंतिच ॥२८॥ चतु
र्युगांतसमयेलोकानांयद्भयंभवेत् ॥ अरूपवतिरूपाणितस्मिन्नुत्पातलक्षणे॥२९॥तस्माद्दुष्प्राथितंसर्वंनप्राज्ञायतकिंचन ॥ तिमिरौघपरिक्षितानरेजुश्चदिशो
दश॥१३०॥विवेशरूपिणीकालीकालमेघावगुंठिता॥द्यौर्नभात्यभिभूताकार्घोरेणतमसावृता॥३१॥तांघनौघांसतिमिरांदोर्भ्यामाछिद्यसप्रभुः॥वपुःस्वंदर्श
यामासदिव्यंकृष्णवपुर्हरिः ॥३२॥ बलाहकांजननिभंबलाहकतनूरुहम् ॥ तेजसावपुषाचैवकृष्णंकृष्णमिवाचलम् ॥३३॥ दीप्तपीतांबरधरंतप्तकांचनभूष

णम् ॥ धूम्रांधकारवपुषंयुगांताग्निमिवोत्थितम् ॥ ३४ ॥ वृत्तद्विगुणपीनांसंकिरीटाच्छन्नमूर्धजम् ॥ वभौचामीकरप्रख्यैरायुधैरुपशोभितम् ॥ ३५ ॥ चं
द्रार्ककिरणोद्योतंगिरिकूटमिवोच्छ्रितम् ॥ नंदकानंदितकरंकौस्तुभोद्भासितोरसम् ॥ ३६ ॥ शक्तिचित्रफलोदग्रंशंखचक्रगदाधरम् ॥ विष्णुशैलंक्षमाशी
लंश्रीवत्संशार्ङ्गपाणिनम् ॥ ३७ ॥ त्रिदशोदारफलदंस्वर्गस्त्रीचारुवल्लभम् ॥ सर्वलोकमनःकांतंसर्वसत्वमनोहरम् ॥ ३८ ॥ मायाविशालविटपंतो
यदौघसमप्रभम् ॥ विद्याहंकारमानाढ्यमहाभूतप्ररोहणम्॥३९॥विशेषपत्रैर्निचितंग्रहनक्षत्रपुष्पितम्॥दैत्यलोकमहास्कंधंमर्त्यलोकप्रकाशितम् ॥१४०॥
सागराकारनिर्ह्रादंरसातलतलाश्रयम् ॥ नागेंद्रपाशैर्विततंपक्षिजंतुसमन्वितम् ॥ ४१ ॥ शीलानाहार्यगंधाढ्यंसर्वलोकमहाद्रुमम् ॥ अव्यक्तानंदसलिलं
व्यक्ताहंकारफेनिलम् ॥ ४२ ॥ महाभूतकरौघौघंग्रहनक्षत्रबुद्बुदम् ॥ विमानवाहनैर्व्याप्तंतोयदाडम्बराकुलम् ॥ ४३ ॥ जंतुमत्स्यगणाकीर्णंशै
लशंखकुलैर्युतम् ॥ त्रैगुण्यविषयावर्तंसर्वलोकतिमिंगिलम् ॥ ४४ ॥ वीरवृक्षलतागुल्मंभुजगोत्सृष्टशैवलम् ॥ द्वादशार्कमहाद्वीपंरुद्रैकादशपत्तनम्॥४५॥
वस्वष्टपर्वतोपेतंत्रैलोक्यांभोमहोदधिम् ॥ संध्यासंध्योर्मिसलिलमापूर्णानिलशोभितम् ॥ ४६ ॥ दैत्ययक्षगणग्रामंरक्षोगणझषाकुलम् ॥ पितामह
महावीर्यंस्वर्गस्त्रीरत्नसंकुलम् ॥ ४७ ॥ श्रीकीर्तिकांतिलक्ष्मीभिर्नदीभिश्चसमाकुलम् ॥ कालयोगमहावर्षप्रलयोत्पत्तिवेगितम् ॥ ४८ ॥ सत्सं
योगमहापारंनारायणमहार्णवम् ॥ देवातिदेवंवरदंभक्तानांभक्तवत्सलम् ॥ ४९ ॥ अनुग्रहकरंदेवंप्रशांतिकरणंशुभम् ॥ हर्यश्वरथसंयुक्तसुपर्णध्वजशो
भिते ॥ १५० ॥ चंद्रार्कचक्ररचितउदाराक्षवृतांतरे ॥ अनंतरश्मिसंयुक्तेदुर्दर्शेमेरुकूवरे ॥ ५१ ॥ तारकाचित्रकुसुमेग्रहनक्षत्रवंधुरे ॥ भयेष्वभयदेव्यो
म्निदेवदैत्यापराजिते ॥ ५२ ॥ [illegible]श्वरथसंयुक्तमुक्ताशोभासमन्वितम् ॥ ददृशुस्तेस्थितंदेवंदिव्यलोकमयेरथे ॥ ५३ ॥ तेकृतांजलयःसर्वेदेवाइंद्रपुरोग
माः ॥ जयशब्दंपुरस्कृत्यशरण्यंशरणंगताः ॥ ५४ ॥ एतेषांचगिरःश्रुत्वासविष्णुर्देवदैवतः ॥ मनश्चक्रेविनाशायदानवानांमहामृधे ॥ ५५ ॥ आकाशे
तुस्थितोविष्णुरुत्तमंवपुराश्रितः ॥ उवाचदेवताःसर्वाःसप्रतिज्ञमिदंवचः ॥ ५६ ॥ शांतिंव्रजतभद्रंवोमाभैष्टमरुतांगणाः ॥ जितामेदानवाःसर्वेत्रैलोक्यंप
रिगृह्यताम् ॥ ५७ ॥ ततोस्यसत्यसंधस्यविष्णोर्वाक्येनतोषिताः ॥ देवाःप्रीतिंपराजग्मुःप्राश्यामृतमिवोत्तमम् ॥ ५८ ॥ ततस्तमश्चसंहृत्यविने
शुश्चवलाहकाः ॥ प्रववुश्चशिवावाताःप्रसन्नाश्चदिशोदश ॥ ५९ ॥ शुद्धप्रायाणिज्योतींषिसोमंचक्रुःप्रदक्षिणम् ॥ नविग्रहंग्रहाश्चक्रुःप्रसन्नाश्चापि
सिंधवः ॥ १६० ॥ विरजाअभवन्मार्गालोकाःस्वर्गादयस्त्रयः ॥ यथार्थमूहुस्सरितश्चुक्षुभेनतथार्णवः ॥ ६१ ॥ आसन्छुभानीन्द्रिया
णिनराणामंतरात्मसु ॥ महर्षयोवीतशोकावेदानुच्चैरधीयत ॥ ६२ ॥ यज्ञेषुचहविःपाकंशिवमापचपावकः ॥ प्रवृत्तधर्मसंवृत्तालोकामुदितमा

नसाः ॥ ६३ ॥ विष्णोःसत्यप्रतिज्ञस्यश्रुत्वारिनिधनागिरः ॥ ततोभयंविष्णुमुखाच्छ्रुत्वादैतेयदानवाः ॥ ६४ ॥ उद्योगंविपुलंचक्रुर्युद्धायविजयायच ॥
मयस्तुकांचनमयंत्रिनल्वांतरमव्ययम् ॥ ६५ ॥ चतुश्चक्रंसुविपुलंसुकल्पितमहायुधम् ॥ किंकिणीजालनिर्घोषंद्वीपिचर्मपरिष्कृतम् ॥ ६६ ॥ रुचिरंर
श्मिजालैश्चहैमजालैश्चशोभितम् ॥ ईहामृगगणाकीर्णपक्षिसंघविराजितम् ॥ ६७ ॥ दिव्यास्त्रशस्त्ररुचिरंपयोधरनिनादितम् ॥ स्वक्षंरथवरोदारंसूपस्थंग
गनोपमम् ॥ ६८ ॥ गदापरिघसंपूर्णंमूर्तिमंतमिवार्णवम् ॥ हेमकेयूरवलयंचंद्रमंडलकूबरम् ॥ ६९ ॥ सपताकध्वजोपेतंसादित्यमिवमंदरम् ॥ गजेंद्राभो
गवपुपंक्वचित्केसरवर्चसम् ॥ १७० ॥ युक्तमृक्षसहस्रेणसुधारांबुदनादितम् ॥ दीप्तमाकाशगंदिव्यंरथंपररथारुजम् ॥ ७१ ॥ अध्यतिष्ठद्रणाकांक्षीमेरुंदीप्त
मिवांशुमान् ॥ तारस्तुक्रोशविस्तारमायामेचतथाविधम् ॥ ७२ ॥ शैलकूबरसंकाशंनीलांजनचयोपमम् ॥ काललोहस्यरत्नानांसमूहावद्धकूबरम् ॥ ७३ ॥
तिमिरोद्गारकिरणंगर्जंतमिवतोयदम् ॥ लोहजालेनमहतासगवाक्षेणदंशितम् ॥ ७४ ॥ आयसैःपरिघैःपूर्णंक्षेपणीयैश्चमुद्गरैः ॥ प्रासैःपाशैश्चविततैरसं
युक्तैश्चकण्टकैः ॥ ७५ ॥ शोभितंत्रासनीयैश्चतोमरैःसपरश्वधैः ॥ उद्यतंद्विपतांहेतोर्द्वितीयमिवमंदरम् ॥ ७६ ॥ युक्तंखरसहस्रेणसोऽध्यारोहद्रथोत्तमम् ॥
विरोचनस्तुसंक्रुद्धोगदापाणिरवस्थितः ॥ ७७ ॥ प्रमुखेतस्यसैन्यस्यदीप्तशृंगइवाचलः ॥ युक्तंहयसहस्रेणहयग्रीवस्तुदानवः ॥७८॥ व्यूहितंदानवव्यूहंप
रिचक्रामवीर्यवान्॥विप्रचित्तिसुतःश्वेतःश्वेतकुंडलभूषणः॥७९॥स्यंदनंवाहयामासपरानीकस्यमर्दनः॥व्यायतंकिष्कुसाहस्रंधनुर्विस्फारयन्महत् ॥१८०॥
सचाहवमुखेतस्थौसप्ररोहइवाचलः ॥ खरस्तुविष्किरिनक्रोधान्नेत्राभ्यांरोपजंजलम् ॥ ८१ ॥ स्फुरद्दंतौष्ठनयनःसंग्रामंसोभ्यकांक्षत ॥ त्वष्टात्वष्टाद
शहयंयानमास्थायदानवः ॥८२॥ दिव्यव्यूहप्रतीकाशायुद्धायाभिमुखःस्थितः ॥ अरिष्टोबलिपुत्रश्चवरिष्ठोदुर्धरायुधः ॥ ८३ ॥ युद्धायाभिमुखस्तस्थौ
धराधरविकंपनः ॥ किशोरस्त्वतिसंहर्षात्किशोरइवचोदितः ॥ ८४ ॥ अभवद्दैत्यमध्येसग्रहमध्येयथारविः ॥ लंबस्तुनवमेघाभःप्रलंबांबरभूप
णः ॥ ८५ ॥ दैत्यव्यूहगतोभातिसनीहारइवांशुमान् ॥ वसुंधराभस्तदनुदशनौष्ठेक्षणायुधः ॥ ८६ ॥ हसंस्तिष्ठतिदैत्यानाम्मध्येक्रूरमहाग्रहः ॥
अन्येहयगतास्तत्रमत्तेभेंद्रगताःपरे ॥ ८७ ॥ सिंहव्याघ्रगताश्चान्येवराहर्क्षेषुचापरे ॥ केचित्खरोष्ट्रयातारःकेचित्तोयदवाहनाः ॥ ८८ ॥ पत्तयश्चापरेदै
त्याभीषणाविकृताननाः ॥ एकपादास्त्वपादाश्चननृतुर्युद्धकांक्षिणः ॥ ८९ ॥ आस्फोटयंतोबहवःस्वनंतश्चतथापरे ॥ दृप्तशार्दूलनिर्घोषाने
दुर्दानवपुङ्गवाः ॥ १९० ॥ तेगदापरिघैर्घोरैःशिलामुद्गरपाणयः ॥ बाहुभिःपरिघाकारैस्तर्जयंतिस्मदेवताः ॥ ९१ ॥ प्रासैःखड्गैश्चपाशैश्चतो
मरांकुशपट्टिसैः ॥ चिक्रीडुस्तेशतघ्नीभिःशतधारैश्चमुद्गरैः ॥ ९२ ॥ खड्गशैलैश्चशैलैश्चपरिघैश्चोद्यतायुधैः ॥ युक्तंबलाहकगणैःसर्वतःसंवृतंन

भः ॥९३॥ एवंतद्दानवंसैन्यंसर्वसत्वमदोत्कटम् ॥ देवताभिमुखंतस्थौमेघानीकमिवोदितम् ॥९४॥ रेजेचतदैत्यसहस्रगाढंवाय्वग्निशैलांबुदतोयकल्पम् ॥ बलंबलौघाकुलमभ्युदीर्णंयुयुत्सयोन्मत्तमिवाबभासे ॥ ९५ ॥ श्रुतस्तेदैत्यसैन्यस्यविस्तारःकुरुनंदन ॥ सुराणामपिसैन्यस्यविस्तरंवैष्णवंशृणु ॥१९६ ॥ इतिश्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेदैत्यसेनावर्णनंनामचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥४०॥ पुलस्त्यउवाच ॥ आदित्यावसवोरुद्राअश्विनौचमहाबलौ ॥ सबलाःसानुगाश्चैवसंनह्यन्तयथाक्रमम् ॥ १ ॥ पुरुहूतश्चपुरतोलोकपालःसहस्रदृक् ॥ ग्रामणीःसर्वदेवानामारुरोहवरद्विपम् ॥ २ ॥ सव्येचास्यरथःपार्श्वेपक्षिप्रवरकेतनः ॥ सुचारुचक्रचरणोहेमच्छत्रपरिष्कृतः ॥ ३ ॥ देवगंधर्वयक्षौघैरनुयातःसहस्रशः ॥ दीप्तिमद्भिश्चस्वर्गस्थैर्ब्रह्मर्षिभिरभिष्टुतः ॥४॥ वज्रविस्फारितोद्भूतैर्विद्युदिंद्रायुधप्रभैः ॥ युक्तंवलाहकगणैःपर्वतैरिवकामगैः ॥ ५ ॥ यमारूढःसभगवान्पर्येतिसकलंजगत् ॥ हविर्दानेषुगायंतिविप्रामखमुखेस्थिताः ॥ ६ ॥ स्वर्गसंग्रामयातेषुदेवतूर्यनिनादिषु ॥ सेंद्रंतमुपनृत्यंतिशतशोह्यप्सरोगणाः ॥ ७ ॥ केतुनानागराजेनराजमानोयथारविः ॥ युक्तोहयसहस्रेणमनोमारुतरंहसा ॥ ८ ॥ सम्यग्रथवरोभातियुक्तोमातलिनानदा ॥ कृत्स्नःपरिवृतोमेरुर्भास्करस्येवतेजसा ॥ ९ ॥ यमस्तुदंडमुद्यम्यकालयुक्तंचमुद्गरं ॥ तस्थौसुरगणानीकेदैत्यानांचैवदर्शयन् ॥ १० ॥ चतुर्भिःसागरैर्युक्तोलेलिहानैश्चपन्नगैः ॥ शंखमुक्तांगदधरोबिभ्रत्तोयमयंवपुः ॥ ११ ॥ कालपाशान्समाविध्यहयैःशशिकरोपमैः ॥ वाय्वीरितजलाकारैःकुर्वन्लीलाःसहस्रशः ॥ १२ ॥ पांडुरोद्धूतवसनःप्रवालरुचिरांगदः ॥ मणिश्यामोत्तमवपुर्हारकेणार्चितोदरः ॥ १३ ॥ वरुणःपाशधृङ्मध्येदेवानीकस्यतास्थिवान् ॥ युद्धवेलामभिलषन्भिन्नवेलइवार्णवः ॥ १४ ॥ यक्षराक्षससैन्येनगुह्यकानांगणैरपि ॥ युक्तश्चशंखपद्माभ्यांनिधीनामाधिपःप्रभुः ॥ १५ ॥ राजराजेश्वरःश्रीमान्गदापाणिरदृश्यत ॥ विमानयोधीधनदोविमानेपुष्पकेस्थितः ॥ १६ ॥ सराजराजःशुशुभेयक्षेशोनरवाहनः ॥ पूर्वपक्षेसहस्राक्षःपितृराजश्चदक्षिणे ॥ १७ ॥ वरुणःपश्चिमेपक्षउत्तरेनरवाहनः ॥ चतुःपक्षाश्चचत्वारोलोकपालामहाबलाः ॥१८॥ आत्मदिक्षुचरंतश्चतस्यदेवबलस्यते ॥ सूर्यःसप्ताश्वयुक्तेनरथेनानिलगामिना ॥ १९ ॥ श्रियाजाज्वल्यमानेनदीप्यमानैश्चरश्मिभिः ॥ उदयास्तमयौचक्रेमेरुपर्यन्तगामिना ॥ २० ॥ त्रिदिवद्वारचक्रेणतपसालोकमव्ययम् ॥ सहस्ररश्मियुक्तेनभ्राजमानेनतेजसा ॥ २१ ॥ चचारमध्येदेवानांद्वादशात्मादिवाकरः ॥ सोमःश्वेतहयोभातिस्यंदनेशीतरश्मिमान् ॥ २२ ॥ हिमतोयप्रपूर्णाभिर्भाभिराह्लादयञ्जगत् ॥ तमृक्षयोगानुगतांशिशिरांशुंद्विजेश्वरम् ॥ २३ ॥ शशच्छायांकिततनुर्नैशस्यतमसःक्षयम् ॥ ज्योतिषामीश्वरंव्योम्निरसदंप्रभुमव्ययम् ॥ २४ ॥ ओषधीनांपवित्राणांनिधानममृतस्यच ॥ जगतःपरमंभागंसौम्यंसर्वमयंरसम् ॥ २५ ॥ ददृशुर्दानवाःसोमंहिमप्रहरणंस्थितम् ॥ यःप्राणःसर्वभूतानांपंचधाभिद्यते

नृषु ॥२६॥ सप्तस्कंधगतोलोकांस्त्रीन्दधारचकारच ॥ यमाहुरग्निकर्त्तारंसर्वप्रभवमीश्वरम् ॥२७॥ सप्तस्वरगतायस्ययोनिर्गीर्भिरुदीर्यते ॥ यंवदंतिचलंभूतं यंवदंत्यशरीरिणम् ॥२८॥ यमाहुराकाशगमंशीघ्रगंशब्दयोनिजम् ॥ सवायुःसर्वभूतायुरुद्धतःस्वेनतेजसा ॥२९॥ ववौप्रव्यथयन्दैत्यान्प्रतिलोमंसतोयदः ॥ मारुतोदेवगंधर्वैर्विद्याधरगणैःसह ॥३०॥ चिक्रीडरश्मिभिश्शुभ्रैर्निर्मुक्तैरिवपन्नगैः ॥ सृजंतःसर्पपतयस्तीव्रंरोषमयंविषम् ॥ ३१ ॥ शरभूताविलग्नाश्चचेर्व्या त्ताननादिवि ॥ पर्वताश्चशिलाशृंगैःशतशाखैश्चपादपैः ॥ ३२ ॥ उपतस्थुःसुरगणान्प्रहर्तुंदानवंबलम् ॥ यःसदेवोहृषीकेशःपद्मनाभस्त्रिविक्रमः ॥ ३३ ॥ युगांतेकृष्णवर्त्माचविश्वस्यजगतःप्रभुः ॥ सर्वयोनिःसमधुहाहव्यभुक्क्रतुसंस्थितः ॥ ३४ ॥ भूम्यम्बुव्योमभूतात्माश्यामःशांतिकरोरिहा ॥ अविघ्नमम रादीनांचक्रेचक्रगदाधरः ॥ ३५ ॥ सव्येनालम्यमहतींसर्वायुधविनाशिनीं ॥ करेणकालींवपुषाशत्रुकालप्रदांगदां ॥ ३६ ॥ शेषैर्भुजैःप्रदिप्ताभैर्भुजगारिध्वजः प्रभुः ॥ दधारायुधजालानिशार्ङ्गादीनिमहाबलः ॥ ३७ ॥ सकश्यपस्यात्मभवंद्विजंभुजगभोजनम् ॥ भुजगेंद्रेणवदनेनिविष्टेनविराजितम् ॥ ३८ ॥ अमृतारं भसंयुक्तंमंदराद्रिमिवोच्छ्रितम् ॥ देवासुरविमर्देषुबहुशोदृष्टविक्रमम् ॥ ३९ ॥ महेंद्रेणामृतस्यार्थेवज्रेणकृतलक्षणम् ॥ विचित्रपत्रवसनंधातुमंतमिवाच लम् ॥ ४० ॥ स्फीतक्रोधावलंबेनशीतांशुसमतेजसा ॥ भोगिभोगावसक्तेनमणिरत्नेनभास्वता ॥ ४१ ॥ पक्षाभ्यांचारुपत्राभ्यामावृतंदिविलीलया ॥ युगां तेसेंद्रचापाभ्यांतोयदाभ्यामिवांबरम् ॥४२॥ नीललोहितपीताभिःपताकाभिरलंकृतम् ॥ अरुणावरजंश्रीमानारुह्यसमरेप्रभुः ॥ ४३ ॥ सुवर्णवर्णपुपंसुपर्णंखे चरोत्तमम् ॥ तमन्वयुःसुरगणामुनयश्चसमाहिताः ॥ ४४ ॥ गीर्भिःपरममंत्राभिस्तुष्टुवुश्चगदाधरम् ॥ तद्वैश्रवणसंश्लिष्टंवैवस्वतपुरःसरम् ॥ ४५ ॥ वारिराजपरिक्षिप्तंदेवराजविराजितम् ॥ पवनाबद्धनिर्घोषंसंप्रदीप्तहुताशनम् ॥ ४६ ॥ विष्णोर्जिष्णोःसहिष्णोश्चभ्राजिष्णोस्तेजसावृतम् ॥ बलं बलवदुद्रिक्तेयुद्धायसमवर्तत ॥ ४७ ॥ स्वस्त्यस्तुदेवेभ्यइतिबृहस्पतिरभाषत ॥ स्वस्त्यस्तुदैत्येभ्यइतिउशनावाक्यमाददे ॥ ४८ ॥ ताभ्यां बलाभ्यांसंजज्ञेतुमुलोविग्रहस्तथा ॥ सुराणामसुराणांचपरस्परजयैषिणाम् ॥ ४९ ॥ दानवादैवतैःसार्द्धंनानाप्रहरणोद्यमाः ॥ समीयुर्युध्यमा नावैपर्वताइवपर्वतैः ॥ ५० ॥ तत्सुरासुरसंयुक्तंयुद्धमत्यद्भुतंबभौ ॥ धर्माधर्मसमायुक्तंदर्पेणविनयेनच ॥ ५१ ॥ ततोहयैःप्रजवितैर्वारणै श्चप्रचोदितैः ॥ उत्पतद्भिश्चगगनेसासिहस्तैःसमंततः ॥ ५२ ॥ क्षिप्यमाणैश्चमुसलैःसंपतद्भिश्चसायकैः ॥ चापैर्विस्फार्यमाणैश्चपात्यमानैः सुदारुणैः ॥ ५३ ॥ तद्युद्धमभवद्घोरंदेवदानवसंकुलम् ॥ जगतस्त्रासजननंयुगसंवर्तकोपमम् ॥ ५४ ॥ स्वहस्तमुक्तैःपरिघैर्मुद्गरैश्चैवपर्वतैः ॥ दानवा स्समरेजघ्नुर्देवानिंद्रपुरोगमान् ॥ ५५ ॥ तेवध्यमानाबलिभिर्दानवैर्जितकाशिभिः ॥ विषण्णवदनादेवाजग्मुरार्तिंपरांमृधे ॥ ५६ ॥ तेचास्त्रशूलमथिताः

परिघैर्भिन्नमस्तकाः ॥ भिन्नोरस्कादितिसुतैःस्रवद्रक्तारणेबहु ॥ ५७ ॥ सूदिताःशरजालैश्चनिर्यत्नाश्चशरैःकृताः ॥ प्रविष्टादानवींमायांनशेकु
स्तेविचेष्टितम् ॥ ५८ ॥ उत्तंभितमिवाभातिनिष्प्राणसदृशाकृति ॥ बलंसुराणामसुरैर्निष्प्रयत्नायुधंकृतम् ॥ ५९ ॥ दैत्यचापच्युतान्घोरां
श्छित्वावज्रेणतान्शरान् ॥ शक्रोदैत्यबलंघोरंविवेशबहुलोचनः ॥ ६० ॥ सदैत्यप्रमुखान्सर्वान्हत्वादैत्यबलंमहत् ॥ तामसेनास्त्रजालेनतमोभूत
मथाकरोत् ॥ ६१॥ तेन्योन्यंनान्वबुध्यंतदैत्यानांवाहनानिच ॥ घोरेणतमसाविष्टाःपुरुहूतस्यतेजसा ॥ ६२ ॥ मायापाशैर्विमुक्तास्तुयत्नवंतः
सुरोत्तमाः ॥ शिरांसिदैत्यसंघानांतमोभूतान्यपातयन् ॥ ६३ ॥ अपध्वस्ताविसंज्ञाश्चतमसानीलवर्चसा ॥ पेतुस्तेदानवास्सद्यश्छिन्नपक्षाइवा
द्रयः ॥ ६४ ॥ तत्राभिभूतदैत्येंद्रमंधकारमिवांतरं ॥ दानवंदेहसदनंतमोभूतमिवाभवत् ॥ ६५ ॥ तथासृजन्महामायांमयस्तांतामसींदहन्॥
युगांतोद्योतजननींसृष्टामौर्वेणवह्निना ॥ ६६ ॥ सददाहचतांशाक्रींमायामयविकल्पिता ॥ दैत्याश्चादित्यवपुषासद्यउत्तस्थुराहवे ॥६७॥ मायामौर्वीं
समासाद्यदह्यमानादिवौकसः ॥ भेजिरेचंद्रविषयंशीतांशुसलिलह्रदम् ॥ ६८ ॥ तेदह्यमानाऔर्वेणवह्निनानष्टचेतसः ॥ शशंसुर्वज्रिणंदेवाःसंतप्ताः
शरणैषिणः ॥ ६९ ॥ संतप्तेमायथासैन्येहन्यमानेचदानवैः ॥ चोदितोदेवराजेनवरुणोवाक्यमब्रवीत् ॥ ७० ॥ पुराब्रह्मर्षिजःशक्रतपस्तेपेसुदा
रुणम् ॥ उर्वःसपूर्वंतेजस्वीसदृशोब्रह्मणोगुणैः ॥ ७१ ॥ तंतपंतमिवादित्यंतपसाजगदव्ययं ॥ उपतस्थुर्मुनिगणादेवादेवर्षिभिःसह ॥ ७२ ॥ हिरण्यक
शिपुश्चैवदानवोदानवेश्वरः ॥ ऋषिंविज्ञापयामासपुरापरमतेजसम् ॥ ७३ ॥ ऊचुर्ब्रह्मर्षयस्तेतुवचनंधर्मसंहितम् ॥ ऋषिवंशेषुभगवंश्छिन्नमूल
मिदंकुलं ॥ ७४ ॥ एकस्त्वमनपत्यश्चगोत्रायान्योनविद्यते ॥ कौमारंव्रतमास्थायक्लेशमेवानुवर्तसे ॥ ७५ ॥ बहूनिविप्रगोत्राणिमुनीनांभा
वितात्मनाम् ॥ एकदेहानितिष्ठंतिविविक्तानिविनाप्रजाः ॥ ७६ ॥ एवंभूतेषुसर्वेषुपुत्रैर्मेनास्तिकारणम् ॥ भवांश्चतापसश्रेष्ठःप्रजाप
तिसमद्युतिः ॥ ७७ ॥ तत्प्रवर्तस्ववंशायवर्धयात्मानमात्मना ॥ समाधत्स्वोर्जितंतेजोद्वितीयांकुरुवैतनुं ॥ ७८ ॥ सएवमुक्तोमुभिमिर्मुनिर्मनासिता
डितः ॥ जगर्हतानृषिगणान्वचनंचेदमब्रवीत् ॥ ७९ ॥ यथाहिविहितोधर्मोमुनीनांशाश्वतःपुरा ॥ आर्षंहिकेवलंकर्मवन्यमूलफलाशिनः ॥८०॥ ब्रह्मयो
नौप्रसूतस्यब्राह्मणस्यात्मवर्तिनः ॥ ब्रह्मचर्यंसुचरितंब्रह्माणमपिचालयेत् ॥ ८१ ॥ जनानांवृत्तयास्तिस्रोयेगृहाश्रमवासिनः ॥ अस्माकंचवनेवृत्तिर्वनाश्रम
निवासिनां॥८२॥अब्भक्षावायुभक्षाश्चदंतोलूखलिनस्तथा॥अश्मकुट्टादयोयत्रपंचाग्नितपसश्चये ॥८३॥ एतेतपसितिष्ठंतोव्रतैरपिसुदुश्चरैः॥ब्रह्मचर्यंपुरस्कृ
त्यप्रार्थयंतिपरांगतिम् ॥८४॥ ब्रह्मचर्याद्ब्राह्मणस्यब्राह्मणत्वंविधीयते॥एवमाहुःपरेलोकेब्रह्मचर्यविदोजनाः ॥८५॥ ब्रह्मचर्येस्थितोधर्मोब्रह्मचर्येस्थितंतपः ॥

येस्थिताब्रह्मचर्येतुब्राह्मणादिवितेस्थिताः॥८६॥नास्तियोगंविनासिद्धिर्नास्तियोगंविनायशः॥ नास्तिलोकेयशोमूलंब्रह्मचर्यात्परंतप॥८७॥योनिगृह्येंद्रिय
ग्रामंभूतग्रामंचपंचकम् ॥ ब्रह्मचर्यंसमाधत्तेकिमतःपरमंतपः ॥८८॥ अयोगकेशधरणमसंकल्पव्रतक्रिया ॥ अब्रह्मचर्याचर्याचत्रयंस्यादंभसंज्ञितं ॥ ८९ ॥
क्वदाराःक्वचसंयोगःक्वचभावविपर्ययः ॥ नन्वियंब्रह्मणासृष्टामनसामानसीप्रजा ॥ ९० ॥ यद्यस्तितपसोवीर्यंयुष्माकंविजितात्मनाम् ॥ सृजध्वंमानसा
न्पुत्रान्प्राजापत्येनकर्मणा॥९१॥ मनसानिर्मितायोनिराधातव्यातपास्विभिः ॥ नोदारयोगंबीजंचव्रतमुक्तंतपस्विनां ॥ ९२॥ यदिदंलुप्तधर्माख्यंयुष्माभि
रिहानिर्भयैः ॥ व्याहृतंसद्भिरत्यर्थमसद्भिरिवसंमतं॥९३॥वपुर्दीप्तांतरात्मानमेपकृत्वामनोमयं ॥ दारयोगंविनास्त्रक्ष्येपुत्रमात्मतनूरुहं॥९४॥एवमात्मानमा
त्मामेद्वितीयंजनयिष्याति ॥ प्राजापत्येनविधिनादिधक्षंतामिवप्रजाः ॥ ९५ ॥ वरुणउवाच ॥ उर्वस्तुतपसाविष्टोनिवेश्योरुंहुताशने ॥ ममंथैकेनदर्भेणपुत्र
स्यप्रसवारणिं ॥ ९६ ॥ तस्योरुंसहसाभित्त्वावरोसौह्यग्निरुत्थितः ॥ जगतोदहनाकांक्षीपुत्रोग्निस्समपद्यत ॥ ९७॥ उर्वस्योरुंविनिर्भिद्यऔर्वोनामांतको
नलः ॥ दिधक्षुरिवलोकांस्त्रीन्जज्ञेपरमकोपनः ॥ ९८ ॥ उत्पद्यमानश्चोवाचपितरंदीनयागिरा ॥ क्षुधामेबाधतेतातजगद्भक्षेत्यजस्वमां ॥ ९९ ॥ त्रिदि
वारोहिभिर्ज्वालैर्जृम्भमाणोदिशोदश ॥ निर्दहन्सर्वभूतानिववृधेसोंतकोपमः ॥१००॥ एतस्मिन्नंतरेब्रह्मामुनिमुर्वंसमागतः ॥ उवाचवार्यतांपुत्रोजगतस्त्वं
दयांकुरु ॥ १ ॥ अस्यापत्यस्यतेविप्रकरिष्येसाह्यमुत्तमं ॥ तथ्यमेतद्वचःपुत्रशृणुत्वंवदतांवर ॥ २ ॥ और्वउवाच ॥ धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मियन्मे
त्वंभगवन्शिशोः ॥ मतिमेतांददासीहपरमात्मन्हितायवै ॥ ३ ॥ प्रभातकालेसंप्राप्तेकांक्षितव्येसमागमे ॥ भगवंस्तर्पितःपुत्रःकैर्हव्यैःप्राप्स्यतेसु
खम् ॥ ४ ॥ कुत्रचास्यनिवासः स्याद्भोजनंतुकिमात्मकम् ॥ विधास्यतीहभगवान्वीर्यतुल्यंमहौजसः ॥ ५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वडवामुखेचवसतिःसमुद्रेवै
भविष्यति ॥ ममयोनिर्जलंविप्रतच्चामेयंत्रजत्वयं॥६॥ तत्रायमास्तेनियतंपिबन्वारिमयंहविः ॥ तद्वारिविस्तरंविप्रविसृजाम्यालयंचतम् ॥ ७॥ ततोयुगां
तेभूतानामेषचाहंचपुत्रक ॥ सहितोविचरिष्यावोनिष्पुराणकराविह ॥ ८ ॥ एषोग्निरंतकालेतुसलिलाशीमयाकृतः ॥ दहनः सर्वभूतानांसदेवा
सुररक्षसाम् ॥ ९ ॥ एवमस्त्वितितंसोग्निः संवृतज्वालमंडलः ॥ प्रविवेशार्णवमुखंनत्वौर्वंपितरंप्रभुम् ॥ ११० ॥ प्रतियातस्ततोब्रह्मातेचसर्वेमहर्षयः ॥
और्वस्याग्नेःप्रभावज्ञाःस्वांस्वांगतिमुपागताः ॥ ११ ॥ हिरण्यकशिपुर्दृष्ट्वातदातन्महदद्भुतम् ॥ उर्वंप्रणतसर्वांगोवाक्यमेतदुवाचह ॥ १२ ॥ भगव
न्नद्भुतमिदंसंवृत्तंलोकसाक्षिकम् ॥ तपसातेमुनिश्रेष्ठपरितुष्टःपितामहः ॥ १३ ॥ अहंतुतवपुत्रस्यतवचैवमहाव्रत ॥ भृत्यइत्यवगंतव्यःश्लाघ्यस्त्वामि
हकर्मणा ॥ १४ ॥ तन्मांपश्यसमापन्नंतवैवाराधनेरतम् ॥ यदिसीदेन्मुनिश्रेष्ठतवैवस्यात्पराजयः ॥ १५ ॥ उर्वउवाच ॥ धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मि

यस्यतेहंगुरुर्मतः ॥ नास्तितेतपसानेनभयंचैवेहसुव्रत ॥ १६ ॥ तामेवमायांगृह्णीष्वममपुत्रेणनिर्मिताम् ॥ निरिंधिनामग्निमयींदुःस्पर्शांपावकैरपि ॥ ॥ १७ ॥ एषातेस्वस्यवंशस्यवशगारिविनिग्रहे ॥ रक्षिष्यत्यात्मपक्षंचविपक्षंचप्रधक्ष्यति ॥ १८ ॥ वरुणउवाच ॥ एषादुर्विषहामायादेवैरपिदुरासदा ॥ और्वेणनिर्मितापूर्वंपावकेनोर्वसूनुना ॥ १९ ॥ तस्मिंस्तुव्यथितेदैत्येनिर्वीर्यैषानसंशयः ॥ शापोह्यस्याःपुरादत्तः सृष्टायेनैवतेजसा ॥ १२० ॥ यद्येषाप्रतिहंतव्याकर्तव्योभगवान्सुखी ॥ दीयतांमेसखोशक्रतोययोनिर्निशाकरः ॥ २१ ॥ तेनाहंसहसंगम्ययादोभिश्चसमावृतः ॥ मायामेतांहनिष्यामित्वत्प्रसादान्नसंशयः ॥ २२ ॥ एवमस्त्वितिसंहृष्टः शक्रस्त्रिदशवर्धनः ॥ संदिदेशाग्रतः सोमंयुद्धायाशिशिरायुधम् ॥ २३ ॥ गच्छसोमसहायन्त्वंकुरुपाशधरस्यवै ॥ असुराणांविनाशायजयार्थंत्रिदिवौकसाम् ॥ २४ ॥ त्वंमतः प्रतिवीर्यश्चज्योतिषामपिचेश्वरः ॥ त्वन्मयान्सर्वलोकेषुरसान्वेदविदोविदुः ॥ २५ ॥ त्वयासमोनलोकेस्मिन्विद्यतेशिशिरायुधः ॥ क्षयवृद्धीतवाव्यक्तेसागरेचैवचांबरे ॥ २६ ॥ प्रवर्तयस्यहोरात्रात्कालंसंमोहयन्जगत् ॥ लोकच्छायामयंलक्ष्मतवांकःशशविग्रहः ॥ २७ ॥ नविदुःसोमतेमायांयेचनक्षत्रयोनयः ॥ त्वमादित्यपथादूर्ध्वंज्योतिषांचोपरिस्थितः ॥ ॥ २८ ॥ तमः प्रोत्सार्यसहसाभासयस्यखिलंजगत् ॥ शीतभानुर्हिमतनुर्ज्योतिषामधिपःशशी ॥ २९ ॥ अपितत्काल्योगात्माइज्योयज्ञरथोव्ययः ॥ ओषधीशःक्रियायोनिरपांयोनिरनुष्णगुः ॥ १३० ॥ शीतांशुरमृताधारश्चपलःश्वेतवाहनः ॥ त्वंकांतिः कांतवपुषांत्वंसोमः सोमपायिनाम् ॥ ३१ ॥ सौम्यस्त्वंसर्वभूतानांतिमिरघ्नस्त्वमृक्षराट् ॥ तद्गच्छत्वंमहासेनवरुणेनवरूथिना ॥ ३२ ॥ शमयस्वासुरींमायांययादह्यामहेरणे ॥ ॥ सोमउवाच ॥ ॥ यन्मांवदसियुद्धार्थंदेवराजवरप्रद ॥ ३३ ॥ एषवर्षामिशिशिरंदैत्यमायापकर्षणं ॥ एतान्मेशीतनिर्दग्धान्पश्यस्वहिमवेष्टितान् ॥ ३४ ॥ तथाहिमकरोत्सृष्टाःसपाशाहिमवृष्टयः ॥ वेष्टयंतिचतान्दैत्यान्वायुर्मेघगणानिव ॥ ३५ ॥ तौपाशशीतांशुधरौवरुणेंदूमहाबलौ ॥ जघ्नतुर्हिमपातैश्चपाशपातैश्चदानवान् ॥ ३६ ॥ द्वावंबुनाथौसमरेतौपाशहिमयोधिनौ ॥ मृधेचेरतुरंभोभिःक्षुब्धाविवमहार्णवौ ॥ ३७ ॥ ताभ्यामापूरितंसर्वंतदानवबलंमहत् ॥ जगत्संवर्त्तकांभोदैःप्रवर्षैरिवसंवृतं ॥ ३८ ॥ तावुद्यतावंबुनाथौशशांकवरुणावुभौ ॥ शमयामासतुस्तांतुमायांदैत्येन्द्रनिर्मितां ॥ ३९ ॥ शीतांशुजालनिर्दग्धाःपाशैश्चास्कंदितारणे ॥ नशेकुश्चलितुंदैत्याविशिरस्काइवाद्रयः ॥ १४० ॥ शीतांशुनिहतास्तेतुदैत्यस्सर्वेनिपातिताः ॥ हिमप्लावितसर्वांगानिरूष्माणइवाग्नयः ॥ ४१ ॥ तेषांतुदिविदैत्यानांनिपतंतिशुभानिवै ॥ विमानानिविचित्राणिनिपतंत्युत्पतंतिच ॥ ४२ ॥ तान्पाशहस्तग्रथितान्छादितान्शीतरश्मिभिः ॥ मयोददर्शमायावीदानवान्दिविदानवः ॥ ४३ ॥ सशैलजालांविततांखड्गपट्टसहासिनीम् ॥ पादपोत्करकूटस्थांकंदराकीर्णकाननां ॥ ४४ ॥ सिंह

व्याघ्रगणाकीर्णोनदद्भिर्दैवयूथपैः ॥ ईहामृगगणाकीर्णोपवनाघूर्णितद्द्रुमाम् ॥ ४५ ॥ निर्मितांस्वेनपुत्रेणकूजंतींदिविकामगां ॥ प्रथितांपार्वतींमायांस
सृजेससमंततः ॥ ४६ ॥ सासिशब्दैर्शिलावर्षैःसंपतद्भिश्चपादपैः ॥ जघानदेवसंघांस्तेदानवानभ्यजीवयत् ॥ ४७ ॥ नैशाकरीवारुणीचमायेअंतर्हितेत
दा ॥ अभवद्घोरसंचारापृथिवीपर्वतैरिव ॥ ४८ ॥ नचारुद्धोद्रुमगणैर्देवोदृश्यतकश्चन ॥ तदपध्वस्तधनुर्षंभग्नप्रहरणाविलम्॥४९॥निष्प्रयत्नंसुरानीकंवर्ज
यित्वागदाधरं ॥ सहियुद्धगतःश्रीमानीशोनस्मव्यकंपत॥१५०॥सहिष्णुत्वाज्जगत्स्वामीनचुक्रोधगदाधरः॥कालज्ञःकालमेघाभःसमीक्षन्कालमाहवे॥५१॥
देवासुरविमर्दंचद्रष्टुकामस्तदाहरिः ॥ ततोभगवतादिष्टौरणेपावकमारुतौ॥५२॥ चोदितौविष्णुवाक्येनततोमायांव्यकर्षतां॥ताभ्यामुद्भ्रांतवेगाभ्यांप्रवुद्धा
भ्यांमहाहवे ॥५३॥ दग्धासापार्वतीमायाभस्मीभूताननाशह॥सोनिलोनलसंयुक्तस्सोनलश्चानिलाकुलः॥५४॥दैत्यसेनांददहतुर्युगांतेष्विवमूर्च्छितौ॥वायुः
प्रजवितस्तत्रपश्चादग्निश्चमारुतात् ॥५५॥ चेरतुर्दानवानीकेक्रीडंतावनलानिलौ ॥ भस्मंभूतेषुभूतेषुप्रपतत्सूत्पतत्सुच॥५६॥ दानवानांविमानेषुनिपतत्सु
समंततः ॥ वातस्कंधापविद्धेषुकृतकर्मणिपावके ॥५७॥ मायावधेप्रवृत्तेतुस्तूयमानेगदाधरे ॥ निष्प्रयत्नेषुदैत्येषुत्रैलोक्येमुक्तबंधने॥५८॥ प्रहृष्टेषुचदेवे
षुसाधुसाध्विविजल्पिषु॥जयेदशशताक्षस्यदैत्यानांचपराजये॥५९॥दिक्षुसर्वासुशुद्धासुप्रवृत्तेधर्मविस्तरे॥अपावृतेचंद्रपथेस्वस्थानस्थेदिवाकरे ॥१६०॥
प्रवृत्तिस्थेषुभूतेषुनृषुचारित्रवत्सुच ॥ अभिन्नबंधनेमृत्यौहूयमानेहुताशने ॥ ६१ ॥ यज्ञशोभिषुदेवेषुस्वर्गमार्गंदिशत्सुच ॥ लोकपालेषुसर्वेषु
दिक्षुसंधानवर्तिषु ॥ ६२ ॥ भावेतपसिसिद्धानामभावेपापकर्मणाम् ॥ देवपक्षेप्रमुदितेदैत्यपक्षेविषीदति ॥ ६३ ॥ त्रिपादविग्रहेधर्मेऽधर्मेपादपरिग्रहे ॥
अपावृत्तेमहाद्वारेवर्तमानेचसत्पथे ॥ ६४ ॥ लोकेषुधर्मवृत्तेषुप्रवृत्तेष्वाश्रमेषुच ॥ प्रजारक्षणयुक्तेषुराजमानेषुराजसु ॥ ६५ ॥ प्रशांतेषुचलोकेषुशां
तेतमसिदानवे ॥ अग्निमारुतयोस्तस्मिन्वृत्तेसंग्रामकर्मणि ॥ ६६ ॥ तन्मयाविमलालोकास्ताभ्यांजयकृतक्रियाः ॥ तीव्रंदैत्यभयंश्रुत्वामारुताग्नि
कृतंमहत् ॥ ६७ ॥ कालनेमीतिविख्यातोदानवःप्रत्यदृश्यत ॥ भास्कराकारमकुटःशिंजिताभरणांगदः ॥ ६८ ॥ मंदराद्रिप्रतीकाशोमहारजतसंवृतः ॥
शतप्रहरणोदग्रःशतबाहुःशताननः ॥६९॥ शतशीर्षःस्थितःश्रीमान्शतशृंगइवाचलः ॥ कक्षेमहतिसंवृद्धोनिदाघइवपावकः ॥१७०॥ धूम्रकेशोहरिश्म
श्रुर्दंतुरोविकटाननः ॥ त्रैलोक्यांतरविस्तारंधारयन्विपुलंवपुः ॥ ७१ ॥ बाहुभिस्तुलयन्व्योमक्षिपन्पद्भ्यांमहीधरान् ॥ ईरयन्मुखनिःश्वासैर्वृष्टि
कारान्बलाहकान् ॥७२ ॥ तिर्यगायतरक्ताक्षंमंदरोदग्रवर्चसम् ॥ दिधक्षंतमिवायांतंसर्वान्देवगणान्मृधे ॥ ७३ ॥ तर्जयंतंसुरगणांश्छादयंतंदिशोदश ॥
संवर्तकालेतृषितंदृष्टंमृत्युमिवोत्थितम् ॥७४॥ सुतलेनोच्छ्रयवताविपुलांगुलिपर्वणा॥लंबाभरणपूर्णेनकिंचिच्चलितकर्मणा ॥ ७५ ॥ उच्छ्रितेनाग्रहस्तेन

दक्षिणेनवपुष्मता ॥ दानवान्देवनिहतान्ब्रुवन्तंतिष्ठतेतिच ॥७६ ॥ तंकालनेमिंसमरेद्विषतांकालनेमिनम् ॥ वीक्षंतेस्मसुराःसर्वेभयविह्वललोचनाः ॥ ७७ ॥ तंवीक्षंतेस्मभूतानिग्रसंतंकालनेमिनम् ॥ त्रिविक्रमंविक्रमंतंनारायणमिवापरम् ॥ ७८ ॥ सोभ्युच्छ्रयंपुनः प्राप्तोमारुताघूर्णितांबरः ॥ प्राक्रामदसुरोयोद्धुंत्रासयन्सर्वदेवताः ॥७९॥ समेयिवान्सुरेंद्रेणपरिष्वक्तोभ्रमत्रणे ॥ कालनेमिर्बभौदैत्यःसविष्णुरिवमंदरः॥१८०॥अथविव्यथिरेदेवाःसर्वेश क्रपुरोगमाः ॥ कालनेमिनमायांतंदृष्ट्वाकालमिवापरम् ॥ ८१ ॥ दानवानुपिप्रीषुः कालनेमिर्महासुरः ॥ व्यवर्धतमहातेजास्तपांतेजलदोय था ॥ ८२ ॥ तंत्रैलोक्यांतरगतंदृष्ट्वातेदानवेश्वराः ॥ उत्तस्थुरपरिश्रांताः पीत्वेवामृतमुत्तमम् ॥ ८३ ॥ तेवीतभयसंत्रासामयतारपुरोगमाः ॥ तार कामयसंग्रामेसततंजितकाशिनः ॥ ८४॥ रेजुरायोधनगतादानवायुद्धकांक्षिणः ॥ मंत्रमभ्यसतांतेषांव्यूहंचपरिधावताम् ॥ ८५ ॥प्रेक्षतांचाभवत्प्रीतिर्दान वंकालनेमिनम् ॥ येतुतत्रमयस्यासन्मुख्यायुद्धपुरस्सराः ॥८६ ॥ तेतुसर्वेभयंत्यक्त्वाहृष्टायोद्धुमुपस्थिताः॥मयस्तारोवराहश्चहयग्रीवश्चदानवः ॥८७॥ विप्रचित्तिसुतःश्वेतःखरलंबावुभावपि ॥ अरिष्टोवलिपुत्रश्चकिशोराख्यस्तथैवच ॥८८॥ सुर्भानुश्चामरप्रख्यश्चक्रयोधीमहासुरः ॥ एतेस्त्रवेदिनःसर्वेसर्वेतप सिसुस्थिताः ॥८९ ॥ दानवाःकृतिनोजग्मुःकालनेमिनमुद्धतम् ॥ तेगदाभिस्सुगुर्वीभिश्चक्रैरथपरश्वधैः ॥ १९० ॥ कालकल्पैश्चमुसलैःक्षेपणी यैश्चमुद्गरैः ॥ अश्मभिश्चास्त्रासदृशैस्तथाशैलैश्चदारुणैः ॥ ९१ ॥ पट्टसैर्भिंडिपालैश्चपरिघैश्चोत्तमायसैः ॥ घातिनीभिश्चगुर्वीभिःशतघ्नीभिस्त थैवच ॥ ९२ ॥ युगैर्यंत्रैश्चनिर्मुक्तैर्लांगलैरुग्रताडितैः ॥ दोर्भिरायतमानैश्चपाशैश्चपरिघादिभिः ॥ ९३ ॥ भुजंगवक्त्रैर्लेलिहानैर्विसर्पद्भिश्चआय कैःवज्रैःप्रहरणीयैश्चदीप्यमानैश्चतोमरैः ॥ ९४ ॥ विकोशैरसिभिस्तीक्ष्णैःशूलैश्चशितनिर्मलैः ॥ दैत्यैःसंदीप्यमानैश्चप्रगृहीतशरासनैः ॥ ९५ ॥ ततःपुरस्कृत्यतदाकालनेमिनमाहवे ॥ सादीप्तशस्त्रप्रवरादैत्यानांरुरुचेचमूः ॥ ९६ ॥ यैर्निमीलितसर्वांगावनालीवांबुदागमे ॥ देवतानामपिचमू र्मुमुदेशक्रपालिता ॥ ९७॥ उपेताशिशिरोष्णाभ्यांतेजोभ्यांचंद्रसूर्ययोः ॥ वायुवेगवतीसौम्यातारागणपताकिनी ॥९८॥ तोयदाबद्धवसनाग्रहनक्ष त्रहासिनी ॥ यमेंद्रधनदैर्गुप्तावरुणेनचधीमता ॥ ९९ ॥ साप्रदीप्ताग्निपवनानारायणपरायणा ॥ सासमुद्रौघसदृशीदीप्यमानामहाचमूः ॥ २०० ॥ रराजास्त्रवतीभीमायक्षगंधर्वशालिनी ॥ तयोश्चम्वोस्तदानींतुबभूवससमागमः ॥ १ ॥ द्यावापृथिव्योस्संयोगोयथास्याद्युगपर्यये ॥ तद्युद्धमभव द्घोरंदेवदानवसंकुलं ॥ २ ॥ क्षमापराक्रमपरंसदर्पविनयस्यदं ॥ निश्चक्रमुर्बलाभ्यांतुभीमाभ्यांचसुरासुराः ॥ ३ ॥ पूर्वापराभ्यांसंरब्धाः सागराभ्यामिवांबुदाः ॥ ताभ्यांबलाभ्यांसंहृष्टाश्चेरुस्तेदेवदानवाः ॥ ४ ॥ वनाभ्यांपार्वतीयाभ्यांपुष्पिताभ्यांयथानगाः ॥ समाजघ्नुस्तथाभेरीः

शंखान्दध्मुरनेकशः ॥ २०९ ॥ ॥ ब्रह्मांडंचभुवंचैवदिशश्चसमपूरयन् ॥ ज्याघाततलनिर्घोषोधनुषांकूजितानिच ॥ ६ ॥ दुंदुभीनांचनिर्ह्रादोदै
त्यमंतर्दधुःस्वनम् ॥ तेन्योन्यमभिसंपेतुर्यातयंतःपरस्परम् ॥ ७ ॥ वभंजुर्बाहुभिर्बाहुयुद्धमन्येयुयुत्सवः ॥ देवानामशनीर्घोराःपरिघांश्चोत्तमा
युयुधान् ॥ ८ ॥ निस्त्रिंशान्ससृजुःसंख्येगदागुर्वीश्चदानवाः ॥ गदानिपातैर्भग्नांगावाणैश्चशकलीकृताः ॥ ९ ॥ परिपेतुर्भृशंकेचित्पुनःकेचित्तुजघ्निरे
ततोरथैश्चतुरगैर्विमानैश्चगजादिभिः ॥ २१० ॥ समीयुस्तेतिसंरब्धारोपादन्योन्यमाहवे ॥ संवर्त्तमानास्समरेसंदष्टौष्टपुटाननाः ॥ ११ ॥ रथारथै
र्नियुध्यंतेपादाताश्चपदातिभिः ॥ तेषांरथानांतुमुलःसशब्दःशब्दवाहिनाम् ॥ १२ ॥ नभोनिदध्रानयथानभस्येजलदस्वनैः ॥ वभंजिरेरथान्केचि
त्केचित्संमृदितारथैः ॥ १३ ॥ संबाधमन्येसंप्राप्तानशेकुश्चलितुंरथाः ॥ अन्योन्यमध्येसमरेदोर्भ्यामुत्क्षिप्यदंशिताः ॥ १४ ॥ संह्रादमानास्स
ञ्लाजघ्नुस्तत्रासिचर्मिणः ॥ अस्त्रैरन्येविनिर्भिन्नारक्तंवेमुर्हतायुधि ॥ १५ ॥ क्षरज्जलानांसदृशाजलदानांसमागताः ॥ अन्योन्यवाणवर्षेणयुद्धदुर्दि
नमावभौ ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नंतरेक्रुद्धःकालनेमिस्सदानवः ॥ अवर्धतसमुद्रौघैःपूर्यमाणइवांबुदः ॥ १७ ॥ तस्यविद्युल्लतापीडाःप्रदीप्ताशनिव
र्षिणः ॥ गात्रैर्नगगिरिप्रख्यैर्विनिपेतुर्वलाहकाः ॥ १८ ॥ क्रोधान्निश्वसतस्तस्यभ्रूभेदस्वेदवर्षिणः ॥ साग्निस्फुलिंगाःप्रततामुखान्निश्चेरुरर्चिषः ॥ १९ ॥
तिर्यगूर्ध्वंचगगनेववृधुस्तस्यवाहवः ॥ पर्वतादिवनिष्क्रांताःपंचास्याइवपन्नगाः ॥ २२० ॥ सोस्त्रजालैर्बहुविधैर्धनुर्भिःपरिघैरपि ॥ दिव्यमाकाश ावव्रे
पर्वतैरुच्छ्रितैरिव ॥ २१ ॥ सोनिलोद्धूतवसनस्तस्थौसंग्रामलालसः ॥ संध्यातपग्रस्तशिलःसाक्षान्मेरुरिवाचलः ॥ २२ ॥ ऊरुवेगप्रमाथैतैःशृंगशै
लाग्रपादपैः ॥ अपातयद्देवगणान्वज्रेणेवमहागिरीन् ॥ २३ ॥ वाहुभिश्चसनिस्त्रिंशैश्छिन्नभिन्नाशिरोरुहाः ॥ नशेकुश्चलितुंदेवाःकालनेमिहतायुधि ॥ २४ ॥
मुष्टिभिर्निहताःकेचित्केचिच्चद्विदलीकृताः ॥ यक्षगंधर्वपतगाःसमहोरगकिन्नराः ॥ २५ ॥ तेनावित्रासिताःपेतुःसमरेकालनेमिना ॥ नशेकुर्यत्न
वंतोपियत्नंकर्तुंविचेतसः ॥ २६ ॥ तेनशक्रःसहस्राक्षोऽस्पंदितःशरबंधनैः ॥ निष्प्रयत्नःकृतःसंख्येचलितुंनशशाकह ॥ २७ ॥ निर्जलां
भोदसदृशोनिर्जलार्णवसप्रभः ॥ निर्व्यापारःकृतस्तेनविपाशोवरुणोमृधे ॥ २८ ॥ रणेवैश्रवणस्तेनपरीतःकालरूपिणा ॥ विलपन्लो
कपालेशस्त्याजितोधनदःक्रियां ॥ २९ ॥ यमःसर्वहरस्तेनमृत्युप्रहरणोरणे ॥ याम्यामवस्थांसंत्यज्यभीतःस्वांदिशमाविशत् ॥ २३० ॥ सलोकपा
लानुत्सार्यहत्वातेषांचकर्मतत् ॥ दिक्षुसर्वासुदेहंस्वंचतुर्धाविदधेतदा ॥ ३१ ॥ सनक्षत्रपथंगत्वादिव्यंस्वर्भानुदर्शितं ॥ जहारलक्ष्मींसोमस्ययच्चास्यविपयं
महत् ॥ ३२ ॥ चालयामासदीप्तांशुंधर्मद्वारासभास्करं ॥ शासनंचास्यविपयंजहारदिनकर्मच ॥ ३३ ॥ सोग्निंदेवमुखंजित्वाचकारात्ममुखाश्रयं ॥ वायुंचत

रसाजित्वाचकारात्मवशानुगं ॥ ३४ ॥ ससमुद्रात्समानीयसमस्ताःसरितोबलात् ॥ चकाराभिमुखावीर्यादेहभूताश्चसिंधवः ॥ ३५ ॥ अपःस्ववशगाःकृत्वादिविजायाश्चभूमिजाः ॥ छादयामासजगतींसुगुप्तांधरणीधरैः ॥ ३६ ॥ सस्वयंभूरिवाभातिमहाभूतपतिर्महान् ॥ सर्वलोकमयोदैत्यःसर्वलोकभयावहः ॥ ३७ ॥ सलोकपालैकवपुश्चंद्रसूर्यग्रहात्मवान् ॥ पावकानिलसंभूतोरराजयुधिदानवः ॥ ३८ ॥ पारमेष्ठ्येस्थितःस्थानेलोकानांप्रभवोपमे ॥ तंतुष्टुवुर्दैत्यगणादेवाइवपितामहं ॥ ३९ ॥ पंचतंनाभ्यवर्ततांविपरीतेनकर्मणा ॥ वेदोधर्मःक्षमासत्यंश्रीश्चनारायणाश्रया ॥ २४० ॥ सतेषामनुपस्थानात्सक्रोधोदानवेश्वरः ॥ वैष्णवंपदमन्विच्छन्सगतोदेवतायतः ॥ ४१ ॥ सददर्शसुपर्णस्थंशंखचक्रगदाधरं ॥ दानवानांविनाशायभ्रामयंतंगदांशुभां॥ ४२ ॥ सजलांभोदसदृशंविद्युत्सदृशवाससं ॥ आरूढंस्वर्णपत्राढ्यंखेचरंकाश्यपंखगं ॥ ४३ ॥ दुष्टदैत्यविनाशायदृष्ट्वाखस्थमिवस्थितं ॥ दानवोविष्णुमक्षोभ्यंबभाषेक्षुब्धमानसः ॥ ४४ ॥ अयंसरिपुरस्माकंपूर्वेषांप्राणनाशनः ॥ अर्णवावासिनश्चैव मधोश्चकैटभस्यच ॥ ४५ ॥ अयंसरिपुरस्माकमसमःकिलकथ्यते ॥ अनेकसंयुगेनेनदानवावहवोहताः ॥ ४६ ॥ अयंसनिर्घृणोलोकेस्त्रीबालनिरपत्रपः ॥ येनदानवनारीणांसीमंतोद्धरणंकृतम् ॥ ४७ ॥ अयंसविष्णुर्देवानांवैकुंठश्चदिवौकसाम् ॥ अनंतोभोगिनांमध्येस्वयंभूश्चस्वयंभुवः ॥ ४८ ॥ अयंसनाथोदेवानामस्माभिर्विप्रकृष्यते ॥ अस्यक्रोधंसमासाद्यहिरण्यकशिपुर्हतः ॥ ४९ ॥ अस्यच्छायामुपाश्रित्यदेवामखमुखेस्थिताः ॥ आज्यंमहर्षिभिर्दत्तमश्नुवंतित्रिधाहुतम् ॥ ५० ॥ अयंसनिधनेहेतुःसर्वेषाममरद्विषाम् ॥ अस्यचक्रप्रविष्टानिकुलान्यस्माकमाहवे ॥५१॥ अयंसकिलयुद्धेषुसुरार्थेत्यक्तजीवितः॥ सविभुस्तेजसायुक्तंचक्रंक्षिपतिशत्रुषु ॥५२॥ अयंसकालोदैत्यानांकालभूतेमयिस्थिते ॥ अतिक्रांतस्यकालस्यफलंप्राप्स्यतिकेशवः ॥५३॥ दिष्ट्येदानींसमक्षंमेविष्णुरेषसमागतः ॥ निष्पिष्टोबहुनासंख्येमय्येवप्रणशिष्यति ॥ ५४ ॥ यास्याम्यपचितिंदिष्ट्यापूर्वेषामद्यसंयुगे ॥ इमन्नारायणंहत्वादानवानांभयावहम् ॥ ५५ ॥ क्षिप्रमेवहनिष्यामिरणेमरगणानहम् ॥ जात्यंतरगतोप्येषबाधतेदानवान्मृधे ॥ ५६ ॥ एषोनंतःपुराभूत्वापद्मनाभइतिश्रुतः ॥ जघानैकार्णवेघोरेतावुभौमधुकैटभौ ॥ ५७ ॥ द्विधाभूतंवपुःकृत्वासिंहस्यार्द्धंनरस्यच ॥ पितरंमेजघानैकोहिरण्यकशिपुंपुरा ॥ ५८ ॥ शुभंगर्भमधत्तेनमदितिर्देवतारणिः ॥ त्रीन्लोकानाजहारैकःक्रममाणस्त्रिभिःक्रमैः ॥ ५९ ॥ भूयस्त्विदानींसंप्राप्तेसंग्रामेतारकामये ॥ मयासहसमागम्यसदेवोविनशिष्यति ॥२६०॥ एवमुक्त्वाबहुविधंक्षिप्रंनारायणंरणे ॥ वाग्भिरप्रतिरूपाभिर्युद्धमेवाभ्यरोचयत् ॥६१॥ क्षिप्यमाणोऽसुरेंद्रेणनचुकोपगदाधरः ॥ क्षमाबलेनमहतासस्मितंचेदमब्रवीत् ॥ ६२ ॥ अल्पंदर्पबलंदैत्यस्थिरमक्रोधजंबलम् ॥ हतस्त्वंदर्पजैर्दोषैर्हित्वायोभाषसेक्षमाम् ॥ ६३ ॥ अधमस्त्वंममतोधिमे

तत्तववाग्बलम् ॥ केतत्रपुरुषाःसंतियत्रगर्जंतियोषितः ॥ २६४॥ अहंत्वांदैत्यपश्यामिपूर्वेषांमार्गगामिनम् ॥ प्रजापतिकृतंसेतुंत्यक्त्वाकःस्वस्तिमान्भवेत् ॥ ६५ ॥ अद्यत्वांनाशयिष्यामिदेवव्यापारघातकम् ॥ स्वेषुस्वेषुचस्थानेषुस्थापयिष्यामिदेवताः ॥ ६६ ॥ एवंब्रुवतिवाक्यंतुमृधेश्रीवत्सधारिणि ॥ जहासदानवःक्रोधाद्धस्तांश्चक्रेणसायुधान् ॥ ६७ ॥ सबाहुशतमुद्यम्यसर्वायुधगणाग्रणे ॥ क्रोधाद्विगुणरक्ताक्षोविष्णोर्वक्षस्यपातयत् ॥ ६८ ॥ दानवाश्चापिसमरेमयतारपुरोगमाः ॥ उद्यतायुधनिस्त्रिंशाविष्णुमभ्यद्रवन्रणे ॥ ६९ ॥ सताड्यमानोऽतिबलैर्दैत्यैःसर्वायुधोद्यतैः ॥ नचचालततोयुद्धेकंप्यमानइवाचलः॥२७०॥संयुक्तश्चसुपर्णेनकालनेमिर्महासुरः॥सर्वप्राणेनमहतींगदामुद्यम्यबाहुभिः ॥७१॥ घोरांज्वलंतींमुमुचेसंरब्धोगरुडोपरि॥कर्मणातेनदैत्यस्यविष्णुर्विस्मयमागमत् ॥ ७२ ॥ तदातेनसुपर्णस्यपातितामूर्ध्निसागदा ॥ सुपर्णंव्यथितंदृष्ट्वाक्षतंचवपुरात्मनः ॥ ७३ ॥ क्रोधसंरक्तनयनोवैकुंठश्चक्रमाददे ॥ व्यवर्द्धतचवेगेनसुपर्णेनसमंविभुः ॥७४॥ भुजाश्चास्यव्यवर्धंतव्याप्तवंतोदिशोदश॥विदिशश्चैवखंचापिगांचैवप्रतिपूरयन् ॥ ७५ ॥ ववृधेसपुनर्लोकान्क्रांतुकामइवौजसा ॥ तंजयायसुरेंद्राणांवर्द्धमानंनभस्तले ॥ ७६ ॥ ऋषयःसहगंधर्वास्तुष्टुवुर्मधुसूदनम् ॥ सद्यांकिरीटेनलिखन्शिरसाभास्वरेण च ॥ ७७॥ पद्भ्यामाक्रम्यवसुधांदिशःप्रच्छाद्यबाहुभिः ॥ सहस्रकरतुल्याभंसहस्रारमरिक्षयम् ॥ ७८ ॥ दीप्ताग्निसदृशंघोरंदर्शनेनसुदर्शनम् ॥ सुवर्णरेणुपर्यंतवज्रनाभंभयावहं ॥७९॥ मेदोस्थिमज्जरुधिरैःसिक्तंदानवसंभवैः ॥ अद्वितीयंप्रहरणंक्षुरपर्यंतमंडलम् ॥२८०॥ स्रग्दाममालानिचितंकामगंकामरूपिणं ॥ स्वयंस्वयंभुवासृष्टंभयदंसर्वविद्विषाम् ॥ ८१॥ दधाररोषेणाविष्टंनित्यमाहवदर्पितं॥ क्षेपणाद्यस्यमुह्यंतिलोकाःसस्थाणुजंगमाः ॥८२॥ क्रव्यादानिचभूतानितृप्तिंयांतिमहामृधे ॥ तमप्रतिमकर्माणंसमानंसूर्यवर्चसा॥८३ ॥ चक्रमुद्यम्यसमरेकोपदीप्तोगदाधरः॥ प्रणष्टंदानवंतेजःकुर्वाणंस्वेनतेजसा ॥८४॥ चिच्छेदबाहूंस्तेनैवसमरेकालनेमिनः॥ तच्चवक्त्रशतंघोरंसाग्निचूर्णाट्टहासिवै ॥८५॥ तस्यदैत्यस्यचक्रेणप्रममाथबलाद्धरिः ॥सच्छिन्नबाहुर्विशिरानप्राकंपतदानवः ॥८६॥ कबंधावस्थितःसंख्येविशाखइवपादपः॥तंवितत्यमहापक्षौवायोःकृत्वासमंजवम् ॥८७॥ उरसाताडयामासगरुडःकालनेमिनं॥ सतस्यदेहोभिमुखोविबाहुःखात्परिभ्रमन् ॥ ८८॥ निपपातदिवंत्यक्त्वाक्षोभयन्धरणीतलम् ॥ तस्मिन्निपतितेदैत्येदेवाःसर्षिगणास्तथा ॥ ८९ ॥ साधुसाध्वितिवैकुंठंसमेताःप्रत्यपूजयन् ॥ अपरेयेतुदैत्यावैयुद्धेदृष्टपराक्रमाः॥२९०॥ तेसर्वेबाहुभिर्व्याप्तानशेकुश्चलितुंरणे॥ कांश्चित्केशेषुजग्राहकांश्चित्कंठेष्वपीडयत्॥ ९१॥ चकर्तकस्यचिद्वक्त्रंमध्येगृह्णात्तथापरम् ॥ तेगदाचक्रनिर्दग्धागतसत्वागतासवः ॥ ९२ ॥ गगनाद्भ्रष्टसर्वांगानिपेतुर्धरणीतले ॥ तेषुसर्वेषुदैत्येषुहतेषुपुरुषोत्तमः ॥ ९३ ॥ शक्रप्रियंततःकृत्वाकृतकर्मगदाधरः ॥ तस्मिन्विमर्देसंवृत्तेसंग्रामेतारकामये ॥ ९४ ॥ तंचदेशंजगामाशुब्रह्मालोकपितामहः ॥ सर्वैर्ब्रह्मर्षि

भिःसार्द्धंगंधर्वाप्सरसांगणैः ॥ २९५ ॥ देवदेवंहरिंदेवःपूजयन्वाक्यमब्रवीत् ॥ कृतंदेवमहत्कर्मसुराणांशल्यमुद्धृतम्॥९६॥निधनेनचदैत्यानांवयंचपरितो
षिताः ॥ योयंत्वयाहतोविष्णोकालनेमिर्महासुरः ॥९७॥ त्वामेतस्यऋतेह्यस्मिन्शास्ताकश्चिन्नविद्यते ॥ एषदेवान्परिभवन्लोकांश्चसचराचरान् ॥ ९८ ॥
ऋषीणांकदनंकृत्वामामपिप्रतिगर्जति ॥ तदनेनत्वदीयेनपरितुष्टोस्मिकर्मणा ॥ ९९ ॥ यदयंकालकल्पस्तेकालनेमिर्निपातितः ॥ तदागच्छस्वभद्रंतेग
च्छामदिवमुत्तमाम् ॥ ३०० ॥ ब्रह्मर्षयस्त्वांतत्रस्थाःप्रतीक्षंतेसदोगताः ॥ कंचाहंतववदास्यामिवरंवरभृतांवर॥१॥स्वस्थानस्थेषुदेवेषुतेषांचवरदोभवान्॥
निर्यातमेतत्त्रैलोक्यंस्फीतंनिहतकंटकम् ॥ २ ॥ अस्मिन्नेवमृधेविष्णोशक्रायसुमहात्मने ॥ एवमुक्तोभगवताब्रह्मणाहरिरव्ययः ॥ ३ ॥ देवान्शक्रमु
खान्सर्वानुवाचशुभयागिरा ॥ विष्णुरुवाच ॥ श्रूयतांत्रिदशास्सर्वेयावंतोत्रसमागताः ॥ ४ ॥ सुपर्णसहितैस्तत्रपुरस्कृत्यपुरंदरं॥अस्माभिःसमरेसर्वैःकाल
नेमिमुखाहताः ॥५॥ दानवाविक्रमोपेताःशक्रादपिमहत्तराः॥अस्मिन्महतिसंग्रामेद्वावेवतुविनिस्सृतौ ॥६॥ विरोचनस्तुदैतेयःस्वर्भानुश्चमहाबलः ॥
स्वांदिशंभजतांशक्रोदिशंवरुणएवच ॥ ७ ॥ याम्यांयमःपालयतामुत्तरांचधनाधिपः ॥ ऋक्षैःसहसदायोगंगच्छतांचंद्रमास्तथा ॥ ८ ॥ अयमृतुमुखंसूर्यो
भजतामयनैःसह ॥ आज्यभागाःप्रवर्त्ततांसदस्यैरभिपूजिताः ॥ ९ ॥ हूयंतामग्नयोविप्रैर्वेददृष्टेनकर्मणा ॥ देवाश्चबलिहोमेनस्वाध्यायेनमहर्षयः ॥ ३१० ॥
श्राद्धेनपितरश्चैवतुष्टिंयांतुयथासुखम् ॥ वायुश्चरतुमार्गस्थस्त्रिधादीप्यतुपावकः ॥११ ॥ त्रयोवर्णाश्चलोकांस्त्रींस्तर्पयंत्वात्मजैर्गुणैः ॥ ऋतवःसंप्रवर्त्ततांदी
क्षणीयैर्द्विजातिभिः॥१२॥दक्षिणाश्चोपपद्यंतांयाज्ञिकैश्चपृथक्पृथक्॥गाश्चसूर्योरसान्सोमोवायुःप्राणांश्चप्राणिषु ॥१३॥ तर्पयन्तःप्रवर्त्ततामेतेसौम्यैःस्वकर्म
भिः ॥ यथावदनुपूर्वेणमहेंद्रमलयोद्भवाः ॥१४॥ त्रैलोक्यमातरःसर्वाःसमुद्रंयांतुसिंधवः ॥ दैत्येभ्यस्त्यज्यतांभीश्चशांतिंव्रजतदेवताः॥ १५ ॥ स्वस्तिवो
स्तुगमिष्यामिब्रह्मलोकंसनातनं ॥ स्वगृहेस्वर्गलोकेवासंग्रामेवाविशेषतः ॥१६॥ विश्वस्तैश्चनगंतव्यंनित्यंक्षुद्राहिदानवाः ॥ छिद्रेषुप्रहरंत्येतेनतेषांसंस्थ
तिर्ध्रुवा ॥ १७ ॥ सौम्यानांनिजभावानांभवतामार्जवेमनः ॥ एवमुक्त्वासुरगणान्विष्णुस्सत्यपराक्रमः ॥ १८ ॥ जगामब्रह्मणासार्द्धंब्रह्मलोकंमहायशाः ॥
देवानांमहतींप्रीतिमुत्पाद्यभगवान्प्रभुः ॥ १९ ॥ एतदाश्चर्यमभवत्संग्रामेतारकामये ॥ दानवानांचविष्णोश्चयन्मांत्वंपरिपृच्छसि ॥३२०॥ इति श्रीपाद्मपु
राणेप्रथमेसृष्टिखंडेपद्मोद्भवदेवासुरयुद्धेनामैकचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ भीष्मउवाच॥ श्रुतःपद्मोद्भवोब्रह्मन्विस्तरेणत्वयेरितः ॥ समासाद्भवमाहा
त्म्यमुत्पत्तिंचगुहस्यच ॥ १ ॥ श्रोतुमिच्छामितेब्रह्मन्यथाभूतःकृतंचयत् ॥ तारकश्चकथंभूतोदानवोबलवत्तरः ॥ २ ॥ कार्त्तिकेयेनसब्रह्मन्कथंध्वस्तो
महासुरः ॥ कथंरुद्रेणमुनयःप्रेषितामंदरंगिरिम् ॥३॥ कथंलब्धाउमातत्ररुद्रेणपरमेष्ठिना ॥ एतदाख्याहिमेसर्वंयथाभूतंमहामुने ॥ ४॥ ॥ पुलस्त्यउवाच॥

कश्यपेनपुराप्रोक्तादितिर्दैत्यारणिःशुभा ॥ वज्रसारमयैश्चांगैःपुत्रोदेविभविष्याति ॥ ५ ॥ वज्रांगोनामपुत्रस्तुभविताधर्मवत्सलः ॥ साचल
ब्धवरादेवीसुषुवेवज्रदुश्छिदम् ॥ ६ ॥ सजातमात्रएवाभूत्सर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ उवाचमातरंभक्त्यामातः किंकरवाण्यहम् ॥ ७ ॥ तस्योवाचततो
हृष्टादितिर्दैत्याधिपस्यतु ॥ बहवोमेहताःपुत्राःसहस्राक्षेणपुत्रक ॥ ८ ॥ तेषामपचितिंकर्तुंगच्छशक्रवधायतु ॥ बाढमित्येवतांचोक्त्वाजगामत्रिदिवं
बलात् ॥ ९ ॥ बध्वाततःसहस्राक्षंपाशेन.मोघवर्चसा ॥ मातुरंतिकमागच्छद्व्याधःक्षुद्रमृगंयथा ॥ १० ॥ एतस्मिन्नंतरेब्रह्माकश्यपश्चमहातपाः ॥ आग
तौतत्रयत्रास्तांमातापुत्रावभीतकौ ॥ ११ ॥ दृष्ट्वातुतावुवाचेदंब्रह्माकश्यपएवच ॥ मुंचैनंपुत्रदेवेंद्रंकिमनेनप्रयोजनम् ॥ १२ ॥ अवमानोवधःप्रोक्तः
पुत्रसंभावितस्यतु ॥ अस्मद्वाक्येनयोमुक्तस्त्वद्धस्तान्मृतएवसः ॥ १३ ॥ परस्यगौरवान्मुक्तःशत्रूणाशत्रुराहवे ॥ सजीवन्नेवहिमृतोदिवसेदिवसेपुनः ॥
॥ १४ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवज्रांगःप्रणतोवाक्यमब्रवीत् ॥ नमेकृत्यमनेनास्तिमातुराज्ञाकृताहिमे ॥ १५ ॥ त्वंसुरासुरनाथोवैमान्यश्चप्रपितामहः ॥ क
रिष्येत्वद्वचोदेवएषमुक्तःशतक्रतुः ॥ १६ ॥ तपसेमेरतिर्देवनिर्विघ्नंतच्चमेभवेत् ॥ त्वत्प्रसादेनभगवन्नित्युक्त्वाविररामह ॥ १७ ॥ तस्मिंस्तूष्णींस्थिते
दैत्येप्रावाचेदंपितामहः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ तपस्त्वंकुरुमापन्नः सोस्मच्छासनसंस्थितः ॥ १८ ॥ अनयाचित्तशुद्ध्याहिपर्याप्तंजन्मनःफलम् ॥ इत्यु
क्त्वापद्मजःकन्यांससर्जायतलोचनाम् ॥ १९ ॥ तामस्मैप्रददौदेवःपत्न्यर्थेपद्मसंभवः ॥ वरांगीतिचनामास्याः कृत्वायातः पितापहः ॥ २० ॥ वज्रां
गोपितयासार्द्धंजगामतपसेवनम् ॥ ऊर्द्ध्वबाहुस्सदैत्येंद्रोचरद्वर्षसहस्रकम् ॥ २१ ॥ कालंकमलपत्राक्षःशुद्धबुद्धिर्महातपाः ॥ तावच्चाधोमुखःकालंता
वत्पंचाग्निमध्यगः ॥ २२ ॥ निराहारोघोरतपास्तपोराशिरजायत ॥ ततःसोंतर्जलेचक्रेवासंवर्षसहस्रकम् ॥ २३ ॥ जलांतरंप्रविष्टस्यतस्यपत्नीमहा
व्रता ॥ तस्यैवतीरेसरसः स्थितासौमौनमाश्रिता ॥ २४ ॥ निराहारंतपोघोरंप्रविवेशमहाद्युतिः ॥ तस्यांतपसिवर्तंत्यामिंद्रश्चक्रेविभीषिकाम् ॥ २५ ॥
गत्वातुमर्कटाकारस्तदाश्रमपदंमहत् ॥ ब्रसीचकर्षबलवान्गंधाद्यर्चाकरंडकम् ॥ २६ ॥ ततस्तुसिंहरूपेणभीषयामासभामिनीम् ॥ ततोभुजंगरूपे
णाप्यदशच्चरणद्वयम् ॥ २७ ॥ तपोबलवशात्सातुनवध्यत्वंजगामह ॥ भीषिकाभिरनेकाभिः क्लेशयन्पाकशासनः ॥ २८ ॥ विररामयदानैववज्रांगमहिषी
तदा ॥ शैलस्यदुष्टतांमत्वाशापंदातुंसमुद्यता ॥ २९ ॥ तांशापाभिमुखींदृष्ट्वाशैलःपुरुषविग्रहः ॥ उवाचतांवरारोहांवरांगींभीतलोचनः ॥ ३० ॥
शैलउवाच ॥ नाहंमहाव्रतेदुष्टःसेव्योहंसर्वदेहिनाम् ॥ विप्रियंतेकरोत्येषरुषितःपाकशासनः ॥ ३१ ॥ एतस्मिन्नंतरेजातःकालोवर्षसहस्रकः ॥ तस्मिन्ज्ञात्वातुभ
गवान्कालेकमलसंभवः ॥ ३२ ॥ तुष्टःप्रोवाचवज्रांगंतदागत्यजलाशयम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ददामिसर्वकामंतउत्तिष्ठदितिनंदन ॥ ३३ ॥ एवमुक्तस्तदोत्थायसदै

त्येंद्रस्तपोनिधिः ॥ उवाचप्रांजलिर्वाक्यंसर्वलोकपितामहम् ॥ ३४ ॥ वज्रांगउवाच ॥ आसुरोमास्तुमेभावःसंतुलोकाममाक्षयाः ॥ तपस्यभिरतिर्मेस्तु
शरीरस्यास्यवर्तनम् ॥ ३५ ॥ एवमस्त्वितितंदेवोजगामस्वकमालयम् ॥ वज्रांगोपिसमाप्तेतुतपसिस्थिरसंयमः ॥ ३६ ॥ संगंतुमिच्छन्स्वांभार्यांनद
दर्शाश्रमेस्वके ॥ क्षुधाविष्टःसशैलस्यगहनंप्रविवेशह ॥ ३७ ॥ आदातुंफलमूलानिसचतस्मिन्व्यलोकयत् ॥ रुदन्तींस्वांप्रियांदीनांतरुप्रच्छादिता
ननाम् ॥ ३८ ॥ तांविलोक्यततोदैत्यःप्रोवाचपरिसांत्वयन् ॥ वज्रांगउवाच ॥ केनतेपकृतंभद्रेयमलोकंयियासुना ॥ ३९ ॥ कंवाकामंप्रयच्छामिशी
घ्रंप्रब्रूहिमानिनि ॥ वरांग्युवाच ॥ त्रासितास्म्यपविद्धास्मिताडितापीडितास्मिच ॥ ४० ॥ रौद्रेणदेवराजेननष्टनाथेवभूरिशः ॥ दुःखस्यांतमपश्यं
तीप्राणांस्त्यक्तुंव्यवस्थिता ॥ ४१ ॥ पुत्रंमेतारकंदेहितस्माद्दुःखमहार्णवात् ॥ एवमुक्तस्तुदैत्येंद्रःकोपव्याकुललोचनः ॥ ४२ ॥ शक्तोपिदेवराजस्यप्र
तिकर्तुंमहासुरः ॥ तपएवपुनश्चर्तुंव्यवस्यतमहाबलः ॥ ४३ ॥ ज्ञात्वातस्यतुसंकल्पंब्रह्माक्रूरतरंपुनः ॥ आजगामत्वरायुक्तोयत्रासौदितिनंदनः ॥ ४४ ॥
ब्रह्मोवाच ॥ किमर्थंपुत्रभूयस्त्वंकर्तुंनियममुद्यतः ॥ तदहंतेपुनर्दद्मिकांक्षितंपुत्रमोजसा ॥ ४५ ॥ वज्रांगउवाच ॥ उत्थितेनमयादृष्टासमाधानात्त्वदा
ज्ञया ॥ त्रासितेंद्रेणमामाहसावरांगीसुतार्थिनी ॥ ४६ ॥ पुत्रंमेतारकंदेहितुष्टोमेत्वंपितामह ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अलंतेतपसावीरमाक्लेशेदुस्तरेविश ॥ ४७ ॥
पुत्रस्तुतारकोनामभविष्यतिमहाबलः ॥ देवसीमंतिनीनांतुधम्मिल्लकविमोक्षकः ॥ ४८ ॥ इत्युक्तोदैत्यनाथस्तुप्रणम्यप्रपितामहम् ॥ गत्वातांनंदयामास
महिषींकर्शितांतराम् ॥ ४९ ॥ तौदंपतीकृतार्थौतुजग्मतुःस्वाश्रमंतदा ॥ आहितंतुतदागर्भंवरांगीवरवर्णिनी ॥ ५० ॥ पूर्णंवर्षसहस्रंतुदधारोदरएवहि ॥
ततोवर्षसहस्रांतेवरांगीसाप्रसूयत ॥ ५१ ॥ जायमानेतुदैत्येतुतस्मिन्लोकभयंकरे ॥ चचालसर्वापृथिवीप्रोद्भूताश्चमहार्णवाः ॥ ५२ ॥ चेलुर्धराधराश्चा
पिववुर्वाताश्चभीषणाः ॥ जेपुर्जप्यंमुनिवरानेदुर्व्यालमृगाअपि ॥ ५३ ॥ जहौकांतिश्चंद्रसूर्यौनीहारच्छादितादिशः ॥ जातेमहासुरेतस्मिन्सर्वेचापिमहा
सुराः ॥ ५४ ॥ आजग्मुर्हर्षितास्तत्रतथाचासुरयोषितः ॥ जगुर्हर्षसमाविष्टाननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ५५ ॥ ततोमहोत्सवेजातेदानवानांमहाद्युते ॥ विष
ण्णमनसोदेवाःसहेंद्राअभवंस्तदा ॥ ५६ ॥ वरांगीतुसुतंदृष्ट्वाहर्षेणापूरितातदा ॥ बहुमेनेचदैत्येंद्रोविजातंतंतदातया ॥ ५७ ॥ जातमात्रस्तुदैत्यें
द्रस्तारकश्चोग्रविक्रमः ॥ अभिषिक्तोसुरैर्मुख्यैःकुजंभमहिषादिभिः ॥ ५८ ॥ सर्वासुरमहाराज्येपृथिवीतुलनक्षमे ॥ सतुप्राप्तमहाराज्यस्तारको
नृपसत्तम ॥ ५९ ॥ उवाचदानवश्रेष्ठोयुक्तियुक्तमिदंवचः ॥ तारकउवाच ॥ शृणुध्वमसुराःसर्वेवाक्यंममहाबलाः ॥ ६० ॥ वंशक्षयकरादेवाःसर्वेषामेवदा
नवाः ॥ अस्माकंजातिधर्मेणविरूढंवैरमक्षयम् ॥ ६१ ॥ वयंतपश्चरिष्यामःसुराणांनिग्रहायतु ॥ स्वबाहुबलमाश्रित्यसर्वएवनसंशयः ॥ ६२ ॥ तच्छ्रुत्वासं

मर्तंकृत्वापारियात्रंययौगिरिं ॥ निराहारःपंचतपाःपत्रभुग्वारिभोजनः ॥ ६३ ॥ शतंशतंसमानांतुतपांस्येतान्यथाकरोत् ॥ एवंतुकर्शितेदेहेतपोराशित्वमागते ॥६४॥ ब्रह्मागत्याहदैत्येंद्रंवरंवरयसुव्रत ॥ सर्वत्रसर्वभूतेभ्योनमेमृत्युर्भवेदिति ॥ ६५ ॥ तमुवाचततोब्रह्मादेहिनांमरणंध्रुवम् ॥ यतस्ततोपिवरयमृत्युंयस्मान्नशंकसे ॥ ६६ ॥ ततःसंचिंत्यदैत्येंद्रःशिशोर्वैसप्तवासरात् ॥ वव्रेमहासुरोमृत्युंमोहितोह्यवलेपतः ॥ ६७ ॥ जगामोमित्युदाहृत्यब्रह्मादैत्योनिजंगृहम् ॥ अथाहमंत्रिणस्तूर्णंबलंमेसंप्रयुज्यताम् ॥ ६८ ॥ यदिवोमत्प्रियंकार्यंनिग्राह्याःसुरसत्तमाः ॥ निगृहीतेषुमेप्रीतिर्जायतेचातुलाऽसुराः ॥६९॥ तारकस्यवचःश्रुत्वाग्रसनोनामदानवः ॥सेनानीर्दैत्यराजस्यसज्जंचक्रेबलंचतत् ॥७०॥ आहत्यभेरींगंभीरांदैत्यानाहूयसत्वरः ॥दशकोटीश्वरादत्यादैत्यानांचंडविक्रमाः ॥७१॥ तेषामग्रेसरोजंभःकुजंभोनंतरोसुरः ॥ महिषःकुंजरोमेवःकालनेमिर्निमिस्तथा ॥७२॥ मंथनोजंभकःशुम्भोदैत्येंद्रादशनायकाः ॥ अन्येचशतशस्तत्रपृथिवीतुलनक्षमाः ॥ ७३ ॥ गरुडानांसहस्रेणचक्राष्टकविभूषितः ॥ सकूवरपरीवारश्चतुर्योजनविस्तृतः ॥ ७४ ॥ स्यंदनस्तारकस्यासीत्व्याघ्रसिंहखरार्वैभिः ॥ युक्तारथास्तुग्रसनजंभकौजंभकुंभिनां ॥७५॥ मेषस्यद्वीपिभिर्युक्तःकूष्मांडैःकालनेमिनः ॥ पर्वताभश्चतुर्दंष्ट्रोनिमेश्चैवमहागजः ॥७६॥ शतहस्ततुरंगस्थोमंथनोनामदैत्यराट् ॥ जंभकस्तूष्ट्रमारूढोगिरींद्राभंमहाबलः ॥ ७७ ॥ शुंभोमेषंसमारूढोन्येप्येवंचित्रवाहनाः ॥ प्रचंडाश्चित्रवर्माणःकुंडलोष्णीषभूषिताः ॥७८॥तद्बलंदैत्यसिंहस्यभीमरूपंव्यजायत ॥ प्रमत्तमत्तमातंगतुरंगरथसंकुलम् ॥७९॥ प्रतस्थेमरयुद्धायबहुपत्तिपताकिकम् ॥ एतस्मिन्नंतरेवायुर्देवदूतोऽसुरालये ॥ ८० ॥ दृष्ट्वातद्दानवबलंजगामेंद्रस्यशंसितुं ॥ सगत्वातुसभांदिव्यांमहेंद्रस्यमहात्मनः ॥ ८१ ॥ शशंसमध्येदेवानांतत्कार्यंसमुपस्थितम् ॥ तच्छ्रुत्वादेवराजस्तुनिमीलितविलोचनः ॥ ८२ ॥ बृहस्पतिमुवाचेदंवाक्यंकालेमहाभुजः ॥ इंद्रउवाच ॥ संप्राप्नोतिविमर्दोयंदेवानांदानवैःसह ॥ ८३ ॥ कार्यंकिमत्रतद्ब्रूहिनीत्युपायोपबृंहितम् ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंमहेंद्रस्यगिरांपतिः ॥ ८४ ॥ इत्युवाचमहाभागोबृहस्पतिरुदारधीः॥बृहस्पतिरुवाच ॥ सामपूर्वाश्रुतानीतिश्चतुरंगापताकिनी ॥ ८५ ॥जिगीषतांसुरश्रेष्ठस्थितिरेषासनातनी॥सामभेदस्तथादानंदंडश्चांगचतुष्टयम् ॥ ८६ ॥ नसांत्वगोचरेलुब्धानभेद्यास्त्वेकधर्मिणः ॥ नदानमत्रसंसिद्धचैप्रसह्यैवापहारिणाम् ॥ ८७ ॥ एकोभ्युपायोदंडोत्रभवतांयदिरोचते ॥ एवमुक्तःसहस्राक्षएवमेतदुवाचह ॥ ८८ ॥ कर्त्तव्यतांचसंचिंत्यप्रोवाचामरसंसदि ॥ इंद्रउवाच ॥ अवधानेनमेवाचंशृणुध्वंनाकवासिनः ॥ ८९ ॥ भवंतोयज्ञभोक्तारोदिव्यात्मानोहिसान्वयाः ॥ स्वेमहिम्निस्थितानित्यंजगतःपालनेरताः ॥ ९० ॥ क्रियतांसमरोद्योगःसैन्यंसंयोज्यतांमम ॥ आह्रियंतांचशस्त्राणिपूज्यंतांशस्त्रदेवताः ॥ ९१ ॥ वाहनानिविमानानियोजयध्वंममेश्वराः ॥ यमंसेनापतिंकृ

त्वाशीघ्रमेवदिवौकसः ॥ ९२ ॥ इत्युत्कास्समनह्यंतदेवानांयेप्रधानतः ॥ वाजिनामयुतेनाजौहेमघंटापरिष्कृतम् ॥ ९३ ॥ नानाश्चर्यगुणोपेतंसंप्राप्तं देवदानवैः ॥ रथंमातलिनायुक्तंदेवराजस्यदुर्जयम् ॥ ९४ ॥ यमोमहिषमास्थायसेनाग्रेसमवर्त्तत ॥ चंडकिंकरवृंदेनसर्वतःपरिवारितः ॥ ९५ ॥ कल्पकालोद्गतज्वालापूरितोम्बरगोचरः ॥ हुताशनस्त्वजारूढःशक्तिहस्तोव्यवस्थितः ॥९६॥ पवनोऽङ्कुशहस्तश्चविस्तारितमहाजवः ॥ भुजगेंद्रसमारूढो जलेशोभगवान्स्वयम् ॥ ९७॥ नरयुक्तेरथेदेवोराक्षसेशोवियच्चरः ॥ तीक्ष्णखड्गयुतोभीमःसमरेसमवस्थितः ॥९८॥ महासिंहरथेदेवोधनाध्यक्षोगदायुधः ॥ चंद्रादित्यावश्विनौचचतुरंगबलान्विताः ॥ ९९ ॥ सेनान्योदेवराजस्यदुर्जयाभुवनत्रये ॥ कोटयस्तास्त्रयस्त्रिंशद्देवदेवनिकायिनाम् ॥ १०० ॥ हिमाचलाभे सितचारुचामरेसुवर्णपद्मामलसुंदरस्रजि ॥ कृताभिरामोज्वलकुंकुमांकुरेकपोललीलालिकदंबसंकुले ॥ १ ॥ स्थितस्तदैरावणनामकुंजरे महामना श्चित्रविभूषणांबरः ॥ विशालवज्रःसुवितानभूषितःप्रकीर्णकेयूरभुजंगमंडलः ॥ २ ॥ सहस्रदृग्वंदितपादपल्लवास्त्रिविष्टपेशोभतपाकशासनः ॥ तुरंगमातंगकुलौघसंकुलासितातपत्रध्वजशालिनीच ॥ ३ ॥ बभूवसादुर्जयपत्तिसंततताविभातिनानायुधयोधदुस्तरा ॥ ततोश्विनौचमरुतःससाध्याःस पुरंदराः ॥ ४ ॥ यक्षराक्षसगंधर्वादिव्यनानास्त्रपाणयः ॥ जघ्नुर्दैत्येश्वरंसर्वेसंभूयतुमहाबलाः ॥ ५ ॥ नचैवास्त्राण्यसज्जंतगात्रेवज्राचलोपमे ॥ अ थोरथादवप्लुत्यतारकोदानवाधिपः ॥ ६ ॥ जघानकोटिशोदेवान्करपार्ष्णिभिरेवच ॥ हतशेषाणिसैन्यानिदेवानांविप्रदुद्रुवुः ॥ ७ ॥ दिशोभीतानिसं त्यज्यरणोपकरणानिच ॥ दृष्ट्वातान्विद्रुतान्देवांस्तारकोवाक्यमब्रवीत् ॥८॥ मावधिष्ठसुरान्दैत्यावज्रांगायचमंदिरे ॥शीघ्रमानीयदर्श्यैतांबद्धान्पश्यत्वयं सुरान् ॥९॥ लोकपालांस्ततोदैत्योबद्ध्वाचेंद्रमुखात्रणे॥सरुद्रान्सुदृढैःपाशैःपशुपालःपशूनिव॥११०॥सभूयोरथमास्थायजगामस्वकमालयं ॥ सिद्धगंधर्वसं घुष्टंविपुलाचलमस्तकम् ॥११॥ स्तूयमानोदितिसुतैरप्सरोभिःसुसेवितः ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेदेवासुरसंग्रामेतारकजयोनामद्विचत्वारिंश त्तमोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ प्रादुरासीत्प्रतीहारःशुभ्रचीनांशुकांबरः ॥ सजानुभ्यांमहींगत्वापिहितास्यश्चपाणिना ॥ १ ॥ उवाचानाविलंवा क्यमल्पाक्षरपरिष्कृतम् ॥ दैत्येंद्रमर्कवृंदाभंविभ्रतंभास्वरंवपुः ॥ २ ॥ कालनेमिःसुरान्बद्ध्वाप्रादायद्वारितिष्ठति ॥ सविज्ञापयतिस्थेयंक्ववंदिनिचयैःप्र भो ॥ ३ ॥ तान्निशम्याब्रवीद्दैत्यःप्रतीहारस्यभाषितम् ॥ यथेष्टंस्थीयतामेभिर्गृहंमेभुवनत्रयं ॥ ४ ॥ केवलंवासवंत्वेकंमुंडयित्वाविमुच्यताम् ॥ सितवस्त्र परिच्छन्नंशुनःपादेनचिह्नितम् ॥ ५ ॥ एवंकृतेततोदेवादूयमानेनचेतसा ॥ जग्मुर्जगद्गुरुंद्रष्टुंशरणंकमलोद्भवम् ॥ ६ ॥ विनिर्विण्णास्तमासाद्यशिरोभि र्धरणींगताः ॥ तुष्टुवुःसुष्टुवर्णाढ्यैर्वचोभिःकमलासनम् ॥ ७॥ देवाऊचुः॥नमस्त्वोंकारांकुरादिप्रसूत्यैविश्वस्थानानंतभेदस्यपूर्वम् ॥संभूतस्यानंतरंसत्वमू

लेसंहारेच्छोस्तेनमःसत्वमूर्त्ते ॥ ८ ॥ व्यक्तीनांत्वामादिभूतंमहिम्नाचास्मादस्मानभिधानाद्विचिंत्य ॥ द्यावापृथ्व्योरूर्द्ध्वलोकास्तथाधश्चांडादस्मात्वं
विभागंचकर्थ ॥ ९ ॥ व्यक्तंमेरुर्यज्जरायुस्तवाभूदेवंविद्मस्त्वत्प्रणीतोवकाशः ॥ व्यक्तंदेवाजाज्ञिरेयस्यदेहाद्देहस्यांतश्चारिणोदेहभाजः ॥ १० ॥
द्यौस्तेमूर्द्धालोचनेचंद्रसूर्यौव्यालाःकेशाःश्रोत्ररंध्रेदिशस्ते ॥ गात्रंयज्ञःसिंधवःसंधयोवैपादौभूमिस्तूदरंतेसमुद्राः ॥ ११ ॥ मायाकारःकारणंत्वंप्रसिद्धो
वेदैःशांतोज्योतिरर्कस्त्वमुक्तः ॥ वेदार्थेनत्वांविवृण्वंतिबुद्ध्याहृत्पद्मांतःसंनिविष्टंपुराणम् ॥ १२ ॥ त्वांचात्मानंलब्धयोगागृणंतिसांख्यैर्याःस्ताःसप्तसू
क्ष्माःप्रणीताः ॥ तासांहेतुर्याष्टमीचापिगीतातास्वंतस्थोजविभूतस्त्वमेव ॥ १३॥ दृष्ट्वामूर्त्तिस्थूलसूक्ष्मांचकार्येवैभावाःकारणेकेचिदुक्ताः ॥ संभूतास्ते
त्वत्तएवादिसर्गेभूयस्तास्त्वांवासनांतेभ्युपेयाः ॥ १४ ॥ त्वत्संकेतस्त्वंतरायोनिगूढःकालोमेयोध्वस्तसंख्याविकल्पः ॥ भावाभावाव्यक्तिसंहारहेतुः
सोनंतस्त्वंतस्यकर्तानिधानम् ॥ १५ ॥ स्तूलस्सर्वोनर्थभूतस्ततोन्यस्सोर्थस्सूक्ष्मोयोहितेभ्योपिगीतः ॥ स्थूलाभावाश्चावृतायैश्चतेपांतेभ्यःस्थूलस्त्वं
पुराणेप्रणीतः ॥ १६ ॥ भूतंभूतंभूतिमद्भूतभावंभावेभावेभावितंत्वंयुनाक्षि ॥ युक्तंयुक्तंव्यक्तिभावान्निरस्यस्थानेस्थानेव्यक्तिधृत्तिंकरोपि ॥ १७ ॥
इत्थंदेवोव्यक्तिभाजांशरण्यस्त्रातागोप्ताभावितोनंतमूर्तिः ॥ विरेमुरमरास्तुत्वाब्रह्माणमितिकारणम् ॥ १८ ॥ तस्थुर्मनोभिरिष्टार्थसंप्राप्तिप्रार्थनास्ततः ॥
एवंस्तुतोविरिंचिस्तुप्रसादंपरमंगतः ॥ १९ ॥ अमरान्वरदोप्याहवामहस्तेननिर्दिशन् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नारीवाभर्तृकाकस्माद्धस्तसंत्यक्तभूषणा ॥२०॥ न
राजसेकुतश्शक्रम्लानवक्त्रसरोरुहः ॥ हुताशनवियुक्तोपिधूमेननावेराजसे ॥ २१ ॥ तृणौघेनप्रतिच्छन्नोदग्धदावाश्चिरोषितः ॥ यमामयशरीरेणक्लिष्टो
नाद्याविराजसे ॥ २२ ॥ दंडेनालंबनेनेवकृष्टोयेनपदेपदे ॥ रजनीचरनाथत्वंकिंभीतइवभाषसे ॥ २३ ॥ राक्षसेंद्रकृतादानेत्वमरातिक्षतोयथा ॥ तनु
स्तेवरुणोच्छुष्कापरीतस्येववह्निना ॥ २४ ॥ विमुक्तरुधिरंचाथपदंत्वंप्रविलोकय ॥ वायोभवान्विचेतस्कःखड्गाग्रैरेवनिष्कृतः ॥ २५ ॥ किंत्वंनतो
सिधनदसंतयज्येवकुबेरतां ॥ रुद्रास्त्रिशूलिनःसंतोऽविंदध्वंबहुशूरतां ॥ २६ ॥ भवतांकिनचाक्षिप्तातीव्रतानस्तदुच्यतां ॥ एवमुक्ताःसुरास्ते
नब्रह्मणाब्रह्मवर्तिना ॥ २७ ॥ वाचांप्रधानभूतत्वात्तेमारुतमचोदयन् ॥ अथशक्रमुखैर्देवैःपवनःप्रतिचोदितः ॥ २८ ॥ प्राहदेवंचतुर्वक्त्रंभवान्वे
त्तिचराचरं ॥ पुरहूतमुखाःसबलानिमिषाविजिताःप्रसभंकिलदैत्यशतैः ॥ २९ ॥ क्रतवोविहिताभवतास्थितयेजगतांचमहाद्भुतचित्रगुणाः ॥ अपियज्ञ
कृतःश्रुतकामफलाविहिताऋषयस्ततएवपुरः ॥ ३० ॥ अपिनाकमभूत्किलयज्ञभुजांभवतोविनियोगवशात्सततम् ॥ अपहृत्यविमानगणंसकृतोदनुजे
नमहाकरभूमिसमः ॥ ३१ ॥ कृतवानसिसर्वगुणातिशयंयमशेषमहीधरराजतया ॥ मखभूषितमंशुमतामवधिंसुरधामगिरिंगगनेपिसदा ॥ ३२ ॥ अधि

वासविहारविधानुचितोदनुजेनपरिष्कृतशृंगतटः ॥ प्रविलम्बितरत्नगुहानिवहोबहुदैत्यसमाश्रयतांगमितः ॥ ३३ ॥ असुरस्यचतस्यभयेनगतंसविषादश
रीरनिमित्ततया ॥ उपभोग्यतयाधिकृतंसुचिरंविमलद्युतिपूरितादिग्वदनं ॥ ३४ ॥ भवतैवविनिर्मितमादियुगेसुरहेतिसमूहवरंकुलिशं ॥ दितिजस्यशरी
रमवाप्यगतंशतधामतिभेदमिवाल्पविदः ॥ ३५ ॥ बाणैश्चयुधिविद्धांगाद्वारिद्वास्थैर्निदर्शिताः ॥ लब्धप्रवेशाःकृच्छ्रेणवयंतस्यामरद्विषः ॥ ३६ ॥ स
भायाममरादेवप्रकृष्योपनिवेशिताः ॥ वेत्रहस्तैरजल्पंतस्तथोपहसिताःपरैः ॥ ३७ ॥ महार्थाःसिद्धसर्वार्थाभवंतःस्वल्पभाषिणः ॥ शास्त्रयुक्तमथब्रूतमा
मराबहुभाषिणः ॥ ३८ ॥ सभेयंदैत्यसिंहस्यनशक्रस्यविशृंखला ॥ वदद्भिरितिदैत्यस्यप्रेष्यैर्विहासिताबहु ॥३९॥ ऋतवोमूर्तिमंतश्चाप्यहर्निशमुपासते ॥
कृतापराधंसत्रासंनत्यजंतिकथंचन ॥४०॥ तंत्रीलयनयोपेतंसिद्धगंधर्वकिन्नरैः ॥ सरागमुपधाविष्टंगीयतेतस्यवेश्मसु ॥ ४१ ॥ कृताकृतोपकरणैर्मित्रादिगु
रुलाघवः ॥ शरणागतसंत्यागीत्यक्तसत्यप्रतिश्रयः ॥ ४२ ॥ इतिनिश्शेषमथवानिश्शेषंकेनशक्यते ॥ तस्याविनयमाख्यातुंत्वंध्यातत्रपरायणम्॥ ४३ ॥
इत्युक्त्वाव्यरमद्वायुःशनैर्दैवविचेष्टितं ॥ सुरानुवाचभगवांस्ततःस्मितमुखांबुजः ॥ ४४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अवध्यस्तारकोदैत्यःसर्वैरपिसुरासुरैः ॥ यस्य
वध्यस्सनाद्यापिजातस्त्रिभुवनेपुमान् ॥ ४५ ॥ मयासवरदानेनछंदयित्वानिवारितः ॥ तपसःसांप्रतंराजात्रैलोक्यदहनात्मकः ॥४६॥ सतुवत्रेवधंदैत्यश्शि
शुतःसप्तवासरात् ॥ सतुसप्तदिनोबालःशंकराद्योभविष्यति ॥ ४७ ॥ तारकस्यनिहंतासभास्कराभोभविष्यति ॥ सांप्रतंचाप्यपत्नीकःशंकरो
भगवान्प्रभुः ॥ ४८ ॥ हिमाचलस्यदुहितायाचदेवीभविष्यति ॥ तस्याःसकाशाद्यःसूनुररण्याःपावकोयथा ॥ ४९ ॥ जनयिष्यतितंप्राप्यतारकोनभवि
ष्यति ॥ मयाऽभ्युपायःकथितोयथैषहिभविष्यति ॥ ५० ॥ शेषंचाप्यस्यविभवंविभजध्वमनंतरं ॥ स्तोककालंप्रतीक्षध्वंनिर्विशंकेनचतेसा ॥ ५१ ॥ इत्यु
क्तास्त्रिदशास्तेनसाक्षात्कमलयोनिना ॥ जग्मुस्तेप्रणिपत्येशंयथायोगंदिवौकसः ॥ ५२ ॥ ततोयातेषुदेवेषुब्रह्मालोकपितामहः ॥ निशांसस्मारभगवां
स्तांदेवींपूर्वसंभवां ॥ ५३ ॥ ततोभगवतीरात्रिरुपतस्थेपितामहं ॥ तांविविक्तेसमालोक्यब्रह्मोवाचविभावरीम् ॥ ५४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ विभावरिमहत्का
र्येदेवानांसमुपस्थितं ॥ तत्कर्तव्यंत्वयादेविशृणुकार्यस्यनिश्चयं ॥ ५५ ॥ तारकोनामदैत्येंद्रः सुरशत्रुरनिर्जितः ॥ तस्याभवायभगवान्जनयिष्यतिचे
श्वरः ॥ ५६ ॥ सुतंसभवितातस्यतारकस्यांतकःकिल ॥ शंकरस्याभवत्पत्नीसतीदक्षसुतातुया ॥ ५७ ॥ सापितुःकुपितादेवीकस्मिंश्चित्कारणांतरे ॥
भवित्रीहिमशैलस्यदुहितालोकभाविनी ॥ ५८ ॥ विरहेणहरस्तस्यामत्वाशून्यंजगत्रयं ॥ सतस्यहिमशैलस्यकंदरेसिद्धसेविते॥५९॥प्रतीक्षमाणस्तज्जन्म
किंचित्कालंनिवत्स्यति ॥ तयोःसुततप्ततपसोर्भवितायोमहान्सुतः ॥ ६० ॥ भविष्यतिसदैत्यस्यतारकस्यविनाशकः ॥ जातमात्राचसादेवीस्वल्प

संज्ञेवभामिनी॥६१॥ विरहोत्कंठितागाढंहरसंगमलालसा॥तयोःसुतप्ततपसोःसंयोगःस्याच्छुभावहः॥६२॥ ततस्ताभ्यांतुजनितःस्वल्पोवाक्कलहोभवेत्॥
ततस्तुसंशयोभूयस्तारकस्यचदृश्यते॥६३॥तयोःसंयुक्तयोस्तस्मात्सुरतासक्तिकारणे॥ विघ्नंत्वयाविधातव्यंयथाताभ्यांतथाशृणु॥६४॥गर्भस्थमेवतन्मा
तुःस्वेनरूपेणसंज्ञया ॥ ततोविहस्यशर्वस्तांविषण्णोनर्मपूर्वकं ॥ ६५ ॥ भर्त्सयिष्यतितांदेवींततःसाकुपितागती ॥ प्रयास्यतितपश्चर्तुंततःसात
पसायुता ॥ ६६ ॥ जनयिष्यतितंशर्वादमितद्युतिमंडलं ॥ संभविष्यतिहंतासौसुरारीणामसंशयम् ॥ ६७ ॥ त्वयापिदानवादेवहंतव्यालोकदुर्जयाः ॥
यावत्सुरेश्वरीदेहसंक्रांतगुणसंचया॥६८॥तत्संगमेनतावत्त्वंदैत्यान्हंतुनशक्यसे ॥ एवंकृतेतपस्तस्मात्त्वयासर्वंकरिष्यति ॥६९॥ समाप्तनियमादेवियदाचो
माभविष्यति ॥ तदास्वमेवसारूपंशैलजाप्रतिपत्स्यते ॥ ७० ॥ तदात्वयापिसहिताभवानीसाभविष्यति ॥ रूपांशेनतुसंयुक्ताउमायास्त्वंभविष्य
सि ॥ ७१ ॥ एकानंशेतिलोकस्त्वांवरदेपूजयिष्यति ॥ भेदैर्बहुविधाकारैःसर्वगांकामसाधिनीम् ॥ ७२ ॥ ओंकारवक्त्रागायत्रीत्वमितिब्रह्मवादि
भिः ॥ आक्रांतैरूर्जिताकाराराजभिश्चमहाभुजैः ॥७३ ॥ त्वंभूरितिविशांमाताशूद्रैश्शैवेतिपूजिता ॥ क्षांतिर्मुनीनामक्षोभ्यादयानियमिनामपि ॥७४॥
त्वंमहोपायसंदेहोनीतिर्नयविसर्पिणाम् ॥ परिचितिस्त्वमर्थानांत्वमीहाप्राणिहृच्छया ॥ ७५ ॥ त्वंमुक्तिस्सर्वभूतानांत्वंगतिःसर्वदेहिनाम् ॥ रतिस्त्वंरत
चित्तानांप्रीतिस्त्वंहृदिदेहिनाम् ॥ ७६ ॥ त्वंकीर्तिःसत्यभूतानांत्वंशांतिर्दुष्टकर्मणाम् ॥ त्वंभ्रांतिःसर्वभूतानांत्वंगतिःक्रतुयाजिनाम् ॥ ७७ ॥ जलधी
नांमहावेलात्वंचलीलाविलासिनी ॥ प्रियकंठग्रहानंददायिनीत्वंविभावरी ॥७८ ॥ इत्यनेकविधैर्देवीरूपैर्लोकेत्वमर्चिता ॥ येत्वांस्तोष्यंतिवरदेपूजयिष्यं
तिचापिये ॥ ७९ ॥ तेसर्वकामानाप्स्यंतिनियतानात्रसंशयः ॥ इत्युक्तातुनिशादेवीतथेत्युक्त्वाकृतांजलिः ॥ ८० ॥ जगामत्वरितातूर्णंगृहंहिमगिरेर्म
हत् ॥ तत्रासीनांमहाहर्म्यैरत्नभित्तिसमाश्रयाम् ॥ ८१ ॥ ददर्शमेनामापाण्डुच्छविवक्त्रसरोरुहाम् ॥ किंचित्क्षामांमुखोदग्रस्तनभारावनामिताम् ॥ ८२ ॥
महौषधिगणावद्धमंत्रराजनिषेविताम् ॥ उदूढकनकोन्नद्धजीवरक्षामनोरमाम् ॥ ८३ ॥ मणिदीपगणज्योतिर्महालोकप्रकाशिते ॥ प्रकीर्णबहुसिद्धार्थ
मनोज्ञपरिचारके ॥ ८४ ॥ शुद्धचीनांशुकच्छत्रभूशय्यास्तरणोज्ज्वले ॥ धूपामोदमनोरम्येसज्जसर्वोपयोगिके ॥ ८५ ॥ ततःक्रमेणदिवसेगतेदूरंविभाव
री॥विजृंभितसुखोदर्केततोमेनामहागृहे॥८६॥प्रसुप्तप्रायपुरुषेनिद्राभूतोपचारके॥स्फुटालोकेशशभृतिभ्रान्तरात्रिविहंगमे॥८७॥ रजनीचरसंचारभूतैरावृत
चत्वरे॥ गाढकंठग्रहालग्नेशुभगोष्ठजनेततः॥८८॥किंचिदाकुलतांप्राप्तेमेनानेत्रांबुजद्वये॥आविवेशमुखेरात्रिःसुखमद्भुतसंगमा ॥ ८९ ॥ उन्मादायजगन्मातुः
क्रमेणजठरांतरे ॥ आविवेशातुलंजन्ममन्यमानाकदातुवै ॥ ९० ॥ अरंजयद्गृहंदेव्यागुहारण्येविभावरी ॥ ततोजगत्यानिर्वाणहेतुर्हिमगिरिप्रिया ॥ ९१ ॥

ब्राह्मेमुहूर्तेसुभगेप्रासूयतगुहारणिं ॥ तस्यांतुजायमानायांजंतवःस्थाणुजंगमाः ॥९२ ॥ अभवन्सुखिनःसर्वेसर्वलोकनिवासिनः ॥ नारकाणामपितदासुखं स्वर्गेसमंमहत् ॥९३॥ अभवत्क्रूरसत्वानांचेतःशांतंचदेहिनाम् ॥ ज्योतिषामपितेजस्तुसुतरांचाभवत्तदा ॥९४॥ वनाश्रिताश्चौषधयःस्वादवंतिफलानिच ॥ गंधवंतिचमाल्यानिविमलंचनभोभवत् ॥ ९५ ॥ मारुतश्चसुखस्पर्शोदिशश्चसुमनोहराः ॥ ऋतूद्भूतफलायोगपरिपाकगुणोज्ज्वला ॥ ९६ ॥ अभवत्पृथिवी देवीशालिमालाकुलापिच ॥ तपांसिदीर्घचीर्णानिमुनीनांभावितात्मनाम् ॥ ९७ ॥ तस्मिन्गतानिसाफल्यंकालेनिर्मलचेतसाम् ॥ विस्मृतानिचशास्त्राणि प्रादुर्भावंप्रपेदिरे ॥ ९८ ॥ प्रभावस्तीर्थमुख्यानांतदापुण्यतमस्त्वभूत् ॥ अंतरिक्षेमराश्चासन्विमानेषुसहस्रशः ॥ ९९ ॥ समहेंद्रजलाधीशवायुवह्निपुरोगमाः ॥ पुष्पवृष्टिंप्रमुमुचुस्तस्मिंस्तुहिनभूधरे ॥ १०० ॥ जगुर्गंधर्वमुख्याश्चननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ मेरुप्रभृतयश्चापिमूर्तिमंतोमहाचलाः ॥ १ ॥ तस्मिन्महोत्सवेप्राप्तेदिव्याः प्रसृतपाणयः ॥ सागरास्सरितश्चैवसमाजग्मुश्चसर्वशः ॥ २ ॥ हिमशैलोभवल्लोकेतदासर्वैश्चराचरैः ॥ संसेव्यश्चाधिगम्यश्चसाश्रयश्चाचलोत्तमः ॥ ३ ॥ अनुभूयोत्सवंदेवाजग्मुःस्वान्निलयास्तदा ॥ देवनागेंद्रगंधर्वशैललीलावतीगणैः ॥ ४ ॥ हिमशैलसुतादेवीत्वहंपूर्वंकयाततः ॥ क्रमेणवृद्धिमानीताविद्याश्चानलसैर्बुधैः ॥ ५ ॥ क्रमेणरूपसौभाग्यप्रबोधैर्भुवनत्रये ॥ संपूर्णलक्षणाजाताहिमालयसुतातथा ॥ ६ ॥ एतस्मिन्नंतरेशक्रोनारदंदेवसंमतम् ॥ देवर्षिमथसस्मारकार्यसाधनतत्परः ॥ ७ ॥ सतुशक्रस्यविज्ञायकांक्षितंभगवांस्तदा ॥ आजगाममुदायुक्तोमहेंद्रस्यनिवेशनम् ॥ ८ ॥ तंतुदृष्ट्वासहस्राक्षःसमुत्थायमहासनात् ॥ यथार्हेणतुपाद्येनपूजयामासवासवः ॥ ९ ॥ शक्रप्रणिहितांपूजांप्रतिगृह्ययथाविधि ॥ नारदः कुशलंदेवमपृच्छत्पाकशासनम् ॥ ११० ॥ पृष्टेचकुशलेशक्रः प्रोवाचवचनंप्रभुः ॥ इंद्रउवाच ॥ कुशलस्यांकुरस्तावत्संवृत्तोभुवनत्रये ॥ ११ ॥ तत्फलोद्भवसंपत्तौत्वंमयाविदितोमुने ॥ वेत्स्येवतत्समस्तंत्वंतथापिपरिचोदितः ॥ १२ ॥ निर्वृतिंपरमांयातिनिवेद्यार्थंसुहृज्जने ॥ तद्यथाशैलजादेवीयोगंयायात्पिनाकिना ॥ १३ ॥ शीघ्रंतथोद्यमःसर्वैरस्मत्पक्षैर्विधीयताम् ॥ अवगम्यार्थमखिलंततआमंत्र्यनारदः ॥ १४ ॥ शीघ्रंजगामभगवान्हिमशैलनिकेतनम् ॥ तत्रद्वारेसविप्रेंद्रश्चित्रवेत्रलताकुले ॥ १५ ॥ वंदितोहिमशैलेननिर्गतेनपुरोमुनिः ॥ सहप्रविश्यभवनंभुवोभूषणतांगतम् ॥ १६ ॥ निवेदितेस्वयंहैमेहिमशैलेनविस्तृते ॥ महासनेमुनिवरोनिषसादातुलद्युतिः ॥१७ ॥ यथार्हमर्घ्यंपाद्यंचशैलस्तस्मैन्यवेदयेत् ॥ मुनिःसम्प्रातिजग्राहतमर्घ्यंविधिवत्तदा ॥ १८ ॥ गृहीतार्घम्मुनिश्रेष्ठमपृच्छत्श्लक्ष्णयागिरा ॥ कुशलंतपसःशैलःशनैःफुल्लाननांबुजः ॥ १९ ॥ मुनिरप्यद्रिराजानमपृच्छत्कुशलंतदा ॥ नारदउवाच ॥ अहोधर्मोचितस्तेऽस्तिसंनिवेशोमहागिरे ॥ १२० ॥ पृथुत्वंमनसातुल्यंकंदराणांतवानघ ॥ गुरुत्वंतेगुणौघानांस्थावराद

तिरिच्यते ॥१२१॥ प्रसन्नताचतोयस्यमुनिभ्यश्चाधिकातव ॥ नलक्षयामःशैलेंद्रकुत्राविनायितास्थिता ॥ २२ ॥ नानातपोभिर्मुनिभिर्ज्वलनार्कसमप्रभैः ॥
पावनैःपावितोनित्यंत्वंकंदरसमाश्रयैः॥२३॥ अवमत्यविमानानिस्वर्गवासविरागिणः॥पितुर्गृहइवासीनादेवगंधर्वकिन्नराः॥२४॥ अहोधन्योसिशैलेंद्रयस्यते
कंदरंहरः ॥ अध्यास्तेलोकनाथोहिरामध्यानपरायणः ॥ २५ ॥ इत्युक्तवतिदेवर्षौनारदेसादरंगिरा ॥ हिमशैलस्यमहिषीमेनामुनिदिदृक्षया ॥ २६ ॥
अनुयातादुहित्रातुस्वल्पालिपरिचारिका ॥ लज्जाप्रणयनम्राङ्गीप्रविवेशनिकेतनम् ॥ २७॥ यत्रस्थितोमुनिवरःशैलेनसहितोवशी ॥ तंदृष्ट्वातेजसोराशिंमु
निंशैलप्रियातदा ॥२८॥ ववंदेगूढवदनापाणिपद्मकृताञ्जलिः ॥ तांविलोक्यमहाभागांदेवर्षिरमितद्युतिः ॥ २९ ॥ आशीर्भिरमृतोद्गाररूपाभिस्तांव्यवर्द्धयत्
॥ततोविस्मितचित्तातुहिमवद्गिरिपुत्रिका ॥१३०॥ ऐक्षिष्टनारदंदेवीमुनिमद्भुतरूपिणम् ॥ एहिवत्सेतिसाप्युक्ताऋपिणास्निग्धयागिरा ॥ ३१ ॥ कंठेगृही
त्वापितरमङ्केसातुसमाविशत् ॥ उवाचमातातांदेवीमभिवंदयपुत्रिके ॥ ३२ ॥ भगवंतंतपोधन्यंपतिमाप्स्यासेसंमतम् ॥ इत्युक्त्वातुततोमात्रावस्त्रेणपि
हितानना ॥ ३३॥ किंचित्कंपितमूर्द्धातुवाक्यंनोवाचकिंचन ॥ ततःपुनरुवाचेदंवाक्यंमातासुतांतदा ॥ ३४ ॥ वत्सेवंदयदेवर्षिंततोदास्यामितेशुभम् ॥
रत्नक्रीडनकंरम्यंस्थापितंयच्चिरंमया ॥३५॥ इत्युक्तासाततोवेगादुद्धृत्यचरणौतदा ॥ ववंदेमूर्ध्निसंधायपाणिपंकजकुड्मलम् ॥ ३६ ॥ कृतेतुवंदनेतस्यामा
तासखिमुखेनतु ॥ चोदयामासशनकैस्तस्याःसौभाग्यदर्शिताम् ॥ ३७॥ शरीरलक्षणानांचपरिज्ञानायकौतुकात् ॥ स्त्रीस्वभावात्स्वदुहितुश्चिंतांहृदिसमु
द्वहन् ॥ ३८ ॥ ज्ञात्वातदिंगितंशैलोमहिष्याहृदयेनतु ॥ अनुदीर्णाकृतिर्मेनेरम्यमेतदुपस्थितम् ॥३९॥ चोदितःशैलमहिषीसख्यामुनिवरस्ततः ॥ स्मि
ताननोमहाभागोवाक्यंप्रोवाचनारदः ॥१४०॥ नजातोस्याःपतिर्भद्रेलक्षणैश्चविवर्जितः ॥ उत्तानहस्तासततंचरणैर्व्यभिचारिभिः ॥४१॥ सुच्छायास्याभ
विष्येयंकिमन्यद्बहुभाष्यते ॥ श्रुत्वैतत्संभ्रमाविष्टोध्वस्तधैर्योहिमाचलः ॥ ४२ ॥ नारदंप्रत्युवाचाथसाश्रुकंठोमहागिरिः ॥ हिमवानुवाच ॥ संसार
स्यातिदोषस्यदुर्विज्ञेयागतिर्यतः ॥ ४३ ॥ सृष्ट्याचावश्यभाविन्याकेनाप्यतिशयात्मना ॥ कर्त्राप्रणीतामर्यादास्थितासंसारिणामियम् ॥ ४४ ॥ योजाय
तेहियद्बीजाज्जनितुःसोर्थसाधकः ॥ जनिताचापिजातस्यनकश्चिदितिचस्फुटम् ॥ ४५ ॥ स्वकर्मणैवजायंतेविविधाभूतजातयः ॥ अंडजोह्यंडजाज्जातः
पुनर्जायेतमानवः ॥ ४६ ॥ मानुषोपिसरीसृप्यांमानुषत्वेनजायते ॥ तत्रापिजातौश्रेष्ठायांधर्मस्योत्कर्पणेनतु ॥ ४७ ॥ अपुत्रजन्मनःशेपाःप्राणिनः
समवस्थिताः ॥ मनुजास्तत्रसुतरांनयेनसहधर्मिणः ॥ ४८ ॥ क्रमेणाश्रमसंप्राप्तिर्ब्रह्मचारिव्रतादनु ॥ तस्यकर्तुर्नियोगेनसंसारोयेनवर्धितः ॥ ४९ ॥
संसारस्यहिनोत्पत्तिःसर्वेस्युर्यदिनिर्गृहाः ॥ कर्त्रातुशास्त्रेषुसदासुतलाभःप्रशंसितः ॥ १५० ॥ प्राणिनांमोहनार्थायनरकत्राणकारणात् ॥ स्त्रियाविरहि

तासृष्टिर्जंतूनांनोपपद्यते ॥ १५१ ॥ स्त्रीजातिस्तुप्रकृत्यैवकृपणदैन्यभागिनी ॥ शास्त्रालोचनसामर्थ्यांदूषितंतासुकर्तृणा ॥ ५२ ॥ तस्यांनो
परिभावज्ञाभवेोदतिचवेधसा ॥ शास्त्रेषूक्तमसंदिग्धंबहुवारंमहाफलं ॥ ५३ ॥ दशपुत्रसमाकन्यायापिस्याच्छीलवर्जिता ॥ वाक्यमेतत्फलभ्र
ष्टंपुंसांग्लानिकरंफलं ॥ ५४ ॥ कन्याहिकृपणाशोच्यापितुर्दुःखविवर्द्धिनी ॥ यापिस्यात्पूर्णसर्वार्थापतिपुत्रसमन्विता ॥ ५५ ॥ किंपुनर्दुर्भ
गाहीनापतिपुत्रधनादिभिः ॥ त्वंचोक्तवान्सुतायामेशरीरेदोषसंग्रहम् ॥ ५६ ॥ अहोमुह्यामिशुष्यामिग्लामिसीदामिनारद ॥ अयुक्तमपिवक्त
व्यमप्राप्यमपिसांप्रतम् ॥ ५७ ॥ अनुग्रहायमेछिन्धिदुःखंकन्याश्रयंमुने ॥ परिच्छिन्नेप्यसंदिग्धेमनःपरिभवाश्रयात् ॥ ५८ ॥ तृष्णामु
ष्णातितिनिष्णातंफललोभाश्रयात्पुनः ॥ स्त्रीणांहिपरमंजन्मकुलानामुभयात्मनाम् ॥ ५९ ॥ इहामुत्रसुखायोक्तंसत्पतिप्राप्तिसंज्ञितम् ॥ दुर्ल
भत्वात्सतःस्त्रीणांविगुणोपिपतिःकिल ॥ १६० ॥ नप्राप्यतेविनापुण्यैःपतिर्नार्याःकदाचन ॥ यतोनिस्साधनोधर्मःपरिणामोत्थितारतिः ॥ ६१ ॥
धनंजीवितपर्यंतंपत्यौनार्याःप्रतिष्ठितम् ॥ निर्द्धनोदुर्मुखोमूर्खःसर्वलक्षणवर्जितः ॥ ६२ ॥ दैवतंपरमंनार्याःपतिरुक्तःसदैवहि ॥ त्वयादेवर्षि
णाप्रोक्तंनजातोस्याःपतिःकिल ॥ ६३ ॥ एतद्दौर्भाग्यमतुलमसंख्यंचदुरुद्वहम् ॥ चराचरेभूतसर्गेचिंतासाव्यापिनीमुने ॥६४॥ सनजातइतिश्रुत्वाममे
दंव्याकुलंमनः ॥ मनुष्यदेवजातीनांशुभाशुभनिवेदकम् ॥ ६५ ॥ लक्षणंहस्तपादाभ्यांलक्षणंविहितंकिल ॥ सेयमुत्तानहस्तेतित्वयोक्तामुनिपुं
गव ॥६६ ॥ उत्तानहस्तताप्रोक्तायाचतामेवनित्यका ॥ शुभोदयानांधन्यानांनकदाचित्प्रयच्छताम्॥६७॥सुच्छाययास्याश्चरणौत्वयोक्तौव्यभिचारिणौ॥
तत्रापिश्रेयसींह्याशामुनेनप्रतिभातिनः ॥६८॥ शरीरलक्षणाश्चान्येपृथक्फलनिवेदिनः॥ इत्युक्त्वाविरतेशैलेमहादुःखविचारिणि ॥६९॥ स्मितपूर्वमुवाचे
दंनारदोदेवपूजितः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ हर्षस्थानेचमहतित्वयादुःखंनिरुच्यते ॥१७०॥ अपरिच्छिन्नवाक्यार्थेमोहंयासिमहागिरे ॥ इमांशृणुगिरंमत्तो
रहस्यपरिनिष्ठिताम् ॥ ७१ ॥ समाहितोमहाशैलमयोक्तस्यविचारणाम् ॥ नजातोस्याःपतिर्देव्यायन्मयोक्तंहिमाचल ॥ ७२ ॥ सनजातोमहादेवोभूतभ
व्यभवोद्भवः ॥ शरण्यःशाश्वतःशास्ताशंकरःपरमेश्वरः ॥ ७३ ॥ ब्रह्मरुद्रेन्द्रमुनयोगर्भजन्मजरार्दिताः ॥ तस्यतेपरमेशस्यसर्वेक्रीडनकागिरे ॥ ७४ ॥
ब्रह्मांडतस्तदिच्छातःसंभूतोभुवनप्रभुः ॥ आत्मनोनविनाशोस्तिस्थावरांतेपिभूधर ॥ ७५ ॥संसारेजायमानस्यम्रियमाणस्यदेहिनः ॥ नश्यतेदेहएवात्र
नात्मनोनाशउच्यते ॥ ७६ ॥ ब्रह्मादिस्थावरांतोयंसंसारोयःप्रकीर्तितः ॥ सजन्ममृत्युदुःखार्तोह्यनिशंपरिवर्तते ॥ ७७ ॥ महादेवोचलःस्थाणुर्नजातो
जनकोजरः ॥ भविष्यतिपतिःसोस्याजगन्नाथोनिरामयः ॥ ७८ ॥ यदुक्तंचमयादेवीलक्षणैर्वर्जितातव ॥ शृणुतस्यापिवाक्यस्यसम्यक्केन

विचारणम् ॥ ७९ ॥ लक्षणंदैविकोह्यंकःशरीरावयवाश्रयः ॥ सचायुर्धनसौभाग्यपरिणामप्रकाशकः ॥१८०॥ अनंतस्याप्रमेयस्यसौभाग्यस्यतुभूधर ॥ नैवांकोलक्षणाकारःशरीरेसंविधीयते ॥८१॥ अतोस्यालक्षणंगात्रेशैलनास्तिमहामते ॥ यच्चाहमुक्तवानस्याउत्तानकरतासदा ८२॥ उत्तानोवरदःपाणिरेष देव्याःसदैवतु ॥ सुरासुरमुनिव्रातवरदात्रीभविष्यति ॥ ८३ ॥ यच्चप्रोक्तंमयापादौसुच्छायौव्यभिचारिणौ ॥ मत्तःशृणुत्वमस्यापिव्याख्यांकिंशैलसत्त म ॥ ८४ ॥ चरणौपद्मसंकाशौस्वच्छावस्यानखोज्वलौ ॥ सुरासुराणांनमतांकिरीटमणिकांतिभिः ॥ ८५ ॥ विचित्रवर्णैःपश्यद्भिःसुच्छायौप्रतिबिंबि तौ ॥ एषाभार्याजगद्भर्तुर्वृषांकस्यमहीधर ॥ ८६ ॥ जननीसर्वलोकस्यसंभूताभूतभाविनी ॥ शिवेयंपावनायैवत्वत्क्षेत्रेपावनद्युतिः ॥ ८७ ॥ तद्यथाशीघ्र मेवैषायोगंयायात्पिनाकिनः ॥ तथाविधेयंविधिवत्त्वयाशैलेंद्रसत्तम ॥ ८८ ॥ अस्त्यत्रहिमहत्कार्यंदेवानांहिमभूधर ॥ एवंश्रुत्वातुशैलेंद्रोनारदात्सर्वमे वाहि ॥ ८९ ॥ स्वमात्मानंपुनर्जातंमेनेमेनापतिस्तदा ॥ उवाचचापिसंहृष्टोनारदंतुहिमाचलः ॥ १९० ॥ दुस्तरान्नरकाद्घोरादुद्धृतोस्मित्वयाविभो ॥ पातालादहमुद्धृत्यसप्तलोकाधिपःकृतः ॥ ९१ ॥ हिमाचलोस्मिविख्यातस्त्वयामुनिवराधुना ॥ हिमाचलाच्छतगुणांप्रापितोस्मिसमुन्नतिं ॥ ९२ ॥ आनं दादेवचाहारिहृदयंमेमहामुने ॥ नाध्यवस्यतिकृत्यानांविभागप्रविचारणम् ॥९३॥ भवद्विधानांनियतममोघंदर्शनंमुने ॥ भवद्भिरेवहिप्रोक्तंनिवासायात्मरू पिणाम् ॥ ९४ ॥ मुनीनांदेवतानांचस्वयंकर्तास्मिकल्मषम् ॥ तथापिवस्तुन्येकस्मिन्नाज्ञामेसंप्रदीयताम् ॥ ९५ ॥ इत्युक्तवतिशैलेंद्रेसतदाहर्ष निर्भरः ॥ उवाचनारदोवाक्यंकृतंसर्वमितिप्रभो ॥ ९६ ॥ सुरकार्येसएवार्थस्तवापिसुमहत्तरः ॥ इत्युक्त्वानारदःशीघ्रंजगामत्रिदिवंततः ॥ ९७ ॥ सगत्वादेवभवनंमहेंद्रंसंददर्शह ॥ ततोनुरूपेसमुनिरुपविष्टोमहासने ॥ ९८ ॥ पृष्टःशक्रेणप्रोवाचगिरिजासंश्रयांकथाम् ॥ नारदउवाच ॥ यन्मह्यमु क्तंकर्तव्यंतन्मयाकृतमेवहि ॥ ९९ ॥ किंतुपंचशरस्येषुगोचत्वमपेक्षितम् ॥ इत्युक्तोदेवराजस्तुमुनिनाकार्यदर्शिना ॥ २०० ॥ चूतांकुरा स्त्रंसस्मारभगवान्पाकशासनः ॥ सस्मृतस्तुतदाक्षिप्रंसहस्राक्षेणधीमता ॥ २०१ ॥ उपतस्थेरतियुतःसविलासोझषध्वजः ॥ प्रादुर्भूतं चतंदृष्ट्वाशक्रःप्रोवाचमन्मथम् ॥ २ ॥ शक्रउवाच ॥ उपदेशेनबहुनाकिंत्वांप्रतिरतिप्रिय ॥ मनोभवोसितेनत्वंवेत्सिभूतमनोगतम् ॥ ३ ॥ तद्यथानुक्रमंतुत्वंकुरुनाकसदांप्रियम् ॥ शंकरंयोजयक्षिप्रंगिरिपुत्र्यामनोभव ॥ ४ ॥ संयुक्तोमधुनानेनगच्छरत्यासहायवान् ॥ इत्युक्तोमद नस्तेनशक्रेणस्वार्थसिद्धये ॥ ५ ॥ प्रोवाचपंचबाणोथवाक्यंभीतःशतक्रतुम् ॥ कामउवाच ॥ अनयादेवसामग्र्यामुनिदानवभीमया ॥ ६ ॥ दुःसा धश्शंकरोदेवःकिंनवेत्सिजगत्प्रभो ॥ तस्यदेवस्यवेत्थत्वंकारणंपदमव्ययम् ॥ ७ ॥ प्रायःप्रसादेकोपेपिसर्वोहिमहतांमहत् ॥ सर्वोपभोगसा

रंहिसौंदर्यस्वर्गसंभवम् ॥ ८ ॥ विशेषंकांक्षतांशक्रसामान्याद्भ्रंशनंफलात् ॥ श्रुत्वैतद्वचनंशक्रस्तमुवाचामरैर्युतः ॥ ९ ॥ शक्रउवाच ॥ वयंप्रमाणंतेतत्र रतिकांतनसंशयः ॥ संदंशेनविनाशक्तिरयस्कारस्यनेष्यते ॥ २१० ॥ कस्यचित्क्वचिद्दृष्टंसामर्थ्यंनतुसर्वतः ॥ इत्युक्तःप्रययौकामःसखायंमधुमाश्रितः ॥११॥ रतियुक्तोजगामाशुप्रस्थंतुहिनभूभृतः ॥ सतुप्राप्याकरोच्चिंतांकार्यस्योपायपूर्विकाम् ॥ १२ ॥ महात्मानोहिनिष्कंपामनस्तेषांसुदुर्जयम् ॥ तदादावेवसंक्षोभ्यनेत्थंतस्यजयोभवेत् ॥ १३ ॥ संसिद्धिः प्रायशश्चैवपूर्वसंशोध्यमानसम् ॥ कथमेवंविधैर्भावैर्द्वेषानुगमनंविना ॥ १४ ॥ क्रोधःक्रूरतरात्संगाद्दीपणेष्यामहासखी ॥ चापल्यान्मूर्भिविध्वस्तधैर्याधारमहाबला ॥ १५ ॥ तामस्यविनियोक्ष्यामिमनसोविकृतिंपुरः ॥ पिधायधैर्यद्वाराणिसंतोषमपकृष्यच ॥ १६ ॥ अवगंतुंहिमांतत्रनकश्चिदिहपंडितः ॥ विकल्पमात्रसंस्थानंविरूपाक्षमनोभवम् ॥ १७ ॥ प्रविश्याथक्रियारंभीगंभीरावर्तदुस्तरः ॥ भविष्यामिहरस्याहंतपःस्थस्यस्थिरात्मनः ॥ १८ ॥ इंद्रियग्राममावृत्यरम्यसाधनसंविधिः ॥ चिंतयित्वेतिमदनोभूतभर्तुस्तदाश्रमम् ॥ १९ ॥ जगामजगतीसारंसरलद्रुमवेदिकम् ॥ शांतसत्वसमाकीर्णमचलंप्राणिसंकुलम् ॥ २२० ॥ नानापुष्पलताजालंसानुसंस्थगणेश्वरम् ॥ निर्व्यग्रवृषभोद्घुष्टंनीलशाद्वलसानुकम् ॥ २१ ॥ तत्रापश्यत्त्रिनेत्रस्यरम्यंकंचिद्द्वितीयकम् ॥ वीरकंवीरलोकेशमीशानसदृशद्युतिम् ॥ २२॥ पक्वकुंकुमकिंजल्कपुंजपिंगजटासटम् ॥ वेत्रपाणितमव्यग्रमुग्रंचाभद्रभूषणम् ॥ २३ ॥ ततोनिमीलितोन्निद्रपद्मपत्रांतलोचनम् ॥ प्रेक्षमाणमृजुस्थानंनासावंशाग्रगोचरम् ॥ २४ ॥ अतीवरम्यसिंहेंद्रचर्मलंबोत्तरीयकम् ॥ श्रवणाहिफणोन्मुक्तनिश्वासानलपिंगलं ॥ २५ ॥ प्रेंखत्कपोलपर्यंतचुंबिलंबिजटाचयम् ॥ कृतवासुकिपर्यंतनाभिमूलनिवेशितम् ॥ २६ ॥ ब्रह्मांजलिस्थनासाग्रनिबद्धोरगभूषणम् ॥ ददर्शशंकरंकामःक्रमप्राप्तांतिकः शनैः ॥ २७ ॥ ततोभ्रमरझंकारमालंब्यद्रुमसानुगम् ॥ प्रविष्टःकर्णरंध्रेणभवस्यमदनोमनः ॥ २८ ॥ शंकरस्तमथाकर्ण्यमधुरंमदनाश्रयम् ॥ सस्मारदक्षतनयांदयितांरंतुमानसः ॥ २९ ॥ ततः शिवस्यशनकैस्तिरोधायातिनिर्मला ॥ समाधिभावनातस्थौलक्ष्यप्रत्यक्षरूपिणी ॥ २३० ॥ ततस्तन्मयतांयातः प्रत्यूहपिहिताशयः ॥ विवेशविबुधाधीशोविकृतिंमदनात्मिकाम् ॥ ३१ ॥ ईषत्क्रोधसमाविष्टोधैर्यमालंब्यधूर्जटिः ॥ निरस्यमदनंस्थित्वायोगमायासमावृतः ॥ ३२ ॥ सतयामाययाविष्टोजज्वालमदनस्ततः ॥ इच्छाशरीरोदुर्ज्ञेयोदोषावासोमहाशयः ॥ ३३ ॥ हृदयान्निर्गतःसोथवासनाव्यसनात्मकः ॥ बहिस्थलंसमासाद्यउपतस्थेझषध्वजः ॥ ३४ ॥ अनुयातोहिसाह्येनमित्रेणमधुनासह ॥ सहकारतरोर्दृष्ट्वामंदमारुतनिर्धुतं ॥ ३५ ॥ स्तबकंमदनोरम्यंहरवक्षसिसत्वरं ॥ मुमोचमोहनंनाममार्गणंमकरध्वजः ॥ ३६ ॥ सतस्यहृदयेशुद्धेनामशालीमहाशरः ॥

पपातपरुषःप्रांशुःपुष्पवाणोविमोहनः॥३७॥ततःकरणसंदोहेविद्धेतुहृदयेभवः॥बभूवभूतपोकंप्यधैर्योपिमदनोन्मुखः ॥३८॥ततःप्रभुत्वाद्भावानामावेशंस्व
मपश्यत ॥ वाक्यंबहुवभाषेथप्रत्यूहप्रसवात्मकं ॥३९॥ ततःकोपानलोद्भूतघोरहुंकारभीषणे ॥ बभूववदनेनेत्रंतृतीयमनलाकुलं ॥ २४० ॥ रुद्रस्यरौद्रव
पुषोजगत्संहारभैरवम्॥ तदंतिकस्थेमदनेव्यस्फारयतधूर्जटिः ॥ ४१ ॥ तन्नेत्रविस्फुलिंगेनक्रोशतांनाकवासिनाम् ॥ गमितोभस्मतांतूर्णंकंदर्पःकामदर्प
कः ॥ ४२ ॥ सतुतंभस्मसात्कृत्वाहरनेत्रोद्भवोनलः ॥ व्यजृंभतजगद्दग्धुंज्ञात्वाहुंकारघस्मरं ॥ ४३ ॥ ततोभवोजगद्धेतोर्व्यभजत्जातवेदसम् ॥ सह
कारेमधौचन्द्रेसुमनःस्स्वपरेष्वपि॥४४॥भृंगेषुकोकिलास्येचविभागेनस्मरानलं ॥ सबाह्याभ्यंतरेविद्धोहरोथस्मरमार्गणैः॥४५॥ भागेष्वेतेपुसंविष्टंवीक्षती
वहुनाशनं ॥ विभक्तंलोकसंक्षोभकरंदुर्वारजृंभितं ॥ ४६ ॥ तत्प्रातिस्नेहसंपूर्णकामेनहृदयेकिल ॥ ज्वलन्नहर्निशंभीमोदुःखस्यवशगोभवत् ॥ ४७ ॥ वि
लोक्यहरहुंकारज्वालाभस्मीकृतंस्मरं ॥ विललापरतिःक्रूरंबंधुनामधुनासह ॥ ४८ ॥ ततोविलप्यवहुशोमधुनापरिसांत्विता ॥ जगामशरणंदेवमिंदु
मौलिंत्रिलोचनं ॥ ४९ ॥ भृंगानुयातांसंगृह्यपुष्पितांसहकारजां ॥ लतांपत्रद्रुमच्छन्नांजातांपरभृतांसखीं ॥ २५० ॥ निवध्यतुजटाजूटंकुटिलैरलकैरतिः ॥
उद्धृत्यगात्रंशुभ्रेणहृद्येनस्मरभस्मना ॥५१॥ जानुभ्यामवनिंगत्वाप्रोवाचेन्दुविभूषणम् ॥ ॥ रतिरुवाच ॥ ॥ नमःशिवायास्तुमनोमयायजगन्मयायाद्भुत
वर्त्मनेनमः॥५२॥नमःशिवायास्तुसुरार्चितायतुभ्यंसदाभक्तकृपापराय॥नमोभवायास्तुभवोद्भवायनमोस्तुतेध्वस्तमनोभवाय ॥५३॥नमोस्तुमायामदना
श्रयायनमोनिसर्गामलभूषिताय॥नमोस्त्वमेयायगुणायनायनमोस्तुसिद्धायपुरातनाय ॥५४॥ नमःशरण्यायनमोगुणायनमोस्तुतेभीमिगणानुगाय ॥ नमो
स्तुनानाभुवनार्द्धकर्त्रेनमोस्तुभक्ताभिमतप्रदाय ॥५५॥ नमोथकर्मप्रसवेनमःसदाअनंतरूपायसदैवतुभ्यम्॥असह्यकोपायसदैवतुभ्यंशशांकचिह्नायनमो
स्तुतुभ्यम् ॥५६॥ असीमलीलापरमस्तुतायवृषेंद्रयानायपुरांतकाय॥नमःप्रसिद्धायमहौषधायनमोस्तुनानाविधरूपकाय ॥ ५७ ॥ नमोस्तुकालायनमः
कलायनमोस्तुतेकालकलातिगाय ॥ चराचराचार्यविचार्यवर्यमाचार्यमुत्प्रेक्षितभूतसर्गं॥५८॥त्वामिंदुमौलिंशरणंप्रपन्नाप्रियार्त्तयेहंसहसामहेशं ॥ प्रयच्छमे
कामयशःसमृद्धिंपतिंविनातंभगवन्नजीवे ॥५९॥ प्रियःप्रियायाःपुरुषेशनित्यस्ततोपरःकोभुवनेष्विहास्ति ॥ प्रभुःप्रभावीप्रभवःप्रियाणांप्रवीणपर्यायपरा
परंतपः॥२६०॥त्वमेवनाथोभुवनस्यगोप्तादयालुरुन्मूलितभक्तभीतिः॥इत्थंस्तुतःशंकरइंद्रमौलिर्वृषाकपिर्मन्मथकांतयातु ॥ ६१ ॥ तुतोपदोपाकरखं
डधारीउवाचचैनांमधुरंनिरीक्ष्य ॥ शंकरउवाच ॥ भविष्यतिचकामोयंकालेकांतेचिरादथ ॥ ६२ ॥ अनंगइतिलोकेषुसविख्यातिंगमिष्यति ॥ इत्यु
क्ताशिरसावंद्यगिरीशंकामवल्लभा॥६३॥जगामोपवनंचान्यद्रतिस्तुहिनपर्वते॥रुरोदचापिवहुशोदीनारम्येस्थलेस्थले॥६४॥ मरणव्यवसायापिनिवृत्ताचाशि

वाङ्मया ॥ अथनारदवाक्येनचोदितोहिमभूधरः ॥ ६५ ॥ कृताभरणसंस्कारांकृतकौतुकमंगलां ॥ स्वर्गपुष्पकृतापीडांशुभ्रचीनांशुकांबराम् ॥ ६६ ॥
सखीभ्यांसंयुतांशैलोगृहीत्वास्वसुतांततः ॥ जगामसुभगेयोगेतदासंपूर्णमानसः ॥ ६७ ॥ सकाननान्युपाक्रम्यवनान्युपवनानिच ॥ ददर्शरुदतींनारीम
प्रतर्क्यांमहौजसम् ॥६८॥ नरूपेणेदृशीलोकेरम्येषुवनसानुषु ॥ कौतुकेनपरामृष्टस्तांदृष्ट्वारुदतींगिरिः ॥६९॥ उपसृप्यततस्तस्यानिकटंसोप्यपृच्छत ॥
॥ हिमवानुवाच ॥ कासिकस्यासिकल्याणिकिमर्थंचापिरोदिषि॥२७०॥नैतदल्पमहंमन्येकारणंलोकसुंदरि॥ सातस्यवचनंश्रुत्वाउवाचमधुनासह॥७१॥
रुदंतीशोकवचनंश्वसंतीदैन्यवर्धनं ॥ ॥ रतिरुवाच ॥ कामस्यदयितांभार्यांरतिंमांविद्धिसुव्रत ॥ ७२ ॥ गिरावस्मिंश्चभगवान्गिरिशस्तपसिस्थितः ॥
तेनप्रत्यूहरुष्टेनक्रोधाद्विस्फार्यलोचनं ॥७३॥ विमुच्याग्निशिखाज्वालांकामोभस्मावशेषितः ॥ अहंतुशरणंयातातंदेवंभयविह्वला॥७४॥स्तुतवत्यथसंतुष्ट
स्ततोमांगिरिशोब्रवीत् ॥ तुष्टोहंकामदयितेकामोत्पत्तिर्भविष्यति ॥ ७५ ॥ त्वत्स्तुतिंचाप्यधीयानोनरोभक्त्यामदाश्रयः ॥ लप्स्यतेकांक्षितंकामं
निवर्तमरणादपि ॥७६॥ प्रतीक्षमाणातद्वाक्यमाशावेशवशादहं ॥ शरीरंपरिरक्षिष्येकिंचित्कालंमहाद्युते ॥७७॥ इत्युक्तस्तुतयारत्याशैलःसंभ्रमभीषणः ॥
पाणावादायतनयांगंतुमैच्छत्स्वकंपुरं ॥७८॥ भाविनोवश्यभावित्वाद्भवित्रीभूतभाविनी ॥ लज्जमानासखिमुखैरुवाचपितरंगिरिं ॥७९॥ शैलपुत्र्युवाच ॥
दुर्भगेनशरीरेणकिंममानेनकारणं ॥ कथंचतांदशांप्राप्तश्शङ्करोमेपतिर्भवेत् ॥ २८० ॥ तपोभिःप्राप्यतेभीष्टंनासाध्यंतुतपस्यतः ॥ दुर्भगत्वंवृथा
लोकेविहितेसतिसाधने ॥ ८१ ॥ तपसिभ्रष्टसंदेहाततःस्वार्थजिगीषया ॥ एवंतपःकरिष्येहंयामीत्युक्तवतींसुताम् ॥ ८२ ॥ उवाचवाचाशै
लेंद्रोगद्गदस्वरवर्णया ॥ हिमवानुवाच ॥ उमेतिचापलंपुत्रिनक्षमंतावकंवपुः ॥ ८३ ॥ सोढुंक्लेशानुरूपस्यतपसःसौम्यदर्शने ॥ भावीन्यपिचकार्या
णिपदार्थानिसदैवतु ॥ ८४ ॥ भाविनोर्थाभवंत्येवबहवोऽनिच्छतोपिहि ॥ तस्मान्नतपसातेस्तिबालेकिंचित्प्रयोजनम् ॥ ८५ ॥ भवनंचैवगच्छामिचिंत
यिष्यामितत्रवै ॥ इत्युक्तातुयदानैवगृहमन्वेतिशैलजा ॥ ८६ ॥ ततोद्रिश्चिंतयाविष्टःस्वसुतांप्रशशंसच ॥ ततोंतरिक्षेदिव्याचवागभूद्भुवनत्रये ॥ ८७ ॥
उमेतिचापलंपुत्रित्वयोक्तातनयायतः ॥ उमेतिनामतेनास्याभुवनेषुभविष्याति ॥ ८८ ॥ सिद्धिमूर्तिमतीत्वेषासाधयिष्यतिचिंतितम् ॥ इतिश्रु
त्वातुवचनंसतदाकाशमंडले ॥८९॥ अनुज्ञायसुतांशैलोजगामाशुस्वमंदिरम् ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शैलजापिययौशैलमगम्यमपिदैवतैः ॥ २९० ॥ सखी
भ्यामनुयातातुनियतानगराजजा ॥ शृंगंहिमवतःपुण्यंनानाधातुविभूषितम् ॥ ९१ ॥ दिव्यपुष्पलताकीर्णंभ्रमरोद्घुष्टपादपम् ॥ दिव्यप्रस्रवणोपेतंमनो
रथशतोज्ज्वलम् ॥ ९२ ॥ नानापक्षिसमायुक्तंचक्रवाकोपशोभितम् ॥ जलजस्थलजैःपुण्यैःप्रफुल्लैरुपशोभितम् ॥ ९३ ॥ चित्रकंदरसंगुह्यंदिव्यगेहसम

न्वितम् ॥ विहंगसंघसंघुष्टंकल्पपादपसंकटम् ॥ ९४ ॥ तत्रापश्यन्महाशाखंशाखिनंहरितच्छदम् ॥ सर्वर्तुकुसुमोपेतंचक्रवाकोपशोभितम् ॥ ९५ ॥
नानापुष्पशताकीर्णंनानाविधफलान्वितम् ॥ त्यक्तंसूर्यस्यरुचिभिर्भिन्नसंहतपल्लवम् ॥ ९६ ॥ तत्रांबराणिसंत्यज्यभूषणानिचशैलजा ॥ संवीता
वल्कलैर्दिव्यैर्दर्भनिर्मितमेखला ॥ ९७ ॥ त्रिःस्नातापाटलाहाराबभूवशरदांशतम् ॥ शतमेकेनजीर्णेनपर्णेनावर्त्तयत्तदा ॥ ९८ ॥ निराहाराशतं
साभूत्समानांतपसोनिधिः ॥ ततउद्वेजिताःसर्वेप्राणिनस्तपसोग्निना ॥ ९९ ॥ ततःसस्मारभगवान्मुनीन्सप्तशतक्रतुः ॥ तेसमागम्यमु
दिताःसर्वेसमुदितास्तथा ॥ ३०० ॥ पूजितास्तेमहेंद्रेणपप्रच्छुस्तत्प्रयोजनम् ॥ किमर्थंहिसुरश्रेष्ठसंस्मृतास्तुवयंत्वया ॥ १ ॥ शक्रःप्रोवाचशृण्वं
तुभगवंतःप्रयोजनम् ॥ हिमाचलेतपोघोरंतप्यतेभूधरात्मजा ॥ २ ॥ तस्याभिमतयोगेनभवंतःकर्तुमर्हथ ॥ तपःसमापनंदेव्याजगदर्थेत्वग
न्विताः ॥ ३ ॥ तथेत्युक्त्वाततःशैलंसिद्धसंघातसेवितम् ॥ ऊचुरागम्यमुनयस्तामथोमधुराक्षरम् ॥ ४ ॥ पुत्रिकस्तेव्यवसितःकामः
कमललोचने ॥ तानुवाचततोदेवीसादरंगौरवान्मुनीन् ॥ ५ ॥ देव्युवाच ॥ तपस्यंतोमहाभागाःप्रोह्यमौनंभवादृशां ॥ वंदनायनियुक्ताधीर्याचय
त्यविकल्पितम् ॥ ६ ॥ सुप्रसन्नमुखायूयंगृहीत्वासनमादितः ॥ उपविष्टाःश्रमंमुक्त्वाततःप्रक्ष्यथमामनु ॥ ७ ॥ इत्युक्तास्तेततश्चक्रुस्तत्रासनपरिग्र
हम् ॥ साचतान्विधिवत्पूर्वंपूजयित्वाविधानतः ॥ ८ ॥ उवाचादित्यसंकाशान्मुनीन्सप्तऋषीन्शनैः ॥ त्यक्त्वाव्रतात्मकंमौनंनत्वाचविधिवन्मु
नीन् ॥ ९ ॥ भगवंतोपिमौनांतेतस्याःसप्तर्षयोप्यथ ॥ गौरवाधारतांप्राप्तांपप्रच्छुस्तांपुनस्तथा ॥ १० ॥ सापिगौरवगर्भेणमनसाचारुहासिनी ॥ मु
नीन्सर्वांस्तथालोक्यप्रोवाचप्रोह्यवाग्यमम् ॥ ११ ॥ भगवंतोविजानीथप्राणिनांमनसेप्सितम् ॥ शरीरादिभिरत्यर्थंकदर्थ्यंतेहिदेहिनः ॥ १२ ॥ केचित्तुनिपुणा
स्तत्रघटंतेविविधोद्यमैः ॥ उपायैर्दुर्लभान्भावान्प्राप्नुवंतिह्यतंद्रिताः ॥ १३ ॥ अपरेतुपरिच्छिद्यनानाकारानुपक्रमान् ॥ देहांतरार्थंसारंभमाश्रयं
तिहितद्व्रतम् ॥ १४ ॥ ममत्वाकाशसंभूतकुसुमस्रग्विभूषितम् ॥ विंध्यशृंगंस्प्रष्टुकामोहस्तःप्रसरतेमुहुः ॥ १५ ॥ अहंकिलभवंदेवंपतिंप्राप्तुंसमुद्यता ॥
प्रकृत्यैवदुराराध्यंतपस्यंतंचसंप्रति ॥ १६ ॥ सुरासुरैरनिर्णीतंपरमार्थंक्रियाश्रयं ॥ सांप्रतंचापिनिर्दग्धोमदनोवीतरागिणा ॥ १७ ॥ कथमाराधयेदीशंमादृशीतादृ
शंशिवम् ॥ इत्युक्तामुनयस्तेतुस्थिरतामनसस्ततः ॥ १८ ॥ ज्ञातुमस्यावचःप्रोचुःप्रक्रमात्प्रकृतार्थकम् ॥ मुनयऊचुः ॥ द्विविधन्तुसुखंतावत्पुत्रिलो
केविभाव्यते ॥ १९ ॥ शरीरस्यास्यसंयोगश्चेतसश्चापिनिर्वृतिः ॥ प्रकृत्यातुसदिग्वासाभीमोभस्मास्थिभूषणः ॥ ३२० ॥ कपालीभिक्षुकोनग्नोविरूपाक्षोऽ
स्थिरक्रियः ॥ प्रमत्तोन्मत्तकाकारोबीभत्सोकृतसंग्रहः ॥ २१ ॥ पत्यानतेनचास्त्यर्थोमूर्तोनर्थेनकांक्षितः ॥ यदिस्वस्यशरीरस्यसुखमिच्छ

सिशाश्वतम् ॥३२२॥ तत्कथंतेमहादेवाद्भूतभाजोजुगुप्सितात् ॥ स्रवन्नरवसासास्थिकपालकृतभूषणात् ॥२३॥ श्वसदुग्रभुजंगेन्द्रकृतभूषणभूषितात्॥ श्मशानवासिनोरौद्रप्रमथानुगतादपि॥ २४॥ सुरेन्द्रमकुटव्रातनिघृष्टचरणोऽरिहा॥हरिरास्तिजगद्धाताश्रीकान्तोऽनन्तमूर्तिमान्॥ २५॥ जप्योयज्ञभुजाम स्तितथेन्द्रःपाकशासनः ॥ देवतानांनिधिश्चास्तिज्वलनस्सर्वकामधुक् ॥ २६ ॥ वायुरास्तिजगद्धातायःप्राणस्सर्वदेहिनाम् ॥ तथावैश्रवणोराजा सर्वार्थमहिमाप्रभुः ॥ २७ ॥ एभ्यएकतमंकस्मान्नत्वंसंप्राप्तुमिच्छसि ॥ उतान्यस्मादिहप्राप्यंसुखंतेमनसेहितम् ॥ २८ ॥ एवमेतत्तथापुत्रिप्र भावोलोकसम्पदाम् ॥ अस्मिन्देहेपरेवापिकल्याणप्राप्तयेतव ॥ २९ ॥ पितुरेवास्तितेसर्वंसुरेभ्योयन्निवेदितम् ॥ वरस्यप्राप्तयेक्लेशस्सचाप्यत्रा फलस्तरुः॥ ३३०॥ प्रायेणप्रार्थितोह्यर्थस्समर्थोह्यातिदुर्लभः ॥ स्वस्थानविनियोगित्वात्पुत्रितत्रापिलभ्यते ॥ ३१ ॥ इत्युक्तवत्सुकुपितामुनिवर्येषु शैलजा ॥ उवाचक्रोधरक्ताक्षीविस्फुरद्दशनच्छदा ॥ ३२ ॥ देव्युवाच ॥ असद्ग्रहस्यकानीतिर्व्यसनस्यकयंत्रणा ॥ विपरीतार्थबोद्धारःसत्पथे केनयोजिताः ॥ ३३ ॥ एवंमांवितथदुष्प्रज्ञामस्थानासद्ग्रहप्रियाम् ॥ नमांप्रतिविचारोस्तियदहंकारमानिनी ॥ ३४ ॥ प्रजापतिसमाःसर्वेभवंतःसर्वद र्शिनः ॥ ननूनंवित्थतंदेवंशाश्वतंजगतःप्रभुम् ॥ ३५ ॥ अजमीशानमव्यक्तममेयमहिमोदयम् ॥ आस्तांतत्कर्मसद्भावंसंबोधंतावदावृतम् ॥ ३६ ॥ विदुस्तंनहरिब्रह्ममुखाअपिसुरेश्वराः॥ यत्तस्यविभवंस्वोत्थंभुवनेषुविजृंभितम्॥ ३७॥ प्रकटंसर्वभूतानांतदप्यथनवित्थकिं ॥कस्यैतद्गगनंमूर्तिःकस्याग्निः कस्यमारुतः ॥३८॥ कस्यभूःकस्यवरुणःकश्चंद्रार्कविलोचनः ॥ कस्यार्चयंतिलोकेषुलिंगंभक्त्यासुरासुराः ॥ ३९ ॥ यच्चब्रह्मेश्वरादेवाविष्णिवन्द्राद्याम हर्षयः॥ प्रभावंप्रभवंवापितेषामपिनवित्थकिं ॥ ३४०॥ अदितेःकश्यपाज्जातादेवानारायणादयः ॥ मरीचेःकश्यपःपुत्रोह्यदितिर्दक्षपुत्रिका ॥ ४१ ॥ मरीचिश्चापिदक्षश्चपुत्रौतौब्रह्मणःकिल॥ ब्रह्माहिरण्मयादंडादेवासिद्धविभूतिकः॥ ४२॥ कस्यप्रादुरभूद्ध्यानात्प्राकृतःप्राकृतांशकः ॥ अथनारायणेनैव स्वकीयेच्छासमाश्रयात्॥ ४३॥ तत्प्रेरितःप्रयात्वेषजन्मनारायणात्मकम्॥ सापिकर्मणएवोक्ताप्रेरणविवशात्मनाम् ॥ ४४॥ यथोन्मादादिदुष्टस्यमतिरे वहिसाभवेत्॥ इष्टानेवपदार्थान्वैविपरीतान्हिमन्यते ॥ ४५॥ लोकस्यव्यवहारेषुदृष्टेषुहसतेसदा ॥ धर्माधर्मफलप्राप्तौविष्णुमेवनिबोधत ॥ ४६ ॥ विदध्वमित्थंमुनयोऽसकृच्चमेगिरंगिरीशश्रुतिभूमिसन्निधौ॥ उत्कृष्टकेदारइवावनीतलेसुबीजमुष्टिंसुफलायकर्षकाः॥ ४७॥ तेतांश्रुत्वाहितांरम्यांप्रक्रमा त्प्रक्रमक्रियाम्॥ वाचंवाचांपतिप्रख्याःप्रोचुश्चस्मितसुंदराः॥४८॥ मुनयऊचुः॥ जातेलोकविधानेतुसत्यंतत्कार्यमुत्तमम्॥ प्रायःप्रालेयशैलस्यशंकात त्कालरूपिणः॥ ४९॥ सत्यमुत्कंठिताःसर्वेयेयेकार्यार्थमुद्यताः॥ तेषांत्वरंतेचेतांसिकिंतुनाममहात्मनाम् ॥३५०॥ लोकयात्रानुगंतव्याविशेषेणविवक्षि

तैः ॥ यतस्तद्धर्ममेधंतेतत्प्रामाण्यंपरेधृताः ॥ ५१ ॥इत्युक्तामुनयोजग्मुस्त्वरितास्तुहिनाचलम् ॥ तत्रतेपूजितास्तेनाहिमशैलेनसादरम् ॥ ५२॥ ऊचुर्मु
निवराःप्रीताःस्वल्पकंतुत्वरान्विताः ॥ मुनयऊचुः ॥ देवोदुहितरंसाक्षात्पिनाकीतवमार्गते ॥ ५३ ॥ तच्छीघ्रंपावयात्मानमाहुत्येवानलेहुतम् ॥ कार्यं
हितच्चदेवानांसुचिरंपरिवर्तते ॥ ५४ ॥ जगदुद्धारणायैषविधातव्यःसमुद्यमः ॥ इत्युक्तस्तुतदाशैलोहर्षावेशवशान्मुनीन् ॥ ५५ ॥ असमर्थोभवद्वक्तुमुत्तरं
प्रार्थयन्निव ॥ ततोमेनामुनीन्वंद्यप्रोवाचस्नेहविक्लवा ॥ ५६ ॥ दुहितुस्तान्मुनींश्चैववचनंस्वयमर्थवत् ॥ ॥ मेनोवाच ॥ यदर्थंदुहितुर्जन्मचेच्छंत्यपि
महाफलं ॥ ५७ ॥ तदेवोपस्थितंसर्वंप्रक्रमेणैवसांप्रतम् ॥ कुलजन्मवयोरूपविभुत्वैस्सहितोपियः ॥ ५८ ॥ वरस्तस्यापिनाहूयसुतादेयाह्ययाचतः ॥
दिग्वासाजटिलःशूलीदग्धकामोपिकामदः ॥ ५९ ॥ सतुमत्सुतयाघोरःकथंनामउपास्यते ॥ मुनयउचुः ॥ ऐश्वर्यमवगच्छस्वशंकरस्यसुरासुराः ॥३६०॥
आराध्यमानपादाब्जयुगलाश्चसुनिर्वृताः ॥ यस्योपयोगियद्रूपंतेनतत्प्रार्थ्यतेचिरम् ॥ ६१ ॥ घोरंतपस्यतेबालातेनरूपेणनिर्वृता ॥ यत्सात्रतानिःदिव्या
निनयिष्यतिसमापनम् ॥ ६२ ॥ तदत्रावहितातावदस्मास्वेवभविष्यति ॥इत्युक्त्वागिरिणासार्द्धंययुर्यत्रास्तिशैलजा ॥ ६३ ॥ जितार्कज्वलनज्वालातप
स्तेजोमयींह्युमा ॥ प्रोक्तासामुनिभिःस्निग्धंमानिन्याहवचोर्थवत् ॥ ६४ ॥ नाहंक्षुद्रात्किलेच्छामिऋतेशर्वात्पिनाकिनः ॥ स्थितंचतारतम्येनप्राणिनां
परमर्द्धिदं ॥ ६५ ॥ धीरतैश्वर्यकार्याणिप्रमाणमतुलंमहत् ॥ यस्मान्नकिंचिदपरंयच्चयस्मात्प्रवर्तते ॥ ६६ ॥ यस्यैश्वर्यमनाद्यंतंतमहंशरणंगता ॥ समः
सव्यवसायश्चदीर्घेणविपरीतकः ॥ ६७ ॥ एवंनिशम्यतेवाचंदेव्यामुनिवरास्तदा ॥ आनंदाश्रुपरीताक्षाःसस्वजुस्तांतपस्विनीं ॥ ६८ ॥ ऊचुश्चपरम
प्रीताःशैलजांमधुरंवचः ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ अत्यद्भुतमहोपुत्रिज्ञानमूर्तिरिवामला ॥ ६९ ॥ प्रसादयसिनोभावंभवभावप्रतिश्रयात् ॥ ननुविद्मो
वयंतस्यदेवस्यैश्वर्यमद्भुतम् ॥ ३७० ॥ त्वन्निश्चयस्यदृढतांवेत्तुंवयमिहागताः ॥ अचिरादेवतन्वंगिकामस्त्वेषभविष्यति ॥ ७१ ॥ आदित्यस्सप्र
भोयातिरत्नेभ्यःकाद्युतिःपृथक् ॥ कोर्थोवर्णान्स्वकांस्त्यक्त्वातथात्वंगिरिशंविना ॥ ७२ ॥ यामोनेकाभ्युपायेनतमभ्यर्थयितुंवयम् ॥ अस्माकमपि
चैषोर्थःसुतरांहृदिवर्तते ॥ ७३ ॥ अतस्त्वमेवसाबुद्धिर्यतोनीतिस्त्वमेवहि ॥ अतोनिःसंशयंकार्यंशंकरोपिविधास्यति ॥ ७४ ॥ इत्युक्त्वापू
जितास्सर्वेमुनयोगिरिकन्यया ॥ प्रययुर्गिरिशंद्रष्टुंप्रस्थंहिमवतोमहत् ॥ ७५ ॥ गंगांभःप्लावितात्मानःपिंगाबद्धजटासटाः ॥ भृंगानुयातपाणिस्थमं
दारकुसुमस्रजः ॥ ७६ ॥ संप्राप्यतुगिरेःप्रस्थंददृशुःशंकराश्रमम् ॥ प्रशांताशेषसत्त्वौघंपर्यस्तिमितकाननम् ॥ ७७ ॥ निःशब्दक्षोभसलिलप्रया
तंसर्वतोदिशम् ॥ तत्रापश्यंस्ततोद्वारिवीरकंवेत्रपाणिनम् ॥ ७८ ॥ तमेतेमुनयःपूज्याविनीताःकार्यगौरवात् ॥ ऊचुर्मधुरभाषाभिस्ते

वाचंवाग्मिनांवराः ॥ ७९ ॥ द्रष्टुंवयमिहायाताःशंकरंगुणनायकं ॥ त्रिलोचनंविजानीहिसुरकार्यप्रचोदिताः ॥ ३८० ॥ त्वमेवनोगतिस्त
त्रयथाकालानतिक्रमः ॥ स्यात्प्रार्थनैषाप्रायेणप्रतिहारमयीप्रभो ॥ ८१ ॥ इत्युक्तोमुनिभिःसोथगौरवात्तानुवाचह ॥ सवनस्यापरांसंध्यांकर्तुमंदा
किनींगतः॥८२॥ क्षणेनभाविताविप्रास्ततोद्रक्ष्यथशूलिनम् ॥ इत्युक्तामुनयस्तस्थुर्यत्नात्कार्यविचक्षणाः ॥८३॥ गंभीरांबुधरंप्रावृट्तृषिताश्चातकायथा ॥
तथाक्षणेननिष्पन्नसमाचारक्रियाविधिम्ः ॥ ८४ ॥ वीरासनकृतोद्देशंमृगचर्मनियामितंम् ॥ ततोविनीतोजानुभ्यामवलंव्यमहींमुदा ॥ ८५ ॥ उवाच
वीरकोदेवंप्रणयैकसमाश्रयम् ॥ संप्राप्तामुनयःसप्तद्रष्टुंत्वांदीप्ततेजसं ॥ ८६ ॥ विभोसमादिशद्रष्टुंततोध्यानमिहार्हसि ॥ इत्युक्तोधूर्जटिस्तेनवीरके
णमहात्मना ॥ ८७ ॥ भ्रूभंगसंज्ञयातेषांप्रवेशाज्ञांददौतदा ॥ मूर्द्धकंपेनतान्सप्तवीरकोपिमहामुनीन् ॥ ८८ ॥ आजुहावविदूरस्थान्दर्शनायपिना
किनः ॥ त्वरावद्धजटास्तेचलंवकृष्णाजिनांबराः ॥ ८९ ॥ विविशुर्वेदिकांदिव्यांगिरीशस्यविभोस्ततः ॥ वद्धपाणिपुटाक्षिप्तनाकपुष्पोत्करास्त
तः ॥ ३९० ॥ पिनाकिपादयुगलंवंद्यनाकनिवासिनः ॥ ततःस्निग्धेक्षिताःसंतोमुनयःशूलपाणिना ॥ ९१ ॥ गिरीशंतेततोदृष्ट्वातेसमंतुष्टवुर्मुदा ॥ मुनयऊ
चुः ॥ ९२ ॥ अहोकृतार्थावयमेवसांप्रतंसुरेश्वरैर्वंदितपादपल्लवम् ॥ विलोकयामोगुणगौरवार्द्धिभिःसमादिशेःकार्यमशेषरक्षणम् ॥ ९३ ॥ ततःप्रहस्यसर्वज्ञ
उवाचमुनिसत्तमान् ॥ भवतांयद्धृदिगतंकार्यंतत्कुरुताधुना ॥ ९४ ॥ इत्युक्तामुनयस्तूर्णंययुर्यत्रचशैलजा ॥ वभाषिरेविभागज्ञागिरिजां
गिरिगह्वरे ॥ रम्यंप्रियमनोहारिमारूपंतपसादह ॥ ९५ ॥ प्रीतस्तेशंकरःपाणिमेषप्रतिग्रहीष्यति ॥ वयमार्थितवंतस्तेपितरंपूर्वमागताः ॥ ९६ ॥ पित्रा
सहगृहंगच्छवयंयामःस्वमंदिरं ॥ इत्युक्तातपसःसत्यंफलमस्तीतिचिंत्यसा ॥ ९७ ॥ त्वरमाणाययौवेश्मपितुर्दिव्यंसुशोभितं ॥ सातत्ररजनींमेनेवर्षायुत
समांसती ॥ ९८ ॥ हरदर्शनसंजातसमुत्कंठाहिमाद्रिजा ॥ ततोमुहूर्त्तेब्राह्मेतुतस्याश्चक्रुःसुहृत्क्रियां ॥ ९९ ॥ नानामंगलसंदोहान्यथावत्क्रमपूर्वकम् ॥
दिव्यमंगलसंयोगान्मंदिरेवहुमंगले ॥ ४०० ॥ उपासतगिरिंमूर्त्ताऋतवःसर्वकामिकाः ॥ वायवःसुखदाश्चासन्संमार्जनविधौगिरेः ॥ १ ॥ हर्म्येषुश्रीःस्वयं
देवीकृतनानाप्रसाधना ॥ कांतिःसर्वेषुभावेषुऋद्धिश्चभरणाकुला ॥ २ ॥ चिंतामणिप्रभृतयोरत्नाश्शैलंसमंततः ॥ उपतस्थुर्लताश्चापिकल्पकाद्यामहाद्रु
माः ॥ ३ ॥ ओषध्योमूर्तिमत्यश्चादिव्यौषधिसमन्विताः ॥ रसाश्चधातवश्चैवसर्वेशैलस्यकिंकराः ॥ ४ ॥ किंकरास्तस्यशैलस्यव्यग्राश्चाश्रमव
र्तिनः ॥ नद्यःसमुद्रानिखिलाःस्थावरंजंगमंचयत् ॥ ५ ॥ तेसर्वेहिमशैलस्यमहिमानमवर्द्धयन् ॥ अभवन्मुनयोनागायक्षागंधर्वकिन्नराः ॥ ६ ॥
शंकरस्यापिविबुधागंधमादनपर्वते ॥ सज्जमंडनसंभारास्तस्थुर्निर्मलमूर्त्तयः ॥ ७ ॥ शर्वस्याथजटाजूटेचंद्रखंडंपितामहः ॥ व

बंधप्रणयोदारविस्फारितविलोचनः ॥ ८ ॥ कपालमालांविपुलांचामुंडामूर्ध्निबध्नती ॥ उवाचगिरिशंकालीपुत्रंजनयशंकर ॥ ९ ॥ योदैत्येंद्रकुलं हत्वामांरक्तैस्तर्पयिष्यति ॥ शौरिर्वेतंसिकारत्नंकंठाभरणमुज्वलम् ॥ ४१० ॥ भुजंगाभरणंगृह्यसज्जश्शंभोः पुरोभवत् ॥ शक्रोगजाजिनंतस्यवसाभ्यक्ताग्र पल्लवम् ॥ ४११ ॥ दध्रेसरभसंस्विद्यद्विस्तीर्णमुखपंकजम् ॥ वायवश्चवबुस्तीक्ष्णास्तीक्ष्णंहिमगिरिप्रभम् ॥ १२ ॥ वृषंविभूषयामासुर्हरयानंमनोजवम् ॥ विरेजुर्नयनान्तस्थाः शंभोः सूर्यानलेंदवः ॥ १३ ॥ स्वांद्युतिंलोकनाथस्यजगतः कर्मसाक्षिणः ॥ चिताभस्मसमाधत्तकपालेरजतप्रभम् ॥ १४ ॥ मनुजास्थिमयींमालांनिवबंधचपाणिना ॥ प्रेताधिपःपुरेदूरेसभयःसमवर्तत ॥ १५ ॥ नानाकारमहारत्नभूषणंधनदाहृतम् ॥ विहायोदीप्तसर्पेंद्रकट केनस्वपाणिना ॥ १६ ॥ कर्णोत्तंसंचकारेशोह्यमलंतक्षकंस्वयम् ॥ निष्पन्नाभरणंचैवप्रसाध्येशंप्रसाधनैः ॥ १७ ॥ तत्राप्येपानियमतोह्यभवन्व्य ग्रमूर्तयः ॥ मुमोचाभिनवान्सर्वरम्यशालिरसौषधीन् ॥१८॥ व्यग्रातुपृथिवीदेवीसर्वभावात्मनोरमा ॥ गृहीत्वावरुणः साक्षाद्रत्नाढ्याभरणानिच ॥ १९ ॥ पुष्पाणिचविचित्राणिनानारत्नमयानितु ॥ तस्थौसाभरणोदेवःसर्वज्ञःसर्वदेहिनाम् ॥ ४२० ॥ ज्वलनश्चापिदिव्यानिहैमान्याभरणानिच ॥ जातरूप पवित्राणिप्रयतः समुपस्थितः ॥ २१ ॥ वायुर्ववौचसुरभिःसुखसंस्पर्शनोविभुम् ॥ छत्रंचंद्रकरोद्दामंहासितंचशतक्रतुः ॥ २२ ॥ जग्राहमुदितःश्री मान्बाहुभिर्वज्रभूषणः ॥ जगुर्गंधर्वमुख्याश्चननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥२३॥ वादयंतोतिमधुरंजगुर्गंधर्वकिन्नराः ॥ मुहूर्तोदितवस्तत्रजगुश्चननृतुश्चवै ॥ २४ ॥ चपलाश्चगणास्तस्थुर्लोडयंतोहिमाचलम् ॥ उपविष्टः क्रमाद्धाताविश्वकृद्भगनेत्रहा ॥ २५ ॥ चकारौद्वाहिकंकृत्यंपत्न्यासहयथोदितम् ॥ दत्ताघ्योंगि रिराजेनसुरवृंदैर्विनोदितः ॥ २६ ॥ अवसत्तांक्षपांतत्रपत्न्यासहपुरांतकः ॥ ततोगंधर्वगीतेननृत्येनाप्सरसामपि ॥ २७ ॥ स्तुतिभिर्देवदैत्यानांविबुद्धो विबुधाधिपः ॥ आमंत्र्यहिमशैलेंद्रंप्रभातेजाययासह ॥ २८ ॥ जगाममंदरगिरिंवायुवेगेनशृंगिणा ॥ ततोगतेभगवतिनीललोहितेसहोमयारतिमनु भूतभूधरः ॥ २९ ॥ सवांधवोभवतिहिकस्यनोमनोविशृंखलंजगतिहिकन्यकापितुः ॥ पुरोद्यानेषुरम्येषुविविक्तेषुवनेषुच ॥ ४३० ॥ सुरक्तहृदयोदे व्याविजहारभगाक्षिहा॥ततोबहुतिथेकालेपुत्रनाम्नागिरेःसुता॥३१॥सखीभिः सहिताक्रीडांचक्रेकृत्रिमपुत्रकैः ॥ कदाचिद्गंधतैलेनगात्रमभ्यज्यशैलजा॥३२॥ चूर्णैरुद्वर्तयामासमलेनापूरितांतनुम् ॥ तदुद्वर्त्तनकंगृह्यनरंचक्रेगजाननम् ॥ ३३ ॥ पुरुपंक्रीडतींदेवीतच्चाप्यक्षिपदंभसि ॥ जाह्नव्याशिवयासख्या ततःसोभूद्बृहत्तनुः ॥ ३४ ॥ कायेनातिविशालेनजगदापूरयत्तदा ॥ पुत्रेत्युवाचतंदेवीपुत्रेत्युचेचजाह्नवी ॥ ३५ ॥ गांगेयइतिदेवैस्तुपूजितोभूद्गजाननः ॥ विनायकाधिपत्यंचददावस्यपितामहः ॥ ३६ ॥ पुनःसाक्रीडतीचक्रेतरुंचवरवर्णिनी ॥ मनोज्ञमंकुरंरूढमशोकस्यशुभानना ॥ ३७ ॥ वर्द्धयामासतं

चापिकृतसंस्कारमंगलम् ॥ बृहस्पतिमुखैर्विप्रैर्दिवस्पतिपुरोहितैः ॥ ३८ ॥ ततोदेवैःसमुनिभिःप्रोक्तादेवीत्विदंवचः ॥ अधुनादर्शितेमार्गेमर्यादांकर्तुम हसि ॥ ३९ ॥ फलंकिंभवितादेविकल्पितैस्तरुपुत्रकैः ॥ इत्युक्ताहर्षपूर्णांगीप्रोवाचातिशुभांगिरं ॥ ४४० ॥ एकंनिरुदकेग्रामेयःकूपंकारयेद्बुधः ॥ बिंदौ बिंदौचतोयस्यसवसेद्वत्सरंदिवि ॥४१॥ दशकूपसमावापीदशवापीसमोह्रदः ॥ दशह्रदसमाकन्यादशकन्यासमोद्रुमः ॥४२॥ एषावैशुभमर्यादानियतालो कभाविनी ॥ इत्युक्तास्तुततोविप्राबृहस्पतिपुरोगमाः ॥ ४३ ॥ जग्मुःस्वमंदिराण्येवभवानींवंद्यमातरं ॥ गतेषुतेषुदेवोपिशंकरःपर्वतात्मजां ॥ ४४ ॥ पाणिनालम्व्यमानेननस्वमावासमगच्छत ॥ चित्तप्रसादजननंप्रासादाट्टालगोपुरं ॥ ४५ ॥ लंबमौक्तिकदामानंमालिकाकुलवेदिकं ॥ सुनद्धकलधौतंचक्री डागृहमनोगतं ॥ ४६ ॥ प्रकीर्णकुसुमामोदमत्तालिकुलकूजितं ॥ किन्नरोद्गीतसंगीतगृहांतरितभित्तिकम् ॥ ४७ ॥ सुगंधिधूपसंघातंमनःप्राप्यमलक्षितं ॥ क्रीडामयूरनारीभिरभितोरभसार्पितं ॥ ४८ ॥ हंससंघातसंदिष्टस्फटिकस्तभंतोरणं ॥ अनाविलमसंभ्रांत्याबहुशःकिन्नराकुलं ॥ ४९ ॥ शुकैर्यत्राभिदृश्यं तेपद्मरागविनिर्मिताः ॥ भित्तयोजातिसंभ्रांत्याप्रतिबिंबितमौक्तिकाः ॥४५०॥ तत्राक्षैःप्रिययादेवोविहर्तुमुपचक्रमे ॥ स्वच्छेंद्रनीलभूभागेक्रीडंतौयत्रसंस्थि तौ ॥ ५१ ॥ वपुःसहायतांप्राप्तौविनोदरसनिर्वृतौ ॥ एवंप्रक्रीडतोस्तत्रदेवीशंकरयोस्तदा ॥ ५२ ॥ प्रादुर्भूतोमहाशब्दःपतितांबरगोचरः ॥ तच्छ्रुत्वाकौ तुकादेवीकिमेतदितिशंकरम् ॥ ५३ ॥ पर्यपृच्छत्सुरवरंहरंविस्मितपूर्वकं ॥ उवाचदेवोनैतत्तेदृष्टपूर्वंशुचिस्मिते ॥ ५४ ॥ एतेगणेशाःक्रीडंतेशैलेस्मि न्मत्प्रियाःसदा ॥ तपसाब्रह्मचर्येणनामभिःक्षेत्रसेवनैः ॥ ५५ ॥ यैरहंतोषितःपूर्वंतएतेमनुजोत्तमाः ॥ मत्समीपमनुप्राप्ताममहृद्याःशुभानने ॥ ५६ ॥ कामरूपामहोत्साहामहारूपगुणान्विताः ॥ कर्मभिर्विस्मयंतेपांप्रयामिबलशालिनाम् ॥ ५७ ॥ सामरस्यास्यजगतःसृष्टिसंहरणक्षमाः ॥ ब्रह्मचन्द्रेंद्रगंधर्वै स्सकिन्नरमहोरगैः ॥ ५८ ॥ विवर्जितोप्यहंनित्यंनैभिर्विरहितोरमे ॥ हृद्यामेचारुसर्वाङ्गितएतेक्रीडितागिरौ ॥ ५९ ॥ इत्युक्तातुतदादेवीत्यक्त्वातंविस्म याकुला ॥ गवाक्षांतरमासाद्यप्रेक्षतेचकितानना ॥४६०॥ यावंतस्तेकृशादीर्घाह्रस्वाःस्थूलामहोदराः ॥ व्याघ्रेभवदनाःकेचित्केचिन्मेपाजरूपिणः ॥६१॥ अनेकप्राणिरूपाश्चज्वालास्याःकृष्णपिंगलाः ॥ सौम्याभीमाःस्मितमुखाःकृष्णपिंगजटास्सदा ॥ ६२ ॥ नानाविहंगवदनानानाविधसुराननाः ॥ कौशेयच र्मवसनानग्नाश्चान्येविरूपिणः ॥ ६३ ॥ गोकर्णागजकर्णाश्चबहुवक्रेक्षणोदराः ॥ बहुपादाबहुभुजादिव्यनानास्त्रपाणयः ॥ ६४ ॥ अनेककुसुमापीडा नानाव्याकुलभीषणाः ॥ कृतनानायुधधरानानाकवचभूषणाः ॥ ६५ ॥ विचित्रवाहनारूढादिव्यरूपावियच्चराः ॥ वीणावाद्यरवोद्घुष्टानानास्थानकन र्तकाः ॥ ६६ ॥ गणेशांस्तांस्तथादृष्ट्वादेवीप्रोवाचशंकरम् ॥ ॥ देव्युवाच ॥ गणेशाःकतिसंख्याताःकिंनामानःकिमात्मकाः ॥ ६७ ॥ एकैकशोमम

ब्रूहिनिष्ठितायेपृथक्पृथक् ॥ शंकरउवाच ॥ कोटिकोटिश्चसंख्यातानानाविख्यातपौरुषाः ॥ ६८ ॥ जगदापूरितंसर्वमेभिर्भीमैर्महाबलैः ॥ सि
द्धक्षेत्रेषुरथ्यासुजीर्णोद्यानेषुवेश्मसु ॥ ६९ ॥ दानवानांशरीरेषुबालेषून्मत्तकेषुच ॥ एतेविशंतिमुदितानानाहारविहारिणः ॥ ४७० ॥ ऊष्मपाःफेन
पाश्चैवधूमपामधुपायिनः ॥ मेदाहारारुधिरपास्सर्वभक्षाह्यभोजनाः ॥ ४७१ ॥ देवादास्तापसाहारानानावाद्यरतिप्रियाः ॥ नहिवक्तुमनंतत्वाच्छक्यन्ते
हिगणाःपृथक् ॥ ७२ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ नागत्वगुत्तरासंगःशुद्धांगोमुंजमेखली ॥ मनःशिलेनकल्केनचपलोरंजिताननः ॥ ७३ ॥ भृंगदष्टोत्पलानांच
स्रग्दामामधुराकृतिः ॥ पाषाणशकलोत्तानकांस्यतालप्रवर्तकः ॥७४॥ असौगणेश्वरोदेवकिंनामाकिन्नरानुगः ॥ यएषगणगीतेषुदत्तकर्णोमुहुर्मुहुः ॥ ७५ ॥
शर्वउवाच ॥ ॥ सएषवीरकोदेविसदामेहृदयप्रियः ॥ नानाश्चर्यगुणाधारोगणेश्वरगणार्चितः ॥ ७६ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ ईदृशस्यसुतस्यास्ति
ममोत्कंठापुरांतक ॥ कदाहमीदृशंपुत्रंद्रक्ष्याम्यानंददायकं ॥ ७७ ॥ ॥ शर्वउवाच ॥ ॥ एषएवसुतस्तेस्तुनयनानंदकारकः ॥ त्वयामात्राकृतार्थो
हिवीरकोपिसुमध्यमे ॥ ७८ ॥ इत्युक्ताप्रेषयामासविजयांहर्षणोत्सुकां ॥ वीरकानयनायाशुदुहिताभूभृतःसखीं ॥ ७९ ॥ सावरुह्यत्वरायुक्ताप्रासादादं
बरस्पृशः ॥ विजयोवाच ॥ गणपंगणमध्यस्थंसूर्यकोटिप्रवर्तनम् ॥ ४८० ॥ एहिवीरकचापल्यात्त्वयादेवीप्रतोषिता ॥ त्वामाह्वयतिचेत्युक्तस्त्यक्त्वा
पाषाणखंडकम् ॥ ८१ ॥ देव्याः सपीपमागच्छद्विजयानुगतः शनैः ॥ प्रासादशिखरोत्फुल्लरक्तांबुजनिभद्युतिः ॥ ८२ ॥ तंदृष्ट्वाप्रस्थितान
ल्पस्वादुक्षीरपयोधरा ॥ ॥ गिरिजोवाच ॥ ॥ पिबक्षीरमिदंवत्ससुतंपिबयथेच्छकम् ॥ ८३ ॥ उवाचदेवीसस्नेहंगिरामधुरवर्णया ॥ एहिसद्यो
हिजातोसिमेपुत्रकोदेवदेवेनदत्तोधुनावीरक ॥ ८४ ॥ उक्त्वत्यंकआधायपर्यष्वजत्तंकपोलेचुचुंबागराण्नंदिनी ॥ मूर्ध्न्युपाघ्रायसंमार्ज्यगात्राणिचा
भूषयामासदिव्यैःस्वयंभूषणैः ॥ ८५ ॥ किंकिणीमेखलानूपुरैःसन्मणिप्रोतकेयूरहारैरमूल्यैर्गुणैः ॥ कोमलैःपल्लवैश्चित्रितश्चारुभिर्मंगलैःकंकणै
र्दिव्यमंत्रोद्भवैः ॥ ८६ ॥ तस्यशुद्धैस्ततोभूरिभिश्चाकरोन्मिश्रसिद्धार्थकैरङ्गरक्षाविधिं ॥ एवमादायचोवाचकृत्वास्रजंमूर्ध्निगोरोचनापत्रभंगोज्ज्वलैः॥८७॥
वत्सवत्साधुनाक्रीडसार्द्धंगणैरप्रमत्तोव्रजश्वभ्रवर्जंशनैः ॥ व्यालमालाकुलाःशैलसानुद्रुमादंतिभिर्भग्नशाखाःपरंभंगिनः ॥ ८८ ॥ जाह्नवीमंडल
क्षुब्धतोयाकुलंमाविशेथाबहुव्याघ्रजुष्टेवने ॥ वत्ससंख्येषुदुर्गेषुयद्वरिकापुत्रभावायतांस्वच्छचित्तोजनः ॥ ८९ ॥ प्रार्थितंभव्यमायातिभाविन्यसौ
भाव्यतांसोपिनिर्वर्त्यसर्वैर्गुणैः ॥ एवमुक्तोनयावीरकोमातरंसस्मयन्नाहलीलावशाविष्टधीः ॥ ४९० ॥ एषमात्रास्वयंमेकृतःकंकणःपत्रकश्चित्रितःपाटलै
र्बिंदुभिः ॥ चारुपुष्पैरियंमालतीभिःकृतामालिकामेशिरस्याहिताकोमला ॥ ९१ ॥ तोषयामीश्वरीमित्ययंसत्वरंचिंतयित्वाव्रजद्वाह्यतःक्रीडनम् ॥

स्वैर्गणैः संयुतो वीरको हर्षितो दक्षिणात्पश्चिमं पश्चिमादुत्तरम् ॥ ९२ ॥ उत्तरात्पूर्वमभ्येत्य सख्यायुता प्रेक्षते तं गवाक्षांतराद्वीरकं ॥ शैलपुत्री बहिः क्रीडितारं जगत्स्नेहतः पुत्रलुब्धा यतस्सोत्रकः ॥ ९३ ॥ मोहमायाति यः स्वल्पवेत्ता जडो मांसविण्मूत्रसंघातदेहोद्वहः ॥ द्रष्टुमभ्यंतरं नाकवासेश्वरेष्विन्दुपौलिंप्रविष्टेषु कक्षांतरम् ॥ ४९४ ॥ वाहनान्येवमारोहमाणास्ततो लोकपालास्त्रपूगं मुहूर्त्तावधि ॥ खड्ग एषो विखड्गाकरो निर्मलः कुंतकः कस्य केनाहृतो ब्रूत नः ॥ ९५ ॥ नो भवेद्धस्त दंडेन किं ब्रूमहे भीममूर्त्यं गणेनास्ति कृत्यं गिरौ ॥ पाश एषोस्ति तेनात्र को बध्यते मा वृथा लोकपालानुगास्तिष्ठत ॥ ४९६ ॥ एवमेवैतदित्यब्रुवंस्ते तदा वीक्ष्य देवानुगं वीरकं रक्षकं ॥ प्राह देवी वने पर्वते निर्जराध्यग्निशाला मुखे भूतले भूतपाः ॥९७॥ निर्झरांभोनिपातेषु नो मज्जतात्पुष्पजालावनद्धेषु धामस्वपि ॥ प्रोच्चनानाद्रिकुंजावगाहेष्वथो मारुतास्फोटसंरक्षणे कामतः ॥ ९८ ॥ कांचनोत्तुंगशृंगावरोहक्षितौ हैमरेणूत्करासंगपिंगद्युतिः ॥ खेचराणां वने चापि रम्ये त्वभौ रूपसंपत्प्रकारो गणो वासितुम् ॥ ९९ ॥ मंदरे कंदरे चारुवापीतटे कुन्दमंदारपुष्पप्रवालांबुजे ॥ सिद्धनारीभिरापीतरूपामृतं विस्तृतैर्नेत्रमात्रैरनुन्मेषिभिः ॥५००॥ वीरकं शैलपुत्री निमेषांतरादस्मरत्पुत्रगृध्नुर्विनोदार्थिनी ॥ सोपि तादृक्क्षणावाप्तपुण्योदयो यो हि जन्मांतरेस्यात्मजत्वं ततः ॥ १ ॥ क्रीडतस्तस्य तृप्तिः कथं जायते योपि भावाज्ज्वलद्धेधसा तेजसा ॥ कल्पितः प्रेक्षणं दिव्यगीतक्षणं नृत्यलोलैर्गणेशैः प्रवृत्यक्षणं ॥२॥ सिंहनादाकुले गंडशैले ज्वलद्रत्नजाले बृहत्सालताले क्षणम् ॥ फुल्लनानातमोल्लमल्लिकाले क्षणं वृक्षमूले विलोलोमराले क्षणम् ॥ ३ ॥ स्वल्पपंके जले पंकजांके क्षणं मातुरंके शुभे निष्कलंके क्षणम् ॥ परिक्रीडते बाललीलाविसारी गणेशाधिपो देवतानंदकारी ॥ ४ ॥ निकुंजेषु विद्याधरोद्गीतशीलः पिनाकीव लीलाविलासे सलीलः ॥ प्रकाश्य भुवनं गोभिस्ततो दिनकरे गते ॥ ५ ॥ देशांतरं तदा पश्चाद्दूरस्थो धरणीधरः ॥ मित्रत्वमस्य सुहृदं हृदये द्योतयन्निव ॥ ६ ॥ नित्यमाराधितो विप्रैः श्रीमान्विघनसः सुतः ॥ नाकरोत्स हितुमेरुरुपकारं पतिष्यतः ॥ ७ ॥ जनेष्वेषा व्यवस्थेति श्रूयते स्खलितो ह्यधः ॥ दिने नानुगतो भानुः स्वजनं परिपूरयन् ॥ ८ ॥ संध्याबद्धांजलिपुटा मुनयोभिमुखा रविम् ॥ यावदासते शीघ्रं निवार्योष्णाभिभाविताम् ॥ ९॥ व्यजृंभताथ लोकेस्मिन्क्रमाद्वैभावरं तमः ॥ कुटिलस्येव हृदये कालुष्यं दूषयन्मनः ॥५१० ॥ ज्वलत्फणिफणारत्नदीपोद्योतितभित्तिके ॥ शयने शशिसंघातरत्नवस्त्रोत्तरच्छदे ॥११॥ नानारत्नद्युतिलसच्छक्रचापविडंबके ॥ रत्नैः किंकिणिजालेन लसन्मुक्ताकलापके ॥ १२ ॥ कमनीयचलल्लीलावितानाच्छादितांबरे ॥ मंदरे मन्दसंचारं गते गिरिसुतायुतः ॥ १३ ॥ तस्थौ गिरिसुताबाहुलतामिलितकंधरः ॥ शशिमौलिः सितज्योत्स्नास्फारपूरितगोचरः ॥ १४ ॥ गिरिजाप्यसितापांगी नीलोत्पलदलच्छविः ॥ विभावर्या च संपृक्ता बभूवातीव गोमयी ॥ १५ ॥ तामुवाच ततो देवः क्रीडाकेलिकलायुताम् ॥५१६॥ इति श्रीपाद्मपु

राणेप्रथमेसृष्टिखंडेगौरीविवाहवर्णनंनामत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ शर्वउवाच ॥ शरीरेममतन्वंगिसितेभास्यसितद्युतिः ॥ भुजंगीवासिताशुभ्रे संश्लिष्टाचंदनेतरौ ॥ १ ॥ चंद्रातपेनसंपृक्तारुधिराम्बरसंवृता ॥ रजनीवासितेपक्षेद्दष्टिदोषंददासिमे ॥ २ ॥ इत्युक्तागिरिजातेनमुक्तकंठापिनाकिनम् ॥ उवाचकोपरक्ताक्षीभ्रुकुटीविकृतानना ॥ ३ ॥ देव्युवाच ॥ स्वकृतेनजनःसर्वोजाड्येनपरिभूयते ॥ अवश्यमर्थीप्राप्नोतिखंडनंशशिमंडन ॥ ४ ॥ तपोभिर्दीर्घचरितैर्यात्वांप्रार्थितवत्यहं ॥ तस्यामेनियतस्त्वेषह्यवमानःपदेपदे ॥ ५ ॥ नैवास्मिकुटिलाशर्वविषमानचधूर्जटे ॥ सविषस्त्वंजगत्ख्यातोव्यक्तदोषाकराश्रयः ॥ ६ ॥ त्वंहिमुष्णासिदशनान्नेत्रहंताभगस्यच ॥ आदित्यस्त्वांविजानातिभगवान्द्वादशात्मकः ॥ ७ ॥ मूर्ध्निशूलंजनयसिस्वैर्दोषैर्मामधिक्षिपन् ॥ यस्त्वंमामात्थकृष्णेतिमहाकालोसिविश्रुतः ॥ ८ ॥ यास्याम्यहंपरित्यक्तुमात्मानंतपसागिरिम् ॥ जीवंत्यानमयाकृत्यंधूर्तेनपरिभूतया ॥ ९ ॥ कापालिकेनक्षुद्रेणश्मशानेनित्यवासिना ॥ भूत्याविलिप्तस्वांगेनमातृमध्यस्थचारिणा ॥ १० ॥ निशम्यतस्यावचनंकोपतीक्ष्णाक्षरंहरः ॥ उवाचानिष्टसंभ्रांतःप्रचलेनेंदुमौलिना ॥ ११ ॥ शर्वउवाच ॥ ॥ अगात्मजासिगिरिजेनाहंनिंदापरस्तव ॥ चाटूक्तिबुध्यातुमयाकृतउन्मादसंश्रयः ॥ १२ ॥ विकल्पःस्वस्थचित्तेतुगिरिजेनममक्रमात् ॥ यद्येवंकुपिताभीरुतत्तवाहंनवैपुनः ॥ १३ ॥ नर्मवादीभविष्यामिजहिकोपंशुचिस्मिते ॥ शिरसाप्रणतेनैषरचितस्तेमयांजलिः ॥ १४ ॥ निहीनोह्यपमानेननिंदितेनैतिविक्रियाम् ॥ असतांतुसतांनस्यान्मर्मस्पृष्टोनरःकिल ॥ १५ ॥ अनेकैश्चाटुभिर्देवीदेवेनप्रतिबोधिता ॥ कोपंतीव्रंनतत्याजसतीमर्मणिघट्टिता ॥ १६ ॥ अवष्टब्धमथाच्छिद्यवासःशंकरपाणिना ॥ विपर्यस्तालकावेगाद्गन्तुमैच्छच्चशैलजा ॥ १७ ॥ तस्याव्रजंत्याःकोपेनपुनराहपुरांतकः ॥ सत्यंसर्वैरवयवैस्तनोपिसदृशंपितुः ॥ १८ ॥ हिमाचलस्यशृंगस्थमेवजालाकुलंमनः ॥ तथादुरवगाह्येभ्योगहनोहितवाशयः ॥ १९ ॥ काठिन्यमश्मसारेभ्योवनेभ्योबहुलांगता ॥ कुटिलत्वंनिम्नगाभ्योदुःसेव्यत्वंहिमादपि ॥ २० ॥ संक्रांतंसर्वमेवैतत्तन्वंगिहिमभूधरात् ॥ इत्युक्तासापुनःप्राहगिरिशंशैलकन्यका ॥ २१ ॥ कोपकंपितमूर्द्धासाप्रस्फुरद्दशनच्छदा ॥ उमोवाच ॥ स्यात्सर्वंदोषदानेननिंदायांगुणिनोबलात् ॥ २२ ॥ तवापिदुष्टसंपर्कात्संक्रांतंसर्वमेवहि ॥ व्यालेभ्योनेकजिह्वत्वंभस्मनोऽस्नेहवृत्तिता ॥ २३ ॥ हृत्कालुष्यंशशांकोत्थंदुर्बोधत्वंविषादपि ॥ किंचात्रबहुनोक्तेनअलंवाचांश्रमेणते ॥ २४ ॥ श्मशानवासान्निर्भीस्त्वंनग्नत्वात्तवनत्रपा ॥ निर्घृणत्वंकपालित्वाद्दयातेविगताचिरम् ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वामंदिरात्तस्मान्निर्जगामहिमाद्रिजा ॥ तस्यांव्रजंत्यांदेवेश्यांगणैःकिलकिलाकृता ॥ २६ ॥ क्वमातर्गच्छसीत्युक्त्वारुदद्भिर्धावितंपुनः ॥ विष्टभ्यचरणौदेव्यावीरकोबाष्पगद्गदः ॥ २७ ॥ प्रोवा

२४

चमातःकिन्नेवेतत्कयासिकुपितातुरा ॥ अहंत्वामनुयास्यामिव्रजंतींस्नेहवर्जिताम् ॥ २८ ॥ नोचेत्पतिष्येशिखराद्गिरेरस्यत्वयोज्झितः ॥ उन्नम्यवद
नंदेवीदक्षिणेनतुपाणिना ॥ २९ ॥ उवाचवीरकंमातात्वंशोकंपुत्रमाकृथाः ॥ शैलाग्रात्पतितुंनैवनचगंतुंमयासह ॥ ३० ॥ युक्तंतेपुत्रगच्छामिये
नकार्येणतच्छृणु ॥ कृष्णेत्युक्ताहरेणाहंस्तंभितास्म्यवमानिता ॥ ३१ ॥ साहंतपःकरिष्यामियेनगौरीत्वमाप्नुयाम् ॥ एषस्त्रीलंपटोदेवोयातायांम
य्यनंतरम् ॥ ३२ ॥ द्वाररक्षात्वयाकार्यानित्यंरन्ध्रान्ववेक्षणम् ॥ यथानकाचित्प्रविशेद्योषित्तत्रहरांतिकम् ॥ ३३ ॥ दृष्ट्वापरस्त्रियंचापिवदेथाममपुत्रक ॥
शीघ्रमेवकरिष्यामियथायुक्तमनंतरम् ॥ ३४॥ एवमस्त्वितिदेवेशींवीरकोवाचसांप्रतम् ॥ मातुराज्ञामृताहारप्लावितांगोगतज्वरः ॥३५॥ जगामरक्षांस
द्रष्टुंप्रणिपत्यतुमातरम् ॥ देवीचापश्यदायांतींसखींमातुर्विभूषिताम् ॥ ३६ ॥ कुसुमामोहिनींनामतस्यशैलस्यदेवताम् ॥ सापिदृष्ट्वागि
रिसुतांस्नेहविक्लवमानसा ॥ ३७ ॥ क्वपुत्रिगच्छसीत्युच्चैरालिंग्योवाचदेवता ॥ सातस्याःसर्वमाचख्यौशंकरात्कोपकारणम् ॥ ३८ ॥ पुनश्चोवाचगिरिजा
देवतांमातृसंमिताम् ॥ उमोवाच ॥ नित्यंशैलाधिराजस्यदेवतात्वमनिंदिते ॥ ३९ ॥ सर्वतःसन्निधानंतेमनसातीववत्सला ॥ अतस्तुते
प्रवक्ष्यामियद्विधेयंत्वयांबिके ॥ ४० ॥ अन्यस्त्रीसंप्रवेशस्तुत्वयारक्ष्यःप्रयत्नतः ॥ सरहस्येप्रयत्नेननिषेव्यःसततंगिरौ ॥ ४१ ॥ पिनाकिनःप्रविष्टा
यांवक्तव्यंमेत्वयानघे ॥ ततोहंसंविधास्यामियत्क्षमंतदनंतरम् ॥ ४२ ॥ इत्युक्तातांतथेत्युक्त्वाजगामसागिरिंशुभा ॥ उमापिपितुरुद्यानंजगामा
द्रिसुताद्भुतम् ॥ ४३ ॥ अंतरिक्षंसमाविश्यमेघमालाविलप्रभम् ॥ भूषणानिततोन्यस्यवृक्षवल्कलधारिणी ॥ ४४ ॥ ग्रीष्मेपंचाग्निसंतप्तावर्षा
सुचजलोषिता ॥ वन्याहारानिराहाराशुष्कस्थंडिलशायिनी ॥ ४५ ॥ एवंसाधयतीतत्रतपःसाचव्यवस्थिता ॥ज्ञात्वागतांगिरिसुतांदैत्यस्तत्रांतरब
ली ॥ ४६ ॥ अंधकस्यसुतोदृष्टः पितुर्वधमनुस्मरन् ॥ देवान्सर्वान्विजित्याजौवकभ्रातारणोत्कटः ॥ ४७ ॥ आडिर्नामांतरप्रेक्षीसततंचंद्रमौलिनः ॥
आजगामामररिपुः पुरंत्रिपुरघातिनः ॥ ४८ ॥ सतत्रागत्यददृशेवीरकंद्वार्यवस्थितम् ॥ विचिंत्यसोपिचवरंदत्तंकमलयोनिना ॥४९॥ हतेकिलांधकेदैत्ये
गिरिशेनासुरद्विषा ॥ आडिश्चकारविपुलंतपःपरमदारुणम् ॥५०॥ समागत्याब्रवीद्ब्रह्मातपसापरितोषितः॥किमाडेदानवश्रेष्ठतपसाप्राप्तुमिच्छसि ॥५१॥
ब्रह्माणमाहदैत्यस्तुनिर्मृत्युत्वमहंवृणे ॥ ब्रह्मोवाच ॥ जातानामिहसंसारेविनामृत्युंनयुज्यते ॥ ५२ ॥ यतस्ततोपिदैत्येंद्रमृत्युःप्राप्यश्शरीरिभिः॥इत्युक्तो
दैत्यसिंहस्तुप्रोवाचांबुजसंभवम् ॥५३॥ रूपस्यपरिवर्तोमेयदास्यात्पद्मसंभव॥तदामृत्युर्ममभवेदन्यथात्वमरोस्म्यहम् ॥ ५४ ॥ इत्युक्तस्तुततोवाचतुष्टः
कमलसंभवः ॥ यदाद्वितीयोरूपस्यविवर्तस्तेभविष्यति ॥ ५५ ॥ तदातेभवितामृत्युरन्यथानभविष्यति ॥ इत्युक्तोमरतांमेनेदैत्यसूनुर्महाबलः ॥ ५६॥

तस्मिन्कालेत्वसंस्मृत्यतद्वधोपायमात्मनः ॥ प्रतिहर्तुर्दृष्टिपथेवीरकस्याभवंस्तदा ॥ ५७ ॥ भुजंगरूपीरंध्रेणप्रविवेशद्दशःपथम् ॥ परिहृत्यगणेशस्य दानवोरौद्रदुर्जयः ॥ ५८ ॥ अलक्षितोगणेशेनप्रविश्याथपरांतनुम् ॥ भुजंगरूपंसंत्यज्यजग्राहाथमहासुरः ॥ ५९ ॥ उमारूपंरमयितुंगिरिशंमूढचे तनः ॥ कृत्वामायामयंरूपमप्रतर्क्यंमनोहरम् ॥ ६० ॥ सर्वैरवयवैःपूर्णंसर्वाभिज्ञानबृंहितम् ॥ कृत्वाभगांतरेदंतैर्दैत्योवज्रमयंदृढम् ॥ ६१ ॥ तीक्ष्णा ग्रंबुद्धिमोहेनगिरिशंहंतुमुद्यतः ॥ कृत्वोमारूपसंस्थानंगतोदैत्योहरांतिकम् ॥ ६२ ॥ पापोरम्याकृतिश्चित्रभूषणांबरसंयुतः ॥ तंदृष्ट्वागिरिशस्तुष्टस्तमा लिंग्यमहासुरम् ॥ ६३ ॥ मन्यमानोगिरिसुतांसर्वैरवयवांतरैः ॥ अपृच्छत्साधुभावंतेगिरिपुत्रिनकृत्रिमम् ॥ ६४ ॥ यात्वंमदाशयंज्ञात्वाप्राप्तेहवरवर्णि नी ॥ त्वयाविरहितंशून्यंममस्थानंजगत्त्रयम् ॥ ६५ ॥ प्राप्ताप्रसन्नवदनेयुक्तमेवंविधंत्वयि ॥ इत्युक्तोदानवेंद्रस्तुतंवभाषेस्मितंशनैः ॥ ६६ ॥ सचाबु ध्यदभिज्ञानैः प्राहत्रिपुरघातिनम् ॥ ॥ दैत्यउवाच ॥ यातास्मितपसःकामाद्दूरंलब्धुंहिमाचलम् ॥ ६७ ॥ रतिश्चतत्रमेनाभूत्ततः प्राप्तात्वदंतिकम् ॥ इत्युक्तःशंकरःशंकांचित्तेप्राप्तोविचारयन् ॥ ६८ ॥ हृदयेनसमाधायदेवःप्रहसिताननः ॥ कुपिताकुपितंबुद्ध्वाप्रकृत्याचदृढव्रता ॥ ६९ ॥ अप्राप्तकामासं प्राप्ताकिमेतत्संविजानती ॥ इतिचिंत्यहरस्तस्याअभिज्ञानंविचारयन् ॥ ७० ॥ नापश्यद्वामपार्श्वेतुतदंकंपद्मलक्षणम् ॥ लोम्नामावर्तरचितंततोदेवः पिनाकधृक् ॥ ७१ ॥ बुद्ध्वातांदानवींमायामाकारंगूहयंस्ततः ॥ मेढ्रदंष्ट्रास्त्रमादायदानवंतमसादयत् ॥ ७२ ॥ नचाबुध्यततद्वृत्तंवीरकोद्वाररक्षकः ॥ कुसुमामोदिनंदृष्ट्वास्त्रीरूपंदानवेश्वरम् ॥ ७३ ॥ दूतेनमारुतेनाशुबोधिताहिमशैलजा ॥ श्रुत्वावायुमुखाद्देवीक्रोधरक्ताविलेक्षणा ॥ ७४ ॥ अपश्यद्वीरकं पुत्रंहृदयेनैवदूयता ॥ ॥ देव्युवाच ॥ मातरंमांपरित्यज्ययस्मात्वंस्नेहविक्लवाम् ॥ ७५ ॥ विहितावसरः स्त्रीणांशंकरस्यरहोविधौ ॥ तस्मात्ते मानुषेरूक्षाजडाहृदयवर्जिता ॥७६॥ गणेशाकारसदृशीशिलामाताभविष्यति ॥ निमित्तएषविख्यातोवीरकस्यसुतादरात् ॥ ७७ ॥ संभवेप्रक्रमेचैवविचि त्राख्यानसंश्रयः ॥ एवमुत्सृष्टशापायांगिरिपुत्र्यामनंतरं ॥ ७८ ॥ निर्जगाममुखात्क्रोधःसिंहरूपीमहाबलः ॥ सतुसिंहःकरालास्यःसटाजटिलकं धरः ॥ ७९ ॥ ऊर्ध्वप्रोद्भूतलांगूलोदंष्ट्रोत्कटमुखावटः ॥ व्यादितास्योलंबजिह्वःक्षामःकुक्षिबलादिषु ॥ ८० ॥ अस्यास्येवर्तितुंदेवीव्यवस्थितवतीतदा ॥ ज्ञात्वामनोगतंतस्याभगवांश्चतुराननः ॥ ८१ ॥ आजगामाश्रमपदंसंपदामाश्रयंयतः ॥ आगम्योवाचदेवेशोगिरिजांस्पष्टयागिरा ॥ ८२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किंपुनःप्राप्तुकामासिकिमलभ्यंददामिते ॥ विरम्यतामतिक्लेशात्तपसोस्मान्मदाज्ञया ॥ ८३ ॥ तच्छ्रुत्वोवाचगिरिजागुरोगौरवयंत्रितं ॥ वाक्यं वाचाहरोद्गीर्णवर्णनिर्गमवांछितं ॥ ८४ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ तपसादुष्करेणाप्तःपतिर्वैशंकरोमया ॥ समांश्यामलवर्णेतिबहुशःप्रोक्तवान्रहः ॥ ८५ ॥

तस्मादहंकांचनाभवर्णातन्नामसंयुता ॥ भर्तुर्भूतपतेरंगमेकतोनिर्विषंभवेत् ॥ ८६ ॥ तस्यास्तद्भाषितंश्रुत्वाप्रोवाचजगदीश्वरः ॥ एवंभवत्वंभूयश्चभर्तुर्देहार्द्धचारिणी ॥ ८७ ॥ ततस्तत्याजतांकृष्णांफुल्लनीलोत्पलत्वचं ॥ त्वक्चसाप्यभवद्भीमाघंटाहस्तात्रिलोचना ॥ ८८ ॥ नानाभरणसंपूर्णापीतकौशेयधारिणी ॥ तामब्रवीत्ततोब्रह्मादेवींनीलांबुजत्विषं ॥ ८९ ॥ निशेभूधरजादेहसंपर्कात्वंमदाज्ञया ॥ संप्राप्ताकृतकृत्यत्वमेकानंशापुरोह्यसि ॥ ९० ॥ यएषसिंहःप्रोद्भूतोदेव्याःक्रोधाद्वरानने ॥ सतेस्तुवाहनंदेविकेतौचास्तुमहावलः ॥ ९१ ॥ गच्छविंध्याचलंतत्रसुरकार्यंकरिष्यसि ॥ पंचालोनामयक्षोयंयक्षलक्षपदानुगः ॥ ९२ ॥ दत्तस्तेकिंकरोदेविमयामायाशतैर्युतः ॥ इत्युक्त्वाकौशिकीदेवीविंध्यशैलंजगामह ॥ ९३ ॥ उमापिप्राप्तसंकल्पाजगामगिरिशांतिकं ॥ प्रविशंतींतुतांद्वारादपहृत्यसमाहितः ॥ ९४ ॥ रुरोधवीरकोदेवींहेमवेत्रलताधरः ॥ तामुवाचचकोपेनरूपेतुव्यभिचारिणीं ॥९५ ॥ प्रयोजनंनतेत्रास्तिगच्छयावन्नभक्ष्यसे ॥ देव्यारूपधरोदैत्योदेवंवांचितुमागतः ॥ ९६ ॥ प्रविष्टोनचदृष्टोसौसचदेवेनघातितः ॥ घातितेचाहमाज्ञप्तोनीलकंठेनकोपिना ॥ ९७ ॥ द्वारेत्वनवधानंतेयस्मात्पश्यामिवैततः ॥ भविष्यसिनमेद्वास्थोवर्षपूगाननेकशः ॥ ९८ ॥ अतस्तेनात्रदास्यामिप्रवेशंगम्यतांद्रुतम् ॥ एकांमुक्त्वागिरिसुतांमातरंस्नेहवत्सलाम् ॥ ९९ ॥ प्रवेशंलभतेनान्यानारीकमललोचने ॥ इत्युक्त्वातुतदादेवीचिंतमायासचेतसा ॥ १०० ॥ नारीनैवसदैतेयोवायुर्मेयामभाषत ॥ वृथैववीरकश्शप्तोमयाक्रोधपरीतया ॥ १०१ ॥ अकार्यंक्रियतेमूढैःप्रायःक्रोधसमन्वितैः ॥ क्रोधेननश्यतेकीर्तिःक्रोधोहंतिस्थिरांश्रियम् ॥ २ ॥ अपरिच्छिन्नतत्वार्थापुत्रंशापितवत्यहं ॥ विपरीतार्थबुद्धीनांसुलभोविपदागमः ॥ ३ ॥ संचिंत्यैवमुवाचेदंवीरकंप्रतिशैलजा ॥ सज्जलज्जाविकारेणवदनेनाम्बुजत्विषा ॥ ४ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ अहंवीरकतेमातानतेस्तुमनसोभ्रमः ॥ शंकरस्यास्मिदयितासुतातुहिनभूभृतः ॥ ५ ॥ ममगात्रच्छविभ्रांत्यामाशंकांपुत्रधारय ॥ तुष्टेनगौरतादत्ताममेयंपद्मजन्मना ॥ ६ ॥ मयाशप्तोस्यविदितेवृत्तांतेदैत्यनिर्मिते ॥ ज्ञात्वानारीप्रवेशंतुशंकरेरहसिस्थिते ॥ ७ ॥ ननिवर्तयितुंशक्यःशापःकिंतुब्रवीमिते ॥ शीघ्रमेष्यसिमानुष्यात्सर्वकामसमन्वितः ॥ ८ ॥ शिरसातुततोवंद्यमातरंपूर्णमानसः ॥ उवाचसाध्वींपूर्णेन्दुद्युतिंतुहिनशैलजां ॥ ९ ॥ वीरकउवाच ॥ नतसुरासुरमौलिलसन्मणिप्रवरकांतिकरालिनखाङ्घ्रिके ॥ नगसुतेशरणागतवत्सलेनवनमोवनतार्त्तिविनाशिनि ॥ ११० ॥ तपनमंडलमंडितकंधरेपृथुसुवर्णनगद्युतिहारिके ॥ विषमभंगविषंगमभीषितोगिरिसुतेभवतीमहमाश्रये ॥ ११ ॥ जगतिकाप्रणताभिमताददौझटितिसिद्धिमृतेभवतींयथा ॥ जगतिकांप्रणमेच्छशिशेखरोभुवनभृन्मुनयोभवतींयथा ॥ १२ ॥ विमलयोगविनिर्मितदुर्जयेसुतनुतुल्यमहेश्वरमंडली ॥ विदलितांधकबांधवसंहतिःसुरवरैःप्रथमं

त्वमभिष्टुता ॥११३॥ सितसटापटलोद्धतकंधराभवमहामृगराजरयस्थिता ॥ विमलशक्तिमुखानलपिंगलायतभुजौघनिपिष्टमहासुरा॥१४॥निगदिताभुव
नैरीतिचंडिकाजननिशुंभनिशुंभनिषूदिनी ॥ प्रणतचिंतितदाभवदानवप्रशमनैकरतिस्तरसाभुवि ॥ १५ ॥ वियतिवायुपथेज्वलनाकुलेवनितलेतवदे
विचयद्वपुः ॥ तदजितेप्रतिमेप्रणमाम्यहंभुवनभाविनितेभववल्लभे ॥१६॥ जलधयोललितोद्धतवीचयोहुतवहोद्युतिदग्धचराचरः ॥ फणसहस्रभृतश्चभुजं
गमास्त्वमभिधास्यसिमामभयंकरा ॥ १७ ॥ भगवतिस्थिरभक्तजनाश्रयेप्रतिगतोभवतीचरणाश्रयं ॥ करणजातमिहास्तुममाक्षयैतवविलासमुखा
नुभवास्यदम् ॥१८॥ सुप्रसन्नाततोदेवीवीरिकस्येतिसंस्तुता॥प्रविवेशशुभंभर्तुर्भुवनंभूधरात्मजा ॥१९॥ द्वास्थोऽपिवीरकोदेवान्हरदर्शनकांक्षिणः॥व्यसर्जे
यत्स्वकानेवगृहानादरपूर्वकं॥१२०॥ नास्त्यत्रावसरोदेवादेव्याःसहवृषाकपिः॥निभृतःक्रीडतीत्युक्ताययुस्तेचयथागतं॥२१॥ गतेवर्षसहस्रेतुदेवास्त्वरि
तमानसाः ॥ ज्वलनंचोदयामासुर्ज्ञातुंशंकरचेष्टितं ॥ २२ ॥ प्रविश्यपक्षिरंध्रेणशुकरूपीहुताशनः ॥ ददर्शशयनेसर्वंरतौगिरिजयासह ॥ २३ ॥ ददर्शतंच
देवेशोहुताशंशुकरूपिणं ॥ तमुवाचमहादेवःकिंचित्कोपसमन्वितः ॥ २४ ॥ शर्वउवाच ॥ निषिक्तमर्धंदेव्यांमेवीर्यंयेनशुकविग्रह ॥ लज्जयाविरतिश्चास्य
त्वमर्धंपिबपावक॥२५॥यस्मात्तुत्वत्कृतेविघ्नंतस्मात्त्वय्युपपद्यते॥ इत्युक्तःप्राञ्जलिर्वह्निरपिबद्वीर्यमाहितं॥२६॥तेनाप्लुतास्ततोदेवास्तन्मुखाऋभवोयतः॥
विपाट्यजठरंतेषांवीर्यंमाहेश्वरंततः ॥ २७ ॥ निष्क्रांतंतत्तहेमाभंविततेशंकराश्रमे ॥ तस्मिन्सरोऽभज्जातंविमलंबहुयोजनं ॥ २८ ॥ प्रोत्फुल्लहेमकमलं
नानाविहगनादितम् ॥ तच्छ्रुत्वातुसरोदेवीजातंहेममहांबुजम् ॥ २९ ॥ जगामकौतुकाविष्टातत्सरःकनकांबुजम् ॥ तत्रकृत्वाजलक्रीडांतदब्जकृ
तशेखरा ॥ १३० ॥ उपविष्टाततस्तस्यतीरेदेवीसखीवृता ॥ पातुकामाचतत्तोयंस्वादुनिर्मलपंकजम् ॥ ३१ ॥ अपश्यत्कृत्तिकास्तास्सपडर्कद्युति
सन्निभाः ॥ पद्मपत्रेतुतद्वारिगृहीत्वाप्रस्थितागृहम् ॥ ३२ ॥ हर्षात्सोवाचपास्यामिपद्मपत्रेस्थितंपयः ॥ ततःस्ताऊचुरखिलाःकृत्तिकाहिमशै
लजाम् ॥ ३३ ॥ कृत्तिकाऊचुः ॥ दास्यामोदयितेगर्भंरांभूतोयोभविष्यति ॥ सोस्माकमपिपुत्रःस्यादस्मत्राताचवृत्तिमान् ॥३४॥ त्रिषुलोकेषुविख्यातः
सर्वेष्वपिशुभानने ॥ इत्युक्तोवाचगिरिजाकथंमद्गात्रसंभवैः ॥ ३५ ॥ सर्वैरवयवैर्युक्तोभवतीभ्यःसुतोभवेत् ॥ ततस्तांकृत्तिकाऊचुर्विधास्या
मोस्यैवेवयम् ॥ ३६ ॥ उत्तमान्युत्तमांगानियद्येवंतुभविष्याति ॥ उक्तावैशैलजाप्राहभवत्वेवमनिंदिताः ॥ ३७ ॥ ततस्तुहर्षसंपूर्णाःपद्मपत्रास्थितंपयः ॥
तस्यैददुस्तयाचापितत्पीतंक्रमशोजलम् ॥ ३८ ॥ पीतेतुसलिलेचैवतस्मिन्नेवक्षणेवरः ॥ विपाट्यदेव्याश्चततोदक्षिणंकुक्षिमुद्गतः ॥ ३९ ॥ निश्चक्रामा
द्भुतोबालोरोगशोकविनाशनः ॥ प्रभाकरकरव्रातप्रकारप्रकरप्रभुः ॥ १४० ॥ गृहीतनिर्मलोदग्रशक्तिशूलांकुशोनलः ॥ दीप्तोमारयितुंदैत्यानु

त्थितःकनकच्छविः ॥ ४१ ॥ एतस्मात्कारणादेवकुमारश्चापिसोभवत् ॥ वामंविदार्यनिष्क्रांतस्ततोदेव्याःपुनःशिशुः ॥ ४२ ॥ स्कंदोथवदनाद्वह्नेःशुभ्रा
त्षड्वदनोरिहा ॥ कृत्तिकासलिलादेवशाखाभिःसविशेषतः ॥ ४३ ॥ शाखाःशिवाःसमाख्याताःषट्सुवक्त्रेषुविस्तृताः ॥ यतस्ततोविशाखोसौख्यातोलोके
षुषण्मुखः ॥ ४४ ॥ स्कंदोविशाखःषड्वक्त्रःकार्तिकेयश्चविश्रुतः ॥ पक्षेचैत्रस्यबहुलेपंचदश्यांमहाबलौ ॥ ४५ ॥ संभूतावर्कसदृशौविशाले
शरकानने ॥ सितेपक्षेतुपंचम्यांतथैतौपावकानलौ ॥ ४६ ॥ बालकाभ्यांचकारैकंसंध्यायामेवभूतये ॥ तस्यामेवततःषष्ठ्यामभिषिक्तोगुहः
प्रभुः ॥ ४७ ॥ सर्वैरमरसंघातैर्ब्रह्मोपेंद्रेंद्रभास्करैः ॥ गंधमाल्यैःशुभैःधूपैस्तथाक्रीडनकैरपि ॥ ४८ ॥ छत्रैश्चामरजालैश्चभूषणैश्चविलेपनैः ॥ अभिषिक्तो
विधानेनयथावत्षण्मुखःप्रभुः ॥ ४९ ॥ सुतामस्मैददौशक्रोदेवसेनेतिविश्रुताम् ॥ पत्न्यर्थंदेवदेवेशोददौविष्णुरथायुधम् ॥ १५० ॥ यक्षाणांदशलक्षाणि
ददावस्यधनाधिपः ॥ ददौहुताशनस्तेजोददौवायुश्चवाहनम् ॥ ५१ ॥ ददौक्रीडनकंत्वष्टाकुक्कुटंकामरूपिणम् ॥ एवंसुरास्तुतेसर्वेपरिवारमनन्त
कम् ॥ ५२ ॥ ददुर्मुदितचेतस्काःस्कंदायादित्यवर्चसे ॥ जानुभ्यामवनौस्थित्वासुरसंघास्तमस्तुवन् ॥ ५३ ॥ स्तोत्रेणानेनवरदंषण्मुखंमुख्यशःसुराः ॥
॥ देवाऊचुः ॥ ॥ नमःकुमारायमहाप्रभायस्कंदायचास्कंदितदानवाय ॥ ५४ ॥ नवार्कविद्युत्प्रतिमप्रभावनमोस्तुगुह्यायगुहायतुभ्यम् ॥ न
मोस्तुतेलोकभयापहायनमोस्तुतेलोककृपापराय ॥ ५५ ॥ नमोविशालामललोचनायनमोविशाखायमहाव्रताय ॥ नमोनमस्तेस्तुरणोत्कटायन
मोमयूरोज्ज्वलवाहनाय ॥ ५६ ॥ नमोस्तुकेयूरधरायतुभ्यंनमोधृतोदग्रपताकिनेते ॥ नमःप्रभावप्रणतायतेस्तुनमोऽस्तुघंटाधरधैर्यशालिने ॥ ५७ ॥
कुमारउवाच ॥ ॥ कंवःकामंप्रयच्छामिभवंतोब्रूतनिर्वृताः ॥ यद्यप्यसाध्यंकृत्यंनोहृदयेचिंतितंचिरम् ॥ ५८ ॥ इत्युक्तास्तुसुरास्तेनप्रोचुःप्रणत
मौलयः ॥ सर्वएवमहात्मानंगुहंमुदितमानसाः ॥ ५९ ॥ दैत्येंद्रस्तारकोनामसर्वामरकुलांतकृत् ॥ बलवान्दुर्जयस्तीक्ष्णोदुराचारोतिको
पनः ॥ १६० ॥ तमेवजहिदुर्धर्षंदैत्यंसर्वविनाशनम् ॥ उपस्थितःकृत्यशेषोह्यस्माकंचभयावहः ॥ ६१ ॥ हिरण्यकशिपुश्चोग्रोह्यवध्योदेवतागणैः ॥
यज्ञघ्नःपापकर्मावैयेनब्रह्मापितापितः ॥ ६२ ॥ एतौहरस्वभद्रंतेतावकंचमहाबलम् ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वासर्वामरपदानुगः ॥ ६३ ॥ जगामजगतांनाथ
स्तूयमानोमरेश्वरैः ॥ तारकस्यवधार्थायजगतांकंटकस्यच ॥ ६४ ॥ ततश्चप्रेषयामासशक्रोगुढसमाश्रयः ॥ दूतंदानवसिंहस्यपरुषाक्षरवा
दिनम् ॥ ६५ ॥ सतुगत्वाब्रवीद्दैत्यमभयोभीमदर्शनम् ॥ दूतउवाच ॥ शक्रस्त्वामाहदेवेशोदैत्यकेतुंदिवस्पतिः ॥ ६६ ॥ तारकासुरतच्छत्त्याघट्य
स्वयथेच्छया ॥ यज्जगज्ज्वलनोद्दीप्तंकिल्बिषंचत्वयाकृतम् ॥ ६७ ॥ तस्याहंसादकस्तेद्यराजास्मिभुवनत्रये ॥ श्रुत्वैतदद्भुतंवाक्यंकोपसं

रक्तलोचनः ॥ ६८ ॥ उवाचदूतंदुष्टात्मानष्टप्रायविभूतिकः ॥ ॥ तारकउवाच ॥ दृष्टंतेपौरुषंशक्रशतशोथमहारणे ॥ ६९ ॥ निस्त्रपत्वान्नतेशांति
र्विद्यतेशक्रदुर्मते ॥ एवमुक्तेगतेदूतेचिंतयामासदानवः ॥ १७० ॥ नालब्धसंश्रयश्शक्रोवक्तुमेवमिहार्हति ॥ जातःस्कंदोधुनाशक्राज्ज्ञायतेस
मुपाश्रयात् ॥ ७१ ॥ निमित्तौघांस्तदादुष्टान्सोपश्यन्नाशवेदिनः ॥ पांसुवर्षमसृक्पातंगगनादवनीतले ॥ ७२ ॥ वामनेत्रप्रकंपंचवक्रशोषंमनोमय
म् ॥ स्वकानांवक्त्रपद्मानांम्लानतांचव्यलोकयत् ॥ ७३ ॥ दुष्टांश्चप्राणिनोरौद्रान्सोपश्यद्दुष्टवादिनः ॥ तदचिंत्यैवदितिजोन्यस्तचित्तोभ
वत्क्षणात् ॥ ७४ ॥ यावद्गजघटाघंटाघनत्काररवोत्कटाम् ॥ तद्वत्तुरंगसंघातहेषोत्साहविभूषिताम् ॥ ७५ ॥ सैन्यैस्सेनान्तरोदग्रध्वजराजैर्विराजिताम् ॥
विमानैश्चाद्भुताकारैश्चलितामलचामरैः ॥ ७६ ॥ विभूषणपिनद्धांचकिन्नरोद्गीतनादिताम् ॥ नानानाकतरूत्फुल्लकुसुमापीडधारिणीम् ॥ ७७ ॥
विशोकास्त्रपरिस्फारचर्मनिर्मलदर्शिनीं ॥ विद्युत्पुष्टद्युतिधरांनानावाद्यविनादिताम् ॥ ७८ ॥ सेनांनाकसदांदैत्यःप्रासादस्थोव्यलोकयत् ॥
सचिंतयामासतदाकिंचिद्विभ्रांतमानसः ॥ ७९ ॥ अपूर्वःकोभवेद्योद्धायोमयानविनिर्जितः ॥ ततश्चिताकुलोदैत्यःशुश्रावकटुकाक्षरम् ॥ सिद्धवं
दिभिरुद्घुष्टमिदंहृदयदारुणम् ॥ १८० ॥ जयातुलशक्तिदीधितिपंजरभुजदंडप्रचंडतररभससुरवदनकुमुदविकासनविलासनेत्रकुमारवर ॥
॥ ८१ ॥ जयदितिजकुलमहोदधिवडवानलमधुरमयूररथसुरमकुटकोटिकुंचितचरणनखांकुरमहासेन ॥ ८२ ॥ जयचलितललितचूडाक
लापनवविमलकमलदंडकांतदैत्येशवंशदुःसहदावानल ॥ ८३ ॥ जयविशाखविभोजयबालसप्तवासरभुवनालिशोकशमनजयसकललोकदि
तिसुतधुरंधरनाशकस्कंद ॥ ८४ ॥ श्रुत्वैतत्तारकःसर्वमुद्घुष्टंदेववंदिभिः ॥ सस्मारब्रह्मणोवाक्यंवधंबालादुपस्थितं ॥ ८५ ॥ स्मृत्वाधर्मौ
घविध्वंसीसदावीरपदानुगः ॥ मंदिरान्निर्जगामाशुशोकग्रस्तेनचेतसा ॥ ८६ ॥ कालनेमिमुखादैत्याःसंत्रस्ताभ्रांतचेतसः ॥ स्वेष्वनीकेषुचत
दात्वराविस्मितचेतसः ॥ ८७ ॥ हिरण्यकशिपुःप्राहदानवानांधुरंधरः ॥ त्रपाकरंभवेन्मह्यंबालस्यास्यपलायनम् ॥ ८८ ॥ यद्यहंहंतवेयामिसोपिवै
कमलाश्रितः ॥ हत्वाहंबालकंचैनंदुःस्पर्शःस्यामकारणं ॥८९॥ यातधावतगृह्णीतयोजयध्वंवरूथिनीम् ॥ कुमारंतारकोदृष्ट्वाबभाषेभीषणाकृतिः ॥१९०॥
किंबालयोद्धुकामोसिक्रीडकंदुकलीलया ॥ येनातपोनिसृष्टस्तेसत्संगरविभाषक ॥ ९१ ॥ बालत्वादथतेबुद्धिरेवंस्वल्पार्थदर्शिनी ॥ कुमारोपितमग्रस्थं
बभाषेहर्षवत्तमं ॥ ९२ ॥ शृणुतारकशास्त्रार्थइहनैवनिरूप्यते ॥ शस्त्रैरर्थानदृश्यंतेसमरेनिर्भरंभये ॥ ९३ ॥ शिशुत्वंमावमंस्थामेशिशुःकष्टोभुजंगमः ॥
दुष्प्रेक्षोभास्करोबालस्तथाहंदुर्जयःशिशुः ॥ ९४ ॥ अल्पाक्षरोनमंत्रःकिंसस्फुरोदैत्यदृश्यते ॥ कुमारेप्रोक्तवत्येवंदैत्यश्चिक्षेपमुद्गरं ॥ ९५ ॥ कुमारस्तं

निरासोग्रंचक्रेणामोघवर्चसा ॥ ततश्चिक्षेपदैत्येंद्रोभिंदिपालमयोमयं ॥ ९६ ॥ करेणतंचजग्राहकार्तिकेयोमरारिहा ॥ गदांमुमोचदैत्यायसमुत्थायखरस्व नाम् ॥ ९७ ॥ तयाहतस्ततोदैत्यश्चकम्पेचलराडिव ॥ मेनेचदुर्जयंदैत्यस्तदाबालंसुदुःसहं ॥ ९८ ॥ चिंतयामासबुद्ध्यावैप्राप्तःकालोनसंशयः ॥ कंपितं चसमालोक्यकालनेमिपुरोगमाः ॥१९९॥ सर्वेदैत्येश्वराजघ्नुःकुमारंरणदारुणं ॥ सतैःप्रहारैरस्पृष्टस्तथाक्लेशैर्महाद्युतिः ॥२००॥ सबालोबलिभिर्वैरैरयुध्य द्दानवैरणे ॥ रणशौण्डाश्चदैत्येंद्राःपुनर्जघ्नुःशिलीमुखैः ॥ १ ॥ कुमारंसमरेदैत्याबलिनोदेवकंटकाः ॥ कुमारस्यव्यथानाभूदैत्यास्त्रनिहतस्यतु ॥ २ ॥ प्राणां तकरणंजातंदेवानांदानवाहवं ॥ देवान्निपीडितान्दृष्ट्वाकुमारःकोपमाविशत् ॥ ३ ॥ ततोस्त्रैर्दारयामासदानावानामनीकिनीम् ॥ तैरस्त्रैर्निष्प्रतीकारैस्ता डितास्सुरकंटकाः ॥४॥ कालनेमिमुखाःसर्वेरणेह्यासन्पराङ्मुखाः ॥ विद्रुतेषुचदैत्येषुप्रहतेषुसमंततः ॥५॥ किन्नरोद्गारगीतैश्चहास्यसन्यस्तचेतनः ॥ जघ्नेकु मारंगदयानिष्टप्तकनकत्विषा ॥ ६ ॥ शरैर्मयूरंचित्रैश्चचकारविमुखंरणे ॥ दृष्ट्वापराङ्मुखोदेवोमुक्तरक्तंस्ववाहनम् ॥७॥ जग्राहशक्तिंविमलांरणेकनकभूष णाम् ॥ बाहुनाहेमकेयूररुचिरेणषडाननः ॥ ८ ॥ ततोब्रवीन्महासेनस्तारकंदानवाधिपम् ॥ तिष्ठतिष्ठसुदुर्बुद्धेयमलोकंविलोकय ॥ ९ ॥ हतो ह्यसिमयाशक्त्यास्मरस्वंदैत्यचेष्टितम् ॥ इत्युक्त्वातुततः शक्तिंमुमोचदितिजंप्रति ॥ १० ॥ साकुमारभुजोत्सृष्टातत्केयूररवानुगा ॥ बिभेददैत्यहृदयं वज्रशैलेंद्रकर्कशम् ॥ ११ ॥ गतासुःसपपातोर्व्यांप्रलयेभूधरोयथा ॥ विकीर्णमकुटोष्णीषोविस्रस्ताखिलभूषणः ॥ १२ ॥ तस्मिन्विनिहतेदैत्येदा नवानांधुरंधरे ॥ नाभूत्कश्चित्तदादुःखीनरकेष्वपिपापकृत् ॥ १३ ॥ स्तुवंतःषण्मुखंदेवाःप्राक्रीडन्नागतास्मिताः ॥ जग्मुःस्वानेवभुवनान्निरस्यासं स्तथोत्सुकाः ॥ १४ ॥ ददुश्चापिवरंसर्वेदेवाश्चषण्मुखंप्रति ॥ तुष्टाःसंप्राप्तसर्वार्थास्सहासिद्धैस्तपोधनैः ॥१५॥ देवाऊचुः ॥ यःपठेत्स्कंदसंबंधांकथा मेतांमहामतिः ॥ शृणुयाच्छ्रावयेद्वापिसभवेत्कीर्तिमान्नरः ॥ १६ ॥ बह्वायुःसुभगःश्रीमान्कीर्तिमान्शुभदर्शनः ॥ भूतेभ्योनिर्भयश्चापिसर्वदुःख विवर्जितः ॥ १७ ॥ संध्यामुपास्ययःपूर्वांस्कंदस्यचरितंपठेत् ॥ सयुक्तःकिन्नरैःसर्वैर्महाधनपतिर्भवेत् ॥ १८ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टि खंडेकुमारसंभवतारकवधोनामचतुश्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ भीष्मउवाच ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिहिरण्यकशिपोर्वधम् ॥ नरसिंहस्यमाहात्म्यं तथापापविनाशनम् ॥ १ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ पुराकृतयुगेराजन्हिरण्यकशिपुः प्रभुः ॥ दैत्यानामादिपुरुषश्चकारसुमहत्तपः ॥ २ ॥ दशवर्षसहस्रा णिदशवर्षशतानिच ॥ जलवासीसमभवत्स्नानमौनधृतव्रतः ॥ ३ ॥ वृतःशमदमाभ्यांचब्रह्मचर्येणचैवहि ॥ ब्रह्माप्रीतोभवत्तस्यतपसानियमेनच ॥ ४ ॥ ततः स्वयंभूर्भगवान्स्वयमागत्यतत्रहि ॥ विमानेनार्कवर्णेनहंसयुक्तेनभास्वता ॥५॥ आदित्यैर्वसुभिःसाध्यैर्मरुद्भिर्दैवतैस्सह ॥ रुद्रैर्विश्वसहायैश्चयक्ष

राक्षसपन्नगैः ॥ ६ ॥ दिग्भिश्चैवविदिग्भिश्चनदीभिःसागरैस्तथा ॥ नक्षत्रैश्चमुहूर्तैश्चखचरैश्चमहाग्रहैः ॥ ७ ॥ देवैर्ब्रह्मर्षिभिःसार्द्धंसिद्धैः सप्तर्षभिस्त
था ॥ राजर्षिभिः पुण्यकृद्भिर्गंधर्वाप्सरसांगणैः ॥८ ॥ चराचरगुरुःश्रीमान्वृतःसर्वैर्दिवौकसैः ॥ ब्रह्माब्रह्मविदांश्रेष्ठोदैत्यंवचनमब्रवीत् ॥ ९ ॥
प्रीतोस्मितवभक्तस्यतपसानेनसुव्रत ॥ वरंवरयभद्रंतेयथेष्टंकाममाप्नुहि ॥ १० ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ नदेवासुरगंधर्वानयक्षोरगराक्षसाः ॥
नमानुषाः पिशाचाश्चहन्युर्मांदेवसत्तम ॥ ११ ॥ ऋषयोमानवाःशापैर्नशपेयुःपितामह ॥ यदिमेभगवान्प्रीतोवरएषवृतोमया ॥ १२ ॥ नशस्त्रे
णनचास्त्रेणगिरिणापादपेनवा ॥ नशुष्केणनचार्द्रेणनस्याच्चान्येनमेवधः ॥ १३ ॥ भवेयमहमेवार्कःसोमोवायुर्हुताशनः ॥ सलिलंचांत
रिक्षंचनक्षत्राणिदिशोदश ॥ १४ ॥ अहंक्रोधश्चकामश्चवरुणोवासवोयमः ॥ धनदश्चधनाध्यक्षोयक्षःकिंपुरुषाधिपः ॥ १५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
एषदिव्योवरस्तातमयादत्तस्तवाद्भुतः ॥ सर्वकामप्रदोवत्सप्राप्स्यसित्वंनसंशयः ॥ १६ ॥ एवमुक्त्वासभगवान्जगामाकाशमवेहि ॥
वैराजंब्रह्मसदनंब्रह्मर्षिगणसेवितम् ॥ १७ ॥ ततोदेवाश्चगंधर्वाऋषिभिःसहचारणाः ॥ वरप्रदानंश्रुत्वैवंपितामहमुपस्थिताः ॥ १८ ॥
॥ देवाऊचुः ॥ वरप्रदानाद्भगवन्वधिष्यातिसनोसुरः ॥ तत्प्रसादश्चभगवन्वधोप्यस्यविचिंत्यताम् ॥ १९ ॥ भगवान्सर्वभूतानामादिकर्त्ता
स्वयंप्रभुः ॥ स्रष्टाचहव्यकव्यानामव्यक्तप्रकृतिःपरः ॥ २० ॥ सर्वलोकहितंवाक्यंश्रुत्वादेवःप्रजापतिः ॥ आश्वासयामासतदासुशीतैर्वचनां
बुभिः ॥ २१ ॥ अवश्यंत्रिदशानेनप्राप्तव्यंतपसःफलं ॥ तपसोऽन्तेस्यभगवान्वधंविष्णुःकरिष्यति ॥ २२ ॥ तच्छ्रुत्वाविबुधावाक्यंसर्वेपंकजजान
नात् ॥ स्वानिस्थानानिदिव्यानिविप्रजग्मुर्मुदान्विताः ॥ २३ ॥ लब्धमात्रेवरेसोथप्रजास्सर्वाअबाधत ॥ हिरण्यकशिपुर्दैत्योवरदानेनगर्वितः ॥ २४ ॥ आ
श्रमेषुमहाभागान्मुनीन्वैशंसितव्रतान् ॥ सत्यधर्मपरान्दान्तान्धर्षयामासदानवः ॥ २५ ॥ देवांस्त्रिभुवनस्थांश्चपराजित्यमहासुरः ॥ त्रैलोक्यंवशमानी
यस्वर्गेवसतिदानवः ॥२६॥ यदावरमदोत्सिक्तश्चोदितःकालधर्मिणा ॥ यज्ञियानकरोदैत्यानयज्ञीयांश्चदेवतान् ॥ २७ ॥ तथादैत्याश्चसाध्याश्चविश्वेचवसव
स्तथा ॥ रुद्रादेवगणायक्षादेवद्विजमहर्षयः ॥२८॥ शरण्यंशरणंविष्णुमुपतस्थुर्महाबलम् ॥ देवदेवंयज्ञमयंवासुदेवंसनातनम् ॥ २९ ॥ देवाऊचुः ॥
नारायणमहाभागदेवास्त्वांशरणंगताः ॥ त्रायस्वजहिदैत्येंद्रंहिरण्यकशिपुंप्रभो ॥ ३० ॥ त्वंहिनःपरमोदातात्वंहिनःपरमोगुरुः ॥ त्वंहिनःपरमोदेवो
ब्रह्मादीनांसुरोत्तमः ॥ ३१ ॥ विष्णुरुवाच ॥ भयंत्यजद्ध्वममराअभयंवोददाम्यहम् ॥ तथैवत्रिदिवंदेवाः प्रतिपद्यतमाचिरम् ॥ ३२ ॥ एनंहिसगणंदै
त्यंवरदानेनगर्वितम् ॥ अवध्यममरेंद्राणांदानवेंद्रंनिहन्म्यहम् ॥ ३३ ॥ एवमुक्त्वातुभगवान्विश्वपोविष्णुरव्ययः ॥ हिरण्यकशिपुस्थानंजगा

महरिरीश्वरः ॥३४॥ तेजसाभास्कराकारःशशीकांत्येवचापरः ॥ नरस्यकृत्वार्धतनुंसिंहस्यार्द्धतनुंतथा ॥ ३५ ॥ नारसिंहेनवपुषापाणिंसंगृह्यपाणिना ॥ ततोददर्शविस्तीर्णांदिव्यांरम्यांमनोरमाम्॥३६॥सर्वकामयुतांशुभ्रांहिरण्यकशिपोःसभाम् ॥ विस्तीर्णांयोजनशतंशतमध्यर्द्धमायताम् ॥ ३७ ॥ वैहायसींकामगमांपंचयोजनमुच्छ्रिताम् ॥ जराशोकक्षमापेतांनिष्प्रकम्प्यांशिवांसुखाम् ॥ ३८ ॥ वेश्मासनवतींरम्यांज्वलंतीमिवतेजसा ॥ अंतःसलिलसंयुक्तांविहितांविश्वकर्मणा ॥ ३९ ॥ दिव्यवर्णमयैर्वृक्षैःफलपुष्पप्रदैर्युताम् ॥ नीलपीतासितश्यामैःश्वेतैर्लोहितकैरपि ॥ ४० ॥ अवदातैस्तथागुल्मैरक्तमंजरिधारिभिः ॥ सिताभ्रघनसंकाशांप्लवंतींचददर्शसः ॥ ४१ ॥ रश्मिमतीस्वभावेनदिव्यगंधमनोरमा ॥ सुसुखानचदुःखासानशीतानचघर्मदा ॥ ४२ ॥ नक्षुत्पिपासेग्लानिंवाप्राप्यतांप्राप्नुवंतिते ॥ नानारूपैरूपकृतासुचित्रैश्चसुभास्वरैः ॥ ४३ ॥ अतिचंद्रातिसूर्यातिशिखिकान्तिस्वयंप्रभा ॥ दीप्यतेनाकपृष्ठस्थाभासयंतीविभासुरा ॥४४॥ सर्वंचकाशिरेतस्यांमुदिताश्चैवमानुषाः ॥ रसवच्चप्रभूतंचभक्ष्यभोज्यान्नमुत्तमं॥४५॥ पुण्यगंधास्रजश्चापिनित्यकालफलाद्रुमाः ॥ उष्णेशीतानितोयानिशीतेचोष्णानिसंतिवै ॥ ४६ ॥ पुष्पिताग्रान्महाशाखान्प्रवालांकुरधारिणः ॥ लतावितानसंछन्नान्कल्पानैक्षिष्टसप्रभुः ॥ ४७ ॥ गंधवंतिचपुष्पाणिरसवंतिफलानिच ॥ तानिशीतानिचोष्णानितत्रतत्रसरांसिच ॥ ४८ ॥ अपश्यद्भूपतीर्थानिसभायांतस्यसप्रभुः ॥ नलिनैःपुंडरीकैश्चशतपत्रैःसुगंधिभिः ॥ ४९ ॥ रक्तैःकुवलयैश्चैवकल्हारैरुत्पलैस्तथा ॥ नानाश्चर्यसमोपेतैःपुष्पैरन्यैश्चसुप्रियैः ॥५०॥ कारंडवैश्चक्रवाकैःसारसैःकुररैरपि ॥ विमलस्फटिकाभानिपांडुरच्छदनैर्द्विजैः ॥५१॥ बहुहंसोपगीतानिसारसानांरुतानिच ॥गंधयुक्तालतास्तत्रपुष्पमंजरिधारिणीः ॥५२॥ दृष्टवान्भगवान्हृष्टःखदिरान्वेतसार्जुनान् ॥ चूतानिम्बानागवृक्षाःकदंबावकुलाधवाः ॥५३ ॥ प्रियंगवःपाटलाख्याःशाल्मल्यस्सहरिद्रवाः ॥ शालास्तालास्तमालाश्चश्चंपकाश्चमनोरमाः ॥ ५४ ॥ तथैवान्येव्यराजंतसभायांपुष्पितद्रुमाः ॥ एलाककुभकंकोललवलीकर्णपूरकाः ॥५५॥ मधुकाःकोविदाराश्चबहुतालसमुच्छ्रयाः ॥ अंजनाशोकपर्णासावहवश्चित्रकाद्रुमाः ॥ ५६ ॥ वरुणाश्चपलाशाश्चापनसास्सहचंदनैः ॥ नीलास्सुमनसश्चैवनीपाश्चाश्वत्थतिंदुकाः॥५७॥ पारिजाताश्चतरवोमल्लिकाभद्रदारवः ॥ अटरूपाःपीलुकाश्चतथाचैवैलवालुकाः॥५८॥मंदारकाःकुरवकापुन्नागाःकुटजास्तथा ॥ रक्ताःकुरवकाश्चैवनीलाश्चागरुभिःसह ॥ ५९ ॥ किंशुकाश्चैवभव्याश्चदाडिमाबीजपूरकाः ॥ कालेयकादुकूलाश्चहिंगवस्तैलवर्त्तिकाः ॥६०॥ खर्जूरानालिकेराश्चहरीतकमधूककाः ॥ सप्तपर्णाश्चबिल्वाश्चसयावाश्चशरावताः ॥ ६१ ॥ असनाश्चतमालाश्चनानागुल्मसमावृताः ॥ लताश्चविविधाकाराःपुष्पपत्रफलोपगाः ॥ ६२ ॥ एतेचान्येचबहवस्तत्रकाननजाद्रुमाः ॥ नानापुष्पफलोपेताव्यराजंतसमंततः ॥ ६३ ॥ चकोराः

शतपत्राश्चमत्तकोकिलशारिकाः ॥ पुष्पितान्पुष्पिताग्रांश्चसंपतंतिमहाद्रुमान् ॥ ६४ ॥ रक्तपीतारुणास्तत्रपादपाग्रगताःखगाः ॥ परस्परम
वैक्षंतप्रहृष्टाजीवजीवकाः ॥ ६५ ॥ तस्यांसभायांदैत्येंद्रोहिरण्यकशिपुस्तदा ॥ आसीनआसनेचित्रेदशनल्वप्रमाणतः ॥ ६६ ॥ दिवाकरनिभेदिव्ये
दिव्यास्तरणसंस्तृते ॥ हिरण्यकशिपुर्दैत्यआस्तेज्वलितकुंडलः ॥ ६७ ॥ उपचेरुर्महादैत्याहिरण्यकशिपुंतदा ॥ दिव्यतालानिगी
तानिजगुर्गंधर्वसत्तमाः ॥ ६८ ॥ विश्वाचीसहजन्याचप्रम्लोचेतिचपूजिता ॥ दिव्याथसौरभेयीचसमीचीपुंजिकस्थला ॥ ६९ ॥ मिश्रकेशीचरंभाच
चित्रभाश्रुतिविभ्रमा ॥ चारुनेत्राघृताचीचमेनकाचोर्वशीतथा ॥ ७० ॥ एतास्सहस्रशश्चान्यानृत्यगीतविशारदाः ॥ उपातिष्ठंतराजानं
हिरण्यकशिपुंप्रभुम् ॥ ७१ ॥ उपासतेदितेःपुत्राःसर्वेलब्धवरास्तथा ॥ बलिर्विरोचनस्तत्रनरकःपृथिवीसुतः ॥ ७२ ॥ प्रह्लादोविप्रचित्तिश्चगवि
ष्ठश्चमहासुरः ॥ सुरहन्तादुःखकर्तासुमनास्सुमतिस्तथा ॥ ७३ ॥ घटोदरोमहापार्श्वःक्रथनःपिठरस्तथा ॥ विश्वरूपस्स्वरूपश्चविश्वकायोमहाव
लः ॥ ७४ ॥ दशग्रीवश्चवालीचमेघवासामहासुरः ॥ घटाभोविटरूपश्चज्वलनश्चेंद्रतापनः ॥ ७५ ॥ दैत्यदानवसंघास्तेसर्वेज्वलितकुंडलाः ॥ स्रग्विणो
वाग्मिणःसर्वेसर्वेचचरितव्रताः ॥ ७६ ॥ सर्वेलब्धवराःशूरास्सर्वेविहितमृत्यवः ॥ एतेचान्येचबहवोहिरण्यकशिपुंप्रभुम् ॥ ७७ ॥ उपासतेमहात्मानंसर्वेदि
व्यपरिच्छदाः ॥ विमानैर्विविधाकारैर्भ्राजमानैरिवाग्निभिः ॥ ७८ ॥ महेन्द्रवपुषःसर्वेविचित्रांगदबाहवः ॥ भूषितांगादितेःपुत्रास्तमुपासतसर्वतः ॥ ७९ ॥
ऐश्वर्यंदैत्यसिंहस्ययथातस्यमहात्मनः ॥ नश्रुतंनैवदृष्टंचकस्यापिभुवनत्रये ॥ ८० ॥ रजतकनकचित्रवेदिकायांपरिकृतरत्नविचित्रवीथिकायाम् ॥
सददर्शमृगाधिपःसभायांसुरुचिरजालगवाक्षशोभितायाम् ॥ ८१ ॥ कनकवलयहारभूषितांगंदितितनयंसमृगाधिपोददर्श ॥ दिवसकरकरप्रभंज्वलं
तंदितिजसहस्रशतैर्निषेव्यमाणम् ॥ ८२ ॥ ततोदृष्ट्वामहाभागंकालचक्रमिवागतम् ॥ नारसिंहवपुश्छन्नंभस्मच्छन्नमिवानलम् ॥ ८३ ॥ हिरण्यक
शिपोःपुत्रःप्रह्लादोनामवीर्यवान् ॥ दिव्येनवपुषासिंहमपश्यद्देवमागतम् ॥ ८४ ॥ तंदृष्ट्वारुक्मशैलाभमपूर्वांतनुमाश्रितम् ॥ विस्मितादानवाःस
र्वेहिरण्यकशिपुश्चसः ॥ ८५ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ महाराजमहाबाहोदैत्यानामादिसंभव ॥ नश्रुतंनैवमेदृष्टंनारसिंहमिदंवपुः ॥ ८६ ॥ अव्यक्तंपरमंदिव्यंकि
मिदंरूपमागतम् ॥ दैत्यांतकरणंघोरंशंसतीवमनोमम ॥ ८७ ॥ अस्यदेवाःशरीरस्थाःसागराःसरितस्तथा ॥ हिमवान्पारियात्रश्चयेचान्येकुल
पर्वताः ॥ ८८ ॥ चंद्रमास्सहनक्षत्रैरादित्यारश्मिभिःसह ॥ धनदोवरुणश्चैवयमःशक्रःशचीपतिः ॥ ८९ ॥ मरुतोदेवगंधर्वाऋषयश्चतपोधनाः ॥ ना
गायक्षाःपिशाचाश्चराक्षसाभीमविक्रमाः ॥ ९० ॥ ब्रह्मादेवाःपशुपतिर्ललाटस्थाभ्रमंतिहि ॥ स्थावराणिचसर्वाणिजंगमानितथैवच ॥ ९१ ॥ भवांश्चसहितोस्माभिः

सर्वैर्दैत्यगणैर्वृतः ॥ विमानशतसंकीर्णासर्वायाभवतःसभा ॥ ९२ ॥ सर्वत्रिभुवनंराजन्लोकधर्मश्चशाश्वतः ॥ दृश्यतेनरसिंहेस्मिंस्तथेदंनिखिलंज गत् ॥ ९३ ॥ प्रजापतिश्चात्रमनुर्महात्माग्रहाश्चयोगाश्चमहीनभश्च ॥ उत्पातकालश्चधृतिर्मतिश्चरतिश्चसत्यंचतपोदमश्च ॥९४॥ सनत्कुमारश्चमहानुभा वोविश्वेचदेवाऋषयश्चसर्वे ॥ क्रोधश्चकामश्चतथैवहर्षोदर्पश्चमोहःपितरश्चसर्वे ॥ ९५ ॥ प्रह्लादस्यवचःश्रुत्वाहिरण्यकशिपुःप्रभुः ॥ उवाचदानवान्सर्वान् गणांश्चसगणाधिपः ॥ ९६ ॥ मृगेंद्रोगृह्यतामेषअपूर्वातनुमास्थितः ॥ यदिवासंशयःकश्चिद्वध्यतांवनगोचरः ॥ ९७ ॥ तेदानवगणास्सर्वेमृगेंद्रंभीमवि क्रमम् ॥ परिक्षिपंतोमुदितात्रासयामासुरोजसा ॥ ९८ ॥ सिंहनादंविमुच्याथनरसिंहोमहाबलः ॥ बभंजतांसभांसर्वांव्यादितास्यइवांतकः ॥ ९९ ॥ स भायांभज्यमानायांहिरण्यकशिपुःस्वयम् ॥ चिक्षेपास्त्राणिसिंहस्यरोषव्याकुललोचनः ॥ १०० ॥ सर्वास्त्राणामथश्रेष्ठंदंडमस्त्रंसुदारुणम् ॥ कालचक्रंत थाघोरंविष्णुचक्रंतथापरं ॥ १ ॥ पैतामहंमहात्युग्रंत्रैलोक्यनिर्मितंमहत् ॥ विचित्रामशनिंचैवशुष्कार्द्रंचाशनिद्वयम् ॥ २ ॥ रौद्रंतथोग्रशूलंचकंकालंमुस लंतथा ॥ अस्त्रंब्रह्मशिरश्चैवब्राह्ममस्त्रंतथैवच ॥ ३ ॥ नारायणास्त्रमैंद्रंचआग्नेयंशैशिरंतथा ॥ वायव्यंमथनंचैवकपालमथकिंकरम् ॥ ४ ॥ तथाप्रतिहतां शक्तिंक्रौंचमस्त्रंतथैवच ॥ मोहनंशोषणंचैवसंतापनविलापने ॥ ५ ॥ कंपनंशातनंचैवमहास्त्रंचैवरोधनम् ॥ कालमुद्गरमक्षोभ्यंतापनंचमहाबलम् ॥ ६ ॥ संवर्तनंमोहनंचतथामायाधरंवरम् ॥ गान्धर्वमस्त्रंदयितमासिरत्नंचनंदकम् ॥ ७ ॥ प्रस्वापनंप्रमथनंवारुणंचास्त्रमुत्तमम् ॥अस्त्रंपाशुपतंचैवयस्याप्रतिहताग तिः ॥ ८ ॥ एतान्यस्त्राणिदिव्यानिहिरण्यकशिपुस्तदा ॥ असृजन्नरसिंहस्यदीप्तस्याग्नेरिवाहुतिम् ॥ ९ ॥ अस्त्रैःप्रज्वलितैःसिंहमावृणोदसुरोत्तमः ॥ विवस्वान्घर्मसमयेहिमवंतमिवांशुभिः ॥११०॥ सह्यमर्षानिलोद्धूतोदैत्यानांसैन्यसागरः ॥ क्षणेनाप्लावयत्सर्वंमैनाकमिवसागरः ॥११॥ प्रासैःपाशैश्चखड्गै श्चगदाभिर्मुसलैस्तथा ॥ वज्रैरशनिभिश्चैवबहुशाखैर्महाद्रुमैः ॥ १२ ॥ मुद्गरैःकूटपाशैश्चशिलोलूखलपर्वतैः ॥ शतघ्नीभिश्चदीप्ताभिर्दंडैरपिसुदारु णैः ॥ १३ ॥ तेदानवाःपाशगृहीतहस्तामहेंद्रतुल्याशनितुल्यवेगाः ॥ समंततोभ्युद्यतबाहुकायाःस्थिताःसशीर्षाइवनागपोताः ॥ १४ ॥ सुवर्णमालाकुल भूषितांगाःसुतीक्ष्णदंष्ट्राकुलवक्त्रगर्ताः ॥ स्फुरत्प्रभास्तेचसशृंगदेहाश्चीनांशुकाभांतियथैवहंसाः ॥ १५ ॥ सोसृजद्दानवोमायामग्निवायुसमीरितम् ॥ तामिंद्रस्तोयदैःसार्धंसहस्राक्षोमहाद्युतिः ॥ १६ ॥ महतातोयवर्षेणशमयमासपावकम् ॥ तस्यांप्रतिहतायांतुमायायांयुधिदानवः ॥ १७ ॥ असृजद्घोरसं काशंतमस्तीव्रंसमंततः ॥ तमसासंवृतेलोकेदैत्येष्वात्तायुधेषुच ॥ १८ ॥ स्वतेजसापरिवृतोदिवाकरइवोद्गतः ॥ त्रिशिखांभ्रुकुटीमस्यददृशुर्दानवार णे ॥ १९ ॥ ललाटस्थांत्रिकूटस्थांगंगांत्रिपथगामिव ॥ ततःसर्वासुमायासुहतासुदितिनंदनाः ॥ १२० ॥ हिरण्यकशिपुंदैत्याविषण्णाश्शरणंययुः ॥

ततःप्रज्वलितःक्रोधात्प्रदहन्निवतेजसा ॥ २१ ॥ तस्मिन्क्रुद्धेतुदैत्येंद्रेतमोभूतमभूज्जगत् ॥ आवहःप्रवहश्चैवविवहोथसमीरणः ॥ २२ ॥ परावहस्सं
वहश्चउद्वहश्चमहाबलः ॥ तथापरिवहःश्रीमानुत्पातभयशंसिनः ॥ २३ ॥ इत्येवंक्षुभिताःसप्तमरुतोगगनेचराः ॥ येग्रहास्सर्वलोकस्यक्षयेप्रा
दुर्भवंतिहि ॥ २४ ॥ तेसर्वेगगनेहृष्टाव्यचरंश्चयथासुखम् ॥ अयोगतश्चाप्यचरद्योगंनिशिनिशाचरः ॥ २५ ॥ सग्रहःसहनक्षत्रैस्ताराप
तिररिंदम ॥ विवर्णतांचभगवान्गतोदिविदिवाकरः ॥ २६ ॥ कृष्णःकबंधश्चतदालक्ष्यतेसुमहान्दिवि ॥ असृजच्चासितांसूर्योधूमवर्त्तां
विभावसुः ॥ २७ ॥ गगनस्थश्चभगवानभीक्ष्णंपरिविष्यते ॥ सप्तधूमनिभाघोराःसूर्यादिविसमुत्थिताः ॥ २८ ॥ सोमस्यगगनस्थस्यग्रहा
स्तिष्ठंतिशृंङ्गगाः ॥ वामेचदक्षिणेचैवस्थितौशुक्रबृहस्पती ॥ २९॥ शनैश्चरोलोहितांगोलोहितांगसमद्युतिः ॥ समंसमधिरोहंतसर्वेवैगगनेचराः ॥१३०॥
शृंगाणिशनकैर्घोरायुगांतावर्त्तनग्रहाः ॥ चंद्रमाश्चसनक्षत्रोग्रहैःसहतमोनुदः ॥ ३१ ॥ चराचरविनाशायरोहिर्णीनाभ्यनंदत ॥ गृहीतोराहुणाचन्द्रउल्का
भिरभिहन्यते ॥ ३२ ॥ उल्काःप्रज्वलिताश्चंद्रेव्यचरंतयथासुखम् ॥ देवानामधिपोदेवःसोप्यवर्षतशोणितम् ॥ ३३ ॥ अपतद्गगनादुल्काविद्युद्रू
पामहास्वना ॥ अकालेचद्रुमास्सर्वेपुष्प्यंतिचफलंतिच ॥ ३४ ॥ लताश्चसफलाःसर्वायाआहुर्दैत्यनाशिकाः ॥ फलेफलान्यजायंतपुष्पेपुष्पंतथैव
च ॥ ३५ ॥ उन्मीलंतिनिमीलंतिहसंतिप्ररुदंतिच ॥ विक्रोशंतिचगंभीरंधूमायंतेज्वलंतिच ॥ ३६ ॥ प्रतिमास्सर्वदेवानांकथयंत्योमहद्भयम् ॥ आ
रण्यैःसहसंसृष्टाग्राम्याश्चमृगपक्षिणः ॥ ३७ ॥ चुक्रुशुर्भैरवंतत्रमृगयुद्धउपस्थिते ॥ नद्यश्चप्रतिकूलानिवहंतिकलुषोदकाः ॥ ३८ ॥ नप्राकाशं
तचादिशोरक्तरेणुसमाकुलाः ॥ वानस्पत्यानपूज्यंतेपूजनार्हाःकथंचन ॥ ३९ ॥ वायुवेगेनहन्यंतेभज्यंतेप्रणमंतिच ॥ तथाचसर्वभूतानांछायानप
रिवर्त्तते ॥ १४० ॥ अपरेणगतेसूर्येसलोकानांयुगक्षये ॥ तदाहिरण्यकशिपोर्दैत्यस्योपरिवेश्मनः ॥ ४१ ॥ भांडागारायुधागारेनिविष्टमभवन्म
धु ॥ असुराणांविनाशायसुराणांविजयायच ॥ ४२ ॥ दृश्यंतेविविधोत्पाताघोराघोरनिदर्शनाः ॥ एतेचान्येचबहवोघोररूपाःसमुत्थिताः ॥ ४३ ॥
दैत्येंद्रस्यविनाशायदृश्यंतेरणशंसिनः ॥ मेदिन्यांकंपमानायांदैत्येंद्रेणमहात्मनः ॥ ४४ ॥ महीधरानागगणानिपेतुरमितौजसः ॥ विषज्वालाकुलैर्वक्रैःर्विमुं
चंतोहुताशनम् ॥ ४५ ॥ ॥ चतुःशीर्षाःपंचशीर्षाःसप्तशीर्षाश्चपन्नगाः ॥ वासुकिस्तक्षकश्चैवकर्कोटकधनंजयौ ॥ ४६ ॥ एलामुखःकालियश्चमहाप
द्मश्चवीर्यवान् ॥ सहस्रशीर्षश्शुद्धांगोहेमतालध्वजःप्रभुः ॥ ४७ ॥ शेषोनंतोमहानागोह्यप्रकंप्यश्चकंपिताः॥दीप्यंतेंतर्जलस्थानिपृथिवीविवराणिवै ॥४८॥
सन्तदैत्येंद्रकोपेनकंपितानिसमंततः ॥ नानातेजोधराश्चापिपातालतलचारिणः ॥ ४९ ॥ पातालेसहसाक्षुब्धेदुष्प्रकंप्याःप्रकंपिताः ॥ हिरण्यकशिपुर्दैत्य

स्तदासंस्पृष्टवान्महीम् ॥ १५० ॥ संदष्टोष्ठपुटःक्रुद्धोवराहइवपूर्वजः ॥ गंगाभागीरथीचैवकौशिकीसरयूरपि ॥५१॥ यमुनाचाथकावेरीकृष्णवेणीचनि
म्नगा ॥ तुंगभद्रामहावेगानदीगोदावरीतथा ॥ ५२ ॥ चर्मण्वतीचसिंधुश्चतथानदनदीपतिः ॥ मेलकप्रभवश्चैवशोणोमणिनिभोदकः ॥ ५३ ॥ नर्मदा
चशुभस्रोतास्तथावेत्रवतीनदी ॥ गोमतीगोकुलाकीर्णातथापूर्वासरस्वती ॥ ५४ ॥ महाकालमहीचैवतमसापुष्पवाहिनी ॥ जंबूद्वी
पंरत्नवच्चसर्वरत्नोपशोभितम् ॥ ५५ ॥ सुवर्णपुटकंचैवसुवर्णाकरमंडितम् ॥ महानदश्चलौहित्यश्शैलःकांचनशोभितः ॥ ५६ ॥ पत्त
नंकोशकाराणांकशंचरजताकरम् ॥ मगधाश्चमहाग्रामाःपुण्ड्राउग्रास्तथैवच ॥ ५७ ॥ सुग्राममल्लाविदेहाश्चमालवाःकाशिकोसलाः ॥ भवनंवैनतेय
स्यदैत्येंद्रेणाभिकंपितम् ॥ ५८ ॥ कैलासशिखराकारंयत्कृतंविश्वकर्मणा ॥ रक्ततोयोमहाभीमोलौहित्योनामसागरः ॥ ५९ ॥ उदयश्चमहाशैलउ
च्छ्रितःशतयोजनम् ॥ सवर्णवेदिकः श्रीमान्मेघपंक्तिनिषेवितः ॥ १६० ॥ भ्राजमानोर्कसदृशैर्जातरूपमयैर्द्रुमैः ॥ सालैस्तालैस्तमालैश्चकर्णिकारै
श्चपुष्पितैः ॥ ६१ ॥ अयोमुखश्चविख्यातःसर्वतोधातुमंडितः ॥ तमालवनगंधश्चपर्वतोमलयःशुभः ॥ ६२ ॥ सुराष्ट्राश्चसबाह्लीकाश्शूद्राभीरास्त
थैवच ॥ भोजाःपांण्ड्याश्चवंगाश्चकलिंगास्ताम्रलिप्तकाः ॥ ६३ ॥ तथैवपौंड्राःशुभ्राश्चवामचूडास्सकेरलाः ॥ क्षोभितास्तेनदैत्येनदेवाश्चाप्सरसांग
णाः ॥ ६४ ॥ अगस्त्यभवनंचैवयदगस्त्यकृतंपुरा ॥ सिद्धचारणसंघैश्चविप्रकीर्णमनोहरम् ॥ ६५ ॥ विचित्रनानाविहगंसपुष्पितमहाद्रुमम् ॥ जा
तरूपमयैःशृंगैरप्सरोगणसेवितम् ॥ ६६ ॥ गिरिःपुष्पितकश्चैवलक्ष्मीवान्प्रियदर्शनः ॥ उत्थितःसागरंभित्वाविश्रामश्चंद्रसूर्ययोः ॥ ६७ ॥ ररा
जसमहाशृंगैर्गगनंविलिखन्निव ॥ चंद्रसूर्यांशुसंकाशैःसागरांबुसमावृतैः ॥ ६८ ॥ विद्युत्त्वान्पर्वतःश्रीमानायतःशतयोजनम् ॥ विद्युतांयत्रसंपाता
निपात्यंतेनगोत्तमे ॥ ६९ ॥ ऋषभःपर्वतश्चैवश्रीमानृषभसंस्थितः ॥ कुंजरःपर्वतःश्रीमानगस्त्यस्यगृहंशुभम् ॥ १७० ॥ विमलाख्याचदुर्द्ध
र्षासर्पाणांमालतीपुरी ॥ तथाभोगवतीचापिदैत्येंद्रेणाभिकंपिता ॥ ७१ ॥ महासेनगिरिश्चैवपारियात्रश्चपर्वतः ॥ चक्रवांश्चगिरिश्रेष्ठोवाराहश्चैवपर्वतः ॥
॥ ७२ ॥ प्राग्ज्योतिषपुरंचापिजातरूपमयंशुभम् ॥ यस्मिन्नुवासदुष्टात्मानरकोनामदानवः ॥ ७३ ॥ मेघश्चपर्वतश्रेष्ठोमेघगंभीरानिस्स्वनः ॥ ष
ष्टिस्तत्रसहस्राणिपर्वतानांविशांपते ॥ ७४ ॥ तरुणादित्यसंकाशोमेरुश्चैवमहान्गिरिः ॥ यक्षराक्षसगंधर्वैर्नित्यंसेवितकंदरः ॥ ७५ ॥
हेमगर्भोमहासेनस्तथामेघसखोगिरिः ॥ कैलासश्चैवशैलेंद्रोदानवेंद्रेणकंपितः ॥ ७६ ॥ हेमपुष्करसञ्छन्नंतेनवैखानसंसरः ॥ कंपितंमानसं
चैवहंसकारंडवाकुलम् ॥ ७७ ॥ त्रिशृंगःपर्वतश्रेष्ठःकुमारीचसरिद्वरा ॥ तुषारचयसंच्छन्नोमंदरश्चापिपर्वतः ॥ ७८ ॥ उशीरबीजश्च

गिरिर्भद्रप्रस्थस्तथाद्रिराट् ॥ प्रजापतिगिरिश्चैवतथापुष्करपर्वतः ॥ ७९ ॥ देवाभःपर्वतश्चैवतथावैवालुकागिरिः ॥ क्रौंचःसप्तर्षिशैलश्चधूम्रवर्ण
श्चपर्वतः ॥ १८० ॥ एतेचान्येचगिरयोदेशाजनपदास्तथा ॥ नद्यःससागराःसर्वाः दानवेनाभिकंपिताः ॥ ८१ ॥ कपिलश्चमहीपुत्रो
व्याघ्रवांश्चप्रकंपितः ॥ खेचराश्चनिशापुत्राःपातालतलवासिनः ॥ ८२ ॥ गणस्तथापरोरौद्रोमेघनामांकुशायुधः ॥ ऊर्द्ध्वगोभीमवेगश्चसर्वे
एतेभिकंपिताः ॥ ८३ ॥ गदीशूलीकरालश्चहिरण्यकशिपुस्तथा ॥ जीमूतघननिर्घोषोजीमूतइववेगवान् ॥ ८४ ॥ देवारिर्दितिजोदृप्तोनृसिंहं
समुपाद्रवत् ॥ सतुतेनततस्तीक्ष्णैर्मृगेंद्रेणमहानखैः ॥ ८५ ॥ तदोंकारसहायेनविदार्यनिहतोयुधि ॥ महीचकालश्चशशीनभश्चग्रहास्ससूर्याश्चदिशश्च
सर्वाः ॥ ८६ ॥ नद्यश्चशैलाश्चमहार्णवाश्चगताः प्रसादंदितिपुत्रनाशात् ॥ ततःप्रमुदितादेवाऋषयश्चतपोधनाः ॥ ८७ ॥ तुष्टुवुर्नामभिर्दिव्यैरादिदेवंस
नातनम् ॥ यत्त्वयाविधृतंदेवनारसिंहमिदंवपुः ॥ ८८ ॥ एतदेवार्चयिष्यंतिपरापरविदोजनाः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ भवान्ब्रह्माचरुद्रश्चमहेंद्रोदेवसत्त
मः ॥ ८९ ॥ भवान्कर्त्ताविकर्त्ताचलोकानांप्रभवोव्ययः ॥ परांचसिद्धिंचपरंचसत्वंपरंरहस्यंपरमंहविश्च ॥ १९० ॥ परंचधर्मंपरमंयशश्चत्वामाहुरग्र्यं
परमंपुराणम् ॥ परंचसत्यंपरमंतपश्चपरंपवित्रंपरमंचमार्गं ॥ ९१ ॥ परंचयज्ञंपरमंचहोत्रंत्वामाहुरग्र्यंपरमंपुराणम् ॥ परंशरीरंपरमंचब्रह्मपरंचयोगं
परमांचवाणीम् ॥ ९२ ॥ परंरहस्यंपरमांगतिंचत्वामाहुरग्र्यंपरमंपुराणम् ॥ एवमुक्त्वातुभगवान्सर्वलोकपितामहः ॥ ९३ ॥ स्तुत्वानारायणंदेवंब्रह्मलो
कंगतःप्रभुः ॥ ततोनदत्सुतूर्येषुनृत्यंतीष्वप्सरःसुच ॥ ९४ ॥ क्षीरोदस्योत्तरंकूलंजगामहरिरीश्वरः ॥ नारसिंहंवपुर्देवःस्थापयित्वासुदीप्तिमान् ॥ ९५ ॥
पौराणंरूपमास्थायप्रययौगरुडध्वजः ॥ अष्टचक्रेणयानेनभूतियुक्तेनभास्वता ॥९६॥ अव्यक्तप्रकृतिर्देवःस्वस्थानंगतवान्प्रभुः ॥१९७॥ इति श्रीपाद्मपुरा
णेप्रथमे सृष्टिखंडेनरसिंहप्रादुर्भावोनामपंचचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ श्रीभीष्मउवाच ॥ ॥ नरसिंहस्यमाहात्म्यंविस्तरेणत्वयेरितं ॥ तथाभ
वस्यमाहात्म्यंभैरवस्याभिधीयताम् ॥१॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ तस्यापिदेवदेवस्यशृणुत्वंकर्मचोत्तमं ॥ आसीद्दैत्योंधकोनामभिन्नांजनचयोपमः ॥२॥
तपसामहतायुक्तोह्यवध्यस्त्रिदिवौकसाम् ॥ सकदाचिन्महादेवंपार्वत्यासहितंविभुं ॥३॥ क्रीडमानंतदादृष्ट्वाहर्तुंदेवींप्रचक्रमे ॥ एतांदेवींहराम्यद्यवियोगेमृत्युमे
ष्यति ॥ ४ ॥ ततःस्थिराभवित्रीमेभार्यैषालोकसुंदरी ॥ बिंबोष्ठंचारुवदनंचारुकांततरंमुखं ॥ ५ ॥ यद्येषानभवेद्भार्याजीवितेकिंप्रयोजनम् ॥ एतां
मतिमथास्थायमंत्रिभिःसहमंत्र्यच ॥ ६ ॥ चक्रेयोगंससैन्यस्यसेनापतिमभाषत ॥ आनयस्वरथंमह्यंजैत्रंदेवनिपातनम् ॥ ७ ॥ जयिष्येत्रिदशान्
सर्वान्विष्णुरुद्रपुरोगमान् ॥ हरिष्येपर्वतसुतांतयामेपहृतंमनः ॥ ८ ॥ मंत्रिणातस्यचाख्यातःकनकस्यवधस्सुरैः ॥ परभार्यानुरक्तस्यकृतादेवैःसवास

वैः ॥ ९ ॥ ततःकोपपरीतात्माहन्मिदेवान्सशंकरान्॥तंहत्वादानवंशक्रोभयादंधासुरस्यच॥१०॥ जगामशरणान्वेषीकैलासंशंकरालयं ॥ दृष्ट्वाप्रणम्यदेवे शंचंद्रार्द्धकृतशेखरं ॥ ११ ॥ भीतोविज्ञापयामासधृतसाहस्रलोचनः॥ अभयंदेहिमेदेवदानवादंधकादहं ॥१२॥ बिभेमितस्यपुत्रोद्यमयायुधिनिपातितः॥ तद्यावन्नसजानातिहतंपुत्रंमहासुरः॥१३॥तावत्तत्रस्थएवाशुहन्यतांमद्भयावहः ॥ स्त्रीलौल्याद्दानवःक्रुरःपरभार्यापहारकः ॥१४॥ सर्वथाघातनीयस्तेभवता सुरसत्तम ॥ शक्रस्यैवंवचःश्रुत्वाशरण्यःशंकरस्तदा ॥ १५ ॥ ददावभयमेवासौमाभैरितिशतक्रतोः ॥ दत्ताभयोथकैलासादाजगामकुशस्थलीम् ॥१६॥ वृतोभूतगणैरीशोवधार्थमंधकस्यतु ॥ कृत्वारूपंमहाकायंविश्वरूपंसुभैरवं ॥ १७ ॥ सर्पैर्ज्वलद्भिर्धावद्भिर्भीमंभीमभुजंगवत् ॥ जटासटाभिराकाशंफणिर त्नशिखार्चिषा ॥ १८ ॥ दहन्नर्तिवतेजोभिःकालाग्निरिवसंक्षये ॥ मुखैर्दंष्ट्रांकुरांकैश्चद्वितीयेन्दुकलोज्ज्वलैः ॥१९ ॥ पातालोदररूपाभैर्भैरवारावनादिभिः ॥ भुजैरनेकसाहस्रैर्बहुशस्त्रकृतग्रहः ॥२०॥ बह्वाभरणभूषाढ्यैरणघोरनिनादिभिः ॥ सिंहचर्मपरीधानंव्याघ्रत्वगुत्तरीयकं ॥ २१ ॥ गजाजिनकृताटोपंपतङ्गं गरवाकुलं ॥ ईदृग्रूपंविधायेशोदनुदैत्यभयावहं ॥ २२ ॥ अवातरन्महींभीमोदनूनांक्षयकारकः ॥ अंधासुरोपिदनुजःपुत्रंश्रुत्वाहतंयुधि ॥ २३ ॥ क्रोधे नतमसाविष्टोरणतूर्याण्यचोदयत् ॥ संहत्यावहितःप्राप्तोयत्रतेत्रिदशाःस्थिताः ॥२४॥ महत्यासेनयासार्द्धंरथवारणयुक्तया ॥ तेदेवादानवान्वीक्ष्यमहाहव कृतादरान् ॥ २५ ॥ व्यपयाततनुत्राणाःशंभुंशरणमन्वयुः ॥ माभैरितिचतान्देवोदेवानुक्त्वात्रिलोचनः ॥ २६ ॥ गृहीत्वाशूलमातिष्ठद्दंष्ट्राखधरोरुषा॥ अंधकेनाथरुद्रेनशतकोटिशरैर्गणाः ॥ २७ ॥ निहताश्चापिदेवानांबहूनामेकताकृता ॥ सस्फुलिंगार्चिषेवह्निंमुंचमानःपिनाकधृक् ॥ २८ ॥ शरैःसमावृतं चक्रेअंधकंरथगंततः॥ दनुनाथोरथस्थोथशिथिलःशिथिलायुधः॥२९॥निमंत्र्यदानवान्सर्वान्सयोद्धुमुपचक्रमे॥बहुधातद्बलंभग्नंविविधायुधयोधिभिः॥३०॥ युधिवीरैर्हतंदेवैःस्थाणुनासख्यमाश्रितैः ॥ दानवश्चांधकःसैन्यंभिन्नंदृष्ट्वाकृतंसुरैः ॥ ३१ ॥ आत्मानंचमहेशेननिरुद्धंबाणकोटिभिः ॥ विह्वलीभूतदेहोसौ धैर्यमालंब्यकेवलम् ॥ ३२ ॥ पिनाकंचैवरुद्रस्यगृह्यरुद्रमताडयत् ॥ पिनाकस्याभिघातेनरुद्रोभूमिमथागमत् ॥ ३३ ॥ भूमौनिपातितेदेवेचलितंभुवन त्रयं ॥ तत्यजुःसागरावेलांपर्वताःशिखराणिच ॥ ३४ ॥ नक्षत्राणिवियोगीनिजग्मुर्मुक्तान्यनेकशः ॥ पतितेभुविदेवेशेअंधकोगदयापुनः ॥ ३५ ॥ जघानरुषितोनागंहत्वातंपातयद्भुवि ॥ शिवंत्यक्त्वानागराजःप्रपलाय्यान्यतोगतः ॥ ३६ ॥ मुहूर्त्ताच्चेतनांलब्ध्वाउत्थितःपरमेश्वरः ॥ गृहीत्वापरशुंदि व्यंदानवंनैवपश्यति ॥ ३७ ॥ कृत्वातुतामसींमायांमायाशतविशारदः ॥ तयाविमोहितेदेवेक्वनुवैदानवोगतः ॥ ३८ ॥ शंभोर्भयमथोप्राप्यकिंनुपापः करिष्यति ॥ तमसाच्छादितायावद्देवाव्याकुलतांगताः ॥ ३९ ॥ संभ्रांतमानसानीकास्तदोचुःकार्यगौरवात् ॥ एतस्मिन्नंतरेसूर्यस्ते

जोरूपोव्यवस्थितः ॥ ४० ॥ उत्तस्थौनररूपेणकुर्वन्वितिमिरादिशः ॥ नष्टेतमसिदृष्टाङ्गेखद्योतेप्रकटेस्थिते ॥ ४१ ॥ देवासुदमवा
पुस्तेस्पष्टाननविलोचनाः ॥ उद्दीप्तास्तुसुराःसर्वेगणाःस्कंदपुरोगमाः ॥ ४२ ॥ स्तुवंतिविविधैस्तोत्रैःनररूपंदिवाकरम् ॥ अनौपम्यंजग
द्व्यापिब्रह्मविष्णुशिवात्परम् ॥ ४३ ॥ स्निग्धविद्रुमसच्छायंसिंदूरारुणसप्रभम् ॥ प्रभासंतंतदादृष्ट्वापंचांगालिंगितावनिः ॥ ४४ ॥ पुनःप्रणामप्रवणंप्र
णिधानपुरःसरम् ॥ आलोक्यस्निग्धयादृष्ट्यादेवदेवंत्रिलोचनः ॥ ४५ ॥ उवाचस्निग्धगंभीरवाचादेवंशनैर्हरः ॥ पूरयन्निवतेजोभिर्भगवान्भुवन
त्रयम् ॥ ४६ ॥ दैत्यमायाभिपन्नानांदर्शनाकुलचेतसाम् ॥ प्राणिनामिदमेवैकमविसंवादिदैवतम् ॥ ४७ ॥ अयमेवचसंसारसागरात्सकलादपि ॥ स
त्वानुत्तारयन्देवःकर्णधारायतेप्रभुः ॥ ४८ ॥ यजंतोजंतवोभक्त्यायंदेवंविविधाःसदा ॥ निःश्रेयसायकल्पंतेतंनतोभास्करंविभुम् ॥ ४९ ॥ यस्तूदया
द्रिशिखरेमकुटायमानलीलागभस्तिभिरलंकुसुमप्रकाशैः ॥ व्याप्यस्वदीधितिगणैःप्रदिशोदिशश्चदेदीप्यतेससविताविभवायलोके ॥ १५० ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्रम
रुदच्युतवह्निपाथोनाथप्रयोगनिपुणैश्चऋषींद्रसंघैः ॥ श्रेयोर्थिभिःप्रतिदिनंदिवसांगरागैर्दिव्यांगरागपरिलिप्तसमस्तदेहैः ॥ ५१ ॥ पूज्यंवपुस्तवसदाप्रल
येहिवेदगीर्भिर्विचित्रपदमंडलमंडिताभिः ॥ येत्वांस्तुवंतिपरसद्मनिसद्महीनानित्यंप्रसारितकराभुवितेभवंति ॥ ५२ ॥ येदद्रुकुष्ठपिटिकादिभिरर्दितांगाः
शीर्णत्वचःकुनखिनश्च्युतकेशनाशाः ॥ देवेशतेपितवपादनताभवंतिसद्योद्विरष्टशरदाकृतयोमनुष्याः ॥ ५३ ॥ सामेतिसामगगणाहिमखार्थकंत्वामध्वर्य
वस्त्वृगितिबह्वृचमुख्यपूगाः ॥ त्वामेवमार्यमितिकार्यविदोधिगंतुंनागाश्चवेतिपितरोप्यथसर्वगंधम् ॥ ५४ ॥ मायेतिचोपनिपदर्कपडेवदेवामर्त्यास्तथा
वयमिवेहउपासतेमी ॥ गंधर्वकिन्नरगणाःसहचारणैस्तुरूपंतथाचभगवन्प्रतिपद्यसेत्वम् ॥ ५५ ॥ येनार्चयंतिसततंभवतोर्च्यमर्चिस्तेर्चिष्प्रतापितदिगंबरवित्त
हीनाः ॥ क्षुत्क्षामकंठजठराघटखर्परेणभिक्षामटंतिपरवेश्मसुतेर्थहीनाः ॥ ५६ ॥ उत्फुल्लकोकनदकोशविशालनेत्रमीषद्विलासललिताञ्चितपिंगतारम् ॥
कामंप्रशस्ततरसुंदरहाररम्यमुत्तुंगपीवरपयोधरभारखिन्नं ॥ ५७ ॥ रंभोपमोरुपृथुपीननितंबबिंबानद्धक्वणन्मणिरणद्रशनाकलापं ॥ बृंदंललाटतटकोटि
पटांतलंबिहेमांचलांचितमुखंकुलपालिकानाम् ॥ ५८ ॥ कांतंगृहेषुकलगद्गदभाषितानांझंकारनूपुररवेणविरावितानाम् ॥ तेषांकृशानुकरमिन्दुसमा
नकांतंयैरर्चितोसिभगवन्भवमोचनस्त्वं ॥ ५९ ॥ ब्रह्मात्वमेवहरिरस्यनिलोनलोसिरुद्रोंतकोसिवरुणोस्यमराधिपोसि ॥ सोमोसिवायुरसिभूरसिचेश्वरोसि
यज्ञोसिवित्तपतिरस्यपराजितोसि ॥ १६० ॥ तेसप्तसप्तिसुरवाहरणेनमुक्ताभूमावथेतितरसोरुतरंतरीताः ॥ व्योमैतदंतरहितंपरितोहिगत्वागच्छंतिनश्र
मदंहिमनागपीमे ॥ ६१ ॥ ध्यानैकयोगनिरताश्चसमाधिभावात्ध्यात्वापदंतवतुरीयमनंतमूर्तें ॥ मुक्तामयास्तनुभृतोनभियाभियुक्तास्तद्ब्रह्मशाश्वतमचिंत्य

मनाद्यनंतं॥६२॥जन्मादिरोगरहितंपरमंपुराणमीशंजरामरणशोकभयातिरिक्तम्॥स्थूलानुभावनगणागणितंविशुद्धंवेदांतवादिभिरलंपरिमन्यतेयत्॥६३॥
त्वामग्निपुंजवपुषंतपसांनिवासंयातादिवंसुचिरकालमुपास्यभक्ताः ॥ भानोसुरासुरसमूहशिरोनिघृष्टपादारविंदयुगलामलचारुमूर्त्ते ॥६४॥ भूतेशभूतवर
दासकृद्व्ययात्मन्व्योमाट्टहाससवितर्भुवनैकदीप॥ ऋक्साममंत्रयजुषामधिवासनामसृष्टिस्थितिप्रलयकारणलोकपाल ॥ ६५ ॥ दीनस्यदेवकृपणस्यभवे
भवेमेमग्नस्यचारुदविचारमनोरथानि ॥ शश्वद्यतीश्वरशशीकरकंकघोरोत्पातोजरामरणशोकरुगांतरस्य ॥ ६६ ॥ यःप्रातःसायमिदंमध्याह्नेवापठेच्चदीप्तां
शोः ॥ सालोक्यंयातिरवेःप्राप्नोतिधर्मार्थकामांश्च ॥६७॥ नित्यंतस्माच्चसूर्याच्चमनसोभिहितंचयत् ॥ नमस्तेदेवदेवेशभक्तानामभयंकर ॥ ६८ ॥ सुब्रह्म
ण्यनमस्तेतुसर्वदेवनमस्कृत ॥ तिग्मांशोवैनमस्तुभ्यंजगतश्चक्षुपेनमः ॥ ६९ ॥ प्रभाकरनमस्तेस्तुभानोजयजगत्पते ॥ अनेनदनुमुख्येनपीडितोहंजगत्प
ते ॥ ७० ॥ किंकरोमिकथंचैनंघातयामिदिवाकर ॥ ॥ सूर्यउवाच ॥ जयशूलेनपापिष्ठंमायाशतविशारदम् ॥ ७१ ॥ जयंप्राप्नुहिदेवेशहत्वाशूलेनचां
धकम् ॥ गृह्यशूलंततोदूरमाक्षिप्यहरतेजसा ॥ ७२ ॥ ततोन्धकास्त्रिशूलेनाताडयत्पापकर्मकृत् ॥ तस्मिन्युद्धेतथारुद्रोह्यन्धकेनाभिपीडितः ॥ ७३ ॥
मुमोचबाणमुत्युग्रंनाम्नापाशुपतंहियत् ॥ पिनाकमानम्यदोर्भ्यांपिनाकीशंकरःस्वयम् ॥ ७४ ॥ रुद्रबाणविनिर्भेदाद्रुधिरादन्धकस्यतु ॥ अंधकाश्चसमु
त्पन्नाश्शतशोथसहस्रशः ॥ ७५ ॥ तेषांविदार्यमाणानांरुधिरादपरेपुनः ॥ बभूवुरंधकाघोरायैर्व्याप्तमखिलंजगत् ॥ ७६ ॥ तंतुमायाविनंदृष्ट्वादेवदेवस्तदां
धकम् ॥ पानार्थमंधकस्यास्यससृजेमातृकास्तदा ॥७७॥ माहेश्वरींतथाब्राह्मींशौरींवावाडवींतथा ॥ सौपर्णीमथवायव्यांशांखिनींतैत्तिरींतथा ॥७८॥ सौरीं
सौम्यांशिवदूतींचामुंडामथवारुणीं ॥ वाराहींनारसिंहींचवैष्णवींचविभावरीं ॥७९॥ शतानंदांभगानंदांपिच्छिलांभगमालिनीं ॥ बालामतिबलांरक्तांसुरभीं
मुखमंडिताम् ॥ ८० ॥ मातृनंदांसुनंदांचबिडालींशकुनींतथा ॥ रेवतींचमहापुण्यांतथैवशिखिपट्टिकां ॥ ८१ ॥ शूलेनचततोदैत्यंविभेदत्रिपुरांतकः ॥
निर्गतंरुधिरंतस्मात्पपुस्तामातरस्तदा ॥८२॥ नीरक्तोहितदादैत्यश्शुष्कतांप्रापभूपते ॥ शूलेप्रोतस्तदादैत्योदिव्यवर्षसहस्रकम्॥८३॥महाबलेनरुद्रेणवि
धृतोपिमृतोनहि ॥ स्तुतस्तेनतदाशंभुर्भक्त्यादैत्येनसुव्रत ॥ ८४ ॥ नमोस्तुशंभोभवनाशहेतोनमोस्तुतेदेववरप्रसीद ॥ त्वंभूजलाग्नी
रनभोर्कसोमयज्वाष्टमूर्तिर्भवभावनोलम् ॥ ८५ ॥ त्वांवैबाणोबहुवाद्येनतोष्यप्राप्तश्चैश्वर्यंस्वेपुरेतत्स्वरक्ष्यम् ॥ रक्षोधीशोबाहुभिस्तोल्यशैलंयुष्मत्क्रां
तक्लिष्टरूपोह्यनैषीत् ॥ ८६ ॥ प्राप्तोप्यैश्वर्यंसर्वरक्षोगणानांपुत्रंचापिप्रोर्जितंशक्रबंधम् ॥ भवभयहरहरपरमउदारममसुखकरणनिखिलसुरसार ॥ ८७ ॥
जितमरुदभिमतवितरणपारतवपदकमलमिहारणसार ॥ तवेशपादपंकजंकरोतियोनरोहृदिसदेशतस्यवांछितंददासिभक्तिभावितः ॥ ८८ ॥ मुनी

श्वराःपुराहरंभवंतमेवमादरातप्रपूज्यलिंगरूपिणंसमापितामनोरथान् ॥ भवोद्भवैकरूपिणंप्रपंचपंचकाकृर्तिविचिंत्यवृक्षकोटरस्थएपजीवजीवनं ॥ ८९ ॥
भवेद्भवाङ्घ्रिचिंतनाप्तसर्वकामईश्वरत्वदीयकिंकरान्वितेपदेपदेसमागतः ॥ मूढोहंनाभिजानामित्वांस्तोतुंभक्तवत्सल ॥ ९० ॥ सदीश्वरेणमनसाप्यनुकं
प्योरणंगतः ॥ इतिस्तुतोमहेशस्तुभक्त्यादैत्येनसादरं ॥ ९१ ॥ गणेशतांददौतस्मैनामभृंगीरिटीतिच ॥ एषतेमहिमाभूपहरस्यभवहारिणः ॥ ९२ ॥
कथितोविघ्नविघ्नाख्यस्तत्पराणांसुखावहः ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ मनुष्यस्यापिदेवत्वंसुखंराज्यंधनंयशः ॥ ९३ ॥ जयंभोग्यंतथारोग्यमायुर्विद्यांश्रियं
सुतं ॥ बंधुवर्गंशिवंसर्वंब्रूहिमेविप्रसत्तम ॥ ९४ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ एभिर्गुणैर्युतःश्रीमान्सदैवब्राह्मणोभुवि ॥ त्रैलोक्येतुसदामेध्योविप्रदे
वायुगेयुगे ॥ ९५ ॥ पूजयित्वाद्विजान्देवाःस्वर्गंभुंजंतिचाक्षयं ॥ धरामवंतिराजानोलोकावित्तंसुखंशिवं ॥ ९६ ॥ लोकेविप्रसमोनास्तिदेवानाम
पिदैवतं ॥ सचधर्ममयःसाक्षाद्भुविमुक्तिप्रदोभृशं ॥ ९७ ॥ लोकानांसगुरुःपूज्यस्तीर्थभूतोनघोजनः ॥ सर्वदेवालयःसत्वोनिर्मितोब्रह्मणापुरा ॥ ९८ ॥
इममर्थंपुरापृष्टोनारदेनपितामहः ॥ कस्मिंस्तुपूजितेब्रह्मन्प्रसादीमाधवोभवेत् ॥ ९९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यस्यविप्राःप्रसीदंतितस्यविष्णुःप्रसीदति ॥ त
स्माद्ब्राह्मणशुश्रूषुःपरंब्रह्माधिगच्छति ॥ १०० ॥ विष्णुर्ब्राह्मणदेहेषुसदावसतिनान्यथा ॥ तस्माद्ब्राह्मणपूजायांविष्णुस्तुष्यतितत्क्षणात् ॥ १ ॥ विप्रान्यः
पूजयेन्नित्यंदानमानार्चनादिभिः ॥ कृतंक्रतुशतंतेनविध्युक्तंप्रियदक्षिणम् ॥ २ ॥ ब्राह्मणस्यमुखंक्षेत्रमनूषरमकण्टकम् ॥ वापयेत्सर्वबीजानिसाकृ
षिस्सार्वकालिकी ॥ ३ ॥ अभिगम्यतुयद्दत्तंयच्चदानंमनोरमं ॥ विद्यतेसागरस्यांतोदानस्यांतोनविद्यते ॥ ४ ॥ मनसापिनहिंसंतिभूदेवमात
तायिनं ॥ मनोनुकूलतांयांतिदेवैरपिचदुर्लभां ॥ ५ ॥ गृहेयस्यागतोविद्वान्नैराश्यंनोपगच्छति ॥ सर्वपापक्षयस्तस्यचाक्षयस्वर्गमश्नुते ॥ ६ ॥
कालेदेशेचपात्रेचविप्रेयच्चार्पयेद्वसु ॥ तद्धनंचाक्षयंविद्धिजन्मजन्मनितिष्ठति ॥ ७ ॥ नचदारिद्र्यतामेतिनातुरोनचकातरः ॥ मनोनुकूलां
प्रमदामर्चयित्वाद्विजान्लभेत् ॥ ८ ॥ कृत्वासाहसकर्माणिदद्याद्विप्रायपर्वसु ॥ तद्दानंसुगुणंप्रोक्तमभयंलाभएवच ॥ ९ ॥ विप्रपादतलोद्घृ
ष्टिक्षतीभवतियःकरः ॥ सकरःश्रीकरोनामअन्यःकर्मकरःकरः ॥ ११० ॥ विप्रपादरजःपूताःपूतास्तज्जलविन्दुभिः ॥ विपद्भिश्चसदापापैर्मुक्तायांति
त्रिविष्टपम् ॥ ११ ॥ विप्रपादरजःपूताःशुचयोगृहचत्वराः ॥ पुण्यक्षेत्रसमास्तेस्युःप्रशस्तायज्ञकर्मसु ॥ १२ ॥ आदौब्रह्ममुखाद्विप्रः
समुद्भूतःपुरानघः ॥ वेदास्तत्रैवसंजाताःसृष्टिसंस्थितिहेतवः ॥ १३ ॥ तस्माद्विप्रमुखेवेदाश्चार्पिताःपुरुषेणहि ॥ पूजार्थंसर्वलोकानांसर्वयज्ञा
र्थतोध्रुवम् ॥ १४ ॥ पितृयज्ञेविवाहेचवह्निकार्येषुशांतिषु ॥ प्रशस्तब्राह्मणानित्यंसर्वस्वस्त्ययनेषुच ॥ १५ ॥ देवाभुंजंतिहव्यानिबलिंप्रेता

दयोसुराः ॥ पितरश्चैवकव्यानिविप्रस्यैवमुखाद्ध्रुवम् ॥ १६ ॥ देवेभ्यश्चपितृभ्यश्चयोदद्याद्यज्ञकर्मसु ॥ दानंहोमंबलिंचैवविनाविप्रेणनिष्फलम् ॥ १७ ॥
भुंजंतिचासुरास्तत्रप्रेतादैत्याश्चराक्षसाः ॥ तस्माद्ब्राह्मणमाहूयतेषुकर्माणिकारयेत् ॥ १८ ॥ कालेदेशेचपात्रेचलक्षकोटिगुणंभवेत् ॥ श्रद्धयाचद्विजं
दृष्ट्वाप्रकुर्यादभिवादनम् ॥ १९ ॥ दीर्घायुस्तस्यवाक्येनचिरजीवीभवेन्नरः ॥ अनभिवादनाद्विप्रद्वेषादश्रद्धयापिच ॥ १२० ॥ आयुःक्षीणंभवेत्पुं
सांभूतिनाशश्चदुर्गतिः ॥ आयुर्वृद्धिर्यशोवृद्धिर्वृद्धिर्विद्याधनस्यच ॥ २१ ॥ पूजयित्वाद्विजान्श्रेष्ठोभवेन्नास्त्यत्रसंशयः ॥ नविप्रपादोदककर्दमानिनवे
दशास्त्रप्रतिघोषितानि ॥ २२ ॥ स्वाहास्वधास्वस्तिविवर्जितानिश्मशानतुल्यानिगृहाणितानि ॥ नारदउवाच ॥ कश्चपूज्यतमोविप्रोह्यपूज्योवा
थकोभवेत् ॥ २३ ॥ विप्रस्यलक्षणंब्रूहियाथातथ्यंगुरोरपि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ पूज्यःश्रोत्रियकोनित्यंसदाचारसमन्वितः ॥ २४ ॥ सद्वृत्तःकलुषैर्मुक्तस्ती
र्थभूतोजनोनघः ॥ नारदउवाच ॥ जातःकः श्रोत्रियस्तातसत्कुलेवाप्यसत्कुले ॥ २५ ॥ सदसत्कर्मकर्तावाकःपूज्योभुविचाडवः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ स
त्श्रोत्रियकुलेजातोह्यक्रियोनैवपूजितः ॥ २६ ॥ असत्क्षेत्रकुलेपूज्योव्यासवैभांडकौयथा ॥ क्षत्रियाणांकुलेजातोविश्वामित्रोस्तिमत्समः ॥ २७ ॥ वेश्या
पुत्रोवसिष्ठश्चअन्येसिद्धाद्विजादयः ॥ तस्मात्सच्छोत्रियादीनांशृणुपुत्रकलक्षणम् ॥ २८ ॥ धरायांतीर्थभूतानांसर्वपापहरायच ॥ जन्मनाब्राह्मणो
ज्ञेयःसंस्कारैर्द्विजउच्यते ॥ २९ ॥ विद्ययायातिविप्रत्वंत्रिभिःश्रोत्रियलक्षणम् ॥ विद्यापूतोमंत्रपूतोवेदपूतस्तथैवच ॥ १३० ॥ तीर्थस्नानादि
भिर्मेध्योविप्रःपूज्यतमःस्मृतः ॥ नारायणेसदाभक्तःशुद्धांतःकरणस्तथा ॥ ३१ ॥ जितेंद्रियोजितक्रोधस्समःसर्वजनेषुच ॥ गुरुदेवा
तिथिभक्तःपित्रोःशुश्रूषणेरतः ॥ ३२ ॥ परदारेमनोयस्यकदाचिन्नैवमोदते ॥ पुराणकथकोनित्यंधर्माख्यानस्यसंततिः ॥ ३३ ॥
अस्यैवदर्शनान्नित्यमश्वमेधादिजंफलम् ॥ संलापेगतिमेत्यस्यभागीरथ्याप्लुवस्यच ॥ ३४ ॥ व्रतैश्चविविधैःपूतोनित्यस्नानाद्विजार्चनैः ॥
मित्रामित्रेदयालुःस्यात्समःसर्वजनेषुच ॥ ३५ ॥ परस्वंनहरेद्यस्तुतृणमप्यटवीगतम् ॥ कामक्रोधादिनिर्मुक्तइंद्रियैरजितःपुमान् ॥
॥ ३६ ॥ परदारान्नगृह्णातिमनसापिगृहागतान् ॥ नारदउवाच ॥ गायत्र्यालक्षणंकिंवाप्रत्येकाक्षरजंगुणम् ॥ ३७ ॥ कुक्षिचरणगोत्राणां
तस्याब्रूहिसुनिश्चयम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ छंदोगायत्रीगायत्र्याःसवितादेवताध्रुवम् ॥ ३८ ॥ शुक्लवर्णात्वग्निमुखाविश्वामित्रऋषिस्तथा ॥ ब्रह्मण
श्शिरआरूढाशिखाविष्णुर्हृदिस्थिता ॥ ३९ ॥ उपनयनेनियोगःस्यात्सांख्यायनसगोत्रजा ॥ त्रैलोक्यचरणाज्ञेयापृथिवीकुक्षिसंस्थिता ॥ १४० ॥
चतुर्विंशतिस्थानेचपादादौमस्तकांतके ॥ चतुर्विंशत्यक्षरंन्यस्यब्रह्मलोकंसविंदति ॥ ४१ ॥ प्रत्यर्णदेवतांज्ञात्वाविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ अपरंच

प्रवक्ष्यामिगायत्र्यालक्षणंध्रुवं ॥ ४२ ॥ सप्तपंचतथाब्रह्मयजुरष्टादशाक्षरम् ॥ ज्वलनादिहकारांतंजलेस्थित्वाशतंजपेत् ॥ ४३ ॥ उपपातककोट्यातुत
थातिपातकैरपि ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्मुक्तायांतिममालयं ॥ ४४ ॥ ॐअग्नेर्वाक्पुंसियजुर्वेदेनजुष्टात्सोमंपिबस्वाहा ॥ विष्णुमंत्रंमहामंत्रंतथामाहेश्वर
स्यच ॥ ४५ ॥ देवीसूर्यगणेशानांतथाक्रतुभुजांसुत ॥ यस्यकस्यकुलेजातोगुणवानेवतैर्गुणैः ॥ ४६ ॥ साक्षाद्ब्रह्ममयोविप्रःपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ दानं
दद्याच्चविधिवत्सदापर्वणिपर्वणि ॥ ४७ ॥ अक्षयंलभतेदाताजन्मकोटिशतान्प्रति ॥ स्वाध्यायनिरतोविप्रोयःपठेत्पाठयेत्परान् ॥ ४८ ॥ धर्मंचश्राव
येल्लोकेसदाचारंश्रुतिंस्मृतिं ॥ पुराणसंहितांनूनंतथैवधर्मसंहितां ॥४९॥ श्रावयित्वातुलोकेषुश्रावयित्वाद्विजातिषु ॥ उर्व्यांविष्णुसमःसोपिपूजनीयोनरैः
सुरैः ॥ १५० ॥ यद्गलंचाक्षयंतस्यतीर्थभूतानघस्यच ॥ समानमर्चनंकृत्वानरोयात्यच्युतालयं ॥ ५१ ॥ कदाचित्क्रियतेपापंविप्रःपापैर्नलिप्यते ॥
चांडालस्यगृहेनिष्ठौभास्करज्वलनौयथा ॥ ५२ ॥ याजनाध्यापनाद्यौनात्तथैवासत्प्रतिग्रहात् ॥ विप्राणांनभवेद्दोषोज्वलनार्कसमाद्विजाः ॥ ५३ ॥
तान्प्रतिग्रहजान्दोषान्प्राणायामव्यवस्थिताः ॥ नाशयंतीहपापानिवायुर्मेघमिवांबरे ॥ ५४ ॥ गायत्रींयोजपेन्नित्यंप्राणायामसमन्वितां ॥ प्रत्यक्षरा
मरैर्युक्तांस्वाङ्गेविन्यस्यतामपि ॥ ५५ ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोजन्मकोटिकृतादपि ॥ ब्रह्मणःपदवींप्राप्यसगच्छेत्प्रकृतेःपरम् ॥ ५६ ॥ प्राणायामयु
तांतस्माद्गायत्रींजपनारद ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ प्राणायामाःकथंब्रह्मन्प्रत्येकाक्षरदेवताः ॥ ५७ ॥ तेषांन्यासंतथांगेषुवदतातयथाक्रमम् ॥ ॥ ब्रह्मो
वाच ॥ ॥ गुददेशेत्वपानस्याद्धृदिप्राणोस्तिदेहिनः ॥ ५८ ॥ तस्माद्गुदंसमाकुंच्यप्राणेनसहयोजयेत् ॥ पूरकेणतदापुत्रकृत्वाकुंभकमुत्तमं ॥ ५९ ॥
प्राणायामत्रयंकृत्वागायत्रींसंजपेद्द्विजः ॥ अनेनैवजपेद्यस्तुमहापातकसंचयः ॥ १६० ॥ सकृदुच्चारितेनैवक्षयंयात्युपपातकं ॥ प्रतिवर्णंस्वरंज्ञात्वाविन्यस्ये
द्यःकलेवरे ॥ ६१ ॥ सजनोब्रह्मतामेतिफलंवक्तुंनशक्नुमः ॥ प्रत्यक्षरस्ययद्दैवंशृणुपुत्रवदाम्यहं ॥ ६२ ॥ यज्जप्त्वाचपुनर्मातुस्तनंनपिबतिद्विजः ॥ आग्नेयं
प्रथमंज्ञेयंवायव्यंतुद्वितीयकम् ॥ ६३ ॥ तृतीयंसूर्यदैवत्यंचतुर्थंवैयतंतथा ॥ पंचमंयमदैवत्यंवारुणंषष्टमुच्यते ॥ ६४ ॥ सप्तमंबार्हस्पत्यंतुपार्जन्यंचाष्ट
मंविदुः ॥ ऐन्द्रंचनवमंज्ञेयंगांधर्वंदशमंतथा ॥ ६५ ॥ पौष्णमेकादशंविद्धिमैत्रंद्वादशकंस्मृतं ॥ त्वाष्ट्रंत्रयोदशंज्ञेयंवासवंतुचतुर्दशं ॥ ६६ ॥ मारुतंपंचदश
कंसौम्यंषोडशकंस्मृतं ॥ आंगिरसंसप्तदशंवैश्वदेवमतःपरं ॥६७॥ आश्विनंचैकोनविंशंप्राजापत्यंतुविंशकं ॥ सर्वदेवमयंज्ञेयमेकविंशकमक्षरं ॥६८॥रौद्रंद्वा
विंशकंज्ञेयंब्राह्मज्ञेयमतःपरं॥वैष्णवंतुचतुर्विंशमेताअक्षरदेवताः ॥ ६९ ॥ जपकालेतुसंचिंत्यतासुसायुज्यतांव्रजेत्॥ ज्ञात्वातुदेवतास्तस्यवाङ्मयंविदितं
भवेत् ॥ १७० ॥सर्वपापविनिर्मुक्तोब्रह्मणःपदवींव्रजेत् ॥ गायत्रींविन्यसेत्पूर्वंशरिरेचात्मनोबुधः ॥७१॥ चतुर्विंशतिस्थानेषुआपादमस्तकेषुच ॥ तत्का

रंविन्यसेद्योगीपदांगुष्ठेविचक्षणः ॥ ७२ ॥ सकारंगुल्फदेशेतुविकारंजंघयोर्न्यसेत् ॥ तुकारंजानुमध्येचवकारंचोरुदेशतः ॥ ७३ ॥ रेकारंगुह्यदेशेतु णिकारंवृषणेन्यसेत् ॥ यंकारंकटिदेशेतुभकारंनाभिमण्डले ॥ ७४ ॥ गोकारंजठरेन्यस्यदेकारंस्तनयोर्न्यसेत् ॥ वकारंहृदयेन्यस्यस्यकारंकरदेश तः ॥ ७५ ॥ धीकारंवदनेन्यस्यमकारंतालुकेन्यसेत् ॥ हिकारंनासिकाग्रेचधिकारंचक्षुषोर्न्यसेत् ॥ ७६ ॥ योकारंतुभ्रुवोर्मध्येयोकारंचललाटके ॥ नःकारं तुमुखेपूर्वेप्रकारंदक्षिणेमुखे ॥ ७७ ॥ चोकारंपश्चिमेन्यस्यदकारंचोत्तरन्यसेत्॥ यात्कारंमूर्ध्निविन्यस्यसर्वव्यापीव्यवस्थितः ॥ ७८ ॥ एतान्विन्यस्यधर्मा त्माब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ महायोगीमहाज्ञानीपरंनिर्वाणकंव्रजेत् ॥ ७९ ॥ संध्याकालेपुनर्न्यासंशृणुत्वंतद्यथार्थतः ॥ ॐभूरितिहृदयेन्यस्यॐ भुवइशिरसिन्यसेत् ॥१८०॥ ॐस्वःशिखायैतत्सवितुर्वरेण्यमितिकलेवरे ॥ ॐभर्गोदेवस्यधीमहीतिनेत्रयोः ॥ ८१ ॥ ओंधियोयोनःप्रचोदयादितिकरयो र्न्यसेत् ॥ ओंआपोज्योतीरसोमृतंब्रह्मभूर्भुवःस्वरों ॥ इत्युदकस्पर्शमात्रेणपापात्पूतोव्रजेद्धरिं ॥ ८२ ॥ ॐभूःॐभुवःॐस्वःॐमहःॐजनःॐतपःॐ सत्यम् ॥ ॐतत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहिधियोयोनःप्रचोदयात् ॥ ॐआपोज्योतीरसोमृतंब्रह्मभूर्भुवःस्वरोम् ॥ इतिसव्याहृतिंसप्रणवांद्वादशों कारांसंध्याकालेकुंभकेनवारत्रयंजप्त्वा ॥ सूर्योपस्थानेसावित्रींचतुर्विंशत्यक्षरांजप्त्वा ॥ महाविद्याधिकोभवति ॥ ब्रह्मत्वंलभते ॥ ८३ ॥ षट्कुक्षिलक्षणां पुत्रगायत्रींशृणुयत्नतः ॥ यांज्ञात्वातुपरंब्रह्मस्थानंगच्छतिवैद्विजः ॥ ८४ ॥ ओंतत्सवितुर्वरेणियंभर्गोदेवस्यधीमहिधियोयोनःप्रचोदयात् ॥ ८५ ॥ अथगायत्रीपंचशीर्षलक्षणम् ॥ ॐभूः ॥ ॐभूवः ॥ ॐस्वः ॥ ओंमहः ॥ ॐजनः ॥ ॐतपः ॥ ॐसत्यम् ॥ ॐतत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहिधियो योनःप्रचोदयात् ॥ ८६ ॥ सव्याहृतिंतुगायत्रींपुनर्न्यासंतुकारयेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुसायुज्यतांव्रजेत् ॥ ८७ ॥ ॐभूःपादाभ्याम् ॥ ॐभुवःजानुभ्याम् ॥ ॐस्वःकटचाम् ॥ ॐमहःनाभौ ॥ ॐजनःहृदयेन्यसेत् ॥ ॐतपःकरयोः ॥ ॐसत्यंललाटे ॥ ॐतत्सवितुर्वरेणियं भर्गोदेवस्यधीमहिधियोयोनःप्रचोदयात् ॥ इतिशिखायाम् ॥ ८८ ॥ एवंविप्रोनजानातिसएवब्राह्मणाधमः ॥ नतस्यक्षीयतेपाप्माभवेद्भूरिप्रति ग्रहः ॥ ८९ ॥ इमांयोवेत्तिगायत्रींसर्वबीजसमन्विताम् ॥ सवेत्तिचतुरोवेदान्योगज्ञानंजपत्रयम् ॥ १९० ॥ यएनांनैवजानातिसशूद्रात्परतःस्मृतः ॥ तस्यापूतस्यविप्रस्यनदेयंपितृपार्वणम् ॥ ९१ ॥ नस्नानफलदःकश्चित्सर्वंचनिष्फलंभवेत् ॥ विद्यावित्तंतथाजन्मद्विजत्वंकारणंयतः ॥ ९२ ॥ निष्फलं सकलंतस्यमेध्यंपुष्पंयथाऽशुचौ ॥ चतुर्वेदाश्चगायत्रीपुरावैतुलितामया ॥ ९३ ॥ चतुर्वेदात्परागुर्वीगायत्रीमोक्षदास्मृता ॥ दशभिर्जन्मजनितंशते नचपुराकृतम् ॥ ९४ ॥ त्रियुगंतुसहस्रेणगायत्रीहंतिकिल्बिषम् ॥ गायत्रीमक्षमालायांसायंप्रातश्चयोजपेत् ॥ ९५ ॥ चतुर्णामपिवेदानांफलंप्राप्नोत्यसं

शयम् ॥ त्रिसंध्यंयोजपेन्नित्यंगायत्रींहायनंद्विजः ॥ ९६ ॥ तस्यपापंक्षयंयातिजन्मकोटिसमुद्भवम् ॥ गायत्र्युच्चारमात्रेणपापकूटात्पुनातिच ॥ ९७ ॥
स्वर्गापवर्गमाप्नोतिजस्वानित्यंद्विजोत्तमः ॥ वासुदेवस्यमंत्राणिजपेद्यस्तुदिनेदिने ॥ ९८ ॥ प्रणमेच्चहरेःपादौसगच्छेदपवर्गताम् ॥ वासुदेवस्यस्तो
त्राणिमुखेचापिकथोत्तमा ॥ ९९॥ पंकस्यलवमात्रंतुतस्यदेहेनतिष्ठति ॥ वेदशास्त्रावगाहेनत्रिस्रोतःस्नानजंफलम् ॥२००॥ धर्मपाठकृतांलोकेयज्ञकोटिफ
लंलभेत् ॥ एवंविप्रगुणान्वक्तुंनशक्नोमिद्विजोत्तम ॥ १ ॥ विश्वरूपश्चकोदेहीसमूर्तोहरिरेवच ॥ यस्यशापाद्विनाशःस्यादायुर्विद्यायशोधनम् ॥ २ ॥ वरदा
नात्समायांतिसर्वाःसंपत्तयस्तथा ॥ विष्णुर्ब्रह्मण्यतामेतिसदाविप्रप्रसादतः ॥ ३ ॥ नमोब्रह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहितायच ॥ जगद्धितायकृष्णायगोविंदायन
मोनमः ॥ ४ ॥ मंत्रेणैवंहरिंयस्तुपूजयेत्सततंनरः ॥ प्रसादीचहरिस्तस्यविष्णुसायुज्यतांव्रजेत् ॥ ५ ॥ यइदंशृणुयात्पुण्यमाख्यानंधर्मविग्रहम् ॥
तस्यपापंक्षयंयातिजन्मजन्मकृतंचयत् ॥ ६ ॥ यःपठेत्पाठयेद्वापिउपदेष्टाजनस्यच ॥ नतस्यपुनरावृत्तिःस्वर्गमक्षयमश्नुते ॥ ७ ॥ धनंधान्यंल
भेदत्रराज्यभोगानरोगिताम् ॥ सत्सुतंचशुभांकीर्तिंदेववद्रमतेदिवि ॥ २०८ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेब्राह्मणसंस्कारोनामषट्चत्वारिंशत्तमो
ऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ तवप्रसादतोज्ञातोविप्रःपुण्यतमश्चयः ॥ यथाजानामिदेवेशक्रिययाब्राह्मणाधमम् ॥ १ ॥ ब्रूहिशीघ्रंसुरश्रेष्ठ
यदिप्रीतिंमयीच्छसि ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ स्नानैर्दशविधैर्मुक्तस्तथैवतर्पणादिभिः ॥ २ ॥ संध्यासंयमहीनश्चसएवब्राह्मणाधमः ॥ देवपूजाव्रतैर्मुक्तोवेदवि
द्यादिभिस्तथा ॥ ३ ॥ सत्यशौचादिभिश्चैवयोगज्ञानाग्नितर्पणैः ॥ पंचस्नानानिविप्राणांकीर्तितानिमहर्षिभिः ॥ ४ ॥ आग्नेयंवारुणंब्राह्मंवायव्यंदिव्य
मेवच ॥ आग्नेयंभस्मनास्नानमद्भिर्वारुणमुच्यते ॥ ५ ॥ आपोहिष्ठेतिवैब्राह्मंवायव्यंगोरजःस्मृतम् ॥ अद्भिरातपवर्षाभिर्दिव्यंस्नानमुदाहृतम् ॥ ६ ॥
एतैस्तुमंत्रतःस्नानात्तीर्थानांफलमाप्नुयात् ॥ तुलसीपत्रसंलग्नंसालग्रामशिलांबुच ॥ ७ ॥ गवांशृंगोदकंचैवविप्रपादोदकंचयत् ॥ गुरूणामेवमुख्यनांपूता
त्पूतमितिस्मृतिः ॥ ८ ॥ त्यागतीर्थादिभिर्यज्ञैर्व्रतहोमादिभिस्तथा ॥ यत्फलंलभतेधीरःस्नानैरेतैस्तुतत्फलम् ॥ ९ ॥ तर्पणैश्चविनिर्मुक्तःपितृणामेवनि
त्यशः ॥ पितृहानरकंयातिसंध्याहीनस्तुविप्रहा ॥ १० ॥ मंत्रव्रतविहीनश्चवेदविद्यागुणैरपि ॥ यज्ञदानादिभिर्मुक्तोब्राह्मणश्चाधमाधमः ॥ ११ ॥
यज्ञार्थकादेवलकानाक्षत्राग्रामयाजकाः ॥ परदाररतानित्यंपंचैतेब्राह्मणाधमाः ॥ १२ ॥ मंत्रसंस्कारहीनाश्चशुचिसंयमवर्जिताः ॥ मोघा
शिनोदुरात्मानोब्राह्मणाश्चाधमाधमाः ॥ १३ ॥ अपिस्तेयरतामूढाःसर्वधर्मविवर्जिताः ॥ उन्मार्गगामिनोनित्यंब्राह्मणाश्चाधमाधमाः ॥ १४ ॥
श्राद्धादिकर्मरहितागुरुसेवाविवर्जिताः ॥ अमंत्राभिन्नमर्यादाएतेसर्वाधमाधमाः ॥ १५ ॥ असंभाष्याइमेदुष्टास्सर्वेनिरयगामिनः ॥ अमेध्यास्ते

दुराचाराअपूज्याश्वसमंततः ॥ १६ ॥ खड्गोपजीविकाःप्रेष्यागोवाहनरताद्विजाः ॥ कारुवृत्त्युपजीवाश्वगणवार्द्धषिकाश्चये ॥ १७ ॥
बालापण्याभिचाराश्वअंत्यजाश्रयमाश्रिताः ॥ कृतघ्नाश्वगुरुघ्नाश्वएतेसर्वाधमाःस्मृताः ॥ १८ ॥ येचैवान्येहताचाराःपाषंडाधर्म
निंदकाः ॥ दूषकादेवभेदानामेतेब्रह्मद्विषोद्विजाः ॥ १९ ॥ तथापिब्राह्मणश्चैवनहंतव्यःकदाचन ॥ एनंहत्वाद्विजश्रेष्ठब्रह्महापु
रुषोभवेत् ॥ २० ॥ अंत्यजातिषुम्लेच्छेषुतथाचांडालजातिषु ॥ पतितोवान्नयोनिभ्यांनहंतव्यःकथंचन ॥ २१ ॥ सर्वजातिस्त्रियंगत्वासर्वाभक्ष्यस्यभ
क्षणात् ॥ द्विजत्वंनविनश्येतपुण्याद्विप्रोभवेत्पुनः ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ईदृशंदुष्कृतंकृत्वापश्चात्पुण्यंसमाचरेत् ॥ कांगतिंयात्यसौविप्रःस
र्वलोकपितामह ॥ २३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कृत्वासर्वाणिपापानिपश्चाद्यस्तुजितेंद्रियः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःपुनर्ब्रह्मत्वमर्हति ॥ २४ ॥ शृणुपुत्रकथांर
म्यांविचित्रांचपुरातनीम् ॥ कस्यचिद्ब्राह्मणस्यापियौवनाढ्यः सुतोभवत् ॥ २५ ॥ ततोयौवनसंपत्तेर्मोहाच्चपूर्वकर्मणः ॥ चांडालीमगमत्सद्यस्तस्याः
प्रियतरोभवत् ॥ २६ ॥ तस्यामुत्पादितास्तेनपुत्रादुहितरस्तथा ॥ स्वकुटुंबंपरित्यज्यगृहेतस्याश्चिरंस्थितः ॥ २७ ॥ अन्याभक्ष्यंनचाश्नातिघृण
याचसुरांत्यजेत् ॥ तमुवाचसदासाचभक्षयान्यतरांसुराम् ॥ २८ ॥ तामुवाचतदाशौचंगदितुंनार्हसिप्रिये ॥ उत्कारोजायतेतस्याःश्रवणात्सततंम
म ॥ २९ ॥ एकदासमृगान्वेषात्श्रांतःसुप्तोगृहेदिवा ॥ गृहीत्वासासुरांतस्यहासित्वाचमुखेददौ ॥ ३० ॥ ततोविप्रमुखादग्निःप्रजज्वालसमंततः ॥ ज्वाल
तुसकुटुंबांतामदहच्चगृहंवसु ॥ ३१ ॥ हाहाकृत्वासमुत्थायविललापतदाद्विजः ॥ विलापांतेचजिज्ञासासमारब्धाचतेनहि ॥ ३२ ॥ कुतश्चाग्निःसमुद्भूतो
गृहेदाहःकथंमम॥ततःखेतमुवाचेदंतेजस्तेब्राह्मणस्यच ॥ ३३ ॥ कथितेतद्यथावृत्तेब्राह्मणोविस्मयंगतः ॥ विमृश्यार्थमुवाचेदंपुनःखेऽस्यहितंवचः ॥ ३४ ॥
विप्रणष्टंसुतेजस्तेतस्माद्धर्मंचरोभव ॥ ततोमुनिवरान्गत्वापप्रच्छात्महितंद्विजः ॥ ३५ ॥ तमूचुर्मुनयःसर्वेदानधर्मंसमाचर ॥ ऋषयऊचुः ॥ पूयंतेस
र्वपापेभ्योब्राह्मणानियमैर्व्रतैः ॥ ३६ ॥ नियमान्शास्त्रदृष्टांश्वपूतत्वार्थमुपाचर ॥ चांद्रायणांश्वकृच्छ्रांश्वतप्तकृच्छ्रान्पुनःपुनः ॥ ३७ ॥ प्राजापत्यांश्वदि
व्यांश्वदोषशोषायसत्वरम् ॥ गच्छतीर्थानिपूतानिगोविंदाराधनंकुरु ॥ ३८ ॥ क्षयमेष्यंतिपापानिनचिरेणसमंततः ॥ पुण्यतीर्थप्रभावाच्चगोविंदस्य
प्रभावतः ॥ ३९ ॥ क्षयमेष्यंतिपापानिब्रह्मत्वंप्राप्स्यतेभवान् ॥ शृणुतातयथावृत्तंकथयामःपुरातनम् ॥ ४० ॥ आहारार्थीपुरावत्सगरुडोविनतासुतः ॥
पतंगोपिवहिःसाक्षादंडान्निस्सृत्यशावकः ॥ ४१ ॥ क्षुधार्थीमातरंप्राहभक्ष्यंमेदीयतामिति ॥ ततःपर्वतसंकाशंगरुडंचमहाबलम् ॥ ४२ ॥ दृष्ट्वा
मातामहाभागातनयंहृष्टमानसा ॥ क्षुधांतेबाधितुंपुत्रनशक्नोमिसमंततः ॥ ४३ ॥ तवतातस्तपस्तेपेलौहित्यस्योत्तरेतटे ॥ कश्यपोनामधर्मात्मासाक्षा

ल्लोकपितामहः ॥ ४४ ॥ तत्रगच्छस्वपितरंपृच्छकामंयथातव ॥ अस्योपदेशतस्तातक्षुधातेशममेष्यति ॥ ४५ ॥ ततोमातुर्वचःश्रुत्वावैनतेयोमहाब
लः ॥ अगमत्पितुरभ्याशंसमुहूर्तान्मनोजवः ॥ ४६ ॥ दृष्ट्वातातंमुनिश्रेष्ठंज्वलंतमिवपावकम् ॥ प्रणम्यशिरसावाक्यमुवाचपितरंखगः ॥ ४७ ॥ भक्षा
र्थीसमनुप्राप्तःसुतोहंतेमहात्मनः ॥ क्षुधयापीडितोनाथभक्ष्यंमेदीयतांप्रभो ॥ ४८ ॥ ततोध्यानंसमालभ्यज्ञात्वातंविनतासुतं ॥ पुत्रस्नेहाद्वचश्चे
दंप्रोवाचमुनिसत्तमः ॥ ४९ ॥ अनेकशतसाहस्रानिषादाःसरितांपतेः ॥ तीरेतिष्ठंतिपापिष्ठास्तान्संभक्ष्यसुखीभव ॥ ५० ॥ तीर्थमुत्सादयंतिस्मतीर्थे
काकादुरासदाः ॥ विनाविप्रंनिषादेषुभक्षयत्वमलक्षितं ॥ ५१ ॥ इत्युक्तःप्रययौपक्षीभक्षयामासतांस्ततः ॥ अलक्ष्यभावोविप्रोपिगिलितस्तेनपक्षि
णा ॥ ५२ ॥ सतस्यगलकेगाढंलालग्नीतिद्विजस्तदा ॥ वमितुंगिलितुंचापिनशशाकद्विजोत्तमः ॥ ५३ ॥ गत्वाथपितरंप्राहकिमेतदितिमेपितः ॥ लग्नंमे
गलकेसत्वंप्रतिकर्तुंनशक्नुयां ॥५४॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाकश्यपस्तमुवाचह ॥ मयोक्तंतेपुरावत्सब्राह्मणोयंनबुध्यसे ॥ ५५ ॥ इत्युक्त्वाचमुनिर्धीमान्द्वि
जंप्राहसधार्मिकः ॥ आगच्छत्वंममासन्नंहितंतेप्रवदाम्यहं ॥ ५६ ॥ तमुवाचतदाविप्रःकश्यपंमुनिपुंगवम् ॥ ममैतेसुहृदोनित्यंसर्वेसंबांधिनःप्रियाः ॥ ५७ ॥
श्वशुराःस्यालकाश्चाप्तास्सबालाश्चतथापरे ॥ एतैःसहप्रयास्यामिनिरयंचापिवाशिवम् ॥ ५८ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाविस्मितःकश्यपोब्रवीत् ॥
द्विजानांचकुलेजातश्चांडालैःपतितोभवान् ॥ ५९ ॥ पुरुषास्तेप्रतिष्ठंतेघोरेचनिरयेध्रुवम् ॥ चिरायानिष्कृतिस्तेषांनैवास्तीहकथंचन ॥ ६० ॥ सर्वां
श्चैवदुराचारांश्चांडालान्पापकारिणः ॥ दोषांस्त्यक्त्वानरःपश्चात्सुखीभवतिनान्यथा ॥ ६१ ॥ अज्ञानाद्यदिवामोहात्कृत्वापापंसुदासुदारुणं ॥ ततोधर्मंच
रेद्यस्तुसगच्छेत्परमांगतिं ॥ ६२ ॥ पापकृन्नचरेद्धर्मंपापेकुर्यान्मतिंपुनः ॥ शिलानावंयथारूढःसागरेसंनिमज्जति ॥ ६३ ॥ कृत्वासर्वाणिपापा
नितथादुर्गतिसंचयं ॥ उपशांतोभवेत्पश्चात्तंदोषंशमयिष्यति ॥ ६४ ॥ तमुवाचमहाप्राज्ञंद्विजंमुनिवरोत्तमम् ॥ यदिमांनजहातीहखगःसर्वांश्चबांधवा
न् ॥ ६५ ॥ ततःप्राणंचत्यक्ष्यामिखगेममौवघातिनि ॥ नोचेत्त्यजतुमेबंधून्प्रतिज्ञामेदृढात्मनः ॥ ६६ ॥ ततस्ताक्ष्यमुवाचेदंमुनिर्ब्रह्मवधेभयात् ॥
उद्वमैतान्सविप्रांश्चम्लेच्छानेतान्समंततः ॥ ६७ ॥ वनेषुपर्वतान्तेषुदिक्षुतान्पतगेश्वर ॥ उद्वमाततःशीघ्रंदोषज्ञःपितुराज्ञया ॥ ६८ ॥ ततःसर्वेऽ
भवन्व्यक्ताअकेशाःश्मश्रुवर्जिताः ॥ यवनाभोजनप्रीताःकिंचिच्छ्मश्रुयुताश्चये ॥ ६९ ॥ अग्नौचनग्नकाःपापादक्षिणस्यामवाचकाः ॥ घोराः
प्राणिवधेप्रीतादुरात्मानोगवाशिनः ॥ ७० ॥ नैर्ऋतेकुवदाःपापागोब्राह्मणवधोद्यताः ॥ खर्पराःपश्चिमेपूर्वेनिवसंतिचदारुणाः ॥ ७१ ॥ वाय
व्यांचतुरुष्काश्चश्मश्रुपूर्णागवाशिनः ॥ अश्वपृष्ठसमारूढाःप्रयुद्धेष्वनिवर्तिनः ॥ ७२ ॥ उत्तरस्यांचगिरयोम्लेच्छाःपर्वतवासिनः ॥ सर्वभक्षादुराचाराः

वधबंधरताःकिल ॥ ७३ ॥ ऐशान्यांनिरयास्संतिकर्तृणांवृक्षवासिनः ॥ एतेम्लेच्छास्थितादिक्षुघोरास्तेशस्त्रपाणयः ॥ ७४ ॥ येषांचस्पर्श मात्रेणसचेलोजलमाविशेत् ॥ एतेषांचकलौदेशेप्यकालेधर्मवर्जिते ॥ ७५ ॥ संस्पर्शंचप्रकुर्वंतिवित्तलोभात्समंततः ॥ म्लेच्छांस्तान्मोच यित्वातुक्षुधयापरिपीडितः ॥ ७६ ॥ पुनराहद्विजस्तातक्षुधामेबाधतेतराम् ॥ अवदद्गरुडंतत्रकश्यपःकृपयाद्रुतम् ॥ ७७ ॥ तिष्ठंतौविपुलौतत्र जिघांसूगजकच्छपौ ॥ अप्रमेयौमहासत्वौसागरस्यैकदेशतः ॥ ७८ ॥ तावप्युचद्रुतंवत्सक्षुधांतेवारयिष्यतः ॥ सपितुर्वचनंश्रुत्वातत्रगत्वाभिपद्य तौ ॥ ७९ ॥ नखैर्भित्वाकूर्मगजौमहासत्वौमहाजवः ॥ खमुत्पपाततौधृत्वाविद्युद्वेगोमहाबलः ॥ ८० ॥ आधारतांनगच्छंतिनगाश्चमंदरादयः ॥ त तोयोजनलक्षेद्वेगत्वामारुतरंहसा ॥ ८१ ॥ महत्यांजंबुशाखायांनिपपातमहाबलः ॥ भग्नासासहसाशाखातांपतंतींखगेश्वरः ॥ ८२ ॥ गोब्राह्मणवधाद्भी तोदधारतरसाबली ॥ धृत्वातांरुचिरंवेगाद्भ्रवंतंखेमहाबलम् ॥ ८३ ॥ गत्वाविष्णुरुवाचेदंनररूपधरोहरिः ॥ कस्त्वंभ्रमसिचाकाशेकिमर्थंपतगेश्वर ॥८४॥ विधृत्यमहतींशाखांमहांतौगजकच्छपौ ॥ तमुवाचद्विजस्तास्मिन्नररूपधरंहरिम् ॥ ८५ ॥ गरुडोहंमहाबाहोखगरूपःस्वकर्मणा ॥ कश्यपस्यमुनेस्सूनु र्विनतागर्भसंभवः ॥ ८६ ॥ पश्यैतौचमहासत्वौभक्षणार्थंमयाधृतौ ॥ नधराचममाधारोनवृक्षानचपर्वताः ॥ ८७ ॥ अनेकयोजनान्यूर्ध्वंदृष्ट्वाजंबूमही रुहम् ॥ अपतंतस्यशाखायांसहेमौपरिभक्षितुं ॥ ८८ ॥ भग्नासासहसाशाखातांचधृत्वाभ्रमाम्यहम् ॥ कोटिकोटिसहस्राणांब्राह्मणानांगवांवधात् ॥ ८९॥ भयंतत्रविषादोमेसहसाप्राविशद्बुध ॥ किंकरोमिकथंयामिकोमेवेगंसहिष्यति ॥ ९० ॥ इत्युक्तेपतगश्रेष्ठंप्रोवाचेदंहरिस्तदा ॥ अस्मद्बाहुंसमारुह्यभक्ष मौगजकच्छपौ ॥ ९१ ॥ गरुडउवाच ॥ ॥ ममाधारंनगच्छंतिसागराश्चनगोत्तमाः ॥ अथचैवंमहासत्वंकथंत्वंधारयिष्यसि ॥ ९२ ॥ ऋतेनारायणा दन्यःकोमांधारयितुंक्षमः ॥ त्रैलोक्येकःपुमांस्तिष्ठेद्योवेगंमेसहिष्यति ॥ ९३ ॥ हरिरुवाच ॥ ॥ स्वकार्यमुद्धरेत्प्राज्ञःस्वकार्यंकुरुसांप्रतम् ॥ कृत्वा कार्यंखगश्रेष्ठविजानीषेचमांध्रुवम् ॥ ९४ ॥ महासत्वंचतंदृष्ट्वाविमृश्यमनसाखगः ॥ एवमस्त्वितिचोक्त्वासपपातहमहाभुजे ॥ ९५ ॥ नचचालभुजस्त स्यसंनिपातेखगेशितुः ॥ तत्रस्थित्वासतांशाखांमुमोचपर्वतालये ॥ ९६ ॥ शाखापतनमात्रेणसचराचरकानना ॥ चचालवसुधाचैवसागराःप्रचकंपि रे ॥ ९७ ॥ ततश्चखादितौसत्त्वौसहसागजकच्छपौ ॥ तृप्तिंनप्राप्तवान्सोपिक्षुधातस्यनशाम्यति ॥ ९८ ॥ एतज्ज्ञात्वातुगोविंदस्तमुवाचखगेश्वरम् ॥ भुजस्यममांसंतुभक्षयित्वासुखीभव ॥ ९९ ॥ इत्युक्तेप्रचुरंमांसंभुजस्यतस्यतेनहि ॥ खादितंक्षुधयापुत्रव्रणंतस्यनविद्यते ॥ १०० ॥ तमुवाचमहाप्रा ज्ञश्चराचरगुरुंहरिम् ॥ कस्त्वंकिंवाप्रियंतेद्यकरिष्यामिचसांप्रतम् ॥ १०१ ॥ नारायणउवाच ॥ विद्धिनारायणंमांहित्वत्प्रियार्थंसमागतम् ॥ रूपंस्वं

दर्शयामासप्रत्ययार्थंचतस्यवै ॥ २ ॥ पीतवस्त्रंघनश्यामंचतुर्भुजमनोहरम् ॥ शंखचक्रगदापद्मधरंसर्वसुरेश्वरम् ॥ ३ ॥ तंचदृष्ट्वागरुत्मांश्चप्रणम्यशिर
साहरिम् ॥ प्रियंकिंतेकरिष्यामिवदनःपुरुषोत्तम ॥ ४ ॥ तमब्रवीन्महातेजादेवदेवेश्वरोहरिः ॥ भवमेवाहनंशूरसखेत्वंसार्वकालिकम् ॥ ५ ॥ तमु
वाचखगश्रेष्ठोधन्योहंविबुधेश्वर ॥ सफलंजन्ममेनाथत्वांचदृष्ट्वाद्यमेप्रभो ॥ ६ ॥ प्रार्थयित्वाचपितरावागमिष्यामितेन्तिकम् ॥ प्रीतोविष्णुरुवाचेदंभवत्व
मजरामरः ॥ ७ ॥ अवध्यः सर्वभूतेभ्यःकर्मतेजश्चमत्समम् ॥ सर्वत्रतेगतिश्चास्तुनिखिलंतुसुखंध्रुवम् ॥ ८ ॥ संमिलतुद्रुतंसर्वयत्तेमनसिवर्तते ॥
यथेष्टंप्रीतिमाहारमकष्टेनप्रलप्स्यसे ॥ ९ ॥ व्यसनान्मातरंसद्योमोचयिष्यसिनान्यथा ॥ एवमुक्त्वाहरिः सद्यस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ११० ॥ तार्क्ष्यो
पिपितरंगत्वाकथयच्चाखिलंततः ॥ सतच्छ्रुत्वाप्रहृष्टात्मातनयंपुनरब्रवीत् ॥ ११ ॥ धन्योहंचखगश्रेष्ठधन्यातेजननीशिवा ॥ धन्यंक्षेत्रंकुलंचैव
यस्यपुत्रस्त्वमीदृशः ॥ १२ ॥ यस्यपुत्रःकुलेजातोवैष्णवः पुरुषोत्तमः ॥ कुलकोटिंसमुद्धृत्यविष्णुसायुज्यतांव्रजेत् ॥ १३ ॥ विष्णुंयःपूजयेन्नित्यं
विष्णुंध्यायेतगायति ॥ जपेन्मंत्रंसदाविष्णोःस्तोत्रंतस्यपठिष्यति ॥ १४ ॥ प्रसादंचभजेन्नित्यमुपवासंहरेर्दिने ॥ क्षयाच्चसर्वपापानांमुच्यतेनात्रसं
शयः ॥ १५ ॥ यस्यतिष्ठतिगोविंदोमानसेचसदैवहि ॥ सएवचलभेद्दास्यंसपुण्यैःपुरुषोत्तमः ॥ १६ ॥ जन्मकोटिसहस्रेभ्यःकृत्वासत्कर्मसंचयम् ॥
क्षयाच्चसर्वपापानांविष्णोःकिंकरतांव्रजेत् ॥ १७ ॥ धन्योसौमानवोलोकेविष्णोस्सादृश्यमाव्रजेत् ॥ नित्यःसुरवरैःपूज्योलोकनाथोच्युतोव्ययः ॥
॥ १८ ॥ सुप्रसन्नोभवेद्यस्यसएवपुरुषोत्तमः ॥ तपोभिर्बहुभिर्धर्मैर्मखैर्नानाविधैरपि ॥ १९ ॥ विष्णुर्नलभ्यतेदेवैस्त्वयासौविप्रलभ्यते ॥ सपत्नीव्यसनाद्घो
रान्मातरंतेप्रमोचय ॥ १२० ॥ ततोयास्यसिदेवेशंकृत्वामातुःप्रतिक्रियाम् ॥ गृहीत्वाजनकस्याज्ञांलब्ध्वाविष्णोर्वरंमहत् ॥ २१ ॥ अंबापार्श्वंगतोहृष्ट
स्तांप्रणम्याग्रतःस्थितः ॥ विनतोवाच ॥ अभवद्भोजनंतेद्यपुत्रदृष्टःपितापिच ॥ २२ ॥ किमर्थंवाविलंबस्तेचिंतयाव्यथिताह्यहम् ॥ समातुर्वचनंश्रुत्वा
गरुडःप्रहसन्निव ॥ २३ ॥ कथयामासवृत्तांतंसाश्रुत्वाविस्मिताभवत् ॥ कथंचदुःष्करंकर्मशिशुभावात्त्वयाकृतम् ॥ २४ ॥ धन्याहंमेकुलंधन्यंयस्त्वंवि
ष्णुसखोऽभवः ॥ लब्धावरंमहात्मानंदृष्ट्वामेहृष्यतेमनः ॥ २५ ॥ पौरुषेणत्वयावत्सउद्धृतंमेकुलद्वयम् ॥ सुपर्णउवाच ॥ मातःकिंतेकरिष्यामिप्रियमेव
तदुच्यताम् ॥ २६ ॥ कार्यंकृत्वाथयास्यामिपार्श्वेनारायणस्यच ॥ एतच्छ्रुत्वातुसाप्राहगरुडंविनतासती ॥ २७ ॥ महद्दुःखंचमेचास्तिकुरुतातप्रतिक्रि
याम् ॥ भगिनीमेसपत्नीसापणिताहंतयापुरा ॥ २८ ॥ तस्यादास्यमहंप्राप्ताकस्तारयतिमामितः ॥ कृष्णंकृत्वाविषैरश्वंतस्याःपुत्रैर्महोरगैः ॥ २९ ॥ उषः
कालेऽवदत्साचअश्वोयंकृष्णतांव्रजेत् ॥ ततोहमवदंतत्रसदाचायंरुचासितः ॥ ३० ॥ मिथ्यातेवचनंमातः प्रतिज्ञांसाकरोत्तदा ॥ ततोहमब्रुवंकद्रूंशपथं

नागमातरम् ॥ १३१ ॥ यदीमंकृष्णताभ्येतिहरेरश्वमहंतदा ॥ कृताभवामितेदासीत्यहमेतत्तदाऽवदम् ॥ ३२ ॥ ततस्तस्मिन्हरेरश्वेकृते
कृष्णेचकृत्रिमैः ॥ तस्याःपुत्रैश्चधूर्तैश्चदासीत्वमगमंतदा ॥ ३३ ॥ यस्मिन्कालेह्यभीष्टश्चतस्याद्रव्यंददाम्यहम् ॥ तस्मिन्कालेह्यदासीत्वंयास्यामिकुल
नंदन ॥ ३४ ॥ गरुडउवाच ॥ पृच्छशीघ्रंचमातस्तांकरिष्यामिप्रतिक्रियाम् ॥ भक्षयिष्यामितान्नागान्प्रतिज्ञामेयथार्थतः ॥ ३५ ॥ ततःकद्रूमुवाचेदंवि
नतादुःखितासती ॥ अभीष्टंवदकल्याणियेनमुच्येयकृच्छ्रतः ॥ ३६ ॥ अब्रवीत्सादुराचारापीयूषंदीयतामिति ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनमभवत्साचनिष्प्रभा
॥ ३७ ॥ ततःशनैरुपागम्यतनयंप्राहदुःखिता ॥ अमृतंप्रार्थयत्पापातातकिंवाकरिष्यसि ॥ ३८ ॥ श्रुत्वावाक्यंगरुत्मांश्चमहाक्रोधसमन्वितः ॥ अमृतं
चानयिष्यामिमातर्मांविमुखीभव ॥ ३९ ॥ एवमुक्त्वातुतरसासगतःपितुरंतिकम् ॥ अमृतंचानयिष्यामिमातुरर्थेऽधुनाऽनघ ॥ १४० ॥ सतस्यवचनंश्रुत्वा
मुनिःप्राहखगेश्वरम् ॥ सत्यलोकस्यवैचोर्ध्वेविश्वकर्मविनिर्मिता ॥ ४१ ॥ पुरीचास्तिसभारम्यादेवानांहिततहेतवे ॥ वह्निप्राकारदुर्लभ्यादुर्धर्षा
चासुरैःसुरैः ॥ ४२ ॥ रक्षार्थंनिर्मितोदेवःसुरैस्तत्रमहाबलः ॥ यंयंपश्यतिवीरःससएवभस्मतांव्रजेत् ॥ ४३ ॥ सुपर्णउवाच ॥ नारायणाद्वरोलब्धो
मयाचमुनिसत्तम ॥ भयंनास्तीहमेतातसुरासुरगणादपि ॥ ४४ ॥ एममुक्त्वागरुत्मान्सउद्धृत्यसागराज्जलम् ॥ जगामाकाशमाविश्यखगश्चो
र्ध्वंमनोजवः ॥ ४५ ॥ पक्षवातेनतस्यैवरजःसमुद्गतंबहु ॥ तस्यांतिकंनचत्यक्तमगमत्तस्यतच्चयः ॥ ४६ ॥ गत्वाचंचूजलेनापिवह्निंनिर्वापयद्बली ॥
रजोभिःपरिपूर्णाक्षोनसुरस्तंचपश्यति ॥ ४७ ॥ जघानरक्षिवर्गांस्तानमृतंचाहरद्बली ॥ आनयंतंचपीयूषंखगंगत्वाशतक्रतुः ॥ ४८ ॥ ऐरावतंसमारूढो
वाक्यमेतदुवाचह ॥ खगरूपधरःकस्त्वंपीयूषंहरसेबलात् ॥ ४९ ॥ अप्रियंसर्वदेवानांकृत्वाजीवेरतिःकथम् ॥ विशिखैरग्निसंकाशैर्नयामियममंदि
रम् ॥ १५० ॥ श्रुत्वावाक्यंहरेःकोपादुवाचसमहाबलः ॥ नयामितवपीयूषंदर्शयस्वपराक्रमम् ॥ ५१ ॥ एतच्छ्रुत्वामहाबाहुर्जघानाविशिखैःशितैः ॥ य
थामेरुगिरेःशृंगंतोयवर्षेणतोयदः ॥५२॥ नखैरशनिसंकाशैर्बिभेदगरुडोगजम् ॥ मातलिंचरथंचक्रंतथादेवान्पुरस्सरान् ॥५३॥ व्यथितोसौमहाबाहुर्मात
लिर्गजपुंगवः ॥ विमुखाःपक्षवातेनसर्वेदेवगणास्तदा ॥ ५४ ॥ ततस्तुकोपितोजिष्णुर्जघानकुलिशेनतम् ॥ कुलिशस्यावपातेननचक्षुब्धोम
हाखगः ॥ ५५ ॥ स्वंमोघंभिदुरंदृष्ट्वाहरिर्भीतोभवत्तदा ॥ संनिवृत्यततोयुद्धात्तत्रैवांतरधीयत ॥ ५६ ॥ सुतरामपिगच्छंतंवेगाद्भूतलमागतः ॥ अब्र
वीत्ससुरश्रेष्ठःसर्वदेवगणाग्रतः ॥ ५७॥ शक्रउवाच ॥ यदिदास्यसिपीयूषमिदानींनागमातरि ॥ भुजगाश्चामराःसर्वेक्रियंतेहिध्रुवंतया ॥५८॥ प्रतिज्ञातेभ
वेन्नष्टानफलंजीवितस्यते ॥ तस्मादिदंहरिष्यामिसंमतेनतवानघ ॥ ५९ ॥ गरुत्मानुवाच ॥ यस्मिन्कालेह्यदासीसामातामेदुःखितासती ॥ विदितास

र्वैलोकेषुहरेऽमृतंहरिष्यसि॥१६०॥एवमुक्त्वामहावीर्योगत्वोवाचप्रसूंतदा॥आनीतममृतंमातस्तस्याएवप्रदीयताम्॥६१॥प्रोत्फुल्लहृदयासाचदृष्ट्वापुत्रंसहा
मृतम् ॥ तामाहूयामृतंदत्वाचादासीतांतदागता ॥ ६२ ॥ तृणकाष्ठानिभूतानिपशवश्चसरीसृपाः ॥ दृष्ट्वासविस्मयास्सर्वेदेवामहर्षयस्तदा ॥६३॥ मोचयि
त्वातुताभंबांगरुडःसुष्ठुतांगतः ॥ एतस्मिन्नंतरेशक्रोजहारसहसासुधाम् ॥ ६४ ॥ निधायगरलंतत्रतयाचानुपलक्षितः ॥ प्रहृष्टहृदयाकद्रूःपुत्रानाहू
यसंभ्रमात् ॥ ६५ ॥ तेषांमुखेददौहृष्टाक्ष्वेडंचामृतलक्षणम् ॥ तानुवाचप्रसूःपुत्रान्युष्माकंचकुलेसदा ॥ ६६ ॥ मुखेतिष्ठन्त्वमीदैवाविंद
वश्चस्तनिर्वृताः ॥ महर्षयस्ततोदेवाःसिद्धगंधर्वमानुषाः ॥ ६७ ॥ ऊचुःस्सन्तुकुलेमातरस्माकंचप्रसादतः ॥ नागैर्विसर्जितादेवाःससिद्धामुनय
स्तथा ॥ ६८ ॥ जग्मुःस्वमालयंहृष्टानागाःप्रमुदिताःस्थिताः ॥ एतस्मिन्नंतरेनागांश्चखादगरुडोवलात् ॥ ६९ ॥ दिक्षुपलायिताःशेपाःपर्वतेषुवने
षुच ॥ सागरेषुचपातालेबिलेषुतरुकोटरे ॥१७०॥ निभृतेषुनिकुंजेषुस्थिताःसर्पाश्चनिर्वृताः ॥ भुजगास्तस्यभक्ष्याश्चसदैवविधिनिर्मिताः ॥७१॥सखाद
यित्वानागांश्चसंभाष्यपितरावथ ॥ विबुधान्पूजयित्वातुजगामहरिमव्ययम् ॥ ७२ ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिसुपर्णचरितंशुभम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसुरलो
केमहीयते ॥ १७३ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेगरुडोत्पत्तिर्नामसप्तचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अतःपरंतुविप्रर्षेचांडा
लपतितोद्विजः ॥ प्रलप्यचबहून्शोकान्जगामकश्यपंमुनिम् ॥१॥ गत्वोवाचमुनिश्रेष्ठवदास्माकंहितंवचः ॥ यथापापाद्विमुच्येहंमुनिश्रेष्ठतथाकुरु ॥२॥
तमुवाचमहातेजाईपद्धास्यःसमंततः ॥ ॥ कश्यपउवाच ॥ संदर्शनाच्चम्लेच्छानामुपशांतोसिवैस्वयम् ॥ ३ ॥ गायत्र्याश्चजपैर्होमैर्व्रतैश्चांद्रायणा
दिभिः ॥ स्मरनित्यंहरेःपादमुपोष्यहरिवासरम् ॥ ४ ॥ अहर्निशंहरेर्ध्यानंप्रणामंकुरुतंप्रभुम् ॥ तीर्थस्नानेनमंत्रेणपंकस्यांतंगमिष्यसि ॥ ५ ॥ ततः
पापक्षयादेवब्राह्मणत्वंचलप्स्यसे ॥ व्रतैर्वृषाधिकैर्मोक्षंनाशयन्कलमषंद्विज ॥ ६ ॥ मुनेस्तस्यवचःश्रुत्वाकृतकृत्योभवत्तदा ॥ पुण्यंसविविधंकृत्वापुन
र्ब्रह्मत्वमाप्तवान् ॥ ७ ॥ ततस्तस्त्वातपस्तीव्रंस्वर्लोकंचिरमभ्यगात् ॥ सद्वृत्तस्याखिलंपापंक्षयंयातिदिनेदिने ॥ ८ ॥ असद्वृत्तस्यपुण्यंहिक्षयंयात्यं
जनोपमम् ॥ अनाचाराद्धतोविप्रआचारात्सुरतांव्रजेत् ॥ ९ ॥ ततःकंठगतैःप्राणैराचारंकुरुतेद्विजः ॥ कर्मणामनसांगेनसदाचारंसदाकुरु ॥ १० ॥
कश्यपस्योपदेशेनसविनीतोऽभवद्विजः ॥ आचारंतुपुनःकृत्वातपस्तप्त्वादिवंगतः ॥ ११ ॥ अनाचारीहतोविप्रःस्वर्गलोकेषुगर्हितः ॥ आचारंतुपुनः
कृत्वासुरलोकेमहीयते ॥ १२ ॥ नारदउवाच ॥ प्राप्नुवंतिगतिंलोकाःपूजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ द्विजानांपीडनंकृत्वागतिंगच्छतिकांप्रभो ॥ १३ ॥
॥ ब्रह्मोवाच ॥ क्षुधासंततदेहानांब्राह्मणानांमहात्मनाम् ॥ नार्चयेच्छक्तितोभक्त्यासयातिनरकंनरः ॥ १४ ॥ परुषेणक्रोशयित्वाक्रोधाद्यस्तुविसर्जयेत् ॥

सयातिनरकंघोरंमहारौरवकृच्छ्रकम् ॥ १५ ॥ सन्निवृत्तस्ततःकीटाद्यन्त्यजातिषुजायते ॥ ततोरोगीदरिद्रस्तुक्षुधयापरिपीडितः ॥ १६ ॥ नावमन्येत्ततो विप्रंक्षुधयागृहमागतम् ॥ नददामीतियोब्रूयाद्देवाग्निब्राह्मणेषुसः ॥ १७ ॥ तिर्यग्योनिशतंगत्वाचांडाल्यमुपगच्छति ॥ पादमुद्यम्ययोविप्रंहंतिगांपि तरौगुरुम् ॥ १८ ॥ रौरवेनियतोवासस्तस्यनास्तीहनिष्कृतिः ॥ यदिपुण्याद्भवेज्जन्मसएवपंगुतांव्रजेत् ॥ १९ ॥ अतिदीनोविषादीचदुःखशोकाभि पीडितः ॥ एवंजन्मत्रयंप्राप्यभवेत्तस्यचनिष्कृतिः ॥ २० ॥ मुष्टिचपेटकीलैश्वहन्याद्विप्रंतुयःपुमान् ॥ तापनेरौरवेघोरेकल्पांतंसोपितिष्ठति ॥२१॥ अथ जन्मसमासाद्यकुक्कुरःक्रूरचंडकः ॥ अंत्यजातिषुजातोपिदरिद्रःकुक्षिशूलवान् ॥ २२ ॥ पादमुद्यच्छतेवायस्तस्यपादेशिलीपदः ॥ खंजोवामंदजंघो वाखंण्डपादोभवेन्नरः ॥ २३ ॥ पक्षवातेनचांगानिप्रकंपंतेसदैवहि ॥ मातरंपितरंविप्रंस्नातकंचतपस्विनम् ॥ २४ ॥ हत्वागुरुगणंक्रोधात्कुंभीपाकेचिरं भवेत् ॥ उषित्वाचैवजायेतकीटजातिषुतत्परम् ॥ २५ ॥ विरुद्धंपरुषंवाक्यंयोवदेद्धिद्विजातिषु ॥ अष्टौकुष्ठाःप्रजायंतेतस्यदेहेदृढंसुत ॥ २६ ॥ विचर्चिकाथदद्रूश्चमंडलःशुक्तिसिध्मकौ ॥ कालकुष्ठस्तथाशुक्लस्तरुणश्चातिदारुणः ॥ २७ ॥ ततोभिषक्प्रयोगेचपापात्पुण्यंपलायते ॥ अपुण्याज्जलरे खेवतेनैवनिधनंव्रजेत् ॥ २८ ॥ एषांमध्येमहाकुष्ठास्त्रयएवप्रकीर्तिताः ॥ कालकुष्ठस्तथाशुक्लस्तरुणश्चातिदारुणः ॥ २९ ॥ महापातकभावानांज्ञाना त्संसर्गतोपिवा ॥ अतिपातकिनामेवत्रयोदेहेभवंतिवै ॥ ३० ॥ संसर्गात्सहसंबंधाद्रोगःसंचरतेनृणाम् ॥ दूरात्परित्यजेद्धीरःस्पृष्ट्वास्नानंसमाचरेत् ॥ ॥ ३१ ॥ पतितंकुष्ठसंयुक्तंचांडालंचगवाशिनम् ॥ श्वानंरजस्वलांभिल्लंस्पृष्ट्वास्नानंसमाचरेत् ॥ ३२ ॥ दुरितस्यानुरूपेणदेहेकुष्ठाव्यवस्थिताः ॥ इहलो केपरत्रैवाप्यत्रनास्तितुसंशयः ॥ ३३ ॥ न्यायेनोपार्जितांवृत्तिंब्रह्मस्वंहरतेतुयः ॥ अक्षयंनरकंप्राप्यपुनर्जन्मनविद्यते ॥ ३४ ॥ पिशुनोयस्तुविप्राणांरंध्रा न्वेषणतत्परः ॥ तंदृष्ट्वाप्यथवास्पृष्ट्वासचेलोजलमाविशेत् ॥ ३५ ॥ ब्रह्मस्वंप्रणयाद्भुक्तंदहत्यासप्तमंकुलम् ॥ विक्रमेणतुभुंजानोदशपूर्वान्दशापरान् ॥३६॥ नविषंविषमित्याहुर्ब्रह्मस्वंविषमुच्यते ॥ विषमेकाकिनंहंतिब्रह्मस्वंपुत्रपौत्रकम् ॥ ३७ ॥ मोहाच्चमातरंगत्वाब्राह्मणींचगुरोस्त्रियम् ॥ पतित्वारौरवेघोरे पुनरुत्पत्तिदुर्लभः ॥ ३८ ॥ पतंतिपितरस्तस्यकुंभीपाकेथतापने ॥ अवीचिकालसूत्रेचमहारौरवरौरवे ॥ ३९ ॥ कदाचिदपिवातेषांनिष्कृतिंनानुमेनि रे ॥ प्राणंहत्वाद्विजातीनांस्वयंयात्यपुनर्भवम् ॥ ४० ॥ पतंतिपुरुषास्तस्यरौरवेचसहस्रशः ॥ नारदउवाच ॥ सर्वेषामेवविप्राणांवधेचपातकंसमम् ॥ ४१ ॥ विषमंवाकुतस्तिष्ठेत्तत्त्वतोवक्तुमर्हसि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ हत्वाविप्रंध्रुवंपुत्रपातकंयदुदाहृतम् ॥ ४२ ॥ लभंतेब्रह्महाघोरंवक्तव्यंचापरंशृणु ॥ लक्षकोटिसहस्राणां ब्राह्मणानांवधंभजेत् ॥४३॥ वेदशास्त्रयुतंहत्वाश्रोत्रियंविजितेंद्रियम् ॥ विप्रंचवैष्णवंहत्वातस्माद्दशगुणोत्तरम् ॥ ४४ ॥ स्ववंशान्पातयित्वातुपुनर्जन्मन

विंदते ॥ त्रिवेदंस्नातकंहत्वावधस्यांतंनविन्दते ॥ ४५ ॥ श्रोत्रियंचसदाचारंतीर्थमंत्रप्रपूतकम् ॥ ईदृशंब्राह्मणंहन्तुःपापस्यांतोनविद्यते ॥ ४६ ॥
अपकारंसमुदिश्यद्विजःप्राणान्परित्यजेत् ॥ दृश्यतेयेनचान्येनब्रह्महासभवेन्नरः ॥ ४७ ॥ वचोभिःपरुषैर्वृत्तैःपीडितस्ताडितोद्विजः ॥ यमुद्दिश्यत्यजे
त्प्राणांस्तमाहुर्ब्रह्मघातिनम् ॥ ४८ ॥ ऋषयोमुनयोदेवाःसर्वेब्रह्मविदस्तथा ॥ देशानांपार्थिवानांचसाचवध्याभवेदिह ॥ ४९ ॥ अतोब्रह्मवधंप्राप्य
पितृभिःसहपच्यते ॥ प्रायोपवेशकंविप्रंबुधःसंमानयेद्ध्रुवम् ॥ ५० ॥ दोषैश्चापिविनिर्मुक्तमुद्दिश्यप्राणमुत्सृजेत् ॥ सप्रलिप्तोवधैर्वोरैर्नेतुयंपरिकी
र्तयेत् ॥ ५१ ॥ आत्मघातंद्रुमारोहंकोटरैरुपजीवनं ॥ यःकुर्यादात्मनोघातंस्ववंशेब्रह्महाभवेत् ॥ ५२ ॥ भ्रूणंचघातयेद्यस्तुशिशुंवाआतुरंगुरुम् ॥
ब्रह्महास्वयमेवस्यान्नतुयंपरिकीर्तयेत् ॥ ५३ ॥ मारयेच्चसगोत्रंवाब्राह्मणंब्राह्मणाधमः ॥ तस्यैवतद्भवेत्पापंनतुयंपरिकीर्त्तयेत् ॥ ५४ ॥ पीडयित्वाद्विजंशू
द्रःस्वकार्यंचापिसाधयेत् ॥ तत्रापापेचशूद्रस्यपातकंनान्यथाभवेत् ॥ ५५ ॥ तात्कालिकवधंहत्वाहंतारमाततायिनं ॥ नचहंताचतत्पापैर्लिप्यतेद्विज
सत्तमं ॥ ५६ ॥ आततायिनमायांतमपिवेदांतगंरणे ॥ जिघांसंतंजिघांसेच्चनतेनब्रह्महाभवेत् ॥ ५७ ॥ अग्निदोगरदश्चैववधनहारीचसुतवः ॥ क्षेत्रदाराप
हारीचपडेतेह्याततायिनः ॥ ५८ ॥ खलेराजवधोद्योगीपितृणांचवधेरतः ॥ अनुयायीनृपोराज्ञश्चत्वारश्चाततायिनः ॥ ५९ ॥ तत्क्षणान्नमृतंविप्रंपुनर्है
तुंनयुज्यते ॥ पुनर्हत्वावधंघोरंज्ञानात्प्राप्नोतिनिश्चितं ॥ ६० ॥ लोकेविप्रसमोनास्तिपूजनीयोजगद्गुरुः ॥ हत्वातंयद्भवेत्पापंतत्परंचनविद्यते ॥ ६१ ॥
देववत्पूजनीयोसौदेवासुरगणैर्नरैः ॥ ब्राह्मणस्यसमोनास्तित्रिषुलोकेषुनिश्चितं ॥ ६२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥कांवृत्तिंसमुपाश्रित्यजीवितव्यंद्विजेनाहि ॥
अपानेनसुरश्रेष्ठतत्वतोवक्तुमर्हसि ॥ ६३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अयाचिताचयाभिक्षाप्रशस्तासाप्रकीर्तिता ॥ उञ्छवृत्तिस्ततोभद्रासुभद्रासर्ववृत्तिषु ॥६४ ॥
यामाश्रित्यमुनिश्रेष्ठागच्छंतिब्रह्मणःपदम् ॥ दक्षिणायज्ञशेषाणांग्राह्यायज्ञगतेनहि ॥ ६५ ॥ पाठनंयाजनंकृत्वाग्रहीतव्यंधनंद्विजैः॥ पाठयित्वापठित्वाच
कृत्वास्वस्त्ययनंशुभं ॥ ६६ ॥ ब्राह्मणानामिदंजीव्यंशिष्टावृत्तिःप्रतिग्रहः ॥ शास्त्रोपजीविनोधन्याधन्यावृक्षोपजीविनः ॥ ६७ ॥ धन्यावृक्षलता
जीव्यावाटीसस्योपजीविनः ॥ अन्नजंतुवधेपापंतस्यदोषोपशांतये ॥ ६८ ॥ नवधान्यानिशस्तानिविप्रेभ्यःसंप्रदायपेत् ॥ नचेत्प्राणिवधेह्यत्रक्षीयंतेचायु
षोध्रुवं ॥ ६९ ॥ तस्माद्द्यात्सूबहूनिपितृदेवद्विजातिषु ॥ अभावात्क्षत्रियावृत्तिर्ब्राह्मणैरुपजीव्यते ॥७०॥ न्याययुद्धेषुयोद्धव्यंचरेद्वीरव्रतंशुभम् ॥ सत
याचाद्विजोवृत्त्यायद्धनंलभतेनृपात् ॥ ७१ ॥ पितृयज्ञादिदानेषुमेध्यंतद्धनमुच्यते ॥ समभ्यसेद्धनुर्विद्यांवेदयुक्तांसदानघः ॥ ७२ ॥ शक्तिकुंतगदाखड्ग
परिघाणांसमंततः ॥ अश्वारोहंगजारोहमैंद्रजालममानकं ॥७३॥ रथभूमिगतंयुद्धंयुक्तंसर्वत्रकारयेत् ॥ द्विजदेवध्रुवाणांचस्त्रीणांवृत्तंतपास्विनाम् ॥ ७४ ॥

साधुसाध्वीगुरूणांचनृपाणांरक्षणाद्ध्रुवम् ॥ यत्पुण्यंलभ्यतेशूरैःकथंतद्ब्रह्मवादिभिः ॥ ७५ ॥ सर्वपापक्षयंकृत्वासोक्षयंस्वर्गमश्नुते ॥ सम्मुखेन्याययुद्धे चपतंतिब्राह्मणारणे ॥७६॥ तेव्रजंतिपरंस्थानंनगम्यंब्रह्मवादिनां ॥ धर्मयुद्धस्ययद्वृत्तंशृणुपुण्यंयथार्थतः ॥७७॥ संमुखेनप्रयुध्यंतेनचगच्छंतिकातरं॥नभग्नं पृष्ठतोघ्नंतिनिःशस्त्रंप्रपलायितम्॥७८॥अयुध्यमानंभीरुंचपतितंगतकल्मषं॥असच्छूद्रंस्तुतिप्रीतमाहवेशरणागतम्॥७९॥हत्वाचनरकंयांतिदुर्वृत्ताजयकां क्षिणः ॥ एषाचक्षत्रियावृत्तिःसदाचारैस्तुगीयते॥८०॥यामाश्रित्यदिवंयांतिसर्वक्षत्रियकुंजराः॥ धर्मयुद्धेशुभोमृत्युःसंमुखेक्षत्रियस्यच ॥८१॥ अत्रपूतोभवे त्सोपिसर्वपापैःप्रमुच्यते॥ सतिष्ठेत्स्वर्गलोकेचप्रासादेरत्नभूषिते॥ ८२ ॥ जांबूनदमयस्तंभेरत्नभूषितभूतले ॥ इष्टद्रव्यैःसुसंपूर्णेदिव्यवस्त्रोपशोभिते ॥८३॥ पुरतःकल्पवृक्षाश्चतिष्ठंतिसर्वदायिनः ॥ वापीकूपतटाकाद्यैरुद्यानैरुपशोभिते ॥ ८४ ॥ यौवनाढ्याश्चसेवंतेतंदेवपुरकन्यकाः ॥ तस्याग्रतोमुदानित्यंनृ त्यंत्यप्सरसांगणाः ॥८५॥ गीतंगायंतिगंधर्वादेवाश्चस्तुतिपाठकाः ॥ एवंक्रमेणकल्पांतेसार्वभौमोभवेन्नृपः ॥८६॥ सर्वभोगैककर्ताचनीरुङ्मन्मथविग्रहः ॥ तस्यपत्न्यःप्ररूपाढ्याःसदैवयौवनान्विताः ॥८७॥ धर्मशीलाःसुताःशुभ्राःसमृद्धाःपितृसंमताः ॥ एवंक्रमेणभुंजंतिसप्तजन्मसुक्षत्रियाः ॥८८॥ अन्यायेनतु योद्धारस्तिष्ठंतिनरकेचिरम् ॥ एवंचक्षत्रियावृत्तिर्ब्राह्मणैरुपजीव्यते ॥ ८९ ॥ वैश्यैःशूद्रैस्तथान्यैश्चअंत्यजैर्म्लेच्छजातिभिः ॥ येचयोधाःप्रयुध्यंतेन्याययु द्धेनसर्वदा ॥ ९० ॥ तेपियांतिपरंस्थानंसर्वेवर्णाद्विजातयः ॥ नशूरोयोद्विजोभीरुरस्त्रशस्त्रविवर्जितः ॥ ९१ ॥ विपत्तौवैश्यवृत्तिंचकारयेद्विजसत्तमः ॥ वैश्यवृत्तिंवणिग्भावंकृषिंचैवतथापरैः ॥ ९२ ॥ कारयेत्कृषिवाणिज्यंविप्रकर्मनचत्यजेत् ॥ वणिग्भावान्मृषात्युक्तौदुर्गतिंप्राप्नुयाद्विजः ॥ ९३ ॥ आर्द्रद्रव्यं परित्यज्यब्राह्मणोलभतेशिवम् ॥ समुत्पाद्यततोवृत्तिंदद्याद्विप्रायसर्वशः ॥ ९४ ॥ पितृयज्ञेतथाचाग्नौजुहुयाद्विधिवद्विजः ॥ तुलेऽसत्यंनकर्त्तव्यंतुलाधर्मे प्रतिष्ठिता ॥ ९५ ॥ छलभावंतुलेकृत्वानरकंप्रतिपद्यते ॥ अतुलंचापियद्द्रव्यंतत्रमिथ्यापरित्यजेत् ॥ ९६ ॥ एवंमिथ्यानकर्त्तव्यामृषापापप्रसूतिका ॥ नास्तिसत्यात्परोधर्मोनानृतात्पातकंपरम् ॥ ९७ ॥ अतःसर्वेषुकार्येषुसत्यमेवविशिष्यते ॥ अश्वमेधसहस्रंतुसत्यंचतुलयाधृतम् ॥ ९८ ॥ अश्वमेधसह स्राद्धिसत्यमेमविशिष्यते ॥ योवदेत्सर्वकार्येषुसत्यंमिथ्यापरित्यजेत् ॥ ९९ ॥ सनिस्तरतिदुर्गाणिस्वर्गमक्षयमश्नुते ॥ वाणिज्यंकारयेद्विप्रोमिथ्याऽवश्यं परित्यजेत् ॥ १०० ॥ वृद्धिंचनिक्षिपेत्तीर्थेस्वयंशेषंतुभोजयेत् ॥ देहक्लेशात्तत्सहस्रगुणंभवतिसर्वदा ॥ १ ॥ अर्थार्जनविधौमर्त्योविशंतिविषमेजले ॥ कांतारमटवींचैवश्वापदैःसेवितांतथा ॥ २ ॥ गिरिंगिरिगुहांदुर्गौम्लेच्छानांशस्त्रपातिनाम् ॥ गृहंप्रतिभयंस्थानंधनलोभात्समंततः ॥ ३ ॥ सुतदारान्पारि त्यज्यदूरंगच्छंतिलोभिनः ॥ स्कंधेभारंवहंत्यन्येतर्याचक्रेनिपातनैः ॥ ४ ॥ क्षेपणीभिर्महादुःखैस्सदाप्राणव्ययेनच ॥ अर्थस्यसंचयःपुत्रप्राणात्प्रियतरो

महान् ॥ ५ ॥ एभिर्न्यायार्जितंवित्तंवणिग्भावेनयत्नतः ॥ पितृदेवद्विजातिभ्योदत्तंचाक्षयमश्नुते ॥ ६ ॥ एतौदोषौमहांतौचवाणिज्येलाभकर्मणि ॥ लोभानामपरित्यागोमृषाग्राह्यश्चविक्रयः ॥ ७ ॥ एतौदोषौपरित्यज्यकुर्यादर्थार्जनंबुधः ॥ अक्षयंलभतेदानाद्वणिग्दोषैर्नलिप्यते ॥८॥ पुण्यकर्मरतोविप्रःकृषिंहिपरिकारयेत् ॥ वाहयेद्दिवसस्यार्धंबलीवर्दंचतुष्टयम् ॥९॥ अभावात्रितयंचैवअविश्रामंनकारयेत् ॥ चारयेच्चतृणेऽच्छिन्नेचोरव्याघ्रविवर्जिते ॥११०॥ दद्याद्धासंयथेष्टंचनित्यमातर्पयेत्स्वयम् ॥ गोष्ठंचकारयेत्तस्यार्किंचिद्विघ्नविवर्जितम् ॥ ११ ॥ सदागोमयमूत्राभ्यांविघसैश्चविवर्जितम् ॥ नमलंनिक्षिपेद्गोष्ठे सर्वदेवनिकेतने ॥ १२ ॥ आत्मनःशयनीयस्यसदृशंकारयेद्बुधः ॥ समंनिर्वापयेद्यत्नाच्छीतवातरजस्तथा ॥ १३ ॥ प्राणस्यसदृशंपश्येद्गांचसामान्यविग्रहम् ॥ अस्यदेहेसुखंदुःखंतथातस्यैवकल्पते ॥ १४ ॥ अनेनविधिनायस्तुकृषिकर्माणिकारयेत् ॥ सचगोवाहनैर्दोषैर्नलिप्येतधनीभवेत् ॥ १५ ॥ दुर्बलंपीडयेद्यस्तुतथैवगदसंयुतम् ॥ अतिबालातिवृद्धंचसगोहत्यांसमालभेत् ॥ १६ ॥ विषमंवाहयेद्यस्तुदुर्बलंसबलंतथा ॥ सगोहत्यासमंपापंप्राप्नोतिहिनसंशयः ॥१७॥ योवाहयेद्दिनासस्यंखादंतंगांनिवारयेत् ॥ मोहात्तृणंजलंवापिसगोहत्यासमंलभेत् ॥१८॥ संक्रांत्यांपौर्णमास्यांचामावास्यायांतथैवच ॥ हलस्यवाहनात्पापंगवामयुतहत्यया ॥१९॥ अमूष्पूजयेद्यस्तुसितैश्चित्रादिभिर्नरः ॥ कज्जलैःकुसुमैस्तैलैःसोक्षयंस्वर्गमश्नुते ॥१२०॥ घासमुष्टिंपरगवेयोददातिसदाह्निकम् ॥ सर्वपापक्षयस्तस्यस्वर्गंचाक्षयमश्नुते ॥ २१ ॥ यथाविप्रस्तथागौश्चद्वयोःपूजाफलंसमम् ॥ विचारेब्राह्मणोमुख्योनृणांगावःपशौतथा ॥ २२ ॥ नारदउवाच ॥ विप्रोब्रह्ममुखेजातःकथितोमेत्वयानघ ॥ कथंगोभिःसमोनाथविस्मयोमेविधेध्रुवम् ॥ २३ ॥ ब्रह्मोवाच॥ शृणुचात्रयथातथ्यंब्राह्मणानांगवांयथा ॥ एकपिंडक्रियैक्यंतुपुरुषैर्निर्मितंपुरा ॥ २४ ॥ पुराब्रह्ममुखोद्भूतंकूटंतेजोमयंमहत् ॥ चतुर्भागप्रजातंतद्वेदोग्निर्गौर्द्विजस्तथा ॥ २५ ॥ प्राक्तेजःसंभवोवेदोवह्निरेवतथैवच ॥ परतोगौस्तथाविप्रोजातश्चैवपृथक्पृथक् ॥ २६ ॥ तत्रसृष्टामयाचादौवेदाश्चत्वारएकशः ॥ स्थित्यर्थंसर्वलोकानांभुवनानांसमंततः ॥ २७ ॥ अग्निर्हव्यानिभुंजीतदेवहेतोस्तथाद्विजः ॥ आज्यंगोप्रभवंविद्धितस्मादेतेप्रसूतकाः ॥ २८ ॥ नसंतियदिलोकेषुचत्वारोमीमहत्तराः ॥ तदाखिलंचभुवनंनष्टंस्थावरजंगमम् ॥ २९ ॥ एभिर्धृताःसदालोकाःप्रतिष्ठंतिस्वभावतः ॥ स्वभावोब्रह्मरूपोसावेतेब्रह्ममयाःस्मृताः ॥ १३० ॥ तस्माद्गौःपूजनीयोसौविप्रदेवासुरैरपि ॥ उदारःसर्वकार्येषुजातस्तथ्योगुणाकरः ॥ ३१ ॥ सर्वदेवमयःसाक्षात्सर्वसत्वानुकंपकः ॥ अस्यकार्यंमयासृष्टंपुरैवपोषणंप्रति ॥ ३२ ॥ अतएवमयादत्तंवरंचातिसुशोभनन् ॥ एकजन्मनितेमोक्षस्तवास्त्वितिविनिश्चितम् ॥ ३३ ॥ अत्रैवयेमृतागावस्त्वागच्छंतिममालयम् ॥ पापस्यकणमात्रंतुतेषांदेहेनतिष्ठति ॥ ३४ ॥ देवीगौर्धेनुका

देवाश्चादिदेवीत्रिशक्तिका ॥ प्रसादाद्यस्ययज्ञानांप्रभवोहिविनिश्चितः ॥ ३५ ॥ गवांसर्वपवित्राणिपुनंतिसकलंजगत् ॥ मूत्रंगोगोमयंक्षीरंदधिसर्पि स्तथैवच ॥ ३६ ॥ अमीषांभक्षणेपापंनतिष्ठतिकलेबरे ॥ तस्माद्घृतंदधिक्षीरंनित्यंखादंतिधार्मिकाः ॥ ३७॥ विशिष्टंसर्वद्रव्येषुगव्यमिष्टंपरंशुभम् ॥ यस्यास्येभोजनंनास्तितस्यमूर्तिस्तुपूतिका ॥३८॥ अन्नाद्यंपंचरात्रेणसप्तरात्रेणवैपयः ॥ दधिविंशतिरात्रेणघृतंस्यान्मासमेककम् ॥ ३९ ॥ अगव्यैर्यस्तुभुं क्तेवैमासमेकंनिरंतरम् ॥ भोजनेतस्यमर्त्यस्यप्रेताःखादंतिचैवहि ॥ १४० ॥ परमान्नंपरंशुद्धंस्विन्नंचातपतण्डुलैः ॥ भुक्त्वातुयत्कृतंपुण्यंकोटि कोटिगुणंभवेत् ॥ ४१ ॥ अन्यच्चापिचयद्द्रव्यंहविष्यंशास्त्रनिर्मितम् ॥ तद्भुक्त्वायत्कृतंकर्मसर्वंलक्षगुणंभवेत् ॥४२॥ निरामिषंचयत्किंचित्तस्माद्यद्यत्फ लंलभेत् ॥ तस्माद्गौःसर्वकार्येषुशस्तएकोयुगेयुगे ॥ ४३ ॥ सर्वदासर्वकामेषुधर्मकामार्थमोक्षदः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ केषुकिंवाप्रयोगेणपरंपुण्यंप्र कीर्तितं ॥ ४४ ॥ वदतत्सर्वलोकेशयथाजानामितत्वतः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सकृत्प्रदक्षिणंकृत्वागोधनंचाभिवंदयेत् ॥ ४५ ॥ सर्वपापैर्विनिर्मुक्तःस्व र्गंचाक्षयमश्नुते ॥ सुराचार्योयथावंद्यःपूज्योसौमाधवोयथा ॥ ४६ ॥ सप्तप्रदक्षिणंकृत्वाचैश्वर्यात्पाकशासनः ॥ कल्यउत्थायगोमध्येपात्रंगृह्यसहो दकम् ॥ ४७ ॥ निषिंचेद्योगवांशृंगंमस्तकेनैवतज्जलम् ॥ प्रतीच्छेतनिराहारस्तस्यपुण्यंनिबोधत ॥ ४८ ॥ श्रूयंतेयानितीर्थानित्रिषुलोकेषुनारद ॥ सिद्धचारणयुक्तानिसेवितानिमहर्षिभिः ॥ ४९ ॥ अभिषेकस्समस्तेषांगवांशृंगोदकस्यच ॥ प्रातरुत्थाययोमर्त्यःस्पृशेद्गांचघृतंमधु ॥ १५० ॥ सर्षपां श्चप्रियंगूंश्चकल्मषात्प्रतिमुच्यते ॥ घृतक्षीरप्रदागावोघृतयोन्योघृतोद्भवाः ॥ ५१ ॥ घृतनद्योघृतावर्तास्तामेसंतुसदागृहे ॥ घृतंमेसर्वगात्रेषुघृतं मेमनसिस्थितम् ॥ ५२ ॥ गावोममाग्रतोनित्यंगावःपृष्ठतएवच ॥ गावश्चसर्वगात्रेषुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥ ५३ ॥ इत्याचम्यजपेन्मंत्रंसायंप्रात रिदंशुचिः ॥ सर्वपापक्षयस्तस्यस्वर्लोकेपूजितोभवेत् ॥ ५४ ॥ यथागौश्चतथाविप्रोयथाविप्रस्तथाहरिः ॥ हरिर्यथातथागंगाएतेनह्यवृषाः स्मृताः ॥ ५५ ॥ गावोबंधुर्मनुष्याणांमनुष्याबांधवागवाम् ॥ गौश्चयस्मिन्गृहेनास्तितद्बंधुरहितंगृहम् ॥ ५६ ॥ गोमुखेचाश्रितावेदाःसषडंगपदक्र माः ॥ शृंगयोश्चस्थितौनित्यंसहैवहरिकेशवौ ॥ ५७ ॥ उदरेवस्थितःस्कंदःशीर्षेब्रह्मास्थितःसदा ॥ वृषध्वजोललाटेचशृंगाग्रइंद्रएवच ॥ ५८ ॥ कर्णयोरश्विनौदेवौचक्षुषोश्शशिभास्करौ ॥ दंतेषुगरुडोदेवोजिह्वायांचसरस्वती ॥ ५९ ॥ अपानेसर्वतीर्थानिप्रस्रावेचैवजाह्नवी ॥ ऋषयोरोमकूपे षुमुखतःपृष्ठतोयमः ॥ १६० ॥ धनदोवरुणश्चैवदक्षिणंपार्श्वमाश्रितौ ॥ वामपार्श्वेस्थितायक्षास्तेजस्वंतोमहाबलाः ॥ ६१ ॥ मुखमध्येचगंधर्वानासाग्रे पन्नगास्तथा ॥ खुराणांपश्चिमेपार्श्वेऽप्सरसश्चसमाश्रिताः ॥ ६२ ॥ गोमयेवसतेलक्ष्मीर्गोमूत्रेसर्वमंगला ॥ पादाग्रेखेचरावेद्याहंभाशब्देप्रजापतिः ॥ ६३ ॥

चत्वारःसागराःपूर्णाधेनूनांचस्तनेषुवै ॥ गांचस्पृशतियोनित्यंस्नातोभवतिनित्यशः ॥६४॥ अतोमर्त्यैःप्रपुष्टैस्तुसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ गवांरजःखुरोद्भूतंशि रसायस्तुधारयेत् ॥ ६५ ॥ सचतीर्थजलेस्नातःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ नारदउवाच ॥ गवांचदशवर्णानांकस्यदानेचकिंफलम् ॥६६॥ ब्रूहितत्त्वंगुरुश्रेष्ठपर मेष्ठिन्प्रियंयदि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ श्वेतांगांब्राह्मणेदत्वामानवश्चेश्वरोभवेत् ॥ ६७ ॥ प्रासादेवसतेनित्यंभोगीचसुखमेधते ॥ धुम्रातुस्वर्गकांतारसंसारेपापमो क्षिणी ॥ ६८ ॥ अक्षयंकपिलादानंकृष्णांदत्वानसीदति ॥ पांडुरादुर्लभालोकेगौरीचकुलनंदिनी ॥ ६९ ॥ रक्ताक्षीरूपकामस्यधनकामस्यनीलि का ॥ एकांचकपिलांदत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥१७०॥ यत्तुबाल्यकृतंपापंयौवनेवार्धकेकृतम् ॥ वाचाकृतंकर्मकृतंमनसायत्प्रचिंतितं ॥ ७१॥ अगम्याग मनंचैवमित्रद्रोहेचपातकम् ॥ मानकूटंतुलाकूटंकन्यानृतंगवानृतम् ॥ ७२ ॥ सर्वंचनाशयेत्क्षिप्रंकपिलांयःप्रयच्छति ॥ दशयोजनविस्तीर्णामहा पारामहानदी ॥७३॥ नाराचजलकांतारेप्रसृतेचोदकार्णवे ॥ यावद्वत्सस्यद्वौपादौमुखंयावन्नजायते ॥ ७४ ॥ तावद्गौःपृथिवीज्ञेयायावद्गर्भंनमुंचति ॥ सु वर्णशृंगींवस्त्राढ्यांसर्वालंकारभूषिताम्॥७५॥ताम्रपृष्ठींरौप्यखुरांतथाकांस्योपदोहनाम्॥शोभितांगंधपुष्पैश्चसर्वालंकारभूषितां ॥७६ ॥ ईदृशींकपिलांदद्या द्विजातौवेदपारगे ॥ सर्वपापक्षयस्तस्यविष्णुलोकेऽच्युतोभवेत् ॥ ७७ ॥ तस्यांतुदुह्यमानायांभूमौपतंतिविंदवः ॥ आरामादिविजायंतेवहुपुष्पफलो त्तमाः ॥ ७८ ॥ यत्रकामफलावृक्षानद्यःपायसकर्दमाः ॥ प्रासादाश्चापिसौवर्णास्तत्रगच्छंतिगोप्रदाः ॥ ७९ ॥ दशधेनूश्चयोदद्यादेकंचैवधुरंधरं ॥ समा नंतुफलंप्रोक्तंब्रह्मणासमुदाहृतम्॥१८०॥एकंचदशभिर्दद्यात्सहस्राणांशतंफलम्॥तस्यानुसारतोवेद्यंफलंनारदयत्नतः॥८१॥पितॄनुद्दिश्ययःपुत्रोवृषंचमोक्ष येद्भुवि ॥ पितरोविष्णुलोकेषुमहीयंतेयथेप्सितम्॥८२॥चतस्रोवत्सतर्यश्चएकस्यैववृषस्यच॥मोक्ष्यंतेसर्वतःपुत्रविधिरेषसनातनः॥ ८३॥ यावंतिचैवरोमा णितस्यतासांचसर्वशः ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गेभुंजंतिमानवाः ॥८४॥ लांगूलेनवृषोयच्चजलंचोत्क्षिपतिध्रुवं ॥ तत्तोयंतुसहस्राब्दंपितॄणाममृतंभवेत् ॥ ॥८५॥खुरेणकर्षयेद्भूमिंततोलोष्ठंचकर्दमः ॥ पितृभ्यश्चस्वधातत्रलक्षकोटिगुणंभवेत् ॥ ८६ ॥ विद्यमानेचजनकेयदिमाताविनश्यति॥ चंदनेनांकिताधेनु स्तस्याःस्वर्गायदीयते ॥ ८७ ॥ दाताचैवपितॄणांचऋणंचैवप्रमुंचति ॥ अक्षयंलभतेस्वर्गंपूजितोमघवायथा ॥८८॥सर्वलक्षणसंयुक्तातरुणागौःपयस्वि नी ॥ समाप्रसूतिकाभद्रासाचगौःपृथिवीस्मृता ॥ ८९ ॥ तस्यदानेनमंत्रस्यपृथ्वीदानसमंफलं ॥ शतक्रतुसमोमर्त्यःकुलमुद्धरतेशतं ॥ १९०॥ गवां चहरणंकृत्वामृतेगोरथवत्सके ॥ क्रिमिपूर्णेसकूपेचतिष्ठेदाभूतसंप्लवं ॥ ९१ ॥ गवांचैववधंकृत्वापितृभिःसहपच्यते ॥ रौरवेनरकेघोरेतावत्कालंप्रति क्रिया ॥ ९२ ॥ गोप्रचारप्रभग्नश्चषंडवाहनबंधनः ॥ अक्षयंनरकंप्रायान्पुनर्जन्मनिजन्मनि ॥ ९३ ॥ सकृच्चश्रावयेद्यस्तुकथांपुण्यतमामिमां ॥ सर्वे

पापक्षयस्तस्यदेवैश्वसहमोदते ॥९४॥ यइदंशृणुयाद्वापिपरंपुण्यतमंमहत् ॥ सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेतत्क्षणेनहि ॥१९५॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमे सृष्टिखंडेगोमाहात्म्यंनामाष्टचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ नारदउवाच ॥ केनाचारेणविप्रस्यब्रह्मतेजोविवर्धते ॥ केनाचारेणतस्यैवब्राह्मंतेजोविनश्यति ॥ १ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शयनीयात्समुत्थायरात्र्यंशेद्विजसत्तमः ॥ देवांश्चैवस्मरेन्नित्यंतथापुण्यवतोध्रुवम् ॥ २ ॥ गोविंदंमाधवंकृष्णंहरिंदामोदरंतथा ॥ नारायणंजगन्नाथंवासुदेवमजंविभुम् ॥ ३ ॥ सरस्वतींमहालक्ष्मींसावित्रींवेदमातरम् ॥ ब्रह्माणंभास्करंचन्द्रंदिक्पालांश्चग्रहांस्तथा ॥ ४ ॥ शङ्करंचशिवंशंभुमीश्वरंचमहेश्वरम् ॥ गणेशंचतथास्कन्दंगौरींभागीरथींशिवाम् ॥ ५ ॥ पुण्यश्लोकोनलोराजापुण्यश्लोकोजनार्दनः ॥ पुण्यश्लोकाचवैदेहीपुण्यश्लोकोयुधिष्ठिरः ॥ ६ ॥ अश्वत्थामाबलिर्व्यासोहनूमांश्चविभीषणः ॥ कृपःपरशुरामश्चसप्तैतेचीरजीविनः ॥ ७ ॥ एतान्यस्तुस्मरेन्नित्यंप्रातरुत्थायमानवः ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ८ ॥ सकृदुच्चरितेतातसर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ गवांशतसहस्राणांदानस्यफलमश्नुते ॥९॥ ततश्चापिशुचौदेशेमलमूत्रंपरित्यजेत् ॥ दक्षिणाभिमुखोरात्रौदिवाकुर्यादुदङ्मुखः ॥ १० ॥ परतोदंतकाष्ठंचतृणैरुदुंबरादिभिः ॥ अतःपरंचसंध्यायांसंयतश्चद्विजोभवेत् ॥ ११ ॥ पूर्वाह्णेरक्तवर्णांतुमध्याह्नेशुक्लवर्णिकाम् ॥ सायंसरस्वतींकृष्णांद्विजोध्यायेद्यथाविधि ॥ १२ ॥ ततःसमाचरेत्स्नानंयथाज्ञानेनयत्नतः ॥ अंगंप्रक्षालयित्वातुमृद्भिःसंलेपयेत्ततः ॥ १३ ॥ शिरोदेशेललाटेचनासिकायांहृदिभ्रुवोः ॥ बाह्वोःपार्श्वेतथानाभौजान्वोरङ्घ्रिद्वयेतथा ॥ १४ ॥ एकांलिंगेगुदेतिस्रस्तथावामकरेदश ॥ उभयोःसप्तदातव्यामृदःशुद्धिमभीप्सता ॥ १५ ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ १६ ॥ अनेनैवतुमंत्रेणमृत्तिकांयस्तनौक्षिपेत् ॥ सर्वपापक्षयस्तस्यशुचिर्भवतिमानवः ॥ १७ ॥ ततस्तुवेदपूर्वेणस्नानंकुर्याद्विचक्षणः ॥ नदेनद्यांतथाकूपेपुष्करिण्यांतटाकके ॥ १८ ॥ जलराशौचवप्रेचघटस्नानंतथोत्तरम् ॥ कारयेद्विधिवन्मर्त्यःसर्वपापक्षयायच ॥ १९ ॥ प्रातःस्नानंमहापुण्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ यःकुर्यात्सततंविप्रोविष्णुलोकेमहीयते ॥ २० ॥ प्रातःसंध्यासमीपेचयावद्दंडचतुष्टयम् ॥ तावत्पानीयममृतंपितॄणामुपतिष्ठते ॥ २१ ॥ परतोघटिकायुग्मंयावद्यामैकमाह्निकम् ॥ मधुतुल्यंजलंतस्मिन्पितॄणांप्रीतिवर्धनम् ॥ २२ ॥ ततस्तुसार्द्धयामैकंजलंक्षीरमयंस्मृतम् ॥ क्षीरमिश्रंजलंतावद्यावद्दण्डचतुष्टयम् ॥ २३ ॥ अतःपरंचपानीयंयावद्धिप्रहरत्रयम् ॥ तत्परंलोहितंप्रोक्तंयावदस्तंगतोरविः ॥ २४ ॥ चतुर्थप्रहरेस्नानेरात्रौवातर्पयेत्पितॄन् ॥ तत्तोयंरक्षसामेवग्रहणेनविनास्मृतम् ॥ २५ ॥ पानीयंसर्वसिद्ध्यर्थंपुरैवनिर्मितंमया ॥ रक्षार्थंतस्यतोयस्ययक्षाश्चैवधुरंधराः ॥ २६ ॥ नप्राप्नुवंतिपितरोयेचलोकांतरंगताः ॥ दुष्प्राप्यंसलिलंतेपामृतेस्वान्मर्त्यवा

सिनः ॥ २७ ॥ तस्माच्छिष्यैश्चपुत्रैश्चपौत्रदौहित्रकादिभिः ॥ बंधुवर्गैस्तथाचान्यैस्तर्पणीयंपितृव्रतैः ॥ २८ ॥ नारदउवाच ॥ जलस्यदैवतंब्रूहि तर्पणस्यविधिंमयि ॥ यथाजानामिदेवेशतत्वतोवक्तुमर्हसि ॥२९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ जलस्यदेवताविष्णुःसर्वलोकेपुगीयते ॥ जलपूतोभवेद्यस्तुविष्णुस्त च्छंकरोभवेत् ॥ ३० ॥ जलंगंडूषमात्रंतुपीत्वापूतोभवेन्नरः ॥ विशेषात्कुशसंसर्गात्पीयूषादधिकंजलम् ॥ ३१ ॥ सर्वदेवालयोदर्भोमयार्यंनिर्मितःपुरा ॥ कुशमूलेभवेद्ब्रह्माकुशमध्येतुकेशवः ॥ ३२ ॥ कुशाग्रेशंकरंविद्धिकुशएतेप्रतिष्ठिताः ॥ कुशहस्तःसदामेध्यःस्तोत्रंमंत्रंपठेद्यदि ॥ ३३ ॥ सर्वंशतगुणं प्रोक्तंतीर्थेसाहस्रमुच्यते ॥ कुशाःकाशास्तथादूर्वायवपत्राणिव्रीहयः ॥ ३४ ॥ वल्वजाःपुंडरीकाश्चकुशास्सप्तप्रकीर्तिताः ॥ आनुपूर्व्येणमेध्याःस्युःकुशा लोकेप्रतिष्ठिताः ॥ ३५ ॥ विनामंत्रेणयत्स्नानंसर्वंतन्निष्फलंभवेत् ॥ अमृतात्स्वादुतामेतिसंस्पर्शाच्चतिलस्यच ॥ ३६ ॥ तस्माच्चतर्पयेन्नित्यंपितॄंस्ति लजलैर्बुधः ॥ दशभिश्चतिलैस्तावत्पितॄणांप्रीतिरुत्तमा ॥ ३७ ॥ अग्निस्तंभभयाद्देवानचेच्छन्त्यतिविस्तरम् ॥ स्नात्वायस्तर्पयेन्नित्यंतिलमिश्रोदकैः पितॄन् ॥ ३८ ॥ नीलषंडविमोक्षेणत्वमावास्यातिलोदकैः ॥ वर्षासुदीपदानेनपितॄणामनृणोभवेत् ॥ ३९ ॥ वत्सरैकममायांतुतर्पयेद्यस्तिलैःपितॄन् ॥ विनायकत्वमाप्नोतिसर्वदेवैःप्रपूज्यते ॥ ४० ॥ युगाद्यासुचसर्वासुयस्तिलैस्तर्पयेत्पितॄन् ॥ उक्तंयद्वाप्यमायांतुतस्माच्छतगुणाधिकम् ॥ ४१ ॥ अयनेवि षुवेचैवराकामायांतथैवच ॥ तर्पयित्वापितॄन्यूहंस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ४२ ॥ तथामन्वंतराख्यायामन्यस्यांपुण्यसंस्थितौ ॥ ग्रहणेचंद्रसूर्यस्यपुण्यतीर्थे गयादिषु ॥ ४३ ॥ तर्पयित्वापितॄन्यातिमाधवस्यनिकेतनम् ॥ तस्मात्पुण्याहकंप्राप्यतर्पयेत्पितृसंचयम् ॥ ४४ ॥ तर्पणंदेवतानांचपूर्वंकृत्वासमाहितः ॥ अधिकारीभवेत्पश्चात्पितॄणांतर्पणेबुधः ॥ ४५ ॥ श्राद्धेभोजनकालेचपाणिनैकेनदापयेत् ॥ उभाभ्यांतर्पणंदद्याद्विधिरेषसनातनः ॥ ४६ ॥ दक्षिणाभिमु खोभूत्वाशुचिस्तुतर्पयेत्पितॄन् ॥ तृप्यतामितिवाक्येननामगोत्रेणवैपुनः ॥ ४७ ॥ अकृष्णैर्यत्तिलैर्मोहात्तर्पयेत्पितृसंचयम् ॥ भूम्यांददातियद्योदाता चवजलेस्थितः ॥ ४८ ॥ वृथातद्दीयतेदानंनोपतिष्ठतिकस्यचित् ॥ स्थलेस्थित्वाजलेयस्तुप्रयच्छेदुदकंनरः ॥ ४९ ॥ नोपतिष्ठेत्पितॄणांतुसलिलंतन्नि रर्थकम् ॥ आर्द्रवासाजलेयस्तुकुर्यादुदकतर्पणम् ॥ ५० ॥ पितरस्तस्यतृप्यंतिसहदेवैस्सदानघ ॥ रजकैःक्षालितंवस्त्रमशुद्धंकवयोविदुः ॥ ५१ ॥ हस्तप्रक्षालनेनैवपुनर्वस्त्रंतुशुध्यति ॥ शुष्कवासाःशुचौदेशेस्थानेयत्तर्पयेत्पितॄन् ॥ ५२ ॥ ततोदशगुणोनैवतुष्यंतिपितरोध्रुवम् ॥ स्नानं संध्यांचपाषाणेखड्गेवाताम्रभाजने ॥ ५३ ॥ तर्पणंकुरुतेयस्तुप्रत्येकंचशताधिकम् ॥ रौप्यांगुलीयंतर्जन्यांधृत्वायत्तर्पयेत्पितॄन् ॥ ५४ ॥ सर्वंचशतसा हस्रगुणंभवतिनान्यथा ॥ तथैवानामिकायांतुधृत्वास्वर्णांगुलींबुधः ॥ ५५ ॥ तर्पयेत्पितृसंदोहंलक्षकोटिगुणंभवेत् ॥ अंगुष्ठदेशिनीमध्येसव्य

हस्तस्यखड्गकम् ॥ ५६ ॥ धृत्वानामिकयारत्नमंजलेरक्षयंफलं ॥ स्नानार्थमभिगच्छंतंदेवाःपितृगणैःसह ॥ ५७ ॥ वायुभूतानुगच्छंतितृषार्ताःसलिलार्थिनः ॥ निराशास्तेनिवर्ततेवस्त्रनिष्पीडनेनच ॥ ५८ ॥ तस्मान्नपीडयेद्वस्त्रमकृत्वापितृतर्पणम् ॥ तिस्रःकोट्योऽर्धकोटीचयानिलोमानिमानुषे ॥ ५९ ॥ स्रवंतिसर्वतीर्थानितस्मान्नपरिपीडयेत् ॥ देवाःपिबंतिशिरसिश्मश्रुतःपितरस्तथा ॥६०॥ चक्षुषोरपिगंधर्वाअधस्तात्सर्वजंतवः ॥ देवाःपितृगणाःसर्वेगंधर्वाजंतवस्तथा ॥ ६१ ॥ स्नानमात्रेणतुष्यंतिस्नानात्पापंनविद्यते ॥ नित्यस्नानंचयःकुर्यात्सनरःपुरुषोत्तमः ॥ ६२ ॥ सर्वपापैर्विनिर्मुक्तोनाकलोकेमहीयते ॥ स्नानंतर्पणपर्यंतंदेवामहर्षयोविदुः ॥ ६३ ॥ अतःपरंचदेवानांपूजनंकारयेद्बुधः ॥ गणेशंपूजयेद्यस्तुविघ्नस्तस्यनजायते ॥ ६४ ॥ आरोग्यार्थंचसूर्यंचधर्ममोक्षायमाधवम् ॥ शिवंचकृत्यकामार्थंसर्वकामायचंडिकाम् ॥ ६५ ॥ देवांस्तुपूजयित्वातुवैश्वदेवबलिंचरेत् ॥ वह्निकार्यंततःकृत्वायज्ञंब्राह्मणतर्पणम् ॥ ६६॥ देवानांसर्वसत्वानांपुनस्त्रिविष्टपंव्रजेत् ॥ गतागतंस्थिरंकृत्वाकामान्मोक्षंसुखंदिवम् ॥ ६७ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेननित्यंकर्माणिकारयेत् ॥ नारदउवाच ॥ किमर्थंचजलंतातदेवाःपितृगणैःसह ॥ ६८ ॥ नप्राप्नुवंतिसर्वज्ञलभंतेमानवायथा ॥ ब्रह्मोवाच ॥ पुरासृष्टंमयातोयंसर्वंदेवमयामृतम् ॥ ६९ ॥ तस्यैवरक्षणार्थंचरक्षायक्षाधनुर्धराः ॥ घ्नंतितेपितरंदेवमस्मद्वाक्यान्नमानुषम् ॥ ७० ॥ पशवःपक्षिणःकीटामर्त्यलोकेव्यवस्थिताः ॥ मर्त्यजाताश्चदेवायेतथैवमानुषाध्रुवम् ॥ ७१ ॥ तर्पयित्वागुरुंनित्यंसुरलोकेप्रतिष्ठिताः ॥ अस्नायीचमलंभुंक्तेअजपीपूयशोणितम् ॥ ७२ ॥ अकृत्वातर्पणंनित्यंपितृहाचोपजायते ॥ ब्रह्महत्यासमंपापंदेवानामप्यपूजने ॥ ७३ ॥ सन्ध्याकृत्यमकृत्वाचसूर्यंहंतिचपापकृत् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ब्राह्मणस्यसदाचारक्रमंब्रूहिचकर्मणाम् ॥ ७४ ॥ इतरेषांचवर्णानांप्रवृत्तमखिलंवद ॥ ब्रह्मोवाच ॥ आचाराल्लभतेचायुराचाराल्लभतेसुखम् ॥७५॥ आचारात्स्वर्गमोक्षंचआचारोहंत्यलक्षणम् ॥ अनाचारोहिपुरुषोलोकेभवतिनिंदितः ॥ ७६ ॥ दुःखभागीचसततंव्याधितोल्पायुरेवच ॥ नरकेनियतंवासोह्यनाचारान्नरस्यच ॥७७॥ आचाराच्चपरंलोकमाचारंशृणुतत्त्वतः ॥ गोमयेनगृहेनित्यंप्रकुर्यादुपलेपनम् ॥ ७८ ॥ प्रक्षालयेत्ततःपीठंकाष्ठंपात्रंशिलातलम् ॥ भस्मनाकांस्यपात्रंतुताम्रमम्लेनशुध्यति ॥ ७९ ॥ शिलापात्रंतुतैलेनफालंगोवालकेनतु ॥ स्वर्णरौप्यादिपात्रंतुजलमात्रेणशुध्यति ॥८०॥ अग्निनालोहपात्रंतुपाकप्रक्षालनेनतु ॥ खननाद्दाहनाच्चैवउपलेपनधावनात् ॥८१॥ पर्जन्यवर्षणाच्चैवभूरमेध्याविशुध्यति ॥ तैजसानांमणीनांचसर्वस्याश्मयस्यच ॥ ८२ ॥ भस्मभिर्मृत्तिकाभिश्चशुद्धिरुक्तामयापुरा ॥ शय्याभार्याशिशुर्वस्त्रमुपवीतंकमंडलुः ॥ ८३ ॥ आत्मनःकथिताःशुद्धानपरेषांकदाचन ॥ नभुंजीतैकवस्त्रेणनस्नायादेकवाससा ॥ ८४ ॥ नधारयेत्परस्यैवंस्नानवस्त्रंकदाचन ॥ संस्कारंकेशदंतानां

प्रातरेवसमाचरेत् ॥ ८५ ॥ गुरूणांचनमस्कारंनित्यमेवसमाचरेत् ॥ हस्तपादेमुखेचैवपंचार्द्रोभोजनंचरेत् ॥ ८६ ॥ पंचार्द्रकस्तुभुंजानःशतंवर्षाणिजी
वति ॥ देवतानांगुरोराज्ञांस्नातकाचार्ययोरपि ॥ ८७ ॥ नाक्रामेत्कामतश्छायांविप्रस्यदीक्षितस्यच ॥ गोगणंदैवतंविप्रंघृतंमधुचतुष्पथम् ॥ ८८ ॥
प्रदक्षिणंप्रकुर्वीतप्रख्यातांश्चवनस्पतीन् ॥ गोविप्रावग्निविप्रौचविप्रौद्वौदंपतीतथा ॥ ८९ ॥ तयोर्मध्येनगच्छेतस्वर्गस्थोपिपतेद्ध्रुवम् ॥ उच्छिष्टोनस्पृशे
दग्निंब्राह्मणंदैवतंगुरुम् ॥ ९० ॥ स्वशीर्षंपुष्पवृक्षंचयज्ञवृक्षमधार्मिकम् ॥ त्रीणितेजांसिनोच्छिष्टउदीक्षेतकदाचन ॥ ९१ ॥ सूर्याचंद्रमसावेवंनक्षत्रा
णिचसर्वशः ॥ नेक्षेद्विप्रंगुरुंदेवंराजानंयतिनांवरम् ॥ ९२ ॥ योगिनंदेवकर्माणंधर्माणांकथकंद्विजम् ॥ नदीनांचप्रतीरेचपत्युश्चसरितांतथा ॥ ९३ ॥
यज्ञवृक्षस्यमूलेचउद्यानेपुष्पवाटके ॥ शरीरस्यमलत्यागंनकुर्याज्जीवनेतथा ॥ ९४ ॥ विप्रस्यायतनेगोष्ठेरम्येराजपथेपुच ॥ नक्षौरंकारयेद्धीरः कुजस्या
ह्निकदाचन ॥ ९५ ॥ मलंनधारयेद्दंतेनखंनवदनेक्षिपेत् ॥ तैलाभ्यंगंनकुर्वीतवासरेरविभौमयोः ॥ ९६ ॥ स्वगात्रासनयोर्वाद्यंगुरोरेकासनादनम् ॥ नहरे
च्छोत्रियस्वंचदेवस्यापिगुरोरपि ॥ ९७ ॥ राज्ञस्तपस्विनांचैवपंगोरंधस्ययोपितः ॥ पंथादेयोब्राह्मणायगोभ्योराजभ्यएवच ॥ ९८ ॥ रोगिणेभारतप्ताय
गुर्विण्यैदुर्बलायच ॥ विवादंनचकुर्वीतनृपविप्रचिकित्सकैः ॥९९॥ ब्राह्मणंगुरुपत्नींचदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ पतितंकुष्ठसंयुक्तंचांडालंचगवाशिनम्॥१००॥
निर्धूतंज्ञानहीनंचदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ स्त्रियंदुष्टांचदुर्वृत्तामपवादप्रदायिनीम् ॥ १ ॥ कुकर्मकारिणींदुष्टांसदैवकलहप्रियाम् ॥ प्रमत्तामधिकांगी
श्चनिर्लज्जांवाह्यचारिणीम् ॥ २ ॥ व्ययशीलामनाचारांदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ मलिनांनाभिवंदेतगुरुपत्नींकदाचन ॥ ३ ॥ नस्पृशेत्तांचमेधावी
स्पृष्ट्वास्नानेनशुद्ध्यति ॥ सतयासहकेलिंचवर्जयेच्चसदैवहि ॥ ४ ॥ शृणुयाच्चवचोनूनंनपश्येच्चगुरोःस्त्रियम् ॥ वधूंपुत्रस्यभ्रातुश्चस्वपुत्रीं
युवतींध्रुवम् ॥ ५ ॥ अन्यांचगुरुपत्नींचनेक्षेत्स्पर्शनकारयेत् ॥ ताभिःसहकथालापंतथाभ्रूभंगदर्शनम् ॥ ६ ॥ कलहंनिस्त्रपांवाणींसदैवपरिवर्जयेत्॥
नदद्याच्चसदापादंतुषांगारास्थिभस्मसु ॥ ७ ॥ कार्पासास्थिषुनिर्माल्येचितिकाष्ठेचितौगुरौ ॥ शुष्कंमीनंनभक्षेतपूतिगंधिममेध्यकम् ॥८॥ विषसंचान्यदु
च्छिष्टंपाकार्थंचपरस्यच ॥ नस्थातव्यंनगंतव्यंक्षणमप्यसतासह ॥ ९ ॥ नतिष्ठेच्चक्षणंधीरोदीपच्छायेकलिद्रुमे ॥ अस्पृश्यैस्सहचालापंपतितैःकुपितैः
सह ॥ ११० ॥ नकुर्यात्क्षणमात्रंतुकृत्वागच्छेच्चरौरवम् ॥ कनिष्ठंनाभिवंदेतपितृव्यंमातुलंतथा ॥ ११ ॥ उत्थायचासनंदद्यात्कृतांजल्यग्रतः
स्थितः ॥ तैलाभ्यक्तंतथोच्छिष्टमार्द्रवस्त्रंचरोगिणम् ॥ १२ ॥ पारावारगतोद्विप्रंवहंतंनाभिवादयेत् ॥ यज्ञस्यांतर्गतंनष्टंक्रीडंतंस्त्रीजनैःसह ॥ १३ ॥
बालक्रीडागतंचापिपुष्पयुक्तंकुशैर्युतम् ॥ शिरःप्रावृत्यकर्णौवाअप्सुमुक्तशिखोपिवा ॥ १४ ॥ अकृत्वापादयोःपूजांनाचामेद्दक्षिणामुखः ॥ उपवीतविहीन

श्चनग्नकोमुक्तकच्छकः॥१५॥एकवस्त्रपिधानश्चआचांतोनैवशुध्यति ॥ मध्यमाभिर्मुखंपूर्वंतिसृभिःसमुपस्पृशेत्॥१६॥अंगुष्ठदेशिनीभ्यांचनासांचतदनंतर
म् ॥ अंगुष्ठानामिकाभ्यांचचक्षुषीसमुपस्पृशेत् ॥ १७ ॥ कनिष्ठांगुष्ठतश्श्रोत्रेनाभिमंगुष्ठकेनतु ॥ तलेनहृदयंन्यस्यसर्वाभिमस्तकोपरि ॥ १८ ॥ बाहू
चाग्रेणसंस्पृश्यततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ अनेनाचमनंकृत्वामानवःप्रयतोभवेत् ॥ १९ ॥ सर्वपापैर्विनिर्मुक्तःस्वर्गेचाक्षयमश्नुते ॥ प्राणस्त्रिपुटश्रृंग्या
चव्यानोपानश्चमुद्रया ॥१२०॥ समानस्तुसमस्ताभिरुदानस्तर्जनींविना ॥ नागःकूर्मश्चकृकरोदेवदत्तोधनंजयः ॥२१॥ उपप्राणंतुतेप्रीतायेभ्योभूमौप्रदीय
ते ॥ शयनंचार्द्रपादेनशुष्कपादेनभोजनम् ॥ २२ ॥ नांधकारेचशयनंभोजनंनैवकारयेत् ॥ पश्चिमेदक्षिणेचैवनकुर्याद्दंतधावनम् ॥ २३ ॥ उत्तरेपश्चिमे
चैवनस्वपेद्धिकदाचन ॥ स्वप्नादायुःक्षयंयातिब्रह्महापुरुषोभवेत् ॥ २४ ॥ नकुर्वीतततःस्वप्नंशस्तंचपूर्वदक्षिणम् ॥ आयुष्यंप्राङ्मुखोभुंक्तेयशस्यं
दक्षिणामुखः ॥ २५ ॥ श्रियंप्रत्यङ्मुखोभुंक्तेयशोभुङ्क्तउदङ्मुखः ॥ प्राच्यांनरोलभेदायुर्याम्यांप्रेतत्वमश्नुते॥ २६ ॥ वारुणेचभवेद्रोगीआयुर्वित्तंतथोत्तरे॥
देवानामेकभुक्तंतुद्विभुक्तंस्यान्नरस्यच॥ २७॥ त्रिभुक्तंप्रेतदैत्यस्यचतुर्थंकौणपस्यतु ॥ निरामिषंहविर्देवामत्स्यमांसादिमानुषाः ॥२८॥ पूतिपर्युषितंदुष्ट
मन्येभुंजंत्यनावृताः ॥ स्वर्गस्थितानामिहजीवलोकेचत्वारितेषांहृदयेचसंति ॥२९॥ दानंप्रशस्तंमधुराचवाणीदेवार्चनंब्राह्मणतर्पणंच ॥कार्पण्यवृत्ति
स्वजनेषुनिंदाकुचेलतानीचजनेषुभक्तिः॥१३०॥अतीवरोषःकटुकाचवाणीनरस्यचिह्नंनरकागतस्य ॥ नवनीतोपमावाणीकरुणाकोमलंमनः ॥३१॥ धर्म
बीजप्रसूतानामेतत्प्रत्यक्षलक्षणम् ॥ दयादरिद्रहृदयंवचःक्रकचकर्कशम् ॥ ३२ ॥ पापबीजप्रसूतानामेतत्प्रत्यक्षलक्षणम् ॥ श्रावयेच्छृणुयाद्वापिसदाचा
रादिकंनरः॥३३॥आचारादेःफलंलब्ध्वापापात्पूतोऽच्युतोदिवि ॥१३४॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेसदाचारवर्णनंनामैकोनपञ्चाशोऽध्यायः॥४९॥
॥ भीष्मउवाच ॥ यत्पुण्यमधिकंलोकेसर्वदासर्वसंमतम् ॥ तद्वदस्वेच्छयाविप्रयत्कृतंपूर्वपूर्वकैः॥ १ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ एकदातुद्विजाःसर्वेव्यासशिष्या
स्सहादरात् ॥ व्यासंप्रणम्यपप्रच्छुधर्मंमांचयथाभवान् ॥ २ ॥ द्विजाऊचुः ॥ पुण्यात्पुण्यतमंलोकेसर्वधर्मेषुचोत्तमम् ॥ किंकृत्वामानवा स्वर्गंभुंजतेचा
क्षयंवद ॥ ३ ॥ लभ्यंचाकष्टकंशुद्धंवर्णानांमर्त्यवासिनाम् ॥ गुरूणांचलघूनांचसाध्यमेकक्रतुंवद ॥ ४ ॥ यद्यत्कृत्वाचदेवानांपूज्योनाकेभवेन्नरः ॥ तत्त
द्वदचनोब्रह्मन्प्रसादाभवधर्मतः॥५॥ व्यासउवाच ॥ पंचाख्यानंवदिष्यामिश्रृणुध्वंतत्रपूर्वतः ॥ पंचानामेककंकृत्वाविंदेन्मोक्षंदिवंयशः॥ ६ ॥ पित्रोरर्चाऽ
थपत्युश्चसाम्यंसर्वजनेषुच ॥ मित्राद्रोहोविष्णुभक्तिरेतेपंचमहामखाः ॥ ७ ॥ प्राक्पित्रोरर्चयाविप्रायद्धर्मंसाधयेन्नरः ॥ नतत्क्रतुशतैरेवतीर्थयात्रादि
भिर्भुवि ॥ ८ ॥ पिताधर्मःपितास्वर्गःपिताहिपरमंतपः ॥ पितरिप्रीतिमापन्नेप्रीयंतेसर्वदेवताः ॥ ९ ॥ पितरोयस्यतृप्यंतिसेवयाचगुणेन

च ॥ तस्यभागीरथीस्नानमहन्यहनिवर्तते ॥ १० ॥ सर्वतीर्थमयीमातासर्वदेवमयःपिता ॥ मातरंपितरंचैवयस्तुकुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ ११ ॥ प्रदक्षिणीकृतातेनसप्तद्वीपावसुंधरा ॥ जानुनीचकरौयस्यपित्रोःप्रणमतःशिरः ॥ १२ ॥ निपतंतिपृथिव्यांचसोक्षयंलभतेदिवं ॥ तयोश्चरणयोर्यावद्रजश्चिह्नानिमस्तके ॥ १३ ॥ प्रतीकेचविलग्नानितावत्पूतःसुतस्तयोः ॥ पादारविंदसलिलंयःपित्रोःपिबतेसुतः ॥ १४ ॥ तस्यपापक्षयंयातिजन्मकोटिशतार्जितं ॥ धन्योसौमानवोलोकेपूतोसौसर्वकल्मषात् ॥ १५ ॥ विनायकत्वमाप्नोतिजन्मनैकेनमानवः ॥ पितरौलंघयेद्यस्तुवचोभिःपुरुषाधमः ॥ १६ ॥ निरयेचवसेत्तावद्यावदाभूतसंप्लवं ॥ पित्रोरनर्चनंकृत्वाभुंक्तेयस्तुसुताधमः ॥ १७ ॥ क्रिमिकूपेथनरकेकल्पांतमुपतिष्ठति ॥ रोगिणंचापिवृद्धंचापितरंवृत्तिकर्शितम् ॥ १८ ॥ विकलंनेत्रकर्णाभ्यांत्यक्त्वागच्छेच्चरौरवम् ॥ अंत्यजातिषुम्लेच्छेषुचांडालेष्वपिजायते ॥ १९ ॥ पित्रोरपोषणंकृत्वासर्वपुण्यक्षयोभवेत् ॥ नाराध्यपितरौपुत्रस्तीर्थदेवान्भजन्नपि॥२०॥तयोर्नफलमाप्नोतिकीटवद्भ्रमतेमहीम् ॥ कथयामिपुरावृत्तंविप्राःशृणुतयत्नतः॥२१॥ यंश्रुत्वानपुनर्मोहंप्रयास्यथपुनर्भुवि ॥ पुरासीच्चद्विजःकश्चिन्नरोत्तमइतिस्मृतः ॥ २२ ॥ स्वपितरावनादृत्यगतोसौतीर्थसेवया ॥ ततःसर्वाणितीर्थानिगच्छतोत्राह्मणस्य च ॥ २३ ॥ आकाशेस्नानचेलानिप्रशुष्यंतिदिनेदिने ॥ अहंकारोऽविशत्तस्यमानसेब्राह्मणस्यच ॥ २४ ॥ मत्समोनास्तिवैकश्चित्पुण्यकर्मामहायशाः ॥ इत्युक्तेचाननेतस्यअहदच्चबकस्तदा ॥ २५ ॥ क्रोधाच्चैवेरितस्तस्यसशशापद्विजोबकम् ॥ पपातचबकःपृथ्व्यांसभस्मीभूतविग्रहः ॥ २६ ॥ भीर्द्विजेंद्रंमहामोहःप्राविशच्चांतकर्मणि ॥ ततःपापाच्चविप्रस्यचेलंखंचनगच्छति ॥ २७ ॥ विषादमगमत्सद्यस्ततःखेतमुवाचह ॥ गच्छत्वाडवचांडालंमूकंपरमधार्मिकम् ॥ २८ ॥ तत्रधर्मंचजानीपेक्षेमंतेतद्वचोभवेत् ॥ खाच्चतद्वचनंश्रुत्वागतोसौमूकमंदिरम् ॥ २९ ॥ शुश्रूषंतंचपितरौसर्वारंभान्ददर्शसः ॥ ददतंशीतकालेचसम्यगुष्णंजलंतयोः ॥ ३० ॥ तैलतापनतांबूलंतथातूलवतींपटीम् ॥ नित्याशनंचमिष्टान्नंदुग्धखंडंतथैवच ॥ ३१ ॥ दापयंतंवसंतेचमधुमालांसुगंधिकां ॥ अन्यानियानिभोग्यानिकृत्यानिविविधानिच ॥ ३२ ॥ उष्णेचावीजयत्सोपिनित्यंचपितरावपि ॥ ततस्तयोःप्रचर्यांचकृत्वाभुंक्तेथसर्वदा ॥ ३३ ॥ श्रमस्यवारणंकुर्यात्संतापस्यतथैवच ॥ एभिःपुण्यैःस्थितोविष्णुस्तस्यगेहोदरेचिरम् ॥ ३४ ॥ अंतरिक्षेचक्रीडंतमाधारस्तंभवर्जिते ॥ तस्यापिभवनेनित्यंस्थितंत्रिभुवनेश्वरं ॥ ३५ ॥ ॥ विप्ररूपधरंकांतंनान्यैर्भूतंचसत्परम् ॥ तेजोमयंमहासत्वंशोभयंतंचमंदिरं ॥ ३६ ॥ दृष्ट्वाविस्मयमापन्नोविप्रःप्रोवाचमूककम् ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ॥ आसन्नंचममागच्छत्वयैवेच्छामिशाश्वतं ॥ ३७ ॥ हितंमेसर्वलोकानांतत्वतोवक्तुमर्हसि ॥ ॥ मूकउवाच ॥ ॥ पित्रोरर्चांकरोम्यद्यकथमायामितेंतिकं ॥ ३८ ॥ अर्चयित्वातुपितरौकृत्यंतेकरवाणिवै ॥ तिष्ठमेद्वारदेशेचआतिथ्यंते

करोम्यहम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्तेचैवचांडालेचुकोपब्राह्मणस्तदा ॥ ब्राह्मणंमांपरित्यज्यकिंकार्यमधिकंतव ॥ ४० ॥ ॥ मूकउवाच ॥ किंकुप्यसिवृथावि प्रबकोहंतवाधुना ॥ कोपस्सिद्धचतितंतावद्धकेनान्यत्रकिंचन ॥ ४१ ॥ गगनेस्नानशाटीतेनशुष्यतिनतिष्ठति ॥ वचनंखात्ततःश्रुत्वामद्गृहंचागतोभवा न् ॥ ४२ ॥ तिष्ठतिष्ठवदिष्यामिनोचेद्गच्छपतिव्रतां ॥ तांचदृष्ट्वाद्विजश्रेष्ठदयितंतेफलिष्यति ॥४३॥ ततस्तस्यगृहाद्विष्णुर्द्विजरूपधरोविभुः ॥ विनिस्सृ त्यद्विजंप्राहगेहंतस्याःप्रयाम्यहं ॥४४॥ सविमृश्यद्विजश्रेष्ठस्तेनसार्धंचचालह ॥ गच्छंतंतमुवाचेदंहरिंविप्रोतिविस्मितः ॥ ४५ ॥ किमर्थंचत्वयाविप्रचां डालस्यगृहोदरे ॥ सदासंस्थीयतेतातयोषाजनवृतेमुदा ॥ ४६ ॥ ॥हरिरुवाच ॥ इदानींमानसंशुद्धंनभूतंभवतोध्रुवम् ॥ पतिव्रतादिकंदृष्ट्वापश्चाज्ज्ञास्यसि मांकिल ॥ ४७ ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ पतिव्रताचकातातकिंवातस्याश्श्रुतंमहत् ॥ येनाहंतत्रगच्छामिकारणंवदमेद्विज ॥ ४८ ॥ ॥ हरिरुवाच ॥ नदीनां जाह्नवीश्रेष्ठाप्रमदानांपतिव्रता ॥ मनुष्याणांप्रजापालोदेवानांचजनार्दनः ॥४९॥ पतिव्रताचयानारिपत्युर्नित्यंहितेरता ॥ कुलद्वयस्यपुरुषानृद्धरेत्साशतं शतं ॥ ५० ॥ स्वर्गंभुनक्तितावच्चयावदाभूतसंप्लवं ॥ स्वर्गाद्भ्रष्टोभवेद्भास्याःसार्वभौमोनृपःपतिः ॥ ५१ ॥ अस्यैवमहिषीभूत्वासुखंविंदेदनंतरं ॥ पुनः पुनःस्वर्गराज्यंतस्यतस्यानसंशयः ॥ ५२ ॥ एवंजन्मशतंप्राप्यअंतेमोक्षोभवेद्ध्रुवम् ॥ विप्रउवाच ॥ पतिव्रताभवेत्कावातस्याःकिंवाचलक्षणं ॥ ५३ ॥ ब्रूहिमेद्विजशार्दूलयथाजानामितत्त्वतः ॥ ॥ हरिरुवाच ॥ पुत्राच्छतगुणंस्नेहाद्राजानंचभयादथ ॥ ५४ ॥ आराधयेत्पतिंशौरिंयापश्येत्सापतिव्रता ॥ का र्येदासीरतौवेश्याभोजनेजननीसमा ॥ ५५ ॥ विपत्सुमंत्रिणीभर्तुःसाचभार्यापतिव्रता ॥ भर्तुराज्ञांनलंघेद्यामनोवाक्कायकर्मभिः ॥ ५६ ॥ भुक्तेपत्यौसदा चात्तिसाचभार्यापतिव्रता ॥ यस्यांयस्यांतुशय्यायांपतिःस्वपितियत्नतः ॥५७॥ तत्रतत्रचसाभर्तुरर्चांकरोतिनित्यशः ॥ नैवमत्सरमायातिनकार्पण्यंनमा निनी ॥ ५८ ॥ मानेऽमानेसमानंचयापश्येत्सापतिव्रता ॥ सुवेषंयानरंदृष्ट्वाभ्रातरंपितरंसुतं ॥ ५९ ॥ मन्यतेचपरंसाध्वीसाचभार्यापतिव्रता ॥ तांगच्छद्वि जशार्दूलवदकामंयथातव ॥ ६० ॥ तस्यपत्न्योऽद्यतिष्ठंतितन्मध्येवरवर्णिनी ॥ रूपयौवनसंपन्नादयायुक्तायशस्विनी ॥ ६१ ॥ शुभानामेति विख्यातागत्वातांपृच्छतेहितं ॥ एवमुक्त्वातुभगवांस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ६२ ॥ तस्यैवादृश्यतांदृष्ट्वाविस्मितोभूद्द्विजस्तदा ॥ सचसाध्वीगृहंगत्वा पप्रच्छाथपतिव्रतां ॥६३॥अतिथेर्वचनंश्रुत्वागृहान्निःसृत्यसंभ्रमात् ॥ दृष्ट्वाद्विजसतीतत्रद्वारदेशेस्थिताभवत् ॥ ६४ ॥ तांचदृष्ट्वाद्विजश्रेष्ठउवाचव चनंमुदा ॥ प्रियंममहितंब्रूहियथादृष्टंत्वमेवहि ॥ ६५ ॥ ॥ पतिव्रतोवाच ॥ सांप्रतंपत्युरर्चास्तिनचास्माकंस्वतंत्रता ॥ पश्चात्कार्यंकरिष्यामिगृ हाणातिथ्यमद्यवै ॥ ६६ ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ममदेहेक्षुधानास्तिपिपासाद्यनचश्रमः ॥ अभीष्टंवदकल्याणिनोचेच्छापंददामितेः ॥ ६७ ॥

तमुवाचतदासापिनवकोहंद्विजोत्तम ॥ गच्छधर्मतुलाधारंपृच्छतंतेहितंद्विज ॥ ६८ ॥ इत्युक्तासामहाभागाप्रययौचगृहोदरम् ॥ तत्रापश्यद्द्विजो
विप्रंयथाचांडालवेश्मनि ॥ ६९ ॥ विमृश्यविस्मयापन्नस्तेनसार्धंययौद्विजः ॥ तिष्ठंतंचाद्विजंतंचसोपश्यद्धृष्टमानसम् ॥ ७० ॥ सचोवाचमु
दाविप्रंदृष्ट्वातंतांसतींचसः ॥ देशांतरेचयद्वृत्तंतदयाचकथितंकिल ॥ ७१ ॥ कथंजानातिमद्वृत्तंचांडालोपिपतिव्रता ॥ अतोमेविस्मयस्तातकिमाश्चर्यं
परंमहत् ॥ ७२ ॥ हरिरुवाच ॥ ज्ञायतेकारणंतातसर्वेषांभूतभावनैः ॥ अतिपुण्यात्सदाचाराद्यतस्त्वंविस्मयंगतः ॥ ७३ ॥ किमुक्तश्चतयात्वं
चवदतत्सांप्रतंमुने ॥ विप्रउवाच ॥ प्रष्टुंधर्मंतुलाधारंसाचमांसमुपादिशत् ॥ ७४ ॥ हरिरुवाच ॥ आगच्छमुनिशार्दूलअहंगच्छामितंप्रति ॥ गच्छं
तंचहरिंप्राहतुलाधारःक्वतिष्ठति ॥ ७५ ॥ हरिरुवाच ॥ जनानांनिकरोयत्रबहुद्रव्यसुविक्रये ॥ विक्रीणातिचक्रीणातितुलाधारस्ततस्ततः ॥ ७६ ॥ जनोय
वान्रसंस्नेहंकूटमन्नस्यसंचयं ॥ सर्वंतस्यमुखादेवगृह्णातिचददात्यपि ॥ ७७ ॥ सत्यंत्यक्त्वानृतंकिंचित्प्राणांतेसमुपस्थिते ॥ नोक्तंनरवरश्रेष्ठस्तेनधर्मतुला
धरः ॥ ७८ ॥ इत्युक्तेतुतमद्राक्षीद्विक्रीणंतंरसान्बहून् ॥ मलपंकधरंमर्त्यैर्दंतकुड्मलपंकिलम् ॥ ७९ ॥ तत्रवस्तुधनोत्थांचभापंतंविविधांगिरम् ॥ वृतंबहु
विधैर्मर्त्यैःस्त्रीभिःपुंभिश्चसर्वतः ॥ ८० ॥ कथंकथमितिप्राहसतंमधुरयागिरा ॥ धर्मस्यमेसमुद्देशंवदप्राप्तोऽतिकांहिते ॥ ८१ ॥ तुलाधारउवाच ॥ याव
ज्जनाःप्रतिष्ठंतिममैवसन्निधौद्विज ॥ तावन्मेस्वस्थतानास्तियावच्चरात्रियामकः ॥ ८२ ॥ तच्चोपदेशमादायगच्छधर्माकरंप्रति ॥ बकस्यमरणेदोपंखेच
वस्त्राविशोपणम् ॥ ८३ ॥ सर्वंतत्रचजानीपेसज्जनाद्रोहकंव्रज ॥ तत्रतस्योपदेशेनतवकामःफलिष्यति ॥ ८४ ॥ इत्युक्त्वातंतुलाधारःकरोतिक्रयविक्रयौ॥
तथाताتगमिष्यामिसज्जनाद्रोहकंप्रति ॥ ८५ ॥ तुलाधारसमुद्देशान्नजानामितदालयम् ॥ हरिरुवाच ॥ एह्यागच्छगमिष्यामित्वयासार्द्धंचतद्गृहम्॥८६॥
अथवर्त्मनिगच्छंतमुवाचब्राह्मणोहरिं ॥ विप्रउवाच ॥ तुलाधारेचनस्नानंनदेवपितृतर्पणम्॥८७॥मलदिग्धंचगात्रंतुसर्वंचेलमलक्षणम् ॥ कथंजानातिमद्वृत्तं
देशांतरसमुद्भवम् ॥ ८८ ॥ अतोमेविस्मयस्तातसर्वंत्वंवदकारणम् ॥ हरिरुवाच ॥ सत्येनसमभावेनजितंतेनजगत्रयम् ॥ ८९ ॥ तेनातृप्यंतपितरोदेवा
मुनिगणैःसह ॥ भूतभव्यप्रवृत्तंचतेनजानातिधार्मिकः ॥९०॥ नास्तिसत्यात्परोधर्मोनानृतात्पातकंपरम् ॥ विशेषेसमभावस्यपुरुपस्यानघस्यच॥९१॥
अरौमित्रेप्युदासीनेमनोयस्यसमंव्रजेत् ॥ सर्वपापक्षयस्तस्यविष्णुसायुज्यतांव्रजेत् ॥ ९२ ॥ एवंयोवर्ततेनित्यंकुलकोटिंसमुद्धरेत् ॥ सत्यंदमःशमश्चैवधै
र्यस्थैर्यमलोभता ॥ ९३ ॥ अनाश्चर्यमनालस्यंतस्मिन्सर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ तेनवैदेवलोकस्यनरलोकस्यसर्वशः ॥९४॥ वृत्तंजानातिधर्मज्ञस्तस्यदेहेस्थितो
हरिः ॥ लोकेतस्यसमोनास्तिसमःसत्यार्जवेषुच ॥ ९५ ॥ सचधर्ममयःसाक्षात्तेनैवधारितंजगत ॥ द्विजउवाच ॥ ज्ञातंमेतत्प्रसादाच्चतुलाधारस्यकार

णम् ॥ ९६ ॥ अद्रोहकस्ययद्वृत्तंतद्ब्रूहित्वंयदीच्छसि ॥ हरिरुवाच ॥ पुरैवराजपुत्रस्यकुलस्त्रीनवयौवना ॥ ९७ ॥ पत्नीवकामदेवस्यशचीववासवस्य
च ॥ तस्यप्राणसमाभार्यासुन्दरीनामसुन्दरी ॥ ९८ ॥ अकस्मात्पार्थिवस्यैवकार्यैर्गन्तुंसमुद्यतः ॥ मनसालोचितंतेनप्राणेभ्योपिगरीयसीम् ॥ ९९ ॥
कस्मिन्स्थानेस्थापयामियतोरक्षाभवेद्ध्रुवम् ॥ इत्यालोच्यैवसहसात्वागतोस्यगृहंप्रति ॥१००॥ उक्तंचतादृशंवाक्यंश्रुत्वासविस्मयंगतः ॥ नतातस्ते
नचभ्रातानचाहंतवबान्धवः ॥ १०१ ॥ पितृमातृकुलस्यैवतस्यानाहिसुहृज्जनः ॥ कथंचमद्गृहेतातस्थित्यास्वस्थोभविष्यसि ॥ २ ॥ एतस्मिन्नन्त
रेतेनचोक्तंवाक्यंयथोचितम् ॥ लोकेत्वत्सदृशोनास्तिधर्मज्ञोविजितेन्द्रियः ॥ ३ ॥ सचाहतंचसर्वज्ञंवक्तुंनार्हसिदूषणम् ॥ त्रैलोक्यमोहिनींभार्यांकः
पुमान्रक्षितुंक्षमः ॥ १०४ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ धरण्यांपरिविज्ञायत्वागतोहंतवान्तिकम् ॥ एषातिष्ठतुतेऽगारेव्रजामिनिजमन्दिरम् ॥ १०५ ॥ इत्युक्ते
सपुनःप्राहनगरेऽस्मिन्प्रशोभने ॥ बहुकामुकसंपूर्णेकथंरक्षाभवेत्स्त्रियाः ॥ १०६ ॥ सचोवाचपुनस्तंचकुरुरक्षांव्रजाम्यहम् ॥ गृहस्थस्सङ्कटादाहधर्म
स्यराजपुत्रकम् ॥ १०७ ॥ करोम्यनुचितंकार्यंस्वदास्यमुचितंहितम् ॥ सदाचैवेदृशीभार्यास्थातव्यामद्गृहेपितः ॥ १०८ ॥ अरक्षारक्षणेदेववदाभी
ष्टंकुरुप्रियम् ॥ ममतल्पेमयासार्धंशयानंभार्ययासह ॥ १०९ ॥ मन्यसेदैवतंस्वंचेत्तिष्ठेन्नोचेत्तुगच्छतु ॥ क्षणंविमृश्यतंप्राहराजपुत्रःपुनस्तदा ॥ ११० ॥
वाढमेतद्वचस्तातयथाभीष्टंतथाकुरु ॥ ततोभार्यांजगादाथअस्यवाक्याच्छिवाशिवम् ॥ १११ ॥ कर्तव्यंचनतेदोषआज्ञयाममसुंदरि ॥ एतदुक्त्वागत·सो
पिभूपतेःशासनात्पितुः ॥ १२ ॥ अनंतरंक्षपापांचयदुक्तंचतथाकृतम् ॥ योषितोर्मध्यगःसोपिनित्यंस्वपितिधार्मिकः ॥ १३ ॥ धर्मान्नचलतेसोपिस्वभा
र्यापरभार्ययोः ॥ संस्पर्शात्स्वस्त्रियश्चास्यकामाभिलषितंमनः॥१४॥ तस्याःसंसर्गतश्चैवदुहितेवप्रमन्यते ॥ स्तनौतस्यास्तुपृष्ठेचलगन्तौचपुनःपुनः॥१५॥
बालकस्येवपुत्रस्यस्तनौमातुःसमन्यते ॥ तस्याअंगानिचांगेषुलगंतिचपुनःपुनः ॥ १६ ॥ ततोमातुस्सुतस्येवसोमन्यत्तदिनेदिने ॥ तस्ययोपासुसंस
र्गोनिवृत्तस्त्वभवत्ततः ॥१७॥ एवंसंवत्सरस्यार्द्धेतत्पतिश्चागतःपुरं ॥ अपृच्छत्तंचलोकेषुतस्यावृत्तमथोदितम् ॥ १८ ॥ केचिद्भद्रंवोधयन्तोयुवानोपिसु
विस्मिताः॥केचिदाहुस्त्वयादत्तातयासार्द्धंस्वपित्यसौ॥१९॥स्त्रीपुंसोरेकसंसर्गात्शांततातुकथंभवेत् ॥तस्यांयस्याभिलाषोऽस्तिनपृष्टस्सवदेद्युवा॥१२०॥
लोकानांकुश्रुतिर्वार्तातेनपुण्यबलाच्छुता ॥ जनापवादमोक्षार्थंबुद्धिस्तस्याभवच्छुभा ॥ २१ ॥ दारूणिस्वयमाहृत्याजिज्वलत्समहानलम् ॥ एतस्मि
न्नंतरेतातराजपुत्रःप्रतापवान् ॥२२॥ आगमत्तद्गृहंसद्यःसोपश्यत्तंचयोषितम् ॥ प्रोत्फुल्लवदनांनारींप्रविषादगतंनरं ॥ २३ ॥ अनयोर्मानसंज्ञात्वाराजपु
त्रोवदद्वचः ॥ किंनसंभाषसेमांचमित्रकंचिरमागतम् ॥२४॥ अब्रवीत्सोपिधर्मात्माराजपुत्रमनष्टधीः ॥ यत्कृतंदुष्करंकर्ममयात्वद्धितकारणात् ॥ २५ ॥

सर्वेव्यर्थमहंमन्येजनानांचप्रवादतः ॥ अद्यवह्निमहंयास्येप्रपश्यंतुनरास्सुराः ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वासमहाभागःप्रविवेशहुताशनम् ॥ विशतस्तस्यवह्नौनकु सुमंचिकुरालये ॥ २७ ॥ नांगमस्यानलोधाक्षीन्नचवस्त्रंनकुंतलम् ॥ खेचदेवामुदासर्वेसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ २८ ॥ अपतन्पुष्पवर्षाणितस्यमूर्ध्निसमं ततः ॥ यैर्यैश्चदुष्कृतंवाक्यंगदितंतावुभौप्रति ॥ २९ ॥ तेषांमुखेप्रजायंतेकुष्ठानिविविधानिच ॥ तत्रागत्यचदेवाश्चवह्नेराकृष्यतंमुदा ॥ १३० ॥ अपूज यन्सुपुष्पैश्चमुनयोविस्मयंगताः ॥ सर्वैर्मुनिवरैरेवंमनुष्यैर्विविधैस्तदा ॥ ३१ ॥ अर्च्यतेतुमहातेजाःसचसर्वानपूजयत् ॥ सज्जनाद्रोहकंनामकृतंदेवा सुरैर्नृभिः ॥ ३२ ॥ तस्यपादरजःपूतासस्यपूर्णाधराभवत् ॥ सुराश्चाहुश्चतंतत्रभार्यातेसंप्रगृह्यताम् ॥ ३३ ॥ एतस्यसदृशोलोकेनभूतोनभविष्यति ॥ नास्तीतिसांप्रतंपृथ्व्यांकामलोभाजितःपुमान् ॥ ३४ ॥ देवासुरमनुष्याणांरक्षसांमृगपक्षिणाम् ॥ कीटादीनांचसर्वेषांकामएषसुदुर्जयः ॥ ३५ ॥ कामा ल्लोभात्तथाक्रोधान्नित्यंसत्त्वेपुजायते ॥ संसारबंधकःकामोह्यकामोनकचिद्भवेत् ॥ ३६ ॥ अनेनैवजितंसर्वंभुवनानिचतुर्दश ॥ अमुष्यहृदयेनित्यंवासुदे वोमुदास्थितः ॥ ३७ ॥ एवंस्पृष्ट्वाथदृष्ट्वातंमनुष्याःसर्वकल्मषात् ॥ पूयंतेह्यनघाश्चैवलभंतेचाक्षयांदिवम् ॥ ३८ ॥ एवमुक्त्वागतादेवाविमानै श्चदिवंमुदा ॥ मनुष्याःप्रययुस्तुष्टादंपतीस्वगृहंतथा ॥ ३९ ॥ दिव्यंचक्षुस्तदातस्यचासीद्देवान्सपश्यति ॥ त्रैलोक्यस्यचवार्त्तांचजानाति लील्याभृशम् ॥ १४० ॥ ततस्तस्यचवीथ्यांचदृष्टस्तेनसहैवसः ॥ सपप्रच्छमुदातंचधर्मोद्देशंहितंवद ॥ ४१ ॥ ॥ सज्जनाद्रोहउवाच ॥ गच्छवाडवधर्मज्ञवैष्णवंपुरुषोत्तमम् ॥ तंचदृष्ट्वात्वभीष्टंतेसांप्रतंचफलिष्यति ॥ ४२ ॥ बकस्यनिधनंयद्वावस्त्रस्याशोषणंतथा ॥ जानीपेचाप रोयश्चकामस्तेऽस्तिहृदिस्थितः ॥ ४३ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनमागतोवैष्णवंप्रति ॥ विष्णुरूपद्विजेनैवसार्द्धंतेनमुदाययौ ॥ ४४ ॥ अपश्यत्पुरुषंशुद्धंज्वलं तंचपुरःस्थितम् ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णंदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ ४५ ॥ अब्रवीत्सचधर्मात्माध्यानस्थंचहरेःप्रियम् ॥ वदनोयद्यद्वृत्तंवैदूरात्त्वांचागतोह्यह म् ॥ ४६ ॥ वैष्णवउवाच ॥ प्रसन्नस्तेसुरश्रेष्ठोदानवारीश्वरःसदा ॥ दृष्ट्वात्वांचमनोऽस्माकंहृष्यतीवाधुनाद्विज ॥ ४७ ॥ कल्याणंचातुलंतेद्यफलिष्यति मनोरथः ॥ सुरवर्त्मनितेनित्यंचेलंशुष्यतिनान्यथा ॥ ४८ ॥ दृष्टुदेवंसुरश्रेष्ठंममगेहेहरिंस्थितम् ॥ इत्युक्तेवैष्णवेनाथसतुतंपुनरब्रवीत् ॥ ४९ ॥ क्वा सौविष्णुःस्थितोनित्यंदर्शयाद्यप्रसादतः ॥ वैष्णवउवाच ॥ ॥ अस्मिन्देवगृहेरम्येप्रविश्यपरमेश्वरम् ॥ १५० ॥ तंदृष्ट्वाकिल्बिषाद्घोरान्मुच्यसे जन्मबंधानत् ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाप्रविश्यसदनंप्रति ॥ ५१ ॥ अपश्यत्तंद्विजंविष्णुंतिष्ठंतंपद्मतल्पके ॥ शिरसैवप्रवंद्याथजग्राहचरणौमुदा ॥ ५२ ॥ प्रसादीभवदेवेशनज्ञातस्त्वंपुरामया ॥ इहामुत्रचदेवेशतवाहंकिंकरःप्रभो ॥ ५३ ॥ अनुग्रहश्चमेदृष्टोभवतोमधुसूदन ॥ रूपंतेद्रष्टुमिच्छामियदिचा

स्तिकृपामयि ॥ ९४ ॥ विष्णुरुवाच ॥ अस्तिमेत्वयिभूदेवाप्रियत्वंचसदैवहि ॥ स्नेहात्पुण्यवतामेवदर्शनंकारितंमया ॥ ९५ ॥ दर्शनात्स्पर्शनाद्ध्या
नात्कीर्तनाद्भाषणात्तथा ॥ सकृत्पुण्यवतामेवस्वर्गंचाक्षयमश्नुते ॥ ९६ ॥ नित्यमेवतुसंसर्गात्सर्वपापक्षयोभवेत् ॥ भुक्त्वासुखमनंतंचमद्देहेप्रविली
यते ॥ ९७ ॥ स्नात्वाचपुण्यतीर्थेषुदृष्ट्वामांचैवसर्वतः ॥ दृष्ट्वापुण्यवतांदेशान्ममदेहेविलीयते ॥ ९८ ॥ कथयित्वाकथांपुण्यांलोकानामग्रतःसदा ॥
सचैवनरशार्दूलमद्देहेप्रविलीयते ॥ ९९ ॥ उपोष्यवासरेस्माकंश्रुत्वामच्चरितंध्रुवम् ॥ रात्रौजागरणंकृत्वामद्देहेप्रविलीयते ॥ १६०॥ अत्यंतघोषणेनृत्य
गीतवाद्यादिकैस्सदा ॥ नामस्मरन्द्विजश्रेष्ठमद्देहेप्रविलीयते ॥ ६१ ॥ मद्भक्तस्तीर्थभूतश्चत्वमेवबकमारणात् ॥ यत्पापंतस्यमोक्षायसखेस्थित्वा
उवाचह ॥ ६२ ॥ गच्छमूकंमहात्मानंतीर्थपुण्यवतांवरम् ॥ मूकस्यदर्शनात्तातसर्वेंदृष्टामहाजनाः ॥ ६३ ॥ तेषांचदर्शनादेवतथासंभाषणा
न्मम ॥ ममसंपर्कभावाच्चमद्गृहंचागतोभवान् ॥ ६४ ॥ जन्मकोटिसहस्रेभ्योयस्यपापक्षयोभवेत् ॥ समांपश्यतिधर्मज्ञोयथातेनप्रसन्न
ता ॥ ६५ ॥ ममैवानुग्रहाद्वत्सअहंदृष्टस्त्वयानघ ॥ तस्माद्वरंगृहाणत्वंयत्तेमनसिवर्तते ॥ ६६ ॥ विप्रउवाच ॥ अस्माकंसर्वथाना
थमानसंत्वयितिष्ठतु ॥ त्वदृतेसर्वलोकेशकदाचिन्नतुरोचताम् ॥ ६७ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ यस्मादेतादृशीबुद्धिःस्फुरतेतेसदानघ ॥
तस्मान्मत्सदृशान्भोगान्मद्गेहेसंप्रलप्स्यसे ॥ ६८ ॥ किंतुतेपितरौपूजामाप्नुतोनत्वयानघ ॥ पूजयित्वातुपितरौपश्चाद्यास्यसिमत्तनुम् ॥ ६९ ॥
तयोर्निश्श्वासवातेनमन्युनाचभृशंपुनः ॥ तपःक्षरतितेनित्यंतस्मात्पूजयतौद्विज ॥ १७० ॥ मन्युर्निपततेयस्मिन्पुत्रेपित्रोश्चनित्यशः ॥ तन्निरयंनबाधेहं
नधातानचशंकरः ॥७१॥ तस्मात्त्वंपितरौगच्छकुरुपूजांप्रयत्नतः ॥ ततस्त्वंहितयोरेवप्रसादान्मत्पदंव्रज ॥ ७२ ॥ इत्युक्तेतुद्विजश्रेष्ठःपुनराहजगद्गुरुम् ॥
प्रसन्नोयदिमेनाथरूपंस्वंदर्शयाच्युत ॥ ७३ ॥ ततोद्विजप्रणयतःप्रसन्नहृदयोवशी ॥ रूपंस्वंदर्शयामासब्रह्मण्योब्रह्मकर्मणे ॥ ७४ ॥ शंखचक्रगदापद्मधा
रणंपुरुषोत्तमम् ॥ कारणंसर्वलोकस्यतेजसापूरयज्जगत् ॥ ७५ ॥ प्रणम्यदंडवद्विप्रउवाचपुनरच्युतम् ॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेचक्षुषीशिवे ॥ ७६ ॥ अ
द्यमेचकरौश्लाघ्यौधन्योहंजगदीश्वर ॥ अद्यमेपुरुषायांतिब्रह्मलोकंसनातनम् ॥७७॥ नंदंतिबांधवामेद्यत्वत्प्रसादाज्जनार्दन ॥ इदानींचप्रसिद्धामेसर्वेचैवमनो
रथाः ॥ ७८ ॥ किंतुमेविस्मयोनाथमूकादिज्ञानिनोभृशम् ॥ कथंजानंतिमद्वृत्तंदेशांतरमुपस्थितम् ॥ ७९॥ तस्यगेहोदराकाशेस्थितोविप्रोतिशोभनः ॥
तथापतिव्रतागेहेतुलाधारशिरस्यपि ॥१८०॥ तथामित्राद्द्रोहकस्यत्वंचवैष्णवमंदिरे ॥ अनुग्रहाच्चमेविप्रतत्वतोवक्तुमर्हसि ॥८१॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
पित्रोर्भक्तःसदामूकःपतिव्रताशुभाचसा ॥ सत्यवादीतुलाधारःसमःसर्वजनेषुच ॥ ८२ ॥ लोभकामजिद्द्रोहो [illegible]

म्यावसथेमुदा ॥ ८३ ॥ भारतीकमलाभ्यांचसहितोद्विजसत्तम ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ महापातकिसंसर्गान्नराश्चैवातिपातकाः ॥ ८४ ॥ इतिजल्पंतिधर्मज्ञाः स्मृतिशास्त्रेषुसर्वदा ॥ पुराणागमवेदेषुकथंत्वंतिष्ठसेगृहे ॥८५॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कल्याणानांचसर्वेषांकर्त्तामूकोजगत्रये ॥ वृत्तस्थोयोपिचण्डलस्तदेवा ब्राह्मणंविदुः ॥ ८६ ॥ मूकस्यसदृशोनास्तिलोकेषुपुण्यकर्मतः ॥ पित्रोर्भक्तिपरोनित्यंजितंतेनजगत्रयम् ॥ ८७ ॥ तयोर्भक्त्यात्वहंतुष्टःसर्वदेवगणैःसह ॥ तिष्ठामिद्विजरूपेणतस्यगेहोदरेचखे ॥ ८८ ॥ तथापतिव्रतागेहेतुलाधारस्यमंदिरे ॥ अद्रोहकस्यभवनेवैष्णवस्यचवेश्मनि ॥ ८९ ॥ सदातिष्ठामिधर्मज्ञमुहूर्तंनत्यजाम्यहम् ॥ तेनपश्यंतिमांनित्यंयेत्वन्येपापकृज्जनाः ॥ १९० ॥ पुण्यत्वाच्चत्वयादृष्टोममानुग्रहकारणात् ॥ पित्रोर्भक्तिपरःशुद्धश्चांडालोदेवतांगतः ॥ ९१ ॥ तस्मात्तेनसहप्रीत्यातिष्ठामितस्यमंदिरे ॥ पुनःपुनःकथालापंकरोमिद्विजनंदन ॥ ९२ ॥ तस्यवैमानसेनित्यंवर्तेऽहंतभावनः ॥ सतज्जानातित्वद्वृत्तंतथापतिव्रतादयः ॥ ९३ ॥ तेषांवृत्तंवदिष्यामिशृणुत्वंचानुपूर्वशः ॥ यच्छ्रुत्वासर्वथामर्त्योमुच्यतेजन्मबंधनात् ॥९४॥ पितुर्मातुःपरंतीर्थंदेवदेवेषुनैवहि ॥ पित्रोरर्चा कृतायेनसएवपुरुषोत्तमः ॥ ९५ ॥ पित्रोराज्ञाचदेवस्यगुरोराज्ञासमंफलं ॥ आराधनादिवोराज्यंबाधयारौरवंव्रजेत् ॥ ९६ ॥ सचास्माकंहृदिस्थोऽपितस्याहंहृदयेस्थितः ॥ आवयोरंतरंनास्तिपरत्रेहचमत्समः ॥ ९७ ॥ मदग्रेमत्पुरेरम्येसर्वैश्चबांधवैःसह ॥ सभुंजीताक्षयंभोगमंतेमयिचलीयते ॥ ९८ ॥ अतएवाहिमूकोसौवार्त्तांत्रैलोक्यसंभवाम् ॥ जानातिनरशार्दूलएपतेविस्मयःकुतः ॥ ९९ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ मोहादज्ञानतोवापिनकृत्वापितुरर्चनं ॥ ज्ञात्वावाकिंचकर्तव्यंसदसज्जगदीश्वर ॥ २०० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ दिनैकंमासपक्षौवापक्षार्धंवाथवत्सरं ॥ पित्रोर्भक्तिःकृतायेनसचगच्छेन्ममालयं ॥ १ ॥ कारयित्वामनःकष्टमवश्यंनरकंव्रजेत् ॥ नकृतावाकृतावास्यात्पित्रोरर्चापरंपुरा ॥ २ ॥ वृषोत्सर्गेनरःकृत्वापितृभक्तिफलंलभेत् ॥ अन्नंवस्त्रंतथागव्यंसामिषंचनिरामिषम् ॥ ३ ॥ सर्वलक्षगुणंप्रोक्तंज्ञातिभ्योयत्प्रदीयते ॥ सर्वस्वेनकृतंश्राद्धंयेनपुत्रेणधीमता ॥ ४ ॥ जातिस्मरत्वंप्राप्नोतिपितृभक्तिफलंलभेत् ॥ श्राद्धात्परोमहायज्ञस्त्रैलोक्येतुनविद्यते ॥ ५ ॥ अत्रयद्दीयतेकिंचित्सर्वंचाक्षयमश्नुते ॥ अन्यस्मिंश्चायुतंविद्धिज्ञातिभ्योलक्षमुच्यते ॥ ६ ॥ पिण्डेकोटिगुणंप्रोक्तंद्विजायानन्तमुच्यते ॥ गंगाजलेगयायांचप्रयागेपुष्करेतथा ॥ ७ ॥ वाराणस्यांसिद्धकुंडेगंगासागरसंगमे ॥ अन्नपिंडंप्रदद्याद्यस्तस्यमुक्तिर्भवेद्ध्रुवम् ॥ ८ ॥ पितरश्चाक्षयंस्वर्गंलभंतेजन्मनःफलम् ॥ भागीरथ्यांविशेषेणयस्तुदद्यात्तिलोदकम् ॥ ९ ॥ मुक्तिमार्गंसचाप्नोतिपिंडदानेतुकिंपुनः ॥ नदीतीरेषुसाहस्रंनदेत्वयुतमिष्यते ॥ २१० ॥ सामान्यफलसंसर्गाच्छ्राद्धंशतगुणंभवेत् ॥ अमायांचयुगाद्यायांग्रहणेसूर्यचंद्रयोः ॥ ११ ॥ पार्वणंकुरुतेयस्तुसोक्षयंलोक

मश्नुते ॥ पितरस्तस्यतुष्यंतिसर्वैसमायुतप्रति ॥ १२ ॥ आशिषंदयितंदत्वाभोग्यंचानंतमात्मजे ॥ ततःपर्वणिपुत्रैश्चकर्त्तव्यंपार्वणंमुदा ॥ १३ ॥ पित्रोर्यज्ञमिमंकृत्वामुच्यतेजन्मबंधनात् ॥ अहन्यहनियच्छ्राद्धंनित्यश्राद्धमितिस्मृतम् ॥१४॥ श्रद्धयाकारयेद्यस्तुसोऽक्षयंलोकमश्नुते ॥ तथैवापरपक्षेच काम्यश्राद्धंविधानतः ॥ १५ ॥ कृत्वाकामंसचाप्नोतियद्धामनसिवर्तते ॥ आषाढीमवधिंकृत्वायस्तुपक्षस्तुपंचमः ॥ १६ ॥ तत्रश्राद्धंप्रकुर्वीतकन्यांगच्छतुवानवा ॥ कन्यांगतेसवितरियान्यहानितुषोडश ॥ १७ ॥ क्रतुभिस्तानितुल्यानिसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ काम्यश्राद्धंमहापुण्यमिदंतस्यागतंशिवम् ॥ १८ ॥ अभावात्कृष्णपक्षादौतुलायांकर्तुमर्हति ॥ अमावृश्चिकमायातिनैराश्यंपितरोगताः ॥ १९ ॥ पुनःस्वभवनंयांतिशापंदत्वासुदारुणम् ॥ पितृशापेनपुत्रस्यनष्टंसर्वमितिस्मृतम् ॥ २२० ॥ धनंपुत्रायशःकाम्यमभीष्टमायुरेवच ॥ सर्वाण्येतानिलभ्यंतेजन्मजन्मसुमानवैः ॥ २१ ॥ पितॄणांचवरेणैवतस्मान्मैनंपरिज्यजेत् ॥ विवाहव्रतयज्ञादौकृत्वानांदीमुखंद्विजः ॥ २२ ॥ अक्षयंलभतेपुण्यंगोत्रंतस्यप्रवर्द्धते ॥ एतद्विपर्ययेयोयस्यसयातिनरकंनरः ॥ २३ ॥ कुलक्षयोभवेत्तस्यसजीवोदुःखितोभवेत् ॥ ततस्तुपूजयेदग्रेगणेशंशंभुनंदनम् ॥ २४ ॥ परंषोडशमातॄश्चतत्पश्चात्पितृसंचयम् ॥ नांदीमुखेषुसर्वेषुप्रपितामहपूर्वकम् ॥ २५ ॥ नांदीमुखेद्विजान्सर्वान्स्थापयेत्प्राङ्मुखान्सुधीः ॥ उच्चारयेन्नमोवाक्यंस्वधाचान्यत्रयोजयेत् ॥ २६ ॥ ग्रहणेचंद्रसूर्यस्यदत्वापिंडोदकंनरः ॥ अक्षयंलभतेस्वर्गंपितॄणांपुष्टिवर्द्धनम् ॥ २७ ॥ तत्रस्नानंनकुर्याद्यःशक्त्यापिंडोदकंनरः ॥ नददातिपितॄणांतुचांडालत्वंसगच्छति ॥२८॥ सर्वभूमिसमंदानंसर्वेव्याससमाद्विजाः ॥ सर्वंगंगासमंतोयंराहुग्रस्तेनिशाकरे ॥ २९ ॥ इंदोर्लक्षगुणंप्रोक्तंदशलक्षंतुभास्करे ॥ गंगातोयेतुसंप्राप्तइंदोःकोटीरवेर्दश ॥ २३० ॥ गवांशतसहस्रस्यसम्यग्दत्तस्ययत्फलम् ॥ तत्फलंजाह्नवीस्नानेराहुग्रस्तेनिशाकरे ॥ ३१ ॥ चंद्रसूर्यग्रहेचैवअवगाहतिजाह्नवीं ॥ सस्नातस्सर्वतीर्थेषुकिमर्थमटतेमहीम् ॥ ३२ ॥ सूर्यग्रहःसूर्यवारेसोमेसोमग्रहस्तथा॥चूडामणिरितिख्यातस्तत्रानंतफलंस्मृतम् ॥३३॥ समुपोष्यतयोःपूर्वंपुण्यतीर्थेतुयःपुमान् ॥ दत्वापिंडोदकंदानंसत्यलोकेप्रतिष्ठितः ॥ ३४ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ पितुरेवमहायज्ञःश्राद्धंचभवतेरितं ॥ तातापश्चिमकालादौकिंकर्त्तव्यंसुतेनाहि ॥ ३५ ॥ किंकृत्वाचपरंश्रेयोजन्मजन्मसुलभ्यते ॥ पुत्रेणधीमतादेवयत्नतोवक्तुमर्हसि ॥ ३६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पूर्ववयसिसंप्राप्तेपितापुत्रइतिस्मृतः ॥ उत्तरेचसुतस्तातःपालनान्नतुपूजनात् ॥ ३७ ॥ देववत्पूजयेत्तातंस्नेहंकुर्याच्चपुत्रवत् ॥ नलंघयेद्वचस्तस्यमनसापिकदाचन ॥ ३८ ॥ आतुरस्यपितुःपुत्रोयस्तुकुर्यात्प्रतिक्रियां ॥ सोक्षयंलभतेस्वर्गंसदादेवैःप्रपूज्यते ॥३९ ॥ मुमूर्षोरपितातस्यपश्यतोमृत्युलक्षणम् ॥ कृत्वाचयजनंपुत्रोदेवानांतुलयतांव्रजेत् ॥२४० ॥ विधि

नानशनेनैवपितुःस्वर्गंददातियः ॥ पुत्रस्यतस्यधीरस्यशृणुवक्ष्यामियद्गुणम् ॥ ४१ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ भवेदनशनेपुण्यंतीर्थकोटि
गुणंतयोः ॥ ४२ ॥ भागीरथ्याजलेचैवयोमृतःपुरुषोत्तमः ॥ पयोधररसंमातुर्नपिबेन्मुक्ततांव्रजेत् ॥ ४३ ॥ वाराणस्यांत्यजेद्यस्तुप्राणांश्चैवयदृच्छया ॥
अभीष्टंचफलंभुक्त्वामदेहेप्रविलीयते ॥४४॥ यागतिर्योगयुक्तानांमुनीनामूर्द्धरेतसां ॥ सागतिस्त्यजतःप्राणान्ब्रह्मपुत्रेषुसतसु ॥ ४५ ॥ लोहितस्यविशेषे
णतीरोत्तरसमाश्रितः ॥ विधिनायस्त्यजेत्प्राणान्सचमत्समतांव्रजेत् ॥ ४६ ॥ तस्यैवचोर्वशीकेशेपुण्यतीर्थेद्विजोत्तम ॥ मृतोत्पन्नःसमाप्नोतिसर्वदोषैर्नलि
प्यते ॥ ४७ ॥ गृहस्याभ्यंतरेयस्यप्राणत्यागोभवेद्ध्रुवम् ॥ यावद्ग्रंथिर्गृहेतिष्ठेत्तावद्बंधोभवेतनौ ॥ ४८ ॥ हायनेहायनेचापिएकैकंपरिहीयते ॥ पश्यतां
पुत्रबंधूनांबंधनेनास्तिनिष्कृतिः ॥४९॥ पर्वतेकाननेदुर्गेस्थानेवाजलवर्जिते॥मृतोदुर्गतिमाप्नोतिकीटादौजायतेपुनः॥२५०॥ संस्कारश्चभवेद्यस्यमृतस्यप
रवासरे ॥ षष्टिर्वर्षसहस्राणिकुंभीपाकेप्रतिष्ठति ॥५१॥ अस्पृश्यस्पर्शनादेवउच्छिष्टःपतितोमृतः॥ सुचिरंनरकेस्थित्वाम्लेच्छजातिपुजायते ॥ ५२ ॥ तथै
वचहुर्कटिषुजायतेसत्त्वजातिपु॥तस्मान्नचिरकालेषुजानीयात्पुण्यपातकम्॥५३॥पुण्यात्पुण्यप्रयोगैश्चसर्वेषांमर्त्यवासिनाम्॥ मरणेयागतिःपुंसांगतिर्भवति
तादृशी॥५४॥पुण्यतीर्थेमृतोयस्तुविष्णोर्नामानिचिंतयन्॥पापात्पूतोव्रजेत्स्वर्गंसर्वदोषैर्नलिप्यते॥५५॥पितुर्मृतस्यदेहंतुवहेद्यस्तुसुतोबली॥पदेपदेश्वमेध
स्यफलंप्राप्नोत्यसंशयम्॥५६॥प्राक्चितौचपितुर्देहेमुखाग्निंकारयेत्सुतः॥विधिनामंत्रपूतेनपश्चाद्देहंदहेत्पुनः॥५७॥लोभमोहसमायुक्तंपापपुण्यसमावृतम्॥
देहेयंसर्वगात्राणिदिव्यान्लोकान्सगच्छतु ॥ ५८ ॥ दग्ध्वाचलंघयेत्पुत्रोप्यस्थिसंचयनंप्रति ॥ दशाहेसमनुप्राप्तेचार्द्रवस्त्रंपरित्यजेत् ॥ ५९ ॥ छित्वाचलो
हितंचेलंवह्नौचाथजलेक्षिपेत् ॥ ततश्चैकादशाहेचश्राद्धंकुर्याद्विचक्षणः ॥ २६० ॥ प्रेतस्यदेहपुष्ट्यर्थंब्राह्मणैकंतुभोजयेत् ॥ दानंदद्याच्चविधिवद्वस्त्रंपीठंच
पादुकाम् ॥६१॥ सर्वोपकरणैस्तुल्यंधरादिगजवाजिकम् ॥ कृष्णांगांचप्रदद्यात्तुसर्वपापविमुक्तये ॥६२॥ चतुर्थेहेत्रिपक्षेचषण्मासेचाब्दिकेतथा ॥ द्वादश
प्रतिमास्यानिश्राद्धान्येतानिषोडश ॥६३॥ यस्यैतानिनसंतीहयथाशक्तिचश्रद्धया ॥ पिशाचत्वंस्थिरंतस्यदत्तैःश्राद्धशतैरपि॥६४॥अब्दमंबुघटंदद्यादन्नं
चामिषसंयुतं ॥ नित्यानित्यमभावाच्चक्षषण्मासंक्षमापयेत् ॥ ६५ ॥ सपिंडीकरणश्राद्धंगतेसंवत्सरेबुधः ॥ पार्वणस्यविधानेनकारयेद्विजसत्तमः ॥ ६६ ॥
पितुरब्दमशौचंस्यान्मातुःषण्मासमेवच ॥ त्रिमासंतुस्त्रियश्चैवतदर्द्धंभ्रातृपुत्रयोः ॥ ६७ ॥ सपिंडानामशौचंस्याद्यावद्देहेसातिष्ठति ॥ पुत्रस्ययन्निषिद्धंतुशृ
णुतातवदाम्यहम् ॥ ६८ ॥ ब्रह्मचारीसदाचारीनगच्छेच्चास्त्रियंक्वचित् ॥ सप्तघट्याःपरंचैवनवघट्याश्चपूर्वतः ॥ ६९ ॥ सकालःकुतपोज्ञेयःपितॄणांदत्त
मक्षयम् ॥ श्राद्धेत्रीणिपवित्राणिदौहित्रंकुतपस्तिलाः ॥ २७० ॥ त्रीणिचात्रप्रशंसंतिसत्यमक्रोधमत्वराम् ॥ सायंसंध्यांपरान्नंचपुनर्भोजनमैथुनम् ॥७१ ॥

दानंप्रतिग्रहंचैवश्राद्धंकृत्वाविवर्जयेत् ॥ अकर्तव्यशतंकृत्वाश्राद्धंकुर्याद्विचक्षणः ॥ ७२ ॥ तच्चकर्तव्यतामेतिस्वयमुक्तंविरिंचिना ॥ शृणुपुत्रपुरावृत्तं वहूनांचवदाम्यहम् ॥ ७३ ॥ गुरोर्गोहननंकृत्वाददुःश्राद्धंययुर्दिवम् ॥ तेषांचकीर्त्तनादेवश्राद्धंभवतिचाक्षयम् ॥ ७४ ॥ वसिष्ठस्यमुनेःशिष्याब्रह्माणास्सप्त सुव्रताः ॥ पितृश्राद्धेसमायातेहोमधेनुंगुरोःप्रियाम् ॥ ७५ ॥ प्रार्थयित्वागृहंनीत्वासप्तभिर्भ्रातृभिर्मुदा ॥ गव्यार्थेपितृयज्ञेतांधेनुंहत्वाविमृश्यच ॥ ७६ ॥ ददुर्मांसंचविप्रेचशेषंविप्रांस्त्वभोजयन् ॥ समाप्यपितृकर्माणिवत्संसंगृह्यतेद्विजाः ॥ ७७ ॥ गुरौसमर्पयामासुर्धेनुर्व्याघ्रेणभक्षिता ॥ ततस्तपोबलादे वज्ञात्वातेपांचकारणम् ॥ ७८ ॥ सशशापततःशिष्यांश्चांडालाश्चभविष्यथ ॥ वेपमानास्ततोविप्राःकृतांजलिपुटाःस्थिताः ॥ ७९ ॥ धेनोर्मांसंप्रदा तारःपितृकृत्येसदानघ ॥ अकर्तव्यसहस्राणिमहांतिपातकानिच ॥ २८० ॥ कुर्वंतःपितृकार्येषुपापात्पूतादिवंगताः ॥ श्रुतंवहुविधंनाथमुखात्तेचपुरात नम् ॥ ८१ ॥ क्षंतुमर्हसिधर्मज्ञशापस्यांतोविधीयताम् ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ शापोवोथयथापाप्मानतुधर्मविचारणात् ॥ ८२ ॥ चांडालादौसमुत्पन्नाः पुरावृत्तंस्मरिष्यथ ॥ नचवोज्ञानलोपश्चस्मृतिशास्त्रमनष्टकम् ॥ ८३ ॥ पापयोर्निसमुत्तीर्यपश्चात्मोक्षंगमिष्यथ ॥ ततःप्राणान्परित्यज्यगुरुशापात्तुते द्विजाः ॥ ८४ ॥ जाताश्चांडालयोनौतुसर्वेज्ञानसमन्विताः ॥ स्तन्यंतैस्तुनपीतंवैस्मरद्भिःपूर्वजन्मतत् ॥ ८५ ॥ मृताजातामृगाःसर्वेचक्रवाकाःपुनर्वने ॥ हंसास्तुमानसेतीर्थेशुक्लाजाताःपुनर्द्विजाः ॥ ८६ ॥ मुमूर्षवोमहाभागामृतास्तेखेदकारणात् ॥ तस्मिन्कालेमहाराजोधर्मकेतुरितिस्मृतः ॥ ८७ ॥ ययौ स्नातुंततस्तीर्थेसदारःसपरिच्छदः ॥ ततोहंसास्त्रयोमोहाद्राज्यंभोग्यंतुयोपितः ॥ ८८ ॥ भक्ष्याणिचिंतयंतश्चलोकांतरमयुस्तदा ॥ ज्ञात्वावेदंचवेदां गंमोक्षंयास्यामहेवयम् ॥ ८९ ॥ चिंतयंतोगताअन्येततोलोकांतरंप्रति ॥ अथत्रयोनृपाजाताश्चत्वारोविप्रसत्तमाः ॥ २९० ॥ कुरुक्षेत्रेततोवेदान्वेदांगानि समंततः ॥ तपोबलाद्विदंतिस्मवार्तांचामुत्रचेहच ॥ ९१ ॥ त्रयोराजकुलेजाताराजानोमदमोहिताः ॥ ज्ञानलोपात्परंलोकंनजानंतिहिताहितम् ॥ ९२ ॥ तेचविप्राश्चसंदेहादाहूयचेटकंस्वकम् ॥ राज्ञोगच्छस्वकार्पण्यात्पत्रंदेहिचसंभ्रमात् ॥९३॥ सप्तव्याधादशार्णेषुमृगाःकालंजरेगिरौ ॥ चक्रवाकाःशरद्वीपेहं साःसरसिमानसे ॥९४॥ तेपिजाताःकुरुक्षेत्रेब्राह्मणावेदपारगाः॥प्रस्थितादूरमध्वानंयूयंकिमवसीदथ॥९५॥गृहीत्वाचेटकोलेखंराज्ञस्तुसमदर्शयत् ॥ दृष्ट्वा लेखंतुराजानोराज्यंत्यक्त्वाययुर्द्विजान्॥९६॥श्रुत्वावाक्यंततस्तेषांगतास्तेचतपोधनाः॥अचिरेणैवकालेनमोक्षंयाताश्चतैस्सह ॥९७॥ यइदंशृणुयाच्छ्राद्धे सप्तव्याधादिकंद्विज ॥ अक्षयंचान्नपानंचपितृणामुपतिष्ठति ॥ ९८ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ वित्तहीनस्यविप्रस्यापितृकार्यंकथंभवेत् ॥ तपस्विनोवनस्थस्य गृहस्थस्यचकेशव ॥ ९९ ॥ भगवानुवाच ॥ तृणकाष्ठार्जनंकृत्वाप्रार्थयित्वावराटकम् ॥ करोतिंपितृकार्याणिततोलक्षगुणंभवेत् ॥ ३०० ॥ अक

र्तव्यशतंकृत्वापितृश्राद्धंकरोतियः ॥ सर्वपापक्षयस्तस्यस्वर्गंयातिचमानवः ॥ १ ॥ सर्वाभावेपितृतिथौगोभ्योघासंददातियः ॥ फलंचपिंडदानस्यसं
प्राप्नोत्यधिकंनरः ॥ २ ॥ पुरावैराटविषयेरुरोदातीवदीनकः ॥ पितृतिथौस्वयंप्राप्तेसर्वाभावाच्चरोदिति ॥ ३ ॥ रुदित्वासुचिरंसोपिपप्रच्छकोविदं
द्विजं ॥ ब्रह्मन्पितृतिथावद्यकिंस्वित्कृत्वाहितंभवेत् ॥ ४ ॥ वराटकश्चमेनास्तिधनंब्रह्मविदांवर ॥ उपदेशंचमेदेहियेनधर्मेस्थितोह्यहम् ॥ ५ ॥
॥ द्विजउवाच ॥ गच्छशीघ्रंवनेतातमुहूर्तेकुतपेऽधुना ॥ घासंपितरमुद्दिश्यगवेदेहीतिसत्वरम् ॥ ६ ॥ ततस्तस्योपदेशेनगृहीत्वाघासपूलकम् ॥
गवेदत्वायथाहृष्टःपुष्ट्यर्थंपितुरेवच ॥ ७ ॥ एतत्पुण्यप्रसादेनगतोसौसुरमंदिरम् ॥ स्वर्गंचसुचिरंभुक्त्वाउत्पन्नोधनिनांकुले ॥ ८ ॥ धनवान्सपुरापु
ण्यात्पितृयज्ञस्यकारणात् ॥ सददातिपितुःपिंडंसर्वस्वेनधनेनच ॥ ९ ॥ तत्रैकजन्मनोभ्यासाद्गतोसौविष्णुमंदिरम् ॥ भुक्त्वानन्तसुखंतत्रसार्वभौमोभ
वन्नृपः ॥ ३१० ॥ पितृयज्ञात्परोयस्माद्धर्मोनास्तिकथंचन ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनशक्त्याकुर्यादमत्सरः ॥ ११ ॥ यःपठेद्धर्मसंतानंजनानामग्रतोनरः ॥
विष्णुपद्याजलेस्नानंप्रतिलोकेचलभ्यते ॥ १२ ॥ जन्मजन्मकृतोयेनमहापातकसंचयः ॥ तत्सर्वंप्रलयंयातिसकृदुच्चरितेश्रुते ॥ ३१३ ॥ इति श्रीपाद्म
पुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपंचाख्यानोनामपंचाशत्तमोध्यायः ॥५०॥ ॥ नरोत्तमउवाच ॥ त्रिदशानांचदेवानामन्येषांजगदीश्वरः ॥ प्रभुःकर्ताचहर्ताचगोप्ता
भर्तापिताप्रसूः ॥ १ ॥ अस्माकंवाक्श्रमोविष्णोःकथनेनैवयुज्यते ॥ किंतुकौतूहलंमेस्तिपिपासावाक्षुधापिवा ॥ २ ॥ कृतंपृच्छातियेनैववक्तव्यं
तत्प्रियेणहि ॥ अतीतंचैवजानातिकथंनाथपतिव्रता ॥ ३ ॥ किंवातस्यांप्रभावंचवक्तुमर्हस्यशेषतः ॥ ॥ भगवानुवाच ॥ कथितंमेपुरावत्स
पुनःकौतूहलंद्विज ॥ ४ ॥ कथयिष्यामितत्सर्वंयत्तेमनासिवर्तते ॥ पतिव्रतापतिप्राणासदापत्युर्हितेरता ॥ ५ ॥ देवानामपिसाराध्यामु
नीनांब्रह्मवादिनां ॥ धवस्यैकस्ययानारीलोकेपूज्यतमास्मृता ॥६॥ तस्यासंमाननेगुर्वीनिभृतानभविष्यति ॥ मध्यदेशेपुरातातनगरीचातिशोभना ॥ ७ ॥
तस्यांचब्रह्मजातीयासेव्यानाम्नीपतिव्रता ॥ तस्याधवोभवत्कुष्ठीपूर्वकर्मविरोधतः ॥८॥ गलद्व्रणास्यपत्युश्चनित्यंचर्यापरायणा ॥यद्यन्मनोरथंतस्यशक्त्या
साकुरुतेभृशम् ॥ ९ ॥ अर्चयेद्देववन्नित्यंस्नेहंकुर्यादमत्सरा ॥ कदाचित्पथिगच्छंतींवेश्यांपरमसुंदरीम् ॥ १० ॥ दृष्ट्वातीवाभवन्मोहान्मन्मथाविष्टचे
तनः ॥ निश्श्वस्यसुतरांदीर्घंततस्तुविमनाभवत् ॥ ११ ॥ श्रुत्वागृहाद्विनिःसृत्यसाध्वीपप्रच्छतंपतिं ॥ उन्मनास्त्वंकथंनाथनिःश्वासस्तेकथंविभो ॥१२॥
ब्रूहिमेयच्चकर्तव्यमकर्तव्यंचयत्प्रियम् ॥ दयितंतेकरिष्यामित्वमेकोमेगुरुःप्रियः ॥ १३ ॥ अभीष्टंवदमेनाथयथाशक्तिकरोम्यहम् ॥ इत्युक्तेतामुवाचेदंवृथा
किंभापसेप्रिये ॥ १४ ॥ नशक्तात्वंनचैवाहंमोघंवक्तुंनयुज्यते ॥ प्रष्टुंनाधिकरोषीतियथादीर्घतरोःफलम् ॥ १५ ॥ भूमौस्थित्वातुखर्वात्मासमुद्धर्तुंप्रकांछ

ति ॥ तथामेरमणीलोभान्मोहाद्यदभिवांछितम् ॥ १६ ॥ दंपत्योरपिदुःसाध्यमपयानंवदाम्यहम् ॥ ॥ पतिव्रतोवाच ॥ ॥ ज्ञात्वातुत्वन्मनोवृत्तंशक्ताहं
कार्यसाधने ॥ १७ ॥ आदेशंकुरुमेनाथकर्तव्यंयेनकेनचित् ॥ यदितेदुर्लभंकार्यंकर्तुंशक्नोमियत्नतः ॥ १८ ॥ तदामेत्वतिकल्याणंफलिष्यतिपरोत्विह ॥
इत्युक्तेपरमःप्रीतःस्थितोवचनमब्रवीत् ॥१९॥ पापाभ्यासाच्चपाप्मानंपृच्छतीतिविनिश्चयः ॥ पथ्यस्मिन्संप्रगच्छंतींवेश्यांपरमसुंदरीम् ॥२०॥ सर्वतश्चान
वद्यांगींदृष्ट्वामेदह्यतेमनः ॥ यदितांत्वत्प्रसादाच्चप्राप्नोमिनवयौवनां॥२१॥तदामेसफलंजन्मकुरुसाध्विहितंमम ॥ यदिमांकुष्ठिनंदीनंपूतिगंधंनवव्रणम्॥२२॥
नगच्छतिवरारोहातदामेनिधनंहितम् ॥ श्रुत्वातेनेरितंवाक्यंसाध्वीवचनमब्रवीत् ॥ २३ ॥ यथाशक्तिकरिष्यामिस्थिरीभवप्रभोधुना ॥ मनसाथसमालोच्य
क्षपांतेह्युषसिद्रुतम् ॥ २४ ॥ गोमयंसहशोधन्यागृहीत्वासाययौमुदा ॥ संप्राप्यगणिकागेहंशोधयित्वाचचत्वरम् ॥ २५ ॥ प्रतोलींवीथिकां
चैवगोमयंप्रददौमुदा ॥ सातूर्णमागतागेहेजनस्यालोकनेभयात् ॥ २६ ॥ एवंक्रमेणसासाध्वीचरतिस्मदिनत्रयम् ॥ अथसावारमुख्याचचे
टिकाश्चेटकानपि ॥ २७ ॥ अपृच्छत्कस्यकर्माणिशोभनानिचचत्वरे ॥ मयानोक्तेप्युपःकालेकस्यमत्प्रियकारणात् ॥ ५८ ॥ रुच्यकर्म
णिदीप्यंतेरथ्याचत्त्वरवीथिकाः ॥ परस्परेणसंचिंत्यवारमुख्यांचतेब्रुवन् ॥ २९ ॥ अस्माभिर्नकृतंभद्रेकर्मचैतत्प्रमार्जनम् ॥ अथसा
विस्मयंगत्वासंचिंत्यरजनीक्षये ॥ ३० ॥ तयाचदृश्यतेसाचतथैवपुनरागता ॥ दृष्ट्वातांमहतींसाध्वींब्राह्मणींचपतिव्रताम् ॥ ३१ ॥ दधा
रचरणेतस्याहाक्षमस्वेतिभाषिणी ॥ आयुर्देहंचसंपत्तिर्यशोर्थंःकीर्तिरेव ॥ ३२ ॥ एतासांमेविनाशायस्फुरसीवपतिव्रते ॥ यद्यत्प्रार्थयसे
साध्विनित्यंदास्यामितद्दृढम् ॥ ३३ ॥ सुवर्णमणिरत्नंवाचेलंवायन्मनोरथं ॥ तामुवाचततःसाध्वीनमेचार्थेप्रयोजनन् ॥ ३४ ॥ अस्तिकार्यंचतेकिंचि
द्वदामिकुरुषेयदि ॥ तदामेहृदिसंतोषःकृतंसर्वंत्वयाधुना ॥ ३५ ॥ गणिकोवाच ॥ सत्यंसत्यंकरिष्यामिद्रुतंवदपतिव्रते ॥ कुरुमेरक्षणंमातर्दुःकृ
त्यंचमेवद ॥ ३६ ॥ त्रपयानिकृतंवाच्यंतस्यामुक्तंवरंप्रियम् ॥ क्षणंविमृश्यसावेश्याकृत्वाक्षांतिमुवाचच ॥ ३७ ॥ कुष्ठिनःपूतिगंधस्यसंपर्केदुःखिताभृ
शम् ॥ दिनैकंचकरिष्यामियद्यागच्छतिमद्गृहम् ॥ ३८ ॥ पतिव्रतोवाच ॥ आगमिष्यामितेगेहमद्यरात्रौचसुंदरि ॥ भुक्तभोग्यंपतिंदृष्ट्वापुनर्नेष्यामिमद्गृ
हम् ॥ ३९ ॥ गणिकोवाच ॥ गच्छशीघ्रंमहाभागेस्वगृहंचपतिव्रते ॥ पतिस्तेचार्द्धरात्रेसआगच्छतुचमद्गृहम् ॥४०॥बहवोमेप्रियास्संतिराजानस्तत्समाश्र
ये ॥ एकैकोमद्गृहेनित्यंतिष्ठतीहनिरंतरम् ॥ ४१ ॥ अद्याहंमेगृहंशून्यंकरिष्यामिचत्वद्भयात् ॥ सचागच्छतुतेभर्त्तासचास्मान्प्राप्यगच्छतु ॥ ४२ ॥ एत
च्छ्रुत्वातुसासाध्वीगतासौस्वगृहेतथा ॥ पत्यौनिवेदयामासकृत्यंतेफलितंप्रभो ॥४३ ॥ अद्यरात्रौचतद्गेहंगंतुंख्यातिंकरोतिसा ॥ प्रभूताःपतयस्तस्यास्तव

कालोनविद्यते ॥ ४४ ॥ विप्रउवाच ॥ कथंयास्यामितद्गेहंमयागंतुंनशक्यते ॥ एतज्ज्ञात्वाकुतःक्षांतिःकृतंकार्यंकथंभवेत् ॥ ४५ ॥ पतिव्रतोवाच ॥ स्वपृ
ष्ठस्थमहंकृत्वानेष्यामितद्गृहंप्रति ॥ सिद्धेह्यर्थेनयिष्यामिपुनस्तेनैववर्त्मना ॥ ४६॥ द्विजउवाच ॥ कल्याणित्वत्कृतेनैवसर्वंमेकृत्यमेष्यति ॥ इदानींयत्कृ
तंकर्मस्त्रीजनैरपिदुःसहम्॥४७॥तस्मिंश्चनगरेरम्येनित्यंचधनिनोगृहे ॥ पौरैश्चप्रचुरंवित्तंहृतंराज्ञाश्रुतंतदा ॥४८॥ श्रुत्वासर्वान्निशाचारानाहूयनृपतीरुषा ॥
जीवितुंयदिवोवांछाचोरंमामद्यदास्यथ ॥४९॥ गृहीत्वातुनृपस्याज्ञांयतैर्जिघृक्षयाकुलैः ॥ चारैश्चोरोगृहीतस्तैर्बलाच्चैवनृपाज्ञया ॥ ५० ॥ नगरोपांतदेशेच
वृक्षमूलेचनेवने ॥ समाधिस्थोमहातेजामांडव्योमुनिपुंगवः ॥ ५१ ॥ व्यातिष्ठद्वह्निसंकाशोयोगिनांप्रवरोमुनिः ॥ अंतर्नाडीगतोवायुःकिंचिन्नप्रतिभाति
च ॥ ५२ ॥ तंब्रह्मतुल्यंतिष्ठन्तंदृष्ट्वादुष्टामहामुनिम् ॥ चोरोयमद्भुताकारोधूर्तस्तिष्ठतिकानने ॥५३॥ एवमुक्त्वातुतंपापाबबन्धुर्मुनिसत्तमम् ॥ नोक्ताश्चने
क्षितास्तेनपुरुषाअतिदारुणाः ॥५४॥ ततोराजाउवाचेदंसंप्राप्तस्तस्करोमया ॥ उपांतेचपथिद्वारेकुरुध्वंघोरदण्डनम्॥५५॥ मांडव्यश्चमुनिस्तत्रपथिशूले
चकीलितः ॥ पायुदेशेचतैर्दत्तंशूलंयावच्चमस्तकम् ॥ ५६ ॥ व्यथांसचनजानातिशूलेविद्धतनुर्यमात् ॥ अन्यैरपिकृतोदण्डःकृतस्तैस्तुमनोहितः ॥५७॥
एतस्मिन्नंतरेरात्रावंधकारेघनोन्नते ॥ स्वपतिंपृष्ठतःकृत्वाप्रययौसापतिव्रता॥५८॥मांडव्यस्यतनौसङ्गात्कुष्ठिनोगंधआगतः ॥ भग्नःसमाधिस्तस्यैवंकुष्ठिसं
सर्गतोध्रुवम् ॥५९॥ मांडव्यउवाच ॥ एवंयेनाधुनाकृच्छ्रंकारितंगात्रवेदनम् ॥ सएवभस्मतांयातुप्रोदितेचविरोचने॥६०॥मांडव्येनैवमुक्तस्सपपातधरणी
तले ॥ ततःपतिव्रताचाहब्रध्नोनोदयतुध्रुवं ॥ ६१ ॥ दिनत्रयंगृहंनीत्वाशापाद्वेश्मगताततः ॥ शयनीयेस्थितंरम्येधृत्वाऽतिष्ठत्पतिव्रता ॥ ६२ ॥ शप्त्वातं
चमुनिश्रेष्ठोगतोदेशमभीष्टकम् ॥ सूरोनोदयतेलोकेयावच्चैवदिनत्रयम् ॥ ६३ ॥ निखिलंव्यथितंदृष्ट्वात्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ शतक्र
तुंपुरस्कृत्यगतादेवाःपितामहम् ॥ ६४ ॥ वृत्तंन्यवेदयन्सर्वेपद्मयोनौदिवौकसः ॥ कारणंचनजानीमस्त्वंतुयोग्यंविधेहिनः ॥ ६५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ पति
व्रतायायद्वृत्तंमांडव्यस्यमुनेश्चयत् ॥ यथानोदयतेब्रध्नोधातादेवेष्ववेदयत् ॥ ६६ ॥ ततोदेवाविमानैश्चपुरस्कृत्यप्रजापतिम् ॥ गतास्तदंतिकंविप्र
तूर्णंसर्वेचभूतलम् ॥ ६७ ॥ तेषांश्रियाविमानानांमुनीनांकिरणैस्तथा ॥ शतसूर्यमिवाभातिनान्यत्रचगृहोदरे ॥ ६८ ॥ हाहतास्मिकथंसूरोमद्गृहेसमुप
स्थितः ॥ अदृश्यंततयादेवाविमानैर्हंससन्निभैः ॥ ६९ ॥ एतस्मिन्नंतरेब्रह्मातामुवाचपतिव्रताम् ॥ अखिलानांचदेवानांद्विजानांचगवांतथा ॥ ७० ॥ य
थैवनिधनंतेषांकथंतेपरिरोचते ॥ मातःक्रोधंत्यजस्वाद्यसूर्यस्योदयनंप्रति ॥ ७१ ॥ पतिव्रतोवाच ॥ सर्वलोकानतिक्रम्यपतिरेकोगुरुर्मम ॥ अस्यमृत्यु
र्मुनेश्शापादुदितेचविरोचने ॥ ७२ ॥ तेनैवकारणेनैषमयाशप्तोदिवाकरः ॥ नकोपान्नचमोहाच्चलोभात्कामान्नमत्सरात् ॥ ७३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ एकस्य

निधनेनैवत्रैलोक्यस्यहितंभवेत् ॥ ततस्तेचाधिकंपुण्यंमातरेवंभविष्यति ॥ ७४ ॥ साचोवाचविधिंतत्रदेवानामग्रतःसती ॥ पतिंत्यक्त्वाचमेसत्यंशि वंमेनानुरोचते ॥ ७५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ उदितेचखगेसौम्येपत्यौतेभस्मतांगते ॥ स्वस्थेभूतेचत्रैलोक्येकरिष्यामिहितंतव ॥ ७६ ॥ भस्मनः पुरुषोभाव्यः कामदेवसमप्रभः ॥ गुणैःसर्वैर्युतोभर्तारतिवत्त्वंचसर्वदा ॥ ७७ ॥ यथापूज्योहरिर्देवैर्यथालक्ष्मीश्चपूजिता ॥ तथैवदंपतीस्वर्गेतस्मान्मद्वचनंकुरु ॥७८॥ पतिव्रतोवाच ॥ पत्युर्मेनिधनेब्रह्मन्विधवालोकनिंदिता ॥ कांस्तुलोकान्गमिष्यामिभग्नाचारामलीमसा ॥ ७९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अतस्तेनास्तिदोषोवैन मृतस्तेधवोधुना ॥ अस्माकंवचनेनैवकुष्ठीमन्मथतांव्रजेत् ॥ ८० ॥ वदत्स्येवंविधौसाचविमृश्यक्षणमेवच ॥ वाढमुक्तवतीसाचततस्सूर्योदयोभवत् ॥ ॥ ८१ ॥ अभवद्भस्मरूपोसौमुनिशापप्रपीडितः ॥ भस्मनोमध्यतोजातोद्विजोमन्मथपीडितः ॥ ८२ ॥ दृष्ट्वाविस्मयमापन्नाःसर्वेतेपुरवासिनः ॥ मुदि तादेवसंघाश्चजनःस्वस्थतरोभवत् ॥ ८३ ॥ विमानेनार्कवर्णेनस्वर्लोकादागतेनच ॥ पतिनासहसासाध्वीसुरैःसार्द्धंगतादिवम् ॥ ८४ ॥ एवंपतिव्रता यस्माच्छुभाचैवतुमत्समा ॥ तेनवृत्तंचजानातिभूतंभव्यंप्रवर्तनम् ॥ ८५ ॥ यइदंश्रावयेल्लोकेपुण्याख्यानमनुत्तमम् ॥ तस्यपापंक्षयंयातिजन्मजन्मकृतं चयत् ॥ ८६ ॥ अक्षयंलभतेस्वर्गंविबुधैःसंप्रयुज्यते ॥ ब्राह्मणोलभतेवेदंजन्मजन्मसुवाडव ॥ ८७ ॥ सकृच्छृणोतियः पूतोदुष्कृतौघाद्विमुच्यते ॥ सुरा लयमवाप्नोतिस्वर्गाद्भ्रष्टोधनीभवेत् ॥ ८८ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपतिव्रतोपाख्यानंनामैकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ द्विजउवाच ॥ मां डव्यस्यमुनेर्विष्णोश्शूलाघातःकथंतनौ ॥ पत्यौपतिव्रतायाश्चकथंकुष्ठंकलेवरे ॥ १ ॥ हरिरुवाच ॥ शिशुभावाच्चमांडव्योझिल्लिकायामभानतः ॥ वस्तिदेशेतृणंदत्वामोहात्सचमुमोचताम् ॥२॥ तेनापवाददोषेणधर्मस्याज्ञातुरेवच ॥ अहोरात्रंव्यथाकृच्छ्राभुक्तातेनद्विजन्मना ॥३॥ किंतुसमाधिनातेनज्ञा तंशूलसंभवम् ॥ कृच्छ्रंचमुनिनाकृत्स्नंयोगाभ्यासाद्वशादपि ॥ ४ ॥ कुष्ठिनोब्राह्मणोघातादजितेंद्रियकारणात् ॥ पूतिगंधंतनौकुष्ठंसंजातंद्विजसत्तम ॥५॥ पुराविप्रायतेनैवदत्तंगौरीचतुष्टयम् ॥ कन्यकात्रितयंविप्रतेनतस्यपतिव्रता ॥ ६ ॥ अस्यास्तुकारणादेवसचमत्समतांव्रजेत् ॥ अत्रतेविस्मयःकुत्रवेदकर्म पुरातनम् ॥ ७ ॥ द्विजउवाच ॥ कृत्यानारीनयस्यैवतस्यस्वर्गोभवेद्ध्रुवम् ॥ यथैतच्चरितंनाथसर्वेषांशिवमिष्यते ॥८॥ हरिरुवाच ॥ संतिकृत्याःस्त्रियः काश्चित्पुंसःसर्वस्वदस्यच ॥ तत्राप्यरक्षणीयांचमनसापिनधारयेत् ॥ ९ ॥ नस्त्रीणामप्रियःकश्चित्प्रियोवापिनविद्यते ॥ गावस्तृणमिवारण्येप्रार्थयंतिनवंन वम् ॥ १० ॥ पुमांसंवित्तहीनंचविरूपंगुणवर्जितम् ॥ अकुलीनंचभृत्यंचकामिनीभजतेध्रुवम् ॥ ११ ॥ भर्तारंचगुणोपेतंकुलीनंचमहाधनम् ॥ सुंदरं रतिदक्षंचत्यक्त्वानीचंभजेद्वधूः ॥१२॥ उमानारदसंवादमाख्यानंविद्धिभूसुर ॥ येनविद्यास्त्रियाश्चेष्टाविविधाःकृत्स्नशोद्विज ॥ १३ ॥ स्वभावान्नारदोविप्र

विश्वजिज्ञासकोमुनिः ॥ स्वांतेविमृश्याथगतःकैलासंगिरिमुत्तमम् ॥ १४ ॥ वृषकेतुसदाख्यानसप्रतिष्ठेहिमेगिरौ ॥ प्रणिपत्यमहात्मावैपप्रच्छपार्वतीं
मुनिः ॥ १५ ॥ देविसीमंतिनीनांतुदुश्चेष्टांज्ञातुमुत्सहे ॥ कौतुकेनत्वयाचर्यावधूनांसंप्रयुज्यते ॥ १६ ॥ सर्वासामपिनारीणांस्वान्तंजानासितत्त्वतः ॥ त
न्मांकथयसर्वेषुविनीतमज्ञमत्रच॥१७॥ देव्युवाच ॥युवतीनांसदाचित्तंपुंसुतिष्ठत्यसंशयम् ॥ अस्मिन्योनौसुसंयोग्येसंगतेवाप्यसंगते ॥ १८॥ सुवेषंपुरुषं
दृष्ट्वाभ्रातरंयदिवासुतम् ॥ योनिःक्लिद्यतिनारीणांसत्यंसत्यंहिनारद॥१९॥ स्थानंनास्तिक्षणंनास्तिनास्तिप्रार्थयितानरः॥तेननारदनारीणांसतीत्वमुपजाय
ते ॥२०॥ घृतकुंभसमानारीतप्तांगारसमःपुमान् ॥ तस्माद्घृतंचवह्निंचनैकस्थानेचधारयेत् ॥ २१ ॥ यथैवमत्तमातंगंसृणिमुद्गरयोगतः ॥ स्ववशंकुरु
तेयंतातथास्त्रीणांप्ररक्षकः ॥ २२ ॥ पितारक्षतिकौमारेभर्तारक्षतियौवने ॥ पुत्राश्वस्थाविरेभावेनस्त्रीस्वातंत्र्यमर्हति ॥ २३ ॥ ततःस्वातंत्र्यभावाञ्चस्वे
च्छयाचवरांगना॥पुरुषेणार्थिताधीराप्रेरणादिचरीभवेत् ॥२४॥ अरक्षणाद्यथापाकःश्वकाकवशगोभवेत् ॥ तथैवयुवतीनारीस्वच्छंदाद्दुष्टतांव्रजेत् ॥२५॥
पुनरेवकुलंदुष्टंतस्यास्संसर्गतोभवेत् ॥ परबीजेनयोजातःसचस्याद्वर्णसंकरः ॥२६॥ जारजःसंकरःपापोनरकेनियतंवसेत् ॥ कीटजातौगताजाताःपुनःसर्वेम
हीतले ॥२७॥ ततोम्लेच्छमुपानीतंकुलंस्याद्द्विजनंदन ॥ कुलक्षयोभवेद्यस्मात्तस्माद्दुष्टांनधारयेत् ॥२८॥ ज्ञात्वैवयोपितांदोषंक्षमतेयोनराधमः ॥ सतिष्ठे
न्निरयेघोरेरौरवेपितृभिःसह ॥२९॥ काचित्पातयतेनारीकाचिदुद्धरतेकुलम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकुलजामुद्वहेद्बुधः ॥ ३० ॥ कुलद्वयंसमानारीसमयित्वातु
तिष्ठति॥साध्वीतारयतेवंशान्दुष्टापातयतिध्रुवम्॥३१॥दारेष्वधीनंस्वर्गंचकुलंपंकंयशोऽयशः॥पुत्रंदुहितरंमित्रंसंसारेकथयंतिच॥३२॥तस्मादेकांद्वितीयां
वावामामुद्वाहयेद्बुधः ॥ संतानार्थांत्तुकामाञ्चवहुदोषाश्रिताचसा ॥ ३३ ॥ रजस्वलांचवनितांनावगच्छातियःपतिः ॥ ब्रह्महाभ्रूणहासोपिदुर्गतिंचाधिगच्छ
ति ॥३४॥ योमोहाद्दुर्भगांकृत्वासाध्वींत्यजतिपापकृत् ॥ तस्यावधेनयत्पापंतद्भुक्त्वानरकंव्रजेत् ॥३५॥ वनिताहरणंकृत्वाचांडलकुलतांव्रजेत् ॥ तथैवव
निताहानात्पतितोजायतेनरः ॥३६॥ रामांविन्यस्यस्कंधेचचिरंयमपुरेवसेत्॥मलमूत्रंशिरोदेशेनित्यंतस्यचसंपतेत् ॥३७॥ एवंवर्षसहस्राणिभारंवहतिदुर्म
तिः॥पुनर्यावन्तिलोमानितावत्सरौरवंव्रजेत् ॥३८॥पुनःकीटेषुसंतीर्णस्तदामानुपतांव्रजेत् ॥ ततश्चकलहंशोकंप्राप्नोतिपूर्वकल्मषात् ॥३९॥ एवंजन्मत्रयं
प्राप्यमुच्यतेपातकान्नरः ॥ तत्कालंनरकंभुक्त्वासातुकाकीतुवञ्चकी ॥ ४० ॥ उच्छिष्टनरकंभुक्त्वामानुषेविधवाभवेत् ॥ यःपुनश्चांत्यजांगच्छेन्म्लेच्छां
वापुल्कसांनरः ॥४१॥ द्वित्रिचतुर्गुणंभुक्तातत्रसंचीर्णवंचकः॥मातरंगुरुभार्यांचब्राह्मणींमहिषींतथा ॥४२॥ अन्यांवाप्रभुपत्नींचगत्वायात्यपुनर्भवं ॥ भगि
नींतत्पुत्रभार्यांतथादुहितरंस्नुषाम् ॥ ४३ ॥ पितृव्यांमातुलानींतुतथैवचपितृष्वसाम् ॥ मातृष्वस्रादिकामन्यांगत्वानास्तिचनिष्कृतिः ॥ ४४ ॥ ब्रह्महा

सभवेदंधोवचसाजडतांव्रजेत् ॥ कर्णयोर्बधिरोजातश्च्यवतेनास्तिनिष्कृतिः ॥ ४५॥ उक्काअश्लीलमत्यर्थमखिलंस्त्रीकृतेनहि ॥ द्विजउवाच ॥ एवंदुष्कृत
मासाद्यकथंमोक्षोभवेत्पुनः ॥ ४६ ॥ तत्समाचक्ष्वभगवन्श्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तासांचगमनंकृत्वातप्तांलोहस्यपुत्तलीं ॥ ४७॥
समालिंग्यत्यजेत्प्राणंशुचिर्लोकांतरंव्रजेत्॥ योवैगृहाश्रमंत्यक्त्वामच्चित्तोजायतेनरः ॥ ४८॥ नित्यंस्मरतिगोविंदंसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ ब्रह्महत्यायुतंतेन
कृतंगुर्वंगनागमात् ॥ ४९ ॥ शतंशतसहस्रंचपैष्टीमद्यस्यभक्षणात् ॥ स्वर्णादेर्हरणंकृत्वातेषांसंसर्गकांचिरं ॥५० ॥ एतान्यन्यानिपापानिमहान्तिपातका
निच ॥ अग्निंप्राप्ययथातूलंतृणंशुष्कंप्रणश्यति ॥ ५१ ॥ तस्मान्मन्नामगोविंदंस्मृत्वापूतोभवेन्नरः ॥ योवागृहाश्रमेतिष्ठेन्नित्यंगोविंदघोषणम् ॥ ५२ ॥
कृत्वाचपूजयित्वाचसपापात्सन्तरोभवेत् ॥ भागीरथीतटेरम्येखगस्यग्रहणेशिवे ॥ ५३ ॥ गवांकोटिप्रदानेनयत्फलंलभतेनरः ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिस
हस्रंचाधिकंचयत् ॥ ५४ ॥ गोविंदकीर्तनेतातमत्पुरेचाक्षयंवसेत् ॥ कामात्सभवनेस्थित्वासार्वभौमोभवेन्नृपः ॥ ५५ ॥ पुराणेमत्कथांश्रुत्वामत्सादृश्यं
लभेन्नरः ॥ कथयित्वापुराणंचविष्णुसायुज्यतांव्रजेत् ॥५६ ॥ तस्मान्नित्यंचश्रोतव्यंपुराणंधर्मसंचयं ॥ श्रावितव्यंप्रयत्नेनलोकेविष्णुतनुंव्रजेत् ॥ ५७ ॥
अन्यद्वास्त्रीकृतेदोषेयथायोगंभवेद्ध्रुवं ॥ निशामयप्रवक्ष्यामितत्वतोद्विजनंदन ॥ ५८ ॥ सर्वबीजस्यदानेनसांबुकुंभंमहाफलम् ॥ दद्याद्विप्रायपुण्याहेसद्यः
पूतोभवेत्क्षणात् ॥५९॥ सर्वंधान्यादिकंबीजंकालेदद्याद्विजातये ॥ सर्वपापक्षयंकृत्वाअक्षयंस्वर्गमश्नुते ॥ ६० ॥ गुणंवक्ष्यामिविप्रर्षेसतीनांयादृशंदृढम्॥
शुद्धवंशोभवेत्तस्यानित्यंलक्ष्मीःप्रवर्तते ॥ ६१ ॥ उभयोर्वंशयोःस्वर्गोभर्तुरात्मनएवच ॥ पतिव्रतागुणोविप्रविस्मृतःपृच्छतस्तव ॥ ६२ ॥ पुनर्वक्ष्या
मियोषाणांसर्वलोकहितंशुभम् ॥ उषित्वापूर्वकालंचपुण्यापुण्येनयोषितः ॥ ६३ ॥ पश्चात्पतिव्रतायाश्चताश्चगच्छंतिमद्गतिम् ॥ पण्मासंवाथव
र्षंवाअधिकंचप्रशस्यते ॥ ६४ ॥ पतिव्रताभवेद्याचयावत्पूताव्रजेद्दिवम् ॥ सुरापंविप्रहंतारंसर्वपापयुतंपातिम् ॥ ६५ ॥ पंकात्पूतंनयेत्स्वर्गं
भर्त्तारंयानुगच्छति ॥ कंदर्पसदृशोभर्तासारतीवमनोरमा ॥ ६६ ॥ जिष्णोरेवचिरंलोकेभुंक्तेऽनंतमयंसुखम् ॥ पतिव्रतावलाद्याचविदूरेस्वामि
पातने ॥ ६७ ॥ चिह्नंलब्ध्वामृतावह्नौपापादुद्धरतेपतिं ॥ पतिव्रताचयानारीदेशांतरमृतेपतौ ॥ ६८ ॥ साभर्तुश्चिह्नमादायवह्नौसुप्त्वादिवंव्रजेत् ॥ या
स्त्रीब्राह्मणजातीयामृतंपतिमनुव्रजेत् ॥ ६९ ॥ सास्वर्गमात्मघातेननात्मानंतपतिंनयेत् ॥ नम्रियेतसमंगत्वाब्राह्मणीब्रह्मशासनात् ॥ ७० ॥ प्रव्रज्या
गतिमाप्नोतिमरणादात्मघातिनी ॥ ॥ नरोत्तमउवाच ॥ सर्वासामपिजातीनांब्राह्मणःशस्यइष्यते ॥ ७१ ॥ पुण्यंचद्विजमुख्येनअत्रकिंवाविपर्ययः
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ब्राह्मण्यास्साहसंकर्मनैवयुक्तंकदाचन ॥ ७२ ॥ निःशेषेस्यावधंकृत्वासनरोब्रह्महाभवेत् ॥ तस्माद्ब्राह्मणजातियाविप्रयाचव्रतंच

रेत् ॥ ७३ ॥ प्रवक्ष्यामियथातथ्यंशृणुविप्रयथार्थतः ॥ आपणांतरमामिष्यंभक्षयेन्नकदाचन ॥ ७४ ॥ अश्वमेधसहस्राणांहायनेफलमाप्नुयात् ॥ अर्ह
णंचेष्टदेवस्यहरेर्व्रतमनुत्तमम् ॥ ७५ ॥ स्वामिनोपिजलंपिंडंसंप्रदद्यादमत्सरात् ॥ युगकोटिसहस्राणियुगकोटिशतानिच ॥ ७६ ॥ पतिनासहसासा
ध्वीविष्णुलोकेयुताभवेत् ॥ ततोमहाव्रतंप्राप्यनिरयेब्राह्मणीवधूः ॥ ७७ ॥ उद्धरेदुभयोर्वंशाञ्छतशोथसहस्रशः ॥ अतोबंधुजनैरेवपुत्रैर्भ्रात्रादिभि
र्बुधैः ॥७८॥ विनियम्यसदातस्याव्रतलोपंनकारयेत् ॥ हरेश्चेद्वासरंप्राप्यविधवानव्रतंचरेत्॥७९॥ पुनर्वैधव्यतामेतिजन्मजन्मनिदुर्भगा ॥ भोजनात्मत्स्य
मांसस्यव्रतानांविप्रयोगतः ॥ ८० ॥ चिरंनिरयमासाद्यशुनीभवतिनिश्चितम् ॥ दुष्टायामैथुनंगच्छेद्विधवाकुलनाशिनी ॥ ८१ ॥ नरकाननुभूयाथगृध्रिणी
दशजन्मसु ॥ द्विजन्मफेरवाभूत्वाततोमानुषतांव्रजेत् ॥ ८२ ॥ तथैवबालवैधव्यादासीत्वमुपगच्छति ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ कन्यादानफलंब्रूहिवददास्याः
फलंचयत् ॥ ८३ ॥ विधानंचयथोक्तंचयदिमेनुग्रहःप्रभो ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ रूपाढ्येगुणसंपन्नेकुलीनेयौवनान्विते ॥ ८४ ॥ समृद्धेवित्तसंपूर्णे
कन्यादानफलंशृणु ॥ सर्वाभरणसंयुक्तांकन्यकांयोददातिच ॥ ८५ ॥ तेनदत्ताधरासर्वासशैलवनकानना ॥ अर्द्धाभरणदानेनफलंदातुर्भवेद्ध्रुवम्॥८६॥
अनाभरणकन्यायाः पादैकस्यफलंभवेत् ॥ यःपुनःशुल्कमश्नातिसयातिनरकेनरः ॥ ८७ ॥ विक्रीयचात्मजांमूढोनरकान्ननिवर्त्तते ॥ लोभादसदृशेपुंसिक
न्यांयस्तुप्रयच्छति ॥ ८८ ॥ रौरवंनरकंप्राप्यचांडालत्वंचगच्छति ॥ अतएवहिशुल्कंचजामातुर्नकदाचन ॥ ८९ ॥ गृह्णातिमनसाप्राज्ञोयदत्तंतस्यचा
क्षयम् ॥ भूमिंगांचहिरण्यंचधनंवस्त्रंचधान्यकम् ॥ ९० ॥ जामातुर्यौतकंदत्वासर्वंभवतिचाक्षयम् ॥ विवाहसमयेवत्ससगोत्रपरगोत्रजैः ॥ ९१ ॥
यौतकंदीयतेकिंचित्तत्सर्वंचाक्षयंभवेत् ॥ दातानस्मरतेदानंप्रतिग्राहीनयाचते ॥ ९२ ॥ उभौतौनरकंयातश्छिन्नरज्जुर्घटोयथा ॥ अवश्यं
यौतकंदानंदातव्यंसात्विकेनहि ॥ ९३ ॥ अदत्वानरकंप्राप्यदासीत्वमुपगच्छति ॥ अत्यासन्नेतिदूरस्थेचात्याढ्येचातिदुर्गते ॥ ९४ ॥
कुलहीनेचमूर्खेचपट्सुकन्यानदीयते ॥ अतिवृद्धेचातिदीनेरोगिष्ठेदेशवासिनि ॥ ९५ ॥ अतिक्रुद्धेप्यसन्तुष्टेषट्सुकन्यानदीयते ॥ एतेभ्यः
कन्याकांदत्वानरकंचाधिगच्छति ॥ ९६ ॥ लोभात्संमानलाभाच्चकन्यकापरिवर्तनात् ॥ मुनीनांप्रियसींनारींयुवतींरूपशालिनीम् ॥ ९७ ॥
सालंकारांसशय्यांचदत्वाऽनंतफलंलभेत् ॥ अनयोश्चफलंतुभ्यंयुवतीकन्ययोरपि ॥ ९८ ॥ एकावरायदातव्याअपराब्राह्मणायतु ॥ क्रीतादे
वायदातव्याधीरेणाकष्टकर्मणा ॥ ९९ ॥ कल्पकालंभवेस्त्वर्गेनृपोवाकोमहाधनी ॥ प्रतिजन्मलभेतैषसुपत्नींवरवर्णिनीम् ॥ १०० ॥ यइदंशृणुयान्नि
त्यंपुण्याख्यानमनुत्तमम् ॥ सर्वपापक्षयस्तस्यसर्वशास्त्रार्थपारगः॥ १ ॥ लभेतसोऽक्षयंस्वर्गंनारीणांवल्लभोभवेत् ॥ क्षत्रियोविजयीचाथलोकनाथोभवेद्ध्रु

वम् ॥ २ ॥ श्रुतंहरतिपापानिजन्मजन्मकृतानिच ॥ सौभाग्यंलभतेलोकेतथैवचवरांगना ॥ १०३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपंचाख्याने स्त्रीणामाख्यानंनामद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५२॥ द्विजउवाच ॥ तुलाधारस्यचरितंप्रभावमतुलंप्रभो ॥ वक्तुमर्हस्यशेषेणयदिमय्यस्त्यनुग्रहः॥१॥भगवानुवाच ॥ सत्यभावादलोभाच्चदयायोवैत्वमत्सरात् ॥ नित्यंयज्ञशतंतस्यसुनिष्पन्नंसुदक्षिणम् ॥ २ ॥ सत्येनोदयतेसूरोवातिवातस्तथैवच ॥ नलंघयेत्समुद्रस्तुवेलांकूर्मोधरांतथा॥३॥सत्येनलोकास्तिष्ठंतिसर्वेचवसुधाधराः ॥ सत्याद्भ्रष्टोथयःसत्वोप्यधोवासीभवेद्ध्रुवम् ॥४॥ सत्यवाचिरतोयस्तुसत्यकार्येरतः सदा ॥ सशरीरेणस्वर्लोकमागत्याच्युततांव्रजेत् ॥ ५ ॥ सत्येनमुनयःसर्वेमांचगत्वास्थिरंगताः ॥ सत्याद्युधिष्ठिरोराजासशरीरोदिवंगतः ॥६॥सर्वशत्रुगणंजित्वालोकोधर्मेणपालितः ॥ अकरोच्चमखंशुद्धंराजसूयंसुदुर्लभम् ॥ ७ ॥ चतुरशीतिसहस्राणिब्राह्मणानांचनित्यशः ॥ भोजयेद्रुक्मपात्रेषुराजोपकरणेषु च ॥ ८ ॥ भोजयित्वोपकरणांस्तेभ्योदत्वाविसर्जयेत् ॥ यदभीष्टंद्विजातीनामतोन्यद्दापयेद्धनम् ॥ ९ ॥ अदरिद्रंततोज्ञात्वाद्विजव्यूहंपरित्यजेत् ॥ तथैव स्नातकानांतुसहस्राणितुषोडश ॥ नित्यंसंभोजयेद्राजासत्येनैवविमत्सरः ॥ १० ॥ अतिष्ठंतगृहेपूर्वेचिरंतस्यजिगीषया ॥ जितंतेनजगत्सर्वंप्राणानुग्रहकारणात् ॥ ११ ॥ सत्येनचासुरोराजाबलिरिंद्रोभविष्यति ॥ पातालस्थस्यतस्यैवभूयस्तिष्ठामिवेश्मनि ॥ १२ ॥ निरंतरंचतिष्ठामिस्वांतेपुण्यैककर्मणः॥ यद्वापुरामयाबद्धोदैत्ययोनेर्विमोक्षणात् ॥ १३ ॥ तलंचैवामरत्वंहिशक्रत्वंप्रददाम्यहम् ॥ हरिश्चंद्रोनृपस्सत्यात्सवाहनपरिच्छदः ॥ १४ ॥ स्वशरीरेण शुद्धेनसत्यलोकेप्रतिष्ठितः ॥ राजानोबहवश्चान्येयेचसिद्धामहर्षयः ॥ १५ ॥ ज्ञानिनोयतयश्चैवसर्वेसत्येऽच्युताभवन् ॥ तस्मात्सत्यरतोलोकेसंसारोद्धरण क्षमः ॥ १६ ॥ तुलाधारोमहात्मावैसत्यवाक्येप्रतिष्ठितः ॥ लोकेतत्सदृशोनास्तिसत्यवाक्यस्यकारणात् ॥ १७ ॥ अश्वमेधसहस्रेणसत्यंतुतुलयाधृतम् ॥ अश्वमेधसहस्राद्धिसत्यमेवविशिष्यते ॥ १८ ॥ सर्वसत्याद्भवेत्साध्यंसत्योहिदुरतिक्रमः ॥ सत्यवाक्येनसाधेनुर्बहुलास्वर्गगामिनी ॥ १९ ॥ सर्वराष्ट्रंसमाधायपुनरावृत्तिदुर्लभा ॥ तथायंसर्वदासाक्षीमृषानास्तिकदाचन ॥ २० ॥ बहुधर्मलपमर्घंचक्रयविक्रयणेसुधीः ॥ सत्यवाक्यं प्रशस्तंचविशेषात्साक्षिणोभवेत् ॥ २१ ॥ साक्षिणःसत्यमुक्त्वाचअक्षयंस्वर्गमाययुः ॥ वावदूकःसभांप्राप्यसत्यंवदतिवाक्पतिः ॥ २२ ॥ सयातिब्रह्मणोगेहंयज्ञैरन्यैश्चदुर्लभम् ॥ सभायांयोवदेत्सत्यमश्वमेधफलंलभेत् ॥ २३ ॥ लोभाद्द्वेषान्मृषोक्त्वाचरौरवंनरकंव्रजेत् ॥ सर्वसाक्षी तुलाधारोजनानांशूरएवच ॥ २४ ॥ विशेषाल्लोभसंत्यागान्नाकेनिर्जरतांव्रजेत् ॥ कश्चिच्छूद्रोमहाभागोनलोभेवर्ततेक्वचित् ॥ २५ ॥ वृत्तिश्शाकेनदुःखेनतथाशिलोंछतोभृशम् ॥ जर्जरंवस्त्रयुग्मंचकरौपात्रेचसर्वदा ॥ २६ ॥ सदापिलाभविरहोनपरस्वंगृहीतवान् ॥ तस्यजिज्ञासयैवाहंगृहीत्वावस्त्र

युग्मकम् ॥ २७ ॥ अवकोटेनदीतीरेस्थितस्संस्थाप्यसादरम् ॥ सद्दष्ट्वावस्त्रयुग्मंतत्रलोभेकुरतेमनः ॥ २८ ॥ इतरस्यपरिज्ञायतत्क्षांत्यास्वगृहंययौ ॥
ततोविचिंतयित्वातुहृदास्वल्पमितिद्विज ॥२९॥ उदुंबरंहेमगर्भमयातत्रैवपातितम् ॥ किंकरेचनदीतीरेविकोणेजनवर्जिते॥३०॥तस्ययातस्यदेशेतुदृष्टंते
नतदद्भुतम् ॥ अलंविधानमेतत्तुकृत्रिमंचोपलक्ष्यते ॥ ३१ ॥ ग्रहणेवाधुनाचास्यअलोभंनष्टमेवमे ॥ अस्यैत्ररक्षणेकष्टमहंकारपदंत्विदम् ॥ ३२ ॥ यतो
लोभस्ततोलाभोलाभाल्लोभःप्रवर्तते ॥ लोभग्रस्तस्यपुंसश्चशाश्वतोनिरयोभवेत् ॥ ३३ ॥ यदिनोविगुणंवित्तंयदावेश्मनितिष्ठति ॥ तदामेदारपुत्रा
णामुउन्मादोह्युपपद्यते॥३४॥उन्मादात्कामसंजातविकारान्मतिविभ्रमः ॥ भ्रमान्मोहोप्यहंकारःक्रोधलोभावतःपरं ॥३५॥एषांप्रचुरभावाच्चतपःक्षयंगमिष्य
ति ॥ क्षीणेतपसिवर्ततेपंकाश्चित्तप्रमोहकाः ॥३६॥ तैश्चशृंखलयोगैश्चबद्धोनैवोद्धृतिंव्रजेत् ॥ एतद्विमृश्यशूद्रोसौपरित्यज्यगृहंगतः ॥ ३७ ॥ स्वस्थादे
वाम्मुदातत्रसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ निर्ग्रंथिरूपमादायतस्यांतिकगृहंतथा ॥ ३८ ॥ गत्वाहंदैवसंवादमवदंभूतवर्तनम् ॥ ततोभ्यासप्रसंगाच्चजनानांच
परिप्लवात् ॥ ३९ ॥ तस्ययोषातदागत्यपप्रच्छदै कारणम् ॥ ततोहमवदंतस्ययद्वाचेतोगतंद्रुतम् ॥ ४० ॥ निभृतोथनिनादस्यकारणंकथितंमया ॥हृद्ग
तंपतिनातेद्यविधेनादत्तमज्ञवत् ॥ ४१ ॥ परित्यक्तंमहाभागेपुनर्नास्तीहतेवसु ॥ यावज्जीवतिदौर्विध्यंतस्यभोक्तानसंशयः ॥ ४२ ॥ गच्छमातर्गृहं
शून्यमलब्धंतत्प्रपृच्छतम् ॥ श्रुत्वातद्वैशिवंसाचवचनंपत्युरंतिके ॥ ४३ ॥ गत्वाप्रोवाचदुर्वृत्तंतच्छ्रुत्वाविस्मयंगतः ॥ सविचिंत्यतयासार्धमागतोसौ
ममांतिकम् ॥४४॥ निभृतंमामुवाचेदंक्षपणत्वंचकीर्तय ॥ क्षपणकउवाच ॥ चाक्षुषंचिरसंशुद्धंहेलयातृणवत्कथम् ॥४५॥ त्वयात्यक्तंयतस्तातनास्तिभाग्य
मकंटकम्॥ऐश्वर्यमतुलंशौर्यंशीर्यतेभावुकंपुनः॥४६॥स्ववंधूनांमहद्दुःखमाजन्ममरणांतिकम्॥द्रक्ष्यसेचात्मनानित्यंमृतानांयागतिर्ध्रुवम् ॥४७॥ तस्मात्त
द्गृह्यतांतूर्णंभुंक्ष्वभोग्यमकंटकम्॥ऐश्वर्यमतुलंशौर्यंलोकानांविस्मयंवरम्॥४८॥शूद्रउवाच॥नमेवित्तेस्पृहाचास्तिधनंसंसारवागुरा ॥ तद्विधौपतितोमर्त्योन
पुनर्मोक्षकंव्रजेत्॥४९॥शृणुवृत्तस्ययद्दोषमिहलोकेपरत्रच॥भयंचोराच्चज्ञातिभ्योराजभ्यस्तत्करादपि॥५०॥ सर्वेजिघांसवोमर्त्याःपशुमत्स्यविविष्किराः॥
तथाधनवतांनित्यंकथमर्थास्सुखावहाः॥५१॥प्राणस्यांतकरोह्यर्थस्साधकोदुरितस्यच ॥ कालादीनांप्रियंगेहंनिदानंदुर्गतेःपरम्॥ ५२॥ क्षपणकउवाच ॥
यस्यार्थास्तस्यमित्राणियस्यार्थास्तस्यबांधवाः ॥ कुलंशीलंचपांडित्यंरूपंभोग्यंयशःसुखम् ॥ ५३ ॥ धनेनतुविहीनस्यपुत्रदारोज्झितस्यच ॥ क
थंमित्रंकथंधर्मदीनानांजन्मनःकथं ॥ ५४ ॥ सत्वादिक्रतुकार्यंचपुष्करिण्युपकारकं ॥ दानंनाकस्यसोपानंनिःस्वस्यचनसिद्ध्यति ॥ ५५ ॥ व्रतकार्य
स्यरक्षाचधर्मादिश्रवणंभृशम् ॥ पितृयज्ञादितीर्थंचनिर्वित्तस्यनसिद्ध्यति ॥५६॥ तथारोगप्रतीकारःपथ्यमौषधसंचयं ॥ रक्षणंविग्रहश्चैवशत्रूणांविजयोध्रु

वम् ॥ ५७ ॥ स्त्रीणांचजन्मनावार्तावसुयोगेनलभ्यते ॥ भूतभव्यप्रवृत्तानांसुकृतंदुष्कृतंचयत् ॥ ५८ ॥ तस्माद्बहुधनंयस्यतस्यभोग्यंयदृच्छया ॥ स्व
गेवितरणादेवलप्स्यसेह्यचिरादितः॥५९॥ ॥ शूद्रउवाच॥ अकामाच्चव्रतंसर्वमक्रोधात्तीर्थसेवनम्॥दयाजप्यसमाशुद्धंसंतोषोधनमेवच ॥६०॥अहिंसापरमा
सिद्धिःशिलोंछवृत्तिरुत्तमा ॥ शाकाहारःसुधातुल्यउपवासःपरंतप ॥ ६१ ॥ संतोषोमेमहाभोग्यंमहादानंवराटकम् ॥ मातृवत्परदाराश्चपरद्रव्याणिलोष्ठवत्
॥६२॥ परदाराभुजंगाभाःसर्वयज्ञइदंमम ॥ तस्मादेनंनगृह्णामिसत्यंसत्यंगुणाकर ॥ ६३ ॥ प्रक्षालनाद्धिपंकस्यदूरादस्पर्शनंवरं ॥ इत्युक्तेतुनरश्रेष्ठपुष्प
वर्षंपपातह ॥ ६४ ॥ मूर्ध्निदेशेतनौतस्यसर्वदेवैरितंद्विज ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्नृत्यंत्यप्सरसांगणाः ॥ ६५ ॥ जगुर्गंधर्वपतयोविमानंचापताद्दिवः ॥ ऊचुर्दे
वगणास्तत्रविमानमिदमारुह ॥ ६६ ॥ सत्यलोकंसमासाद्यभुंक्ष्वभोग्यंमहेंद्रवत् ॥ संख्यातेनापिवर्तैतभोग्यकालस्यधार्मिक ॥ ६७ ॥ इत्युक्तेषुचदेवेषुशू
द्रोवचनमब्रवीत् ॥ कथंनिर्ग्रंथकस्यास्यज्ञानंचेष्टास्यभाषणम् ॥ ६८ ॥ किंवाहरिहरौब्रह्माकिंवाशक्रोबृहस्पतिः ॥ किंवामच्छलनादेवसाक्षाद्धर्मइहाग
तः ॥ ६९ ॥ इत्युक्तेक्षपणश्चासौस्मितोवचनमब्रवीत् ॥ विज्ञातुंचैववोधर्ममहंविष्णुरिहागतः ॥ ७० ॥ विमानेनदिवंगच्छसकुटुंबोमहामुने ॥ मत्प्रसादाच्च
युष्माकंसदैवनवयौवनम् ॥ ७१ ॥ भविष्यतिमहाप्राज्ञभाग्यानंत्यंप्रलप्स्यथ ॥ दिव्याभरणसंयुक्तादिव्यवस्त्रोपशोभिताः ॥ ७२ ॥ गतास्तेसहसानाकंसर्वे
बंधुजनैर्वृताः ॥ एवंद्विजवरश्रेष्ठलोभत्यागाद्ययुर्दिवम् ॥ ७३ ॥ तुलाधारस्तथाधीमान्सत्यधर्मप्रतिष्ठितः ॥ येनजानातितद्वृत्तंदेशांतरसमुद्भवम् ॥ ७४ ॥
तुलाधारसमोनास्तिसुरलोकेप्रतिष्ठितः ॥ तस्मात्त्वमपिभूदेवसमंगत्वादिवंव्रज ॥ ७५ ॥ यइदंशृणुयान्मर्त्यःसर्वधर्मप्रतिष्ठितः ॥ जन्मजन्मार्जितंपापं
तत्क्षणात्तस्यनश्यति ॥ ७६ ॥ सकृत्पठनमात्रेणसर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ लोकानांपुरतोविप्रदेवानामर्च्यतांव्रजेत् ॥ ७७ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृ
ष्टिखंडेशूद्रस्यालोभाख्यानंनामत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अद्रोहकस्यचाख्यातोमहिमालोकदुःसहः ॥ एकतल्पगतां
वामांक्षांत्वासर्वजितोभवत् ॥ १ ॥ ज्ञानिनामपिदुःसाध्यंमुनीनांब्रह्मचारिणां ॥ सुरासुरमनुष्याणांविषमंतत्समंगतः ॥ २ ॥ स्वभावाद्धिपमंकामं
जेतुंकःपुरुषःक्षमः ॥ अद्रोहकमृतेविप्रसएवभवजित्पुमान् ॥ ३ ॥ अहल्याहरणादेवसुरेशस्यभगांकता ॥ पुनर्देव्याःप्रसादाच्चसहस्राक्षेतिवि
श्रुतः ॥ ४ ॥ विदितंसर्वलोकेचत्रैलोक्येसचराचरे ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ कथंचदेवदेवस्यअहल्याहरणंप्रभो ॥ ५ ॥ भगांकत्वंचसंप्राप्यसहस्रा
क्षःसुराधिपः ॥ नगांकोपिभगांकत्वंसंप्राप्तस्सुरराट्कथम् ॥ ६ ॥ दुःश्रुतंसुरवैकल्यंश्रोतुमिच्छामितत्वतः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पुराऽस्वांतोद्भवांक
न्यांलोकेशश्चमहामनाः ॥ ७ ॥ गौतमायददौधातालोकपालाग्रतोमुदा ॥ ततस्तुलोकपालानांमन्मथाविष्टचेतसाम् ॥ ८ ॥ शचीपतेस्तुसंमोहोऽहृदि

शल्यइवस्थितः ॥ लोकपालानतिक्रम्यसुवेषावरवर्णिनी ॥ ९ ॥ द्विजायरत्नभूतैषादत्ताकिंवाकरोम्यहम् ॥ इतिसंचिंत्यतस्यास्तुवर्तमानेचयौवने ॥
॥ १० ॥ पुनश्चमाययादृष्टंरूपंतस्यास्सुशोभनम् ॥ पुनश्चिन्तयमानोसौगौतमाध्यासनंगतः ॥ ११ ॥ पश्चात्तुतस्यगमनाद्यद्वृत्तंतच्छृणुष्वमे ॥ एक
दागौतमःस्नातुंगतोसौपुष्करंप्रति ॥ १२ ॥ साध्वीचगृहशौचेचगृहवस्तुनितत्परा ॥ प्रवृत्तादेववास्तूनांबलिंकर्तुंतत्परा ॥ १३ ॥ इंधनंवह्निकार्यंच
नित्यकर्मानुसंचयम् ॥ एतस्मिन्नंतरेशक्रोमुनेस्तस्यमहात्मनः ॥ १४ ॥ रूपमास्थायगात्रेणप्रविवेशोटजंमुदा ॥ पतिव्रतापतिंदृष्ट्वाश्रद्धयापरयासती ॥
॥ १५ ॥ देवस्थानेचवस्तूनांसंचयंकर्तुमुद्यता ॥ ततस्तामब्रवीदातांमुनिवेषधरोहरिः ॥ १६ ॥ प्रद्युम्नवशगोवामेदेहिमेचुंबनादिकम् ॥ एतस्मिन्नं
तरेसाचत्रपायुक्ताब्रवीद्वचः ॥ १७ ॥ देवकार्यादिकंत्यक्त्वावक्तुंनार्हसिमेप्रभो ॥ सर्वंजानासिधर्मज्ञपुण्यानांनिश्चयंमुने ॥ १८ ॥ अयमर्थोहिवेलायाम
धुनैवनयुज्यते ॥ ततस्तांचारुसर्वांगींदृष्ट्वामन्मथपीडितः ॥ १९ ॥ अलंप्रियेनवक्तव्यंहृच्छयोमेप्रजायते ॥ कर्तव्यंचाप्यकर्तव्यंपत्युर्वचनसं
मतम् ॥ ॥ २० ॥ करोतिसततंयाचसाचनारीपतिव्रता ॥ लंघयेद्याचतस्याज्ञांसुरतेचविशेषतः ॥ २१ ॥ पुण्यंतस्याभवेन्नष्टंदुर्गतिंचाधिगच्छति ॥
साब्रवीद्देववस्तूनिसंतिदेवार्थतोमुने ॥ २२ ॥ नित्यकर्माणिचान्यानिकिंवातेषुविपर्ययः ॥ सचोवाचसतींतत्रदेह्यालिंगादिकंमम ॥ २३ ॥
मनसाभयमुत्सृज्यमयादत्तानितानिच ॥ इत्युक्त्वातांपरिष्वज्यकृतस्तेनमनोरथः ॥ २४ ॥ एतस्मिन्नंतरेविप्रमुनेर्हृद्यासकल्मषम् ॥ ततो
ध्यानंसमारभ्याजानाद्वृत्तंशचीपतेः ॥ २५ ॥ तूर्णमेवद्वारदेशेगत्वाचसमुपस्थितः ॥ शक्रोमुनिंतुसंलक्ष्यचौतुदेहंविवेशह ॥ २६ ॥ गच्छतःपृषदं
शस्यपद्धतौप्रचचालह ॥ मुनिस्तत्रावदत्तंवैकस्त्वंमार्जाररूपधृत् ॥ २७ ॥ भयात्तस्यमुनेरग्रेशक्रःप्रांजलिराश्रितः ॥ मघवंतंपुरोदृष्ट्वाचुको
पमुनिपुंगवः ॥ २८ ॥ यत्त्वयाचेदृशंकर्मभगार्थंछलसाहसम् ॥ कृतंतस्मात्तवांगेषुसहस्रभगमुत्तमम् ॥ २९ ॥ भवत्विहतुपापिष्ठलिंगंतेनिपाति
ष्यति ॥ गच्छमेपुरतोमूढसुरस्थानंदिवौकसः ॥ ३० ॥ पश्यंतिमुनिशार्दूलानराःसिद्धास्सहोरगाः ॥ एवमुक्त्वामुनिश्रेष्ठोरुदंतींतांपतिव्रताम् ॥ ३१ ॥
पप्रच्छकिमिदानींतेकर्मदारुणमागतम् ॥ इत्युक्तावेपमानासाभीतापतिमुवाचह॥३२॥अज्ञानाद्यत्कृतंकर्मक्षंतुमर्हसिवैप्रभो ॥ मुनिरुवाच॥ परेणाभिगता
सित्वममेध्यापापचारिणी ॥ ३३ ॥ अस्थिचर्मसमाविष्टानिर्मांसानखवर्जिता ॥ चिरंस्थास्यसिचैकापित्वांपश्यंतुजनाःस्त्रियः ॥ ३४ ॥ दुःखितातमुवाचे
दंशापस्यांतोविधीयताम् ॥ इत्युक्तेकरुणाविष्टोमन्युनापिपरिप्लुतः ॥ ३५ ॥ जगादगौतमोवाक्यंरामोदाशरथिर्यदा ॥ वनमभ्यागतोविष्णुः
सीतालक्ष्मणसंयुतः ॥ ३६ ॥ दृष्ट्वात्वांदुःखितांशुष्कांनिर्देहांपाथिसंस्थितां ॥ गदिष्यतिचवैरामोवसिष्ठस्याग्रतोहसन् ॥ ३७ ॥ किमियंशुष्करूपाचप्र

तिमास्थिमयीशवा ॥ नदृष्टंमेपुराब्रह्मन्रूपंलोकविपर्ययम् ॥ ३८ ॥ ततोराममहाभागंविष्णुंमानुषविग्रहम् ॥ यद्वृत्तमासीत्पूर्वंतद्वसिष्ठःकथयिष्यति ॥ ३९ ॥ वसिष्ठवचनंश्रुत्वारामोवक्ष्यतिधर्मवित् ॥ अस्यादोषोनचैवास्तिदोषोयंपाकशासने ॥ ४० ॥ एवमुक्तेतुरामेणत्यक्त्वारूपंजुगुप्सितं ॥ दिव्यंरूपंसमास्थायमद्गृहंचागमिष्यसि ॥४१॥ शप्त्वातुगौतमस्तांहितपस्तप्तुंगतोवनम् ॥ ततोत्यंतंशुष्करूपातथैवपथिसंस्थिता ॥४२॥ रामस्यवचनादेवगौतमंपुनरागता ॥ गौतमोपितयासार्द्धमद्यैवंदिवितिष्ठति ॥ ४३ ॥ इंद्रोपित्रपयायुक्तःस्थितश्चांतर्जलेचिरम् ॥ स्थित्वाचांतर्जलेदेवीमस्तौदिंद्राक्षिसंज्ञिताम् ॥ ४४ ॥ सुप्रसन्नाततोदेवीस्तोत्रेणपरितोषिता ॥ गत्वोवाचततःसा ववरोस्मत्तोविगृह्यताम् ॥ ४५ ॥ ततोदेवीमुवाचेदंशक्रःपरपुरंजयः ॥ त्वत्प्रसादाच्चमेदेविवैरूप्यंमुनिशापजम् ॥ ४६ ॥ संत्यज्यदेवराज्यंचलब्ध्वाहंतुपुरायथा ॥ तमुवाचततोदेवीपापंतंमुनिशापजम् ॥ ४७ ॥ हंतुंब्रह्मादयोदेवाश्शक्तानाहंसुरेश्वर ॥ किंतुबुद्धिंसृजाम्यद्ययेनलोकैर्नलक्ष्यते ॥ ४८ ॥ योनिमध्यगतंदृष्टिसहस्रंतेभविष्यति ॥ सहस्राक्षइतिख्यातस्सुरराज्यंकरिष्यसि ॥ ४९ ॥ मेषांडंतवशिश्नंचभविष्यतिचमद्वरात् ॥ इत्युक्त्वासाजगन्माताततत्रैवांतरधीयत ॥५०॥ शक्रोदेववरैःपूज्योह्यद्यापिदिविवर्तते ॥ इंद्रस्यैतादृशीकामादवस्थाद्विजसत्तम ॥५१॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेअहल्याहरणंनामचतुष्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अपरंचप्रवक्ष्यामिकामेनाधिष्ठितस्यच ॥ पुराभागीरथीतीरेद्विजःपरमहंसकः ॥ १ ॥ उपदेष्टासहस्राणांद्विजानांशांतिदःपरः ॥ एकदंडधरःसाक्षात्कूर्मवद्धरणीस्थितः ॥ २ ॥ एकाकिनःसतस्तस्यदेवागारेविनिष्कृते ॥ पत्युर्गृहात्परंगेहंगंतुंसायंसमुद्यता ॥ ३ ॥ अकस्माद्युवतीनारीमिलितारूपधारिणी ॥ दृष्ट्वातांभगवान्विप्रोमन्मथस्यभयार्दितः ॥ ४ ॥ अगारजठरेकृत्वासचैनांप्राक्षिपत्क्षपाम् ॥ अर्गलंसादृढंकृत्वादेवागारेसुशोभने ॥ ५ ॥ कदाचिदपितंद्वारादागंतुंनददातिह ॥ एवंभूतःसमाधिस्थःक्षपांक्षिस्वाविलप्यसः ॥ ६ ॥ चिंतयंस्तांवरारोहांद्वारिकिंवाकृतंमम ॥ एवंसंचिंत्यतामाहद्वारंदेहीहनःप्रिये ॥७॥ पतिश्चवशगःकांतेदयितस्तेभविष्यति ॥ ततस्तंप्राहसाविप्रंवृद्धंकामप्रलालसम् ॥ ८ ॥ अनन्वितागिरःस्ताततवकुंत्वंनार्हसिप्रभो ॥ अथासोभगवान्प्राहप्रचुरंचास्तिमेवसु ॥ ९ ॥ तवदास्यामिकल्याणिप्रस्फोटयकपाटिकाम् ॥ विप्रमाहपुनःसाचत्वंवैमेधर्मतःपिता ॥ १० ॥ मागच्छपुत्रिकांमांचपरयोषांचधार्मिक ॥ मनसाससमालोच्यसुषिरेणपथागृहान् ॥ ११ ॥ बाहुनोद्धाट्यतेनैवगंतुंचैवसमुद्यतः ॥ गच्छतश्चार्द्धमररउत्तमांगंसुसंकटे ॥ १२ ॥ प्रविष्टंनपुनश्चैतिपंचत्वमगमत्तदा ॥ उषःकालेसमायातारक्षिणोयेचकंकिराः ॥ १३ ॥ अद्भुतंतंशवंदृष्ट्वातामूचुस्तेचविस्मिताः ॥ कथंचनिधनंत्वस्यसंभूतंब्रूहिसुंदरि ॥ १४ ॥ कथयित्वातुतद्वृत्तमभीष्टंदेशमागता ॥ एवंकामस्यमहिमादुर्निवारोजनेषुच ॥ १५ ॥ सर्वेषामपिजं

तूनांसुरासुरनृणांभवेत् ॥ दृष्ट्वाऽमोघांवरारोहांसर्वलोकपितामहः ॥१६ ॥ च्युतबीजोभवत्तत्रलौहित्यसंभवस्मृतः ॥ पुनातिसकलान्लोकान्सर्वतीर्थमयो
हिसः ॥ १७ ॥ यमाश्रित्यनरोयातिब्रह्मलोकमनामयम् ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ कथंचब्रह्मणोमोहोह्यमोघाकावरांगना ॥ १८ ॥ उद्भवंतीर्थराजस्यश्रोतुमि
च्छामितत्त्वतः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मुनिर्देवैःसमाराध्यःपद्मयोनिसमप्रभः ॥ १९ ॥ शंतनुश्चेतिविख्यातःपत्नीतस्यपतिव्रता ॥ अमोघेतिसमाख्याताऽरू
पयौवनशालिनी ॥ २० ॥ अस्याश्वपतिमन्वेष्टुंयातोब्रह्माचतद्गृहम् ॥ तस्मिन्कालेमुनिश्रेष्ठःपुष्पाद्यर्थंवनंगतः ॥ २१ ॥ सातंदृष्ट्वासुरश्रेष्ठमर्घ्यपाद्या
दिकंददौ ॥ दूरेभिवादनंकृत्वासागृहंप्रविवेशह ॥ २२ ॥ तांचदृष्ट्वानवद्यांगींधाताकामवशंगतः ॥ स्रष्टात्मानंसमाधायाचिंतयत्तांपुरोगताम् ॥ २३ ॥ बी
जंपपातखट्वायांब्रह्मणःपरमात्मनः ॥ ततोब्रह्मागतस्त्रस्तस्त्वरयापरिपीडितः ॥२४ ॥ अथायातोमुनिर्गेहंशुक्रंपीठेददर्शह ॥ तमपृच्छद्वरारोहांकश्चाप्यत्रा
गतःपुमान् ॥ २५ ॥ तमुवाचततोऽमोघाब्रह्माह्यत्रागतःपते ॥ त्वामेवान्वेषितुंनाथमयादत्तोत्रपीठकः ॥२६॥ शुक्रस्यकारणंचात्रतपसाज्ञातुमर्हसि ॥ ततो
ध्यानात्परिज्ञातंतेनैवचद्विजन्मना ॥ २७ ॥ ब्रह्मरेतःपरंसाध्वीपालयस्वममाज्ञया ॥ उत्पद्यतेसुतस्तेतुसर्वलोकैकपावनः ॥ २८ ॥ आवयोःसर्वक
ल्याणंफलिष्यतिमनोगतम् ॥ ततःपतिव्रतातस्यआज्ञामागृह्यसंभवात् ॥ २९ ॥ पपौरेतोमहाभागाब्रह्मणःपरमात्मनः ॥ आवर्तइवसंजज्ञेरौद्रगर्भइति
स्फुरन् ॥ ३० ॥ प्रसोढुंनैवशक्तासाशंतनुंचाब्रवीत्ततः ॥ गर्भंधारयितुंनाथनशक्नोम्यधुनाप्रभो ॥ ३१ ॥ किंकरिष्यामिधर्मज्ञप्राणोमेसंचलत्यपि ॥
आज्ञापयमहाभागगर्भंत्यक्ष्यामियत्रच ॥ ३२ ॥ पत्युराज्ञांसमादायमुक्तोगर्भोयुगंधरे ॥ पयस्तेजोमयंशुद्धंसर्वधर्मप्रतिष्ठितम् ॥ ३३ ॥ तन्मध्येपुरुषः
शुद्धःकिरीटीनीलवाससा ॥ रत्नदाम्नाचविद्धांगोदुःप्रेक्ष्योज्योतिषांगणः ॥ ३४ ॥ ततोदेवगणाःस्वर्गात्पुष्पवर्षमवाकिरन् ॥ प्रसूतःसर्वतीर्थेषुती
र्थराजइतिस्मृतः ॥ ३५ ॥ ततोरामइतिख्यातःप्रजातोहंभृगोःकुले ॥ क्षत्रियान्पितृहंतॄंस्तुससैन्यबलवाहनान् ॥ ३६ ॥ हत्वायुद्धगतान्भीतान्पंकैः
सर्वैर्युतोह्यहम् ॥ ब्रह्महत्यासमंघोरंमद्देहेसमुपस्थितम् ॥३७ ॥ पंकयुक्तंकुठारंमेक्षालितंनैवशुद्ध्यति ॥ ततःखेचाभवद्वाणीराममद्वचनंकुरु ॥ ३८ ॥ यत्र
तीर्थेकुठारंतेनिर्मलंचभवेदिह ॥ तत्रतेसर्वपापानांजातानांचक्षयोभवेत् ॥ ३९ ॥ जनानांतत्रसर्वेषांहितार्थंतिष्ठमानद ॥ चपलंगच्छतीर्थानिसर्वा
णिसुमहांतिच ॥ ४० ॥ तेषांमध्येमहातीर्थेपर्शुःशुद्धोभवेद्यदि ॥ तंचजानीहितीर्थेषुमुक्तिदंपरिकीर्तितम् ॥ ४१ ॥ तच्छ्रुत्वाजामदग्न्यस्तुतीर्थानि
प्रययौतदा ॥ गंगांसरस्वतींशुभ्रांकावेरींसरयूंतथा ॥ ४२ ॥ गोदावरींचयमुनांकद्रूंचवसुदांतथा ॥ अन्यांचपुण्यदांरम्यांगौरींपूर्वांस्थितांशुभाम् ॥ ४३ ॥
गच्छतस्तस्यधीरस्यसदागतिसमस्यच ॥ क्षालितःसर्वतीर्थेषुनपुनर्निर्मलोभवत् ॥ ४४ ॥ ततोगिरिगुहांदुर्गांमहारण्यंचपर्वतम् ॥ गिरिकूटंचदुर्लभ्यं

ययौतीर्थमसौहारिः ॥ ४५ ॥ नचनिर्मलतामेतिकुठारस्तस्यतेनच ॥ विषादमगमत्तत्ररामःपरपुरंजयः ॥ ४६ ॥ हाहेतिविविधंकृत्वाचोपविश्यधरातले ॥
प्रचिंतामगमद्वीरस्तमुवाचपुनस्तथा ॥ ४७ ॥ पूर्वस्यांदिशिदेवेशतीर्थंचास्तिगुहोदरे ॥ तच्छ्रुत्वानरशार्दूलोगत्वाकुंडंददर्शसः ॥ ४८ ॥ प्रदक्षिणंजला
वर्तंशुभ्रंपापहरंशुभम् ॥ तज्जलस्पर्शमात्रेणकुठारःशुद्धतांगतः ॥ ४९ ॥ ततोरामोभिषेकंतुकृतवान्प्रमुदान्वितः ॥ शुद्धात्मनस्त्वपापस्यबुद्धिर्जाताप्रपा
विनी ॥ ५० ॥ सरामःसुचिरंस्थित्वातीर्थराजंप्रसाद्यतम् ॥ ततस्ततोऽचलात्प्राप्यपुरंवेगसमन्वितः ॥५१॥ ख्यातंकृत्वाततश्चोन्योगतोसौलवणार्णवम्॥अ
यंतीर्थवरःसाक्षात्पितामहकृतोभुवि॥५२॥सुखदःसर्वतःशुद्धोमुक्तिमार्गप्रदः किल ॥ एवंकामप्रभावंचविद्धिदुर्वारदुःसहम् ॥५३॥ कामाज्जातंवृषंपापंपुण्यं
पुण्यप्रयोगतः ॥ सजातश्चैवलौहित्योविरिंचेश्चैवचौरसः ॥ ५४ ॥ शंतनोःक्षेत्रसंजातस्त्वमोघागर्भसंभवः ॥ विरिञ्चिनाजितःकामःशांतनोरप्यमत्सरात् ॥
॥ ५५ ॥ तस्याःपतिव्रतात्वाच्चतीर्थात्तीर्थवरोहिसः ॥ एवंयस्तुपठेन्नित्यंपुण्याख्यानमिदंशिवम् ॥ ५६॥ शृणुयाद्वामुदापृथ्व्यांमुक्तिमार्गंसगच्छति ॥ इति
श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपंचाख्यानेलौहित्योत्पत्तिर्नामपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पुराशर्वः स्त्रियोदृष्ट्वायुवतीरूपशालिनीः ॥
गंधर्वकिन्नराणांचमनुष्याणांचसर्वतः ॥ १ ॥ मंत्रेणताः समाकृष्यत्वातिदूरेविहायसि ॥ तपोव्याजपरोदेवस्तासुसंगतमानसः ॥ २ ॥ अतिरम्यांकुटींकृत्वा
ताभिःसहमहेश्वरः ॥ क्रीडांचकारसहसामनोभवपराभवः ॥ ३॥ एतस्मिन्नंतरेगौर्याश्चित्तमुद्भ्रांततांगतम् ॥ अपश्यद्ध्यानयोगेनक्रीडंतंजगदीश्वरम् ॥ ४॥
स्त्रीभिरंतर्गतंज्ञात्वारोषस्यवशगाभवत् ॥ ततः क्षेमंकरीरूपाभूत्वाचप्रविवेशसा ॥ ५ ॥ व्योमैकांतेतिदूरेचकामदेवसमप्रभम् ॥ वामातिमध्यगंशुभ्रंपुरु
षंपुरुषोत्तमम् ॥ ६ ॥ स्त्रीभिःसहसमालिंग्यप्रक्रीडंतंमुहुर्मुहुः ॥ चुंबंतंनिर्भरंदेवंहररागप्रपीडितम् ॥ ७ ॥ वृत्तंक्षेमंकरीदृष्ट्वानिपपाताग्रतस्तदा ॥ ता
सांकेशेषुचाकृष्यचकारचरणाहतिम् ॥ ८ ॥ त्रपयापीडितश्शर्वःपराङ्मुखमवस्थितः ॥ केशेष्वाकृष्यरोषात्ताःपातयामासभूतले ॥ ९ ॥ स्त्रियः सर्वा
धरांप्राप्यसहसाविकृताननाः ॥ उमाशापप्रदग्धांगाम्लेच्छानांवशमागताः ॥ १० ॥ ताश्चांडालस्त्रियःख्याताअधवाधवसंयुताः ॥ अद्याप्युमाकृतं
शापंसर्वास्ताश्चसमश्नुयुः ॥ ११ ॥ अथोमाशतधारूपंकृत्वेशंसंगतातदा ॥ एवंप्रभावंजानीहिकामस्यसततंद्विज ॥ १२ ॥ ततश्चिरात्तयासार्द्धंगतःकै
लासमंदिरं ॥ अतःक्षेमंकरींदृष्ट्वायेभिनंदंतिमानवाः ॥ १३ ॥ तेषांवित्तर्द्धिविभवाभवंतीहपरत्रच ॥ कुंकुमारक्तसर्वांगिकुंदेन्दुधवलानने ॥ १४ ॥
सर्वमंगलदेदेविक्षेमंकरिनमोस्तुते ॥ योगिनीसाम्यंतेनैवसंमुखाविमुखापिवा ॥ १५ ॥ दृष्ट्वातांनाभिवंदेद्यस्तस्ययुद्धेपराजयः ॥ राजगृहेषुविद्यायां
नमस्काराज्जयोभवेत् ॥ १६ ॥ एवंकामस्यमाहात्म्यंभवोमोहवशंगतः ॥ अयंदेवासुराणांचक्षमयाप्रभुतांगतः ॥ १७ ॥ अस्यैवसदृशोलोकेनभूतो

नभविष्याति ॥ रामामङ्कस्थितांरम्यांक्षमातल्पगतेनच ॥ १८ ॥ त्यक्त्वैवसाधितालोकास्सुरासुरसुदुर्लभाः ॥ एवंवैष्णवमुख्यश्चसुरासुरगणा
र्चितः ॥ १९ ॥ योनोददातिभुक्त्यग्र्यंशेषंचस्वयमश्नुते ॥ एवमभ्यासधैर्येणदीर्घकालेसुखंगते ॥ २० ॥ प्राक्संगमात्स्वभार्यांचदृष्ट्वामांप्रददौमुदा ॥
द्वादशाब्दंप्रसंकल्प्यप्राग्भोगोमयिवेशितः ॥ २१ ॥ तेनतस्यगृहेनित्यंतिष्ठामिगृहरक्षणात् ॥ तथाधात्रीफलस्यापिसदास्वरसमीहते ॥ २२ ॥
तस्मादुक्तोमयान्येषांवैष्णवानांचवैष्णवः ॥ पुरायेविप्रमेभक्तास्सुरामत्पथगामिनः ॥ २३ ॥ तैरेवनकृतंयच्चतदनेनकृतंपरम् ॥ तस्माद्वैष्णवसर्वे
स्वंनामरम्यंमयाकृतम् ॥ २४ ॥ अस्यवेश्मनितिष्ठामिमुहूर्तंनचलाम्यहम् ॥ अतोयेचैवमद्भक्तास्तेष्वहंसुलभोद्विज ॥ २५ ॥ अस्माकंपदवीं
तेभ्योह्यद्यदद्भिस्वकारणम् ॥ आवयोर्विप्रसौजन्यंस्वप्रभोज्यादिकंसमम् ॥२६॥ सायुज्यंचसखित्वंचपश्यभूदेवनांतरम् ॥ ततोमूकादयःसर्वेस्वागताह
रिमीश्वरम् ॥२७॥ गंतुकामादिवंपुण्यास्सदाराःसपरिच्छदाः ॥ येचतेषांगृहाभ्याशेप्यात्मनोगृहगोधिकाः॥२८॥ नानाकीटादयोयेचेतेपामनुययुःसुराः ॥
॥ व्यासउवाच ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ २९ ॥ प्रचक्रुःपुष्पवर्षाणिसाधुसाध्वित्यनादयन् ॥ देवंदुंदुभयोनेदुर्विमानेषुवनेषु
च ॥ ३० ॥ समारुह्यरथंस्वंस्वंहरिवीथीपुरंययुः ॥ तदद्भुतंसमालोक्यविप्रोऽवोचज्जनार्दनम् ॥ ३१ ॥ उपदेशंचदेवेशब्रूहिमेमधुसूदन ॥ श्री
भगवानुवाच ॥ गच्छस्वपितरौतातशोकविक्लवमानसौ ॥ ३२ ॥ समाराध्यप्रयत्नेनमद्भूहंप्राप्स्यसेचिरात् ॥ पितृमातृसमादेवानतिष्ठंतिसुरालये ॥३३॥
याभ्यांसुगर्हितंदेहंशिशुत्वेपालितंसदा ॥ अज्ञानदोषसहितंप्रपुष्टंचापिवर्धितम् ॥ ३४ ॥ याभ्यांतयोस्समंनास्तित्रैलोक्येसचराचरे ॥ ततोदेवगणा
स्सर्वेपंचभिस्तैर्मुदान्विताः ॥ ३५ ॥ माधवंसंस्तुवंतश्चगतास्तेहरिमंदिरम् ॥ खचितांचपुरींरम्यांविश्वकर्मविनिर्मिताम् ॥ ३६ ॥ रत्नाढ्यामिष्टसं
पूर्णांकल्पवृक्षादिभिर्युताम् ॥ शातकुम्भमयैर्गेहैस्सर्वरत्नैस्सकर्बुराम् ॥ ३७ ॥ वज्रवैडूर्यसोपानांस्वर्णदीतोयसंयुताम् ॥ गीतवाद्यादिसंपूर्णांसर्वदु
र्गसमाकुलाम् ॥ ३८ ॥ कोकिलालापबहुलांसिद्धगंधर्वसेविताम् ॥ रूपाढ्यैःसुजनैःपूर्णांप्रयांतीमिवखेपुरीम् ॥ ३९ ॥ ततःस्थित्वाच्युताःसर्वेसर्वलोको
र्ध्वतोभृशम् ॥ द्विजोपिपितरौगत्वासमाराध्यप्रयत्नतः ॥ ४० ॥ अचिरेणैवकालेनसकुटुंबोहरिंययौ ॥ पंचाख्यानमिदंपुण्यंमयातेसमुदाहृतम् ॥ ४१ ॥
यःपठेच्छृणुयाद्वापितस्यनास्तीहदुर्गतिः ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्नलिप्येतकदाचन ॥ ४२ ॥ गवांकोटिप्रदानेनयत्फलंलभतेनरः ॥ तत्फलंसमवाप्नोति
पंचाख्यानावगाहनात् ॥ ४३ ॥ स्नानेनपुष्करेनित्यंभागीरथ्यांचसर्वदा ॥ यत्फलंतदवाप्नोतिसकृच्छ्रवणगोचरात् ॥ ४४ ॥ दुःस्वप्नंनाशयेत्क्षिप्रंतथारो
ग्यंप्रयच्छति ॥ लक्ष्म्यारोग्यकरंचैवतस्माच्छ्रोतव्यमेवहि ॥ ४५ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपंचाख्यानंनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥

॥द्विजाऊचुः॥कीर्तिर्धर्मोथलोकेषुसर्वाणिप्रवराणिच ॥ वदनोमुनिशार्दूलयदिनोस्तित्वनुग्रहः॥१॥ व्यासउवाच ॥ यस्यखातेवनेगावस्तृप्यंतिमासमेवच॥
यद्दासप्तदिनात्पूतःसर्वदेवैःसपूजितः॥२॥पुष्करिण्याविशेषेणपूतायायज्ञकर्मणा ॥ यत्फलंजलदानेनसर्वमत्रास्यितच्छृणु॥३॥ हायनेहायनेचैवकल्पंकल्पं
विधीयते ॥ दानात्स्वर्गमवाप्नोतितितोयदःसर्वदाभुवि ॥ ४ ॥ मेघेवर्षतिखातेचजायंतेये ग्शर्करा ॥ तावद्वर्षसहस्राणिदिवमश्नातिमानवः ॥ ५ ॥ तोयैरन्ना
दिपाकैश्चप्रसन्नोमानवोभवेत् ॥ प्राणानांचविनान्नैश्चधारणन्नैवजायते ॥ ६ ॥ पितॄणांतर्पणंशौचंरूपंवैगंध्यनाशनम् ॥ बीजंत्विहार्जितंसर्वंसर्वंतोयेप्रतिष्ठित
म् ॥ ७ ॥ वस्त्रस्यधावनंरुच्यंभाजनानांतथैवच ॥ तेनैवसर्वकार्यंचपानीयंमेध्यमेवच ॥ ८ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनवापीकूपतटाककम् ॥ कारयेच्चचलैःसर्वै
स्तथासर्वधनेनच ॥ ९ ॥ ततोविनिर्जलेदेशेयोददातिजलाशयम् ॥ वासरेवासरेतस्यकल्पंस्वर्गेविनिर्दिशेत् ॥ १० ॥ त्रिविष्टपाच्च्युतोविप्रोवेदशास्त्रार्थ
पारगः ॥ लोकबंधुःसधर्मात्मातपस्तस्मादिवंव्रजेत् ॥ ११ ॥ एवंजन्माष्टकंप्राप्यएकस्याक्षयमिष्यते ॥ क्षत्रियाणांकुलेजातःसार्वभौमोभवेन्नृपः ॥ १२ ॥
विशोऽक्षयंधनंविद्याजन्मज्जन्मसुयत्प्रियम् ॥ शूद्रादयोन्त्यजाश्चान्येलभंतेस्वर्गतिंमुहुः ॥ १३ ॥ चतुर्हस्तप्रमाणंतुकूपंखनतियःपुमान् ॥ परोपकारकं
नित्यंकल्पंस्वर्गेतुहायने ॥ १४ ॥ द्विगुणेद्विगुणंविद्याच्छतंचैवचतुर्गुणे ॥ विंशत्किष्कुप्रमाणांतुदद्यात्पुष्करिणींतुयः ॥ १५ ॥ विष्णोर्धामलभेत्सोपि
दिव्यभोगंतथैवच ॥ अनंतरंनृपोजातोधनीवार्गिश्वरोभवेत् ॥ १६ ॥ एवंद्विस्त्रिश्चतुर्वापिगुणतोभोग्यमिष्यते ॥ विस्तीर्णंप्रचुरंविद्धिसहस्रेणाच्युतोदि
वः ॥ १७ ॥ सहस्राद्द्विगुणेनैवसुरपूज्योभवेन्नरः ॥ जंतवस्तत्रयेसंतियावंतोजीवनंययुः ॥ १८ ॥ तत्संख्याकाजनास्तस्यकिंकराःपृष्ठलग्नकाः ॥ भवं
तिसततंगेहेपुरेजनपदेषुच ॥ १९ ॥ विहायापितरंभोग्याधनेक्षीणेयथावनम् ॥ पक्षिणस्सूकरश्चैवमहिषीकरिणीतथा ॥ २० ॥ उपदेष्टाचकर्त्ताचप
डेतेस्वर्गगामिनः ॥ दिव्यंचपक्षिणांचैवशतंस्वर्गेविनिर्दिशेत् ॥ २१ ॥ क्रोडोवर्षसहस्रंतुमहिष्ययुतहायनम् ॥ देवरूपंसमास्थायकरिण्याल
क्षमुच्यते ॥ २२ ॥ कोटच्चेकमुपदेष्टुश्चकर्तुरक्षयमेवच ॥ पुराधनिसुतेनैवकृतःख्यातोजलाशयः ॥ २३ ॥ अयुतधनव्ययेनैवप्राणेनैवचले
नच ॥ सर्वसत्वोपकारायाशिवश्रद्धायुतेनच ॥ २४ ॥ कालेनकियताचापिक्षीणवित्तोभवत्किल ॥ कश्चिदर्थीधनीतस्यमूल्यदानायचो
द्यतः ॥२५॥ विमृश्यधनिनाचोक्तंव्याहारंशृणुताधुना ॥ दीनारस्यायुतंवातेदास्याम्यस्याश्चकारणात् ॥ २६ ॥ लब्धंतेपुष्करिण्याश्चपुण्यंलाभःत्र
मन्यसे ॥ शक्तयादत्वाथमूल्यंतांस्वीयांकर्तुंव्यवस्थितः ॥ २७ ॥ एवमुक्तेसतंप्राहवासरेप्ययुतंपुनः ॥ फलंभवतिवैनित्यंपुण्यंपुण्यविदोविदुः ॥ २८ ॥
एतस्मिन्निर्जलेदेशेशिवंखातंकृतंचमे ॥ स्नानपानादिकंकर्मसर्वेकुर्वंत्यभीप्सितः ॥ २९ ॥ तस्मान्मेप्ययुतार्थस्यनैत्यकंफलमिष्यते ॥ ततस्तस्याभव

द्धास्यंतथैवचसभासदाम् ॥ ३० ॥ ह्रियाचपीडितःसोपिवाक्यमेतदुवाचह ॥ सत्यमेतद्वचोस्माकंपरीक्षांकुरुधर्मतः ॥ ३१ ॥ मत्सरात्सतुतंप्राहशृणुमेव
चनंपितः ॥ दीनारायुतमेतत्तेदत्वाचानीयप्रस्तरम् ॥ ३२ ॥ पातयिष्या।मितेखातेयथायोगंप्रमज्जतु ॥ उन्मज्जतिचयत्कालेप्रस्तरःसंतरत्यपि ॥ ३३ ॥
क्षयंयास्यतिनोवित्तंनोचेन्मेधर्मतोहिंसा ॥ वाढमुक्त्वायुतंतस्यगृहीत्वास्वगृहंगतः ॥ ३४ ॥ साक्षिणामग्रतस्तेनप्रस्तरःपातितस्तथा॥पुष्करिण्यांमहत्यां
चदृष्टंनरसुरासुरैः ॥ ३५ ॥ ततोधर्मतुलायांतुतुलितंधर्मसाक्षिणा ॥ दीनारायुतदानस्यपुष्करिण्याजलस्यतु ॥ ३६ ॥ नसमंतुदिनैकंतुजलस्यधर्म
तोभृशम् ॥ धनिनोमानसंदुःखंमोघार्थंचपरेहनि॥३७॥ शिलोच्चयोऽभवत्तीर्णोद्वीपवच्चजलोपरि ॥ ततःकोलाहलःशब्दोजनानांसमुपस्थितः ॥३८॥ तच्छ्रु
त्वाद्भुतवाक्यंचमुदातौचागतौततः ॥ दृष्ट्वाशैलंतथाभूतंकृतंतेनायुतंतथा ॥ ३९ ॥ ततःखाताधिपेनैवशैलंदूरेनिपातितम् ॥ पुण्यंखातस्यचोत्खातेप्रलु
प्तस्यसुतेनहि ॥ ४० ॥ सोपिनाकंसमारुह्यजन्मजन्मसुनिर्वृतः ॥ गोत्रमातृगणानांचनृपाणांसुहृदांतथा ॥ ४१ ॥ सखीनांचोपकर्तॄणांखातंखात्वाऽक्षयं
फलम् ॥ तपस्विनामनाथानांब्राह्मणानांविशेषतः ॥ ४२ ॥ खातंतुजनयित्वातुस्वर्गंचाक्षयमश्नुते ॥ तस्मात्खातादिकंविप्राःशक्तितोयःकरिष्यति ॥४३॥
सर्वपापक्षयात्पुण्यंमोक्षंयायान्नसंशयः ॥ यइदंश्रावयेल्लोकेधर्माख्यानंमहोत्कटम् ॥ ४४ ॥ सर्वखातप्रदानस्यफलमश्नातिधार्मिकः ॥ ग्रहणेभास्कर
स्यैवभागीरथ्यांतटेवरे ॥ ४५ ॥ गवांकोटिप्रदानस्यफलंश्रुत्वालभेन्नरः ॥ नचदारिद्र्यतामेतिनशोकंव्याधिसंचयम् ॥ ४६ ॥ असंमानंमहद्दुःखमुभयोर्ना
धिगच्छति ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेखातादिकीर्तनंनामसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ शाखिनामेवसर्वेषांफलंवक्ष्यामिया
दृशम् ॥ तच्छृणुध्वंमहाभागारोपणेचपृथक्पृथक् ॥ १ ॥ यस्तुरोपयतेतीरेपुण्यवृक्षान्समंततः ॥ तस्यपुण्यफलंज्ञातुंकथितुंनैवशक्यते ॥ २ ॥ अन्यत्ररो
पणंकृत्वाशाखिनांयत्फलंलभेत् ॥ ततोजलसमीपेतुलक्षकोटिगुणंभवेत् ॥ ३ ॥ स्वयंपुष्करिणीतीरेत्वनंतंफलमश्नुते ॥ तस्माच्छतगुणंब्रूमःशाखि
नांपुण्यकारिणाम् ॥ ४ ॥ अश्वत्थरोपणंकृत्वाजलाशयसमीपतः ॥ यत्फलंलभतेमर्त्योनतत्क्रतुशतैरपि ॥५॥ पतंतियानिपत्राणिजलेपर्वणिपर्वणि ॥ तानिपिं
डसमानीहपितॄणामक्षयंययुः ॥ ६ ॥ खादंतिपतगास्तत्रफलानिकामतोध्रुवम् ॥ ब्रह्मभक्ष्यसमंतस्यपुण्यंभवतिचाक्षयम् ॥ ७ ॥ अश्वत्थेनैवभक्ष्येण
रोपणेनैवयत्फलम् ॥ तद्वैक्रतुशतैर्नैवपुत्रैरेवशतैरपि ॥ ८ ॥ उष्णेच्छायांप्रगृह्णंतिगावोदेवाद्विजातयः ॥ कर्तुःपितृगणानांचस्वर्गोभवतिचाक्षयः ॥ ९ ॥
कर्तुस्वस्थस्यवैविघ्नमक्षयत्वान्नशक्यते ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनरोपयेद्वृक्षमाधवम् ॥१०॥ एकंवृक्षंसमारोप्यनरःस्वर्गान्नहीयते ॥ तस्मादेवमहावृक्षंरोपयध्वं
द्विजोत्तमाः ॥ ११ ॥ जलानांनिकटेरम्येरसानांक्रयविक्रये ॥ मार्गेजलाशयेवृक्षान्रोपयेद्योमहाशयः ॥ १२ ॥ अश्वत्थादीन्समारोप्यस्वर्गंयातिमनो

रमम् ॥ अर्चयित्वातुयत्पुण्यंप्रवक्ष्यामिद्विजातयः ॥१३॥ स्नात्वाश्वत्थंस्पृशेद्यस्तुसर्वपापैःप्रमुच्यते॥ अस्नातोयःस्पृशेन्मर्त्योलभतेस्नानजंफलम् ॥१४॥
दृष्ट्वाचनाशयेत्पापंस्पृष्ट्वालक्ष्मींप्रपद्यते ॥ प्रदक्षिणेभवेदायुःसदाश्वत्थनमोस्तुते ॥ १५ ॥ चलद्दलायवृक्षायसदाविष्णुस्थितायच ॥ बोधिसत्वाययो
ग्यायसदाश्वत्थनमोस्तुते ॥ १६ ॥ अश्वत्थायतुहव्यंतुपयोनैवेद्यमेवच ॥ पुष्पंधूपंदीपकंचदत्वास्वर्गान्नहीयते ॥ १७ ॥ सपुत्रंचाक्षयंविद्धिधनवृद्धियश
स्करम् ॥ विजयंमानदंभद्रमश्वत्थस्यप्रपूजनम् ॥ १८ ॥ यज्जप्तंचहुतंस्तोत्रंयन्त्रमंत्रादिकंचयत् ॥ सर्वंकोटिगुणंप्रोक्तंमूलेचलदलस्यच ॥ १९ ॥
यस्यमूलेस्थितोविष्णुर्मध्येतिष्ठतिशंकरः ॥ अग्रभागेस्थितोब्रह्माकस्तंजगतिनार्चयेत् ॥ २० ॥ सोमवारेत्वमायांचस्नानंयन्मौनिनाकृतम् ॥
दानस्यगोसहस्रस्यफलंचाश्वत्थवंदने ॥ २१ ॥ सप्तप्रदक्षिणेनैवगवामयुतजंफलम् ॥ प्रचुराल्लक्षकोटिश्चतस्मात्कार्योहिसासदा ॥ २२ ॥ यत्किं
चिद्दीयतेतत्रफलमूलजलादिकम् ॥ सर्वंतच्चाक्षयफलंजन्मजन्मसुजायते ॥ २३ ॥ अहोश्वत्थसमोनास्तिवृक्षरूपीहरिर्भुवि ॥ यथापूज्योद्विजोलोकेयथा
गावोयथामराः ॥ २४ ॥ तथाश्वत्थवृक्षरूपीदेवःपूज्यतमःस्मृतः ॥ रोपणेरक्षणेस्पर्शेपूजाकर्मणिवैसदा ॥ २५ ॥ ददातिवित्तंपुत्रांश्चस्वर्गंमोक्षंपुनःक्रमा
त् ॥ किंचिच्छेदंतुयःकुर्यादश्वत्थस्यतनौनरः ॥ २६ ॥ कल्पैकंनिरयंभुक्त्वाचांडालादौप्रजायते ॥ मूलच्छेदेनतस्यैवसचयात्यपुनर्भवम् ॥ २७ ॥ पुरु
षास्तस्यतिष्ठंतिरौरवेघोरदर्शने ॥ अश्वत्थस्यैकवृक्षस्यरोपणेयत्फलंभवेत् ॥ २८ ॥ तथैवचंपकेकैंचत्रयाणांरोपणेपिच ॥ अष्टौबिल्वस्यवृक्षाश्चन्यग्रो
धाश्चैवसप्तच ॥ २९ ॥ निंबस्यदशवृक्षाश्चफलंचैषांसमंभवेत् ॥ एकैकस्यफलंचोक्तंवृक्षाणांरोपणेद्विजाः ॥ ३० ॥ एवंबुध्वातुधर्मात्मायःकुर्यात्कृत्रिमंव
नम् ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ ३१ ॥ नाकमेतिसचूतस्यसमारोप्यसहस्रकम् ॥ ततोद्वित्रिगुणेनैवन्यूनेवाप्रचुरेपिवा ॥ ३२ ॥
भुंक्तेभुक्त्वापुनःकुर्यान्नृपोवाथसदीश्वरः ॥ स्वर्गभोग्यंततोराज्यंकल्याणंमंगलंशुभम् ॥ ३३ ॥ आरोग्यंशौर्यसंपन्नमारामादेवजायते ॥ फलानियस्यखादं
तिजंतवोथसहस्रशः ॥ ३४ ॥ आश्रिताविहगाःकीटाःपतगाःशलभादयः ॥ छायाश्रिताश्चयेसत्वास्तत्संख्याताःपृथग्जनाः ॥ ३५ ॥ तस्यकिंकरतांयांतिशत
शोदेवतार्चिताः ॥ येचवृक्षामहासत्वास्सर्वेतेदेवरूपिणः ॥३६॥ तदर्चापितृवत्कार्याशुश्रूषांजलपिंडकम् ॥ मर्त्यलोकेचतेपुत्रास्तस्यजन्मनिजन्मनि ॥३७॥
सुरूपाःसुविनीताश्चसदापुण्यक्रियाशुभाः ॥ एवंगणेशतांयांतिजंतवश्चूतलग्नकाः ॥ ३८ ॥ धात्रीहरीतकीचान्येकटुतिक्ताम्लसंभवाः ॥ सर्वेचारामतः
शुद्धाःफलदाःशिवदाःसदा ॥३९॥ प्रासादायत्रसौवर्णाःसर्वरत्नविभूषिताः ॥ सर्वाभरणसंयुक्ताविमानाश्चानिलोपमाः ॥४०॥ शातकुंभमयावृक्षाःसदैवसर्वदा
यिनः ॥ सर्वर्तुसुखदाःसौम्यकन्यकाअप्सरस्समाः ॥ ४१ ॥ गीतनृत्यपराधीरास्तत्रातिष्ठंतिवृक्षदाः ॥ पुष्करिण्योविशेषेणस्नातान्यन्यानियानिच ॥ ४२॥

शुद्धोपलांतरचितानद्यःपायसकर्दमाः ॥ पुनर्दुग्धसफेनाश्चअन्नादिषड्सान्विताः ॥ ४३ ॥ मर्त्यलोकेयथाभोग्यंपुनःस्वर्गेपुनर्भुवि ॥ पुनरेवतदभ्या
सात्खातमाराममकंपुनः॥४४॥यथापुण्यादिकंकृत्वास्वर्गमर्त्याधिपःपुमान्॥अशक्तस्तुप्रपांकृत्वापुष्करिण्याःफलंलभेत्॥४५॥प्रपायालक्षणंचात्रसर्वपापह
रंपरं ॥ सर्वभोगप्रदंशुद्धंस्वर्गापवर्गदंस्थिरं ॥ ४६ ॥ लक्षणंचप्रवक्ष्यामिप्रपायाःकीर्तिवर्धनम् ॥ निर्जलेऽध्वनिपृक्तेचस्थानेकृत्वाचमंडपम् ॥ ४७ ॥
बहुपान्थेसमायातेग्रीष्मवर्षाशरत्स्वपि ॥ अगरुकादिसौगंध्यंजलंपूर्गसचंद्रकम् ॥ ४८ ॥ आसनंचैवतांबूलंदत्वास्वर्गान्नहीयते ॥ एवंवर्षत्रयेणैवपुष्क
रिण्याःफलंलभेत् ॥ ४९ ॥ स्वर्गाच्चैवाच्युतोमर्त्योदेवैरपिप्रपूज्यते ॥ मासमेकंतुयोदद्यात्प्रपांग्रीष्मेथनिर्जले ॥ ५० ॥ कल्पैकंतुवसेत्स्वर्गेस्वर्गाद्भ्रष्टो
महीयते ॥ प्रपादास्तत्रतिष्ठंतियत्रपुष्करिणीप्रदाः ॥ ५१ ॥ नोचेद्धर्मघटोदेयःपुण्यपापक्षयायच ॥ एषधर्मघटोज्ञेयोब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ ५२ ॥
तवप्रसादात्सफलाःममसंतुमनोरथाः ॥ स्वर्णमाषंचतुर्भागंदक्षिणार्थंघटस्यच ॥ ५३ ॥ एवंवर्षत्रयेणैवप्रपादानफलंलभेत् ॥ यःपठेच्छ्रावयेद्वा
पिपुष्करिण्यादिजंफलम् ॥ ५४ ॥ साक्षात्पापात्भवेन्मुक्तस्तत्प्रसादात्तुसद्गतिः ॥ जेनषुश्रावयेद्यस्तुपुण्याख्यानमिदंशुभम् ॥ ५५ ॥ कल्पको
टिसहस्राणिसुरलोकेसतिष्ठति ॥ ५६ ॥ इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेपुष्करिण्यादिधर्मकीर्तनंनामाष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ व्यास
उवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिकीर्तिधर्मपरंशुभम् ॥ सेतुबंधफलंपुण्यंब्रह्मणाभाषितंयथा ॥ १ ॥ कांतारेदुस्तरेपंकेपुरुशंकुसमाकुलं ॥ आलि
कृत्वाभवेत्पूतोदेवत्वंयातिमानवः ॥ २ ॥ वितस्तौतुलभेत्स्वर्गेदिव्यंवर्षशतंसमम् ॥ एवंसंख्याविधानेननरःस्वर्गान्नहीयते ॥ ३ ॥ कदाचित्पंकयो
गाच्चस्वर्गाद्भुविविजायते ॥ तदाभट्टारकःश्रीमान्रोगशोकविवर्जितः ॥ ४ ॥ पंकादौसंक्रमांश्चैवकृत्वास्वर्गान्नहीयते ॥ सर्वपापंक्षयंतस्यसंप्रयातिदिने
दिने ॥ ५ ॥ तथालिसंक्रमाणांचफलंतुल्यंप्रकीर्तितम् ॥ धनप्राणाव्ययेनैवधीमताक्रियतेसदा ॥ ६ ॥ श्रूयतांयत्पुरावृत्तमाख्यानंवृद्धसंमतं ॥ कश्चिच्चौ
रोमहाभीष्मेस्तेयकर्मणिचोद्यतः ॥ ७ ॥ कांतारेगोशिरःस्थाप्यक्रांत्वास्तेयंगतोह्यसौ ॥ धनापहरणंकृत्वागृहस्थस्यचतेनहि ॥ ८ ॥ गतःस्वमंदिरंतत्र
जनागच्छंतिवर्त्मनि ॥ सर्वेषामेकपादस्यसुखंभवतिनिश्चितं ॥९॥ एकपादेह्वदेदुर्गेतारकंगोशिरःपरम् ॥ चांद्रायणंचतत्तस्यकांतारेसंस्थितंशिरः ॥१०॥
ततश्चोरस्यनिधनेचित्रगुप्तप्रणीतिके ॥ धर्मस्यफलमात्रंतुएतस्यचनविद्यते ॥ ११ ॥ नदैवंपैतृकंकार्यंतीर्थस्नानंद्विजार्चनं ॥ दानंगुरुजनेमानंज्ञानंपरहि
तंशुभम् ॥ १२ ॥ मनसानकृतंतेनक्रिययाचकथंपुनः ॥ कृतंसाहसिकंस्तेयंपरदाराभिमर्शनम् ॥ १३ ॥ भूतमिथ्यापवादंचसाधुर्निंदापरंतथा ॥ एवंश
तसहस्रंतुतथागोहरणंकृतम् ॥ १४ ॥ तत्राहधर्मराजस्तुकालानलसमप्रभः ॥ नयतैनंफलंशूरादुर्गतिंचापुनर्भवम् ॥ १५ ॥ एतस्मिन्नंतरेवोचच्चित्रगुप्तो

नुकंपकः ॥ अस्त्यस्यगोशिरःपुण्यंकिंचिन्नाथक्षमाधुना ॥ १६ ॥ नृपोद्वादशवार्षिक्यंलभेत्पुण्योदयंक्षितौ ॥ तथाहधर्मराजस्तंगच्छमर्त्येदुरात्मक ॥१७॥ अकंटकंचराज्यंचभुंक्ष्वद्वादशवत्सरम् ॥ यद्धृतंगोशिरोमार्गेमुक्तस्तस्यैवकारणात् ॥१८॥ पुनरत्रसमागम्यसंगताचापुनर्भवम् ॥ ततःकृतांजलिर्देवमुवाचदुःखपीडितः ॥ १९ ॥ धर्मराजानुकंपाचमय्येवंपापकारिणि ॥ कुरुनाथत्वनाथेचजानामिप्रीतिपूर्वकम् ॥ २० ॥ धर्मराजस्तुतंचाहबाढमेवमितोव्रज ॥ स्मरिष्यासिस्ववृत्तांतंमत्प्रसादात्सुदुःखितः ॥ २१ ॥ एतस्मिन्नंतरेचैवमोचितःकिंकरेणहि ॥ तस्यजन्माभवत्कौचदुर्विधेचातिवाणिके॥२२॥ आजन्मविविधंदुःखंभुक्तंपूर्वविकर्मतः ॥ भुक्त्वाक्लेशंमहांतंचएकविंशतिहायनम् ॥२३॥ तस्मिन्राष्ट्रेमृतोभूपःस्वकर्मपरिपीडितः ॥ एतस्मिन्नंतरेऽमात्यैःसमालोक्यसुमंत्रिभिः ॥ २४ ॥ अनेकपरिमर्शैस्तुपृथिव्यांभ्रमणंकृतम् ॥ तमावृण्वंश्चतेसद्यःसर्वेषांपुरतोदृढम् ॥ २५ ॥ ततोराज्याभिषेकश्चकृतस्तैस्तुविमत्सरैः ॥ सचराज्यंचसंश्रित्यधर्मराजवरेणच ॥ २६ ॥ अकरोदालिकंकर्मशिलाबद्धंचमृन्मयम् ॥ संक्रमंजलदुर्गेचतरणिंचतथापरे ॥ २७ ॥ वापीकूपतटाकानिप्रपारामममहीरुहं ॥ कृतवान्विविधंयज्ञंदानपुण्यमतःपरम् ॥ २८ ॥ स्मरंश्चपूर्वकर्म्माणिसर्वपापक्षयायवै ॥ कृतंबहुविधंधर्मंव्रतानिविविधानिच ॥ २९ ॥ सुराणांब्राह्मणानांचगुरूणांचैवतर्पणात् ॥ पापात्पूतोययौगेहंधर्मराजस्यधीमतः ॥ ३० ॥ सयानस्थंततोदृष्ट्वाक्रोधरक्तेक्षणोभवत् ॥ सचतंप्रांजलिःप्राहभोधर्मकुरुतारणम् ॥ ३१ ॥ चित्रगुप्तोब्रवीद्वाक्यंधर्मराजसमीपतः ॥ कर्मणामनसापूतोविष्णुलोकंसगच्छतु ॥ ३२ ॥ सतच्छ्रुत्वापुनश्चाहतस्यविज्ञायकारणम् ॥ स्मितःप्रीत्याप्रसन्नात्मागच्छगच्छाच्युतालयम् ॥३३॥ विमानंसुरलोकाच्चस्वागतंवर्णकर्बुरम् ॥ समारुह्यगतःस्वर्गपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ३४ ॥ तस्मात्किष्कुप्रमाणंहिदत्तंयेनालिकंपुरा ॥ सतुराज्यान्वयंस्वर्गमहांतंचानुगच्छति ॥ ३५ ॥ तथैवगोप्रचारंतुदत्वास्वर्गान्नहीयते ॥ यागतिर्गोप्रदस्यैवध्रुवंतस्यभविष्यति ॥३६ ॥ व्यामैकंगोप्रचारंतुमुक्तंयेनसुधीमता॥तस्यस्वर्गेभवेदिष्टंकिमन्यैःपुरुभाषितैः ॥ ३७ ॥ गोप्रचारंयथाशक्तियोवैत्यजतिहेतुना ॥ दिनेदिनेब्रह्मभोज्यंपुण्यंतस्यशताधिकम् ॥ ३८ ॥ तस्माद्गवांप्रचारंतुमुक्त्वास्वर्गान्नहीयते ॥ यश्छिनत्तिद्रुमंपुण्यंगोप्रचारंछिनत्यपि ॥ ३९ ॥ तस्यैकविंशपुरुषाःपच्यंतेरौरवेषुच ॥ गोचारघ्नंग्रामगोपःशक्तोज्ञात्वातुदण्डयेत् ॥ ४० ॥ छेत्तारंधर्मवृक्षाणांविशेषाद्गोप्रचारघम् ॥ तस्यदंडेसुखंतस्यतस्मात्तंदंडयेत्तुसः ॥ ४१ ॥ प्रासादंकुरुतेयस्तुविष्णुलिंगस्यमानवः ॥ त्रिकांडंपंचकांडंचसुशोभंसुघटान्वितम् ॥ ४२ ॥ इतोऽधिकंतुयोदद्यान्मृन्मयंवादृषन्मयम् ॥ वसुवृत्तिसुपूर्णंचसुरम्यंदिव्यभूतलम् ॥ ४३ ॥ प्रतिष्ठाकर्मसंपन्नंकिङ्करादिभिरावृतम् ॥ सुलिंगमिष्टदेवस्यविष्णोरेवविशेषतः ॥ ४४ ॥ कृत्वाचविष्णुसायुज्यंसमाप्नोतिनरोत्तमः ॥ तथैवप्रतिमांकृत्वाहरेरन्यतरस्यच ॥ ४५ ॥ कृत्वादेवकुलंरम्यंयत्फलंलभतेनरः ॥

नतन्मखसहस्रैस्तुदानैर्भुर्विव्रतादिभिः ॥ ४६ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ प्रासादेरत्नसंयुक्तेसंपूर्णद्रव्यसंकुले ॥ ४७ ॥ सवसेत्कामगे
यानेसर्वलोकमनोहरे ॥ स्वर्गाच्च्युतोभवेद्राजासार्वभौमोगुणैर्वशी ॥ ४८ ॥ शिवलिंगेतुप्रासादंकारयित्वास्वशक्तितः ॥ यदुक्तंविष्णुलिंगेतुतज्ज्ञेयंशिव
वेश्मनि ॥ ४९ ॥ भुंक्तेभोगंमहाभागोमनःशर्मकरंपरम् ॥ रामाभिरामसंपूर्णसर्वतःसुखदंदिवि ॥ ५० ॥ उर्व्यामक्षयभोग्यानिनृपोवाथमहाधनी ॥
हरस्यप्रतिमांयश्चकृत्वादेवगृहेनरः ॥ ५१ ॥ सुलिंगांवासुरूपांवाकल्पकोटिंवसेद्दिवि ॥ स्वर्गाद्भ्रष्टोभवेद्राजाधनीपूज्यतमोपिवा ॥ ५२ ॥ देवीलिंगे
षुसर्वेषुकृत्वादेवगृहंनरः ॥ सुरत्वंप्राप्नुयाल्लोकेदेव्यास्सर्वसुखोद्भवे ॥ ५३ ॥ भृशमच्युततामेतिसुखमेतिनिरामयम् ॥ रत्नसंसृष्टप्रासादेमणिकर्बुरभूत
ले ॥ ५४ ॥ रामायुतप्रसंभोग्येदेवोसंसृष्टानिर्भये ॥ नृत्यगीतपरेरम्येसर्वेंद्रियमनोरमे ॥ ५५ ॥ रत्नमर्द्दलतालाढ्येसर्वदास्त्रोजनेरिते ॥ निर्मलेसुखदे
रम्येरत्नानांसुशुभेगृहे ॥ ५६ ॥ तथैवप्रतिमायाश्चदेव्याःप्रासादमुत्तमम् ॥ नियुतंकल्पकोटीनांस्वर्लोकमेतिमानवः ॥ ५७ ॥ स्वर्गाद्भ्रष्टोभवेद्भू
पोदेवीभक्तिपरायणः ॥ एवंचजन्मसाहस्रंस्मरएवभवेद्भुवि ॥ ५८ ॥ प्रासादंगाणपत्यंचदेव्यावाप्रीतिमान्नरः ॥ कृत्वासुरगणानांचपूजितोदिविजा
यते ॥ ५९ ॥ तथैवराजतामेतिभोग्यान्देवीपुरेतथा ॥ अविघ्नंसर्वकार्येषुसदैवगणपोयथा ॥ ६० ॥ आज्ञानस्खलितातस्यसुरासुरनरेषुच ॥ तथैवसौर
प्रासादेफलमेतिनरोत्तमः ॥ ६१ ॥ अरोगीसुप्रसन्नात्माकामदेवसमप्रभः ॥ वरदःसर्वलोकेषुयथाभ्रभस्तथाहिसः ॥ ६२ ॥ सूरस्यप्रतिमायांचगृहंकृत्वा
शिलामयम् ॥ कल्पकोटिशतंभुक्त्वास्वर्गमुर्वीश्वरोभवेत् ॥ ६३ ॥ विष्ण्वादिसर्वदेवानामर्चनंयत्पृथक्पृथक् ॥ प्रत्येकंसंप्रवक्ष्यामिनराणांहितहेत
वे ॥ ६४ ॥ घृतप्रदीपंयोदद्यात्मासमेकमहर्निशम् ॥ दिव्यंवर्षायुतंस्वर्गेपूजितोदेवसत्तमैः ॥ ६५ ॥ घृतस्नानंतथालिंगेयःकुर्याद्भुविमानवः ॥ कल्पकोटि
सहस्राणिमासैकेलभतेनरः ॥ ६६ ॥ तिलतैलप्रदीपस्यतथान्यस्यार्द्धकंफलम् ॥ मासैकंजलदानस्यफलेनेश्वरतांव्रजेत् ॥ ६७ ॥ धूपदानेनगंधर्वचंदनेद्वि
गुणंभवेत् ॥ मृगमदागरुसत्वस्यदानेबहुफलंभवेत् ॥ ६८ ॥ मालापुष्पप्रदानेननरःस्यात्त्रिदशेश्वरः ॥ शोतेतूलपटींदत्वासर्वदुःखात्प्रमुच्यते ॥ ६९ ॥ जन्मज
न्मसुलभ्येतउष्णेचशीतलांपटीम् ॥ दत्वाचनैवसीदेतशक्त्यावस्त्रंददातियः ॥ ७० ॥ चतुर्हस्तप्रमाणंववर्ष्मवेष्टंसुशोभनम् ॥ पिधानंचरणानांचदत्वा
स्वर्गान्नहीयते ॥ ७१ ॥ शक्त्यास्वर्णप्रदानेनस्वर्गेपूज्योभवेन्नरः ॥ दशयोजनविस्तीर्णेमंडपेरूपभाग्भवेत् ॥ ७२ ॥ सुवर्णरत्नसंयुक्तंदत्त्वादशगुणंलभेत् ॥
वज्रवैडूर्यगारुत्ममाणिक्यादीननर्घतः ॥ ७३ ॥ दत्वांगेविधानाच्चब्राह्मणेवायशस्विनि ॥ शतयोजनविस्तीर्णमंडलेधिपतिर्भवेत् ॥ ७४ ॥ तथैवभुवि
जातोपिसर्वलोकप्ररंजनः ॥ सुरभिद्रव्यदानेनवावदूकश्चसुंदरः ॥ ७५ ॥ रक्तामृतसुकंठश्चपूगदानान्नरोभवेत् ॥ वरदासीप्रदानेननरःकल्पंवसेद्दिवि ॥ ७६ ॥

वरदासीप्रदानेनउर्व्यांजातोधनेश्वरः ॥ तथैवभृत्यदानेनबहुभृत्योभवेद्दिवि ॥ ७७ ॥ धरायामक्षयाऋद्धिर्जन्मजन्मसुजायते ॥ सर्वतूर्यप्रदानेनगुणवान्
लोकसंमतः ॥ ७८ ॥ नृत्यगीतादिशास्त्रेणगंधर्वाणांपतिर्भवेत् ॥ दासीदासयुतःस्वर्गेधनैःस्त्रीभिर्वरैर्युतः ॥ ७९ ॥ तथैवगोप्रदानेनतावत्कालंवसेद्दिवि ॥
लिंगेदुग्धप्रदानाच्चनरःकल्पंवसेद्दिवि ॥ ८० ॥ दध्नास्नानेनद्विगुणंघृतेनतुशताधिकम् ॥ अन्नंषड्रससंयुक्तंदत्वाक्षितेपतिर्भवेत् ॥ ८१ ॥ तथैवपायसंद
त्वामुनीनांप्रवरोभुवि ॥ हविष्यान्नंमुदादत्वावेदशास्त्रार्थपारगः ॥ ८२ ॥ निरामिषप्रदानाच्चब्रह्मचारीव्रतीभवेत् ॥ मधुदानाच्चसौभाग्यंगुडेनलवणेन
च ॥ ८३ ॥ शर्करादिभिर्लावण्यंसर्वलोकेषुगीयते ॥ देवानांशंभुलिंगानामर्चांकृत्वाविधानतः ॥ ८४ ॥ अनुक्रमेणस्वर्गादौलोकानांसपतिर्भवेत् ॥ लोका
नांचहितार्थायदेवास्तिष्ठंतिसंमुखाः ॥ ८५ ॥ सकृत्प्रदक्षिणांकृत्वाशंभुलिंगेषुपंडितः ॥ दिव्यंवर्षशतंपूर्णंस्वर्गमेतिनरोत्तमः ॥ ८६ ॥ एवमेवक्रमेणैवनम
स्कारैःस्वयंभुवः ॥ लोकवंद्योव्रजेत्स्वर्गंतस्मान्नित्यंसमाचरेत् ॥८७॥ लिंगरूपस्यदेवस्ययोधनंहरतेनरः ॥ सचरौरवमासाद्यहरणात्कीटतांव्रजेत् ॥ ८८॥
दातुःपूजांचलिंगार्थेहरेश्चाप्याददातियः ॥ कुलकोटिसहस्रेणनरकान्ननिवर्तते ॥ ८९ ॥ जलपुष्पादिदीपार्थेवसुचान्यद्गृहीतवान् ॥ पश्चात्नदीयतेलो
भादक्षयंनरकंव्रजेत् ॥ ९० ॥ दासींहृत्वातुलिंगस्यनरकान्ननिवर्तते ॥ कामार्तोमातरंगच्छेन्नगच्छेच्छिवचेटिकाम् ॥ ९१ ॥ शिवदासींततोगत्वाशिवस्व
हरणेतथा ॥ भक्षणादन्नपानानान्नरोदुर्गतिमाप्नुयात् ॥ ९२ ॥ अतोदेवलविप्रोयोनरकान्ननिवर्तते ॥ तस्माद्वेश्याजनानांचदौष्ट्यमेवहितंभवेत् ॥ ९३ ॥
अतस्तुगणिकांस्पृष्ट्वानरःस्नानाद्विशुध्यति ॥ मलिनांदुर्गतिंयातिबहुपूरुषसंश्रयात् ॥ ९४ ॥ वेश्यातपस्विनीयाचदेवार्चनरतासदा ॥
पतिव्रतपराशुद्धास्वर्गंचाक्षयमश्नुते ॥ ९५ ॥ गणिकांमातृवद्यस्तुसदासन्नांप्रपश्यति ॥ देववत्सुरलोकेषुनिखिलंभोगमश्नुते ॥ ९६ ॥
सुरासुरनराणांचवंदनीयोयथाहरिः ॥ तथाहौयंसर्वलोकेसर्वभूतैकपावनः ॥ ९७ ॥ देवदासःसदायस्तुदेवकृत्येषुलोलुपः ॥ सचगच्छतिलो
केशोदेवलोकेमहीयते ॥ ९८ ॥ एतेपामेवलिंगानिकारयित्वाचमंडपम् ॥ शक्त्यायंलभतेनाकंकालस्यानिश्चयंशृणु ॥ ९९ ॥ हायनै
कंतृणेनैवशरकांडेनतच्छतम् ॥ अयुतंत्वन्यकाष्ठेनलक्षंखादिरदारुणा ॥ १०० ॥ कोटिकोटिचपाषाणैःसुदृढैर्यत्नसंयुतैः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्ने
नमंडपंकारयेद्बुधः ॥ १ ॥ यावत्कालंवसेत्स्वर्गेनरोमंडपकारकः ॥ तावत्कालंचहरणेनरोदुर्गतिमाप्नुयात् ॥ २ ॥ जनानांनिचयेरम्येवस्तू
नांक्रयविक्रये ॥ आश्रयेचाध्वगानांचनदीनदसमागमे ॥ ३ ॥ देवानांमंडपंकृत्वायत्फलंलभतेनरः ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिद्विगुणंविप्रमंदिरे ॥ ४ ॥
अनाथस्यचदीनस्यश्रोत्रियस्यविशेषतः ॥ कारयित्वागृहंरम्यंनरःस्वर्गान्नहीयते ॥ ५ ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंपुण्याख्यानमनुत्तमम् ॥ अक्ष

यंलभतेस्वर्गेप्रासादादेःफलंलभेत् ॥ ६ ॥ धनिनांचेश्वराणांचतथापुण्यवतांपुनः ॥ पाठयित्वापठित्वातुनरःस्वर्गान्नहीयते ॥ ७ ॥ देवानांदासदासीनांस
दादेवालयेषुच ॥ पठेद्यस्तुसदाविप्रोमोक्षमार्गंसगच्छति ॥ ८ ॥ नृपाणामीश्वराणांचधनिनांगुणिनांपुरः ॥ पठित्वामोक्षमाप्नोतिश्रवणात्तत्फलंलभे
त् ॥ ९ ॥ द्विजाऊचुः ॥ सामान्येकःपरःपुण्योमर्त्यलोकेद्विजोत्तम ॥ सुलभोमर्त्यपूज्यस्तुमुनीनांचतपस्विनाम् ॥ ११० ॥ चातुर्वर्ण्याश्रमाणांचपापपु
ण्यवतांनृणाम् ॥ गुणागुणवतांचैववर्णावर्णवतांतथा ॥ ११ ॥ व्यासउवाच ॥ सर्वेषामेवभूतानांरुद्राक्षेणयुतोवरः ॥ दर्शनाद्यस्यलोकानांपापराशिःप्रलीय
ते ॥१२॥ स्पर्शनाद्दिवमश्नातिधाराणाद्रौद्रतांव्रजेत् ॥ शिरस्युरसिवाहौचरुद्राक्षंधारयेत्तुयः ॥ १३ ॥ सचेशानसमोलोकेमखेसर्वत्रगोचरः ॥ यत्रतिष्ठत्य
सौविप्रस्सदेशःपुण्यवान्भवेत् ॥ १४ ॥ तंदृष्ट्वाप्यथवास्पृष्ट्वानरःपूयेतकल्मषात् ॥ यज्जप्यंतर्पणंदानंस्नानमर्चाप्रदक्षिणम् ॥ १५ ॥ यत्किंचित्कुरुतेपुण्यं
निखिलंतदनंतकम् ॥ तीर्थानांचमहत्तीर्थंरुद्राक्षस्यफलंद्विजाः ॥१६॥अस्यैवधारणाद्देहीपापात्पूतोऽतिपुण्यभाक्॥गृहीत्वाचाक्षमालांचब्रह्मग्रंथियुतांशिवा
म् ॥ १७ ॥ यज्जप्तंचकृतंदानंस्तोत्रंमंत्रंसुरार्चनम् ॥ सर्वंचाक्षयतामेतिपापंचक्षयमाव्रजेत्॥१८॥मालायालक्षणंब्रूमःश्रूयतांद्विजसत्तमाः ॥ तस्यास्तुलक्षणं
ज्ञात्वाशैवमार्गंप्रलप्स्यथ ॥१९॥ निर्योनिकीटविद्धंचभग्नलिंगंयथाक्रमम् ॥ अन्योन्यंवंजिलग्नंचमालायांपरिवर्जयेत् ॥१२०॥ स्वयंचग्रथितायाचश्लथान्यो
न्यप्रसज्जिता॥शूद्रादिग्रथिताऽशुद्धादूरात्तांपरिवर्जयेत्॥२१॥मध्यमालग्नकंवीजंजप्तव्यंचयथाक्रमम्॥हस्तसंभ्रमणेनैवमेर्वामर्शंपुनःपुनः॥२२॥संख्यातंयज्ज
पेन्मंत्रमसंख्यातंचनिष्फलम् ॥ सर्वेषामेवदेवानांजपेन्मंत्रंस्वमालया ॥ २३ ॥ प्रयतःसकलेतीर्थेकोटिकोटिगुणंभवेत् ॥ शुद्धायामेवभूम्यांतुमेध्यकेवृक्षमू
लके ॥२४॥ गोष्ठेचतुष्पथागारेविष्णोर्मंत्रंशिवस्यच ॥ गणपतेश्चसूरस्यलिंगेनंतफलंलभेत् ॥ २५ ॥ शून्यागारेशवस्याग्रेश्मशानेचचतुष्पथे ॥ देवीमंत्रंज
पेद्यस्तुसद्यस्सिध्यतिसाधकः ॥२६॥ यावच्चावैदिकंमंत्रंपौराणंचागमोद्भवम्॥सर्वंरुद्राक्षमालामीप्सितेष्टार्थदायकम्॥२७॥ रुद्राक्षस्रवजंशुद्धंजलंशिरसिधार
येत्॥सर्वस्मात्कल्मषात्पूतःपुण्यंभवतिचाक्षयम्॥२८॥रुद्राक्षस्यचप्रत्येकंवीजंप्रत्येकनिर्जरं॥धारयेद्यस्तनौमर्त्यःसुराणांसत्तमोभवेत्॥२९॥द्विजाऊचुः ॥
रुद्राक्षस्तुकुतोजातःकुतोवामेध्यतांगतः ॥ ॥ किमर्थंस्थावरोभूमौकेनैवचप्रचारितः॥१३०॥व्यासउवाच ॥ पुराकृतयुगेविप्रास्त्रिपुरोनामदानवः ॥ सुरा
णांचवधंकृत्वाअंतरिक्षपुरेहिसः ॥ ३१ ॥ प्रणाशेसर्वलोकानांस्थिरोब्रह्मवरेणच ॥ शुश्रावशंकरोभीमंदेवैरीशोनिवेदितम् ॥ ३२ ॥ ततोऽजगवमासज्य
बाणमंतकसन्निभम्॥धृत्वातंचजघानाथदृष्टंदिव्येनचक्षुषा॥३३॥सपपातमहीपृष्ठेमहोल्केवच्युतोदिवः॥घटनव्याकुलाद्रुद्रात्पतिताःस्वेदबिंदवः ॥३४॥ त
त्राश्रुबिंदुतोजातोमहारुद्राक्षकःक्षितौ ॥ अस्यैवचफलंजीवानजानंत्यतिगुह्यतः ॥ ३५ ॥ ततःकैलासशिखरेदेवदेवंमहेश्वरम् ॥ प्रणम्याशिरसाभू

मौस्कंदोवचनमब्रवीत्॥३६॥रुद्राक्षस्यफलंनाथज्ञातुमिच्छामितत्त्वतः॥जप्येथधारणेचैवदर्शनेस्पर्शनेपिवा॥३७॥ ईश्वरउवाच ॥ लक्षंतुदर्शनात्पुण्यंको टिर्वैस्पर्शनेनच ॥ दशकोटिफलंपुण्यंधारणाल्लभतेनरः ॥३८॥ लक्षकोटिसहस्राणिलक्षकोटिशतानिच ॥जप्त्वास्यलभतेपुण्यंनात्रकार्याविचारणा ॥ ॥ ३९ ॥ उच्छिष्टोवाविकर्मस्थोयुक्तोवासर्वपातकैः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योरुद्राक्षधारणेनवै ॥१४०॥ कंठेरुद्राक्षमादायश्वापदोम्रियतेयदि ॥ सोपिरुद्रत्व माप्नोतिकिंपुनर्मानुषादयः ॥ ४१ ॥ ध्यानधारणहीनोपिरुद्राक्षंयदिधारयेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसयातिपरमांगतिम् ॥ ४२ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ ए कवक्त्रंद्वित्रिचतुःपंचषड्वक्त्रमेवच ॥ सप्ताष्टनववक्त्रंचदशैकादशवक्त्रकम् ॥ ४३ ॥ रुद्राक्षंद्वादशास्यंचत्रयोदशमुखंतथा ॥ चतुर्दशास्यसंयुक्तंस्वयमु क्तंचशंकरम् ॥ ४४ ॥ तेषांचतन्मुखानांचदेवताःकाश्चतद्वद ॥ गुणोवाकीदृशस्तेषांदोषोवाजगदीश्वर ॥ ४५ ॥ यदिमेनुग्रहोवास्तिकथयस्वयथार्थतः ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ एकवक्त्रःशिवःसाक्षाद्ब्रह्महत्यांव्यपोहति॥४६॥तस्मात्तुधारयेद्देहेसर्वपापक्षयायच ॥ शिवलोकंसगच्छेच्चशिवेनसहमोदते॥४७॥महतापु ण्ययोगेनहरानुग्रहकारणात् ॥ एकवक्त्रंलभेन्मर्त्योकैलासंचषडानन ॥ ४८ ॥ देवदेवोद्विवक्त्रंचयस्तुधारयतेनरः ॥ सर्वपापक्षयंयातियद्ब्रह्मगोवधा दिकम् ॥ ४९ ॥ स्वर्गंचाक्षयमाप्नोतिद्विवक्त्रधारणात्ततः ॥ त्रिवक्त्रमनलस्साक्षाद्यस्यदेहेप्रतिष्ठति ॥ ५० ॥ तस्यजन्मार्जितंपापंदहत्यग्निरिवेंधनम् ॥ स्त्रीहत्याब्रह्महत्याभ्यांबहूनांचैवहत्यया ॥५१॥ यत्पापंलभतेमर्त्यःसर्वंनश्यतितत्क्षणात् ॥ यत्फलंवह्निपूजायामग्निकार्येघृताहुतौ ॥ ५२ ॥ तत्फलं लभतेधीरःस्वर्गेचानंतमश्नुते ॥ त्रिवक्त्रंधारयेद्यस्तुसचब्रह्मसमोभुवि ॥५३॥ निचितंदुष्कृतंसर्वंदहेज्जन्मनिजन्मनि ॥ नचोदरेभवेद्रोगोनचैवापटुतांव्रजे त्॥५४॥पराजयंनलभतेनाग्निनादह्यतेगृहम्॥एतान्यन्यानिसर्वाणिवज्रादेश्चनिवारणम् ॥५५॥ नाशुभंविद्यतेकिंचित्त्रिवक्त्रस्यतुधारणात्॥चतुर्वक्त्रःस्वयं ब्रह्मायस्यदेहेप्रतिष्ठति ॥ ५६ ॥ सभवेत्सर्वशास्त्रज्ञोद्विजोवेदविदांवरः ॥ सर्वधर्मार्थतत्त्वज्ञःस्मार्तःपौराणिकोभवेत् ॥५७ ॥ यत्पापंनरहत्यायांबहुसत्त्वेषु वेश्मसु ॥ तत्सर्वंदहतेशीघ्रंचतुर्वक्त्रस्यधारणात् ॥ ५८ ॥ महेशस्तुष्यतेनित्यंभूतानामधिपोभवेत् ॥ सद्योजातस्तथेशानस्तत्पुरुषोऽघोरएवच॥ ५९ ॥ वामदेवइमेदेवावक्त्रैःपंचभिराश्रिताः ॥ अतःसर्वत्रभूयिष्ठाःपंचवक्त्रोधरातले ॥१६०॥ रुद्रस्यात्मजरूपोयंतस्मात्तंधारयेद्बुधः॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्प कोटिशतानिच ॥ ६१ ॥ तावत्कालंशिवस्याग्रेपूजनीयःसुरासुरैः ॥ सार्वभौमोभवेद्भूमौशर्वतेजाःशिवालये॥६२॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपंचवक्त्रंतुधारयेत्॥ षड्वक्त्रंकार्तिकेयंतुधारयन्दक्षिणेभुजे ॥६३॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ स्कंदस्यसदृशःशूरःकल्पांतेसमुपस्थिते ॥ ६४ ॥ नात्रपराजयं चैतिगुणानामाकरोभुवि ॥ कुमारत्वमवाप्नोतियथागौरीशनंदनः ॥ ६५ ॥ ब्राह्मणोभूपपूज्यश्चक्षत्रियोलभतेजयम् ॥ वैश्याःशूद्रादयोवर्णाःसदैश्वर्यप्रपूरि

ताः ॥ तस्यैववरदागौरीमातेवसुलभाभवेत् ॥ ६६ ॥ ततोभुजबलादेवविश्वतेजाभवेन्नरः ॥ वाग्मीधीरस्सभायांचनृपवेश्मनिसंसदि ॥ ६७ ॥ नचकातरता
मेतिनैवभंगोभवेद्ध्रुवम्॥६८॥एतान्यन्यानिसर्वाणिषड्वक्त्रस्यैवधारणात्॥सप्तवक्त्रोमहासेनस्त्वनंतोनामनागराट्॥६९॥अस्यप्रत्येकवक्त्रेतुप्रतिनागाव्य
वस्थिताः ॥ अनंतःकर्कटश्चैवपुंडरीकोथतक्षकः ॥ १७० ॥ विषोल्बणश्चकारीषःशंखचूडश्चसप्तमः ॥ एतेनागामहावीर्याःसप्तवक्त्रेव्यवस्थिताः ॥ ७१ ॥
अस्यधारणमात्रेतुविषंनक्रमतेतनौ ॥ हरश्चपरमप्रीतोभवेन्नागेश्वरेयथा ॥ ७२ ॥ प्रीत्यास्यासर्वपापानिक्षयंयांतिदिनेदिने ॥ ब्रह्महत्यासुरापानंस्तेया
दिगुरुतल्पजम् ॥ ७३ ॥ यत्पापंलभतेमर्त्यःसर्वंनश्यातितत्क्षणात् ॥ देवस्यसदृशंभोग्यंत्रैलोक्येनिश्चितंलभेत् ॥ ७४ ॥ अष्टवक्त्रोमहासेनःसाक्षादे
वोविनायकः ॥ अस्यैवधारणादेवयत्पुण्यंतच्छृणुष्वमे ॥ ७५ ॥ जन्मजन्मनमूर्खःस्यान्नातुरोनचनष्टधीः ॥ अविघ्नंसर्वकार्येषुतस्यैवसततंभवेत् ॥ ७६ ॥
नैपुण्यंलिपिकार्येषुमहाकार्येषुकौशलम् ॥ सर्वारंभादिकार्येषुक्षमंतस्यदिनेदिने ॥ ७७ ॥ अर्धकूटंतुलाकूटंसर्वकूटंतथैवच ॥ शिश्नोदरकरेणैवसंस्पृशे
द्गुरुस्त्रियम् ॥ ७८ ॥ एवमादीनिसर्वाणिहंतिपापानिसर्वथा ॥ अक्षयंत्रिदिवंभुक्त्वामुक्तोयातिपरांगतिम् ॥ ७९ ॥ गुणान्येतानिसर्वाणिअष्टवक्त्रस्यधार
णात् ॥ नवास्यंभैरवंप्रोक्तंधारयेद्यस्तुबाहुतः ॥ १८० ॥ कपिलंमुक्तिदंधृत्वाममतुल्यबलोभवेत् ॥ लक्षकोटिसहस्राणिब्रह्महत्याःकरोतियः ॥ ८१ ॥ ताः
सर्वादहतेशीघ्रंनववक्त्रस्यधारणात् ॥ सुरलोकेसदादेवैःपूजितोमघवान्यथा ॥ ८२ ॥ हरवद्धरवेश्मस्थोगणेशोनात्रसंशयः ॥ पन्नगाश्चविनश्यंतिदशवक्त्रस्य
धारणात् ॥ ८३ ॥ वक्त्रैचैकादशेवत्सरुद्राश्चैकादशस्मृताः ॥ शिखायांधारयेन्नित्यंतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ८४ ॥ अश्वमेधसहस्राणियज्ञकोटिशतानिच ॥ गवां
शतसहस्रस्यसम्यग्दत्तस्ययत्फलम् ॥ ८५ ॥ तत्फलंशीघ्रमाप्नोतिवक्त्रैकादशधारणात् ॥ हरस्यसदृशोलोकेपुनर्जन्मनविद्यते ॥ ८६ ॥ रुद्राक्षंद्वादशा
स्यंयःकंठदेशेतुधारयेत् ॥ आदित्यस्तुष्यतेनित्यंद्वादशास्येव्यवस्थितः ॥ ८७ ॥ गोमेधंनरमेधंचकृत्वायत्फलमश्नुते ॥ यत्फलंशीघ्रमाप्नोतिवज्रादेश्च
निवारणम् ॥ ८८ ॥ नैववह्नेर्भयंचैवनचव्याधिःप्रवर्तते ॥ अर्थलाभंसुखंभुंक्तईश्वरोनदरिद्रता ॥ ८९ ॥ हस्त्यश्वनरमार्जारमूपकाञ्छशकांस्तथा ॥ व्या
लदंष्ट्रिसृगालादीन्हत्वाव्याघातयत्यपि ॥ १९० ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहोवक्त्रद्वादशधारणात् ॥ वक्त्रत्रयोदशोरुद्रोरुद्राक्षःप्राप्यतेयदि ॥ ९१ ॥शंतमःसतुविज्ञे
यःसर्वकामफलप्रदः ॥ सुधारसायनंचैवधातुवादश्चपादुका ॥९२॥सिध्यंतितस्यवैसर्वेभाग्ययुक्तस्यषण्मुख॥मातृपितृस्वसृभ्रातृगुरून्वाथनिहत्यच॥९३ ॥
मुच्यतेसर्वपापेभ्योत्रयोदशास्यधारणात् ॥ अक्षयंलभतेस्वर्गंयथादेवोमहेश्वरः ॥ ९४ ॥ चतुर्दशमुखंवत्सरुद्राक्षंयदिधारयेत् ॥ सततंमूर्ध्निबाहौवाशक्ति
पिंडंशिवस्यच ॥ ९५ ॥ किंपुनर्बहुनोक्तेनवर्णितेनपुनःपुनः ॥ पूज्यतेसततंदेवैःप्राप्यतेपुण्यगौरवात् ॥ ९६ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ भगवन्श्रोतुमिच्छा

मिवक्रेवक्रेयथाविधि ॥ न्यसनंकेनमंत्रेणधारणंवाकथंवद ॥ ९७ ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुषण्मुखतत्वेनवक्रेवक्रेयथाविधि ॥ अमंत्रोच्चारणादेवगुणाह्येतेप्रकी
र्तिताः ॥९८॥ यःपुनर्मंत्रसंयुक्तंधारयेद्भुविमानवः ॥ गुणास्तस्यमहत्त्वंचकथितुंनैवशक्यते ॥९९॥ इदानींमंत्रादिश्यंते ॐ रुद्रएकवक्रस्य ॥ ॐ खंद्विवक्र
स्य ॐवुंत्रिवक्रस्य ॐह्रींचतुर्वक्रस्य ॥ ॐह्रांपंचवक्रस्य ॥ ॐहूंषड्वक्रस्य ॥ ॐह्रःसप्तवक्रस्य ॥ ॐकंअष्टवक्रस्य ॥ॐजूंनववक्रस्य ॥ ॐक्षंदशवक्रस्य ॥
ॐश्रींएकादशवक्रस्य ॥ ॐह्रींद्वादशवक्रस्य ॥ ॐक्षौंत्रयोदशवक्रस्य ॥ ॐत्रांचतुर्दशवक्रस्य ॥ एवंमंत्रायथाक्रमंन्यस्तव्याः॥शिरस्युरसिमालांचगृहीत्वा
योव्रजेन्नरः ॥ पदेपदेश्वमेधस्यफलमाप्नोतिनान्यथा ॥ २०० ॥ सर्वेषामपिवक्राणांधारणेमत्समोभवेत् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनरुद्राक्षंपुत्रधारय ॥ १ ॥
धारयित्वातुरुद्राक्षंम्रियतेयःक्षितौनरः ॥ सयातिमत्पुरंरम्यंसर्वदेवैःप्रपूजितः ॥ २ ॥ मरुदेशेपुरावत्सवाणिज्यायकिलस्थले ॥ गच्छन्वणिक्सुतस्ताताततं
रौप्रेताप्रपीडितः ॥ ३ ॥ नरीनर्तिततःप्रेताद्द्विजेनपरमैक्षिच ॥ कात्वंनृत्यसिदीनाक्षिसंवृताजीर्णवाससा ॥ ४ ॥ अथसाचद्विजंप्राहदेवदूतान्मयाश्रुतम् ॥
अस्यचारुनरस्यैववज्रपातेनसांप्रतम् ॥ ५ ॥ निश्चितंनिधनंविप्रमद्भर्त्तातुभविष्यति ॥ एतस्मिन्नंतरेनाकाद्वज्रंतस्याशिरोपरि ॥ ६ ॥ अपतत्सपपा
तोर्व्यांरुद्राक्षस्यार्धखंडके ॥ ततोममपुरात्पुत्रविमानंचापतद्द्रुतम् ॥ ७ ॥ समारुह्यततःश्रीमांस्तत्रातिष्ठातिसंचिरम् ॥ ममांशकंसमासाद्यईश्वरःकौधनी
भवेत् ॥ ८ ॥ एवंरुद्राक्षखंडेचमृतस्यसुगतिःसुत ॥ ज्ञानेनधारिणःपुंसःफलंवक्तुंनशक्नुमः ॥ ९ ॥ सशैवोवाभवेच्छाक्तोगाणपत्योथसौरकः ॥ योद
धातिमृतोमा लामेकंरुद्राक्षकंतुवा॥२१०॥यःपठेत्पाठयेद्वापिश्रावयेच्छृणुतेपिवा ॥ सर्वपापात्प्रमुक्तात्मासुखंस्वर्गंलभेक्रमात्॥२११॥ इति श्रीपाद्मपुराणे
प्रथमेसृष्टिखंडेरुद्राक्षमाहात्म्यंनामैकोनषष्ठितमोऽध्यायः॥५९॥ स्कंदउवाच ॥ अपरस्यापिपृच्छामिफलस्यपूततांतरोः ॥ सर्वलोकहितार्थायवदनोजग
दीश्वर ॥१॥ईश्वरउवाच ॥ धात्रीफलंपरंपूतंसर्वलोकेषुविश्रुतम् ॥ यस्यरोपान्नरोनारीमुच्यतेजन्मबंधनात् ॥ २ ॥ पावनंवासुदेवस्यफलंप्रीतिकरंशुभम् ॥
अस्यभक्षणमात्रेणमुच्यतेसर्वकल्मषात् ॥३॥ भक्षणेचभवेदायुःपानेवैधर्मसंचयः ॥ अलक्ष्मीनाशनंस्नानेसर्वैश्वर्यमवाप्नुयात् ॥४॥ यस्मिन्गृहेमहासेनधात्री
तिष्ठतिसर्वदा ॥ तस्मिन्गृहेनगच्छंतिप्रेतादैतेयराक्षसाः ॥ ५ ॥ नगंगानगयाचैवनकाशीनचपुष्करम् ॥ एकैवहिनृणांधात्रीसंप्राप्तेहरिवासरे ॥६॥ एकाद
श्यांपक्षयुगेधात्रीस्नानंकरोतियः ॥ सर्वपापक्षयंयातिविष्णुलोकेमहीयते ॥ ७ ॥ धात्रीफलंसदासेव्यंभक्षणेस्नानएवच ॥ नियतंपारणेविष्णोःस्नानमात्रेहरे
र्दिने॥८॥संयतेपारणेचैवधात्र्येकस्पर्शनेनरः॥भुक्त्वातुलंघयेद्यस्तुएकादश्यांसितासिते॥९॥एकेनैवोपवासेनकृतेनतुषडानन ॥सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यते
नात्रसंशयः॥१०॥अक्षयंलभतेस्वर्गंविष्णुसायुज्यमाव्रजेत्॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनधात्रीव्रतंसमाचर ॥ ११ ॥ धात्रीद्रवेणसततयस्यकेशाःसुरंजिताः ॥ नपिबे

त्सपुनर्मातुःस्तनंकश्चित्षडानन ॥१२॥ धात्रीदर्शनसंस्पर्शान्नाम्नउच्चारणेपिवा ॥ वरदःसंमुखोविष्णुःसंतुष्टोभवतिप्रियः ॥१३॥ धात्रीफलंचयत्रास्तेतत्र
तिष्ठतिकेशवः ॥ तत्रब्रह्मास्थिरापद्मातस्मात्तांतुगृहेन्यसेत् ॥१४॥ अलक्ष्मीर्नश्यतेतत्रयत्रधात्रीप्रतिष्ठति ॥ संतुष्टास्सर्वदेवाश्चनत्यजंतिक्षणंमुदा ॥१५॥
धात्रीफलेननैवेद्यंयोददातिमहाधनम् ॥ तस्यतुष्टोभवेद्विष्णुर्नान्यैःक्रतुशतैरपि ॥ १६ ॥ स्नात्वाधात्रीद्रवेणैवपूजयेद्यस्तुमाधवम् ॥ सोभीष्टफलमा
प्नोतियद्वामनसिवर्तते ॥ १७ ॥ तथैवलक्षणंस्मृत्वापूजयित्वाफलेनतु ॥ सुवर्णशतसाहस्रंफलमेतिनरोत्तमः ॥ १८ ॥ यागतिर्ज्ञानिनांस्कंदमुनीनां
योगसेविनाम् ॥ गतिंतांसमवाप्नोतिधात्रीसेवारतोनरः ॥ १९ ॥ तीर्थसेवाभिगमनेव्रतैश्चविविधैस्तथा ॥ सागतिर्लभ्यतेपुंसांधात्रीफलसुसेवया ॥ २० ॥
प्रीतिश्चसर्वदेवानांदेवीनांनोगणस्यच ॥ संमुखावरदास्नानेधात्रीफलनिषेवणे ॥ २१ ॥ ग्रहादुष्टाश्चयेकेचिदुग्राश्चदैत्यराक्षसाः ॥ सर्वेनदुष्टतांयांतिधा
त्रीफलसुसेवनात् ॥ २२ ॥ सर्वयज्ञेषुकार्येषुशस्तंचामलकीफलम् ॥ सर्वदेवस्यपूजायांवर्जयित्वारविंसुत ॥ २३ ॥ तस्माद्रविदिनेतातसप्तम्यांच
विशेषतः ॥ धात्रीफलानिसततंदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ २४ ॥ यस्तुस्नातितथाश्नातिधात्रींचरविवासरे ॥ आयुर्वित्तंकलत्रंचसर्वंतस्यविनश्यति ॥ २५ ॥
सक्रान्तौचभृगोर्वारेषष्ठ्यांप्रतिदिदिध्रुवम् ॥ नवम्यंचाप्यमायांचधात्रींदूरात्परित्यजेत् ॥ २६ ॥ नासिकाकर्णतुंडेषुमृतस्यचिकुरेषुवा ॥ तिष्ठेद्धात्रीफलं
यस्यसयातिविष्णुमंदिरम् ॥ २७ ॥ धात्रीसंपर्कमात्रेणमृतोयात्यच्युतालयम् ॥ सर्वपापक्षयस्तस्यस्वर्गंयातिरथेनतु ॥ २८ ॥ धात्रीद्रवंनरोलिप्त्वायस्तु
स्नानंसमाचरेत् ॥ पदेपदेश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिधार्मिकः ॥ २९ ॥ अस्यदर्शनमात्रेणयेवैपापिष्ठजंतवः ॥ सर्वेतेप्रपलायंतेग्रहादुष्टाश्चदारुणाः ॥ ३० ॥
पुरैकःपुल्कसःस्कंदमृगयार्थंवनंगतः ॥ मृगपक्षिगणान्हत्वातृषयापरिपीडितः ॥ ३१ ॥ क्षुधयामलकीवृक्षंपुरःपीनफलान्वितम् ॥ दृष्ट्वासंरुह्यसह
साचखादफलमुत्तमम् ॥३२॥ ततोदैवात्सवृक्षाग्रान्निपपातमहीतले ॥ वेदनागाढसंविद्धःपंचत्वमगमत्तदा ॥३३॥ ततःप्रेतगणाः सर्वेरक्षोभूतगणास्तथा ॥
तनुंवोढुंमुदासर्वेयेवैशमनसेवकाः ॥ ३४ ॥ नशक्नुवंतिचांडालंमृतंद्रष्टुंमहाबलाः ॥ अन्योन्यंविग्रहस्तेषांममायमितिभाषताम् ॥ ३५ ॥ग्रहीतुंचापिने
तुंचनशक्तास्तेपरस्परम् ॥ ततस्तेतुसमालोक्यगतामुनिगणान्प्रति ॥ ३६ ॥ प्रेताऊचुः ॥ किमर्थंमुनयोधीराश्चांडालंपापकारिणम् ॥ प्रेक्षितुंनवयंश
क्तानचापियमसेवकाः ॥ ३७ ॥ म्रियंतेपातितायेचस्थिरैर्युद्धपराङ्मुखाः ॥ साहसैःपातिताभीतावज्राग्निकाष्ठपीडिताः ॥ ३८ ॥ सिंहव्यग्रहतामर्त्या
व्याघ्रैर्वाजलजंतुभिः ॥ जलस्थलस्थिताःप्रेताःवृक्षपर्वतपातिताः ॥ ३९ ॥ पशुपक्षिहतायेचकारागारेगरेमृताः ॥ आत्मघातमृतायेचश्राद्धादिक
र्मवर्जिताः ॥ ४० ॥ गूढकर्ममृताधूर्तागुरुविप्रनृपद्विषः ॥ पापंडाःकौलिकाःक्रूरागरदाःकूटसाक्षिणः ॥ ४१ ॥ आशौचान्नस्यभोक्तारःप्रेतभोग्यान

संशयः ॥ ममायमितिभाषंतोनेतुंतंचनशक्नुमः ॥ ४२ ॥ आदित्यइवदुष्प्रेक्षःकिंवाकस्यप्रभावतः ॥ मुनयऊचुः ॥ अनेनभक्षितंप्रेताःपक्कंचामलकी
फलम् ॥ ४३ ॥ तत्संगंयांतितस्यैवफलानिप्रचुराणिच ॥ तेनैवकारणेनायंदुष्प्रेक्ष्योभवतांध्रुवम् ॥ ४४ ॥ वृक्षाग्रपतितस्याथप्राणःस्नेहान्नचत्य
जेत् ॥ नायंचारेणसूर्यस्यनचान्येपापकारिणः ॥ ४५ ॥ धात्रीभक्षणमात्रेणपापात्पूतोव्रजेदिवम् ॥ प्रेताऊचुः ॥ पृच्छामोवोद्यविज्ञानान्नवयंनिंदकाःक्क
चित् ॥ ४६ ॥ विष्णुलोकाद्विमानंतुयावन्नैवात्रगच्छति ॥ उच्यतांमुनिशार्दूलावोद्रुतंमनसिस्थितम् ॥४७॥ यावद्विजानवोषंतिवेदमंत्रादिकल्पितम् ॥
वोष्यंतेयत्रवेदाश्चमंत्राणिविविधानिच ॥ ४८ ॥ पुराणस्मृतयोयत्रक्षणंस्थातुंनशक्नुमः ॥ यज्ञहोमजपस्थानदेवतार्चनकर्मणाम् ॥ ४९ ॥ पुरतोवैन
तिष्ठामस्तस्माद्वृत्तंसमुच्यताम् ॥ किंवैकृत्वाप्रेतयोनिंलभंतेहिनराद्विजाः ॥ ५० ॥ श्रोतुमिच्छामहेसम्यक्कथंवैविकृतंवपुः ॥ द्विजाऊचुः ॥ शीतवातात
पक्लेशैःक्षुत्पिपासाविशेषकैः ॥ ५१ ॥ अन्यैरपिचदुःखैर्यैपीडिताःकूटसाक्षिणः ॥ वधबंधप्रमीताश्चप्रेतास्तेनिरयंगताः ॥ ५२ ॥ छिद्रान्वे
षपरायेचद्विजानांकर्मघातिनः ॥ तथैवचगुरूणांवतेप्रेताश्चापुनर्भवाः ॥ ५३ ॥ दीयमानेद्विजाग्र्येतुदातारंप्रतिविघ्यति ॥ चिरंप्रेतत्वमा
श्रित्यनरकान्ननिवर्तते ॥ ५४ ॥ परस्यवाऽत्मनोवागांचैवकृत्वापीडनवाहने ॥ नपालयंतियेमूढास्तेप्रेताःकर्मजाभुवि ॥ ५५ ॥ हीनप्रतिज्ञकाःस
त्यास्तथाभग्नव्रतानराः ॥ नलिनीदलभुक्ताश्चतेप्रेताःकर्मजाभुवि ॥ ५६ ॥ विक्रीणन्तिसुतांशुद्धांस्त्रियंसाध्वीमकंटकाम् ॥ पितृव्यमातुलादेश्चतेप्रे
ताःकर्मजाभुवि ॥ ५७ ॥ एतेचान्येचबहवःप्रेताजाताःस्वकर्मभिः ॥ प्रेताऊचुः ॥ नभवंतिकथंप्रेताःकर्मणाकेनवाद्विजाः ॥ ५८ ॥ हितायवदन
स्तूर्णंसर्वलोकहितंपरम् ॥ द्विजाऊचुः ॥ येनचैवकृतंस्नानंजलेतीर्थस्यधीमता ॥ ५९ ॥ नमस्कृतंपरंलिंगंनप्रेतोजायतेनरः ॥ एकादश्यामुपोष्यै
वद्वादश्यांचविशेषतः ॥ ६० ॥ पूजयित्वाहरिंमर्त्याःप्रेतत्वंनव्रजंतिवै ॥ वेदाक्षरप्रसूक्तैश्चस्तोत्रमंत्रादिभिस्तथा ॥ ६१ ॥ देवानांपूजनेरक्तानवैप्रेताभवं
तिते ॥ श्रुत्वापौराणिकंवाक्यंदिव्यंचधर्मसंहितम् ॥ ६२ ॥ पाठयित्वापटित्वाचपिशाचत्वंनगच्छति ॥ व्रतैश्चविविधैःपूताःपद्माक्षधारणैस्तथा ॥ ६३ ॥
जप्त्वापद्माक्षमालायांप्रेतत्वंनैवगच्छति ॥ धात्रीफलद्रवैःस्नात्वानित्यंतद्भक्षणेरताः ॥ ६४ ॥ तेनविष्णुंसुसंपूज्यनगच्छंतिपिशाचताम् ॥ प्रेताऊचुः ॥
सतांसंदर्शनात्पुण्यमितिपौराणिकाविदुः ॥६५॥ तस्माद्वोदर्शनंजातंहितंनःकर्तुमर्हथ ॥ प्रेतभावाद्यथामुक्तिःसर्वेषांनोभविष्यति ॥६६॥ व्रतोपदेशकंधी
रायुष्माकंशरणागताः ॥ ततोदयालवःसर्वेतानूचुर्द्विजसत्तमाः ॥ ६७ ॥ धात्रीणांभक्षणंशीघ्रंकुर्वतांमुक्तिहेतवे ॥ प्रेताऊचुः ॥ धात्रीणांदर्शने
विप्रावयंस्थातुंनशक्नुमः ॥ ६८ ॥ कथंतेषांफलानांचशक्तावैभक्षणेधुना ॥ द्विजाऊचुः ॥ अस्माकंवचनेनात्रधात्रीणांभक्षणंशिवम् ॥ ६९ ॥ फलि

ष्यतिपरंलोकंतस्माद्गंतुंसमर्हथ ॥ अथतेभ्योवरंलब्ध्वाधात्रीवृक्षंपिशाचकैः ॥ ७० ॥ समारुह्यफलंप्राप्यभक्षितंलीलयातदा ॥ ततोदेवालया
त्तूर्णरथंपीनसुशोभनम् ॥ ७१ ॥ आगतंतंसमारुह्यसचांडालपिशाचकाः ॥ गतास्तेत्रिदिवंपुत्रव्रतैर्यज्ञैःसुदुर्लभम् ॥ ७२ ॥ ॥ स्कंदउवाच ॥ धात्रीभ
क्षणमात्रेणपुण्यंलब्ध्वादिवंगताः ॥ तद्भक्षिणःकथंस्वर्गंनगच्छंतिनरादयः ॥ ७३ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ पूर्वंतेज्ञानलोपाच्चनजानंतिहिताहितम् ॥ उ
च्छिष्टंश्वभिरुत्स्पृष्टंश्लेष्ममूत्रंशकृत्तुवा ॥ ७४ ॥ मत्वाचमोहिताःश्रेष्ठंप्रेतादंतिसदैवहि ॥ शकृच्छौचजलंवांतंवलिसूकरकुक्कुटैः ॥ ७५ ॥ मृतकेसू
तकेजप्यंनत्यक्तंयेनकेनचित् ॥ तस्यान्नंचजलंप्रेताःखादंतितुसदैवहि ॥ ७६ ॥ दुर्दांतागृहिणीयस्यशुचिसंयमवर्जिता ॥ गुरुनिःसारितादुष्टासंतिप्रेता
श्चतत्रवै ॥ ७७ ॥ अपुङ्गवाःकुलैर्जात्यावलोत्साहविवर्जिताः ॥ बधिराश्चकृशादीनाःपिशाचाःकर्मजातयः ॥७८॥ क्षणंचमंगलंनास्तिदुःखैर्देहयुताभृशम्
तेनैवविकृताकाराःसर्वभोगविवर्जिताः ॥ ७९ ॥ नग्नकारोगसंतप्तामृतारूक्षामलीमसाः ॥ एतेचान्येचदुःखार्ताःसदैवप्रेतजातयः ॥ ८० ॥ तेनकर्मविपा
केनजायंतेकामममीदृशाः ॥ पितृमातृगुरूणांचदेवनिंदापराश्चये ॥ ८१ ॥ पाषंडाःकौलिकाःपापास्तेप्रेताःकर्मजाभुवि ॥ गलपाशैर्जलैःशस्त्रैर्गरलैरात्म
घातकाः ॥ ८२ ॥ इहलोकेचतेप्रेताश्चांडालादिषुसंभवाः ॥ अंत्यजाःपतिताश्चैवपापरोगमृताश्चये ॥ ८३ ॥ अंत्यजैर्घातितायुद्धेतेप्रेतानिश्चिता
भुवि ॥ महापातकसंयुक्ताविवाहेचवहिष्कृताः ॥ ८४ ॥ शौर्योत्साहसिकायेचतेप्रेताःकर्मजाभुवि ॥ राजद्रोहकरायेचपितॄणांद्रोहचिंतकाः ॥ ८५ ॥
ध्यानाध्ययनहीनाश्चव्रतैर्देवार्चनादिभिः ॥ अमंत्राःस्नानहीनाश्चगुरुस्त्रीगमनेरताः ॥ ८६ ॥ तथैवचांत्यजस्त्रीषुदुर्गतासुचसंगताः ॥ मृताःक्रूरोपवासे
नम्लेच्छदेशस्थितामृताः ॥८७॥ म्लेच्छभाषायुताशुद्धास्तथाम्लेच्छोपजीविनः ॥ अनुवर्ततियेम्लेच्छान्स्त्रीधनैरुपजीवकाः ॥ ८८ ॥ स्त्रियोयैश्चनरक्ष्यं
तेतेप्रेतानात्रसंशयः ॥ क्षुधासंततदेहंतुश्रांतंविप्रंगृहागतम् ॥ ८९ ॥ गुणपुण्यातिथिंत्यक्त्वापिशाचत्वंव्रजंतिते ॥ विक्रीणंतिचवैगाश्चम्लेच्छेषुचगवा
शिषु ॥ ९० ॥ प्रेतलोकेसुखंस्थित्वातेचयांत्यपुनर्भवम् ॥ अशौचाभ्यंतरेयेचजाताश्चपशवोमृताः ॥ ९१ ॥ चिरंप्रेताःपिशाचाश्चमृताजाताःपुनः
पुनः ॥ जातकर्ममुखैश्चैवसंस्कारैर्यैर्विवर्जिताः ॥ ९२ ॥ एकैकस्मिंश्चसंस्कारेप्रेतत्वंपरिहीयते ॥ स्नानसंध्यासुरार्चाभिर्वैदयज्ञव्रताक्षरैः ॥ ९३ ॥
आजन्मवर्जिताःपापास्तेप्रेताश्चापुनर्भवाः ॥ भोजनोच्छिष्टपात्राणियानिदेहमलानिच ॥ ९४ ॥ निपातयंतियेतीर्थेतेप्रेतानात्रसंशयः ॥ दानमानार्चनैर्नैवये
विप्राभुवितर्पिताः ॥ ९५ ॥ पितरोगुरवश्चैवप्रेतास्तेकर्मजाभृशम् ॥ पतिंत्यक्त्वाचयानार्योवसंतिचेतरैर्जनैः ॥ ९६ ॥ प्रेतलोकेचिरंस्थित्वाजायंतेचांत्ययो
निषु॥पतिंचवंचयित्वायाविषयेंद्रियमोहिताः॥९७॥ मिष्टंचादंतियाःपापास्तास्तुप्रेताश्चिरंभुवि ॥ विण्मूत्रभक्षकायेचब्रह्मस्वभक्षणेरताः॥९८॥अभक्ष्यभक्ष

काश्चान्येतेप्रेताश्चापुनर्भवाः ॥ बलाद्येपरवस्तूनिगृह्णंतिनददत्यपि ॥ ९९ ॥ अतिथीनवमन्यंतेप्रेतानिरयमास्थिताः ॥ तस्मादामलकींभुक्त्वा स्नात्वातस्यद्रवेणच ॥ १०० ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसेवयामलकींशिवाम् ॥ १ ॥ यइदंशृणुयान्नित्यं पुण्याख्यानमिदंशुभम् ॥ सर्वपापप्रपूतात्माविष्णुलोकेमहीयते ॥ २ ॥ श्रावयेत्सततंलोकेवैष्णवेषुविशेषतः ॥ सयातिविष्णुसायुज्यमितिपौराणिकाविदुः ॥ ३ ॥ ॥ स्कंदउवाच ॥ ॥ महीरुहफलंज्ञातंप्रपूतंद्विविधंप्रभो ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिपत्रंपुष्पंसुमोक्षदम् ॥ ४ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥ सर्वेभ्यःपत्रपुष्पेभ्यःसत्तमातुलसीशिवा ॥ सर्वकामप्रदाशुद्धावैष्णवीविष्णुसुप्रिया ॥ ५ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदामुख्यासर्वलोकपराशुभा ॥ यामाश्रित्यगताःस्वर्गमक्षयंमुनिसत्तमाः ॥ ६ ॥ हितार्थंसर्वलोकानांविष्णुनारोपितापुरा ॥ तुलसीपत्रपुष्पंचसर्वधर्मप्रतिष्ठितम् ॥ ७ ॥ यथा विष्णोःप्रियालक्ष्मीर्यथाहंप्रियएवच ॥ तथेयंतुलसीदेवीचतुर्थोनोपपद्यते ॥ ८ ॥ तुलसीपत्रमेकंतुशतहेमफलप्रदम् ॥ नान्यैःपुष्पैस्तथापत्रैर्नान्यैर्गंधानुलेपनैः ॥ ९ ॥ तुष्यतेदैत्यहाविष्णुस्तुलस्याश्चदलैर्विना ॥ अनेनपूजितोयेनहरिर्नित्यंपराशया ॥ १० ॥ तेनदत्तंहुतंज्ञातंकृतंयज्ञव्रतादिकम् ॥ जन्मजन्मनिभासित्वंसुखंभाग्यंयशःश्रियं ॥११॥ कुलंशीलंकलत्रंचपुत्रंदुहितरंतथा॥धनंराज्यमरोगत्वंज्ञानंविज्ञानमेवच ॥१२॥वेदवेदांगशास्त्रंचपुराणागमसंहिताः ॥ सर्वंकरगतंमन्येतुलस्याभ्यर्चनेहरेः ॥ १३ ॥ यथागंगापवित्रांगीसुरलोकेविमोक्षदा ॥ यथाभागीरथीपुण्यातथैवंतुलसीशिवा ॥ १४॥ किंचगंगाजलैर्नैवकिंचपुष्करसेवया ॥ तुलसीदलमिश्रेणजलेनैवप्रमोद्यते ॥१५॥ माधवःसंमुखोयस्यजन्मजन्मसुधीमतः ॥ तस्यश्रद्धाभवेच्छुत्वातुलस्याहरिमर्चितुम् ॥१६॥योमंजरीदलैरेवतुलस्याविष्णुमर्चयेत् ॥ तस्यपुण्यफलंस्कन्दकथितुंनैवशक्यते ॥ १७ ॥ तत्रकेशवसान्निध्यंयत्रास्तितुलसीवनम् ॥ तत्रब्रह्माचकमलासर्वदेवगणैःसह ॥ १८ ॥ तस्मात्तांसंनिकृष्टेतुसदादेवींप्रपूजयेत् ॥ स्तोत्रमंत्रादिकंयद्वासर्वमानंत्यमश्नुते ॥ १९ ॥ येचप्रेताश्चकूश्मांडाः पिशाचाब्रह्मराक्षसाः॥ भूतदैत्यादयस्तत्रपलायंतेसदैवहि ॥१२०॥ अलक्ष्मीर्नाशिनीघूर्णायाडाकिन्यादिमातरः ॥ सर्वाःसंकोचितांयांतिदृष्ट्वातुतुलसीदलं ॥ २१ ॥ ब्रह्महत्यादयःपापव्याधयःपापसंभवाः॥ कुमंत्रिणाकृतायेचसर्वेनश्यंतितत्रवै ॥ २२ ॥ भूतलेवापितंयेनहर्यर्थंतुलसीवनम् ॥ कृतंक्रतुशतंतेनविधिवत्प्रियदक्षिणम् ॥ २३ ॥ हरिलिंगेषुचान्येषुसालग्रामशिलासुच ॥ तुलसीग्रहणंकृत्वाविष्णोःसायुज्यमाव्रजेत ॥ २४ ॥ नंदंतिपुरुषास्तस्यमाधवार्थेक्षितौतुयः ॥ तुलसींरोपयेद्धीरःसयातिमाधवालयम् ॥ २५ ॥ पूजयित्वाहरिंदेवंनिर्माल्यंतुलसीदलम् ॥ धारयेद्यःस्वशीर्षेतुपापात्पूतोदिवंव्रजेत् ॥ २६ ॥ पूजनेकीर्त्तनेध्यानेरोपणेधारणेकलौ ॥ तुलसीदहतेपापंस्वर्गमोक्षंददातिच ॥२७॥ उपदेशंदिशेदस्याःस्वयमा

चरतेपुनः ॥ २८॥ सयातिपरमंस्थानंमाधवस्यनिकेतनम् ॥ हरेःप्रियकरंयच्चतन्मेप्रियतरंभवेत् ॥ २९ ॥ सर्वेषामपिदेवानांदेवीनांचसमंततः ॥
श्राद्धेषुयज्ञकार्येषुपर्णमेकंषडानन॥१३०॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनतुलसीसेवनंकुरु ॥ तुलसीसेवितायेनतेनसर्वंतुसेवितम् ॥३१॥गुरुंविप्रंदेवतीर्थंतस्मात्सेवयप
ण्मुख ॥ शिखायांतुलसींकृत्वायस्तुप्राणान्परिजेत् ॥ ३२ ॥ दुष्कृतौघाद्विनिर्मुक्तःस्वर्गमेतिनिरामयम् ॥ राजसूयादिभिर्यज्ञैर्व्रतैश्चविविधैर्यमैः ॥ ३३ ॥
यागतिःप्राप्यतेधीरैःतुलसीसेविनांभवेत् ॥तुलसीदलेनचैकेनपूजयित्वाहरिंनरः ॥३४॥ वैष्णवत्वमवाप्नोतिकिमन्यैःशास्त्रविस्तरैः ॥ नपिबेत्सपयोमातुस्तु
लस्याःकोटिसंख्यकैः ॥३५॥ अर्चितःकेशवोयेनशाखामृदुलपल्लवैः॥भावयेत्पुरुषान्मर्त्यःशतशोथसहस्रशः ॥ ३६ ॥ पूजयित्वाहरिंनित्यंकोमलैस्तुलसी
दलैः ॥ प्रधानतोगुणास्तातनुलस्यागदितामया ॥ ३७ ॥ निखिलंपुरुकालेनगुणंवक्तुंनशक्नुमः ॥ यस्त्विदंशृणुयान्नित्यमाख्यानंपुण्यसंचयम्॥३८॥
पूर्वजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेजन्मबंधनात् ॥ सकृत्पठनमात्रेणवाह्निष्टोमफलंलभेत् ॥३९॥ नतस्यव्याधयःपुत्रमूर्खत्वंनकदाचन॥सर्वदाजयमाप्नोतिनगच्छे
त्सपराजयं ॥१४०॥ लेखस्तिष्ठेद्गृहेयस्यतस्यलक्ष्मीःप्रवर्तते ॥ नचाधयोनचप्रेतानशोकानावमानना॥४१॥ नतिष्ठंतिक्षणंतत्रयत्रेयंवर्ततेलिपिः ॥ ४२ ॥
इति श्रीपाद्मपुराणेप्रथमेसृष्टिखंडेतुलसीमाहात्म्यंनामषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ द्विजाऊचुः ॥ तुलसीपुष्पमाहात्म्यंश्रुतंत्वत्तोहरेःशुभम् ॥ तस्यास्तो
त्रंकृतंपुण्यंश्रोतुमिच्छामहेवयम् ॥ १॥ व्यासउवाच ॥ पुरास्कंदपुराणेचयन्मयाकीर्तितंद्विजाः ॥ कथयामिपुराणंचपुरतोमोक्षहेतवे ॥ २ ॥ शतानंदमुनेः
शिष्याःसर्वेतेसंशितव्रताः॥प्रणिपत्यगुरुंविप्राःपप्रच्छुःपुण्यतोहितम् ॥३॥ पूर्वंब्रह्ममुखान्नाथयच्छ्रुतंतुलसीस्तवम् ॥ तद्वयंश्रोतुमिच्छामस्त्वत्तोब्रह्मविदांव
र ॥ ४ ॥ शतानंदउवाच ॥ नामोच्चारेकृतेतस्याःप्रीणात्यसुरदर्पहा ॥ पापानिविलयंयांतिपुण्यंभवतिचाक्षयम् ॥ ५ ॥ साकथंतुलसीलोकैःपूज्यतेवंद्यतेन
हि ॥ दर्शनादेवयस्यास्तुदानंकोटिगवांभवेत् ॥ ६ ॥ धन्यास्तेमानवालोकेयद्गृहेविद्यतेकलौ ॥ सालग्रामशिलार्थंतुतुलसीप्रत्यहंक्षितौ ॥ ७ ॥ तुलसीये
विचिन्वंतिधन्यास्तेकरपल्लवाः ॥ केशवार्थंकलौयेचरोपयंतीहभूतले ॥ ८ ॥ किंकरिष्यतिसंरुष्टोयमोपिसहकिंकरैः ॥ तुलसीदलेनदेवेशःपूजितोयेनदुः
खहा ॥ ९ ॥ तीर्थयात्रादिगमनैःफलैःसिध्यतिकिंनरः ॥ स्नानेदानेतथाध्यानेप्राशनेकेशवार्चने ॥ १० ॥ तुलसीदहतेपापंकीर्तनेरोपणेकलौ ॥ तुलस्यमृ
तजन्मासिसदात्वंकेशवप्रिये ॥ ११ ॥ केशवार्थंचिनोमित्वांवरदाभवशोभने ॥ त्वदंगसंभवैर्नित्यंपूजयामियथाहरिम् ॥ १२ ॥ तथाकुरुपवित्रांगिकलौम
लविनाशिनि ॥ मंत्रेणानेनयःकुर्याद्विचित्यतुलसीदलम् ॥ १३ ॥ पूजनंवासुदेवस्यलक्षकोटिगुणंभवेत् ॥ प्रभावंतवदेवेशिगायंतिसुरसत्तमाः ॥ १४ ॥ मु
नयःसिद्धगंधर्वाःपातालेनागराड्स्वयम् ॥ नतेप्रभावंजानंतिदेवताःकेशवादृते ॥ १५ ॥ गुणानांपरिमाणंतुकल्पकोटिशतैरपि ॥ कृष्णानंदात्समुद्भूताक्षी

रोदमथनोद्यमे ॥१६॥ उत्तमांगेपुरायेनतुलसीविष्णुनाधृता ॥ प्राप्यैतानित्वयादेविविष्णोरंगानिसर्वशः॥१७॥पवित्रतात्वयाप्रातातुलसींत्वांनमाम्यहम् ॥
त्वदंगसंभवैःपुत्रैःपूजयामियथाहरिम् ॥१८॥ तथाकुरुष्वमेऽविघ्नंयतोयामिपरांगतिम् ॥ रोपितागोमतीतीरेस्वयंकृष्णेनपालिता ॥ १९ ॥ जगद्धितायतु
लसीगोपीनांहितहेतवे ॥ वृंदावनेविचरतासेविताविष्णुनास्वयम् ॥ २० ॥ गोकुलस्यविवृद्धयर्थंकंसस्यनिधनायच ॥ वसिष्ठवचनात्पूर्वंरामेणसरयूत
टे ॥ २१ ॥ राक्षसानांवधार्थायरोपितात्वंजगत्प्रिये ॥ रोपितातपसोवृद्ध्यैतुलसींत्वांनमाम्यहम् ॥ २२ ॥ वियोगेवासुदेवस्यध्यात्वात्वांजनकात्मजा ॥ अ
शोकवनमध्येतुप्रियेणसहसंगता॥२३॥ शङ्करार्थंपुरादेविपार्वत्यात्वंहिमालये ॥ रोपितातपसोवृद्ध्यैतुलसींत्वांनमाम्यहम्॥२४॥सर्वाभिर्देवपत्नीभिःकिन्नरै
श्चापिनंदने ॥ दुःस्वप्ननाशनार्थायसेवितात्वंनमोस्तुते॥२५॥धर्मारण्येगयायांचसेवितापितृभिःस्वयम् ॥सेवितातुलसिपुण्याआत्मनोहितमिच्छता॥२६॥
रोपितारामचंद्रेणसेवितालक्ष्मणेनच॥पालितासीतयाभक्त्यातुलसीदंडकेवने ॥ २७ ॥ त्रैलोक्यव्यापिनीगंगायथाशास्त्रेपुगीयते ॥ तथैवतुलसीदेवीदृश्यते
सचराचरे ॥२८॥ऋश्यमूकेचवसताकपिराजेनसेविता ॥ तुलसीवालिनाशायतारासंगमहेतवे॥२९॥ प्रणम्यतुलसींदेवींसागरोत्क्रमणंकृतम् ॥ कृतकार्यःप्र
हृष्टश्चहनूमान्पुनरागतः ॥३०॥ तुलसीग्रहणंकृत्वाविमुक्तोयातिपातकैः ॥ अथवामुनिशार्दूलाब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥३१ ॥ तुलसीपत्रगलितंयस्तोयंशि
रसावहेत् ॥ गंगास्नानमवाप्नोतिदशधेनुफलप्रदम् ॥ ३२ ॥ प्रसीददेविदेवेशिप्रसीदहरिवल्लभे ॥ क्षीरोदमथनोद्भूतेतुलसित्वांनमाम्यहम् ॥ ३३ ॥ द्वाद
श्यांजागरेरात्रौयःपठेत्तुलसीस्तवम् ॥ द्वात्रिंशदपराधांश्चक्षमतेतस्यकेशवः ॥ ३४ ॥ यत्पापंयौवनेबाल्येकौमारेवार्द्धकेकृतम् ॥ तत्सर्वंविलयंयातितुलसी
स्तवपाठतः ॥ ३५ ॥ प्रीतिमायातिदेवेशस्तुष्टोलक्ष्मींप्रयच्छति ॥ कुरुतेशत्रुनाशंचसुखंविद्यांप्रयच्छति ॥ ३६ ॥ तुलसीनाममात्रेणदेवायच्छंति
वांछितम् ॥ गर्ह्याणमपिदेवेशोमुक्तिंयच्छतिदेहिनाम् ॥ ३७ ॥ तुलसीस्तवसंतुष्टासुखंवृद्धिंददातिच ॥ उद्धृतंहेलयाविद्धिपापंयमपथेस्थितम् ॥ ३८ ॥
यस्मिन्गृहेचलिखितोविद्यतेतुलसीस्तवः ॥ नाशुभंविद्यतेतस्यशुभमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ ३९ ॥ सर्वंचमंगलंतस्यनास्तिकिंचिदमंगलम् ॥ सु
भिक्षंसर्वदातस्यधनंधान्यंचपुष्कलम् ॥ ४० ॥ निश्चलाकेशवेभक्तिर्नवियोगश्चवैष्णवैः ॥ जीवतिव्याधिनिर्मुक्तोनाधर्मेजायतेमतिः॥४१॥ द्वादश्यांजागरे
रात्रौयःपठेत्तुलसीस्तवम् ॥ तीर्थकोटिसहस्रैस्तुयत्फलंलक्षकोटिभिः ॥ ४२ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिपठित्वातुलसीस्तवम् ॥ ४३ ॥ इति श्रीपाद्मपुरा
णेप्रथमेसृष्टिखंडेतुलसीस्तवमाहात्म्यंनामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ द्विजाऊचुः ॥ मज्जनादखिलंपापंक्षयंयातिसुनिश्चितम् ॥ महापातकमन्यच्च
तदादेशंवदस्वनः ॥ १ ॥ पापात्पूतोऽक्षयंनाकमश्नुतेदिविशक्रवत् ॥ सुरयोनेर्नहानिःस्यादुपदेशंवदस्वनः ॥ २॥ अत्रभोग्यंपरंसर्वंमृतेस्वर्गेसुरोत्तमः ॥

कलिपापहतानांचस्वर्गसोपानमुच्यते ॥ ३ ॥ व्यासउवाच ॥ गतिंचिंतयतांविप्रास्तूर्णसामान्यजन्मनाम् ॥ स्त्रीपुंसामीक्षणाद्यस्माद्गंगापापंव्यपोहति ॥
॥ ४ ॥ गंगेतिस्मरणादेवक्षयंयातिचपातकम् ॥ कीर्तनादतिपापानिदर्शनाद्गुरुकल्मषम् ॥ ५ ॥ स्नानात्पानाच्चजाह्नव्यांपितॄणांतर्पणात्तथा ॥ महा
पातकवृंदानिक्षयंयांतिदिनेदिने ॥ ६ ॥ अग्निनादह्यतेतूलंतृणंशुष्कंक्षणाद्यथा ॥ तथागंगाजलस्पर्शात्पुंसांपापंदहेत्क्षणात् ॥ ७ ॥ संप्राप्नोत्यक्षयंस्व
र्गंगंगास्नानेनकेशवम् ॥ यशोराज्यंलभेत्पुण्यंस्वर्गमंतेपरांगतिम् ॥ ८ ॥ पितॄनुद्दिश्यगंगायांयस्तुपिंडंप्रयच्छति ॥ विधिनावाक्यपूर्वेणतस्य
पुण्यफलंशृणु ॥ ९ ॥ अन्नेकेनतुसाहस्रंवर्षंपूज्यःसुरालये ॥ तिलेनद्विगुणंविद्धितथामेध्यफलेनच ॥ १० ॥ गव्येनविधिनाविप्राःस्वर्गस्यांतोनविद्यते ॥
एवंपिंडप्रदानेननित्यंक्रतुशतंभवेत् ॥ ११ ॥ पितरोनिरयस्थायेधन्यास्तेमर्त्यवासिनः ॥ धनपुत्रयुतारोग्यंसुखसंमानपूजिताः ॥ १२ ॥ रसातलगताये
चयेचकीटामहीतले ॥ स्थावरेपक्षिसंघादौतेमर्त्याधनिनोनृपाः ॥ १३ ॥ तत्तत्पुत्रैश्चपौत्रैश्चगोत्रैर्दौहित्रकैस्तथा ॥ जामातृभागिनेयैश्चसुहृन्मित्रैःप्रियाप्रि
यैः ॥ १४ ॥ प्रदीयतेजलंपिंडंयथोपकरणान्वितम् ॥ गंगातोयेषुतीरेषुतेषांस्वर्गोऽक्षयोभवेत् ॥ १५ ॥ पिंडादूर्ध्वंस्थितायेचापितरोमातृगोत्रजाः ॥ भवंति
सुखिनःसर्वेमर्त्याश्शतसहस्रशः ॥ १६ ॥ स्वर्गेतस्यस्थिताःसत्वाअधःस्थामध्यवासिनः ॥ नित्यंवांच्छंतिसद्वंशांगच्छंतुसुरनिम्नगाम् ॥ १७ ॥ एकोगच्छ
तिगंगांयःपूयंतेतस्यपूरुषाः ॥ एतदेवमहापुण्यंतरतेतारयत्यपि ॥ १८ ॥ गंगाकृत्स्नगुणंवक्तुंनशक्तश्चतुराननः ॥ अतःकिंचिद्वदाम्यत्रभागीरथ्याद्विजा
गुणम् ॥ १९ ॥ मुनयःसिद्धगंधर्वायेचान्येसुरसत्तमाः ॥ गंगातीरेतपस्तप्त्वास्वर्गलोकेऽच्युताभवन् ॥२०॥ दिव्येनवपुषासर्वेकामगेनरथेनच ॥ अद्यापिन
निवर्ततेरत्नपूर्णक्षयेषुवै ॥ २१ ॥ प्रासादायत्रसौवर्णास्सर्वलोकोर्ध्वगाश्शिवाः ॥ इष्टद्रव्यैःसुसंपूर्णाःस्त्रियोयत्रमनोरमाः ॥ २२ ॥ पारिजातःसमाःपुष्पवृक्षाः
कल्पद्रुमोपमाः ॥ गंगातीरेतपस्तप्त्वातत्रैश्वर्यंलभंतिहि ॥२३॥ तपोभिर्बहुभिर्यज्ञैर्व्रतैर्नानाविधैस्तथा ॥ पुरुदानैर्गतिर्याचगंगांसंसेवतांचसा ॥२४॥ जार
जंपतितंदुष्टमंत्यजंगुरुघातिनम् ॥ सर्वद्रोहेणसंयुक्तंसर्वपातकसंयुतम् ॥ २५ ॥ त्यजंतिपितरंपुत्राःप्रियंपत्न्यःसुहृद्गणाः ॥ अन्येचबांधवाःसर्वेगंगातुनप
रित्यजेत् ॥ २६ ॥ यथामातास्वयंजन्ममलशौचंचकारयेत् ॥ क्रोडीकृत्यतथातेषांगंगाप्रक्षालयेन्मलम् ॥ २७ ॥ भवंतितेसुविख्याताभोग्यालंकारपू
जिताः ॥ दर्शनेक्रियतेगंगासकृद्भक्त्यानरैस्तुयैः ॥२८॥ तेषांकुलानांलक्षंतुभवात्तारयतेशिवा ॥ स्मृतार्तिहर्त्रीयैर्ध्यातासंस्तुतासाधुमोदिता ॥ २९ ॥
गंगातारयतेनृणामुभौवंशौभवार्णवात् ॥ संक्रांतिषुव्यतीपातेग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ ३० ॥ पुण्येस्नात्वातुगंगायांकुलकोटिंसमुद्धरेत् ॥ शुक्लपक्षेदिवामर्त्यो
गंगायामुत्तरायणे ॥ ३१ ॥ धन्यादेहंविमुंचंतिहृदिस्थेचजनार्दने ॥ अनेनविधिनायस्तुभागीरथ्याजलेशुभे ॥३२॥ प्राणांस्त्यक्त्वाव्रजेत्स्वर्गंपुनरावृत्तिव

र्जितम् ॥ योगंगानुगतोनित्यंसर्वदेवानुगोहिसः ॥ ३३ ॥ सर्वदेवमयोविष्णुर्गंगाविष्णुमयीयतः ॥ गंगायांपिंडदानेनपितॄणांवैतिलोदकैः ॥३४॥ नरकस्था
दिवंयांतिस्वर्गस्थामोक्षमाप्नुयुः ॥ परदारपरद्रव्यवाधाद्रोहपरस्यच ॥ ३५ ॥ गतिर्मनुष्यमात्रस्यगंगैवपरमागतिः ॥ वेद शास्त्रविहीनस्यगुरुनिंदापर
स्यच ॥ ३६ ॥ समयाचारहीनस्यनास्तिगंगासमागतिः ॥ किंयज्ञैर्बहुवित्ताढ्यैःकिंतपोभिःसुदुष्करैः ॥ ३७ ॥ स्वर्गमोक्षप्रद गंगासुखसौभाग्यपूजिता ॥
नियमैःपरमैर्नित्यंकिंयोगैश्चित्तरोधकैः ॥ ३८ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदागंगासुखमोक्षाग्रतःस्थिता ॥ अनेकजन्मसंघातपापंपुंसांविनश्यति ॥ ३९ ॥ स्नानमात्रेण
गंगायांसद्यःस्यात्पुण्यभाङ्नरः ॥ प्रभासेगोसहस्रस्यराहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ ४० ॥ लभतेयत्फलंदानेगंगास्नानाद्दिनेदिने ॥ दृष्ट्वातुहरतेपापंस्पृष्ट्वातुलभतेदिव
म् ॥ ४१ ॥ प्रसंगादपिसागंगामोक्षदात्ववगाहिता ॥ सर्वेंद्रियाणांचापल्यंवासनाशक्तिसंभवम् ॥ ४२ ॥ निर्घृणत्वंततोगंगादर्शनात्प्रविनश्यति ॥ पर
द्रव्याभिकांक्षित्वंपरदाराभिलाषिता ॥ ४३ ॥ परधर्मेरुचिश्चैवदर्शनादेवनश्यति ॥ यदृच्छालाभसंतोषस्स्वधर्मेषुप्रवर्तते ॥ ४४ ॥ सर्वभूतसमत्वंच
गङ्गायांमज्जनाद्भवेत् ॥ यस्तुगंगांसमाश्रित्यसुखंतिष्ठतिमानवः ॥ ४५ ॥ जीवन्मुक्तस्सएवेहसर्वेषामुत्तमोत्तमः ॥ गंगांसंश्रित्ययस्तिष्ठेत्तस्यकार्यंनविद्यते ॥ ४६ ॥
कृतकृत्यस्सवैमुक्तोजीवन्मुक्तश्चमानवः ॥ यज्ञोदानंतपोजप्यंश्राद्धंचसुरपूजनम् ॥ ४७ ॥ गंगायांतुकृतंनित्यंकोटिकोटिगुणंभवेत् ॥ अन्यस्थानेकृतंपापंगंगा
तीरेविनश्यति ॥ ४८ ॥ गंगातीरेकृतंपापंगंगास्नानेननश्यति ॥ आत्मनोजन्मनक्षत्रेजाह्नवीसंगतेदिने ॥ ४९ ॥ नरःस्नात्वातुगंगायांस्वकुलंचसमुद्धरेत् ॥
आदरेणयथास्तौतिधनवंतंसदानरः ॥ ५० ॥ सकृद्गंगांतथास्तुत्वाभवेत्स्वर्गस्यभाजनम् ॥ अश्रद्धयापिगंगायांयोसौनामानुकीर्तनं ॥ ५१ ॥ करोतिपुण्य
वाहिन्यास्सवैस्वर्गस्यभाजनम् ॥ क्षितौभावयतेमर्त्यान्नागांस्तारयतेप्यधः ॥ ५२ ॥ दिवितारयतेदेवान्गंगात्रिपथगास्मृता ॥ ज्ञानतोज्ञानतोवापिका
मतोऽकामतोपिवा ॥ ५३ ॥ गंगायांचमृतोमर्त्यःस्वर्गमोक्षंचविंदति ॥ यागतिर्योगयुक्तस्यसत्वस्थस्यमनीपिणः ॥ ५४ ॥ सागतिस्त्यजतःप्राणान्गंगायां
तुशरीरिणः ॥ चांद्रायणसहस्राणियश्चरेत्कायशोधनम् ॥ ५५ ॥ पानंकुर्याद्यथेच्छंचगंगांभःसविशिष्यते ॥ तावत्प्रभावस्तीर्थानांदेवानांतुविशेषतः ॥ ५६ ॥
तावत्प्रभावेविदानांयावन्नाप्नोतिजाह्नवीम् ॥ तिस्रःकोटयोर्धकोटीचतीर्थानांवायुरब्रवीत् ॥ ५७ ॥ दिविभुव्यन्तरिक्षेचतानितेसन्तिजाह्नवि ॥ विष्णुपादा
ब्जसंभूतेगंगेत्रिपथगामिनि ॥ ५८ ॥ धर्मद्रवेतिविख्यातेपापंमेहरजाह्नवि ॥ विष्णुपादप्रसूतासिवैष्णवीविष्णुपूजिता ॥ ५९ ॥ त्राहिमामेनसस्तस्मादाजन्म
मरणांतिकात् ॥ श्रद्धयाधर्मसंपूर्णेश्रीमतारजसाचते ॥ ६० ॥ अमृतेनमहादेविभागीरथिपुनीहिमां ॥ त्रिभिःश्लोकवरैरेभिर्यःस्नायाज्जाह्नवीजले ॥ ६१ ॥
जन्मकोटिकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ मूलमंत्रंप्रवक्ष्यामिजाह्नव्याहरभाषितम् ॥ ६२ ॥ सकृज्जपान्नरःपूतोविष्णुदेहेप्रतिष्ठति ॥ मंत्रश्चायं ॥ ॐ

नमोगंगायै विश्वरूपिण्यै नारायण्यै नमो नमः ॥ ६३ ॥ जाह्नवीतीरसंभूतांमृदंमूर्ध्नाबिभर्तियः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोगंगास्नानंविनानरः ॥ ६४ ॥ गंगाजलो
र्मिनिर्धूतपवनंस्पृशतेयदि ॥ सपूतःकल्मपाद्धोरात्स्वर्गेचाक्षयमश्नुते ॥६५॥ यावदस्थिमनुष्यस्यगंगातोयेप्रतिष्ठति ॥ तावद्वर्पसहस्राणिस्वर्गलोकेमही
यते ॥ ६६ ॥ पित्रोर्बंधुजनानांचअनाथानांगुरोरपि ॥ गंगायामस्थिपातेननरःस्वर्गान्नहीयते ॥ ६७ ॥ गंगांप्रतिवहेद्यस्तुपितॄणामस्थिखंडकम् ॥ पदेपदे
श्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ६८ ॥ धन्याजानपदायेचपशवःपक्षिकीटकाः ॥ स्थावराजंगमाश्चान्येगंगातीरसमाश्रिताः ॥ ६९ ॥ क्रोशांतरमृतायेचजा
ह्नव्याद्विजसत्तमाः ॥ मानवादेवतास्संतिइतरेमानवाभुवि॥७०॥गंगास्नानायसंगच्छन्पथिसंम्रियतेयदि ॥ सचस्वर्गमवाप्नोतिगंगास्नानफलंलभेत् ॥७१॥
गंगाजलेप्रयास्यंतितेजीवाःपथियेमृताः ॥ कीटाःपंतंगाश्शलभाःपादावातेनगच्छतां॥७२॥येवदंतिसमुद्देशंगंगांप्रतिजनंद्विजाः ॥ तेचयांतिपरंपुण्यंगंगास्ना
नफलंनराः ॥ ७३ ॥ जाह्नवींयेचनिंदंतिपापण्डैर्हतचेतसः ॥ तेयांतिनरकंघोरंपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ७४ ॥ दुस्थोवापिस्मरन्नित्यंगंगेतिपरिकीर्त
यन् ॥ पठन्स्वर्गमवाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ ७५ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ७६ ॥
अंधाश्चपंगवस्तेचवृथाभवसमुद्भवाः ॥ गर्भपाताद्विपद्यंतेयेगंगांनगतानराः ॥ ७७ ॥ नर्कातर्यंतियेगंगांजडतुल्यानराधमाः ॥ परान्नोपदिशंतिस्मवा
तूलाश्चित्तविभ्रमाः ॥ ७८ ॥ नपठंतिजनायेचतेपांशास्त्रंविनिष्फलम् ॥ गंगापुण्यफलंविप्राःकुधियःपतिताधमाः ॥ ७९ ॥ पाठयंतिजनायेचश्रद्धयानिपठं
तिच ॥ गच्छंतितेदिवंधीरास्तारयंतिपितॄन्गुरून् ॥८०॥ पाथेयकंगच्छतांयोवसुशक्त्याप्रयच्छति ॥ भागीरथ्यालभेत्स्नानंयःपरान्नेनगच्छति ॥८१॥
कर्तुःस्नानफलंविद्याद्विगुणंप्रेरकस्यच ॥ इच्छायानिच्छयाचापिप्रेरणेनान्यसेवया ॥ ८२ ॥ जाह्नवींयोगतःपुण्यांसगच्छेन्निर्जरालयम् ॥ द्विजाऊचुः ॥
गंगायाःकीर्तनंव्यासश्रुतंत्वत्तोविनिर्मलम् ॥ ८३ ॥ गंगाकस्मात्किमाकाराकुतःसाह्यतिपावनी ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ शृणुध्वंकथयाम्यद्यकथांपुण्यांपुरा
तनीं ॥ ८४ ॥ यांश्रुत्वामोक्षमार्गेचप्राप्नोतिनरसत्तमः ॥ ब्रह्मलोकंपुरागत्वानारदोमुनिपुंगवः ॥ ८५ ॥ नत्वाविधिंचपप्रच्छपूतंत्रैलोक्यपावनम् ॥ किं
सृष्टंचत्वयातातसंमतंशंभुकृष्णयोः ॥ ८६ ॥ सर्वलोकहितार्थायभुवःस्थानेसमर्पितम् ॥ देवीवादेवताकावासर्वासामुत्तमोत्तमा ॥ ८७ ॥ यांसमा
साद्यदेवाश्चदैत्यमानुपपन्नगाः ॥ अंडजाःस्वेदजावृक्षायेचान्यउद्भिज्जादयः ॥ ८८ ॥ सर्वेयांतिशिवंब्रह्मन्समग्रंविभवंध्रुवम् ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सृजता
चपुराप्रोक्तामायाप्रकृतिरूपिणी ॥८९॥ आद्याभवस्वलोकानांत्वत्तोभवंसृजाम्यहम् ॥ एतच्छ्रुत्वापरासाचसतधाचाभवत्तदा ॥९०॥ गायत्रीवाक्चस्वल
क्ष्मीस्सर्वसस्यवसुप्रदा ॥ ज्ञानविद्याउमादेवीशक्तिर्बीजातपस्विनी ॥ ९१ ॥ वर्णिकाधर्मद्रवाचएतास्सप्तप्रकीर्तिताः ॥ गायत्रीप्रभवावेदावेदात्सर्वं

स्थितंजगत् ॥ ९२ ॥ स्वस्तिस्वाहास्वधादीक्षाएतागायत्रिजास्मृताः ॥ उच्चारयेत्सदायज्ञेगायत्रींमातृकादिभिः ॥ ९३ ॥ कृतौदेवाःस्वधांप्राप्यभवेयुरज
रामराः ॥ ततस्सुधारसंदेवामुमुचुर्धरणीतले ॥ ९४ ॥ अथसस्यवतीपृथ्वीओषधीनांपराशुभा ॥ फलमूलैरसैर्भक्ष्यैर्जनाःसुस्थतराभवन् ॥ ९५ ॥ भार
तीसर्वलोकानांचाननेमानसेस्थिता ॥ तथैवसर्वशास्त्रेषुधर्मोद्देशंकरोतिसा ॥ ९६ ॥ विज्ञानंकलहंशोकंमोहामोहांशिवाशिवम् ॥ तयाविनाजगत्सर्वंया
त्यतत्त्वमितिस्मृतम् ॥ ९७ ॥ कमलासंभवश्चैववस्त्रभूपणसंचयः ॥ सुखंराज्यंत्रिलोकेतुततःसाहरिवल्लभा ॥ ९८ ॥ उमयाहेतुनाशंभोर्ज्ञानंलोकेषुसं
ततम् ॥ ज्ञानमाताचसाज्ञेयाशंभोरर्धाङ्गवासिनी ॥ ९९ ॥ वर्णिकाशक्तिरत्युग्रासर्वलोकप्रमोहिनी ॥ सर्वलोकेषुलोकानांस्थितिसंहारकारिणी ॥ १०० ॥
देव्याचनिहतौपूर्वमसुरौमधुकैटभौ ॥ रुरुश्चापिहतोघोरःसर्वलोकपरिश्रुतः ॥ १ ॥ सर्वदेवैकजेतारंसाजघ्नेमहिषासुरम् ॥ निहतालीलयादेव्या
येऽसुरादैत्यपुंगवाः ॥ २ ॥ एवंबलानिदैत्यानांनिहत्यसर्वदातया ॥ पालितंमोदितंचैवकृत्स्नमेतज्जगत्त्रयम् ॥ ३ ॥ धर्मद्रवस्वरूपाचसर्वधर्मप्र
तिष्ठिता ॥ महतींतांसमालोक्यमयाकमंडलौधृता ॥ ४ ॥ विष्णुपादाब्जसम्भूताशंभुनाशिरसाधृता ॥ अस्माभिश्चत्रिभिर्युक्तात्रह्मविष्णुमहेश्वरैः ॥५॥
धर्मद्रवापरिख्याताजलरूपाकमंडलौ ॥ बलियज्ञेषुसंभूताविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ६ ॥ छद्मनाछलितःपूर्वंबलिर्बलवतांवरः ॥ ततःपादद्वयेनैवक्रांतं
सर्वमहीतलम् ॥ ७ ॥ नभःपादश्चब्रह्माण्डंभित्वाममपुरःस्थितः ॥ मयासंपूजितःपादःकमण्डलुजलेनवै ॥ ८ ॥ प्रक्षाल्यैवाचितात्पादाद्धेमकू
टेऽपतज्जलम् ॥ तत्कूटाच्छंकरंप्राप्यभ्रमतेसाजटास्थिता ॥ ९ ॥ ततोभगीरथेनैवसमाराध्याशिवंभुवि ॥ आनीयाराधितोनित्यंतपसागजपुंगवः ॥११०॥
तेनाभित्वानगंवीर्यात्त्रिभिर्दंतैःकृतंबिलम् ॥ ततस्त्रिबिलगायस्मात्त्रिस्रोतालोकविश्रुता ॥ ११ ॥ हरिब्रह्महरयोगात्पूतालोकस्यपावनी ॥ समासाद्य
चतांदेवींसर्वधर्मफलंलभेत् ॥१२॥ पाठयज्ञपरैःसर्वैर्मंत्रहोमसुरार्चनैः ॥ सागतिर्नभवेज्जंतोर्गंगासंसेवयाचया ॥१३॥ धर्मस्यसाधनोपायोह्यतःपरोनविद्यते॥
त्रैलोक्यपुण्यसंयोगात्तस्मात्तांव्रजनारद ॥ १४ ॥ गंगातोयास्थिसंयोगात्सुतास्तेसगरस्यच ॥ स्वर्गताःपितृभिश्चैवस्वपूर्वापरजैःसह ॥ १५ ॥ ततो
ब्रह्ममुखाच्छ्रुत्वानारदोमुनिपुंगवः ॥ गंगाद्वारेतपःकृत्वाब्रह्मणासदृशोभवत् ॥ १६ ॥ सर्वत्रसुलभागंगात्रिषुस्थानेषुदुर्लभा ॥ गंगाद्वारेप्रयागेचगंगासा
गरसंगमे ॥ १७ ॥ त्रिरात्रेणैकरात्रेणनरोयातिपरांगतिम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसद्योमुक्तिंविचिंतयेत् ॥ १८ ॥ ततोगच्छतधर्मज्ञाःशिवांभागीरथीमिह ॥
अचिरेणैवकालेनस्वर्गंमोक्षंप्रगच्छथ ॥१९॥ विशेषात्कलिकालेचगंगामोक्षप्रदानृणां ॥ कृच्छ्राच्चक्षीणसत्वानामनंतःपुण्यसंभवः ॥ १२० ॥ ततस्तेब्राह्म
णाहृष्टाःश्रुत्वाव्यासाद्गिरंशुभाम् ॥ गंगायांतुतपस्तप्त्वामोक्षमार्गंययुस्तदा ॥ २१ ॥ यइदंशृणुयान्मर्त्यःपुण्याख्यानमनुत्तमम् ॥ सर्वंतरतिदुःखौघंगं